Tomunga Hel Heueu Ngana

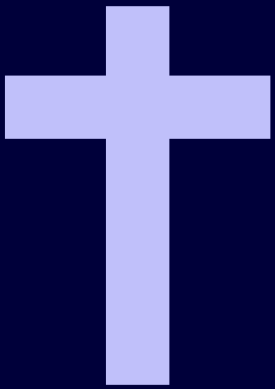

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95

Contents

Mateus 1
Mak 87
Lukas 134
Ioanes 221
Ume 284
Rom 371
1 Korin 413
2 Korin 449
Kalasia 473
Epeses 486
Pilipai 499
Kolosi 507
1 Tesalonika . . . 516
2 Tesalonika . . . 524
1 Timoti 529
2 Timoti 540
Titus 549
Pilemon 554
Hipru 556
Ieims 586
1 Petrus 596
2 Petrus 607
1 Ioanes 614
2 Ioanes 623
3 Ioanes 625
Iut 627
Hemallaha . . . 631

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Mateus

Iesus Na Tete Mur
(Luk 3:23-38)

1 ✡Nananga nenge te nana urume Iesus Kristus na tete mur iange Iesus ha nga mata nenge Teuit pe Teuit nette Apraham.
2 Iok, Isak temene Apraham
pe Iakop temene Isak.
Pe Iuta iri ul titina mur temeria Iakop.
3 ✡Iok, Peres iri nai tina Sara temeria Iuta pe taria he Tamar.
Pe Hesron temene Peres
pe Rem temene Hesron.
4 Iok, Aminatap temene Rem
pe Nason temene Aminatap.
Pe Salmon temene Nason.
5 ✡Pe Poas temene Salmon pe tana he Rahap.
Iok, Opet temene Poas pe tana he Rut.
Pe Iese temene Opet.
6 ✡Pe Naungaala ana non soke ne Teuit temene Iese.
Iok, Solomon temene laka ne Teuit pe tana laka ne Uraia nehei.
7 Pe Rehopoam temene laka non palau Solomon
pe Apisa temene laka Rehopoam.
Iok, Asa temene laka Apisa.
8 Pe Iehosapat temene ne Asa
pe Iehoram temene ne Iehosapat.
Pe Usae temene ne Iehoram.
9 Iok, Iotam temene ne Usae
pe Ahas temene ne Iotam.
Pe Hesakie temene ne Ahas.
10 Pe Manase temene ne Hesakie
pe Amon temene ne Manase.
Pe Iosae temene ne Amon.
11 ✡Iok, Ekonia pe titina mur temeria ne Iosae nga etue nenge Papilon mur te hekou sue Israel mur pe te ua ia iri langa kileng nge Papilon.
12 ✡Iok, tetu nga ich Papilon nem lo
pe Siltiel temene Ekonia
pe Serupapel temene Siltiel.
13 Iok laol, Apiut temene ne Serupapel
pe Eliakim temene ne Apiut.
Pe Asor temene ne Eliakim.
14 pe Satok temene ne Asor
pe Akim temene ne Satok
pe Eliut temene ne Akim.
15 Iok, Eliesa temene ne Eliut
pe Matan temene ne Eliesa
pe Iakop temene ne Matan.
16 Iok ol, Iosep temene ne Iakop pe nehei he Maria. Pe he Maria hoe Iesus. Iesus nenge te hetue I ke Kristus.
17 Ke Iesus na tete mur ana lala iri analoch pe henel talun nge Apraham ke lange Teuit. Iok, analoch pe henel mule talun nge Teuit ke langa etue nenge tela nga ich lomona ngana nenge Papilon. Iok, analoch pe henel mule nga etue neu ke langa etue nenge Iesus tana hoe i ia.

✡ **1:1:** Gen 22:18; 1Ch 17:11 ✡ **1:3:** Gen 38:29-30; Rut 4:18-22 ✡ **1:5:** Rut 4:13-17
✡ **1:6:** 2Sa 12:24 ✡ **1:11:** 2Ki 22–24; 2Ch 36:10; Jer 27:20 ✡ **1:12:** Ezr 3:2

Te Hoe Iesus Kristus
(Luk 2:1-7)

18 ✡Iesus Kristus tana hoho
ngana ia lohot ke pomai koi.
Tana he Maria te teke lape lei
nge ne Iosep. Pe iri nai te lei
hel ero kura pe hei neu sana
nga Opepengpeng lo.
19 Pe Iosep letena tuanin ke
teke lape hile mule hei neu
pe teke poia ke nek mana
iange i non urana ngana ia
pe lemene ero nge hemeia he
Maria nga hulua mataria.
20 Iok laol, letena tuanin
hote ke het pe Non Soke na
angkelo e la pe hele lange
i nga opene ke teke, "Iosep!
Iong lemte palaungana laka
ne Teuit. O matau ero. O
mene he Maria ke langa lem
pele ke lem hei ia iange hei
nem sana nga Opepengpeng.
21 ✡I lape hoe tuna tamane
ngana e pe o hetue kol suna
nem ke ene Iesus. Iange i
lape mene mule nena hana
mur nga reria poinga poreke
ngana mur."
22 Ure lochloch ngana nei
lohot ke pete tote ure ne-
mur nenge Non Soke hele
hote nga hetatalonga hanna
lo nenge hele ke teke,
23 ✡ "Hei malolong e nge
maluluch nge non e ero kura
lape sana. Pe lape hoe tuna
tamane ngana e pe lape te
hetue i ke ene Imanuel." Pe
ene nem luna pomai, "NeHa-
lang tu luluch nge ita."
24 Iok laol, Iosep memete
haka pe poia ure nenge Ne-
Halang nena angkelo heleia
lange i. Pomalam mene he
Maria langa na pele ke nehei
ia.
25 ✡Pe iri nai tema luluch
hel ero ke la he Maria hoe
tuna tamane ngana neu. Pe
Iosep heto sapele ke ene
Iesus.

2

Hana Papalauna Hel Tela
Ke Te Heto Heke Iesus

1 Iok, Iesus ha nge Petle-
hem nga kileng nenge Iutea
nga etue nenge ne Herot i
naungaala ana non soke nga
kileng neu. Iesus ha ke ulo pe
hana papalauna hel te lohaka
nga kileng ilina hele nenga
chaia haka ngana pe tela nge
Ierusalem.
2 ✡Pe te ontei ke te teke,
"Mo teke mo nau nge kol
sune nenge tana hoe i pe
te teke Iuta mur aria naun-
gaala ana non soke ia. Ana
non ngai? Motu nga lemem
kileng pe mo esia ana itoch
nge tualeme nga chaia haka
ngana. Ke ngana koi moat ke
mo teke mo heto heke i."
3 Pe naungaala ana non
soke Herot pe hulua lochloch
ngana nge Ierusalem te longe
ure nei pe leteria tuanin rara
ia ke halang.
4 Ol pe ne Herot iu sapele
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe ontei
hote iri ke teke, "Kristus nem
lape tana hoe i langai?" Pe iri
te tuacholia,

✡ **1:18:** Luk 1:27, 35 ✡ **1:21:** Luk 1:31; 2:21 ✡ **1:23:** Isa 7:14 ✡ **1:25:** Luk 2:21 ✡ **2:2:** Num 24:17

5 “Nge Petlehem nga kileng
nenge Iutea. Iange hetata-
longa e has ngana hele ke
teke,
6 ✡ “ ‘Petlehem iong otu nga
ich nenge Iutea.
Pe pingam iuiu ol
iange Naungaala ana Non e
lape lohot nge iong
ke nauele lek hana mur
nge Israel.’ ”
7 Ol pe ne Herot iu kome
hana papalauna nemur pe
ontei hote iri nga etue tei toto
nenge itoch neu lohot ia.
8 Ke het pe kulosia iri ke
tela nge Petlehem pe hele
lange iri ke teke, “Ala pe a
tango rara hote kol sune nem
ke nek toto. A tango rere i ke a
hottaua i pe a hele at nge iau.
Ke iau pule ela ke e heto heke
i.”
9 Te longe Herot na helenga
ke het pe te i sapele. Pe te i
ke te nanas mene itoch nenge
te esia neu. Te nanasia lala
ke la itoch neu mes pengpeng
nga kileng unne nenge ma-
mau neu maia.
10 Te esia itoch neu pe te
iech toto.
11 ✡Iok, te i teu langa pele
neu letena pe te esia kol sune
nem iri nai tana he Maria. Pe
te tualou sio toto nga matana
pe te heto heke i. Ke het pe
te mene hote reria tunginga
mur nenge ururia haka toto
pe te tunge lange i. Tunginga
mur nenge pomanga (mach-
mach) um chalemlem ngana
nenge uruna haka toto pe ure
inangana ehech ngana pe ure
pais ngana nenge inangana
ehech.
12 Pe operia ke Non Soke
teke tela mule nge Herot ero
pomalam te i nga kue e nge
altoto ke tela mule nga reria
kileng.

Te Ua Ke Tela Nge Ekipto

13 Iok, hana papalauna
nemur tela ol pe Iosep ma
opene ia Non Soke na angkelo
e nge hele lange i ke teke, “O
lohaka nga kileng nei pe o
mene kol sune nem iri nai
tana pe a ua ke a lange Ekipto.
Ala ke atu nga lamau pe o
longo ala mana nge e hele la
mule nge iong. Iange Herot
lape tango rere kol sune nem
ke teke hunune.”
14 Ol pe Iosep lohaka pe
mene mamau neu iri nai tana
pe te ua sapele nga miliko ke
tela nge Ekipto.
15 ✡Tetu nge Ekipto ke la
ne Herot mete. Pe nem pule
pete tote Non Soke na he-
lenga nenge heleia lange het-
atalonga mur nenge hele ke
teke, “E iu hote tuk nga kileng
nenge Ekipto.”

Herot Hun Lapue Aina Kinkino Ngana Nenge Iri Tatamanna

16 Pe ne Herot letena
inin toto iange eteia ke
hana papalauna mol nem te
channangaia i lo. Pomalam
tung hote helenga kerkereng
ngana ke teke te hune aina
tatamanna kinkino ngana
lochloch nge Petlehem pe
nga kileng mur nenge tetu
rochroi nge Petlehem pule.

✡ **2:6:** Mic 5:2; Ioa 7:42 ✡ **2:11:** Psa 72:10-15; Isa 60:6 ✡ **2:15:** Hos 11:1

Pe teke te hune iri nenge aria
hesinga nai ke langa penpene
ngana mur lochloch. Pe poia
poinga neu iange ontei hote
hana papalauna mol neu pe
te hele lange i lo nga etue
nenge te esia itoch neu.
17 Pe poinga nei lohot ke
pete tote ure nenge hetat-
alonga Ieremaia heleia lo.
Nenge hele ke teke:
18 ✡ "Te longe tanginga pe
utunga lolo nge Rama.
Mele kou hepehoihoihoi.
He Resel laka tangtang
ia tutuna mur.
Iange tutuna mur kou hana
te hune iri ke ulolo.
Pe lemene ero nge te
hemaluche i."

Tela Mule Nge Nasaret

19 Iok, ne Herot mete ke ulo
pe Non Soke na angkelo lohot
mule nge Iosep nga ma opene
ngana nge Ekipto. Pe hele
lange i
20 ke teke, "O lohaka pe
o mene kol sune nem iri
nai tana pe a la mule nga
ich nenge Israel iange iri
nenge te teke te hunune kol
sune nem ngaria kou te mete
lochloch lo."
21 Pomalam Iosep lohaka
pe mene kol sune nem iri nai
tana pe tela mule nge Israel.
22 Pe Iosep matau nena nge
la mule iange longe nge te
teke ne Akelos mene mule
temene munna ke i non
palau pe nauele mule kileng
nenge Iutea. Ol pe ma opene
mule pe te hele lange i ke
lange Kalelea
23 ✡pe la tetu nga kileng
nenge Nasaret. Pomalam
NeHalang na helenga nenge
hetatalonga mur te hele hote
lohot ke manmanna. Nenge
hele ke teke, "Lape te hetue I
ke nena nge Nasaret."

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Hengetoro

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Iok, nga etue nemur
Ioanes nenge henunun la ke
haliuliu nga ich sana lomona
nenge Iutea
2 ✡ke teke, "A hulia letemo
nga lemo poinga mur iange
NeHalang nena naualanga
pe nekinga heroi lo."
3 ✡Ioanes nenge henunun
laka nenge hetatalonga Isa-
ias heleia ke teke,
"Non e kou haliuliu nga ich
sana lomona ke teke,
'A tatalo ele Non Soke na
kue pe a poia ke peng-
peng toto.' "
4 ✡Pe Ioanes na hengeron te
ume ia nga kamel pulpulna
pe ana tal nenga luana te ume
hote nga huros mur uliria.
Pe ana ngaunga laka sis pe
misou eina.
5 Pe hulua lochloch ngana
nge Ierusalem pe nge Iutea
pe nga kileng lochloch ngana
nga ech Iortan te longe i pe te
eukirau ke tela lochloch nge i.
6 Pe te hulia leteria pe te
hele hote reia poinga poreke
ngana mur pe Ioanes henun
sapele iri nga ech nge Iortan.

✡ **2:18:** Gen 35:19; Jer 31:15 ✡ **2:23:** Isa 11:1; 53:2; Luk 2:39; Ioa 1:45 ✡ **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 ✡ **3:3:** Isa 40:3 ✡ **3:4:** 2Ki 1:8 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33

7 ✡Pe Paresio mur pe
Satiusi mur tela pule nga
kileng nenge Ioanes he-
nunun hehei pe hana ia. Ol
pe Ioanes esia iri pe hele
lange iri ke teke, “Ilimo
alete nemur itei toto nenge
hemataua imo ke a ua nga
NeHalang letena inin ngana
nenge atat mam?
8 A poia ute hel ke henonou
hote imo nge a hulia letemo
lo.
9 ✡Eh! Imo a teke Apraham
na tete mur imo ke lape Ne-
Halang renge imo ae? Ero
toto laka! E hele lange imo
pengpeng NeHalang nakuna
nge mene um nemur pe poia
iri ke te lohot ke Apraham na
tete mur ia iri!
10 ✡Pe e hele lange imo
pengpeng, ila kou ma nga ae
huna lo pe lape te ris heke ae
mur nga ularia. Ae nemur
nenge te hei pe nganangaria
urana ero lape te tele sue iri
pe tesau heke iri langa oan.

11 ✡“Iau e henun mene
imo nga ech. Pe poinga
nem henonou hote ke ahul
mule letemo nga lemo poinga
poreke ngana mur lo. Pe
I nenge nanasia iau lape
henune imo nga Opepeng-
peng pe nga oan. Ana Non
I palaungana toto nge iau.
Pe iau e urana ero pule nge
e mene apena ana ae ulina.
12 Pe I rahite nena sulinga
lo nenge lape sulhote uit
nganngana mur nga kina. Pe
uit nganngana nemur lape
takiraua iri ke nek nga ana
pele. Pe uit kina nemur lape
chacharuch heke iri langa
oan nenge remen ngana tu
ke kokoes mana.”

Ioanes Henune Iesus
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Iok, Iesus lange Kalelea
pe i ke langa ech nenge Ior-
tan ke teke I pule mene he-
nuninga nge Ioanes.
14 Pe Ioanes teke hulia
Iesus letena pomalam hele
ke teke, “Iau toinge e mene
henuninga laka nge iong. Pe
ngana iam o teke e henun
mule iong mam! Pomerei
mai?”
15 Pe Iesus hele, “O henune
iau ol. I urana nge e mene
henuninga nge iong poma-
lam lape ure lochloch ngana
nenge NeHalang heleia lohot
ke pengpeng.” Ol pe Ioanes
longala ke henun sapele
Iesus.
16 ✡Iok, Iesus mene he-
nuninga ke het pe lohaka
sapele. Pe nga etue neu
pengpeng tapa sana ulala pe
Iesus esia NeHalang opene
nge nakuna manga ngie
chaulum nge sio at ke to haka
mana nge I.
17 ✡Pe helenga e nge sio at
nga tapa hele ke teke, “Nenge
nei Iau tuk toto nenge lemek
tau tote pe e iech toto nge i.”

4

Non Poreke Ngana Olleke Iesus
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

✡ **3:9:** Ioa 8:33, 39; Rom 4:12 ✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✡ **3:11:** Ioa 1:26-27, 33; Ume 1:5 ✡ **3:16:** Ioa 1:32 ✡ **3:17:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 ✡ **4:1:** Hip 2:18; 4:15

1 ✡Ke het Opepengpeng
poia Iesus ke i sapele ke langa
ich sana lomona e ke la non
poreke ngana olleke i.
2 ✡Pe Iesus mete ana toto
lo iange ngau ero ke sinanga
koana iri ana non kina nai
(40) pe miliko iri ana non
kina nai (40) lo.
3 Pe non poreke ngana la pe
olleke i ke teke, “Nenge teke
iong NeHalang tuna o hele
langa um nemur ke tehul ke
iri ngaunga.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia pe
hele, “NeHalang nena he-
lenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, ‘Non e
tu ke maulul nga ngaunga
mana ero. Nenge teke mele
rahit lochloche helenga mur
nenge lohot nga NeHalang
hanna pengpeng mele nem
lape tu ke maulul.’ ”
5 Ol pe non poreke ngana
neu mene sapele Iesus ke
langa tuele tana palaungana
nge Ierusalem. Pe mene
heke i langa NeHalang na
pele palaungana ona nga lut
toto.
6 ✡Ol pe hele lange Iesus
ke teke, “Nenge teke Iong
NeHalang tuna toto o tamu
hot nga lamai ke osio langa
ich. Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘NeHalang lape heleia iong
lange nena angkelo
mur
ke te rahit heke mene
iong nga peria.
Pe lape otut hule apem nga
um ero.’ ”
7 ✡Ol pe Iesus tuachol mule
lange i ke teke, “NeHalang
nena helenga mur nenge
tehas sue ke ulolo, hele pule
ke pomai, ‘O olleke am Soke
NeHalang ero toto.’ ”
8 Ol pe non poreke ngana
neu mene heke Iesus langa
hengene e nge haka langa
lut toto pe henonoua I langa
kileng lochloch ngana nga
ich pe reia kerkerenga mur.
9 Pe hele lange Iesus ke
teke, “Nenge teke o tualou
sio pe o heto heke iau lape
e tunge ure lochloch ngana
nemur lange iong.”
10 ✡Pe Iesus tuacholia lange
i ke teke, “Iong Satan! O ua
toto nge iau. NeHalang nena
helenga mur nenge tehas sue
ke ulolo, hele ke teke, ‘O heto
heke am Soke NeHalang pe o
ume mana nge i.’ ”
11 Ol pe non poreke ngana
neu ua ke la ol pe angkelo
mur teat ke te halaua Iesus.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 ✡Iok, nga etue nenge
Iesus longe Ioanes pingana
nge tu nga tuele au ngana,
lohaka pe la sapele nge
Kalelea.
13 Iesus hile kileng nge
Nasaret pe la ke tu nge
Kapernam. Pe kileng nem
tunga ech hetaliliu ngana
palaungana nenge Kalelea
ilina. Nga ich nenga mata
nenge Sepulun iri nai Nap-
tali.

✡ **4:2:** Exo 34:28 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:6:** Psa 91:11-12 ✡ **4:7:** Deu 6:16 ✡ **4:10:** Deu 6:13 ✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

14 Pe Iesus poingana nem
lohot ke pete tote ure nenge
hetatalonga Isaias heleia lo.
Ke hetatalonga Isaias hele ke
teke,
15 ✡ “Ich Sepulun pe Ich Nap-
tali nga kue tana
nenge langa ech hetal-
iuliu ngana palaun-
gana
nenge Kalelea pe nga ech Ior-
tan ilina hele
kileng Kalelea nenge
hana lomonmona
ngana mur te tuia.
16 Nga lamau hehei pe hana
nenge tetu nga kileng
au ngana
lape te esia lemenge
palaungana.
Pe iri nenge metenga ana
mulil ma hite iri
lemenge nem tualeme
hatalia iri pule.”
17 ✡Iesus talun ke hetoro
nga etue neu pengpeng
pe haliu ke teke, “A hulia
lemo poinga poreke ngana
mur iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga heroi
lo.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iok, Iesus i olole nga ech
ilina nge Kalelea pe esia hana
nai. Hana nai neu titiria hel.
Ngana laka Simon nenge te
hetue ke Petrus iri nai tina
Antreas. Iri nai te hesisio
hoat nga ruach sana iange iri
hana nenge te holole ruo.
19 Pe hele lange iri nai, “A i
at ke a nanasia iau pe e poia
imo ke aole hana pule!”
20 Ueiuei mana iri nai te
hile sue aria hoat pe tela ke te
nanasia Iesus.
21 Iok, tei ole nga lamau
ke telala pe Iesus esia hana
nai pule. Iri nai titiria hel
pule. Elle ene Ieims pe elle
ene Ioanes. Pe iri ne Sepeti
tutuna mur ia iri. Iri nai te
manmana nga aka e pule lu-
luch nge temeria Sepeti ke te
palalala aria hoat. Iesus iua
iri nai
22 pe ueiuei mana te hile
sue temeria luluch nga aria
hoat pe tela ke te nanasia
Iesus.

Iesus Hetottoro Pe Hemas-
mas
(Luk 6:17-19)

23 ✡Iok, Iesus i ke langa
kileng lochloch ngana nge
Kalelea ke hetottoro nga pele
hetoronga mur. Pe haliu hote
helenga urana ngana nga Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga. Pe pule hemasma-
sia hehei pe hana nga aria
haleles mur.
24 ✡Ol pe Iesus pingana
song ke te longe nga kileng
lochloch ngana nge Siria.
Pomalam te mene iri nenge
aria haleles kuenkuena ke
te laia iri nge I. Iri nenge te
amneia inin palaungana pe
iri nenge uneinei tetu nge iri
pe iri nenge singiria loiloiloi
pe iri nenge singiria metmete
pe te laia iri nge Iesus ke
hemas mule iri.
25 ✡Ol pe hulua lochloch
ngana nga kileng nenge Kale-
lea pe Tekapolis pe Ierusalem
pe Iutea pe nga kileng nenge

✡ **4:15:** Isa 9:1-2 ✡ **4:17:** Mat 3:2; 19:27 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Ume 10:38
✡ **4:24:** Mak 6:55 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8

tu nga ech Iortan ilina hele te nanasia Iesus.

5

Iesus Hetore Hehei Pe Hana

1 Iok, Iesus esia hulua nemur pe i haka ke la are nga sasana ilina. Ol pe nena hana mur tela nge I
2 pe talun ke hetoro sapele iri. Pe hele,

Iechinga Nenge Manmanna
(Luk 6:20-23)

3 ✡ "Iri nenge te eteia ke reria ute e ero toto nga NeHalang matana te iech toto
iange lape tetu teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
4 ✡Iri nenge te tangtang heueu nei te iech toto ol
iange lape NeHalang hemaluch mule leteria.
5 ✡Pe iri nenge tetal sio tototе iri te iech toto ol
iange lape NeHalang tunge ich lochloch lange iri.
6 ✡Iri nenge muteria tau tote NeHalang lemene ngana
ke pomanga muteria taua ngaunga pe ech te iech toto ol.
Iange NeHalang lape poia iri ke saria huna.
7 Pe iri nenge leteria porekreke ia pekngaria mur te iech toto ol
iange lape NeHalang letena porekeia iri pule.
8 Pe iri nenge leteria lemlem te iech toto pule
iange lape te esia NeHalang.
9 Pe pule iri nenge te hemetmete palinga hel pe hunelinga te iech toto
iange lape te hetue iri ke NeHalang tutuna mur ia iri.
10 ✡Pe iri nenge te nanas ia poinga nge pengpeng
pe mele hel te poi poreke iri te iech toto
iange lape teteu la pule nga NeHalang nena naualanga pe nekinga.
11 ✡ "Pe imo nge a nanas ia iau pe te hele poreke imo pe te tunge amo melmelenga pe te channanga ia hehei pe hana nga helenga poreke ngana mur ke te heporeke imo
12 ✡letemo sio pe a iech toto iange urumo palaungana kou kulele imo nga lut nga tapa. Pe poinga nenge te poia lange imo nem te poi tele lange hetatalonga mur nenge tetu tala nge imo."

Mesmes Pe Lemenge
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Imo a pomanga mesmes nge hehei pe hana nga ich nei. Pe nenge teke mesmes nem lemene ngana het lape ta poia ke mesmes mule ke pomere? Lape ana ume ero

✡ **5:3:** Isa 57:15 ✡ **5:4:** Isa 61:2-3; Hem 7:17 ✡ **5:5:** Psa 37:11 ✡ **5:6:** Isa 55:1-2 ✡ **5:10:** 1Pi 3:14 ✡ **5:11:** 1Pi 4:14 ✡ **5:12:** 2Ch 36:16; Ume 7:52

ol. Pomalam lape ta saua pe
ta hepapar hite ke lasus.
14 ✡ “Pe imo a pomanga
lemenge nenge tualeme
hatalia ich nei. Nenge teke
te ume heke tuele tana
palaungana e nga sasana,
kileng nem talkome ero toto.
15 ✡Mele pele tonge
lemenge pe hekom ite nga
kaliu e ero. I lape heon heke
nga ana heoninga ke tualeme
hatal ia iri lochloch ngana
nenga pele letena.
16 ✡Ke pomalam mana imo
a tualeme pule ke hehei pe
hana te esia imo. Pe lape
te esia lemo poinga urana
ngana mur pe te heto heke
Tememo nga lut nga Tapa.

Hemallaha Nga Nenga Hotonga

17 ✡ “E at ngak nei e at
ke e sisparai ia Moses nena
hotonga mur pe hetatalonga
mur te hetoro ngaria mur
ero. E at ngak pete tote iri.
18 ✡E hele pengpeng lange
imo! Tapa pe ich nei lape te
het. Pe hasinga elle munna
kinkino ngana nemur unne
lape erue ero toto. Hotonga
nemur lape tetu ke te ro-
rol lochloch ke la het nga
etue nenge helenga nemur
nganangana lohot ke man-
manna.
19 ✡Nenge teke mele longo
ole taua helenga nenge ho-
tonga sune e hele ia pe het-
ore mele hel pule ke te longo
ole, mele nem pingana lape
iuiu ero toto nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga
nenga tapa. Pe mele nenge
nanas tau tote hotonga ne-
mur pe hetottore lala nge
mele hel, mele nem lape ene
song ke palaungana toto nga
naualanga pe nekinga nenga
tapa.
20 E hele lange imo, nenge
teke a nanas tau pengpeng ia
NeHalang lemene ngana ero
pe lemo poinga urana ngana
ristote poinga urana ngana
nenge Paresio mur pe ho-
tonga ana hengetoro mur ero
lape ateu langa naualanga pe
nekinga nenga tapa ero toto.

Hetoronga Nenge Leteinin Ana

21 ✡ “A longe lo nge nike te
hele lange hehei pe hana ke
te teke, ‘O hune mele ero toto.
Pe nenge teke mele hune
mele lape tenau teu langa
poinga nenge mele nem poia
ke nek toto.’
22 ✡Pe e hele pengpeng
lange imo. Mele nenge letena
inin tau mule tina e, mele
nem lape tenau teu lange i ke
nek toto pule. Pe nenge teke o
hele poreke tim e, lape hana
papalauna tenau teu lange
iong pule nga lem poinga
nem. Pe nenge teke o hele ia
mele ke ana hauaua, o nekia
iong iange lape osio langa
oan ngingina ngana.
23 ✡ “Pomalam nenge teke
o lala ia lem tunginga nenge
lala nga NeHalang nena
hatanga pe letem metene tim
e nge poia poinga e lange iong

✡ **5:14:** Ioa 8:12; 9:5 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Epe 5:8-9; 1Pi 2:12 ✡ **5:17:** Rom 3:31 ✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Iei 2:10 ✡ **5:21:** Exo 20:13; Deu 5:17 ✡ **5:22:** 1Io 3:15 ✡ **5:23:** Mak 11:25

24 otal sue lem tunginga
mur nga hatanga ilina
mukam. Pe ola nge neingam
nem ke imo nai a sisa perimo
mukam. Ke het pe oat mule
ke o tunge lem tunginga
lange NeHalang ol.
25 “Pe nenge teke lem
ngarang e mene iong ke la
ames nga hana nenge te
longlongo helenga mataria,
a i olole nga kue kura pe a
hepeng hote nike. Ke a sisa
perimo pe a nauel mule ke
nek. Pe nenge teke ero lape
lem ngarang nem tunge iong
langa hana nemur peria pe
hana nemur lape te tunge
iong lange non papal hussu
e ke tamal teua iong langa
tuele au ngana.
26 Pe e hele ke manmanna
toto lange iong lape o lo-
hot ero toto ke la het nga
etue nenge o saua umtutuna
lochloch nenge te teke o saua.

Salaunga Ana Poinga

27 ✡ “Iok a longo, nge nike
te teke, ‘Oma luluch nge none
nehei ero.’
28 E hele lange imo, mele
nenge esia heie pe memelei
ia pe letena tuanin mana ke
teke ma luluch nge i nga
letena nge teu, poia poinga
poreke ngana nem ke het lo.
29 ✡Ke nenge teke matam
nenga pen tamalmal poia
iong ke o losio nga poinga
poreke ngana o sulhote ke
lasus. Pomalam singim unne
elle mana lape lasus ol. Pe
nenge teke ero lape te sausue
iong pe singim lochloch ke
langa oan ngingina ngana.
30 ✡Iok, nenge teke perim
nenga pen tamalmal poia
iong ke o losio nga poinga
poreke ngana o chato hote
pe o saua ke lasus. Urana
toto nge o hile hote singim
unne ke lasus. Pe nenge
teke ero lape tesau sue
singim lochloch ke langa oan
ngingina ngana.

Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 ✡“Iok, te heleia pule ke
te teke, ‘Nenge teke none
lemene ke hile nehei non
nem tung tele helenga toto
e nga alalaha ke lange nehei.
Iange alalaha nem hele tote
iri nai aria leinga nge lape
het.’
32 ✡Pe e hele lange imo
pengpeng mele nenge hile
nehei lape poia hei nem ke la
pingana hota mule nge none.
Pe hei neu poi ke mau iange
ure huna nge iong non nenge
o hile i nem. Ke iong non
nem o eteia ke iong sipom
o heporeke amo leinga. Ure
huna nenge o teke o hile lem
hei ngana koi nei; Nenge teke
lem hei ma luluch nge none
ke pingaria hota o hile sapele
i. Pe non nenge lei heke
mule hei nem lape amneia
ke poreke toto iange nanas ia
hotonga nenga leinga ero.

Ta Hekerkereng Ia He-
lenga E Nga NeHalang Ene
Ero

✡ **5:27:** Exo 20:14; Deu 5:18 ✡ **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 ✡ **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 ✡ **5:31:** Deu 24:1-4; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Ko 7:10-11

33 ✡ “Iok, pule a longe lo
nga helenga nenge te heleia
lange ratete mur nge nike. Te
teke, ‘Nenge teke o hele ke
manmanna lange NeHalang
ke o poia ute e, o poia ure nem
ke lohot ke pomanga o hele
ngam pe o pallaka ero iange
Non Soke esia iong ke ulolo.’
34 ✡Pe e hele lange imo
pengpeng, o teke o hele, o
hetue kileng nga lut nga tapa
ke hekerkereng ia lem he-
lenga ero iange NeHalang na
arenga nge heo ngana toto tu
nga lut nga Tapa.
35 ✡Pe pule o hele pe o hetue
ich ke hekerkereng ia lem he-
lenga ero iange ich nei NeHa-
lang nena ure nge ala hote ke
apena ma haka ia. Pe pule
o hele pe o hetue kileng nge
Ierusalem ke hekerkereng ia
lem helenga ero iange Non
Soke nenge i naungaala ana
non soke toto laka na kileng
nem.
36 Pe pule o hele ke man-
manna toto nga palpalum
ero iange o purpur ero toto
nge o hulia palpalum ina elle
ke hussu pe muna.
37 O hele ke pengpeng
mana. O hele ke ‘Oe’ ma o
hele ke ‘Ero’. Iange helenga
nemur nenge otal teu luluche
langa lem helenga nenge
‘oe’ pe ‘ero’ nem non poreke
ngana laka tunge lange iong
ol.

O Tuachol Mule Lange Mele Ero
(Luk 6:29-30)

38 ✡ “Pe pule a longe lo
nenge te teke, ‘Nenge teke
mele pal ele matam iong o pal
ele matana pule. Pe nenge
teke mele pal hoa ngingim
iong o pal hoa ngingina pule.’
39 Pe e hele lange iong
pengpeng o tuachol mule
lange mele nenge poi poreke
iong ero. Nenge teke mele
tepele sose iong o hulia iong
ke tepele iong nga ele pule.
40 Pe nenge teke mele
hemes teua iong langa
tuele nenge te longlongo
helenga ia pe teke mene lem
hengeron nenge teu ana o
tunge lem hengeron nenge
ot ana lange i pule.
41 Pe nenge teke mele echia
iong ke o puotaua i ke sase pol
o puotaua i ke sase toto.
42 Pe nenge teke mele on-
teia iong nga ute o tunge
lange i. Pe pule nenge teke
mele lemene ke hanok ia ute
nge iong, o tunge ure nem
lange i pule.

Lememo Taua Iri Nenge Tepoi Poreke Imo
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 ✡ “Pe pule a longe lo
nenge te teke, ‘Lememo tau
mene neingamo mur pe apoi
poreke lemo ngarang mur.’
44 ✡Pe heueu nei e
hele pengpeng lange iong.
Lemem taua lem ngarang
mur. Pe iri nenge te tunge
amo melmelenga o heta-
laulau aria nge NeHalang ke
halaua iri.

✡ **5:33:** Lev 19:12; Num 30:2; Deu 23:21 ✡ **5:34:** Isa 66:1; Mat 23:22; Iei 5:12 ✡ **5:35:** Psa 48:2; Isa 66:1 ✡ **5:38:** Exo 21:24; Lev 24:20; Deu 19:21 ✡ **5:43:** Lev 19:18 ✡ **5:44:** Exo 23:4-5; Luk 23:34; Ume 7:60; Rom 12:14, 20

45 Nenge teke apoi ke mai
Tememo nga lut nga tapa tu-
tuna mur toto imo. I sipona
poia chaia matana ke haka
ke tua hatal ia hana uran-
rana ngana mur pe nge hana
porekreke ngana mur pule.
Pe poia pitte ke sio nge hana
nenge te nanas ia poinga nge
pengpeng pe nge hana nenge
te popoi poinga porekreke
ngana mur pule.
46 Nenge teke lemem taua
mele nenge lemene taua iong
lape o mene urum unne ero
toto. Hana nenge te lololoch
umtutuna te popoi ke poma-
lam pule.
47 Pe nenge teke o apala hot
mene neingam mur utar nge
urana toto nge o poia? Hana
nenge te eteia NeHalang ero
iri te poi ke urana toto lala
nge pekngaria mur.
48 ✡Ke imo lochloch a hep-
engpeng ia imo pe a poia ure
ke lohot ke pengpeng ke po-
mange Tememo nga lut nga
tapa I non nge pengpeng toto.

6

*Poinga Nenge Ta Ha-
laulaua Iri Nenge Reria Ure
Ero*

1 ✡"Iok, letemo matana ke
nek toto. Nenge teke a poia
poinga urana ngana mur a
poia pe a hemallaha hote ke
hulua te esia ero. Iange
nenge teke o hemallaha hote
lape o mene urum unne nge
Temem nga lut nga tapa ero.
2 "Ke nenge teke o tung ure
lange mele hel nenge reria
ero o iua ana ngalum paena
ero. Iange hana nenge aria
hengetau nachnai te popoi ke
pomalam. Te popoia poinga
nem nga pele hetoronga mur
pe nga kue matana mur ke
te teke hehei pe hana te heto
hekeke iri. Pe e hele lange
imo pengpeng iri te mene
ururia mur ke het lo.
3 Ke nenge teke a tung
lange mele hel nenge reria
ure ero
4 apoi kome tote ke perimo
nenge hoihoi eteia ure nenge
perimo nenge tamalmal
popoia ero. Pomalam lape a
mene urumo nge Tememo.
Iange I esia ure lochloch
ngana nenge talkomkome.

*Iesus Hetore Ita Nga Heta-
laulaunga*
(Luk 11:2-4)

5 ✡ "Iok, nenge teke a het-
alaulau apoi ke mange hana
nenge aria hengetau nach-
nai ero. Iri lemeria toto nge
temes ke te hetalaulau nga
hetoronga ana pele letena pe
nga kue ilinlina mur ke te
teke hehei pe hana te esesia
iri. Pe e hele lange imo
pengpeng iri te mene ururia
lochloch ke het lo.
6 Pe imo nenge teke a het-
alaulau ateu langa lemo pele
nga mullimo nenge a ma-
maia pe a hetalaulau lange
Tememo nenge ta esia I ero.
Pe Tememo esia ure nenge
apoi kome pe nga hoena lape
tunge urumo ol.
7 ✡Iok, hana hel leteria
manmanna nge NeHalang

✡ **5:48:** Lev 19:2; Deu 18:13 ✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14
✡ **6:7:** 1Ki 18:26-29

ero. Pe nenge teke a hetalaulau apoi ke ma nge iri ero.
Iange iri te hetalaulau pe te
heleleia helenga mur halang
nenge luna ero pe te olole ke
sasase toto. Pe te teke lape
aria non soke longe iri nga
reria helenga lochloch ngana
nemur.
8 ✡A poi ke mange iri ero
toto. Iange a onteia Tememo
ero kura pe I etei ia ure ne-
mur lo nenge lape a onteia.
9 "Ke nenge teke a heta-
laulau, a hetalaulau ke mai
koi;
" 'Tememem nga lut nga tapa
em pengpeng toto.
10 ✡Lem naualanga pe
nekinga at
ke mo longo taua iong lakoi
nga ich
ke pomanga te longo
taua iong nga lut.
11 O tunge emem ngaunga
nga lapa
pe nge he pe.
12 ✡O tuacholia nge imem ero
ke pomanga mo tuacho-
lia ero
nge iri nenge te poi poreke
imem.
13 ✡O poi ele imem nga olenga
pe o hu hele ure poreke
ngana mur nge imem.'
14 ✡Iange nenge teke letem ia
mele nenge poi poreke iong
lape Temem nga lut nga tapa
lape letena ia iong pule.
15 Pe nenge teke letem ia iri
nenge te poi poreke iong ero
Temem lape letena porekeia
iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule."

Poinga Nenge Aheo Nga Ngaunga

16 ✡ "Nenge teke oheo
nga ngaunga o henonou
hote nakum usus ngana
ero. Iange hana nenge te
channanga hali te popoi ke
pomalam. Nenge teke teheo
nga ngaunga te hemallaha
hot tote lange hehei pe
hana ke nakuria usus toto.
Pomalam te eteia ke hana
nemur teheo nga ngaunga.
Pe E hele lange imo. Hana
nemur te mene ururia mur
lochloch ke het lo.
17 Nenge teke oheo nga
ngaunga o lome matam pe o
helemlem heke singim
18 ke hehei pe hana te eteia
ero nge oheo nga ngaunga.
Pe Temem nenge ta kolkolia
lape tunge urum nga hoena
ol. Iange I toro mana nge esia
ure lochloch ngana nenge
talkome.

NeHalang I Urana Toto Nga Umtutuna
(Luk 12:33-34)

19 ✡ "Pe a takiraua lemo ure
urana ngana mur nga ich nei
ero. Iange lape kankan te
ngau hule pe lape tema sakilil
pe singiria karkare hulu. Pe
pule lape kemenge kina mur
te tamu teu ke te kemeia iri.
20 ✡Nenge teke a takirau
lemo ure urana ngana mur
a takiraua lakou nga lut nga
tapa. Iange kankan lape

✡ **6:8:** Mat 6:32 ✡ **6:10:** Luk 22:42 ✡ **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 ✡ **6:13:** Luk 22:40; Ioa 17:15; Iei 1:13; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 ✡ **6:14:** Mak 11:25-26 ✡ **6:16:** Isa 58:5-9 ✡ **6:19:** Iei 5:1-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22

ngaua ero pe ure hel te hep-
oreke ero. Pe pule kemenge
kina mur lape te kemeia ero.
21 Pomalam lape letem tu
hit mene kileng nenge lem
ure urana ngana mur te
maia.

Lemenge Nenga Singira
(Luk 11:34-36)

22 "Matara i lemenge nenga
singira. Nenge teke matam te
urana mana singim lochloch
lape tualeme.
23 Pe nenge teke matam te
poreke singim lochloch lape
tu ke au mana. Ke nenge teke
lemenga e ero nga singim pe
singim au mana lape au nem
puo ke palaungana pe au hit
sapele iong.

NeHalang pe Rera Ure Mur
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Mele pele ume nge hana
nai ero. Iange lape lemene
ero ia e pe lemene taua e.
Nem pe la ke nanas mene
e pe nau sio mene e. Mele
nenge lemene tau tote um-
tutuna nakuna ero nge ume
nge NeHalang.
25 ✡"Ke pomalam e hele
lange imo letemo meena sak-
ilil nga atu ngamo nga ich nei
ero. Nga utar nenge lape a
ngaua pe a inia pe nga utar
nenge lape a heron hite nga
singimo. A maul ngamo i
ure nenge palaungana toto
nga ngaunga pe singimo i ure
nenge palaungana toto nga
hengeron mur.
26 ✡A nau haka langa
ngie mur nga lut. Iri tetua
ngaunga ero pe te lulu
erochro. Pe pule te takirau
teueu ngaunga nga ana pele
ero. Pe Tememo nga lut nga
tapa hengaungaua iri kura.
Pe ngie nemur iri ure nenge
palaungana nga NeHalang
matana ero. Ngana laka imo
lo.
27 Iok, nenge teke letemo
meena sakilil amo tei nge imo
purpur nge tom ia ana etue
nenge meteia ke elela polpol?
28 Pe pomere nenge letemo
meena sakilil ia hengeron
mur? A nau langa ae rorana
mur nga ume. Iri te poia
ume palaungana e ero pe iri
siporia te sime aria tal nenge
te hemale hite nge iri ero.
29 ✡Pe e hele lange imo
pengpeng Ne Solomon heron
heke nena hengeron urana
ngana mur pe i nakuna
urana ero iange ae rorana
nemur nakuria urana toto
nge i.
30 Pe NeHalang Isipona
hemele heilil lochloch ngana
nenge tetu nga uraurau. Pe
heilil nemur tetu ke te maulul
heueu pe nge rou tesau heke
iri nga oan. Ke pomalam imo
nenge letemo manmanna
ngana unne sune mana a
etei tote ol ke NeHalang lape
hemele imo pule!
31 Letemo meena ero pe
a hele ke pomachmai ero:
'Lape ta ngaua ara utar mai
ol? Pe lape ta in langai mai?
Pe lape ta heron ia utar?'
32 ✡Melehel nenge te eteia
NeHalang ero toto lape te

✡ **6:25:** Pil 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 ✡ **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ✡ **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Ch 9:3-6 ✡ **6:32:** Mat 6:8

song ke te tango rere ure nemur. Pe Tememo nga lut nga tapa eteia lo ure nemur nenge purpur ero nge imo.

33 ✡Ure nenge toi nge lememo tau tele ngana laka NeHalang nena naualanga pe nekinga pe pule nena poinga nenge pengpeng toto. Ol pe NeHalang lape tunge ure lochloch ngana nemur lange imo.

34 Pomalam letemo tuanin rara sakilil nga utar nenge lape lohot nge rou ero. Etue nenge rou nem i sipona letena tuaninin nge i sipona. Ke ure meena ngana mur te lohot ke te purpure etue elle pe elle.

7

A Henonou Perimo Lange Mele Ero
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 ✡ "A henonou perimo lange mele hel ero toto. Mele nenge henonou penna lange mele NeHalang lape henonou penna lange i.

2 ✡Kue nenge a henonou perimo lange mele hel kue nem mana NeHalang lape poia lange imo pule.

3 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne sune nge ma ele neingam matana pe o kolkolia ae chonna palaungana nenge ma ele iong sipom matam?

4 Pomere nenge ae chonna palaungana ma ele matam pe o hele lange neingam e neu ke o teke o poi hote ae mumuna unne nenge ma ele matana?

5 Iong am hengetau nai iam teke poi pe o mene hot tele ae chonna palaungana nenge ma ele matam mukam. Ke het o nau ke nek pe o poi hote ae mumuna unne sune nenge ma ele neingam e nem matana ol.

6 "Lemo ure urana ngana mur nenge heo ngana a tunge lange kaone mur ero. Pe lemo holonga mur a tamal sue lange kie mur ero. Iange lape te hepapar hulu hit mene pe te ringha taua imo pe te lata hule imo.

Ta Onteia NeHalang
(Luk 11:9-13)

7 ✡ "O ontei pe lape NeHalang tunge lange iong. O tango rara pe lape o hottaua. O ischong nga piunga pe piunga nem lohe lange iong.

8 ✡Ke iri nenge te onteitei te menmene pe iri nenge te tango rarara te hottautau pe iri nenge te ischongchong nga piunga lape piunga olha lala nge iri.

9 "Amo tei nge imo nenge teke tuna tamane ngana e ontei loi lange i pe tunge um lange tuna?

10 Nem pe tuna ontei ruo pe tunge ilimo lange i?

11 ✡Imo hana poreke ngana nemur a eteia utar nenge urana nge lape a tunge lange tutumo mur. Ke pomalam a etei tote ol ke Tememo nenga

✡ **6:33:** 1Ki 3:11-14; Psa 37:4, 25; Rom 14:17 ✡ **7:1:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Iei 4:11-12 ✡ **7:2:** Mak 4:24 ✡ **7:7:** Mak 11:24; Ioa 14:13; 15:7; 16:23-24 ✡ **7:8:** 1Io 3:22; 5:14-15 ✡ **7:11:** Iei 1:17

lut nga tapa lape tunge ure
urana ngana mur lange iri
nenge te onteitei lala nge I.
12 ✡ "Pe nga ure lochloch
poinga urana ngana mur
nenge lememo ke mele hel te
poia lange imo a poia lange
iri pule. Moses nena hotonga
mur pe hengetoro nenge
hetatalonga mur luna toto
koi nei.

Piunga Matana Nenge Kino Pe Nenge Soke
(Luk 13:24)

13 "Iok, imo a i teu laka nga
piunga matana nenge kino.
Iange piunga nenge soke pe
ana kue mallaha pe song ke
langa oan ngingina ngana. Pe
hulua halang toto te i teueu
nga piunga nem.
14 Pe piunga nenge kino
ana kue tuna mana pe mal-
laha ero. Pe kue nem song ke
langa maulinga ke koko ana
kileng. Pe iri hel mana te
saolia kue nem pe te nanasia.

Hana Nenge Te Pallaka Ke Te Teke Iri Hetatalonga
(Luk 6:43-44)

15 ✡"Iok, a nauala amo ke
nek nge hana nenge te chan-
nangnanga ke te teke iri het-
atalonga mur. Iri lape teat
nge imo pe te maluch ole
mene imo ke pomanga sipsip
mur. Pe i nge ero la. Nga lete-
ria nge teu te poreke toto ke
pomalaka nga kaone hinolo
mur.
16 ✡Lape a etei tote iri ke
nek laka nga reria poinga
mur ol. A nau at, uain
nganangana te sohe hote nga
kiki tana ero. Pe ae Popi
nganangana te sohe hote
nga heilil nenge memesanga
ngana halang ero.
17 Ke pomalam mana ae
nenge urana lape nganan-
gana mur te urana mana
pe ae nenge poreke lape
nganangana mur te poreke.
18 Ke ae nenge urana
nakuna ero nge nganangana
poreke. Pe ae nenge poreke
nakuna ero nge nganangana
urana pule.
19 ✡Pe ae nemur nenge
nganangaria te poreke lape
te tele sue iri pe tesau heke
iri langa oan.
20 ✡Ke pomalam mana lape
a eteia hana nemur nga ure
nemur nenge te popoia.

Lape Non Soke Eteia Imo Ma Ero?
(Luk 13:25-27)

21 ✡ "Hulua lape te hetue
iau ke 'Non Soke Non Soke'
pe iri lochloch lape teteu la
ero toto nga naualanga pe
nekinga nga lut nga tapa. Iri
nenge te nanas taua Temek
nenge tu nga lut lemene
ngana iri mana lape teteu
langa naualanga pe nekinga
nenga tapa.
22 Pe hulua lape te hele at
nge iau nga NeHalang nena
haliunga ana etue nem ke
mai, 'Non Soke, Non Soke,
imem mo haliu hote iong pe
mo helope hote uneinei mur

✡ **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ✡ **7:15:** Mat 24:24; Ume 20:29; 2Pi 2:1 ✡ **7:16:** Kal 5:19-22; Iei 3:12 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Ioa 15:6 ✡ **7:20:** Mat 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Iei 1:25

pe mo poia urelu mur ke te
lohot nga iong em pule i.'
23 ✡Pe lape e hele ke mal-
laha toto lange iri ke e teke,
'Imo nemur, e eteia imo ero
toto. A ua toto nga matak.
Imo hana porekreke ngana
mur iam.'

Hana Nai Te Hemes Pele
(Luk 6:47-49)

24 "Ke pomalam iri nenge te
longe lek helenga mur pe te
nanas taua te poi ke pomanga
non nenge letena matana ke
hemes heke na pele nga um.
25 Pe nga etue nenge pitte
molmol pe ech hotot pe tut-
tula at ke tah teu nga pele neu
pe pele nem losio ero. Iange
ana pele mes haka nga um ke
kerkereng toto.
26 Pe iri nenge te longe lek
helenga pe te nanas taua ero
te poi ke pomalaka nge non
nenge letena matana ero pe
hemes sio mene na pele nga
peipei.
27 Pe nga etue nenge pitte
molmol pe ech hotot pe tuttla
at ke tah teu nga pele neu pe
pele nem hutu sio ke chach
hulu."
28 Iok, Iesus hele ia ure ne-
mur ke het pe hulua nemur
leteria tuanin ke halang nga
Iesus hetoro ngana.
29 ✡Iange i hetoro ke
pomanga hotonga ana het-
oronga mur ero. Hetoro
ngana pomalaka nga none
nge na kerkerenga palaun-
gana toto.

8

Iesus Hemasia Non Susuun Kina E
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Iok laol, Iesus i sio mule
nga sasana neu pe hulua ha-
lang toto te nanasia i.
2 Ol pe none nge haleles
poreke ngana mene i lange
Iesus. Non neu lake tualou
sio nga Iesus matana pe hele,
"Non Soke, nenge teke lemem
o hemas mule iau ke singik
lemlem mule."
3 Ol pe Iesus tul hot sapele
penna pe la tal heke nge
non neu pe hele, "Oe iau
lemek. Singim lemlem mule
ol." Ueiuei mana pe haleles
poreke ngana neu het sio
sapele nga non neu singina.
Haleles poreke ngana neu
ngau hohoa singira.
4 ✡Pe Iesus hele lange i ke
teke, "Heueu o hele hote ure
nei lange mele e ero toto. Ola
ke o eteia iong lange tunginga
ana none ke poia tunginga
nenge Moses hele ia nga hana
nenge te urana mule. Ke
nem lape henonou hote utar
nenge e poia lange hehei pe
hana."

None Letena Manmanna Ngana Nge Palaungana Toto
(Luk 7:1-10)

5 Iok, Iesus la ke i teu nga
kileng palaungana nenge
Kapernam pe palinga hel ana
hana mur aria soke e lake
esia i pe hele lange Iesus ke
halaua i.
6 Ke non soke neu hele
lange Iesus ke teke, "Non
Soke, lek non nenge umume

✡ **7:23:** Psa 6:8; 2Ti 2:19 ✡ **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

nge iau kou ma mana nga
pele. Singina inin hulu pe
sachul rara ero toto."
7 Pe Iesus hele, "Lape e la ke
e hemasmasia i."
8 Pe palinga hel ana hana
mur aria soke neu hele, "Non
Soke, iau e urana ero toto nge
o teu at nga lek pele. O hele
mana pe lek non neu urana
mule.
9 Iange iau pule hana hel
tenau ele iau. Pe iau enau ele
lek hana mur hel pule. Nenge
teke e hele lange iri ke, 'Ola,'
pe ana non la. Pe e hele lange
i neu ke, 'O iat,' pe ana non i
at. Pe e hele lange lek non ke,
'O poia ure nei,' pe i poia."
10 Iesus longe non neu
nge hele ke mau pe letena
tuanin ke halang. Ol pe hele
lange iri nenge te nanasia i,
"E hele ke manmanna toto
lange imo, e hottaua none
nge Israel nge poi ke mange
non nei ero kura. Non nei
letena manmanna ngana
palaungana toto.
11 ✡Hulua halang teat nga
kileng hele nenga chaia haka
ngana, pe nga chaia sio
ngana pe la te kila ke te ngau
luluch nge Apraham pe Isak
pe Iakop, nga naualanga pe
nekinga nenga tapa.
12 ✡Pe hana nenge reria
kileng neu toto, lape NeHa-
lang lope hote iri ke la tetu
nga kileng au ngana. Nga
kileng nenge te tangtang pe
ngingiria chatrekreke ia."
13 Ol pe Iesus hele lange
palinga hel ana hana mur
aria soke neu, "O laol, Ure
nem lape lohot ke pomanga
letem manmanna ngana
nenge o teke lape lohot ke
pomam. Ol pe nena non
nenge singina haleles neu,
singina urana mule nga etue
neu pengpeng."

Iesus Hemasia Hulua Hel Pule
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iok, Iesus la ke i teu
nga Petrus nena pele pe esia
Petrus uene nge singina hale-
les ke ma nga hete. Ana hei
singina milanglang.
15 Ol pe Iesus penna la ke
rahite hei neu pe ana haleles
het sio sapele. Pe hei neu lo
haka pe tun sapele ngaunga
pe hengaua Iesus.
16 Iok, nga ulei te laua iri
nenge uneinei tu teu nge iri
ke te laia iri nge Iesus. Pe
Iesus hele pe helope hote un-
einei nemur pe hemas mule
iri lochloch ngana nenge sin-
giria haleles.
17 ✡Pe poinga nenge Iesus
poia nem, poia ke pete tote
NeHalang nena helenga e
nge hetatalonga Isaias hele
hote nge nike lo nenge hele ia
ke teke,
"Isipona amneia ara melme-
lenga
pe takisia ara haleles
mur."

Te Teke Te Nanasia Iesus
(Luk 9:57-62)

18 Iok, Iesus esia hulua nge
te heliliu hite I ke tom, pe
hele lange nena hana mur ke
teke te lotele langa kolkolu
palaungana neu ilina hele.

✡ **8:11:** Luk 13:29 ✡ **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:17:** Isa 53:4

19 Ol pe hotonga ana hetoronga e la pe hele lange
Iesus ke teke, “Hetoronga,
nenge teke o la ke merei, iau
lape e nanas mene iong.”
20 ✡Pe Iesus hele lange i
ke teke, “Kaone hinolo mur
reria polo tu nga ich, polo
nenge te mamaia. Pe ngie
mur pule reria kiniu, pe Non
Tuna munna e nge mama ia
ero.”
21 ✡Pe Iesus nena none hele
ke teke, “Non Soke, e la ke e
alo hite temek mukam, ke ulo
pe e at ke e nanasia iong ol.”
22 Pe Iesus hele lange non
neu ke teke, “Hana nenge te
metmete pekngaria mur te
alo hit mulmule iri. Pe iong o
iat ke o nanasia iau.”

Iesus Hemete Ruach Pe Tuttula Palaungana
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Iok, Iesus haka nga su-
lang e pe nena hana mur tela
luluch nge I.
24 ✡Te la ol pe kileng ein-
gana haka sapele. Pe kileng
eingana neu palaungana pe
poia ruach ke poreke toto. Pe
ruach ana mee teke hepuluch
sue iri. Pe Iesus mamani.
25 Ol pe nena hana mur te
hengo heke I pe te hele ke te
teke, “Non Soke, o halaua ita
ero kai? Ta metmete lo i!”
26 ✡Pe Iesus hele, “Imo
letemo manmanna ngana
unne sune mana iam. A
matau sakilil ia utar?” Ol
pe Iesus lo haka pe hele ke
kerkereng toto langa tuttula
palaungana neu pe ruach
poreke ngana neu. Ol pe
tuttula palaungana neu het
pe ruach poreke ngana neu
ma ke mello mule.
27 Ol pe hana nemur te esia
pe leteria tuanin ke halang
pe te hele, “Non nei mai i
utar toto? Tuttula pe ruach te
longo tau mene I.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Uneinei Tuteu Nge Iri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iok, Iesus lo tele la sapele
nga kolkolu palaungana neu
ilina hele nga Katara mur re-
ria ich. Pe hana nai nge un-
einei tu teu nge iri. Te lo-
hot nga rika mur nenge hana
koluria mur tema teu ia pe la
te saolia Iesus. Pe hehei pe
hana te matau tote hana nai
neu ke te i rara nga lamau
ero toto. Iange iri nai nakuria
sisiling toto.
29 ✡Iok laol, hana nai neu
te alngaria sapele, “NeHa-
lang Tuna, o teke oat ke o
potaria ia imem? Emem
etue nenge mo takisia emem
melmelenga at ero kura.”
30 Pe kie ana tuangarung e
te sesel ke sase ero mana nga
iri te mes ngaria.
31 Ol pe uneinei nemur te
echia Iesus, “Nenge teke o
lope hote imem heueu, o ku-
losia imem ke mo teu heke
kou kie ana tuangarung neu.”
32 Ol pe Iesus hele lange iri,
“Iok, a laol!” Ol pe uneinei
nemur te lohot nge hana nai
neu pe la ke teteu heke kie ne-
mur. Pe kie ana tuangarung
neu te song hot sapele langa
sasana neu ilina, pe te losio

✡ **8:20:** 2Ko 8:9 ✡ **8:21:** 1Ki 19:20 ✡ **8:24:** Psa 4:8 ✡ **8:26:** Mat 14:31; Psa 89:9 ✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41

teu nga kolkolu neu pe te pu-
lachlach ke te mete sapele.
33 Pe iri nenge tenau elele
kie nemur te song sapele ke
tela nga tuele tana pe te hele
ia ure nenge lohot nga kie
nemur, pe pule nge hana nai
nenge uneinei tu teu nge iri
neu.
34 Ol pe hulua lochloch
ngana nga tuele tana palaun-
gana neu, te i ke la te lohot
nge Iesus. Te la te esia I pe te
hele ke kerkereng toto lange
I ke te teke, ua nga reria
kileng unne neu pe la toto
nga kileng unne.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Singina Mete
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 ✡Iok laol, Iesus lo haka
mule nga sulang pe mana tele
mule ke lange Kapernam,
nga i sipona nena kileng
huna.
2 Ol pe hana hel te takis
ia none nge singina lochloch
mete pe mamana nga tako.
Pe Iesus esia hana nemur
leteria manmanna ngana pe
hele lange non nenge singina
mete neu, “Letem huna sak-
ilil ero ol. E saua lem poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto lo.”
3 Pe hotonga ana hetoronga
mur hel, te hele chunuch
mana nge iri ke pomai, “Non
nei hele ngana pomalaka nga
I NeHalang toto i. Poia he-
lenga nei, heporeke tote Ne-
Halang ene.”
4 ✡Pe Iesus eteia leteria
tuanin ngana mur ke ulolo.
Ol pe hele ke teke, “Pomere
nenge letemo inin ngana
nem tu teu mana nge imo ke
pomam?
5 Helenga tei nge semel nge
lape te heleia? ‘E saua lem
poinga poreke ngana,’ ma
nenge e teke, ‘O mes haka pe
o i.’?
6 ✡Iau e teke e poia ke mam
ke a eteia, ke Non Tuna na
kerkerenga palaungana nga
ich, nge saua hehei pe hana
reria poinga poreke ngana
mur ke lasus toto.” Ol pe
Iesus hele lange non nenge
singina mete neu, “O mes
haka pe o mene lem manga
pe o i ke o la nga lem pele.”
7 Non neu mes haka pe i ke
la sapele nga na pele.
8 Pe hulua lochloch ngana
te esia ke pomau pe leteria
huna pe leteria tuanin ke ha-
lang. Pe te heto heke tote Ne-
Halang ene iange tunge kerk-
erenga palaungana nei at nge
ita non.

Iesus Iua Mateus
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iok, Iesus lo haka nga
lamau pe i ole ke la pe esia
none nge ene Mateus, nge
arare nga hana nenge te
lololoch umtutuna reria pele
sune. Ol pe Iesus hele lange i
ke teke, “O i at ke o nanasia
iau.” Mateus lo haka pe
nanas sapele Iesus.
10 Iok, Iesus pe na hana
mur teare ke te ngaungau
nga Mateus na pele pe hana
nenge te lololoch umtutuna

✡ **9:1:** Mat 4:13 ✡ **9:4:** Luk 9:47; Ioa 2:25 ✡ **9:6:** Ioa 17:2

pe hana porekreke ngana
mur teat ke te ngau luluch
nge iri.
11 ✡Pe Paresio mur te esia
ke mau pe te onteia Iesus
nena hana mur ke te teke,
“Pomere nenge amo het-
oronga ngau luluch nge hana
porekreke ngana pe hana
nenge te lololoch umtutuna
mai?”
12 Pe Iesus longe pe hele,
“Haleles kina mur mana tela
nge non nenge hemasmas ia
haleles kina mur, pe iri nenge
singiria urana tela nge non
nem ero.
13 ✡Ala pe letemo tuanin
hote helenga nei luna ke nek.
‘Lemek ero ia lemo tunginga
pa nemur nenge a makmak
huros. Lemek ke letemo ia
hehei pe hana.’ Iange e at ke
e iua hana porekreke ngana
mur mana, pe hana nenge te
urana e iua iri ero.”

Onteinga Nga Hengeo Nga Ngaunga
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 ✡Iok, Ioanes na hana mur
teat pe te onteia Iesus ke te
teke, “Pomerei nenge imem
pe Paresio mur moheo nga
ngaunga pe lem hana mur
teheo ero?”
15 Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Nenge teke none nge
lei heueu ngana at ke kila
luluch nge nena hana mur,
hana nemur lape te iech ke
elela. Pe nga etue nenge non
halangina nem i ero hatalia
iri, hana nemur lape teheo
nga ngaunga sapele.
16 “Mele pele mene
malenga heueu ngana
sachana, pe sima hite
hengeron nike ngana chach
ngana ero. Nenge teke poia
ke pomam, lape malenga
sachana heueu ngana nem
ta chach mule. Pe ure chach
ngana nem palaungana toto
sapele.
17 Nenge mele ling teua
uain heueu ngana ke langa
meme ulina ke kina ia, ling
teua langa meme ulina nenge
nike ngana ero, iange meme
ulina nike ngana nem sosolos
lo, pe uain heueu ngana nem
lape una haka ke hemute
meme ulina sosolos ngana
nem ke chach. Pe uain nem
lape pasiling hot pe kina
pule poreke ke lasus. Nenge
urana laka, ling teua uain
heueu ngana ke langa kina
meme ulina nenge heueu
ngana. Pomalam iri nai tetu
ke urana.”

Mele Hei Ngana Sune Nge Mete, Pe Heie Nge Haleles Poreke Ngana Poia I
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iok, Iesus helele kura pe
non nenge nauelele pele het-
oronga neu, at ke tualou sio
nga Iesus matana pe hele,
“Tuk nenge hei pau kou mete
heueu mana nei. Pe e teke o i
at ke la otal heke perim nge i
ke maul mule.”
19 Iok laol, Iesus pe nena
hana mur te lo haka pe tela
luluch nge non neu sapele.
20-21 ✡Pe heie pule toho
mala lohot nge i ke hesinga

✡ **9:11:** Luk 15:2 ✡ **9:13:** Hos 6:6; Mat 12:7 ✡ **9:14:** Luk 18:12 ✡ **9:20-21:** Mat 14:36

iri analoch pe nai lo. Pe
ana hei helele nge i sipona
ke teke, “Nenge teke e ra
haka mana nga Iesus na
hengeron, haleles nei lape
het nge iau sapele.” Pomalam
hei neu langa Iesus rumena
pe rahaka nga Iesus nena
hengeron ana horo.

22 Ol pe Iesus ralele pe esia i
pe hele, “Hatong, letem huna
ero ol. Letem manmanna
ngana laka nenge hemaulia
iong nga haleles nem.” Pe
nga etue unne neu pengpeng
haleles neu het sapele nge hei
neu.

23 Iok laol, Iesus la ke i teu
nga non nenge nauelele het-
oronga ana pele nena pele pe
esia hana nge te iuiua iu pe
hulua nge te chauchai rara ke
halang.

24 Ol pe Iesus hele, “Imo
lochloch ngana nem a ua! He
nem mete ero iam, mamani
mana laka.” Pe hulua nemur
te melmel lil ia Iesus.

25 Iok, hulua nemur tela ke
tetu nge hot pe Iesus teu la ke
ra hite he neu nga penna. Ol
pe he neu opene teu mule nge
i pe lo haka sapele.

26 Pe ure nenge Iesus poia
neu ana helenga song ke
kileng lochloch ngana nenga
lamau te longe.

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

27 ✡Iok, Iesus lohot nga
lamau ke teke lalalo pe hana
mata hit nai te nanas pe
alngaria hot lange I ke te teke,
“Ne Teuit tuna, letem poreke
ia imem!”

28 Ol pe Iesus la ke i teu nga
pele e pe mata hit nai neu tela
nge i. Pe Iesus onteia iri ke
teke, “Imo mam letemo man-
manna toto ke lape e hemas
mule imo ma?”

Pe iri nai te hele, “Oe Non
Soke, letemem manmanna
toto i.”

29 Iok laol, Iesus ra haka
nga iri nai mataria pe hele,
“Lape e poia ure nem ke lo-
hot nge imo nai ke pomanga
letemo manmanna ngamo.”

30 ✡Ol pe iri nai tenau mule
sapele. Pe Iesus hele ke kerk-
ereng toto lange iri nai ke
teke, “A hele hote ure nei
lange mele ero toto.”

31 Pe ero. Hana nai neu tela
ol pe te hesongia ana helenga
nga kileng lochloch ngana.

Iesus Hemasia None Ke Hele Mule

32 Iok, nga etue nenge hana
nai nem te i ke tela, hana
hel te takisia none pule lange
Iesus. Non nem hele poreke
iange uneinei tu teu nge i.

33 ✡Iesus helope hote un-
einei nem ke ua hot nge non
nem. Iok laol non nenge
hele poreke nem hele mule
sapele. Ol pe hulua ngaria
lohot pe te hele, “Imem mo
kolkol ute e nge pomai nge
lohot nge nike nge Israel.”

34 ✡Pe Paresio mur te hele,
“Uneinei mur aria soke laka
hekerkereng ia i ke helope
hotote uneinei mur.”

Ume Ana Hana Mur Iri Halang Ero

✡ **9:27:** Mat 20:29-34 ✡ **9:30:** Mat 8:4 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39

35 ✡Iesus i ke rongo heke
tuele tatana mur pe kileng
kinkino ngana mur, ke
hetottoro nga hetoronga ana
pele mur. Iok, pe haliu
hote helenga urana toto
ngana nenga NeHalang nena
naualanga pe nekinga pe
pule hemasia hehei pe hana
nga aria haleles mur.
36 ✡Pe Iesus esia hulua ne-
mur pe letena ia iri iange lete-
ria meena pe tetu poreke, pe
mele nge nauele iri ero ke
pomanga sipsip mur nge aria
naunga ala ero.
37 ✡Ol pe hele lange
nena hana mur ke pomai,
“Ngaunga halang te mera
tach lo. Pe lulunga ana hana
mur iri unne sune mana.
38 A hetalaulau lange ume
tokoninga ke kulosia lulunga
ana hana mur hel pule ke te
halau ke te lulu.”

10

Iesus Iua Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 ✡Iok laol, Iesus iua nena
hana mur nge iri analoch
pe nai ke te eukirau pe
tunge kerkerenga palaun-
gana lange iri. Te mene
kerkerenga palaungana nem
ke lape te helope hotote
uneinei mur, pe te hemasmas
ia hehei pe hana nga aria
haleles mur.
2-4 Pe Iesus nena hana mur
analoch pe nai eria koi ne-
mur:

Simon (nenge ene e pule Petrus)
Antreas (Simon tina)
Ieims (ne Sepeti tuna)
Ioanes (Ieims tina)
Pilip
Patolomius
Tomas
Mateus (nenge lololoch umtutuna.)
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot (nenge tunge Iesus langa hana porekreke ngana mur peria)

5 Hana iri analoch pe nai
nei, Iesus kulos hote iri pe
hetoro tote iri ke mai, “Ala pe
atu luluch nge hana lomon-
mona ngana mur ero. Pe
pule ala nge iri nemur nge
Samaria ero.
6 ✡Ala manmana nge hehei
pe hana nenge Israel iange iri
te pomalaka nga sipsip mur
nenge te erue toto lo.
7 ✡Ala pe a haliu hote koi
helenga nei, ‘NeHalang nena
naualanga pe nekinga nenga
tapa, ngana koi heroi lo.’
8 Pe a hemasmas ia hale-
les kina mur, a hemaul heke
mule iri nenge te metmete.
Pe a helemlem mule iri nenge
haleles poreke ngana ngau
lala ke ngau hoa singiria pe
a helope hotote uneinei mur.
Kerkerenga nenge e tunge
lange imo nei, a olia at nge
iau ero. Pomalam, a la pe

✡ **9:36:** Num 27:17; 1Ki 22:17; Zec 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Luk 10:2
✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 ✡ **10:6:** Jer 50:6 ✡ **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9, 11
✡ **10:9:** Luk 10:4

a poia lange iri pe a chepeia
uruna ero pule.
9 ✡Pe pule a in teua umtu-
tuna unne e pe machmach
unne e pe hake unne e nga
amo melo matana ero toto.
10 ✡Ai ia inga nei pe a takis
kole ero pule. Pe a mene ke
lemo hengeron nachnai ero
pe apemo ana kalenga haka
nachnai ero pule. Pe pule a
ra hit heko ero. Iange ure
nemur, non nenge umume
uruna ia.
11 “Nenge teke ateu langa
kileng palaungana e, nem pe
nga tuele kina sune, anau
rara none nge na poinga
urana pe pengpeng pe a la
ke atu luluch nge i nga nena
pele. Pe atu luluch nge i ke la
het nga etue nenge a lo haka
mule.
12 ✡Ke nenge teke a i teu
nga pele e, a hele ke a teke
NeHalang pete imo.
13 Pe nenge teke iri nenga
pele nem te iech ia lemo he-
lenga, lemo helenga urana
ngana nem lape tu luluch nge
iri. Pe nenge teke ero, lemo
petenga nem haka mule nge
imo.
14 ✡Pe nenge teke none
longo lange imo ero pe mene
imo langa nena pele ero, a
pasis sue maruchrue nga
apemo pe ai hot nga kileng
nem.
15 ✡E hele ke manmanna
toto lange imo. Nga NeHa-
lang nena haliunga ana etue
kileng nem lape mene tuan-
gachol nge poreke toto nga
nenge Sotom pe Komora.”

Iesus Heleia Ure Meena Ngana Mur Nge Lape Lohot

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 ✡ “Iok, a longo at nge
iau ke nek toto. E kulosia
imo ke pomalaka nga mele
nenge kulosia sipsip mur ke
tela ke tetu teu luluch nge
kaone hinolo mur. Pomalam
letemo matana ke nek toto
ke manga hilimo pe a nanas
tau tote ngie chaulum nena
poinga nenge tu ke neknek.
17 ✡Pe anau ala amo ke nek
toto nge hana mur. Iange
lape te laua imo kela ames
nga hana papalauna mataria
pe pule lape te taklala teua
imo langa hetoronga ana
pele pe tepal hulu hite imo.
18 Pe te poia imo ke pomam
iange lek hana mur imo. Ke
lape te mene imo lange al-
masinga ana hana mur pe
naunga ala mur. Pe lape a
hele hote helenga urana toto
ngana lange iri pe nge hana
lomonmona ngana mur pule.
19 Pe nenge teke te laua
imo, letemo song rara sak-
ilil ero. Iange a hele ngamo
nga ure nenge a heleleia lape
ma ke mallaha hot mana nga
letemo nga etue nem peng-
peng.
20 ✡Pe imo sipomo a hele
ero, iange Tememo NeHa-
lang opene lape hele hot nga
halimo ol.

✡ **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Ume 13:51 ✡ **10:15:** Mat 11:24; Iut 7 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 ✡ **10:20:** Ioa 14:26 ✡ **10:21:** Mic 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

21 ✡ “Non e lape tua hita
mule tina ana pe te hune i
ke mete. Pe none lape poia
poinga nem lange tuna pule
ke tua hita mule ana. Pe aina
lape te pal hel luluch mule
nge tetemeria mur pe tataria
mur pe te hune iri ke te mete.
22 Hana lochloch lape
lemeria ero ia imo iange Iau
lek hana mur imo. Pe mele
nenge mes ke kerkereng
toto nga letena manmanna
ngana, lape mene maulinga
ke koko.
23 Nenge teke te poi poreke
imo nga kileng e, a ua ke a
langa kileng e pule. E hele
ke manmanna toto lange imo
koi. Imo lape a heulo hote
amo ume nga kileng lochloch
ngana nge Israel ero kura, pe
Non Tuna lape at.

24 ✡ “Mele nenge lala nga
hengetoro kura, i muka
mule nge ana hetoronga
ero. I nanas tau mene ana
hetoronga. Pe mele nenge
umume nge none, i pule
tamu tote ana ae huna ero.
I longo la manmana nge ana
ae huna.
25 ✡Pe mele nenge lala nga
hetoronga nem purpur pule
nge lohot ke pomange ana
hetoronga. Pe pule mele
nenge umume nge none nem,
purpur pule nge lohot ke
pomange ana ae huna nem.
Ke nenge teke te hetue non
poreke ngana ene Pelsipul
lange non soke e, lape te poia
poinga nem ke palaungana
toto lange non nem nena
hana mur.”

A Matau Mene NeHalang I Toro Mana
(Luk 12:2-7)

26 ✡ “Pe a mataua iri
ero. Ure lochloch ngana
nenge talkomkome lape
lohot nga mallaha. Pe ure
lochloch ngana nenge te hele
komkome lape lohot ke hulua
te eteia pule.
27 Utar nenge e heleia lange
iong nga kileng au ngana, o
hele hote nga sinanga. Pe
utar nenge e mangun ia langa
talngam, o mes haka ia nga
pele ona pe o haliu hote.
28 ✡A matau heke mene
hana nenge te hunun ero.
Iri te hun mene singira pe
te hune opere ero. A matau
mene laka I nenge lape
chacharuch heke singira pe
opere nga oan nge henge
lemlem.
29 Ngie kinkino ngana nai
ururia haka toto ero. Pe
te olia iri nga umtutuna elle
mana. Pe nenge teke elle nge
iri mete, Tememo eteia ke het
lo.
30 Pe pule NeHalang amele
palpalumo ina pe eteia iri ke
het ta lo.
31 ✡Ke a matau ero, iange
imo a ele haka toto nga ngie
nemur.”

A Hele Hote Letemo Manamanna Ngana Lange Hehei Pe Hana
(Luk 12:8-9)

32 “Mele nenge mes haka
nga hulua mataria pe hele
hote letena manmanna
ngana nge Iau, mele nem

✡ **10:24:** Luk 6:40; Ioa 13:16; 15:20 ✡ **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15
✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Rom 8:31; Iei 4:12 ✡ **10:31:** Mat 6:26

lohot ke lek non ia toto. Pe
lape e heleia i lange Temek
nga lut nga tapa.
33 ✡Pe mele nenge hele ke
teke eteia Iau ero nga hulua
mataria, Iau lape e hele lange
Temek nga lut nga tapa, ke
e teke e eteia mele nem ero
pule.
34 “Imo a teke e at ke e
hesue kilanga nge urana nga
ich nei, ae? Ero nike. E at ia
kakop nge matana kaliu ala
i. Pe lape e heporeke lemo
kilanga mur.
35 ✡Lape e poia kol mele ke
iri nai temene te hunel, pe he
mele ke iri nai tana te hunel,
pe heie ke iri nai na melei te
hunel.
36 “Lemo ngarang mur laka
lemo hehei mur pe tutumo pe
alomo mur pengpeng.
37 “Imo nenge lememo tau
tote tememo pe tamo ke te ele
haka nge iau, imo lek hana
mur ia imo ero. Pe imo nenge
lememo tau tote tutumo mur
ke te ele haka nge iau, imo lek
hana mur ia imo ero.
38 ✡Pe mele nenge lemene
ero nge takis ia ana melme-
lenga pe nanas ia iau, lape e
hile hote i ke pomalam pule.
39 Pe mele nenge teke tu ke
maulul mana, lape mete pe
lasus sapele. Pe mele nenge
poia ak ume pe te hune i ke
mete, lape maul haka mule
pe tu ke maulul mana ol.

Lape Ta Mene Urura
(Mak 9:41)

40 ✡ “Mele nenge long ia
iong, long ia Iau pule. Pe mele
nenge long ia Iau, long ia I
nenge kulosia Iau ke e at nei.
41 Mele nenge eteia nge
none i hetatalonga pe long
ia i, lape mene uruna nenge
manga hetatalonga nem. Pe
mele nenge eteia nge none
i non nge pengpeng pe long
ia i lape mene uruna nenge
manga non nenge pengpeng
toto.
42 “Pe nenge teke mele eu-
lia ech lololo ngana ke tunge
lange hatong e nge umume
nge iau, manmanna toto ke
mele nem lape mene uruna.”

11

Ioanes Kulosia Nena Hana
Mur Hel Lange Iesus
(Luk 7:18-35)

1 Iok, Iesus hetoro hite
nena hana analoch pe nai
neu ke het, pe lohaka sapele
ke langa kileng nemur nge
Kalelea. Pe nga lamau Iesus
hetottore hehei pe hana pe
haliu hote Helenga Urana
Toto Ngana.
2 Pe Ioanes tu nga tuele au
ngana pe longe Iesus pingana
nge popoia ume nemur. Ol
pe kulosia nena hana mur ke
tela nge Iesus.
3 Pe te onteia I ke mai, “Iong
nenge te heleleia nge o atat
laka lom? Ma, lape mo kulele
mele kau atat kura mau?”
4 Pe Iesus tuacholia lange
iri ke teke, “Ala mule pe a
hele lange Ioanes nga ure
lochloch ngana nenge a longe
pe a esia nga matamo ke
ulolo.

✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ✡ **10:35:** Mic 7:6 ✡ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Ioa 12:25 ✡ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Ioa 13:20

5 ✡Iri nenge mataria hit
tenau mule lo pe iri nenge
aperia mete te i mulmule lo.
Pe iri nenge haleles poreke
ngana tu nga singiria, sin-
giria urana mule lo. Pe iri
nenge talngaria hit te longo
mulmule lo pe iri nenge te
mete te maul haka mule lo.
Pe iri nenge reria ure ha-
lang ero, te longlonge NeHa-
lang na Helenga Urana Toto
Ngana.
6 Hana nenge te longe
lek helenga pe leteria man-
manna ngana losio ero, lape
te iech toto!”
7 Iok laol, Ioanes nena hana
mur te i ke te lala pe Iesus
talun ke heleia Ioanes lange
hulua nenge te eukirau neu
ke teke, “Nga etue nenge ai
ke a la nga ich sana lomona,
utar toto nenge a teke a la ke
a esia? A teke a la ke a esia
heilil ina e nge tuttula iua ke
malau sio?
8 Eh, a teke a la ke a esia
utar? Non e nge heronia
heroninga urana ngana
mur? Ero toto. Hana nenge te
heronronia heroninga urana
ngana mur, te tutu nga hana
papalauna nenge iri Soksoke
reria pele.
9 Ol pe a la lamau ke a teke
a esia utar? A teke a la ke
a esia hetatalonga e ae? Oe,
non nem i hetatalonga pe i
ele haka toto nge hetatalonga
mur.
10 ✡Iange nge non nei
mana, NeHalang nena he-
lenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape e hekule lek none ke i
muka nge iong
pe i lape hepengpeng ia
lem kue.’
11 “E hele ia helenga nei
manmanna. Nge hulua
lochloch ngana nenge te hoe
iri ke te lohot nga ich, Ioanes
nenge henunun i palaungana
toto nge iri. Pe mele nenge i
kino toto nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga, lape i
palaungana toto nge Ioanes.
12 ✡Talun nga Ioanes nenge
henunun ana etue ke at
heueu nei, NeHalang nena
naualanga pe nekinga song
ke pur kikina toto. Pe hana
solaki ngana mur te ech taua
ke te mene.
13 Iange hetatalonga mur
pe NeHalang nena hotonga
mur te haliu hotot nike ke at
nga etue nenge Ioanes lohot
ia.
14 ✡Ke nenge teke letemo
manmanna nga helenga ne-
mur, Ioanes i Elaisa nenge te
teke lape at.
15 Imo nenge a longlonge
iau, a longo ke neknek.
16 “Lape e heilangia hehei
pe hana nga etue nei ke
pomere? Iri te pomalaka nge
aina kinkino ngana nemur
nenge te kilkila nga ingala
matana pe te alngaria lala
nge pekngaria mur ke te teke,
17 “ ‘Mo iuiua emem iu pe imo
mam a hes ero ia?
Pe mo utute utunga lolo
pe a tang ero ia?’
18 “Ioanes at pe ngau ero pe
in ech ero. Pe te hele ke te
teke, ‘Non nei, uneinei ia i.’

✡ **11:5:** Isa 35:5-6; 61:1 ✡ **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 ✡ **11:12:** Luk 16:16
✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

19 ✡Pe Non Tuna, at pe
ngaungau pe inin ech. Pe
te heleia i ke te teke, ‘A
nau la pam, non neu ngau
ngana pe in ngana kou
kura. Pe pekngana mur toto
laka hana nenge te lololoch
umtutuna pe hana porekreke
ngana mur.’ Pe ure nemur
nenge te lohotot nem, te
lohot urume mene NeHalang
letena matana ngana.”

Kileng Nemur Nenge Te Hulia Leteria Ero
(Luk 10:13-15)

20 Iok, nga kileng hel, Iesus
poi hote ure nenge hele pe
lohot manmana ke halang,
pe hulua te hulia leteria ero.
Pomalam Iesus hele ke kerk-
ereng toto lange iri ke teke,
21 ✡ “Imo nenge Korasin
pe Petsaita a neknek ia imo.
Iange e poi hote ure nemur
ke a esia nga lamai pe a hulia
letemo ero toto. Pe toinge
e poi hote ure nemur nga
kileng nenge Tir pe Saiton,
hehei pe hana nga lamau
lape te hulia leteria ke het
lo. Pe toinge ngana kou te
heron heke hengeron muna
hulu ngana, pe te hepore
heke kasu nge iri pe teare nga
oan ina lo. Ke poinga nem
henonou hote iri nge te hulia
reria poinga mur lo.
22 E hele lange imo Korasin
pe Petsaita, nga NeHalang
nena haliunga ana etue, imo
lape a mene tuacholinga nge
poreke toto nge Tir pe Saiton
mur.
23 ✡Pe imo nenge Kaper-
nam lape ala ke merei? A
haka langa lut nga tapa? E
hele lange imo, lape ateu
sio la pengpeng nga oan nge
henge lemlem. Toinge e poia
ure nemur ke te lohot nga
kileng nenge Sotom nike,
hehei pe hana lape te hulia
leteria ke ueiuei mana. Pe
kileng nem lape tu ke urana
kura ke at nga etue nenge nei.
24 ✡Pe e hele lange imo
Kapernam, nga NeHalang
nena haliunga ana etue, imo
lape a mene tuangachol e
nge poreke toto nge nenge
Sotom.”

A At Nge Iau Ke A Tah Eing-
amo
(Luk 10:21-22)

25 ✡Ke het pe Iesus hele
sapele ke teke, “Temek! E
heto heke tote Iong. Iong Non
nge Iong Soke toto nga lut
nga tapa pe nga ich. Iange
o hekome tote ure nei lange
hana nenge te etei ngaria
palaungana toto pe o etei hot
mene lange hana nenge te
etei sakilil ero ke mange aina
kinkino ngana.
26 Oe Temek, Iong o iech
nge lohot ke pomam nike.
27 ✡“Temek tung sue ure
lochloch ngana at nga perik
ke e nauele iri. Pe mele pele
eteia Tuna ero. Temene I toro
mana eteia Tuna. Pe mele
pele eteia Temene ero. Tuna
i toro mana eteia Temene.
Pe iri nenge Tuna hetore iri

✡ **11:19:** Mat 9:14 ✡ **11:21:** Isa 23; Ezk 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Zec 9:2-4 ✡ **11:23:** Gen 19:24-28; Isa 14:13-15 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 ✡ **11:25:** 1Ko 1:26-29 ✡ **11:27:** Mat 28:18; Ioa 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

lange Temene, iri toro mana
te eteia Temene.
28 ✡ “Imo nenge a takisia
ure meena ngana pe kikimo
ero ol, ai at nge iau pe a am-
neia ure meena ngana e ero
ol.
29 A longo taua iau pe a
mene hengetoro nge iau
iange e poi ke nek toto pe e
tal sio tote Iau. Ke nenge teke
a longo taua iau lape atah
eingamo.
30 ✡Iange hengetoro nenge
e tunge lala nge imo nem
polpolenga mana.”

12

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 ✡Iok laol, nga Sapat ana
etue, Iesus pe nena hana mur
te i teu nga ume e letena. Ume
neu tetue ana uit mur mana.
Ol pe Iesus nena hana mur
te mete aria pe te sohe uit
nganangana hel ke te ngaua.
2 ✡Ol pe Paresio mur te
esia pe te hele lange Iesus
ke te teke, “O nau langa lem
hana mur te poi ngaria pam!
Pomere nenge te nanasia ho-
tonga nenga Israel mur aria
etue nenge te hetalaulau ia
ero?”
3 ✡Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Nananga e nge nike
hele ia non soke Teuit pe
pekngana mur nge te mete
aria. Pe imo mam a sisia
nananga nei ero mana kura
kai?
4 ✡Ana non i teu langa Ne-
Halang nena pele pe mene
ngaunga nenge heo ngana ke
pekngana mur te ngaua. Pe
ngaunga nem heo ngana toto
nge non pulut ngana e mana
ngaua. Iange hotonga hele
ke teke tunginga ana hana
mur, iri toro mana te ngaua
ngaunga nem.
5 ✡Pe pule hotonga e nge
Moses hasia hele ke teke,
tunginga ana hana mur te
umume nga NeHalang na
pele nga Sapat ana etue. Te
longo ole taua hotonga pe
mele pele hele ia iri ero.
6 ✡Pe e hele lange imo,
mele nenge mes heueu nei,
i palaungana toto nga Ne-
Halang na pele palaungana
nem.
7 ✡NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, ‘Lemek ero ia lemo
tunginga pa nemur nenge
a makmak huros. Lemek
ke letemo ia hehei pe hana.’
Toinge a eteia helenga nem
luna ke nek, toi ngana koi
a henonou perimo lange iri
nenge te poia ute ke poreke
ero.
8 Iange Non Tuna, I non
Soke toto nga Sapat ana
etue.”

Iesus Hemasia None Nge Penna Mete
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Iok, Iesus i nga lamau pe
la ke i teu nga hengetoro ana
pele.
10 ✡Pe none nge penna
mete tu nga lamau pule.

✡ **11:28:** Jer 31:25 ✡ **11:30:** 1Io 5:3 ✡ **12:1:** Deu 23:25 ✡ **12:2:** Exo 20:10 ✡ **12:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-9 ✡ **12:5:** Num 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42 ✡ **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 ✡ **12:10:** Luk 14:3

Pe mele hel te tango rara
kue nenge te teke te laulaua
Iesus. Pomalam te poi haka
pulut mana ure huhuna mur
pe te onteia I ke te teke,
“Hotonga mai hele ke teke iri
nenge singiria haleles, lape
te hemas mule iri nga Sapat
ana etue pule kai? Ae?”
11 ✡Pe Iesus hele lange iri ke
teke, “Nenge teke amo e na
sipsip losio teu nga polo nga
Israel mur aria etue nenge te
hetalaulau ia, mele nem lape
poia ke mere? E hele lange
imo, heueu mana nei mele
nem in haka hot mule nena
sipsip nem.
12 Iok, anau langa ure nai
nei, sipsip mur pe ita non.
Tei nge iri nai nge NeHa-
lang esia ke ure palaungana
toto nga matana? Ure nenge
palaugnana toto nga NeHa-
lang matana, ngana koi ita
non. Ke pomalam, i peng-
peng nge ta halaua mele nga
Sapat ana etue.”
13 Ol pe Iesus hele sapele
lange non neu, “O tul hote
perim.” Iok, non neu tul hote
penna pe penna urana mule
sapele ke pomanga penna
nenga hele.
14 ✡Pe ero, Paresio mur
tehot lange hot pe tetal
helenga ke te teke te hune
Iesus.

Iesus I NeHalang Nena Non Toto

15 Pe Iesus eteia lo. Ke po-
malam lohaka nga kileng neu
pe hulua te kumnana nge i
ke hemasmasia haleles kina
mur lochloch nga aria haleles
mur.
16 ✡Pe heo ele tote iri nge te
hele hot rere lange mele hel.
17 Pe ure nei lohot ke pete
tote NeHalang nena helenga
nenge hetatalonga Isaias
hele hote nge nike nenge
teke,
18 ✡ “Nenge nei, Iau lek non
toto nge E henonou
hote.
Iau lemek tau tote I pe E
iech toto nge I.
Pe lape etal heke opek nge I,
ke lape haliu hote
lek poinga nenge e
hemasmas
lange mata mur nga
kileng lochloch
ngana.
19 Pe I lape hele ia letena inin
ngana ero
pe alngana rara ero.
Pe lape te longe I nge haliu
rara
nga kue tana ero pule.
20 Pe lape hekerkereng mule
iri nenge leteria man-
manna ngana
unne sune mana ol, ke te
kerkereng mule.
Pe lemenge nenge ngau ke
unne sune mana,
i hemete sapele ero.
Teke poia poinga urana
ngana nei,
ke ris tote poinga
lochloch
pe mes hot ke mal-
laha toto.
21 Pe mata lochloch ngana
nenga kileng lochloch
lape leteria kerkereng
mana nge lape

✡ **12:11:** Luk 14:5 ✡ **12:14:** Ioa 5:16 ✡ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✡ **12:18:** Isa 42:1-4; Mat 3:17

te mene maulinga nga I toro
mana ene."

Iesus Na Kerkerenga At Nge NeHalang
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Ol pe hana hel, teat ia
none nge matana hit pe hele
erochro iange uneinei tu nge
i. Te laia i ke Iesus hemas
mule i. Ke het pe ana non
matana charchara ke nau
mule ke nek pe hele mule
sapele.
23 Ol pe hulua te esia pe
leteria tuanin ke halang pe
te hele, "Non nei nge lape ne
Teuit tuna i."
24 ✡Pe Paresio mur te longe
pe te hele, "Ero iam! Uneinei
mur aria soke Pelsipul laka
hekerkereng ia non nem ke
helope hotote uneinei mur."
25 Pe Iesus eteia leteria tu-
anin ngana mur lo, pomalam
hele lange iri ke teke, "Nenge
teke hana mur nga tuele kina
e te chach hel pe hunelinga
lohot, kileng nem lape het
sio sapele. Ke nenge teke
hana nemur nga kileng nem
te chach hel pe te ua rara, re-
ria kileng nem lape tu ero ol.
Pomalam mana nge none pe
nehei pe tutuna mur. Nenge
teke te chach hel pe te ua rara
lape tetu ke muria elle mule
ero ol.
26 Pe nenge teke non
poreke ngana helope hot
mule i sipona, ta etei mellehe
mene ke non poreke ngana
nena hana mur, te het sio
sapele iange huria ero ol.
27 "Imo a teke e helope ho-
tote uneinei mur nga Pelsipul
ene, pe lemo hana mur te
popoia ume nem pule. Pe
te popoia nga itei toto ene?
Ke imo anau, lemo hana mur
pengpeng lape te hele hot
mule amo.
28 ✡Nenge teke NeHalang
opene hekerkereng ia iau,
ke e helope hotote uneinei
nemur, NeHalang nena
naualanga pe nekinga at nge
imo lo.
29 "Amo non tei nakuna
toto nge tale chachia non so-
laki ngana e na pele ke loloch
hote nena ure mur? Nenge
teke o poi ke pomam o nana-
sia koi kue nei. O kale hit
tele non nem. Ke het pe o
teu nga nena pele ke o loloch
hote nena ure mur.
30 ✡ "Mele nenge ma at nge
iau ero, lek ngarang toto laka
i. Pe mele nenge ume luluch
nge iau ero, lape sisparai ia
lek ume.
31 ✡Pe e hele lange imo,
NeHalang lape letena ia imo
nga lemo poinga poreke
ngana mur, pe lemo he-
lenga porekreke ngana mur
lochloch. Pe mele nenge hele
poreke Opepengpeng, mele
nem lape mene poreke tote.
32 Pe mele nenge hele
poreke Non Tuna, lape
NeHalang letena ia i. Pe
mele nenge hele poreke
Opepengpeng, mele nem
lape NeHalang letena ia i
ero toto, nga etue nei pe nga
hoena pule.

✡ **12:24:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **12:28:** Ume 10:38; 1Io 3:8 ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** Hip 6:4-6

Ae Pe Nganangana Mur
(Luk 6:43-45)

33 ✡ "Nenge teke o poia ae
e ke urana, nganangana lape
hot ke urana. Pe nenge teke o
poi poreke ae e, nganangana
lape hot ke poreke. Iange
tanau urume ae elle pe elle
nga nganangana mur.
34 ✡Ilimo alete nemur! Imo
hana porekreke ngana mur
pa ne mam. Ol pe a teke
a heleia ure nge urana ke
mere? Iange lape halimo
hele hot mene laka ure
poreke ngana nemur nenge
tu teu nga letemo nem lo.
35 Hana nenge leteria
urana, te hele hotote ure
urana ngana mur nenge tu
teu nga leteria. Pe hana
porekreke ngana mur, ure
poreke ngana halang tu teu
nga leteria, pomalam lape
te hele hot menmene ure
poreke ngana mur.
36 Pe e hele lange imo, Ne-
Halang nena haliunga ana
etue nem lape at, pe lape
mele elle pe elle na poinga
mur lape hele hot mule ana.
37 Lem helenga mur lape te
hele hote iong. Nenge teke
te urana, lape o urana nga
NeHalang matana. Pe nenge
lem helenga mur te poreke,
lape o poreke nga NeHalang
matana."

Paresio Mur Te Onteia Iesus Ke Poi Hote Ute Ke Tenau
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 ✡Ol pe Paresio mur hel
pe hotonga ana hetoronga
mur te hele lange Iesus ke te
teke, "Hetoronga, o hele pe
ute lohot mana ke mo nau
mukam."
39 ✡Pe Iesus tuacholia ke
teke, "Imo hehei pe hana nga
etue nei, a muta nga poinga
poreke ngana mur pe letemo
manmanna ngana tu hite Ne-
Halang ero toto. Ol pe a ontei
ke a teke a esia utar? Lape e
poi hote ute pele ke a esia ero
toto. Lape e hemallaha hot
mene laka hengeilang nenge
hetatalonga Iona lange imo.
40 ✡Nge nike toto, ruo
palaungana tone Iona. Pe
Iona ma ke ana etue iri mol
nga ruo nem letena. Ke
pomalam mana, Non Tuna
lape ma ke ana etue iri mol
nga ich letena pule.
41 ✡Pe lape etue palaun-
gana nem at pe iri nenge
Niniue lape te hele ia imo
hehei pe hana nenga etue
nei. Iange iri te hulia reria
poinga mur nga etue nenge
Iona haliu hot. Pe mele nenge
i palaungana toto nge Iona,
ngana koi helele heueu nei,
pe pomere a hulia letemo
ero?
42 ✡Nga NeHalang ana etue
nem pule, lape Hei Soke nem
nenge nauele kileng Sipa
lape heleia imo. Iange i lo
haka nga na kileng pe la
ke longo nga Non Solomon
Palau nena helenga urana
ngana mur. Pe mele nenge
I palaungana toto nge ne

✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 ✡ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Ioa 6:30 ✡ **12:39:** Mat 16:4; Mak 8:12 ✡ **12:40:** Jon 1:17 ✡ **12:41:** Jon 3:5 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10

Solomon, ngana koi helele heueu nei. Pe pomere a longo langa nena helenga mur ero?”

Uneinei Lohot Ke La Pe At Mule Ngana
(Luk 11:24-26)

43 “Nenge teke uneinei e lohot nge none, song sapele ke langa kileng nenge ana ech ero pe tango rara munna nge tuia. Pe lape hottaua munna e nge tuia ero.
44 Pe lape helele nge i sipona ke teke, ‘E ua hot nga lamau ke e at pe mullik ero nga lamai i. Lape e la mule nga lek pele iam.’ Iok laol, uneinei nem at mule pe esia na pele nge tu ke polpolo mana. Pe pele neu letena te sachalue ke lemlem, pe ure mur nga letena te talue ke tema ke nek toto.
45 ✡Ol pe ana ure la mule pe la mene ke uneinei iri rahtele nai ke iri ul teat ke la tetu nga pele neu. Pe uneinei nemur nenge iri rahtele nai neu, te poreke toto nga uneinei elle nenge mene iri at. Pe non neu, tu ngana nga tele ngana urana pol, pe nei ol, tu ngana poreke toto ol. Ke hehei pe hana poreke ngana mur nga etue nei, tetu ngaria lape pomalam mana.”

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iok, Iesus hele lala nge hehei pe hana kura, pe tana pe titina mur teat ke te mes nge hot. Iri te teke te hele luluch nge Iesus.
47 Ol pe mele hele lange Iesus ke teke, “Tam pe titim mur kou te mes nge hot, pe te teke te hele luluch nge iong.”
48 Pe Iesus hele, “Iau mai hetak itei pe titik mur itei hel?”
49 Ol pe Iesus henonoua nena hana mur pe hele, “Hetak pe titik mur koi nemur.
50 ✡Temek tu nga lut nga tapa, pe mele hel nenge te poia ume ke nanasia Temek lemene ngana, ke lohot nga ich nei, iau titik mur pe liliuk mur pe hatak mur ia iri.”

13

Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iok, Iesus iuch hot nga pele nga etue neu pe la ke are nga kolkolu palaungana nenge Kalelea ilina.
2 ✡Pe hulua tela ke te maimai ite i. Pomalam, lo haka ke are nga aka e pe mana hita nge hot. Pe hulua nemur te mes nga peipei ilina.
3 Ol pe Iesus nenene ure halang lala nge iri nga helenga opene mur. Iesus nanana ke teke, “A longo at, none lake sausaua ngaunga alona nga ana ume.
4 Sausaua iri pe hel te losio hot langa alingele pe ngie mur teat ke te tuais haka taua ke het.
5 Pe hel te losio teu langa um letentena nenge ana ich halang ero pe te haka ke

✡ **12:45:** 2Pi 2:20 ✡ **12:50:** Rom 8:29 ✡ **13:2:** Luk 5:1-3

ueiuei mana iange ich unne
sune mana.
6 Iok, chaia matana haka
ke sine iri pe te melu sapele
iange ularia teu sio ero mana.
7 Pe ngaunga alona hel te
losio teu nga kiki letentena.
Pe kiki nem haka ke au hite
pe makia iri ke te mete.
8 Pe ngaunga alona hel
te losio haka nga ich nenge
urana pe te haka ke nek pe
te hei pe nganangaria sapele.
Hel nganangaria mur iri ana
non kina iri lime (100) pe hel
nganangaria iri ana non kina
mol (60) pe hel nganangaria
iri ana non elle pe analoch
(30).
9 Imo nenge a longo atat
nge Iau, a longo ke neknek.”

Pomere Nenge Iesus Nana Nga Helenga Opene
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Iok, Iesus nena hana mur
tela nge i pe te ontei hote ke te
teke, “Pomere nenge o hetore
hehei pe hana nga helenga
opene mur?”
11 Pe Iesus tuacholia lange
iri ke teke, “Heteinga nga ure
talkomkome ngana mur nga
NeHalang nena naualanga
pe nekinga nga tapa, imo a
mene lo. Pe iri ero kura.
12 ✡Mele hel nenge te etei
lo lape te etei ke halang toto
mule. Pe mele hel nenge te
etei ke nek ero kura, te etei
ngaria unne sune nem lape te
ua toto mule ia nge iri.
13 Ke ngana laka nenge e
nana manmana nga helenga
opene lala nge iri:
“Mataria charchara ke te
nachnau pe te esia ute
e ero.
Pe talngaria longlongo
pe te longe ute e ero pe
te eteia ute e ero pule.”
14 ✡Pe hehei pe hana te poi
ngaria nei, pete tote helenga
e nge hetatalonga Isaias hele
hote nge nike ke teke,
“ ‘Imo lape a longlongo pe a
eteia luna e ero toto.
Pe a nachnau pe a esia
ute e ero toto.
15 Iange iri leteria hit toto
lo,
pe anali pule nge te longe
ute e nga talngaria ol.
Pe pule te poi hele mataria ke
hit lo.
Pe toinge ero, heueu
nei te nachnau nga
mataria
pe te longlongo nga talngaria.
Pe leteria matana ke
te hulia reria poinga
mur,
pe teat ke e hemas mule iri.
Pe nei ero.’
16 ✡Pe imo nenge a esia ure
nga matamo pe a longe he-
lenga nga talngamo a iech
toto.
17 E hele ke manmanna toto
lange imo, hetatalonga mur
pe NeHalang nena hana mur
muteria toto ke te teke tenau
nga ure nenge imo a esia
nem. Pe ero, iri te kolkol toto.
Pe pule te teke te longo nga
ure nenge imo a longe nem.
Pe ero, iri te longe ero toto.
18 “Iok, a longo ke nek toto
ol nga helenga opene nenge
ngaunga alona nem luna.

✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:14:** Isa 6:9-10; Ioa 12:40; Ume 28:26-27 ✡ **13:16:** Luk 10:23-24

19 Ngaunga alona nenge
losio hot langa alingele nem,
pomalaka nga mele nenge
longe Helenga Urana Toto
Ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga pe
eteia luna ke nek ero. Pe non
poreke ngana at ke ua toto
mule ia helenga nem nenge
tu nga mele nem letena. Ke
ngaunga alona nenge losio
hot nga kue nem luna la nem.
20 Pe nenge te losio teu
nga um letentena, ngana laka
mele nenge mene sapele Ne-
Halang nena helenga pe iech
ele tote.
21 Pe mene helenga nem
ke langa letena nge teu toto
ero. Pe ra hite ke choro mana
iange helenga nem ulana au
ero. Pe nenge teke helenga
nem lohot ia totoinga pe
ure meena ngana, mele nem
letena manmanna ngana
losio ke ueiuei mana.
22 ✡Pe ngaunga alona
nenge te losio teu nga kiki
letentena, pomalaka nga
mele nenge longe Helenga
Urana Toto Ngana lo, pe
letena tu ke kerkereng toto
nga ure lochloch ngana
nenga ich. Nga nenge teke
na umtutuna halang toto
pe ure. Pe Helenga Urana
Toto Ngana nem, haka pe
nganangana ero iange ure
nemur te poi hele mene.
23 Pe ngaunga alona nenge
te losio haka nga ich nge
urana, pomalaka nga mele
nenge longe Helenga Urana
Toto Ngana nem, pe eteia
luna ke nek toto. Ke nganan-
gana mur iri ana non kina
iri lime (100), pe hel ana non
kina mol (60) pe hel ana non
kina elle pe analoch (30).”

Helenga Opene E Pule Nga Heilil Poreke Ngana Nenge Haka Nga Ume

24 Iok, Iesus heleia helenga
opene e pule lange iri ke teke,
“NeHalang nena naualanga
pe nekinga nga tapa, po-
malaka nga none nge tue
ngaunga alona urana ngana
mur nga ana ume.
25 Pe nga miliko hulua
lochloch ngana te mamani,
pe non nem na ngarang
mur teat ke te tua teua heilil
poreke ngana alona mur nga
ume neu. Te tue iri ke het pe
te ua sapele.
26 Iok, ngaunga alona ne-
mur te talun ke te hei pe heilil
poreke ngana nemur te haka
pule.
27 “Iok laol, non neu nena
hana mur nenge te umume
nge i, tela nge i pe te onteia i
ke teke, ‘Non soke, ngaunga
urana ngana alona mur
mana kai nenge otue iri nga
ume mai? Pe heilil poreke
ngana nemur mai teat ke
merei?’
28 “Pe non neu tuacholia ke
teke, ‘Lape lek ngarang e laka
tua teua heilil poreke ngana
nemur.’
“Pe nena hana mur te ontei
mule i, ‘Ke pomere? Lemem
ke o teke mo la ke mo lalau
hote iri?’
29 “Pe non neu hele, ‘Ero,
iange ngaunga alona mur te
haka lo. Lape a tak haka leke
iri heueu.

✡ **13:22:** Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17

30 Tetu ke te haka luluch
mana mukam, ke la het nga
etue nenge ngaunga te mera.
Nga etue nem pengpeng lape
e hele lange lulunga ana
hana mur ke te lalau tele
heilil poreke ngana nemur
pe te kale pute iri pe la te
chacharuch heke nga oan. Ke
het pe te lule ngaunga mur
pe te tatach teua iri langa
ngaunga ana pele.' "

Helenga Opene Nga Ae Haka Ngana
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iok, Iesus heleia helenga
opene e pule lange iri ke teke,
"NeHalang nena naualanga
pe nekinga nga tapa, nakuna
pomalaka nga ae nganngana
e nge tuna mana. Pe ae ngan-
ngana nem, none mene ke
tue nga ana ume.
32 I nganangana tuna mana
pe haka ngana, ris tote ae
mur lochloch pe tana palaun-
gana toto. Pomalam ngie
mur nga lut tela ke te ole teu
nge i, ke tetal kiniu pe te arare
nga perperna mur."
33 Pe Iesus hele hote he-
lenga opene e pule ke teke,
"NeHalang nena naualanga
pe nekinga nakuna pomai
pule. Pomalaka nga ure tu-
tuna nenge heie mene pe poi
teu luluche nga beret itach
ngana. Pe ure nem poia beret
ke una haka."
34 Iesus heleia ure lochloch
ngana lange hehei pe hana
nga helenga opene mur
mana. Utar nenge heleia,
heleia nga helenga opene
mana.
35 ✡Pe poinga nenge poia
nem, pete tote utar nenge
hetatalonga e hele hote nge
nike lo, nenge hele ke teke,
"Lape e hele mana nga
helenga opene mur
mana.
Pe lape e hele hote ure
nemur nenge tetu ke te
talkome,
nga NeHalang ala hot
ngana ia tapa pe ich ke
at heueu nei."

Iesus Hele Hote Helenga Opene Luna Nga Heilil Poreke Ngana

36 Iok, Iesus hele ke het pe
la sapele ke i teu nga pele e.
Ol pe nena hana mur tela nge
i pe te hele, "O hele hote he-
lenga opene nei luna at nge
imem. Helenga opene nenga
heilil poreke ngana nenge te
haka nga ume."
37 Ol pe Iesus hele, "Non
Tuna laka nenge I mele
nenge tue ngaunga alona
urana ngana mur nga ume
nem.
38 Pe ich nei, i ume nem. Pe
ngaunga alona urana ngana
nemur laka NeHalang tutuna
mur, nenge tetu teu nga nena
naualanga pe nekinga. Pe
heilil poreke ngana mur laka,
non poreke ngana nena hana
mur.
39 Pe ngarang nenge tua
sue heilil poreke ngana
nemur, ngana laka Satan
i sipona lo. Pe ngaunga
mera ngana pe lulunga ana
etue laka, etue nenga ich nei
hetala toto ngana. Pe lulunga
ana non mur laka NeHalang
nena angkelo mur.

✡ **13:35:** Psa 78:2

40 ✡“Ke nga ich nei hetala
toto ngana, lape poi ke poma-
laka nga te leke heilil nemur
pe tesau heke iri langa oan.
41 ✡Ke pomalam mana, nga
NeHalang nena naualanga
pe nekinga. Non Tuna lape
kulos hote nena angkelo mur
ke tesau hote iri lochloch
ngana nenge te heporekreke
hehei pe hana leteria man-
manna ngana mur. Pe iri
lochloch ngana nenge te
popoia poinga poreke ngana
mur, lape tesau hot luluche
iri pule.
42 ✡Ke lape tesau heke iri
ke la te tangtang pe ngingiria
chatrekreke la kou nga oan
sapel lala ngana.
43 ✡Pe NeHalang nena hana
mur, lape singiria tua ke
pomanga chaia matana nga
Temeria nena naualanga pe
nekinga. Imo nenge a longo
atat nge Iau, a pal talngamo
pe a longo ke nek!

Helenga Opene Nga None Nge Hottaua Umtutuna Nge Te Talkome

44 “Iok, NeHalang nena
naualanga pe nekinga pomai
koi pule. Pomalaka nga
umtutuna putana e nge mele
alo hit kome nga ich unne.
Pe none hottaua pe iech ala
toto i ia. Ol pe alo hit kome
mule ke nek. Non neu letena
iech toto pe la ke mene nena
ure mur lochloch, pe la ia ke
hehei pe hana te olia iri. Ke
het, mene umtutuna neu, pe
la ke ol hot mule ich unne
nenge alo hit kome umtutuna
putana neu ia, ke nena ich
neu ol.

Holonga Nenge Uruna Haka Toto

45 “Pe pule NeHalang
nena naualanga pe nekinga
pomalaka nga none nge
tango rerere holonga nenge
uruna haka toto.
46 Iok laol, ana non hottaua
pe la sapele ke mene nena
ure mur lochloch, pe la ia ke
hehei pe hana te olia. Ke het
pe mene umtutuna neu pe la
ke ol hote holonga neu.

Helenga Opene Nga Hoat

47 “Pe pule NeHalang nena
naualanga pe nekinga poma-
laka nga hoat nenge te hesue
nga kolkolu palaungana pe
ruo lochloch nenga mata pe
mata te haia.
48 Hoat nem muta pe iri
nenge te olole ruo nem, tetak
heke sapele langa peipei, pe
te kila sio sapele ia ruo eu hot
ngana. Pe te loloch mene ruo
urana ngana mur mana. Pe
nenge te poreke tesaua iri ke
te lasus.
49 Ke poinga nei lape lohot
nga etue nenga ich nei het-
ala toto ngana. Angkelo mur
lape teat ke te eukiraua hehei
pe hana nenge te urana ke te
mes ke kuena, pe porekreke
ngana mur te mes ke kueria.
50 ✡Pe lape tesau heke
porekreke ngana nemur ke
la te tangtang pe ngingiria
chatrekreke nga oan sapel
lala ngana.”

✡ **13:40:** Ioa 15:6 ✡ **13:41:** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ✡ **13:42:** Mat 8:12
✡ **13:43:** Dan 12:3 ✡ **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28

51 Pe Iesus onteia iri, “A
eteia helenga nemur luria
lo?”
Pe iri te hele, “Oe mo eteia
lo.”
52 Ol pe Iesus hele mule
lange iri, “Pomalam mana
hotonga ana hetoronga mur
nenge e hetore nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga,
te pomalaka nga tokoninga
nenga pele palaungana e.
Ana non teu langa pele nenge
tattalue ure urana ngana
mur ia, pe mene hote ure
heueu ngana pe nike ngana
mur ke hot lochloch.”

Iesus Na Kileng Ngan-
ngana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Iok, Iesus hele hote he-
lenga opene nemur ke het
pe lo haka sapele nga kileng
neu.
54 ✡Pe i ke la mule nga nena
kileng huna. La pe hetot-
tore hehei pe hana nga reria
hengetoro ana pele. Pe hehei
pe hana leteria au ala pe lete-
ria tuanin ke halang. Pe te
ontei ke te teke, “Non nei mai
mene letena matana ngana
nei langai toto? Pe na kerk-
erenga nenge hele pe urelu
te lohot manmana mai mene
langai pule?
55 ✡Non nei, non nenge
hemesmes pele tuna koi. Pe
tana ene laka he Maria. Pe
titina mur laka Ieims pe Iosep
pe Simon pe Iutas.
56 Pe liliuna mur pai, ita
ul ke ta tutu panei. Pe I
mai mene ure nemur langai
toto?”
57 ✡Ol pe saria keke Iesus
sapele.
Pe Iesus hele lange iri ke
teke, “Hetatalonga e pingana
iuiu nga kileng pe kileng. Pe
nga nena kileng huna pe nga
na pele pengpeng, pingana
unne hota ero toto.”
58 Hehei pe hana nga kileng
neu leteria manmanna ero.
Pomalam Iesus poi hote ure
halang ero.

14

Ioanes Nenge Henunun
Mete
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Nga etue neu ne Herot
nauele kileng nenge Kalelea.
Ana non longe Iesus pingana,
2 pe hele lange hana nenge
te umume nge i ke teke,
“Ioanes nenge henunun laka
nenge pingana sasasa nem.
Ana non mete ke ulolo pe
maul haka mule. Ke ngana
laka nenge hele pe urelu te
lohot manmana.”
3 ✡Ne Herot hele ke mau
iange nga tele ngana, laua
Ioanes pe hele ke te kale
penna pe tetal teua i langa
tuele au ngana. Ne Herot
poia poinga nei lange i iange
Ioanes heleia i nge tak tote
tina ne Pilipus nehei Hero-
tias.
4 Ke Ioanes heleia ne Herot
ke teke, “O nanasia hotonga
tei toto nenge o poia poinga
nem lange tim nehei?”
5 ✡Ke nga helenga neu
mana, ana non teke hune
Ioanes. Pe ne Herot matau

✡ **13:54:** Ioa 7:15 ✡ **13:55:** Ioa 6:42 ✡ **13:57:** Ioa 4:44 ✡ **14:3:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ✡ **14:5:** Mat 21:26

nena pule iange hulua te teke
Ioanes i hetatalonga.
6 Pe nga etue nenge te eu-
kirau ke te iech ia etue nenge
ne Herot tana hoho ngana
ia I, Herotias tuna heingana
heses ke ne Herot pe nena
lang mur te nachnau. Pe ne
Herot esia he neu nge heses
pe iech toto.
7 Pomalam ne Herot hele ke
manmanna pe hele ke kerk-
ereng toto ke teke, nenge teke
he neu lemene taua ute e nge
i, lape tung hot mene ke lange
he neu.
8 Ol pe Herotias hele la
sapele nge tuna heingana
neu nga utar nenge lape
onteia lange ne Herot. Ol
pe he neu hele, “E teke otal
heke Ioanes nenge henunun
palpalna nga kaliu nei pe o
mene at nge iau.”
9 Ne Herot longe helenga
neu pe singina matau toto.
Ol pe lape hele ke merei
ol? Ngana paiau tamal hote
helenga kerkereng ngana ke
nena lang mur te longe mau
lou.
10 Ol pe ne Herot hele
sapele ke te chat hoa Ioanes
kanna nga tuele au ngana
11 pe tetal heke palpalna
nga kaliu pe te mene lange he
neu. Pe he neu mene pe laia
nge tana.
12 Pe Ioanes nena hana mur
tela ke te mene koluna ke la te
alo hite. Ke het pe tela sapele
ke la te hele toto Iesus nena.

Iesus Hengaua Hulua
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Iok, Iesus longo hatal
nena nga ure nenge lohot nge
Ioanes ke ulolo. Ol pe lohaka
kun mana nga sulang e ke la
tu ke I toro mana nga kileng e
nge tu loulou mana. Pe hulua
te longo rusia pe te lohaka
nga reria kileng mur pe te i
nga ich ke te nanasia I ke tela.
14 Pe Iesus mana sio langa
peipei pe esia hulua nge te
eukirau, pe letena ia iri. Po-
malam hemasia iri nenge sin-
giria haleles.
15 Pe kileng lala ke ulei sisio
lo, ol pe Iesus nena hana mur
tela nge I pe te hele, “Teke
poi pe o kulosia hulua nei ke
tela nga tuele tana nemur ke
te ol aria ngaunga mukam.
Iange mele hel tetu nga lamai
ero koi. Kileng unne nei, tu
loulou mana pe kileng ulei
sisio lokoi.”
16 Ol pe Iesus tuacholia
lange nena hana mur ke teke,
“Iri lape tetu lakoloi, pe imo a
tango ngaunga ke a hengaua
iri.”
17 Pe iri te hele, “Ero! Iange
mioka iri lime pe ruo nai
mana i tema mai.”
18 Pe Iesus hele, “Iok, a
mene iri at nge Iau.”
19 ✡Pe pule Iesus hele lange
hehei pe hana ke te kila sio
nga heilil. Ol pe Iesus mene
mioka nemur pe ruo nai neu
pe nau haka langa lut nga
tapa, pe hele urana toto pe
reke iri. Ke het pe tunge
lange nena hana mur. Pe
nena hana mur te heronge
nge hehei pe hana.
20 Iri lochloch te ngau pe

✡ **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

te ngau ke saria una toto.
Pe Iesus nena hana mur te
takirau mule ngaunga alu-
anuana mur. Pe chasang
iri analoch pe nai, te muta
mule ia ngaunga aluanuana
nemur.
21 Iri nenge te ngaua
ngaunga neu, te am ele iri
pe te lohot ke hana iri 5000.
Pe tesis hele hehei pe aina
kinkino ngana ero.

Iesus I Mana Nga Ruach Ona
(Mak 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Iok, Iesus poia nena hana
mur ke te lohaka nga sulang
ke iri muka tele langa hele.
Ke het pe kulos sapele hulua
nemur ke tela ol.
23 ✡Ke het pe I toro mana i
haka langa hengene ilina ke
hetalaulau, pe tutu ke la ulei
sio.
24 Pe sulang nenge nena
hana mur te haka ia kou
manmana nga leme tunan-
gana unne lo. Pe ruach tamal
ia iri ke sio pe haka iange
kileng eingana heke.
25 Pe nga uachuach Iesus i
ke nanas hote iri, pe i haka
mana nga ruach ona.
26 ✡Pe nena hana mur te
esia i pe te matau toto pe te u
haka iange te teke ma moiuk.
27 Pe ueiuei mana Iesus
hele ele iri ke teke, “Samo
loiloi pe a matau ero. Iau
paiam.”
28 Pe Petrus hele, “Iok, o
hele at nge iau ke e i mana
nga ruach ona ke ela nge
iong. Laka e eteia ke iong
toto.”
29 Pe Iesus hele, “Iok, o i at.”
Ol pe Petrus iuch hot nga
sulang neu pe i sapele nga
ruach ona ke lange Iesus.
30 Pe Petrus esia tuttula
palaungana neu pe sana rora
mule. Pomalam talun ke
hekorong teu mule nga ru-
ach. Ol pe alngana hot ke
teke, “Non Soke! O halaua
iau.”
31 ✡Pe Iesus sie i nga
penna ke ueiuei mana pe
hele, “Iong letem manmanna
ngana unne sune mana kura.
Pomerei nenge o ra hite
letem manmanna ngana ke
kerkereng ero?”
32 Ke het pe iri nai te iuch
teu la mule nga sulang neu,
pe tuttula palaungana neu
mete sio sapele.
33 Pe Iesus nena hana mur
nenge teare nga sulang neu
te heto heke i pe te hele,
“Manmanna toto ke iong Ne-
Halang Tuna.”
34 Iok, te lotele ke tela nga
hele pe la te sio nga kileng
nenge Kenesaret.
35 Pe hana nemur nga
kileng neu tenau urume
Iesus, pe te hesese pingana
ke ueiuei mana ke song rara
nga kileng mur nenga lamau.
Ol pe hulua teat sapele ia
haleles kina mur nge Iesus
ke hemasia iri.
36 ✡Pe haleles kina nemur
te hele lange Iesus ke te teke,
te ra haka mana nga nena
hengeron ana horo ke aria
haleles het. Ke iri nenge te ra
haka nge Iesus, aria haleles
het lochloch.

✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28 ✡ **14:26:** Luk 24:37 ✡ **14:31:** Mat 8:26; Mak 4:39
✡ **14:36:** Mat 9:20-21

15

Ta Nanasia Hengetoro Nenge NeHalang
(Mak 7:1-13)

1 Pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur hel, te lohaka nge Ierusalem pe tei ke tela nge Iesus pe te onteia I,
2 "Pomere nge lem hana mur? Te nanas ia hotonga mur nenge rera tete mur te hesio tele at nge ita ero. Hotonga nemur teke, ta lomo tele pera pe ta ngau ol. Pe lem hana mur te lome peria ero, te ngau pulut mana. Pomere mai?"
3 Pe Iesus hele, "Oe! Pe imo pomere nenge a nanas taua NeHalang na hotonga mur ero, pe a nanas mene lemo hotonga mur?
4 ✡NeHalang hele ke teke, 'O heto heke tam pe temem pe o longo tau mene iri. Pe mele nenge hele poreke temene pe tana, lape te hune i ke mete.'
5 Pe imo a teke poinga nei urana. Nenge a teke none hele lange temene pe tana ke, 'E teke e halaua imo ke nek toto, pe ero. Iange lek halaunga nenge e teke e tunge lange imo, ngana kou e tung mule lange NeHalang lo. Ke nem, pomanga lek tunginga nenge lange I.'
6 Mele nem poi ke urana lange NeHalang pe nge temene pe tana ero. Ke nga lemo poinga nem mana a tal sio tote NeHalang nena hotonga mur pe a teke a nanas tau mene imo sipomo lemo.
7 Imo hana nenge a pallaka hali! Hetatalonga Isaias hele hot pengpeng ia imo lo nenge hele ke teke
8 ✡ " 'Hana nemur te heto heke Iau nga haria ulina mana nge hot,
pe nga leteria nge teu tetu ke kangkanga toto nge Iau.
9 Te hetore hehei pe hana nga NeHalang na hotonga mur ero.
Iange te hetoro mene iri nga iri siporia reria hotonga mur.
Pe te channangnanga ke te heto hekeke Iau.' "

Iesus Heleia Ure Nenge Poia Ita Ke Letera Muna
(Mak 7:14-23)

10 Ol pe Iesus iua hulua nemur ke tela nge i pe hele, "A longo ke nek nga helenga nemur nenge e heleleia nei luna mur.
11 ✡Ngaunga nenge o mene ke otal teua langa halim, heporeke iong ke letem muna ero. Pe utar nenge lohot nga halim, ure nem poia iong ke letem muna."
12 Pe Iesus nena hana mur tela nge I pe te hele, "Non Soke, o eteia pule? Paresio nemur te longe lem helenga nem nge o tung hote lange iri pe saria menin hulu toto ia."
13 Pe Iesus hele ke teke, "Temek nga lut nga tapa eteia utar mur nenge tue iri nga ana ume. Pe ure lochloch ngana nenge tue iri ero, lape

✡ **15:4:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **15:8:** Isa 29:13 ✡ **15:11:** Mat 12:34

lalau heke iri luluch nga
ularia mur.
14 ✡A reng mana lange iri.
Mataria hit kura iam. Pe
mele nenge matana hit pe
teke henonoua mele e pule
nge matana hit nga kue, lape
iri nai ape ke te hekorong teu
nga polo."
15 Pe Petrus hele, "Iok, o
hele urume helenga opene
nem at nge imem."
16 Pe Iesus hele, "Ia imo nge
a etei ero kurkura kai?
17 Ure nenge a tal teua nga
halimo, la sapele kela manga
letemo. Ke het pe lohot mule
nga letemo ke lasus.
18 Pe ure nenge lohot nga
halimo, lohot at nga letemo
nge teu toto. Pe ure nem
lape poia mele nem ke letena
muna hulu toto.
19 Ke ure nemur nenge poia
mele nem ke letena muna
hulu toto laka; letena tuanin
rara ngana nga ure poreke
ngana mur pe hune mele
ke mete pe maluluch nge
none nehei pe lau sisio hehei
pe kemkeme, pe channanga
halali pe ngunngunu halali
pe poinga nenge taolo heke
mene helenga chanang-
nanga ke ta heporeke mele
ene.
20 Ke ure nemur, poia mele
nem ke letena muna hulu
toto. Pe nenge teke mele
nem lome penna ero pe ngau
mana, nem poia mele nem ke
letena muna hulu ero."

Hei Kanan E Letena Man-
manna Ngana
(Mak 7:24-30)

21 Iok, Iesus hile kileng neu
pe langa kileng nenge Tir pe
Saiton. Pe hei e nge nena nge
Kanan tutu nga kileng neu.
22 Ana hei esia Iesus pe
tang hot lange I ke teke, "Non
Soke! Iong ne Teuit tuna laka
iong. Letem poreke ia iau pe
o halaua iau! Tuk heingana
e, uneinei te poi poreke tote.
Pomerei pe o iat ke o halaua
i, iange tu ngana poreke toto
lo."
23 Pe Iesus tuacholia hei
neu nena helenga ero. Ol
pe nena hana mur tela nge
I pe te totohita ke te teke,
"O kulosia hei nei ke la ol.
Ngana koi nenge nananas pe
pur leme ero mana ia iunga
atat nge ita."
24 ✡Pe Iesus hele, "NeHa-
lang kulosia iau at nge Israel
mur mana. Iri te pomanga
sipsip mur nenge te erue."
25 Ol pe hei neu at ke tualou
sio palana nga Iesus matana
pe hele, "Non Soke! O halaua
iau."
26 Pe Iesus hele, "Nenge
teke ta mene aina kinkino
ngana aria ngaunga pe ta sau
sue langa kaone mur, poinga
nem poreke toto."
27 Pe hei neu hele, "Oe Non
Soke, nem manmanna. Pe
hana hel te ngaungau nga
aria hatanga pe ngaunga mu-
muna losisio. Pe reria kaone
mur te ngau hekeke ngaunga
mumuna nemur."
28 Pe Iesus hele, "Hei nem,
iong letem manmanna ngana
palaungana toto. Pe utar
nenge lemem taua nge iau
lape lohot ke manmanna." Pe

✡ **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 ✡ **15:24:** Mat 10:6

nga etue unne neu pengpeng
hei neu tuna heingana urana
mule sapele.
29 Iok, Iesus hile kileng
unne neu pe langa ech
hetaliliu ngana nge Kalelea
pe i ke henanas ole ruach
nem ilina. Ol pe i haka langa
hengene ilina pe kila sio.
30 Pe hulua te nanasia I pe
tela ke te mene iri nenge aria
haleles ke la tetal sue iri nga
Iesus apena huna ke hema-
sia iri. Ngana laka iri nenge
singiria metmete, pe nenge
mataria hit, pe nenge ape-
ria metmete pe nenge te hele
erochro pe haleles tana huna
hel pule.
31 ✡Pe hulua nemur ngaria
lohot, iange tenau pe iri
nenge te hele erochro neu,
te hele mulmule, pe nenge
aperia mete tei mulmule, pe
nenge singiria mete te urana
mule, pe iri nenge mataria
hit tenau mulmule. Ol pe te
heto haka tote Israel mur aria
Soke NeHalang.

Iesus Hengaua Iri 4000
(Mak 8:1-10)

32 ✡Pe Iesus iua nena hana
mur pe hele lange iri ke
teke, “Letek poreke ia hulua
lochloch ngana nei i. Iange
iri te nananasia iau ke etue
iri mol lo, pe te tam teua ute
e ero toto. Pe atong mur te
mete aria lo. Pe pule lemek
ero nge e poi kulosinga ia
iri. Iange heueu lape hel
mataria liuliu pe te losio ke
tema mana nga kue.”
33 Ol pe Iesus nena hana
mur te hele, “Pe ita mai lape
ta mene ngaunga langai ke ta
hengaua hulua nenge pomai
mai? Kileng e nge tu rochroi
nga lamai ero i.”
34 Pe Iesus onteia iri,
“Mioka hia nenge a ronronia
mau?”
Pe iri te hele, “Mioka iri
rahtele nai pe ruo kinkino
ngana hel i, mo ronronia.”
35 Ol pe Iesus hele lange hu-
lua nemur ke te kila sio nga
ich.
36 Pe mene hot sapele
ngaunga nemur pe ruo neu.
Pe hele urana toto lange
NeHalang. Ke het pe reke
ngaunga nemur pe tunge
lange nena hana mur ke te
heronge nge hehei pe hana.
37 Iri lochloch te ngau ke
saria una toto. Pe Iesus
nena hana mur te takiraua
ngaunga aluanuana mur. Pe
ngaunga aluana, te takiraua
ke ana kaliu iri rahtele nai.
38 Iri nenge te ngaua
ngaunga neu iri 4,000 pe tesis
ele hehei pe aina kinkino
ngana ero.
39 Iok, Iesus kulosia hu-
lua nemur ke tela ol, pe I
tamu haka nga sulang e pe
mana tele langa kileng nenge
Makatan.

16

Paresio Mur Te Ollaka Hote Iesus
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 ✡Iok, Paresio mur iri ul
Satiusi mur tela nge Iesus pe

✡ **15:31:** Mak 7:37 ✡ **15:32:** Mat 14:14 ✡ **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16

te ollaka hote I, ke te teke hele
pe ute e lohot mana ke tenau.
2 Pe Iesus hele, “Imo lape
a esia tapa sana nge remen-
men nga ulei pe a hele peng-
peng ke a teke, ‘Ochou kileng
chaia pam lo, iange ririua
pau kou ma hot nga tapa
sana.’
3 Pe nga uach a hele ke a
teke, ‘Heueu lape pitte mol,
iange muchmua halang kou
ma hele tapa sana.’ Imo anau
urume tapa sana pe a hele
hot pengpeng ia ure nenge
lape lohot. Pe pomere nge
anau urume ure nenge loho-
tot nga etue nei pe ramamo
chach ia ero toto?
4 ✡Imo hana porekreke
ngana mur nga etue nei, a
teke e poi hote ute hel ke
anau? Iau lape e poi hote ute
pele ero toto. Pe ure nenge
lohot nge Iona nge nike, lape
e tunge lange imo.” Pe Iesus
hulia rumena lange iri pe i ke
la sapele.

Anau Ala Amo Kenek Nge Paresio Mur Pe Satiusi Mur (Mak 8:14-21)

5 Iok, Iesus pe na hana
mur te lotele langa kolkolu
palaungana neu ilina hele lo,
pe Iesus nena hana mur lete-
ria lilil nge te mene ngaunga.
6 ✡Pe Iesus hele lange iri
ke pomai, “Anau ala amo ke
nek toto nge Paresio mur pe
Satiusi mur. Iange hana ne-
mur, te poi ke pomalaka nga
ure nenge tetal teua langa
beret itach ngana pe poia
beret nem ke una haka. (is)”
7 Ol pe Iesus nena hana
mur te hele tele hel mana nge
iri ke te teke, “Pomere toto
nenge Iesus tamal hote he-
lenga nei mai? Lape ta mene
ngaunga ero ke ngana kai?”
8 Pe Iesus eteia ure nenge
te heleleia neu lo, pe hele
lange iri ke teke, “Imo letemo
manmanna ngana unne sune
mana iam. Pomere nenge a
heleleia ngaunga nge ero?
9 ✡Letemo mallaha ero
kura kai? Letemo la mule
nga mioka lime nenge hana
iri 5000 te ngaua pe saria
una hatal ia. Pe kaliu iri
hia nenge te muta ia aria
ngaunga aluanuana mur?
10 ✡Iok, letemo metene hu-
lua nenge iri 4000 nem. Aria
mioka iri rahtele nai mana,
pe hehei pe hana lochloch
ngana nem te ngau ke saria
una. Pe kaliu iri hia te muta
ia ngaunga aluanuana mur?
11 Pomere nge letemo
alchach ero kura? Iau e hele
lala nge imo nga ngaunga
ero. E teke anau ala amo ke
nek toto nga is nenge Paresio
mur pe Satiusi mur.”
12 Ol pe Iesus nena hana
mur leteria matana sapele
nga ure nenge Iesus helele
ia. Ke Iesus teke tenau ala
aria nga is nenga beret ero.
Iesus teke tenau ala aria laka
nga hengetoro nenge Paresio
mur pe Satiusi mur.

Petrus Hemallaha Hote Iesus (Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Iok laol, Iesus i ole ke
langa tuele tana pengpeng

✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:6:** Luk 12:1 ✡ **16:9:** Mat 14:17-21 ✡ **16:10:** Mat 15:34-38

ngana nenge Kaesarea Pilipai. Pe onteia nena hana mur
ke teke, “Hana pe hehei te
heleleia Non Tuna ke te teke
I itei toto?”
14 ✡Pe nena hana mur te
hele, “Hehei pe hana hel te
heleia Non Tuna ke te teke,
I Ioanes nenge henunun; pe
hel te teke I Elaisa; pe hel te
teke Ieremias; nem pe te teke
non hetatalonga e mana.”
15 Pe Iesus ontei mule iri ke
teke, “Pe imo a teke Iau itei
toto?”
16 ✡Pe Simon Petrus tua-
cholia ke teke, “Iong Kristus.
NeHalang nenge tu ke koko
tuna iong.”
17 ✡Pe Iesus hele, “Simon,
iong ne Iona tuna iong. Ne-
Halang pete iong. Ke ngana
laka nenge o hele hote he-
lenga nem. Pe mele nga ich
nei hele ia helenga nem lange
iong ero. Temek nenge tu nga
lut nga tapa henonou iong ia
helenga nem.
18 ✡Pe e hele lange iong,
iong Petrus nenge em luna
laka, ‘um’, pe nga um nei lape
e hemes heke lek hana mur
nenge leteria manmanna nge
iau. Pe kerkerenga nenga
metenga lape hekou sue iri
ero toto.
19 ✡Pe lape e tunge lohenga
mur nenga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga
tapa lange iong. Pe utar
nenge o hu hele nga ich nei,
lape NeHalang hu hele nga
lut pule. Pe utar nenge o lon-
gele nga ich nei, lape NeHa-
lang longele nga lut pule.”
20 Iesus i Kristus ke man-
manna. Pe toto hita toto
lange nena hana mur ke te
hele rere helenga nem ero
toto.

Iesus Hele Talue Ana Metenga Nge Lape Lohot

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Iok, talun nga etue neu
ke la ol, Iesus hele lala nge
nena hana mur ke teke lange
Ierusalem. Pe hele urume
tote lange iri, ke teke lape
amneia melmelenga halang
nenge lape hana nemur te
poia lange I. Ngana laka hana
papalauna mur pe tunginga
ana hana mur aria soksoke
ngana mur pe hotonga ana
hetoronga mur. Pe lape te
hune I ke mete pe maul haka
mule nga etue mol ngana.
22 Pe Petrus longe Iesus nge
hele ke mau pe mene lele
hote Iesus pe keres taua I ke
teke, “Non Soke! O poi ke
pomam ero. Lemek ero nge
ure nem lohot nge iong.”
23 Pe Iesus ul mule ramana
lange Petrus pe hele lange
i ke teke, “Iong non poreke
ngana iam, o la nga rumek!
O poi ke malaka nga ure
nenge teke poi hele lek kue pe
hesingo ia Iau ke e losio mule.
Iong letem tu mana nga ure
nemur nga ich nei. Letem tu
nge NeHalang ero toto.”
24 ✡Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur ke teke,
“Nenge teke mele koko nge
Iau heueu, hilesue lemene
ngana mur lochloch pe

✡ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Ioa 6:69 ✡ **16:17:** Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Ioa 1:42; Epe 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Ioa 20:23 ✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

takisia ana melmelenga,
pomalam nanasia iau ol.
25 ✡Iange mele nenge
ramana tuhit mene maulul
ngana nga ich, lape maulul
nga hoena ero ol. Pe mele
nenge nanas tote iau kela i
sipona mete, ana non lape
mene mule maulul ngana
nenge tu ke koko.
26 ✡Nenge teke mele
mutena tau tote ure lochloch
ngana nga ich nei, lape mene
maulinga ke koko ero. Iange
lape ure nemur te halaua i
nga hoena ke merei? Nem
pe lape ol mule maulinga ke
koko nga utar?
27 ✡Non Tuna lape at lu-
luch nga Temene na hemal-
malinga. Pe at luluch nge
nena angkelo mur. Pe lape
tunge iechinga lange hehei
pe hana ke nanas tau peng-
pengia reria poinga mur nga
ich nei.
28 E hele lange imo peng-
peng, amo hel nge imo
nenge te mes heueu nei, lape
metenga mene iri ero kura
pe te esia Non Tuna nge at
luluch nga nena naualanga
pe nekinga.”

17

*Iesus Singina Lohot Ke Al-
toto
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

1 Iok, etue iri rahtele elle
lalo pe Iesus mene Petrus pe
Ieims pe tina Ioanes ke iri ul
te haka langa hengene ke iri
toro mana.
2 ✡Pe nga lamau te esia
Iesus nge singina lohot ke
altoto. Iesus ramana sina ele
mataria ke pomanga chaia
matana. Pe na hengeron
tua huita toto ke pomanga
lemenge e nge tualeme
ngana sina ala toto.
3 Ol pe tenau mana pe te
esia Iesus nge hele lululuch
nge Moses iri nai Elaisa.
4 Pe Petrus hele lange Iesus,
“Non Soke, imem nei motu
lamai ke urana lo. Pe nenge
teke lemem, e hemes haka ke
pelpele iri mol, ke iong lem e
pe Moses na e pe Elaisa na e.”
5 ✡Petrus helele kura pe ulu
lohot ke poi hite iri. Ulu neu
hussu toto pe helenga e lohot
nga ulu neu ke teke, “Tuk toto
koi nei, nenge mutek tau tote
pe e iech toto nge I. A longo
taua I!”
6 Iesus nena hana mur te
longe ke mau pe te matau
toto pe te losio mana. Pe tema
ke tenau sio mana nga ich.
7 Ol pe Iesus la ke ra lange
iri pe hele, “A lohaka ol. A
matau ero.”
8 Te teke tenau haka pe
tenau mene Iesus i toro mana
ol. Pe hana nai neu iri ero lo.
9 Iok, tei sio nga hengene
neu ke tela mulmule pe Iesus
toto hita toto lange iri ke teke,
“A esia ure nenge lohot nei,
a hele ia lange mele ero toto
kela het nga etue nenge Non
Tuna maul haka mule nga
ana metenga.”
10 ✡Pe nena hana mur
te onteia I ke te teke, “Pe

✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Hem 22:12 ✡ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✡ **17:5:** Deu 18:15; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5

pomere nenge hotonga ana
hetoronga mur te hele ke te
teke, Elaisa lape at tala mai?”
11 Pe Iesus hele ke teke,
“Nem manmanna, Elaisa
lape at tala ke hepengia ure
lochloch.
12 ✡Pe e hele lange imo,
Elaisa at lo pe hana nemur
te eteia i ero. Te poia i
ke nek ero pe te poi pulut
mana lange i nga lemeria
ngana. Pe poinga nem lape
te poia lange Non Tuna pule
ke amneia ana melmelenga
palaungana.”
13 ✡Ol pe Iesus nena
hana mur te etei sapele
ke I heleleia Ioanes nenge
Henunun.

Iesus Hemasia Kol Mele Sune Nge Uneinei Poia
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Iok, tela mule nge hulua
nemur pe none lange Iesus
pe tualou sio nga matana pe
hele,
15 “Non Soke, letem poreke
ia tuk. Heueu nei tungana
poreke toto iange ute poia
ramana ke ana hauaua toto.
Teke la ke mak hakaka nga
oan pe mana puluch teueu
nga ech.
16 E mene i lange lem hana
mur nenge te nananasia
iong, pe nakuria ero taua nge
te hemasia i.”
17 Ol pe Iesus hele ke teke,
“Imo hana nem, letemo man-
manna ero, pe ai ke a tuama-
sia lemo inga mur ero toto.
Etu luluch nge imo ke mala
lo. Pe nge ngingie ol pe a etei
tote ume nei? A mene kol
nem at nge Iau.”
18 Ol pe Iesus keres taua un-
einei nenge tu nge kol neu, pe
uneinei neu lohot sapele. Pe
kol sune neu urana mule nga
etue neu pengpeng.
19 ✡Pe Iesus nena hana
mur tela pe te ontei kome
mene I ke teke, “Pomerei
toto nenge mo helope hote
uneinei nem pe longo taua
imem ero mai?”
20 ✡Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Iange imo letemo
manmanna ngana unne sune
mana. E hele ke manmanna
toto lange imo. Nenge teke
letemo manmanna ngana
purpure hohos nganngana,
a hele langa hengene neu
pe hengene nem lape longo
taua imo. Ke a teke, ‘Hengene
nem, o lohaka nga lamai
pe o loloun la lamau.’ Pe
anau, hengene nem lo haka
pe loloun ke la. Pe ute pele
nge anali nge imo ero ol. [
21 Pe nenge teke a teke a he-
lope hote uneinei nenge po-
mai, apoi mana nga poinga
nenge a hetalaulau ke kokoes
pe a hile ngaunga.”]
22 ✡Iok, Iesus iri ul nena
hana mur tela ke te eukirau
mule nge Kalelea pe Iesus
hele la mule nge iri ke teke,
“Lape te tung heke Non Tuna
langa hana hel peria.
23 Pe te hune I ke mete
pe nga etue mol ngana lape
maul haka mule nga ana
metenga.” Iesus hele ke mau

✡ **17:12:** Mat 11:14 ✡ **17:13:** Luk 1:17 ✡ **17:19:** Mat 10:1 ✡ **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 ✡ **17:22:** Mat 16:21

pe nena hana mur leteria
poreke toto ia I.

Iesus Hele Nga Umtutuna Nenge Te Sausaua

24 ✡Iok, Iesus iri ul nena
hana mur tela te lohot nge
Kapernam pe hana nenge te
lololoch umtutuna tela nge
Petrus pe te onteia i ke te teke,
“Amo hetoronga nem mam
sausau umtutuna pule ma?
Umtutuna nenge lala nga Ne-
Halang na pele palaungana?”
25 Pe Petrus hele ke teke,
“Oe, Ana non sausau umtu-
tuna pule la.”
Ol pe Petrus i teu la sapele
nga pele. Pe Iesus ontei tele
i ke mai, “Simon, iong letem
tuanin ngana ma ke mere?
Hana papalauna nemur nga
ich nei te nananasia poinga
nenge te lololoch umtutuna.
Pe te menmene nge itei? Te
menmene nge tuturia mur
pengpeng ma te menmene
nge hana lomonmona ngana
mur?”
26 Pe Petrus tuacholia
ke mai, “Te menmene nge
hana lomonmona ngana mur
mana.”
Pe Iesus hele lange i ke
teke, “Nem manmanna. Te
loloch umtutuna nge tuturia
mur pengpeng ero.
27 Pe lemere ero nge ta poia
hana nemur ke saria menin
hulu. Pomalam o la nga
kolkolu palaungana nem pe
o kona. Pe ruo elle nenge o
kona heke tele, o poia hanna
ke pangpanga pe lape o hot-
taua um tuna e nge mateu. Pe
ita nai rera umtuna nenge ta
saua lalom. O mene pe o laia
nge hana nemur.”

18

Itei Nenge I Soke Toto (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 ✡Iok, nga etue neu Iesus
nena hana mur tela nge i pe
te onteia i ke te teke, “Itei
toto nenge lape i soke nga Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga?”
2 Ol pe Iesus iua mele sune
lange i pe hemes ia i nga
mataria.
3 ✡Pe hele, “E hele ke man-
manna toto lange imo, nenge
teke a hulia lemo poinga mur
ero pe a tal sue imo ke mange
aina kinkino ngana ero, lape
ateu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero
toto.
4 Ke mele nenge talsio tote i
ke mange mele sune nei, lape
i soke nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga.
5 ✡ “Pe mele nenge letena
metene Iau pe poi ke urana
lange mele sune e nge pomai,
poi ke urana at nge Iau pule.
6 Aina kinkino ngana nge
mai leteria manmanna nge
Iau. Pe nenge teke mele
heporeke elle nge iri letena
manmanna ngana ke losio,
urana nge te heon hite um
palaungana nga mele nem
kanna pe tesau sue langa
leme chapopo ngana pe
mana puluch ke lasus.
7 “Hulua nga kileng
lochloch lape te amneia

✡ **17:24:** Exo 30:13; 38:26 ✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Ioa 13:20

melmelenga palaungana. Iange ute hel poia iri ke te losio nga poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur lape te lohot ke manmanna. Pe non nem nenge poia iri ke te losio lape amneia melmelenga ke poreke toto!

8 ✡Nenge teke perim ma apem, te poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chato hote iri pe o saua ke te lasus. Urana nge singim unne lasus nike. Pomalam lape o mene maulinga ke koko. Iange nenge teke apem nai pe perim nai ape ke tetu, lape tesau heke iong langa oan sapel lala ngana nenge tu ke kokoes mana.

9 Nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o sul hote pe o saua ke lasus. Urana nge matam elle ke o mene maulinga ke koko. Pe nenge teke matam iri nai ke tetu kura lape tesau heke iong langa oan nge Imperno."

Helenga Opene Nga Sipsip Nenge Erue
(Luk 15:3-7)

10 ✡ "Anau ala ke nek! A poi poreke aina kinkino ngana nenge mai ero. Iange reria angkelo mur kou tetu luluch nge Temek nga lut nga tapa. Pe kokoes te esesia Temek nakuna. [

11 ✡Pe Non Tuna at ke mene mule iri nenge te erue.]

12 "Imo letemo ma ke mere? Nga nenge teke none nena sipsip mur iri ana non kina iri lime (100) pe elle erue. Lape la ke tango rere ma ero? E hele lange imo, non nem lape hile sue nena sipsip mur pe langa hengene ke tango rere elle nenge erue nem.

13 Pe nenge teke hottaua mai loi, non nem lape iech ele tote. Pe sipsip nem pekngana nemur, non nem iech ele iri ero.

14 Ke pomalam mana, Tememo nga lut nga tapa lemene ero nge e nge iri kinkino ngana nemur erue.

O Hepengia Tim E Nenge Poia Poinga Poreke Ngana Lange Iong

15 ✡ "Pe nenge teke tim e poia poinga poreke ngana e lange iong, ola ke nek mana nge i ke imo nai mana, pe o hele hote ure nenge poia ke poreke. Pe nenge teke longo lange iong ke nek, iong lape o halau mule i ke imo nai timo hel mule.

16 ✡Pe nenge teke longo lange iong ke nek ero, ola ke o mene mele elle pule. Nem pe o mene ke aina nai pule. Iange nenge teke aina nai ma mol te hele, lape reria helenga mene hote ure nem ke lohot ke mallaha.

17 Pe nenge teke mele nem lemene ero nge longo lange iri nai ma mol nem, a heleia lange NeHalang nena hana mur. Pe nenge teke lemene ero nge longo lange NeHalang nena hana mur, anau mene i ke pomanga none nge

✡ **18:8:** Mat 5:29-30 ✡ **18:10:** Hip 1:14 ✡ **18:11:** Luk 19:10 ✡ **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 ✡ **18:16:** Deu 19:15; Ioa 8:17

eteia NeHalang ero. Nem
pe a naue i ke pomanga non
nenge lololoch umtutuna.
18 ✡ "E hele ke manmanna
toto lange imo, utar nenge o
hu hele nga ich, lape NeHa-
lang hu hele nga lut pule. Pe
utar nenge o long hele nga ich
nei, lape NeHalang long hele
nga lut pule.
19 ✡"Lape e hele lange imo
ke mai pule, Nenge teke amo
nai te ngata hel ke te heta-
laulau nga ute, Temek nga lut
nga tapa lape poia ke lohot ke
manmanna.
20 Nei manmanna, iange
nenge teke amo nai ma mol a
eukirau nga Iau ek, Iau la etu
luluch nge iri."

Chau Nananga Nenge Letera Porekeia Mele

21 Ol pe Petrus lange Iesus
pe hele ke teke, "Non Soke,
nenge teke tik e poia poinga
poreke ngana at nge iau, pe
lape letek porekeia i ke e hia?
Ratele nai toto?"
22 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke
e teke rahtele nai mana ero.
E teke rahtele nai pe rahtele
nai mule pe rahtele nai mule
a poia ke koko tele mana kela
pe a sis ele ero.
23 "Iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga po-
malaka nge non soke ngana
e nge iua nena hana mur
ke te tuacholcholia reria
hanganok mur.
24 Pe talune nge nena non
nenge mene ke umtutuna iri
halang toto (1-milion kina).
25 Pe non nem na umtutuna
halang ero nge tuacholia ana
soke nem nena umtutuna
mur. Pomalam non soke
neu hele ke lape mele hel
te olia non neu pe nehei pe
tutuna mur pe reria ure mur
lochloch. Pe umtutuna lange
non soke neu ke hemete non
neu nena hanganok mur.
26 "Ol pe non neu longe pe
la ke tua mermero sio nga
ana soke apena huna pe hele
ke teke, 'Non soke, letem ia
iau mukam, pe lape e tuachol
mule lem ure mur lochloch.'
27 Ol pe non soke neu letena
ia non neu pe hele ke teke
hanganok neu lasus ol. Pe
kulosia non neu kela sapele.
28 "Iok, non neu i hot kela
pe saolia neingana e nge
hanok ke umtutuna ana non
kina iri lime (100 kina) nge
i. Pe sihe i pe teke inroke
non neu nga kanna pe hele
inin taua i ke teke, 'Iong nem,
heueu mana nei o tuacholia
lem hanganok nenge o poia
nge iau.'
29 "Pe neingana neu tu-
amermero sio nga matana pe
hele, 'Kole, letem poreke ia
iau pe o kulala pol mana, pe
lape e tuachol ia hanganok
nem.'
30 "Pe non pa neu lemene
ero nge kulala. Ol pe poia
neingana neu kela mateu nga
tuele au ngana kela het nga
etue nenge tuachol taua nena
hanganok mur.
31 Pe iri nai reria ume pekn-
gana mur te esia poinga neu
pe ma ke nek nga leteria ero.
Pomalam tela nge aria soke
neu pe te nene lange i.

✡ **18:18:** Mat 16:19; Ioa 20:23 ✡ **18:19:** Mak 11:24; Ioa 15:7 ✡ **18:22:** Luk 17:4

32 “Iok laol, non soke neu
iu teua non neu la pe hele ke
teke, ‘Iong nem, lem poinga
poreke toto! Hanganok
nenge o poia nge iau nem, e
hele lange iong ke e teke lasus
lo. Iange iong sipom o hele ke
o teke letek poreke ia iong.
33 Pe pomere nenge letem
poreke ia neingam neu ero?’
34 ✡Non soke neu letena
inin pe heteu mule non neu
langa tuele au ngana. Pe te
poia i ke amneia ana melme-
lenga kela het nga etue nenge
tuachol taua nena hanganok
mur.
35 ✡ “Pe Temek nga lut nga
tapa lape poia imo elle pe
elle ke pomalam pule. Pe
nenge teke letemo ia neing-
amo mur, letemo ia iri nga
letemo nge teu toto.”

19

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mak 10:1-12)

1 Iesus hele ke het pe lo-
haka sapele nge Kalelea pe i
ke langa kileng nenge Iutea,
nga ech ilina hele nenge Ior-
tan.
2 Pe hulua te nanasia I pe
hemasia iri nga aria haleles
mur.
3 Pe Paresio mur hel tela
nge Iesus ke te tuamirik hote
i pe te onteia i, “Rera hotonga
mai hele ke teke, lape none
hile nehei nga lemene ngana
pule kai?”
4 ✡Pe Iesus tuachol ia ke
teke, “Imo nge lape a sisis nga
NeHalang nena helenga ero
iam. Alalaha nem hele ke
teke, ‘Nga talun ngana toto,
NeHalang ume hote iri ke
none pe heie.’
5 ✡Pe pule alalaha nem hele
ke teke, ‘Pomalam, none lape
hile temene pe tana pe la ke
tululuch nge nehei pe iri nai
singiria lohot ke elle mana.’
6 Ke iri nai te lohot ke iri
elle pengpeng pe nai mule
ero ol. Pe ure nai nenge Ne-
Halang puotom tele, a chatoa
ero toto.”
7 ✡Pe hana nemur te hele,
“Pe pomere nenge Moses
hele ke teke, nenge teke none
lemene ke hile nehei, non
nem as hote alalaha e? Pe
alalaha nem hele tote aria
leinga nge lape het. Ke het pe
tunge lange nehei pe kulosia
i ke la mule nge temene pe
tana. Pomere nge Moses hele
ke pomam?”
8 Pe Iesus hele, “Moses
longele imo ke a hile lemo
hehei mur iange a nanasia
NeHalang nena hengetoro
mur ero. Pe nga tele ngana
toto ute pele nge pomam ero.
9 ✡Pe e hele lange imo peng-
peng, mele nenge hile nehei
pe lei heke mule hei e, poia
poinga poreke ngana nga Ne-
Halang matana ke het lo. Kue
nenge o teke o hile lem hei,
ngana laka nga nenge teke
hei nem pingana hota hot nge
none.”
10 Ol pe Iesus nena hana
mur nenge te nananasia I,
tela nge Iesus pe te hele, “Eh,

✡ **18:34:** Mat 5:25-26 ✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Epe 4:32; Kol 3:13 ✡ **19:4:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **19:5:** Gen 2:24; Epe 5:31 ✡ **19:7:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

ke nenge teke leinga kina
mur te popoi ke machmai,
urana ngana ta lei ero nike."
11 Pe Iesus hele, "Hulua
lochloch ngana te nanasia
hengetoro nei ero. Pe NeHa-
lang poia mele hel mana ke te
nanasia.
12 Mele hel te lei ero iange
te hoe iri pe te poi ke pomau
nike. Pe hel, te lei ero iange
none penna poia iri. Pe hel,
te lei ero iange te teke te tung
tote iri ke te poia NeHalang
nena naualanga pe nekinga
nenga tapa ana ume. Mele
nenge lemene taua henge-
toro nei, mene ke tal talue
nga letena pe nanasia."

Iesus Lemene Taua Aina Kinkino Ngana
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Iok, te mene aina kinkino
ngana hel lange Iesus ke te
teke Iesus tal heke penna nge
iri pe hetalaulau hite iri. Ol
pe Iesus nena hana mur te
hele inin taua iri nenge te lala
ia aina kinkino ngana nemur.
14 ✡Pe Iesus heleia nena
hana mur ke teke, "Aina kink-
ino ngana nemur te teke teat
nge Iau. Pe imo, apoi hele
iri ero. Iange naualanga pe
nekinga nenga tapa, nganan-
gana mur laka iri nenge po-
mam."
15 Iok, Iesus tal heke penna
nge iri ke het pe i kela sapele.

Non Kulpo E Nge Nena Ure Halang
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ol pe none lange Iesus
pe ontei ke teke, "Hetoronga,
lape e poia utar nge urana ke
e mene maulinga ke koko?"
17 ✡Pe Iesus tuachol ia ke
teke, "Pomere nenge o onteia
Iau nga ure nenge urana?
Mele elle mana nge urana
toto. Pe nenge teke lemem
ke o mene maulinga ke koko,
o longo tau mene hotonga
mur."
18 ✡Pe non neu ontei, "Ho-
tonga tei hel?"

Pe Iesus tuacholia ke teke,
" 'O hune mele ero. O tomtom
hehei ero. O keme ero. O
pallaklaka ia mele ero.
19 ✡O heto heke temem pe
tam. Pe lemem taua neingam
ke pomanga lemem taua iong
sipom.' "
20 Pe non neu hele, "Ho-
tonga nemur e nanas tau tote
iri lo. Pe utar pule nge lape e
poia?"
21 Pe Iesus hele, "O teke o
lohot ke iong non nge peng-
peng toto, o laia lem ure mur
lochloch nge hana hel ke te
olia, pe o tunge ana umtu-
tuna mur lange iri nenge re-
ria ute e ero toto. Ke nenge
teke o poi ke pomai, lape lem
ure halang tema ke te kulele
iong nga lut nga tapa. O poia
ume nem ke het pe o iat ke o
nanasia Iau."
22 Non neu longe ke mau pe
nakuna poreke pe ua sapele,
iange nena ure halang sakilil.
23 Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur ke teke, "E
hele ke manmanna toto lange

✡ **19:14:** Mat 18:2-3 ✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:18:** Exo 20:13-16; Deu 5:17-20 ✡ **19:19:** Exo 20:12; Lev 19:18

imo. None nenge na ure halang sakilil, anali toto nge teu
langa naualanga pe nekinga
nenga tapa.
24 Pe pule e hele lange imo,
nenge teke kamel e i teu
langa pakeka sune polona,
nem semel toto. Pe non
nenge na ure halang, anali
toto nge teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga.”
25 Iesus nena hana mur te
longe ke mau pe te rura toto
pe te ontei, “Ol pe itei toto
ol nenge lape mene maulinga
ke koko?”
26 ✡Pe Iesus nau lange iri pe
hele, “Hana nakuria ero toto
nge te poia ure nem. Pe nge
NeHalang, i nakuna nge poia
ure lochloch ngana.”
27 Pe Petrus hele, “O esia
imem nei, mo hile sue lemem
ure mur lochloch pe moat ke
mo nananasia iong. Pe lape
mo mene urumem utar?”
28 ✡Pe Iesus hele lange iri ke
teke, “E hele ke manmanna
toto lange imo nenge a nana-
sia iau. Nga etue palaun-
gana nenge lape ure lochloch
ngana te heueu ngana mule,
Non Tuna lape are nga nena
arenga nenge te hemalmalia
ke I Non Soke toto ngana ia.
Pe nga etue palaungana nem,
imo lape a kila nga arenga
mur pule. Lape a kila nga
arenga mur nge iri analoch
pe nai ke a nauele mata iri
analoch pe nai nenge Israel.
29 Pe iri lochloch ngana
nenge leteria tu mana nge
Iau pe te hile sue reria pele
mur pe titiria mur pe lili-
uria mur pe tetemeria mur
pe tataria mur pe tuturia mur
pe reria ich mur, iri lape te
mene mule ure nemur ke ele
haka toto pe lape te mene
maulinga ke koko pule.
30 ✡Pe hulua nenge iri
muka lape iri hoena mule, pe
hulua nenge iri hoena lape iri
muka mule.”

20

Chau Nananga Nenge Hana Hel Te Umume Nga Uain Ana Late

1 Pe Iesus hele “E hele ke
pomam iange naualanga pe
nekinga nenga lut nga tapa, i
pomanga none nge tue uain
mur nga nena ich unne. Pe
ana non hoala hot nga uach
uruna ke tango rara hana
kela te ume nga uain ana late
nem.
2 Hottaua hana hel pe hele
lange iri ke teke, ‘Imo a ume
nge iau heueu pe urumo laka
umtutuna tolona elle.’ Pe
iri te ngata helia uru nem.
Hele lange iri ke het pe kulos
sapele iri ke tela nga ume.
3 “Iok, chaia matana mes
haka pol lo pe lake tango rara
hana hel mule. Esia hel nge
te mes rara manmana nga in-
gala matana
4 pe hele lange iri, ‘Imo ne-
mur ai at. Ala ke a ume nga
lek uain ana late. Pe lape
e olia imo ke nanas urume
mene a ume ngamo.’
5 Hana nemur te lohaka pe
tela sapele.

✡ **19:26:** Job 42:2 ✡ **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Hem 3:21 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

"Iok, chaia matana heurunga (12 kilok) pe ana non la ke tango rara hana hel pule. Pe chaia matana pallele (3 kilok) pe la ke tango rara hana hel pule.

6 Pe nga ulei, nga chaia matana sisio lo (5 kilok), pe la ke tango rara hana hel pule. La pe esia hel nge te mes rara manmana pe hele lange iri, 'Etue nei i lala lo, pe pomere nenge a mes rara manmana nga lamam mam?'

7 "Pe hana nemur te hele, 'Motu rara mana iange none hekuleilei ia imem ke mo ume ana ero.'

"Ol pe non neu hele lange iri, 'Iok, imo pule a la ke a ume nga lek uain ana late.'

8 ✡ "Iok, ulei sio nga chaia matana lala ke teu sisio lo (6 kilok), ume tokoninga neu hele lange nena non nenge nauelele hana mur nga ume ke teke, 'O iua hana nenge te ume nem pe o tunge reria umtutuna. Pe o talun tala nge iri nemur nenge teat nga rume toto pe ramam ole lange iri nenge te talun tala ume.'

9 "Ke iri nenge teat rume toto neu te olia iri elle pe elle nga umtutuna tolona elle.

10 Pe iri nenge te mene tele iri ke te ume neu, te teke ma lape te mene ke haka pol nge iri nemur, pe ero. Iri elle pe elle te mene ke umtutuna tolona elle pule.

11 Te esia ke mau pe te ngunngunu ia ume tokoninga neu. Pe te hele lange i ke te teke,

12 'Iong, toinge o olia imem nenge moat tala ke urumem haka nge iri nemur nenge teat rume mana nei ol. Iange imem, mo talun tele ume nei nga chaia milang ngana nike. Pe iri nemur teat rume mana te ume ke etue choro mana. Pe pomere o tunge urumem ke elle mana ke mange iri?'

13 "Pe ume tokoninga neu tuachol ia pe hele lange elle nge iri ke pomai, 'Kole, e poia poinga poreke ngana e lange iong ero i. Iange iong o ngata at nge iau lo nga nenge o teke, o ume pe o mene urum nenge pomam.

14 Ke o mene pe o la ol. Nga iau lemek ngak mana e tunge non nenge at rume mana nem uruna ke elle mana ke mange iong.

15 Umtutuna nei iau sipok lek ia, pomalam e poia nga lemek ngak. Pe pule e poia nga poinga urana ngana. Pe iong letem ma ke mere?' "

16 ✡Pe Iesus hele, "Iri nemur nenge iri muka, lape tela ke iri hoena mule pe iri nenge iri hoena, lape tela ke iri muka ke pomalam mana."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iok, Iesus ramana haka lala nge Ierusalem lo, pe iu hot kelkel ia nena hana mur pe hele lange iri ke teke,

18 ✡ "A longo ke nek. Tai haka lala nge Ierusalem

✡ **20:8:** Lev 19:13; Deu 24:15 ✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 ✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23

lokoi, pe lape te tung heke
Non Tuna lange tunginga
ana hana mur aria soksoke
ngana mur, pe hotonga ana
hetoronga mur. Pe lape te
tuahit ana ke te teke mete.
19 Pe lape te tunge I lange
hana lomonmona ngana mur
ke te songlele ule, pe te heon
heke I nga manga toto ke
mete. Pe nga etue mol ngana
lape maul haka mule!”

Heie Onteia Iesus
(Mak 10:35-45)

20 Ol pe ne Sepeti nehei pe
tutuna mur nai tela nge Iesus.
Pe hei neu tualou sio nga
Iesus matana pe onteia Iesus
ke teke Iesus poia ute lange i.
21 ✡Pe Iesus onteia hei neu
ke teke, “Lemem taua utar
nge Iau?”
Pe hei neu hele, “Nga
etue nenge ta tutu nga lem
naualanga pe nekinga, o
talue tutuk mur nai nei ke
elle kila nga ilim hele nenga
pen tamalmal, pe e nga ilim
hele nenga pen hoihoi.”
22 ✡Ol pe Iesus hele, “Imo a
eteia ute e ero. A ontei pulut
rara mana iam. Nakumo nge
a inia ure ehech ngana nga
eulinga nenge lape e ininia
nei kai?”
Pe iri nai te hele, “Oe!
Nakumem nge mo inia la.”
23 Pe Iesus hele lange iri
ke teke, “Iok, urana pe nenge
amo e at ke kila nga ilik hele
nenga pen tamalmal pe amo
e nga hoihoi, nem Iau lek nge
e hele teu ia la ero. Temek
i sipona lape hele teu langa
nem. Iange iri nenge Temek
hesilei hote iri lo, iri laka re-
ria arenga nemur.”
24 Iesus nena hana analoch
neu te longe pekngaria nai
neu nge te poi ke mau pe lete-
ria inin tau tote iri.
25 ✡Ol pe Iesus eukiraua iri
pe hele lange iri ke teke, “Imo
a eteia lo ke hana lomon-
mona ngana aria soksoke
ngana mur, lemeria toto ke
te eteiteia reria kerkerenga
lala nge hehei pe hana.
26 ✡Pe imo, apoi ke pomam
ero. Pe nenge teke amo e nge
imo teke lohot ke i palaun-
gana, talsio tote i pe ume nge
imo mukam.
27 Pe mele nenge teke i
muka toto nge imo, talsue i ke
ume mana nge imo mukam.
28 ✡Ke pomalam mana nge
Non Tuna. I, at nga ich nei
ke hehei pe hana te ume nge
I ero. At pe ume ke ha-
laua hehei pe hana. Pe pule
takisia melmelenga ke mete
ke hemasia hulua halang nga
reria poinga poreke ngana
mur.”

Iesus Hemasia Hana Nai
Nge Mataria Hit
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-
43)

29 Iok, Iesus iri ul nena
hana mur te lohaka nge
Ieriko pe hulua halang te
nanasia I.
30 Pe hana nai nge mataria
hit te arare nga kue ilina. Te
arare pe te longe nge te teke
Iesus kou lopar toto aria ke
lala neu lo. Ol pe te alngaria

✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **20:22:** Mat 26:39; Ioa 18:11 ✡ **20:25:** Luk 22:25-26 ✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7

haka ke te teke, “Non Soke!
Ne Teuit tuna, letem poreke
ia imem!”
31 Pe hulua nemur te keres
taua iri ke te teke te reng. Pe
ero, iri nai alngaria haka ke
soke toto ol, “Non Soke, ne
Teuit tuna, letem poreke ia
imem!”
32 Ol pe Iesus mes sapele
pe onteia iri nai, “Imo nai
lememo taua utar nge Iau?”
33 Pe iri nai te hele, “Mo
teke o hemasia imem ke mo
nau mule.”
34 Iesus letena ia iri pe
tal heke penna langa iri nai
mataria. Pe ueiuei mana
iri nai mataria charchara pe
tenau mule sapele. Ke het pe
te nanasia Iesus ke tela.

21

Iechinga Palaungana Lohot Nge Ierusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Iok, tei ke ramaria lange
Ierusalem pe la te lohot nga
hengene nenge Oliua nga
kileng nenge Petpage. Ol pe
Iesus kulosia nena hana mur
nai
2 pe hele lange iri ke teke,
“Imo a muka langa kileng
nenge ta naue lala neu pe a
esia tongki e nge te kale hite
ke iri nai tuna te mes. Pe a
une rur nge iri pe a mene iri
at nge Iau.
3 Pe nenge teke none poi
helenga lange imo, a hele
lange i ke a teke, ‘Non Soke
lemene taua iri ke poi ana
ume ia mukam.’ Pomalam,
non nem lape tung sapele
tongki nai nem lange imo.”
4 Ure nei lohot ke pete tote
hetatalonga e nena helenga
nge poia nge nike toto ke
teke:
5 ✡“A hele hote helenga nei
lange hehei pe hana
nge Saion,
‘A esia lo, amo Non
Soke kou are haka nga
tongki,
nga tongki lomele ngana
ke atat neu.
Pe ngana tano mana ke
manga none nge pin-
gana iuiu ero.’ ”
6 Iok laol, hana nai neu tela
pe te poia ure lochloch ngana
ke manga Iesus heleia lange
iri.
7 Pe te mene tongki hei
ngana neu luluch nge tuna.
Pe te poi hote reria hengeron
nenge hot ana pe te pallou
heke nga tongki nemur
patangaria ke Iesus are haka
ia.
8 Pe hulua halang toto te
lung ole reria hengeron mur
nga kue. Pe hel te ringa ke
te paria ae perperna luluche
ina mur ke tetal sio ole nga
kue pule.
9 ✡Pe hulua nenge iri
mukmuka nge Iesus pe hulua
nenge iri hoena, iri lochloch
te makul haka pe te hele,
“Ta iech pe ta heto haka tote
ne Teuit Tuna!
NeHalang pete tote i,
iange at nga Non Soke
ene!
Ta iech pe ta heto haka tote
NeHalang nga lut nga
tapa,
iange mene mule ita lo!”

✡ **21:5:** Zec 9:9 ✡ **21:9:** Psa 118:25-26

10 Iesus i teu nga kileng
nenge Ierusalem pe iechinga
palaungana lohot. Pe te ontei
rara ke te teke, “Non tei toto
nenge nei mai?”
11 Pe hulua te tuacholia
ke te teke, “Ne Iesus nenge
I hetatalonga! Ana non at
nge Kalelea nga kileng nenge
Nasaret.”

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

12 Ke ulo pe Iesus iteu la
sapele nga NeHalang nena
pele palaungana pe lope
hote hehei pe hana nenge
tei alala nga pele neu letena.
Pe hekale hul sue hatanga
nenge te hetata umtutuna ia.
Pe lange iri nenge te laia ngie
chaulum mur pe hesochare
sue reria arenga mur.
13 ✡Pe hele lange iri ke teke,
“Helenga nenge tehas sue
nga NeHalang na alalaha
hele ke teke, ‘Lape te hetue
lek pele ke hetalaulaunga
ana pele.’ Pe imo a poia ke
manga kemenge kina mur
reria pele toto.”
14 Ol pe iri nenge mataria
hit pe nenge aperia lul, tela
nge Iesus nga NeHalang na
pele palaungana neu letena
pe Iesus hemasmasia iri.
15 Iesus poia ure urana
ngana nemur pe aina kink-
ino ngana te makul hakaka
ke te teke, “Ta iech pe ta heto
haka tote ne Teuit Tuna.”
Pe ure nemur poia tunginga
ana hana mur aria soksoke
ngana mur pe hotonga ana
hetoronga mur ke leteria inin
toto.
16 ✡Ol pe te onteia Iesus,
“Aina kinkino ngana nemur
mau te hele ke merechre
mau? O longe pule?”

Pe Iesus hele, “Oe e longe
pule la. Pe nga NeHalang na
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘Iong sipom o hetore aina
kinkino ngana pe ma-
mau mur ke te heto
heke iong.’ ”

Ol pe Iesus ontei mule iri,
“Imo nge a sisia nei ero kura
kai?”
17 Ke het pe Iesus lohaka pe
i hot sapele nga kileng neu
ke lange Petani pe tu ke ana
miliko elle.

Iesus Ulo Heke Letena Inin Ngana Langa Ae Popi
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Pe nga uach uruna toto,
Iesus i ke la mulmule nge
Ierusalem pe mete ana.
19 Pe esia popi tana e nge
mes nga kue ilina. Ol pe teke
la ke nau pe popi tana neu
nganangana ero. Mes mana
ia ina. Pomalam heleia popi
tana neu ke teke, “Lape o rora
mule ero ol!” Ueiuei mana pe
popi tana neu kalum sapele.
20 Pe Iesus nena hana mur
te esia ke mau pe ngaria lohot
toto, pe te onteia Iesus ke
pomai, “Pomere nenge popi
tana nei kalum ke ueiuei
mana mai?”
21 ✡Pe Iesus tuacholia ke
teke, “E hele ke manmanna
toto lange imo, nenge teke

✡ **21:13:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **21:16:** Psa 8:2 ✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Ioa 14:12; 1Ko 13:2

letemo manmanna pe letemo
nachnai ero, poinga nenge
e poia langa popi nem, imo
nakumo nge a poia pule.
Nem pe a hele langa hengene
neu ke a teke, ‘O lohaka nga
lamam pe ola ke o losio teu
nga ruach.’ Pe imo anau, ure
nem lohot la.
22 ✡Nenge teke letemo man-
manna pe a hetalaulau, ure
nemur nenge a hetalaulau ia
lape te lohot ke manmanna.”

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Iok, Iesus i teu langa
NeHalang na pele palaun-
gana letena pe hetottoro.
Pe tunginga ana hana mur
aria soksoke ngana mur pe
hana nenge iri mukmuka nge
hehei pe hana, tela nge I pe
te onteia I ke pomai, “Iong
mam o mene lem kerkerenga
langai toto nenge o popoia
ure nemur? Pe itei toto nenge
tunge kerkerenga nem lange
Iong?”
24 Pe Iesus hele lange iri ke
teke, “Iau pule lape e onteia
imo nga onteinga e pule. Pe
nenge teke a tuacholia, lape
e tuacholia lemo pule. Pe e
hele hote kerkerenga nenge e
poi hohote ure nemur.
25 Iok, a hele at nge Iau.
Ioanes nenge henunun he-
nune hehei pe hana. Pe he-
nuninga nem at langai? At
nga lut nga tapa ma at nge
none mana nga ich nei?” Pe
hana nemur te hele tele he-
lia nge iri ke te teke, “Nenge
teke ta hele ke ta teke, ‘Ure
nem at nga lut nga tapa.’ I
lape ontei mule ita ke mai,
‘Iok, pe pomere letemo man-
manna nge i ero?’
26 ✡Pe nenge teke ta hele ke
ta teke, ‘Ure nem at nge none
mana,’ ta matau ala ara nge
hehei pe hana pule. Iange
iri lochloch leteria kerkereng
toto lo nge Ioanes i hetata-
longa.”
27 Pomalam te tuacholia
Iesus na helenga ke te teke,
“Mo eteia ero i.”
Ol pe Iesus hele, “Ke poma-
lam Iau pule lape e hele hote
lek kerkerenga nei lange imo
ero.”

Helekenga Ala Nga None Nge Tutuna Mur Nai

28 “Iok, imo letemo ma ke
merei nga nei? None tu-
tuna mur iri nai. Ana non
lange tuna nenge soke pe
hele, ‘Kolek, teke poi pe ola
ke o ume nga uain ana late
heueu.’
29 “Pe tuna neu hele, ‘Ah!
Lemek ero i!’ Pe nga hoena
letena hul mule pe i ke langa
ume.
30 “Iok, non neu lange tuna
nenge kino pe hele, ‘Kolek,
teke poi pe ola ke o ume nga
uain ana late.’ Pe kon neu
hele, ‘Oe temek, ela ke e ume
heueu kura.’ Pe ero. I hele
mana pe la ke ume ero.
31 “Itei nge iri nai nanas
taua temeria lemene ngana?”
Pe hana nemur te hele,
“Ngana laka tuna nenge
soke.”

✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 ✡ **21:26:** Mat 14:5

Ol pe Iesus hele lange iri ke
teke, “E hele lange imo peng-
peng, iri nenge te lololoch
umtutuna pe salaunga kina
mur, lape iri muka nge imo
ke teteu tala langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
32 ✡Iange Ioanes at ke
hetore imo nga kue nenge
pengpeng toto ke a nanasia.
Pe imo letemo manmanna
nge i ero. Pe iri nenge
te lololoch umtutuna pe
salaulaunga kina mur leteria
manmanna nge i. Pe imo, a
esia iri nge te poi ke pomau
pe a hulia letemo ero pe
letemo manmanna ero pule.”

Helekenga Ala Nga Hana Nenge Tenau Ele Ume
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 ✡Iok, Iesus hele lange
hana papalauna nemur ke
teke, “A longo at nga lek
helekinga ala nei pule. Nga
etuene none tue uain nga
nena ich unne. Ke het pe
haua ana mapuo ke liuliu
tom. Pe nga ume neu letena,
non neu selia polo e ke uain
nganangana ana nenge te pip
hotote eina. Pe pule umeia
pele sase ngana e ke iri nenge
tenau elele ume neu te tutu
ia. Ke het tunge ume neu
ke langa hana hel peria ke
tenau ele, pe i lohaka ke
langa kileng tau ngana e.
34 Iok, nga etue nenge uain
nganangana te mera, non
neu kulosia nena hana mur
lange hana nenge tenau elele
ume neu, ke te mene nena
uain nganangana mur pe te
takisia lange i.
35 “Pe ero. Tela pe hana
nemur te sihe iri. Elle te pal
hulu hite. Pe elle, te tamalia
ana um. Pe elle, te hune ke
mete.
36 Ol pe ume tokoninga neu
kulosia nena hana mur hel ke
tela pule. Neu ol, iri halang te
lohaka ke tela. Tela pe hana
nemur te poia iri ke pomau
mana pule.
37 Ol pe nga hoena ume
tokoninga neu kulosia i
sipona tuna ke la ol. Pe hele,
‘Hana nemur, lape te poi nek
lange i ol.’
38 ✡ “Pe ero. Hana nemur
te esia ume tokoninga tuna
nge atat pe te hele, ‘Ume
tokoninga tuna la atat nem.
Pe i nge lape mene temene
nena ure mur lochloch laka.
Ta hune i ke mete nike.
Pomalam lape ta mene ure
lochloch ngana nemur ke
rera ia ol.’
39 ✡Iok laol, te laua i pe
tesau hote i langa mapuo ru-
mena, pe te hune i ke mete.
40 “Iok, ume tokoninga neu
i sipona la ol. Pe lape poia
hana nemur ke merei?”
41 Pe hana nemur te hele,
“Non nem lape at pe hep-
oreke tote hana porekreke
ngana nemur. Pe lape tunge
ume nem lange mele hel nge
altoto ke tenau ele pule. Pe
nga etue nenge ume nem
mera sio, hana nemur te
lule pe te tunge lange ume
tokoninga neu.”

✡ **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 ✡ **21:33:** Isa 5:1-2 ✡ **21:38:** Mat 27:18 ✡ **21:39:** Hip 13:12 ✡ **21:42:** Psa 118:22-23; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8

42 ✡Pe Iesus hele lange
iri, “Imo nge a sisis nga
NeHalang na helenga ero
kai? Nenge hele ke teke;
“ ‘Hana nenge te hemesmes
pele te teke um e
poreke pe tesau hote.
Pe heueu nei, um nem
lohot ke i um kerk-
ereng ngana nenge
ratua hele pele.
Ure nei Non Soke i sipona
poia ke lohot pe
i urana toto nga
matara.’
43 “Ke pomalam e hele
lange imo. NeHalang lape
piu hele nena naualanga pe
nekinga ana kileng nge imo.
Pe iri nenge te hulia leteria pe
te longo taua nena helenga
mur mana, lape teteu langa
kileng neu.
44 Pe mele nenge losio haka
nga um nem lape singina uch
hulu ke het. Pe nenge teke
um nem losio haka nge mele,
mele nem menret sapele.”
45 Pe Paresio mur pe hana
papalauna nemur te longe
Iesus nena helenga mur pe te
etei mellehe mene ke te teke
Iesus helele ia iri.
46 Pomalam te tango rara
kue e nge te teke te sihe I. Pe
ero, iange te mataua hulua
nemur. Iange hulua nemur
leteria manmanna toto ke te
teke Iesus I hetatalonga.

22

Puongata Nga Leinga Ana Ngaunga
(Luk 14:15-24)

1 Pe Iesus nana mule nga
helenga opene e pule ke mai,
2 “NeHalang nena naualanga
pe nekinga nga lut nga tapa,
pomalaka nge naungaala ana
none nge popoia ngaunga
unne nge tuna nenge lei
heueu ngana.
3 Pe non palau nem hekulo
mele hel aria lo ke tela
nga ngaunga matana nem.
Iok, kulosia hana nenge te
umume nge i ke tela taua iri
ke la te ngau, pe hana nemur
lemeria ero.
4 “Ol pe ana non kulosia
nena hana mur hel pule pe
hele lange iri ke teke, ‘Ala
pe a hele lange iri nenge e
hekulo aria nem ke e teke
teat nga ngaunga nei ol, iange
ngaunga kalum lo. A hele
ke a teke palngen hel koi e
ruruke iri lo, pe ure lochloch
ngana e tatalo ele ke het lo. Pe
teat ke te ngau mana ol!’
5 “Pe ero. Hana nemur te
longo tau ero nge tela nga
ngaunga matana neu. Tei
ke tela nga lemeria ngana
mana. Hel te takis selempo
pe kakop ke teii, pe hel te lala
nga aria ume mur nenge te
menmene umtutuna ia.
6 ✡Pe hel te laua non palau
neu nena hana nemur pe te
pal hulu hite iri pe te hune iri.
7 Ol pe non palau neu
letena inin pe kulosia nena
palinga hel ana hana mur
ke te hun lapue hana nenge
te hun neu, pe te tonoi heke
reria pele mur pe kileng tana
neu ngau lala ke het.
8 “Pe hele lange nena

✡ **22:6:** Mat 21:35

hana mur nenge tetu neu
ol ke teke, ‘Ngaunga matana
nenga puongatau nei, e tatalo
ele ke het lo. Pe iri nenge e
hekulo aria teat ero iange te
urana ero.
9 Pomalam ala ke a mes ele
kue matana mur lochloch pe
anau rara mele hel pe a hele
lange iri ke teat nga ngaunga
matana nei.’
10 Iok laol, hana nemur tela
pe te iua hana nge halang
toto. Pe te mene hana nenge
te urana pe nenge te poreke
ke teat pule. Pe pele nenge te
poi ngaunga matana neu ia,
muta toto ia lang mur.
11 “Iok laol, non palau neu i
teu at sapele. At pe esia none
nge heronia hengeron nenge
ngaunga matana ana ia ero.
12 Ol pe hele, ‘Kole, o teu
at lamai ke mere, nenge o
heronia lem hengeron nenge
ngaunga matana ana ero?’ Pe
non neu na helenga ero pe
reng mana.
13 ✡ “Ol pe non palau neu
hele lange nena hana mur,
‘A kale hite non nei penna pe
apena pe a sau hote i langa
kileng au ngana nge hot.
Nga kileng nenge te amneia
melmelenga pe te tangtang
pe ngingiria chatrekreke ia.’
14 “Ke ngana laka nenge e
hele ke e teke, ‘NeHalang iua
hulua halang, pe hesilei hote
hel mana ke teteu la.’ ”

Hana Hel Te Tuamirik Hote Iesus
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 ✡Iok laol, Paresio mur
aria papalauna mur tetal he-
lenga ke te teke te tuamirik
hote Iesus, ke heleia helenga
poreke ngana e.
16 Pomalam te kulosia reria
hana hel pe ne Herot nena
hana hel pule ke tela nge
Iesus pe te hele, “Hetoronga,
imem mo eteia ke Iong o
pallaklaka erochro. O het-
ottore ure nge manmanna
nga NeHalang na poinga lala
nge hehei pe hana. Pe lem
poinga elle mana ke lange hu-
lua lochloch. Nge iri nenge
pingaria iuiu pe iri nenge
pingaria iuiu ero pule.
17 Iok, o hele hote letem at
nge imem. I mai urana nge ta
sau umtutuna lange ne Kaesa
pule kai? Ma ero?”
18 Pe Iesus eteia ke hana
nemur leteria tuanin ngana
mur te poreke lochloch. Pe
hele, “Imo mam, a pallak-
laka manmana iam! Pomerei
nenge a teke a tuamirik hote
Iau?
19 A hetei hote lemo um-
tutuna nenge a sausaua ke
enau.” Ol pe te mene hote
umtuna elle pe te heteia
lange Iesus.
20 Pe Iesus ontei mule iri,
“Itei toto opene pe ene nenge
ma haka nga umtutuna nei
mai?”
21 ✡Pe iri te hele, “Ne
Kaesa.”
Pe Iesus hele, “Ure nemur
nenge ne Kaesa nena, a tung
mule iri lange ne Kaesa. Pe
ure nemur nenge NeHalang
nena, a tung mule iri lange
NeHalang.”

✡ **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 ✡ **22:15:** Mak 3:6 ✡ **22:21:** Rom 13:7

22 Hana nemur te longe
Iesus na helenga pe ngaria
lohot. Pomalam te lohaka
mana pe tei ke tela.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 ✡Iok, Satiusi mur leteria
manmanna ero nga nenge
ta metmete pe ta maul haka
mulmule nga metenga. Po-
malam nga etue nem mana
tela nge Iesus pe te onteia I ke
te teke,
24 ✡"Hetoronga, ne Moses
has sue nga alalaha ke teke,
nenge teke none lei pe tutuna
mur ero pe mete hatalia ne-
hei, non nenge mete nem tina
e lape lei haka mule metenga
hatal nem. Pe iri nai tuturia
mur, lape te heleia ke te teke,
non nenge mete nem tutuna
mur ia iri.
25 Nga etuene e, hana iri
rahtele nai nge titiria mur
hel. Tiria nenge soke lei pe
tutuna mur ero kura pe mete
mule.
26 Pe tiria neingana lei heke
mule metenga hatal neu pe
mete pule. Iok, tiria mol
ngana pule poi ke pomalam
ke la het nge tiria rahtele nai
ngana.
27 Pe nga hoena ol, hei neu
mete.
28 Iok, o hele at nge imem.
Hana nemur iri lochloch ke te
leia hei neu pe te mete. Pe hei
neu pule mete. Pe nga etue
nenge te maul haka mule nga
metenga, itei toto lape nehei
mule ia ol?"

29 Pe Iesus hele, "Nakuna
nenge imo a eteia NeHalang
nena helenga mur ero, pe a
eteia na kerkerenga ero toto
pule. Ke ngana laka nenge a
tung hot pulut mene helenga
nem.
30 Nga etue nenge hehei pe
hana te maul haka mule nga
metenga, lape tetu mana ke
pomange angkelo mur nga
lut nga tapa, pe te lei hel mule
ero ol.
31 Pe nenga maulinga haka
mule nga metenga nem, Ne-
Halang hele lange imo lo. Pe
imo mai, lape a sisia ero kura
kai? NeHalang hele lange
imo ke teke,
32 ✡ 'Iau NeHalang. ne
Apraham pe ne Isak pe ne
Iakop aria Soke Iau.' "

Pe Iesus heloloune na he-
lenga pe hele, "Iri nenge aria
Soke NeHalang, ngana laka,
iri nenge te maulul. Pe iri
nenge te maulul ero, aria
Soke NeHalang ero."

33 Hengetoro nenge Iesus
poia neu, hehei pe hana te
longe pe ngaria lohotia.

NeHalang Na Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Iok, Paresio mur te longe
nge te teke Iesus pal mete tote
Satiusi mur rea oan ke reria
helenga ero. Pomalam te eu
hel ke muria elle.
35 Pe elle nge iri etei teu
la toto nga hotonga nenge
Moses. Ana non teke tu-
amirik hote Iesus pe poia on-
teinga nenge teke,

✡ **22:23:** Ume 23:8 ✡ **22:24:** Deu 25:5 ✡ **22:32:** Exo 3:6; Mat 8:11

36 “Hetoronga, o amnei
teu nga NeHalang nena
hotonga nemur. Hotonga tei
toto nge palaungana nge iri
lochloch?”
37 ✡Pe Iesus hele, “ ‘Mutemo
taua NeHalang ara Soke nga
kakahomo mur lochloch, pe
mutemo taua I nga opemo
mur lochloch, pe mutemo
taua I nga letemo tuanin
ngana mur lochloch.’
38 Ke hotonga nenge
palaungana toto nga hotonga
mur lochloch koi nei.
39 ✡Pe neingana nenge
palaungana toto pule, ngana
laka nenge: ‘Mutem taua
neingam e nenge tu rochroi
nge iong, ke pomanga mutem
tau mule iong sipom.’
40 ✡Hotonga nemur nenge
Moses pe alalaha nemur
nenge hetatalonga mur tehas
ia, kiria toto koi hotonga nai
nei.”

Iesus Onteia Paresio Mur
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Iok, Paresio mur te mes
ke muria elle kura pe Iesus
onteia iri ke teke,
42 ✡ “Letemo tuanin ngana
ma ke merei nge I nenge ene
Kristus? Pe non tei tuna
toto?”
Pe iri te hele, “Ne Teuit
Tuna laka nenge ene Kris-
tus.”
43 Ol pe Iesus hele lange
iri ke teke, “Iok, pe pomere
nenge Opepengpeng poia ne
Teuit ke hetue Non nem ke
I Non Soke? Nenge ne Teuit
hele ke teke,
44 ✡ “NeHalang hele lange ak
Non Soke ke pomai,
‘O are lakoi nga perik
hele nenga pen tamal-
mal,
pe e mene lem ngarang
mur ke etal sue iri pe
apem hepapar hitite
iri.’
45 A esia lo, Non nem, ne Teuit
hetue I ke ana Soke ia. Pe
pomere nenge Non nem lo-
hot ke I ne Teuit tuna mule?”
46 Iesus onteia Paresio ne-
mur ke mau pe te tuacholia
I ero toto. Ke talun nga etue
neu pengpeng, te matau nge
te poi onteinga la mule nge
Iesus ol.

23

Iesus Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange Hana Papalauna Mur
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ol pe Iesus hele lange hu-
lua nemur pe nena hana mur
ke teke,
2 “Paresio mur pe hotonga
ana hetoronga mur te mene
Moses munna ke te hetottoro
pe te hele ururume NeHalang
nena hotonga mur.
3 ✡Ke nenge teke te hele
lange imo nga utar, a longo
tau mana pe a poia. Pe reria
poinga mur mana, a nanasia
ero toto. Iange te hetottoro
pe iri siporia te nanasia te
hetoro ngaria ero toto.
4 Pe te poia hehei pe hana
ke te amneia melmelenga ha-
lang, nga hotonga hel nenge
iri siporia tetal hote. Pe iri te

✡ **22:37:** Deu 6:5 ✡ **22:39:** Lev 19:18; Mat 7:12 ✡ **22:40:** Rom 13:10; Kal 5:14
✡ **22:42:** Ioa 7:42 ✡ **22:44:** Psa 110:1; Mat 26:64 ✡ **23:3:** Mal 2:7-8

halau polia hehei pe hana ero
toto nga melmelenga nemur.
5 ✡“Ure lochloch ngana
nenge te popoia, te teke te
poi heteinga ana mana ia.
Ke te kale heke NeHalang
nena helenga chorchorna
mur nga ramaria pe nga
peria pe te hemallaha hot
tote ure nemur. Pe pule te
kale rur sasase ngana nga
reria hengeron mur.
6 Pe te kau toto elele arenga
mur nga ngaunga matana. Pe
nga pele hetoronga letena, te
teke te kila manmana nga
muka ke kokoes.
7 Pe muteria tau tote
poinga nenge hehei pe hana
te apala lange iri ke nek toto
nga ingala matana. Pe te teke
hehei pe hana te hetue iri ke
iri hetoronga ana hana mur.
8 “Pe imo, a teke te hetue
imo ke pomau ero. Iange imo
amo hetoronga elle mana. Pe
imo lochloch titimo mur hel.
9 Pe a hetue mele nga
ich nei ke tememo ia ero.
Iange imo tememo elle mana.
Ngana kou tu nga lut nga
tapa.
10 Pe a poia hana pe
hehei ke te hetue imo ke
‘Hetoronga’ ero iange imo
amo Hetoronga laka Kristus I
toro.
11 ✡Ke mele nenge umume
nge imo lape lohot ke i non
palaungana.
12 ✡Iange mele nenge tal
hekeke i lape tetal sue i, pe
mele nenge talsio menmene i
lape tetal heke tote i.
13 “Pe imo Paresio mur pe
imo hotonga ana hetoronga
nemur, a neknek ia imo iange
amo hengetau nachnai hali.
A hetoro kokoua hehei pe
hana pe a piu hele piunga
nge iri, nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga
tapa. Atong mur te teke teteu
la toto nga kileng nem. Pe
imo apoi helele iri. Pe lape
ateu la ero toto ol.
[
14 “Pe imo Paresio mur pe
imo hotonga ana hetoronga
nemur, a neknek ia imo iange
amo hengetau nachnai hali.
A chananga ia hehei pakar
mur ke a lolochia reria pele
mur. Pe pule a hetalaulau ke
sase toto nga hulua mataria.
Pomalam, lape amo tuanga-
chol poreke toto ol!]
15 “Pe imo Paresio mur pe
imo hotonga ana hetoronga
nemur, a neknek ia imo iange
amo hengetau nach nai hali.
Iange ai ke ala nga ich hel
pe a mana nga ruach ke ala
nga kileng hel ke a tango rara
hana. Pe lape a mene none
pe a poia i ke nanas tau peng-
peng ia lemo poinga mur. Pe
lape na poinga poreke ngana,
ristoto mule imo lemo poinga
poreke ngana mur pe la ke
poreke toto ol.
16 ✡ “Pe a neknek ia imo
pule. Iange matamo hit pe
a teke a henonoua hehei pe
hana nga kue. A hetottore
hehei pe hana ke a teke,
nenge teke mele hekerk-

✡ **23:5:** Exo 13:9; Num 15:38-39; Deu 6:8; Mat 6:1 ✡ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✡ **23:12:** Job 22:29; Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 ✡ **23:16:** Mat 15:14

ereng tote na helenga pe
hele ke kerkereng toto nga
NeHalang na pele, imo a
heit kou sio mene pe a teke
ute pele ero nga helenga
nem. Pe nenge teke mele
hekerkereng tote na helenga
pe hele ke kerkereng toto nga
um chalemlem ngana (gol)
nenge ma teu nga NeHalang
nena pele letena, nem a
teke poia nena helenga ke
kerkereng toto.
17 Imo letemo mallaha ero
pe a etei teu langa NeHa-
lang nena poinga mur ero
toto. Ure tei nge palaungana
toto? Ngana kau um chalem-
lem ngana nenge uruna haka
neu mau? Iau e teke NeHa-
lang na pele, iange pele nem
poia ure nem ke heo ngana
toto.
18 Pe imo a hele pule ke a
teke, ‘Nenge teke mele teke
hekerkereng tote na helenga
pe hele ke kerkereng toto nga
hatanga, nem a teke ute pele
ero pule. Pe nenge teke mele
heleia tunginga mur nenge
tema haka nga hatanga nem,
a teke ana ure toto ol la. Pe a
teke letena matana hite nena
helenga kerkereng ngana
nem ke nek.’
19 Imo nge matamo hit
toto lo iam. Ure tei nge
palaungana toto? Ngana kau
tunginga neu mau? Iau e teke
hatanga nem, iange hatanga
nem poia tunginga nem ke
heo ngana toto.
20 Mele nenge poia he-
lenga kerkereng ngana nga
hatanga nem, poia langa ure
lochloch ngana nenge tema
haka nga hatanga ona pule.
21 Pe mele nenge poia he-
lenga kerkereng toto ngana
nga NeHalang na pele, poia
lange mele nenge tu teu nga
pele nem pule.
22 ✡Pe mele nenge poia
helenga kerkereng ngana e
langa tapa, poia langa Ne-
Halang nena arenga nenge
heo ngana toto. Pe pule poia
lange I nenge kila nga arenga
nem.
23 ✡“Ke imo Paresio mur pe
hotonga ana hetoronga mur,
a neknek ia imo pule iange
amo hengetau nach nai. Nga
ure lochloch ngana nenge
a menmene iri pe ngaunga
kinkino ngana mur nga ume,
a tunge ke huna elle nge iri
analoch lala nge NeHalang.
Pe pomerei lememo ero
nge a nanasia hengetoro
palaungana nenga hotonga
nenge helele ia; poinga nge
pengpeng, pe poinga nenge
letem poreke ia mele, pe
poinga nenga letem man-
manna ngana? Ure nemur
nenge toinge apoi tettele iri
koi nemur, pomalam lape a
la nga kinkino ngana pe a
nanasia ke nek pule.
24 Imo nge letemo mallaha
ero mana iam. A poi ke
malaka nga none nge sul hote
lango e nge mateu nga ana
ech kina ke lasus pe in teua
kamel palaungana e.
25 ✡“Pe a neknek ia imo
pule. Imo Paresio mur pe
hotonga ana hetoronga mur.

✡ **23:22:** Isa 66:1; Mat 5:34 ✡ **23:23:** Lev 27:30; Mic 6:8 ✡ **23:25:** Mak 7:4

Iange amo hengetau nach
nai hali. A teke a helemlem
heke mene singimo nge hot.
Pe letemo nge teu muta ia
poinga poreke ngana mur
lochloch.
26 Imo Paresio nemur
matamo hit toto. Toinge a
lomo hot tele kou letemo nge
teu, laka singimo nge hot lape
lemlem pule.
27 ✡"Pe a neknek ia imo
pule. Iange apoi ke poma-
laka nga polo e nge te alohit
pum ia. Pe te hepore nge hot
ke hussu pe nakuna urana
mana. Pe nge teu mele nenge
mete neu kina pe ure nemur
nenge inangaria has, te maia.
28 ✡Pe imo apoi ke poma-
lam toto. Nga singimo nge
hot, nakumo pomanga hana
nemur nenge te pengpeng
toto. Pe letemo nge teu
muta ia poinga poreke ngana
mur, pe a channanga ele
menmene imo.
29 "Pe a nauala amo ke nek
pule. Iange a ume heke polo
mur pe a hemalmalia hetata-
longa mur pe hana nenge te
pengpeng toto aria polo. Pe
hana nemur, lemo tete mur
te hune iri nge nike.
30 Pe a hele ke a teke,
'Toinge tatu nga rera tete mur
aria etue nike, lape ta koko
nge iri ero nike ke ta hune
hetatalonga nemur.'
31 ✡Pe nga poinga nem, a
henonou hot pengpeng ia ke
imo alomo mur pengpeng
laka te hune hana nemur.
32 Pomalam, a heulo hot
tote ol! A heulo hot tote
poinga poreke ngana nemur
nenge lemo tete mur te
talune nge nike lo!
33 ✡"Nakumo manga ilimo!
Ilimo nenge hunun tutuna
mur laka imo! Pe NeHalang
lape sau sue imo ke ala nga
oan ngingina ngana. Pe lape
a ua ke merei?
34 Pe lape e kulosia hetat-
alonga mur pe hana nenge
te etei tote ure mur pe pule
hetoronga mur nga hotonga
nenge Moses ke tela nge imo.
Pe hel nge iri lape a hune iri
pe a heon heke iri nga manga
toto. Pe hel lape a palia iri
nga hengetoro ana pele pe
lape a lope iri ke tela nga
kileng pe kileng.
35 ✡Ke pomalam, lape a etei
tote nge imo sipomo a poia
poinga poreke ngana nemur.
Nenge a hune hana nenge te
pengpeng toto nga ich nei. A
talune nge Abel ke lange ne
Perekia tuna Sakarias, nenge
a hune nga NeHalang na
pele pe hatanga tunangana.
Ke imo lape singimo meena
mana ia poinga nenge a poia
nei.
36 Pe e hele lange imo peng-
peng, poinga poreke ngana
nemur ana tuangachol lape
lohot nge imo hehei pe hana
nenga etue nei.

Iesus Letena Poreke Totoia Kileng Nenge Ierusalem
(Luk 13:34-35)

37 "Auoh! Kileng nge
Ierusalem o! Lem hana mur
te hun lapue hetatalonga
mur pe te tamal hune iri

✡ **23:27:** Ume 23:3 ✡ **23:28:** Luk 16:15 ✡ **23:31:** Ume 7:52 ✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:35:** Gen 4:8; 2Ch 24:20-21

nenge NeHalang kulosia iri
lange iong. Kokoeses e teke
e eukirauraua tutum mur
ke manga pareo hei ngana
nenge eukirau teua tutuna
mur nga sahana ene. Pe iong
lemem ero.
38 ✡Ol pe lape lem pele
ngana ngana ero ol. Lape tu
mana ol.
39 ✡Pe e hele lange iong
pengpeng, lape o nau mule
Iau ero ol ke la het nga etue
nenge o hele ke o teke, ‘NeHa-
lang poi ke urana toto lange I
nenge at nga Non Soke ene.’ ”

24

Iesus Heleia NeHalang Na Tuele Palaungana Nge Lape Te Heporeke

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iok laol, Iesus i hot nga Ne-
Halang na tuele ke teke lala
lo, pe nena hana mur tela nge
I ke te teke te henonou mule
I langa pele mur. Pe te hele,
“O nau la mule nga pele pane
mur, nakuria urana mana.”
2 ✡Pe Iesus hele, “Oe, pe
pele nenge a esesia iri nem
lape te heporeke iri. Pe um
nemur nenge te lung heke
iri nem lape te sisparai sio
hulu.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Nge Lape Lohot

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Iok, Iesus arare nga hen-
gene nge Oliua pe nena hana
mur tela kome mana nge I
pe te ontei hote I ke pomai,
“O hele hot lemem. Ure nem
lape lohot nge ngingie? Pe
utar nge lape lohot tala ke
mo nau hilia oat mule ngam
pe ich nei hetala toto ngana
mai?”
4 Pe Iesus hele, “Imo a
nauala amo ke nek, iange
lape mele hel te channanga
rere mene imo.
5 ✡Iri halang lape tela nge
imo pe te hetue ek, pe te
channanga rere mene hehei
pe hana ke te teke, ‘Iau Kris-
tus koloi, Non nenge NeHa-
lang kulosia at ke mene mule
hehei pe hana.’
6 Pe imo lape a longe
nananga mur nga hunelinga
palaungana, pe a longe
pingana nge sasa ke at. Pe a
matau ero. Ure nemur nenge
pomam te lohot tattala pe ich
nei hetala toto ngana, ngana
kou atat kura.
7 Kileng papalauna nai aria
mata i helel. Pe tuele kina e
teia polong ke tela nga tuele
kina e pule. Pe lape uringa
lohotot pe mangila rurur nga
kileng mur lochloch.
8 Pe ure nemur te lohot ke
pomanga hei nenge amneia
ana inin nga talun ngana toto
nenge tuna sechia i.
9 ✡ “Iau lek hana mur imo.
Pe hulua nga kileng lochloch
lape lemeria ero ia imo. Pe
lape te laua imo pe a amneia
melmelenga palaungana pe
te hune imo ke a mete.
10 Pe nga etue nem, hana
halang nenge leteria man-
manna nge Iau, lape te hile
leteria manmanna ngana
nem pe lape te poi poreke hel
mule nge iri. Pe lape te tung

✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 ✡ **23:39:** Psa 118:26 ✡ **24:2:** Luk 19:44 ✡ **24:5:** Mat 24:23-24; 1Io 2:18 ✡ **24:9:** Mat 10:22

heke mule hel nge iri langa
reria ngarang mur peria.
11 ✡Pe hana halang lape te
lohaka pe te channanga ke te
teke iri hetatalonga mur pe te
pallaklaka ia hulua halang.
12 Poinga poreke ngana
lape salala hite kileng pe
poinga urana ngana lape het
sio.
13 ✡Pe mele hel nenge te
mes ke kerkereng kela het
nga kileng nei hetala toto
ngana, lape NeHalang mene
iri.
14 ✡Pe helenga urana toto
ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga, lape
te hele hote nga kileng
lochloch ngana nga ich, ke
hehei pe hana lochloch te
longe. Ke het pe ich nei hetala
toto ngana lohot sapele."

Ure Nenge Poreke Toto Lape Lohot
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 ✡Pe Iesus hele pule ke
teke, "Imo lape a naue ure
poreke ngana nenge hetata-
longa Taniel hele ia nge nike
toto lo ke teke, 'Ure poreke
ngana nem mes nga NeHa-
lang na tuele.' Mele nenge
sisia helenga nei letena tu-
anin hote luna ke nek.
16 Ke nga etue nem, iri
nenge tetu nge Iutea te ua ke
tela nga hengene mur.
17 ✡Nenge teke otu nga pele
ona, otu lola. Pe o teu la mule
nga pele letena ke o mene
mule ute ero ol.
18 Pe nenge teke otu nga
ume, otu lola. Ola mule
nga lem pele ke o mene lem
hengeron sase ngana ero ol.
19 Nga etue nem, hehei
nenge saria pe nenge te lololo
peo lape te amneia ke meena
toto nge iri.
20 Pomalam a hetalaulau
lange NeHalang ke ure nem
lohot nga etue lololo ngana
ero, pe lohot nga Sapat ana
etue ero.
21 ✡Iange melmelenga pe
ure meena ngana nenge
palaungana toto lape lohot
nga etue nem. Pe ure e nge
pomam lohot nge nike ero
toto, nga ich nei talun ngana
nike. Pe nga hoena pule ure
palaungana e nge pomai lape
lohot ero.
22 Nenge teke NeHalang
tom chore etue poreke ngana
nem ero, hulua lochloch lape
te het. Pe I letena ia nena
hana mur nenge hesilei hote
iri lo, pomalam tomia etue
nem ke choro mana.
23 ✡Nga etue nem, nenge
teke mele hele lange imo ke
teke, 'A nau at! Kristus koi!
Eh, ero! Ngana pau kou!'
A nau pe poinga nei lohot,
letemo manmanna ia ero.
24 ✡Iange hana nenge te
channanga ke te teke iri
Kristus pe te channanga ke te
teke iri hetatalonga mur, lape
te lohot ke te poia ure mur
nenge te lohot manmana
ke halang. Pe lape te teke
te channanga ia NeHalang
nena hana mur pule. Lape

✡ **24:11:** Mat 24:5, 24; 1Io 4:1 ✡ **24:13:** Mat 10:22 ✡ **24:14:** Mat 28:19
✡ **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **24:17:** Luk 17:31 ✡ **24:21:** Dan 12:1
✡ **24:23:** Mat 24:5 ✡ **24:24:** Deu 13:1-3; 2Te 2:8-9; Hem 13:13-14

nakuria nge te poia ma ero.
25 A longo ke nek! Ure ne-
mur te lohot ero kura pe e
hele tele lange imo nike.
26 ✡ "Ke nenge teke mele
hele ke teke, 'Ana non pau
kou tunga ich sana lomona,'
a longe helenga nem pe a
la ero toto. Nem pe mele
hele ke teke, 'Ana non pai
koi talkomkome nga pele pa
nei letena.' Helenga nemur,
letemo manmanna ia iri ero.
27 ✡Iange Non Tuna at
ngana, pomalaka nga kileng
chalem ngana nenge chalem
nga chaia matana haka
ngana pe tualeme ke la
lochloch nga chaia matana
puluch sio ngana.
28 ✡Ngie pisou mur te
euirau mana nga kileng unne
nenge mele nge mete koluna
maia."

Non Tuna At Mule Ngana
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 ✡Iok, Iesus hele pule ke
teke, "Nga etue nenge ure
meena ngana nemur te lohot
ke het, ure meena ngana hel
pul lape lohot nenge:
" 'Chaia matana au ala mana
pe teio tua ero.
Itoch mur lape te losio hot
nga tapa sana,
pe ure kerkereng ngana
mur nga tapa sana
lape te rur rara pule.'
30 ✡"Pe ute lape lohot nga
tapa sana nenge henonoua
Non Tuna nge lape lohot.
Pe mata lochloch ngana nga
ich nei lape tenau heke Non
Tuna langa ulu nga tapa sana
pe te tang. Iange I at lu-
luch nga nena kerkerenga pe
hemalmalinga palaungana.
31 ✡Pe lape ngalum paena
alngana ke palaungana toto
pe Non Tuna kulosia nena
angkelo mur ke tela nga
kileng lochloch ngana nga
ich, ke te mene nena hana
mur nenge i sipona hesilei
hote iri lo."

Hengetoro Nga Ae Popi Tana
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 "Iok, lemek ke e teke a
mene hengetoro lakoi nga ae
popi tana. Ae nem, nga etue
nenge ta esia nge ina hou hot
mumule nga perperna mur,
ta eteia ke chaia ana etue
heroi lo.
33 Pe imo pule apoi ke po-
malam. Ke a esia ure ne-
mur nenge te lohotot nei, pe
a eteia ke etue nem at rochroi
toto lo.
34 ✡Pe e hele ke manmanna
toto lange imo. Hehei pe
hana nemur nga etue nei
lape te mete ero kura pe ure
nemur te lohot lochloch lo.
35 ✡Tapa pe ich nei lape
te het pe lek helenga hetala
ngana ero toto."

Mele Eteia Etue Nem Lohot Ngana Ero
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37-39 ✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Isa 13:10; 34:4; Ezk 32:7; Jol 2:10, 31; 2Pi 3:10; Hem 6:12-13 ✡ **24:30:** Dan 7:13; Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **24:31:** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ✡ **24:34:** Mat 16:28 ✡ **24:35:** Mat 5:18 ✡ **24:36:** Ume 1:7; 1Te 5:1-2

36 ✡ “Mele pele eteia ero
toto, nga etue nem lohot
ngana pe nga etue koana
tei toto nenge ure nem lape
lohotia. Hekulkulonga mur
nga lut nga tapa te eteia ero
pe Non Tuna eteia ero pule.
Temene I toro mana eteia.
37 ✡Pe etue nenge Non Tuna
at muleia, pomalaka nga ure
nemur nenge te lohot nga
etue nenge Noa.
38 Iange nga etue nemur
nenge ech taua kileng ero
kura, hehei pe hana te ngaun-
gau pe te inin pe te helei helel
kela het nga etue nenge Noa
iuch teu nga nena imot.
39 ✡Pe iri tetu pulut mana
pe te eteia ure nenge lape lo-
hot ero. Ol pe te rura mana
pe ech kon haka pe taua iri
lochloch ke te het. Ke poinga
nem lape lohot mule nga etue
nenge Non Tuna at mule ia.
40 Hana nai lape te tutu nga
ume, pe lape te ua toto ia elle
pe elle mana tu ol.
41 Pe hehei nai te ululo pas,
pe lape te ua toto ia elle pe
elle mana tu ol.
42 ✡ “Ke pomalam a tat-
alo elele imo ke neknek nike.
Iange a eteia etue nenge amo
Non Soke lape at ia ero.
43 ✡Pe letemo tuanin ia nei
ke nek; Teke pele tokoninga
e eteia etue nenge non
kemenga kina e lape at nga
miliko, manmanna toto ke
i lape mamani ero pe mese
ke nauala ke poi ele non
kemenga nem nge at ke
palchach teua nena pele.
44 Pe imo apoi ke pomalam
pule. Anau ala mana iange
a eteia Non Tuna at mule
ngana ero.”

Non Nenge Urana Pe Non Nenge Poreke
(Luk 12:41-48)

45 “Itei nge imo hana nenge
a umume, nge ramana song
ke urana pe poia ume ke nek?
I laka nenge ana non soke
letena here nge nauele pele,
pe tunge nena hekuleileinga
mur aria ngaunga nga
ngaunga ana etue pengpeng.
46 Nenge teke mele nem
ana soke at pe hottaua i nge
popoia ana ume ke nek ke
pomam, mele nem iech toto.
47 ✡E hele ke manmanna
toto lange imo, non soke
nem lape talue mele nem
ke nauele nena urelu mur
lochloch.
48 Pe nenge teke mele nem
i non nge poreke, lape letena
tuanin nge i sipona ke teke,
‘Ah! Non soke panem at mule
ke ueiuei ero paiam.’
49 Pe talun ke nos lapue
pekngana mur pe popoi
ngaunga matana pe in lul-
uluch nge hana porekreke
ngana mur.
50 Pe non soke nem lape at
mule nga etue nenge non neu
kulele i ia ero.
51 At pe lape chatulu hite
pe sau hote i kela tululuch
nge hana nenge aria henge-
tau nachnai hali, nga kileng
nenge te tangtang pe ngin-
giria chatrekreke ia.”

✡ **24:37:** Gen 6:5-8 ✡ **24:39:** Gen 7:21-23 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; Hem 16:15 ✡ **24:47:** Mat 25:21, 23

25

Hehei Malolong Nge Iri Analoch

1 ✡"Pe nga etue nem NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka nge hehei malolong mur nge iri analoch. None nge lei heueu ngana teke atat, pe hehei malolong nemur te mene reria lemenge mur pe tela ke tei ele i ke te mene i at.
2 Pe hehei lime nge iri, leteria matana ke nek nga utar nenge lape te poia, pe lime te poi ke pomanga hauaua mur.
3 Ke iri lime nenge te poi ke manga hauaua neu, te mene reria lemenge mur pe te mene rir ana lochngasio ke halang ero.
4 Pe lime nenge leteria matana ke nek, te mene reria rir ana lochngasio ke halang. Iok, tela
5 pe non halangina nem at ke ueiuei ero. Ol pe iri lochloch ke mataria nongnongo pe te mamani sio.
6 "Pe nga miliko tuna, mele halngana hot ke teke, 'Non halangina nei koloi! A hot at nge i ol!'
7 Ol pe hehei malolong nemur te rura haka pe te kik taua reria lemenge mur ke te tongo mule iri.
8 "Pe hehei lime nenge te poi ke manga hauhaua neu, te hele lange pekngaria nemur ke te teke, 'Lemem lemenge mur i te chanuch sisio lo. A tung lemem rir ana lochngasio hel.'
9 "Pe iri te hele, 'Ero, iange mo mene ke purpure ita lochloch ero. Pomalam ala ke a long rara lemo nge mele hel.'
10 "Iok, hehei nemur tela sapele kela te tango rara. Tei ke te lala kura pe non halangina neu puris. Pe hehei nenge tetu ke te kulele i neu, tela luluch nge i sapele. Pe te piu ele sapele iri pe te ngau luluch nge i nga ngaunga matana nenga leinga heueu ngana.
11 ✡ "Pe nga hoena malolong nemur pekngaria mur teat mule. Ol pe te hele ke te teke, 'Non halangina nem, imem koloi moat lo. O lohe piunga nge imem ol!'
12 ✡ "Pe non neu hele, 'E hele ke manmanna toto lange imo, e eteia imo ero toto i.'
13 ✡ "Ke pomalam mana a tatalo ele imo pe atu ke a nauala mana, iange a eteia etue nenge Non Soke at mule ia ero."

Nananga Nge Hana Mol (Luk 19:11-27)

14 "NeHalang nena naualanga pe nekinga pomai pule. Pomanga none nge iua nena hana mur, pe hele lange iri ke tenau ele nena ure mur, pe i lohaka ke langa kileng tau ngana e.
15 ✡Pe non palau neu eteia nena hana mur te ume ngaria, pomalam heronge umtutuna nge iri. Pe tunge ke umtutuna ana kole iri lime lange e pe umtutuna ana kole nai tunge lange e pule pe umtutuna ana kole elle lange

✡ **25:1:** Luk 12:35; Hem 19:7 ✡ **25:11:** Luk 13:25-27 ✡ **25:12:** Mat 7:23
✡ **25:13:** Mat 24:42 ✡ **25:15:** Rom 12:6

mol ngaria. Ke het pe lohaka
pe la sapele.

16 “Pe non nenge mene ke
umtutuna ana kole iri lime
neu, mene umtutuna neu pe
poi ume ia nenge mene um-
tutuna hel pule. Pe umtutuna
nenge ume hote lohot ke ana
kole iri lime mule.
17 Pe non nenge mene ke
umtutuna ana kole iri nai poi
ke mau pule. Pe la mene ke
umtutuna ana kole nai mule.
18 Pe non nenge mene
umtutuna ana kole elle neu,
mene pe la ke alohite nga ich.

19 “Iok, kileng mala lo
pe non palau neu at mule
sapele. Pe iua hana nemur
pe onteia iri nga umtutuna
nemur.
20 Pe non nenge mene ke
kole iri lime takis teua nena
la, luluch nga kole iri lime
nenge i sipona ume hote pule
pe hele, ‘Non soke, iong o
tung ke umtutuna ana kole iri
lime at nge iau. Pe e ume ia
umtutuna nem pe e mene ke
ana kole iri lime mule.’

21 ✡ “Ol pe non palau neu
hele, ‘Urana toto. Lek non
iong nge urana. O poia ume
unne sune nem ke urana
mana. Pe lape e talue iong
ke o nauele ume hel pule. O
iat ke o iech luluch nge iau.’

22 “Iok, non nenge mene ke
umtutuna ana kole iri nai, i
teu la pe hele, ‘Non soke, iong
o tung ke umtutuna ana kole
iri nai at nge iau. Pe e ume
hot mule ke ana kole iri nai ke
ngana koi.’

23 “Pe non palau neu hele,
‘Urana toto. Lek non iong nge
urana. O poia ume unne sune
nem ke urana mana. Pe lape
e talue iong ke o nauele ume
hel pule. O iat ke o iech luluch
nge iau.’

24 “Ke het pe non nenge
mene umtutuna ana kole elle
neu i teu la ol. La pe hele,
‘Non soke, e eteia ke iong non
nge letem inin hali. Iange o
lulu heke mene hana kelkel
ngana hel aria ume nge tetue.
Pe o takirau heke mene hana
hel aria ngaunga tutuna mur
nge te sochia iri lo.
25 Nem poia iau ke e matau
lek nge iong. Pomalam e
mene lem umtutuna pe ealo
hite nga ich. Ke lem umtu-
tuna mur koi.’

26 “Pe non palau neu hele,
‘Iong non poreke ngana
nenge lem melei tana hulu.
O eteia iau nge e poi ke
machmam lo.
27 Pe toinge o mene lek um-
tutuna pe o laia nge hana hel
ke te poi aria ume ia mukam.
Pe e at mule pe e mene mule
nge iri. Pe lape e mene ke ele
haka pol nga nenge o tunge
lange iri nem.’

28 “Ol pe non palau neu
hele lange nena hana mur hel
pule ke teke, ‘A mene umtu-
tuna nem nge i pe a tunge
lange non nenge nena umtu-
tuna ana kole iri analoch.
29 ✡Iri nenge reria ure
halang lape te heluluch tau
mule ke halang toto ol. Pe iri
nenge reria ure halang ero

✡ **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10
✡ **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28
✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

lape NeHalang mene mule
ure nemur nge iri.
30 ✡Pe a sau hote non
poreke ngana nem ke lange
hot nga kileng au ngana. Nga
kileng nenge te tangtang pe
ngingiria chatrekreke ia.' "

Ich Nei Hetala Toto Ngana

31 ✡ "Nga etue nenge Non
Tuna at, lape at luluch nga
nena hemalmalinga palaun-
gana pe hekulkulonga mur
teat luluch nge I. Pe lape
kila haka nga nena arenga
palaungana nenge te hemal-
malia nga lut nga tapa.
32 ✡Pe hulua nga kileng
lochloch ngana nga ich,
lape tela ke te eukirau nga
matana. Pe lape hesilei
hotote nena hana mur elle
pe elle nga hulua leteria.
Ke pomanga non nenge
nauelele huros mur nge
hesilei hohote sipsip mur nga
meme mur leteria.
33 Pe talue sipsip mur nga
ilina hele nenga pen tamal-
mal pe meme mur nga ilina
hele nenga pen hoihoi.
34 "Ol pe Non Soke nem
lape hele lange iri nenga
pen tamalmal ke teke, 'Imo
nemur a i at. Temek na
petanga tu nge imo lochloch,
pe lape ateu langa naualanga
pe nekinga nenge NeHalang.
I ala hote ich nei ero kura pe
tatalo ele tele kileng nem ke
teke lemo ia.
35 ✡Iange nga etue nenge e
uri, a hengaua iau. E mete
ak ech pe a heinia iau. E la
nga kileng tau ngana pe a nek
teua iau langa lemo pele.
36 Lek hengeron chachulu
pe a hemele iau ke nek.
Singik haleles pe a nauele iau
ke nek. E ma teu nga tuele au
ngana, pe anau totote iau.'
37 "Pe iri nenge te pengpeng
toto te tuacholia ke te teke,
'Non Soke, imem mo kolkol
iong nge o uri pe mo tung am
ngaunga. Pe o mete am ech
pe mo tung am ech.
38 Pe nga etue tei mo esia
iong ke pomanga none nge at
nga kileng tau ngana pe mo
nek teua iong langa lemem
pele? Pe lem hengeron
chachulu pe mo hemele iong
ke nek?
39 Pe nga etue tei pule mo
esia iong nge singim haleles
pe mo poia iong ke nek pe otu
teu nga tuele au ngana pe mo
nau tote iong?'
40 ✡ "Pe Non Palaungana
neu lape tuacholia ke teke, 'E
hele ke manmanna toto lange
imo, utar nenge a poia lange
tik e nge ene sio manmana, a
poia at nge Iau pule.'
41 ✡ "Pe lape hele lange
iri nemur nga pen hoihoi ke
teke, 'Imo nemur a ua toto
nga matak. NeHalang letena
inin tau tote imo. Ke lape
ala nga oan ngingina ngana
nenge non poreke ngana pe
nena hana mur te tutu ia. Pe
oan nem ngau lala pe mete
erochro!
42 Iange e mete ak pe a naue
iau nga ngaunga unne ero.

✡ **25:31:** Mat 16:27; 19:28 ✡ **25:32:** Ezk 34:17; Hem 20:11-13 ✡ **25:35:** Isa 58:7
✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ✡ **25:41:** Mat 7:23

43 Pe ei ke ela nga kileng
tau ngana pe a mene teua
iau langa lemo pele ero. Lek
hengeron chachulu pe a tung
lek ero. Singik haleles ke
e ma pe a at ke a naue iau
ero. Pe e mateu nga tuele au
ngana pe a at ke a naue iau
ero pule.'
44 "Pe hana nemur te tua-
chol ia ke pomai, 'Non Soke
imem mo kolkol iong nge o
ururi pe o metmete am ech
pe oii nga kue tau ngana
pe lem hengeron chach ul-
ulu pe haleles menmene iong
pe oma teueu nga tuele au
ngana i. Toinge mo esia iong,
mo halaua iong la.'
45 "Pe Non Palaungana
nem lape hele ke teke, 'E
hele ke manmanna toto lange
imo, nenge teke a poia ute
lange tik e nge ene sio mana
ero, a poia at nge iau ero
pule.'
46 ✡ "Ke iri lochloch ngana
nemur lape te sio langa oan
ngingina ngana. Pe iri nemur
nenge te pengpeng nga Ne-
Halang matana, lape te mene
maulinga ke koko."

26

Tetal Helenga Ke Teteke Tehune Iesus
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Iesus hele ia ure lochloch
ngana nemur ke het pe hele
lange nena hana mur ke teke,
2 ✡ "Imo a eteia lo? Etue nai
ma ol, pe ngaunga matana
palaungana nenga Ingatoto
nem lape lohot. Pe lape te
tung heke Non Tuna langa
hana porekreke ngana mur
peria, ke te hero heke I nga
manga toto."
3 Ol pe hana nenge te popoi
tunginga aria soksoke ngana
mur, pe Iuta mur aria pa-
palauna mur, te eukirau nga
ne Kaiapas na pele. Ne Kaia-
pas i tunginga ana hana mur
aria ae huna nenge soke toto.
4 Pe tetal helenga ke te teke
te lau kome Iesus pe te hune I
ke mete.
5 Pe te hele, "Ta poia
nga etue palaungana nei
ero, iange lape hehei pe
hana te esia pe palinga hel
palaungana lohaka."
6 Pe Iesus tu nge Petani
nga ne Simon nena pele.
Nge nike, non nem singina
poreke toto ia haleles e.
7 ✡Iesus are ke ngaungau
nga hatanga, pe heie mene
ure nenge inangana ehech pe
uruna ele aka toto, pe la ke
pasiling heke nga Iesus pal-
palna. (Ure nem mateu nga
kina nge te umeia nga um e
nge ene alampasta.)
8 Pe Iesus nena hana mur
te esia pe leteria inin toto pe
te hele, "Ure nei uruna haka
toto i, pe pomere nenge hei
pa nei at ke hesil sio mene
nga lamai mai?
9 Toinge ure nei ta laia ke
mele hel te olia pe ana umtu-
tuna ta laia nge pakarkar una
mur."
10 Pe Iesus eteia leteria tu-
anin ngana mur ke het lo.
Ol pe hele lange iri ke teke,
"Pomere toto nenge a ulo

✡ **25:46:** Dan 12:2; Ioa 5:29 ✡ **26:2:** Exo 12:1-27; Mat 20:18 ✡ **26:7:** Luk 7:37-38

heke mene letemo inin ngana
lange hei nei? Poinga nenge
hei nei poia nei, poia nga
urana ngana.
11 ✡Iau lape etu luluch nge
imo ke mala ero. Pe atong ne-
mur nenge reria ure halang
ero lape tetu luluch nge imo
ke kokoes.
12 Hei nem ling heke ure
inangana ehech ngana nem
nga singik, iange ak metenga
heroi lo.
13 E hele ke manmanna toto
lange imo, lape te haliu hote
Helenga Urana Toto Ngana
nga kileng lochloch ngana
nga ich nei, pe lape te hele
hote poinga nenge hei nei
poia pule, ke hulua lochloch
ngana te hele ia pe leteria
metene i.”

Iutas Ngata Lange Hana Papalauna
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

14 Iok, Iesus nena hana
mur iri analoch pe nai. Pe
elle nge iri ene Iutas Iskariot.
Ana non, lange tunginga ana
hana mur aria soksoke ngana
mur,
15 ✡pe onteia iri ke pomai,
“Nenge teke e tung heke Iesus
langa perimo, pe uruk? Lape
a tunge lek utar?” Ol pe
hana nemur tesis ala ke um-
tutuna iri ana non kina elle
pe analoch (30) pe te tunge
lange i.
16 Ol pe talun sapele ke
tango rara kue nenge lape
tung heke Iesus langa hana
nemur peria.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Ioa 13:21-30)

17 ✡Iok, ngaunga matana
nenga Beret Menini Ngana
lohot, pe Iesus nena hana
mur tela nge I pe te onteia I ke
pomai, “Lemem ke o teke mo
tatalo ele ngaunga nenga In-
gatoto ana ure mur langai?”
18 Pe Iesus hele, “A iteu
ke ala nga kileng palaungana
neu pe a esia none pe a hele
lange i ke a teke, ‘Hetoronga
hele ke teke: Ak etue at
rochroi lo, pe e teke Iau pe lek
hana mur mo ngaua ngaunga
matana nenga Ingatoto nga
lem pele.’ ”
19 Ke Iesus na hana mur
tela pe te poi mana ke po-
manga hele ngana pe te tat-
alo ele sapele ure mur nga
lamau.
20 Iok laol, nga miliko Iesus
iri ul nena hana analoch pe
nai neu teare ke te ngaungau
nga hatanga.
21 Te ngaungau pe Iesus ra
haka pe hele, “E hele ke man-
manna toto lange imo, amo
e nge imo lape tung heke iau
langa hana porekreke ngana
mur peria.”
22 Ol pe Iesus nena hana
mur leteria poreke toto, pe
elle pe elle te onteitei ia Iesus
ke te teke, “Non Soke, lape o
heleleia kai iau mai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Mele
nenge heteu luluche penna
nge Iau nga kaliu nga ta
ngaungau ngara, i lape

✡ **26:11:** Deu 15:11 ✡ **26:15:** Zec 11:12; Ioa 11:57 ✡ **26:17:** Exo 12:14-20
✡ **26:23:** Psa 41:9

tung heke Iau lange hana
porekreke ngana mur.
24 Non Tuna lape mete ke
pomanga NeHalang Nena
Alalaha hele talue nge nike
lo. Pe non nenge poi poreke
Non Tuna nem lape tungana
poreke toto. Urana toto
ngana, toinge non nem tana
hoe i ero nike."
25 Pe non nenge lape
tung heke Iesus lange hana
porekreke ngana mur, ngana
laka Iutas. Pe Iutas hele,
"Hetoronga, lape ngana kai
iau mai?"
Pe Iesus hele, "Oe, ngana
laka iong."
26 Iok, te ngaungau ol pe
Iesus mene beret nem pe hele
urana toto lange NeHalang
pe reke pe tunge lange nena
hana mur pe hele, "A mene ke
a ngaua. Mirak koi nei."
27 Ke het pe mene heke
uain nga eulinga pe hele
urana toto lange NeHalang.
Pe tunge lange nena hana
mur pe hele, "Imo lochloch
a mene nei ke a inia.
28 ✡Eik koi, nenge lape
pasiling hot ke hekerkereng
ia Tomunga hel ana Helenga
nem. Iange eik i sipona lomo
sue hulua lochloch reria
poinga poreke ngana mur.
29 Pe e hele lange imo, lape
e inia uain nei ero ol kela
het nga etue nenge ita ul ta
in mule uain heueu ngana
nga Temek nena naualanga
pe nekinga."
30 ✡Iok, te peua aria peunga
e ke het pe te lohaka nga
kileng neu pe tei ke tela
sapele nga hengene nge
Oliua.

Iesus Hele Hote Petrus Channanga Ngana Mur
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

31 ✡Tela te lohot pe Iesus
hele lange nena hana mur ke
teke, "Heueu nga miliko lape
letemo manmanna ngana lo-
sio pe a ua ak. Iange Ne-
Halang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke
teke,

" 'Lape e hun sue Non nenge
nauelele sipsip mur
pe nena sipsip mur lape
te ua parai.'

32 ✡E mete pe nga etue nenge
e maul haka mule, lape Iau
muka nge imo ke ela nge
Kalelea."
33 Pe Petrus lohaka pe
hele, "Nenge teke iri lochloch
ngana te ua, iau lape e ua am
ero toto."
34 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke
manmanna toto lange iong.
Heueu nga miliko, pareo tang
ke hemol ero kura pe o chan-
nanga hemol ke o teke o eteia
Iau ero."
35 Pe Petrus hele ke kerk-
ereng toto ke teke, "Iau lape
e pallaka ke pomam ero toto!
Nenge teke e mete luluch nge
iong, helenga nenge e eteia
iong ero lape e heleia ero
toto!" Pe Iesus nena hana
nemur lochloch te hele ke po-
mau pule.

✡ **26:28:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16 ✡ **26:30:** Luk 22:39; Ioa 18:1
✡ **26:31:** Zec 13:7; Ioa 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7, 16 ✡ **26:34:** Mat 26:69-75

Iesus Hetalaulau Nga Ume Nge Ketsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Iok laol, Iesus la luluch nge nena hana mur ke tela nga kileng nenge te hetue ke ene Ketsemani. Ol pe hele lange nena hana mur ke pomai, “A are lakoloi pe ela lamau ke e hetalaulau mukam.”
37 Pe Iesus mene ke Petrus pe ne Sepeti tutuna mur nai ke tela luluch nge i. Pe talun ke amnei poreke tote letena meena ngana sapele.
38 ✡Ol pe Iesus rahaka pe hele lange iri ke teke, “Letek meena ngana nei, palaugana sakilil pe eingak teke pulo toto ia. Atu lakoi pe ta mese ala mana.”

39 Iok, Iesus ila pol pe losio pe ma ke nau sio langa ich pe hetalaulau ke teke, “Nenge teke lemem, opoi ele ure meena ngana nenge teke lohotot nge Iau nei. Pe o nanasia lemek ngak ero. O nanas mene iong sipom lemem ngam.”

40 Iok, Iesus ila mule nge nena hana mol neu. La pe nau pe te mamani lo. Ol pe hele lange Petrus, “Pomere nenge a mese pe a nauala luluch nge iau ero?
41 Anau ala pe a hetalaulau lange NeHalang, ma lape poinga poreke ngana lohot nge imo pe a losio. Imo lememo toto ke a poia poinga urana ngana nemur pe ero iange singimo makuk leilei mana nge a poia.”
42 Iesus hile iri pe la mule ke hetalaulau, “Temek, nenge teke kue e ero ol lape e takis mene ure meena ngana nei. Pomalam lape lemem ngam lohot ke manmanna.”
43 Iok, Iesus la mule nge nena hana mol neu pe te mamani mule lo iange mataria meena toto.
44 Hile sue iri pe la mule ke hetalaulau ke pomanga tele ngana.
45 Ke het pe la mule nge iri pe hele, “A mamani kolo manmana lemo kura ma?! A nau, etue koana nei i at lo, nenge lape te tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria.
46 ✡A lohaka pe tala. Non nenge tung heke Iau langa hana nemur peria, ngana koloi.”

Te Laua Iesus
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)
47 Iesus helele kura pe Iutas i hot sapele. Iutas i none nga Iesus nena hana analoch pe nai nem. Pe i laka nenge lape tung heke Iesus langa hana porekreke ngana mur peria. Pe hana nenge te popoi tunginga aria soksoke ngana mur pe hana papalauna mur te kulos ia hulua ke tela luluch nge Iutas. Pe te loloch ia reria tukmaul pe mese mur.
48 Pe Iutas hele la tala nge hulua nemur lo ke teke, “A nau pe e lau haka nge none, ana non lalom. Alau sapele i.”

✡ **26:38:** Ioa 12:27 ✡ **26:46:** Ioa 14:31

49 Iok, Iutas la sapele nge
Iesus pe hele, “Miliko het-
oronga.” Pe lau haka sapele
nge I.

50 Pe Iesus hele, “Neingak, o
poia lem ume ol.” Ol pe hana
nemur tei hot ke te heliliu
hite Iesus pe te lau sapele I.

51 ✡Ol pe Iesus nena none
kik taua na mese pe teke likia
tunginga ana hana mur aria
soke nena none. Pe ero, mese
neu mene hot mene non neu
talngana.

52 ✡Ol pe Iesus hele, “O
tal teu mule lem mese langa
munna. Mele nenge pal pe
menmene mese lape te hune
i nga mese.

53 Imo a eteia ero kura kai?
Nenge lemek, e hele lange
Temek pe heueu nei kulos
sue angkelo mur nge iri ha-
lang toto ke te at ke te halaua
Iau.

54 Pe nem lape ero iange
ure nenge lohot nei, lohot ke
pete tote NeHalang nena he-
lenga mur nenge tehas sue ke
ulolo.”

55 ✡Ol pe Iesus hele lange
hulua nemur ke teke, “Iau
mai, Iau non poreke toto
ngana e nge e hunun kai,
nenge ai ia hulua ke aat taua
Iau mai? Kokoeses e are ke
e hetottoro nga NeHalang
nena pele letena. Pe pomere
a laua iau ero?

56 Pe ure nenge lohot heueu
nei, lohot ke pete tote hetata-
longa mur tehas ngaria.” Ol
pe Iesus nena hana mur te
lohaka pe te ua ana sapele.

*Iesus Mes Nga Hana Pa-
palauna Mataria*

*(Mak 14:53-65; Luk 22:54-
55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)*

57 Iri nenge te laua Iesus
te mene I lange ne Kaiapas.
Nga etue neu hotonga ana
hetoronga mur pe hana pa-
palauna mur, tela ke te euki-
rau nga ne Kaiapas na pele
lo. Ne Kaiapas i non soke
nenge nauele tunginga ana
hana mur.

58 Pe Petrus i ke nanas ke la
toto nga ne Kaiapas na pele
ana kileng koana nge hot pe i
ke kangkanga manmana. Ol
pe i teu kela kila luluch nge
palinga hel ana hana mur ke
teke nau nga te poi ngaria ia
Iesus.

59 Pe hana papalauna
nenge te hemurung neu te
teke te hune Iesus ke mete.
Pomalam te tango rarara
Iesus ana metenga huhuna
mur nga helenga pallaklaka
ngana hel ke te hune i.

60 Hulua halang te lohot
ia reria helenga pallaklaka
ngana mur pe te hottaua ero.

Pe nga hoena ol hana nai
tei hot

61 ✡pe te hele, “Non nem
hele ke pomai, ‘Iau nakuk
toto nge e toto sue NeHa-
lang na pele palaungana, pe e
hemes heke mule nga etue iri
mol mana.’ ”

62 Ol pe ne Kaiapas mes
haka pe hele lange Iesus, “O
longo langa hana nemur te
hele ngarngaria? Lape o tua-
chol ia ke mere?”

✡ **26:51:** Ioa 18:26 ✡ **26:52:** Gen 9:6; Hem 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37
✡ **26:61:** Ioa 2:19-21 ✡ **26:63:** Isa 53:7; Mat 27:12

63 ✡Pe Iesus mes ke reng
mana.

Ol pe ne Kaiapas hele mule
ke teke, “NeHalang tu ke
maulul pe iong o hele ke
manmanna nga matana. E
teke e onteia iong. Iong nge
iong Kristus kaloi? Pe iong
nge NeHalang tuna ma? O
hele hote nem at nge imem
ke mo longo.”

64 ✡Pe Iesus tuacholia, “Oe,
ngana laka iong sipom o hele
hote nem lo. Pe e hele lange
imo lochloch ngana nem: Ne-
Halang i non Solaki ngana
ia. Pe nge he kura lape a
esia Non Tuna nge are nga
NeHalang ilina ele nenga pen
tamalmal. Pe pule lape anau
heke I nge sio at nga ulu nga
lut nga tapa.”

65 ✡Ol pe ne Kaiapas
tachach sue nena hengeron
pe hele, “Non nei hele poreke
tote NeHalang ene! A tango
rere helenga utar ol? A longe
helenga poreke ngana nem
ke het lo!
66 ✡Pe letemo ma ke mere?”

Pe hana nemur te tuachol
ia, “Urana nge ta hune I ke
mete.”

67 ✡Ol pe te ulut lolele
matana pe te amruche peria
pe te palia. Pe hel, te tepelehe
i pe te songlele ia i pe te hele,
68 “Kristus, iong hetata-
longa ma? O hele at nge
imem. Itei toto nenge palia
Iong?”

*Petrus Channanga Ke
Eteia Iesus Ero
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-
62; Ioa 18:15-18, 25-27)*

69 Pe Petrus pau kou arare
nge hot kura nga pele neu
ana kileng koana. Pe heie
nge umume nge ne Kaiapas
i lange i pe hele, “Iong nem,
Iesus nenge Kalelea nena
non iong pule.”
70 Pe Petrus channanga nga
iri lochloch ngana mataria ke
teke, “Iau e eteia ure nenge o
helele ia nem ero iam.”
71 Ol pe i hot sapele ke langa
kileng koana nem ana kue
teu ngana. Pe heie pule esia
pe hele lange iri nemur nga
lamau, “Iesus nenge Nasaret
nem, nena none koi nei pule.”
72 Pe Petrus hele ke kerk-
ereng toto ke teke, “Iau e eteia
non nem ero toto iam!”
73 Mala pol lo pe iri ne-
mur nenge te mesmes nga
lamau tela nge Petrus pe te
hele, “Manmanna toto ke
iong pekngam mur laka iri.
Iange o hele ngam pomange
Kalelea mur.”
74 Pe Petrus hele, “E hele ke
manmanna toto lange imo.
Iau e eteia non nem ero toto.
Nenge teke e channanga,
NeHalang lape tuacholia ke
poreke toto at nge iau.”

Petrus hele ke mau ke het
pe pareo tang sapele.

75 ✡Ol pe letena metene
sapele Iesus nena helenga
nenge heleia. “Lape pareo
tang ero kura pe o channanga
hemol ke o teke o eteia iau
ero.” Ol pe Petrus ua hot

✡ **26:64:** Psa 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✡ **26:65:** Mat 9:3; Ioa 10:33 ✡ **26:66:** Lev 24:16; Ioa 19:7 ✡ **26:67:** Isa 50:6; 53:5 ✡ **26:75:** Mat 26:34

ke lange hot pe tang ke palaungana toto.

27

Iutas Rua
(Ume 1:18-19)

1 Pe nga uach uruna toto hana nenge te popoi tuninga aria soksoke ngana mur pe hana papalauna mur tetal helenga ke te teke te hune Iesus.

2 Pomalam te kale I pe te mene I ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta mur.

3 Pe Iutas, i non nenge tung heke Iesus langa hana nemur peria. Ana non esia Iesus nge hana nemur te teke te hununе pe letena la mule nga poinga poreke ngana nenge poia ke ulolo. Pomalam lohaka pe mene umtutuna nenge iri ana non kina elle pe analoch nem pe la mule ia nge hana papalauna nemur.

4 Pe hele, "Iau, e poia poinga poreke toto ngana nenge e tung heke mene non nei lange imo. Pe non nei poia ute ke poreke ero toto."

Pe hana nemur te hele, "Iong sipom lem ure ia. Nge imem, mo teke ute pele ero."

5 ✡Ol pe Iutas sau teua umtutuna neu langa NeHalang na pele palaungana letena pe ua sapele kela rua.

6 Pe hana nenge te popoi tunginga aria papalauna mur te mene heke umtutuna neu pe te hele, "Umtutuna nei ta tal teu luluche langa NeHalang na pele ana umtutuna mur ero, iange te ol none eina ia ke ulolo."

7 Pomalam te hele hel ia nge iri pe te teke te ol hote ich e nga umtutuna nem. Ich nem non nenge ume hotot tuninga mur nga ich nena ich ia. Pe kileng unne nem te poia ke hana lomonmona ngana mur koluria ana kileng.

8 Pomalam te hetue ich nem ke None Eina. Pe nga etue nei te hetetue ke pomau kura.

9-10 ✡Pe hetatalonga Ieremaia nena helenga lohot ke manmanna sapele nenge hele ke teke,

"Te mene ke umtutuna iri ana non kina elle pe analoch (30) pe te ol hote Pota nena ich nem ke pomanga Non Soke hele ngana ia at nge iau. Pe umtutuna nem, Israel mur hel te talue ke te teke non nem uruna."

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus

11 Iok laol, te mene Iesus ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta mur. Pe ne Pilatus onteia Iesus ke teke, "Iuta mur aria soke ma iong mam?"

Pe Iesus hele, "Oe, iong sipom o hele hote lo."

12 ✡Hana papalauna nemur te tua hite helenga lange Iesus. Pe Iesus tuacholia helenga e ero toto.

13 Ol pe ne Pilatus onteia Iesus, "Iong mam o longo lala

✡ **27:5:** Mat 26:14-15; Ume 1:18-19 ✡ **27:9-10:** Zec 11:12-13 ✡ **27:12:** Isa 53:7

nga hana nemur reria he-
lenga pule?”
14 Pe Iesus tuachol ia he-
lenga unne e ero toto. Nem
poia ne Pilatus ke letena tu-
anin rara toto.
15 Kokoeses nga ngaunga
matana palaungana nenga
Ingatoto ana etue, ne Pilatus
nananas ia poinga nenge
lohe hotote none nga tuele
au ngana, nga hulua lemeria
ngana.
16 Nga etue neu none nge
pingana songong nga poinga
poreke ngana tunga tuele au
ngana. Ene laka Parapas.
17 Ke ne Pilatus onteia hu-
lua nenge te eukirau neu ke
pomai, “Lememo taua non tei
nge hana nai nei, ke e tung
mule i lange imo? Ngana kai
ne Parapas mai? Eh, Ngana
kai Iesus nenge te hetue I ke
Kristus mai?”
18 ✡Ne Pilatus hele ke
mau iange eteia ke hana
papalauna nemur saria keke
Iesus kou nenge te mene
lange i neu.
19 Nga etue nenge ne Pila-
tus are nga arenga palaun-
gana nenge te hepengpeng
ure meena ngana mur ia, ne-
hei hekule helenga nei lange
i ke teke, “O poia ute ke lo-
hot nge non nem ero toto.
Non nem I non urana ngana
nge pengpeng toto. E hele ke
mai iange e ma opek poreke
toto ia I. Ke heueu nei singik
meena mana.”
20 Pe ero. Hana papalauna
nemur teteu nga hulua ne-
mur leteria ke te long hote
ne Parapas pe te teke te hune
Iesus ke mete.
21 Ol pe ne Pilatus ontei
mule iri ke teke, “Lememo
taua non tei nge hana nai nei
ke e tung mule lange imo?”
Pe hana nemur te tuacho-
lia, “Lememem taua ne Para-
pas!”
22 Pe ne Pilatus ontei mule,
“Pe Iesus nenge te hetue I ke
Kristus, lape e poia I ke mere
mai ol?”
Pe iri lochloch ngana te tu-
achol ia ke te teke, “O heon
heke I nga manga toto!”
23 Pe ne Pilatus hele, “Ia, i
mai poia utar ke poreke?”
Pe iri lochloch ngana te
haliu hot ke te teke, “O heon
heke I nga manga toto!”
24 ✡Ne Pilatus esia lo ke teke
ute pele nge urana lape lohot
ero. Pe pule nau urume lo
ke chauchainga palaungana
lape lohaka nge hulua ne-
mur. Pomalam, mene ech
pe lomo sue penna nga hulua
mataria pe hele, “Iau lek ute
pele ero langa non nei ana
metenga. Imo sipomo a mene
I ke a heon heke I nga manga
toto.”
25 ✡Pe hulua lochloch
ngana nemur te hele, “O
tunge I at. Pe mete ngana
nem ana helenga, hakaka
nge imem pe tutumem mur
ol!”
26 Pomalam ne Pilatus tung
mule Parapas ke lange iri,
pe tunge Iesus lange palinga
hel ana hana mur ke te pal
hulu hite pe te heon heke nga
manga toto.

✡ **27:18:** Ioa 11:47-48; 12:19 ✡ **27:24:** Deu 21:6-9 ✡ **27:25:** Ume 5:28

Palinga Hel Ana Hana Mur Tepoi Hesalanginga Ia Iesus
(Mak 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 Ol pe ne Pilatus nena palinga hel ana hana mur te mene teua Iesus langa na pele pe iri lochoch te eukirau pe te heliliu hite Iesus.

28 ✡Ke het pe te haka hote nena hengeron pe te heron heke hengeron remenmen ngana e lange I.

29 Pe te mene rur e nge matantana pe te helule, pe tetal heke langa palpalna. Pe pule te tunge kula e lange I ke rahite nga penna tamalmal ke nakuna manga naungaala ana non soke e. Pe te tualou palaria nge I pe te songlele hule I pe alngaria ke pomai, "Masin! Iuta mur aria non soke!"

30 ✡Pe te ulut lolele I pe te mene kula nem pe te hechongia nga palpalna.

31 Te songlele hulu hite I ke het pe te haka hot mule hengeron neu nge I, pe te heron teu mule i sipona nena lange I. Ke het pe te mene I kela te heon heke I nga manga toto.

Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Iok, teii ke te lala kura pe te apenia Simon nenge nena nge Sirini. Pe te ech hote i ke halaua Iesus ke takis ia manga toto neu pule.

33 Pe tei kela te lohot nga kileng nenge ene Kolkota (Luna pomai, "Kittol Munna.")

34 ✡Pe nga lamau te tunge uain nenge te poi luluche nga ute e nge ehech. Pe in hot mene ke het pe lemene ero nge in mule ol.

35 ✡Te hero hite I nga manga toto ke het pe te saua oio paena ke te teke tenau, itei toto nenge lape mene na hengeron.

36 Pe teare ke tenau ele Iesus nge heon.

37 Pe te hero heke asinga langa manga toto neu pule nenge hele ke teke, "IESUS NENGE IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON KOI NEI." Iange helenga nem hele urume huna nga nenge te laua Iesus.

38 ✡Pe hana kemenge kina nai, te heon heke iri pule. Elle heon nga Iesus hilina hele nenga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi.

39 ✡Ke iri nemur nenge tei tototo lamau, te esia pe te rurur palpalria pe te helele ke te teke,

40 ✡ "Iong utar pa nenge o teke o toto sue NeHalang na pele, pe o hemes heke mule nga etue iri mol mana? Nenge teke iong NeHalang tuna, O halaua Iong sipom ke osio nga manga toto nem!"

41 Pe hana nenge te popoi tuninga aria soksoke ngana mur pe hana papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur, te song lele hule Iesus ke pomalam pule.

✡ **27:28:** Luk 23:11 ✡ **27:30:** Isa 50:6 ✡ **27:34:** Psa 69:21 ✡ **27:35:** Psa 22:18
✡ **27:38:** Isa 53:12 ✡ **27:39:** Psa 22:7; 109:25 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Ioa 2:19

42 Pe te hele, “Non nei Israel
mur aria naungaala ana non.
Pe I halaua hulua halang lo.
Pe pomere nenge halaua i
sipona ke sio nga manga toto
nei ero mai?! Nenge teke ha-
laua i sipona lape letera man-
manna nge I.
43 ✡Non nei hele ke teke I
NeHalang tuna. Pe pule hele
ke teke letena manmanna
nge NeHalang. Nenge teke
NeHalang mutena taua I, ta
nauele nge halaua I.”
44 Pe hana porekreke
ngana nai nenge te heon
luluche iri nge Iesus neu,
tesau hote helenga hel pule
lange Iesus.

Iesus Mete
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 Pe nga chaia matana
eurunga pengpeng, kileng
lochloch ngana au. Pe tu
mana ke pomau ke la ulei.
46 ✡Iok, chaia pallele ke
lala lo, (nga 3 kilok) pe Iesus
hepehoihoihoi ke soke toto
ke teke, “*Eloi, Eloi, Lama
Sapachtani?*” Pe helenga
nem luna pomai, “Ak Soke,
Ak Soke, pomere nenge o hile
hot mene iau ke pomai?”
47 Pe iri nenge te mes
rochroi, te longe pe te hele,
“Non nei iuiua Elaisa i!”
48 ✡Pomalam elle nge iri
song sapele ke mene ute nge
manga lumlum pe kale hite
nga io e mokona. Ke het pe
panun teua nga uain nenge
ehech pe tul heke lange Iesus
ke inia.
49 Pe pekngana mur te hele,
“O mes mukam pe ta nauala.
Lape Elaisa at ke halaua i ma
ero!”
50 Iesus alngana hot ke soke
toto mule pe opene iuch hot
kela, pe mete sapele.
51 ✡Nga etue unne neu
pengpeng huunga ala
palaungana nenge heon sio
nga NeHalang na pele letena,
chach nga tunangana ke
sachana nai. Pe talun ke
chach nga lut ke ramana sio.
Pe ich rurur pe um te chach
hululu.
52 Pe hana nemur nenge
te mete lo, aria polo mur te
pangpanga mana ol. Pe iri
halang nenge te pengpeng
toto nga NeHalang matana
pe te mete lo, koluria mur
te maul haka mule nga
metenga.
53 Pe tei hot mule nga
reia polo mur. Pe nga etue
nenge Iesus lohaka mule
nga metenga, hulua lochloch
ngana te esia hana nemur
nge teteu langa kileng nenge
Ierusalem.
54 Pe palinga hel ana hana
mur iri ul aria soke, te mes ke
tenau ele Iesus. Ol pe te am-
neia mangila pe te esia ure
lochloch ngana neu nge lohot
pe te matau toto. Pe te hele,
“Manmanna toto ke Non nei,
NeHalang Tuna koi.”
55 ✡Pe hehei halang tela
pule pe te mes nga tau mana,
pe tenau la manmana nga
ure nemur nge te lohotot. Iri,

✡ **27:43:** Psa 22:8 ✡ **27:46:** Psa 22:1 ✡ **27:48:** Psa 69:21 ✡ **27:51:** Exo 26:31-33; Hip 10:19-20 ✡ **27:55:** Luk 8:2-3

te koko nge Iesus nge Kalelea nike ke te halaulaua I nga kue.
56 Pe hei mol nge iri eria koi: Maria Mantalena pe Maria nenge Ieims iri nai Iosep taria pe Sepeti nehei.

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

57 Iok nga ulei, Iesus nena none nge nena ure halang at ke puris. Ana non nena nge Arimatea pe ene laka Iosep.
58 ✡Iosep at pe lange ne Pilatus pe onteia ne Pilatus nga Iesus koluna. Pomalam ne Pilatus hele ke te tunge Iesus koluna lange Iosep.
59 Iok, Iosep mene Iesus koluna pe ruch hit sapele nga ruchinga hit heueu ngana e,
60 ✡pe tal teua langa isipona nena um polona nenge rech teua ke heueu ngana mana kura. Ke het pe hesasaul ia um palaungana e ke ma ele polo neu matana pe i ke laol.
61 Pe Maria Mantalena iri nai Maria e pule teare ke tenau alala nga polo neu ol.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tenau Ele Iesus Ana Polo

62 Iok, Israel mur aria etue nenge te hetalaulauia lape lohot ke pomange rou. Pe hana nenge te popoi tunginga aria papalauna mur pe Paresio mur, tela ke te esia ne Pilatus.
63 ✡Tela pe te hele, "Non soke, letemem metene non nenge channanga hali nem nena helenga e nge tamal hote. Nga etue nenge tu ke maulul kura helele ke teke, 'Etue mol het pe lape e maul haka mule.'
64 Pomalam o hele ke kerkereng ke tenau ele polo nem ke nek toto ke ana etue mol. Iange lape nena hana mur teat ke te keme hote koluna. Pe lape te channanga ia hehei pe hana ke te teke non nem, maul haka mule nga metenga lo. Pe chau ngana ero ngana nem, lape tang ngana meena toto nga nenge Isipona poia nga tele ngana."
65 Ol pe ne Pilatus hele lange iri ke mai, "Heueu a mene palinga hel ana hana mur ke te mes pe tenau ele polo nem ke nek toto."
66 Iok laol, hana nemur tela pe te hepile heke ute nga um nenge ma hele polo neu, pe te hemes sue palinga hel ana hana mur ke te mes pe tenau ala sapele.

28

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Iok, Sapat ana etue het lo pe miliko sio sapele. Pe nga uachuach Maria Mantalena pe Maria e pule te teke tela ke tenau toto nga polo nenge Iesus koluna ma ia.
2 Ol pe mangila palaungana rur pe Non Soke na angkelo e sio at nga tapa, pe i langa polo nenge Iesus koluna ma ia. I la pe hesasa hul kelkelia um nenge te poi ele

✡ **27:58:** Deu 21:22-23 ✡ **27:60:** Isa 53:9 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Ioa 2:19-21

nga polo hanna pe kila haka
ia.
3 Ana non lohot ke po-
manga kileng chalem ngana
pe na hengeron hussu pe sina
ala toto.
4 Pe palinga hel ana hana
nemur te esia angkelo neu pe
te matau pe te loiloi toto. Pe
ngaria lohot pe te unalou sio
mene iri nga ich pe tema ke
manga hana hel nge te mete.

5 Pe angkelo neu hele lange
hehei nai neu ke teke, “Imo
nai a matau ero. E eteia lo nge
a teke anau toto Iesus nenge
te heone nga manga toto.
6 ✡Pe ana non, i ero nga
lamai lo. Imo a iat ke anau
nga munna nenge maia.
Ngana kou maul haka mule
ke lalo ke pomanga hele
ngana.
7 Ala mule ke ueiuei mana
pe a hele ia lange nena hana
mur: ‘Iesus maul haka mule
nga metenga lo. Pe ngana
kou i muka ke lala nge Kale-
lea lo. Ala pe a esia I nga
lamau.’ Ke e at ngak nei, e at
ia laka helenga nem.”

8 Hehei nai neu ueiuei
mana pe te ua nga kileng
unne neu. Pe te matau pe te
iech pe te song kela te hele
nge Iesus nena hana mur.
9 Ol pe Iesus herura hot
mene iri pe hele, “Uach toto
nge imo nai.” Ol pe iri nai
tela nge Iesus ke te rahit nga
apena pe te heto heke I.
10 ✡Ke het pe Iesus hele
lange iri, “A matau ero. Ala
pe a hele nge titik mur ke tela
nge Kalelea, kela te esia Iau
nga lamau.”

Palinga Hel Ana Hana Mur Reria Helenga

11 Iok, hehei ne mur te
song ke te lala pe palinga hel
ana hana mur hel, teteu lala
nga kileng palaungana neu.
Pe te hele ia ure lochloch
ngana nenge lohot neu lange
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur.
12 Ol pe iri nemur tela
ke te hele luluch nge Israel
mur aria soksoke ngana mur
ke leteria tuanin hote utar
nenge lape te poia. Pomalam
te palpal hite palinga hel
ana hana mur haria nga
umtutuna palaungana pe
13 te hele lange iri ke po-
mai, “Heueu a hele ke mai
koi. A teke, ‘Non nem, nena
hana mur teat nga miliko ke
te takis hot kome koluna. Pe
imem paikoi mo mamani.’
14 Nenge teke ne Pilatus
talngana pairia helenga nei,
imem lape mo hemaluche
letena ke poia ute pele lange
imo ero.”
15 Ke palinga hel ana hana
nemur te mene umtutuna
neu pe te poia ure lochloch
ngana ke pomanga hana
nemur te hele ngaria. Pe
helenga nenge te teke te
kemeia Iesus koluna, ana
nananga song ke halang nge
iri Iuta mur. Pe nga etue
nei te nenene nananga nem
kura.

✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21 ✡ **28:10:** Mat 26:32 ✡ **28:16:** Mat 26:32

Iesus Tunge Na Ume Lange Nena Hana Mur
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

16 ✡Iok laol, Iesus nena hana iri analoch pe elle nem, tei ke tela nge Kalelea nga hengene nenge hele ia lange iri ke telaia.
17 Te la pe te esia Iesus pe te heto heke I, pe hel nge iri leteria manmanna ero.
18 ✡Ol pe Iesus i lange iri pe hele, “NeHalang hekerkereng tote iau ke enau ele tapa pe ich lochloch.
19 ✡Ke pomalam e hele lange imo, ai ke ala nge hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich. Ala pe a poia iri ke lek hana mur ia iri. A poia ume nem pe a henune iri nga Temene ene pe Tuna pe Opepengpeng.
20 Pe a hetottore iri ke te longo taua ure lochloch ngana nenge e hetoro sue lange imo nem lo. Pe kokoeses, Iau lape etu luluch nge imo kela het nga etue nei hetala toto ngana.”

✡ **28:18:** Ioa 13:3; Epe 1:20-22 ✡ **28:19:** Mak 16:15-16; Ume 1:8

Helenga Urana Toto Ngana Nenge MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana
nge Iesus Kristus nenge Ne-
Halang tuna.
2 ✡Helenga urana toto
ngana nem talun ke po-
manga hetatalonga Isaias
has sue nga halang nike lo.
"O longo, lape e kulosia
lek hekulkulonga ke i
muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape
haliu nga kileng nenge
ich sana lomona ke po-
mai,
'A hepeng mule imo ke a
urana iange Non Soke
lape at.
Pe a hepengia kue nenge
i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich
sana lomona nem, henune
hulua pe haliu ia na helenga
pe hele ke teke, "A hul
rumemo ia poinga poreke
ngana pe a at ke e henune
imo, laka NeHalang saua
lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga
tuele kina nenge Iuta pe nga
kileng nenge Ierusalem te lo-
hot ke te longe Ioanes na he-
lenga. Pe te hele hote ria
poinga poreke ngana mur pe
Ioanes henune iri nga ech
Iortan.
6 ✡Ana non heronia
hengeron nenge te taua nga
kamel pulpunna pe kale hite
ana tal nga luana pe ana
ngaunga sis pe nina laka
misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange
hehei pe hana ke teke, "Non
e koi nanasia iau ke atat pe
i palaungana toto nge iau.
Iau e urana ero pe e pur-
pur ero nga e tuatuch sio nge
epoi hote nena ae ulina nga
apena.
8 E henune imo nga ech
mana pe i lape henune imo
nga Opepengpeng."
9 Mala pol mana pe Iesus
at nge Nasaret nga tuele kina
e nge Kalelea pe Ioanes he-
nune i nga ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe
Iesus lohot nga ech pe nau
sapele tapaira nge alchach pe
Opepengpeng sio at nge i ke
pomanga ngie chaulum nge
lehe sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga
tapa ke teke, "Tuk toto laka
iong nenge mutek tau tote. Pe
e iech toto nge iong."
12 Iok, Opepengpeng ku-
losia i kela nga kileng nenge
ich sana lomona mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke
teio elle pe hakekena (etue iri
ana non kina nai) pe la Non
Poreke ngana totoi ke helosio

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4 ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13

ia i. Pe ure mur nenge iri
hinolo tetu pule. Mala pol pe
NeHalang nena angkelo mur
teat ke te halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala
pol lo pe Iesus lange Kalelea
ke hele hote NeHalang nena
helenga.
15 ✡Ke Ioanes hele, “Etue
toto ngana at lo. Pe etue
rochroi mana nge NeHalang
lape at ke lohot nge imo! A
hulia lemo poinga mur pe
letemo manmanna nga nena
helenga urana toto ngana!”

16 Iesus ii nga ech hetaliliu
ngana nge Kalelea ilina, pe
naue hana nai nge te olole
ruo nga hoat. Iri nai aria ume
nike, elle ene Simon pe elle
ene Antrias pe iri nai titiria
hel.
17 Iesus hele lange iri, “Ai
luluch nge iau ke e hetore
imo ke a mene hehei pe hana
ke pomanga ruo nenge aole
nga hoat.” 18 Te longe Iesus
na helenga pe ueiuei mana te
hile sue reria ume nga hoat
pe te nanasia i.

19 Iesus i la pol pe esia
Sepeti tutuna mur Iakop pe
Ioanes. Iri nai te tutua hoat
chach ngana nga himot tuna
letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua
iri. Iua iri pe te ua hatalia
temeria pe reria hana mur pe
te nanasia Iesus.

Iesus Keresia Uneinei Ke
Uahot Nge None
(Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur
te lohot nga kileng nenge
Kapernam. Pe tela nga het-
oronga ana pela nga etue
nenge te hatalaulau ia. Pe
Iesus hetoro sapele hehei pe
hana nga NeHalang nena he-
lenga.
22 ✡Hehei pe hana te longe
pe te ruraia Iesus na helenga
nge mallaha toto nge iri. I
mallaha toto nge hana pa-
palau ngana nemur nenge
te hetottoro nga NeHalang
nena hotonga.

23 Ol pe none nge uneinei tu
nge i, tu nga hetoronga ana
pele nem pe alngana haka
lange Iesus ke teke,
24 ✡“Iesus nge Nasaret,
Imem uneinei mur mo eteia
iong lo la! Iong NeHalang
nena hekulkulonga nge
pengpeng. O teke oat ke o
potaria imem? O teke oat ke
o heporeke imem?”

25 Iesus keresia uneinei, “O
reng, pe o lohot nge non
nem.”
26 ✡Uneinei rure non nem
ke palaungana, pe alngana
haka ke soke pe uahot nge
ana non.
27 Hehei pe hana te rura
toto pe te ontei hel mule
nge iri, “Ee! Utar nei mai?
Hetoronga heueu ngana kai?
Non nge nena helenga mi-
lang ke hele lange uneinei
mur ke te ua pe te longo taua
i.”

✡ **1:14:** Mak 6:17 ✡ **1:15:** Mat 3:2 ✡ **1:22:** Mat 7:28-29 ✡ **1:24:** Mak 5:7
✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24

28 ✡Ol pe Iesus pingana
song ke ueiuei mana nga
kileng lochloch ngana nga
ich nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga
ana pele nem pe tei pengpeng
langa Simon pe tina Antrias
ria pele pe Ieims pe Ioanes te
koko luluch nge iri.
30 Simon uene nenge hei
singina haleles ke ma nga
hete pe Iesus lohot pe te
heleia lange i.
31 Iesus lange ana hei,
rahite penna pe halaua i
ke are aka. Singina milang
ngana makuk sio pe hengaua
iri.
32 Miliko sio, pe hana te tak-
isia iri nenge singiria haleles
pe hel nenge uneinei mene iri
ke tela nge Iesus.
33 Iri halang nga kileng
nenge Kapernam te heuirau
nga pele matana.
34 ✡Iesus hemas ia iri ha-
lang nenge aria haleles alto-
toto pe poia iri nenge uneinei
mene iri ke te urana mule.
Iesus poi ele uneinei mur ke
te hele ero ol iange te eteia
nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea
(Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto
Iesus lohaka ke ua hatalia
pele nem. Pe langa kileng e
nge ngana ero, ke hele luluch
nge Temene.
36 Ol pe Simon iri ul pekn-
gana mur tela ke te tango rere
i.
37 Te hot taua i pe te hele
lange i ke te teke, “Hana
lochloch ngaria kou te tango
rerere iong.”
38 Pe Iesus hele, “Ita lape
tai hot langa kileng hel pule
nge rochroi. Iau e teke e
hele toto lange iri pule iange
Temek kulosia iau ke e heleia
nena helenga lange hana
lochloch.”
39 ✡Ke ngana iam nenge,
Iesus i langa kileng lochloch
nge Kalelea, ke helele nga
hetoronga ana pele mur lete-
ria pe helope hotote uneinei
mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke
at nge Iesus, tualou palana pe
hele lange Iesus ke halaua i
pe hele ke teke, “Teke lemem,
o poia singik ke urana mule.”
41 Iesus letena ia i ke ra
haka nge i pe hele, “Nga
lemek ngak o urana mule!”
42 Ueiuei mana pe haleles
poreke ngana het sapele nge
i pe singina urana mule.
43 Iesus kulosia i pe toto
hita lange i,
44 ✡ “O longo ke nek! Ola pe
o hele hote lange mele e ero.
Ola pengpeng nge tunginga
ana non pe o hele lange i ke
nau urume singim. Singim
urana nga NeHalang matana
lo pe o tunge lem tunginga ke
manga Moses hele ngana, ke

✡ **1:34:** Mak 3:10-12 ✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 ✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35
✡ **1:44:** Lev 14:1-32

mallaha lange hana lochloch
ke te eteia singim nge urana
mule lo."
45 Ol pe non nem talkome
helenga ero. Hele hote lange
hana lochloch ngana. Ana
non hele hot rara sakililia
ke poia Iesus ke tu luluch
nge hulua pe langa kileng
palaungana ero ol. Ol pe
tu mana nga kileng nge
ngana ero pe hana nga kileng
lochloch ngana te mana taua
i.

2

1 Etue hel nga hoena Iesus
la mule nge Kapernam ke tu
nga pele e pe pingana song.
2 Hulua teat lochloch pe
muria ero nge teu pe nga pele
matana pule. Iesus hetottore
helenga lange iri,
3 pe hana henel nge te pur-
pur ke te teke te takisia none
nge apena mete at nge i.
4 Pe te raker nge te takisia
non neu lange Iesus iange
hulua halang sakilil. Ol pe te
haka langa pele ona nga Iesus
alangana haka pengpeng pe
te alchachia pele pulpunna
pe te hesue ana non luluch
nga na hete lange i. 5 Iesus
eteia leteria manmanna
ngana pe hele lange non
nenge apena mete ke teke,
"Atong neingak, e saua lem
poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto ol."
6 Hana papalau ngana mur
nenge te hetottoro, teare pe
leteria tuanin nge iri siporia.
7 "Pomere nenge i hele
ke pomai? I hele poreke
NeHalang iam. NeHalang i
toro mana nge saua poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto."
8 Ueiuei mana Iesus eteia
leteria tuanin ngana pe hele
lange iri, "Pomere nenge
letemo tuanin ke pomai?
9 Semel nge ta hele lange
non nenge apena mete ke
mai, 'E saua lem poinga
poreke ngana ke te lasus
toto.' Pe semel ero nge ta
hele, 'O lohaka, olou heke lem
tako pe oi.'
10 Lape epoi hote ke mal-
laha lange imo ke a eteia
Non Tuna na kerkerenga nga
ich nge saua poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto."
Hele sapele lange non nenge
apena mete,
11 "E hele lange iong, o lo-
haka, olou heke lem tako pe
ola nga lem pele."
12 Iri lochloch te nechnei
kurkura pe ana non lohaka,
pe lou heke na tako pe i hot.
Pe hehei pe hana te esia pe te
rura mana kela te heto heke
NeHalang pe te hele, "Nge
nike ta neue ure nge lohot ke
pomai ero i!"

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech
hetaliliu ngana nge Kalelea.
Hulua teat nge i pe talun ke
tunge hengetoro.
14 Iesus i atat pe esia Alpeus
tuna Liuai. Liuai i non nenge
lololoch umtutuna. Ana non
are teu nga nena ume ana
pele sune pe Iesus hele lange
i, "O nanasia iau." pe Liuai
lohaka ke nanasia i sapele.
15 Nga hoena Iesus la ke
ngau nga Liuai na pele. Hana

nenge te lololoch umtutuna
iri ul hana porekreke ngana
mur te nanasia Iesus. Pe iri
halang nge teare luluch nge i
pe nena hana mur ke te ngau.
16 ✡Hana Paresio hel nge
te hetottoro tenaue Iesus
nge ngau luluch nge hana
porekreke ngana mur, pe
hana nge te menmene umtu-
tuna pe tela ke te onteia Iesus
nena hana mur, “Pomere
nenge Iesus ngau luluch nge
hana nenge pomai?”
17 Iesus longe iri pe tua-
cholia reria helenga, “Hana
nenge te urana lemeria ero
masmasinga pe iri nenge
singiria haleles mana. Eat
ke e iua hana urana ngana
mur ero. Eat ke e iua hana
porekreke ngana mur.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena
hana mur pe Paresio mur
teheo nga ngaunga. Hana
hel teat nge Iesus pe te on-
teia i, “Pomere nenge Ioanes
nena hana mur pe Paresio
mur teheo nga ngaunga pe
lem hana mur ero?”
19 Iesus tuacholia lange
iri ke teke, “Iri nenge tela
nga ngesinga lape teheo nga
ngaunga pule ma? Nenge
teke ngesinga ana non tu
luluch nge iri kura lape te
poia poinga nem ero.
20 Ngesinga ana non la ol,
laka teheo ol.
21 “Mele pele sime malenga
sachana nge heueu ngana ke
tal ele nga nike ngana polona
ero. Iange lape heueu ngana
nem luluchou pe chach hot
nga nike ngana pe poia chach
ngana ke palaungana toto ol.
22 Mele pele ling teua uain
heueu ngana nga kina nenge
nike ngana ero. Iange lape
kina sosolos pe chach pe lape
iri nai te poreke. Urana
ngana te ling teua uain heueu
ngana nga kina nge heueu
ngana pule.”

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue
Iesus pe nena hana mur
teteu langa ume e. Tei la
pe na hana mur te sohe uit
nganangana ke te ngaua.
24 ✡Pomalam Paresio mur
te hele lange Iesus, “O longo,
lem hana mur tepoi ke mere
nei mai? Pomere nge te nana-
sia lemem hotonga mur nga
Sapat ana etue ero?”
25 ✡Iesus tuacholia reria
onteinga ke teke, “Ia!? O sisia
poponing nga non soke Teuit
poi ngana nge nike ero? I pe
na hana mur te mete aria
26 ✡pe la ke i teu nga
NeHalang nena pele pe mene
tunginga ke te ngaua. Te
poia nga etue nenge Apiatar
i tunginga ana non nenge
palaungana. Ngaunga nem
tunginga ana hana mur aria
mana pe non soke Teuit
ngaua pe hengau nena hana
mur ia.”
27 ✡Ol pe Iesus hele lange
iri, “NeHalang talue Sapat
ana etue ke halaua hana mur

✡ **2:16:** Mat 11:19 ✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9
✡ **2:27:** Deu 5:14

nenge te nanasia i. NeHalang
ume hote hana mur ke Sapat
ana etue ana ia ero.
28 Pomalam, Iau Non Tuna
pe iau palaungana toto nga
Sapat ana etue."

3

1 Iok Iesus la mule nga het-
oronga ana pele, pe nga pele
nem none nge penna mete tu
pule.
2 Pe Paresio mur te tango
rere Iesus nena poinga huna
ke te hele poreke i ia. Paresio
mur te nechnei it tote Iesus
nge hemasia non nem penna
nga Sapat ana etue.
3 Iesus hele lange non nem,
"O iat la koi nga mataria."
4 ✡Iok pe Iesus onteia hana
mur, "Hotonga tei nge urana
nge ta nanasia nga Sapat ana
etue? Ta halaua mele ke tu ke
maulul ma singira sisia i pe
ta hune i?" Pe iri lochloch te
reng mana.
5 Ol pe Iesus letena inin
taua iri. Nau rara nge iri pe
letena sisipu iange iri singiria
sisis pe te hemas erochro. Pe
Iesus hele lange non nem, "O
hepeng hote perim." Iok, non
nem hepeng hote penna pe
urana sapele.
6 ✡La ol Paresio mur te lo-
hot nga hetoronga ana pele
pe iri ul ne Herot nena hana
mur te heuirau ke tetal reria
helenga ke te teke te hune
Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur
tei hot nga ech hetaliliu
ngana nenge Kalelea. Pe
hulua halang nga kileng
rochroi ngana mur Kalelea
te nanasia i.
8 Pe halang nge Iutea, pe
Ierusalem pule pe nga ele nga
chaia haka ngana nge Iortan
pe nge Tir pe Siton. Hana
lochloch nga kileng nem mur
te longe Iesus nge popoia ure
mur pe teat nge I.
9 Iesus hele lange na hana
mur ke te mene sulang ke ma
ke kulkul ala, iange hulua ha-
lang te hemurung hite i.
10 ✡I hemasia hana halang
lo pe haleles mur halang te
ech teua iri ke te teke tera nge
Iesus.
11 ✡Iri hana nenge uneinei
poia iri te esia Iesus pe te
tualou sio nga matana pe te
hele haka lange i, "Iong Ne-
Halang Tuna!"
12 ✡Iesus keresia uneinei ke
te hele hote i ero nge i NeHa-
lang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa
chouchou ngana pe iua hana
mur nenge lemene taua iri.
Pe teat sapele nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote
nena hana iri analoch pe nai.
Pe hetue eria ke Hekulku-
longa mur. Iesus hele lange
iri. "Iau e hesilei hote imo ke
ai luluch nge iau. Pe lape e
kulosia imo ke a haliu hote
lek helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo
kerkerenga nenge a hele pe a
helope hote uneinei mur."

✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54 ✡ **3:10:** Mat 14:36
✡ **3:11:** Luk 4:41 ✡ **3:12:** Mak 1:34

16-19 ✡Hana iri analoch pe
nai nenge Iesus hesilei hote
iri koi:
Simon, (pe Iesus haua ke
ene Petrus),
Ieims pe tina Ioanes (nenge
Sepeti tutuna mur pe
Iesus haua eria ke Poan-
erkes. Luna laka, “kileng
kurung ngana” iange
leteria inin ngana manga
kileng kurung ngana)
Antreas
Pilip
Partolomius
Mateus
Tomas
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Is-
rael mur iri siporia tenau
ele iri)
Iutas Iskariot, (non nge
tunge Iesus langa hana
porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana
mur tela mule nga pele pe hu-
lua nge halang toto teat nge i.
Ol pe i pe nena hana mur te
ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe
pe tela ke te mene i iange
hehei pe hana te teke ana
hauaua.
22 ✡Hotonga ana hetoronga
hel nge teat nge Ierusalem, te
teke Pelsipul tu nge i. Te teke
uneinei mur aria soke tunge
nena kerkerenga lange i ke
helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri
pe hele lange iri nga helenga
opene hel ke teke, “Lape Sa-
tan lope hot mule Satan nge
hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule
tuele kina e ke kinkino pe
tepal hel mule nge iri, lape
tuele kina nem tu ke elle ero
ol.
25 Nenge teke mel hel tepal
hel luluch mule nge aloria
mur lape tetu ke elle ero ol.
26 Pe nenge teke Satan nena
kileng nenge nauele telas
hulu hel ke kinkino lape tu
ke mala ero, het sio sapele.
27 “Mele pele teu pulut
mana nga non kerkereng
ngana e nena pele ero. Teke
poi ke pomam, kale hite non
nem mukam, laka teu ke
kemeia non nem nena ure
mur ol.
28 “E hele ke manmanna
lange imo, poinga poreke
ngana mur lochloch nenge
ta popoia pe ta heleleia,
NeHalang lape letena ia pe
saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke
ngana nenge ta hele poreke
Opepengpeng, NeHalang
lape letena poreke ia ero
iange poinga poreke nem
lohot nga letera toto pe lape
tu ke koko.”
30 Iesus heleia helenga nei
iange mele hel te hele ke teke,
“Uneinei tu nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 ✡Iesus tana pe titina mur
te puris pe temes nge hot nga
pele pe te hekulo teua reria
helenga lange i ke lohot at.

✡ **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42 ✡ **3:22:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14

32 Hulua nenge teare liliu
ele Iesus te hele lange i ke
te teke, “Ola ke o nau tam
pe titim mur pe lilium mur
ngaria kou nge hot, te teke te
esia iong.”
33 Pe Iesus tuacholia, “Itei
hel nenge etak pe titik mur ia
iri?”
34 Iesus nachneia hehei pe
hana nenge teare liliu ele i pe
hele, “A nau at, etak pe titik
mur pe liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo
taua NeHalang ke te poia
ume nenge lemene taua.”

4

Helenga Opene Nga Kon
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 ✡Iesus talun ke hetoro
mule nga ech hetaliliu ngana
nenge Kalelea ilina hele. Pe
hulua nge halang toto teare
liliu ele i. Ol pe are nga sulang
ke ote hot ke mana nga ech
sana. Pe hulua temes nga ech
ilina.
2 ✡Iesus hele lange iri nga
helenga opene ke hetore iri
nga ure halang pe hele,
3 “A longo at! Etue e none la
ke tua ngaunga alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te
losio nga kue pe ngie mur teat
ke te tuais haka taua.
5 Hel te losio nga ich nenge
ana um halang. Etue sase ero
mana pe mataria hot mule
iange ich une sune mana.
6 La ol pe chaia haka pe sine
ngaunga alona nemur ke te
mete iange ularia sio langa
ich letena nge sio ero.
7 Ngaunga alona hel te lo-
sio teu nga kiki letena pe kiki
haka pe takue aria ngaunga
ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna
nemur nenge non neu tue
iri nga ich nge urana, pe
mataria hot pe te haka ke nek
pe ngana ngaria. Hel ngana
ngaria iri ana non kina elle
pe analoch (30), hel ana non
kina mol (60) pe hel ana non
kina iri lime (100).”
9 Ke het pe Iesus hele, “A
pal talngamo pe a longo ke
neknek!”
10 Iesus tu ke i toro mana
pe na hana mur pe iri nenge
te longe i teat ke te onteia
i ke hemallaha hote helenga
opene nemur.
11 Pe hele lange iri, “Imo a
mene helenga talkomkome
ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke
mallaha. Pe iri hel, e nana
lange iri nga helenga opene
mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,
“ ‘Tenau pe tenau pe leteria
lilil,
te longo pe te longo pe te
eteia luna ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri
nga reria
poinga poreke
ngana mur ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri,
“A eteia helenga opene nei

✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 ✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27

ero kura kai? Pe lape a eteia
helenga opene lochloch luna
ke mere?
14 Non nge tutua ngaunga
alona poi ke malaka nge non
nenge hele hotote NeHalang
nena helenga.
15 Pe ngaunga alona nenge
te losio nga kue, pomalaka
nge hehei pe hana nenge
te longe NeHalang nena
helenga pe nga etue nem
mana non poreke ngana at
pe uaia totoia helenga nenge
NeHalang tue nga leteria.
16 Pe hehei pe hana hel
te poi ke pomalaka nga
ngaunga alona nenge te
losio nga ich nenge ana um
halang. Te longe helenga
nem pe te mene ke ueiuei
mana pe te iech ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke
etue choro mana pe nga etue
nenge ure meena ngana lo-
hot pe mele hel te teke te
hekou sue NeHalang na he-
lenga, hehei pe hana nemur
leteria manmanna ngana het
sio ke ueiuei mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka
nga ngaunga alona nenge te
losio teu nga kiki letena. Te
longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene
ure nemur nga ich pe mute-
ria tau tote umtutuna pe ure
eltit ngana mur. La ol pe
leteria lilil ele NeHalang na
helenga pe te ume hote ute
e nge urana nga tetu ngaria
ero.
20 Pe hehei pe hana hel
te poi ke pomalaka nga
ngaunga alona nenge tetue
nga ich nge urana. Te longe
helenga nem pe muteria taua
ke hel ngana ngaria halang
pe hel halang pol pe hel
halang toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga
(Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri,
“Pomere, mele tonge
lemenga pe tal teua nga
chasang ma nga hete ene
ke talkome? Lape ero!
Lemenga nem lape te neue
ero. Lemenga nem tetal heke
nga lut ke tualeme nga kileng
lochloch pe tenau ke mallaha
ia.
22 ✡Ke pomalam helenga
lochloch nenge talkome
heueu nei lape NeHalang
hemallaha hote.
23 Apal talngamo pe a longo
ke neknek!
24 ✡“Pe letemo tuanin ke
nek toto nga ure nenge a
longe iange NeHalang lape
poia imo ke a etei ke purpur,
urume ure nenge letemo tu-
anin ia. Pe NeHalang lape
poia imo ke a etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne
ma lo, lape NeHalang tung ke
nena halang toto. Pe mele
nenge nena ero, lape NeHa-
lang mene toto mule unne
sune nenge tutu nge i.”

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, “NeHalang
nena naualanga pe nekinga

✡ **4:19:** Mat 19:23-24 ✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2
✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

pomalaka nga non nenge tu-
tua kon nga ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur
mataria hot pe te haka
nga etue nenge non nem
mamamani nga miliko ma
mesmese nga uach. Pe i eteia
ure nemur te haka ngaria
ero.
28 Ich isipona poia kon ne-
mur ke te haka pe nganan-
garia. Nga tele ngana iria lo-
hot, ke het pe te rora ke het pe
nganangaria lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon
mera, ume tokoninga at ke
sohe iri."
30 Iesus ontei, "Lape e
hele urume NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke
pomere? Helenga opene
tei nenge lape e heleia ke e
hemallaha hote?
31 NeHalang nena naualanga
pe nekinga, pomalaka nga ae
paele tutuna. Tutuna kinkino
mana nga ae halang tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i
ae palaungana nge perperna
halang pe ngie mur te umeia
reria kiniu pe tema ia."
33 Iesus hetore nena he-
lenga lange hehei pe hana
nga helenga opene hel ke po-
mai ke teke poia iri ke te etei
tote.
34 Iesus hetottore hehei
pe hana nga helenga opene
mana, pe nga etue nenge i
toro tu luluch nge nena hana
mur, hemallaha hote luna
lange iri.
35 Nga ulei nga etue neu,
Iesus hele lange na hana
mur, "Ta lotele langa ech
hetaliliu ngana ilina hele."
36 Pe te hile sue hulua, pe te
haka nga sulang nenge Iesus
are haka ia lo. Pe te ote tele
luluch nge i. Pe aka hel pule
te ote tele luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana
heingana haka sapele pe ru-
ach talun ke poi teu sapele
nga sulang letena ke liu muta
ke teke puluchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke
palpalna nga ulunga ke ma-
mani nga sulang hoena. Na
hekulkulonga mur te hengo
heke i pe te hele, "Non soke,
letemia ita nge lape ta puluch
ero kai?"
39 Iesus mes haka pe hele
langa tuttula, "Heingam ero!"
Pe hele langa ruach, "O mana
ke nek!" Tuttula nem mete
sio pe ruach ma ke mello.
40 Iesus onteia nena hana
mur, "Pomere nenge a
matau? Letemo manmanna
nge iau ero kura kai?"
41 Pe te rura toto pe te hele
tele hel nge iri, "Non tei nei
mai, nenge tuttula pe ruach
te longo taua i?"

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te
lohot nga ech hetaliliu ngana
ilina nge Kalelea nga tuele
tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang
pe saol sapele none nge un-
einei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga
rika mur nenge te tattal hana

✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

koluria ia. Pe mele pele kikina halang ero nge kale hite i ol. Chaunga nenge kerkereng toto malam pe ero la.

4 Kokoes, te kale apena pe penna nga rur nenge kerkereng toto. Pe kokoes mana takhoa nga penna pe nga apena tutkolkole. Mele pele nakuna ero toto nge laua i iange kikina toto.

5 Kokoes nga sinanga pe miliko i rara nga rika hanna pe hengene, pe uu pe ririria singina nga um.

6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus pe song sapele lange i ke tualou sio nga matana pe kanna tuakolo tala lange i.

7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke teke, “Iesus, NeHalang nenga lut toto tuna iong! Oat ke o potar nge iau?” Pe hemaluche Iesus nga NeHalang ene ke teke, “Iesus o heporeke iau ero!”

8 Non neu hele ke pomai iange Iesus hele lange i ke teke, “Uneinei o lohot nge non nem.”

9 Ol pe Iesus onteia i, “Em mere?”

Pe non neu hele, “Ek laka ‘Hulua’ iange imem halang.”

10 Pe helaulau lange Iesus ke lope hote uneinei mur nga kileng nem ero.

11 Kie halang te tutua nga hengene ilina

12 pe uneinei mur te helaulau lange Iesus ke te teke, “O kulosia imem kela mo teu heke kie mur.”

13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe uneinei mur te ua hot nge non nem pe teteu heke kie mur. Kie nemur lochloch iri 2000, pe tepoi koukou pe te sasaul sio nga liling kela te pachpach nga ech.

14 Ol pe hana nenge tenau elele kie nemur te ua kela te hesongia pingana nga tuele tana pe nga kileng kinkino ngana mur. Ke hehei pe hana tela kela tenau nga ure nenge lohot.

15 Iok, te song lange Iesus pe te esia non nenge uneinei ua hot nge i, pe iri te ruraia nge are ke nek mana pe heronia nena hengeron pe ramana mallaha mule lo.

16 Iri hel nenge te esia lo te nana lange hehei pe hana nga ure nenge lohot nge non neu pe nge kie nemur.

17 Ol pe hehei pe hana te kulosia Iesus ke teke lohot nga reria kileng.

18 Iesus lohaka nga sulang nem pe non nenge uneinei tu nge i ech ke teke, “Ita ul!”

19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe Iesus hele lange i, “Ola mule nga lem kileng pe o heleia lange alom mur pe lem misili mur nga nenge Non Soke letena toto ia iong ke halaua iong.”

20 Ol pe ana non la ke i rara nga tuele kina nenge Tekapolis, pe heleia Iesus nge halaua tote i pe iri nenge te longe te ruraia.

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus Nena Hengeron
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

✡ **5:7:** Mak 1:24

21 Iesus pe na hana mur
tela mule nga ech hetaliliu
ngana ilina hele pe hulua teat
ke te hemurung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Is-
rael mur reria hetoronga ana
pele, ene Iairos. Ana non at
ke esia Iesus pe tualou palana
pe ma sio nga Iesus matana.
23 Pe hetalaulau toto lange
i ke teke, “Tuk hei ngana
nenge kino kou teke metmete
lo. Auo! Atong, oi at ke ora
haka nge i pe o hemasia ke
maul mule!”
24 Iok, Iesus la luluch nge
i pe hulua te nanas pe te
maimai hite i ke liliu tom.
25 Pe hei e pule nge toho
malasioia i ke ana hesinga iri
analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemas-
mas te totoi ke te halaua i pe
ero. Hei nem esilia nena um-
tutuna lochloch ngana nge iri
pe haleles nem het ero toto
mana.
27-28 I longo tote Iesus pe
isipona letena tuanin ke teke,
“Ela, e raua nena hengeron
pe lape e urana.” La ol, echrir
teua i nga hulua leteria kela
lohot nga Iesus rumena ke
raua na hengeron.
29 Raua pe haleles nem het
sapele pe namneia pe eteia
nge haleles nem het toto nge
i lo.
30 ✡Pe Iesus amnei sapele
nena kerkerenga nge lohot
nge i. Iok, ralele pe ontei, “Itei
rahite lek hengeron?”
31 Pe na hana mur te hele,
“O nau nga hulua nenge
te maimai hite iong nei.
Pomere nge o ontei ke, ‘Itei
raua iau?’ ”
32 Pe Iesus nau rara nga itei
toto nge raua i.
33 Ana hei eteia nge utar
lohot nge i ke sana loiloi pe
isipona lange Iesus ke tu-
alousio nge i pe hele hot
pengpeng lange i.
34 ✡Iesus hele lange i,
“Atong liuk, o urana nga
letem manmanna ngam. Ola
otu ke nek pe haleles nem tu
nge iong ero ol.”
35 Iesus heleleia ure nei pe
hana hel nga Iairos nena pele
te song at ke te hele nge i,
“Tum kou mete lo, pomere
nge o hemakuk rere mene
Non Soke ne mam?”
36 Iesus ma langa reria he-
lenga ero pe hele lange Iairos,
“O matau ero, letem man-
manna mana.”
37 Pomalam, Iesus poi ele
hulua ke tela luluch nge i
ero. Petrus pe Ieims pe tina
Ioanes iri toro mana te koko
nge Iesus.
38 Tela ke te lohot nga Iairos
na pele pe Iesus esia hulua
nge te tangtang pe te hele
loulou rarara.
39 Iesus i teu pe hele
lange iri, “Pomere nenge a
chauchai rara pe a tangtang
mam? He nei mete ero i.
Mamani mana pai!”
40 Ol pe te songlele ia Iesus
pe Iesus kulos hote iri pe
mene he nem alona mur pe
nena hana mol ke tei teu
langa pele letena nenge he
nem maia.

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ✡ **5:41:** Luk 7:14

41 ✡Iesus rahite he neu nga
penna pe hele lange i, “*Tal-*
itha koum.” helenga nei luna
laka, “He sune nem e hele
lange iong, o lohaka.”
42 He nem lohaka sapele pe
talun ke i rara. (Pe he nem
ana hesinga iri analoch pe
nai) Pomalam ure nei lohot
pe iri lochoch te rura toto.
43 Pe Iesus hele ele iri ke
teke te hele hote lange mele
hel ero. Pe hele, “A tunge
ngaunga lange i ke ngau.”

6

Iesus Na Kileng Nganan-
gana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-
30)

1 Iesus lohaka nga kileng
nem pe la mule nga isipona
na kileng huna luluch nge
nena hana mur.
2 ✡Pe Iesus talun ke het-
oro nga hetoronga ana pele
nga Sapat ana etue. Pe iri
halang nge te longe i pe te
rura, pe te ontei hel, “Pomere
ramana urana ngana kau tu
nge i mau? Non nei mene
letena matana urana ngana
nemur langai mai? Pe itei
tunge lange i ke umeia ure
papalau ngana mur mai?
3 I pele ana lelenga iam! Pe
i Maria tuna pe titina mur
laka Iakop pe Iosep, Iutas pe
Simon. Pe liliuna mur pai
itaul ke ta tutu panei mai!” Ol
pe lemeria ero ia i.
4 ✡Pe Iesus hele lange iri,
“Hetalalonga e te longo taua
i nga kileng lochloch ngana.
Pe nga nena kileng huna
pengpeng, alona mur pe
titina mur pe na kileng ngana
ngana mur te longo taua i
ero.”
5-6 Iesus rura iange hana
leteria manmanna ero. Ke
pomalam poi hote merakulo
mur nga lamau ero. Tal
heke penna nge hana ellechle
mana nge singiria haleles ke
hemasia iri.

Pe Iesus i rara pe hetoro
nga kileng pe kileng.
7 Iua nena hana iri analoch
pe nai pe tunge kerkerenga
nge iri ke te helope hote un-
einei mur pe kulos hote iri
ke nachnai ke tela nga kileng
mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke po-
mai, “A i pe a mene ute kela
luluch nga lemo inga ero. A
rahit mene lemo eko. Pe
a takis kole ero pe a mene
ngaunga ero pe umtutuna
ero.
9 A heronia ae ulina pe
lemo hengeron la ellechle
nenge tu hite imo nem lo pe e
ero ol.
10 Nenge teke ateu nga pele
e, atu mana nga lamam kela
het nga etue nenge a lohaka
nga kileng nem.
11 ✡Pe nenge teke ala nga
kileng hel pe hehei pe hana
lemeria ero ia imo pe te longo
taua imo ero, a pasis sue ich
nga apemo nga etue nenge
a lohaka. Ke nem heneue
iri nga NeHalang letena inin
ngana.”
12 Iok, tei hot la pe te haliu
hot lange hehei pe hana ke
te hulia iri nga reria poinga
porekreke ngana mur.

✡ **6:2:** Ioa 7:15 ✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11 ✡ **6:11:** Ume 13:51
✡ **6:13:** Iei 5:14

13 ✡Pe te helope hote un-
einei mur halang, pe te taune
ae oliua eina nge iri nenge
singiria haleles pe te hemasia
iri ke te urana mule.
14 ✡Naungaala ana non
Herot longe nei iange Iesus
pingana song ke hulua te
eteia. Hana hel te teke,
“Ioanes nenge henunun
lohaka mule nga metenga.
Pomalam nena kerkerenga
tu nge i ke poi hote ure
merakulo nemur.”
15 Pe hel te hele, “I Elaisa”
pe hel pule te teke i hetata-
longa e pule nenge pomange
hetatalonga hel nge nike.
16 Ne Herot longe pe hele,
“Ioanes nenge e hele ke te
chatoa kanna laka, lohaka
mule nga metenga nem.”
17 Ne Herot isipona tunge
helenga ke te laua Ioanes pe
te kale hite pe tetal teua nga
tuele au ngana. Ne Herot poi
ke pomam iange lei heke tina
Pilip nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge
ne Herot ke teke “Iong o leia
tim nehei pe nem ma ke
pengpeng nga rera hotonga
ero.”
19 Pe Herotias hul haka ae
lapusa ngana nge Ioanes ke
teke une i. Pe ero.
20 Iange ne Herot matau
ele Ioanes nge i non nge na
poinga pengpeng pe nanas
mene NeHalang. Ke poma-
lam Herot poi ele mene i nga
tuele au ngana. Herot long-
longe Ioanes pe letena tuanin
rara halang pe lemene nge
longo manmana nge i.
21 Iok laol, Herotias nena
kue semel ngana nenge hune
Ioanes lohot ol. Ngana
laka nga etue nenge te poia
ngaunga matana nenge
leteria metene etue nenge
Herot tana hoe i ia. Pe
Herot iua ana lang mur.
Hana papalauna mur nenge
te nauele kileng mur pe
iri nenge te mukmuka nge
palinga hel ana hana mur pe
hana papalau ngana mur nge
Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias
tuna teu at ke hes, poia ne
Herot pe ana lang mur ke te
iech toto. Pe non soke nem
hele lange he malolong nem
ke teke, “O hele at nge iau nga
utar nenge lemem tau tote pe
e tunge lange iong.”
23 Pe hele lange i ke kerk-
ereng toto ke teke, “O teke o
longia utar? Lemem ngam
mana! Nenge teke lemem
ke o mene ure lochloch
ngana nenge enau ele, lape
e chachia nga tuna ngana ke
lem hele pe lek hele.”
24 Ol pe he nem i hot la,
pe onteia tana, “Lape e longia
utar mai?”
Pe tana tuacholia, “Ola pe
o longia Ioanes nenge he-
nunun palpalna.”
25 Pe ueiuei mana he nem
la mule nge naungala ana
non neu pe hele, “Lemek ke
o tunge Ioanes nge henunun
palpalna ana kaliu at nge iau
heueu mana nei.”
26 Ol pe naungaala ana non
neu letena poreke toto, pe

✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

✡ **6:18:** Lev 18:16

meia i nge teke lape chan-
nanga mana nga ana lang
mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena
non nge hunun hana kela
mene Ioanes palpalna. Non
nem la pe chatoa Ioanes
kanna nga tuele au ngana.
28 Pe mene palpalna nga
kaliu ke at mule pe tunge
lange he nem pe he nem
tunge lange tana.
29 Ioanes na hana mur te
longe nei pe teat ke te mene
koluna kela tealo hite nga
rika letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur
teat mule nga reria inga mur
pe te nana luluch nge i. Pe te
nene ure nenge te poia nenge
te heleia lange hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te
atat pe te lala ke te poia Iesus
pe nena hana mur ke te ngau
ero. Ol pe Iesus hele lange na
hana mur ke teke, "Ita ol, tala
nga kileng unne ke ita toro ke
a tah eingamo mukam."
32 Ol pe te mene sulang pe
teote langa kileng e nge mele
tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge
tela pe te eteia lo. Poma-
lam te hile kileng lochloch pe
te song nga ich ke iri muka
langa kileng nenge lape Iesus
pe nena hana mur tesio ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga su-
lang pe esia hulua pe letena
poreke toto ia iri iange tepoi
ke manga sipsip nenge aria
naualanga ero. Pe talun ke
hetore iri nga ure nge halang
toto.
35 ✡Chaia matana puluch
sisio lo pe nena hana mur
teat nge i pe te hele, "Kileng
nei, ich sana lomona mana pe
ngaunga ero pe chaia matana
i sisio mai loi.
36 O kulosia iri ke tela
nga kileng mur nenge tetu
rochroi ke teol aria ngaunga
ke te ngau."
37 Pe Iesus hele, "Imo
sipomo a tunge aria
ngaunga."
Pe te hele, "Mo hengaua iri
ke mere mai? O teke mo olia
aria ngaunga? Nem lape um-
tutuna halang toto paiam!"
38 Pe Iesus onteia iri, "Beret
hia nge ma mau? Ala ke anau
toto."
Te tango rara ke het pe te
hele, "Beret iri lime iau pe
ruo nai pule."
39 Ol pe Iesus hele lange na
hana mur ke te poia hulua ke
teare sio nga heilil.
40 Pe teare nga tuluk mur
ke te nanas tau hel. Tuluk hel
iri ana non kina lime (100) pe
hel iri ana non kina nai pe
analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret
lime neu pe ruo nai neu. Pe
nau haka langa tapa pe hele
urana lange NeHalang. Reke
beret nemur pe tunge lange
nena hekulkulonga mur ke te
heronge nge hehei pe hana.
Pe heronge ruo nai neu nge
iri lochloch pule.
42 Iri lochloch te ngau pe
saria una toto.

✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mak 8:1-9

43 Pe Iesus na hana mur
te heua beret pe ruo alu-
ana mur ke muta toto nga
chasang nge iri analoch pe
nai.
44 Hana nenge te ngau, iri
5,000.

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Pe ueiuei mana Iesus
hele lange na hana mur ke te
haka nga sulang ke te muka
lange Petsaita. Pe i tu pol
mukam ke kulos mulmule
hulua ke tela mule nga reria
kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i
haka langa hengene ke heta-
laulau.
47 Kileng miliko sio pe nena
hana mur te manmana nga
ech hetaliliu ngana tunan-
gana lo pe i toro tu nga ich.
48 Pe esia nena hekulku-
longa mur nge te pur kikiria
toto ia sulang ote ngana iange
tuttula eingana tua ele iri. Pe
nga uachuach Iesus i nga ech
ona ke lange iri. Teke ris tote
iri
49 ✡pe te esia i nge ii nga ech
ona pe te teke ma moiuk iam
pe alngaria haka.
50 Iange iri lochloch tenaue
i pe te matau. Ueiuei mana
pe hele lange iri ke teke, “A
matau ero! A kerkereng, Iau
pa i!”
51 ✡Iuch haka lange iri nga
sulang pe tuttula nem mete
sio. Pe te rura pe leteria una
ala,
52 iange leteria mallaha ero
toto nga beret nenge Iesus
heronge nem luna.
53 Te ote tele nga ech het-
aliliu ngana ke tela nga ich
nge Kenesaret pe te hele heke
reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang
pe ueiuei mana hehei pe
hana tenau urume Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng
lochloch ngana nga kileng
palaungana nem. Pe te tak-
isia iri nenge singiria haleles
nga hete ke te lala nga kileng
nemur nenge Iesus tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch
ngana nenge Iesus laia, te
mene reria haleles kina mur
lala nga ingaala munna mur.
Pe te hele kerkereng lange
Iesus ke te teke iri nenge
singiria haleles te raua nena
hengeron ilina. Pe iri nenge
te raua te urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike
(Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel
nenge te hetottore hotonga,
teat nge Ierusalem pe te
hemurung hite Iesus ke liliu
tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena
hana mur hel nge te ngau hit
mene peria muna ngana nga
NeHalang matana pe te lome
tele peria ero.
3 Iange Paresio mur pe Is-
rael mur hel pule te ngau tan-
gai mana ero. Te nanasia iri
siporia reria poinga nenge te
mene nge reria tete mur, ke
te lomo sio tele peria ke nek
mukam ke het pe te ngau ol.

✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39 ✡ **7:2:** Luk 11:38

4 ✡Pe pule, nenge teke te
mule nga ingala, te ngau tan-
gai ero. Tenun tala mukam.
Pe te nanasia poinga halang
pule, manga nenge te lome
aria ure lochloch nenge te
inin ia pe te tuntun ia. Te
teke te nanasia poinga ne-
mur ke te urana nga NeHa-
lang matana.
5 Pe Paresio mur pe iri
nenge te hetottore hotonga,
te onteia Iesus, “Lem hana
mur te ngau luluch nga peria
muna ngana. Pomere nge te
nanasia poinga nemur nenge
ratete mur te hesue ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke,
“Hetatalonga Isaias hele ke
manmanna nga nenge has pe
hele urume imo hana nenge
amo hengetau nachnai ke
teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau
nga haria ulina mana
pe nga leteria tetu kelkel
toto nge iau.
7 Te heto heke iau pe leteria
manmanna ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te
hile Non Soke nena
hotonga
pe te hetoro manmana
nga hana mana reria
poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile
hote NeHalang nena hotonga
pe a nanas mene hengetoro
nenge hana mur.
9 Oe, a etei tote poinga
nenge a sausaua NeHalang
nena hotonga pe a nanas
mene imo sipomo lemo
poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga
hotonga nenge Moses tunge
lange imo. Iange Moses nena
hotonga hele ke teke, ‘O longo
taua temem pe tam.’ Pe pule
hele ke teke, ‘Itei nge hele
poreke tana pe temene, lape
te hune i.’ Imo a saua ho-
tonga nem pe a hetoro hel
mana ia a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo
taua tana pe temene pe teke
tunge tunginga lange iri, pe
imo a hele ele i ke mene mule
tunginga nem ke NeHalang
nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge
a pallaklaka poia mele
nem ke longo taua tana pe
temene ero pe halaua iri nga
tunginga ero ol.
13 Ke nga poinga nem a het-
aua NeHalang nena hotonga
nga lemo poinga. Pe a poia
lange hana hel pule ke poinga
nenge pomai lohot ke halang
toto.”
14 Ol pe Iesus iu mule hulua
nemur pe hele lange iri, “Imo
lochloch a longo at nge iau
pe letemo mallaha nga ure
nenge e heleleia nei.
15 ✡Ure nenge tu nge hot pe
teu langa none letena, poia
letena ke muna ulu nga Ne-
Halang matana ero. Ure
nenge tu nge teu pe lohot at,
poia non nem ke muna ulu
nga NeHalang matana.
16 Apal talngamo pe a longo
ke neknek!”
17 Iesus hile sue hulua pe
teu langa pele pe nena hana
mur te onteia i nga helenga
opene nei.

✡ **7:4:** Mat 23:25 ✡ **7:6:** Isa 29:13 ✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **7:15:** Ume 10:14-15

18 Pe Iesus hele lange iri,
“Amo hauaua toto kura kai?
Ure nenge tu nge hot ke
teu langa mele letena poia
i ke poreke nga NeHalang
matana ero.
19 Iange teu langa kakaona
ero. Teu la mana nga
makanna pe lohot mule nga
singina.” (Iesus nena helenga
nei luna, teke ngaunga
lochloch ngana te urana nge
te ngaua.)

20 Pe Iesus helolo une
na helenga ke teke, “Utar
nenge tu teu nga none letena
pe lohot at, poia non nem
ke poreke nga NeHalang
matana.
21 Iange ure poreke ngana
nemur te lohot at nga non
nem letena. Ngana laka;
letena tuanin ngana poreke
ngana mur, pe salaulau pe
keme pe hunun hana pe poi
poreke lala nge leinga kina
mur,
22 poinga nenge naulele
ure mur pe na polo tantana
pe channanga pe meia iri
ero pe sana kekeke pe chan-
nanga ke heporeke mele ene
pe longo olole, letena matana
ero pe poi pulut mana pe ure
poreke ngana hel pule.
23 Ure poreke ngana nemur
tetu nga none letena nike pe
te lohot at nge hot pe te poia
i ke poreke nga NeHalang
matana.”

24 Iesus hile sue kileng neu
pe langa kileng mur nenge
rochroi nga kileng nenge Tir.
Teu nga pele e pe lemene
ero nge mele e eteia i nge tu
lamau. Pe tu ke talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge
tuna heingana. Ana hei longe
Iesus pe lange i ke ueiuei
mana. La pe ma sio nga Iesus
apena ke teke Iesus heurana
ia tuna.
26 Ana heingana nena nge
Israel ero. Te hoe i nge
Poenisia nge Siria. Hele lange
Iesus ke helope hote uneinei
nge tuna heingana nem.
27 Pe Iesus hele, “Poinga
nenge ta mene aina kinkino
ngana aria ngaunga pe ta
saua lange kaone mur peng-
peng ero. Ta hengau tele aina
kinkino ngana nenge Israel
muka.”
28 Pe hei neu tuacholia
ke teke, “Oe Non Soke, pe
kaone mur te ngaua aina
kinkino ngana aria ngaunga
mumuna nga hatanga ene!”

29 Ol pe Iesus hele lange
i, “Uneinei uahot nge tum lo
nga tuacholinga nem. Ola
nga lem pele ol.”

30 Ana hei la mule nga na
pele pe naue tuna nge ma nga
hete. Pe uneinei ua hot nge i
lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe
i haka lange Siton pe i sio
langa ech hetaliliu ngana nge
Kalelea nga tuele kina nenge
ene Tekapolis.
32 Hana hel te takisia none
lange Iesus. Non neu tal-
ngana hit pe ana hengetau
meena. Pe te hele lange Iesus
ke tal heke penna nge i.
33 Pe Iesus mene kelkel ia
non neu nge hulua pe puo
teua penna kukana langa ana
non talngana. Ulut pe raua
non neu ana hengetau.

34 Ol pe Iesus nau haka
langa tapa, eingana tah pe
hele, “*Epata!*” Luna, “O longo
mule!”
35 Ueiuei mana non nem
longo ke nek pe ana hengetau
polpolenga pe hele ke mal-
laha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange
hehei pe hana nemur ke teke
te heleia lange mele e ero ol.
Hele lala nge iri ke te hele ero
pe iri te tamia ana helenga ke
halang tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te
longe te rura toto nge Iesus pe
te hele, “I umeia ure lochloch
ke urana mana. Pe poia iri
nenge te longo ero ke te longo
mule pe iri nenge te hele ero
ke te hele mule.”

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000
(Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat
ke te eukirau pe aria ute ero
nge te ngaua ol. Pe Iesus iua
na hana mur lange i pe hele,
2 “Letek poreke ia hulua ne-
mur iange tetu luluch nge iau
ke etue mol pe ute nge ta
tunge nge iri ke te ngaua ero.
3 Nenge teke e hengaua iri
ero pe e kulosia iri langa ria
kileng, lape te makuk leilei pe
te mete par nga kue iange iri
hel nge teat nga kileng nga
tau.”
4 Pe nena hana mur te hele,
“Kileng nei tu loulou mana pe
mele hel tetu nga lamai ero,
pe itei nakuna nge tango ke
ngaunga halang pe hengaua
hulua nei?”
5 Pe Iesus onteia iri, “Amo
beret hia mau?”
Pe te hele, “Rahtele nai.”
6 Ol pe Iesus hele lange
hulua ke teare sio nga ich.
Pe mene beret rahtele nai
neu pe hele urana nge NeHa-
lang. Reke iri pe tunge lange
nena hana mur ke te heronge
lange hulua nemur. Ol pe
nena hana mur te mene ke te
herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel
pule. Pe Iesus hele urana
lange temene nga ruo nemur
pe hele lange nena hana mur
ke te heronge pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua
ke saria una. Hulua nemur
iri 4,000. Pe na hana mur te
mene ke chasang iri rahtele
nai nge te muta nga ngaunga
aluana mur. Te ngau ke het
pe Iesus kulosia iri ke tela
sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga su-
lang luluch nge na hana mur
pe tela nga kileng nenge Tal-
manuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E
(Mat 16:1-4)

11 Paresio hel teat nge Iesus
pe te talun ke te heleia i.
Te teke te hekoukou ele i pe
te onteia i ke ume hote ure
palaungana e ke te eteia nge
i Non Palau tuna.
12 ✡Iesus letena poreke
nge leteria manmanna nge
i ero pe eingana chup pe
hele, “Pomere nga imo hana
heueu ana nei a ontei nga

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5 ✡ **8:1:** Mak 6:35-44 ✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29

ure papalau ngana nenge a
rura ia? E hele ke manmanna
lange imo, lape e umeia ure
palaungana nem ke a neue
ero."
13 Iesus hile sue iri pe haka
mule nga sulang pe te lotele
langa ech hetaliliu ngana
ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana
(Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur lete-
ria lilil nge te mene ngaunga
ke halang. Pe aria beret elle
mana ma nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri,
"Anau ala amo ke nek nga
Paresio mur pe Herot leteria
tuanin ngana, iange leteria
tuanin ngana poma laka nga
ure tutuna nenge tetal teua
langa beret pe poia ke una
haka (is)."
16 Pe nena hana mur te hele
tele hel nge iri siporia, "Ee!
Iesus hele ke pomai iange ara
beret ero."
17 ✡Iesus eteia utar nenge
te heleleia pe onteia iri,
"Pomere nenge a heleleia
nga beret nge ero? Letemo
matana ero kura kai?
18 Imo matamo pe a kolkol
kai? Pe talngamo pe a longo
ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke
hana iri 5,000 te ngaua.
Letemo metene ero kai? Pe
chasang hia nenge te muta ia
ngaunga aluana mur?"

Pe te tuacholia ke te teke,
"Iri analoch pe nai."
20 Pe Iesus ontei mule iri,
"Pe nenge e reke beret iri
rahtele nai lange hana iri
4,000, a mene chasang hia
nenge te muta ia ngaunga
aluana mur?"

Pe te tuacholia ke te teke,
"Iri rahtele nai."
21 Pe Iesus onteia iri,
"Letemo mallaha ero toto
kura kai?"

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

22 Iesus pe na hana mur
tela ke te lohot nga kileng
nenge Petsaita pe hana hel
te mene none nenge matana
hit at nge Iesus pe te hele ke
kerkereng lange i ke rahaka
nge non neu.
23 Iesus rahite non nem nga
penna pe he i ia i ke tei hot
nga kileng neu ke tetu ke iri
toro mana. Ol pe Iesus ulut
haka nga non neu matana pe
tal heke penna nge i pe onteia
i, "O amnei langa matam? O
esia ute kau?"
24 Non neu nau haka pe
hele, "E neue hana pe te po-
manga ae mur nge tei rara."
25 Iesus tal heke mule
penna nga non neu matana
pe nau ke urana sapele pe
esia ure lochloch ngana
ke mallaha ol. 26 Pe Iesus
kulosia i langa na kileng pe
hele lange i ke teke, "Ola pe
oteu la mule nge Petsaita
ero."
27 Pe Iesus pe na hana mur
tei ke tela nga kileng nemur
nge Kaesarea Pilipai. Teii
nga kue pe Iesus onteia iri,
"Hehei pe hana te teke iau
itei?"
28 ✡Pe te tuacholia ke te
teke, "Hel te teke iong Ioanes
nenge Henunun. Hel te teke

✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44 ✡ **8:28:** Mak 6:15

iong Elaisa pe hel te teke iong
hetatalonga e.”
29 ✡Iesus onteia iri, “Pe
imo? A teke iau itei?”
Pe Petrus hele, “Iong
Mesias, nenge NeHalang hele
tala ia ke teke kulosia at.”
30 ✡Iesus toto hita lange iri
ke teke, “A hele hote iau lange
mele e ero.”

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ol pe Iesus talun ke
hetore nena hana mur, “Non
Tuna lape takisia melmelenga palaungana. Pe hana
papalauna pe tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur pe hana nenge te hetottore hotonga mur, lape
lemeria ero ia i pe te hune i ke
mete. Pe nga etue mol ngana,
lape maul haka mule.”
32 Iesus hemallaha hot tote
nei lange iri. Ol pe Petrus
mene hot kelkel ia i pe talun
ke hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau
la mule nge na hana mur
pe heleia Petrus ke teke,
“Satan, oua nge iau. Letem
tuanin ngana mur song ke
nanasia NeHalang letena
tuanin ngana ero iam. O
nanas mene hana leteria
tuanin ngana pa iam.”
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana
mur pe hulua nemur ke teat
nge i pe hele lange iri ke teke,
“Mele nenge teke at luluch
nge iau, hile hote i pe takisia
ana manga toto ke nanasia
iau.
35 Iange mele nge teke
eleis maulngana nga ich,
lape alparia maulngana
toto ngana. Pe mele nge
teke alparia maulngana
nge iau, nga helenga urana
toto ngana lape mene mule
maulngana toto.
36 Pomere, urana nge none
mene ure lochloch nga ich ke
poia i ke alparia maulngana
toto ngana? Nem lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge
mele maulngana toto ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue
poreke ngana nei, leteria
manmanna nge NeHalang
ero. Nenge teke mele meia
i at nge iau pe nga lek
hengetoro mur, Non Tuna
lape meia i lange mele
nem pule nga etue nenge
sio at luluch nga Temene
nena hemalmalinga luluch
nge angkelo mur nenge te
pengpeng.”

9

1 ✡Iesus mene une nena
helenga ke la pe hele ke
teke, “E hele lange imo ke
manmanna. Hel nge imo
nenge ames nga lamai heueu
nei, lape a maulul kura
ke a esia NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge
at luluch nga kikina ngana
toto.”

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga
hoena Iesus mene Petrus pe
Ieims pe Ioanes ke iri ul te

✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33 ✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18

haka langa hengene nga lut
toto ke tetu ke iri toro mana.
Tenau la pe Iesus singina pe
na hengeron lohot ke altoto.
3 Na hengeron hussu pe
sinaha toto. Mele nga ich nei
purpur ero nge poia ke hussu
ke pomau.
4 Ol pe iri mol te naue Elaisa
pe Moses nge te hele lululuch
nge Iesus.
5 Pe Petrus hele haka lange
Iesus, “Non Soke, imem koi
motu nei lo pe urana nge mo
hemes ke pelpele iri mol ke
lem e pe Moses na e pe Elaisa
na e.”
6 Petrus pe pekngana mur
te matau toto lo iau pe letena
lilil nga utar nenge lape
heleia.
7 Ol pe ulu lohot pe ana
mulil ma hite iri pe te longe
helenga e nge sio at nga ulu
ke teke, “Tuk nge mutek tau
tote koi. A longo taua i!”
8 Tenau rara ke ueiuei
mana pe te neue mele ero
ol. Tenau mene Iesus nge tu
luluch nge iri.
9 Nga tesio mule ngaria nga
hengene Iesus hele lange iri,
“A hele lange mele ero nga
utar nge a naue kela het nga
Non Tuna maul haka mule
ngana nga metenga.”
10 Te longo taua na helenga
pe iri siporia te ontei hel
mule nge iri, “Maulinga nga
metenga luna ma ke mere?”
11 ✡Ol pe te onteia Iesus,
“Pomere nenge iri nenge te
hetottoro nga hotonga te teke
Elaisa at tala?”
12 ✡Pe Iesus tuacholia ke
mai, “Manmanna ke Elaisa
at tala ke he pengpengia ure
lochloch. Pe pomere nenge
NeHalang na helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke
teke Non Tuna lape takisia
melmelenga palaungana pe
lemeria ero ia i?
13 ✡E hele lange imo, Elaisa
at lo pe hehei pe hana tepoi
poreke i nga lemeria ngaria
ke pomanga NeHalang na he-
lenga nenge tehas sue nge
nike hele ngana.”

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hen-
gene pe te esia hulua nge
temes liliu ele Iesus nena
hana mur pe hana nenge te
hetottoro nga hotonga, tetak
ulu helelia helenga luluch
nge iri.
15 Hulua te esia Iesus pe
te rura pe te iech pe te song
lange i.
16 Pe Iesus onteia na hana
mur, “A tak ulu heleleia he-
lenga nga utar?”
17 Pe None nga hulua lete-
ria tuacholia, “Non Soke, e
mene tuk at nge iong iange
uneinei tuteu nge i pe poia i
ke hele ero.
18 Etue hel uneinei teu heke
i pe tamal sue langa ich pe
melona tua nga hanna, pe
tele hite ngingina pe ma ke
tak ton. Pe e onteia lem hana
mur ke te helope hote pe te
alker taua.”

✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14

19 Iesus hele lange iri, “Etu
luluch nge imo ke mala toto
lo. Pomere nenge letemo
manmanna ero mana mam?
Etu luluch nge imo ke mere
ol? Pe e halaua imo ke mere
ol? A mene kol nem at nge
iau!”
20 Te mene i lange Iesus.

Mala ero pe uneinei esia
Iesus pe tamal sue kol nem
langa ich. Poia i ke loiloi
pe sechul rara pe melona tua
nga hanna. Ol pe Iesus onteia
temene,
21 “Ure nem tu nge i ke etue
hia lo?”

Pe kol neu temene hele,
“Nga i kino ngana nike.
22 Kokoeses uneinei tamal
heke i nga oan ngingina
ngana ke teke une i. Pe
tamal teua i nga ech. Pomere,
nakum toto nge letem poreke
ia imem pe o halaua imem
kau?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iong
o hele ke o teke, ‘Nakum
toto?’ Pe iong nakum pule
la! Mele nenge letena man-
manna, nakuna toto nge poia
ure lochloch ngana.”

24 Ueiuei mana kol neu
temene hele, “Iau letek
manmanna ngana koi tu, pe
kerkereng ero. O halaua iau
ke letek manmanna ngana tu
ke kerkereng!”

25 Iesus esia hulua nge lape
ueiuei mana pe te emurung
taua iri, tunge helenga kerk-
ereng ngana langa uneinei ke
teke, “Iong uneinei nenge o
poia kol nem ke talngana hit
pe hanna hit, o lohot nge i pe
otu teu mule nge i ero ol!”
26 ✡Uneinei neu alngana
haka pe heloiloi ia i pe
iuch hot sapele. Pe kol neu
nakuna pomanga mete. Kela
iri lochloch te heleia, “Kol
nem mete iam!”
27 La ol pe Iesus rahite i nga
penna pe isipona mes haka.
28 Iesus pe na hana mur
teteu langa pele ke iri toro
mana, pe na hana mur te on-
tei hote i, “Pomere nenge mo
alker taua uneinei nemai?”
29 Iesus hele, “Heta-
laulaunga mana helope hote
ure nenge pomai. Ute e ero
ol.”

Iesus Hele Muleia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur
te lohaka nga kileng neu pe
tei tele kileng nenge Kalelea.
Iesus lemene ero nge mele
eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena
hana mur pe hele lange iri,
“Lape mele tung heke Non
Tuna langa hana peria ke
te hune i. Pe nga etue mol
ngana lape maul haka mule
nga metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro
nei luna ero pe te matau pule
nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam
pe teteu nga pele letena pe
Iesus onteia na hana mur, “A
hele helel ia utar nga kue?”

✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 ✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 ✡ **9:32:** Luk 9:45

34 Pe te tuacholia i ero iange
nga kue te hele helel ia itei
nge iri nge i palaungana toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua
nena hana analoch pe nai
nem pe hele lange iri, “Itei
nenge lemene ke teke i muka,
au sue i ke i hoena pe ume
mule nge iri lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene
mele sune pe hemesia i nga
mataria. Lolo heke i pe hele
lange iri,
37 ✡ “Itei nenge longo taua
iau ke poi ke urana lange
mele sune nge mai, poi ke
urana at nge iau pule. Pe itei
nenge poi ke urana at nge iau,
poia at nge iau toro ero. Poia
la pule nge i nenge kulos sue
iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia
(Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus,
“Non soke, mo esia none nge
helope hotot uneinei nga lem
kerkerenga, pe mo hele lange
i ke poia ero iange pekngara
ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi
ele i ero, iange mele nenge
poi hotote merakulo nga lek
kerkerenga lape hele poreke
iau ke ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele
poreke ita ero, i pekngara ia.
41 ✡E hele ke manmanna
lange imo, mele nenge eteia
ke lek hana mur imo pe tunge
ech lange imo ke halaua imo,
NeHalang lape tuacholia ke
tunge ure urana ngana lange
i.”

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero
(Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 “Nenge teke mele poia
elle nge aina kinkino ngana
nemur nenge leteria man-
manna nge iau ke poia
poinga poreke ngana, tu-
acholinga nga poinga nei
poreke toto nga te heon hite
um palaungana nga mele
nem kanna pe tesau hote i
nga leme.
43-44 ✡Pomalam, nenge teke
perim poia iong ke o losio
nga poinga poreke ngana,
o chatoa ke lasus! Urana
toto nge perim ero pe o
mene maulinga nge Iesus. Pe
poreke ngana, perim nai tetu
pe osio langa oan nge henge
lemlem.
45-46 Pe nenge teke apem
poia iong ke o losio nga
poinga poreke ngana, o
chatoa ke lasus! Urana toto
nge apem ero pe o mene
maulinga nge Iesus. Pe
poreke ngana, apem nai tetu
pe osio lange oan nge henge
lemlem.
47 ✡Pe nenge teke matam
poia iong ke o losio nga
poinga poreke ngana, osul
hote ke lasus! Urana toto
nge matam ero pe o mene
maulinga nge Iesus. Pe
poreke ngana, matam nai
tetu pe osio langa oan nge
henge lemlem.

✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:41:** Mat 10:42 ✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Isa 66:24

48 ✡Nga kileng nenge mat-
mata lape tole iri, pe ana oan
mete erochro.
49 “Lape oan helemlem ia
iri lochloch.
50 ✡ “Mesmes urana. Pe
nenge teke mesmes ngana
het, lape mesmes mule ke
mere ol? A poia atu ngamo ke
manga mesmes pe a nauele
imo ke nek.”

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga
kileng nem pe i ke lange
Iutea, pe lotele nga ech nge
Iortan. Hulua teole taua i
pe hetoro mule iri ke manga
popoia ke kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge
Iesus pe te ollaka hote i. Te
onteia i, “O hele at nge imem.
Hotonga hele ke teke urana
nge none hile nehei pule?”
3 Iesus tuacholia pe ontei,
“Moses tunge hotonga tei
lange imo?”
4 ✡Pe iri te tuacholia.
“Moses tunge hotonga lange
Israel mur pe hele ke teke,
‘Mele nenge lemene ke hile
nehei, isipona asia alalaha ke
hele tote i nge hile nehei lo.’ ”
5 Pe Iesus hele lange iri,
“Moses tunge hotonga nem
iange te hetore imo pe anali
toto nge a longo tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga
ure lochloch te lohot ngaria,
‘NeHalang ala hote none pe
hei e ke pomanga NeHalang
nena alalaha hele ngana.’
7 ✡ ‘Ke pomalam non nem
hile temene pe tana pe tu lu-
luch nge nehei
8 pe te lohot ke iri elle mana
nga singiria.’
9 Ke NeHalang puo tomia
imo pe mele pele las mule
imo ero ol.”
10 Iok Iesus pe na hana mur
teteu la mule nga pele letena
pe na hana mur te onteia i
nga ure nemur.
11 ✡Pe hele lange iri ke teke,
“None nenge hile nehei pe lei
haka mule, poia poinga nge
poreke lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e
nenge hile ene pe lei haka
mule, poia poinga nge poreke
lange ene.”

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng
nem, te laia tuturia mur nge
Iesus ke rahaka nge iri pe
Iesus na hana mur tepoi ele
iri.
14 Iesus esia poinga nei pe
letena inin pe hele lange na
hana mur, “Apoi ele iri ero,
teat nge iau. Iange NeHa-
lang nena mutenga tu nge iri
nenge pomai.
15 ✡E hele ke manmanna
lange imo, mele nenge mene
NeHalang nena naualanga
pe nekinga ke pomange mele
sune ero, lape teu laia ero.”

✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34 ✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33 ✡ **10:11:** Mat 5:32 ✡ **10:15:** Mat 18:3

16 Iok laol, Iesus lole aina
kinkino ngana pe tal heke
penna nge iri ke pete iri.

Non Nenge Na Ure Halang
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mul-
mule lo pe none song la pe
tualou nga matana pe onteia
i, “Non Soke urana ngana
ellem, lape epoi ke mere ke e
mene maulinga ke koko?”
18 Iesus onteia i, “Pomere
nenge o hetue iau ke urana?
Mele e ero nge urana. NeHa-
lang i toro mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge
NeHalang tunge lange Moses.
‘O hune mele ero. O tak
tote mele nehei ero. O keme
ero. O hele poreke mele ero.
O topala hite lem kemenge
ero. O longo taua temem pe
tam.’ ”
20 Pe non neu hele, “Non
Soke, e longo taua hotonga
lochloch ngana nemur nga
iau lolomele ngak nike.”
21 Iesus mutena taua non
neu pe nau pengpeng lange
i pe hele, “Ute elle mana o
poia ero kura. O mene lem
urelu mur pe o laia nga in-
gala matana ke te olia pe o
tunge ana umtutuna lange
pakar mur. Pomalam otu ke
nek nga lut nga tapa. Iok, o
nanasia iau ol.”
22 Non neu longe pe
nakuna poreke pe ua iange
letena ia nena ure nge
halang.
23 Iesus nau lange na hana
mur pe hele lange iri, “Anali
toto nge iri nenge reria urelu
halang pe teteu langa NeHa-
lang naualanga pe nekinga!”
24 Iesus na hana mur te ru-
raia helenga nei pe Iesus hele
sapele, “Pekngak mur, anali
toto nge ateu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel
palaungana iteu nga pakeka
polona sune. Pe anali toto
ngana nge mele nenge na
ure halang pe iteu langa Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga.”
26 Iesus na hana mur lete-
ria lilil toto nga helenga nei,
pe te ontei hel mule nge iri,
“Itei nenge lape NeHalang
mene mule i mai ol?”
27 Iesus nau la mule nge
iri pe tuacholia, “Imo sipomo
nakumo ero toto nge a ha-
lau mule imo pe nge NeHa-
lang semel mana. NeHa-
lang nakuna nge poia ure
lochloch ngana.”
28 Mala ero pe Petrus
lohaka pe hele, “Onau,
imem mo hile sue lemem
urelu lochloch ngana pe mo
nanasia iong.”
29 Iesus hele lange iri, “Oe,
e hele lange imo ke man-
manna, itei nenge hile sue na
kileng pe titina mur pe liliuna
mur pe temene pe tana pe
aina kinkino ngana pe ich ke
nanasia iau pe haliu hote lek
helenga urana ngana,
30 i lape mene mule ke ha-
lang toto nga etue nei. Lape
mene mule ke ana non kina
lime; nga pele mur pe titina
mur pe liliuna mur pe tatana
mur pe aina kinkino ngana

✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20

pe ich. Pe pule lape hana
hel tepoi poreke i pe nga
hoena lape tu luluch nge iau
ke kokoes.
31 ✡Pe hulua nenge te heto
heke iri ke iri nga muka, lape
iri hoena. Pe hulua nenge te
au sue iri ke iri hoena, lape iri
muka."

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur
tei nga kue ke te haka lange
Ierusalem pe Iesus i muka ia
iri. Pe na hana mur leteria
tuanin rara ke halang pe iri
nenge te nanasia iri te matau.
Ol pe Iesus mene hot mule
na hana analoch pe nai nem
pe hele mule ia ure nemur
nenge lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, "A
longo at. Ta haka lala nge
Ierusalem koi pe Non Tuna
lape te tung heke i lange
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe iri nenge
te hetottoro hotonga. Iri lape
te talue helenga ke te teke
mete. Ke het pe lape te tunge
i lange hana lomona ngana
mur.
34 Pe lape te hele poreke i
pe te ulut lolele i pe te palia i
pe te hune i. Pe nga etue mol
ngana nga hoena lape maul
haka mule."

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga
(Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims
pe Ioanes, tela nge Iesus pe
te hele, "Non Soke, mutemem
ke mo teke o poia ute nge
imem."
36 Pe Iesus onteia iri,
"Lememo taua utar nge iau?"
37 Pe iri te tuacholia, "Nga
etue nenge ola nga temem
na kileng nenge ririua tuia
pe oare nga lem kilanga
palaungana nenge te hemal-
mal heke iong ia, o hetakile
emem e nga ilim hele nenge
hoihoi pe e nga ilim hele
nenge tamalmal ke imem
soke luluch nge iong."
38 ✡Iesus hele lange iri, "A
eteia utar nemam? A eteia
ute ero iam! Iau lape e takisia
melmelenga palaungana. Pe
nakumo nge a takisia pule?
Ure poreke ngana lape lohot
nge iau ke e mete. Pe nakumo
nge a mete ke pomau pule?"
39 ✡Pe te tuacholia, "Oe,
nakumem la."
Iesus hele lange iri, "Man-
manna ke lape a takisia
melmelenga palaungana ke
pomange iau. Pe ure poreke
ngana lohot nge imo ke a
mete ke pomange iau.
40 Pe iau ak ume nenge e
hesilei hote imo ke a are nga
ilik hele pe hele ero. Mele
hel nenge muria nem lape iri
soke luluch nge iau pe NeHa-
lang hesilei hote iri ke het lo."
41 Iesus nena hana iri
analoch nem te longe Ieims
pe Ioanes reria helenga pe
leteria inin taua iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri
lochloch pe hele, "Imo a eteia
hana lomona ngana mur

✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31 ✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9 ✡ **10:42:** Luk 22:25-26

reria poinga lo. Aria soksoke
ngana mur tetal hekeke iri ke
te teke iri mukmuka nga ure
lochloch. Pe te teke te mene
kerkerenga palaungana pe
tenau ele ure lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga
nenge mai ero. Mele lemene
ke teke lohot ke i palaungana,
talsue i pe ume mule nge imo
lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lo-
hot ke i muka, iok, talsue
i pe ume ke pomanga lemo
hengekuleilei ana non ia.
45 Iange Non Tuna pule
at pe tal heke i ero. Sio at
pe talsio mene i pe takisia
melmelenga palaungana
nenge hemas mule hulua
halang."

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Iesus pe na hana mur
tela nge Ieriko. Te lohaka nge
Ieriko pe tei mule pe hulua
te nanasia iri. Pe ne Timias
tuna Patimias matana hit pe
arare nga kue ilina ke long-
long umtutuna.
47 Ana non longe nge
manga Iesus nge Nasaret kou
atat pe alngana haka, "Iesus,
Teuit tuna! Letemia iau ke o
halaua iau!"
48 Pe iri halang tepoi hele
pe te hele lange i ke reng. Pe
ero. Non neu alngana ke soke
toto ol, "Teuit tuna, letemia
iau ke o halaua iau!"
49 Ol pe Iesus mes sapele pe
hele, "A iua i ke at."

Te iu sapele non neu pe te
hele, "Atong o lohaka pe o
iech, iange i kou iuiua iong."
50 Non neu sau sue nena
hengeron nenge lololo ana pe
tamu haka pe lange Iesus.
51 Iesus onteia i, "Lemem
taua utar nge iau?"

Pe non neu tuacholia, "Non
Soke, e teke matak charchara
mule."
52 ✡Pe Iesus hele, "Ola ol.
Letem manmanna ngana
poia iong ke o urana lo."

Non neu matana char-
chara sapele pe nanasia Iesus
nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange
Ierusalem pe tei haka nga
hengene nenge Oliua. Pe te
lohot nga tuele tana nenge
Petpage pe Petani. Iesus
kulosia nena hana nai
2 pe hetoro hite iri, "Imo
nai ai langa tuele tana nenge
a naue la neu. Ai ke ala
pe a esia tongki nge te kale
hite pe mele songia ero kura.
Aun hote pe a mene at. 3 Pe
nenge teke mele onteia imo,
'A potatar ia ure nemam?' Pe
a hele lange i ke a teke, 'Non
Soke mutena taua ke teke la,
pe at muleia kura.' "
4 Tei ke tela pe te hottaua
tongki nge kalenga hit ke mes
nga kue nga pele matana pe
te un hote.

✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **10:52:** Mak 5:34

5 Hana hel nge temes
luluch te ontomoia iri, “A
un hote tongki nem ke a
potaria?”
6 Pe te tuacholia ke po-
manga Iesus hele ngana
lange iri pe te renge iri ke
tela.
7 Te mene tongki lange
Iesus pe tesau heke reria
hengeron langa ana ure ke
Iesus are haka ia.
8 Hehei pe hana tesau parai
ia reria hengeron nga kue
tana. Pe hel tela nga ume ke
te chatoa hakau ina mur pe te
tatach hote nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka
nge Iesus pe iri nenga hoena,
singiria kikele NeHalang pe
te makul haka, “Ta heto heke
NeHalang! Nena petanga tu
nge i nenge kulos sue at nga
Non Soke ene!
10 NeHalang pete etue
nenge atat ke pomanga pete
etue nenge temere Teuit
esele Israel mur nge nike. Ta
heto heke NeHalang nga lut
toto!”
11 Iesus iteu lange
Ierusalem, pe iteu langa
temene na pele. Pe nau rara
nga ure lochloch. Nau rara ke
het pe iri ul na hana analoch
pe nai nem, tei sereng mana
nga ulei ke tela nge Petani.

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero
(Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka
nge Petani ke tela mulmule
nge Ierusalem pe Iesus mete
ana.
13 ✡Esia ae popi nge ina ha-
lang pe mes nga tau pe ila ke
teke nau. Lape nganangana
ma ero? La ke es pe ina mana
pe nganangana ero iange ana
etue nenge hei ero.
14 Iesus hele taua ae popi
nem ke teke, “Nganangam
ero ol!” Pe na hana mur te
longe.

Iesus Langa Temene Na Pele
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Tela ke tesau hot nge
Ierusalem pe Iesus i teu langa
temene na pele. Pe talun
ke lope hote iri nenge tei
alala nga temene na pele. Pe
hekale hulia hatanga nenge
te hetata umtutuna ia pe
arenga nenge iri nenge tei
alala ia ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te
loloch urelu pe te tamo tele
rara nga temene na pele
letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore
hehei pe hana ke pomai,
“NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke,
“ ‘Lape te hetue lek pele ke
hehei pe hana
nga kileng pe kileng re-
ria hetalaulaunga ana
pele.’
Pe imo a poia ke nakuna po-
manga kemenge kina mur re-
ria pele nenge te talkomkome
ia.”
18 ✡Tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottoro hotonga te

✡ **11:9:** Psa 118:25-26 ✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1

longe ke pomau pe te tango
rara kue nenge lape te hune
Iesus. Pe te mataua i iange
hulua lochloch te rura ia non
ngana na helenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena
hana mur te lohaka mule nga
tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi
(Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te
nanasia kue nem pe te naue
ae popi neu nge kalum ke sio
langa ulanlana mur.
21 Petrus letena metene
utar nenge lohot pe onteia
Iesus, “Non Soke, onau la!
Ae popi nenge lem helenga
makia kou mete!”
22-23 ✡Pe Iesus hele lange
iri ke teke, “E hele ke man-
mana toto lange imo. Nenge
teke letemo manmanna nge
NeHalang, amo e hele langa
hengene nei, ‘O lohaka pe ola
ke osau teua iong nga ruach
letena!’ Nenge teke letem
nachnai ero pe letem kerk-
ereng mana nga utar nenge o
heleia, NeHalang lape poia ke
lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele
lange imo: Nga etue nenge
a hetalaulau pe a ontei nga
ute, letemo manmanna toto
ke a mene ure nem, pe lape a
mene ure e nenge a ontomoi
iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o
hetalaulau pe letem metene
poinga poreke ngana nge
mele poia lange iong, letem
poreke ia mele nem mukam.
Ke pomalam temere nga lut
lape letena ia iong nga lem
poinga poreke ngana mur
pule.
26 Pe nenge teke letem
poreke ia hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana
mur ero, temem nga lut lape
letena ia iong nga lem poinga
poreke ngana mur ero pule.”

Onteinga Nga Iesus Nena
Kerkerenga
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur
teat mule nge Ierusalem pe
Iesus i teu nga NeHalang
na pele palaungana. Pe
tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur
pe almasinga ana hana mur
teat nge i.
28 Pe te onteia i, “O kerk-
ereng ngam mere nge o poia
ure nemur? Itei he kerk-
ereng ia iong ke o poia iri?”
29 Iesus tuacholia iri, “Lape
e onteia imo mukam. Pe
nenge teke a tuacholia at nge
iau, iok iau lape e tuacholia
lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes
nena kerkerenga nenge he-
nunun nem at langai? At nge
NeHalang ma at nge mele nga
ich?”
31 Te hele hel mule nge iri,
“Lape ta hele ke mere mai?
Nenge teke ta tuacholia ke ta
teke, ‘At nge NeHalang.’ I
lape ontei mule ita ke, ‘Pe
pomere nenge letemo man-
manna nge i ero?’
32 Pe nenge teke ta teke, ‘At
nge mele mana nga ich’ hu-
lua nei lape te lope ita.” (Iri te

✡ **11:22-23:** Mat 17:20 ✡ **11:24:** Mat 7:7 ✡ **11:25:** Mat 6:14-15

matau iange hulua ramaria
kerkereng toto nge Ioanes i
hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus
ke te teke, “Mo eteia ero i.”
Pe Iesus hele lange iri, “Iok,
iau pule lape e tuacholia
lemo onteinga ero nga kerk-
erenga nenge e popoia urelu
nemur.”

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange
iri nga helenga opene, “Nga
etuene e none tue uain ana
late pe haua ana mapuo ke
liliu tom. Pe selia polo nenge
lape poi hote uain nganan-
gana eina ia. Pe hemesia
naungaala ana pele ke ona
langa lut ke tenau ele. Pe
tung sue late nem lange hana
hel ke tenau ele pe i kela ol.
2 Pe nga lulunga ana etue,
ume tokoninga nem kulosia
nena none ke la mene nena
uain nganangana hele.
3 Pe iri nenge tenau elele
ume nem, te laua ume
tokoninga nena non pe tepal
poreke i pe te kulosia i ke
patpata mana la ol.
4 Ol pe ume tokoninga ku-
losia nena none pule ke lange
iri. Pe iri nenge tenau elele
ume nem tepal chachia pal-
palna pe tepoi poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule
pe te hune i. Pe kulosia nena
hana mur hel pule pe hana
nemur te palia iri pe te hune
hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol,
ana non tuna nge mutena tau
tote. Nga hoena toto ol ku-
losia tuna pe hele, ‘Lape te
renge tuk pamla.’
7 Hana nemur teare pe te
neue ana non tuna nge i ke
atat pe te hele tele hel nge
iri, ‘Non nem tuna lape mene
lochloche ure nemur. Ta
hune i pe ta mene nena ure
nemur ke rera ia.’
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune
ke mete pe tesau hote i nga
ume.”
9 Pe Iesus ontei, “Ol pe ume
tokoninga nem poia utar ol?
I lape at pe hune hana ne-
mur pe tunge ume nem lange
hana hel pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena
alalaha ero kai?

‘Iri nenge te hemesmes pele,
te esia um e
pe te teke ma um nem
poreke.

Pe um nei urana toto nga um
lochloch ngana
nge hekerkereng ia pele
nem.

11 Ure nei NeHalang poia.
Ta naue pe nakuna
urana mana nga
matara!’ ”
12 Iuta mur aria papalauna
nemur te teke te laua Iesus
iange te eteia ke Iesus
heleleia iri nga helenga
opene nem. Pe ero iange te
mataua hulua. Ol pe te hile
sue i pe tela.

✡ **12:1:** Isa 5:1-2 ✡ **12:8:** Hip 13:12 ✡ **12:10:** Psa 118:22-23

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia
Paresio mur hel pe ne Herot
nena hana mur hel ke tela
nge Iesus ke te ollaka hote i
nga onteinga mur.
14 Tela nge i pe te hele,
“Non Soke, imem mo eteia
nge o hele ke pengpeng pe
manmanna toto lala nge
hehei pe hana lochloch. Pe
letem una ero nge hana
nenge reria ure halang ma
une sune mana. Pe o hetoro
ngam ia NeHalang na poinga
urana mana. Iok, o hele at
nge imem. Pomere nga rera
hotonga mur, lape ta saua
umtutuna ke lange non soke
nenge Rom, ma ero?”
15 Pe Iesus eteia reria ol-
lakanga pe hele lange iri,
“Pomere nenge a teke a ol-
laka hote iau mam? A mene
umtutuna elle at ke enau.”
16 Te mene umtutuna elle
lange i pe ontei ia iri, “Itei
ramana pe ene mai?”
Pe te hele, “Non Soke nenge
Rom ramana pe ene laka.”
17 ✡Ol pe Iesus hele, “Oe,
ure nenge ne Kaesa nena, a
tunge lange i pe ure nenge
NeHalang nena, a tunge
lange NeHalang.” Pe hana
nemur te rura nga Iesus na
helenga pe leteria tuanin
raria.

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke
hehei pe hana nenge te mete
lape te maul haka mule ero
ol. Pe hel nge iri tela ke tehot
nge Iesus pe te hele ke te teke,
19 ✡“Non Soke, Moses hasia
hotonga e at nge ita ke po-
mai, ‘Nenge teke none mete
hatalia nehei pe tuna ero.
Non nem tina lape lei heke
hei pakar nem. Pe nenge teke
turia, lape te hetue ke non
nenge mete nem tuna.’
20 Nga etuene e, aina iri
rahtele nai titiria mur hel.
Nenge tengene ana lei pe
turia ero pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke
hei neu pe turia ero pe mete.
Pe tina mol ngana poi ke po-
mau pule.
22 La ol pe titina mur
lochloch te leia hei nem pe
tuturia mur ero pe te mete ke
pomalam pule. Pe nga hoena
toto ol, hei nem mete.
23 Iok, iri lochloch te leia
hei nem lo pe nga etue nenge
te maul haka mule, itei lape
nehei ia ol?”
24 Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Ramamo mallaha nga
NeHalang nena helenga pe
na kerkerenga ero. Ke ngana
laka nenge letemo matana
ngana song ke pengpeng ero.
25 Iange nga etue nenge Ne-
Halang hemaul heke hehei
pe hana nga metenga, tepoi
ke pomange angkelo mur nga
lut ke telei ero.
26 ✡NeHalang heleia
maulinga haka mule nga
metenga ana helenga lange
Moses nga oan nge ngaulala

✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:18:** Ume 23:8 ✡ **12:19:** Deu 25:5 ✡ **12:26:** Exo 3:2, 6

pe Moses has sue ke ulolo.
Pe imo mam a sisia ero ma?
NeHalang hele lange Moses
ke teke, ‘Iau NeHalang pe Iau
Apraham ana soke, Isak ana
soke, pe Iakop ana soke.’
27 Ke pomalam, NeHalang i
hana nenge te maululul aria
soke ia. Hana nenge te mete
aria soke ia ero. Pe imo
letemo matana ngana song
ke pengpeng ero toto!”

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro ho-
tonga at pe longe reria he-
lenga. Pe longe Iesus nge
tuacholia Satiusi mur reria
onteinga ke urana pe onteia
i, “Hotonga tei nge i palaun-
gana toto nge iri lochloch?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Hotonga
nenge palaungana toto koi
nei: ‘Israel mur, a longo. Non
Soke NeHalang i toro mana
ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo
Non Soke NeHalang nga
kakahomo pe nga opemo pe
nga letemo tuanin ngana pe
nga kikimo ngamo.’
31 ✡Pe NeHalang nena
hotonga nai ngana nenge
palaungana toto ngana koi
nei: ‘Mutem taua nei ngam ke
pomanga mutemo taua iong
sipom.’ Ke hotonga e nge
palaungana toto nga hotonga
nai nei ero.”
32 Pe Non nenge hetot-
toro hotonga hele lange
Iesus, “Oe, urana Non Soke.
Manmanna toto pomanga o
hele ngam, nenge Non Soke
NeHalang i toro mana pe
mele nge i NeHalang ero ol.
Ngana laka lom i toro mana
lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke
nek ke mutera tau tote Non
Soke NeHalang nga kakahora
pe nga letera matana ngana
pe nga kikira ngara. Pe
pule mutem taua neingam ke
pomanga mutem taua iong
sipom. Urana nge o longo
taua hotonga papalau ngana
nai nei. Iange hotonga nai
nei iri papalau ngana toto
nga tunginga nemur nenge te
chacharuche nga oan pe nga
tunginga mur lochloch.”
34 Iesus longe non neu nge
tuacholia helenga ke urana
mana pe hele lange i, “Iong
otu ke rochroi toto langa Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga.”
Ol pe nga hoena te matau
pe te onteia Iesus ero ol.

Onteinga Nga Kristus
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga
NeHalang nena pele palaun-
gana pe ontei, “Pomere
nenge hana nenge te hetot-
toro hotonga te teke Kristus i
ne Teuit nette ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia
ne Teuit ke hele ke teke,
“ ‘Non Soke NeHalang hele
lange ak Non Soke:
“Oare la koi nga ilik hele
nga tamalmal

✡ **12:28:** Luk 10:25-28 ✡ **12:29:** Deu 6:4-5 ✡ **12:31:** Lev 19:18 ✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:36:** Psa 110:1

kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri nga apem huna." '
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non Soke. Pe pomere nenge Kristus lohot mule ke ne Teuit nette ia?"

38 Iesus hetore iri ke lala pe hele, "A nauele imo ke nek nge hana nenge te hetottoro hotonga iange muteria tau tote poinga nenge te heronia hengeron sasase ngana pe tela nga ingala matana ke te teke hehei pe hana te apala ele iri.

39 Te teke te keke ele kilanga nemur nga muka toto nge hehei pe hana nga hetoronga ana pele pe nga ngaunga matana mur.

40 Te pallaka ia pakar mur pe te mene reria pele pe urelu mur. Pe te hetalaulau ke sase toto ke te teke te poia iri ke te urana nga hulua mataria. Hana nenge pomai aria tuangachol nga hoena lape poreke toto."

Hei Pakar E Nena Tunginga
(Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna ana kaliu nga Non Soke nena pele pe esesia hehei pe hana nge tetal teueu reria umtutuna. Pe hana nenge reria urelu halang tetal teu ke reria umtutuna halang toto.

42 Pe hei pakar e at pe tal teua umtutuna nai nge elio ero mana.

43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke teat nge i pe hele, "E hele lange imo ke manmanna, tunginga nenge hei pakar tal teua nei, halang toto nga hehei pe hana lochloch reria nenge tetal teu nga umtutuna ana kaliu.

44 Iri hel reria umtutuna halang ma pe te mene unne mana ke at tetal teua pe hei pakar nena umtutuna unne nenge ma elele i ngana koi hile hote nei."

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaungana Nge Lape Te Toto Sue
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena pele palaungana ke teke lala lo pe nena none hele, "Non Soke, onau la. Um pe pele nemur nakuria urana toto!"

2 ✡Pe Iesus hele, "O esia pele papalau ngana nemur? Lape tetu ke mau ero ol. Te toto sue pe lape ute nge tunga muria ero ol."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nau tele langa temene na pele palaungana, pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri toro mana teura hot tau i.

4 Pe te onteia i ke te teke, "Ure nei lape lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge ure nei lohotia heroi lo?"

✡ **12:43:** 2Ko 8:12 ✡ **13:2:** Luk 19:44

5 Iesus hele lange iri, “Anau
ala ke nek ma lape hana hel te
channanga ia imo.
6 Hana halang lape teat pe
te hele nga iau ek ke te teke,
‘Iau koloi! Iau non nenge e
hemasmas!’ Pe lape te chan-
nanga ia hehei pe hana ha-
lang.
7 Lape a longe palinga hel
nge lohot ke rochroi mana
nge imo pe a longe palinga
hel pingana nge at nga tau.
Pe a matau ero. Ure nemur
lape te lohot tala pe imo a
teke ma etue hetala ngana
iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel.
Hana nga ich hel tepal hel
luluch nge iri nenga ich
hel. Mangila lape rur nga
kileng lochoch. Hana halang
lape aria ngaunga ero ke
te metmete. Ure nemur
pomanga melmelenga tala
ngana nenga hohonga.

9 ✡ “Anau ala amo ke nek.
Ma lape te laua imo pe te laia
imo nga haliunga pe te palia
imo nga reria hetoronga ana
pele mur. Imo lape ames nga
haliunga nga hana papalau
ngana mur mataria iange a
nanasia iau, pe a hele hote
helenga urana toto ngana
lange iri.
10 Nga kileng lochloch
ngana te haliu hote helenga
urana toto ngana lange hehei
pe hana, ke het pe etue hetala
ngana at sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua
imo ke la te ontei hotote imo,
samo loiloi nga utar nenge
lape a heleia ero. Etue nem
at pe letemo metene utar
pe a heleia, iange helenga
nem lemo helenga ia ero.
Opepengpeng tunge lange
imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te
tung mule titiria mur ke la te
hune iri. Pe hana te tunge
tuturia mur kela te hune iri.
Pe tuturia mur te hunel lu-
luch nge tetemeria mur pe te
tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero
ia imo iange a nanasia iau.
Itei nenge rahite letena man-
manna ngana kela het nga
etue hetala ngana, lape e
mene i.”

Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHalang Naungana

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke
teke, “Imo lape a naue ae-
tapuna nge mes nga NeHa-
lang nena pele nenge heo
ngana toto letena. Pe ure
nem poreke toto nga NeHa-
lang nau ngana. (Imo nenge
asisis, letemo tuanin hote he-
lenga nei luna ke nek!). Ol
pe iri nenge Iutea te esia ure
poreke ngana nem pe te ua
kela te talkome nga hengene
mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele
ona, sio mule ero, nem pe teu
ke la mene mule ute nga pele
letena ero, ua mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga
ume, la mule nga nena pele

✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29

ke mene nena hengeron mur
ero, ua mana pule.
17 ✡Hehei nemur nenge
saria pe nenge te lololo peo
mur, atong mur lape te
amneia ke meena toto nge iri!
18 A hetalaulau lange Ne-
Halang ke etue nem lohot nga
lukunna ana etue ero
19 ✡iange melmelenga
palau ngana nei poreke
nenge poreke toto. Nga etue
nenge NeHalang ala hote
tapa pe ich ke at heueu nei,
melmelenga palau ngana
pele nge pomai lohot ero. Pe
lohot ngana nei, lape lohot
mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom
choro ia etue nemur. Pe
toinge ero, hulua lochloch
ngana lape te mete. NeHa-
lang hesilei hote hehei pe
hana nenge i nena, pomalam
tom choro mene etue nemur.
21 "Nga etue nem, mele hel
lape te hele lange imo ke mai,
'O nau at, non nenge hemas-
mas koi! O nau la e pule kou!'
Nenge teke a longe helenga
nem mur, a longo taua iri ero.
22 ✡Iange hana hel lape te
pallaka ke te teke iri Kristus
nenge hemasmas pe hel te
teke iri hetatalonga. Pe lape
te poia ure hel nge hehei pe
hana nenge NeHalang hesilei
hote iri ke te ruraia. Lape
te poia ure nemur ke te teke
te channanga ia iri. Pe ero,
nakuria ero toto nge te chan-
nanga ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch
lala nge imo nike pe a nauala
amo ke neknek!"

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ "Ure poreke ngana mur
te lohot ke het pe nga hoena
chaia matana lape tua ero pe
teio lape tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te
nanasia muria ero ol, te song
parai pulut mana pe kerk-
erenga hel pule nga tapa sana
lape telot sio.
26 ✡Nga etue nem Non
Tuna lape lohot nga ulu
pe lohot luluch nga kikina
ngana palaungana pe nena
hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena
angkelo mur ke tesio at nga
ich, ke te eukiraua nena
hana mur nenge hesilei hote
iri nga kileng mur lochloch
ngana nga ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Anau langa ae keng, i
lape hetore imo. Nga etue
nenge perperna mur te rora
mule, nakuna urana. Nem,
letera metene ke chaia ana
etue heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia
urelu nenge te lohotot pe
letera metene ke Non Tuna at
mule ngana ana etue talunun
lo.
30 E hele ke manmanna toto
lange imo. Hulua lochloch
nga etue nei lape te maulul
kura pe ure nemur te lohot.
31 Tapa pe ich lape tehet pe
lek helenga mur tehet ero.

✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14 ✡ **13:22:** Hem 13:13 ✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

32 “Pe mele etei nekia
etue nem lohot ngana ero.
Angkelo mur te etei ero pe
NeHalang Tuna etei ero.
Temene i toro mana eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange
a eteia ana etue lohot ngana
ero.
34 I nakuna nenge po-
manga none nge lohaka
hatalia nena pele pe tung
sue ume mur lange nena
hana mur pe langa kileng nga
kileng tau ngana. Iri ellechle
tenau ele aria ume mur pe
hele lange elle ke naualala
nga pele matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala
ke nek ol, iange a eteia pele
tokoninga at mule ngana ero.
I lape at mule nga ulei ma
miliko tuna ngana. Nga ngie
chou tangtang ma nga uach
ol.
36 A mamani ero, iange
lape at mule pe hottaua imo
nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia
lange imo, e heleia lange iri
lochloch: Anau ala ke nek!”

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Is-
rael mur te ngaua ngaunga
matana palau ngana nenga
Ingatoto pe Ngaunga Menini
Ngana. Iok laol, etue nai
tu kura pe ngaunga matana
palaungana nem lape lohot.
Pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottoro hotonga
te tango rara kue e nenge
talkome ke te laua Iesus pe te
hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia
nga ngaunga matana ana
etue iange lape hulua te esia
pe tepal paria ia iri.

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon
Lepra nena pele nge Petani.
Are ke ngaungau pe hei e i teu
at pe mene um e nge nakuna
pomanga ech kina pe mutaia
ure inangana ehech ngana
nenge singira ana ia. Ure neu
uruna haka toto iange te ume
hote nga ae e nge inangana
ehech toto. Ana hei palhote
matana pe pasiling heke nga
Iesus palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria
inin pe te hele tele hel nge
iri, “Pomere pa nenge hei pa-
neu hesil sio mene ure paneu
mau?
5 Nenge teke te laia nga
ingala matana, lape te olia
nga umtutuna ana non kina
analoch pe lime pe uruna te
mene pe te laia nge pakarkar
una mur!” Te heleia i nga
matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, “A hemeia i
ero! A hele poreke i ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch
nge imo ke kokoes pe nenge
teke lememo, a halaua iri
pule. Iau etu luluch nge imo
ke kokoes ero.

✡ **13:35:** Luk 12:38 ✡ **14:3:** Luk 7:37-38 ✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40

8 ✡Hei nem poi une la.
Atong poi heke tele nga singik
iange nga hoena lape e mete
pe te poia ure nem nga singik
pule.
9 Letemo metene ke nek!
NeHalang na helenga lape
te heleia nga kileng lochloch
ngana nga ich. Pe utar nenge
hei nei poia at nge iau, lape
te hele hote pule ke hehei
pe hana leteria metene heke
mule.”

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana
iri analoch pe nai, pe elle ene
Iutas Iskariot. Iutas tuahita
Iesus ana nge tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur ke teke tung heke Iesus
lange iri.
11 Hana nemur te longe pe
te iech pe te hele lange i
ke lape teol hite i. Iutas
tango rara sapele kue nenge
lape mene Iesus pe tung heke
lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto

(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini
Ngana ana etue talun pe
te hune Sipsip Tuna ke te
ngaua, ke leteria metene etue
nenge Ingatoto ana. Iesus
nena hana mur te onteia i, “O
teke ta ngaua ngaunga nem
langai?”
13 Iesus hele lange nena
hana nai, “Ai teu langa tuele
tana neu pe none nge takisia
ech kina lape tapang ia imo.
A nanasia i
14 kela nga pele nenge i
teuia pe a hele lange pele
tokoninga ke a teke, ‘Non
Soke teke o henonoua imem
nga pele letena unne nem,
nenge lape i pe nena hana
mur te ngaua ngaunga
matana nenge letera metene
etue nenga Ingatoto.’
15 I lape henonoua imo
nga pele letena unne nge
palaungana pol nga lut,
nenge ngaunga ana hatanga
pe arenga mur te maia lo. Pe
a tatalo ele ara ngaunga mur
nga lamam.”
16 Iesus nena hana mur tei
teu langa tuele tana nem pe
ure lochloch ngana lohot ke
manga hele ngana ia lange iri
ke ulolo. Ol pe te tatalo ele
ure lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul
nena hana analoch pe nai
nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau
pe Iesus hele, “E hele ke
manmanna lange imo, amo
elle nge imo nenge ita ul ta
ngaungau nei, lape tung heke
iau nga hana peria.”
19 Na hana mur leteria
meena sapele pe iri ellechle
te onteia i, “Lape ngana kai
iau mai?”
20 Iesus tuacholia, “Ngana
laka e nge imo analoch pe
nai nem, nenge puo teua ana
ngaunga nga ngaunga eina
luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke
pomanga NeHalang na he-

✡ **14:12:** Exo 12:6 ✡ **14:18:** Psa 41:9

lenga hele talaia lo. Pe tua-
cholinga poreke toto ngana,
lape lohot nge i nenge tung
heke Non Tuna langa hana
poreke ngana mur peria, ke
te hune! Nenge teke non nem
tana hoe i ero nike, toinge
urana nge i iam!”

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau,
Iesus mene ngaunga nem pe
hele urana lange Temene,
reke pe heronge nge nena
hana mur pe hele, “A mene.
Iau mirak koi.”
23 Ke het mene eulinga,
hele urana lange Temene pe
tunge lange iri lochloch ke
tein.
24 ✡Iesus hele, “Iau eik koi.
Iau lape e mete pe eik lele
ke heneue imo lochloch nga
Helenga Tomunga Hel nenge
NeHalang hele talaia ke teke
poia.
25 E hele ke manmanna
lange imo, Iau lape einia uain
e ero ol ke la ein mule uain
heueu ngana nga etue nenge
hulua lochloch tenau haka
lange NeHalang pe te heto
heke i ke aria soke ia.”
26 Iok laol, te peua aria
peunga elle ke te heto heke
NeHalang ke het pe tei hot
sapele ke tela nga hengene
nge Oliua.

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri,
“Imo lochloch ngana lape
a ua ak pe a hile sue iau,
ke pomanga NeHalang na
helenga heleia lo, ‘Non palau
ngana lape hune naualanga
nenga sipsip mur pe sipsip
nemur lape te ua parai.’
28 ✡Pe nga hoena lape e maul
haka mule nga ak metenga pe
iau muka nge imo ke ela nge
Kalelea.”
29 Petrus tuacholia, “Nenge
teke iri lochloch te teke te ua
am, iau lape e ua am ero!”
30 Iesus tuacholia, “E hele
ke manmanna lange iong.
Pareo tang ke henai ero kura
nga miliko nei, pe o hele he
mol ke o eteia iau ero.”
31 ✡Petrus tuacholia ke
kerkereng toto, “Iau lape
e hele ke pomam ero toto.
Nenge teke tehun luluche iau
nge iong, e ua am ero pule!”
Iesus nena hana mur
lochloch te hele ke pomau
pule.

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge
Ketsemani pe Iesus hele
lange nena hana mur, “A are
la koloi pe ela e hele luluch
nge Temek.”
33 Iok, mene Petrus pe
Ieims pe Ioanes ke te koko
nge i. Pe Iesus letena meena
toto sapele
34 ✡pe hele lange iri, “Letek
meena ngana nei, teke

✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20 ✡ **14:27:** Zec 13:7 ✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 ✡ **14:31:** Ioa 11:16 ✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27

hemete tote iau. Atu la mai
pe a nauala."

35 I la pol mana pe tamal
sue i lange ich pe hele lange
Temene ke teke, "Auoo!
Temek! Teke nakum, o
poia etue nenge melmelenga
palaungana nei ana ke lohot
nge iau ero."
36 ✡Iesus hele, "Temek,
iong nakum nge o poia ure
lochloch ngana. O poi ele
melmelenga palaungana nei
nge iau. Pe o poia nga lemek
ngak ero, opoi mene nga iong
sipom lemem ngam."

37 Iesus at mule pe nena
hana mol neu te mamani
lo. Ol pe hele lange Simon
Petrus, "O mamani ke? Onau
ala pol ero?"
38 Pe hele lange iri, "Anau
ala pol pe a onteia Temere
nga lut ke halaua imo ke
a losio nga totoinga poreke
ngana ero. Lape lememo toto
nge a poia ure nge urana, pe
singimo kerkereng ero iange
imo hana mana nga ich."

39 Iesus la mule pe hele
lange temene ke pomau
mana, "Auoo! Temek!
Iong nakum nge o poia ure
lochloch ngana. O poi ele
melmelenga palaungana nei
nge iau. Pe o poia nga lemek
ngak ero. O poi mene nga
iong sipom lemem ngam."
40 Iesus at mule pe na hana
mur te mamani pullo, iange
mataria nong nongo toto.
Haria meena pule nge te
tuacholia na helenga iange
te eteia utar nenge lape te
heleia ero.
41 At mule hemol ngana pe
hele lange iri, "A mamamani
kura ma? A memete ol! Iange
etue nei at lo! Te tunge Non
Tuna langa hana porekreke
ngana mur peria lo.
42 A lohaka pe tala ol. Anau
la non nenge tung heke iau
kou!"

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas
he hot. Iutas i Iesus nena
none nga nena hana analoch
pe nai nem. Hana papalauna
pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottoro hotonga,
te kulosia hulua ke te mene
palinga hel ana mese pe pak-
paka pe te nanasia Iutas.
44 Iutas hele hatal reria ke
teke, "Anau pe e rahite elle
nge iri penna, ana non la lom.
Alau sapele."
45 Iok laol, Iutas ila sapele
nge Iesus. Rahite penna pe
hele, "Non Soke!"
46 Pe tela sapele pe te laua
Iesus.
47 Elle nge iri mene kakop
pe ule lange tunginga ana
hana mur aria non palau
nena none pe chato hote tal-
ngana.
48 Iesus hele lange hana ne-
mur, "A lolochia kakop pe
pakpaka ke a laua iau ia? Iau
non nge e palpal kai?
49 ✡Kokoes etu luluch nge
imo pe e hetottoro nga Temek
na pele. Pe pomere a laua

✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38 ✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20 ✡ **14:50:** Psa 31:11

iau ero? Ure nei lohot ke po-
manga NeHalang na helenga
nenge hele tala ia."
50 ✡Ol pe Iesus nena hana
mur lochloch te ua ana
sapele.
51 Kol mele e nge na
hengeron menini mana
nananasia Iesus. Pe hana
nemur te teke te laua i pe
52 te rahit mene nena
hengeron pe i ua ia lachlach
ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa
tunginga ana hana mur aria
non palau nena pele. Pe
tunginga ana hana mur pe
hana nenge te hetottoro ho-
tonga pe hana papalaunga
hel pule, iri lochloch te euki-
rau nga pele neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe
la ke i teu nga pele nem ana
aeteme matana. Ol pe kila sio
luluch nge palpal hussu mur
ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur,
pe pekngaria mur hel pule
nenge iri muka ia haliunga
palaungana nem, te ontei
rara mele hel ke te hele
hote Iesus na poinga poreke
ngana huuna mur, ke te hune
i. Te ontei rara pe te hottaua
mele e ero.
56 Hana halang te nana hot
pe reria helenga ma ke peng-
peng ero, iange te channanga
mana.
57 Hana hel temes haka pe
te channanga ke te teke:
58 ✡ "Mo longe Iesus nge
hele ke pomai, 'Iau lape e
toto sue NeHalang na pele
palaungana nenge hana te
umeia pe etue mol nga hoena
lape e hemes heke mule e nge
pomanga hana te ume ia nga
peria ero.' "
59 Hana nemur reia he-
lenga ma ke pengpeng ero
pule.
60 Tunginga ana hana mur
aria palau, mes haka nga
iri lochloch ngana mataria
pe ontei sapele Iesus, "O
longe hana nemur nge te hele
poreke iong ero ma, nenge o
tuacholia iri ero mam?"
61 Iesus reng mana pe
heleia helenga e ero.

Non soke nem ontei mule i,
"Iong Kristus ma? NeHalang
nenge i soke toto, tuna ma
iong mam?"
62 Iesus tuacholia, "Oe iau
i loi. Pe imo lochloch ngana
lape a esia Non Tuna nge
are nga Non Soke NeHalang
nenge kikina toto ilina hele
nga pen tamalmal. Pe lape a
naue iau nge e sio at luluch
nga ulu nga tapa."
63 Tunginga ana hana mur
aria soke neu letena inin
pe ta chachia isipona nena
hengeron pe hele, "Ta onteia
mele hel ke te nana mule nga
Iesus nena poinga mur ero ol,
64 ✡iange a longe na he-
lenga poreke toto ngana nem
lo! Tal heke tote i ke teke i
pupure NeHalang. Lape ta
tuacholia lange i ke pomere

✡ **14:58:** Ioa 2:19-21 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7

nga nena helenga poreke
ngana nei?”
Iri lochloch te talue he-
lenga ke te teke te hune i.
65 Hana hel nge iri te lo-
haka pe te ulut lolele i. Pe
te kale ele matana pe tepal
sapele i. Te songlele ia i pe te
hele lange i ke te teke, “O hele
hote mele nenge palia iong.”
Palpal hussu mur te mene i
pe te tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu
nga non soke neu nena pele
matana ana aeteme kura. Ol
pe hei e nge umume nge non
soke neu i at
67 pe esia Petrus nge alelel
oan. Nach nei hite i pe hele,
“Iong pule o koko luluch nge
Iesus nenge Nasaret ae?”
68 Pe Petrus hele, “Iau e
eteia non nem ero i! E eteia
utar nenge o heleleia nem
ero iam.” Ana non ua hot kela
nga kue matana pe pareo
tang sapele.
69 Hei nem es mule i nge
hot pe hele la mule nge iri
nenge temes rochroi ke teke,
“Iesus nena hana mur, elle
iam nem!”
70 Pe Petrus hele, “Itei, iau?
Iau elle nge iri ero i!”
Mala ero pe iri nenge temes
rochroi te hele lange Petrus,
“Manmanna toto ke iong pule
o koko nge Iesus, iange iong
lem nge Kalelea.”
71 Petrus echach ala ke
teke, “E hele ke manmanna
lange imo pe nenge teke e
pallaka, NeHalang tuachol
mule at nge iau! E eteia non
nenge a heleleia nem ero!”
72 Petrus hele ke het pe
pareo tang he nai ngana
sapele. Pe Petrus letena
metene mule Iesus nena
helenga nenge hele tala ia
lange i, “Pareo tang ke henai
ero kura pe o hele he mol ke o
teke o eteia iau ero.” Ana non
maluluna sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana
soksoke ngana nenge Israel
pe hana nenge te hetottoro
hotonga pe iri lochloch nga
haliunga palaungana nem
te eukirau pe te hele hel ia
utar nenge lape te poia lange
Iesus. Ol pe te kale Iesus ke
het pe te mene i ke lange
Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus,
“O teke Israel mur aria
naungaala ana non ma iong
mam?”
Iesus tuacholia, “Oe, po-
manga o hele ngam.”
3 Tunginga ana hana mur
aria papalauna mur tetue he-
lenga lange Iesus nga ure ha-
lang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei
mule i, “O longo langa he-
lenga lochloch ngana nenge
tetue lange iong neu. Pomere
nge o tuacholia ero?” Pe Iesus
tuacholia ero toto.

✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61

5 ✡Pe ne Pilatus rura iange
Iesus tuacholia helenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

6 Nga ngaunga matana
lochloch ngana nga Ingatoto
ne Pilatus mene hote mele
elle nga tuele au ngana nga
hana lemeria ngaria.
7 Nga etue nem none nge
ene Parapas tu nga tuele au
ngana luluch nge pekngana
mur iange tepal hel luluch
nge Rom mur pe te hune
none.
8 Hulua te eukirau pe te lo-
haka ke te onteia ne Pilatus
ke mene hote none nga tuele
au ngana ke pomanga popoia
nge nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri,
“Lememo ke e mene hote
itei? Lape e mene hote Israel
mur aria naungaala ana non
nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i
eteia nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur
saria keke Iesus ke te mene
Iesus at nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna nemur,
te tunge helenga lange hulua
mur ke te teke Parapas lohot
nga tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua
nem, “Pe non nenge a hetue
ke Israel mur aria naungaala
ana non nei, lape e poia ke
pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele
aka ke te teke, “A hune i nga
manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri,
“Ia i mai poia poinga poreke
ngana nge mere nenge a teke
ta hune i?”

Pe te hele haka ke palaun-
gana toto, “A hune i nga
manga toto!”

15 Pilatus he maluche hu-
lua nemur ke poia Parapas ke
lohot nga tuele au ngana. Pe
tunge Iesus lange palinga hel
ana hana mur ke te pal ule i
pe te hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa
non soke e nga gavaman na
pele pe te iua pekngaria mur
ke te eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe
te heronia hengeron popopo
ngana ke pomanga i naun-
gaala ana non. Pe te mania
rur nge matantana pe te here
nga Iesus palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te
hele. “Iong Israel mur aria
naungaala ana non nenge
soke lape tu ke sase toto ol.”
19 Tepal chongia palpalna
nga ae pe te ulut haka nge i
pe te tualou palaria nge i pe
te songlele ke te heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe
tepoi hote hengeron popopo
ngana nem nge i pe te heron
teu mule nena hengeron la
mule nge i. Pe te ape hote
i lange hot ke te hune i nga
manga toto.

✡ **15:11:** Ume 3:13-14 ✡ **15:21:** Rom 16:13

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none nge ene Simon nge mule nga ume ke la mulmule nge Ierusalem. Pe palinga ana hana mur te echia i ke takis halaua Iesus nga ana manga toto. (Simon nena nge Sirini pe tutuna mur laka Aleksantria pe Rupas)

22 Te mene Iesus kela nga kileng nenge te hetue ene ke Kolkota. Helenga nem luna, "Kittol ana Kileng."

23 Pe te mene uain pe tepoi luluche nga ute ke hemete ana inin nga singina pe Iesus lemene ero ia.

24 ✡Te heon heke Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron mur pe te poia esalanginga e ke tenau nge itei nenge lape mene nena hengeron mur.

25 Chaia matana nakuna nenge lala ke eurunga, pe te heon heke Iesus.

26 Pe tehas heke helenga toto ke henonoua hulua nga Iesus nena poinga una nenge te hune i ia. Tehas ia ke pomai; "IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON."

27 Te heon heke hana nai pule luluch nge Iesus. Elle nga ilina hele nenga pen tamalmal pe elle nga ilina hele nenga pen hoihoi.

28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge hele ke teke, "Iesus mete ke pomanga i non poreke ngana e."

29 ✡Hehei pe hana tei toto nga matana pe te rure palpalria pe te rochroch. Pe te hele poreke i, "Tom malaka! O teke iong pam nge o toto sue NeHalang na pele pe o hemes heke mule nga etue mol ngana?

30 Iok, heueu nei, o halau mule iong sipom ke osio at nga manga toto nem."

31 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe nenge te hetottore hotonga, te hele poreke Iesus pule pe te hele tele hel nge iri, "Pomere nenge halaua mele hel pe halau mule isipona ero?

32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel mur aria naungaala ana non nem. Nenge teke isipona sio nga manga toto nem heueu, lape letera manmanna nge i." Pe hana nai nge te heon luluch nge Iesus, iri pule te hele poreke Iesus.

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga pengpeng pe kileng au lochloch ke la het nga sinanga matana mol ngana nga ulei.

34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke toto nga isipona na helenga, "Eloi, Eloi, lama sabachtani?" Helenga nei luna pomai koi, "Temek Ou! NeHalang, pomere nge oua hatalia iau?"

✡ **15:24:** Psa 22:18 ✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58
✡ **15:34:** Psa 22:1

35 Hana hel temes pe te
longe Iesus nge hele pe te
hele, “A reng pe ta longo.
Ngana kou iuiua Elaisa!”
36 ✡E nge iri song kela mene
lumlum pe kale hite nga kula
mokona. Panun teua nga
uain poreke ngana pe teke tul
heke ke langa Iesus hanna.
Pe hele, “Tames mukam pe
ta nauala. Lape Elaisa at pe
mene sue i nga manga toto
ma ero?”
37 Pe Iesus alngana ke
palaungana toto pe mete
sapele.
38 Pe huunga palaungana
nenge heon teu nga NeHa-
lang na pele palaungana
chach nga lut ke la het nge
sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana
mur aria soke mes rochroi
nge Iesus pe longe Iesus nena
tanginga pe esia mete ngana
pe hele, “Manmanna toto,
non nem i NeHalang tuna
toto.”
40 ✡Hehei hel temes nga tau
pol pe tenau lala nge i. Elle
nge iri, ene Maria Maktala pe
e ene Salome pe Maria e pule
nenge tutuna mur laka Ieims
kol ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu
nge Kalelea, hehei nemur te
nanasia i pe te halaua i. Pe
hehei halang pule nenge te
koko nge Iesus ke tela nge
Ierusalem. Iri temes pe tenau
lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

42-43 Nga ulei Iosep nenge
Arimatea lohot. Iosep i non
soke e nge Israel pe i non
urana ngana nga hehei pe
hana tenau ngaria. I pule
kulelele etue nenge hehei
pe hana tenau haka lange
NeHalang ke aria soke ia.
Iok, Sapat ana etue lohot ke
pomange rou, pe heueu i
etue nenge te tatalo ele ure
mur lochloch nike. Pomalam
atong Iosep matau ero toto
pe langa ne Pilatus matana
pe onteia i nga Iesus koluna.
44 Ne Pilatus longe nge
Iesus mete lo pe rura. Pe iua
palinga hel ana hana mur
aria soke at pe onteia i, “Iesus
mete ke mala lo?”
45 Pilatus longe non nem na
helenga pe hele lange Iosep,
“O mene Iesus koluna.”
46 Pomalam Iosep olia
ruchinga hit hussu ngana pe
mene sue Iesus koluna ke sio
at pe ruch hite pe te teuia
langa polo letena. Polo neu
pomanga rika nenge hana te
selia. Te hemara sue Iesus
koluna ke het pe Iosep hesasa
hulia um kela ma totele polo
hanna.
47 Maria Maktala pe Maria
nenge tuna Iosep tenau alala
pe tenau urume kileng unne
nenge tetal teua Iesus koluna
ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het
lo pe Maria Maktala pe Maria

✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3

nenge tuna Ieims pe Salome
te olia ure mur nenge inan-
gana ehech. Te teke tela ke
teun hite nga Iesus koluna.
2 Nga Sande nga uach
uruna tela nga kileng nenge
tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge
iri ke te teke, “Itei nenge lape
halaua ita ke ta hesasa hu-
lia um palaungana nem nga
polo hanna?”
4 Ol pe tenau haka pe um
nem ma nga polo ilina ke
ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo
letena pe te esia non lomele
ngana e nge nena hengeron
hussu pe are nga iliria hele
nga pen tamalmal. Pe te
matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri,
“A matau ero! E eteia nge ai
at ke anau rere Iesus nenge
Nasaret nenge te heon heke
nga manga toto. I ero nga
lamai! I kou lohaka mule lo.
Anau la, munna nenge ma ia
kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge
Petrus pe Iesus na hana mur
ke pomai, ‘Ngana kou i muka
lange Kalelea lo. Lape a naue
i nga kileng nem ke pomanga
hele ngana ia lange imo lo.’ ”
8 Saria loiloi pe te lohot
nga polo hanna pe te song
sapele. Pe te hele lange mele
ero iange te matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus
(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

9 Iesus maul haka mule nga
uach uruna nga Sande pe lo-
hot tala nge Maria Maktala.
Nge nike, Iesus poi hote un-
einei iri rahtele nai nge hei
nem.
10 Ana hei la pe hele lange
pekngana mur, iri nenge lete-
ria milang ia Iesus pe te tang-
tang ia i.
11 Te longe Maria nge hele,
“Iesus kou maul haka mule
pe e neue i lo!” Te longe
helenga nem pe leteria man-
manna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai
(Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena
hana nai, tei ke te lala nga
kileng e. Pe Iesus lohot taua
iri pe nakuna nenge i ero ol.
13 Teat mule pe tenene ure
nenge lohot nge iri nga kue
lange pekngaria mur. Pe
pekngaria mur leteria man-
manna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena
hana mur nge iri analoch pe
elle teare kirau ke te ngaun-
gau pe Iesus lohot taua iri.
Pe hele inin taua iri iange
ramaria kerkereng pe leteria
manmanna ero nge hehei pe
hana nenge te teke te esia
Iesus nge maul haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, “Ala
nga kileng pe kileng nga ich
pe a haliu hote helenga urana
toto ngana nei lange hulua
lochloch.

✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 ✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38

16 ✡Non e nenge letena
manmanna pe mene he-
nuninga, lape maulul ke
koko. Pe none nenge letena
manmanna ero lape NeHa-
lang tunge ana melmelenga.
17 ✡NeHalang lape tunge
kerkerenga lange iri nenge
leteria manmanna ke tepoi
ke pomai; Lape te helope
hote uneinei mur nga Iesus
ene pe te hele nga helenga hel
nge altoto pule.
18 ✡Pe te mene heke hilimo
mur nga peria; pe te in heke
ech poreke ngana nenge he
metmete hana pe te mete ero.
Tetal heke peria nge haleles
kina mur pe haleles pe sin-
giria urana mule.”

Iesus Langa Tapa
(Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

19 ✡Iesus hele lange iri
ke het pe lohaka la sapele
nga lut nga tapa pe are nga
temene ilina hele nga pen
tamalmal.
20 ✡Ol pe Iesus nena hana
mur tei hot pe te talun sapele
ke te haliu hote NeHalang
nena helenga nga kileng mur
lochloch. Pe Iesus ume lu-
luch pe hekerkereng ia iri ke
te hele pe urelu te lohot man-
mana ke hehei pe hana te esia
pe leteria manmanna nga he-
lenga nem.

✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6 ✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri
nenge te esia Iesus pe te haliu
hote na helenga iri te het-
oro sue ure lochloch ngana
nemur at nge ita. Pomalam
hana halang muteria toto ke
tehas nanasia. Pe pule iau
sipok e etei teu la toto nga
ure nemur nenge lohot nga
tunangara. Ke ngana koi
nenge e teke urana toto nge
iau sipok ehas urume ke nek
toto lange imo. (Ure nemur
ehas sue iri nenge Iesus poia
nga talun ngana toto ke la
het nga mete ngana pe maul
haka mule ngana nga polo.)
4 Pomalam lape a eteia ure
manmanna toto ngana nga
ure lochloch nenge te hetoro
imo ia ke ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot
i naungaala ana non nga
kileng nenge Iutea, none iri
nai nehei te tutu. Pe non
nem ene laka Sakarias. Pe
i tu teu nga mata nenge te
umume nga NeHalang nena
pele. Ana mata ene laka
Apisa. Pe nehei ene Elisapet.
Pe Elisapet tuteu nga mata
nenge Aron.
6 Pe iri nai tetu toto nga Ne-
Halang matana pe te nanas
pengpeng ia NeHalang nena
hotonga mur.
7 Pe iri tuturia mur ero
iange Elisapet hoho erochro
pe iri nai te tuauna lo.
8 Iok, nga etuene e Sakarias
alona mur aria etue lohot.
Aria etue nenge te umume
nga NeHalang nena pele
letena.
9 ✡Pe iri te nanasia poinga
nenge te saua oio paena
pe ana maelepa lohot ke
henonou hote none nenge
lape teu langa Non Soke tu
ngana nenge heo ngana toto.
Pe nga etue nem te henonou
hote Sakarias ke teu la.
10 Ana non teu la pe rau
hekheke ure nenge inangana
ehech nga ana hatanga. Pe
hulua lochloch te hetalaulau
mana nge hot.
11 Ol pe NeHalang nena
angkelo lohot nge i pe mes
pengpeng nga hatanga nem
ilina ele nenga pen tamalmal.
12 Pe Sakarias esia pe rura
pe matau toto.
13 Pe angkelo neu hele
lange i, “Sakarias o matau
ero! NeHalang longe o het-
alaulau ngam lo. Pomalam
lem hei Elisapet lape hoe tum
tamane ngana e. Pe o hetue
tum nem ke ene Ioanes.
14 Pe lape o iech toto pe
hulua lochloch ngana nemur
lape te iech toto pule nga
etue nenge lem hei hoe tum
tamane ngana nem.
15 ✡Te iech nge i iange i lape
lohot ke NeHalang nena non
ia. Pe i heo ngana toto nge
inia uain pe ech kerkereng
ngana mur. Iange nga etue

✡ **1:1-3:** Ume 1:1 ✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3

nenge tana hoe i, Opepeng-
peng lape hemuta sapele i.
16 Pe i lape mene mule hu-
lua halang nge Israel ke tela
mule nge aria Soke NeHa-
lang.
17 ✡Pe pule lape i muka
ia Non Soke pingana. Pe
na kerkerenga palaungana
toto ke mange hetatalonga
Elaisa. Pe hemakuke tete-
meria mur leteria ke tuturia
mur te kila mule ke muria
elle. Pe pule poia iri nenge
te longo olole ke ramaria la
mule nga poinga nenge peng-
peng toto pe nga etue nenge
Non Soke at te nanas mene i
ol."
18 Sakarias onteia angkelo
neu. "Lape e eteia ke mere
nge lape ure nei lohot ke
manmanna? Iau e tuauna lo
i! Pe lek hei pule ke poma-
lam."
19 ✡Pe angkelo neu hele,
"Iau Kapriel. Pe etu toto nga
NeHalang matana pe i sipona
kulosia iau ke teke e at ke
e hele ia helenga urana toto
ngana nei lange iong.
20 Pe iong letem man-
manna nga helenga nei ero
nge lape lohot ke manmanna
toto nga ana etue pengpeng.
Pomalam lape NeHalang
poi ele halim ke o hele ero.
Lape o reng mana ke la het
nga etue nenge lek helenga
manmanna ngana nei lohot.
Iange iong letem manmanna
nga helenga nei ero."
21 Nga etue nenge angkelo
neu lohot nge Sakaraia hulua
te kulele i pe leteria tuanin
ke halang iange tu ke mala
toto nga NeHalang nena pele
letena.
22 Iok laol, Sakarias i hot at
pe teke hele pe te longe na
helenga ero ol. Pe poi urume
na helenga mur nga penna.
Pe hulua te eteia ke ute lohot
nge i nga NeHalang nena pele
palaungana letena.
23 La Sakarias ana etue
nenge umume nga NeHalang
na pele het pe la mule nga
nena pele.
24 Pe nga hoena nehei Elis-
apet sana pe tuteu mana nga
pele letena ke teio iri lime.
25 Pe Elisapet hele, "Nga
etue nemur ol e iech toto
nge NeHalang halaua iau ke
sak! Pe e meia iau nga hulua
mataria ero ol!"

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio
iri rahtele elle (6) pe NeHa-
lang kulosia angkelo Kapriel
ke langa kileng e nge Kalelea
nge ene Nasaret.
27 ✡Pe angkelo neu laia
helenga nge hei malolong
ngana e nge te hele hite ke
te teke lei nge none nge ene
Iosep. Iosep i ne Teuit alona.
Pe he neu ene Maria.
28 Hekulkulonga lake lohot
nge i pe hele, "Atong otu ke
nek pe Non Palaungana tu
luluch nge iong pe pete tote
iong."
29 Maria longe angkelo
nem pe rura toto pe letena
tuanin rara nga na helenga
luna.
30 Pe angkelo neu hele
lange i, "He Maria o matau

✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 ✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21 ✡ **1:27:** Mat 1:16, 18

ero. NeHalang iech toto nge
iong pe teke pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe
tum tamane ngana e pe o
hetue i ke ene Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot
ke NeHalang nena non
kerkereng ngana ia. Pe
pingana song pe te hetue i ke
NeHalang Nge I Soke Nga Lut
Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke
i Israel mur aria naungaala
ana non ke pomange nette
Teuit. Pe i lape nauele iri nga
etue lochloch sapele."
34 Pe Maria hele lange
angkelo, "Iau etu luluch nge
none ero kura i. Pe ure nei
lape lohot ke pomere?"
35 Pe angkelo neu tuacho-
lia, "Opepengpeng lape sio at
nge iong pe NeHalang Nge I
Soke Nga Lut Toto nena hek-
erkerenga lape tu hite iong.
Pomalam lape te hetue tum
nem ke i NeHalang Tuna nge
pengpeng toto.
36 Onau lange alom Elis-
apet. Te teke i hoho erochro
pe nga etue nei tuauna lo pe
mes mule ke nena teio iri
rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana
nenge anali toto nge hana te
poia NeHalang nakuna nge
poia."
38 Ol pe Maria hele, "Iau
i loi. Iau Non Soke na
hekuleileinga. E nanas mene
NeHalang lemene ngana
nenge o heleia lo." Pe angkelo
neu hile i pe la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elis-
apet

39 Mala ero mana pe Maria
lohaka ke langa kileng e nga
lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias
na pele pe hele "Uach toto."
lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria
na helenga pe amneia tuna
nge sechsech nga letena pe
Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, "Ne-
Halang pete tote iong nge
hehei lochloch pe pete tote
tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non
Soke tana at ke nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge
o hele uach at nge iau pe
tuk iech toto pe sechsech nga
letek.
45 Non Soke pete iong lo
iange letem manmanna ia na
helenga nge lape lohot ke
manmanna toto."

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,
"Nga letek lochloch e heto
heke Non Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHa-
lang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga
ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue
nei
pe nga etue lochloch nga
hoena
lape te hetue iau ke hei nge
NeHalang heiech ia.
49 Iange NeHalang na
kerkerenga halang
poia ure papalau ngana ke
lohot nge iau.

✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7 ✡ **1:37:** Gen 18:14
✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10

Ia I na poinga pengpeng
toto.
50 ✡NeHalang letena poreke
ia iri lochloch nenge te
mataua I.
Iri nenge te tu nga etue
nei pe nga hoena pule
51 ✡Hana nenge tetal heke iri
nga leteria toto
NeHalang tul hote penna
pe na kerkerenga sis-
parai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge
tetal heke iri ke kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri
nga NeHalang matana,
NeHalang tal haka tote
iri langa lut.
53 ✡NeHalang tunge ure
urana ngana mur
lange iri nenge reria ute
hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe
te patpata mana ke tela
ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel
mur
pe letena ia Apraham pe
na tete mur
nga etue lochloch.
Iange letena metene helenga
utona nem
nenge heleia lange rera
tete mur nge nike."

56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke teio mol het pe la mule nga na kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia lohot pe hoe tuna tamane ngana e.

58 Elisapet na kileng ngana mur pe alona mur te longe nge Non Soke poi ke urana toto lange i pe iri lochloch te iech luluch nge i.

59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele mol (8) pe te riria i pe te teke te hetue i ke ene Sakarias.

60 Pe tana hele ele iri, "Ero! Ene laka Ioanes."

61 Pe alona mur te hele, "Iong alom mur eria pomam ero!"

62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga nga peria lange Sakarias pe te onteia i, "Kol nei lape ene pomere?"

63 Pe Sakarias ontei rara alalaha sachana ke has haka ia. Pe la has sue ke ene Ioanes. Ol pe iri lochloch te esia pe te rura.

64 Pe nga etue neu pengpeng Sakarias hanna olha ke hele mule pe heto heke NeHalang.

65 Pe na kileng ngana mur te rura toto pe singiria matau nga urene nge lohot. Pe te hesongia helenga ke ronge kileng mur nga lut nge Iutea.

66 Iri lochloch ngana nenge te longe leteria tuanin raraia pe te ontei, "Kol nem mam lape lohot ke i utar?" Pe te eteia nge Non Soke na kerkerenga tu hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

67 Opepengpeng hemuta heke Ioanes temene Sakarias pe haliu hot sapele NeHalang na helenga:

68 ✡ "Ta heto haka tote NeHalang

✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28 ✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6 ✡ **1:53:** Psa 34:10 ✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20 ✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 ✡ **1:68:** Psa 72:18

Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na kerkerenga halang
ke hemas mule ita lochloch.
Pe i nenge hemasmas nem at nga mata nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga)
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange Apraham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu nge ita ero
pe ta pengpeng toto nga NeHalang matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich.”
76 ✡Sakarias hele lange tuna, “Iau tuk iong pe lape te hetue iong NeHalang nenge I Soke nga Lut Toto nena hetatalonga. Iong lape iong muka nge Non Soke ke o hepengia nena kue.
77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke NeHalang lape hemas mule iri ke pomai: lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita nga rera poinga poreke ngana mur pe tangtang ia tutuna mur ita ke poi ke manga chaia matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua hatalia ita nenge ta tuteu nga metenga ana mulil. Pe henonoua ita nga kue nenge langa tunga nge nek.”
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene pupuo ke soksoke pe kerkereng. Pe tu manmana nga ich sana lomona e ke la het nga etue nenge i sipona hetei hote i langa hulua mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus
(Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom ene Agastus tunge helenga kerkerengana nga sisalanga nge hehei pe hana ke lape hot nga kileng

✡ **1:69:** Psa 18:2 ✡ **1:71:** Psa 106:10 ✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17 ✡ **1:75:** Tit 2:12-14 ✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:** Jer 31:34 ✡ **1:78:** Isa 60:1-2

lochloch nenge Rom nauele
iri.
2 Pe sisalanga nem talun
nga etue nenge Kirinius
nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela
mule nga reria kileng una
mur ke tehas sue eria mur.
4 Ol pe Iosep lohaka nge
Nasaret nge Kalelea ke la
mule nga na kileng una nge
Petlehem nge Iutea. Iange
kileng nem non soke Teuit na
kileng huna. Pe Teuit i Iosep
nette pengpeng. Pomalam
Iosep la mule nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela
iange tetal helenga ke telei
hel. Tela pe Maria sana lo.
6 Pe nga etue nenge tetu
nge Petlehem Maria hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana
e pe ruchite i nga ruchinga
hit sachanchana mur. Ru-
chite pe hemara sue i nga pu-
lumakau mur aria ngaunga
ana manga. Iange pele nenge
lang mur te muta lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulkulonga Mur

8 Sipsip ana naungaala
mur hel te umume nga miliko
neu pe tetu ke kangkanga pol
nga kileng nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo
e lohot nge iri pe kerkerenga
palau ngana nenge NeHa-
lang tualeme sio lange iri. Te
esia pe te matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, “A
matau ero! Iau eat ia helenga
urana toto ngana nge imo,
pe lape poia hulua lochloch
ke te iech toto pule. 11 Nga
etue nei pengpeng nga Teuit
na kileng huna te hoe non
nenge hemasmas. Pe i Kris-
tus, ara Non Soke nenge Ne-
Halang hele tala ia ke teke
kulosia at.
12 Poinga nenge hemal-
laha hote ke helenga nei
manmanna lape lohot ke
pomai koi; ala pe a naue i
nge te ruchite i nga ruchinga
hit sachanchana mur pe te
hemara sue i nga pulumakau
mur aria ngaunga ana
manga.”
13 Angkelo nem hele ke het
pe ueiuei mana angkelo mur
hel pule nge iri halang toto
temes luluch nge i pe te heto
heke NeHalang ene ke po-
mai:
14 ✡ “Ta heto heke NeHa-
lang nge i Non Soke nga lut
nga tapa. Pe tunga nge nek
lape tu hite iri nenge NeHa-
lang iech ia iri!”
15 La ol pe angkelo nemur
te hile iri pe te haka la mule
nga lut nga tapa. Pe sip-
sip ana naungaala nemur te
hele tele hel nge iri, “Ita ol!
Tala nge Petlehem ke tanau
urume ure nenge Non Soke
hele at nge ita lo!”
16 Iok laol, te song ke
ueiuei mana ke tela pe te
lohot nge Maria pe Iosep
pe turia nge masio mana
nga pulumakau mur aria
ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te
hesong sapele helenga nenge
angkelo heleia lange iri.
18 Pe iri lochloch nenge te
longe helenga nem te rura ia
pe leteria tuanin rara ia.

✡ **2:14:** Luk 19:38

19 ✡Pe Maria letena metene
ke nek toto pe talhit tote nga
letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala
nemur tela mule pe te heto
heke tote NeHalang, nga ure
nenge te longe pe te esia lo.
Iange ure nemur te lohot ke
pengpeng toto ke pete tote
utar nenge angkelo nem hele
tala ia ke ulolo.

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue
iri rahtele mol pe te riria
singina. Pe te hetue ke ene
Iesus. Ene nenge Iesus,
angkelo nem tung tele nike
nga tana sanaia i ero kura.

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria
iri nai Iosep te nanas tau
pengpeng ia hotonga nenge
Moses. Ke Maria helemlem
mule i nga hohonga. Ke het
pe te mene turia Iesus ke
iri ul tela nge Ierusalem ke
te tunge i langa NeHalang
matana ke pomanga tehas ia
nga nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke
teke, “Aina tatamanna nenge
tengene ana lape te tung tote
iri lange NeHalang ke tutuna
mur ia iri.”
24 ✡Pe pule te nanasia
NeHalang na hotonga ke te
makia reria tunginga nenge
ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge
ene Simion tu nge Ierusalem
pule. Pe i non urana nge
longo tau tototo NeHalang pe
kulele NeHalang nge mene
mule hana nenge Israel. Pe
Opepengpeng tu luluch nge i.
26 Pe Opepengpeng hele
toto lange i lo ke teke, “Lape o
esia Kristus nenge Non Soke
kulosia at, ke het pe o mete
ol.”
27 Iok laol, Opepengpeng
poi heke letena pe ana non
ii ke la iteu nga NeHalang na
pele palaungana. Nga etue
nenge Maria iri ul Iosep te
mene teua Iesus langa NeHa-
lang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke
Iesus pe heto heke NeHalang
pe hele;
29 “Non Soke lem hekuleileinga
ana non koi iau.
O longala ke e mete sio ke
nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem
hemasinga ana non
nga matak pengpeng.
31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia
nga mataria pule
32 ✡ke pomanga lemenge
palaungana
nge tualeme hatalia kue
nge hana lomona mur
ke iong o mene mule
iri.
Pe lape hulua te esia i pe te
heto heke
lem hana mur nge Is-
rael.”
33 Iosep iri nai Maria te
longe non nem na helenga pe
te rura totoia.
34 ✡Simion pete iri pe hele
lange Maria, “Tum sune
nem lape helosio ia hulua

✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31 ✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12 ✡ **2:24:** Lev 12:8 ✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10 ✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

halang nge Israel pe pule
lape hemaul heke mule
hulua halang pule nge Israel.
NeHalang henonou hote tum
sune nem ke hemallaha hote
NeHalang lemene ngana nga
ich pe hulua lape lemeria ero
ia pe te hele poreke i.
35 Pe i lape hemallaha hote
hana leteria tuanin ngana
mur nenge te talkome nga
leteria toto. Pe iong lape o
amneia melmelenga palaun-
gana nga letem kolkol ngana
mur pe lem tanginga mur ke
pomanga io nge mes teu nga
singim."
36-37 Hei pakar e i hetata-
longa pule. Ene laka Ana.
Pe he neu temene ene laka
Panuel. Pe i tu teu nga
mata nenge Asa. Hei neu lei
mukam ke iri nai ene tetu ke
aria hesinga iri rahtele nai ol
pe ene mete. La ke la hei
pakar neu tu ke i toro kela
tuauna toto ke ana hesinga
iri ana non kina henel pe
henel (84). Pe kokoes mana
la ke umume nga NeHalang
na pele pe heto hekeke Ne-
Halang. Heo nga ngaunga pe
hetalaulau manmana.
38 Pe nga etue neu saolia
Iosep iri nai Maria nge te laia
Iesus nga NeHalang na pele.
Saolia iri pe heto heke NeHa-
lang sapele pe heleia kol sune
neu lange iri nenge te kulele
mene etue nenge lape NeHa-
lang mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas
taua Non Soke nena hotonga
ke het pe tela mule sapele nga
reria kileng nge Nasaret nge
Kalelea.
40 Pe turia Iesus pupuo ke
soke pe letena matana ngana
urana toto pe NeHalang pete
tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch
Iosep iri nai Maria telala
nge Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto.
42 Iesus ana hesinga iri
analoch pe nai pe iri ul ke
tela ke pomanga reria poinga
nike.
43-44 Iok, etue palaungana
neu het pe Iosep iri nai
Maria tela mulmule nga reria
kileng pe iri nai te teke ma
Iesus koi iri ul ke teii. Teii
ke sase toto lo, ol pe te rara
sapele Iesus pe la te ontei
rere i nge aloria mur pe
pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto.
Ol pe tela te tango rara mule
i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana
te hottaua i nge are luluch
nge hetoronga ana hana
mur nga NeHalang na pele
palaungana letena. Pe i kila
ke longo lala nge hana nemur
pe onteiteia iri pule.
47 Iri lochloch nenge te
longe Kol sune nem na
helenga mur te rura toto
iange hele ke manga none
nge letena matana toto.
48 Temene pe tana te esia
i pe leteria lilil toto lange i.
Pe tana hele lange i, "Tuk, o

✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8

poia imem ke pomere? Iau pe
temem letemem toto ia iong
ke moat mo tango rere iong
i!”
49 Pe Iesus tuacholia iri, “A
tango rere iau ke? Iau etu
manmana nga temek nena
pele pe imo a eteia ero kai?”
50 Pe temene pe tana iri nai
te eteia na helenga luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch
nge temene pe tana ke tela
mule nge Nasaret. Pe nge
Nasaret Iesus longo tau to-
tote iri. Ure lochloch ngana
nemur Maria talhit tote nga
letena nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche
singina pe letena matana
ngana nge lohot ke nek
toto. Pe NeHalang pe hulua
lochloch leteria urana mana
nge i.

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHa-
lang na helenga lohot nge
Sakarias tuna Ioanes nga
ich sana lomona e. Pe nga
etue neu Pontius Pilatus
nauele kileng nenge Iutea.
Pe Herot nauele kileng nenge
Kalelea pe tina Pilipus nauele
kileng nenge Iturea pe kileng
Trakonitis pule. Pe Lisanias
nauele kileng nenge Apilene.
Pe Teperius i non soke toto
nge Rom nge nauele iri
lochloch. Pe Anas iri nai
Kaiapas iri tungina ana hana
mur aria papalauna mur.
Nga etue neu pengpeng
NeHalang nena helenga
lohot nge Ioanes.
3 ✡La ol, i ke langa ech nge
Iortan pe haliu hote NeHa-
lang na helenga pe hele, “A
hile lemo poinga pulut ngana
mur pe e henune imo. Po-
malam lape NeHalang saua
lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto.”
4 ✡Haliunga nei nanas
taua hetatalonga Isaias na
helenga nenge has sue nga
na alalaha ke teke,
“None kou haliuliu nga ich
sana lomona. Haliu ke
teke,
‘A hepengia Non Soke na kue
ke kulele i.
A hepengia na kue ke
pengpeng toto iange
lape at pe i ia.
5 Kileng talloko sio ngana
mur lape te hemuta
heke mule iri
pe sasana pe hengene
mur lape tesel sue iri.
Pe kue chachau ngana ne-
mur lape te umeia iri
ke pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana
mur lape telau hit
mule iri pe te hepeng
mule.
6 Hulua lochloch ngana nga
ich lape te esia NeHa-
lang penna
nge mene mule iri
lochloch.’ ”
7 ✡Iok laol, hulua lochloch
ngana tela nge Ioanes ke he-
nune iri. Pe hele inin taua
iri, “Ilimo alete nemur! A
teke NeHalang eteia letemo

✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4 ✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33

tuanin ngana ero ma? Imo
a sere at ke a menmene he-
nuninga pe imo a teke ma ech
nem poi ele NeHalang letena
inin ngana nga lemo poinga
poreke ngana mur. Ero toto
la! A hul tote letemo!
8 ✡Pe a poia lemo poinga
urana ngana mur ke mo
eteia ke ahul mule nga
lemo poinga poreke ngana
mur lo. Imo nenge a teke
Apraham na tete mur imo
a pengpeng ero kura la.
NeHalang nakuna nge ume
hote Apraham nena tete mur
nga um mur pe imo a teke
Apraham na tete mur imo.
Ute pele ero!
9 ✡Selempo koi te rahite nga
ae mur huria lo ke te tele
sue iri. Pe ae lochloch ngana
nenge nganangaria lohot ke
urana ero lape te tele sue iri
pe tesau heke nga oan."
10 Pe hana nemur te on-
teia i, "Lape mopoi ke pomere
ol?"
11 Pe Ioanes hele, "Itei
nenge nena hengeron nai
tunge elle lange mele nenge
na ero pe itei nenge ana
ngaunga lo reke lange mele
nenge ana ngaunga ero pe
mete ana."
12 ✡Hana hel nenge te
lololoch umtutuna teat nga
henuninga pule pe te onteia
Ioanes, "Hetoronga imem
lape mopoi ke pomere pule?"
13 Pe Ioanes hele, "Te talue
umtutuna hia nenge lape a
mene, a mene pengpengia pe
aele heke ero."
14 Pe palinga hel ana hana
mur te onteia i pule, "Pe
imem? Lape mopoi ke
pomere ol?"
Pe Ioanes hele lange iri, "A
palia mele hel pe a loloch
mene reria umtutuna ero. Pe
a pallaka ia mele hel pe a
keme mana nge iri ero. A
iech mana nga urumo nenge
a mene."
15 Te longe Ioanes na he-
lenga mur pe leteria haka pe
nga ramaria te teke lape i
Kristus nenge NeHalang hele
tala ia nike ke lape kulosia at.
16 ✡Pomalam ol pe Ioanes
hele lange iri lochloch, "Iau
lape e henun mene imo
nga ech mana pe mele nge
palaungana toto nge iau lape
nananas. Pe iau e urana
ero pule nge e poi hote
apena ana ae ulina. Pe mele
nem lape henune imo nga
Opepengpeng pe nga oan.
17 Pe i lape mene mule
nena hana mur ke pomai;
lape mene kakop pe sochote
mioka ulina mur pe ngan-
ngana mur takiraua iri ke
muria elle. Ke het pe sau
heke ulina mur nga oan sapel
lala ngana nenge tu ke koko."
18 Pe nga poinga hel pule
Ioanes haliu ia NeHalang na
helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana ke te
hile reria poinga pulut ngana
mur.
19 ✡Non soke Herot nauele
kileng nenge Kalelea pe lei
mule ene tana Herotias. Pe
pule poia poinga hel nge
poreke toto. Pe Ioanes na

✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19 ✡ **3:12:** Luk 7:29 ✡ **3:16:** Ume 13:25
✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

helenga nei tua tau pengpeng
ia Herot.
20 Pomalam Herot poia
poinga poreke toto ngana
nenge tal teua Ioanes nga
tuele au ngana.

Ioanes Henune Iesus
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei
pe hana lochloch ke het pe
henune Iesus ol. Iesus heta-
laulau pe ulu alchach hatalia
tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio
at pe nakuna pomanga ngie
chaulum. Pe helenga e sio at
nga tapa, "Iong mana tuk toto
nge e mete pe e iech toto nge
iong."

Iesus Nena Tete Mur
(Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke
lala ke iri ana non kina elle pe
analoch (30) pe talun sapele
ana ume. Pe hulua te teke
Iesus temene Iosep pe Iosep
temene Heli.
24 Pe Heli temene Matat.
Pe Matat temene Liuai. Pe
Liuai temene Melki. Pe
Melki temene Ianai. Pe Ianai
temene Iosep.
25 La Iosep temene Mata-
tias pe Matatias temene
Amos. Amos temene Nahum
pe Nahum temene Esli. Esli
temene Nakai pe Nakai
temene Mat.
26 Mat temene Matatias
pe Matatias temene Semein.
Semein temene Iosech pe
Iosech temene Iota.
27 Iota temene Ioanan pe
Ioanan temene Resa. Resa
temene Serupapel pe Seru-
papel temene Sealtil. Sealtil
temene Neri pe Neri temene
Melki.
28 Melki temene Atti pe
Atti temene Kosam. Kosam
temene Elmatam pe El-
matam temene Er.
29 Er temene Iosua pe
Iosua temene Elieser. Elieser
temene Iorim pe Iorim
temene Mattat. Mattat
temene Liuai pe Liuai
temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe
Iuta temene Iosep. Iosep
temene Ionam pe Ionam
temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea
pe Melea temene Menna.
Menna temene Mattata
pe Mattata temene Natan.
Natan temene Teuit pe Teuit
temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe
Opet temene Poas. Poas
temene Salmon pe Salmon
temene Nason.
33 Nason temene Aminatap
pe Aminatap temene Atmin.
Atmin temene Ani pe Ani
temene Hesron. Hesron
temene Peres pe Peres
temene Iuta.
34 La Iuta temene Iakop
pe Iakop temene Isak. Isak
temene Apraham pe Apra-
ham temene Tera. Tera
temene Nahor pe Nahor
temene Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu
temene Pelek. Pelek temene
Eper pe Eper temene Sela.
36 ✡Sela temene Kainan
pe Kainan temene Arpaksat.
Arpaksat temene Sem pe Sem
temene Noa. Noa temene
Lamek pe Lamek temene
Metusela.

✡ **3:22:** Ioa 1:32 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22 ✡ **3:36:** Gen 11:10-26

37 Metusela temene Enok
pe Enok temene Iaret. Iaret
temene Mahalalel pe Maha-
lalel temene Kenan.
38 ✡Kenan temene Enos pe
Enos temene Set. Set temene
Antam pe Antam temene Ne-
Halang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Ioanes henune Iesus nge
Iortan ke het pe Opepeng-
peng hemute i pe mene i ke
langa ich sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke
ana etue iri ana non kina nai
(40) pe non poreke ngana to-
toi ke helosio ia i. Nga etue
lochloch ngana nemur Iesus
ngaua ngaunga e ero pe nga
hoena mete ana toto ol.
3 Iok laol, Non Poreke
ngana neu hele lange i, “Teke
iong NeHalang tuna toto o
tunge helenga kerkereng
ngana langa um nei ke hul
ke am ngaunga ia.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia, “Ne-
Halang nena hotonga hele
ke teke, ‘Hana pe hehei te
mene maulinga ke koko nga
ngaunga mana ero.’ ”
5 Pe Non Poreke ngana
mene heke i langa kileng e
nga hengene palaungana. Pe
mala ero mana pe henonoua
i langa kileng lochloch ngana
nga ich.
6 Pe hele lange i, “Lape
e tunge lem kerkerenga
palaungana nenge o nauele
kileng lochloch ngana ne-
mur. Pe ure lochloch ngana
nga kileng nemur iong lem ia
ol. O esia ure lochloch ngana
nemur te tung lochloche at
nge iau lo. Pe lape e tung
pulut mene lange mele pele
mana nga iau lemek ngak.
7 Nenge teke o heto heke
iau lape e tunge ure lochloch
ngana nei ke lem ol.”
8 ✡Pe Iesus tuacholia, “Ne-
Halang nena hotonga hele ke
teke, ‘O heto heke NeHalang
am Soke pe oume mana nge
i!’ ”
9 Ol pe non poreke ngana
neu mene Iesus lange
Ierusalem pe hetakila heke
i nga NeHalang na pele
palaungana ona nga lut toto
pe hele lange i, “Nenge teke
iong NeHalang tuna toto, o
tamu hot lamai ke o losio
langa ich.
10 ✡Iange NeHalang nena
hotonga hele ke teke,
“ ‘NeHalang lape kulosia na
angkelo mur
ke tenau ele iong.
11 Lape tera hit heke mene
iong nga peria
pe lape um riria apem
ero toto.’ ”
12 ✡Pe Iesus tuacholia, “Ne-
Halang na hotonga hele ke
teke, ‘O totoi ia am Non Soke
NeHalang ero. Pe oech ia i ke
nanasia lemem ngam mana
ero toto.’ ”
13 ✡Non Poreke ngana neu
totoi ke helosio ia Iesus nga
poinga lochloch. Ke het pe ua

✡ **3:38:** Gen 4:25-26 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12
✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15

ana iange nga hoena lape at
tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule
nge Kalelea pe Opepengpeng
na hekerkerenga tu luchluch
nge i. Pe pingana song nga
kileng lochloch ngana nga
lamau.
15 Iesus hetoro nga het-
oronga ana pele mur pe
hulua lochloch ngana te heto
heke i.

Iesus Na Kileng Nganan-
gana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 La Iesus la mule nge
Nasaret nga kileng nenge i
soke ia. Pe nga Sapat ana etue
Iesus la mule nga hetoronga
ana pele ke pomanga popoia
lo. Mes haka ke sisia NeHa-
lang nena hotonga mur
17 pe te tunge alalaha
nenge hetatalonga Isaias
lange i. Iesus ulele alalaha
neu langa helenga nenge
tehas ia ke pomai,
18 "Non Soke opene koi tu lu-
luch nge iau
iange i sipona hesilei
hote iau
ke e haliu hotote nena
helenga urana toto
ngana.
Helenga urana toto ngana nei
e haliu hote lala nge
hehei pe hana nenge eria
haka ero pe reria ure
ero toto nga ich nei.
Pe kulosia iau ke e haliu hot
ke pomai:
Iri nenge tetu teu nga
kileng au ngana te lo-
hotot.
Pe iri nenge mataria hit te
nachnau. ✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue
nem at lo
nenge lape Non Soke
mene mule na hana
mur lochloch."
20 Iesus lulit mule hetat-
alonga Isaias nena alalaha
tunge lange mele nenge atia
pe are sio. Pe hulua lochloch
ngana nenga hetoronga ana
pele letena neu mataria tuit
mene i.
21 Ol pe hele lange iri, "He-
lenga chonna nenga NeHa-
lang nena hotonga nei lo-
hot ke manmanna heueu nei,
ngana laka e sisia ke a longe
ke ulolo."
22 ✡Pe iri lochloch leteria
urana toto pe te rura iange
ana non hele ngana ia he-
lenga nemur ma ke urana
toto. Pe te hele, "I mai Iosep
tuna kai!?"
23 Pe Iesus hele lange iri,
"Imo lape a hele at nge iau ke
pomai, 'Iong o hemaul mule
iong. Iange iong non nenge
o nauelele haleles kina mur.
Ure nemur nenge o poia nge
Kapernam o poia nga lem
kileng pengpeng.'
24 ✡ "E hele ke manmanna
toto lange imo. Hetatalonga
e nena kileng nganangana
mur pengpeng lemeria ero ia
i.
25 ✡Nge nike pakarkar una
mur halang toto nge Israel
nga etue nenge Elaisa. Pe
nga etue nem pitte mol ero ke

✡ **4:18:** Isa 61:1-2 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44 ✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7

hesinga iri mol pe hakekena.
Pe uringa palaungana toto lo-
hot nga ich lochloch.
26 ✡A longo at nge iau.
Manmanna toto ke NeHalang
kulosia Elaisa ke lange
pakarkar una mur nge Israel
ero. Kulos mene i ke lange
pakar e nge tutu nge Sarepat
nga kileng nenge Saiton.
27 ✡ "Pe nge Israel nga etue
nenge Elisa, hulua halang
temene haleles poreke toto
ngana nenge ngaungaua
singiria. Pe elle nge iri Elisa
hemas mule i nga haleles
nem ero toto. Pe Elisa hemas
mene ne Naman nge na nge
Siria."
28 Iok laol, hulua lochloch
ngana nenga hetoronga ana
pele te longe helenga nei pe
leteria inin toto.
29 Te lohaka pe te onrung
hote Iesus nga kileng neu pe
temene i langa hengene. Pe
te teke tesau hot tote i ke losio
ke mete.
30 Pe ero, ana non iteu
mana nga hulua nemur tu-
nangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei
(Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange
Kapernam nga kileng nge
Kalelea. Pe nga Sapat ana
etue Iesus hetore hehei pe
hana.
32 ✡Hehei pe hana te rura
totoia Iesus na helenga iange
meena pe tua tote leteria.
33 Nga hetoronga ana pele
neu letena none nge uneinei
tuteu nge i alngana hot ke
palaungana toto.
34 "Ah! Iesus nenge Nasaret
o teke oat ke o potaria imem?
O teke oat ke opoi poreke
imem? E eteia iong ke ulolo.
Iong pengpeng toto nge Ne-
Halang kulosia iong ke oat."
35 Pe Iesus keres taua
uneinei neu pe hele, "O reng
ol pe oua hot nge non nem!"
Pe uneinei neu tamal sue
non neu langa ich pe ua
hot sapele nge i pe non neu
singina urana mana.
36 Pe hehei pe hana te esia
ure nei pe te rura toto pe te
hele el nge iri, "Helenga utar
nemai? Helenga nei kerk-
ereng toto i nenge keresia un-
einei mur pe te ua hot."
37 Pe Iesus pingana song ke
rongo heke kileng lochloch
ngana nga kileng neu.

Iesus Hemasia Hulua Ha-
lang
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga het-
oronga ana pele neu pe langa
Simon na pele. Pe Simon
uene, haleles poia ke singina
milanglang toto pe te hele
urume i lange Iesus.
39 Ol pe Iesus la ke mes nga
ana hei na hete ilina pe hele
ke kerkereng toto langa hale-
les neu. Iesus hele pe haleles
neu het sapele nge hei neu.
Haleles het pe hei neu loaka
pe tun sapele aria.
40 Sinanga matana puluch
lo pe hulua halang te atia aria
haleles mur nge Iesus. Pe
Iesus tal heke penna nge iri
pe iri lochloch aria haleles
het.

✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16 ✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29

41 ✡Pe uneinei mur te ua
hot nge hana halang pe te al-
ngaria ke mai, “Iong NeHa-
lang tuna!” Pe Iesus hele ke
kerkereng toto lange uneinei
nemur, pe poia iri ke te hele
ero iange te eteia ke Iesus i
Kristus nem.
42 Uach sio lo pe Iesus i ke
langa kileng e nge mele tuaia
ero. Pe hulua te tango rere i
pe te hottaua i pe te hele ele i
ke lohaka hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange
iri, “Iau lape ela nga kileng
hel pule ke e haliu hote
Temek nena helenga urana
toto ngana lange hehei pe
hana. E haliu nga etue
nenge hehei pe hana tenau
haka lange NeHalang aria
Soke. Pe NeHalang nauele iri
lochloch ngana ke nek. Ela
nga ume palaungana nem
iange NeHalang kulos sue iau
ke e poia.”
44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu
nga hetoronga ana pele mur
nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus
mesmes nga ech hetaliliu
ngana palaungana ililna
nge Kenesaret. Ol pe hulua
halang te emurung hite i
pe hel te teke te longo toto
nga NeHalang na helenga.
Pomalam te pururum teu nga
pekngaria mur koaria ke tela
rochroi toto.
2 Pe Iesus esia aka nai nge
te ele heke nga peipei. Pe
hana nenge te olole ruo nga
sulang nemur ngaria kou te
lomlomo hoat.
3 Ol pe Iesus lake kila teu
nga Simon nena sulang pe
hele lange i ke ele hote su-
lang neu ke mana hot la pol
nge hot. Ke Iesus are teu nga
sulang neu pe hetore hulua
nemur.
4 Iesus hetore hulua nemur
ke het pe hele lange Simon,
“O hepu hote lem sulang ke
lange ech leme ngana pe imo
ul pekngam mur a hemes sue
hoat ke a hole ruo.”
5 ✡Pe Simon tuacholia,
“Non Soke, imem pum toto
ia hoat nei hesio ngana nga
miliko lo i! Pe emem ero toto.
Pe lape e hesio mule hoat nei
ke pomanga o hele ngam.”
6 Iok laol, te hesue hoat ne-
mur pe te hole ruo nge ha-
lang toto nge poia hoat ne-
mur ke te teke te uch ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur
nga aka e pule ke teat ke te
halaua iri. Teat ke te hemuta
heke sulang nai neu nga ruo
ke te puluch par.
8 Pe Simon Petrus esia ure
nenge lohot pe tualou sio nga
Iesus matana pe hele lange i,
“Non Soke oua toto ak iange
iau lek poinga poreke!”
9 Petrus poi ke pomau
iange iri ul pekngana mur
te rura toto nga ruo lochloch
ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai
pule Ieims pe Ioanes Sepeti
tutuna mur te rura pule.

✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 ✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10
✡ **5:5:** Ioa 21:3-8

Ol pe Iesus hele lange Simon, “O matau ero. Heueu pe
laol lape o menmene hana ke
pomanga ruo nge o hole nga
hoat.”
11 ✡Iok, te ele heke sulang
mur nga peipei pe te hile sue
ure lochloch pe te hile sue
aria ume mur nenge te holole
hoat pe te nanasia Iesus.

Iesus Hemas Mule None
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e
pe nga kileng neu none tu.
Pe non nem tu poreke toto
ia haleles poreke toto ngana
nenge ngau hohoa singira. Pe
nga etue nenge esia Iesus tal-
sio tote i pe hele ke teke, “Non
Soke, nenge teke lemem toto
o hemasia iau!”
13 Pe Iesus tal heke penna
nge non neu pe hele, “Oe
lemek toto. Singim lemlem
mule!” Pe haleles neu het
sapele nge non neu.
14 ✡Pe Iesus hele ke kerk-
ereng toto lange i, “O hele pu-
lut rara lange mele ero toto.
Ola ke o heteia singim lange
tunginga ana non. Pe o makia
lem tunginga hel ke o nana-
sia hotonga nenge NeHalang
tunge lange Moses. Poma-
lam hulua lochlolch te eteia
ke singim urana mule lo.”
15 Pe Iesus pingana song ke
langa tau toto pe hulua ha-
lang te atat ke te longo nge i
pe te teke Iesus hemaulia iri
nga aria haleles mur.
16 Pe kokoes Iesus ua kome
ke hetalaulau nga kileng
nenge nganangana ero.

Iesus Hemasia None Nge
Apena Mete
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus
hetottoro pe Paresio mur
pe hotonga ana hetoronga
mur teat nga kileng nemur
nge Kalelea pe Iutea pe
Ierusalem. Hana nemur
teare lamau pule. Pe Non
Soke tunge na hekerkerenga
palaungana lange Iesus ke
hemas mule haleles mur.
18 Hana hel te takisia none
nge apena mete luluch nga
na hete pe te teke te teuia
langa pele letena ke tetal sue
i nga Iesus matana.
19 Hulua halang ol pe te
tango rara kue e nge te mene
teua non neu lange teu. Ol pe
te takis heke i langa pele ona
teal hatalia pele pulpulna pe
te heon sue pe te hesue i lu-
luch nga nena hete ke langa
hulua tunangaria nga Iesus
matana pengpeng.
20 ✡Iesus esia leteria man-
manna ngana pe hele lange
non neu, “Neingak, e saua
lem poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto lo.”
21 Pe hotonga ana het-
oronga mur pe Paresio mur
te hele te hele hel nge iri,
“Itei pane mai? Mele nei hele
poreke tote NeHalang i! Teke
i utar toto pamai? NeHalang
i toro mana nge saua rera
poinga poreke ngana mur ke
te lasus!”
22 Iesus eteia leteria tuanin
ngana mur pe hele lange
iri, “Pomere nenge letemo

✡ **5:11:** Mat 19:27 ✡ **5:14:** Lev 14:1-32 ✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48

tuanin rara ke pomam ia ure
nemur?
23 Semel ngana nge e hele
ke e teke, ‘E saua lem poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto lo.’ Pe anali toto nge e
hele ke e teke ‘O loaka pe oi.’
24 ✡Heueu lape aes tote nga
matamo nge Non Tuna na
kerkerenga palaungana nga
ich nge saua poinga poreke
ngana mur.” Iok, hele lange
non nenge apena mete neu,
“E hele lange iong, o lohaka
pe o mene lem tako pe ola nga
lem pele!”
25 Ueiuei mana pe non
neu lohaka nga iri lochloch
mataria mene heke nena
manga pe langa nena pele pe
heto hekeke NeHalang.
26 Pe hulua lochloch ngana
nemur te rura toto pe te
matau pe haria kangkanga
mana nga ure nenge lohot
pe te heto heke NeHalang pe
te hele, “Heueu mana nei ta
naue ure nemur nenge ta esia
iri erochro nge nike.”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu
pe i ke la pe esia Liuai nge
arare nga nena ume ana pele
nenge lololoch umtutuna ia.
Pe Iesus hele lange i, “O nana-
sia iau.”
28 Pe Liuai lohaka pe hile
sue ure mur lochloch ngana
pe nanasia Iesus.
29 Ol pe Liuai poia Iesus
ana ngaunga palaungana
pe hana halang toto nge iri
nenge te lololoch umtutuna
pe hana hel pule tela ke te
ngau luluch nge Iesus.
30 ✡Paresio mur iri ul aria
hotonga ana hetoronga mur
te ngunngunu pe te hele
lange Iesus na hana mur. Pe
te ontei, “Pomere pa nenge o
ngau pe oin luluch nge hana
nenge te lololoch umtutuna
pe nge hana porekreke
ngana nemur pamam?”
31 Pe Iesus tuacholia reria
helenga, “Iri nenge singiria
haleles mana tela nge non
nenge umume nga haleles
ana pele pe iri nenge singiria
haleles ero tela ero nike.
32 Iau eat mana nge iri
nenge muteria toto ke te hu-
lia reria poinga poreke ngana
mur pe te nanas mule iau. Pe
iri nenge te teke iri siporia te
pengpeng lo eat nge iri ero.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus,
“Pomere nenge Ioanes nena
hana mur pe Paresio mur
reria hana mur teheo nga
ngaunga pe te hetalaulau
ke kokoes pe lem hana mur
ero?”
34 ✡Iesus tuacholia, “Nenge
teke none ngesia nehei, lape
heo ele hulua nga ngaunga
pule? Ero toto la!
35 Pe non nenge ngesnges
ana etue nenge lohaka
hatalia iri lape at. Nga etue
nem hulua lochloch ngana
nem lape teheo nga ngaunga
ol.”
36 Iok, Iesus heleia helenga
opene e pule, “Mele chach ia
nena hengeron heueu ngana

✡ **5:24:** Ioa 5:8 ✡ **5:30:** Luk 15:1-2 ✡ **5:34:** Ioa 3:29

pe sima hite langa hengeron
nike ngana ero. Nenge
teke poia ke pomam lape
poi poreke hengeron heueu
ngana nem nge tachach
ia. Pe lape poia hengeron
nike ngana nem ke nakuna
poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua
uain heueu ngana langa kina
nenge nike ngana ero iange
sosolos. Nenge teke poia ke
pomam lape poia kina nike
ngana nem ke chach pe pasil-
ing hot, pe kina nem poreke
sapele.
38 Ke lape a ling teua
uain heueu ngana langa
kina nenge heueu ngana pe
makuk.
39 Pe mele lemene taua
uain heueu ngana ero ol
nenge teke inia nike ngana
lo. Pe mele neu hele, 'Nike
ngana nem urana.' "

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus
iri ul nena hana mur tei teu
langa ume e. Pe Iesus nena
hana mur te sohe uit nganan-
gana pe te soch hote paena pe
te ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te
onteia Iesus, "Rera hotonga
hele ke teke tapoi ke pomam
nga Sapat ana etue ero. Pe
pomere nenge lem hana mur
tepoi ke pomam?"
3 ✡Pe Iesus tuacholia iri,
"Imo mam a sisia non soke
Teuit poi ngana nge nike ero?
Nga etue nenge iri ul nena
hana mur te mete aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana
non i teu langa NeHalang
nena pele pe mene ngaunga
nenge heo ngana ke te ngaua.
Pe rera hotonga hele ke teke
ngaunga nem tunginga ana
hana mur mana aria."
5 Pe Iesus hele pule ke
mai, "Sapat ana etue nem
tokoninga koi iau Non Tuna."

6 Nga Sapat ana etue e
pule Iesus hetottoro nga het-
oronga ana pele. Hetottoro
pe none nge penna tamalmal
mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga
ana hetoronga mur hel te
tango rara kue nenge te
ollaka hote Iesus ke poia
poinga poreke ngana e. Pe
te teke tenau ala tote i pe te
nachnei hit tote i nge hemas
ia non neu nga Sapat ana
etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch
ramaria ke het lo pe hele
lange non nenge penna mete
neu, "Omes haka pe oi hot at
lakoi nga muka." Non neu
mes haka pe la sapele nga
muka.

9 La ke mes pe Iesus hele
lange iri, "E onteia imo
lochloch. Hotonga nenge ita
hele ke teke ta poia ume utar
mur nga Sapat ana etue? Ta
halau hel mule nge ita ma ta
hunel mule nge ita? Nenge
teke mele nge ana haleles
palaungana tu tahun sapele i
ma ta hemas mule i?"

✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10 ✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9

10 Iesus nau rara nge iri
lochloch pe hele lange non
nenge penna mete neu, “Otul
hote perim mete ngana nem
ke pengpeng.” Pe non neu
teke tul hote penna mete
ngana neu ke mai pe penna
urana mule sapele.
11 Pe hana nemur te esia ke
mau pe leteria inin toto pe te
hele tele hel nge iri nga utar
nge lape te poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Nga etuene e Iesus i haka
langa kileng chouchou ngana
e ke hetalaulau. Pe heta-
laulau nga kileng neu ke la
uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur
lochloch pe hesilei hot ke
analoch pe nai pe hetue iri ke
nena hekulkulonga mur.
14 Eria koi nemur: Simon
(nenge Iesus hetue ke ene
Petrus) pe tina Antreas pe
Ieims pe Ioanes pe Pilipus pe
Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe
Ieims (nenge Alpeus tuna) pe
Simon (nenge te hetue i ke
Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims
tuna) pe Iutas Iskariot (nenge
Iesus nena non ia pe poi
poreke mule lange Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Mat 4:23-25)

17 Iesus hile kileng chou-
chou ngana neu pe iri ul
nena hana nemur tei sio.
Tei sio pe la temes nga
kileng mosngana luluch
nge na hana mur hel pule
nge halang toto. Pe hulua
halang teat nge Iutea pe nge
Ierusalem pe nga ruach ilina
pule nge Tir pe Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke
te longo Iesus nge hetottoro
pe te teke hemas mule iri nga
aria haleles mur. Iri nenge
uneinei tuteu nge iri teat pule
pe Iesus hemas mule iri.
19 Pe hulua lochloch ngana
te teke tera nge i iange kerk-
erenga nem lohot manmana
nge i pe hemasia iri lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana
(Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na
hana mur pe hele,
“Imo nenge lemo ure halang
ero, a iech toto
iange atu teu nga NeHa-
lang nena naualanga
lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga
ich heueu nei, a iech
pule
iange lape samo una nga
hoena.
Imo nenge a tangtang pe
letemo meena toto
heueu nei,
a iech iange nga hoena
lape a melmel mule.
22 ✡ “Imo nenge a nanas tote
Non Tuna pe hana muteria
taua imo ero toto pe te tanga
selel amo, a iech!
23 Nenge teke ure nei lohot
nge imo, a iech toto pe ahes
haka iange urumo palaun-
gana kou kulele imo nga lut
nga tapa.

✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

24 “Pe imo nenge lemo ure halang heueu nei, a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana toto a mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a meteamo toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a tang manmana ol!
26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke imo, a iech ero ol
iange nge nike hulua nemur reria tete mur te heto hekeke hana nemur nenge te pallaklaka ke iri hetatalonga.”

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur
(Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, “E hele lange imo nenge a longo atat nge iau. Letemo la mule pe lememo tau mule lemo ngarang mur pe apoi ke urana mule lange iri nenge lemeria ero ia imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua imo pe a hetalaulau iri nenge tepoi porekreke imo aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o hulia hengem ele lange i ke te pele pule. Pe nenge teke mele achatote lem hengeron nenge hot ana, o ngata mana ke mene lem hengeron nenge teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia iong nga ute hel, o tung mene lange iri pe nenge teke mele mene lem ute o ontei haka mule i ero ol.
31 ✡Poinga urana ngana nenge lemem ke mele hel te poia lange iong o poia lange iri.
32 “Nenge teke lememo tau mene hana nenge muteria taua imo lape a mene urumo utar? Anau lange hana porekreke ngana mur. Iri kau lemeria tautaua hana nenge muteria tautaua iri pule mau pe te mene ururia e ero.
33 Teke apoi ke urana lange iri nenge tepoi ke urana lange imo pe apoi ke pomam lange iri toro mana, pomere toto nenge lape a mene urumo? Pe hana nenge te poreke kau tepoi ke mau pule mau!
34 Pe nenge teke a tunge ute lange mele pe a teke tuachol mule pomere toto nenge a teke a mene urumo? Pe hana porekreke ngana mur kau te tung helel reria urelu mau pe te teke te mene pengpeng mule reria ure nenge te tunge la!
35 A poia poinga nemur ero! Letemo la mule pe lememo tau mule lemo ngarang mur. Pe a tung ure lange mele hel pe lememo tau mule ero ol. Pomalam lape urumo palaungana toto pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto tutuna mur imo. Iange I poi ke nek toto lange iri nenge te poreke manmana

✡ **6:31:** Mat 7:12

pe iri nenge te hele urana
erochro.
36 Letemo porekeia pekng-
amo mur lochloch ke po-
mange tememo nge letena
porekeia imo lochloch ngana
nga ich."

Tanek Hel Mana
(Mat 7:1-5)

37 ✡ "O henonou perim
lange hehei pe hana nga reria
poinga mur ero. Pomalam
lape NeHalang henonou
penna lange iong nga lem
poinga poreke ngana mur
ero pule. Pe o hele hote hehei
pe hana reria poinga poreke
ngana mur ero. Pomalam
lape NeHalang hele hote
lem poinga poreke ngana
mur ero pule. Letem poreke
ia hehei pa hana nga reria
poinga poreke ngana mur.
Pomalam NeHalang lape
letena ia iong nga lem poinga
poreke ngana mur.
38 ✡Lem poinga nenge o
tungtung o poia lange mele
hel. Pomalam lape NeHa-
lang poia lange iong pule. Pe
i manmanna toto lape tua-
cholia lange iong ke pomai:
nenge teke o tunge chasang
elle NeHalang tuacholia nga
chasang elle nge rure pe pip
hite pe hemuta heke mule ke
pararai pe tunge lange iong.
Lem halaunga meena ngana
nenge o poia lange mele hel
lape NeHalang tuachol mule
lange iong."
39 ✡Pe Iesus heleia helenga
opene nei lange iri, "Nenge
teke none nge matana hit
koke neingana e nge matana
hit pule lape iri nai te losio
teu nga polo.
40 ✡Pe kol mele nge lala nga
hengetoro i palaungana nge
ana hetoronga ero. Pe teke
heulo hote ana hesinga ne-
mur nga hengetoro lape poi
ke mange ana hetoronga ol.
41 "Pomere nenge o esia
ae mumuna unne nge mateu
nga tim e matana pe o kolkol
taua ae chonna palaungana
nge maele matam?
42 Pomalam lape o hele
lange tim e neu ke pomai,
'Kole tik, o iat ke e sulhote
ae mumuna unne langa
matam.' Iong o hele ke mau
pe iong sipom o kolkol taua
ae chonna palaungana nem
nenge maele matam. Iong
opoi ke manga mamulou
ero! Opoi hot tele ae chonna
palaungana nenge maele
matam. Ke het laka onau
ke nek toto pe o sulhote ae
mumuna nenge maele tim
matana."

Ae E Luluch Nga Nganan-
gana Mur
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe ngan-
ngana lohot ke urana i ae
poreke ngana ia ero. Pe ae
nenge haka pe nganangana
lohot ke poreke i ae urana
ngana ia ero.
44 Ta eteia ae elle pe elle
nga nganngana mur ke po-
malam, o teke o sohe kon ola
nga raka tana ero. Pe o teke o
sohe here, ola nga kore tana
ero.

✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25

45 Pe non nenge urana lape
ta esia poinga urana ngana
nge lohot nge i iange poinga
nem at nga letena toto. Pe
non nenge poreke lape ta esia
poinga poreke ngana nge lo-
hot nge i iange poinga nem at
nga letena toto. Iange harra
hele hote utar nenge muta
nge ita nga letera toto."

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai
(Mat 7:24-27)

46 ✡ "Pomere nenge o hetue
iau ke am Soke iau pe opoi ke
pomanga e hele ngak ero?
47 Mele nenge at nge iau
pe longe lek helenga pe longo
taua iri lape e henonou hote i
ke i non nge pomai:
48 I pomanga non nenge
hemesia na pele pe selsio tote
na pele huna munna pe ume
heke nga um. Pe nga lukunna
ech ngau reke kileng pe teke
tak hote pele pe pele nem
mes ke kerkereng toto iange
te umeia ke nek toto nike.
49 Pe mele nenge longe
lek helenga pe nanas taua
ero lape poi ke pomanga
mele nenge hemes mene
na pele nga lut mana pe
sel sue munna ero. Pe nga
lukunna ech ngau reke ke at
pe tak hote pele nem pe losio
sapele. Pe pele nem uchulu
ke poreke toto."

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana
(Mat 8:5-13)

1 Iok laol, Iesus heleia ure
lochloch ngana nei lange
hehei pe hana ke het pe i ke
lange Kapernam.
2 Pe nga lamau non nenge
i mukmuka nga palinga hel
ana hana mur tu. Pe nena
non nenge umume nge i
singina haleles toto pe teke
metmete lo. Pe ana non ana
soke mutena tau tote i.
3 Ana soke longe Iesus
pingana, ol pe kulosia hana
papalaungana hel nge Israel
ke tela taua Iesus ke hemas
mule non soke neu nena non.
4 Tela ke te lohot nge Iesus
pe te ech tote i pe te hele,
"Lememem toto ke ola ke o
hemas mule non soke neu
nena non. Iange i poia ume
palaungana toto at nge imem
Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem
Israel mur pe lele lemem het-
oronga ana pele."
6 La ol pe Iesus koko sapele
nge iri.

Tela rochroi nga pele lo
pe non soke neu kulosia
pekngana hel ke la te heleia
i sipona na helenga lange
Iesus, "Non Soke, lemek ero
nge e hekuleileia iong. Iau
e urana ero toto nge oteu at
nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto
nge iau sipok ela ke e esia
iong. Lemek ke e teke o
hele mana pe lek non nenge
umume nge iau urana mule.
8 Iau pule eume pe e longo
tau menmene ak ae huna
mur pe pule iau sipok enau
ele palinga hel ana hana mur.
E hele lange elle ke e teke,
'Ola!' pe ila. Pe e hele lange e
pule ke e teke, 'O i at!' pe i at.

✡ **6:46:** Mat 7:21

Pe e hele lange lek non nenge
umume nge iau ke e teke, 'O
poia ume nei!' Pe i ume ia."

9 Iesus rura toto nga Non
Soke neu nena helenga nei.
Longe ke het pe ralele taua
hulua nenge te nananas
ia i pe hele lange iri, "E
hele lange imo pengpeng,
e hottaua none nge letena
manmanna ngana pomai ero
kura. Pe nge Israel pule e
hottaua e ero!"
10 Hana nenge te atia non
soke neu na helenga tela
mule nga pele pe haleles
palaungana nenge poia non
soke nena non neu het mule
lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa
kileng e nge ene Naen. Pe
nena hana mur pe hulua ha-
lang pule te nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga
kileng neu ana kue matana
pe tesaol haka nga hei pakar
e tuna koluna nge telolo ho-
tote ke la tealo hitite. Pe
hei pakar neu tuna elle mana
ke ngana kolou nenge mete
neu lo. Pe hulua halang nga
kileng neu tei luluch nge i.
13 Ol pe Iesus esia hei pakar
neu pe letena poreke toto ia i
pe hele lange i, "Atong o tang
ero."
14 Pe Iesus i ke la rahaka
nga metenga ana hete pe
hana nenge te takisia temes.
Pe Iesus hele, "Kol nem! E
hele lange iong. O lohaka!"
15 ✡Pe kol nenge mete neu
are haka pe hele sapele. Pe
Iesus tung mule i lange tana.
16 ✡Pe hulua nemur te esia
pe te matau pe te heto heke
NeHalang pe te teke, "Hetat-
alonga e nge na kerkerenga
palaungana toto i! Tu lu-
luch nge ita! NeHalang at
lo ke hemas mule nena hana
mur!"
17 Iesus poia ure nei pe
pingana song nga kileng
lochloch ngana nge Iutea
pe kileng nemur nenge tetu
rochroi.

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus
(Mat 11:2-19)

18 Iok, Ioanes nena hana
mur te hele lange i nga ure
lochloch ngana nei. Ioanes
longe pe iu ke nena hana nai
19 ✡pe kulosia iri kela te
onteia Iesus. Pe te teke,
"Iong laka lom nenge NeHa-
lang hele ke teke lape ku-
losia ke at? Eh, Mele nenge
mo kulele kau lape atat kura
mau?"
20 La hana nai neu tela
nge Iesus pe te hele, "Ioanes
nenge henunun kulosia
imem ke at mo onteia iong.
Ioanes teke, 'Iong laka lom
nenge NeHalang hele ke teke
lape kulosia ke at? Eh, Mele
nenge mo kulele kau? Lape
atat kura mau?' "
21 Nga etue neu pengpeng
Iesus hemas mule hulua ha-
lang nga aria haleles mur pe
helope hote uneinei mur pe
poia iri nenge mataria hit ke
tenau mule.

✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68 ✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

22 ✡Pomalam Iesus tuacholia Ioanes nena hana mur
ke teke, “Ala mule pe a hele
lange Ioanes nga utar nenge
a esia pe a longe lo. Iri nenge
mataria hit tenau mulmule
lo. Iri nenge aperia mete tei
mulmule lo. Iri nenge haleles
poreke ngana lohot nga sin-
giria te urana mule lo. Iri
nenge talngaria hit te longo
mule lo. Iri nenge te mete
te maul haka mule lo. Pe iri
nenge reria ure halang ero
pe tetu poreke toto nga ich
te longlonge NeHalang na he-
lenga urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe
lek helenga pe leteria man-
manna ngana losio ero lape
te iech toto!”
24 Iok, Ioanes nena hana
mur tela ol pe Iesus talun
ke nana urume Ioanes na
poinga mur lange hehei pe
hana. Pe hele ke teke, “Nenge
ala nge Ioanes nga ich sana
lomona nem pe nga ramamo
a teke a esia utar toto? A teke
a esia heilil ina a nge tutula iu
rusia pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem
ero pe a teke ala ke a esia
utar? A teke A esia none
nge heronia hengeron urana
ngana mur? Hana nenge
te heronia hengeron nenge
pomam pe te ngaungaua
ngaunga urana ngana mur
tetu mana nga pele palaun-
gana nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau
ol. Nga ramamo a teke a esia
utar toto? A teke a esia hetat-
alonga e? Oe i manmanna ke
i hetatalonga. Pe i altoto nga
hetatalonga mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge
NeHalang na helenga nenge
tehas sue hele tala ia lo. Ke
NeHalang hele,

“ ‘Lape e kulosia non nenge
mene lek helenga
ke imuka nge iong ke
helue lem kue.’ ”

28 Pe Iesus hele pule, “E hele
lange imo, Ioanes i palaun-
gana toto nge hana lochloch
nenge tetu nge nike ke at
heueu nei. Pe nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga
nge ita, iri nenge teat nga
hoena lape te ele haka toto
nge Ioanes.”
29 ✡Hulua lochloch ngana
nemur te longe pe iri ul hana
nenge te lololoch umtutuna
mana te heto heke NeHa-
lang nge na poinga pengpeng
mana. Iri te poi ke pomam
iange Ioanes henune iri lo.
30 ✡Pe Paresio mur iri ul
hotonga ana hetoronga mur
ero. Iri lemeria ero toto nge
te nanasia NeHalang. Iange
iri tela nge Ioanes ke henune
iri ero nike.
31 Iesus hele mule, “Nga
enau ngak nge hulua nga
etue nei nakuria te teke tepoi
ke pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga
aina kinkino ngana nenge
aria tuluk nai ke te arare
nga ingala munna. Pe leteria
inin tau helel pe hel te chusi.
Iok, hel te alngaria tele lange
pekngaria mur,
“ ‘Pomere nenge mo palia
emem hario

✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1 ✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32

pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?'
33 Oe, imo nga etue nei a
pomanga aina nemur iange
Ioanes nenge henunun at pe
heo nga ngaunga pe inia ech
kerkereng ngana e ero pe a
hele ke a teke, 'Non pa nem,
uneinei tu nge i iam!'
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaun-
gau pe inin pe imo a hele,
'Anau langa non pa neu! Non
nei ngau halali! Pe in sak-
ilil i! Pe kokoko nge hana
nenge te lololoch umtutuna
pe hana nenge reria poinga
poreke toto!'
35 Pe iri nenge te nanasia Ne-
Halang iri te hemallaha hote
ke NeHalang i pengpeng toto
pe manmanna."

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus
kela ngau nga na pele. Iok
Iesus iteu langa pele neu pe
kila sio ke te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie
nge poinga poreke ngana
muta toto nge i tu. Ana
hei longe Iesus nge lake
ngaungau nga non Paresio
neu na pele pe mene ech kina
e nge te ume hote nga um.
Pe ech kina nem muta ia ure
nenge inangana ehech.
38 Pe la ana hei mes nga
Iesus rumena nga apena
mangana pe tangtang ol.
Tangtang pe matana eina
sio ke la lome Iesus apena.
Ke het pe taune Iesus apena
nga palpalna ina pe saka
hite Iesus apena. (poi ngana
nei, manga teke talsio tote i
pe heto heke tote Iesus) Pe
heusiling heke ure nenge
inangana ehech neu nga
Iesus apena.
39 Pe non Paresio neu esia
pe hele mana nga letena,
"Teke non nei i hetatalonga
ke manmanna lape eteia hei
nenge rachraua i neu. Pe
pule eteia ke hei nem i hei
poreke ngana toto."
40 Iok, Iesus rahaka he-
lenga pe hele lange i, "Simon,
e teke e hele ia ute lange
iong."
Pe Simon hele, "Iok, Non
Soke, o hele ia at nge iau."
41 Pe Iesus talun ke hele
lange i sapele, "None tunge
umtutuna lange hana nai pe
teke nga hoena te tuacholia
ke pengpeng la mule nge i.
Elle nge iri mene ke umtu-
tuna iri ana non kina lime iri
lime (500) pe neingana mene
ke umtutuna iri ana non kina
nai pe analoch mana. (50)
42 Pe iri nai ape te teke
te tuachol mule pe reria
umtutuna ero toto. Ol pe
non nenge tunge umtutuna
lange iri hele lange iri nai,
'Hanganok nemur nenge
a poia nge iau lape lasus
ol.' " Iesus hele ke het pe
onteia Simon, "Non tei nge
iri nai lape mutena tau tote
non nenge tunge umtutuna
nemur?"
43 Pe Simon lohaka pe hele,
"Iau e teke ngana laka nenge
mene ke umtutuna halang."
Pe Iesus hele, "Nem peng-
peng."

✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

44 Pe Iesus naula nge hei
neu pe hele mule lange Si-
mon, “O esia hei nei? E i teu
at nga lem pele pe o tunge ech
ke e lome apek ero. Pe hei nei
lome apek nga matana heina
pe taune mule nga palpalna
ina.
45 Pe iong, eat nga lem pele
pe o iech ele iau pe olau hite
iau ero pe hei nei saka hi-
tite apek nga eat ngak nike.
Ngana i popoia ne kura.
46 Pe iong opoi heke oliua
eina nga palpaluk ero pe hei
nei heusiling heke ure nenge
inangana ehech nga apek.
47 Pomalam e hele lange
iong hei nei eteia nge lape
letek poreke ia i nga nena
poinga poreke ngana mur
lochloch ngana koi nenge
mutena tau tote iau. Pe
mele nenge na poinga poreke
ngana unne sune mana pe
letek poreke ia i nga na
poinga nem mutena taua iau
ke unne sune mana.”
48 Pe Iesus hele lange hei
neu, “Atong, e saua lem
poinga poreke ngana mur
lochloch ke te lasus toto lo.”
49 Pe hana hel pule nenge
iri ul te ngaungau neu te hele
tele hel nge iri, “Itei pane
mai ol, nge teke saua hehei
pe hana reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto?”
50 ✡Pe Iesus hele lange
hei neu, “Letem manmanna
ngana laka hemas mule iong.
Ola mule pe otu ke nek ol.”

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

1 Iok, nga hoena ol Iesus i
ke langa kileng elle pe elle
pe haliu hote NeHalang nena
helenga urana toto ngana.
Helenga urana toto ngana
nem hemallaha hote NeHa-
lang nena naualanga urana
ngana pe nena nekinga.
Iesus i rara neu pe nena hana
analoch pe nai neu tei luluch
nge i.
2 ✡Iok, hehei hel nge un-
einei pe haleles poia iri Iesus
hemas mule iri. Ke hehei
nemur te koko pule. Hehei
nemur eria mai koi: Maria
(nenge ene e pule Mantalena)
Ana hei Iesus poi hot ke un-
einei iri rahtele nai nge i.
3 Hei e pule ene Ioana. Pe
ana hei ene umume nga Ne-
Herot na pele pe ene laka ne
Kusa. Iok, hei e pule ene
Susana. Ke hehei nemur pe
hehei halang pule te halaua
Iesus pe na hana mur nga iri
siporia reria umtutuna mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge
Iesus nga kileng pe kileng.
Iri halang teat te emurung
ol pe Iesus hele hote helenga
opene nei lange iri.
5 Pe hele, “None langa
ume ke tata ngaunga tutuna
alona. Tataua ngaunga
tutuna nemur pe hel te losio
hot ke tema nga alingele ke
heitite iri pe ngie mur teat ke
te tuais heke ke het.

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

6 Pe hel te losio teu nga um
koana mur nga ich nenge ana
um halang. Pe ngaunga tu-
tuna nemur mataria hot pe
te kalum mule iange ich nem
poreke.
7 Pe ngaunga tutuna hel
te losio teu nga kiki letena
munna pe te haka luluch nga
kiki pe kiki au hite iri ke te
mete.
8 Pe ngaunga tutuna hel te
losio haka nga ich nge urana
pe te haka ke nek pe nganan-
garia halang toto. Ngaunga
tutuna nemur nganangaria
lohot ke ana non kina iri lime
(100) nga tana elechle.”

Pe Iesus haliu haka, “A
pal talngamo pe a longo ke
neknek!”

Helenga Opene Mur Aria Ume
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te
onteia i nga helenga opene
nei luna.
10 ✡Pe Iesus tuacholia, “Ne-
Halang hesilei hote imo ke
a eteia ke mallaha nga he-
lenga talkome ngana nga Ne-
Halang nena naualanga. Pe
iri hel lape te longo mene nga
helenga opene ol. Ke poma-
lam,
“ ‘Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia
ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 “Helenga opene nem
luna toto koi: Ngaunga
tutuna nem pomalaka nga
NeHalang nena helenga.
12 Pe ngaunga tutuna
nenge te losio nga alingele
nem te pomalaka nga iri
nenge te longe NeHalang
nena helenga. Ol pe Non
Poreke ngana at pe ua toto ia
NeHalang nena helenga nga
leteria ke leteria manmanna
ero ke pomalam te mene
hemasinga ero.
13 Pe ngaunga tutuna
nenge te losio haka nga
ich nenge ana um halang
te pomalaka nga iri nenge
te longe helenga pe leteria
manmanna mukam pe ure
meena ngana lohot nge iri pe
te losio mule ke ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna
nenge te losio teu nga kiki
letena munna te pomalaka
nga iri nenge te longe he-
lenga nem pe iri reria ure
halang nga ich ke pomanga
umtutuna pe ure urana
ngana mur hel pule. Poma-
lam leteria tuit tote pe te
umeia ume e nge urana ero.
15 Pe ngaunga tutuna
nenge te losio nga ich urana
ngana te pomalaka nge iri
nenge leteria urana. Te longe
helenga nem pe te talue ke
nek toto nga leteria. Leteria
manmanna ngana nem tu
ke kerkereng kela aria ume
nganangana mur lohot ke
nek toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga
(Mak 4:21-25)

16 ✡ “Mele pele tonge
lemenga pe hesalakou hite

✡ **8:10:** Isa 6:9-10 ✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33

ero. Nem pe tal teua langa
hete ene ero pule. Mele nem
tonge pe tal heke mene nga
lut ke hehei pe hana te esia
tualeme ngana pe teteu at
nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal
komkome lape te mene hote
langa mallaha. Pe utar
nenge te esalakou hite lape
te hottaua pe te mene hote
langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek
toto nga a longo ngamo. Mele
nenge nena ure hel malo lape
te tunge nena hel pule. Pe
mele nenge nena ure ero pe
nga letena teke nena lo nem
lape te ua toto ia nge i."

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur
te teke tela ke te neue i pe
hulua halang tepoi ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus,
"Tam pe titim mur kou te
mesmes nge hot te teke teat
ke te esia iong."
21 Pe Iesus hele lange iri
lochloch, "Etak pe titik mur
laka iri nenge te longe NeHa-
lang na helenga pe te nanas
taua."

Iesus Hemete Kileng Ein-
gana Palaungana
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul
nena hana mur te haka nga
sulang e pe Iesus hele lange
iri, "Ta lotele langa ech het-
aliliu ngana nei ilina hele."
Iok laol, teote hot sapele.
23 Te mana ole ke te lala
pe Iesus mamani sio. Ol pe
kileng eingana palaungana
lohaka sapele nga ech het-
aliliu ngana neu. Pe ech
pasiling teu nga reria sulang
ke te teke te puluch.
24 Ol pe Iesus na hana mur
telange i pe te engo heke i. Pe
te hele, "Non Soke! Non Soke!
Ta puluchluch lo i!"

Iesus lohaka pe hele ke
kerkereng toto langa kileng
eingana palaungana nem pe
ruach poreke ngana nem. Po-
malam kileng eingana palau
ngana nem mete sio pe ruach
poreke ngana nem ma ke nek
mule pe kileng urana mule.
25 Pe Iesus hele lange nena
hana mur, "Letemo man-
manna ngana tu langai?"

Pe iri te rura pe te matau
toto pe te hele tele hel nge
iri, "Non tei nemai? I tunge
na helenga kerkereng ngana
langa kileng eingana palau
ngana nei pe ruach ana mee
papalau ngana nemur pe te
longo tau mene i!"

Iesus Helope Hote Uneinei
Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur
te mana nga sulang nem kela
te lohot nga kileng nenge
Kerasa. Kileng Kalelea tu nga
ech hetaliliu ngana palaun-
gana neu ilina ele pe ana
kileng tu nga ele.
27 Tela tesio nga kileng neu
pe Iesus i sio ke langa peipei.
Pe none nga kileng neu saol
haka nge i. Non neu uneinei

✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

halang tetu teu nge i. Pe uneinei te poia i ke lachlach manmana nga halang nike pe tu ke nek nga pele e ero. Tu manmana nga um polona mur nenge tetal teueua hana nenge te metmete.

28 Non neu esia Iesus pe halngana haka ke soke toto pe tamal sue i nga Iesus apena huna pe alngana ke teke, “Iesus! Iong NeHalang Nge I Soke Nga Lut Nga Tapa Tuna! O teke o potaria iau? O tunge melmelenga palaungana at nge iau ero!”

29 Non neu hele ke pomai lange Iesus iange Iesus hele lo ke teke helope hote uneinei nemur nge i. (Kokoeses hana te kele non neu penna pe apena ana rur kerkereng ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei nemur tera hit tote i. Pe i tak hoa rur kerkereng ngana nemur pe uneinei nemur te heua ia i ke langa ich sana lomona.)

30 Iok laol, Iesus onteia i, “Em mere?”

Pe non neu tuacholia, “Ek laka, Hulua” Ene pomam iange uneinei halang tetu teu nge i.

31 Pe uneinei nemur te echia Iesus ke te teke kulosia iri langa polo poreke ngana ero. Iange polo nem takolkol hetala ngana pe te amneia melmelinga palaungana.

32 Pe kie ana tuangarung hel te tutua nga sasana palaungana e ilina. Pe uneinei nemur te echia Iesus ke tela ke teteu langa kie nemur. Pe Iesus longele lange iri ke la teteu langa kie nemur.

33 Iok laol, te lohot nge non nem pe teteu heke sapele kie nemur. Teteu heke kie nemur pe iri lochloch te song kela te losio hot nga kileng talloko sio ngana nem kela te pachpach nga ech.

34 Pe hana nenge tenau elele kie nemur te esia ke mau pe te song ke la te hesongia ana helenga nga tuele tana pe nge iri nenge tetu kangkanga nge hot pule.

35 Helenga song pe iri nenge te longe tela kela tenau nga ure nenge lohot nga lamam. Tela kela te lohot nge Iesus pe te esia non nenge uneinei mur te ua hot nge i. Ana non letena urana mule lo pe heron ke nek toto pe are sio nga Iesus apena una. Iri lochloch te esia ke mau pe te matau toto.

36 Iri nenge tees tote Iesus nge helope hote uneinei nemur te hele urume lange pekngaria mur.

37 Hana lochloch ngana nga kileng neu te matau toto pe te hele lange Iesus ke ua toto aria. Pomalam Iesus lohaka sapele ke teke langa sulang.

38 Pe non nenge Iesus hemas mule i neu la pe la hele ke kerkereng toto lange Iesus, “O hele ele iau ero pe ela luluch nge iong.” Pe Iesus kulos mule i pe hele,

39 “Ola mule nga lem kileng pe o hele hote ure palaungana nenge NeHalang poia lange iong lo.” Iok laol, non neu langa tuele tana neu

pe hele hote ure palaungana
nenge Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana
mur te lotele la mule nga ech
palaungana neu ilina ele pe
hehei pe hana te iech ele i
iange te kulele i ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos
puris. I nge nauelele het-
oronga ana pele nga kileng
neu. I at pe tamal sue i langa
Iesus apena pe hele ke kerk-
ereng toto lange Iesus ke teke
langa na pele,
42 iange tuna heingana e
singina haleles ke metmete
lo. Pe non neu tuna elle
mana ke ngana kolou neu lo.
Pe tuna nem ana hesinga iri
analoch pe nai.

Iesus i ole ke lala nga non
neu na pele pe hulua te emu-
rung hit tote i.
43 Hei e nge haleles poreke
ngana mene i ii luluch nge iri
pule. Hei neu toho mala tu
nge i ke hesinga iri analoch
pe nai pe mele e nge nakuna
ero toto nge hemasia i.
44 La ol pe hei neu echrir
teu mene i nga hulua lete-
ria kela raua Iesus nena
hengeron ana horo nga
rumena. Hei neu raua Iesus
na hengeron pe haleles neu
het sapele nge i.
45 Pe Iesus ontei, “Itei
nenge raua iau mai?”

Pe iri lochloch te hele ke
te teke te raua Iesus ero. Pe
Petrus lohaka pe hele, “Non
Soke pomere nenge o ontei
ke pomam? Onau nga hu-
lua lochloch ngana nenge te
maimai hite iong nem.”
46 Pe Iesus hele mule, “Ero,
mele nenge raua iau nei rau
pulut mene iau ero koi. Raua
iau ke e hemas mule i iange
e amnei urume nga lek kerk-
erenga nenge lohot nge iau.”
47 Hei neu eteia nge lape
i talkome ero ol pe loiloi
ele i pe la tamal sue i nga
Iesus apena. Pe nga hulua
mataria hei neu hele urume
ke i sipona raua Iesus pe ana
haleles het sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek
mana lange hei neu, “Atong
heek, letem manmanna
ngana hemas mule iong. Ola
pe otu ke nek ol.”
49 Iesus helele kura pe
te kulosia none at nga
Iairus na pele pe hele lange
Iairus, “Tum kou mete lo.
O hemakuk mene non soke
nem ero ol.”
50 Iesus longe reria helenga
pe hele lange Iairos, “O
matau ero. O rahit ele mene
letem manmanna ngana ke
heem maul mule.”
51 Iok, tei kela te lohot nga
Iairus na pele pe Iesus mene
Petrus pe Ioanes pe Ieims pe
he sune neu temene pe tana
ke teteu langa pele letena.
52 Pe hehei pe hana te tang-
tang pe te chauchai sakililia
he sune neu nge mete. Pe
Iesus hele lange iri, “A tang
ero ol. He sune nem mete ero
iam. I mamani mana!”
53 Pe iri lochloch ngana te
melmel lilia Iesus iange iri

✡ **8:48:** Luk 7:50

te eteia ke he sune neu mete
toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune
neu nga penna pe hele haka
ke soke, “Heek sune nem, o
lohaka ol!”
55 Pe he neu opene at mule
pe lohaka sapele. Lohaka pe
Iesus hele ke te tung ngaunga
lange i ke ngau.
56 He neu tana pe temene te
rura toto pe Iesus hele lange
iri ke te hele rara lange mele
hel ero nga ure nenge lohot
nei.

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana
analoch pe nai nem ke
tunge kerkerenga lange iri.
Pe tunge na kerkerenga
palaungana nenge iri siporia
te poia ume ke te helope hote
uneinei pe te hemasmas ia
haleles mur.
2 Ke het pe kulos hote iri
ke la te haliu hote NeHalang
nena naualanga urana toto
ngana pe te hemasmas hale-
les.
3 ✡Kulosia iri pe tunge he-
lenga nei lange iri, “A teke
a lohaka a mene ute e ero
toto nga lemo inga nenge
ai ke a poia ume nemur.
A mene heko ero, kole ero,
ngaunga ero, umtutuna ero
pe pule lemo hengeron nain-
gana ero.
4 A lohot nga kileng e pe
ama nga pele tei atu lola. Atu
nga pele nem ke la het nga
etue nenge a ume ke het nga
kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe
hehei pe hana te iech ele imo
ero ai hot nga kileng nem pe
a pasis sue ich mumuna nga
apemo. Pomalam a henonou
hote NeHalang letena inin
ngana lange iri.”
6 Iesus nena hana mur te
lohaka sapele pe tei ke tela
nga kileng lochloch ngana ke
te haliu hote NeHalang na he-
lenga urana toto ngana pe te
hemas mule hehei pe hana
nga aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 ✡Pe Herot non soke nenge
nauele kileng Kalelea longe
ure nemur nge te lohotot pe
letena tuanin raraia ke ha-
lang iange mele hel te teke,
“Ioanes nenge henunun kou
maul haka mule lo!”
8 Pe hel te teke Elaisa lohot
ke i mallaha. Pe hel te teke
hetatalonga e nge nike iam
maul haka mule nem.
9 ✡Pe Herot hele, “Iau e cha-
toa Ioanes nga kanna lo pe
non tei nemai nenge e lon-
glonge nge popoia ure peltit
ngana nemur?” Pe Herot
letena toto ke teke es tote
Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Iok laol, Iesus nena
hekulkulonga (Apostel mur)
teat mule nge Iesus pe te hele
urume ure lochloch ngana

✡ **9:3:** Luk 10:4-11 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8

nenge te poia nga reria inga
nem lange i. Te nana lange
Iesus ke het pe Iesus mene
iri ke iri hul mana tela nga
kileng nenge ene Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te
longo rusia ol pe te nanas
sapele i. Iesus esia iri nge
teat pe iech ele iri pe hetoro
mule iri nga NeHalang nena
naualanga urana ngana nge
ita. Pe hemas mule iri nenge
singiria haleles.
12 Chaia matana puluch
sisio lo pe Iesus nena hana
mur tela nge i pe te hele, "O
kulosia hehei pe hana nemur
ke tela nga kileng nemur
nenge tetu rochroi lamai ke
te tango aria ngaunga pe
muria nenge te maia. Iange
kileng nei ich sana lomona
mana i."
13 Pe Iesus hele lange iri,
"Ero, imo sipomo a hengaua
iri."
Pe iri te tuacholia, "Imem
motal ke mioka iri lime pe
ruo nai mana. Lemem ke
mola mo ol hulua nei aria
ngaunga?"
14 (Hana nenge tetu lamau
nakuna nenge iri 5000.)
Pe Iesus hele lange na hana
mur, "A hele lange hana ne-
mur ke teare pe a sisele iri ke
ana non kina nai pe analoch
(50) nga tuluk elle pe elle."
15 Iesus nena hana mur te
nanasia na helenga ke te poia
hana lochloch ngana neu ke
teare sio.
16 Iesus mene mioka lime
neu pe ruo nai neu pe nau
haka langa tapa pe heto heke
NeHalang pe hele urana toto
lange i. Ke het pe reke pe
tunge lange nena hana mur
ke te heronge lange hulua ne-
mur.
17 Hulua lochloch ngana
neu te ngau ke saria una toto
pe ngaunga nem aluana ma
kura. Pe Iesus nena hana
mur te eukiraua ngaunga
aluana mur nge muta nga
chasang nge iri analoch pe
nai (12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus

(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus het-
alaulau nge isipona pe nena
hana mur tetu luluch nge i.
Pe onteia iri, "Hulua lochloch
ngana te teke iau itei?"
19 ✡Pe iri te tuacholia, "Mele
hel te teke iong Ioanes nenge
henunun. Pe hel te teke iong
Elaisa pe hel pule te teke iong
hetatalonga e nge nike nge
maul haka mule."
20 ✡Pe Iesus ontei, "Pe imo?
A teke iau itei?"
Pe Petrus tuacholia, "Iong
Kristus non nenge NeHalang
hele tala ia ke teke kulosia
at."

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana

(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tua-
chol ngana pe hele ke kerk-
ereng toto lange iri ke te hele
rara ia lange mele hel ero
toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, "Non
Tuna lape amneia melme-
lenga palaungana. Pe hana

✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69 ✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33

papalauna pe tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana het-
oronga mur lape lemeria ero
ia i. Pe lape te hune i ke mete
pe nga etue mol ngana lape
maul haka mule.”
23 ✡Pe Iesus hele lange iri
lochloch, “Nenge teke mele
nem lemene toto ke nanasia
iau poi ke pomai koi; Hile sue
lemene ngana mur lochloch
nga ich pe takisia ana melme-
lenga mur nga etue lochloch.
Pomalam nanasia iau ol.
24 ✡Iange itei nenge letena
tu hit mene maulul ngana
nga ich lape maulul ngana
nem nga hoena ero ol. Pe
mele nenge tung teu tote i pe
hile sue lemene ngana mur
lochloch nga ich lape mene
mule maulul ngana nenge tu
ke koko.
25 Pe nenge mele lolochia
ure lochloch ngana nga ich
nei pe nga hoena na poinga
poreke ngana mur poia i ke
amneia melmelenga palaun-
gana lape ure pa nemur te
halaua i ke mere?
26 ✡Nenge teke mele meia i
at nge iau pe nga lek helenga
mur Non Tuna lape meia i
lange i pule nga etue nenge
sio at luluch nga lemenge
palaungana nenge i pe nge
Temene pe nge angkelo mur.
27 E hele ke manmanna toto
lange imo. Mele hel nge
imo nenge te mesmes heueu
nei lape tenau tele NeHalang
nena naualanga urana toto
ngana ke het pe te mete ol.”

*Iesus Singina Lohot Ke Al-
toto*
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur
ke het pe etue iri rahtele mol
(8) nga hoena mene Petrus pe
Ioanes pe Ieims ke te haka
langa sasana ke hetalaulau.
29 Iesus hetalaulau ol pe
hul ke nakuna lohot ke altoto.
Pe nena hengeron sinaha pe
tuahu toto.
30 Ol pe hana nai temes hot
sapele ke te hele luluch nge i.
Hana nai nem laka Moses iri
nai Elaisa.
31 ✡Iri te lohot luluch
nga lemenge palaungana
nga tapa pe te hele luluch
nge Iesus. Te hele luluch
nge Iesus nga mete ngana
nge Ierusalem ke pomanga
NeHalang talue lo.
32 ✡Petrus pe pekngana
mur te mamani un toto lo pe
te lohaka pe te naue Iesus
nge tu luluch nga lemenge
palaungana pe hana nai neu
temes luluch nge i.
33 Iok, hana nai neu te
teke te hile susue Iesus lo pe
Petrus hele lange Iesus, “Non
Soke, urana toto nge imem
koloi motu nei lo. Lape mo
ume ke pelpele iri mol. Iong
lem e pe Moses na e pe Elaisa
na e.” (Pe Petrus eteia utar
nenge helele ia ero.)
34 Petrus helele kura pe ulu
lohot ke ana mulil ma hite iri
pe Iesus nena hana nemur te
matau toto nga ulu neu nge
poi hite iri.
35 ✡Pe helenga e lohot nga
ulu ke teke, “Tuk toto koi nei

✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9 ✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18 ✡ **9:35:** Luk 3:22

nge e hesilei hote. A longo
mana lange i."
36 Helenga neu het ol pe
Iesus i toro mana tu nga
lamau ol. Pe Iesus nena hana
nemur te reng hit tote ure
nemur. Pe nga etue neu
te heleia helenga unne lange
mele ero toto nga ure nenge
te naue ke ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus
pe nena hana mol neu tei sio
mule nga sasana neu pe la te
saol haka nge hulua nge te
kulelele i nge sio.
38 Pe none alngana hot
nga hulua leteria, "Non Soke,
letem ia iau pe onau lange
tuk mukam. Iange tuk elle
mana ke ngana i loi nenge
uneinei te poia nei.
39 Uneinei nem teu hekeke
i pe te tamal sue i ke sechul
rara nga ich. Uneinei ne-
mur te heporeke tote i ke mel-
ona tua nga hanna pe singina
emurung ulu ke poreke toto
ol pe tehet sio mule nge i. Ke
mala ero mana pe teteu heke
mulmule i.
40 E hele ke kerkereng toto
lange lem hana mur ke te ku-
los hote pe te alker taua."
41 Pe Iesus hele lange iri,
"Imo nemur nga etue nei
letemo manmanna ngana
mur te losio lo. Pe lemo
poinga poreke ulu. Etu
luluch nge imo ke mala lo
pe pomere nenge letemo
manmanna ero? Pe lape e
halaua imo ke merei ol?" Pe
Iesus hele lange non neu, "O
mene tum at nge iau."
42 Te mene kol neu ke
lala pe uneinei nemur teteu
haka mule i. Te tamal sue i
langa ich pe te heloiloi ia i
ke sasahul rara nga ich. Pe
Iesus keres taua uneinei neu
ke lohot nge kol neu. Hemas
mule i ke nek pe tung mule i
lange temene.
43 Pe hulua lochloch ngana
nemur te rura toto nga
NeHalang nena kerkerenga
palaungana nei.

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei,
poia iri lochloch ke haria
kangkanga manmana ia kura
pe Iesus hele lange nena
hana mur,
44 ✡ "A longo ke nek toto
nga ure nenge e teke e heleia
lange imo pe letemo lilil ele
ero! Lape te tung heke Non
Tuna langa hana hel peria."
45 ✡Pe Iesus nena hana mur
leteria matana hote helenga
nei luna ero. Pomalaka nga
ute helau ele leteria matana
ngana nga helenga nei ke te
heilang hote luna ero. Pe te
matau pule nge te ontei hot
mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te
hunel mule nge iri nga itei
nge iri nge lape lohot ke i
palaungna toto.

✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34 ✡ **9:46:** Luk 22:24

47 Pe Iesus eteia leteria tu-
anin ngana ke ulolo ke mene
mele sune ke hemesia i nga
ilina
48 ✡pe hele lange iri, “Mele
nenge mutena taua aina
sune nge mai mutena taua
iau pule. Pe mele nenge
mutena taua iau mutena
taua itei nenge kulosia iau
ke eat. Pomalam itei nenge
talsio tote i nge imo lape i
palaungana toto.”

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia
(Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka,
“Non Soke, mo naue none
nge helope hotote uneinei
mur nge hana pe i popoia nga
kerkerenga nenga iong em.
Pe mo hele ele ke poi ke mau
ero ol iange i pekngamem ia
ero.”
50 ✡Pe Iesus hele lange i,
“O hele ele i ero iange itei
nenge lem ngarang ia ero i
pekngam ia.”

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka
langa lut nga tapa heroi lo. Ol
pe Iesus letena haka toto ke
teke lange Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke
iri muka langa kileng e nge
Samaria ke te tango rara pele
e nge lape te maia.
53 Pe hehei pe hana nga
kileng neu lemeria ero nge
Iesus la ke tu nge iri iange te
eteia ke i lala nge Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes
te longe ke mau pe te hele,
“Non Soke, lemem ke o teke
moiu sue oan nga tapa ke at
ngaulele kileng nei?”
55 Pe Iesus nau lange iri pe
keres ele iri
56 pe tei toto ke tela nga
kileng e pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus
(Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe
none hele lange Iesus, “Lape
e nanas menmene iong lo koi.
O teke oi ke ola nga kileng tei
iau pule ela.”
58 Pe Iesus hele lange i,
“Kaone inolo mur reria polo
nge te mama ia pe ngie mur
reria kiniu pe Non Tuna
munna nga kileng e ero nge
lake mateu ia.”
59 Pe Iesus hele lange none
pule, “Iong nem o iat ke o
nanasia iau.” Pe non neu
hele, “Non Soke, o longele
iau ke ela mule ke ealo hite
temek mukam.”
60 Pe Iesus tuacholia, “Iri
nenge te pomanga te mete lo,
tela ke tealo hite pum nem.
Pe iong ola ke ohaliu hote
NeHalang nena naualanga
urana toto ngana.”
61 ✡Iok, none pule hele,
“Non Soke, lape e nanasia
iong. Eh, O longele iau ke
ela mule nga lek kileng ke
e ee ia lek hei pe tutuk mur
mukam.”
62 Pe Iesus hele lange i,
“Mele nenge talune lamonga
pe letena tu hit tote ero,
lamonga nem lape het ero. Pe
nenge mele letena nachnai
nge nanasia iau, nena kerk-
erenga e ero nge teu langa

✡ **9:48:** Mat 10:40 ✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16 ✡ **9:61:** 1Ki 19:20

NeHalang nena naualanga urana toto ngana.”

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72) pe kulos hote iri. Pe kulos ke nachnai ke iri muka nge i ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lape i laia.

2 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Ume lochloch ngana nganangaria mur te mera tach lo pe lulunga ana hana mur iri unne sune mana. Ke a hetalaulau lange tokoninga nenga ume nemur ke kulos hote lulunga ana hana mur ke te lule ana ume mur.

3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga sipsip tutuna mur nenge la tetu teu luluch nge kaone inolo mur.

4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis kole ero pe a mene lemo ae ulina e ero pule. Nenge teke a saolia mele hel nga kue ames ke a hele sakilil ero.

5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala ke pomai, ‘Non Palaungana na petanga tu luluch nge imo.’

6 Nenge teke none nem na poinga urana pe purpure petanga nem lape lemo helenga urana ngana nem masio nge i ke nek. Pe nenge teke ero, lemo helenga urana ngana nemur lape haka mule nge imo.

7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a ngaungau pe a ininia utar nenge te tunge lala nge imo iange a ume lamam pe urumo laka. Pe ama lilis rara nga pele hel pule ero ol.

8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele e pe a ngaua utar nenge te tunge lala nge imo.

9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga lamam pe a hele lange hehei pe hana ke a teke, ‘NeHalang nena naualanga urana toto ngana heroi taua imo lo.’

10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo ele imo ai hot langa kue pe a heleia iri ke a teke,

11 ✡‘Mo pasis sue lemo kileng ana maruchrue nga apemem ke a eteia nge NeHalang lemene ero toto ia lemo poinga poreke ngana mur. Imo letemo matana ke nek, NeHalang nena naualanga urana toto ngana at rochroi toto nge imo pe lememo ero ia lo!’

12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga etue palaungana nem lape NeHalang letena porekeia kileng nenge Sotom pe lemo kileng ero!”

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus (Mat 11:20-24)

13 “Imo nenge Korasin lape atu ngamo poreke toto! Pe

✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35 ✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume 13:51; 18:6 ✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24

imo nenge Petsaita lape a
poreke toto pule! Iange Ne-
Halang poia ure papalaun-
gana nge imo ke a esia lo
pe letemo manmanna ia ero.
Pe toinge NeHalang poia ure
papalaungana nemur nge Tir
pe Siton lape iri te hulia re-
ria poinga mur nga halang
nike. Iri te henonou hote
iri nge te hulia reria poinga
poreke ngana mur ke pomai;
te heronia hengeron muna
hulu ngana pe te hepore sin-
giria ana apou!
14 Nga etue nenge NeHa-
lang nau teu at nge ita elle pe
elle nga rera poinga mur lape
letena poreke ia iri nenge Tir
pe Siton unne sune pe imo
nem ero toto.
15 Pe imo nenge Kapernam
nenge a teke ala nga lut nga
tapa. Lape te tamal sue imo
ke ala nge sio toto nga kileng
au ngana!"
16 ✡Iesus hele lange na
hana mur, "Mele nenge longo
taua imo longo taua iau pule
pe mele nenge ulo ele imo ulo
ele iau pule pe mele nenge
ulo ele iau ulo ele I nenge
kulosia iau at."

*Iechinga Palaungana Lo-
hot Nge Hana Iri Ana Non
Kina Mol Pe Analoch Pe Nai
nem (72)*

17 Hana iri ana non kina
mol pe analoch pe nai (72)
neu teat mule pe te iech toto.
Pe te hele lange Iesus, "Non
Soke, uneinei mur pule mo
kulos hote iri nga iong em pe
te longo tau mana!"
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange
iri, "E esia non poreke ngana
nge losio at nga tapa ke po-
manga kileng chalem ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e
tunge lek kerkerenga lange
imo ke imo sipomo a poia
ume nemur nenge pomai. Ai
haka nga ilimo nenge te hu-
nun pe a hekolkole iri. Pe
ei mur nenge te hunun ita,
lape apoia iri ke pomam pule.
Pe a hekou sue lemo ngarang
Non Poreke ngana nem nena
kerkerenga. Pe ute pele nge
heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo
taua imo pe a iech sakilil
ero nge a mene kerkerenga
palaungana nem. A iech toto
mana nga emo nge tehas sue
nga lut nga tapa."

*Iesus Iech Toto Ngana
(Mat 11:25-27; 13:16-17)*

21 Nga etue unne neu
Opepengpeng hemute Iesus
nga iechinga pe hele, "Temek
O! Iong Non Soke nenga lut
nga tapa pe nga ich! E heto
heke iong pe e hele urana
toto lange iong nge o talkome
ure nemur nge hana nenge
leteria matana pe te etei
toto nga ure lochloch ngana
nga ich. Pe O hemallaha
hot mene lange hana nenge
leteria manga aina kinkino
ngana pe te etei sakilil ero.
Oe Temek, o iech toto nga ure
nei nge lohot ke nanas tau
tote lemem ngam.
22 ✡ "Temek tunge ure
lochloch ngana at nge iau lo.

✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23 ✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5 ✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15

Mele e nga ich nei etei tote
iau ero, Temek i toro mana
etei tote iau. Pe mele e nga
ich nei etei tote Temek ero,
iau toro mana e etei tote pe
pule iri nenge iau lemek ke e
hetei hote iri lange Temek.”
23 Pe Iesus naula nga na
hana mur pe hele mana lange
iri, “Imo nemur a iech toto
nga ure ne mur nenge aesia
iri!
24 E hele pengpeng lange
imo. Hetalalonga mur pe
naungaala ana hana mur nge
nike eingaria chup tau tote
ure nenge imo aesia pe iri te
kolkolia. Pe eingaria chup
tau tote ure nenge imo a
longe pe iri te longe ero.”

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana het-
oronga e iat ke teke totoia
Iesus. Pe hele, “Non Soke,
lape epoi ke merei ke e mene
tunga nenga maulinga ke
koko?”
26 Pe Iesus tuacholia,
“Tehas sue ke mere nga
NeHalang nena hotonga
mur? Pe iong o sisia pe luna
ma ke mere?”
27 ✡Pe Non neu tuacholia,
“Mutem taua NeHalang amo
Soke nga letem toto pe nga
opem pe nga kikim ngam
toto pe nga letem tuanin
ngana mur lochloch. Pe
pule mutem taua neingam ke
pomanga mutem taua iong
sipom.”
28 ✡Pe Iesus hele lange i,
“Lem tuacholinga nem peng-
peng toto. Opoi ke pomai
pe nga hoena lape otu luluch
nge NeHalang.”
29 Pe non hotonga ana
hetoronga neu teke hepeng
mule i sipona ene pe ontei
mule Iesus, “Itei hel toto
nenge iau neingak mur?”
30 Iok laol, Iesus tuacholia
lange i ke pomai, “None lo-
haka nge Ierusalem pe i ke
ramana sio lala nge Ieriko.
Ol pe hana porekreke ngana
hel te laua i pe te palia i ke
mete par. Pe te haka hote
nena hengeron mur pe te ua
sapele.
31 Pe tunginga ana hana
mur e nanas sio nga kue neu
ke lala nge Ieriko pule pe esia
non neu nge ma nga kue pe i
kel nga kue ele pe la sapele.
32 Iok, none pule nge mata
nenge Liuai nanas sue kue
neu pule pe esia non neu nge
ma pe kel ana pule.
33 Pe non Samaria e nanas
sio ke la pe esia non neu nge
tepal poreke ke ma pe letena
poreke toto ia i.
34 Ol pe lake lome na chan-
chan mur nga oliua eina lu-
luch nga uain. Ke het pe tal
heke i nga nena tongki pe
mene i ke langa pele nenge
lang mur tema teueu ia pe
nauele i.
35 Pomange rou non
Samaria neu tung hot ke
alak iri nai lange non nenge
nauelele pele neu pe hele
lange i ke teke, ‘O nauele non

✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 ✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18 ✡ **10:28:** Lev 18:5

nei pe teke o hesilia ure hel
nge i eat mule pe e tuacholia
lange iong ol.' "

36 Iok, Iesus onteia hotonga
ana hetoronga neu, "Nga ra-
mam non tei nge hana mol
nei nge o teke neingana toto
non nenge te palia neu?"

37 Pe non hotonga ana het-
oronga neu hele, "Ngana laka
i nenge letena porekeia non
nenge hana te palia nem."

Pe Iesus hele lange i, "Iok,
Ola pe opoi ke pomalaka nge
non nem."

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena
hana mur teila pe Iesus iteu
nga kileng e. Pe heie ene
Marta mene Iesus ke langa na
pele.

39 ✡Pe Marta tina e ene
Maria. I kila sio nga Iesus
apena huna ke longlongo
Iesus nge hetottoro.

40 Pe Marta letena inin taua
tina Maria iange halaua i nga
tuninga ero. Ol pe la ke hele
lange Iesus, "Non Soke, tik
pai hile sio mene iau ke iau
toro e popoia ume lochloch
pamai. Heongana nge at ke
halaua iau kai?"

41 Pe Iesus tuacholia Marta
pe hele, "Atong liuk, iong
letem tu nga ure halang sak-
ilil.

42 ✡Pe ure elle mana nge
urana toto nge letem tu hite.
Pe Maria hottaua ure nem pe
lape e ua ia nge i ero ol."

11

*Iesus Hetoro Nga Heta-
laulaunga*
(Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus het-
alaulau nga kileng unne. Het-
alaulau ke het pe nena none
hele lange i, "Non Soke, o het-
ore imem ke mo hetalaulau
pule ke pomange Ioanes nge
hetore nena hana mur."

2 Pe Iesus hele lange iri,
"Nenge teke a hetalaulau, a
hele ke mai koi:
" 'Tememem, lememem toto
ke hehei pe hana te
heto heke em ke peng-
peng toto.
Pe pule lememem toto ke
lem naunga ala urana
ngana at.
3 O tunge emem ngaunga nga
lapa pe nge he pe
4 O saua lemem poinga
poreke ngana mur ke
te lasus toto
ke pomanga imem mo popoia
lange hehei pe hana nga
reria poinga poreke
ngana mur
nenge te popoia atat nge
imem.
Pe o helosio ia imem nga to-
toinga ero.' "

5 Iok, Iesus hele mule,
"Teke elle nge imo langa
neingana e na pele nga
miliko tuna pe hele, 'Neingak,
e hanokia ngaunga unne e
nge iong mukam
6 iange neingak e nge at nga
kileng tau ngana koi at ke lo-
hot nge iau pe lek ute nge e
heole i ia ero.'
7 "Pe i nenga pele letena
tuacholia, 'Ah! O hengo lala

✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3 ✡ **10:42:** Mat 6:33

rara ia utar? Mopiu lo ke tu-
tuk mur i imem hul ke moma
nei. E lohaka ke e tunge ute
nem lange iong ero ol.' "

8 Pe Iesus hele pule, "E
hele lange imo pengpeng,
non nem eteia ke i neingana
ia pe i lemene ero toto nge
lohaka ke tunge ngaunga
nem lange i. Pe i lemene
ero kou neingana neu nge
pur mana ia onteinga lange
i. Pomalam non nem lohaka
ke tunge ure lochloch ngana
nenge neingana nem lemene
taua.

9 "Ke e hele lange imo;
nenge teke lememo taua
ute nge NeHalang a ontei
pe i tunge lange imo. Pe
a tango rara ure pe lape
a hottaua. Nenge teke o
ischongia piunga te lohe
piunga lange iong.

10 Ke nge iri lochloch ngana
nenge te onteitei lape te men-
mene. Pe i nenge tango
rarara hottautau pe i nenge
ischongchong nga piunga te
lohe piunga lala nge i.

11 "Nenge teke mele sune
onteia temene nga ruo pe
lape tunge ilimo has ngana
lange i ma?

12 Nem pe tuna e onteia
pareo tutuna lange i pe lape
tunge ei nenge hunun ita
lange i?

13 Ke imo hana mana nga
ich nei a eteia ke a tunge ure
urana ngana lala nge tutumo
mur. Ke pomalam mana
lape Temere nga lut nga tapa
tunge Opepengpeng lange iri
nenge te onteia i!"

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus
helope hote uneinei e nge
tu nge none pe poia i ke
hele erochro. Kela uneinei
neu lohot pe non nenge
hele erochro neu hele mule
sapele. Pe hulua lochloch te
rura pe leteria tuanin rara.

15 ✡Pe hel te hele, "Non nem
lope hotote uneinei nemur
nga Pelsipul ene. Uneinei
mur aria soke."

16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke
te onteia i ke poi hote ute ke
hot nga tapa ke pomalam te
eteia i ke i NeHalang tuna.

17 Pe Iesus eteia leteria
ke ulolo pe hele lange iri,
"Kileng e nenge telas lele hel
pe tepal hel mule nge iri lape
tehet toto. Pe nenge teke
none pe nehei pe tuturia mur
telas lele hel lape tenau hel
mule ero ol.

18 Pe nenge teke Non
Poreke ngana nena hana mur
telas lele hel pe tepal hel
luluch mule nge iri lape tehet
toto. E hele ke mai iange imo
a teke e helope hote uneinei
mur nga Pelsipul Non Poreke
ngana ene.

19 Iok, nenge teke e he-
lope hotote uneinei mur nga
Pelsipul ene pe nga itei ene
toto lemo hana mur te he-
lope hotote uneinei mur? Ke
imo anau, lemo hana mur te
hemallaha hot pengpeng ia.

20 Pe nenge teke e helope
hotote uneinei mur nga
NeHalang nena kerkerenga,
nem hemallaha hote ke

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38

NeHalang nena naualanga urana ngana at nge imo lo.

21 “Nenge teke none nge kerkereng toto pe heronia palinga hel ana hengeron pe ra hite na io pe mes ke nauele na pele nena ure mur lape tetu ke nek.

22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng toto nge i at ke iri nai tepal hel pe hekou sue i lape mele nem haka hote palinga hel ana ure nemur nenge teke i non totoia pe heronge none nem nena ure mur lange mele hel.

23 ✡ “Mele nenge halaua iau ero heporeke iau.

24 “Iok, uneinei e lohot nge mele pe song ke la tango rara munna nge tuia. Song ke langa kileng hal ngana mur ke tango rara munna pe hottaua munna e ero. Pomalam hele, ‘Lape ela tau mule kou lek pele neu lo nenge etu tatala ia.’

25 Iok laol, at mule pe teke nau pe pele neu te sachalue ke lemlem pe te poia ke nek toto.

26 Ol pe uneinei neu la mule ke la mene ke uneinei iri rahtele nai mule nenge te poreke toto nge i ke la tetu teu lamau. Ke mele neu tungana nenga tele ngana poreke pol mana pe nei ol poreke toto ol.”

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke pomau pe hei e alngana hot lange Iesus nga hulua leteria pe hele, “Hei e nenge hoe iong pe nauele iong lape mene iechinga.”

28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, “Pa nem ero, iri nenge te longe NeHalang nena helenga pe te nanas tau tote iri laka nenge lape te mene iechinga nge palaungana toto.”

Ure Nenge Lohot Nge Iona (Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto te emurung nge Iesus, ol pe Iesus hele, “Imo hehei pe hana nga etue nei, a poreke toto. A teke e poia ure palaungana e ke henonou hote lek hekerkerenga nenge at nge Non Palaungana. Pe lape e poia ure nem lange imo ero. Lape epoi hot mene ure palaungana nem nenge lohot nge Iona.

30 Ure palaungana nenge hehei pe hana nenge Niniue, ngana laka Iona. Pe ure palaungana nenge hehei pe hana nenga etue nei, ngana laka Non Tuna.

31 ✡ “Etue palaungana nem lape at nenge NeHalang nau tote hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Pe nga etue nem imo lape a meia imo. Iange nge nike hei soke nenge sio nem at nga kileng tau ngana ke longo nga Solomon na helenga urana ngana mur. Pe imo nei, none nge soke toto nge Solomon at nge imo lo pe imo a longo nge i ero.

32 ✡Pe pule imo ul hana nenge Niniue lape ames haka

✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50 ✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10 ✡ **11:32:** Jon 3:5-10

nga etue nem pe lape a meia
imo pule. Iange iri nenga
etue neu Iona haliu hote Ne-
Halang nena helenga mur pe
te hulia reria poinga mur. Pe
heueu nei none nge i soke
toto nge Iona koi tu luluch
nge imo."

Lemenge Nenga Singim
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 ✡ "Mele pele tonge
lemenge pe talue nga kileng
unne nge talkome ero. Nem
pe talkome teua nga kole
palaungana letena ero.
Lemenge nem te talkome ero.
Te heon heke mene. Laka
iri nenge te teu at te nau ke
mallaha.
34 Matam i lemenge nenga
singim. Teke matam te urana
lochloch letem nge teu pe
singim pule tualeme. Pe
nenge teke matam te poreke
letem nge teu pe singim pule
tetu mana nga au.
35 Ke onau ke nek ol. Iange
lape lemenge nga letem i
chantom.
36 Ke ngana laka nenge teke
singim lochloch tualeme pe
unne nge chantom ero iong
o tualeme lochloch sapelpele.
Ke pomalaka nga lemenge
palaungana nge tualeme hite
iong."
37 Iesus hele ke het pe non
Paresio e hele lange Iesus ke
la ngau luluch nge i. Iesus
iteu nga ana non na pele pela
kila sio sapele nga ngaunga
munna nenge te ngaungau
ia.
38 Iesus nun ero pe la ke are
sio pe ngau mana. Ol pe non
Paresio neu neue nge manga
Iesus lome penna ero pe rura
toto nga Iesus poi ngana neu.
39 Pe Iesus hele lange i,
"Imo Paresio nemur, a lomo
menmene amo eulinga pe
amo pan mur singiria nenge
hot pe nga letemo nge teu a
muta toto ia poinga nenge
kemenge pe sachumchum
pe poinga poreke ngana hel
pule.
40 Imo amo hauaua! I
nenge umeia singira nge hot
mai umeia leteria ero kai?
41 Pomalam a mene
ngaunga pe ech nenge mateu
nga pan pe eulinga nemur pe
a tunge lange iri nenge aria
ngaunga ero. Nenge apoi ke
pomai pe ure lochloch ngana
lape lemlem nge imo ol.
42 "Imo Paresio nemur a
neknek ia! Ure poreke ngana
lape lohot nge imo iange imo
a nanas tau mene hotonga
kinkino ngana mur. Pe
hotonga papalauna a nanas
taua iri ero toto. A takiraua
ngaunga kinkino ngana nge
manga loi tana pe ngaunga
ehech ngana ke huna iri
analoch pe a tunge huna elle
lange NeHalang. Pe hotonga
nenge apoi ke nek lange
pekngamo mur, a nanas taua
ero toto. Pe hotonga nenge
lememo tau tote NeHalang
a nanas taua ero toto pule.
Teke a nanas tau tote ho-
tonga kinkino ngana nemur
pomere nenge a nanas taua
hotonga papalauna ke nek
ero?
43 "Imo Paresio mur a
neknek ia imo! Iange

✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

lememo tau totote arenga
nemur nga muka toto nga
hetoronga ana pele. Pe
lememo ke te hele ke urana
toto lala nge imo nga ingala
munna mur.
44 "A neknek pule iange
imo a pomalaka nga mele
koluna nge tealo hite pe tetua
ele ero. Pe hana nenge tei
haka nga ona lape te poreke
sapele iange te eteia ero."
45 Ol pe none nge etei toto
nga hotonga tuacholia Iesus,
"Non Soke, o hele ke mam
pe o hele poreke imem pule
iam."
46 Pe Iesus hele, "Imo nenge
a etei toto nga hotonga mur
a neknek ia pule iange imo
a poia hana ke te takisia ure
meena toto ngana nenge te
alker taua. Pe imo sipomo a
tunge perimo kukana elle ke
a halaua iri ero toto.
47 "A neknek ia pule iange a
hemalmal heke hetatalonga
mur aria metenga munna
nenge lemo tete mur te hune
iri nge nike.
48 Ke nga poinga nei imo
sipomo a henonou hot peng-
peng ia utar nenge lemo tete
mur te poia. Iri te hune hetat-
alonga mur pe imo a hemal-
malia aria polo.
49 NeHalang eteia ke ulolo
ke ngana laka nenge hele ke
teke, 'Lape e kulosia hetata-
longa mur pe hekulkulonga
mur. Pe hel nge hana nemur
lape te hune iri pe hel lape
tepoi poreke iri.'
50 Ke pomalam tuangachol
poreke ngana nga huninga
nemur lochloch lape sio
pengpeng nge hana nenga
etue nei.
51 Talun ngana nga
huninga nenge Apel ke langa
huninga nenge Sakarias.
(Sakarias te hune i nga
hatanga pe NeHalang munna
nenge heo ngana toto tu-
nangaria). E hele pengpeng
lange imo nenga etue nei
lape a mene melmelenga
palaungana nga ure nemur
lochloch.
52 "Imo nenge a etei toto
nga hotonga mur a neknek
ia pule iange hehei pe hana
muteria toto ke te eteia NeHa-
lang pe imo a unele lohenga
nge hehei pe hana ke teteu
langa eteinga nem ero. Pe
imo ateu langa eteinga nenge
NeHalang ero pule."
53 Iesus lohaka ke ii lo
pe Paresio mur pe hotonga
ana hetoronga mur te hele
poreke tote i pe te tutue i nga
helenga pe te onteiteia i.
54 Tepoi ke pomau iange te
teke te ollaka hotote Iesus. Pe
nenge teke Iesus tamal hote
helenga e nge poreke lape te
hele hot sapele i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero
(Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto
teat ol nenge te heit ulu hel
iange kileng muta toto. Pe
Iesus talun ke hele tala lange
nena hana nemur nenge het-
otore iri ke teke, "Anau ala
amo ke nek toto nga poinga
nenge Paresio mur te popoia
iange iri hana nenge te heleia

ute nem pe te poia ure e nge
altoto!
2 ✡Ure lochloch ngana
nenge a talkomkome NeHa-
lang lape hemallaha hote.
Oe, ure lochloch ngana nenge
a talkomkome NeHalang lape
poi hote ke mallaha.
3 Utar nenge a hele
komkome nga miliko NeHa-
lang lape hemallaha hote
nga sinanga. Pe utar nenge
a mangun tele helel ia nga
lemo pele letena lape temes
hot ia nga aeteme pe te haliu
hote lange hulua mur.
4 "E hele lange titik mur
imo, a mataua iri nenge te
hune singimo mana ero.
Iange nga hoena ol lape te
poia ute pele lange imo ero
ol.
5 Iok, lape e henonoua mele
nenge a mataua. A mataua
laka i nenge nena kerkerenga
palaungana nge hune ita
ke het pe sau sue ita langa
melmelenga ana kileng. Oe,
e hele lange imo, a mataua
laka i lo!
6 "Ngie simsim iri lime te
olia iri nga umtutuna nai
mana (2 toea). Pe NeHalang
letene metene iri lochloch pe
hile hote e nge iri ero.
7 ✡Pomalam mana pal-
palumo ina mur te sisala
lochloche iri ke ulolo. A
matau ero iange nga Ne-
Halang matana NeHalang
lemene tau tote ita nga ngie
simsim mur.
8 "Ke e hele lange imo peng-
peng urana toto nge mele
nenge mes haka pe haliu hote
iau ke teke, 'Iesus i Non Tuna.
Pe Iau letek manmanna nge
i.' Nge mele nem Iau lape e
haliu hote i lange NeHalang
nena angkelo mur ke e teke,
'Non nei, iau lek non ia.'
9 Pe poreke toto nge mele
nenge mes haka nga hulua
mataria pe hele ke teke, 'Iau
letek manmanna nge Non
Tuna ero.' Iange iau pule lape
e hele lange NeHalang nena
angkelo mur ke e teke, 'Iau e
eteia non nei ero i.'
10 Pe iri nenge te hele
poreke Non Tuna lape Ne-
Halang letena poreke mule
ia iri. Pe iri nenge te hele
poreke Opepengpeng, NeHa-
lang lape letena porekeia iri
ero toto.
11 ✡ "Teke te laua iong pe te
mene iong langa hetoronga
ana pele ke te onteia iong,
omes nga hana papalauna
nemur mataria pe sam loiloi
ero. Pe pule letem tuanin
rara nga utar nenge lape o
hele ia ero.
12 Iange nga etue nem
pengpeng lape Opepengpeng
hetore iong nga utar nenge
urana nge o heleia."

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua lete-
ria hele lange Iesus, "Non
Soke o hele lange tik ke tunge
ure nemur nenge temek mete
hatalia unne at nge iau."
14 Pe Iesus hele lange i, "Ia,
itei nenge talue iau ke e poia

✡ **12:2:** Luk 8:17 ✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34 ✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10

ume nemam? Iau ak ume
nem ero iam."
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange
iri, "Anau ala ke nek toto nga
poinga nenge taeu lochloche
ure pe ta teke ita toro mana
rera. Iange mele nenge na
ure halang nem, ure lochloch
ngana nem tunge maulinga
nge koko lange i ero."

16 Ol pe Iesus heleia he-
lenga opene e lange iri pe
hele, "Non e nge na ure
halang neu ana ume mur
nganangaria ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i
sipona ol, 'Lape epoi ke mere
mai ol? Ure lochloch ngana
nei muria ero ol i! Lape e
tatach teua iri langai mai?'

18 "Ol pe ana non lohaka pe
hele, 'Eh! lape epoi ke mai i!
Lape etoto sue pele nemur pe
e lele mule hel nge papalauna
toto. Ke lape e tatach teua ak
ume nganngana mur pe lek
ure mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e
teke: Lek ure halang pamlo
nge lape tu ke hesinga halang
toto. Lape e tutu manmanna
ol. Pe lape eare ke e ngau
haka manmana ol pe pule
lape e inin pe e iech man-
mana ol!'

20 "Ol pe NeHalang hele
lange i, 'Iong nge am hauaua
toto iam! Heueu nga mi-
liko nei lape o mete. Pe ure
lochloch ngana nenge o talue
nem lape itei mene iri?'

21 ✡ "Ke i pomalam mana.
Mele nenge heu kinia ure
mur ke teke i toro nena, lape
nena ute e ero toto nga NeHa-
lang matana."

Letemo Una Sakilil Ero
(Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange
nena hana mur nenge heto-
tore iri, "Ke pomalam e hele
lange imo, letemo una sakilil
nga atu ngamo nga ich nei
ero. Letemo tuanin rara
sakilil ero nga utar nenge
lape a ngaua pe nga singimo
pe nga utar nenge lape a
mele.
23 A maul ngamo, i palaun-
gana toto nga ngaunga pe
singimo, i palaungana toto
nga ure nenge ta heronronia
iri.
24 Anau langa ngie mur.
Tetua aria ngaunga ero. Pe te
lulu aria ero. Pe te lele pele
ke te tatach teu aria ngaunga
ia ero. Pe NeHalang i sipona
hengaua iri. Pe imo nge a ele
haka toto nge ngie mur laka!

25 Amo tei nge imo nge
letemo una sakilil? Pomere?
Letemo nem poia imo ke
heloloune atu ngamo nga ich
nei ke sase pol?

26 Nenge teke nakumo ero
nge a poia ure sune nei,
pomere nenge letemo una
sakilil nga ure lochloch?

27 "Anau langa ae nemur
te haka ngaria. Tehei pe
roraria te palola hot ke
nakuria urana toto. Pe e
hele lange imo pengpeng Ne
Solomon nge nike nena ure
urana ngana mur halang.
Pe i heronia ure urana
ngana pele nge urana toto ke
pomanga ae rorana nemur
ero.

✡ **12:21:** Mat 6:19-20

28 Letemo metene ke nek
NeHalang hemele heilil mur
nenge tetu ke te maulul
heueu nei pe nge rou te
parsue pe tesau heke iri
nga oan. NeHalang tunge
malenga urana ngana langa
ure nemur nenge tetu ke
choro mana. Pe imo lape
NeHalang tunge malenga
lange imo pule? Imo nge
letemo manmanna ngana
unne sune mana iam!
29 Letemo una sakilil ero
nga utar nenge lape a ngaua
pe utar nenge lape a inia. Pe
letemo meena ia ero.
30 Nenge letemo una sak-
ilil nga ure nemur, apoi ke
mange hulua nemur nenge te
etia Tememo NeHalang ero
toto. Leteria tu hit mene re-
ria ure mur. Pe imo ero.
Tememo nga lut eteia ke imo
lememo taua ure nemur ke a
mene pule la.
31 Urana ngana a tango
rara tele ure nenge opemo
ana ngaunga pe NeHalang
nena naualanga urana
ngana. Pomalam lape tunge
ure nenge lememo tau tote
lange imo pule.
32 "Imo sipsip tutuna mur
a matau ero iange Tememo
iech toto nge mene imo ke atu
teu nga nena naualanga nge
urana toto.
33 ✡A laia lemo ure mur
nga ingaala ke te olia iri pe
a tunge umtutuna lange iri
nemur nenge reria ero. Ol
pe imo a mene laka lemo
umtutuna ana mateunga e
nge poreke erochro. Pe ure
nem nganangana mur laka
ure urana ngana mur nenga
lut nga tapa nenge tetu ke
koko. A tango rere ure nemur
ke a mene iri pule. Ure ne-
mur kemenge ana hana mur
tekeme ia ero toto pe kankan
ngau ule ero pule.
34 Ke imo lape letemo tuit
menmene laka kileng nemur
ol nenge a talue lemo ure
urana ngana mur ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ "A kale masia amo tal
pe a tonge lemo lemenge ke
remenmen pe anau alala nga
utar nenge lape lohot.
36 Pe apoi ke pomanga
hana hel nge te kulkulelele
aria soke nge mule nga leinga
heueu ngana e ana ngaunga
matana. Pe teke non soke
nem at ke ischong nga piunga
te lohe piunga ke ueiuei
mana lange i.
37 Ke iri nenge aria soke at
pe hottaua iri nge te mesmese
kura, iri nemur lape te iech
toto. E hele lange imo peng-
peng non soke nem lape nek
hit tote imo pe lape hetakile
imo pe hengaua imo.
38 Pe nenge teke Non Soke
nem at nga miliko tuna ma
nga uachuach pe hana ne-
mur tenau alala kura, iri lape
te iech toto.
39 ✡Pe letemo metene nei
ke nek; Nenge teke pele
tokoninga eteia etue nenge
kemenge ana hana mur te
atat ia i lape nauala ke nek
toto ke kemenge kina nemur
te palchach teua nena pele
ero.

✡ **12:33:** Luk 18:22 ✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2

40 Imo pule a nauala ke nek
toto iange Non Tuna lape at
mule nga etue nenge imo a
teke i atia ero.”
41 Pe Petrus ontei, “Non
Soke, iong mai o heleia
helenga opene nei atat nge
imem mana kai? Eh? Nge
hana lochloch?”
42 Pe Iesus tuacholia,
“Itei nge imo hana nenge a
umume nge letena song ke
urana pe poia ume ke nek?
I laka nenge ana non soke
letena here nge nauele pele
pe tunge nena hekuleileinga
mur aria ngaunga nga
ngaunga ana etue pengpeng.
43 Mele nem lape iech toto
nenge teke ana soke at pe hot-
taua i nge popoia ana ume.
44 ✡E hele ke manmanna
toto lange imo mele nem lape
non soke talue i ke nauele
nena ure mur lochloch.
45 Pe lape mele nem letena
tuaninin nge i sipona ke teke,
‘Ah! Ak non Soke nem lape
at ke ueiuei ero iam.’ Ol pe
talun ke nos lapue hehei pe
hana nenge te umume. Pe
pule popoi ngaunga matana
pe inin ech kerkereng ngana
pe poi rara hulu.
46 Pe ana soke lape at mule
nga etue nenge ana non eteia
ero ke kulele i ero. Non soke
nem at pe lape chatulu hite
pe lope hote i kela tu luluch
nge hana nenge te longo tau
erochro.
47 ✡ “Iok, nenge teke none
nenge umume pe eteia non
soke nem lemene ngana pe
na melei tana toto nge nanas
taua non soke neu lemene
ngana, lape tenos ulu hit tote
i.
48 Pe mele nenge eteia non
soke neu lemene ngana ero
pe poia poinga nenge lape te
nosia i ia lape ana nosinga
meena ero. Iri nenge NeHa-
lang tunge aria ume halang
pe letena here iri nge te poia
ke nek, lape NeHalang an-
gala mana nge esia aria ume
ngangana mur nge lohot ke
halang toto. Pe iri nenge Ne-
Halang tung ke aria ume ha-
lang nge halang toto lange iri
pe letena here iri nge te poia
aria ume ke nek, lape NeHa-
lang angala mana nge esia
aria ume nganangana mur
nge lohot ke halang nge ha-
lang toto.”

Iesus Lasia Ita (Mat 10:34-36)

49 “Esio at ngak nei. E
atia oan ke etun hite nga ich.
Pe lemek toto ke oan nem
ngaulala haka ke ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene he-
nuninga e kura ke heueu nei
letek meena toto ia kura. Pe
letek meena ngana nem lape
tu ke la het nga etue nenge e
mene henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke
epoi hote tunga nge urana
nga ich kai? Ero toto! E hele
pengpeng lange imo eat ke e
lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol
nga pele elle none pe nehei
pe tuturia mur telas hel. Mol
lape iri altoto nga nai pe nai
lape iri altoto nga mol.

✡ **12:44:** Mat 25:21, 23 ✡ **12:47:** Iei 4:17 ✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6

53 ✡Lape telas hel ke non
neu i altoto nge tuna tamane
ngana pe tuna tamane ngana
i altoto nge temene. Pe hei
neu i altoto nge tuna hei
ngana pe tuna hei ngana i al-
toto nge tana. Non neu lape
i altoto nge uene pe uene i
altoto nge i.”

Heteinga Nenga Etue Mur
(Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua
nemur, “Nenge teke a naue
ulu nge ma hot nga tapa huna
pe a hele sapele ke a teke,
‘Lape pitte mol heueu.’ Pe la
pitte nem mol.
55 Pe teke a amneia tutula
nge song ke ramana haka
at nge sio pe a hele ke a
teke, ‘Lape kileng milang toto
heueu.’ Pe la kileng milang.
56 Imo apoi ke manga ma-
mulou! Nenge teke a esia ute
nge lohot nga ich nei pe nga
tapa sana neu pe a etei peng-
peng ia ure nem luna. Pe
pomere toto nenge a esia ure
mur nenge te lohot nga etue
nei pe a eteia luna ero?
57 “Pomere nenge imo
sipomo a amnei urume
poinga nenge poreke pe nga
poinga nenge urana ero?
58 Nenge teke none hele
ote iong nga ute pe mene
iong ke a hepengia, iong opur
kikim ke imo nai a hepeng
olole nga kue nike. Teke ero
lape non nem mene iong ke
laia iong nge hana nenge te
longlongo pe te amnei teu
langa helenga mur. Pe hana
nemur lape te tunge iong
langa palpal hussu mur peria
pe palpal hussu mur lape te
tamal teua iong langa tuele
au ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange
iong lape o lohot nga lamam
ero toto ke la het nga etue
nenge o tuachol taua lem
hangonok mur.”

13

A Hulia Letemo

1 Iok, nga etue nem hana
hel te hele lange Iesus ke teke,
“Mele hel nge Kalelea te mak-
mak pulumakau ke te heto
hekeke NeHalang pe Pilatus
nena hana mur te hune iri.
Te hune iri pe eiria malu-
luch nga pulumakau nemur
eiria.”
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke
pomai, “Iri mam, te hune iri
ia? Te poreke toto nge hana
lochloch ngana nenge Kale-
lea ma?
3 Ero! Pe e hele pengpeng
lange imo nenge teke a hu-
lia lemo poinga poreke ngana
mur ero lape a mete ke po-
mange iri.
4 Iok, anau lange hana
analoch pe rahtele mol nenge
Siloam. Hana nemur, pele
sase ngana e losio haka
nge iri ke te mete. Iri
mau te poreke toto nge
hana lochloch ngana nenge
Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng
lange imo, nenge teke a hu-
lia lemo poinga poreke ngana
mur ero lape a mete ke po-
mange iri.”
6 Iesus heleia helenga
opene nei, “None ana popi

✡ **13:2:** Ioa 9:2

tana e mes nga ana ume
letena. Ana non i langa
ae nem ke teke nau rara
nganangana. Pe ae nem
nganangana ero.
7 ✡Ol pe hele lange non
nenge umume nga ana ume.
'Ae nei nganangana ero ke
hesinga iri mol lo i! O telesue
ol! Iange hesil mene ich i.'
8 ✡Ol pe non nenge umume
neu hele, 'Non soke, ae
nem tu mukam ke hesinga
elle mule. Pe esel hote ich
nga huna pe etal teua ana
ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule
nga hesinga nem, urana. Pe
teke ero e telesue ol.' "

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus
hetottoro nga hetoronga ana
pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia
i ke kina chachau tu lamau
pule. Haleles neu tu nge
i ke hesinga iri analoch pe
rahtele mol. Pe mes haka ke
pengpeng ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i
pe hele, "Hei nem, am haleles
nem het ol."
13 La ol pe Iesus tal heke
penna nge ana hei pe ueiuei
mana mes haka ke pengpeng
mule. Ol pe talun ke heto
heke sapele NeHalang.
14 ✡Pe non soke nenga
hetoronga ana pele neu
letena inin iange Iesus
hemasmas nga Sapat ana
etue. Ol pe hele lange hehei
pe hana, "Etue iri rahtele elle
ta umume ia ara ume mur.
Pomalam aat nga etue nemur
ke te hemasia imo. Pe nga
Sapat ana etue ero."
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia,
"Imo mamulou mur! Nenge
teke lemo pulumakau e ma
tongki e mete ana ech nga
Sapat ana etue, lape a einia
ero ma? Imo lochloch lape a
einia la!
16 Pe hei nei i Apraham
tuna ia. Pe Non Poreke Ngana
rahit tote i ke hesinga iri
analoch pe rahtele mol (18).
Ke ute pele nge poreke ero
nge e hemas mule i nga Sapat
ana etue."
17 Iesus hele ke mau ol pe
iri lochloch ngana nenge te
hele poreke i temei tote iri.
Pe iri hulua lochloch te iech
toto nga ure lochloch ngana
nenge Iesus poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, "Lape e
hele urume NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke
mere? Pe lape e hele urume
langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna
nenge kinkino toto nenge
none tue nga ana ume. Iok,
ae nem haka ol pe tana
palaungana toto. Pe ngie
mur te talue reria kiniu nga
perperna mur."
20 Pe Iesus ontei mule,
"Lape e hele urume NeHa-
lang nena naualanga pe
nekinga ke mere?

✡ **13:7:** Luk 3:9 ✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15 ✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5

21 I pomalaka nga is unne
sune nenge tepoi teu luluche
nga beret nge halang toto pe
te hulia nga tuninga e nge
palaungana toto. Pe is nem
poia beret itach ngana ke una
haka ke palaungana toto."

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga
kileng mur pe hetoro olole ke
ramana lala nge Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, "Non
soke, iri nenge NeHalang
lape mene mule iri lape iri
unne sune mana kai?"
Pe Iesus hele lange iri,
24 "Apur kikimo toto ke
a teu langa piunga matana
hoholoch ngana sune nem.
Iange hulua halang lape te
teke teteu la toto. Pe e hele
lange imo pengpeng hulua
lape teteu la ero.
25 ✡Nenge teke pele
tokoninga piu hele piunga
nem lo imo lape ames mana
nge hot ol. A ischong teueu
pe a tangtang ke a teke, 'Kole,
o lohe piunga nge imem!'
"Pe i lape tuacholia ke teke,
'E eteia imo ero pe e eteia aat
ngamo ero pule iam!'
26 "Pe imo lape a teke,
'Imem laka nenge mo ngau
pe moin luluch nge iong. Pe
iong laka nge o hetottoro nga
lemem kileng ana kue mur.'
27 ✡"Pe lape tuacholia iri ke
teke, 'E eteia imo ero pe e
eteia aat ngamo ero pule! A
ua toto lamam. Imo nenge
a popoi poinga poreke toto
ngana laka. Lemek ero toto
imo!'
28 ✡ "Imo lape atu man-
mana nge hot pe a tangtang
pe ngingimo chatrekreke
pe a amneia melmelenga
palaungana. Lape a esia
Apraham pe Isak pe Iakop
pe hetatalonga nemur nge
tetu teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga. Pe
imo sipomo lape a lasus toto.
29 ✡Hulua halang lape teat
nga chaia aka ngana pe chaia
sio ngana pe nga kileng ru-
mena pe nga kileng sana. Ke
lape teare teu nga ngaunga
matana palaungana nem nga
NeHalang nena naualanga
urana toto ngana.
30 ✡Pe manmanna toto ke
iri nenge iri hoena lape iri
muka pe iri nenga muka lape
iri hoena mule."

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem
(Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio
mur hel teat nge Iesus pe te
hele lange i ke teke, "O ua nga
kileng nei ke ola nga kileng
unne. Iange non soke Herot
teke hununе iong."
32 Pe Iesus tuacholia iri,
"Ala ke a hele lange non pal-
laklakanga kina nem, 'Iau
lape e helope hote uneinei
mur pe e hemas mule hehei
pe hana heueu pe nge rou pe
nga etue mol ngana lape e
heulo hote ak ume mur.'
33 Pe ute nenge palaungana
heueu nei mai ngana laka
nenge e teke ela toto nge

✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30

Ierusalem. Ke iau lape ei heueu pe nge rou pe nge pong nai ke ela toto. Iange manmanna toto ke hetatalonga e tehun sio mene nga kileng unne ero. Tehun pengpeng ia nge Ierusalem.

34 "Ochou! Imo hana nenge Ierusalem! Imo ahun lapue hetatalonga mur pe a tamal hune hana nenge NeHalang kulosia iri ke teat nge imo. Kokoes e teke e eukiraua imo ke pomanga pareo heingana nenge eu teua tutuna mur nga sahana ene. Pe imo lememo ero nge e eukiraua imo.

35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele ero toto. Pe e hele pengpeng lange imo, lape anau mule iau ero ol kela het nga etue nenge lape a hele ke a teke, 'Petenga nge palaungana toto lange i nenge at nga Non Soke ene.' "

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga Paresio mur aria soke nena pele. Pe hehei pe hana nga lamau tenau ala tote i.

2 Pe none nge ana haleles nenge singina hakokoia mes nga Iesus matana.

3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana nenge te etei nga hotonga mur ke teke, "Ita mai ra hotonga e nge hele ke teke ta hemasmas nga Sapat ana etue pule? Ma ero?"

4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol, Iesus rahite non neu pe hemasia i sapele. Hemasia i ke het pe kulosia i ke la sapele.

5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri, "Nenge teke tumo e ma lemo pulumakau e losio teu nga ech ana polo nga Sapat ana etue lape a poia ke mere? Lape atak hote i ke ueiuei mana ma ero?"

6 Pe iri te reng mana iange nakuria ero nge te tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele kura pe esia hana hel nenge ana non soke iua iri pule. Pe hana nemur tela ke te mene muria nge uranrana nga ngaunga ana manga. Ol pe Iesus heleia helenga opene nei.

8 ✡ "Nenge teke none hekulo am ke oat nga ngaunga matana nenga leinga heueu ngana, o mene mullim e nge urana toto ero. Iange lape mele nge i soke toto nge iong lape te hekulo ana ke at pule.

9 Ke pomlam lape non nenge hekulo amo nem lape at pe hele lange iong ke pomai, 'O ua nga non nei munna!' Nga poinga nei lape non neu hemeia iong pe talsio tote iong ke lape ola mule nga hoena toto.

10 Ke nenge teke te hekulo am ke oat nga ngaunga matana nem o mene mullim

✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 ✡ **14:8:** Pro 25:6-7

e nga hoena toto nike. Pomalam lape non nenge hekulo am nem lape at pe hele lange iong ke teke, ‘Neingak, ola ke o kila nga muka toto.’ Nga poinga nei lape pekngam mur nenge imo ul atu nem te heto heke tote iong.

11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri siporia, lape Non Soke tal sio tote iri. Pe iri nenge tetal sue iri siporia mule lape Non Soke tal haka tote iri.”

12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange tokoninga nenga ngaunga matana neu ke teke, “Nenge teke o poia ngaunga matana, o iua hana nenge reria ure halang ero. O iua laka iri nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. Pomalam lape Non Palaungana pete iong toto. Iange iri te tuacholia lange iong ero. Non Palaungana i sipona lape tuacholia lange iong nga etue nenge hana uranrana ngana mur te lohaka mule nga metenga. Pe nenge teke o iua pekngam mur pe titim mur pe alom mur pe lem kileng ngana mur nenge reria umtutuna halang lape iri siporia te tuachol mule lange iong ke o mene urum nge Non Palaungana ero ol.”

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana

(Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te ngaungau neu, longe Iesus nena helenga pe hele lange Iesus, “Ne-Halang lape poia ngaunga matana palaungana nga nena naualanga pe nekinga urana ngana. Pe iri nenge teat ke te ngau nga ngaunga matana palaungana nem lape te iech toto.”

16 Pe Iesus tuacholia, “Non e teke poia ngaunga matana palaungana e. Ol pe hekulo helenga lange hulua halang ke teat nga ngaunga matana nem.

17 Nga ngaunga nem ana etue pengpeng non soke neu kulosia nena non nenge umume nge i ke song taua hana nenge te hekulo aria. Pe hele lange iri ke teke, ‘Aiat ol! Ngaunga kalum lo.’

18 “Pe iri lochloch ngana te hele ke teke tetu mule iange te teke tetu ke te poia aria ume hel pule. Elle nge iri lohaka pe hele, ‘Iau eol hote ich unne lo koi ke ela ke enau tote mukam.’

19 “Pe elle pule hele, ‘Iau heueu mana nei eol ke pulumakau iri analoch. Pomalam ela ke e totoi tote iri mukam.’

20 ✡ “Pe elle pule hele, ‘Iau elei heueu mana koi ke lape ela ero.’

21 “La ol pe non neu i ke la mule pe la hele lange ana non soke. Ol pe pele tokoninga nem letena inin toto pe hele mule lange non nenge umume nge i ke teke,

✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29
✡ **14:20:** 1Ko 7:33

‘O song ke ueiuei mana ke
ola nga kue tana mur pe kue
kinkino ngana lochloch pe o
hele lange hana nenge tetu
poreke toto pe haleles poia
iri ke singiria ele mete pe
mataria hit. O hele nge iri ke
teat lochloch.’
22 “Iok laol, non nem la pe
at mule pe hele lange ana non
soke ke teke, ‘Ure nenge o
heleia at nge iau e poia ke
het lo. Pe pele neu muta ero
kura.’
23 “Ol pe non soke neu hele
la mule nge nena non neu,
‘O song hot ke ola nga kileng
kinkino ngana nemur nga
tau pe o ngai heke iri ke
teat lochloch ke te hemute lek
pele.
24 E hele lange iong, none
nge iri nenge e hekulo
tala aria lape at ke ngau
hote ngaunga unne nga lek
ngaunga matana nei ero
toto.’ ”

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek
(Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge
Iesus pe Iesus naula mule nge
iri pe hele,
26 ✡ “Mele nenge teke nana-
sia iau hile tote temene pe
tana pe nehei pe tutuna mur
pe titina mur pe liliuna mur.
Pe pule hile tote i sipona.
Laka nanasia iau ol.
27 Mele nenge takiskis ia
melmelenga luluch nge iau
ero, iau lek non toto laka i
ero.
28 “Nenge teke none heme-
sia pele palaungana e, kila ke
nek pe ume hote pele nem
uruna pe eteia ke umtutuna
purpur tote pele nem.
29 Pe nenge teke poia ero
lape hemes heke pele nem
haena pe aluana tu. Pe iri
nenge te esia te songlele ia i
pe te hele,
30 ‘Non panei hemes heke
pele pe heule ero mana.’
31 “Non soke e nga kileng e
teke pal luluch nge non soke
e pule nga kileng e. E nena
palinga hel ana hana mur iri
halang toto pe e unne sune
mana. Pe nenge nena hana
iri unne sune mana nem,
kila pe letena matana ke nek
toto. Pe letena tuanin ke mai,
‘Lape ta hekou sue iri ma ero?
Iri halang sakilil i!’
32 “Non soke nem letena
tuanin ke mau pe eteia nge
nakuna ero nge iri ul ke te
palhel. Pomalam lape poi ke
pomai; Hana nenge iri ha-
lang tetu ke sase kura pe i
nenge na hana unne sune
mana nem kulosia hana hel
ke la te hele toto mule ke te
teke palinga hel nem lasus
ol.”
33 Ol pe Iesus hemallaha
hote helenga opene nemur
ke pomai, “Pomalam letem
hile ure lochloch pe o nanas
mene iau ol.
34 “Mesmes i urana pe
nenge teke mesmes ngana
het opoi mule ke mesmes ero
ol.
35 Ke nenge teke pomam
i poreke lo. Pe o takiraua
ke ich ana ngaunga ia ero
pule. O saua ke lasus sapele.
Apal talngamo pe a long ke
neknek!”

✡ **14:26:** Luk 9:23

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue
(Mat 18:12-14)

1 Nga etuene e hana nenge te loloch umtutuna pe hana porekreke ngana mur te emurung ke te teke te longo Iesus nge helele.

2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu ia Iesus ke te teke, “Non pane lemene taua hana porekreke ngana mur pe ngau luluch manmana nge iri.”

3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene nei lange iri.

4 ✡ “Nenge teke elle nge imo nena sipsip iri ana non kina iri lime (100) pe elle erue lape poia ke mere? I lape hile sue sipsip nemur nenge te erue ero. Nenge iri ana non kina iri henel pe analoch pe rahtele henel (99). Hile sue sipsip lochloch ngana nemur pe la ke tango rere elle nem nenge erue.

5 Pe nenge teke hottaua lape iech toto pe takisia

6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange pekngana mur ke teke aiat ke a iech luluch nge iau. Iange e hottaua lek sipsip nenge erue lo.

7 Pomalam mana e hele lange imo, lape iechinga palaungana lohot nga lut nga tapa nge mele elle nge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur. Iechinga nem palaungana toto nga nenge iri ana non kina riri henel pe analoch pe rahtele henel nem (99) iange te teke te urana nga NeHalang matana lo. Ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana ero.

8 “Pe helenga e pule nga hei e nge nena umtutuna iri analoch. Pe nena umtutuna elle erue. (umtutuna nemur te ume nga siliua ke uruna aka) Ol pe lape poi ke mere ol? I lape tonge lemenge pe sachalue nena pele letena pe puria ana tangonga ol.

9 Pe teke hottaua lape lake hele nge pekngana mur pe na kileng ngana mur ke te emurung pe hele lange iri ke teke, ‘A iech luluch nge iau ol. Iange e hottau mule lek umtutuna lo.’ ”

10 Pe Iesus hele pule ke teke, “Pomalam mana iechinga palaungana toto lohot nge NeHalang nena angkelo mur nge mele elle nenge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur.”

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke teke, “None tuna iri nai.

12 Pe tuna nenge kino hele lange temene ke teke, ‘Temek, o tunge lek ure mur atat nge iau nike. Ure nemur nenge lape o mete pe mo mene nge iong.’ Ol pe temene herongo sapele nena ure mur nge iri nai tina.

13 “Mala ero mana nga hoena kol neu takiraua nena

✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10

ure mur pe laia ke te olia ke
mene umtutuna ia. Ke het pe
ua sapele ke langa kileng e
nga tau toto. Pe nga kileng
neu ana non hesil taua nena
umtutuna mur nga poinga
poreke ngana pe ure poreke
ngana mur.
14 Ol pe uringa palaungana
lohot sapele. Pe ana ngaunga
ero pe tu ke poreke toto
sapele nga kileng neu.
15 Ol pe lake tu luluch
nge none nga kileng neu pe
non neu poia kol neu ke la
nauelele nena kie mur.
16 Pe mete ana toto pe
lemene mana nge hemute
sana nga kie nemur aria
ngaunga. Pe ero. Mele pele
tunge ngaunga unne lange i
ero toto.
17 "Iok laol, ana non letena
matana ke nek toto ol pe hele
sapele, 'Temek nena hana
mur kou te ngau ke saria
unna pe aria ngaunga aluana
mama. Pe iau i! E meteak ke
e metmete lo!
18 ✡Lape ela mule nge
temek pe e hele lange i,
"Temek, e poia poinga poreke
toto ngana lange NeHalang
pe lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o
hetue iau ke tum iau. Lemek
ke o poia iau ke eume man-
mana nge iong ol." '
20 Iok laol, ana non lohaka
pe la sapele nge temene.
"Pe ii nga tau kura pe
temene esia i pe letena
poreke toto ia tuna pe song
ke la lau hite i pe tangia i.
21 Ol pe kol neu hele
lange temene, 'Temek, e poia
poinga poreke toto ngana
lange NeHalang pe lange
iong pule. Iau e urana ero ol
nge o hetue iau ke tum iau.'
22 "Pe temene hele lange
nena hana mur nenge te
umume nge i ke teke, 'Ueiuei
mana a hemalmalia i nga
hengeron e nge urana toto
pe apuo teua pon nga penna
kukana pe ae ulina nga
apena.
23 Pe a hune pulumakau
tuna elle nge lum toto pe a
lele hite pe tapeu ele ke ta
ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi
pe mahul haka mule! Pe pule
i erue toto lo pe ngana koi
e hottau mule nei!' Ol pe te
talune iechinga palaungana
nem.
25 "Tepoi ke machmau pe
non soke neu tuna tengene
ana kou tu nga ume kura. Ol
pe hot ume ana ke at rochroi
nga pele pe longe iri nge te
peupeu pe te heses.
26 Ol pe iua temene nena
none pe onteia i ke teke,
'Hana nemur te potatar
mau?'
27 Pe temene nena non neu
tuacholia, 'Tim pai at mule lo.
Pe temem hune pulumakau e
nge lum toto ke poia tim na
kilanga unne iange ute hep-
oreke tim ero. Urana mana
ke at lohot mule nge temem.'
28 "Kol neu tina nenge soke
letena inin pe lemene ero nge
teu langa pele. Ol pe temene i
hot taua i lange hot ke onteit-
eia pe puochenia i ke teke teu
langa pele letena.

✡ **15:18:** Psa 51:4 ✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

29 Pe ana non hele inin
taua temene, ‘Onau at, nga
hesinga lochoch ngana nei
eume manmana nge iong pe
e longo ole taua iong ero
toto. Pe o tunge utar at nge
iau? Pomere nenge o tunge
meme e ero ke imem ul pekn-
gak mur mo poia lek kilanga
unne ke mo iech?
30 Pe tum poreke ngana nei
hesil taua lem ure nge hehei
kue tana ana mur. Pe heueu
nei at mule nga ra kileng pe
o hune ana pulumakau lum
ngana ke ngaua.’
31 “Pe non neu hele lange
tuna ke teke, ‘Iong, otu luluch
nge iau ke kokoes pe lek ure
lochloch ngana nemur lape e
tunge lange iong ke lem.
32 Pe heueu nei tapeu pe
tahes iange tim nei mete
lokoi pe maul haka mule. Pe
pule erue pe e hottau mule i
lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena
hana mur, “Nga etuene e,
none umume nge non soke
e nge nena ure halang. Pe
ume ngana nauelele laka non
soke neu nena ure mur. Ol pe
helenga e song ke teke non
neu hesil sio mene non soke
neu nena umtutuna mur.
2 Ol pe non soke neu iu
sapele non neu pe onteia
i, ‘Pomere nenge ohesil sio
mene lek umtutuna? Lape o
ume nge iau ke het koi heueu
lo. Pomalam ohas sue pe o
hele urume umtutuna song
ngana at nge iau pe ola ol.’
3 “Ol pe non neu letena tu-
anin rara sapele, ‘Lape epoi
ke mere mai ol? Non soke nei
lemene ero iau nge eume nge
i ol i! Iau lek kerkerenga ero
nge e sesel ich pe e meia iau
pule nge e long us rara i!’
4 La ol pe letena matana pe
hele, ‘Eh! Oe, letek metene
kue e lo! Nenge teke epoi ke
pomai lape hulua te tung pe-
ria at nge iau nga etue nemur
nenge e ume ero ol.’
5 “Ol pe non neu la ke
hele nge hana nenge reria
hanganok maite non soke
neu. Pe iu teua iri elechle
pe onteia iri. Iok, ontei
tele nenge i muka, ‘Lem
hanganok hia nenge maite ak
non soke?’
6 “Pe non neu tuacholia ke
teke, ‘Iau, e mene ae oliua
eina nge non soke nem. Pe e
mene ke kina papalau ngana
iri ana non kina lime (100).’
“Iok laol, non nenge
umume nge non soke neu
hele lange non nenge poia
hanganok neu ke teke, ‘O
mene hanganok nem ana
alalaha at ke ueiuei pe ohas
mana ke ana non kina iri nai
pe analoch (50).’
7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong
lem hanganok hia?’
“Pe non nem tuacholia,
‘Iau, e mene uit nge non soke
nem. Pe uit nenge e mene
nem ana kole iri ana non kina
iri lime iri analoch (1000).’
“Pe non soke nena non
neu hele lange non nenge
poia hanganok neu ke teke,
‘O mene lem hanganok ana
alalaha pe oele sue ke uit kina
nem iri ana non kina lime iri
rahtele mol. (800)’

8 “Ol pe non soke neu
heto heke nena non nenge
na poinga pengpeng ero,
iange letena song ke nek
toto nge nauele i sipona.
Hulua lochloch ngana nenge
leteria tu mana nga ich nei,
leteria tuanin ke nek toto
nge te halau mule iri siporia.
Iri te etei tote poinga nem.
Pe iri nenge tetu teu nga
lemenge tualeme ngana,
leteria tuanin ke nek ero. Te
poi ke pomange aina kinkino
ngana kura.
9 A mene umtutuna mur
nga ich nei pe a tunge lange
hehei pe hana pe apoi ke
nek lange iri. Pomalam nga
hoena lape umtutuna nem
het pe ala ke atu ke nek mana
nga kileng nenge tu ke koko.
10 ✡ “Itei nenge leteria here
i nga ure kinkino ngana lape
leteria here i pule nga ure
papalaungana. Pe itei nenge
pallaklaka nga ure kinkino
ngana lape pallaklaka pule
nga ure papalaungana.
11 Ke nenge teke leteria
manmana nge imo ero nga
umtutuna pe ure hel pule nga
ich, itei lape letena manmana
nge imo nga ure urana ngana
mur nga lut nga tapa?
12 Pe nenge teke leteria
manmanna nge iong ero nga
mele nena ure lape itei tunge
iong sipom lem?
13 ✡ “Non e ume nge
hana soksoke ngana nai
ero. Iange lape lemene tau
tote e pe lemene ero totoia
e. Pe mutena tau tote e
pe e mutena taua ero. Ke
aume mana nge NeHalang pe
mutemo taua umtutuna ero.”
14 Pe Paresio mur te
longe Iesus na helenga pe
te songlele ia i. Iange iri
muteria tau tote umtutuna.
15 ✡Ol pe Iesus hele lange
iri, “Imo sipomo a hetei hote
imo lange hulua mur iange
a teke a urana nga NeHa-
lang matana. Pe NeHalang
eteia letemo nge teu ke ulolo.
Utar nge palaungana toto nge
hana nga ich nei poreke toto
nga NeHalang matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ “Moses nena hotonga
mur pe hetatalonga mur
tehas ngaria te nanasia ke la
het nga etue nenge Ioanes.
Pe nga etue neu pengpeng
te hele hote NeHalang nena
helenga urana toto ngana
nga nena naualanga pe
nekinga nge ita. Pe hulua
halang tepur kikiria toto ke
teke teteu.
17 ✡Tapa pe ich lape tehet
pe NeHalang Nena Hotonga
ana hasinga unne e erue ero
toto.
18 “Mele nenge hile nehei
pe lei haka mule i laka tom-
tom ia none nehei. Pe mele
nenge lei heke mule none
nehei nge hile poia poinga
poreke toto ngana pule.

*None Nge Nena Ure Ha-
lang Pe Lasarus*

19 “None nenge nena ure
halang pe none nenge tu ke
poreke toto. Pe non nenge
nena ure halang heronia

✡ **16:10:** Luk 19:17-26 ✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14
✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

hengeron urana ngana mur
pe nga etue lochloch ngau ke
sana una manmana.
20 Pe non nenge tu poreke
toto nem ene Lasarus. I
singina chanchan hulu pe
kokoes mana te mene i langa
non soke neu nena piunga
matana
21 ke nachnei alala
ngaunga mumuna. Pe kaone
mur teat ke te ramram ia
nena chanchan mur.
22 “Ol pe nga hoena ana
non mete pe NeHalang nena
angkelo mur te mene heke
sapele i langa lut nga tapa ke
la are nga Apraham penna
tamalmal. Pe non nenge
nena ure halang neu mete
pule ke tealo hite.
23 Pe i nga ana metenga
hoena amneia melmelenga
palaungana toto iange opene
lake tu nge imperno. Pe teke
nau haka la pe esia Apraham
nge tu ke kangkanga toto pe
Lasarus tu luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, ‘Temek,
Apraham letem poreke ia
iau, pe o hele lange Lasarus
ke puo teua penna kukana
mokona nga ech pe at ke
hesipsipia ak hengetau.
Iange e amneia melmelenga
palaungana toto i, nga oan
nei.’
25 “Pe Apraham tuacholia
lange i, ‘Tuk, letem metene?
Otu ngam nga ich, o mene ure
urana ngana mur lochloch.
Pe Lasarus mene ute pele nge
urana ero toto. Ke heueu
nei tu luluch nge iau ke nek
pe iong o amneia am melme-
lenga pallem.
26 Pe pule liling e nge
palaungana toto koi ma tote
ita. Ke mele e nge imem lape
lotele lalamam ero toto. Pe
mele e nge imo lape lotele at
lamai ero toto pule.’
27 “Pe non neu hele, ‘Iok
temek, o kulosia Lasarus ke
langa temek nena pele.
28 Iau titik mur iri lime pe
e teke Lasarus la ke hele toto
reria ke te hulia reria poinga
mur. Pomalam lape teat nga
kileng poreke ngana nei ero.’
29 “Pe Apraham hele,
‘Hotonga nenge Moses pe
hasinga nenge hetatalonga
mur tehas ia ngana la ma
lo. Pe nenge teke lemeria te
longo taua.’
30 “Pe non neu hele, ‘Ero
iam, Temek! Te longo taua
ero toto la! Nenge teke mele
nenge mete lo lake lohot nge
iri, laka lape te longo taua i pe
te hulia reria poinga mur.’
31 “Pe Apraham hele lange
i, ‘Nenge teke te longo taua
Moses pe hetatalonga mur
ero lape mele nenge mete
pe mahul haka mule lape te
longo taua i ero pule.’ ”

17

Poinga Poreke Ngana
(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena
hana mur ke pomai, “Man-
manna toto ke ure nemur
nenge hesingo ia hehei pe
hana ke te losio nga poinga
poreke ngana mur lape teat.
Pe mele nenge poia singo
nem nenge helosio ia hehei
pe hana lape mene poreke
tote.

2 Tuangachol nga poinga
nem poreke toto. Pe teke
te heon hite um palaungana
nga mele nem kanna pe tesau
hote langa leme i urana nga
tuangachol nenge helosio ia
mele sune letena manmanna
ngana.
3 ✡Ke pomalam a nauala
amo ke nek.
"Nenge teke tim losio nga
poinga poreke ngana o heleia
i ke hul mule letena. Pe nenge
hul mule nena poinga lo, iok,
letem metene poi ngana ne-
mur ero ol.
4 Pe nenge teke tim poia
poinga poreke ngana e lange
iong pe nga hoena hul mule
letena, o saua nena poinga
poreke ngana mur ke te la-
sus toto. Pe nenge poi emule
mene nga etue choro mana,
o saua nena poinga poreke
ngana mur ke emule mana
pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur
nenge kulos hote iri te hele
lange i, "O halaua imem ke
letemem manmanna ngana
lohot ke palaungana toto."
6 ✡Pe Iesus tuacholia,
"Nenge teke letemo man-
manna ngana tuna mana
ke pomanga heilil tutuna,
nakumo nge a hele langa ae e
ke pomai, 'O laka haka pe ola
ke omes teu nga ruach.' Pe ae
nem longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo
lemo poinga mere? Nenge
teke lem hengekuleilei ana
non, mule nga ume nenge
nauelele sipsip mur ke at, pe
lape o hele lange i ke mere?
Lape iteu at heueu mana pe o
hele lange i ke are sio pe ngau
sapele?
8 Ero toto la! Lape o hele
lange i ke o teke, 'Ola ke onun
pe oat ke o poia ak ngaunga
ke e ngau ol. E ngau ke het
laka, iong o ngau ol.'
9 Lem hekuleileinga ana
non nem, poia ume nemur pe
iong o heto heke i ero. Iange
i popoia ana ume nenge
popoia nike.
10 Ke pomalam nge imo
pule, nenge teke apoi taua
ure nemur nenge te hele
lange imo ke a poia, a hele
ke a teke, 'Imem hana nenge
te hekuleilei rere menmene
imem. Mopoi mene ume
nenge te tunge at nge imem
ke mo poia.' "

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge
Samaria pe Kalelea tunan-
garia ke lala nge Ierusalem.
12 Iteu ke lala nga kileng
sune pe saol haka nge hana
iri analoch. Pe hana nemur
haleles poreke ngana nenge
ngau hooa singira poia iri. Pe
iri tetu ke kangkanga toto nge
hehei pe hana iange singiria
poreke toto. Pomalam temes
nga tau kura,
13 ✡pe teiu, "Non Soke Iesus,
letem ia imem."
14 ✡Iesus esia iri pe hele
lange iri, "Ala ke a esia hana

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21 ✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

nenge tunginga ana hana
mur ke tenau ke nek nga
singimo.”

Iok laol, tei ke te lala kura
pe singiria urana sapele.

15 Elle nge iri analoch nem
nena nge Samaria. Ana non
esia i sipona singina nge
urana mule pe la mule pe
haliu haka nenge heto heke
tote NeHalang ene.

16 Lamule pe tamal sue i
langa Iesus apena huna pe
hele urana toto lange i.

17 Pe Iesus hele, “E hemas
mule hana iri analoch i, pe
rahtele henel nem te lake
mere?

18 Pomere nenge non
lomona nei i toro at ke heto
heke NeHalang?”

19 Ol pe Iesus hele lange
non lomona neu, “O lohaka
pe ola ol. Letem manmanna
ngana laka hemas mule
iong.”

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana
(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te
onteia Iesus nga etue nenge
NeHalang nena naualanga
pe nena nekinga lape at. Pe
Iesus tuacholia ke pomai,
“Etue nenga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nem,
lape at ke pomanga ure
nenge ta esia nga matara ero.

21 Mele ero toto nge hele
ke teke, ‘Anau at ngana i!’ Pe
pule mele ero toto nge hele
ke teke, ‘Eh, Ngana paukou!’
Mele nge lape hele ke pomam
ero toto iange NeHalang
nena naualanga pe nekinga,
ngana laka tuteu nge imo lo.”

22 Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur, “Etue nem
lape at, pe imo lememo toto
ke a teke a naue Non Tuna
nga etue nem. Pe lape a naue
ero toto.

23 ✡Lape iri hel pule nenge
lape te hele lange imo ke te
teke, ‘Anau lala mau! Eh,
anau at lamai!’ Pe imo, a
longo tau pulute iri ero.

24 Etue nenge Non Tuna at
mule ia lape pomalaka nga
kileng chalem ngana nenge
inlem nga tapa sana pe song
ke langa ele pe ele.

25 Pe ure nenge lohot tala
nga Non Tuna ana etue
ngana koi nei, lape Non Tuna
amneia melmelenga palaun-
gana pe hulua lochloch nga
etue nei lemeria ero ia i
mukam. Ke het pe etue nem
lohot.

26 “Non tuna ana etue lape
lohot ke pomanga etue nenge
Noa.

27 Nenge hulua lochloch
te ngaungau pe te inin pe
te lechlei kela het nga etue
nenge Noa iteu langa nena
imot. Pe ech hot ke taua
kileng pe te mete lochloch.

28 ✡ “Pe pule Non Tuna ana
etue lape lohot ke pomanga
etue nenge Lot. Nenge hulua
lochloch te ngaungau pe te
inin pe te ialala pe te umume
aria pe te lelele pele.

29 Pe nga etue nenge Lot ua
hot nge Sotom, oan remen-
men ngana pe um ngingina
ngana telot parai sio at nga

✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 ✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25

tapa ke pomanga pitte ke te
hune iri lochloch ke te mete.
30 “Ke Non Tuna ana etue
nenge lape at muleia poma-
lam mana.
31 ✡Nga etue nem peng-
peng, mele nenge tutu nga
one, teu langa pele letena ke
lolochia nena ure mur ero ol.
Pomalam mana none nenge
tutu nga ume la mule nga na
pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot ne-
hei?
33 ✡Mele nenge teke heleis
maul ngana nga ich nei, lape
tu ke maulul nga hoena ero
ol. Pe mele nenge tungteu
tote i, pe hile sue lemene
ngana mur nga ich nei lape tu
ke maulul mana nga hoena.
34 E hele lange imo peng-
peng, nga miliko nem aina
nai tema nga hete elle pe elle
nge iri lape te ua toto ia, pe
elle mana lape ma ol.
35 Pe hehei nai lape te olole
mioka pe elle nge iri lape te
ua toto ia pe elle mana tu ol.
[
36 Hana nai te umume nga
ume pe elle nge iri te ua toto
ia pe elle mana tu ol.]”
37 Pe Iesus nena hana mur
nenge hetotore iri te ontei,
“Ure nemur lape te lohot lan-
gai?”

Pe Iesus tuacholia ke po-
mai, “Nga kileng nenge ute
has ngana maia, lape a esia
lango cherchera mur halang,
nge te emurung.”

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene popon-
ing e lange nena hana nemur.
Poponing neu, nenge hetore
iri ke te hetalau ke kokoes
pe leteria manmanna ke Ne-
Halang longe te hetalaulau
ngaria pe halaua iri.
2 Iok, Iesus talune nena
nananga ke pomai, “Nga
kileng e none nge longlongo
helenga tu. Pe non neu
mataua NeHalang ero toto.
Pe pule non neu letena
porekeia hehei pe hana ero
iange letena tu mana nge i
sipona.
3 Pe nga kileng neu hei
pakar e tu. Pe hei neu kokoes
mana lala nge non nenge
longlongo helenga pe hele
urume poinga poreke ngana
nenge none poia lange i. Pe
hei neu hele ke teke, ‘O amnei
langa poinga poreke ngana
nenge non neu poia at nge
iau. Lape o halaua iau ke
pomere?’
4 “Nga tele ngana non neu
longo taua hei neu ero. Pe
nga hoena ol hele mule ke
teke, ‘Iau e mataua NeHalang
ero pe letek porekeia hehei
pe hana ero.
5 Pe hei nei kokoes mana
at ke pur leme ero mana ia
iau nga letena una ngana nei.
Ke pomalam lape e halaua
i ke are ke nek laka at ke
hemakuk tote iau ero ol.’ ”
6 Iesus nene poponing nem
ke het pe hele mule ke teke,
“A longo langa non poreke
ngana nenge longolongo he-
lenga neu hele ngana.

✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24 ✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17

7 Lape NeHalang mai ha-
laua nena hana mur ero kai?
I sipona hesilei hote iri. Pe
lape pomere? Nenge teke
te tang lange i ke kokoes
nga sinanga pe nga miliko
lochloch lape NeHalang poi
hulul mana nge halaua iri?
8 E hele lange imo peng-
peng lape halaua nena hana
mur ke teare ke nek mule ke
ueiuei mana. Pe pomere lape
Non Tuna at pe hehei pe hana
leteria manmanna lochloch
lo?”

*Poponing Nenge Non Pare-
sio E Pe Non Nenge Lololoch
Umtutuna*

9 Pe pule Iesus nene popon-
ing nei lange iri hel nenge te
teke iri siporia te pengpeng
toto lo pe tetal heke iri siporia
pe tenau sio menmene hehei
pe hana.
10 Pe Iesus nana lange iri
ke pomai, “Hana nai tela nga
NeHalang nena pele palaun-
gana ke te hetalaulau. Non
e nge iri i Paresio pe e i non
nenge lololoch umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro
mes ke kangkanga pe heta-
laulau lange NeHalang ke po-
mai, ‘NeHalang, e hele urana
toto lange iong nge iau e
pomanga hana nemur ero.
Hana nenge te kemkeme pe
hana nenge te pallaklaka pe
hana nenge tepoi poreke lala
nge hehei. Pe e hele urana
toto lange iong pule nge iau e
pomange non nenge lololoch
umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue
koana elle eheo nga ngaunga
pe letek metene iong. Pe e
mene hote umtutuna unne
nga uruk ke e tunge lala nge
iong. Pe e poia ke pomau nga
lek ure mur lochloch.’
13 ✡“Pe non nenge lololoch
umtutuna mes ke kangkanga
pe nau sio mana pe palia
mautuna pe hetalaulau ke
pomai, ‘NeHalang, letem ia
iau. Iau non poreke ngana.’ ”
14 ✡Ol pe Iesus hele, “E hele
lange imo pengpeng, non
nenge lololoch umtutuna
nem la mule nga na kileng
pe i toro mana lohot ke
pengpeng toto nga NeHalang
matana. Pe non Paresio
nem ero toto. Iange mele
hel nenge tetal heke iri lape
NeHalang tal sio tote iri. Pe
mele hel nenge tetal susue iri
lape NeHalang tal haka tote
iri.”

*Iesus Mutena Tote Aina
Kinkino Ngana*

*(Mat 19:13-15; Mak 10:13-
16)*

15 Hana hel te laia tuturia
mur nge Iesus ke pete iri. Pe
Iesus nena hana mur te esia
pe te hele ele iri.
16 Pe Iesus hele lange na
hana mur ke teke, “Aina kink-
ino ngana nem mur muteria
ke te teke teat nge iau. Pe imo
apoi ele iri ero. Iange hehei
pe hana nenge te pomange
aina kinkino ngana nemur,
tetu teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga pule.
17 ✡E hele ke manmanna
lange imo, mele nenge letena
ia NeHalang nena naualanga
pe nekinga ke mange aina

✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12 ✡ **18:17:** Mat 18:3

kinkino ngana ero lape teu la
ero.”

None Nenge Nena Ure Halang
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge Iuta mur onteia
Iesus, “Non soke, o urana
toto. Pe iau lape epoi ke
mere ke e mene maulinga ke
koko?”
19 Pe Iesus tuacholia,
“Pomere nenge o hetue iau ke
non nge urana? Mele e nge
urana ero toto. NeHalang i
toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena
hotonga mur. O tomtom ia
hehei ero pe o hune mele ero
pe okeme ero pe o pallaka
ia mele ero pe o heto heke
temem pe tam.”
21 Pe non neu tuacholia,
“Nga iau lomele ngak nike ke
at heueu nei e nanas taua ho-
tonga nemur lochloch.”
22 Iesus longe ke mau pe
hele lange i, “Ute elle la o
poia ero kura. O laia lem ure
lochloch ke te olia pe uruna,
o laia nge pakar mur. Nenge
teke opoi ke pomalam lape
lem ure mur halang nge tetu
ke koko. Pe ure nemur lape te
kulele iong nga lut nga tapa.
Opoi ke mam ke het pe o
nanasia iau ol.”
23 Pe non neu longe he-
lenga nei pe letena poreke
toto iange i nena ure halang
toto.
24 Pe Iesus esia i nge
nakuna pomau pe hele,
“Anali toto nge hana nenge
reria ure halang nge teteu
langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.
25 Anali toto nge iri iam.
Nenge teke te puo teua ae
tana palaungana e ke teu
nga pakeka sune polona,
nem semel pol. Pe nenge
teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga nem
nge anali toto iam.”
26 Iri nenge te longe i te
ontei, “Nakuna nge mele ero
toto nge lape mene maulinga
ke koko. Lape mopoi ke mere
ol?”
27 Pe Iesus tuacholia, “Utar
nenge anali toto nge none
poia semel mana nge NeHa-
lang poia.”
28 Pe Petrus hele, “Onau
at, imem mo hile sue lemem
kileng mur pe moat ke mo
nanasia iong.”
29 Pe Iesus hele lange iri,
“Oe, atong pe e hele peng-
peng lange imo iri lochloch
nenge te ume teu nga Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga pe te hile sue reria
kileng mur pe reria hehei pe
tuturia mur pe tetemeria pe
tataria mur,
30 iri lape te mene ure
urana ngana halang toto nga
etue nei. Pe nga etue nenga
hoena lape te mene maulinga
nge koko.”

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot
kelkelia nena hana analoch

✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20 ✡ **18:31:** Luk 24:44

pe nai nem pe hele lange iri
ke pomai, “A longo at. Ta
lohaka lala nge Ierusalem
koi pe lape hetatalonga mur
tehas ngaria nge Non Tuna
lape lohot ke manmanna.
32 ✡Iange lape te tunge
Non Tuna langa hana lomon-
mona mur peria. Pe lape
tepoi poreke i ke te hesalang
ia i pe te ulut lolele i pe lape
te hune i.
33 Pe etue mol ngana nga
hoena lape maul haka mule.”
34 ✡Iesus hele ke pomau pe
nena hana nemur te eteia
utar nenge helele ia ero.
Iange helenga luna mallaha
nge iri ero. Pomalam te eteia
utar nenge Iesus helele ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi
lala nge Ieriko pe none nge
matana hit are nga kue ilina
pe longlong ure nge hehei pe
hana nge tei olole nga kue.
36 Ol pe longe hulua nge
teii nga kue pe ontei, “Eh!
Pomere mai?”
37 Pe hehei pe hana nemur
te tuacholia i ke pomai, “Iesus
nenge Nasaret koi i olole nga
kue.”
38 Pe non neu halngana
haka, “Iesus! Teuit tuna!
Letem poreke ia iau!”
39 Pe hehei pe hana nenga
muka te keres taua i pe te
hele lange i ke teke reng. Pe
ero. Non neu alngana haka
ke soke toto ol, “Teuit tuna!
Letem poreke ia iau!”
40 La ol pe Iesus mes sapele.
Pe ngai heke hehei pe hana
ke te mene non neu lange i.
Te mene ana non lange i pe
Iesus onteia i,
41 “Lemem ke o teke e poia
utar lange iong?”

Pe non neu tuacholia, “Non
Soke, o halaua iau ke matak
charchara mule.”
42 Pe Iesus hele lange i, “Iok,
onau mule ol. Letem man-
manna ngana laka poia iong
ke o urana mule.”
43 Ueiuei mana pe non neu
nau ke nek mule sapele pe
nanasia Iesus pe heto heke
NeHalang. Hulua nemur te
esia pe iri lochloch te heto
heke NeHalang pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la
sapele nge Ieriko pe i olole
ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch
umtutuna aria soke tu lamau
pule. Pe i ene laka Sakius pe
nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga
itei nenge i Iesus. Pe ero,
iange hulua halang pe i choro
mana, pomalam anali toto
nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge
hulua nemur pe la haka nga
ae siki mokona ke teke nau
nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng
unne neu pengpeng pe hele
lange Sakius, “Sakius, osio at
ke ueiuei iange heueu lape
etu nga lem pele.”

✡ **18:32:** Luk 9:22, 44 ✡ **18:34:** Mak 9:32

6 Sakius sio ke ueiuei mana
pe epele Iesus pe iech toto
nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana
nemur te esia i pe te ngun-
ngunu ke teke, “Non panei i
langa non nenge na poinga
poreke toto na pele!”
8 ✡Ol pe Sakius mes haka
pe hele lange Iesus, “Non
Soke, o longo at nge iau.
Lape e tunge lek ure mur ele
lochloch lange pakar mur. Pe
pule nenge teke e pallaka ia
iri lape e olia iri ke olinga
huna henel la mule nge iri.”
9 ✡Pe Iesus hele lange
Sakius, “Heueu mana nei
NeHalang mene mule iong.
Iange iong Apraham nette
iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana
nei at ke tango rere iri nenge
te erue pe mene mule iri.”

Nananga Nenga Umtutuna
(Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te
longlongo nga nei kura pe
Iesus nana tele sapele nga po-
poning e. Iesus heroi toto
lange Ierusalem pe hulua te
teke mam pe NeHalang nena
naualanga pe nekinga lape
lohot sapele.
12 Ol pe Iesus hele, “Non e
nenge tuteu nga mata nenge
naungaala ana hana mur.
Ana non soke teke i ke langa
kileng tau ngana e ke tal heke
i ke i aria naungaala ana non.
Ke het pe lape at mule nga na
kileng.
13 Lohaka ke la ero kura
pe iua nena hana iri analoch
nenge te umume nge i. Tunge
reria umtutuna ellechle pe
hele lange iri, ‘Anau at, iau
lape e lala lo koi. Pe imo
a mene umtutuna nem pe a
ume mule ia umtutuna hel
pule. Ke la het nga etue nenge
eat mule.’
14 “Pe nena kileng nganan-
gana mur lemeria ero ia i
pe te kulosia hana hel langa
kileng tau ngana nem pule
ke te hele ke te teke, ‘Imem
lememem ero toto nge non
nei lohot ke i ara naungaala
ana non.’
15 “Ol pe ana non la ol
pe te poia i ke i aria naun-
gaala ana non pe at mule
sapele nga na kileng. Pe
ueiuei mana tunge helenga
kerkereng ngana lange nena
hana nenge te umume nge i
ke teat ke te neue i, pe ontei
hote iri nga umtutuna hia lo
nenge teume hote nga umtu-
tuna nenge heronge lange iri.
16 Elle at tala pe hele, ‘Non
soke, iau e mene ke umtu-
tuna iri analoch mule nga
elle nenge o tunge at nge iau.’
17 ✡ “Pe non Soke neu hele,
‘Iong oume ke urana toto
iam! Ke iong non nge urana.
Iok, iong letek here iong nge
oume ke nek toto nga ume
kinkino ngana lo pomalam,
lape e talue iong ke onau ala
ke kileng iri analoch.’
18 “Iok nena non naingana
at pe hele, ‘Non soke, iau e
mene mule ke umtutuna iri

✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7 ✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31
✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15 ✡ **19:17:** Luk 16:10

lime. Eume hote nga elle
nenge o tunge at nge iau.'
19 "Pe non soke neu hele
lange i, 'Nga nem, lape onau
ala ke kileng iri lime.'
20 "Iok, nena non mol
ngana iteu at mule pe hele,
'Non soke lem umtutuna
nenge o tunge at nge iau koi,
e ruchite pe e talkome ke ma.
21 E mataua iong ke ngana
laka nenge e talkome mene,
iange iong non nge letem
inin hali pe o menmene mele
hel reria ure mur pe o lul-
ule ngaunga nenge mele hel
tetue.'
22 "Ol pe non soke neu hele
lange i, 'Iong hengekuleilei
poreke ngana. Pe nga iong
sipom lem helenga nge hot
nga halim, lape o amneia
melmelenga palaungana!
Iong sipom o eteia lo ke iau
non nge letek inin hali. E
menmene mele hel reria ure
mur pe e lulule ngaunga
nenge mele hel tetue.
23 Iok, pomere toto nge o
talue lek umtutuna nga um-
tutuna ana pele ero? Toi nge
otal teua, lape eat mule pe e
mene umtutuna nem pe ana
manga hoho hel pule.'
24 "Ke het, pe non soke neu
hele lange hana hel nenge
te mes rochroi nga henge
kuleilei nem ke teke, 'A mene
mule umtutuna nge non
nem pe at tunge lange non
hengekuleilei nenge nena
umtutuna iri analoch.'
25 "Pe hana nemur te hele
lange non soke neu ke teke,
'Non soke, non nei nena um-
tutuna iri analoch lo!'
26 ✡ "Pe non soke neu
tuacholia, 'E hele lange imo
pengpeng, mele hel nenge
reria halang toto lape te
mene ke halang toto pule. Pe
mele hel nenge reria unne
sune mana lape te mene
mule unne nem nge iri.
27 Pe lek ngarang nemur
nenge lemeria ero ia iau a
mene iri at pe a hune iri lakoi
nga matak.' "

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

28 Iesus nana ke het pe i ke
i mukmuka pe hulua te nana-
sia i ke tela nge Ierusalem.
29 Iok, Iesus i ke heroi
nga kileng nenge Petpage
pe Petani. Pe nga hengene
nenge te hetue ke Ae Oliua,
kulosia nena hana nai.
30 Pe hele lange iri ke
pomai, "Imo muka ke ateu
langa kileng neu pe lape a
neue tongki lomele ngana e
nenge mele are haka ia ero
kura. Pe tongki nem, te kele
ke mes. Aun hote pe a atia.
31 Pe nenge teke mele on-
teia imo, 'Pomere nenge aun
hote ure nem?' Pe imo a hele
lange i ke a teke, 'Non soke
lemene taua.' "
32 Iok laol, hana nemur tela
pe te hottaua ure lochloch
ngana nge lohot ke pomanga
Iesus heleia lange iri.
33 Iok, teun hotote tongki
lomele ngana neu pe non
nenge nena ure neu onteia

✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

iri, “Pomere nenge aun hote
ure nemam?”
34 Pe iri te hele, “Non soke
lemene taua.”
35 Iok laol, te mene la sapele
nge Iesus pe te tamal heke re-
ria hengeron nga ure neu ona
pe teare heke sapele Iesus.
36 Iesus are haka nga tongki
ke iolole pe hehei pe hana
te lung susue reria hengeron
mur nga kue.
37 Iesus i ke langa kileng
unne nenga hengene nge
Oliua nenge ana kue nau sio
lange Ierusalem. Pe nena
hana lochloch ngana nemur
nenge te nananasia i te iech
toto pe te hele urana toto
lange NeHalang. Singiria kik
pe te heto heke tote NeHalang
nga mirakulo nemur nenge
Iesus poi hote iri ke te esia ke
ulolo.
38 ✡Pe te makul haka ke
mai,
“Petanga tunge Naunga ala
ana non nenge at nga
Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut
nga tapa!
Ta heto heke tote NeHalang
nga lut nga tapa
nge i palaungana toto pe
urana toto!”
39 Ol pe Paresio mur hel nge
tei luluch nge iri te hele lange
Iesus ke teke, “Non soke, o
keres taua lem hana mur.”
40 Pe Iesus tuacholia, “E
hele lange imo, nenge teke
lek hana mur te reng, um
lochloch ngana nemur tepeu
pe te heto heke NeHalang
ene.”

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang

41 Iesus i ke heroi toto lange
Ierusalem pe esia kileng nem
pe letena poreke toto ia pe
tang.
42 Pe hele, “Heueu nei,
toinge o eteia utar nenge
hetakile iong. Pe pa nei ero
iange te talkome nga matam.
43 Pe etue nem lape at
nenge lape lem ngarang mur
teat ke te heliliu hite iong ke
tom ke otu mana nge teu.
44 ✡Pe lape te heporeke tote
iong pe lem hana mur, iange
o etei ilia etue nenge NeHa-
lang atia ke halau iong ia
ero!”

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)

45 Ol pe Iesus iteu sapele
langa NeHalang nena pele
palaungana pe lope hote
hana nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele,
“NeHalang hele hote na ho-
tonga ke tehas sue ke pomai,
‘Lek pele palaungana nei, i
hetalaulaunga ana pele!’ Pe
ero. Imo, a poia ke pomanga
kemenge kina mur reria pele
nge tetal komkome ia.”
47 ✡Nga etue lochloch, Iesus
hetottoro nga NeHalang
nena pele palaungana pe
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur, pe hana
papalauna hel pule te teke te
hune i.

✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14 ✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11
✡ **19:47:** Luk 21:37

48 Pe iri te teke te tango rara
kue e nge te laua Iesus. Pe
ero toto, iange hehei pe hana
te longo lala nge i kura. Iri
lemeria ero nge te hile hote
Iesus nena helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Iok, etue e pule Iesus
tu teu nga NeHalang nena
pele palaungana letena. Ana
non hetottoro pe haliu hote
NeHalang nena helenga
urana toto ngana. Ol pe
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe hana
papalauna hel pule teat pe te
hele lange i,
2 "O hele urume lem kerk-
erenga nem, nenge o popoia
ure nemur. At langai toto?
Pe itei toto nenge tunge kerk-
erenga nem lange iong?"
3 Pe Iesus tuacholia iri,
"Iok, iau pule e onteia imo
nga onteinga elle pe imo a
hele at nge iau.
4 Ioanes nenge henunun
mai nena kerkerenga nem, at
langai? At nge NeHalang ma
at nge hana mur mana?"
5 Ol pe hana nemur te hele
hel nge iri, "Lape ta hele ke
mere mai? Nenge teke ta hele
ke ta teke, 'Ioanes nena hek-
erkereng nem at nge NeHa-
lang', lape Iesus hele ke teke,
'Iok, pomere nenge letemo
manmanna nge i ero?'
6 Pe nenge teke ta hele ke ta
teke, 'Ioanes na kerkerenga
nem at nge hana mur mana',
lape hulua nemur te tamal
hune ita nga um. Iange
iri leteria manmanna toto ke
Ioanes i hetatalonga!"
7 Pomalam te tuacholia
ke pomai, "Imem mo eteia
Ioanes na hekerkerenga nem
at ngana ero."
8 Ol pe Iesus hele lange iri
ke pomai, "Pomalam mana
lape e tuacholia lemo he-
lenga ero nga hekerkerenga
nenge e popoia ure mur ia."

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 ✡Iok, Iesus nene popon-
ing e lange hehei pe hana ke
pomai, "Nga etuene e, none
tue uain nga ume pe tunge
lange hana hel ke te ume hot
umtutuna ia. Pe i ulhot ke
langa kileng unne sapele.
10 Nga lulunga ana etue,
non nem kulosia nena
hengekuleilei e ke lange hana
nenge te umume nga uain
ana ume neu ke te tunge uain
nganangana hel lange i. Pe
ero. Hana nemur te lohaka
pe te palia i pe te kulosia i ke
patpata mana ke la mule.
11 Iok, kulos mule nena
hengekuleileinga e ke la pule.
Pe hana nemur te lohaka pe
tepal mule i pule pe te hemei
sio tote i. Pe te kulosia i ke
patpata mana ke la mule.
12 Iok, non neu kulos
mule nena hengekuleilei mol
ngana la pe tepal poreke tote
i pe tesau hote i.

✡ **20:9:** Isa 5:1

13 “Iok, ume tokoninga neu
hele, ‘Lape epoi ke mere mai
ol? Lape e kulosia tuk nenge
mutek tau tote ke la, laka lape
te renge i.’
14 “Ol pe non neu tuna la
pe hana nemur te esia pe te
hele, ‘Non soke nem tuna ol
koi atat. I lape mene ure
lochloch ngana nei ke nena.
Pe heueu ta hune i ke mete.
Pomalam lape ta mene ure
lochloch ngana nei ke rera ia
ol.’
15 La ol pe te laua non neu
tuna pe tesau hote i nga ume
letena pe tehun sapele i.”

Iok laol, Iesus onteia
iri, “Utar ol nge lape ume
tokoninga neu poia lange
hana nemur?
16 Non nem i sipona lape
at ke hun lapue hana nemur
pe tunge uain ana ume nem
lange mele hel nge altoto ke
tenau ele.”

Pe hulua te longe helenga
nei pe te hele, “Poreke toto
nge ure nem lohot ke po-
mau!”
17 ✡Iok, Iesus nau lange hu-
lua nemur pe hele, “Helenga
nenge tehas sue nga NeHa-
lang nena hotonga nei, luna
ma ke mere? Nenge tehas sue
ke,

‘Um nenge pele ana lelenga
mur lemeria ero ia ke
te teke tesaua,
i um urana toto ngana
nenge mes ke rahtua
ele pele.’

18 ✡ “Iri lochloch ngana
nenge te losio haka nga um
nem, lape um rir ule iri ke
sachanchana ulu. Pe nenge
teke um nem losio haka nge
mele, mele nem lape menret
sapele.”
19 Iok, Iesus nana ke het pe
hotonga ana hetoronga mur
pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur te teke
telau sapele i. Te teke te
laua Iesus iange iri te eteia ke
Iesus nana ngana latau peng-
peng ia iri. Pe iri te mataua
hehei pe hana ke pomalam te
laua Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke
nek toto, pe te tung hite ure
lange hana hel pe te kulosia
iri ke la te ollaka hote i nga
onteinga mur. Pe hana ne-
mur tela pe te chananga ke
tepoi ke mange hana nenge
leteria urana mana. Te teke
te ollaka hote Iesus, pe nenge
teke Iesus heleia ute nge tang
ke poreke nga talngaria, lape
te laua i pe tela sapele ia i nge
Rom mur aria non soke.
21 Iok laol, hana nemur tela
pe te onteia Iesus ke pomai,
“Non soke, imem mo eteia ke
iong o hele ke manmanna pe
pengpeng toto mana. Pe iong
o mataua mele ero toto ke o
hetottoro ke nek toto nga Ne-
Halang nena poinga mur.
22 Iok, o hele ke nek at nge
imem. Ita mai urana nge
tasau umtutuna lange non
soke nenge Rom pule kai? Eh,
ero?”
23 Pe Iesus eteia ke hana ne-
mur te chananga ia i nga on-
teinga nem, ol pe hele lange

✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54

iri ke pomai, “A teke a ollaka
hote utar nge iau?
24 A heteia umtutuna elle at
nge iau ke enau.” Iok laol,
te mene umtuna elle ke la te
heteia lange Iesus. Pe Iesus
onteia iri, “Itei opene pe ene
nenge tunga nga umtuna ne-
mai?”
25 Pe iri te hele, “Non soke
nenge Rom opene pe ene laka
tu nem.”
Ol pe Iesus hele, “Oe, ke
non soke nenge Rom nena
ure mur a tunge lange i. Pe
ure nemur nenge NeHalang
nena, a tunge lange NeHa-
lang.”
26 Ol pe hana nemur, anali
toto nge iri nge te laua Iesus
nga hulua nemur mataria. Pe
teare ke te reng toktok mana
ol. Iange te rura toto nga
Iesus nena helenga nenge
tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel
tela ke te lohot nge Iesus. Pe
iri te teke, nenge teke ta mete
lape ta maul haka mule ero
ol.
28 ✡Pe te hele, “Non soke,
Moses has sue hotonga nei ke
teke ta nanasia: ‘Nenge teke
none mete hatalia nehei pe
i tutuna mur ero kura, non
nenge mete nem, tina lape lei
heke mule hei nem. Pe iri
nai tuturia mur lape te heleia
ke teke non nenge mete neu
tutuna mur.’
29 Iok, nga etuene e aina iri
rahtele nai nge titiria mur hel
tetu. Ol pe tiria nenge soke
lei. Iok, telei ke tuturia mur
ero kura pe kol neu mete.
30 Laol pe tina nenge nana-
sia i lei heke mule tina nehei.
Iok la, tuturia ero kura pule,
pe kol neu mete pule.
31 Pe tina mol ngana lei
heke mule hei neu, pe i mete
pule ke manga titina mur
nenge iri tala nge i. La ke la
iri rahtele nai neu telei mene
hei elle mana. Pe te hoho
ero mana pe iri lochloch ke te
mete mule.
32 Pe hei neu mete nga
hoena toto ol.
33 Iok, nga etue nenge ta
maul haka mule, itei toto
nenge lape leia hei neu
ol? Iange hei neu, hana iri
rahtele nai te leia i ke ulolo.”
34 Pe Iesus tuacholia iri ke
pomai, “Hehei pe hana nenge
tetu nga ich nei te lechlei.
35 Pe iri nenge te urana
pe te maul haka mule nga
metenga, telei ero ol.
36 Iri, NeHalang tutuna
mur iri iange te maul haka
mule nga metenga. Pe tepoi
ke pomanga angkelo mur ke
te mete ero ol.
37 ✡Moses i sipona hemal-
laha hote lo. Nga nena
hasinga, i has urume etue
nenge oan ngau haka nga
ae e pe chacharuch ero. Pe
nga hasinga nem, i hetue
NeHalang ke Abraham ana
Non Soke pe Isak ana Non
Soke pe Iakop ana Non Soke.
38 Ke NeHalang i hana
nenge te maulul mana,
aria Non Soke. Iange nge

✡ **20:28:** Deu 25:5 ✡ **20:37:** Exo 3:6

NeHalang iri lochloch te maulul”
39 Ol pe hotonga ana hetoronga mur hel te hele haka, “Non Soke, o tuacholia lemem onteinga ke pengpeng mana!”
40 Ke het pe hana nemur lemeria ero nge te ontei mule Iesus ol.

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe hana pe hotonga ana hetoronga mur, “Pomere nenge hotonga ana hetoronga mur te teke Kristus i Teuit tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo nga alalaha nenge Sam ke teke,
“ ‘NeHalang hele lange ak Non Soke:
“Oat ke oare lakoi nga ilik hele nenga tamalmal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri.” ’
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke, ke pomere nge i Teuit tuna?”

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Hetoronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Iok, hulua lochloch ngana te longlongo pe Iesus hele lange nena hana mur nenge hetottore iri,
46 “Anau ala amo ke nek toto nge hotonga ana hetoronga mur. Hana nemur, muteria toto nge te heronia hengeron sase ngana mur ke tei raraia pe lemeria toto nge hehei pe hana tepoi ke nek toto lange iri nga ingala munna mur. Pe muteria nge teare nga muka toto nga hehei pe hana mataria nga NeHalang nena pele palaungana letena. Pe pule muteria toto nge te lohot ke iri hana papalauna nga ngaunga matana ana etue ke te ngaua ngaunga nge nek toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur pe te teke te lolochia reria ure mur. Pe te hetalaulau ke mala toto ke hulua te esia iri pe te teke iri hana urana ngana mur. Iri nemur, lape NeHalang tunge tuangachol poreke ngana toto lange iri nga hoena.”

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena pele palaungana letena pe esia hana nenge reria ure halang toto nge tesau sisio umtutuna. Pe iri tesau sue umtutuna nemur ke pomanga reria tunginga nenge lange NeHalang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge la pe sau sio ke umtutuna kinkino ngana nai.
3 ✡Ol pe hele, “E hele lange imo pengpeng. Hei pakar nei, sau teu ke umtutuna halang toto nge hana nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu umtutuna pe reria

✡ **20:42:** Psa 110:1 ✡ **21:3:** 2Ko 8:12

umtutuna halang makura. Pe atong hei pakar nei, nena umtutuna unne nenge mama laka sau hot eule nem lo pe e ero ol.”

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel te heleleia NeHalang nena pele palaungana neu nge te teke nakuna urana toto. Iange te hemalmalia nga um nge singina chalem-lem pe nga tunginga mur nenge lange NeHalang. Pe Iesus hele lange iri,

6 ✡ “Ure lochloch nenge a esia nem lape tuke mau ero ol. Lape tetoto sue pe ute pele nge tunga munna ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei, “Non soke, nge ngingie ol pe lape ure nemur te lohot? Pe lape utar lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke ure nei rochroi nge lape lohot?”

8 Pe Iesus hele, “Anau ala ke nek iange lape hana hel te pallakaia imo. Hana halang lape teat pe te hele nga ek ke te teke, ‘Iau Kristus nenge a kulelele! Etue nem, ngana koi at lo.’ Te hele ke pomam pe imo a longo tau pulute iri ero!

9 Nenge teke a longe ure meena ngana pe palinga hel pingana nge lohot, samo loiloi ero pe a matau ero pule. Iange ure nemur lape te lohot tala pe imo a teke ma etue hetala ngana. Pe i ero la.”

10 Pe Iesus hele lange iri pule, “Kileng mur lape tepal helel pe hana hel pule lape tepal hel luluch nge hana hel.

11 Lape mangila palaungana rurur pe uringa lohotot pe haleles poreke ngana lohot nga kileng lochloch. Pe ure hel nenge ta kolkolkol iri nge nike lape te herura hot mene ita nga tapa sana.

12 “Ure nemur lape te lohot ero kura pe lape hana hel te laua imo pe te palia imo pe tepoi poreke tote imo. Pe lape te poia amo helenga palaungana nga hetoronga ana pele letena pe tetal teua imo nga tuele au ngana. Pe pule lape te mene imo lange naungaala ana hana mur pe hana nenge tenau elele kileng mur ke ames nga mataria. Iange imo lek hana mur imo pe a popoia ume nenge a hele hotote Helenga Urana Toto Ngana.

13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue koloi nenge a hele hote Helenga Urana Toto Ngana nem.

14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape a heleia.

15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo tuanin ngana pe e hepeng ia halimo ke a hele ke nek. Pe lemo ngarang nemur lape te longe lemo helenga pe te reng toktok mana ol.

16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe titimo mur

✡ **21:6:** Luk 19:44 ✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10 ✡ **21:16:** Mat 10:21-22

pe alomo mur pe neingamo
mur, lape tehul mule nge
imo pe lape te tung heke imo
langa hana soksoke ngana
mur peria. Pe lape te hune
hel nge imo ke te mete.
17 Pe hulua lochloch ngana
lape lemeria ero ia imo iange
lek hana mur imo.
18 Pe imo lochloch lape atu
ke nek mana pe a mete toto
ero.
19 Ames ke kerkereng iange
letemo manmanna ngana
nem lape hemas mule imo.
20 “Nenge teke a esia
palinga hel ana hana mur
nge te heliliu hite kileng nge
Ierusalem, a etei mene ke a
teke lape kileng nem lape het.
21 Pe iri nenge tetu nge
Iutea te ua ke telala nga hen-
gene mur pe iri nenge te
tunga kileng neu te ua hotot
pe iri nenge tetu nge hot nga
kileng hel teteu langa kileng
nem ero ol.
22 ✡Iange nga etue e
lape NeHalang lape heneue
Ierusalem mur nga letena
inin ngana. Nem lohot ke
pete tote nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo.
23 Atong hehei nemur
nenge saria pe nenge te lololo
peo kura, lape anali toto nge
iri. Iange NeHalang letena
inin taua kileng nem ke lape
poia ure poreke ngana ke
lohot nge iri.
24 ✡Hana hel lape te hune
iri nga kakop pe lape te laua
hel pe te mene iri langa
kileng hel. Pe hana lomona
ngana mur lape te hekou
susue iri nenge Ierusalem pe
tehun lapue iri kela het nga
etue nenge NeHalang talue
ke teke het.

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ “Pe ure heueu ngana
hel nge te esesia iri ero, lape
te lohot nga chaia matana pe
teio pe itoch mur. Pe kileng
lochloch ngana nga ich lape
te matau tote ruach ana mee
papalauna pe aria hutu mur.
26 Hehei pe hana lape
ngaria lohot pe te matau toto
nga utar nenge lape lohot
nga ich nei. Iange chaia
matana pe teio pe itoch mur
te nanasia muria ero ol.
27 ✡Pe nga etue nem lape
Non Tuna lohot nga ulu pe at
luluch nga nena kerkerenga
palaungana pe nena hemal-
malinga.
28 Ure nemur nenge te lo-
hot tala nga Non Tuna at
ngana, lape te lohotot. Pe nga
etue nem pengpeng ames ke
anau haka mana iange Ne-
Halang ana etue nenge at ke
mene mule imo, heroi lo.”

Hetoronga Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene po-
poning e lange iri, “Anau
langa ae keng pe ae hel pule.
30 Nga etue nenge ae per-
perna te rora mule, ta etei
mene ke chaia ana etue at
rochroi lo.

✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2 ✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13 ✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7

31 Ke pomalam mana
nenge teke a esia ure nemur
nge te lohotot, a eteia ke
NeHalang nena naualanga
urana ngana pe nena
nekinga nge ita at rochroi lo.
32 "E hele ke manmanna
toto lange imo. Imo hel nga
etue nei lape atu kura pe ure
nemur te lohot.
33 Tapa pe ich pe ure
lochloch ngana lape tehet pe
lek helenga mur lape tetu ke
koko sapele."

Anau Ala Amo Kenek

34 Iok laol, Iesus hele
lange nena hana mur nenge
hetottore iri, "Anau ala amo
ke nek, nenge teke a ngau
sakilil pe ain sakilil ke amo
hauaua pe letemo tu mana
nga atu ngamo nga ich nei,
ure nemur lape te poia imo
ke letemo meena toto. Pe
lape etue palaungana nem at
pe herura hot mene imo ke
pomanga kie nenge palnga
palau.
35 Pe etue palaungana nem
lape lohot nge iri lochloch
ngana nenge tetu nga kileng
lochloch ngana nga ich.
36 Ke imo a nauala amo ke
nek toto pe a hetalaulau ke
kokoes. Pomalam lape ames
ke kerkereng nga etue poreke
ngana nenge atat. Pe lape a
matau ero nga etue nenge a
lohot nge iau Non Tuna."
37 Nga etue lochloch Iesus
hetottoro nga NeHalang
nena pele palaungana pe nga
ulei kokoes, i ke la mulmule
nga hengene nge Oliua iange
mama lamau nga miliko.
38 Pe nga uach uruna hehei
pe hana te hoala at mulmule
ke te longlongo Iesus nge het-
ottoro nga NeHalang nena
pele palaungana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge
te ngaua ngaunga menini
ngana heroi lo nenge te hetue
ke Ingatoto.
2 Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur
te teke te hune Iesus pe ero.
Iange te mataua hulua nenge
te koko ke te longlongo nga
nena helenga. Pomalam te
tango rara kue e nge lape te
nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus
(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus
nena none nga nena hana
analoch pe nai nem pe Satan
teu heke i.
4 Ol pe la sapele nge
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe palpal
hussu mur nenge tenau
ele NeHalang nena pele
palaungana pe hele lange iri
nga kue nenge lape tunge
Iesus langa peria.
5 Pe hana nemur te iech
toto pe te teke te olia i nga um-
tutuna. Pomalam iri lochloch
ke tetal helenga sapele.
6 Tetal helenga ke het pe
Iutas tango rara sapele kue e,
nenge lape tunge Iesus langa

✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27

peria nga etue nenge hehei
pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga
matana nenga ngaunga
menini ngana nem hot ke ulo
pe etue nenge lape te hune
Sipsip Tuna nenge Ingatoto
ana at.
8 Pe Iesus kulosia Petrus iri
nai Ioanes pe hele lange iri
ke pomai, “Ala ke a tatalo ele
ngaunga nenga Ingatoto ana
ke ma nike ke tala pe tangau.”
9 Pe iri te ontei mule Iesus,
“Lape mola ke mo tatalo ele
ngaunga nem langai?”
10 Pe Iesus tuacholia, “Ai
teu ke ala nga kileng neu
pe none nge takisia ech kina
lape saolia imo. Pe a nanas
mene i ke a langa pele nenge
i teu ia.
11 Pe a hele lange pele
tokoninga nem ke a teke,
‘Non Soke hele ke pomai:
Pele letena unne nenge lang
mur teat pe te tutu ia tu
langai? Iau pe lek hana
mur lape moat ke mo ngaua
ngaunga nenge Ingatoto ana
nga lamam.’
12 Pe i lape henonoua imo
nga pele letena e nge soke pe
ngaunga ana hatanga pe ure
mur hel pule tema ke mataria
purpur lo. Ke nga lamam
a tatalo ele ngaunga mur ke
tema nike.”
13 Iok laol, tela pe te
hottaua ure lochloch ngana
nge lohot ke pete tote Iesus
hele ngana pe te tatalo ele
ngaunga mur sapele.

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge
te ngaua ngaunga nem. Pe
Iesus iri ul nena hekulku-
longa mur tela ke teare tala
sio ke te heliliu hite ngaunga
ana hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri,
“Iau lape e takisia melme-
lenga palaungana pe e mete.
Pe lemek toto ke ita ul ta ngau
tele ngaunga nenga Ingatoto
nei.
16 Iange lape e ngau mule
ngaunga e nge pomai ero,
kela het nga etue nenge
NeHalang nena naualanga
pe nekinga lohot. Pe ngaunga
matana nei, luna lape lohot
ke mallaha toto nga etue
nem.”
17 Iok laol, Iesus mene eu-
linga pe hele urana toto lange
NeHalang pe hele lange nena
hana mur, “A mene ke imo
lochloch ainia.
18 E hele lange imo peng-
peng, heueu nei pe laol, lape
e in mule uain e nge pomai
ero kela het nga etue nenge
NeHalang nena naualanga
pe nekinga lohot.”
19 Iok Iesus mene mioka pe
hele urana toto lange NeHa-
lang pe reke pe tunge lange
nena hana mur pe hele ke
pomai, “Iau mirak koi nga
ngaunga nenge e tunge ke ha-
laua imo. A ngaua pe letemo
metene iau.”

✡ **22:7:** Exo 12:1-27

20 Ke pomalam mana, te
ngau ke het pe Iesus mene
heke eulinga pe hele, “Eu-
linga nei, i NeHalang nena
helenga tomunga hel nenge
heueu ngana, nge eik lele ite
nga e mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge
lape tung heke iau langa
hana porekreke ngana mur
peria, ngana koloi kila luluch
nge iau nga hatanga heueu
nei.
22 Non Tuna lape mete ke
pomanga NeHalang heleia lo,
pe mele nenge tung heke Non
Tuna lange hana porekreke
ngana nemur, lape mene
tuangachol nge poreke toto.”
23 Ol pe Iesus nena hana
mur te ontei hel nge iri
sapele, nga itei toto nenge
lape poia poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaun-
gana lohot nge Iesus nena
hana mur nga itei toto
nge iri nge lape lohot ke i
palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri,
“Hehei pe hana nga ich aria
naungaala ana hana mur
reria poinga pomai koi; iri
siporia tetal heke iri ke iri
soksoke pe reria kerkerenga
palaungana toto. Pe te teke
hehei pe hana lochloch te
heto pekngaria mur ia iri.
“Pe hana soksoke ngana
mur, reria kerkerenga
palaungana toto nge tenau
ele reria hana mur. Pe hana
soksoke ngana nemur hel,
te heto heke iri siporia ke
te teke iri reria kerkerenga
palaungana toto nge tenau
ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia
poinga nei ero. Mele nenge
teke i palaungana poi ke
manga aina kinkino ngana.
Ke mele nenge teke i muka
nge imo talsio tote i pe ume
mule nge nena hana mur
imo.”
27 ✡Iok, Iesus onteia nena
hana mur, “Itei nge i palaun-
gana toto? Ngana kai mele
nenge are mana pe kulele
mene ana ngaunga mai? Eh!
ngana kai mele nenge ichich
ngaunga mai? Mele nenge
i palaungana laka nenge are
mana pe kulele mene ana
ngaunga. Pe iau etu luluch
nge imo ke pomanga mele
nenge ichich amo ngaunga.
28 Imo ames ke kerkereng
luluch nge iau lo nga etue
lochloch ngana nenge ure
meena ngana lohot nge iau.
29 Pe temek tunge kerk-
erenga palaungana at nge iau
ke enau ele nena hana mur.
Pe kerkerenga nenge temek
tunge at nge iau nem lape e
tunge lange imo pule.
30 ✡Imo lape a ngau pe
ain luluch nge iau nga ak
ngaunga ana hatanga, nga
etue nenge NeHalang nena
hana mur lochloch teat ke te
eukirau nga ngaunga matana
nem. Pe lape etal heke tote
imo nga lut ke a nauele mata

✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15 ✡ **22:30:** Mat 19:28

analoch pe nai nenge Israel.”

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Pe Iesus hele lange
Simon nenge ene e pule
Petrus, “Simon o longo at,
Non Poreke ngana lemene
toto ke totoi ia imo. Pe i
teke poia imo ke pomanga
non nenge rur hotote uit
nganangana nga paena.
32 ✡Pe iau e hetalaulau amo
lange NeHalang ke letemo
manmanna ngana nem lape
tu ke kerkereng. Pe nga
etue nenge ohul mule letem,
ola ke o hekerkereng mule
pekngam mur leteria.”
33 Pe Petrus hele, “Non
Soke, iau etu ke e angala
mana nga utar nenge lape
lohot. Nenge teke te mene
iong langa tuele au ngana
lape te mene iau la pule. Pe
nenge teke te hune iong lape
te hune iau pule.”
34 Pe Iesus hele lange
Petrus, “E hele pengpeng
lange iong, lape pareo tang
ero kura pe o pallaka ke
hemol ke o teke o eteia iau
ero.”
35 ✡Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur, “Nga etue
nenge e kulos hote imo pe a
patpata mana, a amneia ke
pomere?” Pe iri te hele, “Mo
amneia ke ute pele alpapa
taua imem ero.”
36 Pe Iesus hele, “Iok heueu
nei a mene lemo umtutuna
mur pe amo hetanga mur. Pe
mele nenge nena palinga hel
ana kakop ero, mene nena
hengeron kela teolia pe olia
nena kakop e nga hengeron
nem uruna.
37 ✡Iange tehas ia nga Ne-
Halang nena alalaha lo ke
lape lohot ke manmanna toto
nge iau. Helenga nem hele ke
teke, ‘Hulua lape te esia i ke
pomanga kemenge kina e.’ ”
38 Pe Iesus nena hana mur
te hele, “Non Soke onau at,
palinga hel ana kakop nai
iloi.” Pe Iesus hele, “Het pam
lo la!”

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena
hana mur te lohaka nga
kileng neu pe tei ke tela
nga hengene nge Oliua ke
pomanga tela hemulmule
ngaria.
40 Tela ke te lohot nga
kileng neu pe Iesus hele,
“A hetalaulau ke NeHalang
hekerkereng ia imo nga
totoinga poreke ngana mur.”
41 Ol pe Iesus hile sue
nena hana mur pe i hot ke
kangkanga aria pela tualou
sio pe hetalaulau ol.
42 Iesus hetalaulau ke mai,
“Euo Temek O! Nenge teke
lemem, opoi ele melmelenga
palaungana nei ke lohot nge
iau ero! Pe o nanasia lemek
ngak ero, o nanas mene iong
sipom lemem ngam.”
43 Ol pe NeHalang nena
angkelo e lohot nge Iesus ke
hekerkereng ia i.

✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

44 Pe Iesus letena meena
toto pe hetalaulau ke kerk-
ereng toto pe hines sio
porekeia i ke pomanga eina
nge lele sio ke lala nga ich.
45 Ke het pe lohaka pe i
la mule nge nena hana mur.
Iesus la pe nena hana mur
te mamani lo iange leteria
meena toto.
46 Ol pe Iesus hele lange iri,
“A mamani ia utar? A lohaka
pe a hetalaulau ke NeHalang
hekerkereng ia imo nga to-
toinga poreke ngana mur.”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hu-
lua tei at nge i. Pe Iutas,
Iesus nena none nga hana iri
analoch pe nai nem, i mukaia
iri. Iok, Iutas teke la ke lau
haka nge Iesus
48 pe Iesus hele lange i, “Iu-
tas, nga poinga nenge olau
haka nge iau nei, o tung
heke Non Tuna langa hana
porekreke ngana mur peria.”
49 Pe Iesus nena hana mur
te esia hulua neu pe te hele,
“Non soke! Ta potar mai ol!
Mo palia iri nga kakop?”
50 Ol pe elle nge iri mene
kakop ke teke hune non soke
Kaepas nena none pe kakop
mene hot mene talngana
nenga tamalmal.
51 Ol pe Iesus hele, “Apoi ke
pomam ero!” Pe penna langa
non neu talngana pe hemas
mule.
52 Ol pe Iesus hele lange
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe palpal
hussu mur nenge tenau ele
NeHalang nena pele pe hana
papalauna hel pule nenge
teat ke te laua i neu ke teke,
“Imo mam a mene huninga
hel ana kakop mur pe lemo
tukmaul mur ke at a laua
iau ia? E hunun hana pe e
kemkeme kai?
53 Etu luluch nge imo ke
kokoes mana nga NeHalang
nena pele palaungana pe
pomere a laua iau ero? Pe
heueu nei, amo etue ol koi.
Iange imo ul non poreke
ngana a ume ke kerkereng
toto nga etue nei.”

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe
te mene i langa tunginga ana
hana mur aria ae huna nena
pele. Pe Petrus i ke nanas ia
iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa
pele neu koana nge hot. Pe
tetun hite oan ke remenmen
nga kileng unne neu. Pe
Petrus lake halel oan luluch
nge iri nenge te halelel neu.
56 Pe heie nge umume
lamau esia Petrus pe nachnei
hit tote i pe hele, “Non nei,
kokoko nge Iesus pule koi,
enau urume i!”
57 Pe Petrus hele, “Hei nem,
iau mam e kokoko nge non
nem ia? E eteia i ma? E eteia
i ero toto i!”
58 Mala pol sunem pe none
esia Petrus pe hele lange i,
“Iong pule, iong elle nge iri
nenge te nananas ia Iesus!”
Pe Petrus hele, “Ah! Iau ero
i!”

✡ **22:54:** Mak 14:53-54

59 Etue sase pol lo pe none
pule esia Petrus pe hele
ke kerkereng toto ke teke,
“Manmanna toto ke non nei
kokoko nge Iesus iange i pule
nena nge Kalelea!”
60 Pe Petrus tuacholia,
“Non nem, e eteia ure nenge o
helele ia ero i!” Petrus helele
kura pe pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot
la pengpeng nge Petrus pe
Petrus letena metene sapele
Iesus nena helenga nenge
heleia lange i, “Lape pareo
tang ero kura pe o pallaka ke
hemol ke o teke o eteia iau
ero.”
62 Ol pe Petrus ua hot
sapele nga kileng unne neu
pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Iok, hana nenge tenau
elele Iesus neu, te songlele
ule i pe tepal ule i.
64 Pe te kale ele matana pe
te hele lange i, “O hele, itei
palia iong!”
65 Pe tesau hote helenga
poreke ngana hel pule lange
i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe hana
papalauna mur hel pule te
eukirau. Pe iri nenge tenau
elele Iesus te mene i kela mes
nga hana nemur mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe
te onteia i, “Iong nge iong
Kristus mam lom? Ae!?” Pe
Iesus tuacholia, “Nenge teke
e hele lange imo lape letemo
manmanna nga lek helenga
ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia
imo nga onteinga e lape a tu-
acholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol,
Non Tuna lape are nga NeHa-
lang nenge kikina toto hilina
ele nenga pen tamalmal.”
70 Pe hana nemur te ontei
mule i, “Eke iong mam, iong
NeHalang Tuna ma?”

Pe Iesus tuacholia, “Imo
sipomo a hele ke a teke iau
NeHalang Tuna.”
71 Pe hana nemur te hele,
“A longo la! Ita sipora ta
longe helenga nei nge lohot
nga i sipona hanna ke het lo.
Ke ta mene mele ero ol.”

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana pa-
palaungana nemur te lohaka
pe te mene sapele Iesus lange
Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga
Pilatus matana pe te hele ke
te teke, “Non nei, mo hot-
taua i nge chanangaia hehei
pe hana nenge ita ke teare
ngaria poreke toto. Pe hele
ele iri ke tesau umtutuna
lange ne Kaesa ero. Pe pule
hele ke teke i sipona i Kristus
pe i naungaala ana non.”

✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56

3 Ol pe Pilatus ontei sapele
Iesus. “Ae, Iuta mur aria
naungaala ana non ma iong
mam?”
Pe Iesus hele, “Iong sipom o
hele hote helenga nem.”
4 Ol pe Pilatus hele lange
hana papalauna nemur pe
nge hulua lochloch ngana ne-
mur ke pomai, “Iau e hottaua
ute e nge non nei poia ke
poreke ero.”
5 Pe hana papalauna ne-
mur te hele ke kerkereng toto
ke pomai, “Non nei hetoro
ngana poia hehei pe hana
ke teare poreke nga kileng
lochloch ngana nge Iutea!
Talune nge Kalelea ke ngana
koi atat nei lo!”

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur
nge te hele ke pomau pe on-
tei, “Non nei mai nena nge
Kalelea kai?”
7 ✡Ol pe Pilatus kulosia
Iesus lange Herot iange eteia
lo ke Iesus at nge Kalelea.
Pe Herot nge nauele kileng
Kalelea. Pe pule nga etue
nem, Herot tu nge Ierusalem
lo.
8 Herot esia Iesus pe letena
iech toto iange longlonge
Iesus pingana nga halang
nike pe kolkol mana nakuna
pe heueu nei esia i ol. Pe
i lemene toto nge teke nau
Iesus nge popoi mirakulo.
9 Ke pomalam Herot onteia
Iesus nga onteinga halang pe
Iesus tuacholia i ero toto.
10 Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur
temes haka pe te hele poreke
tote Iesus.
11 Pe Herot pe nena palinga
hel ana hana mur te songlele
ule i pe te heron heke
hengeron e nge uruna haka
toto lange i pe kulos mule i ke
lange Pilatus.
12 Pe Herot iri nai Pilatus,
nge nike tenau hel ke nek
erochro iange iri nai tehun
helel. Pe nga etue nenge
Iesus poi ke mai, iri nai tenek
hel mule nge iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39-19:16)

13 Pilatus eukiraua
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana
papalauna hel pule pe hehei
pe hana.
14 Pe hele lange iri ke
pomai, “Imo, a mene non nei
at nge iau pe a hele ke a teke,
Non nei channangnanga
ia hehei pe hana ke teare
poreke toto. Pe heueu nei,
imo lochloch ngana ames pe
e ontei hote i nga matamo, pe
e hottaua ute e nge non nei
poia ke poreke ero toto.
15 Herot pule eteia ke non
nei poia poinga poreke ngana
e ero, ke ngana koi nenge ku-
los mule i at nge ita. Toinge
non nei poia poinga poreke
toto ngana e lape ta hune i ke
mete pe nei ero koi.
16 Pomalam lape e hele
lange lek palinga hel ana
hana mur ke tenos ulu mene
i pe i la mana ol.”

✡ **23:7:** Luk 3:1

17 Kokoes, nga ngaunga
matana nem ana etue, Pilatus
popoia poinga nenge hile
hotote non elle nga tuele au
ngana lala nge iri Ierusalem
mur.

18 Ol pe hehei pe hana
lochloch alngaria haka ke
pomai, “A hune i ke mete! Pe
a tung hote Parapas at nge
imem!”
19 (Parapas tetal teua i nga
tuele au ngana iange poi
heke palinga palaungana nge
Ierusalem pe hune none ke
mete.)

20 Pilatus hele hot mule
letena lange hehei pe hana
nga nenge teke hune Iesus
ero.
21 Pe ero. Hulua nemur al-
ngaria haka mule ke pomai,
“A heon heke i! A heon heke
i!”

22 Ol pe Pilatus hele hemol
ngana mule lange iri, “Non
nei poia poinga poreke ngana
e nge uruna metenga ero koi!
Lape e hele lange lek palinga
ana hana mur ke te nos ulu
mene i pe te kulosia i ke la
mana ol.”

23 Pe ero. Hulua nemur te
alngaria ke soke toto ke te
heon heke Iesus. Ol pe aria
sosolos ala ngana neu, lohot
ke manmanna sapele.

24 Ke Pilatus hele ke teke
poia utar nenge hulua nemur
lemeria taua.

25 Mene hote Parapas nem
nga tuele au, pe tung hote
lange hulua nemur. Pe tunge
Iesus lange iri ke te poia i nga
lemeria ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus
nga Pilatus na pele sapele.
Tei ke tela pe te saolia Si-
mon nenge nena nge Sirini.
Ana non mule nga kileng ne-
mur nge hot ke teu atat. Te
laua i pe te poia i ke takisia
Iesus ana manga toto. Te
poia i pule ke nanas men-
mene Iesus.
27 Hulua halang toto iri
hul hehei hel te nanasia
Iesus. Hehei nemur leteria
porekeia Iesus pe te tang ke
soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau
lange iri pe hele lange iri,
“Imo hehei nenge Ierusalem,
a tangia iau ero. A tangia imo
sipomo pe tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat
nenge lape hehei pe hana te
hele ke teke, ‘Iri hehei nenge
tehoho ero ke tuturia mur
ero, te iech toto ol!’
30 ✡Nga etue nem, hehei pe
hana lape te hele langa hen-
gene mur ke teke, ‘O losio aka
nge imem.’ Pe pule, te hele
langa sasana mur ke te teke,
‘Otal kome imem.’
31 Ure nemur nenge a esia
heueu nei, lohot nga etue
nenge ae itach kura. Pe etue
nem lape at nga ae kalum
ngana. Pe etue nem lape
poreke toto.”
32 Palinga hel ana hana
mur te mene hote hana
porekreke ngana mur nai
kela te heon luluche iri nge
Iesus.

✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16

33 Iok, tei kela te lohot nga
kileng nenge ene "Kittol" pe
te heon haka sapele iri. None
heon nga Iesus ilina hele
nenga pen tamalmal pe e nga
Iesus ilina hele nenga pen
hoioi
34 ✡Iesus hele, "Temek,
letem ia iri, te eteia utar
nenge te poia nei ero." Iok
laol, palinga hel ana hana
nemur te hesalangia Iesus
nena hengeron pe te saua oio
paena pe ana maelepa lohot
ke tenau nge itei nenge lape
mene Iesus nena hengeron
mur.
35 Hulua halang toto temes
ke te nachnau pe hana pa-
palauna nemur te hesalang
langia Iesus pe te hele ke
machmai, "I, hemaul mule
hulua halang lo. Iok, nenge
teke i Kristus nenge NeHa-
lang kulosia at, tanau nge i
sipona hemaul mule i!"
36 ✡Iok, palinga hel ana
hana nemur te hesalang ule i
pe te tunge uain ehech ngana
lange i. Pe te hele lange i,
37 "Nenge teke Iuta mur
aria naungaala ana non iong,
o halaua iong sipom!"
38 Pe tetal heke helenga nei
nga Iesus hou ngana, "IUTA
MUR ARIA NAUNGAALA
ANA NON KOI NEI."
39 Ol pe non elle nge iri
nai nenge te heon luluch
nge Iesus neu, hele inin taua
Iesus ke pomai, "Nenge teke
iong Kristus, o halaua iong
sipom pe imem pule!"
40 Pe neingana hele inin tau
mule i ke teke, "Iong mam, o
hele ke mam pe o mataua Ne-
Halang ero ma? Ita ta takisia
melmelenga elle mana koi.
41 Pe ita nai, te poia poinga
nei at nge ita ke pete tote rera
poinga poreke ngana mur.
Pe Iesus poia poinga poreke
ngana e ero pe takis mene
melmelenga nei."
42 Ol pe ana non loaka pe
hele la sapele nge Iesus ke po-
mai, "Iesus, lem naualanga
pe nekinga nge urana toto at
pe letem metene iau."
43 Pe Iesus hele lange i ke
teke, "E hele ke manmanna
toto lange iong, heueu nei
lape otu luluch nge iau nge
Paratiso."

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana
heurunga ngana, chaia tua
ero pe chantom palaungana
ma hite kileng lochloch kela
chaia matana palele.
45 ✡Pe huunga ala palaun-
gana nenge heon teu nga Ne-
Halang na pele letena, chach
nga lut kela het nge sio ke
sachana nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot
ke palaungana toto ke po-
mai, "Temek, e tung mene iau
lange iong ol." Iesus hele ke
pomai pe mete sapele.
47 Palinga hel ana hana
mur aria non soke esia ure
nei nge lohot pe heto heke
NeHalang pe hele sapele,
"Manmanna toto ke non nei i
non urana ngana toto!"

✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12 ✡ **23:36:** Psa 69:21 ✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20

48 Pe hulua lochloch ngana
nenge te emurungrung
lamau te esia ure neu nge
lohot pule. Pomalam tei ke
tela mule nga reria kileng pe
te palpalia mauturia iange
leteria milang toto ia Iesus.
49 Iri nenge te etei tote Iesus
pe hehei nenge te nanasia
Iesus at nge Kalelea, temes
ke kangkanga mana pe tenau
manmana nga ure nemur
nge te lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana
e ene Iosep. I, nena nge
Arimatea, nga kileng nenge
Iutea. Ana non, nanas tau
tote NeHalang nena hotonga
mur pe tu ke kulkulele mene
NeHalang nena naualanga
pe nekinga nge lape lohot. Pe
i pule, tuteu luluch nge hana
papalauna nenge te popoia
Iesus ana helenga pe singiria
sisisia i ke te teke te hunune
i. Pe ana non letena urana
ero nga helenga pe poinga
poreke ngana nenge hana
nemur te poia lala nge Iesus.
52 Ana non i kela lohot nge
Pilatus pe onteia i nga Iesus
koluna.
53 Ol pe i ke langa kileng
nenge hana te heon heke
Iesus ia pe lo losio sapele
Iesus koluna. Ke het pe ruchit
sapele, pela tal teua nga polo
heueu ngana e nge te rech
teua nga um ilina. (Polo
neu, te poia ke hana nenge te
metmete koluria ana ia nike.)
54 Tealo hite Iesus nga
Praete, pe i etue nenge Israel
mur tetu ke te tatalo ele Sapat
ana etue. Pe etue palaungana
nem heroi lo.
55 Pe hehei nenge te nana-
sia Iesus nge Kalelea nike tela
luluch nge Iosep ke tenau nga
Iesus ana polo pe tenau nga
Iesus koluna nge tetal teua.
56 ✡Ke het pe tela mule ke te
mene ure nemur nenge inan-
garia ehech nenge lape teun
hite nga Iesus koluna. Ke het
pe tetutu sio mana ol. Iange
iri te nanasia hotonga nenge
Moses has sue ke teke te ume
ero nga Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna
toto, hehei nemur te mene
ure inangana ehech ngana
nemur pe te hoala ke te teke
tela tenau Iesus koluna.
2 Tei ke la te lohot nga
kileng nenge Iesus koluna
maia, pe um nenge are ele
polo anna, ma kelkel pe polo
anna pangpanga mana ol.
3 Iok laol, tei teu la pe te
tango rere Iesus koluna pe te
hottaua ero.
4 Temes ke leteria tu-
aninin pe hana nai nge reria
hengeron sinaala toto te
lohot ke temes luluch nge iri.
5 Ol pe hehei nemur te rura
manaia iri pe te matau toto
pe te tualou sio pe te puosue
palpalria langa ich. Pe hana

✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14

nai neu te hele lange iri ke
pomai, “Pomere? A tango
rere itei? Kileng nei metenga
ana kileng koi pe pomere toto
nenge o tango rere I nenge
maulul.
6 ✡Pe non nem i ero lamai
pule. Ngana kou maul haka
mule lo. Letemo metene
nena helenga mur nge heleia
lange imo pule? Nga etue
nenge tu luluch nge imo nge
Kalelea, ana non hele ke teke,
7 ‘Lape te tunge Non Tuna
langa hana porekreke ngana
mur peria, ke lape te heon
heke i ke mete. Pe nga etue
mol ngana nga hoena lape
maul haka mule.’ ”
8 Ol pe leteria metene
sapele Iesus na helenga
nemur.
9 Hehei nemur tela mule
pela te heleia ure lochloch
ngana nei lange Iesus nena
hana mur pe nge hulua
lochloch ngana nenge te
nananas ia Iesus.
10 Maria Mantalena pe
Ioana pe Maria nenge Ieims
tana pe hehei hel pule nenge
tela luluch nge iri, te nana
hote ure lochloch ngana nei
lange Iesus nena hana mur.
11 Te nene pe Iesus nena
hana mur leteria manmanna
nga nananga nei ero, iange
te teke hehei nemur te hele
ngaria tang ke pomanga aria
hauaua.
12 Ol pe Petrus lohaka pe
song ke teke la ke nau nga
polo nenge Iesus koluna ma-
teuia. La ke tatuch sio ke
teke nau pe um ponna ngana
neu nganngana ero ol. Pe
es mene ruchinga hit nenge
te ruchit Iesus ia nge masio
mana ol. Petrus esia ke mau
pe letena hul rara ia ke ha-
lang pe ua ke la mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai
(Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu peng-
peng Iesus nena hana nai tei
ole ke te lala nga kileng e nge
ene Emaus. Pe kileng neu tu
ke sase pol nge Ierusalem.
14 Pe iri nai tei olole pe te
heleleia ure lochloch ngana
nenge lohot lo.
15 Iok, iri nai tei ke te hele
tele helelia pe Iesus lohot nge
iri, pe heroi taua iri kela iri ul
tei ape.
16 Pe nena hana nai neu te
etei hilia i ero. Te esia i pe te
teke non pele mana.
17 Ol pe Iesus onteia iri nai,
“Imo nai ai olole pe a hele
tele helel ia utar?” Pe iri nai
nakuria poi koukou mana pe
temes.
18 Elle nge iri ene Kleopas.
Iok, i nenge ene Kleopas lo-
haka pe hele, “Atong! Iong
lape oi lang at nge Ierusalem
heueu mana kai, nenge oetei
ero nga ure nemur nenge te
lohotot lamai?”
19 Pe Iesus ontei, “Iong
mam o heleleia utar mur
nenge te lohotot mam?”
Pe iri nai te tuacholia,
“Mo heleleia laka ure nemur
nenge lohot nge Iesus nenge
Nasaret. Non nei i NeHalang
nena hetatalonga. Iange
ure lochloch ngana nenge
heleia pe poia henonou
hote ke i mene kerkerenga
nenge NeHalang. Pe ana

✡ **24:6:** Luk 9:22

helenga song ke hehei pe
hana lochloch te longe.
20 Tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana
nenge tenau elele imem, te
poia ana helenga ke te teke
mete. Pomalam te heon heke
i.
21 ✡ ✡Pe imem lochloch
ngana letemem manmanna
ke i toto koloi, nenge lape
mene mule Israel mur
lochloch. Pe lape ero ol.
Onau ure nenge lohot nem
ana etue mol ngana koi
heueu nei.
22 "Pe hehei hel nge imem
te herura mene imem. Iange
nga uach uruna te oala ke
te teke tenau toto nga um
ponna nenge tetal teu Iesus
koluna ia.
23 Tela pe te rere Iesus
koluna pe te hottaua ero.
Iok, teat mule pe te teke
tenau operia ia NeHalang
nena angkelo mur nge te hele
lange iri ke te teke, 'Iesus
maul haka mule lo.'
24 ✡Ol pe mele hel pule nge
imem tela ke tenau toto nga
um ponna neu pule. Pe te
esia ke ure lochloch ngana lo-
hot ke pete tote hehei nemur
te hele ngaria. Ke iri pule te
kolkol Iesus koluna."
25 Ol pe Iesus hele lange
iri nai, "Imo nge lape letemo
matana ngana unne ero iam,
iange anali toto nge imo pule
nge letemo manmanna nga
ure lochloch ngana nenge
hetatalonga mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a
eteia ero kai? Toinge letemo
matana pol, a eteia ke Kristus
lape mene melmelenga
palaungana tala, pe nga
hoena, mene kerkerenga
palaungana toto nge NeHa-
lang."
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele
hote asinga nemur nenge
te heleleia i. Talune nga
alalaha nenge Moses hasia
kela het nga alalaha nenge
hetatalonga mur tehas ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa
kileng nenge Emaus pe Iesus
poi ke malaka nga i ke lala
nga kileng e nge tunga tau
kura.
29 Ol pe iri nai te hele ele i
ke te teke, "O iat ke otu luluch
nge imem muka, iange chaia
matana puluch sisio lo i." Po-
malam Iesus lake tu luluch
nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke
ngau luluch nge iri, pe mene
ngaunga pe hele urana toto
lange NeHalang pe reke pe
tunge lange hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia
Iesus nge poi ke pomau pe
ngaria lohot. Pe te etei sapele
ke non neu i Iesus. Te eteia
ke i Iesus ol pe erue sio ke te
kolkolia i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, "Tai
olole nga kue nem pe ita nai
letera iech toto nge ta longe i
nge hele urumrume hasinga
nemur, pe hemallaha hote
luna mur atat nge ita."
33 Iok, ol pe te lohaka sapele
ke tela mule nge Ierusalem.

✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:24:** Ioa 20:3-10 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53

Tela pe te lohot nge Iesus
nena hana iri analoch pe elle
nge te emurungrung luluch
nge hulua nemur nenge te
nanasia Iesus.
34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke,
“Manmanna ke Iesus maul
haka mule lo! Ke ngana laka
nenge hetei hote i lange Si-
mon!”
35 Iok, Iesus nena hana nai
neu te hele hote utar nenge
lohot nge iri nga kue nenge
lala nge Emaus, pe pule te
hele ururume te etei ngaria
ia Iesus nga etue nenge reke
ngaunga pe tunge lange iri.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus
lohot ke mes luluch nge iri
pe hele lange iri, “Lek mi-
liko palaungana lange imo
lochloch ngana.”
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana
nemur te rura pe te matau
toto iange te esia Iesus pe te
teke ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange
iri, “A mataua utar? Pomere
nenge letemo manmanna
ero?”
39-40 Pe Iesus heteia penna
pe apena lange iri pe hele,
“Anau at nga perik pe apek,
iau toto kai nemai. Pe a ra
nga singik, moiuk pele mes
hotia nganangana ke mange
iau ero.”
41 Iesus hele ke mau pe
hulua nemur leteria nachnai
kura iange te iech toto. Ol
pe Iesus onteia iri, “A talue
ngaunga unne kau?”
42 Pe te mene ruo kalum
ngana elle ke te laia nge i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo
neu pe ngau sapele nga hulua
nemur mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange
iri, “Ure nenge etu luluch
nge imo pe e heleleia, ngana
koi lohot nei. Iange hasinga
nenge Moses pe hetatalonga
mur pe nga alalaha nenge
Sam te tuatautaua iau. Pe
ure nemur lape te lohot ke
mamanna nga NeHalang
lemene ngana.”
45 Ol pe Iesus helete metene
iri ke te eteia NeHalang nena
helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke po-
mai, “Helenga nenge tehas
sue, tang ke mai koi: Kris-
tus lape takisia melmelenga
palaungana ke mete pe nga
etue mol ngana lape maul
haka mule.
47 Pe nga i sipona na
kerkerenga lape te haliu
hote nena helenga ke pomai,
‘A hulia letemo nga lemo
poinga poreke ngana mur.
Pomalam lape NeHalang
letena porekeia imo pe saua
lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto.’ Helenga
nemur lape te haliu hot tele
nge Ierusalem ke het pe langa
kileng lochloch ngana nga
ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau
urume ure nemur lo. Ke lape
a haliu hote ol.

✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo
sue utar nenge temek hele ke
teke tunge lange imo. Pe imo
atu lakoloi. Iange Opepeng-
peng lape sio at nga lut ke
hekerkereng tote imo, ke het
pe a laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

(Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene
hote nena hana mur nge
Ierusalem ke tela rochroi nge
Petani. Pe nga lamau, Iesus
tul heke penna pe pete iri
lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe
hile iri pe lohaka la sapele ke
langa lut nga tapa.
52 Pe hehei pe hana ne-
mur te heto heke tote i nga
lamau. Ke het pe tela mule
nge Ierusalem. Tela mule pe
iechinga palaungana toto lo-
hot nge iri.
53 Ke kokoes tetu man-
manna nga NeHalang nena
pele palaungana ke te heto
hekeke i.

Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure
lochloch ngana te lohot ero
kura pe Helenga nem tu ke
ulolo. Helenga nem tu luluch
nge NeHalang pe i sipona i
NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang
nga talun ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang
ala hote ure lochloch ngana.
Ke ure lochloch ngana nei lo-
hot nga kue e nge altoto ero
ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch
ngana huna nge i toro.
Pe maulinga nem, tunge
lemenge lange hehei pe hana
lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme
nga kileng au ngana. Pe
kileng au ngana kikina ngana
nenge poi hele lemenge nem
nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia
none ke at. Ana non ene laka
Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote
Lemenge nem ke hehei
pe hana lochloch te longe
nena helenga pe leteria
manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i
lemenge nem ero. I at mana
ke hele hote lemenge nem.
9 ✡Pe lemenge toto ngana
nenge tualeme hite hulua
lochloch, lape sio at nga ich
pe ngana koi atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo
nenge i sipona ala hote. Pe
kileng nga ich tenau lange i
ke nek ero.
11 Ana non at nga nena
kileng pengpeng pe nena
kileng nganangana mur
lemeria ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua
i pe leteria manmanna nga
Ene, i talue iri ke NeHalang
tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna
mur iri nga poinga nenga
leinga ero, nga nenge hehei
pe hana te hohoe tuturia
mur. Nem ero. Iri te lohot
nga NeHalang lemene ngana.
Ke iri temeria NeHalang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i
non ke tu luluch nge ita. Pe
ta naue nena hemalmalinga
palaungana ke ulolo. Hemal-
malinga palaungana nenge
Temere Tuna elle nem. Pe i
muta toto nga poinga urana
toto ngana. Pe nena helenga
mur manmanna lochloch.
15 Ke Ioanes hele urum-
rume ana non lala nge hehei
pe hana, pe haliu ke teke,
“Non nem koloi nenge e
heleia ke e teke, ‘I nenge
nanasia iau, i palaungana
toto nge iau iange tehoe iau
ero kura pe ana non tu ke
ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga
urana ngana mur. Ke poma-
lam ita lochloch ta menmene

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76 ✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7

petanga mur nge halang toto
nge i.
17 ✡NeHalang hesue ho-
tonga mur lange Moses
ke at nge ita. Pe poinga
urana ngana mur pe helenga
manmanna ngana mur teat
nge ita nga kue nenge Iesus
Kristus.
18 ✡Mele pele naue NeHa-
lang nakuna ero toto. Pe tuna
elle nem i NeHalang ia. Pe i
are teu la toto nga Temene
taena ene. Pe i sipona
henonou hote NeHalang at
nge ita.

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge
Ierusalem te kulosia
tunginga ana hana mur pe
Liuai mur ke tela nge Ioanes
pe te ontei hote i ke pomai
koi, “Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga
e ero. Hele hot pengpeng
mene ke teke, “Iau Kristus
ero.”
21 ✡Pe hana nemur te on-
tei mule, “Ol pe iong non tei?
Iong Elaisa?”

Pe Ioanes hele, “Ero iam,
iau non nem ero.”

“Eh! Iong hetatalonga
ma?”

Pe Ioanes tucholia, “Ero.”

22 Pe hana nemur te hele,
“Ol pe iong itei toto? O hele
hote iong at nge imem pe
mola ke mo heleia lange iri
nenge te kulosia imem at. Po-
malam o hele hot mene iong
at nge imem ol.”
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia
nga hetatalonga Isaias nena
helenga mur nenge hele ke
teke, “Iau laka none alngana
nenge haliuliu nga ich sana
lomona nenge teke, ‘A hep-
eng ia Non Soke nena kue ke
pengpeng.’ ”
24 Pe hel nenge iri Paresio
nenge te kulosia iri at neu,
25 te ontei mule i, “O teke
iong Kristus ero, pe iong
Elaisa ero pe iong hetata-
longa ero. Pe pomerei o
henununе hehei pe hana?”
26 Pe Ioanes tuacholia, “Iau
e henune hehei pe hana nga
ech mana. Pe mele la mes
luluch nge imo, pe imo a eteia
i ero.
27 ✡Ana non koi nanasia iau
ke atat. Pe iau e urana ero
toto nge epoi hote apena ana
ae ulina.”
28 Ure nenge nei lohot
nga kileng nenge Petani nga
ech Iortan ilina hele. Nga
kileng unne nenge Ioanes
henununе hehei pe hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou
Ioanes naue Iesus nge i ke
la tau pengpeng ia i pe hele,
“Anau la NeHalang nena
Sipsip Tuna kou atat neu.
I lape saua poinga poreke
ngana mur nga ich nei ke te
lasus toto.

✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14 ✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16 ✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14 ✡ **1:23:** Isa 40:3 ✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ✡ **1:30:** Ioa 1:15

30 ✡Ke i sipona laka nenge
e heleia lala nge imo nenge
e teke, ‘None koi nananas ia
iau ke atat kura. Pe ana non
i palaungana toto nge iau.
Iange tehoe iau ero kura pe i
tu tala nge iau ke ulolo.’
31 Pe iau e eteia i ero. Eat
pe e henune hehei pe hana
nga ech mana. Pe nga poinga
nenge e poia nei, lape hehei
pe hana nge Israel te naue i ke
mallaha toto.”
32 ✡Ke het pe Ioanes hele
hot mule ure manmanna
ngana hel pule ke teke, “E
naue Opepengpeng nge sio
at nga tapa ke pomanga ngie
chaulum, pe to haka mana
nga ana non houngana.
33 Nga tele ngana toto e
eteia i ero. Pe Non nenge
kulosia iau at ke e henunun
nga ech nei, hele at nge iau
ke teke, ‘Onau pe o esia non
nenge Opepengpeng sio at
ke to haka nge i, ana non
lalom nenge lape henunun
nga Opepengpeng.’
34 ✡Ke ure nem e naue nge
lohot ke ulolo. Pe e hele ke
manmanna toto lange imo,
Non nei i NeHalang tuna.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule
Ioanes mes luluch nge nena
hana mur nai.
36 ✡Pe naue Iesus nge i toto
pe hele, “Anau la, NeHalang
nena Sipsip Tuna kou!”
37 Pe hana nai neu te longe
Ioanes nge hele ke mau pe te
nanas sapele Iesus.
38 Ol pe Iesus ralele pe naue
iri nge te nananas pe onteia
iri, “Imo nai a nansia iau ke?”
Pe iri nai te hele, “Het-
oronga, o tutu langai?”
39 Pe Iesus hele, “Imo nai
aiat kela anau.” Iesus hele
pomau pe chaia matana sisio
lo.
Pomalam tei kela tenau
nga Iesus tu nganngana pe
tetu luluch mana nge i nga
etue neu.
40 ✡Pe hana nai nenge te
longe Ioanes nge heleia Iesus
pe te koko nge i neu, elle nge
iri ene Antreas. Pe Antreas i
Simon Petrus tina ia.
41 Ana non la ke tango rere
tele tina Simon pe hele lange
i, “Mo hottaua Mesias, non
nenge mene tuangaola nge
heo ngana lo.” (Nga helenga
Krik te hetue non nem ke
“Kristus”.)
42 ✡Pe mene i ke lange
Iesus.
Pe Iesus nau lange i pe
hele, “Iong em laka Simon
nenge ne Ioanes tuna. Pe
lape te hetue iong ke Sipas”
(Nga helenga Krik te hetue ke
“Petrus” luna laka “um”.)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

43 Iok, pomange rou mule
pe Iesus teke lohaka ke lange
Kalelea. La pe hottaua Pili-
pus pe hele lange i ke teke,
“Pilipus o iat ke o nanasia
iau.”
44 Pe Pilipus pule nena nge
Petsaita nga Antreas iri nai
Petrus reria kileng huna.

✡ **1:32:** Mat 3:16 ✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29 ✡ **1:40:** Mat 4:18-20
✡ **1:42:** Mat 16:18 ✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23

45 ✡Iok, Pilipus hottaua
Nataniel pe hele lange i pule
ke teke, “Mo hottaua non
nenge Moses has urume nga
hotonga ana alalaha mur
lo. Pe pule hetatalonga mur
tehas urume i nga reria
alalaha mur. Ana non ene
laka Iesus. Ne Iosep nenge
Nasaret tuna.”
46 Pe Nataniel hele, “Ah!
Ngana iam o hetue kileng
nenge Nasaret mam! Utar
nge urana toto nge lape lohot
nga kileng nem mam, eh!?”
Pe Pilipus hele, “Oi at mana
ke onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel
nge i ke atat pe hele, “Kileng
nenge Israel nganangana e
toto koi atat nei. Pe pal-
lakanga ana poinga unne tu
nge i ero toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus
ke teke, “Iong mam o eteia iau
ke merei toto?”
Pe Iesus hele, “Pilipus la
ke hele nge iong ero kura pe
enau tele iong nge o arare
nga ae popi ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele,
“Hetoronga! Iong NeHalang
Tuna Iong pe Israel mur aria
Naungaala ana non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o
longe iau nge e teke e naue
iong nge o arare nga ae popi
ene. Pomalam letem man-
manna pe o hele ke mam, ae?
Ure hel nge papalauna nga
nei, lape o naue iri nge te lo-
hot kura.”
51 ✡Pe Iesus hele pule ke
teke, e hele ke manmanna
toto lange imo: lape a naue
tapa sana nge ulala pe a esia
NeHalang nena angkelo mur
nge te haka lala pe tesio atat
nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana
nga hoena ngaunga matana
e lohot nge Kana nga kileng
nenge Kalelea, pe Iesus
tana tu nga etue neu pule.
(Ngaunga matana nem nga
halangina heueu ngana hel
nge te puotau hel.)
2 Pe Iesus pe nena hana
mur te mene helenga ke tela
nga puongatau neu pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe
Iesus tana la ke hele lange
Iesus ke teke, “Hana nemur
aria uain soso lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana,
“Etak, pomere nenge otal teu
luluche iau langa ure nei?
Iau ak etue at ero kura.”
5 Ol pe Iesus tana hele lange
iri nenge te umume lamau ke
teke, “Aua nei hele lange imo
pe a longo tau mene i.”
6 Nga ngaunga matana
nem, ech kina papalaungana
nge iri rahtele elle tema.
Pe ech kina nemur, iri
papalauna nge lape ech ana
ponge (lita) iri ana non kina
lime (100) hemute kina elle.
Pe pule, ech kina nemur te
ume hote nga um pe ana
ech Iuta mur te nununia
ke te lemlem nga NeHalang
matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange
hana nenge te umume neu

✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ✡ **1:51:** Gen 28:12 ✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20

ke teke, “A eulia ech pe a
pasiling teua langa ech kina
nemur.” Pe hana nemur te
hemute heke tote ech kina
nemur ke langa haria ilina
toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange
iri, “Iok, a eulia unne pe ala
ia nge non nenge i muka nga
ngaunga matana nei.” Iok, te
mene ech neu la,
9 pe hul ke i uain lo pe la
non neu in tote. Ana non
in tote pe eteia uain neu at
ngana ero pe iri nenge te eu-
lia ana ech te eteia. Ol pe non
neu iua non halangina heueu
ngana neu
10 pe hele lange i ke teke,
“Hana lochloch te mene hote
uain urana ngana mur ke
aria lang mur tein tettele. Pe
nau pe tein sakilil lo, mene
hote uain nenge urana ero ke
te inia nga hoena ol. Pe iong
ero. Uain nenge urana toto
koi nenge o tung hotote nei
ol!”
11 Ke merakulo tengene
ana nenge Iesus poia lohot
nga kileng nenge Kana nge
Kalelea. Pe nga lamau Iesus
henonou hote i sipona nena
hemalmalinga palaungana
lange nena hana mur. Poma-
lam leteria manmanna nge
i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana
pe titina mur pe nena hana
mur tei ke tesio lange Kaper-
nam, pe tetu ke etue hel mule
nga kileng neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana
nenga Ingatoto ana ngaunga
matana heroi lo. Poma-
lam Iesus lohaka ke lange
Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala
nga NeHalang nena pele
palaungana nge Ierusalem.
Te loloch teua pulumakau
mur pe sipsip mur pe ngie
mur kela te ololia iri nga
NeHalang nena pele letena.
Pe iri nenge te hetataua
umtutuna mur teare pule
nga reria haonga mur.
15 Ol pe Iesus mania nena
nosinga nga such ke lope
hote huros nemur. Pe
pule hekale hul sue hana
nenge te hetataua umtutuna
reria hatanga mur, ke reria
umtutuna te pararai ulu.
16 Pe hele lange iri nenge
reria ngie mur ke teke, “A
mene hote ngie nemur lange
hot. A poia Temek nena pele
ke pomanga ingala ana pele
ero.”
17 ✡Pe nena hana mur
leteria metene NeHalang
nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, nenge hele
ke teke, “NeHalang lem
pele ana mute tu toto nge
iau. Pe ngaulala nga letek
ke pomanga oan ngingina
ngana.”
18 Ol pe Iuta mur aria
papalauna mur te hele
lange Iesus ke te teke, “O
poi hote merakulo hel ke
monau mukam. Pomalam

✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27 ✡ **2:17:** Psa 69:9

lape mo eteia ke Iong lem
kerkerenga palaungana nge
o poia poinga nei.”
19 ✡Pe Iesus hele, “A toto
sue NeHalang nena pele
palaungana nei, pe nga etue
iri mol mana lape e hemes
heke mule.”
20 Pe hana Iuta nemur te tu-
acholia ke te teke, “NeHalang
nena pele palaungana nei te
hemes heke pe te umume ia
ke hesinga iri ana non kina
nai pe rahtele elle. (46) Pe
iong ma oteke o hemes heke
mule nga etue iri mol mana
mam?”
21 ✡Pe Iesus helele ia NeHa-
lang nena pele palaungana
nem ero. Iesus helele ia i
sipona singina.
22 ✡Ke nga etue nenge
Iesus maul haka mule nga
metenga, nena hana mur
nenge te nananas ia i, leteria
metene mule nena helenga
nei. Pomalam leteria man-
manna nga NeHalang nena
alalaha mur pe Iesus na
helenga mur.
23 ✡Iok, Iesus tunge
Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto
ana etue pe poia merakulo
halang ke te lohot. Pe hulua
te esia pe leteria manmanna
nga Iesus ene.
24 Pe Iesus etei tote hu-
lua lochloch leteria tuanin
ngana mur ke ulolo. Poma-
lam elechin teu la sakilil nge
iri ero.
25 Mele nakuna ero toto nge
hetore Iesus nga hana leteria
tuanin ngana mur. Iange i
etei tote leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene
Nikotemus. Pe i non soke ia
pule nenge tenau elele hehei
pe hana nenge Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga
miliko e pe hele, “Hetoronga,
imem mo eteia ke iong het-
oronga nenge NeHalang ku-
losia ke at. Iange Iong o
hele pe ure te lohot man-
mana. Nenge teke NeHalang
tu luluch nge iong ero, lape
nakum ero nge o poia ure pa-
palaungana nemur.”
3 ✡Pe Iesus tuacholia non
neu na helenga ke teke, “E
hele ke manmanna toto.
Mele pele lape teu langa
NeHalang nena naualanga
pe nekinga ero toto. Iri nenge
teha mule ke iri heueu ngana
mule. Iri toro teteu la.”
4 Pe Nikotemus ontei mule,
“Lape te hoho mule mele ke
merei ol nga etue nenge tana
hoho hote ke ulolo? Mele
pele teu la henai ngana mule
nga tana letena ke tana hoho
mule i ero kura!”
5 ✡Pe Iesus tuacholia ke
teke, “E hele ke manmanna
toto lange iong, mele pele
lape teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga
ero toto. Pe mele nenge
mene hohonga nenga ech
pe Opepengpeng, mele nem
mana lape teu la.

✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40 ✡ **2:21:** 1Ko 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31 ✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 ✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13

6 ✡Hohonga nenge lohot
nge tara pe temere, i singira
ana ia. Pe hohonga nenge
lohot nga Opepengpeng i
opere ana ia.
7 Ke o rura ero nga nenge e
hele lange iong ke e teke, 'Imo
lochloch ala ke te hoho mule
imo.'
8 Tuttula song ke langa
lemene ngana pe o long-
longe. Pe o eteia tuttula
nem at ngana kau? Pe o
eteia la nganngana pule? Ke
iri nenge te mene hohonga
nenga Opepengpeng tepoi ke
pomalam mana."

9 Pe Nikotemus ontei mule,
"Ke ure nenge nei lape lohot
ke mere toto mai?"

10 Pe Iesus hele, "Iong non
hetoronga e nge Israel, pe
pomerei letem mallaha nga
ure nemur ero?
11 E hele ke manmanna toto
lange iong, imem mo helele
ia ure nemur nenge mo eteia
iri pe mo nenene ure nemur
nenge mo eses ia iri. Pe
pomerei letemo manmanna
nga ure nemur ero?
12 E nenene ure nemur nga
ich pe letemo manmanna
ero. Pe nenge teke e nene ure
nemur nga tapa, lape letemo
manmanna ol kau?
13 Mele pele langa lut nga
tapa ero toto. Non Tuna i toro
mana. Iange i sio at nga lut
nga tapa.
14 ✡Pe Non Tuna nem lape
te heon heke ke langa lut ke
pomanga ilimo nenge Moses
heon heke nga ae nga ich
sana lomona.
15 ✡Ke iri nenge leteria
manmanna nge i lape te
mene maulinga ke koko.
16 ✡ "NeHalang lemene tau
tote hehei pe hana nga ich
nei. Pomalam tung hote tuna
elle mana nem. Pe iri nenge
leteria manmanna nge i lape
te mene maulinga ke koko. Te
mete sapele ero.
17 ✡Iange NeHalang kulos
sue Tuna at nga ich ke hep-
oreke hehei pe hana ero. At
ke mene mule hehei pe hana
ke tela nge NeHalang. Pe kue
nenge tela ia nge NeHalang,
ngana laka nge Iesus i sipona
lo.
18 ✡Pe mele hel nenge lete-
ria manmanna nge i lape te
amnei teu langa reria poinga
poreke ngana mur ero. Pe
mele hel nenge leteria man-
manna nge i ero, te amnei
teu nga reria poinga poreke
ngana mur ke het lo. Iange
iri leteria manmanna nge Ne-
Halang Tuna elle nem ero.
19 ✡Te amnei teu langa re-
ria poinga mur ke pomai koi:
Lemenge sio at nga ich nei
ke ulolo, pe hehei pe hana
lemeria ero ia. Lemeria tau
mene kileng au ngana iange
reria poinga mur poreke toto.
Pomalam NeHalang lape tu-
acholia ke poreke toto lange
iri.
20 Iri lochloch ngana nenge
te popoi poinga poreke
ngana, lemeria ero lemenge.
Pe lemeria ero nge tei hot nga

✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12

kileng mesehe ngana, iange
lape reria poinga poreke
ngana mur, tetu ke mallaha
hot mana.
21 Pe mele hel nenge te
longo taua NeHalang nena
helenga manmanna ngana,
tei hot langa lemenge. Poma-
lam lape tees mellehe mene
ke reria poinga nemur nenge
te popoia, te poia nga NeHa-
lang lemene ngana."

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke
het pe i pe nena hana mur
nenge te nananas ia i, tehot
langa ich nenge Iutea. Pe tu
pol mana luluch nge iri pe
henununе hehei pe hana.
23 Pe Ioanes pule henununе
hehei pe hana nga kileng
nenge Aenon. Kileng nei
rochroi langa kileng nenge
Salem pe ana ech halang.
Pomalam hulua te atat ke
kokoes ke Ioanes henununе
iri.
24 (Nenge nei lohot tala nga
etue nenge tetal teua Ioanes
nga tuele au ngana.)
25 Ol pe hunelinga unne lo-
hot nge Ioanes nena hana
mur nenge te nanansia i, pe
non Iuta e. Te hunel nga
poinga nenge Iuta mur te
nananasia nenge te henun
susue iri ke te helemlem mul-
mule iri nga reria poinga
poreke ngana mur.
26 Ol pe tela nge Ioanes pe
te hele, "Hetoronga, letem
metene non nem nenge tu lu-
luch nge iong nga ech ilina
hele nge Iortan pe iong o
haliu hotote i lala nge hehei
pe hana. i kou henunun pule
pe hulua te lala nge i."
27 Ol pe Ioanes tuacholia
ke teke, "Ure lochloch ngana
nenge ta mene, teat mana
nge NeHalang i toro pe nga
kue e ero ol.
28 ✡Imo sipomo a longe nge
e heleia ke ulolo nenge e teke,
'Iau Kristus ero koi. Iange
iau, te kulosia iau ke iau
muka at.'
29 Non e lei pe mene hei
nem ke nehei ia. Pe non nem
na tula nenge longo tautaua
i, kulala pe longo ala man-
mana. Pe nenge teke tal-
ngana pair ia non halangina
neu kanna unne, non nem
letena iech toto. Pe iau e iech
toto ke pomange non nem
pule.
30 Pe i lape lohot ke i
palaungana toto. Pe iau, e ele
sio toto.
31 ✡ "I nenge sio at nga
lut i palaungana nga ure
lochloch. Pe i nenge at
nga ich pe nena nga ich
helele ia ure nemur nga
ich. Ke i nenge sio at nga
tapa i palaungana nga ure
lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure
nemur nenge e sesia pe lon-
glonge pe mele pele letena
manmanna nge i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria man-
manna nge i, te henonou hote
ke NeHalang pallaklaka ero.
34 Pe i nenge NeHalang ku-
losia ke at, hele hotote NeHa-
lang nena helenga mur iange

✡ **3:22:** Ioa 4:1-2 ✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20 ✡ **3:31:** Ioa 8:23 ✡ **3:32:** Ioa 3:11

NeHalang tung tote Opepeng-
peng ke muta toto nge ana
non.
35 ✡Temene mutena tau
tote Tuna, pomalam tal heke
ure lochloch ngana nga Tuna
penna.
36 ✡Pe mele nenge letena
manmanna nge Tuna lape
mene maulinga ke koko.
Pe mele nenge lemene ero
ia Tuna lape teu langa
maulinga ke koko nem ero.
Iange NeHalang letena inin
ngana lape tu manmana nge
mele nem ke kokoes.”

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo
nge hulua halang toto te lala
nge Iesus ke henunune iri pe
Ioanes ero.
2 Pe ure manmanna ngana,
Iesus nena hana mur laka
nenge te popoia ume nem,
nenge te henunune hehei pe
hana. Pe Iesus i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus
eteia ke pomau, lohaka nga
kileng nenge Iutea pe la mule
nga kileng nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i
nga kue nenge langa tuele
kina nenge Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke
lohot nga tuele tana e nge
Samaria nge ene Sikar. Ana
kileng tu ke rochroi langa ich
unne nenge ne Iakop tunge
lange tuna Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech
matana e nge sel ia, tu
nga lamau pule. Pe kileng
sinanga toto lo iange chaia
matana heurunga pengpeng.
Pe Iesus i nga kue sase ngana
pe makuk toto lo. Ol pe la ke
are sio nga ech matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke
eul ech, pe Iesus hele lange i
ke teke, “Hei nem o eulia ech
unne at ke ein mukam?”
8 (Nga etue neu Iesus nena
hana mur nenge te nananas
ia i, ngaria kou tela nga tuele
tana ke teol aria ngaunga.)
9 ✡Pe hei Samaria neu hele
lange Iesus ke teke, “Iong
lem nge Iutea pe iau lek nge
Samaria. Pe pomerei o onteia
iau ke e eul am ech?” (Hei neu
hele ke mau iange Iuta mur te
teke te tu kangkanga toto nge
Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, “Toinge o
eteia urelu urana ngana mur
nenge NeHalang tung men-
mene iri, pe o eteia mele
nenge onteiteia iong nga ech
nei, lape o ontei ech lange
i pe lape tunge ech nenge
maulinga ana lange iong.”
11 Pe hei neu hele, “Non
Soke, lape o eul hote nga
utar? Ech matana nei lange
sio toto i. Eh, lape o mene ech
nenga maulinga ke koko nem
langai?
12 ✡Eh iong palaungana
toto nge lemem te ne Iakop
ma? I kai nenge tunge ech
matana nei at nge imem mai.
Pe i pe tutuna mur pe reria
sipsip mur te inin ia ech nei
pule.”

✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12 ✡ **4:1:** Ioa 3:22 ✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32 ✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6 ✡ **4:12:** Ioa 8:53

13 Pe Iesus hele, “Iri
lochloch ngana nenge te
inin ech nga lamai lape te
meteune ech mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech
nenge e tunge lange i, lape
mete ana ech mule ero ol.
Iange ech nem lape lohot ke i
ech matana nenge pachpach
hotot pe lelele nga letena ke
tunge maulinga ke koko nge
i.”
15 Pe hei neu hele lange
Iesus, “Iok, Non Soke o tunge
ech nem at nge iau. Pomalam
lape mutenga nenga ech het
nge iau, pe pule eat lamai ke
e eul ech ero ol.”
16 Pe Iesus hele lange i ke
teke, “Ola pe o hele nge em pe
oi at mule.”
17 Pe hei neu hele, “Iau ek
ero i.”
Pe Iesus hele, “Helenga
nenge o heleia nem man-
manna, nenge o teke em ero.
18 Pe i manmanna ke em
hana iri lime. Pe non nenge
o mene i heueu nei, iong em
ia ero. Ke lem helenga nem
manmanna.”
19 Pe hei neu hele, “Non
Soke, nga enau ngak e eteia
ke iong hetatalonga e.
20 ✡Lemem tete mur te
hetalaulau pe te heto hekeke
nga hengene nei. Pe imo Iuta
mur a teke hetalaulaunga
ana kileng nge Ierusalem
mana.”
21 Pe Iesus hele, “Hei nem,
letem manmanna nga lek
helenga nei. Etue e lape
at nenge lape a hetalaulau
pe a heto heke Temere nga
hengene nei ero. Pe lape
a heto hekeke Temere nge
Ierusalem ero pule.
22 ✡Pe imo Samaria mur a
eteia utar nenge a hetalaulau
pe a heto hekeke ero. Pe
imem Iuta mur mo eteia utar
nenge mo hetalaulau pe mo
heto hekeke. Iange maulinga
ke koko chach hot nge Iuta
mur.
23 Pe etue e pule lape at,
nenge lape hetalaulaunga
ana hana mur toto te heta-
laulau lange Temere nga ope
pe nga ure manmanna toto
ngana. Ke ana etue koloi at lo.
Iange Temere tango rerere
hetalaulaunga ana hana mur
nenge pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana,
pe nena hetalaulaunga ana
hana mur lape te hetalaulau
pe te heto heke i nga ope
pe nga ure manmanna toto
ngana.”
25 Pe hei neu hele, “Iau
e eteia ke Mesias kou atat
kura.” (Mesias te hetue ke
Kristus). “Pe nga etue nenge
at ke sau hot, lape hele urume
ure lochloch ngana at nge
imem ol.”
26 ✡Ol pe Iesus hele, “Pe ana
non kai iau mai loi, iau nenge
e hele lala nge iong nei mai.”
27 Iesus hele ke mau ke het
pe nena hana mur tela ke
te lohot mule nge i. Pe te
rura ia i nge hele lululuch
nge heie. Pe e nge iri on-
teia Iesus nga onteinga ne-
mur ero: “Lemem taua utar
nge hei nei” nem pe “Pomerei
nenge o hele luluch nge hei
nei?”

✡ **4:14:** Ioa 6:35 ✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5 ✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3 ✡ **4:26:** Mak 14:61-62

28 Ol pe hei neu hile sue ana
ech kina pe la mule nga tuele
tana neu. La pe hele lange
hehei pe hana ke teke,
29 “Ai at ke anau nge Non
nei. Non nei hele hote ure
lochloch ngana nenge e
popoia nge nike ke at heueu
nei. Lape i Kristus ka loi?”
30 Iok laol, tei hot nga tuele
tana neu pe tei ke ramaria
lange Iesus.

31 Nga etue neu Iesus nena
hana mur te echia i ke te teke,
“Hetoronga, o ngau polia ute
mukam.”
32 Pe Iesus hele lange iri
ke mai, “Ak ngaunga nenge e
ngaua, imo a eteia ero toto.”

33 Ol pe nena hana mur
nenge te nananas ia i, te man-
gun tele hel nge iri ke te teke,
“Lape mele at ia ana ngaunga
lo kai?”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri
ke teke, “Iau lape e nanas
mene Non nenge kulosia iau
at lemene ngana. Pe lape e
heulo hote nena ume mur. Ke
ak ngaunga laka nem lo.
35 ✡Imo a helele ke a teke,
‘Teio henel koi tu kura. Teio
henel nem het pe lulunga ana
etue sapele.’ Pe e hele lange
imo, anau haka pe anau
langa ume mur! Ngaunga
nga ume nemur te mera tah
lo. Pe a lule iri nge ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana
hana mur kou te menmene
ururia lo. Iange te lulu kiraua
ngaunga nenga maulinga ke
koko ana ke ulolo. Pe non
nenge tue ngaunga nemur
lape iech luluch nge lulunga
ana hana nemur.
37 Pe helenga nei man-
manna. Nenge te helele ia ke
te teke, ‘Non e tue ngaunga
nga ume pe none la ke lule.’
38 Pomalam e kulosia imo
kela a lulu nga ume nenge
imo sipomo atue ero. Mele
hel te poia ume palaungana
lo, pe imo a lulu heke
mene ume palaungana nem
nganangana ol.”

*Hulua Nge Samaria Lete-
ria Manmanna*

39 Hulua halang nge
Samaria nenge tetu nga
kileng neu leteria man-
manna nge Iesus. Iange te
longe hei neu nena helenga
nenge hele ke teke, “Non nei
hele hote ure lochloch ngana
nenge e popoia nge nike ke at
heueu nei.”
40 Pomalam Samaria mur
tela nge Iesus pe te echia i ke
tu nge iri, pe tu luluch nge iri
ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus
nena helenga mur pe hulua
halang mule leteria man-
manna.
42 ✡Pe te hele lange hei neu,
“Nga tele ngana, imem mo
longe iong toro lem helenga
pe letemem manmanna nge
Non nei. Pe nei ol, imem
sipomem mo longe i pe mo
etei mellehe mene ke non
nei i non nenge at ke mene
mule hehei pe hana nga reria
poinga poreke ngana mur,
nga kileng lochloch ngana
nga ich.”

✡ **4:34:** Ioa 6:38 ✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14 ✡ **4:44:** Mat 13:57

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus
lohaka ke lange Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke
ulolo ke teke non hetatalonga
e lape pingana iuiu nga nena
kileng huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot
nge Kalelea pe iri nenge
Kalelea te long teua i pe
leteria manmanna nge i.
Iange nga etue nenge tela
nge Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto, te
esesia ure nemur nenge Iesus
popoia iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe
la ke lohot mule nga kileng
nenge Kana, nga kileng
nenge hulia ech pe lohot
ke uain. Pe nge Kapernam,
naungaala ana none nena
non soke e tutu. Pe tuna
tamane ngana singina hale-
les toto.
47 ✡Non neu longe nge te
teke Iesus lohaka nga kileng
nenge Iutea, pe la ke lohot
nge Kalelea ke ulolo. Poma-
lam, ana non la ke naue Iesus
pe onteia i ke teke Iesus lange
Kapernam kela hemas mule
tuna nge singina haleles toto
lo.
48 ✡Pe Iesus hele lange i
ke teke, “Imo nemur letemo
manmanna ero toto. Nenge
teke a naue ure mur nge te
lohot manmana, laka lape
letemo manmanna.”
49 Pe non neu hele, “Non
Soke, osio la ke ueiuei mana
iange lape tuk mete heueu.”
50 ✡Pe Iesus hele, “Ola mule
ol. Tum lape tu ke maulul.”
Pe non neu letena man-
manna nga Iesus nena he-
lenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura
pe nena hana mur nenge te
umume nge i, te apenia i nga
kue. Pe te hele lange i ke
te teke, “Tum kou maul mule
lo.”
52 Pe ana non ontei hote iri
nga etue nenge tuna maula
mule ia, pe te hele ke te teke,
“Nge lona nga sinanga. Nga
etue koana nenge tera haka
mulmule ume ia.”
53 Ol pe kol neu temene
eteia ke nge lona nga etue
koana nem pengpeng, Iesus
hele lange i ke teke, “Tum
lape tu ke maulul.” Ol pe
non neu pe iri lochloch ngana
nenge tetu luluch nge i nga
nena pele, iri lochloch ke lete-
ria manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo
naingana nenge Iesus poia
nga etue nenge lohaka nge
Iutea ke la tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena
Iesus lohaka ke lange
Ierusalem iange Iuta mur te
popoia ngaunga matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech
matana e tu. Ana ech matana
tu ke rochroi mana nga kue
matana nenge teu langa
kileng neu. Pe kue matana
palaungana neu te hetue ke
ene Sipsip ana Kue Matana.

✡ **4:45:** Ioa 2:23 ✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22 ✡ **4:50:** Mat 8:13 ✡ **4:54:** Ioa 2:11

Pe nga helenga Hipru te
hetue ech matana neu ke ene,
ech matana nenge Petsaita pe
ech matana neu ana sauach
iri lime.
3-4 Pe hulua nge haleles
poia iri tema sio rara mana
nga lamau. Iri nenge mataria
hit pe iri nenge aperia lul pe
iri nenge singiria metmete.
[Nga etue hel Non Soke nena
angkelo sio at ke tua maimai
heke ech nga ech matana
neu. Tua maimai heke ech
pe mele nenge i muka sio
kela nun teu nga ech neu, ana
haleles nenge tutu nge i nem
het sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge
i ke hesinga iri ana non kina
elle pe analoch pe rahtele
mol (38), tu nga lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus
esia non neu, Iesus eteia ke
haleles neu tunge non neu ke
mala toto lo. Ol pe Iesus on-
teia non neu, "Lemem ke o
teke o urana mule?"
7 Pe non haleles kina neu
hele, "Non Soke, mele e nge
halaua iau ero ka mai. Ech
nei tua maimai haka pe e teke
esio kela enun teu pe ero,
mele hemuka toto ala lo."
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i,
"O lohaka! Pe o mene lem
manga pe oi."
9 Nga etue neu pengpeng
haleles neu het nge non neu,
pe lou heke nena tako nenge
mamaia pe i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng
nga Sapat ana etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te
hele lange non nenge urana
mule neu ke te teke, "Sapat
ana etue i heueu mai. Pe ho-
tonga hele ke teke o takisia
lem manga ero."
11 Pe non neu tuacholia ke
teke, "Non nenge hemaulia
iau hele at nge iau ke teke,
'O lou heke lem tako nenge o
mama ia pe oi.' "
12 Pe hana nemur te ontei
mule i, "Non tei toto nemam,
nenge hele lange iong ke teke
o mene heke pe oi?"
13 Pe non neu eteia non
nenge hemaulia i ero ol,
iange Iesus kou salekleke teu
nga hulua leteria kela lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol
mule non neu nga NeHalang
na pele palaungana letena.
Pe hele lange i ke teke, "O
naue lo, o urana mule lo. Pe o
poia poinga porekreke ngana
mur ero ol, iange lape ute
e nge poreke toto lape lohot
mule nge iong."
15 Ol pe non neu la sapele
pela hele lange Iuta mur ke
teke Iesus laka nenge poia i
ke urana mule nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non
neu nga Sapat ana etue
pomalam Iuta mur te talun
sapele ke te tunge melme-
lenga lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke
teke, "Temek ume ke kokoes
mana, ke pomalam e umume
pule."
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta
mur te totoi ke kerkereng ke
te toto hita toto ke te teke
te hune Iesus. Pe huna nga
nenge neu mana ero. Nenge

✡ **5:8:** Mat 9:6 ✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22 ✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30

umume nga etue palaungana
nenge Israel mur te heta-
laulau ia. Huna e pule nga
nenge hetetue NeHalang ke
i sipona Temene, pe poia i
sipona ke ana opo elle mana
ke mange NeHalang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange
iri ke teke, “E hele ke man-
manna toto lange imo, NeHa-
lang Tuna poia ute pele nge
i sipona ero. I poia ure ne-
mur nenge naue nge Temene
popoia. Ke ure nemur nenge
Temene popoia, Tuna popoia
pule.
20 Pe Temene mutena
tau tote Tuna, pomalam
henonoua i nga ure lochloch
ngana nenge popoia. Ke lape
Temene henonoua Tuna nga
ure hel nge papalauna toto
nga nei, pe lape imo lochloch
ngana letemo una ala mana
ia.
21 Temene hemaul heke
mule hana nenge te mete
ke ulolo pe tunge maulinga
ke koko lange iri. Pomalam
mana, Tuna lape tunge
maulinga ke koko lange mele
hel nga lemene ngana mana.
22 ✡Temene tunge kerk-
erenga lange Tuna ke amnei
teu lala nge hehei pe hana
nga reria poinga mur. Pe
Temene poia ume nem ero.
23 ✡Ke pomalam lape
hulua te heto heke Tuna
ke pomanga te heto heke
Temene. Pe mele nenge heto
heke Tuna ero, heto heke
Temene ero, iange i kulosia
Tuna ke at.
24 ✡ “E hele ke manmanna
toto lange imo, mele nenge
longe ure nenge e heleia
pe letena manmanna nge i
nenge kulosia iau at, mele
nem lape mene maulinga
ke koko. Mele nem lape
te amnei teu lange i ke te
hottaua ure poreke ngana e
nge i ero ol. Iange i lohaka
mule nga metenga ke mene
maulinga ke koko lo.
25 Pe pule e hele ke man-
manna lange imo, etue nenge
atat ana etue koi nei lo nenge
lape hana nenge te mete ke
ulolo te longo hilia NeHalang
Tuna kanna. Pe iri nenge te
longe lape te mene maulinga
ke koko.
26 Iange Temene nena kerk-
erenga nge tunge maulinga
ke koko. Pe i tunge kerk-
erenga elle mana nem lange
Tuna.
27 Pe Tuna mene kerk-
erenga nenge amnei teu lala
nga hehei pe hana reria
poinga mur. Temene tunge
kerkerenga nem lange i,
iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei
ero: Etue e lape at. Pe
iri lochloch ngana nenge te
mete ke tema nga polo ke
ulolo lape te longe nena hal-
iunga
29 ✡pe lape te lohot nga
reria polo mur. Pe iri
nenge te nanasia poinga nge
pengpeng lape te lohaka
mule pe te mene maulinga ke

✡ **5:19:** Ioa 5:30 ✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42 ✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23
✡ **5:24:** Ioa 3:15-18 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15

koko. Pe iri nenge te nanasia
poinga nge pengpeng ero,
lape te lohaka mule pe
NeHalang amnei teu langa
reria poinga poreke ngana
mur.

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ "Iau e poia ute pele
ke iau toro ero. E amnei
teu langa hehei pe hana re-
ria poinga mur ke pomanga
Temek hele ngana ia at nge
iau. Ke e amnei teu ngak nem
song hot ke urana. E poia
ume nei pe e heto haka ek
ia ero. E teke e poia i nenge
kulosia iau at ke iech.
31 "Ke nenge teke e nenene
iau sipok lala nge hehei pe
hana, lek helenga nem ute
pele ero.
32 Pe mele e nge altoto kou
nana urumrume iau. Pe e
eteia ke ure nemur nenge
heleleia iri neu, manmanna.
33 "Imo, a kulosia hehei pe
hana lange Ioanes nenge he-
nunun. Pe i hele urume iau
pe nena helenga manmanna.
34 Nenge none mana hele
urume iau, nem ure palaun-
gana ero. E hele mene ke ha-
laua imo ke a mene maulinga
ke koko.
35 Ioanes poi ke pomalaka
nga lemenge nenge sapel lala
pe tualemleme. Pe a iech ele
mene lemenge nenge Ioanes
nga etue choro ngana mana.
36 ✡ "Pe ure nenge ele haka
toto nga Ioanes nena helenga
mur, ngana koi ure nemur
nenge e popoia nei. Ure ne-
mur Temek tunge iri at nge
iau, pe te henonou hot peng-
peng ia ke Temek kulosia iau
at.
37 ✡Pe pule, Temek nenge
kulosia iau at nei, i sipona
hele urume iau. Pe imo, a
naue nakuna ero pe a longe
nena helenga ero.
38 Nena hengetoro ma teu
nge imo ero iange letemo
manmanna nge non nenge
kulosia at ero.
39 ✡Imo a sisisia NeHalang
nena helenga mur nenge ta
has sue iri ke nek tototo,
iange a teke lape a mene
maulinga ke koko. Pe NeHa-
lang nena helenga nemur, te
helele ia kai iau mai loi!
40 Pe pomerei a at nge iau
ke a mene maulinga nem
ero?
41 "Iau lemek ke hehei pe
hana te heto heke iau ero.
42 Iange e etei mellehe
mene imo nge mutemo taua
NeHalang nga kakahomo ero
toto.
43 Iau, Temek kulosia iau
pe e mene munna ke eat nge
imo pe lememo ero ia iau. Pe
nenge teke mele at pe hele
nga i sipona ene, lape anek
teua i.
44 Poinga nenge a heto
haka helel nge imo a iech ia
ke elela. Pe lememo ero nge
a nansia kue urana ngana
hel nenge NeHalang i sipona
heto heke imo ia. Pe lape
letemo manmanna nge iau
ke merei ol?
45 A teke iau nge lape emes
nga Temek matana pe e hele
hot amo kai? I nenge lape
hele hot amo laka Moses. Imo

✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38 ✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18
✡ **5:39:** Luk 24:27

letemo kerkereng nge i ke a
teke lape mene mule imo. Pe
i nge lape toto hita mule amo
laka.
46 ✡Nenge teke letemo man-
manna toto nge Moses iok,
letemo manmanna nge iau
pule. Iange Moses nena has-
singa mur helele ia i iau lo.
47 Pe nenge teke letemo
manmanna nga Moses nena
hassinga mur ero, ol pe lape
letemo manmanna nge iau
ke mere?”

6

Iesus Hengaua Hulua (5,000)

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe
lotele sapele nga ech hetaliliu
ngana palaungana nenge
Kalelea ke langa ele. (Pe ech
neu ene e pule laka Tiperias).
2 Pe hulua halang te nana-
sia i iange te esia merakulo
mur nga etue nenge hemas-
mas ia haleles mur.
3 Iok laol, Iesus lohaka
langa sasana ilina pe are sio
luluch nge nena hana mur.
4 Pe ngaunga matana
nenga Ingatoto heroi lo.
5 Pe Iesus nau rara pe esia
hulua nge te atat nge i. Ol pe
onteia Pilipus, “Lape ta olia
hulua nemur aria ngaunga
langai ke te ngau?”
6 Iesus eteia utar nenge
lape poia lo, pe i teke olleke
mene Pilipus nga onteinga
nei.
7 Pe Pilipus hele, “Nenge
teke ta mene none uruna nga
teio iri rahtele mol (8) pe ta
olia nga hulua nemur aria
naunga, lape teram mene pe
saria una ero toto.”
8 Pe Iesus nena none pule
ene Antreas, nenge Simon
Petrus tina. Ana non lohaka
pe hele,
9 “Kol suna nei mene ke loi
iri lime pe ruo kinkino ngana
nai. Pe lape purpure hulua
nemur ke merei?”
10 Pe Iesus hele, “Iok, a hele
lange hehei pe hana ke teare
sio.” Kileng neu ana heilil ha-
lang pe hehei pe hana teare
sio nga lamau. Pe tesis mene
hana mur pe te lohot ke iri
ana non kina lime iri analoch
iri lime (5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi
nemur pe hele urana toto
lange NeHalang pe heronge
lange hulua nemur nenge
teare nga lamau. Pe poia
ruo nemur ke pomau pule pe
hulua nemur te ngau ke saria
una toto nga lemeria ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te
ngau ke saria una ol pe Iesus
hele lange nena hana mur,
“A takiraua ruo pe loi alu-
anuana mur. Pomalam lape
ngaunga unne hesil ero.”
13 Iok, Iesus nena hana mur
te takiraua loi lime nem alu-
ana mur pe te takiraua ke ana
chasang iri analoch pe nai ke
te muta.
14 Hulua nemur te esia
Iesus nge poia merakulo
neu ke pomau pe te hele,
“Manmanna toto ke non nei,
i hetatalonga nem nenge te
teke lape sio at nga ich nei.”

✡ **5:46:** Ume 3:22 ✡ **6:15:** Ioa 18:36

15 ✡Iok, Iesus eteia hulua
nemur leteria tuanin ngana
mur ke ulolo. Iri te teke lape
te laua Iesus pe te echia i ke te
teke aria naungaala ana non
ia. Pomalam Iesus i toro i
haka la mule nga hengene e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana
(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus
nena hana mur tei sio langa
ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge
iri ero mana. Ol pe te lohaka
nga sulang pe te mana tele
nga ech ke tela nge Kapernam.
18 Pe kileng heingana
palaungana lohot pe poia ech
ke ur haka ke halang.
19 Teote ke te siklou nga tu-
nangana lo, pe te naue Iesus
nge i mana nga ech sana kela
tautaua iri. Ol pe te matau
toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, "A
matau ero iau paiam."
21 Ol pe te poia i ke haka lu-
luch nge iri, pe ueiuei mana
tesio nga ech hele nga kileng
nenge te lala ia neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus

22 Iok, pomange rou hulua
nenge tetu nga ech neu ilina
hele kura, te eteia ke Iesus
tamu haka luluch nge nena
hana mur nga sulang ero.
Nena hana mur tela pe i tu.
Pe pule te eteia ke aka elle
mana ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga
kileng nenge Tiperias ke tesio
nga kileng nenge Iesus mene
loi pe hele urana toto lange
NeHalang pe tunge ke hulua
te ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau
pe Iesus iri hul nena hana
mur iri ero mai ol, te lo-
haka sapele nga sulang ne-
mur pe tela nge Kapernam ke
te tango rere i.

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga

25 Iok, nga etue nenge te
hottaua Iesus nga ech ilina
ele, te onteia i, "Hetoronga, O
lotele at lamai nge ngingie?"
26 Pe Iesus tuacholia ke
teke, "E hele ke manmanna
toto lange imo. Imo a tango
rerere iau iange a ngaua
ngaunga nem pe samo una
toto. Pe nga ure nemur nenge
e hele pe te lohot manmana,
a tango rere iau ia ero.
27 ✡Ngaunga nenge het
mule ke ueiuei, a pur sakilil
ia ana tangonga ero. A tango
rara tote laka ngaunga nenga
maulinga ke koko, nenge Non
Tuna lape tunge lange imo.
Iange Temere NeHalang tal
heke nena kerkerenga lange
i ke ulolo."
28 Pe iri te onteia Iesus,
"Ke ume utar mur nenge Ne-
Halang lemene ke teke mo
poia?"
29 ✡Pe Iesus hele, "Ume
nenge NeHalang teke a
poia, ngana koi nei: letemo
manmanna nge non nenge i
sipona kulosia at."
30 ✡Ol pe te ontei mule i,
"Ke lape o hele mana pe utar
lohot ke mo esia pe letemem

✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18

manmanna nge Iong? Eh,
lape o poia utar?
31 ✡Lemem tete mur te
ngaua ngaunga menini
ngana nga ich sana lomona
ke pomanga tehas sue nga
NeHalang nena alalaha nge
hele ke teke, ‘Ana Non tunge
ngaunga nenga tapa ke te
ngaua.’ ”

32 Pe Iesus hele, “E hele ke
manmanna toto lange imo.
Ngaunga nenga tapa nem
Moses tunge lange imo ero.
Temek laka nenge tungtunge
ngaunga manmanna ngana
nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHa-
lang, ngana laka i nenge sio at
nga tapa ke hesue maulinga
nga ich nei.”

34 Pe hulua nemur te hele,
“Non Soke, talun heueu nei
pe la ol, o tungtunge emem
ngaunga nem.”

35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke,
“Ngaunga nenga maulinga,
ngana koi iau lo. Mele nenge
at nge iau, lape meteana
mule ero ol. Pe mele nenge
letena manmanna nge iau
lape meteana ech mule ero
ol.
36 Pe imo e hele lange imo,
a naue iau lo pe letemo man-
manna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek
tunge iri at nge iau lape teat
nge iau. Pe mele nenge at nge
iau lape enek teua i.

38 Iange esio at nga tapa
ke e umeia ume nenge Ne-
Halang lemene taua ke teke
e poia. Pe e umeia ume nga
lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at
lemene ke teke: Iri lochloch
ngana nenge NeHalang
tunge iri at nge iau, e hile
hote elle nge iri ero toto. Lape
e hemaul heke mule iri nga
etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke
teke, iri nenge tenau la
mana nge Tuna pe leteria
manmanna nge i, lape te
mene maulinga ke koko. Pe
lape e hemaul heke mule iri
lochloch nga etue nga rume.”

41 Pe Iuta mur te longe ke
mau pe te tuainaunau hel
rara sapele. Iange Iesus hele
ke teke, “Iau laka ngaunga
nem nenge sio at nga tapa.”

42 ✡Ol pe te hele, “Non nei
ene Iesus pe temene laka ne
Iosep. Ita ta eteia temene
pe tana. Pe pomerei hele ke
teke, ‘Esio at nga tapa’?”

43 Pe Iesus hele, “A tuainau-
nau hel rara nge imo ero.
44 ✡Mele at nge iau nga
i sipona lemene ngana ero.
Temek nenge kulosia iau at
poia mele nem ke at nge iau.
Pe lape e hemaul heke i nga
etue nga rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas
ke,
“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang
hetore iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe
NeHalang pe te nanasia, lape
teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek
ero. Iau toro mana e naue

✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24 ✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12 ✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13 ✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16

Temek NeHalang iange eat
nge i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna
toto lange imo. Mele nenge
letena manmanna nge iau,
mene maulinga ke koko ke
ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge
maulinga ke koko ngana koi
iau.
49 Lemo tete mur te ngaua
ngaunga menini ngana nga
ich sana lomona pe te mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at
nga tapa nei altoto. Mele
nenge ngaua ngaunga nei
lape mete ero.
51 Pe ngaunga nenga
maulinga ke koko nenge
sio at nga tapa, ngana koi
iau. Pe nenge teke mele
ngaua ngaunga nei, lape
tu ke maulul mana ol. Ke
ngaunga nem, ngana koi iau
sipok mirak, nenge lape e
tunge. Pe e tunge ke hulua
nga ich lochloch ngana te
mene maulinga."

52 Ol pe Iuta mur te hele
inin hel rara nge iri pe te hele,
"Non nei mai tunge mirana
ke ta ngaua ke mere mai?"

53 Pe Iesus hele, "E hele
ke manmanna toto lange
imo. Nenge teke a ngaua Non
Tuna mirana ero pe ainia
eina ero, lape atu ke a maulul
ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mi-
rak pe te inia eik, te mene
maulinga ke koko. Pe lape
e hemaul heke mule iri nga
etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga
toto pe eik i ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak
pe te inia eik, tetu teu luluch
nge iau pe etu teu luluch nge
iri.
57 ✡Temek nenge tu ke
maulul ke kokoes kulosia
iau at, pe lape etu ke kokoes
ke pomange i. Ke pomalam
mana mele nenge ngaua
mirak, lape tu ke kokoes ke
pomange iau.
58 Iau ngaunga nenge
sio at nga tapa pe epoi ke
pomanga ngaunga menini
ngana nenge lemo tete mur
te ngaua ero. Iri te ngaua
ngaunga menini ngana nem
pe te mete. Pe mele nenge
ngaua mirak, lape tetu ke te
maulul mana ol."
59 Iesus hetottoro nga het-
oronga ana pele nge Kaper-
nam pe helele ia ure nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur
te longe pe te ontei, "Henge-
toro nei anali toto i. Itei
nenge lape longo la ke nek
kura mai?"
61 Pe Iesus eteia ke nena
hana mur te tuainaunau hel
rara lo. Ol pe hele lange
iri, "Pomerei? Hengetoro nei
helosio ia letemo manmanna
ngana kai?
62 Heueu nei, nenge teke a
naue Non Tuna nge lohaka la
mule nga kileng nenge at ia,
lape heporeke letemo man-
manna ngana pule?
63 NeHalang Opene tunge
maulinga ke koko; pe none
na kerkerenga ana ume pele
ero. Ke helenga nemur nenge
e heleia lala nge imo nem,

✡ **6:48:** Ioa 6:32,58 ✡ **6:57:** 1Io 3:24

Opepengpeng laka nena helenga mur. Pe helenga nemur te tunge maulinga.

64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria manmanna ero.” Iesus etei tele iri ke het lo. Iri nenge leteria manmanna ero pe i nenge lape tung heke i langa hana porekreke ngana mur pereia.

65 ✡Ol pe Iesus hele, “Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, ‘Mele pele at nge iau ero. Iri nenge Temek poia ke teat nge iau, iri toro mana teat nge iau.’ ”

66 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur halang nenge te nanasia i, te ua mule pe te nanasia i ero ol.

67 Pe Iesus onteia nena hana mur nenge iri analoch pe nai neu, “Imo a teke ala pule, ae?”

68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia, “Non Soke, lape mola mule nge itei ol? Helenga mur nga maulinga ke koko laka tunge Iong.

69 Pe letemem manmanna pe mo eteia ke Iong NeHalang nena non nenge heongana toto.”

70 Ol pe Iesus tuacholia, “Iau, e henonou hot ke imo analoch pe nai. Pe elle nge imo nanas tau tote non poreke ngana nena poinga mur.”

71 Iesus helele ia Iutas nenge Simon Iskariot tuna. Iutas i none nga Iesus nena hana analoch pe nai neu. Pe nga hoena tung heke mule Iesus lange hana porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng mur nge Kalelea. Iesus lemene ero nge lange Iutea iange Iuta mur te kulala tote i ke te hune i.

2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana palaugana nenge Iuta mur te mahoch rara nga reria pelpele mur, heroi toto lo.

3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange i, “Iong toinge o lohaka nga lamai pe ola nge Iutea ke lem hana mur nga lamau te esia ure nemur nenge o hele pe lohot manmana.

4 Iange mele nenge teke hulua lochloch ngana te eteia i, poi komkome ure mur ero. Ke ure nemur nenge o popoia iri nem, o poia ke hulua lochloch ngana nga ich te naue.”

5 ✡Pe Iesus titina mur leteria manmanna nge i ero pule.

6 Pomalam Iesus hele lange iri, “Iau, ak etue toto ngana at ero kura pe imo etue lochloch urana nge imo.

7 Iange hulua lochloch ngana nga ich nei lape saria keke imo ero. Pe iau, lape saria keke iau iange e hele chach hote ure poreke ngana mur nenge te popoia.

8 Ke pomalam, imo ala nga ngaunga matana palaungana nem. Pe iau lape ela ero

✡ **6:64:** Ioa 13:11 ✡ **6:65:** Ioa 6:44 ✡ **6:68:** Mat 16:16 ✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14

iange ak etue toto ngana at
ero kura."
9 Iesus hele ke mau ke het
pe tu sapele nge Kalelea.

10 Iok, Iesus titina mur tela
nga ngaunga matana palaun-
gana neu lo. Pe Iesus haka la
pule. La pe hetei hote i lange
hehei pe hana ero. La kome
mana.
11 Pe nga ngaunga matana
neu, Iuta mur te tangtango
pe te ontei rerere i, "Anau ke
non nei ngai mai?"

12 Iok, te hele chunuchnuch
ia Iesus ke halang toto nga
hulua leteria. Hel te teke,
"Non nem, non urana ngana
iam."
Pe hel te hele, "Ero iam,
non nem pallaklaka ia hehei
pe hana."
13 Pe elle nge iri ana seilil
ero nge haliu hote Iesus,
iange te mataua Iuta mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga
matana neu teke hetet lo pe
Iesus i haka langa NeHalang
nena pele palaungana pe
talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tu-
anin rara pe te hele, "Non nei
langa hengetoro e ero toto i.
Pe eteia ure lochloch ngana
nemur ke merei?"
16 ✡Pe Iesus hele, "Henge-
toro nemur nenge e tung ho-
tote nei, iau sipok lek ia ero.
At pengpeng nge i nenge ku-
losia iau at.

17 Nenge teke mele mutena
ke nanasia NeHalang lemene
ngana, lape eteia ke lek
hengetoro nemur teat nge
NeHalang. Pe iau sipok lek
ero.
18 ✡Pe iri nenge te hetottoro
nga iri siporia reria kerk-
erenga, te teke hehei pe hana
te heto hekeke iri. Pe mele
nenge lemene ke hehei pe
hana te heto heke i nenge
kulosia i ke at, heleia he-
lenga nge manmanna pe pal-
laklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga
mur lange imo. Pe amo
e nge imo longo taua ho-
tonga nemur ero. Pe pomerei
toto nenge a teke a hune iau
mam?"
20 ✡Pe hana nemur te hele,
"Iong nge lape uneinei tuteu
nge iong iam. Itei nenge teke
hunune iong mam e?"

21 Pe Iesus hele lange iri ke
teke, "E hele mana pe ute e
lohot pe imo lochloch letemo
una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga
nenga us rir ngana lange
imo. (Hotonga nem talun nge
Moses ero. Talun nge lemo
tete mur nike.) Pe imo arir us
nga Sapat ana etue.
23 ✡Imo a nanas tau peng-
peng ia hotonga nem ke
nenge teke a riria mamau
sune nga Sapat ana etue, a
teke ute pele ero. Pe pomerei
nenge letemo inin taua iau
nge e hemasia none nga etue
nem pule?
24 A henonou pulut mene

✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10 ✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16

perimo langa mele na poinga
ero. A amnei teu la ke nek
toto mukam. Ke het pe a
heleia ke ma ke pengpeng."

Iesus Mai I Non Nenge
Mene Tuangaola Nge Heo
Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng
hana hel nge Ierusalem te
talun ke te ontei sapele, "Non
nenge te teke te hununе
kaloi?
26 Ngana paiam haliuliu
nga hulua leteria pe te poia
helenga unne lange i ero
mana pamam. Eh, lape hana
nenge iri mukmuka te teke
non nei i Kristus kai?
27 ✡Ero nike. Ita ta eteia
non nei na kileng. Pe nga
etue nenge Kristus at, mele
eteia at ngana ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga Ne-
Halang nena pele ana sauach
kura pe alngana hot, "Oe, imo
a eteia iau pe a eteia eat
ngak. Pe eat lamai nga iau
sipok lemek ngak ero. Pe
i nenge kulosia iau at tu ke
manmanna pe imo a eteia i
ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu
luluch nge i pe i kulosia iau
at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe
hana nemur te teke te laua i,
pe ero. Iange ana etue toto at
ero kura.
31 Pe hulua halang nga
iri nenge temes neu, leteria
manmanna nge Iesus. Pe te
hele, "Iok, non nei poia ure
halang ke te lohot ke ulolo, pe
non nenge mene tuangaola
nge heo ngana at pe lape poia
ure halang toto ke te lohot
ol?"

Hana Papalauna Mur Te
Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te
longe hulua nge te hele
chunuchnuch ia ure ne-
mur nge Iesus. Pomalam
tunginga ana hana pa-
palauna mur pe Paresio mur
te kulosia NeHalang nena
pele ana naungaala mur ke
te laua Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape
etu luluch nge imo ke etue
choro mana ol pe lape ela
mule nge i nenge kulosia iau
at.
34 ✡Pe lape a tango rere iau
pe a hottaua iau ero. Pe aat
nga kileng nenge etu ia ero."
35 Ol pe Iuta mur te on-
tei hel nge iri, "Non nei mai
teke la langai nenge lape ta
hottaua i ero mai? Ita rera
hana mur tetu nga kileng pa-
palauna nemur nge Krik. Pe
lape non nei lange iri ke het-
ottore iri kai?
36 Na helenga nei luna
merei? Nenge hele ke teke,
'Lape a tango rere iau pe a
hottaua iau ero. Pe kileng
nenge etu ia, amo e at ia
ero.' "

Iesus Heleia Ech Nenge
Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga
matana neu ana etue nenge
het ia, i etue palaungana ia.
Pe Iesus mes haka pe hele
ke palaungana toto, "Mele

✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29 ✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44 ✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36 ✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11

nenge meteana ech, at nge
iau ke in ech.
38 ✡Mele nenge letena man-
manna nge iau, NeHalang
nena alalaha hele ke teke,
‘Lape ech tana nenge tunge
maulinga ke koko lape lelele
nga letena.’ ”
39 ✡Nga nenge nei Iesus
helele ia Opepengpeng.
Opepengpeng nem te tung
hote ero kura. Pe nga etue
nenge Iesus lohaka mule
ke mene hemalmalinga
palaungana ol, iri nenge
leteria manmanna nge Iesus
lape te mene Opepengpeng
nem ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus
nena helenga mur pe hel te
hele, “Manmanna toto ke non
nei i Hetatalonga.”
41 ✡Pe hel te hele, “Non nei,
i Kristus.”
Pe hel pule te hele, “Kristus
at nga kileng nenge Kalelea
ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha
hele ke teke, Kristus at nge
Petlehem nga kileng nenge
ne Teuit tutu ia. Pe lohot
pengpeng nge ne Teuit na
tete mur.”
43 Nenge nei poia hulua ne-
mur ke telas lele hel.
44 Ke hel te teke te laua
Iesus pe mele pele sie i ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena
pele ana naungaala mur tela
mule pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe
Paresio mur te onteia iri,
“Pomerei nenge a mene Iesus
at ero mam?”
46 ✡Pe naungaala nemur te
hele, “Non e hele ngana po-
mange non nei ero i.”
47 Pe Paresio mur te hele,
“Luna pomanga a teke i pal-
laka ia imo pule. Ae?
48 ✡Pe a longe hana pa-
palauna hel pe Paresio hel
nge leteria manmanna nge i
pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur
nenge te eteia hotonga mur
ero, NeHalang lape hemete
iri.”
50 ✡Pe non Paresio e nge
ene Nikotemus la tala ke esia
Iesus lo. Ana non lohaka pe
hele ke teke,
51 “Ita rera hotonga hele ke
teke talau pulut mene none
ero. Ta longo teu lange i ke
nek pe tanau urume ure ne-
mur nenge popoia mukam.”
52 ✡Pe hana nemur te hele,
“Iong mam lem nge Kalelea
pule ma? Onau teu langa Ne-
Halang nena alalaha ke nek
mukam. Pe lape o eteia ke
hetatalonga pele at nge Kale-
lea ero.” [
53 Ke het pe iri lochloch tela
mule nga reria kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene
nge Oliua.

✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46 ✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42 ✡ **7:50:** Ioa 3:1-2 ✡ **7:52:** Ioa 7:41-42

2 Iok, nga uach uruna Iesus
la mule nga NeHalang nena
pele palaungana. Pe nga
lamau hulua teat nge i. Ol pe
Iesus are sio pe hetottore iri.
3 Pe hotonga ana hetoronga
mur pe Paresio mur te mene
teua hei salaunga kina e pe
te poia hei neu ke mes nga
hulua mataria.
4 Pe te hele lange Iesus,
"Hetoronga, hei nei te hot-
taua i nge salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses
hele ke teke hei nenge pomai
ta tamal hune ana um. Iok o
hele, lape mopoi ke mere?"
6 Iri te teke tetua laka hote
i ke heleia helenga poreke
ngana e. Pomalam te tamal
hote onteinga neu.

Pe ero. Iesus tatuch sio
ke has nga ich nga penna
kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te on-
teitei kura. Pomalam Iesus
mes haka pe hele, "Nenge
teke amo e nge imo poia
poinga poreke ngana e ero
toto, i muka ia imo ke tamal
tele hei nem."
8 Pe Iesus tatuch sio mule
ke has nga ich.

9 Hana nemur te longe he-
lenga neu pe te ua ke iri el-
lechle. Hana tuauna ngana
mur te ua tala pe kulpo mur
te nanasia iri. Lala kela Iesus
i toro mana tu ol pe hei neu
pule mes nga munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka
pe onteia hei neu, "Hei nem,
hana nemur ol? Pomere,
mele e nge tu ke palot am
melmelenga ana helenga ero
kai?"
11 ✡Pe hei neu hele, "Non
Soke, mele ero ol i."

Pe Iesus hele, "Iau lape
e hele hote iong ero pule.
Ola pe o poia poinga poreke
ngana ero ol."]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge
Iesus hele la mule nge hehei
pe hana, hele ke teke, "Iau
lemenge nenga ich nei. Mele
nenge nanasia iau lape i nga
kileng au ngana ero ol. Iange
lape mene lemenge nenga
maulinga."
13 Ol pe Paresio mur te hele,
"Nga etue nenge o hele urum-
rume iong, iong toro mana o
teke ure nemur manmanna.
Pe imem mo teke o chan-
nanga."
14 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iau
sipok e hele urumrume iau.
Pe lek helenga nemur man-
manna iange iau e eteia eat
ngak pe e eteia ela ngak. Pe
imo a eteia eat ngak pe ela
ngak ero.
15 ✡Imo a amnei teu ng-
amo nga ure mur, a poia nga
poinga nemur nga ich. Pe iau
e henonou perik lange mele
nga poinga poreke ngana e
ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei
teu langa mele nena poinga,
lek helenga mur manmanna
iange iau toro e poia ero.
Temek nenge kulosia iau at tu
luluch nge iau pe e poia.

✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7 ✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15

17 ✡Imo lemo hotonga hele
ke teke, ‘Nenge teke hana nai
te hele hote helenga elle, he-
lenga nem manmanna.’
18 ✡Pe iau, iau toro koi
nenge e hele urumrume iau
nei. Pe neingak laka Temek
nenge kulosia iau at.”
19 Ol pe hana nemur te on-
tei, “Ke Temem ngai?”
Pe Iesus hele, “Imo a eteia
iau ero pe a eteia Temek ero.
Nenge teke a eteia iau, lape a
eteia Temek pule.”
20 ✡Iesus hetottoro nga
NeHalang nena pele palaun-
gana letena nga tunginga
mur tema ngaria, pe helele
ia helenga nemur. Pe mele
pele laua i ero iange ana etue
at ero kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange
hehei pe hana ke teke, “Iau e
lala lo koi. Pe lape a tongo
rere iau pe a mete hite lemo
poinga poreke ngana mur. Pe
lape a at nga kileng nenge e
lala ia nei ero.”
22 Iuta mur te longe he-
lenga neu pe te ontei hel
mule nge iri ke mai, “Pomerei
nenge hele ke teke, ‘Imo lape
at nga kileng nenge e lala ia
nei ero mai?’ Lape i sipona
hun mule i kai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Imo lemo
nge sio pe iau lek nga lut. Imo
lemo nga ich nei pe iau lek
nga ich nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape
a mete hite lemo poinga
poreke ngana mur. Iau
laka nenge e teke iau koloi.
Pe nenge teke letemo man-
manna nga nei ero, man-
manna toto ke lape a mete
hite lemo poinga poreke
ngana mur.”
25 Pe hana nemur te ontei,
“Ke iong itei nemam?”
Pe Iesus tuacholia, “Iau
itei? Nem e heleia lange imo
ke ulolo.
26 Pe lek helenga halang
nge lape e hele hote lemo
poinga poreke ngana mur.
Pe i nenge kulosia iau at na
poinga mur pengpeng toto.
Pe ure nemur nenge e longe
nge i, e heleia ke pengpeng
lange hehei pe hana nga ich
nei.”
27 Iesus helele ia Temene pe
hehei pe hana te eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele,
“Nga etue nenge a heon heke
Non Tuna, lape a eteia ke iau
laka nenge e teke iau koloi.
Pe lape a eteia ke e poia ute
pele nga lemek ngak ero. E
hele ke pomanga Temek het-
oro iau ia.
29 Iange i nenge kulosia iau
at, ngana koi tu luluch nge
iau; Hile iau ke iau toro ero
iange e nanas mene lemene
ngana ke kokoes.”
30 Iesus hele ke mau pe hu-
lua leteria manmanna nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange
Iuta mur nenge leteria man-
manna nge i ke teke, “Nenge
teke a rahite lek hengetoro
mur ke kerkereng, lape lek
hana mur toto laka imo.

✡ **8:18:** 1Io 5:9 ✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33 ✡ **8:23:** Ioa 3:31
✡ **8:28:** Ioa 3:14

32 Pe lape a eteia helenga
manmanna ngana. Pe he-
lenga manmanna ngana nem
lape un hote ure mur nenge
rahit ele imo pe poia imo ke
a ume manmanna nge mele
ero ol."

33 ✡Pe iri te hele, "Apraham
nena tete mur i imem. Pe
mo ume nge mele ero kura
i. Pe pomere nenge o hele
ke o teke lape mo ume man-
manna nge mele ero ol?"

34 ✡Pe Iesus tuacholia, "E
hele ke manmanna lange
imo. Iri lochloch nenge te
popoi poinga poreke ngana,
poinga poreke ngana nem
chiu hit tote iri ke tepoi
manmana poinga poreke
ngana ke kokoes.

35 Hekuleileinga ana non
nenge tu luluch nge none pe
nehei pe tutuna mur, i tuteu
toto nge iri ero. Pe non nem
tuna mana lape tu teu toto
nge temene pe tana.

36 Ke nenge teke NeHalang
Tuna poia imo ke atu ke nek,
lape atu ke nek toto sapele.

37 E eteia ke Apraham nena
tete mur imo. Pe imo a teke
a hune iau iange a mene lek
hengetoro mur ero.

38 Pe e helele ia ure nemur
nenge Temek henonou iau
ia lala nge imo. Ke imo a
poia laka ure nemur nenge
Tememo NeHalang teke a
poia."

39 ✡Pe iri te tuacholia,
"Imem tememem laka Apra-
ham."

Pe Iesus hele, "Toinge
Apraham tutuna mur imo
ke manmanna, lape lemo
poinga mur pomanga Apra-
ham nena poinga mur nike.
Pe ero.

40 Helenga manmanna
ngana mur nenge e longe nge
NeHalang e hele hote lange
imo. Pe ero, a teke a hunune
iau kura. Pe Apraham poia
poinga pele nge pomai ero.

41 ✡Tememo nena poinga
laka nenge a popoia nem."

Pe iri te hele, "Ouo! Iong
o teke imem tememem itei?
Imem tamem hei salaunga
kina e ero i! Imem Tememem
laka NeHalang i toro."

42 Pe Iesus hele lange iri,
"Nenge teke Tememo toto Ne-
Halang toinge lememo taua
iau. Iange iau etu luluch nge
i koi nenge eat nei. Pe eat nga
iau sipok lemek ngak ero; i
sipona kulosia iau ke eat.

43 Pe lek helenga mallaha
nge imo ero iange lememo
ero ia lek hengetoro mur.

44 ✡Imo tememo laka non
poreke ngana ke a nanas tau
menmene nena poinga mur.
I hunun hana ke te metmete
nga tele ngana toto nike. Pe
i nge lemene ero ia helenga
manmanna ngana iange he-
lenga manmanna ngana e tu
nge i ero toto. I hetei hot
pengpeng ia i nga nena pal-
lakanga mur. Iange i pallaka
hali pe pallakanga kina i toto.

45 Pe iau e heleia helenga
nge manmanna pe letemo
manmanna ia lek helenga

✡ **8:33:** Mat 3:9 ✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9 ✡ **8:41:** Isa 63:16
✡ **8:44:** 1Io 3:8 ✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22

ero.
46 ✡Amo tei hottaua iau nge
e poia poinga poreke ngana
e lo? Iau e helele ia helenga
nge manmanna. Pe pomerei
letemo manmanna nge iau
ero?
47 ✡NeHalang tutuna mur
laka iri nenge te longo taua
nena helenga mur. Pe imo a
longo taua nena helenga mur
ero. Luna pomanga NeHa-
lang tutuna mur imo ero."

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin
taua i, "Iong uneinei laka tu-
teu nge iong iange lem nge
Samaria iam."
49 Pe Iesus hele, "Iau un-
einei tu teu nge iau ero. Iau e
heto heke tote Temek pe imo
atal sio tote iau.
50 Iau lemek ke hehei pe
hana te heto heke iau ero.
Mele e pule lemene ke teke
hehei pe hana te heto heke
iau. Pe i, ana ume nenge am-
nei urumrume poinga mur.
51 ✡Pe e hele ke manmanna
toto lange imo. Mele nenge
longo taua lek hengetoro
mur lape mete ero."
52 Pe Iuta mur te hele,
"Nenge nei mo eteia ke un-
einei tu teu nge Iong! Iange
Apraham pe hetatalonga
mur te mete lo. Pe iong o
teke, 'Mele nenge nanasia lek
hengetoro mur ke nek lape
mete ero.'
53 Ita rette Apraham mete
ke ulolo. Pe pule hetatalonga
mur te mete lo. Pe iong mam!
O teke iong palaungana toto
nge i ma? O teke iong itei
panem mam?"
54 Pe Iesus hele, "Nenge
teke e heto heke iau sipok ek,
lape luna ero toto. Pe Temek
NeHalang nenge a heto amo
Soke ia, i sipona hemalmalia
iau.
55 Iau e eteia i pe imo a
eteia i ero toto. Pe nenge teke
e hele ke e eteia i ero, lape
iau non nenge e pallaklaka ke
mange imo. Pe iau e rahite
nena helenga mur iange e
eteia i.
56 Tememo Apraham iech
toto nge lape esia iau nga ak
etue. I esia pe iech ele tote."
57 Pe Iuta mur te hele lange
i, "Ia iong mam o naue Apra-
ham lo ma? Am hesinga iri
ana non kina nai pe analoch
ero kura iam." (30)
58 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke
manmanna toto lange imo.
Apraham tana hoe i ero kura
pe iau etu tala lo."
59 Iesus hele ke mau pe
Iuta mur te lolochia um ke te
teke te tamal hune i. Pe ero.
Iesus erue sio nga mataria pe
i hot nga NeHalang na pele
palaungana neu ke lange hot.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue
none nge matana hit. Non
neu tehoe i pe matana hit
nike.
2 ✡Ol pe nena hana mur te
onteia i, "Hetoronga, itei toto
poia poinga poreke ngana
nenge non nei te hoe pe

✡ **8:47:** 1Io 4:6 ✡ **8:48:** Mak 3:21-22 ✡ **8:51:** Ioa 5:24 ✡ **8:58:** Ioa 1:1 ✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4

matana hit mai? Isipona ma
alona mur?”
3 ✡Pe Iesus hele, “Non nei
tehoe pe matana hit. Isipona
pe alona mur te poia poinga
poreke ngana e ero. Pe ure
nei lohot ke hemallaha hote
NeHalang nena kerkerenga
nge non nei.
4 Heueu nei uach mana
kura pe ta popoia i nenge
kulosia iau at nei ana ume.
Iange miliko at pe mele lape
ume ero ol.
5 ✡Nga etue nenge e tutu
nga ich nei, iau sipok iau
lemenge nenga ich.”
6 ✡Iesus hele ke mau ke het
pe ulut sio nga ich pe poia
melete nga melona. Ke het pe
unhite nga non neu matana.
7 Ol pe hele lange non neu,
“Ola ke onun nga ech matana
nenge Siloam.” (helenga neu
luna, Kulosia la.) Ke non neu
la ke nun pe at mule pe nau ke
nek sapele.
8 Pe non neu na kileng
ngana mur pe iri nenge te
naue i nge long usus ure nga
tele ngana te ontei, “Non
nenge arare pe long usus
ure nge hehei pe hana mam
lom?”
9 Pe hel te hele, “Oe, i laka
lom.”
Pe hel teke, “Ero, i mele e
pule pe nakuna mange non
nem iam.”
Pe non neu hele, “Iau sipok
i loi.”
10 Pe iri te ontei, “Pe matam
urana mule ke merei?”
11 Pe non neu hele, “Non
nenge te hetue ene ke Iesus,
poia melete pe unhite nga
matak. Pe hele at nge iau kela
enun nge Siloam. Iok, ela ke
enun pe enau mule sapele!”
12 Pe iri te ontei, “Ke ana
non nem ngai?” Pe non neu
tuacholia, “E etei ero i.”

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te
mene non mata hit neu lange
Paresio mur.
14 Pe Iesus une melete nga
non neu matana ke urana
mule nga Sapat ana etue.
15 Pomalam Paresio mur te
onteia non neu, “Iong mam
onau mule ke merei?”
Pe non neu hele, “Iesus
poia melete nga matak pe
enun pe enau mule sapele.”
16 Ol pe Paresio mur hel
te hele, “Nakuna nenge non
nei NeHalang kulosia at ero i,
ngana kai nenge nanasia ho-
tonga mur nga etue palaun-
gana nei ero mai.”
Pe hel te hele, “Nenge teke
non nei i non nge popoi
poinga poreke ngana, poi
hote ure palaungana e nge
pomai ero.” Pomalam telas
lele hel sapele.
17 ✡Ol pe te ontei mule non
neu, “O amnei lange non
nenge poia matam ke urana
mule nem, non tei toto ia
mau?”
Pe ana non tuacholia, “Non
nem i hetatalonga ia laka.”
18 Non neu matana hit tala
mukam pe heueu nei nau
mule ke nek ol. Pe Iuta mur
leteria manmanna nga neu
ero. Ol pe te hekulo non neu
temene pe tana aria

✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23 ✡ **9:17:** Ioa 4:19

19 pe te onteia iri, “Tumo
nenge a teke ahoe pe matana
hit ka loi? Iok, heueu
nei matana urana mule ke
merei?”
20 Pe non neu temene pe
tana te hele, “Mo eteia ke
i tumem ia nge mo hoe pe
matana hit.
21 Pe heueu nei matana
charchara pe es ke nek mule.
Nenge nem imem mo etei teu
la ero ol. Itei toto nenge poia
matana ke charchara mule?
Ana non i palaungana lo. A
onteia i pe hele lange imo la.”
22 Non neu temene pe
tana te hele ke mai iange
te mataua Iuta mur aria
papalauna mur nge te hele
ke te teke, nenge teke mele
heleia Iesus nge i Non nge
Hemasinga, lape tepoi ele
mele nem ke langa hetoronga
ana pele ero ol.
23 Ke ngana laka nenge
temene pe tana te hele ke te
teke, “Ana non i palaungana
lo. A onteia i pe hele lange
imo la.”
24 Iok, te iua non mata hit
nenge matana urana mule
neu henai ngana, pe te hele,
“O heto haka tote NeHalang
ene pe o hele ke manmanna.
Imem mo eteia ke non nenge
o helele ia nem i non poreke
ngana.”
25 Pe non neu tuacholia, “A
teke non nem i non poreke
ngana, nem e eteia ero. Pe
ute elle mana nge e eteia.
Ngana laka nenge; iau matak
hit mukam pe heueu nei e es
mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te on-
tei, “Iok, poia utar lange iong?
Pe poia iong ke matam char-
chara ke merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E
hele lange imo ke ulolo pe
lememo ero nge a longe. Pe
pomerei toto nenge a teke a
longo mule? A teke a lohot
ke nena hana mur imo pule?
Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke
te teke, “Non nem nena non
laka iong. Imem, Moses nena
non mur koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang
hele lala nge Moses lo, pe non
nem mo eteia at ngana ero
iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi
letek lilil iam. Non nei poia
matak ke charchara mule.
Pe pomere a teke a eteia at
ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke
NeHalang longo lala nge iri
nemur nenge te heto hekeke
i pe te longo tautaua i. Pe iri
nemur nenge te popoi poinga
poreke ngana NeHalang
longo lange iri ero.
32 A longe mele nge tehoe
pe matana hit pe none hemas
mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang ku-
losia non nei ke at ero, lape
poia ute pele ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele,
“Iong tam hoe iong pe poinga
poreke ngana tu luluch nge
iong nike. Pe o teke o hetoro
mule kai imem mai?” Ol pe
telope hote i nga hetoronga
ana pele.

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu
nge te lope hote i nga het-
oronga ana pele pe la ke hot-
taua i. Pe Iesus hele, "Letem
manmanna nge Non Tuna?"

36 Pe non neu ontei, "Non
Soke, Non Tuna mam itei toto
ia? O heleia at nge iau. Po-
malam lape letek manmanna
nge i."

37 Pe Iesus hele lange non
neu, "Ngana iam o esesia i
nemam lom. Non Tuna laka
nenge hele lululuch nge iong
nem."

38 Pe non neu hele, "Non
Soke, letek manmanna nge
iong." Ol pe non neu tualou
sio pe heto heke Iesus.

39 Pe Iesus hele, "Eat nga
ich nei ke e tatalo ele hehei
pe hana nga etue palaun-
gana nenge atat. Pe eat ke
iri nemur nenge mataria hit
tenau mulmule pe iri nenge
te nachnau mataria hitit."

40 ✡Pe Paresio mur hel nge
tetu rochroi nge Iesus, te
longe Iesus nge hele ke mau
pe te ontei, "Ke pomerei?
Imem nei matamem hit pule
kai?"

41 Pe Iesus hele, "Nenge
teke matamo hit lape lete
meena ngana nga poinga
poreke ngana ero nge imo.
Pe heueu nei a hele ke a teke
a nachnau kura. Pomalam
lete meena ngana nem tu nge
imo kura."

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke,
"E hele ke manmanna toto
lange imo. Sipsip mur tetu
teu nga mapuo letena. Pe
mele nenge i teu nga mapuo
nem matana ero pe tamu tote
mapuo ke lange teu, mele
nem i non nenge kemkeme
pe hunun.

2 Pe non nenge i teu nga
mapuo nem matana, mele
nem i non nenge nauelele
sipsip mur.

3 Pe non nenge nauelele
mapuo nem matana lohe pi-
unga nge i. Pe sipsip mur
te longo urume non nenge
nauelele iri kanna. Pe het-
etue nena sipsip mur eria pe
koko hote iri ke tela nge hot.

4 Nga etue nenge koko hote
nena sipsip mur, ana non i
ke i mukmuka nge nena sip-
sip mur. Pe nena sipsip mur
te nanasia i iange te longo
urume kanna.

5 Pe sipsip nemur te nanas
pulut mene none ero. Iri
lape te ua mule non nem ana
iange te longo urume kanna
ero."

6 Iesus nene nananga nei
lange hehei pe hana pe te
eteia luna ero toto.

7 Ol pe Iesus hele mule,
"E hele ke manmanna lange
imo, sipsip nemur reria pi-
unga matana koi iau.

8 ✡Pe iri nemur nenge teat
tala nge iau, iri hana nenge te
kemkeme pe iri hana nenge

✡ **9:40:** Mat 15:14 ✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3

te hunun. Pe sipsip nemur te
longo urume karia ero.
9 Iau nge iau piunga
matana koloi. Pe mele nenge
iteu pengpeng nge iau, lape
NeHalang mene mule i. Pe
lape i teueu pe i hotot ke
menmene ana ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat
ke te kemkeme pe te hunun
pe te heporeke sipsip mur. Pe
iau eat ia maulinga nge iri. Pe
maulinga nem lape muta toto
nge iri.
11 ✡ "Iau sipok, iau non
urana ngana nenge enau
elele sipsip mur. Pe non
urana ngana nenge nauelele
sipsip mur, tung heke i
sipona ke mete ke halaua
nena sipsip mur.
12 ✡Pe non nenge umume
ke nauelele sipsip mur pe te
ololia i, nena sipsip toto ne-
mur ero. Nga etue nenge non
nem naue kaone hinolo nge
atat, lape ua pe sipsip nemur
iri toro tetu ol. Pe kaone hi-
nolo nem at ke hun lapue sip-
sip nemur pe telot parai.
13 Non nem poia poinga nei
iange ume nenge teol mene
i. Pe letena tu toto nge sipsip
nemur ero.
14 "Iau sipok, iau non urana
ngana nenge enau elele sip-
sip mur. E etei tote lek sipsip
mur pe iri te etei tote iau.
15 ✡Pomalam mana nge
Temek nge etei tote iau pe iau
e etei tote i. Pe e tung heke
iau ke e mete ke e halaua lek
sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel
pule tetu teu nga mapuo nei
ero. Iri pule te longo urume
kalik pe lape e mene iri at
pule. Ke lape sipsip mur aria
tuluk elle pe aria naungaala
elle mana.
17 ✡Temek mutena tau tote
iau iange e tung heke iau ke
e mete pe lape e maul haka
mule.
18 Mele pele nakuna ero
toto nge hemete tote iau.
Iau sipok e tung heke iau
nga lemek ngak. Nga iau
sipok lek kerkerenga e tung
heke iau ke e mete. Pe nga
iau sipok lek kerkerenga e
lohaka mule nga metenga.
Nenge nei Temek i sipona
heleia at nge iau."
19 Iuta mur te longe Iesus
na helenga nemur pe telas
hel mule.
20 Pe halang nge iri te hele,
"Uneinei tu teu nge i pe poia
i ke ana hauaua tototo lola. A
longo lange i ke?"
21 Pe hel te hele, "Non e
nenge uneinei poia ke ana
hauaua toto, heleia helenga
nemur nenge pomai ero.
Uneinei pele mam poia
non mata hit e ke matana
charchara mule loma, ae?"

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga
ana etue palaungana lohot
nge Ierusalem. Nga etue neu
leteria metene mule nenge
te tunge pele palaungana
lange NeHalang ke nena ia
nge nike. Pe etue neu lohot
laka nga kileng lololo ngana
ana etue.

✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17 ✡ **10:12:** Ume 20:29 ✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16
✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9

23 Iok, Iesus ii nga NeHa-
lang na pele palaungana. Pe
ii nga pele palaungana nem
unne nenge te etue ke ene Ne
Solomon Nena Sauach.
24 Pe Iuta mur te heliliu hite
i pe te hele, “Nge ngingie ol
pe o hemallaha hote iong at
nge imem? O hele pengpeng
mana, iong Kristus mam lom
ae?”
25 Pe Iesus hele, “E hele
lange imo ke ulolo pe letemo
manmanna ero. Ure nemur
nenge e hele pe te lohot man-
mana, e poia nga Temek ene.
Pe ure nemur te hemallaha
hote iau.
26 Pe imo letemo man-
manna nge iau ero toto iange
lek sipsip mur imo ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur
pe iri te longo urume kalik pe
te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero
ol iange e tunge maulinga ke
koko lange iri pe tetu nga
perik. Pe mele pele mene
hote iri ero toto.
29 Temek tunge sipsip ne-
mur at nge iau. Pe i, i palaun-
gana toto nga hehei pe hana
lochloch. Pe mele pele mene
hote iri nga Temek penna ero
toto.
30 Imem nai Temek imem
elle mana.”
31 Ol pe Iuta mur te
lochloch um ke te teke te
tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri,
“Iau e henonou hote Temek
nena kerkerenga lange imo,
nga nenge e hele pe ure te
lohot manmana. Pe tei toto
nenge poia imo ke a teke a
tamal hun iau ia, e?”
33 ✡Pe Iuta mur te hele, “Mo
tamal hune iong nga ure ne-
mur ero. Mo teke mo tamal
hune iong iange, iong none
mana pe o hele poreke tote
NeHalang, nga nenge o teke
imo nai NeHalang imo elle
mana!”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri,
“NeHalang nena helenga ma-
sio nga lemo hotonga pule
nenge hele ke teke, ‘Imo ne-
halang.’
35 Nge nike hana nenge
te longe NeHalang nena
hotonga, NeHalang hetue iri
ke iri nehalang. Pe helenga
nenge masio nga NeHalang
nena alalaha helenga nem
manmanna.
36 Iau NeHalang i sipona
hesilei hote iau pe kulosia iau
ke esio at nga ich nei. Pe
pomerei a hele ke a teke e
hele poreke NeHalang nenge
e hele ke e teke, ‘Iau NeHa-
lang Tuna’?
37 Nenge teke e poia Temek
ana ume ero, urana nge
letemo manmanna nge iau
ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek
ana ume. Pe pomerei letemo
manmanna nge iau ero? Po-
mam, letemo manmanna nga
ure nemur nenge e hele pe
te lohot manmana. Poma-
lam lape letemo mallaha pe
a eteia ke Temek tuteu luluch
nge iau pe iau etu teu luluch
nge Temek.”
39 Ol pe Iuta mur te teke
te laua Iesus, pe Iesus sereha
mana nga peria pe la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga

✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39 ✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11 ✡ **10:40:** Ioa 1:28

ech nge Iortan kela mule
nga kileng nenge Ioanes
henunun hehei pe hana ia
nge nike, kela tu lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i
pe te hele, “Ioanes hele pe ure
mur te lohot mana ero. Ure
lochloch ngana nenge Ioanes
helele ia nge non nei, lohot ke
manmanna.”
42 Pe hulua halang nga
kileng neu leteria man-
manna nge Iesus.

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene
Lasarus singina haleles. Pe
ana non tu nge Petani nga
kileng nenge Maria iri nai
tina Marta te tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka
nenge nga hoena pasiling
heke ure inangana ehech
ngana nga Iesus apena pe
unhite nga palpalna ina.
Pe Lasarus nenge singina
haleles neu, liliuna mur koi
hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te
hekulo helenga lange Iesus,
“Non Soke, non nenge mutem
tau tote koi singina haleles.”
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau
pe hele, “Non nem lape
mete hot ia haleles nem ero.
Haleles nem lape poia hehei
pe hana ke te naue NeHalang
nena kerkerenga pe te heto
heke tote NeHalang ene. Pe
nga kue nem mana lape te
heto heke tote NeHalang
Tuna ene pule.”
5 Iesus mutena tau tote
Marta pe tina pe Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe
Lasarus pingana nge singina
haleles la sapele ero. Tunga
kileng nenge tutuia neu ke
etue nai mule.
7 Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur, “Tala mule
nge Iutea.”
8 Pe nena hana mur te hele,
“Hetoronga, Iuta mur nga
lamau te teke te tamal hune
iong nga um. Pe etue halang
la ero kura. Pe ngana ma
o teke ola mulmule mam
pulom?”
9 Pe Iesus hele, “Chaia
matana haka nga uach pe sio
mule nga ulei. Pe mele nenge
ii nga etue nem lape losio ero,
iange nachnau nga lemenge
nenga ich nei.
10 Pe mele nenge ii nga mi-
liko lape losio iange kileng
au.”
11 Iesus hele ke mau ke
het pe hele mule, “Pekngara
Lasarus kou mamani lo, pe
lape ela ke e hengo heke i.”
12 Pe nena hana mur te
hele, “Non Soke, nenge teke
mamani mana lape urana
mule.”
13 Iesus helele ia Lasarus
nge mete lo, pe nena hana
mur te teke ma Iesus hele ke
teke mamani mana.
14 Ol pe Iesus hele hot
sapele, “Lasarus kou mete lo.
15 Pe letekia imo pe e iech
nge e tunga etue neu ero.
Iange lape e poia imo ke
letemo manmanna. Iok, tala
nge i ol.”
16 ✡Ol pe Tomas (nenge
ene e pule Titimus) hele
lange pekngana mur, “Iok,

✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3 ✡ **11:4:** Ioa 9:3 ✡ **11:16:** Mak 14:31

ita lochloch tala kela ta mete
luluch nge i.”

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge
Petani pe Lasarus koluna ma
nga polo ke etue henel ke
ulolo.
18 Kileng nenge Petani
rochroi mana nga kileng
nenge Ierusalem. (sase
ngana pomanga kilomita iri
mol)
19 Pomalam Iuta mur
halang tela ke te lohot nge
Maria iri nai Marta ke tetu
hite iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge
Marta longe Iesus pingana
nge te teke, “Iesus koi atat lo.”
Ana hei hile sue tina Maria
ke tunga pele pe i la ke saolia
Iesus nga kue.
21 Saolia i pe hele, “Non
Soke, toinge o tunga lamai
nike, liuk lape mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge
teke o onteia NeHalang nga
ute heueu nei, NeHalang lape
tunge lange iong.”
23 Pe Iesus hele, “Lium lape
maul haka mule.”
24 ✡Pe Marta hele, “E eteia
ke i lape maul haka mule nga
metenga nga etue nga rume,
nga maulinga ana etue.”
25 Pe Iesus hele, “Maulinga
haka nem ngana i iau lo.
Pe iau pule iau maulinga ke
koko. Iri nenge leteria man-
manna nge iau pe te mete,
lape te maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria man-
manna nge iau (pe te tutu
kura), lape te mete ero ol.
Letem manmanna nga nei
pule kai?”
27 ✡Pe hei neu hele, “Oe Non
Soke, pe letek manmanna
pule ke iong Kristus. Pe iong
NeHalang Tuna nenge te teke
atat nga ich nei.”

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke
het pe la ke iu hot kome tina
Maria pe hele, “Hetoronga
koloi, pe ontei rerere iong.”
29 Maria longe ke mau pe
lohaka ke ueiuei mana pe
lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga
kileng neu ero kura. Ngana
kou tutu nga kileng unne
nenge Marta saol i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe
Iuta mur te kila luchluch nge
i ke te hemaluchluche letena.
Pe Iuta nemur te naue Maria
nge lohaka ke ueiuei mana
pe i hot. Ol pe te nanas
hote i iange te teke ma la ke
tangtang nga tina koluna ma
ngana.
32 Pe ero. Maria langa
kileng unne nenge Iesus tuia
pe esia Iesus. Ol pe tualou
sio toto langa Iesus apena
pe hele, “Non Soke, toinge o
tunga lamai nike, lape liuk
mete ero.”
33 Iesus naue Maria nge
tangtang pe Iuta nemur
nenge tela luluch nge i te
tang pule. Ol pe Iesus letena
poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i
langai?” Pe iri te hele, “Non
Soke, oi at ke oes.”
35 Pe Iesus tang.

✡ **11:24:** Ioa 6:40 ✡ **11:27:** Ioa 6:69

36 Ol pe Iuta mur te hele,
"Non nei mutena tau tote
Lasarus."
37 ✡Pe Iuta mur hel te hele,
"I hemas mule iri nenge
mataria hit ke tenau mule.
Pe pomerei Lasarus mete pe
halaua i ero?"

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

38 Iesus langa polo neu pe
letena meena toto kura. Polo
neu pomanga rika nenge te
hekom hitite hanna ana um.
39 Ol pe Iesus hele, "A alele
um nem."
Pe Marta nenge liuna mete
neu hele, "Non Soke, i mete ke
etue henel lalo. Pe heueu nei
inangana poreke lo."
40 Pe Iesus hele, "E hele
lange iong ke ulolo. Nenge
teke letem manmanna lape
o naue NeHalang nena kerk-
erenga."
41 Ol pe alele sapele um nga
polo hanna. Ke het pe Iesus
nau haka langa lut pe hele,
"Temek, e teke e hele urana
toto lange Iong nge o longo at
nge iau.
42 E eteia ke kokoes o longo
atat nge iau. Pe e teke e
heleia helenga nemur ke ha-
laua hehei pe hana nenge
temes nei, ke leteria man-
manna nge o kulosia iau at."
43 Iesus hele ke mau ke
het pe alngana ke soke toto,
"Lasarus, oi hot at."
44 Ol pe Lasarus i hot at
sapele. I hot pe malenga
sachanchana nenge telul hite
nga penna pe apena pe nga
ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, "A
unhote malenga nemur nge i
pe a poia i kela ol."

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 ✡Pe Iuta mur halang
nenge tetu luluch nge Maria
te naue ure neu nge Iesus
poia pe leteria manmanna
nge i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te
heleia ure nenge Iesus poia
lange Paresio mur.
47 Ol pe etue nenge hana
papalauna te eukirau lohot
sapele. Ke tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe
Paresio mur te eukirau pe te
hele,
"Non nei hele pe ure ha-
lang te lohot manmana. Pe
ita, lape tapoi ke merei?
48 Nenge teke ta kila mana
pe ta nachnei mene i nge
popoi ke mau, lape hulua
lochloch ngana leteria man-
manna nge i. Pe lape Rom
mur teat ke te heporeke Ne-
Halang nena pele pe te hep-
oreke rera hehei pe hana
mur pule."
49 Ol pe elle nge iri ene
Kaipas. Kaipas i tunginga
ana hana mur aria soke
nenge palaungana toto nga
hesinga neu. Ana non lohaka
pe hele, "Imo a eteia ute pele
ero toto!
50 Nenge teke anau ke nek
lape a eteia. Urana toto nge
mele elle mana mene hehei

✡ **11:37:** Ioa 9:6-7 ✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31

pe hana muria ke mete. Pomalam lape rera hehei pe
hana tetu ke nek."
51 Ne Kaipas sau hote
helenga neu nga i sipona
letena matana ngana ero. I
tunginga ana hana mur aria
soke nenge palaungana toto
nga hesinga neu. Pe hele
ngana neu hetatalo ke teke
lape Iesus mete ke halaua
Iuta mur lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro
mana ero. Iesus mete ke
halaua NeHalang nena hana
mur nenge telot parai ke tetu
nga kileng lochloch ngana
nga ich, pe mene mule iri at
ke muria elle pe poia iri ke te
lohot ke iri elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun
sapele ke te heninini kue
nemur nenge lape te hune
Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara
sakilil luluch nge Iuta mur
nga mallaha ero ol. Ol pe
Iesus ua nga lamau pe la ke
tu luluch nge nena hana mur
nga kileng nenge te hetue ke
ene Epraim. Ana kileng tu
rochroi nga ich sana lomona.
55 Iok, ngaunga matana
palaungana nenga Ingatoto
heroi lo. Pomalam hulua
halang nga kileng mur te
lohaka ke tela nge Ierusalem
ke te helemlem tettele iri
nike, (iange ngaunga matana
palaungana nem mam pe
lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango
rerere Iesus. Te mes nga Ne-
Halang nena pele pe te ontei
hel rara nge iri, "Imo letemo
ma ke merei? I mai lape at
nga ngaunga matana palaun-
gana nei pule ma ero?"
57 Hulua nemur te hele ke
pomai iange tunginga ana
hana mur, aria papalauna
mur pe Paresio mur te tung
hote helenga kerkereng
ngana lo ke te teke, nenge
teke mele eteia Iesus tu
ngana, hele hote pe tela ke
te laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 ✡Iok, ngaunga matana
nenga Ingatoto nem, ana
etue iri rahtele elle (6) tu
kura pe Iesus lange Petani
nga kileng nenge Lasarus tu
ia. Pe Lasarus i non nenge
Iesus hemaul heke mule i nga
metenga.
2 ✡Nga lamau te poia
ngaunga unne ke lange Iesus
pe Lasarus kila luluch nge iri
nenge te kila nga hatanga. Pe
Marta ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure
nenge inangana halang nge
uruna haka toto pe la ke
pasiling heke nga Iesus
apena pe taunune nga pal-
palna ina. Pe pele neu letena
muta ia ure neu inangana.
4 Pe Iesus nena none ene
Iutas Iskariot. Pe nga hoena
lape tung heke Iesus langa
hana porekreke ngana mur
peria. Ana non hele,
5 "Toinge te laia ure nei ke
te olia nga umtutuna nge ha-
lang toto. Pe uruna nem te

✡ **11:52:** Ioa 10:16 ✡ **11:53:** Ioa 5:18 ✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43 ✡ **12:2:** Luk 10:40
✡ **12:3:** Luk 7:37-38

tunge lange iri nenge reria
ure ero.”
6 Non neu hele ke mau
iange i kemenge kina. Pe
iri nenge reria ure ero, non
nem letena tu nge iri ero
toto. Iange i nauelele um-
tutuna ana kole pe kokoeses
mene hotote umtutuna pe i
toro ngaungaua.
7 Pe Iesus hele, “O hele
lange hei nem ero. Atong tat-
alo ele ke ak metenga ana ia
nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge
reria ure ero tetu luluch nge
imo ke kokoes. Pe iau lape
etu luluch nge imo ke kokoes
ero.”
9 Ol pe Iuta mur halang
toto te longe Iesus nge tu
lamau pe tela sapele. Tela ke
te teke tenau Iesus pe pule
te teke tenau Lasarus nenge
Iesus hemaul heke mule nga
metenga.
10 Ol pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur,
tetal helenga ke te teke lape
te hune Lasarus pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana
song pe nem mana poia
Iuta mur ke te ua aria pa-
palauna mur aria pe leteria
manmanna nge Iesus pe te
nanasia i.

*Iechinga Palaungana Lo-
hot*
*(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11;
Luk 19:28-40)*

12 Iok, pomange rou hulua
nenge tela nga ngaunga
matana neu te longe nge
te teke Iesus kou lala nge
Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua
akau perperna mur pe tela
ke tei ele i. Pe alngaria ke te
teke,
“Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at
nga Non Soke ene!
NeHalang pete Israel mur
aria Naungaala ana
non!”
14 Iok laol, Iesus hottaua
tongki heueu ngana e pe are
haka ia ke pomanga NeHa-
lang nena alalaha hele ngana
nenge hele ke teke,
15 ✡“Imo hehei pe hana nenge
Ierusalem, a matau
ero ol!
Anau la, amo naungaala
ana non kou
are haka nga tongki tuna ke
atat.”
16 ✡Ure nemur te lohotot pe
Iesus nena hana mur leteria
mallaha ero toto nga luria.
Pe nga etue nenge NeHalang
hemalmalia Iesus ke het ol,
leteria metene sapele ke he-
lenga nemur nenge te tetu
nga NeHalang nena alalaha,
helele ia Iesus nge te poia
poinga nei lala nge i.
17 Iok laol, hulua nemur
nenge temes pe Iesus iu hote
Lasarus nga polo pe hemaul
heke mule i nga metenga,
te hekerkereng ia hehei pe
hana leteria nga ume nemur
nenge Iesus popoia.
18 Pe hulua tela ke tei ele i
iange te longe i nge poia ure
palaungana nei.
19 Ol pe Paresio mur te hele
tele hel nge iri ke te teke, “Ita
nakura ero toto nge ta poia

✡ **12:8:** Deu 15:11 ✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49
✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22

ute pele. Anau langa hulua
lochloch te nanas ngana ia i
ke."

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko
luluch ke tela nga ngaunga
matana neu pule.
21 Iri tela nge Pilipus pe
te hele, "Non soke, mo teke
monau Iesus." Pe ne Pilipus
nena nge Petsaita nga kileng
nenge Kalelea.
22 Ol pe Pilipus heleia lange
Antreas pe iri nai tela ke te
heleia lange Iesus.
23 ✡Pe Iesus hele, "Etue at lo
nenge lape te hemalmal heke
Non Tuna.
24 ✡Pe e hele ke manmanna
toto lange imo. Nenge teke
uit nganangana elle losio hot
ke langa ich pe punich ero
lape tu ke elle ke pomam
mana. Pe nenge teke punich
lape matana hot ke haka pe
hei ke nganangana halang
toto.
25 ✡Mele hel nenge leteria
tu mana nge iri siporia, lape
te mene maulinga ke koko
ero. Pe mele hel nenge leteria
tumana nge iri siporia ero,
nga te tungaria nga ich nei,
lape te mene maulinga ke
koko.
26 Mele nenge lemene ke
teke ume nge iau nanasia iau.
Pe mele nenge umume nge
iau nem lape tu luluch nge
iau nga etu ngak. Pe Temek
lape tal heke tote mele nenge
umume nge iau.
27 ✡ "Heueu nei letek meena
pe lape e hele ke merei? Lape
e hele lange temek ke poi ele
ure meena ngana nei ke lohot
nge iau ero? Nem ero, iange
esio at nga ich nei ke e takisia
melmelenga nem.
28 "Temek o hetei hote iong
lange hehei pe hana ke iong
non nge urana toto pe te heto
heke tote em."
Ol pe NeHalang hele sio at
nga tapa ke teke, "E hetei hote
iau lange hehei pe hana ke
iau non nge urana toto pe te
heto heke tote iau ke ulolo, pe
lape epoi mule pule."
29 Pe hulua nemur nenge
tetu nga lamau te longe pe
te teke ma kileng kurung
ngana. Pe hel te teke angkelo
e hele lala nge i.
30 Pe Iesus hele, "Helenga
nenge a longe nem lape ha-
laua iau ero. Helenga nem
lape halau tote laka imo.
31 Pe etue nenge NeHalang
nau teu langa hulua lochloch
ngana nga ich reria poinga
mur ngana koloi at lo. Pe
mele nenge nauele ich nei
lape te lope hote i.
32 ✡Pe Iau, nga etue nenge
e mete pe e maul haka mule
pe e mene kerkerenga nenge
enau ele ure lochloch, lape e
mene hehei pe hana lochloch
ke teat nge iau."
33 ✡Iesus hele ngana nei
hele urume i nga ana
metenga.
34 ✡Ol pe hulua nemur te
hele, "Imem mo eteia nge

✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36 ✡ **12:25:** Mat 16:25 ✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14 ✡ **12:33:** Ioa 19:6 ✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14

lemem hotonga hele ke teke,
Kristus i non nenge tu ke
koko. Pe pomerei nenge o
hele ke o teke, lape te heon
heke Non Tuna? Non Tuna
mam itei toto ia?”
35 ✡Pe Iesus hele lange
iri, “Lemenge lape tu luluch
nge imo ke mala pol. Pe
a esapele lemo inga mur
nga etue nenge lemenge tu
kura. Pomalam lape kileng
au ngana poi hite imo ero.
Pe mele nenge ii nga kileng
au ngana eteia la nganngana
ero.
36 ✡Ke nga etue nenge
lemenge tu luluch nge imo ke
mai, letemo manmanna nge
i nike. Pomalam lape a lohot
ke imo hehei pe hana nenge
tetu manmana nga lemenge.”
Iesus hele ke mau ke het pe
erue sio mana pe la sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

37 Iesus hele pe ure halang
te lohot mana pe hulua ne-
mur leteria manmanna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke
pete tote hetatalonga Isaias
nena helenga mur.
“Non Soke, itei hel leteria
manmanna nga rera
helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote
nena kerkerenga
lange itei hel?”
39 Leteria manmanna ero
iange hetatalonga Isaias hele
pule ke teke,
40 ✡ “NeHalang poia iri ke
mataria hit
pe poia leteria ke au ala
toto.
Pomalam te naue iau ero pe
leteria mallaha nge iau
ero.
Pe e hemasia iri ero
iange teat nge iau ero.”
41 ✡Isaias naue hemalma-
linga palaungana nenge
Iesus ke ulolo, pomalam
heleia Iesus ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna ne-
mur, halang nge iri leteria
manmanna nge Iesus. Pe te
hele hote leteria manmanna
ngana ero iange te mataua
Paresio mur. Pe pule te
matau nge lape tepoi ele iri ke
tela nga hetoronga ana pele
ero ol.
43 ✡Iange hana nemur mu-
teria toto nge te teke hehei pe
hana te heto heke tototе iri.
Pe leteria tu nge NeHalang
ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot
ke palaungana toto ke
teke, “Mele nenge letena
manmanna nge iau, letena
manmanna nge iau toro ero.
Letena manmanna pule nge i
nenge kulosia iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau
esia i nenge kulosia iau at
pule.
46 Esio at nga ich nei ke po-
manga lemenge. Ke poma-
lam iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge iau
lape tetu nga kileng au ngana
ero ol.
47 ✡ “Mele nenge longe lek
helenga pe nanasia ero, iau
sipok lape e amnei teu langa
nena poinga poreke ngana
nem ero. Iange iau eat nga
ich nei ke e amnei teu langa

✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8 ✡ **12:38:** Isa 53:1 ✡ **12:40:** Isa 6:10
✡ **12:41:** Isa 6:1 ✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44 ✡ **12:45:** Ioa 14:9
✡ **12:47:** Ioa 3:17

hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ero. Eat
nga ich nei ke e mene mule
hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote
iau pe nanasia lek helenga
mur ero, lape te amnei teu
lange i ke nek toto. Pe he-
lenga nenge e heleia nem i
sipona lape amnei teu lange
mele nem nga etue nga rume.
49 Iange helenga nem e
tamal hote nga iau sipok
lemek ngak ero. Temek
nenge kulosia iau at hele ke
kerkereng at nge iau ke e
heleia pe hele urume e hele
ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena he-
lenga kerkereng ngana nem,
i kue nenge langa maulinga
ke koko. Ke pomalam utar
nenge e heleia, e heleia ke
pomanga Temek hele ngana
ia at nge iau."

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga
matana nenga Ingatoto heroi
lo. Pe Iesus eteia ke ana etue
heroi pule, nenge lape hile
ich nei pe lange Temene. Pe
mutena tau tote iri nemur
nga ich nenge saria kikina
nge i. Mutena tau tote iri kela
het nga mete ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe
nena hana mur te kila hirau
nga ngaunga. Te kila hirau
ero kura pe Satan roro
heke Iutas Iskariot nenge
Simon tuna pe tung teua
lete matana ngana lange i ke
tung heke Iesus langa hana
porekreke ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at
nge NeHalang pe lape la
mule nge NeHalang. Pe
pule eteia ke Temene tunge
kerkerenga lange i ke nauele
ure lochloch.
4 Pomalam nga etue nenge
te ngaungau nga hatanga,
Iesus mes haka pe haka hote
nena hengeron nenge hot
ana pe kale loua tauninga
nga luana.
5 Ke het pe eusiling teua
ech langa kaliu pe talun ke
lomo sapele nena hana mur
aperia. Lomlome nena hana
mur aperia pe taunune nga
tauninga nenge kale loua nga
luana.
6 Iok, Iesus teke lake lome
Simon Petrus apena pe Si-
mon Petrus hele, "Non Soke,
lape o lome apek pule kai?"
7 Pe Iesus hele, "Iong, o
eteia ure nenge e popoia nei
ero, pe nga hoena lape o eteia
ol."
8 Pe Petrus hele, "Ero!
Lemek ero nge o lome apek."
Ol pe Iesus hele, "Nenge
teke elome apem ero, lape lek
non iong ero ol."
9 Pe Simon Petrus hele,
"Non Soke pomalam iok, o
lomo mene apek ero. O lome
perik pe palpaluk pule."
10 ✡Iesus hele, "Mele nenge
nun ke singina lemlem ke
ulolo, nun mule ero ol. Lape
lomo mene apena ol. Pe
imo nemur singimo lemlem

✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28 ✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3

ke ulolo pe mele elle nge imo
singina lemlem ero.”
11 Iesus eteia mele nenge
milmil ana ke pomalam hele
ke teke, “Mele elle nge imo
singina lemlem ero.”
12 Iok, Iesus lome nena
hana mur aperia ke het
pe heron heke mule nena
hengeron nenge hot ana.
Ke het pe la ke are mule
nga munna nga hatanga pe
onteia iri ke teke, “Ure nenge
e poia lange imo nei mai a
eteia luna pule kai?
13 Imo, nga etue nenge a
hele atat nge iau, a hetue iau
ke Hetoronga pe Non Soke.
Pe a heto ngamo nem peng-
peng iange iau non nenge po-
mam.
14 ✡Ke iau, amo Non Soke
pe amo hetoronga. E lome
apemo pe imo a lome pekng-
amo mur aperia pule.
15 ✡E poia lange imo ke
ulolo. Pomalam a poia lange
pekngamo mur pule ke po-
manga epoi ngak ia lange
imo.
16 ✡E hele ke manmanna
toto lange imo, hekuleileinga
ana hana mur iri papalauna
nge aria aehuna mur ero. Pe
pule non nenge hesongong
helenga, i palaungana nge
non nenge hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke he-
lenga nenge e heleia nei man-
manna. Pe nenge teke a poia
ana ume, iechinga lape lohot
nge imo.

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡“Iau e heleia imo
lochloch ero, iau e etei tote
mele hel nenge e hesilei hote
iri ke ulolo. Pe nei nenge
poia NeHalang nena helenga
nenge masio nga alalaha lo,
ke lohot ke manmanna nenge
hele ke teke, ‘Non nenge
ngau luluch nge iau lape hul
rumena mule nge iau.’

19 ✡“Ure nem, lape lohot
nga hoena kura pe e hele
tele lala nge imo nike. Pe
nga etue nenge ure nem lo-
hot, lape letemo manmanna
ke iau non nenge tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna
lange imo, mele nenge long
teua lek hana mur nenge e
kulosia iri, long teua iau pule.
Pe mele nenge long teua iau,
long teua i nenge kulosia
iau.”
21 Iesus poia helenga nei
ke het pe letena meena toto.
Ol pe hele, “E hele ke man-
manna lange imo. Amo e nge
imo lape tung heke iau langa
hana porekreke ngana mur
peria.”
22 Pe nena hana mur ngaria
lohot nga helenga neu pe
leteria una toto. Ol pe tenau
tele hel nge iri pe te ontei hel
ke te teke, “Itei toto nenge
non nei helele ia mai?”
23 Pe elle nge iri nenge
Iesus mutena tau tote, kila
rochroi toto nge Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus
pal nakuna lange i nenge
Iesus mutena tau tote pe
mangun lange i ke onteia

✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 ✡ **13:16:** Mat 10:24 ✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4 ✡ **13:20:** Mat 10:40

Iesus, “O onteia Iesus. I mam
helele ia itei toto?”
25 Pomalam non neu matu
haka toto nge Iesus pe onteia
i ke teke, “Non Soke o helele
ia itei toto?”
26 Pe Iesus tuacholia, “Iau
lape e panun teua ngaunga
nei nga kaliu pe e tunge lange
none. Pe non nenge e tunge
ngaunga nei lange i, ana non
lalom.” Iok, Iesus panun teua
ngaunga neu ke het pe tunge
lange Simon Iskariot tuna.
Ana non ene laka Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iu-
tas mene ngaunga nei, non
poreke ngana roro heke i
sapele.
Ol pe Iesus hele lange i ke
teke, “Utar nenge o teke o
popoia, o poia ke ueiuei.”
28 Pe helenga nenge Iesus
heleia lange Iutas, mele e nga
hatanga neu eteia luna ero.
29 Iutas i non nenge
nauelele umtutuna ana kole.
Pe pekngana nemur te teke
ma Iesus hele lala nge i ke
olol ngaunga. Pe pule te teke
ma Iesus hele lange i ke mene
umtutuna unne pe laia nge
iri nenge reria ure ero. Pe
ero.
30 Iutas mene ngaunga
ele neu nge Iesus pe i hot
sapelpele nga miliko neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe
Iesus hele, “Heueu lape te
heto haka tote Non Tuna. Pe
lape te heto haka tote Ne-
Halang pule iange Non Tuna
hemallaha hote nena hemal-
malinga.
32 ✡Pomalam NeHalang i
sipona lape hemalmalia i pe
lape poia ke ueiuei toto.
33 ✡ “Pe imo, apoi ke
pomanga tutuk mur imo
toto. Pe lape etu luluch nge
imo ke etue choro mana pe
nga hoena lape a tango rere
iau. Pe helenga nenge e
hele ia lange Iuta mur aria
papalauna mur, heueu nei
lape e hele ia lange imo pule.
Ana helenga koi, ‘Imo lape
a at nga kileng nenge etu ia
ero.’
34 ✡ “Pe e tunge hotonga
heueu ngana e lange imo:
Mutemo taua pekngamo
mur. Iau, mutek tau tote imo
pomalam imo pule mutemo
taua pekngamo mur.
35 Nenge teke mutemo taua
pekngamo mur, lape hulua
te eteia ke iau lek hana mur
imo.”

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus on-
teia Iesus, “Non Soke, iong
mam lape o lala langai?”
Pe Iesus tuacholia, “Iong
lape o nanasia iau nga lek
inga nenge eii ia heueu nei
ero. Pe lape o nanasia iau nga
hoena kura.”
37 Pe Petrus ontei mule,
“Non Soke, pomerei nenge e
nanasia iong heueu ero? E
teke e mete ke e mene mul-
lim.”
38 Pe Iesus tuacholia, “O
teke o mete ke o mene mullik
ma? E hele ke manmanna

✡ **13:27:** Ioa 13:2 ✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34
✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5

toto lange iong. Nge rou
nga uachuach pareo tang ero
kura pe o channanga hemol
ke o teke o eteia iau ero."

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange
nena hana mur, "Letemo
meena ero. Samo kikina nge
NeHalang pe samo kikina
nge iau pule.
2 Temek nena pele ana
tokola halang. Nem man-
manna iange ela ke e tatalo
ele mullimo.
3 ✡Ela ke e tatalo ele mul-
limo ke het pe lape eat tau
mule imo pe e mene imo kela
atu luluch nge iau.
4 Imo a eteia kue nenga
kileng nenge e lala ia nei."

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus,
"Non Soke mo eteia kileng
nenge o lala ia nem ero i.
Ke lape mo eteia ana kue ke
merei?"
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Iau
sipok iau esinga tele nenge
e hemallaha hote helenga
manmanna toto ngana nenge
NeHalang, pe iau kue nenge
langa maulinga ke koko
nenge NeHalang tunge. Pe
iau sipok iau kue nenge song
ke lange Temek. Kue e ero
ol."
7 ✡Pe Iesus hele lange iri,
"Nenge teke a etei tote iau
lape a eteia Temek pule. Pe
nga etue nei kela ol lape a
eteia i iange a naue ramana
nge iau ke ulolo."
8 Ol pe Pilipus hele lange
Iesus, "Non Soke, imem lape
mo ontei mule iong nga ute
e ero ol. Pe ure nenge mute-
mem tau tote ngana koi nei; O
henonoua imem nge Temere
ke mo naue nga matamem."
9 ✡Pe Iesus hele lange
Pilipus, "Pilipus etu luluch
nge imo ke mala ke ulolo,
pe pomerei nenge o teke o
eteia iau ero? Mele nenge
naue iau lo, naue Temek pule.
Pe pomerei nenge o teke e
henonoua Temek lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga
nei ero kai? Iau etu teu lu-
luch nge Temek pe Temek
tu teu luluch nge iau. He-
lenga nenge e heleia lala nge
imo nei, iau sipok lek helenga
mur ia ero. Temek nenge tu
teu luluch nge iau pe e popoia
ana ume koi nena helenga
nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga
lek helenga nenge e teke
Temek tu teu luluch nge
iau pe iau etu teu luluch
nge Temek. Pe nenge teke
letemo manmanna nga lek
helenga nem ero, iok letemo
manmanna nga urelu nenge
e hele pe te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna
toto lange imo. Mele nenge
letena manmanna nge iau,
lape hele pe urelu te lohot
manmana ke pomange iau.
Pe i lape poia ure hel nge
papalauna toto nga nenge e

✡ **14:3:** Ioa 12:26 ✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2 ✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20

popoia, iange iau e lala nge
Temek lo.
13 ✡Ure lochloch ngana
nenge a hetalaulau pe a
onteia nga iau ek lape e
poia. Pomalam lape e
hemallaha hote Temek nena
hemalmalinga palaungana.
14 Ke ure lochloch nenge a
ontei iau ia, iau lape e poia
la.”

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo
taua iau, lape a longo taua
lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia
Temek ke tunge amo halaunga e pule nenge lape tu
luluch nge imo ke koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga
laka Opepengpeng. Pe
Opepengpeng nem lape
hemallaha hote helenga
manmanna toto ngana mur
nge NeHalang lange hehei
pe hana. Pe hehei pe hana
nga ich nenge leteria manamanna nge NeHalang ero,
lemeria ero ia i iange te naue
i ero pe te eteia i ero pule.
Pe imo a eteia i iange tu teu
luluch toto nge imo.
18 Iau lape e hile sio mene
imo ke pomanga hatuong
mur ero. Lape ela pe eat tau
mule imo.
19 Etue choro mana tu ol pe
hehei pe hana nga ich lape
tenau mule iau ero ol. Pe
imo lape anau mule iau iange
lape e maul haka mule pe
etu ke e maulul ke koko. Ke
pomalam imo lape a mene
maulinga ke koko nge iau.
20 ✡Pe nga etue nenge e
maul haka mule a eteia ke
imem nai Temek imem elle
mana pe imo pe iau ita elle
mana pule.
21 Mele hel nenge muteria
taua iau tera hite lek helenga
mur pe te nanasia pe Temek
mutena taua iri nenge muteria taua iau. Pe e hetei hote
iau lange iri iange mutek
taua iri.
22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas
nenge ene Iskariot ero, Iutas
e pule) “Non Soke pomerei
toto nenge o hetei hote iong
at nge imem mana pe o hetei
hote iong lange hehei pe
hana nga ich nei ero?”
23 Pe Iesus tuacholia pe
hele lange i ke teke, “Mele
nenge mutena taua iau,
longo taua lek hengetoro
mur pe Temek lape mutena
taua mele nem. Pomalam
lape imem nai Temek moat
ke motu luluch nge i.
24 ✡Pe mele nenge mutena
taua iau ero rahite lek hengetoro mur ero. Pe helenga nemur nenge a longlonge nem
Temek nenge kulosia iau at
laka nena helenga nemur.
25 “E heleia ure nemur
lange imo nga etue nenge etu
luluch nge imo.
26 Pe Opepengpeng nenge
halaulaua imo lape Temek
hekulo sue at nge imo nga
iau ek. Pe i lape hetore imo
pe helete metene imo nga

✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13 ✡ **14:20:** Ioa 17:21-23 ✡ **14:24:** Ioa 7:16

ure lochloch ngana nenge e
heleia lange imo ke ulolo.
27 Ke iau e lala lo pe e teke
e tunge letek urana ngana
lange imo ke letemo ma ke
nek pe atu ke nek. Letemo
meena ero pe a matau ero
iange mele nga ich nei tunge
lete urana ngana nenge po-
mam lange imo ero.
28 ✡ "Imo a longe iau nge e
hele lange imo ke ulolo nenge
e hele ke e teke, 'Lape ela pe
lape eat mule nge imo.' Pe
nenge teke mutemo taua iau
lape letemo iech mana nge
ela nge Temek iange i palaun-
gana toto nge iau.
29 ✡E heleia ure nemur
lange imo nike ke nga etue
nenge te lohot, lape letemo
manmanna.
30 Iok, lape e hele sakilil
lange imo ero ol iange non
nenge nauele ich nei ngana
koi atat lo. Pe iau kikik ngak
palaungana toto nga i kikina
ngana.
31 Iau e teke kileng lochloch
ngana nga ich te eteia ke iau
mutek tau tote Temek. Ke po-
malam e poia ume lochloch
ngana nenge i sipona heleia
at nge iau.
"Iok a lohaka pe tai!"

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, "Iau uain tana
toto ngana. Pe Temek i non
nenge nauelele pe umume
nga ume nenge tetue ana
uain.
2 ✡Pe Temek lape chato
hote uain perperna mur
nenge tetu teu nge iau pe
tehei erochro. Pe perperna
nemur nenge tehei, Temek
lape ute iri ke almas mule iri
ke te chorchoro. Pomalam,
nga hoena lape nganangaria
halang toto ol.
3 Pe imo, lek helenga nenge
e heleia lange imo almasia
imo ke ulolo.
4 Nenge teke atu teu luluch
toto nge iau, iau etu teu lu-
luch toto nge imo. Nenge teke
uain penna e tuteu toto nga
uain tana, uain penna nem
lape hei. Pe uain penna e
hei mana nge i ero. Ke po-
malam mana nge imo, nenge
teke atu teu luluch nge iau
ero, lemo kerkerenga pele
ero toto nge a poia ute pele ke
lohot.
5 "Ke iau uain tana pe imo
uain perperna mur. Nenge
teke mele tu teu luluch nge
iau pe iau etu teu luluch nge
i, mele nem lape poia ure
urana ngana halang. Iange
mele nenge tu teu luluch nge
iau ero lape poia ute pele ero
toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu lu-
luch nge iau ero lape tepoi ke
pomalaka nga uain perperna
mur nenge tesau hote iri ke
te kalum. Pe uain perperna
nemur nenge pomam lape te
lochloch heke pe tesau heke
iri langa oan ngingina ngana
ke te ngaulala.
7 Nenge teke atu teu lu-
luch nge iau pe lek helenga

✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10 ✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16

mur tetu teu toto nga letemo,
lape Temek tunge utar nenge
lememo taua pe a ontei i ia.
8 ✡Pe Temek lape mene
hemalmalinga palaungana
nga etue nenge a poia ure
urana ngana mur pe a hetei
hote imo ke lek hana mur
imo.
9 “Mutek tau tote imo ke
pomange Temek nge mutena
tau tote iau. Pomalam,
letemo tu mana nge iau.
10 ✡Ke nenge teke a longo
taua lek hotonga mur letemo
lape tu mana nge iau. Po-
mange iau nge e longo taua
Temek nena hotonga mur pe
letek tu mana nge i.
11 E heleia helenga nemur
lange imo ke lek iechinga tu
hite letemo. Pe lape a iech
toto.
12 ✡Pe lek hotonga nenge e
teke a nanasia ngana koi nei;
Mutemo taua pekngamo mur
ke pomange iau nge mutek
taua imo.
13 ✡Nenge teke mele tung
heke i sipona ke mete ke
halaua pekngana mur, mele
nem mutena tau tote pekn-
gana mur.
14 ✡Ke nenge teke a poia ure
nenge e heleia lange imo ke e
teke a poia, iau pekngak mur
imo.
15 Pe lape e hetue imo ke
hengekuleilei ana hana mur
ero ol iange hengekuleilei
ana hana mur te eteia utar
nenge non nenge nauele iri
popoia ero. Iau e hetue imo
ke pekngak mur iange utar
nenge Temek hetoro iau ia e
hetore lange imo ke a eteia
pule.
16 Imo a hesilei hote iau
ero, iau e hesilei hote imo.
E hesilei hote imo pe etal
hote imo ke a poia ume
urana ngana mur pe amo
ume urana ngana nemur
nganangana lohot pe tu ke
koko. Pomalam lape Temek
tunge ure mur lange imo
nenge teke a hetalaulau pe
a onteia i nga iau ek.
17 ✡Pe lek hotonga nenge e
tunge lange imo ngana laka
nenge e teke mutemo taua
pekngamo mur.”

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 “Pe nenge teke hehei pe
hana nga ich nei te hesisia
imo a eteia ke te hesis tele iau
ke ulolo.
19 ✡Pe te hesisia imo iange
etal hote imo pe e mene hote
imo nga ich nei ke ulolo. Pe
nenge teke lemo nga ich nei
kura lape muteria tau tote
imo pe nei ero ol. Ke poma-
lam hehei pe hana nga ich nei
te hesisia imo.
20 ✡Letemo metene utar
nenge e heleia lange imo ke
ulolo. ‘Hengekuleilei ana
none i palaungana nge ana
aehuna ero.’ Ke pomalam
nenge teke tepoi poreke iau
lape tepoi poreke imo pule.
Pe nenge teke te longo taua
lek hengetoro mur lape te
longo taua lemo hengetoro
mur pule.
21 Pe iri te poia poinga ne-
mur lange imo iange iau lek

✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5 ✡ **15:12:** Ioa 13:34 ✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50 ✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14 ✡ **15:20:** Ioa 13:16

hana mur imo. Pe pule te
eteia i nenge kulosia iau at
nei ero.
22 Iau ela nge iri nga tele
ngana pe e hele lange iri lo,
pe nenge teke e hele lange
iri ero, lape te etei teu nga
poinga poreke ngana ero. Pe
nei ero. E hele lange iri ke
ulolo pe te longo ole, poma-
lam reria helenga e ero toto
ol.
23 ✡Pe mele nenge hesisia
iau hesisia Temek pule.
24 Pe mele pele kikina ero
toto nge hele pe ure te lohot
manmana. Pe iau, e helele
pe urelu te lohotot. Pe nenge
teke e poia ume nem nga
mataria nga tele ngana ero,
lape te etei teu nga poinga
poreke ngana ero. Pe nei
ero. Iri te naue ure nemur
nge epoi hote iri ke ulolo. Pe
pomerei toto nenge te hesis
apeia imem nai Temek mai?
25 ✡Pe reria poinga nei lo-
hot ke pete tote helenga hel
nenge tehas sue nga reria
hotonga mur ana alalaha lo
nenge hele ke teke, 'Iri te hes-
isia iau pe iau lek huna nga
ute e nge iri ero.'
26 ✡ "Pe imo amo Halaunga,
ngana kou tu luluch nge
Temek kura. Pe i Ope nenge
hele hote helenga man-
manna toto ngana mur nge
Temek iange lohot pengpeng
nge Temek. Pe iau lape e
hekule i ke at nge imo. Pe i
lape at ke hemallaha hote iau
lange imo pule.
27 Pe imo pule lape a hele
hote helenga manmanna toto
ngana mur ke mallaha, iange
atu luluch nge iau nga etue
nenge e talun ke e hetottoro
ke at heueu nei.

16

1 "E heleia ure lochloch
ngana nei lange imo ke a
rahite letemo manmanna
ngana mur ke kerkereng.
2 ✡Iange lape te hile hote
imo pe lape ala ke a het-
alaulau luluch nge iri nga
hengetoro ana pele ero ol.
Pe nga hoena etue e lape at.
Pe iri nenge te teke te hu-
nune imo, te teke ma reria
poinga nem pengpeng nga
NeHalang matana.
3 ✡Pe te popoia imo ke po-
mam iange te eteia Temek
ero pe te eteia iau ero pule.
4 E heleia ure nemur lange
imo nike. Pe ana etue teke
lohot ho olo, letemo metene
ke e heleia ure nemur lange
imo ke ulolo. E heleia ure ne-
mur lange imo nga tele ngana
ero iange etu luluch nge imo
kura.
5 Pe heueu nei ela mulmule
nge Temek lo. Temek nenge
kulosia iau at nei. Pe pomerei
amo e onteia iau ke pomai
ero? 'O lala langai?'
6 A onteia iau ero iange
letemo una nga ure nemur
nenge e heleia lange imo ke
ulolo."

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ "Pe helenga nenge lape
e heleia lange imo nei man-
manna toto koi. Urana nge
ela iange ela ngak nei lape

✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4 ✡ **15:26:** Ioa 14:26 ✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22 ✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16

halau tote imo. Pe nenge teke
ela ero halaunga e lape at nge
imo ero. Ke pomalam ela pe
e kulosia halaunga nem ke at
nge imo.
8 Pe nga etue nenge ana
non at, lape hemallaha hot
tote ure nemur lange hehei
pe hana nga ich nei. Ngana
laka; Poinga poreke ngana
huuna mur pe poinga mur
nenge tatu ke pengpeng
nga NeHalang matana pe
NeHalang nena haliunga
lohot ngana nge he.
9 Pe lape hemallaha hot
tote poinga poreke ngana hu
una mur iange leteria man-
manna nge iau ero.
10 Pe pule lape hemallaha
hot tote poinga mur nenge
tatu ke pengpeng nga NeHa-
lang matana iange lape ela
nge Temek pe a naue iau ero
ol.
11 ✡Pe pule lape hemal-
laha hot tote NeHalang
nena haliunga lohot ngana
nge he iange non poreke
ngana nenge nauele ich nei,
NeHalang hekou sue nena
kerkerenga ke ulolo.
12 ✡ "Lek helenga halang
tetu kura pe lape e heleia
lange imo ero iange lape a
mene ke nek ero.
13 Pe Ope nenge hele hotote
helenga manmanna ngana
mur lape at. Pe nga etue
nenge at i lape hepengia
imo pe poia imo ke a eteia
helenga manmanna ngana
mur nge NeHalang. Pe helele
ia i sipona nena helenga mur
ero. I lape longe helenga mur
pe at ke heleia lange imo. Pe
ure nemur nenge te lohotot
nga hoena lape heleia lange
imo pule.
14 Ke i lape mene lek
helenga mur pe heleia lange
imo. Nga poinga nei lape
hemallaha hote lek kerk-
erenga pe hehei pe hana te
heto heke iau.
15 Ure lochloch ngana
nenge Temek nena ia iau
lek ia pule. Ke ngana laka
nenge e hele ke e teke lape
e tunge lek helenga lange
Opepengpeng pe i lape heleia
lange imo.
16 ✡ "Etue choro mana tu ol
pe lape a naue iau ero ol. Pe
musuna pol mana lape anau
mule iau."

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana
mur hel te ontei hel nge iri,
"Helenga nenge heleia at nge
ita nei luna merei? Nenge
hele ke teke, 'Etue choro
mana tu ol pe lape a naue iau
ero ol. Pe musuna pol mana
lape anau mule iau.' Pe pule
hele ke teke, 'Iange lape ela
nge Temek'."
18 Pe te ontei hel mule,
"Helenga nenge, 'Etue choro
mana tu ol' luna merei? Ita
ta eteia utar nenge helele ia
luna ero i."
19 Iesus eteia nge te teke
te onteia i. Pomalam hele
lange iri, "Iau e hele ke e
teke, 'Etue choro mana tu ol
pe lape a naue iau ero ol pe
musuna pol mana lape anau

✡ **16:11:** Ioa 12:31 ✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2 ✡ **16:16:** Ioa 14:19

mule iau.' A ontei helelia imo
kai nga helenga nei mai?
20 E hele ke manmanna toto
lange imo. Iechinga palaun-
gana lape lohot nge hulua
nga ich nei. Pe imo lape a
tangtang pe letemo kolkol ulu
ke ahet. Pe lemo tanginga
nem lape het pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena ma-
mau a amneia melmelenga
palaungana nga hohonga
ana etue. Pe nga etue
nenge hoho ke het letena
metene melmelenga nem ero
ol, iange iech toto ia nena
mamau nge ha nga ich nei.
22 Pomalam mana nge imo.
Heueu nei lape a tangtang pe
letemo milang toto. Pe iau
lape enau mule imo kura. Pe
nga etue nenge enau mule
imo lape a iech toto pe mele
pele mene tote iechinga nem
nge imo ero.
23 ✡Nga etue nem lape a on-
teia iau nga ute ero ol. Temek
lape tunge utar nemur nenge
a onteia lange i nga iau ek.
Helenga nenge e heleia nei
manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei
a ontei ke a mene ute e nga
iau ek ero kura. Ana etue
at koloi. A ontei pe NeHa-
lang tunge la. Pe lape a iech
ele tote ure nemur nenge a
mene.

Ames Ke Kerkereng

25 "E heleia ure nemur nga
helenga opene pe nga etue
nenge atat nei, lape e poia
helenga e nge pomam ero ol.
Lape e hele ke e hemallaha
hot tote Temek lange imo.
26 Nga etue nem lape a het-
alaulau lange Temek ke ha-
laua imo nga iau ek. Pe iau
ak ume nenge e onteia i ke
halaua imo ero ol.
27 ✡Temek i sipona mutena
tau tote imo pe mutena tau
tote imo iange, mutemo tau
tote iau pe letemo man-
manna ke iau eat nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu
teu nga ich nei pe heueu nei
lape e hile ich nei pe ela mule
nge Temek."

29 Ol pe Iesus nena hana
mur te hele lange i ke te teke,
"Lem helenga nem mallaha
nge imem ol. Pe o hele nga
helenga opene ero ol.
30 Pe heueu nei mo naue
ke iong o eteia ure lochloch
pe lape mele pele onteia iong
nga onteinga e ero. Pe nem
poia imem ke letemem man-
manna toto nge oat nge Ne-
Halang."

31 Pe Iesus tuacholia,
"Letemo manmanna nge iau
lo?
32 ✡Etue nenge atat ngana
koloi at lo nenge lape imo
lochloch alot parai ke ala nga
lemo kileng mur. Pe a hilesue
iau ke iau toro etu. Pe iau
toro etu ero iange Temek tu
teu luluch nge iau ke koko."

33 ✡"E heleia ure nemur
lange imo ke atu teu luluch
nge iau pe letemo ma ke nek.
Oe, hehei pe hana nga ich nei
lape tepoi poreke imo. Pe imo

✡ **16:23:** Mat 7:7 ✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23 ✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4

ames ke kerkereng iange iau
e hekou sue ich nei ke ulolo.”

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena
hana mur ke het pe nau
haka langa lut nga tapa pe
hetalaulau ke teke,
“Temek, etue nei sauhot
lo. O tunge hemalmalinga
nem lange Tum ke o
heneue hehei pe hana.
Pomalam mana lape e
heneue hehei pe hana ke
te heto heke tote iong.
2 Pe o tunge kerkerenga
nge iau ke e muka nge hehei
pe hana lochloch. Ke po-
malam, e tunge maulinga ke
koko nge iri nemur nenge o
poia iri ke lek hana mur ia iri.
3 ✡Pe maulinga ke koko
luna, ngana kai nei mai: Te
eteia iong nge iong toro iong
NeHalang toto ngana pe te
eteia Iesus Kristus nge o ku-
los ia at.
4 ✡Ume nenge o tunge at
nge iau e poia ke het lo. Ke
e hemallaha hote lem hemal-
malinga nga ich nei ke ulolo.
5 ✡Temek, nga etue nenge
oala hote tapa pe ich ero
kura, etu luluch nge iong pe o
tunge hemalmalinga palaun-
gana at nge iau. Pe heueu
nei eat ke etu luluch mule
nge iong pe lape o tung mule
hemalmalinga nem at nge
iau.”

Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nanasia I Aria

6 “Iau, e hemallaha hote
em lange hana nenge o
tunge iri at nge iau nga ich
nei. Hana nemur iong lem
hana mur ia iri pe o tunge
iri at nge iau pe te longo
taua lem helenga ke ulolo.
7 Pe heueu nei te eteia ke
ure lochloch ngana nenge o
tunge at nge iau teat peng-
peng nge Iong.
8 Pe e tunge hengetoro
nenge o tunge at nge iau
lange iri pe te mene. Pe te
etei tote ke iau eat nge iong pe
leteria manmanna toto nge o
kulosia iau.
9 Pe iau e hetalaulau
hehei pe hana nenga ich nei
aria ero. E hetalaulau mana
hana nenge o tunge iri at nge
iau aria iange lem hana mur
ia iri.
10 Pe lek hana mur
lochloch iong lem hana mur
ia iri. Pe iong lem hana mur
lochloch iau lek hana mur ia
iri. Pe iri te hemallaha hotote
lek hemalmalinga ke ulolo.
11 Iau e lala nge iong
heueu lola pe lape etu nga
ich nei ero ol. Pe iri te tutu
nga ich nei kura. Temek,
Iong Non nge Heongana toto.
O heneue iri nga kerkerenga
nenga em, nga em nenge o
tunge at nge iau. Pomalam,
iri lape tetu ke elle ke po-
mange iong pe iau nge ita elle
mana.
12 ✡Nga etue nenge etu
luluch nge iri e nekia iri nga
kerkerenga nenga em nenge
o tunge at nge iau. Pe elle nge
iri erue ero. Non elle mana
nge iri iskeke hot ke mete ke

✡ **17:3:** 1Io 5:20 ✡ **17:4:** Ioa 4:34 ✡ **17:5:** Ioa 1:1 ✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18

amneia melmelenga palaungana. Pe ure nem lohot ke
pete tote lem helenga nenge
masio nga alalaha.
13 "Iau e lala nge iong
heueu lola. Pe e heleia
ure nemur nga etue nenge
etu nga ich kura ke hana
nemur leteria iech toto ke
mange iau nge e iech toto.
14 E heleia lem helenga
lange lem hana mur ke ulolo
pe hehei pe hana nga ich nei
singiria sisia iri. Iange iri re-
ria nga ich nei ero. Ke po-
mange iau nge lek nga ich nei
ero pule.
15 ✡Iau e onteia iong ke
o mene hote iri nga ich nei
ero. E onteia iong ke o nauele
iri ke nek nge non poreke
ngana.
16 Iange iri reria nga ich
nei ero ke pomange iau nge
lek nga ich nei ero pule.
17 Lem helenga lohot ke
manmanna ke ulolo pe o poia
lem helenga nem ke tuteu
toto nge iri. Ke o mene iri
ke lem hana mur ia iri pe o
helemlem ia iri.
18 ✡Iong o kulosia iau ke
eat nga ich nei, pomalam
mana iau e kulos hote iri ke
te haliu hote lem helenga nga
ich nei.
19 Pe e tung tote iau lange
iong ke e halaua iri. Poma-
lam, nga lem helenga man-
manna ngana lape te tung
tote iri lange iong pule."

Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Manmanna Aria

20 "Pe e hetalaulau lek
hana mur mana aria ero.
Iri hel pule nenge te longe
lek hana mur reria helenga
pe leteria manmanna nge
iau, e hetalaulau aria pule.
21 Temek, e hetalaulau
aria ke iri elle mana ke po-
mange ita nai. Iange iong otu
teu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge iong. Pe pule
e hetalaulau ke iri tetu teu
luluch nge ita nai. Pomalam
hulua lochloch ngana nga ich
leteria manmanna ke iong o
kulosia iau.
22 ✡Pe e hemalmal ia
iri ke pomange iong nge
o hemalmal ia iau. Pe e
hemalmal ia iri ke iri elle ke
pomange ita nai nge ita elle.
23 Iong otu teu luluch nge
iau pe iau etu teu luluch nge
iri ke lape te lohot ke iri elle
toto. Nga poinga nei kileng
lochloch nga ich te eteia ke
iong o kulosia iau pe mutem
taua iri ke pomange iong nge
mutem taua iau.
24 "Temek, lemek ke hana
nenge o tunge iri at nge iau
nei tetu luluch nge iau ke
te naue lek hemalmalinga
nenge lape lohot. Hemal-
malinga nem o tunge at nge
iau iange mutem tau tele
iau nike nga etue nenge
oala hote tapa pe ich ero
kura.
25 "Temek, iong non nge
pengpeng toto pe hehei pe
hana nga ich nei te eteia
iong ero. Pe iau e eteia iong
pe lek hana mur nenge te
nanasia iau te eteia ke iong
o kulosia iau at.
26 Pe e hemallaha hote
iong lange iri ke te eteia iong

✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21 ✡ **17:22:** Ume 4:32

ke ulolo. Pe kokoes lape e hemallaha hottote iong lala nge iri. Pomalam lape muteria taua pekngaria mur ke pomange iong nge mutem taua iau pe pule lape etu teu luchluch nge iri."

18

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul nena hana mur te lotele langa ech nenge Kitron ilina ele. Pe nga lamau ume e nenge te tue ae oliua tu pe Iesus pe nena hana mur tei teu langa ume neu.

2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur. Ana non eteia kileng neu iange kokoes Iesus pe nena hana mur te eukiraurau nga lamau.

3 Pomalam ana non sauhot nga ume neu. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Paresio mur te kulosia palpal hussu mur hel ke tela luluch nge Iutas. Pe pule, palinga hel ana hana mur nenge Rom te koke iri pe te lochloch ia reria lemenge mur pe rir pe palinga hel ana ure mur.

4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge lape lohot nge i ke ulolo. Pomalam i hot lange iri pe onteia iri, "A tango rere itei?"

5 Pe iri te tuacholia ke te teke, "Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret."

Pe Iesus hele, "Iau i loi." (Pe Iutas i non nenge teke tung heke Iesus lange iri. Ngana kou mes luluch nge iri pule.)

6 Te longe Iesus nge hele ke teke, "Iau i loi." Pe te ruka pe te losio langa ich.

7 Pe Iesus ontei mule iri, "A tango rere itei?"

Pe iri te hele, "Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret."

8 Pe Iesus hele la mule nge iri, "E hele lange imo ke ulolo ke e teke iau koloi. Pe nenge teke a tango rerere iau, iok a hile hote lek hana nemur ke tela."

9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena helenga nenge hele talue ke ulolo. Nenge hele ke teke, "Temek, hana nenge o tunge iri at nge iau lape enau ele iri ke nek toto.")

10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena palinga hel mese pe pasasal hote tunginga ana hana mur aria soke nena none talngana ele nenga pen tamalmal. (Ana non ene laka Malkas.)

11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, "Otal teu mule mese langa ana manga teu! Pomerei, ak melmelenga lape lohot ke pomanga Temek letena tuanin hot ngana ia. Pe iong mam o teke lemek ero ia kai?"

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur nenge Rom (pe aria soke) pe palpal hussu mur nenge Iuta te laua Iesus pe teman pakiua penna pe te kale hite.

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39

13 Pe te mene ke tela tala ia i
nge Anas. Pe Anas i ne Kaipas
uene. Pe i, tunginga ana hana
mur aria soke ia nga hesinga
neu.
14 ✡Ne Kaipas i non nenge
hetoro hite Iuta mur ke teke,
“Urana nge non elle mana
mete ke mene hulua muria.”

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pe Simon Petrus pe nein-
gana e te nanasia Iesus ke
tela. Pe neingana nem nanas
teua Iesus langa Kaipas nena
pele ana kileng koana nge hot
iange non soke neu eteia i.
16 Pe Petrus kulkulala nge
hot nga kue matana. Ol
pe Petrus neingana nem
at mule pe hele lange hei
nenge nauelele kue matana
pe mene teua Petrus la.
17 Ol pe hei neu onteia
Petrus, “Non neu nena none
laka iong pule, ae?”

Pe Petrus tuacholia ke teke,
“Ero! iau ero i!”
18 Iok, palpal hussu mur pe
hekuleileinga ana hana mur
temes ke te alelel oan iange
kileng lololo. Pe Petrus mes
luluch nge iri ke alelel oan
pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana
mur aria soke onteia Iesus
nge nena hana mur pe nga
hetoro nganngana mur.
20 Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Iau, e hetottoro nga
mallaha nga hulua lochloch
mataria. E hetottoro nga
hengetoro ana pele pe nga
NeHalang nena pele palaun-
gana nenge Iuta mur te
eukiraurau ia. Pe e heleia
helenga e nga kileng e nge
talkome ero.
21 Pe pomerei nenge o on-
teia iau? O onteia iri nenge te
longe lek helenga iange iri te
eteia utar nenge e heleia.”
22 Iesus hele ke mau pe pal-
pal hussu e tepele i nga hen-
gene pe hele, “Pomerei nenge
o heleia tunginga ana hana
mur aria soke ke pomam?”
23 Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Nenge teke e heleia
ute e nge poreke iok, o hele
hote lange hulua nemur. Pe
nenge teke e heleia ure nenge
manmanna, pomerei nenge
o tepele iau?”
24 Ol pe Anas kulosia Iesus
lange Kaipas pe rur tu hite
penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes
ke alelel oan pe te onteia i,
“Non neu nena none laka
iong pule, ae?”

Pe Petrus channanga pe
hele, “Ero, iau ero i.”
26 Petrus hele ke mau pe
tunginga ana hana mur aria
soke nena none tu lamau
pule. Non neu alona laka non
nenge Petrus pasasal hote
talngana. Ana non lohaka
pe hele lange Petrus, “E naue
iong pule nge otu luluch nge

✡ **18:14:** Ioa 11:49-51

Iesus nga ae oliua ana ume nem.”
27 ✡Pe Petrus channanga mule pule. Pe nga etue neu pengpeng pareo tang sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene hote Iesus nga ne Kaipas nena pele pe te laia i nga non soke nenge Rom nena pele. Pe Iuta mur teteu la ero iange non Rom neu, ne Pilatus, i Iuta ero. Pe nenge te teke teu la lape singiria muna nga NeHalang matana pe lape te ngaua ngaunga nenga Ingatoto ero ol.
29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei, “Huna nga utar toto nenge a mene non nei at nge iau?”
30 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Nenge teke non nei poia poinga poreke ngana e ero lape mo mene i at nge iong ero.”
31 ✡Pe ne Pilatus hele, “Imo sipomo a mene pe a amnei teu langa nena poinga mur. Pe a poia ke a nanasia lemo hotonga mur.”

Pe iri te hele, “Imem, heo ngana nge mo hune mele ke mete.”
32 ✡Reria helenga nemur pete tote Iesus nena helenga nenge hele talue ke ulolo nenge Rom mur lape te hune i.
33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga pele palaungana neu pe iua Iesus pe onteia i ke teke, “Iuta mur aria soke ma iong mam ae?”

34 Pe Iesus onteia i, “Helenga nem lohot nge iong sipom ma mele hel te heleia iau lange iong?”

35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke, “Iong mam o teke iau Iuta kai ae? Lem kileng nganangana mur pe lem tunginga ana hana papalauna mur laka nenge te mene iong at nge iau. Iong mam o poia utar toto e?”

36 Pe Iesus hele, “Iau, lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero. Toinge lek naualanga pe nekinga tunga ich nei lape lek hana mur nenge te umume nge iau, tepal pe poi ele Iuta mur nge te laua iau. Pe ero. Lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero.”

37 Ol pe ne Pilatus ontei, “Ke hehei pe hana aria naungaala ana non ma iong mam ae!?”

Pe Iesus tuacholia, “Lem helenga nem manmanna. Hehei pe hana aria naungaala ana non koi iau. Pe nga nem mana hetak hoe iau pe eat nga ich nei ke e hele hote helenga manmanna ngana. Pe iri lochloch nenge te longo lala nga helenga manmanna ngana mur te longo atat nge iau.”

38 Pe ne Pilatus ontei, “Helenga manmanna ngana mam i utar ia?”

✡ **18:27:** Ioa 13:38 ✡ **18:31:** Ioa 19:6-7 ✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33 ✡ **18:35:** Ioa 1:11

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange Iuta mur pe hele, "Iau, e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero.
39 Nga soksoko lochloch nga ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue, e tung hotote none nga tuele au ngana lange imo. Poinga nem e poia ke nanas urume lemo poinga. Lememo ke e tung hote Iuta mur aria naungaala ana non, ae?"
40 Pe iri alngaria la mule, "Ero, i ero! O tung hote Parapas at nge imem!" Pe Parapas i non nenge hunun hana pe kemkeme.

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana hana mur te nosia Iesus.
2 ✡Pe te helule rur nge matantana nenge pomanga pale pe tetal heke nga palpalna pe te heron heke hengeron kunkun ngana nge i.
3 Pe emule mana te songlele ia i ke te teke, "Masin! Iuta mur aria naungaala ana non! Lape omes ke kerkereng ol!" Pe te tepele nga ramana.
4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule pe hele lange Iuta mur, "A longo at! Lape e hele ke te mene hote i at nge imo ke anau nge i. Ke lape a eteia nge iau e hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero."
5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur matantana ngana nenge tetal heke nga palpalna pe hengeron kunkun ngana neu. Pe ne Pilatus hele lange iri, "Anau at ana non koi!"
6 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur te naue Iesus pe alngaria ke te teke, "O heon heke i nga manga toto! O heon heke i nga manga toto!"
Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke teke, "Imo sipomo a mene i pe a heon heke i nga manga toto. Iange iau, e hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero."
7 Pe Iuta mur te hele, "Imem lemem hotonga e tu. Pe mo teke non nem mete urume hotonga nem hele ngana iange i sipona hele ke teke i NeHalang Tuna."
8 Ne Pilatus longe hana nemur reria helenga pe matau toto.
9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana neu pe ontei mule Iesus, "Iong mam lem langai toto?"
Pe Iesus heleia helenga e ero.
10 Pe ne Pilatus hele, "Pomerei nenge o tuacholia iau ero? Iau lek kerkerenga nenge e hele ala am pe lek kerkerenga nenge e hele ke palinga hel ana hana mur te heon heke iong nga manga toto. O eteia nei ero kai?"
11 ✡Pe Iesus hele, "NeHalang tunge kerkerenga nem lange iong. Pe nenge teke ero

✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:9:** Mat 27:12 ✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1

mele pele nge tunge iau lange
iong ero. Pe non nenge tunge
iau lange iong, na poinga
poreke ngana mur ele haka
toto nga lem poinga poreke
ngana mur.”

12 ✡Ne Pilatus longe he-
lenga nei pe letena tuanin
rara ke teke hele ala Iesus
ana. Pe ero Iuta mur alngaria
ke te teke, “Nenge teke o
hele ala ana lape neingam ne
Kaesa ero ol. Ne Kaesa nena
ngarang toto laka mele nenge
hele ke teke i naungaala ana
non.”

13 Ne Pilatus longe helenga
nei pe mene hote Iesus lange
hot pe la ke are nga arenga
nenge te amnei urumrume
helenga mur. Nga kileng
unne nenge te hetue ke Um
Arenga. Nga helenga Hipru
te hetue ke Kapata.

14 Iok, ngaunga matana
nenge Ingatoto ana etue
mam pe lohot. Pe etue neu
i etue nenge te tatalo elele
ure mur pe lala ke sinanga
luana lo. Pe ne Pilatus hele
lange Iuta mur, “Anau at amo
naungaala ana non koi.”

15 Pe iri alngaria ke te teke,
“A mene hote i kela aheon
heke nga manga toto.”

Pe ne Pilatus onteia iri, “A
teke e heon heke amo naun-
gaala ana non nga manga
toto?”

Pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur te tu-
acholia ke te teke, “Imem
emem naungaala ana none
ero ol, ne Kaesa i toro mana.”

16 Pomalam ne Pilatus
tunge Iesus lange iri ke te
heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana
mur te mene Iesus kela.

17 Pe Iesus i sipona tak-
isia ana manga toto kela nga
Kittol ana kileng (nenge iri
Hipru te hetue ke Kolkota.)

18 Nga lamau te heon heke
i nga manga toto pe te heone
hana nai pule nga Iesus ilina
ele pe ele. Elle heon nga pen
tamalmal pe e nga pen hoihoi
pe Iesus nga tunangana.

19 Pe ne Pilatus hele ke
tehas ia helenga toto e
pe tetal heke nga manga
toto. Helenga toto neu hele
ke pomai, “IESUS NENGE
NASARET, IUTA MUR ARIA
NAUNGAALA ANA NON.”

20 Helenga toto neu tehas
ia nga helenga Hipru pe he-
lenga Latin pe helenga Krik.
Pe hulua halang te sisia he-
lenga neu iange kileng nenge
te heon heke Iesus ia, tu
rochroi mana nga tuele tana
palaungana neu.

21 Ol pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur te
hele lange ne Pilatus ke te
teke, “Iong ohas ia ke ‘Iuta
mur aria naungaala ana
non’. Pe imem mo teke ohas
ia ke pomai koi, ‘Non nei
hele ke teke i Iuta mur aria
naungaala ana non.’ ”

✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7

22 Pe ne Pilatus hele, “Utar
nenge e hele ke tehas ia tu ke
pomalalom.”

23 Iok, palinga hel ana hana
mur te hero hite Iesus nga
manga toto ke het pe te mene
nena hengeron mur nenge
hot ana pe te heronge nge iri.
Pe te mene nena hengeron
nenge teu ana pule nenge
ana simanga nga ilina ero.

24 ✡Pe te hele tele hel nge iri
ke te teke, “Nena hengeron
nei lape ta chachia ero.
Ta poia hesalanginga e ke
henonou hote non tei nenge
lape mene ke nena ia.”

Poinga nei lohot ke pete
tote NeHalang nena helenga
nenge masio nga alalaha ke
ulolo nenge hele ke teke,

“Te mene lek hengeron mur
nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga
lek hengeron nenge
teu ana
ke henonou hote non tei
nenge lape mene ke
nena ia.”

Ke palinga hel ana hana mur
te poia poinga nei.

25 ✡Iok, Iesus tana pe
tana tina pe Maria nenge
Klopas nehei pe Maria nenge
Maktala, temes rochroi nga
manga toto nenge Iesus heon
haka ia.

26 ✡Pe Iesus nena non
nenge mutena tau tote mes
pule. Ol pe Iesus naue i pe
hele lange tana ke teke, “Etak
o naue i ke pomanga tumia.”

27 Pe pule Iesus hele lange
nena non neu, “Pe iong o
naue i ke pomanga tamia.”
Ke nga etue neu pengpeng
Iesus nena non neu mene
he Maria langa nena pele ke
nauele i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure
lochloch ngana umeia ke het
lo. Ol pe hele, “E teke ein
ech.” Iesus nena helenga nei
lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga nenge masio
nga alalaha ke ulolo.

29 ✡Kaliu e nge muta ia uain
ehech ngana ma. Pe te mene
ute nge makuk pe te panun
teua la ke rumia uain neu.
Ke het pe te kale taua nga
memeta kina pe tetul heke
langa Iesus hanna.

30 Iesus inia uain neu ke
het pe hele, “Het lo.” Ol pe
Iesus palpalna tuakolo sio pe
ngana iuch hot sapele.

31 ✡Iok, ngaunga matana
nenga Ingatoto ana etue
mam pe lohot. Pe etue neu
i etue nenge te tatalo elele
ure mur. Pe Iuta mur aria
papalauna mur lemeria ero
hana nge te heon nga manga
toto nga etue palaungana
neu. Pomalam te onteia ne
Pilatus ke te teke, “O longele
imem ke mo pal hoa hana
nemur aperia kina pe mo
mene sue koluria mur nga
manga toto.”

32 Ol pe palinga hel ana
hana mur tela tala nge hana

✡ **19:24:** Psa 22:18 ✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15 ✡ **19:29:** Psa 69:21 ✡ **19:31:** Deu 21:22-23

nai nem pe te pal hoa aperia
kina ke te mete ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus
pe tenau pe mete lo. Poma-
lam te pal hoa apena kina
ero.
34 Pe palinga hel ana none
tua teua io nga Iesus alalina.
Ol pe Iesus eina pe ech te
pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure
nei nge lohot heleia ke teke
ure nei lohot ke manmanna.
Pe eteia ke teke i hele ke man-
manna. Ke imo pule lape
letemo manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot
ke pete tote NeHalang nena
helenga nenge masio nga
alalaha ke ulolo, nenge hele
ke teke, “Lape te pal hoa kina
e ero.”
37 ✡Pe NeHalang nena he-
lenga e pule nge masio nga
alalaha lo hele ke teke, “Lape
tenau lange non nenge tetue
ana io.”

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Iok, urelu lochloch
ngana nemur te lohot ke
ulo pe Iosep nenge nena
nge Arimatea lake ontei tote
Iesus koluna nge ne Pilatus
ke teke alo hite. Pe ne Pilatus
longala. Pomalam, Iosep lake
mene sue Iesus koluna. Iosep
i Iesus nena non ia pule pe
talkome letena manmanna
ngana pe heleia lange mele
ero toto iange mataua Iuta
mur aria papalauna mur hel
pule.
39 ✡Pe Nikotemus i non
nenge lake naue Iesus nga
miliko nga etuene lo, i pule
la luluch nge Iosep. Ana
non mene sini ana monri
nge meena toto. Sini nemur
teume hote ae nai eiria nge
te heluluch tele pe inangaria
ehech toto.
40 Iri nai te mene Iesus
koluna pe te ruchite nga
ruchinga hit hussu ngana. Pe
teun hite Iesus koluna ana
sini nemur. Te poia ke te
nanasia poinga nenge Iuta
mur te popoia nga aria pum
mur, nenge tealo hitite iri.
41 Iok, metenga ana ich
unne tunga kileng nenge te
heon haka Iesus ia. Pe polo
heueu ngana e nge mele kol-
una mateu ia ero kura, tunga
metenga ana ich unne neu.
42 Pe tetal teu mene Iesus
koluna nga polo neu iange
polo neu tu ke rochroi mana.
Pe pule etue neu i etue nenge
te tatalo elele ure mur nga
Israel mur aria etue palaun-
gana nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach
uruna toto kileng nonenone
kura pe Maria Mantalena
oala ke langa polo nenge
Iesus koluna mateu ia. Oala
kela pe um nenge tetal ele
nga polo hanna tunga munna
ero ol.
2 Ana hei naue ke mau pe
song langa kileng nenge Si-
mon Petrus iri nai Iesus nena
non nenge mutena tau tote te

✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **19:39:** Ioa 3:1-2

tutu ia. Song la pe hele, “Te
hemou hote Non Soke koluna
lo pe mo eteia tetal ngaria ia
ero.”
3 Ol pe Petrus iri nai i nenge
Iesus mutena tau tote neu, te
song sapele ke tela nga polo
nenge Iesus koluna mateu ia.
4 Te song ke te lala pe Iesus
nena non nenge mutena tau
tote ris tote Petrus pe song
kela sauhot tala,
5 pe teu langa polo ero.
Tatuch sio ke teke nau pe
es mene ruchinga hit hussu
ngana mur nge tema.
6 Pe Simon Petrus at ke
sauhot pe teu la pengpeng
nga polo pe naue ruchinga
hit hussu ngana nemur nge
tema.
7 Pe nenge te ruch hit Iesus
palpalna ia, te loua ke ma ke
altoto nga ruchinga hit hussu
ngana nemur.
8 Iok, Iesus nena non nenge
sauhot tala i pule nanas teu
la. Teu la pe naue ure nemur
pe letena manmanna.
9 ✡NeHalang nena helenga
nenge masio nga alalaha ke
ulolo hele ke teke, “Iesus
lape maul haka mule nga
metenga.” Helenga nei
mallaha nge iri ero kura.
10 Ol pe iri nai te lohaka pe
tela mule nga tetu ngaria.

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena
(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tang-
tang nga polo hanna ol. Pe
tatuch sio ke teke nau teu la,
12 pe naue angkelo nai
nge reria hengeron hussu
pe teare nga Iesus koluna
ma ngana. Elle are nga
Iesus palpalna ma ngana pe
elle are nga Iesus apena ma
ngana.
13 Pe te onteia hei neu, “O
tangtang ia utar?”
Pe hei neu hele, “E tang-
tang ia ak Soke koluna, ngana
i mele hel te hemou hote pe e
eteia tetal ngaria ia i ero koi.”
14 ✡Ana hei hele ke mau pe
ralele pe naue Iesus nge mes
pe lekleke i.
15 Ol pe Iesus onteia i, “O
tangtang ia utar? Pe o tango
rerere itei?”
Pe hei neu teke ma non
nenge nauelele metenga ana
ich unne neu ke hele lange i
ke teke, “Kole, nenge teke o
hemou hote Iesus koluna, o
heleia at nge iau pe mola ke
mo lolo mule at.”
16 Pe Iesus hetue hei neu
ene, “He Maria!”
Pe Maria ralele lange Iesus
pe hele nga helenga Hipru ke
teke, “*Raponi!*” (Helenga nei
luna, “Hetoronga.”)
17 ✡Ol pe Iesus hele lange i,
“Ora at nge iau ero iange e
haka lange Temek ero kura.
Ola ke o hele lange titik mur
nenge leteria manmanna nge
iau ke o teke, iau e haka
lala nge Temek nenge iri pule
Temeria pe i ak Soke ia nenge
iri pule aria Soke.”
18 Iok laol, Maria Mantal-
ena lange Iesus nena hana
mur pe hele ke teke, “E naue
Non Soke lo.” Pe nene ure ne-
mur nenge Iesus heleia lange
i nge iri pule.

✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4 ✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena hana mur te eukirau nga pele e pe tepiu ele iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur. Pe Iesus lohot mana ke mes nga tunangaria pe hele ke teke, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”

20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia penna mur pe alalina lange iri. Iesus nena hana mur leteria iech toto nge tenau mule i.

21 Pe Iesus hele mule lange iri, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam mana lape e kulosia imo ke ala.”

22 Iesus hele ke mau ke het pe ula hote eingana lange iri pe hele, “A mene Opepengpeng.

23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana ke te lasus toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule. Pe nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero, poinga poreke ngana nemur lape tetu kura.”

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai pe elle nge iri ene Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue nenge Iesus lohot nge nena hana mur Tomas tunga etue neu ero.

25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele lange i ke te teke, “Mo naue Non Soke lo!”

Pe Tomas hele lange iri, “Imo a teke a naue Iesus pe iau letek manmanna nga lemo helenga nemur ero. Nenge teke e naue kirum munna nga penna mur pe io munna nga alalina pe e rahite iri lape letek manmanna.”

26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga hoena Iesus nena hana mur tetu teu mule nga pele letena. Nga etue neu Tomas tu luluch nge iri ol. Pe tepiu ele pele matana mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at mana ke mes nga tunangaria pe hele, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”

27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, “O talue perim kukana at nga kirum munna nenga perik pe onau. Pe otul hote perim pe opoi teua nga alalik. Letem manmanna pe letem nachnai ero ol.”

28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke, “Iong NeHalang nenge e heto hekeke pe ak Non Soke iong!”

29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Urana hatong! Iong o naue iau pe letem manmanna pe iri nenge te kolkol ia iau pe leteria manmanna lape te iech toto.”

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19 ✡ **20:29:** 1Pi 1:8

30 Tehas hote alalaha nei
iange nga etue nenge Iesus tu
luluch nge nena hana mur,
poi hote merakulo mur nge
halang toto. Pe ure nemur
nenge Iesus poi hote iri nem,
halang tehas sue nga alalaha
nei ero.
31 ✡Pe nemur nenge ehas
sue iri nei, nenge poia ita
ke letera manmanna ke Iesus
i NeHalang Tuna pe i Kris-
tus. Ke nenge teke letera
manmanna nga nem, lape ta
mene maulinga ke koko nga
Iesus ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei
hot mule nge nena hana mur
nga ech nge Kalelea. (ech
nem ene e pule Tiperius) Pe
hetei hot ngana ia i poi ke
pomai:
2 Simon Petrus pe Tomas
(nenge tehau keke ke ene
Titimus) pe Nataniel (nenge
nena nge Kana nge Kalelea)
pe ne Sepeti tutuna mur pe
Iesus nena hana nai pule,
tetu ke muria elle nga lamau.
3 ✡Pe Simon Petrus hele
lange iri ke teke, “Iau lape
e lohot kela euas.” Pe iri te
hele, “Mo koko nge iong ke
itaul ta uas.” Ol pe tela ke te
lohaka sapele nga sulang. Pe
nga miliko neu ruo e ha nga
aria hoat ero toto.
4 Pe nga uach uruna kileng
matale sisio pe Iesus mes nga
peipei nga ech ilina pe nena
hana mur te naue pe te lek-
leke i.
5 Ol pe Iesus ontei hot lange
iri ke teke, “Hana, a uasia ruo
hel kau?”

Pe iri te tuachol ia ke teke,
“Ero toto i!”
6 Pe Iesus hele lange iri, “A
hesue amo hoat lakou nga
sulang ilina ele nenga pen
tamalmal. Nga lamam lape
aole ruo hel.” Iok, te hesue
hoat nem la pe te alker nge
tetak haka mule iange ruo
halang toto teha nga hoat.
7 ✡Pe Iesus nena non nenge
mutena tau tototе hele lange
Petrus, “Non Soke laka nenge
hele hot atat nge ita nem!”
Nga etue nenge Simon Petrus
longe non neu nge hele ke
teke “Non Soke laka nenge
hele hot atat nge ita nem,”
ueiuei mana kale loua nena
hengeron nenge hot ana nga
luana (iange i haka hot tele ke
ulolo) pe tamu sio nga ech pe
pasu sio ke langa peipei.
8 Pe pekngana mur teote
sulang pe teole hoat luluch
nga ruo ke tesio langa peipei
iange malang nenge sio langa
peipei sase ero. Sase ngana
ana lome iri ana non kina
lime mana. (100 mita)
9 Iok, tela ke temes nga
peipei pe te naue oan nging-
ina ngana. Pe nga oan
matana te naue ruo hel nge
makmak pe ngaunga hel
tema pule.
10 Ol pe Iesus hele lange iri
ke teke, “Ruo nenge aole iri
nem, a mene hel at.”

✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13 ✡ **21:3:** Luk 5:4-7 ✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23 ✡ **21:11:** Luk 5:6

11 ✡Iok, Simon Petrus tamu
haka nga sulang pe halaua
pekngana mur ke teole sue
hoat ke langa peipei. Pe hoat
neu muta ia ruo papalaun-
gana mur nge iri ana non
kina rahtele nai pe analoch
pe mol (153). Ruo nemur
iri halang pe hoat neu chach
poreke.
12 Ol pe Iesus hele lange
iri, “Aiat ke angau ol.” Iesus
nena hana mur te eteia ke i
Non Soke. Pe iri te here tau
helia onteinga nenge, lape
elle nge iri ontei lil hote i ke
teke, “Ia iong itei mam?”
13 Ol pe Iesus lake mene
ngaunga nem pe tunge lange
iri pe poia ruo ke pomalam
pule.
14 ✡Ke Iesus maul haka
mule nga metenga ke ulolo.
Pe hetei hot ngana ia i lange
nena hana mur hemol ngana
koi nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

15 Iok, te ngau ke het pe
Iesus onteia Simon Petrus,
“Simon, iong ne Ioanes tuna.
Imo lochloch ngana nei
mutemo taua iau, pe iong
mutem tau tote iau ma ero?”
Pe Petrus tuacholia, “Oe
Non Soke. O eteia ke iau
mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke
teke, “O nauele lek hana mur
ke nek ke pomanga o nauele
sipsip mur.”
16 ✡Pe Iesus ontei henai
ngana, “Simon iong ne Ioanes
tuna. Mutem tau tote iau ma
ero?”
Pe Simon tuacholia, “Oe
Non Soke, o eteia ke iau
mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke
teke, “Onek hite lek hana mur
ke pomanga onek hite sipsip
mur.”
17 Pe Iesus ontei hemol
ngana ke teke, “Simon iong
ne Ioanes tuna. Mutem tau
tote iau ma ero?”
Pe Petrus letena huna
iange Iesus ontei hemol ia i
ke ulolo ke teke. “Mutem taua
iau ma ero?” Ol pe Petrus
hele, “Non Soke Iong o eteia
ure lochloch ngana pe o eteia
ke mutek tau tote iong!”
Pe Iesus hele lange i ke
teke, “O nauele lek hana mur
ke nek ke pomanga o nauele
sipsip mur.
18 Pe e hele ke manmanna
toto lange iong; Nga iong
lomele ngam iong sipom o
hemele iong pe oi ke ola nga
lemem ngam. Pe nga etue
nenge o tuauna ol lape otul
hote perim pe mele at ke
hemele iong. Pe lape mene
iong langa kileng nenge
lemem ero nge ola ia.”
19 ✡(Petrus mete ngana lape
lohot ke mau kou nga Iesus
hele ngana neu. Pe nga nem
lape te heto heke tote NeHa-
lang ene.) Iesus hele ke mau
ke het pe hele, “Oi at ke o
nanasia iau.”

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele
pe naue Iesus nena non
nenge mutena tau tototo nge
nananasia iri. (I laka nenge

✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26 ✡ **21:16:** Ume 20:28 ✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14
✡ **21:20:** Ioa 13:23-25

matu haka toto nge Iesus nga
etue nenge te ngaungau pe
onteia i ke teke, “Non Soke
itei toto nenge lape tung heke
iong langa hana porekreke
ngana mur peria?”)
21 Ke Petrus naue i pe on-
teia Iesus ke teke, “Non Soke,
pe non neu lape te poia i ke
pomerei?”
22 Pe Iesus tuacholia ke
teke, “Nenge teke lemek non
nem lape tu ke maulul kela
het nga etue nenge eat mule.
Pe pomerei nenge letem una
sakilil nga ure nei? O iat ke o
nanasia iau!”
23 Ol pe Iesus nena hana
mur nenge te nananas ia i,
iri halang te longe pe te hele
ke te teke Iesus nena non
nem lape mete ero. Helenga
nenge non nem lape mete
ero Iesus heleia ero. Iesus
hele mana ke teke, “Nenge
teke lemek non nem lape tu
ke maulul kela het nga etue
nenge eat mule. Pe pomerei
nenge letem huna sakilil nga
ure nei?”
24 ✡Iesus nena non nenge
mutena tau tote esia ure
lochloch ngana nei pe heleia
helenga nemur pe has sue
iri. Pe ita ta eteia ke nena
helenga nemur manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

25 ✡Iesus poia ure lochloch
ngana hel pule. Pe nenge teke
tehas sue ure lochloch ngana
nemur nga alalaha, iau e teke
ich nei kino mana pe alalaha
nemur lape muria ero nge
tema ia.

✡ **21:24:** Ioa 19:35 ✡ **21:25:** Ioa 20:30

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

1 ✡Oe, Teopilos mur, iau
Lukas koi ehas ia alalaha
nei lange imo pe e teke e
hele mule lange imo. Nga
lek alalaha nenge ehas tele
lange imo, e has urume ure
lochloch ngana nenge Iesus
popoia pe hetottore nga etue
nenge talune ana ume,
2 ✡kela het nga etue nenge
haka langa lut nga tapa. Ana
non haka langa lut nga tapa
ero kura pe Opepengpeng ha-
laua i ke hele lange nena
hana mur nenge hesilei hote
iri. Pe i hele urume reria ume
nenge lape te poia.
3 ✡Iesus mete ke ulolo pe lo-
hot mulmule nge nena hana
mur ke etue iri ana non kina
nai (40). Pe nga etue ne-
mur, popoia ure halang ke
te esia pe leteria manmanna
ke Iesus maul haka mule nga
ana metenga lo. Nena hana
mur te esia i pe heleia Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga lange iri.
4 ✡Nga etue nenge Iesus tu
luluch nge iri kura pe tunge
helenga kerkereng ngana
nei lange iri ke teke, "Atu
nge Ierusalem mukam ke a
kulele tunginga nenge e hele
ia lange imo lo. Tunginga
nenge Temek heleia ke teke
tunge lange imo.
5 ✡Ioanes henune imo nga
ech mana. Pe nge rou pong-
nai lape a mene henuninga
nga Opepengpeng."

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

6 ✡Iesus nena hana mur
teare luluch nge i pe te on-
teia i ke te teke, "Non Soke,
lape otal haka mule Israel
kai? Nga etue nemai?"
7 ✡Pe Iesus hele, "Ure
papalaungana nemur aria
etue, Temek i sipona talue iri.
Iange i nauele ure lochloch.
Ke imo a eteia ure nemur te
lohot ngaria ero.
8 ✡Pe nga etue nenge
Opepengpeng sio at nge imo,
lape a mene kerkerenga
nenge a haliu hote iau lange
hehei pe hana lochloch. Ke
lape a haliu nge Ierusalem
pe nge Iutea lochloch pe
nge Samaria pe nga kileng
lochloch ngana nga ich."
9 Iesus helele kura pe Ne-
Halang mene heke i ke la
sapele nga lut nga tapa. Pe
hana nemur temes ke tenau
ala tote i kela lele teu nga ulu.
10 Hana nemur mataria tu
mana nga lut kura pe hana
nai nge reria hengeron hussu
te lohot ke temes luluch nge
iri.
11 ✡Pe te hele, "Imo hana
nenge Kalelea, pomere
nenge ames ke anau haka
lamana nga tapa mam? A
esia Iesus laka NeHalang

✡ **1:1:** Luk 1:3 ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33 ✡ **1:5:** Mat 3:11 ✡ **1:6:** Luk 24:21 ✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

mene heke i ke la nga lut nga
tapa lo! Pe at mule ngana,
lape pomalam mana nga
haka la ngana nem.”

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✡Ure nemur te lohotot pe
Iesus nena hana mur tetu nga
hengene nenge Oliua. Ke het
pe tei sio ke tela mule nge
Ierusalem. Pe kue sase ngana
nenge lange Ierusalem ana
lome iri ana non kina iri lime
iri analoch. (kilomita elle)
13 ✡Iok laol, tei teu lange
Ierusalem pe tei haka langa
lut nga pele letena unne
nenge te tutuia. Iri lochloch
eria koi: Petrus, Ioanes,
Ieims, Antreas, Pilipus,
Tomas, Patolomius, Mateus,
Ieims nenge Alpeus tuna,
Simon nenge seilil kina, pe
Iutas nenge Ieims tuna.
14 Iri lochloch te eukirau
ke kokoes mana ke te heta-
laulau. Iri ul hehei nemur
pe Maria nenge Iesus tana, pe
Iesus titina mur.
15 Nga etue hel nga hoena
iri lochloch ngana nenge lete-
ria manmanna te eukirau. Iri
nenge te lohot, iri ana non
kina iri rahtele elle (120). Pe
Petrus mes haka pe hele,
16 ✡“Titik mur pe liliuk mur,
imo a eteia poinga nenge
Iutas poia nem. NeHalang
nena helenga lohot ke man-
manna lo. Ke Opepengpeng
hele hote nga Teuit anna ke
teke, Iutas lape i non nenge
henonou hote hana nenge te
laua Iesus.
17 Nga tele ngana, imem
pekngamem Iutas pe i rahite
ume elle mana nenge po-
mange imem nei.”
18 ✡(Iok Iutas poia poinga
poreke ngana nem pe te olia
i nga umtutuna. Pe mene
umtutuna nem pela olia ich
unne. Pe nga ich unne nem,
ana non losio ke mete pe sana
chach pe makanna pararai
hot.
19 Hulua lochloch ngana
nenge tetu nge Ierusalem,
te longe pe te hetue kileng
neu nga reria helenga ke ene
Akaltama. Luna: Eina lele
ich.)
20 ✡Pe Petrus hele mule,
“Helenga nenge Teuit has sue
nga alalaha nenge Sam hele
ke pomai,

“ ‘Lape na pele nganngana
ero
pe mele tuia ero.’ ”

Pe hasinga e pule hele ke
teke,

“ ‘Mele lape mene munna
nga ana ume.’

21 Ke pomlam lape ta
henonou hote mele ke mene
munna ol. Pe mele nem lape
ta henonou hote nga iri hana
nenge te i lululuch nge ita
nga etue lochloch nenge Non
Soke Iesus i luluch nge ita.
22 ✡Talun ngana nga etue
nenge Ioanes henunun, ke la
het nga etue nenge NeHalang
mene heke Iesus langa lut
nga tapa.”
23 Iok laol, te henonou hot
ke hana nai. E ene Iosep
nenge te hetue ke Pasapas (pe
ene e pule Iastus). Pe e ene
Mateas.

✡ **1:12:** Luk 24:50-53 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4 ✡ **1:16:** Psa 41:9 ✡ **1:18:** Mat 27:3-8 ✡ **1:20:** Psa 69:25; 109:8 ✡ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27

24 Ol pe te hetalaulau lange
NeHalang ke pomai, “Non
Soke iong o eteia utar nenge
tuteu nga hulua lochloch
leteria. Ke pomalam o
hemallaha hote non elle
nge iri nai nei ol, nenge o
henonou hote
25 ke mene Iutas munna.
Iange Iutas hile sue ume nei
lo. Pe i kou lake amnei ana
nga kileng unne nenge lape
laia.”
26 Laol pe te mene um nai
nenge hana nai neu eria
maia, pe te saua ana maelpa
pe Mateas ene mahot ia.
Pomalam tesis luluche i lange
Iesus nena hana analoch
pe elle neu, ke mene Iutas
munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

1 ✡Pentekos ana etue at pe
iri lochloch te eukirau ke
muria elle.
2 Pe ueiuei mana ute sio
at nga tapa pe alngana po-
manga tuttula palaungana.
Sio at pe hemute pele letena
nenge te tuia.
3 ✡Ol pe te esia ute hel nge
pomanga oan remen ngana
nge la ke rongo heke iri elle
pe elle pe tu haka mana nga
houngaria.
4 ✡Te muta nga Opepeng-
peng pe te talun ke te hele nga
helenga altoto ngana mur
nenge tunge lange iri.
5 Pe nge Ierusalem, Iuta
mur hel nenge leteria metene
NeHalang ke kokoes, te tu
pule. Pe iri teat nga kileng
lochloch ngana nga ich.
6 Te longe ure neu nge lo-
hot pe teat ke te eukirau.
Teat ke te eukirau pe te rura
toto iange te longe hana ne-
mur nge te helele nga kileng
elle pe elle reria helenga mur
pengpeng.
7 Ol pe ngaria lohot pe te
hele, “Hana nemur reria nge
Kalelea pe chauling mur ia
iri.
8 Pe pomere nenge ta longe
iri nge te hele nga ita sipora
rera helenga mur mai?
9 Ita lochloch ngana nei
ta at nga kileng nemur nge
Patia pe nge Mitia, pe nge
Ilam pe nga kileng nenge
Mesapotamia pe nge Iuta pe
nge Kapatosia pe nga kileng
nenge Pontus pe Eisia pe nge
10 Prikia pe nge Pampilia
pe nge Ekipto. Pe nga kileng
nemur nenge Lipia nenge
rochroi lange Sirini. Pe ara
hel nge ita teat nge Rom.
11 (Iri nenge teat nge Rom,
hel iri Iuta pengpeng nike. Pe
hel, iri Iuta ero mukam pe
nga hoena te lohot ke iri Iuta.)
Pe ara hel nge ita teat nge Krit
pe nge Arapia. Pe ita lochloch
ngana ta longe hana nemur
nge te heleia ure papalaun-
gana nemur nenge NeHalang
popoia iri. Pe te heleia ure
nemur nga ita sipora rera he-
lenga mur pengpeng.”
12 Ngaria lohot pe leteria
lilil toto pe te ontei hel mul-
mule nge iri ke te teke, “Ure
nenge lohotot nemai, luna

✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11 ✡ **2:3:** Mat 3:11 ✡ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6

mere toto mai?”
13 Pe hel tetua sal haka ke te
teke, “Hana nemur tein iam.”

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

14 Iok, Petrus mes haka
luluch nge pekngana mur
nenge analoch pe elle nem
pe haliu ke palaungana toto
lange hulua lochloch ngana
ke teke, “Iuta mur pe imo
lochloch ngana nenge atu
nge Ierusalem, a longo at
nge iau pe e hemallaha hote
ure nenge te lohotot nei luna
lange imo.
15 Imo a teke hana nemur
tein. Pe iri tein ero iam, iange
kileng uach mana kura!
16 E hele lange imo peng-
peng, ure nenge te lohotot
nei, hetatalonga Ioel hele
talue nge nike lo. Hele ke
teke,
17 ✡ “ ‘NeHalang hele ke po-
mai koi;
Etue nemur nga hoena
nge te lohot tala nga
etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepeng-
peng ke rongo heke iri
lochloch.
Tutumo mur tata-
manna pe tutumo mur
heheina,
lape te haliu hote lek helenga
mur.
Pe lape lemo lolomele
mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna
mur,
lape tema operia rara.
18 Pe lek hekuleileinga
ana non mur,
manmanna toto ke te mene
Opepengpeng nem
pule,
ke iri pule te haliu hote
lek helenga mur.
Iri nenge tatamanna pe
heheina pule.
19-20 Pe lape epoi hote ana lala
hel nga lut nga tapa ke
pomai,
lape chaia tua ero ol, pe
kileng au mana.
Pe teio matana lape hul ke
pomanga toho.
Pe lape epoi hote ana lala
hel nge sio nga ich ke
pomai,
lape e heremenia kileng nga
toho
pe e poia kileng ke oan
ngaulele pe kileng
pulu ala mana.
Pe ure nemur lape te lohot
tala
nga NeHalang ana etue
nenge palaungana
toto.
21 Pe iri lochloch ngana nenge
te tang la nge Non Soke
ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.’ ”
22 Pe Petrus hele pule, “Imo
hana nenge Israel, a longo at
nga lek helenga. E teke e hele
urume Iesus nenge Nasaret
lange imo. Imo sipomo a
eteia ume papalaungana pe
lala mur nenge Iesus poi
hote lange imo ke a esesia lo.
Nga NeHalang lemene ngana
toto, poia ure nemur ke te
lohot ke pomalam. Iange i
teke heneue imo ke a eteia ke
i sipona kulos sue Iesus at.
23 Pe nga NeHalang lemene
ngana, tung heke Iesus langa

✡ **2:17:** Jol 2:28-32

perimo ke pomanga i sipona
letena tuanin hot ngana ia
nge nike, pe heleia ke teke
poia. Ke imo sipomo a hune
Iesus nenge a tunge i langa
hana poreke ngana mur pe-
ria ke te heon heke i ke mete.
24 Pe NeHalang hemaul
heke mule Iesus nga
metenga. Hile hote i ke mete
sapele ero, iange kerkerenga
pele nga metenga nakuna ero
nge hekou sue Iesus.
25 ✡Non Soke Teuit heleia
Iesus ke pomai,
“ ‘Kokoes mana e esesia Non
Soke.
Pe ute pele ero nge heloiloi ia
iau.
Iange ana non tu ke
rochroi mana nge iau.
26 Ke pomalam letek urana
toto pe e hele ke e iech
mana.
Pe pule singik nei lape
tuke angala mana nge
NeHalang.
27 Iange NeHalang iong, o hile
sio mene iau
ke etu nga hana nenge te
mete reria kileng ero.
Pe lape o hile sio mene lem
non nge pengpeng
ke ma ke punich nga ich
letena ero.
28 Iong, o henonoua iau nga
maulinga ana kue lo.
Ke lape o poia iau ke etu lu-
luch nge iong
pe o poia iau ke e iech
toto.’ ”
29 ✡Iok Petrus hele mule,
“Titik mur e teke e hele hot
pengpeng lange imo nge rette
Teuit. Ana non mete ke tealo
hite i lo. Pe ana polo tu luluch
nge ita ke at nga etue nenge
heueu nei.
30 ✡Pe non soke Teuit nem
i hetatalonga. Pe i eteia utar
nenge NeHalang heleia ke
teke poia. NeHalang talue he-
lenga kerkereng ngana nge
teke hemes heke Teuit nette
e ke lohot ke i naungaala ana
none, ke pomange Non Soke
Teuit i sipona.
31 ✡Iok, Non Soke Teuit
eteia utar nenge NeHalang
teke popoia, pomalam hele
urume Mesias nem maul
haka mule ngana ke teke, ana
non lape tu ke lasus nga hana
nenge te mete reria kileng
ero. Pe pule lape koluna ma
ke punich nga polo letena
ero.
32 Ke Ne Iesus nei, ngana
kou NeHalang hemaul heke
mule i nga metenga lo. Ke
imem lochloch ngana nei,
Iesus maul haka mule pe at
ke lohot nge imem. Ke ngana
koi nenge mo hele hotote ure
nemur, iange mo esia lo.
33 ✡Ke Ne Iesus nem, ngana
kou maul haka mule kela are
nga Temene penna tamalmal
lo. Pe mene Opepengpeng
nga Temene penna lo. Ke po-
manga Temene hele talaia lo
ke teke tunge lange i. Pe nena
tunginga nenge hekulo sue at
nge imem, ngana koi nenge a
esesia pe a longlonge heueu
nei.
34 ✡“Iange Non Soke Teuit
haka langa lut nga tapa ero.
Pe Iesus i toro mana haka
langa lut nga tapa. Pe Non
Soke Teuit hele ke pomai,

✡ **2:25:** Psa 16:8-11 ✡ **2:29:** 1Ki 2:10 ✡ **2:30:** 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11
✡ **2:31:** Psa 16:10 ✡ **2:33:** Ume 5:32; 7:55-56 ✡ **2:34:** Psa 110:1

“ ‘Non Soke hele lange ak Non
Soke ke pomai:
“O haka at ke oare lakoi
nga ilik ele nenga
perik tamalmal.
Oare lamai kela het nga etue
nenge,
35 e mene lem ngarang
mur, ke e talue iri nga
apem sana ene,
ke apem ana manga mur
ia iri.” ’
36 ✡ “Ke imo hana nenge
Israel, nenge nei a etei tote
ol, iange Iesus nenge a heon
heke i nem, NeHalang tal
heke tote i ke i soke toto
ol. Ke i Mesias nenge mene
mule NeHalang nena hana
mur nenge hesilei hote iri lo.”
37 Iok laol, Petrus na he-
lenga nemur tua tote hehei
pe hana leteria, ol pe hehei
pe hana nemur te hele lange
Petrus pe pekngana mur ke
mai, “Oe atong mur, pe imem
lape mopoi ke pomere mai
ol?”
38 Pe Petrus hele lange
iri ke mai koi, teke, “Imo
lochloch ngana nem, imo elle
pe elle, a hulia letemo nga
lemo poinga poreke ngana
mur, pe a mene henuninga
nga Iesus Krisus ene. Poma-
lam lape NeHalang letena
ia imo nga lemo poinga
poreke ngana mur. Pe lape
a mene tunginga nenga
Opepengpeng pule nenge
NeHalang hekulo sue at nei.
39 ✡NeHalang talue helenga
kerkereng ngana lo, nenge
teke tunge Opepengpeng
lange imo pe nge tutumo mur
pe nge hulua lochloch ngana
nenge tetu nga tau. Oe, tunge
lange iri nenge i sipona iua
iri.”
40 Pe Petrus hele hote
helenga e pule lange iri
pe hele ke kerkereng toto
lange iri ke mai, “Anau ala
amo, iange lape melmelenga
palaungana nenge NeHalang
tunge lange hana poreke
ngana mur, lape mene imo
pule!”
41 ✡Petrus na helenga tua
tote leteria pe hulua halang
toto leteria manmanna nga
helenga nemur. Ke pomalam
te mene henuninga. Ke hehei
pe hana iri ana non kina lime
iri analoch iri mol (3,000) te
lohot ke Iesus nena hana mur
nga etue neu pengpeng.

*Iri Nenge Leteria Man-
manna Nge Iesus Tetu Ngaria*

42 ✡Iok, iri lochloch ngana
nenge te hulia leteria pe
te mene henuninga nem,
kokoes mana tela nge Iesus
nena hana mur ke te hetot-
tore iri. Pe tetu ngaria pomai,
tenau hel mule nge iri ke
pomanga iri lochloch titiria
mur hel. Te eukirau pe te
ngau ke elle pe te eukirau ke
te hetalaulau.
43 Pe Iesus nena hana mur
tepoi hotote lala mur pe ure
papalaungana mur pe hulua
te esesia pe te rura toto. Pe
haria kangkanga manmana.
44 ✡Ke iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna
nge Iesus tetu manmana ke

✡ **2:36:** Ume 5:30-31 ✡ **2:39:** Isa 57:19 ✡ **2:41:** Ume 2:47; 4:4 ✡ **2:42:** Ume 20:7 ✡ **2:44:** Ume 4:32-35

muria elle, pe te tung helel
aria ure.
45 Nenge teke tetu pe mele
na ure unne sune mana, te
mene reria ure hel langa in-
gala, nem pe mele hel te olia
reria ich unne pe uruna te
laia nge mele nem.
46 Kokoes mana tela ke te
eukirau nga NeHalang nena
pele palaungana. Pe pule tela
ke te eukirau ke te ngau nga
reria pele mur. Te ngau pe
te iech pe te tung helia aria
ngaunga.
47 ✡Pe te heto heke Ne-
Halang ene pe te iech toto
iange hehei pe hana lochloch
nenge Ierusalem, leteria
urana mana nge iri. Nga etue
lochloch, NeHalang hesilei
hotote nena hana mur. Ke
nga poinga nem mana, iri
nenge NeHalang mene mule
iri pe leteria manmanna nge
Iesus, te lohot ke iri hulua
toto.

3

None Nge Apena Lul

1 Nga ulei nga etuene e,
Petrus iri nai Ioanes tei teu
lala nga NeHalang nena pele
palaungana. Tei teu lalamau
ke te hetalaulau ke pomanga
kokoes te popoia lo.
2 Pe NeHalang nena pele
palaungana neu matana, te
hetue ke ene Rerere. Pe
none nge apena lul nga i
kino ngana nike arare lamau.
Kokoes mana te takisia i ke
te laia nga pele matana neu,
ke longlong umtutuna nge
hehei pe hana nge tei teu
lala nga NeHalang nena pele
palaungana neu.
3 Iok, esia Petrus iri nai
Ioanes nge tei teu lala, pe
long umtutuna lange iri.
4 ✡Ol pe Petrus iri nai
Ioanes te nachnei hite i, pe
Petrus hele, “Onau at nge
imem!”
5 Iok, ana non naula nge iri
nai pe teke ma lape te tunge
ute lala nge i.
6 ✡Pe Petrus hele mule
lange i, “Iau lek umtutuna
ero toto koi, nenge lape e
tunge lange iong. Pe lek ure
nenge e teke e tunge lange
iong ngana koi nei; Nga Iesus
Kristus nenge Nasaret ene, e
hele lange iong ke omes haka
pe oi!”
7 La Petrus rahit heke non
neu nga penna tamalmal pe
ueiuei mana ana non apena
takaha pe mes sapele.
8 Non neu mes nga apena
pe tamu haka pe talun ke i
rara sapele. Pe i pe Petrus pe
Ioanes tei teu la sapele nga
NeHalang nena pele palaun-
gana neu letena. Pe non neu
ii pe tamtamu pe heto hekeke
NeHalang ene.
9 Pe hulua lochloch ngana
nga lamau te esia non neu
nge ii pe te longe i nge heto
hekeke NeHalang,
10 ol pe te rura toto pe
leteria tuanin rara ke te teke,
“Utar toto nenge poia non
nem ke urana mule?” Iange
tenau urume ke i non nenge
arare ke long manmana
umtutuna nga pele matana
nenge Rerere.

✡ **2:47:** Ume 6:7; 11:21 ✡ **3:4:** Ume 14:9 ✡ **3:6:** Ume 4:10; 16:18

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

11 Iok laol, hulua lochloch
ngana te longe ure neu nge
lohot pe te song ke tela nga
sauach nenge te hetue ke
Solomon na Sauach. Tela pe
non neu lau hite Petrus pe
Ioanes ke temes.
12 Pe Petrus esia hulua
lochloch ngana nemur nge
te rura ia non neu nge i
mule pe hele, “Imo hana
nenge Israel, pomere nenge
a nachnei sakililia imem ke
pomam? Imo a teke lemem
kerkerenga palaungana pe
imem toto kai, nenge mo poia
non nei ke i mule mai?
13 ✡Ra tete mur aria soke
NeHalang nenge Apraham pe
Isak pe Iakop te heto hekeke,
tunge hemalmalinga lange
nena hekuleileinga, Iesus lo.
I laka nenge a tunge i langa
hana nenge Rom peria. Pe
Pilatus hele ke teke hottaua
ute nge non nem poia ke
poreke ero, pomalam teke
papa ala ana nga helenga
pallaklaka ngana nenge a
poia lange i. Pe imo a hulia
patangamo lange i pe a toto
ita toto lange Pilatus ke a
teke, non nei mete.
14 Non nei, NeHalang nena
non toto. Ke na poinga pe na
ume mur pengpeng mana. Pe
imo lememo ero ia i ke a teke
lake mete. Pe a hele lange
Pilatus ke mene non nenge
hunun hana munna.
15 Ke imo a hune non nenge
tunge maulinga at nge ita
laka. Pe ana non, NeHalang hemaul heke mule i lo.
Imem nai mo esia ke ngana
koi nenge mo heleia.
16 Ke imem nai letemem
manmanna toto nge Iesus.
Imo a esia non nenge apena
lul nem, i urana mule nga
kerkerenga nenga Iesus ene.
Ke letemem manmanna
ngana nge Iesus laka nenge
poia non nem ke urana mule.
17 ✡ “Pe titik mur, e eteia
ke ulolo. Imo ul amo pa-
palauna mur, a poia poinga
nei lange Iesus iange a eteia
ero. Ke ngana laka nenge
lememo ero ia i.
18 Pe e hele lange imo
pengpeng, NeHalang hele
hote nga hetatalonga mur
haria nge nike lo. Nenge
hele ke teke, ‘Non Mesias
nenge at ke mene mule
nena hana mur, lape takisia
melmelenga palaungana.’
Ke nga poinga nenge a poia
nem, pete tote NeHalang hele
ngana.
19 ✡Pomalam apoi ke pomai
koi; A hulia letemo nga
lemo poinga poreke ngana
mur pe a nanasia NeHalang.
Pomalam lape NeHalang
letena porekeia imo nga lemo
poinga poreke ngana mur.
20 Nenge teke apoi ke
pomam, lape NeHalang
hekulo sue opemo ana
ngaunga at nge imo. Ke lape
kulosia Mesias nenge i sipona
henonou hote lo, ke at mene
mule nena hana mur nenge
hesilei hote iri lo. Ke Mesias
nem laka Iesus i sipona.
21 Pe i lape tunga tapa

✡ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 ✡ **3:19:** Ume 2:38

mukam ke kulele etue nenge
NeHalang talue ke teke, poia
ure lochloch ngana ke te
lohot ke heueu ngana mule.
Helenga nem, NeHalang i
sipona hele hote nga nena
hetatalonga mur haria nge
nike. Pe hetatalonga nemur,
NeHalang talue iri ke altoto
ke te poia ume nem peng-
peng.
22 ✡Ke nge nike, Moses hele
tote Ne Iesus ke mai,
“ ‘Amo Soke NeHalang lape
henonou hote mele e
nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga
ke mange iau.
Pe teke hele ke mere lange
imo,
a longo taua nena he-
lenga mur.
23 Pe mele hel nenge te longo
taua hetatalonga nem
nena helenga ero,
lape tetu teu langa NeHa-
lang nena hana mur
ero.
Pe lape NeHalang hun
sue iri ke tehet.’
24 “Pe hetatalonga lochloch
ngana nge nike, te hele hote
utar nenge te lohotot heueu
nei. Talun nge hetatalonga
Samuel pe ole lange pekn-
gana nemur nenge te nanasia
i.
25 ✡Pe imo lape a mene ure
nemur nenge hetatalonga
mur te heleia. Pe NeHalang
hele hote ure nemur nga etue
nenge, i pe lemo tete mur
te talue helenga tomunga
hel nem. Iange i hele lange
Apraham ke pomai, ‘Lape
e pete hulua lochloch nga
ich, pe petanga nem lape
at nge iong sipom alom.’
Nge nike, NeHalang tunge
helenga nem lange Apraham,
pe heueu nei, petanga nem
sio at nge imo ol.
26 ✡Ke pomalam NeHalang
henonou hote nena non pe
kulosia i ke at tala nge imo ke
pete imo pe halaua imo elle
pe elle, ke a hile lemo poinga
poreke ngana mur.”

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

1 Iok, Petrus iri nai Ioanes
te hele lala nge hehei pe
hana kura pe tunginga ana
hana mur pe non soke nenge
nauelele NeHalang nena pele
palaungana ana naungaala
mur pe Satiusi mur hel teat
ke te puris.
2 Teat pe leteria inin toto
iange Petrus iri nai Ioanes te
hetottore hehei pe hana nga
Iesus nge maul haka mule
nga metenga. Ke nem hemal-
laha hot tote ke, iri nenge te
mete lape te maul haka mule.
3 Laol pe hana papalauna
nemur te laua Petrus iri nai
Ioanes ke te teke te onteia iri
nai pe ero. Iange kileng ulei
sio lo. Pomalam tetal teua iri
langa tuele au ngana.
4 ✡Pe hulua lochloch ngana
nenge te longe iri nai reria
helenga, leteria manmanna.
Ke iri nenge leteria man-
manna te lohot ke iri ana non

✡ **3:22:** Deu 18:15, 18-19 ✡ **3:25:** Gen 22:18 ✡ **3:26:** Ume 13:46 ✡ **4:4:** Ume 2:41

kina lime iri analoch iri lime
(5,000).

5 Iok, pomange rou al-
masinga ana hana mur pe
hana nenge iri mukmuka nge
Israel mur pe hotonga ana
hetoronga mur, teat ke te
eukirau nge Ierusalem.

6 Pe tunginga ana hana
mur aria non soke, ene Anas.
Ke Anas pe Kaepas pe Ioanes
pe Aleksanta pe iri hel pule
nenge te lohot nga mata
nenge tunginga ana hana
mur, iri lochloch tela ke te
eukirau luluch nge hana
nemur.

7 Laol pe te hemesia Petrus
iri nai Ioanes nga mataria
pe te onteia iri ke pomai, "A
poia ure nei ke mere mai? A
mene lemo kerkerenga lan-
gai nenge a poia ure nei? Pe
a poia nga itei ene?"

8 Pe Opepengpeng teu ke
muta toto nge Petrus pe tua-
cholia hana nemur reria he-
lenga ke mai, "Imo almasinga
ana hana mur pe imo hana
nenge imo mukmuka nge Is-
rael mur:

9 A onteia imem nga ha-
launga nenge mo poia nge
ape lul nei. Maul ke mere?

10 ✡Imo lochloch pe imo Is-
rael mur a longo ke nek. Non
ape lul nei urana mule nga
Iesus Kristus nenge Nasaret
nena kerkerenga. Pe imo a
hune ana non ke mete nga
ana manga toto. Pe NeHa-
lang hemaul heke mule i. Pe
NeHalang nena helenga hele
ia Iesus ke mai:

11 ✡ " 'I laka, i um nenge imo
hana nenge a lelele
pele lememo ero ia.
Pe i, lohot ke i um
palaungana nenge
rahtua ele pele.'

12 ✡Maulinga at nge mele ero
ol. At mana nga Iesus ene."

13 Hana papalauna nemur
te esia Petrus pe Ioanes pe
te rura. Iange iri nai temes
ia aria seilil. Pe te eteia iri
lo, nge iri hana mana nge ra-
maria alchach ero. Pomalam
te eteia iri nai nge tetu luluch
nge Iesus.

14 Pe te esia non ape lul
nem nge mes luluch nge iri
pe te reng toto ke te hele ia
helenga e ero ol.

15 Hana papalauna nemur
te kulos hote iri nai pe te hele
tele el nge iri,

16 "Lape ta poia iri nai
ke pomere? Hehei pe
hana lochloch ngana nge
Ierusalem te esia iri nge
tepoi hote ure palaungana
nem nge hemallaha hote
NeHalang na hekerkerenga.
Ure nei, ta talkome ero ol i!

17 Teke poi, pe ta hele ke
kerkereng lange iri nai ke te
heto heke Iesus ene ero ol.
Pomalam ure nei het la koloi
pe te heloloune ero ol."

18 ✡Te iua iri nai pe te hele
ke kerkereng lange iri nai ke
te hetottoro pe te haliu nga
Iesus ene ero ol.

19 ✡Pe Petrus iri nai Ioanes
te hele, "A mil teu la. Nga
NeHalang matana, poinga tei
nge urana? Mo longo taua

✡ **4:10:** Ume 3:6, 13-16 ✡ **4:11:** Psa 118:22 ✡ **4:12:** Mat 1:21 ✡ **4:18:** Ume 5:28 ✡ **4:19:** Ume 5:29

NeHalang ma mo longo taua
imo?
20 Imem, ute pele nge ra
ele halimem ero ol iange mo
longe pe moes tote lo.”
21 Pe hana papalauna ne-
mur te hottaua ute ero toto
nge poreke nge iri nai nge
tetal teua iri nga tuele au
ngana. Pomalam, te keres
taua iri pe te kulos hote iri nai
ke tela. Iange hulua te esia
ure nem nge lohot pe te heto
heke NeHalang.
22 Pe non nenge te hemasia
i nei ana hesinga ele haka nga
ana non kina nai (40).
23 Te kulos hote Petrus iri
nai Ioanes ke het pe tela
sapele nge pekngaria mur pe
te heleia ure lochloch nenge
almasinga ana hana mur pe
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur te hele ia
lange iri.
24 ✡Iri te longe helenga ne-
mur pe iri lochloch leteria
elle pe te hetalaulau lange
NeHalang ke pomai, “Non
Soke, iong sipom oala hote
tapa pe ich pe ruach pe ure
lochloch ngana.
25 ✡Nge nike toto, Opepeng-
peng hele hot nga lem
hekuleileinga, lemem te ne
Teuit hanna ke pomai:
“ ‘Pomere nge hana lomon-
mona mur leteria inin
hali?
Pomere nge tetal hel ia
helenga ke te heporeke
Non Soke?
26 Kileng mur nga ich aria
naungaala mur
tetal helenga ke tei ia po-
long.
Hana papalauna mur pule
tetal helenga
ke te hekou sue Non Soke
pe Mesias nenge Non
soke tal hote ke mene
mule ita.’
27 ✡Oe Non Soke. Manmanna
nge Herot iri nai Pilatus te
heua hana lomonmona mur
pe Israel mur ke teare nga
tuele tana nge Ierusalem.
Tetal helenga ke te hekou
sue Iesus, lem hekuleileinga
nenge otal hote.
28 ✡Iri te poia poinga nem,
nanas mene iong lemem
ngam. Iange lohot nga lem
kerkerenga nike.
29 ✡Iok, Non Soke o nau sio at
nge imem, lem hekuleileinga
mur ke o halaua imem. Iange
hana kai te hemataua imem
mai. Ke o halaua imem ke
momes ke kerkereng toto ke
mo haliu hote lem helenga.
30 Otul hote perim ke mo
hemasia haleles mur pe
mopoi hote ure papalauna
ke hemallaha hote lem
kerkerenga. Mo poia ure
nemur nga Iesus ene, lem
hekuleileinga nenge iong
sipom otal hote.”
31 Te hetalaulau ke ulo, pe
kileng nenge te hetalaulau ia
nem rur. Pe Opepengpeng
hemute iri lochloch ke aria
seilil ke te hele hote NeHa-
lang na helenga.

*Iri Nenge Leteria Man-
manna Te Halau Hel Iri*

32 ✡Iri nenge leteria man-
manna, leteria pe ramaria

✡ **4:24:** Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✡ **4:25:** Psa 2:1-2 ✡ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13 ✡ **4:28:** Ume 2:23 ✡ **4:29:** Epe 6:19 ✡ **4:32:** Ume 2:44

elle mana. E nge iri teke i
toro nena ute ero, iange ure
lochloch te teke iri lochloch
reria.
33 NeHalang tung sue hek-
erkerenga palaungana lange
Iesus nena hekulkulonga
mur ke te haliu hote Iesus
maul haka mule ngana. Pe
pete tote iri lochloch.
34 ✡Iri lochloch reria ure pe
ute e nge alpapa nge iri ero.
Iange iri nenge reria ich pe
reria pele, te hile hotote ke
mele hel te ololia iri.
35 Pe te mene ure nemur
ururia pe te tunge lange
hekulkulonga nemur. Pe
hekulkulonga nemur te
heronge lange iri nenge reria
ure mur ero.
36 None nge ene Iosep, tana
hoe i nge Saipras. Pe ana
mata, Liuai. Pe hekulkulonga
nemur te hetue i ke ene Par-
napas. (Luna, non nge hek-
erkereng ia hehei pe hana
leteria pe halachlaua iri.)
37 Ana non pule hile hote
na ich unne ke mene uruna
pe tunge lange hekulkulonga
nemur.

5

Ananias Iri Nai Sapaera

1 Iok laol, none nge ene
Ananias iri nai nehei Sapaera
reria ich unne, mele hel te
olia pule. Pe Ananias rahite
umtutuna nenge ich neu
uruna ele.
2 ✡Nehei pule eteia pe ngata
mana. Ol pe Ananias mene
umtutuna ele mana, pe laia
nge Iesus nena hana mur
iange ele kou talkome lo.
3 ✡Pe Petrus hele lange Ana-
nias, “Pomere nenge ongata
lange Non Poreke ngana ke
o pallakaia Opepengpeng, ke
o rahit mule umtutuna ele
nga ich uruna nenge o mene
nem?
4 Ich nem te olia ero kura pe
iong lem nike. Pe te olia ke
het pe umtutuna nem, iong
lem pengpeng. Pe utar nenge
pa heke iong ke o poia poinga
nei? Iong o pallaklaka ia
none mana ero, o pallakaia
NeHalang laka nem.”
5 Ananias longe helenga
nem, pe losio pe mete sapele.
Pe iri nenge te longe ure
nem nge lohot, mataunga
palaungana laua iri.
6 Ol pe hana lolomele hel
tela ke te ruchite non neu kol-
una pe te takis hote kela tealo
hite.
7 Etue mala pol lo pe Ana-
nias nehei iteu at. Pe i eteia
utar nenge lohot tala nga
etue neu ero.
8 Ol pe Petrus onteia i, “O
hele at nge iau mukam, lemo
ich unne nenge te olia lange
imo nai, uruna kaloi?”

Pe ana hei hele, “Oe, uruna
lochloch lakalom.”
9 Ol pe Petrus hele mule
lange i, “Pomere nenge imo
nai em a ngata hel ke a to-
toia NeHalang opene ke po-
mam? Onau la, hana nenge
tealo hite em iau temes nga
pele matana neu pe lape te
takis hote iong la pule!”
10 Nga etue unne neu peng-
peng, hei neu losio pe mete
sapele. Pe hana lolomele tei

✡ **4:34:** Ume 2:45 ✡ **5:2:** Ume 4:34-35 ✡ **5:3:** Ioa 13:2

teu at pe ana hei mete lo, po-
malam te takis hote kela tealo
hite i nga ene rikena.
11 Ol pe iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna nge
Iesus, pe iri hel pule nenge te
longe ure nemur nge te lohotot, iri te matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

12 ✡Iesus nena hekulkulonga mur tepoi hote ure
papalaungana halang ke
hulua lochloch te esia. Pe
iri nenge leteria manmanna,
te lala ke te eukiraurau nga
Solomon Nena Sauach.
13 Pe iri nenge te tu nge hot,
leteria urana mana nge iri pe
teteu pulut mana pe teare luluch nge iri ero.
14 Pe hulua halang toto,
leteria manmanna nge Iesus
pe teteu kela te koko teu nge
Iesus nena hana mur.
15 Ol pe hehei pe hana tela
ke te takis hote iri nenge singiria haleles ke teat ke te
emara sue iri nga hete mur
nga kue ilina. Pomalam,
Petrus itoto pe opene ma hite
iri pe temaul.
16 Pe hulua lochlolch ngana
nga kileng nemur nenge tetu
rochroi nge Ierusalem, te
longe pe iri pule te takis hote
haleles kina mur pe iri nenge
uneinei poia iri. Te atia iri
pe Iesus nena hana mur te
hemas mule iri lochloch.

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

17 Ol pe tunginga ana hana
mur aria soke pe pekngana
mur nenge iri Satiusi, te esia
ure nemur nenge Iesus nena
hana mur te poia pe saria
keke iri.
18 Pomalam te lohaka pe
telaua Petrus iri nai Ioanes pe
tetal teua iri langa tuele au
ngana, kela tetu luluch nge
hana porekreke ngana mur.
19 ✡Pe nga miliko NeHalang
nena angkelo e loe tuele au
ngana neu matana pe mene
hote Petrus iri nai Ioanes pe
hele lange iri ke mai,
20 “Ala ke a mes nga NeHalang nena pele palaungana
letena pe a hemallaha hote
helenga lange hehei pe hana
ke nek nga tunga heueu
ngana nei.”
21 Iok laol, uach sio pe iri
nai teteu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana
pe te talun ke te hetottore
hehei pe hana ke pomanga
NeHalang nena angkelo neu
heleia lo. Pe Anas iriul pekngana mur te iua hana papalauna nenge Israel te eukirau. Pe te hekulo helenga
langa tuele au ngana ke te
mene Petrus iri nai Ioanes at.
22 Iok palpal hussu mur tela
ke te lohot nga tuele au ngana
pe Iesus nena hana nai neu
iri ero lo. Ol pe tela mule pe
te hele lange hana papalauna
nemur ke mai,
23 “Mola ke mo lohot lamau
pe mo esia piunga lochloch
ngana nga tuele chantom
ngana neu, aria chaunga
tetu ke tekerkereng. Pe
naualanga nemur nenge te
umume lamau, temes ke te

✡ **5:12:** Ume 2:43; 14:3 ✡ **5:19:** Ume 12:7-10

ronge piunga lochloch. Iok,
mo lohe piunga e ke moi teu
la, pe hana nemur iri ero."
24 Nga etue nem, hana pa-
palauna mur pe non soke
nenge nauelele palpal hussu
mur nga NeHalang nena pele
pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur te longe
ke mau, pe ngaria lohot pe
leteria tuanin rara ke te teke,
hana pane tela ke merei?
25 Ol pe none at pe hele, "A
nau at, hana nenge atal teua
iri langa tuele au ngana nem,
ngaria kou te hetottore hehei
pe hana nga NeHalang nena
pele palaungana letena."
26 Ol pe palpal hussu mur
iriul aria soke, tela ke te mene
iri pe te mene iri ke nek mana
pe te poia ute hel lange iri
ero, iange te mataua hulua
lochloch ngana nemur nge
lape telope aria um.
27 Iok laol, palpal hussu
nemur te mene iri ke tela
te hemesia iri nga hana
nenge te longlongo helenga
mataria. Pe Anas lohaka pe
hele,
28 ✡ "Imem moheo ele tote
imo nge a hetore hehei pe
hana nga non nem ene. Pe
ero. Imo a hetottoro pe
kura, ke hehei pe hana nga
kileng lochloch ngana nge
Ierusalem te longe lemo he-
lenga mur lo. Pe pule, imo a
tue helenga at nge imem ke
a teke mo hune non nem ke
mete."
29 ✡Pe Petrus iri ul Iesus
nena hekulkulonga mur te
tuacholia hana nemur reria
helenga ke mai, "Imem mo
nanas tau pulut mene hana
pele hel nga ich nei reria he-
lenga ero. Mo nanas mene
NeHalang na helenga mur!"
30 Imo a heon heke Iesus
nga manga toto, ke nga
poinga nem, a hune i ke
mete. Pe ratete mur aria Soke
NeHalang hemaul heke mule
i nga metenga lo.
31 ✡Pe mene heke i kela
hetakile nga ilina nga penna
tamalmal. Nga lamau Iesus
lohot ke i naungaala ana non
pe hemasinga ana non. Iange
NeHalang teke Israel mur
te hulia leteria pe te mene
maulinga ke koko.
32 Imem mo esia utar nenge
NeHalang poia lo. Pe imem
toro ero. Imem ul Opepeng-
peng. I laka, NeHalang nena
tunginga nenge tunge lange
iri nenge te longo taua i.
33 Iri hana papalauna
nemur nge Israel, te longe
ke mau pe leteria inin toto
nenge te teke te hune Iesus
nena hana mur ke te mete.
34 Pe ero, Non Paresio e
nge ene Kamaliel mes haka
nga hana papalauna nemur
leteria pe hele ke teke, te
mene hote Iesus nena hana
mur kela temes pol nge hot
mukam. Ana non i hotonga
ana hetoronga ke hulua
lochloch ngana tepoi ke nek
lala nge i.
35 Pe hele lange hana pa-
palauna nemur ke mai, "Imo
hana nenge Israel, anau ke
nek toto nga utar nenge a
teke a popoia lala nge hana

✡ **5:28:** Mat 27:25 ✡ **5:29:** Ume 4:19 ✡ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2

nemur.
36 ✡A eteia, nga lia man-
mana none nge ene Tiutas
lohot pe teke i non palaun-
gana pe na kerkerenga ha-
lang. Pe hana iri ana non
kina iri ana non kina elle
(400) leteria manmanna nge
i pe te nanasia i. Pe nga etue
nenge te hune i ke mete, nena
hana mur te ua parai pe tepoi
hote ume pele ero.
37 Iok, nga hoena Iutas
nenge na nge Kalelea lohaka.
Lohaka nga etue nenga
sisalanga nge hehei pe hana
lohot, ke tehas susue eria.
Ana non teu nga hulua leteria
ke te nanasia i ke tepoi heke
hunelinga, iange lemeria ero
ure neu nge lohot. Iok te
hune i ke mete pe iri lochloch
ngana nenge te nanasia i nem
te ua parai pule.
38 Pe nga ure nenge lohot
heueu nei, e hele lange imo
pengpeng, a poia ute lange
hana nemur ero toto. A hile
hote iri ke tela! Iange nenge
teke ure nenge te popoia nei,
iri siporia tepoi heke mene,
lape ure nem sisparai sio
mule.
39 Pe nenge teke NeHalang
i sipona poi heke, imo
nakumo ero toto nge apoi
ele iri. Nenge teke apoi
poreke iri heueu, apoi poreke
NeHalang ke ulolo!" Laol pe
hana papalauna nemur te
nanas mene Kamaliel nena
helenga.
40 ✡Iok, teiu teu mule Iesus
na hekulkulonga nemur at pe
te palia iri. Te palia iri ke het
pe te hele ke kerkereng toto
mule lange iri ke te hetore
hehei pe hana nga Iesus ene
ero ol. Ke het pe te kulos hote
iri ke tela sapele.
41 ✡Iok laol, hekulkulonga
nemur te hile sue hana pa-
palauna nemur ke tela ol pe
te iech toto iange NeHalang
teke nakuria nge te mene
meinga palaungana toto nga
Iesus ene.
42 Pe kokoes mana nga
etue lochloch tela ke te
haliu hotote NeHalang nena
helenga urana toto ngana
lala nge hehei pe hana nge
reria pele mur, pe pule nga
NeHalang nena pele palaun-
gana letena. Te haliu hote
helenga urana toto ngana
nenge Iesus i sipona i Mesias,
nenge NeHalang kulosia ke
at mene mule hehei pe hana
nenge NeHalang hesilei hote
iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

1 ✡Iok nga etue nemur iri
nenge leteria manmanna nge
Iesus te lohot ke iri halang
toto. Ol pe ngunngunuga e
lohaka nge Iuta mur nenge
te helelia helenga Krik iri ul
Iuta mur nenge iri Iuta peng-
peng. Pe ngunngununga
nem, huna nga ngaunga
nenge te heronge ke kokoes
lange pakar mur nga etue elle
pe elle. Iange hei pakar mur
nenge Krik nem, te menmene
aria ngaunga ke nek ero.

✡ **5:36:** Ume 21:38 ✡ **5:40:** Ume 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ✡ **6:1:** Ume 4:35

Pomalam te ngungu nge iri
nemur nenge Iuta pengpeng.
2 Ol pe Iesus nena hana iri
analoch pe nai nem te euki-
raua iri lochloch nenge lete-
ria manmanna nge Iesus pe
te hele lange iri ke pomai,
“Nenge teke mo hilesue ume
nenge mo hetottore hehei pe
hana nga NeHalang nena he-
lenga pela mo herongo mul-
mule amo ngaunga, panem
urana ero.
3 Ke pomalam, kole mur,
imo sipomo a hesilei hot ke
hana iri rahtele nai nge imo
mule, ke tenau ele ume nem.
A henonou hote mele hel nge
Opepengpeng muta nge iri,
pe leteria pe reria poinga
mur urana mana.
4 Pe imem, lape motu
pengpeng nga ume nenge mo
hetalaulau pe mo hetottore
hehei pe hana nga NeHalang
nena helenga mur.”

5 Iok laol, iri lochloch
lemeria ke te teke tepoi ke
pomanga Iesus nena hana
mur te hele ngaria. Pomalam
te henonou hote Stipen, non
nenge letena manmanna
ngana tuke kerkereng toto,
pe Opepengpeng muta nge
i. Pe pule Pililpus pe Proko-
rus pe Nikanor pe Timon
pe Parmenas pe Nikolaus.
Nikolaus i nena nge Antiok
pe i koko teu luluch nge Iuta
mur nge leteria manmanna
nge NeHalang.
6 Iok, te mene hana nemur
ke te laia iri nge Iesus nena
hana mur ke tetal heke peria
nge iri pe te hetalaulau haka
nge iri.
7 ✡Pe NeHalang nena
helenga song ke ronge kileng
lochloch ngana. Pe hehei pe
hana halang nge Ierusalem
te lohot ke Iesus nena hana
mur ia iri. Pe tunginga ana
hana mur halang, leteria
manmanna nga NeHalang
nena helenga pule pe te
nanasia.

Te Laua Stipen

8 Iok, Stipen i non nenge
NeHalang pete tote i, pe
tunge na kerkerenga palaun-
gana nenge poi hote ure
papalaungana hel nga hulua
leteria ke te esesia.
9 Ol pe hana hel teat ke ir-
iul Stipen tetak huluelia he-
lenga. Pe hana nemur ria
hetoronga ana pele e nge te
hetue ke ene, hana nenge
iri siporia tenau ele iri. Pe
hana nemur reria nge Sirini
pe Aleksantria, pe pekngaria
hel pule teat nga ich nenge
Silisia pe Eisia.
10 ✡Pe Opepengpeng helete
matana tote Stipen ke hana
nemur nakuria ero nge
te hekou sue Stipen nga
helenga.

11 Ol pe la teol hite hana
hel, nenge te pallaklaka ke
te teke, “Mo longe Stipen nge
hele poreke tote NeHalang iri
nai Moses.”
12 Ke nga poinga nei te
hesosolos heke tote hehei pe
hana pe hana papalauna pe
hotonga ana hetoronga mur
leteria ke telaua Stipen. Pe

✡ **6:7:** Ume 2:41; 16:5 ✡ **6:10:** Luk 21:15

la te hemesia nga hana pa-
palauna nenge te longlongo
helenga mataria nga NeHa-
lang nena pele palaungana
letena.
13 Pe te mene teua hana
hel pule kela te channanga
ke te teke, “Non nei, kokoes
mana, hele poreke NeHalang
na pele pe Moses nena ho-
tonga mur.
14 Pe pule, mo longe i
nge hele ke teke, Iesus
nenge Nasaret nem lape
toto sue NeHalang nena pele
palaungana nei, pe hetaua
rera poinga mur nenge rette
Moses tung sue at nge ita nge
nike.”
15 Ol pe hana papalauna
nemur te nachnei hit tote
Stipen, pe te esia Stipen nge
nakuna pomalaka nga NeHa-
lang nena angkelo toto.

7

*Stipen Hele Nga Hana Pa-
palauna Nemur Mataria*

1 Iok, non soke nenga
tunginga ana hana mur,
onteia Stipen ke teke, “Ure
nemur nenge hana nei te hele
hotote atat nge imem nemai,
manmanna kai?”
2 ✡Pe Stipen tuacholia lange
hana papalauna nemur ke
mai, “Titik mur pe temek
mur, a longo at nge iau
mukam! Nge nike, rette
Apraham tu nge Haran
ero kura pe NeHalang Non
Palaungana nenge nena
hemalmalinga nenge sina ala
toto, lohot nge i nga tuele
tana nge Mesapotamia.
3 Pe hele lange i ke teke,
‘O hile sue lem kileng pe
lem hana mur pe ola ke otu
nga ich nge lape e henonoua
lange iong.’
4 ✡“Pomalam Apraham lo-
haka nga na kileng huna nge
Saltea pe la ke tu nge Haran.
Iok, Apraham temene mete
ke het pe NeHalang kulosia i
ke at nga ich nenge a tutuia
nei.
5 ✡NeHalang tunge ich
unne lange Apraham ero
toto. Pe NeHalang hele
ke manmanna toto ke teke
tunge ich neu lange Apraham
pe na tete mur ke rea ich.
NeHalang hele hote helenga
kerkereng ngana nem pe
Apraham hoe tutuna mur hel
ero kura.
6 ✡Ke NeHalang hele lange
Apraham ke mai koi, ‘Iong
lem tete mur lape tetu nga
kileng tau ngana e nga ich
nenge iri siporia reria ia ero.
Pe lape tetu ke te hekuleilei
menmene iri nga kileng nem.
Pe hana nga kileng nem,
lape tepoi poreke tote iri ke
hesinga iri ana non kina iri
ana non kina elle. (400)
7 ✡Pe lape e poia ure
meena ngana ke lohot nge
hana nenge lemtete mur te
umume nge iri nem. Pe lape
nga hoena lem tete mur te ua
hot nga kileng neu pe teat ke
te heto heke iau nga kileng
nei.’
8 ✡Ol pe NeHalang hele

✡ **7:2:** Gen 11:31; 12:1 ✡ **7:4:** Gen 11:31–12:5 ✡ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8
✡ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40 ✡ **7:7:** Exo 3:12 ✡ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4

lange Apraham ke terir us.
Ke nga poinga nenge terir us,
poinga nem helete metene iri
nga NeHalang nena helenga
tomunga hel nenge heleia
lange Apraham. Ke Apraham
i Isak temene. Pe Isak, tana
hoe i ke ana etue iri rahtele
mol, pe temene Apraham rir
us sapele. Pe nga hoena Isak
lohot ke i Iakop temene. Pe
Iakop hoe ra tete mur ke hana
analoch pe nai nem.

9 ✡ "Pe Iakop tutuna nemur
saria keke tiria Iosep pe te
mene i lange hana lomon-
mona ngana mur ke te olia i
pe te mene sapele i ke lange
Ekipto. Pe NeHalang tu lu-
luch toto nge Iosep.

10 ✡Ke nauele tote i nga
ure meena ngana mur nenge
lohotot nge i. Pe pule
tunge letematana ngana
palaungana toto lange i. Ke
nem poia Parao, non soke
nenge Ekipto, ke lemene tau
tote i. Pomalam Parao talue
Iosep ke nauele kileng nenge
Ekipto, pe pule nauele ure
lochloch ngana nenga Parao
na pele.

11 ✡ "Laol pe uringa palaun-
gana lohot sapele nga kileng
lochloch ngana nenge Ekipto.
Pe nge Kanan, rera tete ne-
mur te uri.

12 Ol pe Iakop longe nge te
teke ngaunga kou nge Ekipto.
Pomalam kulosia tutuna mur
ke tela.

13 ✡Iok, tela mule henai
ngana pe Iosep hemallaha
hote i lange titina mur pe
Parao eteia ke Iosep titina
mur teat.

14 ✡Ke het pe, Iosep hekulo
lange temene Iakop pe hele
lange i ke teke, iri lochloch
te lohaka pe tela nge Ekipto.
Pe iri lochloch ngana nenge
tetu lamau iri ana non kina
iri mol pe analoch pe lime
(75).

15 ✡Iok laol, Iakop sio la
sapele nge Ekipto. Pe nge
Ekipto i pe ra tete hana ne-
mur te mete.

16 ✡Pe te takis mule koluria
kela tealo hite iri nge Sekem,
nga metenga ana polo nenge
Apraham olia nga umtutuna
lange hana nenge te lohot
nga mata nenge iri Hamor.

17 ✡ "Iok, etue at rochroi lo,
nenge lape NeHalang nena
helenga utona nenge heleia
lange Apraham lape lohot ke
manmanna. Pe Israel mur
nenge tetu nge Ekipto neu iri
hulua toto ol.

18 Iok, none nge altoto ol
lohot ke i naungaala ana non
nge Ekipto. Pe i eteia Iosep
ero iange Iosep mete ke mala
lo.

19 ✡Pe ana non pallakaia
rera tete hana nemur ke
poia poinga poreke toto
ngana lange iri. Poia iri ke
tesau hote tuturia mur nenge
kinkino ke te mete.

20 ✡ "Pe nga etue nenge
Moses tana hoe i, NeHalang
lemene tau tote Moses. Pe
tenau ele i nga temene na
pele ke teio iri mol.

✡ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23 ✡ **7:10:** Gen 41:37-44 ✡ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✡ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✡ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✡ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✡ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✡ **7:17:** Exo 1:7-8 ✡ **7:19:** Exo 1:11-22 ✡ **7:20:** Exo 2:2 ✡ **7:21:** Exo 2:3-10

21 ✡Pe nga etue nenge tesau
hote i, naungaala ana non
nem tuna hei ngana mene i
pe nauele i ke pomanga tuna
toto. Pe nauele i kela i soke.
22 Iok laol, Moses hele
ngana pe ana ume mur lohot
ke urana toto, iange mene
tote hengetoro nenge Ekipto
mur ke nek toto.

23 "Iok nga etue nenge
Moses ana hesinga iri ana
non kina iri nai, (40) teke
irara kela nau toto pekngana
Israel mur.
24 ✡Ol pe esia non Ekipto e
nge poi poreke tote non Israel
e. Pomalam Moses halaua
non Israel neu ke hune non
Ekipto neu.
25 Pe Moses teke ma hana
nenge Israel te eteia ke, i
sipona nge NeHalang talue i
ke halaua iri ke mene hote iri
nge Ekipto. Pe ero! Leteria
mallaha ero toto!
26 Iok poma ngerou, Moses
esia hana Israel nai nge tepal
helel. Ol pe Moses lake poi
hele iri pe hele lange iri ke
mai, 'Imo nai nem! Imo elle
mana iam, iange lemo nge
Israel. Pe pomere apal hel
mule nge imo?'

27 "Pe non nenge teke palia
neingana neu hepuo sose
Moses pe hele, 'Itei panenge
talue iong ke emem soke iong
pe o nauele imem pamam?
28 ✡O teke o hune iau ke
pomanga non Ekipto nenge o
hune nge lona ma?'
29 ✡Moses longe helenga
neu pe ua sapelpele kela tu
nga Mitian mur reria ich pe
lei ke tutuna mur nai.
30 ✡ "Iok, hesinga iri ana
non kina nai (40) het, pe
NeHalang nena angkelo e
lohot nge Moses nga ich
sana lomona e nge rochroi
langa hengene nenge Sinai.
Angkelo neu lohot nge Moses
ke manga oan remenmen
ngana nge ngau lalala nga ae
tana sune nge mes.
31 Moses esia ke mau pe
letena tuanin rara ia ke ha-
lang pe teke nau ke nek toto.
Iok, la rochroi toto ke teke
nau ke nek pe longe Non Soke
nge hele lange i ke teke,
32 'Iau NeHalang, lem tete
mur aria Non Soke. Lem
tete mur Apraham pe Isak
pe Iakop, te heto hekeke iau.'
Moses longe ke mau ol pe
loiloi pe matau toto ke naula
mule ero ol.
33 "Pe Non Soke NeHalang
hele lange i, 'Opoi hote ae
ulina nenga apem, iange ich
unne nenge o mesia nem, heo
ngana toto.
34 E esia poinga poreke
ngana nenge te poia lange
lek hana mur nge Ekipto ke
ulolo. Pe e longe iri nge te
tangtang ke ngana koi nenge
esio at ke e teke e mene mule
iri nga hana nenge Ekipto
peria. Pomalam, oat nge iau
ol pe lape e kulosia iong ke
ola mule nge Ekipto.'
35 ✡ "Pe Moses nei, i sipona
laka nenge Israel mur leme-
ria ero ia i, pe te hele lange i
ke te teke, 'Itei panenge talue
iong ke emem Soke iong pe

✡ **7:24:** Exo 2:11-15 ✡ **7:28:** Exo 2:14 ✡ **7:29:** Exo 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Exo 3:1-10 ✡ **7:35:** Exo 2:14

o nauele imem pamam?' Ke
ana non i sipona koloi nenge
NeHalang kulosia na angkelo
ke hele lala nge i nga oan
sapelala ngana nei. Nenge
hele lange i ke teke, la mule
nge Ekipto ke mukaia Israel
mur ke te ua toto nga kileng
nem.
36 ✡Iok, Moses mene hote
Israel mur nge Ekipto. Pe
nge Ekipto, NeHalang hek-
erkereng ia i ke poi hote
merakulo mur. Pe poia hel
pule nenge tei tele nga ru-
ach nenge ene Ruach Remen-
men. Pe pule nga ich sana
lomona nge teii ia ke hesinga
iri ana non kina nai (40).
37 ✡ "Pe Moses nei, i sipona
laka hele ke teke, 'NeHalang
lape kulosia hetatalonga e
nge mange iau ke lape at. Pe
hetatalonga nem, i mele e nge
imo pengpeng.'
38 ✡Pe ana Moses laka
nenge tu luluch nge rera tete
mur nga ich sana lomona,
pe NeHalang nena angkelo
hele lala nge i, nga hengene
nenge Sinai. Pe i nge mene
NeHalang nena helenga
urana toto ngana nenge
maulinga ana pe tunge at nge
ita.
39 "Pe ero! Ratete mur
lemeria ero nge te longo
lange i. Te hile hote i iange
lemeria toto nge tela mule
nge Ekipto.
40 ✡Ke pomalam te hele
lange Aron ke te teke, 'O
ume hote ara ae tapuna e
ke imuka nge ita ol. Iange
Moses nenge mene hote ita
nge Ekipto koi, ta eteia la
ngana ero ol!'
41 ✡Ke nga etue neu, te les
hote ae tapuna e nge nakuna
pomalaka nga pulumakau
tuna. Pe te tunge reria
tunginga mur pe te heto
hekeke aria soke ae tapuna
nenge iri siporia te ume hote
nga peria.
42 ✡Pomalam, NeHalang
hul patangana lange iri pe
iri te heto heke itoch mur, pe
teio pe chaia nga tapa sana.
Pe poinga nenge te poia nem,
pete tote hetatalonga mur
tehas ngaria nenge te teke:
" 'Imo hana nenge Israel!
Hesinga iri ana non kina
nai (40)
nenge atu manaia nga ich
sana lomona nem,
a hunune pulumakau pe
sipsip mur,
ke a teke lemo tunginga mur
nenge at nge iau.
Pe tunginga nemur, at
nge iau ero toto.
43 Amo soke Molek, nenge
imo sipomo aume
hote,
laka nena pelpele ana
as palaungana nenge a
takis rerere nem.
Pe itoch Repan opene laka
nenge a takis rerere
nem pule,
amo soke itoch nenge a
heto hekeke.
Imo, a heto hekeke ae tapuna
nemur
nenge imo sipomo ales
hote iri.

✡ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33 ✡ **7:37:** Deu 18:15 ✡ **7:38:** Exo 19:3
✡ **7:40:** Exo 32:1 ✡ **7:41:** Exo 32:2-6 ✡ **7:42:** Amo 5:25-27

Ke pomalam, lape e kulos
hote imo ke a ume
ke a amnei amo nga
kileng tau ngana e.
Ana kileng, lape ai ke a hile
kileng Papilon pe ala
toto.'
44 "Iok, nga etue nenge
ratete mur tetu nga ich sana
lomona, te umeia NeHalang
nena pelpele ke nanas tau
pengpeng ia opene nenge
NeHalang henonoua lange
Moses.
45 ✡Iok, ita ratete mur te
mene loloune pelpele nem
nge tetemeria mur, pe Iosua i
muka nge iri kela te mene ich.
Ich neu, hana lomonmona
ngana mur te tuia mukam.
Pe nga etue nenge ratete mur
iriul Iosua tela, NeHalang he-
lope hote hana lomonmona
ngana nemur pe iri te mene
ich nem sapele. Pe te hemes
heke mule pelpele nem nga
ich neu, pe tu ke mala toto ke
langa Teuit ana etue.
46 ✡Pe NeHalang poi ke
urana toto lange Teuit.
Pe Teuit hetalaulau lange
NeHalang pe hele ke teke
lape umeia Iakop ana soke
NeHalang na pele urana toto
ngana e.
47 ✡Pe ero. Nga hoena
toto ol, Solomon hemes heke
NeHalang nena pele palaun-
gana nem.
48 "Pe NeHalang Nge I Soke
Nga Lut Toto, tu teu nga pele
nenge hana te umeia nga pe-
ria ero. Ke pomanga hetata-
longa hele ngana nge hele ke
teke,
49 ✡ " 'Non Soke NeHalang
hele ke teke,
Mullik nenge eare
pe enau ele kileng
lochloch ngana nga
ich,
ngana kou tu nga lut nga
tapa.
Pe ich nei apek munna nge
etal hekeke ia.
Ke imo mam a teke a umeia
lek pele e nge mere?
Pe lape kileng unne
nenge lape e arare ia,
tu langai?
50 Pe iau ma nenge e ume hote
ure lochloch ngana ne-
mur mam.' "
51 ✡Iok, Stipen hele lange
hana papalauna nemur ke
mai, "Imo hana nemur,
a longo ole tototo iam!
Letemo pe ramamo hit toto
ke pomange hana nenge
lemeria ero toto NeHalang.
Pe talngamo nemur, tehit
toto nge te longe NeHalang
nena helenga mur! Apoi ke
pomalaka nge lemo tete mur
toto, ke lememo ero toto nge
a longlonge Opepengpeng
nena helenga mur.
52 ✡Nge nike, NeHalang
nena hetatalonga mur te
haliu ke te teke, lape NeHa-
lang i sipona nena none nge
pengpeng toto lape at. Pe
imo lemo tete mur te hun
lapue hetatalonga nemur.
Pe heueu nei, imo sipona a
tunge NeHalang nena non
nenge hetatalonga mur te
helele ia nem, ke langa hana
porekreke ngana mur peria,
ke te hune i ke mete lo.

✡ **7:45:** Jos 3:14-17 ✡ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1-38 ✡ **7:49:** Isa 66:1-2
✡ **7:51:** Isa 63:10 ✡ **7:52:** Mat 23:31

53 Imo sipomo a mene NeHalang nena hotonga mur
nga NeHalang nena hekulkulonga mur peria. Pe pomere
nenge a nanasia ero?”

Tetamal Hune Stipen

54 Iok laol, Stipen na
helenga nemur poia hana
papalauna nemur ke leteria
inin toto, pe te hala hit
ngingiria nenge lape te hun
tote i ol.
55 ✡Pe Opepengpeng teu ke
muta toto nge Stipen, pe nau
haka langa lut nga tapa, pe
esia NeHalang na hemalma-
linga nge tualeme ke palaun-
gana toto, pe esia Iesus nge
mes nga NeHalang ilina ele
nenge tamalmal.
56 ✡Ol pe Stipen hele, “A
longo at, e esia kue matana
nenge langa lut nga tapa pau
kou tu pa neu. Pe Non Tuna
pule, ngana pau kou mes
nga NeHalang ilina ele nenge
tamalmal.”
57 Hana papalauna nemur
te longe Stipen nge hele ke
mau, pe te alngaria haka ke
soke toto. Pe tepoi ele tal-
ngaria nga peria mur pe te
song ke te latau pengpengia
Stipen ke te laua i.
58 Ol pe teole hote i langa
kileng neu ana mapuo patan-
gana, pe te talun ke te tamal
sapelpele ana um. Pe iri hana
nenge tetua tettele Stipen nga
helenga mur, tepoi hote reria
hengeron sasase ngana mur,
pela tetal sue nga kol kulpo
e apena huna ke nauele iri.
Ana non ene laka Sol.
59 Iok, hana nemur te
tamalmalia Stipen pe i het-
alaulau ke mai, “Non Soke
Iesus, o mene heke opek
lange iong.”
60 ✡Ke het pe tualou sio pe
alngana haka ke soke toto
ke mai, “Non Soke o tuacho-
lia poinga poreke ngana nei
lange iri ero!” Stipen hele ke
mau ke het pe mete sapele.

8

1 Pe Sol esia poinga nenge
hana nemur te tamal hune
Stipen ke mete, pe teke peng-
peng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te
hune Stipen ke mete, te
talun sapele ke heporeke tote
NeHalang nena hana mur
lochloch nge Ierusalem. Ol
pe hehei pe hana lochloch
ngana nenge leteria man-
manna nge Iesus, te ua
parai ke tela nga kileng mur
nge Iutea pe nge Samaria.
Pe Iesus na hekulkulonga
nemur mana tetu ol.
2 Pe atong hana hel nge
te nanas tau tototo NeHalang
lemene ngana, tela ke tealo
hite Stipen koluna, pe te tan-
gia i ke halang.
3 ✡Pe Sol poi poreke tote Ne-
Halang nena hehei pe hana
mur. Ana non iteu nga pele
elle pe elle ke takrung hote
hehei pe hana, pe la tal teua
iri nga tuele au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

✡ **7:55:** Psa 110:1 ✡ **7:56:** Kol 3:1 ✡ **7:60:** Luk 23:34 ✡ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11

4 Iok, iri nenge te ua parai
neu, te haliu hote NeHalang
nena helenga mur nga kileng
nemur nenge te tuia.
5 Iok, Pilipus langa kileng
e nge Samaria pe haliu hote
Iesus nge i Kristus.
6 Hulua halang toto te
longo ke nek toto nga Pilipus
nena helenga mur. Te
longe i nge helele pe te esia
merakulo mur nge Pilipus
poi hotote iri.
7 Pilipus poia uneinei ha-
lang ke te alngaria haka ke
soke toto, pe te iuch hot nge
hulua halang ke tela. Pe iri
nenge aperia ele mete pe ape-
ria lul te urana mule.
8 Ol pe iechinga palaun-
gana toto lohot nga kileng
neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

9 Pe none nge ene Simon
tu nga kileng neu. Ana non
popoi ure paluna pe herura
ia hehei pe hana pe heto heke
tote i ke teke i non palaun-
gana.
10 Pe hana papalauna pe
hehei pe aina kinkino ngana
mur te longo ke nek toto
langa ana non nena helenga
mur, pe leteria manmanna
nge i. Ol pe te hele, "Ne-
Halang nena kerkerenga
palaungana toto koi tunge
non nei."
11 Hehei pe hana te kerk-
ereng toto ke te nanasia i,
iange kokoes mana popoia
nena ure paluna nemur pe
hulua ramaria song raraia ke
halang.
12 Iok laol, Pilipus at pe
haliu hote helenga urana toto
ngana nenge Iesus Kristus pe
NeHalang nena naualanga
pe nekinga. Haliu hote
pe hehei pe hana lochloch
leteria manmanna pe te
henun sapele iri.
13 Pe Simon neu pule,
letena manmanna nga
helenga nemur pe mene
henuninga pule. Ol pe koko
manmana nge Pilipus ol.
Pe esia merakulo halang,
pe ure papalauna hel pule
nge Pilipus popoia pe letena
tuanin rara ke halang.
14 Iok, Iesus nena hana mur
nenge tetu nge Ierusalem, te
longo nge iri nenge Samaria
te mene NeHalang nena he-
lenga lo. Pomalam te kulosia
Petrus iri nai Ioanes lange iri.
15 Iok, iri nai tela ke te lohot
pe, te hetalaulau lange NeHa-
lang ke hekulo sue Opepeng-
peng lange Samaria mur.
16 Iange iri te mene
Opepengpeng ero kura. Te
mene mene henuninga nem
nga Non Soke Iesus ene.
17 ✡Iok, Petrus iri nai Ioanes
te hetalaulau ke het pe tetal
heke peria nge iri ke te mene
Opepengpeng.
18 Ol pe Simon esia hana
nemur nge te mene Opepeng-
peng, nga etue nenge Petrus
iri nai Ioanes tetal heke peria
nge iri. Pomalam, mene um-
tutuna pe tunge lange Petrus
iri nai Ioanes
19 pe hele, "Imo nai a tunge
kerkerenga nem at nge iau
pule. Ke nenge teke etal heke

✡ **8:17:** Ume 19:6

perik nge mele, mele nem
mene Opepengpeng pule."

20 Pe Petrus lohaka pe hele,
"Iong lape ola ke ohet luluch
nga lem umtutuna nem nga
oan remenmen ngana. Mele
pele olia tunginga nenge at
nge NeHalang nga umtutuna
ero!
21 Pe iong, lem unne ero
toto pule nge o hele teu ia
at nga ume nei. Iange iong,
letem ma ke pengpeng nga
NeHalang matana ero toto.
22 O hulia letem nga lem
poinga poreke ngana nemur
pe o hetalaulau lange Non
Soke ke letena porekeia
iong nge letem tu mana nga
poinga poreke ngana nemur.
23 E hele ke mai lange iong
iange onau lele tote NeHa-
lang nena tunginga nei. Ke
nga letem toto, o teke opoi
ke mange imem. Pe poinga
poreke ngana lau hit tote
iong laka nga onau lele ngam
nem."
24 Ol pe Simon tuacholia
Petrus ke mai, "Imo nai a het-
alau ak lange Non Soke ke
ure e nge pomanga imo nai
a heleia nem, lohot nge iau
ero."
25 Iok, Petrus iri nai Ioanes
te haliu hote Non Soke nena
helenga pe te hele lange
hehei pe hana nga ure nemur
nenge Non Soke poia lange
iri ke ulolo. Ke het pe iri nai
tela mule nge Ierusalem. Pe
nga tela mule ngaria, te haliu
hote helenga urana ngana
nga kileng kinkino ngana
halang nge Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

26 Ol pe Non Soke na
angkelo e hele lange Pilipus
ke teke, "O lohaka pe oi ke
ramam sio langa kue nenge
song nge Ierusalem kela nge
Kasa." Kue nei, nga etue nei,
tei ia ero ol.
27 Laol pe Pilipus lohaka
pe i kela sapele. Pe nga
kue neu, saolia non soke e
nge nauelele hei soke Kan-
tasi nena umtutuna mur. Pe
hei soke nem nauele kileng
nenge Itiopia. Pe nena non
soke neu, lange Ierusalem ke
heto hekeke NeHalang.
28 La ol, ana non teke la
mulmule lo. Pe are teu nga
arenga e nenge oriong mur
te takrungrunge pe sis olole
alalaha nenge hetatalonga
Isaias hasia.
29 Pe Opepengpeng hele
lange Pilipus ke mai, "Oi ke
ola rochroi toto nga arenga
neu."
30 Ol pe Pilipus song kela
rochroi toto pe longe non neu
nge sisisia alalaha neu nenge
hetatalonga Isaias. Pe Pilipus
ontei sapele ke mai, "O eteia
ure nenge o sisisia nem luna
pule laka?"
31 Pe ana non hele, "Ke lape
e eteia ke mere? Nenge teke
mele hele urume at nge iau
laka lape e eteia. Pe nei ero
i." Ol pe non neu hele lange
Pilipus ke haka lange i kela
are luluch nge i.
32 ✡Helenga nemur nenge
non soke neu sisisia nga
alalaha neu tang ke mai koi,
"Ana non heleia helenga
unne e ero toto.

✡ **8:32:** Isa 53:7-8

Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te takisia kela te hunune.
Pe pule maluch mana ke manga sipsip tuna
nenge te ut susue pulpunna.
33 Te hemeia i pe mele mes luluch ke halaua i ero.
Tutuna mur lape iri ero ol iange te hune ke mete lo."
34 Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe onteia Pilipus ke mai, "O hele at nge iau mukam, hetatalonga nemai heleleia itei nemai? Heleleia i sipona kai, ma mele e pule?"
35 Ol pe Pilipus hele hote helenga urana toto ngana nenge Iesus lange non neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur nenge non neu i sipona sis hote nga alalaha nenge hetatalonga Isaias.
36 ✡Iok, te song ole ke te lala pela te lohot nga kileng unne nge ana ech. Pe non soke neu hele lange Pilipus ke teke, "O naula, ech i loi. O henune iau ol. Ute pele poi ele iau nge e mene henuninga ero."
[
37 Pe Pilipus hele, "Nenge teke letem manmanna toto, lape e henune iong."
Pe non neu tuacholia ke mai, "Iau, letek manmanna toto nge Iesus Kristus nge i NeHalang tuna."]
38 Iok laol, non soke neu hele lange hana nemur nenge te songongia oriong nemur ke tetak ele iri ke temes. Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu kela Pilipus henune i.
39 Iri nai tei hot nga ech neu pe ueiuei mana NeHalang opene mene tote Pilipus ke non neu kolkol sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule ke nanas mule kue neu pe iech ole ke laol.
40 ✡Pe Pilipus la ke lohot nge Astot pe talun sapele ke hele hote helenga urana ngana lange hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga lamau, ke ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena
(Ume 22:6-16; 26:12-18)

1 ✡Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non Soke nena hana mur. Ana non, lange tunginga mur aria soke
2 pe hele lange i ke hasia alalaha mur. Ke alalaha nemur rongo heke hana nenge te mukmuka nga Iuta mur reia hetoronga ana pele mur nge Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia ke te teke, Sol tango rere hehei pe hana nenge tetu teu nga tuluk nenge Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale hite peria pe laia iri kela tal teua iri nga tuele au ngana nge Ierusalem.
3 Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem pe la sapele nge Tamaskus. Sol i kela rochroi nge Tamaskus pe ueiuei mana lemenge palaungana

✡ **8:36:** Ume 10:47 ✡ **8:40:** Ume 21:8 ✡ **9:1:** Ume 8:3

e tua nga tapa pe at tualeme
hite i.
4 Ol pe Sol losio ke langa ich
pe longe helenga e ke pomai,
“Sol, Sol, pomere nenge opoi
poreke iau ke pomam?”
5 Pe Sol hele, “Non Soke,
iong itei nemam?” Pe non
neu hele, “Iau Iesus. Iau
laka nenge opoi porekreke
iau nem.
6 Heueu nei, o lohaka pe oi-
teu langa kileng neu. Pe nga
lamau, lape te hele lange iong
nga utar nenge lape o poia.”
7 Pe hana nenge tela luluch
nge Sol neu, te rura toto nga
ure neu nge lohot pe reia he-
lenga ero ke temes mana ol.
Iri pule te longe none nge
hele, pe te kolkolia ana non.
8 Iok laol, Sol lohaka ke mes
pe teke nau pe ero, kolkol
toto. Matana nai ape ke teau
ala mana. Pomalam hana ne-
mur tera hite i nga penna pe
te apea i ke iriul tei teu lange
Tamaskus.
9 Pe Sol matana hit ke etue
mol pe ngau pe inia ute e ero
toto.
10 Iok, nge Tamaskus, Non
Soke nena none tu. Ana non
ene laka Ananias. Pe Ananias
nau openene ia Non Soke nge
iua i ke teke, “Ananias!”

Pe i tuacholia ke teke, “Non
Soke, utar?”
11 Pe Non Soke hele lange i
ke mai, “O lohaka pe ola nga
kue nenge ene, ‘Kue Peng-
peng’. Pe ola nga Iutas na
pele pe o ontei rere none nge
na nge Tarsus. Ana non ene
laka Sol, pe i la hetalaulau.
12 I, matana hit pe nau
opene pule ke esia none nge
ene Ananias nge iteu lange
i ke tal heke penna nge i,
pe hele lange i ke teke nau
mule.”
13 Ol pe Ananias tuacholia
Non Soke nena helenga ke
mai, “Non Soke, iau e longe
helenga halang toto nge non
nei. I, poi poreke tototo lem
hana mur nge Ierusalem.
14 Pe heueu nei, tunginga
ana hana mur aria pa-
palauna mur, te longele Sol
ke te teke, Sol at ke mene
hehei pe hana nga kileng
nei nenge te hetalaulau pe te
heto hekeke iong.”
15 ✡Pe Non Soke hele lange
Ananias ke mai, “Ola! Non
nem e henonou hote i ke lek
non i lo. I lape lake haliu
hote ek lange hana lomon-
mona ngana mur pe nge aria
soksoke ngana mur pe nge
Israel mur lochloch.
16 ✡Ke nga iau ek mana,
i lape takisia melmelenga
pe ure meena ngana halang
lape lohot nge i.”
17 Iok laol, Ananias i la pe la
ke i teu sapele nga pele neu.
Pe tal heke penna nge Sol pe
hele lange i ke mai, “Tik Sol,
Non Soke Iesus nenge lohot
nge iong nga kue nenge oi
atat ia nem, ngana koi nenge
kulosia iau ke eat nge iong
nei. Ke pomalam lape onau
mule pe Opepengpeng muta
nge iong.”
18 Ananias hele ke mau ke
het pe ueiuei mana ute e nge
pomanga ruo kilkilana nge

✡ **9:15:** Ume 26:2, 6; 27:24; Rom 1:5 ✡ **9:16:** 2Ko 11:23-28

maele Sol matana, losio pe
Sol es ke nek mule sapele. Ke
het pe Sol lohaka pe mes haka
pe mene henuninga.
19 Iok, Sol ngau ke het
pe amneia i nge kerkereng
mule.

Sol Haliu Hote Helenga
Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non
Soke nena hana mur nge
Tamaskus ke ana etue hel
pule.
20 Tu pe langa hetoronga
ana pele mur nenge Iuta mur
pe haliu hote Iesus, ke teke,
"Iesus i NeHalang tuna."
21 ✡Hulua lochloch te longe
i nge hele ke mau, pe te rura
toto pe te hele ke te teke,
"Aina! Non nenge hunune
Iesus nena hana mur nge
Ierusalem iam lom. At ngana
nem, at ke lololoch Iesus
nena hana mur pullo la. Ke
lalaia iri nge tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur nge Ierusalem."
22 ✡Pe ero. Sol hetoro
ngana song ke kerkereng
toto pe palaungana toto ol.
Pe halot tote helenga lange
Iuta mur nenge tetu nge
Tamaskus ke mai, "Iesus
i Mesias nenge NeHalang
kulosia ke at mene mule
nena hana mur lochloch." Pe
Iuta nemur te longe Sol na
helenga pe na helenga ma
hoa iri. Pomalam te hetakine
i nga helenga unne ero toto.
23 Iok, etue halang lalo pe
Iuta mur te eukirau pe tetal
helenga ke te teke te hune Sol.
24 Pe ero. Sol longo rusia
utar nenge te teke te popoia
ke het lo. Iok, Iuta mur
temes ke tenau ala Sol ke nek
toto nga kileng neu ana kue
matana mur, ke te teke te hu-
nune i. Kokoes mana temes
ke tenau alala, nga sinanga
pe nga miliko pule.
25 ✡Pe ero. Sol nena hana
mur hel te mene i nga mi-
liko ke te haka langa kileng
neu ana mapuo ona, ke te
teke te halaua i ke uahot
nga kileng neu. Pomalam te
hele lange i ke are teu nga
chasang palaungana e. Ol pe
te heon ole sue i nga mapuo
neu hilina ele nenge hile hot,
ke sio langa ich pe ua sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

26 ✡Iok laol, Sol lange
Ierusalem ke teke koko teu
luluch nge Iesus nena hana
mur. Pe Iesus nena hana mur
te mataua i. Iange iri, leteria
manmanna ero nga nenge te
teke, Sol hulia letena pe lohot
ke i Iesus nena non lo.
27 ✡Ol pe Parnapas at pe
nene Sol lange Iesus nena
hekulkulonga mur. Pe nana
urume Sol nge esia Non Soke
nga kue pe Non Soke hele
lange i. Pe pule Parnapas
nana urume Sol nge haliu ke
kerkereng toto nga Iesus ene
nge Tamaskus.
28 Iok laol, Sol tu luluch
sapelpele nge Iesus nena
hekulkulonga nemur. Pe
iteu pe ihot ia ana seilil nga
pele lochloch ngana nge
Ierusalem ke haliu hotote
Non Soke ene ke soke toto.

✡ **9:21:** Ume 8:3 ✡ **9:22:** Ume 18:28 ✡ **9:25:** 2Ko 11:32-33 ✡ **9:26:** Kal 1:17-19
✡ **9:27:** 1Ko 9:1

29 Ol pe Iuta mur nenge te
helele helenga Krik te teke te
hune i, iange hele lala nge
iri pe iriul ke te hemes haka
helelia helenga.
30 Iok, iri nenge leteria
manmanna nge Iesus te
longe ke mau pe te tau hote
Sol lange Kaesarea pe te
kulosia i ke la sapele nge
Tarsus.
31 Ke hulua lochloch ngana
nenge te ekiraurau nga Iesus
ene nge Iutea pe nge Kalelea
pe nge Samaria tetu ke nek
mana ol. Iange mele hel nge
teat ke tepoi poreke iri ero
ol. Pe Opepengpeng hekerk-
ereng ia iri pe halaulaua iri.
Pe hulua halang te koko teu
nge iri ke iri halang toto ol. Pe
te nanasia poinga nenge tetal
sio mene iri nga Non Soke
matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

32 Petrus i ke langa kileng
lochloch ngana, pe pule lake
nau tote NeHalang nena
hana mur nga kileng nenge
Lita.
33 Pe nge Lita, none nge ene
Aeneas tu. Ana non ma man-
mana nga hete ke hesinga
iri rahtele mol, iange singina
mete lochloch.
34 Ol pe Petrus hele lange i
ke mai, “Aeneas, Iesus Kris-
tus hemaul mule iong ke o
urana mule lo. O lohaka
pe olou heke lem manga ol.”
Petrus hele ke mau ke het, pe
ueiuei mana Aeneas lohaka
sapele.
35 Pe hulua lochloch ngana
nga kileng nenge Lita pe
Saron, te esia non neu
nge urana mule, pe leteria
manmanna nge Non Soke.
36 Pe nge Iopa, heie nge
letena manmanna toto nge
Iesus tu. Ana hei ene laka
Tapita. Pe nga helenga Krik
te hetue i ke ene Tokas. Hei
neu kokoes mana halaulaua
hehei pe hana nenge reria
ure ero.
37 Pe nga etue neu peng-
peng haleles mene ana hei pe
mete. Iok, telome koluna pe
te talue nga nena pele letena
e nga lut.
38 Iok, kileng nenge Iopa,
tuke rochroi mana langa
kileng nenge Lita. Pe iri
nenge leteria manmanna
nge Iesus, te longe nge te
teke Petrus kou tunge Lita.
Pomalam, te kulosia hana nai
ke tela pe te tunge helenga
nei lange i. Te teke, “Kole, oat
luluch nge imem ke itaul tala
ke ueiuei mana.”
39 Iok laol, Petrus lohaka
pe la luluch sapele nge iri.
Petrus lake la puris pe te
mene i ke tei haka langa
pele letena nenga lut. Pe hei
pakar mur lochloch ngana
teat ke temes ite i pe te
tangtang ol. Te tangtang pe
te henonoua Petrus lala nga
hengeron mur pe malenga
mur, nenge Tokas umemeia
iri nga maulul ngana.
40 Ol pe Petrus kulos hot
sapele iri lochloch ngana nga
pele letena unne neu, pe tu-
alou sio nga palana pe het-
alaulau ol. Ke het pe, nau
langa hei neu koluna pe hele
ke mai, “Tapita, o lohaka!”
Ol pe hei neu matana char-

chara, pe esia Petrus pe are
haka sapele.
41 Iok laol, Petrus rahit
heke hei neu nga penna, pe
halaua i ke mes haka. Ke het
pe Petrus iu lange iri nenge
leteria manmanna nge Iesus,
pe hei pakar mur ke teat. Teat
ol pe eteia hei neu nge maul
haka mule lange iri, pe tung
mule lange iri.
42 Iok laol, ure nenge
Petrus poia neu, ana helenga
song ke hulua lochloch ngana
nge Iopa te longe. Pomalam,
hulua halang leteria man-
manna nge Non Soke.
43 Iok, Petrus tu nge Iopa
ke etue halang toto. Pe i
tu luluch nge none nge ene
Simon. Pe Simon ana ume
nenge lome pulumakau pe
sipsip mur uliria.

10

1 Nge Kaesarea, none nge
ene Kornelius nge tutu. I
non nenge i mukmuka nga
palinga hel ana hana mur
nge Itali.
2 Ana non pe na pele ngana
mur te matau tote NeHalang.
Pe kokoes hetalaulau pe ha-
lau tototе Iuta mur nenge re-
ria ure ero.
3 Nga etuene e nga ulei,
chaia matana pallele lo pe
Kornelius nau opene ia Ne-
Halang nena angkelo nge at
nge i pe hele, “Kornelius!”
4 Kornelius nachnei ia i pe
matau toto pe ontei, “Non
Soke, pomere mai?”

Iok, angkelo hele lange Ko-
rnelius ke pomai, “NeHalang
longe lem hetalaulaunga lo
pe iech toto nga lem poinga
nenge o halaua iri nenge re-
ria ure ero. Pe i letena
metene kura.
5 Heueu, o kulosia hana hel
ke tela nge Iopa pe te tango
rere none nge ene Simon.
Ene nei ngana laka, Petrus.
Pe te hele lange i ke at.
6 Ana non tutu nga pele
nenga none nge ene Simon
pule. Pe i rahite ume nenge
lomlome pulamakau ulina.
Na pele mes nga ruach ilina.”
7 NeHalang nena angkelo
hele ke het, pe Kornelius
iua nena ume ana hana nai
luluch nge palinga hel ana
none. Palinga hel ana non
nem, i non nenge nanas tau
tote NeHalang nena poinga
mur.
8 Iua hana mol nem pe hele
urume ure lochloch nenge lo-
hot. Ke het pe kulosia iri ke
tela nge Iopa.
9 Pomange rou, chaia
matana heurunga pe hana
mol nem te heroi hot lange
Iopa. Pe nga etue neu
pengpeng, Petrus haka nga
pele ona ke hetalaulau.
10 Petrus mete ana pe teke
ngau. Te tatatal ngaunga
kura, pe Petrus nau opene ia
ute nge hot nge i.
11 Pe esia tapa sana nge
alchach pe malenga palaun-
gana sio at. Pe ute e rahite
ana oro henel ke pongponga
ke sio at nga ich.
12 Pe huros lochloch ngana
tema teu nga malenga nem.
Huros nemur nenge aperia
henechnel pe nemur nenge
pomanga hole pe hilimo pe

ngie mur tema teu pule.
13 Pe helenga e lohot nge
Petrus pe hele, “Petrus, o lo-
haka pe o hune huros nemur
ke o ngaua iri.”
14 ✡Petrus tuacholia he-
lenga ke pomai, “Non Soke,
heo ngana toto nge e ngaua
huros nenge muna pe lem-
lem ero.”
15 ✡Helenga hot henei
ngana mule ke pomai, “Ure
nenge Non Soke ume ia ke
lemlem pe urana, o hetue ke
muna pe poreke ero.”
16 Ure nei hot hemol pe
ueiuei mana pe malenga neu
haka la mule nga lut nga tapa.
17 Petrus letena tuanin rara
ia nau opene ngana nem luna
kura, pe hana nenge Kor-
nelius kulos ia iri te puris
pe temes nga pele matana lo.
Iange iri te onteitei ia hana
hel nga Simon nena pele.
18 Pe Kornelius na hana ne-
mur teiu lange iri pe te onteia
iri, “Simon nenge ene e pule
Petrus, ngana kau tutu mau?”
19 Petrus letena tuanin
rara ia opene ngana kura
pe Opepengpeng hele lange
i, “Hana mol kou, te tango
rerere iong.
20 Ke o lohaka pe osio la ke
ola luluch nge iri. O matau
ero iange iau sipok e kulos ia
iri.”
21 Petrus sio la pe hele,
“Non nenge a tango rere,
ngana koi. A at ke a potar?”
22 Pe hana nemur te
tuacholia, “Kornelius, non
nenge mukmuka na palinga
hel ana hana mur, kulos ia
imem ke moat. I non urana
ngana ia pe mataut nena
nge NeHalang. Iri lochloch
nenge Iutea te hele ia i ke
teke non urana ngana ia. Pe
NeHalang nena angkelo e
hele lange i ke teke iong oat
nga nena pele ke longo langa
lem helenga.”
23 Ol pe Petrus mene teua
iri ke tema nge i.

Iok, pomange rou Petrus
pe hana hel pule nge Iopa te
koko luluch sapele nge iri.
24 Pe nga etue naingana te
lohot nge Kaesarea. Pe Kor-
nelius eukiraua pekngana
mur pe alona mur nga nena
pele ke te kulele hana nemur
nenge Kornelius kulosia iri
ke tela taua Petrus.
25 Iok, Petrus teu ke lala
nga pele letena pe Kornelius
song kela tamal sue i nga
Petrus apena huna pe tualou
sio lange i.
26 ✡Pe Petrus hele, “Omes
haka, iau non mana ke
mange iong i.”
27 Petrus hele lala nge Kor-
nelius pe i ke teu lala nga
pele. La pe saol haka nge
hulua lochloch ngana nemur
nga pele letena.
28 Pe hele lange iri ke po-
mai, “Imo sipomo a eteia lo ke
Iuta mur reria hotongo hele
ke teke iri nenge Iuta tetu
ke te kangkanga nge hana
lomonmona ngana mur. Pe
nei ol, NeHalang henonou
hot tote at nge iau ol ke teke,
E hetue mele ke muna pe lem-
lem ero toto.

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15, 19 ✡ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10

29 Ke ngana laka nenge o
hekulo ak pe e lohaka ke
ueiuei mana ke eat. Iok, e
onteia iong ol, pomere nenge
o hekulo ak ke eat mai?”
30 Pe Kornelius hele, “Etue
iri mol kou lalo pe kileng
nakuna pomai. Pe iau e het-
alaulau nga lek pele letena
nga ulei. Ol pe none nge
nena hengeron hussu pe sina
ala toto mes hot mana nga
matak,
31 pe hele, ‘Kornelius! O
hetalaulau pe NeHalang
longe ke ulolo. Pe pule, esia
lem poinga nenge o popoia
lala nge iri nenge reria ure
halang ero.
32 Ke pomalam o kulosia
mele lange Iopa ke lataua
none nge ene Simon Petrus.
Ana non la tu luluch nge none
pule nge ene Simon, nenge
ana ume nenge nauelele
huros mur singiria. Reria
pele laka tu rochroi langa
ruach ilina.’
33 Pomalam e hekulo am
sapele. Pe iong o poia nga
poinga urana ngana ke oiat.
Ke heueu nei, ita lochloch
tames nga NeHalang matana
koi, pe mo kulala mana nge
mo longo nga utar nenge Ne-
Halang hele ke teke oat ke o
hele hote.”

Petrus Nena Helenga

34 ✡Ol pe Petrus lohaka pe
hele, “Oe, nei ol e eteia ke Ne-
Halang poia hulua lochloch
nga kileng lochloch ngana ke
elle mana.
35 NeHalang poi ke urana
lange iri lochloch ngana
nenge te mataua NeHalang
pe te nanas tau tote i, Ne-
Halang lape iech mana nge
mene mule iri.
36 Imo a eteia helenga nem
nenge NeHalang hesongia
lange Israel mur lo. Ana
helenga urana toto ngana
nenge Iesus Kristus i Non
Soke, pe i palaungana toto pe
nauele ure lochloch.
37 ✡Imo a eteia ure palaun-
gana nem nenge lohot nge
Israel. Talun laka nge
Kalelea, nanasia henuninga
nenge Ioanes haliu hote.
38 ✡Pe imo a eteia Iesus
nenge Nasaret. NeHalang
hemuta ia i nga Opepeng-
peng pe hekerkereng tote i.
Pe ana non i rara nga kileng
mur pe popoia poinga urana
ngana mur. Pe hemasmas ia
iri nenge Non Poreke ngana
rahite ke kerkereng. Ne-
Halang tu toto nge Iesus ke
ngana laka popoia ure ne-
mur.
39 “Imem mo esia nga
matamem, ure nemur nenge
Iesus popoia nge Israel pe
nge Ierusalem. Te hune i nga
ana manga toto ke mete.
40 Pe nga etue mol ngana
nga ana metenga nga hoena,
NeHalang hemaul heke mule
i ke hana hel te esia i.
41 ✡Hana lochloch te esia
i ero. Imem toro nenge
NeHalang hesilei hote nike.
Ke imem mo esia i nga ana
metenga nga hoena pe mo

✡ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11 ✡ **10:37:** Mat 4:12-17 ✡ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21 ✡ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✡ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5

ngau pe mo in luluch nge i.
42 ✡Pe hele at nge imem
ke mo haliu hote na helenga
urana toto ngana lange hehei
pe hana. Pe tunge ume
palaungana nenge mo hele
ke Iesus i sipona NeHalang
nena non toto nenge lape
nau teu nga hehei pe hana
lochloch reria poinga mur.
Iri nenge te maulul pe iri
nenge te mete lo.
43 ✡Hetatalonga mur
lochloch te hele urume i ke
te teke, Nga Iesus ene, iri
lochloch nenge leteria man-
manna nge i lape NeHalang
saua reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto."
44 ✡Petrus helele kura
pe Opepengpeng sio at pe
hemuta ia iri lochloch nenge
te longlonge helenga nem.
45 Iuta mur hel nenge
leteria manmanna nge Non
Soke, nenge te koko luluch
nge Petrus te rura. Iange te
esia hana lomonmona ngana
mur nge NeHalang hekule
Opepengpeng ke rongo heke
iri ke pomanga hemuta heke
nge imem pule.
46 ✡Pe te longe iri nge te
helele ia helenga nge altoto
pe te heto heke Non Soke ene.
47 Ol pe Petrus hele, "Itei
nenge heo ele ech nenge te
henune hana nemur? Iange
iri te mene Opepengpeng ke
pomange ita."
48 ✡Pomalam hele ke kerk-
ereng ke te henune iri nga
Iesus Kristus ene. Ol pe te
hele lange Petrus ke tu luluch
nge iri nga etue hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

1 Iok laol, Iesus nena
hekulkulonga mur pe iri
lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus, te
longe helenga e nge te heleia
ke te teke, hehei pe hana
lomonmona ngana mur, iri
pule te mene NeHalang nena
helenga ke ulolo.
2 Ke nga etue nenge Petrus
la mule nge Ierusalem, iri
(Iuta mur) nenge leteria
manmanna nge Iesus pe te
nanasia poinga nenge teririr
us, te hele inin taua i ke
pomai,
3 ✡ "O poia poinga utar
panenge oteu langa hana
lomonmona ngana mur reria
pele pe ongau luluch nge iri
pamam? Hana nem terir us
erochro iam!"
4 Iok laol, Petrus lohaka
pe nana hote ure lochloch
ngana lange iri ke nek toto.
Pe hele,
5 ✡ "Iau etu nge Iopa pe e
hetalaulau. Ol pe enau opek
ke e esia ute e nge pomanga
malenga palaungana, nge sio
at nga lut nga tapa. Pe ana
ure, te rahit ele nga ana horo
mur nge iri henel pe te hesue
ke at toto nga matak.

✡ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✡ **10:44:** Ume 11:15; 15:8 ✡ **10:46:** Ume 2:4; 19:6 ✡ **10:48:** Ume 19:5 ✡ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Ume 10:9-48

6 Iok, e teke enau teu pe
e esia huros mur nenge ape-
ria henel pe nenge nakuria
manga hole, pe ngie mur.
7 Ol pe e longe helenga e
nge hele at nge iau ke teke,
‘Petrus, o lohaka ke ohun am
huros ke o ngau!’
8 “Pe iau e tuacholia, ‘Non
Soke, heo ngana toto iam, nge
e ngaua huros nenge muna
pe lemlem ero.’
9 “Ol pe helenga neu sio
at henei ngana nga lut nga
tapa pe hele mule at nge iau
ke mai, ‘Ure lochloch ngana
nenge NeHalang poia iri ke
te lemlem, a hetue iri ke te
lemlem ero, ero.’
10 E longe helenga neu nge
hele at nge iau ke hemol.
Ke het pe tetak heke mule
ure lochloch ngana nemur la
mule nga tapa.
11 “Pe nga etue neu peng-
peng hana mol nge te kulosia
iri at nge Kaesarea, teat ke te
lohot nga pele nenge e tutuia.
12 Pe Opepengpeng hele at
nge iau ke teke, ‘O matau ero.
O koko mana nge iri. Pe titik
mur hana rahtele elle nei,
tela luluch nge iau kela mo
iteu nga non neu na pele.’
13 “Pe ana non, nana at nge
imem nge teke esia angkelo
e nge mes nga na pele. Pe
angkelo neu, hele lange i ke
pomai, ‘O kulosia hana hel ke
tela taua Simon ke at. Ana
non ene e pule laka Petrus. I
kou tutu nge Iopa.
14 ✡I lape atia helenga e nge
iong. Pe nga helenga nem,
iong pe hulua lochloch ngana
nenge tetu nga lem pele nem,
lape a mene maulinga nge
koko.’
15 ✡“Iok laol, e talun ke e
helele pe Opepengpeng sioat
nge iri ke pomanga nenge sio
at nge ita nga Pentikos ana
etue nem.
16 ✡Ol pe letek metene Non
Soke nena helenga nenge
teke, ‘Ioanes henune hehei
pe hana nga ech pe imo
lape a mene henuninga nga
Opepengpeng.’
17 Ita, letera manmanna
nge Non Soke Iesus pomalam
NeHalang tunge tunginga
nem at nge ita. Pe heueu nei,
NeHalang tunge tunginga
nem lange iri pule. Pe iau
utar toto nenge lape epoi
ele ume nenge NeHalang i
sipona poia lange iri?”
18 ✡Hana nemur te longe
Petrus nena helenga mur pe
leteria maluch sio mule pe
leteria inin ero ol. Pe te heto
heke NeHalang pe te hele,
“Eh! NeHalang teke hana
lomonmona ngana mur pule,
te hulia leteria pe te mene
maulinga nge koko.”

Hehei Pe Hana Nge Antiok
Leteria Manmanna Nge Iesus

19 ✡Iok, iri nenge leteria
manmanna nge Iesus pe ua
parai nga etue nenge Stipen
mete, hel tela toto nge Poene-
sia pe nga mimio nge Saiprus
pe nga kileng nge Antiok. Pe
nga kileng nemur, te haliu
hote NeHalang nena helenga
lala nge Iuta mur mana.

✡ **11:14:** Ume 16:31 ✡ **11:15:** Ume 2:4 ✡ **11:16:** Ume 1:5 ✡ **11:18:** Ume 13:48; 14:27 ✡ **11:19:** Ume 8:1-4

20 Pe hana hel nge iri, re-
ria nga mimio nge Saiprus pe
nga kileng nenge Sirini. Iri
nemur tela nge Antiok pe te
haliu hote helenga urana toto
ngana nge Non Soke Iesus
lange Krik mur pule.
21 Pe Non Soke nena
kerkerenga palaungana tu
luluch nge iri, pomalam
hehei pe hana halang leteria
manmanna pe te nanasia
Non Soke.
22 ✡Helenga nei, song
kela NeHalang nena hana
mur nenge Ierusalem te
longe, pomalam te kulosia
Parnapas ke lange Antiok.
23 Iok, Parnapas lake puris,
pe es tote nga matana nga Ne-
Halang halaungana ia hehei
pe hana mur nga lamau. Ol
pe iech toto pe hekerkereng
ia hehei pe hana ke muteria
tau tote Non Soke pe te nana-
sia i ke kokoes.
24 Parnapas i non urana
ngana toto. I, letena man-
manna ngana tu ke kerk-
ereng toto, pe Opepengpeng
tuke muta toto nge i. Ke nga
etue neu, hulua halang toto
mule, te koko teu luluch nge
iri nenge leteria manmanna
nge Non Soke.
25 ✡Ke het pe Parnapas
lange Tarsus ke tango rere
Sol.
26 Tango rere Sol kela hot-
taua i pe mene i ke iri nai
tela mule nge Antiok. Ke Par-
napas iri nai Sol tetu luluch
nge NeHalang na hana mur
nge Antiok pe te hetottore iri
halang toto ke hesinga elle.
Ke nge Antiok, iri nenge lete-
ria manmanna nge Iesus, te
hetue iri hana nenge te lohot
nga mata nenge Kristus pe
eria nem talun pengpeng nge
Antioch.
27 Pe nga etue neu peng-
peng, hetatalonga mur hel te
lohaka nge Ierusalem, ke tela
nge Antiok.
28 ✡Elle nge iri ene laka
Akapus. Ana non mes haka
nga Opepengpeng na kerk-
erenga pe haliu hote uringa
palaungana e nge lape lohot
nga kileng lochloch ngana
nga ich. (Uringa nei lohot ke
manmanna nga etue nenge
Klatius nauele kileng nem.)
29 Ol pe Non Soke nena
hana mur te longe helenga
neu pe te hele ke te teke
lape te halaua pekngaria
mur, nenge Iutea nga aria
ngaunga uruna.
30 ✡Iok, te takiraua um-
tutuna ke het pe te tunge
lange Parnapas iri nai Sol ke
te laia lange pekngaria ne-
mur nge Ierusalem, aria al-
masinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

1 Iok, nga etue nem, naun-
gaala ana non soke ne Herot
talun ke heporeke mata
nenge NeHalang.
2 Pomalam, mene Ieims
nenge tina Ioanes ke hune
i nga kakop. Pe Iuta mur

✡ **11:22:** Ume 4:36 ✡ **11:25:** Ume 9:30 ✡ **11:28:** Ume 21:10 ✡ **11:30:** Ume 12:25

te esia poinga nei pe te iech
mana.
3 Ke nga ngaunga matana
nenge Ingatoto ana at, Herot
hele ke te laua Petrus.
4 Te laua i ke het pe tetal teu
sapele i langa tuele au ngana.
Pe Herot hele ke palinga hel
ana hana mur ana tuluk iri
henel tenau ele i. Pe nga
tuluk elle pe elle ana hana
iri henechnel ke tenau ele
Petrus. Iange Herot teke In-
gatoto ana etue het pe mene
hote Petrus ke ontei hote i
nga hulua mataria.
5 Pomalam, Petrus tumana
nga tuele au ngana. Pe hehei
pe hana nemur nenge leteria
manmanna toto nge Iesus, te
hetalaulau ke kerkereng toto
lange NeHalang, ke halaua
Petrus.
6 Pomange rou, Herot lape
mene hote Petrus kela on-
tei hote i nga hulua mataria.
Pe nga miliko, Petrus ma-
mani mana nga palinga hel
ana hana nai tunangaria pe
tekale hite Petrus penna pe
apena nge iri nai nem. Pe
palinga hel ana hana hel pule
temes ke tenau ele i nga pi-
unga matana.
7 Ol pe NeHalang na
angkelo lohot, pe lemenge
tualeme nga tuele au ngana
letena. Pe angkelo neu, lake
rahite Petrus nga ekena pe
hengo heke i pe hele, “O
lohaka ke ueiuei mana.”
Ol pe rur kerkereng ngana
nenge tekale hite nga Petrus
apena pe penna neu, un hot
mana.
8 Ke het pe angkelo neu
hele lange i, “O mele am tal pe
o heron heke lem ae ulina.”
Pe Petrus poia ure nemur Pe
angkelo neu hele mule lange
Petrus, “Iok, o heron heke
lem hengeron nenge hot ana
pe o nanasia iau.”
9 Pe Petrus nanas hot
sapele angkelo neu, nga tuele
au ngana. Pe angkelo neu
poia ure neu ke lohot ke
manmanna. Pe Petrus eteia
ero toto. Teke ma nau opene
mana ia ure nemur.
10 ✡Iok, tei hot ke tela pe te
saolia palinga ana hana mur
hel pe tela mana. Te i ke la
pe te saolia hel pule pe iri
pule tepoi ele iri ero. Te la
mana. Iok, tei la taua pi-
unga matana nenge palaun-
gana toto. Pe piunga matana
neu, te chau hite ke kerk-
ereng toto. Pe pule, piunga
matana neu, nau hot la peng-
peng nga kue tana. Tela pe
piunga neu, i sipona olha.
Pomalam, tei hot sapele ke
tela. Tei ke sase pol nga kue
tana, pe angkelo neu erue sio
sapele.
11 Ol pe Petrus, ramana
mallaha pe letena matana ke
nek toto ol, nga ure nemur
nenge te lohot nge i. Ol
pe hele, “Nei ol, e etei tote
ke ure nemur te lohot ke
manmanna toto. Nenge Non
Soke hekule nena angkelo ke
mene hote iau nga Herot na
kerkerenga. Pe pule, ure
nenge hana Iuta mur te teke
te esia nge lohot nge iau, lape
lohot ero ol.”
12 Iok, Petrus ramana mal-
laha pe letena matana ke nek
toto ol, pe i sapele ke langa

✡ **12:10:** Ume 5:19

pele nenge he Maria, nenge
Ioanes Makus tana. Pe nga
pele neu, hulua halang te eu-
kirau ke te hetalaulau.
13 Iok, hei malolong e nge
hekuleileinga ana tu lamau
pule. Pe ene laka Rota.
Ana hei, longe Petrus nge
ischongchong nga piunga, pe
teke lake loe piunga.
14 Pe ero. Iange longo il
mene Petrus hele ngana pe
letena iech toto. Ol pe song
ke la mule pe hele ke teke,
“Petrus laka ischongchong
nga piunga matana nem!”
15 Pe iri nemur nga pele
neu letena, te hele lange i,
“Iong, lape am hauaua iam!”
Pe ana hei helele kura ke teke
ure nei lohot ke manmanna.
Ol pe iri te lohaka pe te hele
ke te teke, “Lape Petrus na
angkelo iam.”
16 Pe ero, Petrus kou
ischongchong nga piunga
kura. Ol pe tela ke teloe
piunga pe te esia i nge mes.
Te esia Petrus pe ramaria au
ala toto.
17 Pe Petrus penna poi
lange iri ke te reng, pe nana
urume i nge Non Soke mene
hote i nga tuele au ngana.
Ke het pe hele, “A heleia ure
nei lange Ieims, pe titira mur
lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge NeHalang.”
Petrus hele ke mau ke het pe
loloun ke langa kileng unne
pule.
18 ✡Pe nga uach ol, palinga
hel ana hana nemur te
poia chauchainga pe tango-
raranga palauangana nga
utar nenge lohot nge Petrus
nga miliko.
19 Pe Herot tung hot sapele
nena helenga kerkereng
ngana, nenge te nanasia ke
te tango rere Petrus. Tenau
rere i pe tehot taua i ero toto.
Pomalam, mene palinga hel
ana hana nemur, pe ontei
hote iri ke nek. Ontei hote
iri ke het pe hele ke teke iri
lochloch te mete. Ke het pe
Herot lohaka nge Iutea pe
la ke tu pol mana nga kileng
nenge Kaesarea.

Herot Mete

20 Nga Herot tu pol ngana
nenge Kaesarea, letena inin
tau totote hana nenge Tir pe
Siton. Ol pe hana nemur nga
kileng nai neu, te eukirau ke
elle ke la te esia i pe tepoi
ke nek lange i. Pe nga tele
ngana, tela tala nge Plastus
pe te hele lange i ke halaua
iri. Iange Plastus i non nenge
nauele Herot na pele. Ke
het pe te hele lange Herot ke
poi ke urana mule lange iri,
iange iri nemur nga kileng
nai neu, te menmene aria
ngaunga nga Herot na kileng.
21 Iok laol, etue nem at
nenge hana nemur te teke
tela ke te esia Herot. Pe
Herot heron heke hengeron
mur nenge naungaala ana
pe la ke are haka nga nena
arenga palaungana pe tung
hote nena helenga mur.
22 Ol pe hulua nemur te al-
ngaria haka ke te teke, “Non
pa nei tal haka tote i sipona
ke i pomanga NeHalang toto
i! Nakuna nenge NeHalang

✡ **12:18:** Ume 5:22-24

i sipona koi helele nei, iange
non pulut ngana pele hele
ngana pomai ero."
23 ✡Pe Herot hele ngana
nemur, heto heke NeHalang
ia ero toto. Pomalam, Non
Soke nena angkelo poia i ke
singina haleles pe matmata
tole i pe mete sapele.
24 ✡Pe NeHalang nena he-
lenga mur, puo ke lala ke
hehei pe hana halang te lon-
glonge.
25 ✡Ke Parnapas iri nai
Sol te poia aria ume nge
Ierusalem ke het pe tela mule
nge Antiok. Pe te mene
Ioanes Makus ke la luluch
nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

1 Nge Antiok, iri nenge lete-
ria manmanna pe te heto
hekeke Iesus te tutu. Pe hana
hel nge iri, iri hetatalonga.
Pe hel iri hetoronga. Hana
nemur eria koi; Parnapas pe
Simon (nenge singina muna)
pe Lusius (nenge nena nge
Sirini) pe Manaen (nenge ana
lala Herot Antipas) pe Sol.
2 ✡Iri nemur te hetalaulau
pe te heto hekeke Non Soke
pe teheo nga ngaunga pule.
Pe Opepengpeng hele lange
iri ke pomai, "A henonou
hote Parnapas iri nai Sol. Iri
lape te poia ume palaungana
nenge e iua iri nai ke te poia."
3 ✡Iok, teheo nga ngaunga
pe te hetalaulau ke het pe
tetal heke peria nge Parnapas
iri nai Sol pe te kulosia iri ke
tela sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

4 Iok laol, Opepengpeng
poia iri nai ke tei sio lange
Selusia pe te mene imot pe
tela sapele nga mimio nenge
Saiprus.
5 ✡Tela te lohot nge Salamis
pe te hele hote NeHalang
nena helenga nga Iuta mur
reria hetoronga ana pele
letena. Pe Ioanes Makus,
kokoko nge iri ke halaulaua
iri.
6 Iok, tela sapelpele nga
mimio nem ilina ele nge Pa-
pos. Pe nga lamau, te sao-
lia non Iuta e nge popoi ure
paluna. Ene laka Par-Iesus pe
i teke i hetatalonga pe ero. I
chanangnanga mana.
7 Pe ana non tu ke rochroi
nge non soke e nenge nauele
mimio nem, ene laka Serk-
ius Paulus. Pe Serkius Paulus
nem, letena matana nga ure
lochoch. Pe i hekulo Parna-
pas iri nai Sol aria, iange teke
longo nga NeHalang nena he-
lenga.
8 Pe Elimas non nenge
popoi ure paluna nem,
ramana urana nge iri ero
toto. (Nga helenga Krik, te
hetue non nenge popoi ure
paluna nem ke ene Elimas)
Ana non teke poi ele non soke
neu nge letena manmanna
nge Iesus.
9 Ol pe Opepengpeng
hemuta heke sapele Sol,
nenge ene epule Paulus.

✡ **12:23:** Dan 5:20 ✡ **12:24:** Isa 55:11 ✡ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37 ✡ **13:2:** Ume 9:15 ✡ **13:3:** Ume 6:6 ✡ **13:5:** Ume 12:12; 15:39

Pe Sol naula pengpeng nge
Elimas pe hele,
10 “Iong nem, Non poreke
ngana tuna laka iong! Iange
lemem ero toto ia ure
lochloch ngana nenge te
urana! Pe iong, o pallaka
ngam kou kura. Ure lochloch
ngana nenge te poia nga
Non Soke ene, ure nemur
manmanna. Pe iong, o
hele ke o teke ure nemur te
pallaklaka ia iri.
11 ✡Ke heueu nei lape o am-
nei am nga Non Soke penna
mukam. Lape matam hit
ke o kolkol ia chaia matana
mukam.” Ol pe non neu
matana auala pe pal rara
sapele, ke teke tango rara
mele ke apea i.

12 Iok laol, non soke Serk-
ius Paulus esia ure nei nge
lohot ke mau pe letena man-
manna toto sapele. Iange
rura toto nga Non Soke nena
hetoronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

13 ✡Paulus iri ul pekngana
mur te mene imot nge Papos
pe tela nge Perka, nga kileng
nenge Pampilia. Pe nga
lamau Ioanes Makus hile sue
iri pe la mule nge Ierusalem.
14 Iok, iri nemur te lohaka
nge Perka pe tela nge Antiok
nga kileng nenge Pisitia. Pe
nga Sapat ana etue, tei teu
kela teare sio nga hetoronga
ana pele letena.
15 Iok, te sisia alalaha ne-
mur nenge Moses pe hetata-
longa mur ke het pe te hekule
helenga lange Paulus iri nai
Parnapas ke te teke, “Atong
mur, nenge teke lemo he-
lenga hel nge a teke a hekerk-
ereng ia hehei pe hana lete-
ria, ames haka pe a hele.”
16 Ol pe Paulus mes haka
sapele pe tul heke penna
pe hele, “Imo hana nenge
Israel pengpeng pe imo
hana lomonmona ngana mur
nenge a heto heke NeHalang,
a longo at nge iau.
17 ✡Israel mur aria soke Ne-
Halang, henonou hote rera
tete mur nge nike. Nga etue
nenge tetu nge Ekipto, poia
iri ke iri hulua. Pe nga i
sipona na kerkerenga nenge
palaungana toto, mene hote
iri nga kileng nem.
18 ✡Pe nga etue nenge te ii
nga ich sana lomona, nauele
iri ke nek toto ke hesinga iri
ana non kina nai (40).
19 ✡Pe hekou sue tuele tana
iri rahtele nai nga ich nenge
Kanan. Pe tunge ich nemur
lange nena hana mur peng-
peng ke reria ia.
20 ✡Ure nemur te lohotot ke
hesinga iri ana non kina lime
iri henel pe ana non kina nai
pe analoch (450).
“Ke het pe NeHalang
henonou hote hana mur hel
ke iri muka ia nena hana
mur, ke la het nga etue nenge
hetatalonga Samuel.
21 ✡Ol pe hehei pe hana
lemeria ke te teke none lohot

✡ **13:11:** Ume 9:8 ✡ **13:13:** Ume 15:38 ✡ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✡ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32 ✡ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✡ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✡ **13:21:** 1Sa 8:5, 19; 10:20-24

ke iri aria naungaala ana non
ia. Pomalam te onteia NeHa-
lang pe NeHalang henonou
hote Sol nenge ne Kis tuna.
Sol lohot nga mata nenge
Pensamin pe nauele hehei pe
hana ke hesinga iri ana non
kina nai. (40)
22 ✡Iok, NeHalang mene
tote Sol pe henonou hote
Teuit ke mene Sol munna.
Pe NeHalang heleia Teuit ke
teke, ‘Teuit i Iesi tuna. Pe utar
nenge e hottaua nge i, i non
nge urana. Ke iau lemek tau
tote non nenge pomai. Iange
i poia ure lochloch ngana nga
iau lemek ngak.’

23 ✡ “Pe nge he, lape
Iesus nenge Israel mur aria
hemasinga lohot nge non nei
na tete mur. Ure nem lohot
iange NeHalang i sipona hele
talue lo ke teke poia.

24 ✡Pe Iesus lohot ero kura
pe Ioanes haliu ke teke hehei
pe hana lochloch ngana nge
Israel te hulia reria poinga
mur pe te mene henuninga.

25 ✡Iok, Ioanes poia ana
ume ke hetet lo pe hele lange
hehei pe hana, ‘Imo a teke iau
itei mai? A longo ke nek. Non
nenge a kulelele, ngana kou
atat kura. Pe a teke i nge iau
ero. Iau e urana ero toto nge e
halaua i ke epoi hote nena ae
ulina nenge heronronia nga
apena.’

26 “Titik mur, imo nenge
a lohot nge Apraham pe
imo hana lomonmona ngana
mur nenge a heto hekeke
NeHalang, helenga nenga
maulinga nge koko, te hekule
at nge ita.

27 Iange hana nenge Ier-
salem pe aria papalauna
mur ramaria mallaha nge
Iesus ero. Pe pule te eteia
hetatalonga mur ria helenga
luna ero, nenge tesis hote ke
kokoes mana nga Sapat ana
etue. Ke pomalam tetal sio
tote Iesus.

28 ✡Pe te tango rere kue e
nge te teke te hune Iesus ia.
Pe ero. Ol pe te hele lange Pi-
latus ke te teke, lemeria toto
nge Iesus mete.

29 ✡Pe poinga nenge te poia
nem, pete tote NeHalang
nena helenga mur lochloch
nenge tehas sue ke ulolo. Ke
te takis sue i nga ana manga
toto pe la tetal teua nga polo.

30 Pe NeHalang hemaul
heke mule i nga metenga.

31 ✡Pe Iesus hetei hote i ke
emule mana lange iri nenge
tei luluch nge i nge Kalelea
ke lange Ierusalem. Ke heueu
nei, iri nemur te hele hotote
ure nemur nenge lohotot nge
iri, lala nge Israel mur.

32 Ke imem mo hele hote
helenga urana toto ngana
nem lange imo pule. Nga
utar nenge NeHalang hele ke
kerkereng ke teke poia lange
ratete mur nge nike.

33 ✡Ke pomalam heueu
nei, NeHalang nena helenga
nem lohot ke manmanna
ke tuturia mur ita ta naue.
Nga nenge hemaul heke
mule Iesus nga metenga,

✡ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20 ✡ **13:23:** 2Sa 7:12-16 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2 ✡ **13:25:** Ioa 1:20, 27 ✡ **13:28:** Mat 27:22-23 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60 ✡ **13:31:** Ume 1:3, 8 ✡ **13:33:** Psa 2:7

ure nenge lohot nem tehas
urume tele nike nga alalaha
chonna naingana nenge
Sam. Ke ana helenga hele ke
teke,
“ ‘Tuk laka Iong;
ke heueu nei Temem koi
Iau’ ”
34 ✡Manmanna toto ke NeHa-
lang hemaul heke mule Iesus
nga metenga. Pe i ma ke
punich nga polo letena ero.
Pomalam, NeHalang hele ke
pomai,
“ ‘Imo lape a mene petanga
pengpeng ngana
nenge e hele talue lange
Teuit ke lape e tunge.’
35 ✡Pe nga alalaha nenge Sam,
chonna e pule hele ke teke,
‘Iong onau sio mene lem non
nenge pengpeng toto
ke ma ke punich ero.’
36 “Iok, Teuit nanas tau
mene NeHalang lemene
ngana nga tungana nga ich.
Pe nga etue nenge mete, tealo
hite i nga na tete mur tema
ngaria pe make punich nga
polo letena.
37 Pe i nenge NeHalang
hemaul heke mule nga
metenga nem, ma ke punich
mana nga polo letena ero.
38 Titik mur a longo ke nek,
nge Iesus i toro mana, NeHa-
lang lape ul rumena ia lemo
poinga poreke ngana mur pe
nau la mule nge iri ero ol.
39 ✡Pe Iesus, i sipona lape
mene mule iri nenge leteria
manmanna nge i. Mene mule
iri nga reria poinga poreke
ngana mur nenge rahit tote
iri ke kerkereng. Iange Moses
na hotonga e nakuna ero toto
nge poia poinga nem.
40 Iok, a nauala amo ke nek
ol iange lape ure nem nenge
hetatalonga mur te heleia,
lape lohot nge imo. Hetata-
longa nemur te hele ke po-
mai,
41 ✡ “ ‘Imo nenge a tua salak-
laka halali, a longo at.
Lape ramamo auala
mana pe a mete.
Iange lape epoi hote ute nga
atu ngamo nga ich.
Pe imo lape letemo man-
manna ia ero toto.
Pe nenge te hele urume lange
imo,
lape letemo manmanna
ero pule.’ ”
42 Iok, Paulus iri nai Parna-
pas te lohotot nga hetoronga
ana pele lo, pe hehei pe hana
te hele lange iri ke te teke, iri
nai lape teat mule nga Sapat
ana etue e pule ke te hetore
iri ke nek toto nga ure nemur.
43 Iok, tehot lange hot
lo pe Iuta mur pe hana
lomonmona ngana mur
nenge te nanasia Iuta mur te
hetalaulau ngaria, te nanasia
Paulus iri nai Parnapas.
Pomalam Paulus iri nai
Parnapas te hekerkereng ia
hulua nemur leteria, ke te
teke kokoes mana, leteria
manmanna nge NeHalang pe
tenau la mana nge i nga nena
tunginga urana ngana mur
nge tunge lala nge iri.
44 Iok laol, Sapat ana etue
neu at pe nakuna nenge
hulua lochloch ngana nenga
kileng neu te lohaka ke la

✡ **13:34:** Isa 55:3 ✡ **13:35:** Psa 16:10 ✡ **13:39:** Rom 10:4 ✡ **13:41:** Hab 1:5

te longo nga Non Soke na
helenga.
45 Ol pe Iuta mur, te esia
hulua lochloch ngana neu pe
saria keke Paulus pe te hele
poreke i.
46 ✡Pe Paulus iri nai Parna-
pas te haliu hot ke soke toto
ke te teke, “Imem mo teke
mo hele hot tele NeHalang na
helenga lange imo. Pe imo,
aulo ala pe lememo ero nge a
mene helenga nei. Ke poinga
nem henonou hote imo ke
nakumo ero toto nge a mene
maulinga nge koko. Pe poma-
lam lape mo hile sue imo pe
mola nge hana lomonmona
ngana mur.
47 ✡Iange Non Soke hele ke
kerkereng at nge ita ke teke,
“ ‘E poia imo ke pomanga
lemenge
nenge lange hana
lomonmona ngana
mur.
Ke pomalam lape kileng
lochloch ngana nga ich
te mene maulinga nge
koko.’ ”
48 Iok laol, hana lomon-
mona ngana mur te longe ke
mau pe te iech toto, pe te
heto heke Non Soke na he-
lenga. Pe iri nenge NeHalang
henonou hote ke te mene
maulinga nge koko, leteria
manmanna toto sapele nga
helenga nemur.
49 Ol pe Non Soke na he-
lenga puo ke palaungana toto
nga tuele kina neu.
50 Pe nge Antiok, Iuta mur
teteu heke hehei pe hana pa-
palauna leteria ke te talun ke
tepoi poreke Paulus iri nai
Parnapas pe telope hote iri
nga reria tuele kina neu.
51 ✡Iok laol, Paulus iri nai
Parnapas tepasis sue kileng
neu ana maruchrue nga ape-
ria pe tei ke tela nge Ikonium.
52 Pe hulua nenge leteria
manmanna nga NeHalang na
helenga nge Antiok, te iech
toto pe Opepengpeng tu ke
muta toto nge iri.

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

1 Pe nge Ikonium, Paulus iri
nai Parnapas tei teu nga het-
oronga ana pele. Pe te haliu
hote NeHalang na helenga ke
nek toto. Ol pe Iuta mur pe
hana lomonmona ngana mur
halang leteria manmanna.
2 Pe iri Iuta mur nenge lete-
ria manmanna ero, teteu nga
hana lomonmona ngana mur
leteria ke tetua lele sue lete-
ria manmanna ngana.
3 ✡Ke Paulus iri nai Parna-
pas tetu lamau ke mala toto,
pe te haliu hote Non Soke
na helenga ke kerkereng toto.
Pomalam, Non Soke tunge
kerkerenga nenge te popoia
ure papalauna mur. Ke nga
poinga nem, Non Soke hek-
erkereng ia iri nai. Te haliu
hote Non Soke nge letena ia
ita pe mene mule ita.
4 Pe hana nenga kileng neu
telas hel. Ke hel tela nge Iuta
mur pe hel tela nge Paulus iri
nai Parnapas.

✡ **13:46:** Ume 3:26; 18:6 ✡ **13:47:** Isa 49:6 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6
✡ **14:3:** Mak 16:20; Hip 2:4 ✡ **14:5:** Ume 14:19

5 ✡Ol pe hana lomonmona
ngana mur pe Iuta mur te
hele tele hel nge iri ke te teke
tepoi poreke iri nai neu pe te
tamal hune iri nga um.
6 Iok laol, Paulus iri nai Par-
napas te eteia lo nge hana
nemur te teke te poia poinga
neu lala nge iri. Pomalam, te
ua sapele ke tela nge Listra pe
Tepi nga kileng nenge Likao-
nia.
7 Pe te hele hote NeHalang
na helenga urana toto ngana
nga tuele kina nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

8 Iok, nga kileng nenge Lis-
tra, none tu. Non neu apena
lul nga tana hoho ngana ia
nike pe i rara ero toto.
9 Ana non are pe longo ke
nek toto nga Paulus na he-
lenga mur. Pe Paulus esia i
pe eteia ke non nem letena
manmanna toto. Ol pe teke
hemasia i.
10 Iok laol, Paulus naula
pengpeng nge non neu pe
hele ke kerkereng toto lange i
ke teke, “Apem kerkereng pe
omes haka.” Ol pe non neu
tamu haka pe talun ke irara
sapele.
11 ✡Pe hulua nemur, te esia
ure neu nge lohot pe alngaria
haka nga ria helenga nenge
Likaonia ke te teke, “Ara sok-
soke ngana nai koi! Te hul ke
iri non ke tesio at nge ita nei
lo!”
12 Pomalam, te hetue Par-
napas ke ene Seus pe Paulus
te hetue ke ene Hemes. Iange
i, i mukmuka nge iri ke haliu
hotote NeHalang na helenga
mur.
13 Iok laol, non nenge mene
Seus hanna munna, mene
pulumakau pe ae rorana mur
ke laia nga kileng neu ana
kue matana. Iange Seus na
pele, te umeia ke rochroi
mana nga kileng neu pe
nge hot. Te teke te makia
ure nemur ke pomanga ria
tunginga nenge lange Paulus
iri nai Parnapas.

14 Pe nga etue nenge Paulus
iri nai Parnapas te longe, te
tachach ia rea hengeron mur
pe te song tele hulua nemur
pe alngaria ke te teke,
15 ✡ “Imo hana nemur,
pomere nenge a teke a poia
poinga nei at nge imem?
Imem mo pomange imo
mana. Pe imem hana mana
ke pomange imo pule. Moat
ke mo hele hot mene helenga
urana toto ngana lange imo
nenge mo teke a heto heke
aetapuna mur ero pe a
heto heke mene NeHalang i
sipona nenge ala hote tapa pe
ich pe ruach pe ure lochloch
ngana nenge tetu teu nga ure
nemur.
16 ✡Nge nike, poia hehei
pe hana lochloch ke tela nga
lemeria ngana mana.
17 ✡Pe i sipona teke hemal-
laha hot tote i ke teke
manmanna toto nge i koi
tu. Pomalam poia poinga
urana toto ngana nenge tung
sue pitte at nge ita pe poia
ngaunga alona mur ke te
haka pe tehei nga aria etue
pengpeng. Pe pule poia ita ke

✡ **14:11:** Ume 28:6 ✡ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✡ **14:16:** Ume 17:30
✡ **14:17:** Jer 5:24

ara ngaunga halang pe poia
letera ke iech manmana.”
18 Paulus iri nai Parnapas
te hele hote helenga nemur
ke te teke, tepoi ele hana ne-
mur pe ero. Hana nemur
leteria kerkereng toto ke te
teke te poia tunginga lange iri
nai kura.
19 ✡Iok, Iuta mur hel teat
nge Antiok pe Ikonium. Iri,
te ngai heke hehei pe hana
ke tehul rumeria nge Paulus
iri nai Parnapas. Pomalam,
te tamalia Paulus ana um pe
tehole hote lange hot. Pe iri,
nga leteria te teke Paulus kou
mete lo.
20 Pe ero. Iri nenge leteria
manmanna nge Non Soke,
teat ke te emurung hite
Paulus. Ol pe ana non lohaka
mule pe iteu langa kileng
neu. Iok, poma nge rou
Paulus iri nai Parnapas tela
mule nga kileng nenge Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

21 Iok, Paulus iri nai Par-
napas te hele hote NeHalang
nena helenga nge Tepi pe
hulua leteria manmanna pe
te koko teu nge iri nenge te
nanasia Iesus. Ol pe Paulus
iri nai Parnapas tela mule
nge Listra pe Ikonium pe An-
tiok.
22 ✡Pe te hele ke kerkereng
toto lange iri nenge lete-
ria manmanna ke tetu ke
kerkereng toto nga leteria
manmanna ngana mur. Pe te
hele, “Nenge teke tateu langa
NeHalang nena naualanga
pe nekinga, lape tai rurung
teu langa kileng chatala
ngana mukam.”
23 Pomalam iri nai te
henonou hote hana pa-
palauna hel nga kileng
nemur ke te mukaia iri nenge
leteria manmanna nge Non
Soke. Pe iri nai te hile
ngaunga pe te hetalau aria
pe te talue iri langa Non Soke
nena naualanga. Iange iri
leteria manmanna toto nge
Non Soke.
24 Paulus iri nai Parnapas
teteu langa tuele tana nenge
Pisitia ke het pe tela nge
Pampilia.
25 Pe nge Perka te haliu
hote NeHalang nena helenga
pe tesio la sapele nge Atalia.
26 ✡Pe nge Atalia, te haka
nga imot pe tela sapele nge
Antiok nga kileng nenge
te talune aria ume ia. Pe
nga etue nenge te talune
aria ume, hehei pe hana
lamau te hetalaulau aria ke
kerkereng toto ke NeHalang
tunge poinga urana ngana
lange iri kela het nga etue
nenge te heulo hot mule aria
ume neu.
27 ✡Iok, nga etue nenge
te lohot mule nge Antiok,
Paulus iri nai Parnapas te
eukiraua hehei pe hana
lochloch pe te hele hote
ure lochloch ngana nenge
NeHalang poia ke pengpeng
nge hana lomonmona ngana
mur ke leteria manmanna.
28 Ke pomalam, iri nai
tetu ke mala toto lamau
luluch nge hehei pe hana

✡ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25 ✡ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3 ✡ **14:26:** Ume 13:1-2 ✡ **14:27:** Ume 15:4, 12

nenge leteria manmanna nge
NeHalang.

15

*Hana Papalauna Teole
Aria Nge Ierusalem*

1 ✡Iok, hana hel nge Iuta
tela nge Antiok pe te talun
sapele ke te hetore hana
lomonmona ngana mur
nenge leteria manmanna nge
Iesus. Pe te hetore iri ke
mai, “Imo, lape NeHalang
mene mule imo ero toto
iange te riria imo ero. Nenge
teke lememo nge atu ke a
maul, iok lape teriria imo
ke pomanga hotonga nenge
Moses hetoro ita ia.”
2 ✡Pe Paulus iri nai Parna-
pas, te longe helenga nei pe
ma ke nek nga iri nai lete-
ria ero toto. Ol pe iri ul
hana nemur te hele inin tau
hel nga ure nei. Pomalam
iri nenge Antiok te teke lape
Paulus pe Parnapas pe hana
hel tela nge Ierusalem ke te
esia Iesus nena hana mur pe
hana papalauna mur nga he-
lenga nei.
3 Iok laol, iri nenge leteria
manmanna nge Iesus nge
Antiok te kulosia iri ke tela
sapele. Pe tei ke tela nga
kileng nenge Poenisia pe
Samaria pe te nana urume
hana lomonmona ngana
mur nge leteria manmanna
nge NeHalang. Pe helenga
nei poia iri nenge leteria
manmanna ke te iech toto.
4 ✡Iok, tela te lohot nge
Ierusalem pe Iesus nena
hekulkulonga mur pe hana
papalauna mur pe iri
lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus te iech
ele iri. Pe Paulus pe Parnapas
pe hana nemur te nana
urume ure lochloch ngana
nenge NeHalang halaua iri
ke te poia.
5 Iok, Parisio mur hel
leteria manmanna nge Iesus.
Pe iri te lohaka mule pe
te hele ke te teke, “Hana
nenge iri Iuta ero pe leteria
manmanna nge Iesus, lape te
riria iri. Pe lape ta hetore iri
ke te nanasia hotonga nenge
Moses.”
6 Iok, Iesus na hekulku-
longa mur pe hana pa-
palauna nemur te emurung
ke te teke te hepeng hote
helenga nei.
7 ✡Te poia ana helenga ke
lala ol pe Petrus mes haka pe
hele, “Titik mur, imo a eteia
lo ke NeHalang henonou
hote iau nga tuna ngamo,
ke e hele hote helenga
urana toto ngana lange hana
lomonmona ngana mur. Ke
pomalam te longe pe leteria
manmanna ia. Pe e talune
ume nei ke mala toto lo.
8 ✡Pe NeHalang nenge eteia
hulua lochloch ramaria ume
ngana, hetei hot pengpeng
ia i lange hana lomonmona
ngana mur ke hekulo sue
Opepengpeng ke lange iri, ke
pomalam mana nga nenge
hekulo sue at nge ita.
9 NeHalang poia iri ke
manga poingana ia ita.
Nenge leteria manmanna
nge i, lape helemlem ia

✡ **15:1:** Kal 5:2 ✡ **15:2:** Kal 2:1 ✡ **15:4:** Ume 14:27 ✡ **15:7:** Ume 10:1-43
✡ **15:8:** Ume 10:44; 11:15

operia ke operia lemlem
pule.
10 ✡Pe imo heueu nei, a
teke a totoia NeHalang. Iange
a teke a poia hana lomon-
mona ngana mur nenge lete-
ria manmanna ke singiria
meena toto. Pe e hele peng-
peng lange imo, rera tete mur
nge nike pe ita heueu nei
pule, nakura ero toto nge
ta takisia ure meena ngana
nenge pomanga nenge a poia
nem.
11 ✡A longo ke nek, nenge
teke letera manmanna toto
nge NeHalang lape NeHalang
mene mule ita ke pomange
iri. Pe poinga nem lohot
mana nga ara Non Soke
Iesus letena poreke ngana pe
lemene tau ngana ia ita.”
12 Ol pe hulua lochloch
ngana nenge te emurung neu
te reng toktok. Pe Paulus iri
nai Parnapas te lohaka pe
te hele hote ure papalauna
nemur nenge NeHalang
hekerkereng ia iri ke te poia
pe hana lomonmona mur te
esia pe leteria manmanna.
13 ✡Iri nai te hele ke het pe
Ieims lohaka pe hele, “Titik
mur, a longo at nge iau!
14 Simon hele hote lange
imo lo, nga nenge teke
NeHalang lemene taua hana
lomonmona ngana mur pule.
Ngana laka nenge hesilei
hote hana hel nge iri ke i
sipona nena hana mur.
15 Pe ure nenge lohot nei,
lohot ke pomanga hetata-
longa mur te hele ngaria ia
nge nike. Nenge Non Soke
hele ke teke,
16 ✡ “ ‘Nga hoena lape eat
mule
pe Teuit na pele nei losio
lo.
Pe lape e hemes heke mule.
Pe ure nemur nenge te
poreke nga pele nei,
lape eume heke mule iri ke
nek
pe etal mule iri nga
muria mur.
17 Pomalam, hana lomon-
mona mur lochloch
nenge iau lek non mur ia
iri,
lape te song ke teat mana nge
iau.
Iau, Non Soke, epoi hote ure
nemur pe e hele ia
18 ke te eteia nga halang
nike lo.’ ”
19 Iok, Ieims lohaka pe
hele mule ke mai, “Iau
letek tuanin ke mai! E teke
tanau pe hana lomonmona
ngana nemur te teke leteria
manmanna nge NeHalang,
ita tapoi lange iri ero.
20 ✡Pe e teke tahas mene
alalaha e ke lange iri pe
ta hele lange iri ke te
ngaua ngaunga nenge tepoi
tunginga ia lange aetapuna
mur ero. Pe tema luluch nge
hehei ero pe te ngaua huros
nemur nenge te roke iri ero
pe pule te inia toho ero.
21 Iange Moses na hotonga
mur te haliu hotote nga
NeHalang na pele mur nga
kileng pe kileng. Pe te haliu
hotote ke mala toto lo nga
Sapat ana etue lochloch.”

✡ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10 ✡ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8 ✡ **15:13:** Kal 2:9
✡ **15:16:** Amo 9:11-12 ✡ **15:20:** Exo 34:15-17; Lev 17:10-16

Alalaha Nenge Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

22 Ol pe Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch nenge te eukirau neu, te teke te henonou hote hana hel nge iri ke tela luluch nge Paulus iri nai Parnapas nge Antiok. Iok, te henonou hote Iutas (nenge ene e pule Parsapas) iri nai Sailas. Te henonou hote iri nai iange hulua nemur nenge leteria manmanna neu, tenau haka aria soksoke ngana mur nge iri.

23 Pe te hekule alalaha nei nenge hele ke teke;

> "Imem, Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur koi, mohas ia alalaha nei lange imo hana lomonmona mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe Silisia. Imem titimem mur laka imo iange letemo manmanna nge Ne Iesus.
>
> Uach pe miliko toto lange imo lochloch.
>
> 24 Imem mo eteia lo nge hana hel nge imem tela ke te poia imo ke ramamo au ala pe lemo arenga poreke toto ia reria helenga mur. Pe imem mo hele lange iri ke te poia poinga nem ero.

25 Pomalam mo eukirau pe mo henonou hote mele hel ke te mene helenga lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas.

26 Iange iri nai te matau singiria ero toto nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur.

27 Ke iri nenge mo kulosia at nge imo heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe iri lape te hele lange imo pengpeng ke te hekerkereng ia helenga nemur nenge mohas sue iri nei.

> 28 ✡Imem mo nanas mene Opepengpeng lemene ngana nenge mo teke a takisia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a nanas tau mene koi hotonga nemur;
>
> 29 A ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. A in toho ero pe a ngaua huros nemur nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas tau tote hotonga nemur lape atu ngamo urana toto.
>
> Urana toto nge a olonge helenga nei pe atu malalom."

30 Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te eukiraua iri lochloch ngana nenge leteria manmanna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia.

31 Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur.

32 Pe Iutas iri nai Sailas, iri hetatalonga pule. Pomalam te tunge helenga urana ngana mur nenge hekerk-

---

✡ **15:28:** Mat 23:4

ereng tote hulua nemur
leteria.
33 Pe iri nai tetu ke mala
pol nge Antiok. Ke het pe
iri nenge Antiok tetal heke
petanga nenga tunga nge nek
lange iri pe te kulos mule iri
ke tela mule nge iri nemur
nenge te kulosia iri ke teat. [
34 Pe Sailas letena haka ke
teke tunge Antiok ol.]
35 Pe Paulus iri nai Parna-
pas tetu mana nge Antiok, pe
iri ul hana hel pule ke te het-
ore hehei pe hana halang nga
NeHalang na helenga, pe te
hele hote helenga urana toto
ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

36 Iok, etue hel nga hoena,
Paulus hele lange Parnapas
ke teke, “Lape ita nai tai ke
tala mule nga kileng lochloch
ngana nenge ta haliu hote
Non Soke na helenga mur ia
lo, ke tanau nga hehei pe
hana tepoi ngaria.”
37 ✡Iok, Parnapas teke
mene Ioanes Makus ke iri ul.
38 ✡Pe Paulus teke urana
ero nge te mene i iange nga
tele ngana reria ume het ero
kura pe ua mule aria nge
Pampilia.
39 Paulus iri nai Parnapas
te hele inin tau helia ure nei
ke halang. Pomalam iri nai te
chach hel. Ke Parnapas mene
Ioanes Makus ke iri nai te lo-
haka nga imot pe tela sapele
nga kileng nenge Saipras.
40 Pe Paulus mene Sailas
ke iri nai tei sapele. Pe iri
lochloch ngana nenge leteria
manmanna te hetalaulau
aria ke te teke Non Soke
tunge nena tunginga nge
urana lange iri pe nauele iri
ke nek.
41 Paulus langa kileng
nenge Siria pe Silisia pe
hekerkereng mule hehei
pe hana mur nga leteria
manmanna ngana.

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

1 ✡Paulus langa kileng
nenge Tebi pe Listra. Pe none
nge ene Timoti tunga lamau
pule. Pe ana non, iri ul tana
leteria manmanna nge Iesus.
Pe tana i Iuta pe temene i
Krik.
2 ✡Iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge Ne-
Halang nga kileng nenge Iko-
nium pe Listra, te neue Tim-
oti ke te teke i non urana
ngana ia.
3 Iok, Paulus teke mene
Timoti ke la luluch nge i pe
Iuta mur te eteia ke Tim-
oti temene i Krik. Pomalam
Paulus riria Timoti singina ke
Iuta mur te esia i ke manga i
Iuta ol.
4 ✡Iok laol, tei ke tela nga
kileng mur pe te hele hote
hotonga nemur nenge Iesus
nena hekulkulonga mur pe
hana papalauna nemur tetal
hote nge Ierusalem.
5 Pomalam NeHalang
nena hana mur temes ke
kerkereng toto nga leteria
manmanna ngana pe nga
etue lochloch, hulua halang

✡ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✡ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10 ✡ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✡ **16:2:** Pil 2:19-22 ✡ **16:4:** Ume 15:23-29

te hulia leteria pe te koko teu
nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

6 ✡Iok laol, Paulus pe
pekngana mur tela pe te
sapele mana nga kileng mur
nenge Prikia pe Kalasia.
Iange Opepengpeng poi ele
iri nge te hele hote NeHalang
na helenga nga tuele kina
nenge Eisia.
7 Iok, tei kela te lohot nga
kileng Misia het ngana pe te
teke teteu langa kileng nenge
Pitinia pe Opepengpeng
nenge Iesus poi ele iri iange
kileng nem tu teu nga tuele
kina nenge Eisia.
8 Pomalam te sapele mana
ke tela nge Troas.
9 Iok, nga miliko Paulus
nau opene ke esia none nge
nena nge Mesatonia. Non
neu mes pe hele ke kerkereng
toto pe ech ia i ke teke, "O
iat nge Mesatonia ke o halaua
imem!"
10 Ke Paulus nau opene
ngana neu het pe mo kik
haka sapele nenge mola nge
Mesatonia. Iange mo eteia ke
NeHalang i sipona iua imem
ke teke mola ke mo hele hote
nena helenga lange iri nemur
nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulia Leteria

11 Iok, mo tamu haka nga
imot nge Troas pe mo song
tele ke mola nge Samotras pe
nga etue naingana mo song
ke mola nge Neapolis.
12 Ke het pe moi nga ape-
mem ke moteu lange Pilipai.
Kileng Pilipai, i tuele tana
nge Mesatonia pe Rom mur te
ume heke pe tenau ele kileng
nem. Oe, ke mo tuia etue hel
nga lamau.
13 Pe nga Sapat ana etue,
moi hot nga kileng neu ke
mola nga ech ilina. Iange mo
teke lape Iuta mur te eukirau
nga lamau ke te hetalaulau.
Iok, mo are sio pe mo hetore
hehei hel nge te eukirau nga
lamau.
14 Pe heie nge iri ene Litia.
Ana hei nena nge Taiatira.
Pe hehei pe hana tela ke
teolol malmalenga mur nge i.
Malenga nemur ururia haka
toto. Ana hei heto hekeke
NeHalang pule. Ke Non Soke
i sipona poia i ke letena mal-
laha nga Paulus nena he-
lenga mur.
15 Ke pomalam ana hei pe
iri lochloch ngana nenge tetu
luluch nge i nga na pele, te
mene henuninga. Ke het
pe hele ke teke, "Imo nenge
a teke letek manmanna toto
nge Non Soke, aiat ke atu lu-
luch nge iau nga lek pele."
Hei neu ech tote imem ke
mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

16 Nga etue e moi ke mo lala
nga kileng unne nenge te het-
alaulau ia, pe mo saol haka
nge heie nge uneinei tuteu
nge i. Hei neu, mele hel te
olia i ke umume nge iri. Pe te
ololia i iange hele hot tettele
ure nemur nenge te lohotot.
Pomalam iri nenge tenau ele

✡ **16:6:** Ume 18:23

i, te mene umtutuna halang
toto nga ana hei na ume neu.
17 ✡Iok ana hei nanasia
imem ul Paulus pe aliuliu ke
teke, “NeHalang Nge I Soke
Nga Lut Toto nena hana mur
koi teii nei! Iri lape te hetore
imo nga kue nenge NeHalang
mene mule imo ia.”
18 Etue halang, hei neu
helele ke machmau. Ol pe
Paulus talngana pe letena
inin pe ralele lange hei neu
pe hele langa uneinei neu,
“E hele lange iong, nga Iesus
Kristus ene, o lohot nge hei
nem ol!” Ueiuei mana pe
uneinei neu ua hot sapele nge
hei neu.
19 Pe iri nenge tenau ele
hei neu te eteia ke reria um-
tutuna ana kue ero ol. Po-
malam te laua Paulus iri nai
Sailas pe te tak runge iri
kela nga ingala matana pe
te hemesia iri nga hana pa-
palauna nemur nenge tenau
ele kileng neu, mataria.
20 ✡Iok, te mene iri lange
hana Rom mur nenge te lon-
glongo helenga pe te hele,
“Hana nai nei iri Iuta koi. Iri
teat ke te heporeke arenga
nge urana nga kileng nei lo.
21 Iri te hetoro koukoua
imem nga ure nemur nenge
ita nenge Rom rera hotonga
mur teheo ele tote nge ita ke
ta nanasia ero.”
22 ✡Iok laol, hulua te koko
teu sapele nga iri nai aria
palinga. Pe hana Rom ne-
mur nenge te longlongo he-
lenga te hele ke palinga hel
ana hana mur te haka hote
Paulus iri nai Sailas reria
hengeron pe tenos ule iri.
23 Tenos poreke ule iri
ke het pe tetal teu sapele
iri langa tuele au ngana.
Pe hana papalauna nemur
te hele lange non nenge
nauelele tuele au ngana neu
ke chiu hit tote iri nai ke
kerkereng toto. Pomalam iri
nai ria kue ero toto nge te ua
hot.
24 Non neu longe ke mau ol
pe mene Paulus iri nai Sailas
ke la tal teua iri nga tuele
au ngana neu letena nge teu
toto. Ol pe ha hite iri nai
aperia nga ae chonna e nge
meena toto.
25 Iok laol, nga miliko tu-
nangana iri hel pule nenge
tema teu nga tuele au ngana
neu, te longe Paulus iri nai
Sailas nge te hetalaulau pe te
peupeua peunga mur nenge
te heto hekeke NeHalang.
26 Te rura mana pe mangila
palaungana rur sapele. Pe
mangila neu rur ke palaun-
gana toto nga kileng unne
nenge tuele au ngana neu
mesia. Pomalam piunga
mur nga tuele au ngana
neu te uchulu sio. Pe iri
lochloch ngana nenge tetu
nga tuele au ngana neu, peria
pe aperia ana kalenga mur te
uchulu sio pule.
27 ✡Ol pe non nenge
nauelele tuele au ngana neu
rura haka. Pe nau pe piunga
lochloch ngana nemur te
uchulu sio tach lo. Ol pe
mene nena kakop ke teke
hun mule i, iange tekema iri

✡ **16:17:** Mak 1:24 ✡ **16:20:** Mak 13:9 ✡ **16:22:** 2Ko 11:25; 1Te 2:2 ✡ **16:27:** Ume 12:18-19

lochloch ngana nenge tetu
teu nga tuele au ngana kou
te ua hot talo. Pe ero.
28 Ol pe Paulus alngana
taua i ke teke, “Ei! Ohun mule
iong ero! Imem lochloch
ngana i motu kura.”
29 Ol pe non neu iua mele
nga lemenga pe song kela
tamal sue i nga Paulus iri nai
Sailas aperia huna pe loiloiloi
ke teke mete.
30 ✡Iok, mene hote iri nai
lange hot pe onteia iri, “Hana
nai nem, lape epoi ke pomere
toto nenge e mene maulinga
nge koko?”
31 Pe iri nai te hele, “Letem
manmanna nge Non Soke
Iesus! Iong pe iri lochloch
ngana nenge tetu luluch nge
iong nga lem pele. Pomalam
lape o mene maulinga nge
koko.”
32 Ke Paulus iri nai Sailas
te hele hot sapele Non Soke
nena helenga lange non neu
pe iri lochloch ngana nenge
tetu luluch nge i.
33 Iok laol, non neu poia
Paulus iri nai Sailas ke la
lome ria chanchan mur nga
etue neu pengpeng. Ke het
pe Paulus iri nai Sailas te he-
nun sapele non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu lu-
luch nge i.
34 Laol pe non neu mene
iri nai kela he ngaua iri nga
na pele. Pe non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu lu-
luch nge i, te iech toto iange
leteria manmanna toto nge
NeHalang.
35 Pe nga uach hana Rom
nemur nenge te longlongo
helenga, te kulosia palpal
husu mur ke te laia helenga
nei nge non nenge nauelele
tuele au ngana neu. Te hele
ke te teke, “A lohe hote Paulus
iri nai Sailas nga tuele au
ngana ke tela ol.”
36 Pomalam non neu lake
hele lange Paulus ke teke,
“Hana papalauna nemur te
hekule helenga at ke te teke
imo nai Sailas lape a lohot
nga tuele au ngana ol. Ke lape
a i malalom, pe ai ke nek.”
37 Ol pe Paulus lohaka
pe hele lange palpal hussu
nemur ke teke, “Hana pa-
palauna nemur te hottaua
ute e nge imem nai nei mo
poia ke poreke ero. Pe pule
imem lemem nge Rom. Pe
pomere tenos ulu hite imem
nai nga hulua mataria mai?
Ke het pe tetal teua imem
langa tuele au ngana. Pe
heueu nei te teke te kulosia
imem ke moi hot ke nek
mana ke mola. Poinga nei
poreke toto i! Teke pomam iri
siporia teat ke te mene hote
imem nga lamai.”
38 Iok laol, palpal hussu ne-
mur tela ke te tetetere Paulus
na helenga lange hana pa-
palauna nemur. Hana pa-
palauna nemur te longe ol
pe te matau iange te longe
Paulus na helenga nenge teke
iri nai Sailas reia nge Rom
pule.
39 Pomalam iri siporia tela
kela te hele ke nek mule lange
Paulus iri nai Sailas pe te
mene hot sapele iri nai nga

✡ **16:30:** Ume 2:37

tuele au ngana. Pe te kulos
hot sapele iri nai nga kileng
neu.
40 Iok laol, iri nai te lohot
nga tuele au ngana pe tela
sapele nga he Litia na pele.
Pe nga pele neu tesaol haka
nga hulua halang nge leteria
manmanna nge Non Soke.
Pomalam te hekerkereng
ia hulua nemur nga leteria
manmanna ngana mur pe iri
nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

1 Iok, Paulus iri nai Sailas
tei teu langa kileng nenge
Ampipolis pe Apolonia ke
tela nga kileng nenge Tesa-
lonika. Pe nga lamau Iuta
mur ria hetoronga ana pele
e kou tu.
2 Pe Paulus kokoes lala nga
hetoronga ana pele nem, po-
malam lake hemol nga Sapat
ana etue palaungana pe te
echachala helel.
3 Pe Paulus hele urumrume
NeHalang nena helenga lala
nge iri. Nenge hele ke teke,
Non nenge NeHalang kulosia
at ke mene mule nena hana
mur, lape takisia ana melme-
lenga ke mete pe maul haka
mule. “Pe ne Iesus nenge
e heleia lala nge imo nei, i
sipona lakalom nenge NeHa-
lang kulosia i at.”
4 Paulus hele ke mau pe
na helenga tua tote Iuta mur
hel leteria. Pomalam lete-
ria manmanna pe te nanasia
Paulus iri nai Sailas. Pe Krik
mur halang nenge te heto
hekeke NeHalang, pe hehei
papalauna mur, iri pule lete-
ria manmanna nga Paulus
nena helenga mur.

5 Ol pe Iuta mur saria keke
Paulus. Pomalam tela ke
te loloch heke pulut mene
hana porekreke ngana mur
hel, ke te eukirau pe tepoi
heke hunelinga palaungana
nga kileng neu. Iok, te song
teu ke te tango rere Paulus
iri nai Sailas nga none nge
ene Iason na pele. Te tango
rere iri nai neu ke te teke te
takrung hote iri kela te heme-
sia iri nga hulua mataria.
6 Pe ero. Te hottaua iri nai
nga lamau ero. Pomalam
te takrung hote Iason pe
pekngana mur hel pule kela
te hemesia iri nga hana
papalauna mur mataria.
Iange hana papalauna ne-
mur tenau ele kileng neu.
Pe te haliu haka ke te teke,
“Hana nemur tela nga kileng
lochloch pe te poia hehei pe
hana ke reria arenga poreke
lo pe heueu nei teat ke te
lohot nge ita.
7 ✡Pe Iason nauele iri nga
na pele. Pe iri te nanasia
hotonga nenge ne Kaesa ero.
Pe tetal hote aria naungaala e
pule nge ene Iesus luluch nge
Kaesa.”
8 Hana papalauna pe hulua
nemur te longe helenga neu
pe leteria huna pe te hele rara
mana.
9 Ol pe hana papalauna ne-
mur te poia Iason pe pekn-
gana mur ke te saua umtu-
tuna palaungana. Ke het pe
te kulosia iri ke tela ol.

✡ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

10 Iok laol, kileng miliko sio pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus te kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe teteu langa hetoronga ana pele.

11 Pe hehei pe hana nenge Perea tepoi ke mange iri nenge Tesalonika ero. Iri te iech toto nge te longe Paulus na helenga pe kokoes te sisia NeHalang na helenga pule ke te eteia nge Paulus na helenga manmanna ma ero.

12 Pomalam Iuta mur halang leteria manmanna. Pe Krik mur halang pule, nenge tera hite ume papalauna, iri leteria manmanna pule.

13 Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika te longe Paulus nge hetottore hehei pe hana nge Perea nga NeHalang na helenga. Pomalam te lohaka pe tela ke teteu nga hehei pe hana leteria ke te lope hote Paulus iri nai Sailas nge Perea.

14 Pe ero. Ueiuei mana NeHalang nena hana mur te kulosia Paulus ke ramana hot langa ruach ilina. Pe hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas iri nai Timoti tetu nge Perea ol.

15 Pe hana nemur nenge tei luluch nge Paulus, iri lochloch tela kela te lohot nga kileng nenge Atens. Ke ulo pe tela mule nge Perea. Pe te mene Paulus nena helenga nenge lange Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri nai te nanas mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

16 Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele iri nai neu. Pe tu ke mala pe singina tuakik ero iange kileng neu ana aetapuna halang mana.

17 ✡Pomalam eukiraua Iuta mur pe Krik mur nenge te heto hekeke NeHalang ke hetottore iri pe te echachala helel nga hetoronga ana pele. Pe pule, kokoes lala nga ingala matana ke iri ul hehei pe hana nga lamau te echachala helel.

18 Ol pe hetoronga mur hel nenge te hetue iri ke Epikarin pe Stoik mur, teat ke iri ul Paulus te hele inin tau hel. Pe hel te heleia Paulus ke mai, te teke, “Non hauaua kina nei hele ia utar mai? I nge lape heleleia maopene ngana i.” Pe hana hel pule te heleia Paulus ke te teke, “Non nei heleleia hana hel nga tau toto reria aetapuna mur i.” Hana nemur te hele ke mau iange Paulus hetottoro nga Iesus nge mete pe maul haka mule.

19 Pomalam te mene Paulus lange Areopakus, ke teole aria. Pe nga lamau, te ontei hote i ke nek toto. Pe te hele lange Paulus ke mai, “Mo teke mo longo teu la ke nek toto nga hetoronga heueu ngana nenge oiat ke o hetoro sue nga lamai.

20 Imem mo longe pe ma ke nek nga samem ero toto, ke heueu nei mo teke o hemallaha hot tote luna at nge imem ol.”

✡ **17:17:** Ume 18:19

21 (Tepoi ke pomau iange
iri nenga kileng nenge Atens
pe iri hel pule nenge tela
ke tetu nga kileng neu teare
manmana pe te helele pe
te longo manmana nga ure
heueu ngana mur nenge te
lohotot.)

22 Iok laol, Paulus mes haka
sapele nga hana papalauna
nemur mataria pe hele,

"Imo hana nenge Atens.
Nga enau ngak, e esia ke
pomai. Imo amo nehalang
halang toto.

23 Ei rara nga lemo kileng
pe e neue ure pane mur
nenge a heto hekeke iri.
Pe e hottaua helenga e nga
tunginga munna nenge a
makmakia pe a tunge lala
nge nehalang. Helenga
neu tehas ia ke mai; 'Lange
nehalang nenge ta eteia ero.'
Imo a eteia nehalang nenge
a heto hekeke nem ero. Pe
e hele lange imo pengpeng,
I toto koloi nenge e heleleia
nei.

24 ✡NeHalang nenge ala
hote tapa pe ich pe ure
lochloch, i palaungana nga
lut nga tapa pe i palaun-
gana nga ich pule. Pe tuteu
ero nga pele nenge hana
peria umeia.

25 ✡Isipona poi hote ita
pe ure lochloch ngana nenge
tetu ke te maulul heueu nei.
Pomalam i nauele ita pe ure
lochloch ngana. Pe ita ta
nauele i nga ute e ero toto.

26 Nga talun ngana toto
NeHalang ala hote non elle
mana. Pe nga non elle nem
mana ita lochoch ngana nga
ich nei, rette ia. Nenge poia
ita hana ke tatu ke ta pur-
pure ich nei. Poi hote ita pe i
sipona talue mura pe ara etue
mur nenge tatu ia.

27 ✡Isipona poi hote ita ke
ta song ke tala nge i pe ta
tango rere i. Pe tu ke sase
nge ita ero, ngana iam lom
tu ke rochroi mana nem lo.

28 Pomanga mele heleia
lo nenge teke, 'Nga i sipona
na hekerkerenga, tunge ein-
gana at nge ita ke tai rara
pe tatu ke ta maulul heueu
nei.' Pomanga none nge imo
sipomo, has sue ke pomai, 'Ita
pule NeHalang tutuna mur
ita.'

29 ✡Ke ita NeHalang
tutuna mur ita ke ululo
ke pomalam, ta nanas
ia hana nemur leteria
tuanin ngana ero nenge
te teke, NeHalang nakuna
pomanga ure nemur nenge
hana te ume hot mene nga
peria. Nenge pomanga te
umeia aetapuna mur nga
um chalemlem ngana mur
pe sinaha ngana mur pe
um nemur nenge ururia
haka toto.

30 Nge nike, hehei pe
hana leteria matana ngana
nge NeHalang, lohot ke nek
ero. Pe i letena metene
poinga nenge te poia lange
i nem ero. Pe heueu nei
hele ke kerkereng ke teke
hulua lochloch ngana nga ich
nei tehul rumeria ia poinga
poreke ngana mur ol.

✡ **17:24:** 1Ki 8:27; Ume 7:48 ✡ **17:25:** Psa 50:12 ✡ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23
✡ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17; Ume 19:26 ✡ **17:31:** Psa 96:13

31 ✡Iange i talue etue
palaungana e lo. Pe nga etue
palaungana nem, NeHalang
lape amnei teu la ke nek toto
nga hehei pe hana lochloch
ngana ria poinga mur. Pe i
henonou hote nena none lo,
nenge lape poia ure nem ke
pengpeng toto. Pe NeHalang
i sipona hemaul heke mule
i nga metenga ke hemallaha
hote i lange hulua lochloch!”
32 Iok laol, hana nemur
hel te melmel iange te longe
Paulus nge hele ke teke Ne-
Halang hemaul heke mule
hana nenge te mete. Pe hel
te hele, “Lape moat ke mo
longo mule helenga nemur
nge iong kura.”
33 Pomalam Paulus lohaka
pe ua sapele aria.
34 Pe hana hel te longe
Paulus nena helenga pe
leteria manmanna. Elle nge
iri, ene Tonisius. Ana non
i non soke e nge tu teu nga
Areopakus nem. Pe heie
pule nge ene Tamaris. Iri nai
neu pe hulua hel pule leteria
manmanna.

18

Paulus Lange Korin

1 Iok laol, Paulus lohaka
nge Atens pe la sapele nge
Korin.
2 ✡Pe nge Korin Paulus sao-
lia non Iuta e nge ene Akuila.
Non neu tana hoe i nga kileng
nenge Pontus. Pe iri nai
nehei Prisila te lohaka nge
Itali ke teat nge Korin pe tetu
ke mala ero kura. Iange
Ne Klatius hele ke teke te
lope hote Iuta mur lochloch
nenge tetu nge Rom. Poma-
lam Akuila iri nai nehei te ua
ke tela nge Korin. Iok laol,
Paulus la kela nau tote iri nai.
3 ✡Paulus lake nau tote
iri nai iange tera hite ume
nenge te umume pelpele
ke pomange Paulus pule.
Pomalam lake tu pe ume
luluch nge iri.
4 Pe kokoes nga Sapat ana
etue, Paulus hele ke kerk-
ereng toto lala nge Iuta mur
pe Krik mur nga hetoronga
ana pele. Iange teke poi taole
iri ke leteria manmanna nge
Iesus.
5 ✡Sailas iri nai Timoti teat
nge Mesatonia pe Paulus
tung teu tote i nga ume
nenge hetottore Iuta mur nga
helenga urana toto ngana.
Pe hemallaha hot tote lange
iri ke Iesus i toto nenge
NeHalang kulosia at ke mene
mule nena hana mur.
6 ✡Pe ero. Te mene
Paulus nena hetoronga mur
ero pe tesau hote helenga
porekreke ngana mur hel
lange i. Pomalam Paulus
rur sue maruchrue nga nena
hengeron pe hele, “Nenge
NeHalang letena inin ngana
heporeke imo, atue helenga
unne at nge iau ero toto.
Imo sipomo a takisia pe a
hemas mule imo ol. Pe ehet
ngak koloi. Ela nge hana
lomonmona ngana mur ol.”
7 Iok laol, Paulus i hot nga
hetoronga ana pele pe la iteu
nga Titus Iastus na pele. Non

✡ **18:2:** Rom 16:3 ✡ **18:3:** Ume 20:34 ✡ **18:5:** Ume 17:14-15 ✡ **18:6:** Ume 13:46, 51; 20:26

neu na pele mes ke rochroi
mana langa hetoronga ana
pele neu. Pe ana non heto
hekeke NeHalang pule.
8 Pe non nenge ene Krispus,
nauelele hetoronga ana pele
neu. Ana non pe iri lochloch
ngana nenga na pele leteria
manmanna nge Non Soke. Pe
hulua lochloch ngana hel nge
Korin te longe Paulus na het-
oronga mur pe leteria man-
manna. Pomalam te mene
henuninga.
9 Pe nga miliko Paulus esia
Non Soke nga nau opene
ngana nge hele lange i ke
teke, "O matau ero pe o hele
hot manmana pe o reng ero.
10 ✡Iau lape etu luluch nge
iong pe mele pele nge lape
poi poreke iong ero. Iange
iau e hesilei hote lek hana
mur ke halang lo pe leteria
kerkereng ero kura."
11 Paulus tu nga lamau
ke hetottore hehei pe hana
nga NeHalang nena helenga
mur ke ana hesinga elle pe
akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

12 Iok, nga etue nenge non
soke Kalio nauele kileng
Akaia, Iuta mur te eukirau
pe telaua Paulus pe te mene
i kela te hemesia i nga non
soke neu matana pe te hele,
13 "Non nei poi olole hehei
pe hana ke te heto heke Ne-
Halang ke pomanga ita rera
hotonga hele ngana ero."
14 Iok, Paulus lohaka ke
teke helele lo pe ne Kalio
pule lohaka pe hele lange
Iuta mur ke teke, "Imo Iuta
nemur, a longo at nge iau.
Toinge non nei i non poreke
ngana nge hunun hana pe
poia poinga poreke ngana hel
pule, nem lape e longo ke nek
toto langa lemo helenga mur.
Pe nei ero koi.
15 Imo alau mene non nei
nga nena helenga mur pe nga
imo sipomo lemo hotonga
mur. Pomalam, imo sipomo a
hepengia. Iau lemek ero nge
e hepengia helenga nemur."
16 Iok laol, Kalio poia iri
ke te lohot sapele nga kileng
unne neu.
17 Ol pe hana nenge te
eukirau neu telaua ne Sosti-
nis pe te palia. Pe non neu
i nauelele hetoronga ana
pele, pe hana nemur te poia
poinga neu lange i pe ne Kalio
teke na ute pele langa neu ero
ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

18 ✡Iok, Paulus tu luluch
nge NeHalang nena hana
mur nge Korin ke mala pol
pe lohaka sapele nga imot
ke lange Siria. Pe Akuila
iri nai nehei Prisila tela
luluch nge i. Nga kileng
nenge Kenkrea, Paulus utsue
palpalna ina iange poia
helenga kerkereng ngana e
lange NeHalang.
19 Iok, tela te lohot nge Epe-
ses pe Paulus hile sio sapele
Akuila iri nai nehei e Prisila.
Pe Paulus langa hetoronga
ana pele pe iri ul Iuta mur te
echachala helel.

✡ **18:10:** Jos 1:9; Isa 41:10 ✡ **18:18:** Num 6:18; Ume 21:24

20 Ol pe te hele lange i ke tu
ke mala pol nge iri mukam pe
ana non lemene ero.
21 Pe hele lange iri ke
mai, “Nenge teke NeHalang
lemene, lape eat mule nga
lamai.” Iok, Paulus tamu
haka mule nga imot e nge
Epeses pe te mana hot ke tela.
22 Iok, Paulus lohot nge
Kaesarea pe loaka sapele
ke nau tote NeHalang nena
hana mur nge Ierusalem. Ke
het pe sio la mule nge Antiok.
23 Tu pol nge Antiok pe i ke
langa kileng mur nga kileng
nenge Kalasia pe Prikia. I
rara nga kileng nemur ke
hekerkereng mule iri nemur
nenge leteria manmanna nge
Iesus.

Apolos Hetoro Nge Epeses Pe Nge Korin

24 Iok, nga etue neu non
Iuta e nge ene Apolos at nge
Epeses. Pe ana non na kileng
huna toto nge Aleksantria
nga kileng nenge Ekipto. Pe
i etei teu la ke nek toto nga
NeHalang nena helenga mur
nenge tehas sue iri ke ulolo.
Pe hetoro ngana urana toto.
25 Apolos mene hetoronga
nga Kue Nenge NeHalang
Henonoua Ke Teke Ta nana-
sia, pe singina kik nge
hetottore hehei pe hana ke
nek toto nge Iesus. Pe i
eteia ke nek ero kura iange
hetei mene henuninga nenge
Ioanes.
26 Iok, Apolos talun ke haliu
pe hetottoro nga hetoronga
ana pele. Pe Akuila pe ne-
hei Prisila te longe i pe tepoi
sapele i ke tela nga reria pele.
Pe te hele urume pe te hetore
i ke nek toto nga Kue Nenge
NeHalang Henonoua Ke Teke
Ta nanasia.
27 Iok Apolos lohaka ke teke
lange Akaia. Pomalam Ne-
Halang nena hana mur nge
Epeses tehas ia alalaha lange
pekngaria mur nge Akaia pe
te hele lange iri ke te iech
ele Apolos nge lape lange iri.
Pe iri leteria manmanna nge
Iesus iange NeHalang poi ke
urana lange iri. Iok Apolos
lange iri pe halaua iri ke nek
toto.
28 ✡Apolos hekou sue Iuta
mur nga helenga nga hulua
mataria ke teke Iesus i non
nenge NeHalang kulosia at ke
mene mule ita lochloch. Pe
hemallaha hot tote nga Ne-
Halang nena helenga nemur
nenge tehas sue iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

1 ✡Iok, Apolos tu nge Ko-
rin pe Paulus lohaka nge An-
tiok pe i ke nau toto mul-
mule kileng nemur nga urau-
rau kela lohot nge Epeses. Pe
nge Epeses Paulus tapang teu
nge iri hel nenge leteria man-
manna
2 ✡pe onteia iri ke mai, “Imo
mam letemo manmanna nge
Iesus pe a mene Opepeng-
peng pule?”

Pe iri te hele, “Ero! Imem
mo eteia ute nenge ene
Opepengpeng ero koi.”

✡ **18:28:** Ume 9:22 ✡ **19:1:** 1Ko 3:6 ✡ **19:2:** Ume 8:16

3 Pe Paulus ontei mule
iri, “Iok, henuninga tei toto
nenge a mene?”

Pe iri te hele, “Imem mo
mene henuninga nenge
Ioanes nenge henunun.”

4 ✡Pe Paulus hele, “Ioanes
nena henuninga nem i he-
nuninga nenga hulmulenga.
Ioanes hele lange hehei pe
hana ke leteria manmanna
nge mele nenge nanasia i.
Pe mele nenge nanasia nem
ngana laka Iesus i sipona lo.”

5 Hana nemur te longe ke
mau pe te mene sapele he-
nuninga nga Non Soke Iesus
ene.

6 ✡Paulus tal heke penna
nge iri pe Opepengpeng sio at
nge iri. Pomalam te hele rara
sapele nga helenga hel nge al-
toto. Pe te hele hote helenga
mur nenge at nge NeHalang.

7 Hana nemur iri analoch
pe nai.

8 Iok Paulus lala nga het-
oronga ana pele ke teio iri
mol. Pe hetottoro pe poi olole
hehei pe hana ke leteria man-
manna nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge
ita.

9 Pe hel nge iri lemeria
ero toto nge te longo langa
Paulus nena helenga mur. Pe
leteria manmanna ero pule.
Ol pe tesau hote helenga
porekreke ngana mur hel
nga hulua mataria nga tuluk
nenge Esinga Tele. Pomalam
Paulus mene iri nenge leteria
manmanna pe te ua ke
tela nga Ne Tairenes nena
hetoronga ana pele.

10 Ke Paulus hetottoro pe
popoi helenga nga pele neu
ke hesinga iri nai. Ke po-
malam Iuta mur pe Krik mur
pe hulua lochloch ngana nga
kileng nenge Eisia te longe
Non Soke nena helenga ke
purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

11 ✡Iok, NeHalang hekerk-
ereng ia Paulus ke poi hote
ure papalauna mur nenge al-
tototo.

12 ✡Ol pe hehei pe hana te
mene Paulus ana hines ana
tangaun pe na hengeron mur
ke te laia nge haleles kina
mur pe iri nenge uneinei tu
nge iri. Te laia pe haleles
nemur te hetet pe uneinei ne-
mur teua hot ke te lala.

13 Iok, Iuta mur hel nenge
te i rara pe tepoi ure paluna
ke te helope hotot uneinei
mur tetu pule. Pe iri te totoi
ke te heto mene Iesus ene nga
ure paluna nem. Pe te hele
ke pomai, “Nga Iesus nenge
Paulus haliu hotote, e hele
lange iong ke olohot!”

14 Hana nemur iri lime
pe rahtele nai pe titiria
hel. Pe temeria laka, ne
Sekeua nenge i non soke
nga iri nenge te umume nga
NeHalang na pele.

15 La ol, nga etuene e te teke
te helope hote uneinei e pe
uneinei nem tuacholia iri ke
mai, “Iau e eteia Iesus pe e
eteia Paulus. Pe imo? Imo itei
hel mam?”

16 Ol pe non nenge uneinei
tuteu nge i neu pal lapue
iri ke eiria lele ele iri, pe

✡ **19:4:** Mat 3:11 ✡ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46 ✡ **19:11:** Ume 14:3 ✡ **19:12:** Ume 5:15

ta chach ule reria hengeron
mur. Pomalam singiria lach-
lach mana pe teua hot sapele
nga non neu na pele ke tela
sapele.
17 ✡Iuta mur pe Krik mur pe
hulua lochloch ngana nenge
tetu nge Epeses te longe ure
nei nge lohot pe te matau
toto. Pe te heto heke tote Non
Soke Iesus ene.
18 Ol pe hulua halang
nenge leteria manmanna
te hele hote reria poinga
poreke ngana mur nga hulua
mataria.
19 Iri halang nenge te popoi
ure paluna, te loloch hote
reria alalaha mur nenge ure
paluna ana ke te chacharuch
heke nga oan nga hulua
mataria. Pe alalaha nemur
nenge te chacharuch heke
iri neu, te sisele iri pe ururia
lohot ke halang nge halang
toto.
20 Pomalam Non Soke nena
helenga puo ke kikina toto
pe song ke langa kileng pe
kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

21 ✡Iok, ure lochloch
ngana nei lohot ke het pe
Paulus teke lohaka ke lange
Ierusalem. Pe Opepengpeng
poia i ke letena tuanin ke
teke la tala nga kileng nemur
nge Mesatonia pe Akaia. Ke
het pe lange Ierusalem ol.
Pe Paulus hele pule ke teke,
“Lape ela tala nge Ierusalem
ke het pe ela nge Rom.”
22 Iok laol Paulus kulosia
hana nai nenge te halaulaua i
ke iri muka lange Mesatonia.
Eria laka Timoti iri nai Eras-
tus. Pe Paulus tu ke mala pol
mana nge Eisia.
23 ✡Nga etue neu chauchainga
palaungana lohot nge Epeses
nga tuluk nenge Esinga Tele.
24 Non e nge ene Timetrius
talune chauchainga palaun-
gana neu. Ana non pe pekn-
gana mur hel teume hotote
aria soke na pele opene mur
nga ure chalemlem ngana.
Pe iri, te heto hekeke aria hei
soke e nge ene Atemis. Pe
te teke aria soke hei neu na
pele opene mur kou nenge te
umume ia iri neu. Pe iri te
mene um tutuna palaungana
nga reria ume neu.
25 Iok, Timetrius iua nena
hana mur ke eukiraua iri pe
iua hana nenge reria ume
elle ke mange iri ke teat pule.
Pe lohaka pe hele, “Imo hana
lochloch ngana nem, a eteia
lo ke ita ta mene umtutuna
palaungana toto nga ume
nenge ta popoia nei.
26 Pe heueu nei a esia
lo, pe a longe helenga ne-
mur nenge Paulus heleleia
iri. Paulus nena helenga
nemur poia hulua halang
nge Epeses pe nga kileng
lochloch ngana nge Eisia
ke leteria manmanna ero
toto nga ure nemur nenge
ta popoia iri nem. Paulus
hele ke teke mele pele ume
hote NeHalang nga penna
ero toto. Pe hele ke teke ure
nemur nenge hana teume
hote iri nga peria mana, luna
ero toto pule.

✡ **19:17:** Ume 5:11 ✡ **19:21:** Ume 23:11; Rom 1:13 ✡ **19:23:** 2Ko 1:8

27 Pe iau e matau toto iange
lape hehei pe hana te hele
poreke ara ume nenge ta
menmene umtutuna ia nei.
Iange lape ra ume losio pe
ta mene umtutuna ero ol.
Pe pule, hulua halang nge
Eisia pe nga kileng lochloch
ngana te heto hekeke hei soke
Atemis. Pe e matau mana
nge lape hulua ramaria mene
ke te teke Atemis nena pele
opene nenge ta umumeia nei
i ure palaungana ia ero ol. Pe
pingana nenge iuiu lape het
toto sio."
28 Ol pe hulua nenge te eu-
kirau neu te longe pe leteria
inin toto pe te alngaria haka
ke te teke, "Atemis nenge
Epeses i palaungana toto!"
29 ✡Ol pe makulinga song
ke rongo heke kileng neu
pela te laua ne Kaius iri-
nai Aristakus pe te songia
iri ke te laia iri nga pele
palaungana nenge te euki-
raurau ia. (hana nai neu te
halaua Paulus nga i ngana
nge Mesatonia)
30 Ol pe Paulus teke
lake mes nga hana nemur
mataria ke hele ke nek lange
iri pe ero. Iri nenge leteria
manmanna nge NeHalang te
longele i ke la ero.
31 Pe pule, Paulus neingana
mur hel iri hana papalauna
nga kileng nenge Eisia. Iri
te hekule helenga hel lange
Paulus ke te teke la ke hetei
hote i lange hulua nemur ero.
32 Iok laol, hulua halang
te lekleke langa te eukirau
ngaria nem. Iange hel te hele
pe te makul ke mai, pe hel te
hele pe te makul ke altoto. Ol
pe leteria lilil mana ol.
33 Ol pe Iuta mur te hes-
isi hote Aleksenta ke langa
muka, pe hana hel te alngaria
lange i nga utar nenge lape
poia. Pomalam ana non tul
heke penna ke hereng ia iri
pe teke hele ala pol pekngaria
mur aria.
34 Pe ero. Hulua te eteia
ke Aleksenta i Iuta, poma-
lam te alngaria toto haka pe
te makul ke te teke, "Atemis
nenge Epeses i palaungana
toto!" Hana nemur te alngar-
ngaria pe te makulkulia he-
lenga neu ke mala toto.
35 Ol pe non soke nenge
hasas alalaha pe nauelele
kileng neu mes hot ke poia
hulua nemur ke te reng
pe hele, "Imo hana nenge
Epeses, hulua te eteia ke
kileng nei mana nge nauele
tote hei soke Atemis nena
pele. Pe pule, nauele um heo
ngana nem nenge losio at nga
lut nga tapa.
36 Pe mele pele hele ke teke
urenei ta channangaia ero.
Ke pomalam a reng pe a are
ke nek. Letemo matana ke
nek pe a poia ure. Apoi pulut
mene ure ero.
37 Hana nenge a mene iri at
nei, te hele poreke hei soke
Atemis ene ero. Pe pule te
kemeia ure heo ngana ngana
mur nga nena pele ero.
38 Nenge teke Timetrius pe
na hana mur iriul mele hel
te hele hel, urana nge tela
nga etue nemur nenge hana

✡ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

papalauna te longlongo helenga mur ia. Pomalam lape te longe pe te hepengia helenga nemur.

39 Pe nenge teke o helele nga ute e pule, o laia nge hana nemur nenge te longo teu lala nga ure nemur nenge te lohotot nga kileng nei.

40 E hele ke mai iange hehei pe hana nge kileng nei teare ke nek ero ol nga poinga nenge ta poia heueu nei. Hulua lape te hele poreke ita heueu iam. Pe lape ta hele ke mere? Iange ta eukirau ngara heueu nei, luna ero toto."

41 Non soke neu hele ke het pe kulos sapele hana nemur ke te rongo mule reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

1 Iok, chauchainga palaungana nenge lohot neu het lo pe Paulus hekulo sapele iri nenge leteria manmanna aria ke teat nge i. Teat ke Paulus hekerkereng mule leteria manmanna ngana pe te sisa peria. Te sisa peria ke het pe Paulus i sapele ke langa kileng nenge Mesatonia.

2 Iok Paulus i ke langa kileng mur nge Mesatonia pe hekerkereng mulmule hehei pe hana nga nena helenga mur. Ke het pe la sapele nge Kris.

3 Pe nga lamau Paulus tu ke ana teio iri mol. Iok Paulus teke tamu haka nga imot ke lange Siria pe longe nge Iuta mur hel te teke te hununе i. Pomalam Paulus teke la mule ke nanas mule kue nenge Mesatonia ke lange Siria.

4 Pe hana nenge tela luluch nge i eria mur koi nei, Sopata nenge ne Pirhus tuna. Pe i nena nge Perea. Pe Aristakus iri nai Sekuntus nga kileng nenge Tesalonika pe Kaius nenge nena nge Tepi, pe Timoti pe Taikikus iri nai Trompimus nenge reria kileng nge Eisia.

5 Hana nemur iri muka emem pe la te kulele imem nga kileng nenge Troas.

6 Iok ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana lohot ke het pe mo mana hot sapele nge Pilipai. Mo mana ke mo lala pe nga etue lime ngana mo saolia iri nenge Troas. Pe nga lamau motu ke emem etue rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

7 Iok, nga Sarere nga miliko imem lochloch mo eukirau ke mo ngau pe mo nanasia poinga nenge Iesus iriul nena hana mur nenge te rekreke ngaunga. Pe Paulus hetottore hehei pe hana kela miliko tuna iange teke uach sio pe i mulmule.

8 Imem lochloch motu nga pele letena e nga lut toto pe lemenge halang te eintele iri ke te remenmen.

9 Pe kol kulpo e nge ene Iutikas are hot langa pele matana nenge kino nenge tuttula song teueu ia. Iok Paulus hele ke lala pe ana

non tuanongnongo. Ol pe
mamani hun toto ol pe losio
hot sapele nga pele neu ana
lala mol ngana nenga lut toto.
Iange pele neu te hemes hoho
heke iri. Iok tela ke te lolo
heke i pe mete lo.
10 Iok Paulus sio la pe ma
haka nge kol neu pe lau hite
i pe hele, “Letemoia i ero,
konei maul mule lo.”
11 Ke het pe Paulus haka
la mule pe reke beret pe
ngaua pe hetottore iri ke la
uachuach toto. Pe nga uach
uruna toto ana non lohaka pe
i sapele.
12 Pe hehei pe hana nemur
te iech mule ia kon neu nge
maulul pe iriul ke tela mule
sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

13 Iok, Paulus hele ke teke
i mana nga apena ke lange
Asos. Pe imem mo mene
imot pe mo mana ke imem
muka kela mo kulele i nga
ana kileng.
14 Iok, Paulus la ke sao-
lia imem nge Asos pe mohul
heke i pe mo mana ke mola
nge Mitilin.
15 Iok, mo mana hot nge
Mitilin nga etue neingana pe
la mo mana teu nge Kaios.
Pe nga etue mol ngana mo
mana ke mola nge Samos. Ke
het pe mo mana hot mule pe
mo mana teu nge Miletus nga
uach.
16 Pe Paulus hele ke teke
hesilia etue unne nge Eisia
ero. Pomalam mosio nge
Epeses ero. Iange Paulus
heusach mana ke teke la ke tu
nge Ierusalem nga Pentikos
ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

17 ✡Iok, Paulus tu nge Mile-
tus kura pe hekulo Iesus na
hana papalauna nge Epeses
aria ke tela nge i.
18 ✡Hana nemur teat pe
Paulus hele lange iri ke mai,
“Imo a etei tote iau ke nek
toto, talun nga etue nenge eat
ke e lohot nge imo nge Eisia.
Pe a etei tote etu ngak iange
kokoes etu luluch nge imo.
19 E umume ia ak ume mur
ke pomanga Non Soke nena
non toto pe e heto heke ek ia
ero toto. Pe etue hel e tang-
tang iange ure meena ngana
hel te lohotot nge iau, nenge
Iuta mur te teke te hunune
iau.
20 Helenga urana ngana
mur nenge e eteia ke e halaua
imo, e hele hot lochloche
lange imo ke ulolo. Pe etal
kome unne sune e ero toto.
Pe e hetottore imo nga hulua
mataria, pe pule nga lemo
pele letena mur.
21 Pe e tunge helenga kerk-
ereng ngana lange Iuta mur
pe Krik mur ke e teke tehul
rumeria nga reria poinga
poreke ngana mur pe tenau
la pol aria nge NeHalang pe
leteria manmanna nge ara
Non Soke Iesus.
22 “Pe heueu nei e longo
tau mene Opepengpeng ke
ela nge Ierusalem pe e etei la
ero, utar lape lohot nge iau
nga lamau.

✡ **20:17:** Ume 18:21 ✡ **20:18:** Ume 18:19–19:10

23 ✡E eteia ke nga kileng
mur nenge e lalaia, Opepeng-
peng hele atat nge iau nge
hana lape tetal teua iau langa
tuele au ngana. Pe pule lape
te poia ure meena ngana mur
ke lohot nge iau.
24 ✡Pe iau e matau ele
singik nga ume nei ero.
Nenge teke te hune iau,
panem ute pele ero. Pe
ure nenge palaungana toto
ngana koi; nenge e teke e
heulo hot tote ume nenge
Non Soke Iesus tunge at nge
iau. Nenge e hetottore hehei
pe hana nga helenga urana
toto ngana nga NeHalang
nena nekinga nge nena hana
mur.
25 "Iok, imo nemur, ei rara
ke e hetottore NeHalang
nena naualanga pe nekinga
nge ita lala nge imo. Pe amo
e nge imo lape nau mule
ramak ero ol.
26 Ke heueu nei e hele
pengpeng lange imo, nenge
teke amo e nge imo mene
maulinga nge koko ero, atue
helenga at nge iau ero.
27 Iange ure lochloch ngana
nenge NeHalang lemene ke
teke a eteia, ngana laka e hele
hot lochloch e lange imo ke
ulolo. Pe e topele unne e ero
toto.
28 ✡Ke a nauala amo ke
nek. Pe pule a nauele hehei
pe hana nenge Opepengpeng
tunge lange imo ke a nauele
iri. A nauele NeHalang nena
hana mur ke pomanga hana
nenge tenau elele reria sipsip
mur, iange olia iri nga tuna
Iesus eina.
29 ✡Iange iau, elala lokoi
pe e eteia ke hana hel lape
teat pe te channanga ia Ne-
Halang nena hana mur pe te
helosio ia iri nga leteria man-
manna ngana mur, poma-
laka nga kaone hinolo mur
nenge teteu rurung taua sip-
sip mur ke te hunune iri.
30 Pe pule mele hel nge imo
lape temes haka pe te chan-
nanga ia hehei pe hana pe
tepoi taole iri ke te hile he-
lenga mamanna ngana pe te
nanasia iri.
31 ✡Ke a nauala amo ke nek
toto nga ure nemur! Letemo
metene, iau matak eina sisio
pe e helete metene imo nga
ure nei. Pe e popoia ume nem
nga miliko pe nga sinanga ke
hesinga iri mol.
32 "Iok heueu nei e tunge
imo langa NeHalang penna
ke nauele imo. Pe NeHa-
lang nena helenga pe nena
nekinga nenge a mene nem,
nauele imo pule. Pe lape hek-
erkereng ia imo pe poia ure
urana ngana mur ke te lohot
nge imo. Ure urana ngana
nemur NeHalang tung hote
ke teke nena hana mur peng-
peng reria ia.
33 ✡Iau lemek taua amoe
nge imo nena umtutuna pe
nena hengeron ero toto.
34 ✡Imo sipomo a eteia lo
ke perik nai nei umume ke
mene iau pe pekngak mur
emem ngaunga pe ure mur
nenge lememem taua.

✡ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✡ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7 ✡ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12 ✡ **20:31:** 1Te 2:11 ✡ **20:33:** 1Ko 9:11-12 ✡ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9

35 Nga ume lochloch ngana
nenge e umume ia iri, e teke
e henonoua imo ke ta ume
ke kerkereng ke mai ke ta
halaua atong nemur nenge
singiria haleles. Pe e het-
ore imo ke letemo metene
Non Soke Iesus nena helenga
nenge teke, ‘Nenge teke mele
tunge ute lange mele, nem
poia i ke iech toto nga nenge
mene ute nge mele’ ”
36 Iok Paulus hele lange
hana nemur ke het pe tualou
sio luluch nge iri pe heta-
laulau lange NeHalang.
37 Iok hana nemur te sisa
peria nge Paulus pe telau hite
i pe te tangia i ke halang.
38 Hana nemur leteria
poreke toto ia Paulus iange
hele ke teke lape tenau mule
ramana nga lamau ero ol. Ke
het pe iri lochloch ke tetau
hote Paulus langa imot.

21

Paulus Lange Ierusalem

1 Iok, mo sisa perimem lu-
luch nge hana nemur, mo
tang pe molau hit hel ke het
pe mo mana hot sapele, pe
mo mana pengpeng ke mola
nga mimio nenge Kos. Pe nga
etue naingana mo song teu
nge Rotes ke het pe mola nge
Patara.
2 Pe nge Patara mo hot-
taua imot e nge teke lala nge
Poenisia, pomalam mo tamu
haka nga imot nem pe mo
song ke mola sapele.
3 Iok, mo song ke mo lala
pela mo esia mimio nenge
Saiprus. Pe monau heke ana
mimio nge tu ke ile haka
langa lut pe imem mo song
nge sio ke mola nge Siria. Iok
mo mana teu lange Tir kela
te tatach sue imot neu ngan-
ngana hel nga lamau.
4 ✡Pe nga kileng neu mo
saolia hana hel nge leteria
manmanna nge Iesus, poma-
lam mola ke motu luluch nge
iri ke etue iri rahtele nai.
Pe Opepengpeng poia iri ke
te hele ele Paulus ke lange
Ierusalem ero.
5 Iok, emem etue nenge
motu luluchia nge iri het pe
mo hile sue iri pe mo mana
hot mule ke mola. Hana
lochloch ngana nga kileng
neu pe hehei pe tuturia mur,
tetau hote imem. Te taua
imem kela te mesia imem nga
peipei, pe imem lochloch mo
tualou sio pe mo hetalaulau
lange NeHalang.
6 Ke het pe mo sisa per-
imem luluch nge iri pe mo
haka mule nga imot, pe iri tei
ke tela mule nga ria pele mur.
7 Iok mo mana hot nge
Tir pe mo song ke mola nge
Tolemis. Pe nga lamau mo
saolia iri hel pule nge leteria
manmanna pe motu luluch
nge iri ke etue elle mana.
8 ✡Iok nga etue nei ngana
mo lohaka nge Tolemis pe
mola nga kileng nenge Kae-
sarea pela motu nga Pilipus
na pele. Pilipus i non nenge
hetottore hehei pe hana nga
Helenga Urana Toto Ngana.
Pe i none nga hana iri rahtele
nai nenge te henonou hote iri
nge Ierusalem, ke te halaua

✡ **21:4:** Ume 20:23 ✡ **21:8:** Ume 6:5; 8:40

Iesus nena hana mur.
9 Ana non tutuna mur iri
henel nge iri malolong pe
te popoia ume nenge hetata-
longa mur.
10 ✡Iok, motu nga lamau ke
etue hel lalo pe non hetata-
longa e nge ene Akapus lo-
haka nge Iutea pe i ke at.
11 ✡Ana non iat nge imem
pe mene Paulus ana tal ana
kalenga pe kale hite i sipona
penna pe apena pe hele,
"Opepengpeng hele ke teke,
'Iuta mur nge Ierusalem
lape tekale mele nenge nena
ure nei ke mai koi. Ke het
pe te tunge i lange hana
lomonmona ngana mur!' "

12 Mo longe ke mau pe
imem hul hana hel pule
nenge teat ke mo eukirau
neu, mo hele ele Paulus ke
mo teke lange Ierusalem ero
toto.
13 ✡Ol pe Paulus hele, "A
tangtang ia utar? A poia iau
ke letek kolkol sakilil. Nenge
teke te laua iau pe te hune
iau, letek meina nga nem ero,
iange e nanas mene Iesus
lemene ngana."
14 Pomalam mo reng mana
ol iange mo teke mopoi ele
i pe ero. Pe mo hele mana
ke mo teke, "Iok la, pe lape
mo hetalaulau mana ke ure
lochloch ngana nenge lohot
nem, lohot mana nga NeHa-
lang lemene ngana."

15 Ke het pe mo takirau
teua lemem ure nga lemem
kole mur pe mola sapele nge
Ierusalem.

16 Pe NeHalang nena hana
mur hel nge Kaesarea, te
koko nge imem pe te taua
imem langa Nason na pele
kela motu lamau. Pe Na-
son nena nge Saiprus. Ana
non longe hengetoro nenga
NeHalang nena helenga pe
letena manmanna ke i Non
Soke nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

17 Iok mola ke mo lohot nge
Ierusalem pe NeHalang nena
hana mur te iech ele imem.
18 Pe pomange rou imem
lochloch mola ke mo esia
Ieims. Mola pe almasinga
ana hana mur tetu pule.
19 ✡Pe Paulus sise peria pe
nana lange iri ke nek toto
nga ure mur nenge NeHa-
lang poia ke lohot nge hana
lomonmona ngana mur, nga
etue nenge Paulus la ke hetot-
tore iri.
20 ✡Hana nemur te longe pe
te heto heke tote NeHalang
ene. Pe te hele lange Paulus
ke mai, "Paulus, timem laka
iong pe urana nge mo hele
lem pule. Heueu nei Iuta
mur nge halang toto leteria
manmanna pe iri lochloch
lemeria toto ke ta nanas tau
tote rera hotonga mur nenge
Moses mene at.
21 Pe iri te longe hana hel
ria helenga nge te teke iong
o hele lange Iuta mur nenge
tetu teu luluch nge hana
lomonmona ngana mur ke
tesaua hotonga mur nenge
Moses. Pe pule te teke iong

✡ **21:10:** Ume 11:28 ✡ **21:11:** Ume 20:23; 21:33 ✡ **21:13:** Ume 20:24 ✡ **21:19:** Ume 15:12 ✡ **21:20:** Ume 15:1, 5

o hele lange iri ke te riria
tuturia mur singiria ero pe te
nanasia Iuta mur ria poinga
ero.
22 Iri lape te longe iong nge
oat lo. Ke lape tapoi ke mere?
23 ✡Lape o poi ke pomai
koi: Hana hel nge imem nei
te poia helenga kerkereng
ngana hel ke te teke te poia
ume nemur nenge NeHalang
tunge lange iri. Pe helenga
kerkereng ngana nem te
takho mule ero ol.
24 Mo teke o mene hana
nemur kela o poia iri ke te
lemlem mule nga NeHalang
matana. Pe o olia uruna nga
nenge tepoi ke pomau. Pe
o ut sue palpalria ina. Hu-
lua lochloch ngana lape te
esia poinga nei nge o poia
pe te eteia ke helenga nenge
te longe iri nem, manmanna
ero. Iange iong o nanas tau
tote reria hotonga mur nenge
Moses mene iri at.
25 ✡Pe hana lomonmona
ngana nemur nenge lete-
ria manmanna, mohas ia
alalaha e lange iri lo, ke mo
teke te ngaua ngaunga nenge
te tunge lange ae tapuna mur
ero pe mo teke te inia toho
ero pule. Pe pule mo teke
te ngaua huros nenge teroke
ero pe tepoi pulut rara lange
hehei ero.”
26 ✡Iok laol, pomange rou
Paulus mene hana henel
neu kela helemlem mule iri.
Pe poia poinga neu lange
i sipona ke helemlemia i
pule. Ke het pe Paulus langa
hetoronga ana pele ke hele
tote ure nenge te poia neu
nge ana etue lape het. Iange
nga ure neu ana etue het
ngana, lape te makia iri
elle pe elle reria tunginga
nenge lange NeHalang. (Ure
nenge te poia neu ana etue iri
rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Hetoronga Ana Pele

27 Iok, etue rahtele nai
ngana teke hetet lo pe Iuta
mur hel nga kileng nenge
Eisia te esia Paulus nga
hetoronga ana pele letena.
Ol pe tela ke teteu nga pek
ngaria Iuta mur leteria pe te
poia iri ke leteria inin toto.
Pomalam tela sapele ke te
laua Paulus.
28 Te laua i pe alngaria ke
mai, “Imo hana nenge Israel
a at ke a halaua imem. Non
nei i rara nga kileng lochloch
ke hetottore hehei pe hana
pe hele poreke hana nenge
ita pe rera hotonga mur pe
NeHalang nena pele palaun-
gana nenga ra kileng nei!”
29 ✡(Te hele ke mau iange
te esia Tropimus nenge na
nge Epeses nge iri nai Paulus
te i rarara nga kileng neu
pe te teke Paulus mene teua
i langa NeHalang na pele
palaungana letena.)
30 Ol pe hulua lochloch
ngana nga kileng neu te longe
pe talngaria mes. Pe te song
ke teat nga kileng koana mur
lochoch ke te laua Paulus pe
te takrung hote i nga pele
neu. Te takrung hote i ke

✡ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18 ✡ **21:25:** Ume 15:29 ✡ **21:26:** 1Ko 9:20
✡ **21:29:** Ume 20:4

het pe tepiu hit sapele ana
piunga mur.
31 Iok te teke te hune i, pe
helenga kou song ke la lo-
hot nge palinga hel ana hana
mur nenge Rom aria soke lo.
Ke helenga neu tang ke teke,
“Hana lochloch ngana nenge
Ierusalem kou te hele inin hel
pe alngaria haua rara.”
32 Ueiuei mana pe non neu
mene nena palinga hel ana
hana mur pe te song ke tela
nga kileng unne nenge hulua
te emurungrung ia. Hulua
nemur te esia iri ke mau pe te
palia Paulus ero ol.
33 Iok palinga hel ana hana
mur aria soke neu lake laua
Paulus pe hele ke nena hana
mur te mene ke rur nai pe
te kele i. Ol pe palinga hel
ana hana mur aria soke neu
ontei, “Non tei nemai? Pe imo
mam a laua i ia potar?”
34 Pe hulua nemur hel al-
ngaria ke te teke non nei poi
ke mai, pe hel alngaria ia ute
e nge altoto. Ol pe non soke
neu etei ero ol, helenga tei
nge manmanna. Pomalam
hele lange palinga hel ana
hana mur ke te mene teua
Paulus langa palinga hel ana
hana mur reria pele kerk-
ereng ngana e.
35 Iok Paulus teke i haka
nga pele neu ana hakanga pe
palinga hel ana hana mur te
takis heke sapele i iange hu-
lua nemur te teke teora sio
tote i ol.
36 ✡Hulua nemur te nana-
sia iri pe te alngarngaria ke te
teke, “Tala ke ta hune i!”

Paulus Hele Lange Hulua

37 Iok laol, palinga hel ana
hana mur te teke te mene
teua Paulus lala nga reria
pele neu lo pe Paulus hele
lange aria soke ke mai, “E
teke e heleia ute lange iong.”
Pe non soke neu onteia i ke
teke, “Iong mam o helele he-
lenga Krik ma?
38 ✡Non Ekipto tana e at
tala nga lamai lo pe poia
hunelinga palaungana ke
lohot nge hana nga lamai.
Pe mene ke hana iri ana
non kina lime iri analoch
iri henel (4,000) pe te mene
reria palinga hel ana ure mur
pe tei ke tela nga ich sana
lomona ngana e. Pe e esia
iong pe e teke ma i iam atat
nem pullo.”
39 Pe Paulus tuacholia
lange i ke teke, “Ero! Iau Iuta
koi, etak hoe iau nge Tarsus
nga kileng nenge Silisia. Ke
iau ek masio nga alalaha pule
nga kileng palaungana nem.
Pe e teke o longele iau ke e
hele pol lange hana nemur
mukam.”
40 Iok laol, non soke neu
ngata pe Paulus mes sapele
nga pele neu ana hakanga
pe penna poi lange hulua ne-
mur ke te reng. Iok hulua ne-
mur tereng ol pe Paulus hele
la sapele nge iri nga Iuta mur
ria helenga ke teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

1 “Imo Israel mur, neingak
mur pe imo hana papalauna.

✡ **21:36:** Luk 23:18 ✡ **21:38:** Ume 5:36-37

Apoi rara tangai ero pe e hele
lemo mukam.”
2 Hana nemur te longe
Paulus nge hele nga ria
helenga pengpeng pe tereng
toktok sapele. Pe Paulus hele,
3 ✡ “Iau Iuta, pe hetak hohe
nge Tarsus nga kileng nenge
Silisia pe etu ke iau soke nga
lamai nge Ierusalem. Pe
ela nga hengetoro ke ne Ka-
maliel hetottore iau. Pe te
hetore iau ke nek toto nga ho-
tonga nemur nenge te hesio
tele lange rera tete mur. Pe
e tung teu tote iau langa Ne-
Halang nena ume mur, ke
pomange imo nenge ames
heueu nem.
4 ✡Iau nei epoi poreke
totote iri nenge te nanasia
Esinga Tele nenge Iesus. E
laulaua hehei pe hana pe
etal teua iri lala nga tuele au
ngana.
5 Nenge teke a teke e
channanga ia imo, a onteia
tunginga ana hana mur aria
palau iri ul pekngana mur.
Iri lape te hele ke te teke, ‘Oe
aua nem hele ke manmanna.’
Tehas ia alalaha mur lange
pekngara Iuta mur nge
Tamaskus pe te tunge at nge
iau. Pomalam ela ke e laua
iri nemur nenge te nanasia
Esinga Tele nenge Iesus, pe e
kale hite peria mur pe e mene
mule iri at nge Ierusalem.
Pe hana papalauna nemur
lape te poia iri ke te amneia
melmelenga palaungana
toto.

Paulus Hele Urume Letena

Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 26:12-18)

6 “Iok lala ke sinanga tuch
ngana lo pe e song ke e lala
nge Tamaskus. Ela rochroi
nge Tamaskus pe lemenge
palaungana e lohot nga lut
nga tapa pe tuasio at tau
pengpeng ia iau. Pe lemenge
neu sina ala toto nenge sina
ele matak ke e kolkol.
7 Ol pe elosio ke la ema
nga ich pe e longe mele nge
hele atat nge iau ke pomai,
‘Sol, Sol, pomere nenge opoi
poreke iau ke pomam?’
8 “Ol pe iau e hele, ‘Ia Non
Soke, iong itei nemam?’
“Pe mele neu hele, ‘Iau
Iesus nenge Nasaret laka
opoi porekreke iau nem.’
9 Pe hana nenge te koko nge
iau te esia lemenge palaun-
gana neu nge lohot. Pe iri
te longe mele neu nenge hele
atat nge iau ero.
10 “Iok laol, iau e ontei ke
mai, ‘Non Soke, lape epoi ke
mere mai ol?’
“Pe Non Soke hele, ‘O
lohaka pe o i teu langa kileng
nenge Tamaskus. Pe nga
lamau lape te hele lange
iong nga ure lochloch ngana
nenge NeHalang heleia ke
teke o poia.’
11 Iok laol, pekngak mur
tera hite iau nga perik pe
te apeia iau ke e lange
Tamaskus iange lemenge neu
poia iau ke matak hit lo.
12 “Pe none nge ene Ana-
nias kou tu. Ana non heto
heke totote NeHalang pe
nanas tau tote nena hotonga

✡ **22:3:** Ume 5:34 ✡ **22:4:** Ume 8:3

mur. Pe Iuta mur lochloch
nga kileng neu te teke i non
nge urana ke tepoi ke nek
toto lala nge i.
13 Ana non at ke mes sio
nga ilik pe hele, ‘Sol, atong
onau mule ol! Pe nga etue
neu pengpeng matak urana
mule pe e es sapele i.’
14 Ol pe ana non hele,
‘NeHalang nenge ratete mur
te heto hekeke, henonou hote
iong ke teke o eteia utar
nenge teke poia pe teke o
esia i sipona nena non nenge
pengpeng toto pe o longe
helenga nge lohot nga hanna
pengpeng.
15 Pomalam omes ke
kerkereng toto nga letem
manmanna ngana pe o hele
hote lange hulua lochloch
nga utar nenge o longe pe o
esia ke ululo.
16 Ke heueu nei o kulkulele
ute ero ol. Omes haka pe o
mene henuninga pe o tang
lange Non Soke. Iange kue
nem mana nge lome iong
ke lem poinga poreke ngana
mur te lasus toto ol.’
17 “Iok laol, e la mule nge
Ierusalem pe ela ke e het-
alaulau nga NeHalang nena
pele palaungana letena.
18 ✡Ol pe enau opek ke e
esia Non Soke nge hele at nge
iau ke teke, ‘O lohaka pe o ua
hot nga kileng nei ke ueiuei
mana iange hana nemur nga
kileng nei lape te longe he-
lenga manmanna ngana ne-
mur pe tetal teua nga leteria
ero toto.’
19 ✡Pe iau e tuacholia ke
mai, ‘Non Soke, iri te etei tote
iau nge elala nga hetoronga
ana pele ke e palpalia iri pe
e menmene iri nenge leteria
manmanna nge iong ke te
lala nga tuele au ngana.
20 ✡Iri te eteia ke iau etu nga
etue nenge te hune lem non
Stipen. Pe iau e ngata ke te
hune Stipen pe e loloch hite
hana nenge te hune i reria
hengeron mur.’
21 ✡Ol pe Non Soke hele
mule at nge iau ke teke, ‘Lape
e kulosia iong ke ola nga tau
toto nge hana lomonmona
ngana mur. O lohaka pe o
laol.’ ”
22 Hana nemur te longo ke
nek toto nga Paulus nena he-
lenga mur. Pe nga nenge
heleia ke teke lange hana
lomonmona ngana mur, nem
poi heke hulua nemur leteria
ke alngaria tau sapele i. Pe te
u taua i nga karia nenga lut
toto ke te teke, “Ta renge non
nei ero! Ta hune i ke lasus
toto!”
23 Hana nemur te ulule re-
ria hengeron pe te uu pe
tesau hekeke maruchrue.
24 Ol pe palinga hel ana
hana mur aria soke neu hele
lange nena hana mur ke te
mene teu sapele Paulus langa
pele neu letena. Pe pule hele
ke te nosia i ke hele hote utar
nenge poia ke poreke toto
nenge hana nemur alngaria
tau sakililia i ke pomau.
25 ✡Iok, palinga hel ana
hana mur te kele Paulus ke te
teke te nosia i. Pe ero. Paulus
hele lange hana nemur aria

✡ **22:18:** Ume 9:29-30 ✡ **22:19:** Ume 8:3; 26:9-11 ✡ **22:20:** Ume 8:1 ✡ **22:21:** Ume 9:15 ✡ **22:25:** Ume 16:37

soke e nge mes rochroi mana
nge i ke teke, “Imo mam a
nanasia hotonga tei nenge a
poia poinga nem at nge iau
mam? Iau lek nge Rom pule
i. Pe utar toto nenge e poia ke
poreke, nenge a teke a nosia
iau?”
26 Iok laol, non soke neu
longe ke mau pe lake hele
lange aria aehuna ke teke,
“Iong mam opotar mam? Ita
tapoi pulut mene poinga nei
lange non nei. Pe i nena nge
Rom pule i!”
27 Iok non aehuna neu i la
sapele nge Paulus pe la onteia
i ke mai, “Iok o hele at nge iau,
iong mam lem nge Rom pule
ma?”
Pe Paulus tuacholia lange i
ke mai, “Oe! Iau lek nge Rom
pule i!”
28 Ol pe non aehuna neu
hele, “E saua umtutuna
palaungana lo pe tahas sue
ek ke iau lek nga lamai
pengpeng ol.”
Pe Paulus tuacholia,
“Temek pe hetak reria nge
Rom nike, pomalam iau lek
nge Rom pule.”
29 ✡Ol pe iri nenge te teke
tela ke te ontei hotote Paulus
te longe i nge hele ke mau pe
te ruka mule. Pe palinga hel
ana hana mur aria aehuna
neu longo nge Paulus nena
nge Rom pe matau toto iange
nena hana mur te kele Paulus
lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

30 Iok, pomange rou non
aehuna neu teke etei toto;
Pomere nenge Iuta mur te
poia poinga nei lange Paulus
mai? Pomalam eukiraua
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana
papalauna nge Iuta pe hele
ke teun hote rur nga Paulus
penna. Ke het pe mene
Paulus ke la hemesia i nga
hana papalauna nemur
mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

1 Iok laol, Paulus nau
la pengpeng nge hana pa-
palauna nemur pe hele,
“Hana papalauna, nga letek
nge teu toto e amneia ute e
nge e poia ke poreke ero toto
nga NeHalang matana. Nge
nike toto ke at nga etue nenge
heueu nei.”
2 ✡Ol pe non soke nenga
tunginga ana hana mur hele
lange hana nenge temes
rochroi ke tepal ele Paulus
hanna. Non soke neu ene
laka Ananias.
3 ✡Pe Paulus hele lange
Ananias ke teke, “Iong,
lape NeHalang tuacholia
ke poreke toto lange iong.
Nakum malaka nga pele e
nge kankan ngaua letena pe
te hepore ke hussu toto nge
hot. Nakuna urana mana
nge hot pe nge teu, poreke
toto lo. Iong oare nga lamam
ke o longlongo pe o amnei
teu atat nga lek helenga
mur, pe o poia ke nanas tau
pengpeng ia hotonga mur te

✡ **22:29:** Ume 16:38 ✡ **23:2:** Ioa 18:22-23 ✡ **23:3:** Mat 23:27

hele ngaria. Pe pomere o heit
kou sue hotonga pe o hele ke
hana te palia iau?”
4 Ol pe iri nenge temes
rochroi lange Paulus te hele
lange i ke mai, “O heleia
NeHalang nena non palaun-
gana neu ke mam ke? O
matau ero ma?”
5 ✡Pe Paulus hele, “Titik
mur, iau e etei ero toto nge
non nei rahite ume palaun-
gana nem. Pe NeHalang
nena helenga e nge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
‘O hele poreke mele nenge i
mukmuka nge lem hana mur
ero.’ ”
6 ✡Iok Paulus nau pe hana
hel iri Satiusi, pe hel iri Pare-
sio mur. Pomalam haliu haka
ke palaungana toto nga hana
nemur leteria ke teke, “Hana,
iau nge iau Paresio koi pe
temek pule i Paresio. Pe te
laua iau pe te mene iau at
lamai iange letek manmanna
nge ita nge ta maul haka
mule nga metenga.”
7 Hana nemur te longe
Paulus nge hele ke mau pe
te hele inin tau hel sapele
nge iri. Pomalam Satiusi mur
te eukirau ke iri altoto pe
Paresio mur pule te eukirau
ke iri altoto.
8 ✡(Satiusi mur, te teke
ita tamaul haka mule nga
metenga ero ol. Pe pule te
teke angkelo mur ero pe Ope
mur ero pule. Pe Paresio mur
leteria manmanna nga ure
mol nem.)
9 Iok laol, hana pane mur
te u tau hel sapele. Ol pe
hotonga ana hetoronga mur
nenge iri Paresio, temes haka
pe te hele ke kerkereng toto
ke te teke, “Ta longo langa
non nei hele ngana lo pe ute
e nge poia ke poreke ero i!
Lape angkelo e ma ope e.
Ngana laka nenge hele lala
nge i nga kue nenge lala nge
Tamaskus nem.”
10 Iok laol, palinga hel ana
hana mur aria soke longo la
pe hana nemur te alngaria
ke palaungana toto ol. Ol
pe matau toto iange teke
lape hana nemur, te hora
sue Paulus heueu. Pomalam
hele lange nena hana mur
ke la te takrung hote Paulus
nga hana nemur leteria pe te
laia i nga ria pele kerkereng
ngana neu.
11 ✡Iok, nga miliko neu,
Non Soke lake mes nga
Paulus ilina pe hele, “O
matau ero ol, o hele hote iau
lange hana nenge Ierusalem
ke het lo. Pe lemek ke o poia
lange hana nenge Rom pule.”

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

12 Iok nga uach Iuta mur
hel te eukirau pe tetal
helenga ke te teke te hune
Paulus. Ol pe te talue helenga
kerkereng ngana e lange
NeHalang ke te teke te ngau
ero pe tein ech ero pule. Te
teke te hune Paulus ke mete
mukam laka te ngau pe tein
mule ech ol.
13 Iri nenge te tattal he-
lenga neu iri ana non kina
nai toto (40).

✡ **23:5:** Exo 22:28 ✡ **23:6:** Ume 26:5 ✡ **23:8:** Mat 22:23 ✡ **23:11:** Ume 27:24; 28:16, 23

14 Iok laol, tela nge
tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe almasinga
ana hana mur pe te hele,
“Imem mo talue helenga
kerkereng ngana e lo ke mo
ngau ero toto ke la het nga
etue nenge mo hune Paulus
ke mete.
15 ✡Ke heueu nei mo teke
iong pe hana papalauna ne-
mur a hekulo Paulus ana ke
at. Pe a channanga ia palinga
hel ana hana mur aria soke
nem ke a teke a ontei hot
mule Paulus ke nek toto. Pe
imem mo kulala mana, teke
iat nge imo heueu, mohun sio
sapele i nga lamai.”

16 Pe Paulus na achung
nenge liuna tuna longe nge
iri tetal helenga ke te hune
Paulus. Pomalam, la sapele
nga palinga hel ana hana
mur ria pele pe tataraia lange
Paulus.
17 Ol pe Paulus iu sapele
palinga hel ana hana mur
aria naungaala e pe hele
lange i ke teke, “Kol kulpo nei
teke heleia helenga e lange
amo soke. O mene i ke imo
nai ala.”
18 Iok laol, non neu mene
sapele Paulus na achung
lange non soke neu pe hele,
“Paulus iua iau pe hele at nge
iau ke teke e mene kol kulpo
nei at nge iong, iange i teke
heleia ute lange iong.”

19 Iok laol, non soke neu
rahite kol neu penna pe iri
nai te i hot kelkel ke iri toro
pe onteia i, “Kol nem, iong
mam o teke o heleia utar at
nge iau?”

20 Pe kol neu hele sapele
lange i ke mai, “Iuta mur
tetal helenga lo ke te teke
nge rou, lape te onteia iong
ke o mene sue Paulus lange
hana papalauna nemur. Pe
iri lape te channanga ia iong
ke te teke hana papalauna ne-
mur te teke te longo ke nek
toto mule nga Paulus nena
helenga mur.
21 Pe o longo taua iri ero
toto iange hana iri ana non
kina nai (40) pe hel pule lape
te talkome ke te hune Paulus.
Iri te talue helenga kerkereng
ngana e lo, ke te ngau ero
pe tein ech ero kela het nga
etue nenge te hune Paulus ke
mete. Ke heueu nei te kulele
mene iong. Nenge teke o lon-
gele ke Paulus lange iri heueu
lape te hun sapele i ke mete.”
22 Ol pe non soke neu hele,
“Iok ure nenge o heleia at
nge iau nei, o hele hote lange
mele ero toto.” Non soke neu
hele lange kol neu ke het pe
kulosia i ke la sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

23 Iok laol, non soke neu iu
sapele nena hana nai pe hele
lange iri ke teke, “A mene
ke palinga hel ana hana iri
ana non kina analoch (200)
ke tela nge Kaesarea. Pe
pule a mene ana non kina
mol pe analoch (70) nenge te
songong ia oriong. Pe nenge
te hunun nga io, a mene
ke iri ana non kina analoch
pule. (200) Pe heueu sinanga
matana henonoua sisalanga

✡ **23:15:** Ume 25:3

rahtele henel ngana nga mi-
liko, (9 kilok) imo hana ne-
mur a i sapele.
24 A tunge oriong mur
lange Paulus ke songia pe a
mene i ke nek mana ke lange
ne Peliks palau nga kileng
nem."
25 Ol pe non soke neu hasia
alalaha e ke te mene lange ne
Peliks palau. Pe ana alalaha
tang ke pomai,
26 "Ulei toto Non Soke Pe-
liks,
Iau Klatius Lisias koi, pe
ehas ia alalaha nei lange
iong ke e teke e hele urume
non nei lange iong.
27 ✡Non nenge e kulosia
nei, Iuta mur te laua ke te
teke te hune i pe iau e mene
lek palinga hel ana hana
mur ke mo mene hote i nge
iri. Mo halaua i iange e
longe nge te teke non nei
nena nge Rom.
28 ✡Pe e teke e etei teu
la ke nek toto. Pomere toto
nenge Iuta mur leteria inin
taua i ke te teke te hune i mai?
Pomalam e mene sue i ke la e
hemesia i nga aria papalauna
mur mataria.
29 Laol pe e eteia ke Iuta
mur te teke Paulus nanasia
reria hotonga mur ke nek
ero. Pe i poia ute e ero toto
nge uruna metenga. Pe pule
nakuna urana ero toto nge
aua nei lake mateu mana nga
tuele au ngana.
30 ✡Pe e longe nge te teke
te hunune i ke ngana koi
nenge e kulos sapelpele i
at nge iong nei. Pe pule e
hele lange Iuta mur nenge
milmil ana ke iri te hele
hote reria helenga lange
iong ke o longo teu la pule."

31 Iok laol, palinga hel
ana hana nemur te poia ure
lochloch ke pomanga aria
soke hele ngana. Ke te mene
Paulus pe te i sapele nga
miliko neu ke tela nga kileng
nenge Antipatris.
32 Te tu nga lamau ke uach
sio pe palinga hel ana hana
mur nenge te songia oriong
mur, iri ul Paulus ke tela
sapele nge Kaesarea. Pe iri
nenge te i mana nga aperia,
tela mule nga tetu ngaria nge
Ierusalem.
33 Iok iri nenge te songia
oriong tela ke la te lohot
nge Kaesarea pe te mene
sapele Paulus lange non
palau nenge nauele kileng
neu. Pe pule te tunge alalaha
lange i.
34 Iok laol, non soke neu
sisia alalaha neu ke het pe
onteia Paulus ke teke, "Iong
mam lem nga kileng tei toto?"
Ol pe non soke neu etei sapele
ke Paulus nena nga kileng
nenge Silisia.
35 Pomalam lohaka pe hele
mule ke teke, "Nenge teke iri
nenge te milmil am te lohot,
iau lape e longo teu la sapele
nga ure nenge lohot nge iong
nem." Ke het pe non soke
neu hele ke palinga hel ana
hana mur te mene Paulus
kela tenau ele i ke nek nga
non soke Herot nena pele.

✡ **23:27:** Ume 21:30-33; 22:25-27 ✡ **23:28:** Ume 22:30 ✡ **23:30:** Ume 23:16-23; 24:1-9

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

1 Iok, etue iri lime het pe Ananias iri ul hana papalauna hel tela nge Kaesarea. Ananias i non soke nenga tunginga ana hana mur. Pe none nge ene Tertulas koko nge iri pule. Ana non etei tote hotonga mur ke la ke halaua Ananias pe pekngana mur. Iok hana nemur tela ke te lohot nge Ne Peliks pe te tatara lange i nga ure nemur nenge te teke Paulus poia ke poreke.

2 Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas mene pekngaria mur haria pe hele lange ne Peliks, "Non Soke, iong o nauele imem ke mala toto lo pe motu ke nek pe mo iech mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te lohot ke poia lemem kileng mur ke te song ke nek pule.

3 Imem lememem taua ure nemur ke te lohot nga lemem kileng lochloch ke kokoes mo teke mo hele urana toto nge iong nga nem.

4 O poia ume palaungana lo ke lememem ero nge mo hemakuk mule iong nga ume e pule. Pe e teke o longo tau mana ke oare ke nek mana pe o longo teu at nga imem nei lemem helenga unne.

5 ✡"Imem moes tote nga matamem lo nge non nei i non poreke ngana toto. Ana non i rara nga kileng lochloch ke poi hakaka urelu huhuna lala nge Iuta mur. Pe i, imuka nge iri nemur nenge te hetue ke Nasarin mur.

6 ✡Pe pule poi hesalanginga mana ia NeHalang nena pele palaungana nenge heo ngana toto ke ngana koi nenge mo laua i. [Pe imem mo teke mo heneue i nga imem sipomem lemem hotonga mur. Iange poingan ngana nemur make pengpeng nga lemem hotonga mur ero toto.

7 Pe palinga hel ana hana mur aria soke ene ne Lisias. I pe nena hana mur teat ke te helapue imem pe te takrung hote aua nem nga tuna ngamem.

8 Pe ne Lisias i sipona hele ke teke moat ke mo hele hote non nei poingan ngana mur lange iong.] Nenge teke o ontei hote i ke nek toto, lape o eteia ke ure lochloch ngana nenge mo heleleia nei manmanna toto."

9 Ol pe Iuta mur nenge teat ke temes neu, iri lochloch te hekerkereng ia ne Tertulas na helenga ke te teke helenga neu manmanna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

10 Iok laol, non soke neu penna poi lange Paulus ke teke hele ol. Ol pe Paulus hele ke mai, "Non Soke, iau e eteia ke iong o nauele kileng nei ke mala toto lo. Pe heueu nei e iech mana nge e mes ke e hele ala ak nga matam.

11 I semel mana nge o eteia ke etue iri analoch pe nai nenge lalo, iau e lange

✡ **24:5:** Ume 17:6 ✡ **24:6:** Ume 21:28-30

Ierusalem ke e heto heke
NeHalang.
12 Pe imem ul mele hel mo
hunel nga NeHalang na pele
ero toto. Pe pule epoi haka
ure huna lange mele ero nga
hetoronga ana pele letena pe
nga kileng unne nge hot. Pe
iri nenge te helele ia iau nei,
te esia ute e ero toto pe te hele
mana nga haria.
13 Pe pule, nakuria ero toto
nge te henonoua ute e lange
iong ke poia reria helenga ke
manmanna.
14 Pe e teke e hele hot
pengpeng ia lange iong
ke mai; Iau e heto heke
NeHalang nenge lemem tete
mur te heto hekeke. Pe e
nanasia kue nenge te hetue
ke Esinga Tele. Pe iri leteria
manmanna nga kue nem
ero. Pe letek manmanna nga
hotonga nemur nenge Moses
pe nga alalaha nemur nenge
hetatalonga mur tehas sue
iri.
15 ✡Pe sak kikina toto nge
NeHalang ke mange iri;
nenge mo teke hana nenge
te urana pe hana nenge te
poreke lape te maul haka
mule nga metenga.
16 Ke pomalam kokoes e
totoi toto ke letek nge teu
toto, amneia ute e nge e poia
ke poreke ero nga NeHalang
matana pe pule nga hehei pe
hana mataria.
17 “Iok, ela nga kileng tau
ngana pe etu ke hesinga
hel het mukam, ke het pe e
lolochia umtutuna hel ke ela
mule ia nge lek hana mur
pengpeng nge Ierusalem. Pe
pule mo makia tunginga mur
ke mo tunge lange NeHalang.
18 ✡Pe iau e nanasia poinga
nenge te helemlem mulmule
iri. Pe hana nemur te esia
iau nga ure nem ana etue het
ngana pengpeng. Pe hulua
hel nge temes ke te emurung
hite iau ero. Pe pule mele
pele nge poi haka rara ure
huna pe alngana rara ero.
19 Iuta mur hel mana nga
kileng nenge Eisia tetu nga
etue nem. Pe nenge teke
e poia ute ke poreke nga
mataria, pomere nenge iri
siporia teat pe te hele hot
pengpeng ia lange iong ero?
20 Teke poi pe o onteia
hana nemur nenge temes
nei. Te hemesia iau nga hana
papalauna mur mataria nge
Ierusalem pe te hottaua
poinga poreke ngana tei toto
nge e poia?
21 ✡Eh, ngana kai nenge e
haliu haka nga mataria ke
e teke, ‘Imo a hemesia iau
heueu nei iange iau letek
manmanna nge lape ta maul
haka mule nga metenga.’ ”
22 ✡Pe ne Peliks etei teu la
pule nga kue nem nenge te
hetue ke ene Esinga Tele. Po-
malam hele ke teke het ke po-
mau mukam. Pe hele lange
Paulus ke mai, “Lape e hele
hote ramak lange iong tangai
ero. Ta kulele ne Lisias ke
at mukam, laka e hele lange
iong ol.”
23 Iok laol, ne Peliks hele
lange palinga hel ana none ke

✡ **24:15:** Ioa 5:28-29 ✡ **24:18:** Ume 21:17-28 ✡ **24:21:** Ume 23:6 ✡ **24:22:** Ume 23:26

nauele Paulus ke nek toto. Pe pule hele ke teke, “Nenge teke Paulus pekngana mur teat ke tenau toto i, opoi ele iri ero. O longele iri kela te esia i pe te tunge ure mur nenge ana non lemene taua iri.”

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

24 Iok, etue hel nga hoena ne Peliks iri nai nehei, he Tarusila te lohot. Pe ne Peliks nehei i Iuta. Te lohot ol pe ne Peliks hekulo sapele Paulus ana. Iange i teke longo Paulus nge helele nga letera manmanna ngana nge Iesus Kristus.

25 Iok laol, Paulus hele nga poinga nenge tatu ke ta urana pe ta pengpeng toto. Pe nga poinga nenge ta nauele ita sipora ke nek pe tatal susue ita. Pe hele pule nga etue nenge NeHalang lape nau teu ke nek toto nga poinga urana ngana mur pe poreke ngana mur nenge ita elle pe elle ta popoia. Ne Peliks longe helenga neu pe matau toto pe hele, “Lape o hele ke het ke mam mukam! Pe ola ol. Pe lape eiu mule iong nga etuene e kura.”

26 Pe ne Peliks teke ma lape Paulus tunge nena umtutuna unne, pomalam kokoes mana iua Paulus ke iri nai te nanana.

27 Iok, tetu ke hesinga nai het ke lalo, pe ne Posius Pestus mene sapele ne Peliks munna ke nauele kileng neu ol. Pe ne Peliks tal teua Paulus nga tuele au ngana. Teke poia poinga nei ke Iuta mur te iech nge i pe muteria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

1 Iok laol, ne Pestus mene ne Peliks munna ke nauele kileng nenge Kaesarea. Iok etue mol het pe ne Pestus lohaka nge Kaesarea ke lange Ierusalem.

2 ✡Pe nge Ierusalem tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur tela ke te esia ne Pestus. Pe te toto hita Paulus ana lange i ke te teke manmanna toto ke non nem poia ure meena ngana halang ke lohot pe poia hehei pe hana ke ria arenga poreke toto.

3 ✡Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke urana lange iri ke kulos mule Paulus lange Ierusalem. Iange iri te teke teolo ele Paulus ke te hun sue i nga kue.

4 Pe ne Pestus hele lange iri ke teke, “Paulus kou palinga hel ana hana mur tenau elele i nga tuele au ngana nge Kaesarea. Pe iau ela mulmule lokoi.

5 Teke poi pe a hele lange amo papalauna hel ke te koko nge iau ke mola. Pe nenge teke manmanna toto ke non nei poia ute hel ke poreke, hana nemur te hele hot pengpeng ia ure nemur sapele.”

6 Iok laol, ne Pestus tu luluch nge hana nemur ke ana etue iri rahtele mol ma analoch. Ke het pe lohaka ke la mule nge Kaesarea.

✡ **25:2:** Ume 24:1 ✡ **25:3:** Ume 23:15

Iok pomange rou ana non
lake are nga pele nenge te
longlongo helenga ia pe hele
ke te mene Paulus ke la esia i.
7 ✡Iok Paulus lohot la ke
mes pe Iuta mur nenge teat
nge Ierusalem te mes ke te
heliliu hite i. Pe teulo inin
rara ke te teke non nei poia
ure halang ke poreke. Iri rea
helenga polpolenga mana pe
ute e nge hemeena ia reria
helenga ero toto.
8 Ol pe Paulus lohaka pe
hele ala ana ke teke, "Iau e
poia ute e ke poreke ero toto
nga NeHalang na pele pe nge
ne Kaesa. Pe pule e tamu tote
Iuta mur reria hotonga e ero
toto."
9 Iok ne Pestus teke poia
Iuta mur ke leteria sio unne,
pomalam onteia Paulus ke
mai, "Lemem ke o teke o haka
lange Ierusalem ke la e longe
am helenga mur nga lamau?"
10 Pe Paulus hele, "Heueu
nei e mes pengpeng nga ne
Kaesa nena helenga hot ana
pele pe lemek toto ke te longe
lek helenga mur la koloi.
Iong o eteia ke ulolo. Iau e
poia ute ke poreke lange Iuta
mur ero toto.
11 Pe nenge teke e poia ute
ke poreke pe hotonga hele ke
teke e mete, nem ute pele ero.
Pe helenga nemur nenge Iuta
mur tetue at nge iau nei man-
manna ero, pomalam mele
pele nakuna ero nge mene
iau pe tunge iau lange iri.
Pe lemek toto ke e esia ne
Kaesa!"
12 Ol pe ne Pestus iri ul
nena hana mur nenge te lon-
glongo helenga neu te man-
gun tele helia muka. Ke het
pe ne Pestus hele, "O hele ke
o teke o lange ne Kaesa ke
longo nga lem helenga mur,
nem ute pele ero. Mo hele pe
mo longala ke mo teke ola!"

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

13 Iok, etue hel nga hoena
naungaala ana non Akripa iri
nai e Penis tela nge Kaesarea
ke tenau toto ne Pestus.
14 ✡Te tu luluch nge ne Pes-
tus ke etue hel lalo, pe ne Pes-
tus nene Paulus lange naun-
gaala ana non neu. Iok ne
Pestus nana ke mai, "Ne Pe-
liks tal teua none nga tuele au
ngana ke ngana koi tu.
15 Pe nga etue nenge e lange
Ierusalem, tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur pe Iuta mur aria pa-
palauna mur, te hele loulouia
i ke halang. Pe te ech tote iau
ke te teke e longele iri ke te
hune i ke mete.
16 Pe e hele lange iri ke
e teke ita nenge Rom rera
poinga pomam ero, rera
poinga mai koi: Ta longo
tala langa mele nem nena
helenga mur mukam. Ke
het pe ta longo teu la ke
nek nga mele nem tuachol
ngana ia helenga mur. Nenge
teke ta longo pe mele nem
na helenga polpolenga haka
mana, ta poi sapele i ke
pomanga a hele ngamo nem.
17 Iok laol, nga etue nenge
Iuta mur teat luluch nge iau
nge Kaesarea, e kulele ute ero

✡ **25:7:** Ume 24:5-6 ✡ **25:14:** Ume 24:27

ol. Uach sio pe ela sapele ke
e are nga pele nenge te long-
longo helenga ia pe e hele ke
te mene teu sapele non neu
at.
18 Ol pe iri nenge iri ul non
neu aria matana i elel, temes
haka pe te hele hot sapele re-
ria helenga mur. Pe iau e
teke ma lape te hele hote ure
hel nge non neu poia iri ke
poreke, pe ero.
19 E longo pe te hele helel ia
iri siporia reria poinga nenge
te heto hekeke aria soke pe
te hetetue none nge mete lo
nenge ene Iesus. Pe Paulus
hele ke teke non neu kou
maul haka mule nga metenga
ke ulolo.
20 Ol pe iau letek lilil ol,
lape e tuacholia hana nemur
reria helenga ke merei? Ol
pe e onteia Paulus ke mai,
'Lemem ke o teke tala mule
nge Ierusalem ke la e longo
teu la mule nga lemo helenga
mur lamau?'
21 Pe Paulus hele ke kerk-
ereng toto ke teke esia ne
Kaesa ke isipona longo teu
langa helenga nei. Poma-
lam e hele ke palinga hel ana
hana mur tenau ele i ke nek
toto ke kulele etue nenge lape
e kulosia lange ne Kaesa."
22 Ol pe Akripa lohaka pe
hele lange Pestus ke mai, "Iau
e teke e longo teu langa non
nem na helenga mur pule,
pe iong ramam mere?" Pe
Pestus hele, "Iok, pomam nge
rou iong am etue nge o longo
nga nena helenga mur."

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

23 Iok laol, pomange rou
Akripa iri nai he Penis te
lohot pe hulua te iech pe
tepoi ke nek toto lange iri.
Iange tela ke teteu taua hulua
nemur nenge te emurung
ke te longlongo helenga. Pe
palinga hel ana hana mur
aria papalauna mur teteu
la luluch pule nge hana
papalauna mur nga kileng
neu. Ke het pe ne Pestus
hele sapele ke palinga hel
ana hana mur te mene teua
Paulus at.
24 Pe ne Pestus hele, "Non
soke Akripa pe imo lochloch
ngana nenge a lohot heueu
nei, anau nga non nenge mes
nei. Hulua lochloch ngana
nge Ierusalem te hele loulou
ia non nei ke halang. Pe te
tataraia i at nge iau lo, pe te
alngarngaria ke te teke urana
nge te hune i ke lasus toto.
25 Mele nenge poia poinga
poreke toto ngana e, nena
poinga poreke ngana nem
uruna metenga. Pe iau e
hottaua ute nge non nei poia
ke poreke ero toto. Pe pule
isipona hele lo ke teke esia ne
Kaesa. Ke ne Kaesa i sipona
longo teu langa nena helenga
mur. Ke pomalam lape e ku-
losia i ke la.
26 Pe iau lape ehas urume
i lange non soke neu nga
alalaha e. Ol pe lape ehas ke
mere? Helenga chiu ala toto
kura i. Pe ute e nge make
mallaha hot nge i ero toto. Ke
pomalam heueu nei e mene
i ke at mes nga matamo. Pe
non soke Akripa, heueu lape
e tunge langa perim ke iong

muka ia rera helenga mur.
Pomalam lape e eteia utar
nemur nenge lape ehas sue
nga alalaha nenge lange ne
Kaesa.
27 Iange e amnei la pe
poreke toto nge e kulos
mene non nei ke la pe ehas
ururume ure nenge lohot nge
i ero."

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

1 Iok laol, ne Akripa hele
lange Paulus ke teke, "Heueu
nei mele pele hele lange iong
ero. O hele hot tote letem
pe o hele ke manmanna."
Iok, Paulus penna tul haka pe
talun ke hele sapele ke teke,
2 "Non soke Akripa, heueu
nei e iech toto nge e mes nga
matam pe e tuacholia Iuta
mur te hele louloulou ngaria.
3 Iong o etei tote Iuta mur
reria poinga mur pe tehun
hel ngaria. Ke heueu nei
lemek ke o are ke nek pe o
longo ke nek toto at nga lek
helenga mur.
4 "Iau, Iuta mur te etei tote
iau. Talun ngana nga iau
kino ngak ke la iau soke. Te
eteia iau nga lek kileng huna
pengpeng pe nge Ierusalem
pule.
5 ✡Iri te eteia iau ke mala
toto lo ke urana nge te hele
pengpeng. Teke lemeria te
hele pengpeng ke iau Pare-
sio. Pe imem Paresio mur mo
nanas tau tote hotonga mur
nenge Iuta mur te heto heke
NeHalang ia.
6 ✡Pe heueu nei, e mes nga
matamo iange sak kikina nga
helenga utona nenge NeHa-
lang iri ul rera tete mur te
talue nge nike.
7 Pe mata iri analoch pe
nai nenge Israel te tung tote
leteria pe te heto hekeke Ne-
Halang nga miliko pe nga
sinanga ke te mene helenga
utona nem. Non soke, e hele
pengpeng lange iong, Iuta
mur te poia iau ke e takisia
ure meena ngana nei iange
letek manmanna toto nga he-
lenga utona nei.
8 Iok, pomere nenge amo e
nge imo nenge at heueu nei,
letena manmanna ero toto
nge NeHalang hemaul heke
mule iri nenge te mete?
9 ✡"Iau pule ramak kerk-
ereng toto ke e teke e
heporeke tote Iesus nenge
Nasaret ene, nenge e hep-
oreke nena hana mur.
10 Pe i manmanna ke iau
e poia poinga nem ke lohot
nge Ierusalem. Tunginga ana
hana mur aria papalauna
mur te henonou hote iau pe
te hekerkereng ia iau ke e
poia ume nei. Ke etal teua
NeHalang nena hana halang
nga tuele au ngana. Pe nga
etue nenge te hune iri, iau e
ngata pule ke e teke urana
toto nge te mete.
11 Kokoes e i ke ela nga het-
oronga ana pele pe e poia ure
meena ngana mur ke lohot
nge iri. Pe e totoi toto ke e
echia iri ke te hele ke mai,
'Imem letemem manmanna
nge Iesus ero ol i.' Iau letek

✡ **26:5:** Pil 3:5-6 ✡ **26:6:** Ume 23:6; 28:20 ✡ **26:9:** Ume 8:3

inin tau tototе iri, ke pomalam ela nga kileng tau ngana mur pule ke e poia ure meena ngana mur ke lohot pule.”

Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 22:6-16)

12 “Iok, nga etuene e hana nenge te mukmuka nga hetalaulaunga ana ume aria papalauna mur te tunge helenga kerkerenga ngana at nge iau pe te kulosia iau ke e lange Tamaskus.
13 Iok, non soke mo i i nga kue luana pe kileng sinanga. Ol pe e esia lemenge e nga lut nga tapa. Pe ana lemenge sina ala toto nga chaia matana pe tua leme it lochloche imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge iau.
14 Ol pe imem lochloch mo losio langa ich pe e longe mele nge hele at nge iau nga helenga Hipru ke teke, ‘Sol! Sol! Pomere nenge o poi poreke iau ke pomam? O poia poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o takis mule ana melmelenga laka.’
15 Ol pe iau e hele, ‘Non Soke, Iong itei nemam?!’

“Pe Non Soke hele, ‘Iau Iesus. Iau laka nenge o teke o hunune iau nem.
16 O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu nei e lohot nge iong pe e henonou hote iong ke lek non iong toto ol. Iong lape o heleia iau lange hehei pe hana nga ure nemur nenge o esia heueu nei pe nga ure nemur nenge lape e henonoua lange iong nga hoena kura.
17 Lape enau ele iong ke nek toto nge lem hana mur pengpeng pe nge hana lomonmona ngana mur.
18 ✡Lape e kulosia iong lange iri ke o poia iri ke mataria charchara ke te ua hot nga kileng chantom ngana ke tela nga kileng mallaha ngana. Pe te hile sue non poreke ngana nena hekerkerenga ke tela nge NeHalang. Pomalam NeHalang lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe lape te mene muria pule luluch nge NeHalang nena hana mur nenge i sipona hesilei hote iri ke ulolo.’

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

19 “Ke onau non soke Akripa, e longo tau mana pe epoi sapele ume nenge enau opekia pe te heleia at nge iau.
20 Ke e talune ume nem nge Tamaskus ke het pe e lange Ierusalem ke het pe e la nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela nge hana lomonmona ngana mur. E i i nga kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe e teke te poia ure nemur nenge henonou hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te hulia reria poinga pe leteria mur lo.
21 Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau nga NeHa-

✡ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13

lang na pele pe te teke te hune
iau.
22 Pe ero, iange NeHalang
nauala tote iau. Ke ngana koi
nenge emes heueu ke e hele
lala nge hulua lochloch, iri
nenge teau sio menmene iri
pe iri nenge pingaria iuiu. Pe
ure lochlolch ngana nemur
nenge e helelel ia nei, Moses
pe hetatalonga mur nge nike
te helelia lo ke te teke lape
lohot.
23 ✡Nenge te teke, Non
nenge NeHalang kulosia at ke
mene mule nena hana mur,
lape mete pe i nge i muka toto
nge ita lochloch nge maul
haka mule nga metenga. Pe
lape poia na lemenge ke tua
leme hite Iuta mur lochloch
pe hana lomonmona mur
pule."
24 Pe ne Pestus longe
Paulus nge hele ke mau
pe alngana taua i ke teke,
"Paulus! Am hauaua ma?
Iong osis halali ke ngana laka
nenge poia ramam ke ume ke
nek ero."
25 Pe Paulus hele, "Non
soke, iau ramak auala ero
koi. Ramak urana mana i
nenge e helele nei.
26 Pe naungaala ana
non soke Akripa eteia ure
lochloch ngana nei nge lohot
lo, pomalam e hele hot
lochloche ure mur pe e topala
hite ute e ero. Pe e eteia ke i
esia ure lochloch ngana pule
iange ure nemur, te lohot
nga kileng koana unne nge
talkome ero.
27 Non soke Akripa, iau
e eteia ke iong letem man-
manna nge hetatalonga
mur."
28 Pe Akripa hele lange
Paulus ke teke, "Nakum
nge o poia iau ke letek
mamanna nga etue choro
ngana mana?"
29 Pe Paulus hele, "Oe! Nga
etue choro ngana mana pe
nga etue sase ngana pule.
Pe lape e hetalaulau lange
NeHalang ke imo lochloch
ngana nenge a longo atat nge
iau heueu nei, lape apoi ke
mange iau. Pe lemek ero nge
te kele apemo pe perimo ke
pomange iau!"
30 Paulus hele ke mau ke
het pe non soke Akripa pe ne
Pestus pe he Penis pe hulua
lochloch ngana nenga pele
letena neu temes haka
31 pe te i hot sapele nga pele
neu. Pe te helele ke te teke,
"Non nei poia poinga e nge
uruna metenga ero toto, pe
pule tetal teu mene i langa
tuele au ngana."
32 Ol pe Akripa hele lange
Pestus ke mai, "Toinge non
nei hele ke teke esia ne Kaesa
ero, lape ta kulos mule i ke
laol."

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

1 Iok laol, hana papalauna
nenge Rom te hele ke te teke
mo mene imot ke mo mana
ke mola nge Itali. Pomalam te
hele lange ne Iulius ke nauele
Paulus pe pekngaria mur hel
nga imot. Pe ne Iulius i

✡ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 ✡ **27:2:** Ume 19:29

Kaesa nena palinga hel ana
non soke e.
2 ✡Laol, mo mene imot
e nge at nga kileng nenge
Atramitum pe mo mana olole
nga ruach ilina pe mosio
olole nga kileng mur nga
kileng nenge Eisia. Pe none
nge ene Aristakus tamu haka
luluch nge imem. Ana non
nena nge Tesalonika nga
kileng nenge Mesatonia.

3 Iok pomange rou pe
mo lohot nga kileng nenge
Saiton. Pe ne Iulius poi ke
urana lange Paulus pe hele
lange i ke teke Paulus la
ke esia pekngana mur nga
kileng neu. Pe pekngana mur
lape te tunge nena ute hel
nenge lemene taua.

4 Iok mo lohaka nge Saiton
pe mo mana rochroi mana
nga mimio nenge Saiprus
iange kileng eingana haka.

5 Mo song tele langa ru-
ach sana nenge Silisia pe
Pampilia pe la mana teu nge
Mira nga kileng nenge Lisia.

6 Pe nga lamau non palinga
hel ana non neu esia imot e
nenga kileng nenge Aleksan-
tria. Pe ana imot lape song
ke lala nge Itali. Pomalam
poia imem ke mo haka nga
ana imot.

7 Iok, mo manmana ke etue
halang toto iange kileng ein-
gana tua ele mene imem. Pe
mo amnei poreke tote nga
nenge mo song ke mo lala nge
Nitus. Pe mo song ke mola
toto ero ol iange kileng ein-
gana neu palaungana hali. Ol
pe mo mana ke mo ristote
kileng ina nenge Salmon pe
mo song nga mimio nenge
Krit ilina hele nenge nau sio.

8 Iok mo song sasar mana
ke mola pe la mo song teu
nga kileng nenge te hetue ke
ene, Omol. Ana kileng tu ke
rochroi mana langa kilenge
nenge Lasea.

9 Motu ke mala toto nga
lamau pe mo mana hot
mule ero ol iange kileng
eingana heke ruach ke
poreke toto ol. Pe Iuta mur
aria etue palaungana nenge
heo ngana, ngana koi lohot
lo. Pe iri reia lukunna ana
etue talun pengpeng nga aria
etue palaungana neu. Ol pe
Paulus lohaka pe hele sapele
lange iri ke teke,

10 “Hana, a esia lo, ta mana
hot mule ngara nenga lamai
lape tala pe ta poreke toto.
Imot nei lape chach hulu sio
pe nganangana mur lape te
erue tah. Pe ita non ngana
pule lape tahet.”

11 Pe non nenge na imot
neu iri nai imot neu ana
aunga, te longo taua Paulus
nena helenga mur ero. Pe
palinga hel ana non neu pule
ma la mana nge iri nai.

12 Iok, imot muria nenge
te mana hitita ia neu, urana
sakilil ero nge imot e maia
nga lukunna ana etue neu.
Pomalam hana halang te teke
mo mana hot mule nga tut-
tula palaungana neu ke la
moma ke nek nge Poenis.
Poenis i kileng palaungana e
nga mimio nenge Krit. Pe
imot muria nenge te mana
hitita ia ma ke nau sio langa
ruach ele nga chaia sio ngana

pe nau haka langa ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

13 Iok laol, iuiu unne song ke ramana haka at nge sio. Pe hana nemur nga imot neu te amneia pe te hele, “Eio! Toinge ta song hot koi nga iuiu ellei.” Ol pe tetak haka sapele um meena ngana nenge te tamal sue ke la ma nga ruach letena ke rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo mana sasar ole sapele nga mimio neu.

14 Mala pol mana pe tuttula palaungana e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio at nga lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula song hot at nga mimio neu ke la tau pengpeng ia imot neu.

15 Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali toto nge imem nge mo aua imot neu ke mo song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene imem ol.

16 Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke.

17 Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele. Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis menmene imot ol.

18 Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto. Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau hote iri ke te lasus.

19 Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga ala mur pe io hel)

20 Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe lememem ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo mete mana ol.

21 Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka pe hele lange iri, “Hana! Helenga laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto. Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara ero.

22 Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul.

23 E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto

hekeke i. Pe nga miliko, nena
angkelo at nge iau pe mes nga
ilik,
24 ✡pe hele ke teke, ‘Paulus,
o matau ero. Ola ke o esia ne
Kaesa. Pe NeHalang nenge
poi ke urana toto lala nge
iong, lape nauele iri lochoch
ngana nenge imo ul nga imot
nem, ke lape e nge mete ero.’
25 Ke ngana laka nenge e
hele ke e teke, a matau pe
samo loiloi rara ero. Iange
iau letek manmanna toto nge
NeHalang nga ure lochoch
ngana nemur nge lape te lo-
hot, ke pomanga i sipona
heleia at nge iau lo.
26 ✡Iange imot nei, tuttula
palaungana nei rahite lo pe
lape ruach ulo heke ke langa
peipei.”

Ruach Palchach Ule Imot

27 Iok, mo purpur ke emem
miliko iri analoch pe rahtele
henel lo (14). Pe kileng ein-
gana palaungana nem takis
rere menmene imem nga
ruach sana. (Ana ruach, te
hetue ke ene Meretereniien.)
Pe nga miliko tuch ngana,
hana nenge te songongia
imot neu te hele ke te teke
mo heroi lala nga kileng hal
ngana lo.
28 Pomalam te mene rur
nenge te kale teua ure meena
ngana nga ana horo pe te
hesue nga imot ilina ke teu
langa ruach letena. Te poia
ke pomau ke te teke te amnei
urume kileng leme ngana.
Iok, te amnei la pe leme sase
ngana lohot ke luana iri ana
non kina nai. (40 mita) Iok
te kulala ke mala pol pe te
hesio pule. Pe te amele pe
lohot ke iri ana non kina elle
pe analoch. (30 mita)
29 Ol pe te matau toto iange
te teke lape ruach ulo kolkol
teua imem langa um leten-
tena. Pomalam te tamal sio
ke um meena ngana iri henel
nenge te kele ana rur ke tak
ele imot neu pe te hetalaulau
ke te teke kileng mesehe sio
ke ueiuei.
30 Pe iri hana nenge te
umume nga imot neu, te un
hote imot neu ana sulang
nenge takrungrunge pe te
hesue ke langa ruach ke te
teke te ua. Pe te channanga
ke te teke tela ke te tamal
sue um meena ngana hel nga
imot ramana pule ke rahit ele
imot.
31 Ol pe Paulus hele lange
palinga hel ana hana iri ul
aria soke ke teke, “Nenge teke
hana nei teua ara ke tela, imo
lochloch ngana lape ahet pe
mele e nge lape tu ke maulul
ero ol.”
32 Ol pe palinga hel ana
hana mur te chato sapele su-
lang neu ana rur nenge te
tom hit ele nga imot pe mana
hot ke la ol.
33 Iok, kileng mesehe sisio
lo pe Paulus ngai heke iri ke
teke te ngau. Pe hele, “Imo
a ngau ero toto ke mala lo i.
Etue iri analoch pe henel la
ke ulolo, pe a ngaua ute e ero
mana.
34 Pe heueu nei, lemek ke a
ngau mukam. Iange ngaunga
nem lape hekerkereng ia imo
ke a maulul. Pe lape ure

✡ **27:24:** Ume 23:11 ✡ **27:26:** Ume 28:1

poreke ngana e lohot nge imo
ero toto.”
35 Paulus hele ke mau
ke het pe mene sapele
ngaunga nga iri lochloch
ngana mataria pe hetalaulau
pe hele urana toto lange
NeHalang. Iok, reke pe ngau
sapele.
36 Iri lochloch ngana te
esia ke mau pe saria kikina
sapele. Pomalam iri lochloch
te mene ngaunga ke te ngau
sapele.
37 Imem nenge motu nga
imot neu imem ana non kina
iri analoch pe sio ke ana non
kina iri mol pe analoch pe
rahtele elle (276).
38 Hulua lochloch te ngau
ke saria una lo, ke het pe
tesau hot eule ngaunga
aluana mur lochloch ke langa
ruach sana. Te poia poinga
nei iange te teke te poia
imot neu ke polpolenga haka
mule.

Ruach Palchach Ule Imot

39 Uach sio toto ol pe hana
nenge te umume nga imot
neu tenau sio langa peipei, pe
te eteia kileng neu ene ero. Ol
pe te naue kileng kokolou teu
ngana e nga peipei pe te teke
te song teu ia imot ke la tetoh
heke nga lamau.
40 Iok laol, te chato sapele
rur mur nga um meena
ngana mur nenge te tamal
sue iri ke tetak ele imot neu.
Pe um nemur te mana riring
ke tela ol. Pe pule teun hote
rur nenge te kale hit ele imot
ana aunga palaungana. Ke
het pe tetak heke tuttula ana
huunga ala nga imot ramana
ke tuttula mene pe mo song
ke mo mana sio langa kileng
soso ngana.
41 Ol pe imot neu song pela
toh haka sapele nga ora pe
palpalna neu sel teu toto
langa peipei pe are sapele pe
ruach hekale hul rere ero ol.
Pe ruach ana mee mur teat ke
te palchach ulu hite hoena ke
het.
42 Palinga hel ana hana
mur te matau nge lape hana
nenge tetu nga tuele au
ngana, te pasu sio pe te ua
sapele. Pomalam te teke te
hune iri nike.
43 Pe ero. Aria soke nenge
nauelele iri poi ele iri iange
ana non lemene ero nge
Paulus mete. Ol pe hele lange
iri lochloch ngana ke teke,
“Imo nenge a eteia pasunga
lo, a tamu hot tala pe a pasu
sio lala nga peipei.
44 Pe imo nenge a pasu
porekreke, a mene imot
sachanchana mur nenge
ruach palchach ule pe a
mana ke a nanas sue iri.” Ke
nga kue nei mana iri lochloch
te pasu sio langa peipei pe te
urana mana. Pe ute pele nge
heporeke iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

1 Iok, imem lochloch ngana
mosio ke la momes nga
peipei, pe kileng neu i mimio
nenge Malta.
2 ✡Pe tuele huna nemur nga
lamau tepoi ke urana mana
at nge imem. Tetun hite oan

✡ **28:2:** 2Ko 11:27

pe te hele at nge imem ke la
mo halel iange pitte molmol
pe singimem houhou.
3 Pe Paulus takiraua ae per-
perna putana e pe lake tatach
heke nga oan. Ol pe ilimo e
nge hunun amneia oan mi-
lang ngana pe song hot nga
ae putana neu, pe ala hite
Paulus penna pe heon sapele.
4 Pe hana nemur nga kileng
neu, te esia ilimo neu nge
ala hite Paulus penna pe te
hele tele hel nge iri ke te
teke, “Lape non nei hunun
hana koi! I mai heo ngana
nge mete nga ruach poreke
ngana neu nike, pe maul sach
ke potar mai? Ta nauala.
Lape mete kura la iange ara
soke nenge ene Iastis lemene
ero toto hana nenge pomam
pe teke ana non lape mete ke
lasus toto.”
5 ✡Ol pe Paulus paltak sue
ilimo neu nga penna ke losio
haka langa oan matana. Il-
imo neu tele Paulus penna pe
Paulus amneia leisis ngana
unne e ero toto.
6 ✡Pe hana nemur nga
kileng neu, mataria tu hit
mene Paulus iange te teke
tenau nge penna hakoko. Pe
pule te teke ma lape Paulus
matana liuliu pe losio ke
mete, pe ero. Tenau alala pe
ute pele lohot nge Paulus ero
ke mala lo. Ol pe ramaria hul
mule pe te hele ke te teke,
“Eh, ero. Lape NeHalang i
sipona iloi nemai loi!”
7 Iok, none nge ene Puplius,
na kileng tu ke rochroi mana.
Pe ana non, i non soke nga
mimio neu. Ne Puplius poi ke
urana toto at nge imem. Poia
imem ke pomanga ana lang
mur imem, pe moma nga na
pele ke emem etue mol.
8 Pe ne Puplius temene
ngana kou sainin pe
porochroch poia ke manga
hete. Pe pule singina mi-
langlang toto. Ol pe Paulus
i teu ke teke la ke nau toto i.
Iok, Paulus hele luluch nge
NeHalang ke het pe tal heke
penna nge non soke neu pe
haleles neu het sapele.
9 Ure nei lohot ke het pe
haleles kina mur nga mimio
neu te longo sapele. Poma-
lam teat pe Paulus hemas
mule iri.
10 Ol pe iri lochloch ngana
nenga mimio neu tepoi ke
urana toto at nge imem nga
ure lochloch. Iok mo kik haka
ke mo teke mo i mulmule pe
hana nemur te tunge ure nge
halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

11 Motu ke teio iri mol het
nga mimio neu pe mo tamu
haka sapele nga imot e nenga
kileng nenge Aleksantria.
Ana imot tamal hita mana
nga mimio neu nike iange
mataua lukunna ana etue
nem. Pe imot neu ene laka
“Kasto Irinai Polaks.”
12 Mo song ke la moteu nga
kileng nenge Sirakus pe motu
nga lamau ke emem etue iri
mol.
13 Mo song hot mule pe mo
mana ole ke la moteu nga
kileng nenge Rekium. Iok,

✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Ume 14:11

pomange rou tuttula nge sio
song ke ramana haka. Pe mo
song ke etue nai mule pe la
mo song teu nga kileng Pute-
oli.
14 Pe nga kileng neu mo
saolia hana hel nge leteria
manmanna nge NeHalang.
Pe te hele at nge imem ke la
motu luluch nge iri ke emem
etue rahtele nai (7) mukam.
Ke het pe mo lohaka mule pe
mola sapele nge Rom.
15 Pe iri nemur nge Rom
nenge leteria manmanna
nge NeHalang te longe
pingamem ke ulolo. Ol pe
iri hel te lohaka nga ingala
matana nge Apius pe hel te
lohaka nga kileng nenge ana
Tuele Mol ke teat ke tei ele
imem. Paulus esia iri pe sana
kikina toto pe heto heke tote
NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

16 Mola mo lohot sapele nge
Rom. Pe hana papalauna
mur nenge Rom te hele ke te
teke lape Paulus i toro tu ke
altoto nga pele e. Pe palinga
hel ana non elle mana la ke tu
ke nauele i.
17 Iok, etue iri mol het lo
pe Paulus iu sapele Iuta mur
aria papalauna mur ke la te
eukirau ke te hole aria. Iok
laol, teat ke te eukirau pe
Paulus hele lange iri ke po-
mai, "Imo Iuta mur titik mur
laka imo. Iange iau, lek nge
Iuta pule koi. A longo at,
iau epoi poreke rera hana
mur nga etue e ero toto. Pe
pule, iau e hele poreke ita
sipora rera poinga unne e
ero toto. Rera poinga nemur
nenge ratete mur te hesio tet-
tele atat nge ita. Pe hana
te laua iau nge Ierusalem pe
tetal teua iau langa tuele au
ngana. Pe te kulosia iau ke la
e esia non soke nenge Rom.
18 ✡Iok, te ontei hot tote iau
pe te longo teu lala nga lek he-
lenga mur pe te hottaua ute e
nge e poia ke poreke ero toto
nenge te teke uruna metenga.
Pomalam te teke te heit kou
sue helenga nei ke lasus pe
tepoi kulosinga ia iau pe ute
pele nge iau ero ol.
19 ✡Pe Iuta mur lemeria ero
toto. Ke pomalam iau sipok
e hele ke e teke eat nge Rom
ke non soke Kaesa i sipona
longo teu at nga lek helenga
mur. Pe lemek ero nge e hele
loulou ia lek hana mur.
20 ✡Ke ngana koi nenge e
iua imo at heueu nei ke e teke
e hele pengpeng lange imo.
Pe iau letek manmanna toto
nge non nenge Israel mur
leteria tu hit menmene pe
tenau ala mene nge lape at ke
mene mule iri. Ke ngana koi
nenge te kale iau ke pomai."
21 Ol pe hana nemur te tu-
acholia Paulus nena helenga
ke mai, "Toinge mo mene po-
lia alalaha unne nge at nge
Iutea, nem lape mo etei pol
nga ure nemur nenge te loho-
tot nge iong. Pe nei ero toto.
Motu pulut mana i. Pe pule,
iri nenge tela pe te atat nga
kileng neu, te hele polia ute at
nge imem ero toto.
22 ✡Pe urana toto nge o
nana hote letem at nge imem

✡ **28:18:** Ume 26:31 ✡ **28:19:** Ume 25:11 ✡ **28:20:** Ume 26:6-7 ✡ **28:22:** Ume 24:14

ke mo longe pule iange hulua
nga kileng lochloch te hele
loulouia ita ke halang. Ita
nenge letera manmanna nge
NeHalang.”
23 Iok laol, Paulus pe hana
papalauna nemur tetal mule
etue e mule nenge lape teat
ke te eukirau mule. Pe nga
te eukirau mule ngaria neu
ol, Iuta mur iri hulua toto ol
nenge teat ke te eukirau nga
Paulus na pele. Pe Paulus
talun ke hele lala nge iri nga
uach nike ke la miliko teu.
Paulus hele urumrume pe
hemallaha hotote NeHalang
nena naualanga pe nekinga
nge nena hana mur lala
nge iri. Pe pule hele ke
kerkereng toto lange iri ke
teke leteria manmanna nge
Iesus. Pe Paulus hekerkereng
ia nena helenga mur nga
hotonga mur nenge Moses
pe hetatalonga mur tehas sue
iri.
24 Pe hana hel nge iri leteria
manmanna nga Paulus nena
helenga mur pe hel leteria
manmanna ero.
25 Te lohaka pe tei pe te tu-
ainaunau ole ke tela sapele.
Iange Paulus hele lange iri
ke mai, “Opepengpeng hele
hote helenga nge manmanna
toto lange lemo tete mur,
nenge hele hote nga hetata-
longa Isaias hanna ke teke,
26 ✡ “ ‘O lange hana nemur pe
o hele ke o teke:
“Imo lape a pal talngamo
pe a eteia ute pele ero
toto.
Pe matamo charchara pe a
esia ute pele ero toto.
27 Iange iri te longe NeHalang
nena helenga mur
pe lemeria ero mana ia.
Pomalam te longe pe te nana-
sia ero.
Pe nenge teke muteria
taua NeHalang,
lape mataria lape es ke nek
pe talngaria longo ke
nek
pe te etei ke nek pe
lape teat mule nge iau ke e
hemas mule iri.’
28 “Ke ngana laka nenge
lemek toto ke e teke a eteia ke
nek. NeHalang lemene toto
ke hemas mule hana lomon-
mona ngana mur. Pe iri lape
te longe pe te nanasia!”
[
29 Paulus hele ke mau ke
het pe Iuta mur te lohaka pe
tei pe te tuainaunau ole ke
tela sapele.]
30 Iok, Paulus tu ke ana
hesinga nai nga pele nenge i
sipona mamaia pe ololia. Pe
poi ke nek toto lala nge iri
lochloch ngana nenge te lala
nge i nga na pele.
31 Pe Paulus hetottore
iri nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge
ita. Pe pule hetottore Non
Soke Iesus lala nge hehei pe
hana. Paulus hetottoro pe ute
pele nge raele hanna ero ol.
Haliu hote NeHalang nena
helenga nge urana toto lange
hulua lochloch.

✡ **28:26:** Isa 6:9-10

Rom
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

1 ✡Iau Paulus, pe Iau non
nenge e umume nge Iesus
Kristus. Pe NeHalang iua
iau ke iau hekulkulonga. Pe
henonou hote iau nga ume
nenge e haliu hote nena he-
lenga urana toto ngana.
2 ✡Helenga urana toto
ngana nem, i NeHalang nena
helenga manmanna ngana
nenge tunge lange nena
hetatalonga mur ke tehas
sue nga nena alalaha tapuna
ngana mur.
3 Pe helenga urana toto
ngana nem heleleia Tuna
nenge lohot ke i non pe lohot
nga mata nenge ne Teuit.
4 Pe Ope nenga poinga nge
pengpeng henonou hote ke
ara Non Soke Iesus Kristus,
i NeHalang Tuna nenge kik-
ina ngana halang iange maul
haka mule nga metenga.
5 ✡Pe NeHalang letena
urana ia imem pe henonou
hote imem ke imem hekulku-
longa ana hana mur iange
huna nge Iesus. Ke NeHalang
kulosia imem ke mo iua
hehei pe hana nga kileng
lochloch ke leteria man-
manna pe te nanasia nena
helenga.
6 Pe imo pule a longe iunga
nem ke ulolo, nenge NeHa-
lang iua imo ke a lohot ke
Iesus Kristus nena hana mur
imo.
7 ✡Ke alalaha nei ehas ia
ke lange imo hehei pe hana
lochloch nge Rom. Imo Ne-
Halang mutena taua imo pe
iua imo ke nena hana mur
nge pengpeng.

E hetalaulau amo ke
Temere NeHalang pe ara Non
Soke Iesus Kristus leteria ia
imo pe te poia letemo ke ma
ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

8 Iok, e teke e talun tele
lek helenga ke mai: Hehei
pe hana nga kileng lochloch
ngana nga ich te nenene imo
nge letemo manmanna. Nem
poia iau ke e hele urana toto
lange ak Soke NeHalang. Pe
Iesus Kristus i sipona poia
ure nem ke lohot ke pomam.
9 Iau e tung teu tote iau
ke e ume nge NeHalang ke
e haliu hotote helenga urana
toto ngana nenge Tuna, pe
letek metene imo ke kokoes.
E hele ke pomai pe NeHalang
eteia ke helenga nei man-
manna.
10 ✡Nga etue lochloch e
hetalaulau amo pe pule e
hetalaulau ke e teke lek kue
urana kela e lohot nge imo,
pe nenge teke NeHalang
lemene, poia ke lohot ke
pomam.
11 Iange iau e teke ela ke e
lohot toto nge imo ke e tunge
Opepengpeng nena tunginga
hel lange imo ke hekerkereng
ia imo.

✡ **1:1:** Ume 9:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26 ✡ **1:5:** Ume 26:16-18; Kal 2:7-9 ✡ **1:7:** Num 6:25-26 ✡ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23

12 Lek helenga luna mai
koi: E teke ta hekerkereng hel
nga letera manmanna ngana
mur. Ke imo letemo man-
manna ngana hekerkereng
ia iau pe iau letek manmanna
ngana hekerkereng ia imo.
13 ✡Titik mur pe liliuk mur,
e teke a eteia ke nek. Iau
e heninin ia lek inga mur
ke kokoes lo ke e teke ela
nge imo, ke e heole tele hana
hel nge imo ke te nanasia
Kristus ke pomanga nenge e
poia lange hana lomonmona
ngana mur. (Pe ero, ute koi
nenge poi elele iau ke atat nei
kura.)
14 Iange iau ak ume laka
nenge e halaua hehei pe hana
lochloch. Hehei pe hana
nenge iri Krik pe nenge iri
Krik ero. Pe nge iri nenge te
etei ngaria ele haka toto pe
iri nenge te etei ngaria unne
sune mana.
15 Ke ngana laka nenge
letek haka toto ke e teke e
haliu hote helenga urana toto
ngana lange imo nenge Rom
pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

16 ✡Iau e palut haka tote
Helenga Urana Toto Ngana
iange NeHalang kikina
ngana laka helenga nem. Pe
I longala teua iri lochloch
nenge leteria manmanna
nga helenga nem mana. Iri
nenge NeHalang mene tele
iri, laka Iuta mur. Ke het
pe lape longala teua hana
lomonmona ngana mur pule.
17 ✡Pe helenga urana toto
ngana nem, hele urume
kue nenge NeHalang hetue
ita ke ita hehei pe hana
nge pengpeng. Kue elle
mana. Ngana laka letera
manmanna ngana. Iange
NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, “Mele nenge letena
manmanna pe NeHalang
hetue i ke i non nge peng-
peng, lape tu ke maulul.”

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

18 NeHalang tu nga tapa
pe henonou hote letena inin
ngana ke teke tuachol ia
poinga poreke ngana nenge
hehei pe hana te popoia, pe
nga nenge tehul rumeria
ia poinga nenge NeHalang
mutena taua. Iange poinga
nemur te hepiriu ele helenga
manmanna toto ngana nge
iri.
19 ✡NeHalang henonou
hote letena inin ngana lange
iri iange ure lochloch ngana
nenge hemallaha hote i ke
hehei pe hana te eteia I, i
sipona hemallaha hote lange
iri ke ulolo.
20 ✡Pe ute hel nge NeHa-
lang, hehei pe hana nakuria
ero toto nge te naue nga
mataria. Ure nenge po-
manga; Nena kerkerenga
nenge tu ke koko pe nena ure
talkomkome ngana mur. Pe
nga etue nenge NeHalang ala
hote ich, ure nemur te lohot
ke mallaha mana ke at heueu
nei pe te eteia iri ke ulolo.

✡ **1:13:** Ume 19:21 ✡ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24 ✡ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22 ✡ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1

Ke pomalam hehei pe hana
tesau hote helenga nenge
pomai ke te hele ala aria nga
ure poreke ngana mur nenge
te popoia ero: Nenge te hele
ke teke, “Ah! Imem mo eteia
ero i!”
21 ✡Iri te eteia ke NeHalang
tu pe te heto heke i ero pe te
hele urana lange i ero pule.
Leteria matana ngana mete
sio pe leteria au ala mana.
22 ✡Iri siporia te hele ke te
teke leteria matana pe ero,
aria hauaua toto
23 ✡iange te heto heke Ne-
Halang nenge tu ke koko ero
pe te heto haka koukoua ae-
tapuna nenge te umeia ke
nakuna manga ure nemur
nga ich. Nenge nakuria po-
mange hehei pe hana pe ngie
mur pe huros mur pe ilimo
mur.
24 Ke pomalam NeHalang
poia hehei pe hana nemur
ke te nanasia leteria tuanin
ngana poreke ngana mur,
nenge poi hote meinga nga
salaunga ana poinga nenge
tepoi helelia nga singiria.
25 Iri tesau sue NeHalang
nena helenga manmanna
ngana pe te hetaua nga
helenga pallaklaka ngana
nenge te nanasia. NeHalang
ala hote ure lochloch pe
hehei pe hana tehul rumeria
ia i pe te heto heke pe te nana-
sia ure nemur nenge ala hote
iri. Ta heto heke NeHalang ke
koko. Manmanna!
26 Ke nga poinga nem
NeHalang poia meinga ana
poinga mur ke lohot nge iri.
Nenge hehei tema luluch
mulmule nge hehei pe te
nanasia leinga ana poinga
ero.
27 ✡Pe hana pule ke po-
malam. Tema luluch nge
hehei ero pe tela tau mul-
mule hana. Hana tepoi hel
mule ia meinga ana poinga
nge iri. Pe nga reria poinga
poreke ngana nem, te lon-
gia tuangachol poreke ngana
lange iri ke ulolo.

28 Pe pule hehei pe hana
lemeria ero nge leteria
metene ure manmanna
ngana mur nge NeHalang.
Ke pomalam NeHalang poia
leteria tuanin ngana poreke
ngana mur ke heporeke tote
iri, ke te poia poinga poreke
ngana mur nenge urana ero
toto nge te poia.
29 Pe te muta toto nga
poinga poreke ngana mur
pe te teke reria ure pule ke
pomange mele hel, pe tepoi
poreke mele hel pe saria
kekeke ke te hunun hana, pe
te palpal pe te pallaklaka, pe
leteria poreke tau tote mele
hel. Pe te ngunngunu
30 pe te hele porekreke
mele hel, pe tehul rumeria ia
NeHalang pe te helete ininin
ia mele hel, pe nga leteria
nge teu tetal heke iri pe te
palut lekleke iri, pe leteria
matana hote poinga poreke
ngana ana kue halang pe te
longo taua tetemeria mur pe
tataria mur ero.
31 Pe leteria matana nga
poinga mur nenge urana ero

✡ **1:21:** Epe 4:17-18 ✡ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✡ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20
✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

pe tetal hite reria helenga
mur ero, pe te poia poinga
urana ngana lange mele ero
pe leteria ia mele ero.
32 Iri te eteia ke NeHalang
nena hotonga hele ke teke,
mele hel nenge te popoi ke
mai lape te mete. Pe ero,
tepur hit mene poinga nemur
pe te ngai heke iri hel ke te
poia poinga nemur pule.

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

1 ✡Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, atue helenga
lange mele hel nga poinga
poreke ngana nenge te poia
ero. Poinga nem poreke.
Iange poinga nenge te poia
nem iong lape o poia pule
pe helenga nenge otue lange
iri nem lape latau mule
laka iong, ke heporeke iong
malam.
2 Ita ta eteia ke NeHalang
amnei teu ngana nga poinga
nenge pomai, poia nga
poinga nge manmanna pe
pengpeng.
3 Pe imo, lemo poinga elle
mana ke mange hana nenge
a tutue iri ia helenga nem. Pe
a teke lape NeHalang renge
imo nga lemo poinga nem
ma?
4 ✡NeHalang poi ke urana
toto lange imo ke poia
melmelenga e ke lohot nge
imo ero. Iange teke poia imo
ke a hulia letemo nga lemo
poinga poreke ngana mur.
Pe imo letemo tu toto nga
nena poinga urana ngana nei
ero. Imo nge a eteia ero kai?
NeHalang poi ke nek lange
imo iange teke poia imo ke a
hulia letemo.
5 Pe imo a chuchuseng ala
mana pe lememo ero nge a
hulia letemo. Ke nga lemo
poinga nei imo sipomo atal
hoo hekeke amo melmelenga
nenge lape at nge NeHalang
ke ele hakaka. Pe lape lohot
nge imo nga etue nenge Ne-
Halang henonou hote letena
inin ngana. Nga etue nem
hulua lochloch lape te naue
ke NeHalang nanasia poinga
nge manmanna pe pengpeng
ke amnei teu nga rera poinga
poreke ngana mur.
6 ✡Ke NeHalang lape tua-
cholia mele elle pe elle ke
purpure nena poinga mur
nenge popoia.
7 Hehei pe hana hel te
nanas menmene poinga nge
urana. Tepoi ke pomau iange
te teke NeHalang heto heke
iri pe mene iri ke la tetu
luluch nge i pe lape tunge
maulinga ke koko lange iri.
8 ✡Pe hehei pe hana hel
leteria tu mana nge iri siporia
pe te ume ke te halau men-
mene iri siporia. Te hira ele
helenga manmanna ngana
iange te teke te nanasia
poinga poreke ngana. Pe
NeHalang lape tunge aria
melmelenga nenge lohot nga
letena inin ngana.
9 Ke melmelenga palaun-
gana lape lohot nge hehei pe

✡ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✡ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✡ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ✡ **2:8:** 2Te 1:8

hana lochloch nenge te popoi
poinga poreke ngana: Iuta
mur lape iri muka ia, ke het
pe hana lomonmona ngana
mur pule.
10 Pe iri lochloch ngana
nenge te nanasia poinga nge
urana, lape NeHalang heto
heke iri pe mene iri ke la
tetu luluch nge i pe hetakile
iri ke tetu ke nek. Iuta mur
iri mukaia ke het pe hana
lomonmona ngana mur pule.
11 NeHalang nanasia
poinga elle mana ke amnei
urume rera poinga mur.

12 Hana lochloch ngana
lape te mete pe iri erue iange
iri lochloch te popoi poinga
poreke ngana. Iri nenge te
eteia Moses nena hotonga
pe iri te eteia ero pule. Te
poia poinga poreke ngana
pe NeHalang lape amnei
urume reria poinga mur
ke pomanga hotonga hele
ngana.
13 Iange iri nenge te longe
NeHalang nena hotonga pe te
nanasia lape NeHalang hetue
iri ke iri hehei pe hana nge
pengpeng. Pe iri nenge te
longo mene NeHalang nena
hotonga pe te nanasia ero,
NeHalang hetue iri ke iri
hehei pe hana nge pengpeng
ero.
14 ✡(Hana lomonmona
ngana mur te rahite hotonga
nem ero pe te nanasia
hotonga hele ngana. Ke nga
poinga nem, reria hotonga
mur laka iri siporia mule.
Pe i manmanna ke te rahite
hotonga nem ero.
15 Iri te henonou hote
ke nga leteria te eteia utar
nenge urana pe utar nenge
poreke ke pomanga hotonga
hele ngana. Etue hel te etei
ngaria nga ure nemur nenge
urana pe poreke hele ke
teke poinga nei poreke, nem
pe hele ke teke poinga nei
urana.)
16 Ure nei lape lohot nga
etue nenge NeHalang poia
Iesus Kristus ke amnei
urume hehei pe hana re-
ria poinga mur pe leteria
tuanin ngana mur nenge
talkomkome. Helenga urana
toto ngana nenge e haliu
hotote, heleia ke pomai.

17 Pe imo, a teke imo Iuta
ae? Ke letemo manmanna
nga hotonga pe a palut lak-
laka nge atu ke rochroi toto
nge NeHalang.
18 Pe a eteia utar nenge Ne-
Halang mutena taua ke teke
a poia pe a mene hengetoro
nga hotonga lo ke a nanas
mene poinga nge pengpeng.
19 Pe a teke a henonoua iri
nenge mataria hit pe a lohot
ke imo lemenge nge iri nenge
tetu nga kileng au ngana.
20 ✡Imo a teke a mene
letematana ngana pe he-
lenga manmanna ngana
nga hotonga lo, ke a teke
a henonoua iri nenge aria
hauaua pe a hetore iri nenge
te eteia ute e ero toto.
21 ✡Imo a hetottore mele
hel pe pomerei a hetoro mule
imo ero? A hele lange iri hel
ke a teke te keme ero pe imo
a kemkeme.

✡ **2:14:** Ume 10:35 ✡ **2:20:** 2Ti 3:5 ✡ **2:21:** Mat 23:3-4

22 A hele lange iri hel
ke a teke a heporeke amo
leinga ero pe imo sipomo
a heporekreke amo leinga.
Lememo ero ia aetapuna
mur pe a keme mulmule
tunginga nenge te lalaia nga
pele nenge aetapuna mur.
23 A palut laka ke a teke
a rahite NeHalang nena ho-
tonga pe a hemei mule i nga
nenge a nanasia nena ho-
tonga ero.
24 ✡Pe NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Hana
lomonmona ngana mur te
hele poreke NeHalang iange
huna nge imo.”
25 Nenge teke a nanansia
hotonga, lemo poinga nenge
a ririr us, luna palaungana
nenge lape halaua imo. Pe
nenge teke a nanasia hotonga
ero pe te riria imo, nem
nakuna pomanga te riria imo
ero toto.
26 ✡Hana lomonmona
ngana mur te ririr us ero pe
nenge teke te nanas tau tote
hotonga hele ngana, nakuna
pomanga iri te ririr us pule.
27 Imo Iuta mur ariria
singimo pe lemo hotonga
tehas sue nga alalaha ke
ma hite imo. Pe hana
lomonmona ngana mur lape
te hele poreke imo. Iange
iri te riria singiria ero pe te
nanas ia hotonga hele ngana
pe imo a nanasia ero toto.
28 Nenge teke mele i Iuta
ngana toto ia ero pe te riria
singina, nem poia mele nem
ke lohot ke i Iuta ngana toto ia
ero. Iange riringa toto ngana,
singira nenge hot ana ia ero.
29 ✡Ke mele nenge teke i
Iuta ngana toto, lohot ke i
Iuta ngana toto nga riringa
nenge lohot nga letena. Pe
hotonga nenge tehas sue poi
hote ume nem ero, NeHalang
nena Opepengpeng poi hote
ume nem. Ke mele nenge
poi ke pomam lape NeHalang
heto heke i pe hehei pe hana
te heto heke i ero.

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

1 Ke utar nge urana nenge
lape lohot nenge teke o lohot
ke iong Iuta? Pe utar nge
urana nenge lape lohot nga
nenge teke te riria singim?
2 Nenge nem ana ure urana
ngana mur halang. Nga tele
ngana toto NeHalang tunge
nena helenga lange Iuta mur.
3 Pe nenge teke Iuta mur
hel leteria manmanna nga
helenga nem ero, ure nenge
NeHalang teke poia lange iri
lape rahit ele mule ero ol. Ae?
4 ✡Ero toto paiam! Hulua
lochloch te pallaklaka pe Ne-
Halang hele ke manmanna.
Pe NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo hele
ke teke,
“NeHalang, nga etue nenge o
hele, te eteia ke
iong o hele ke man-
manna pe lape
o hekousue iri nga helenga
nenge
te hemes teu iong ia.”

✡ **2:24:** Isa 52:5 ✡ **2:26:** Kal 5:6 ✡ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11 ✡ **3:4:** Psa 51:4

5 Iok, mele hel lape te hele
ke pomai: Nga etue nenge
ta poia poinga poreke ngana,
nem henonou hot pengpeng
ia ke NeHalang i non nge
pengpeng. Ke nga etue nenge
NeHalang tunge melmelenga
at nge ita nga rera poinga
poreke ngana I poia poinga
nge pengpeng ero. Ae?
6 Pa nem ero toto! Nenge
teke NeHalang i non nge
pengpeng ero, pomerei nge
lape amnei teu lange hehei
pe hana lochloch nga ich, nga
reria poinga mur?
7 Mele lape hele ke teke,
"Nga etue nenge e pallak-
laka etal haka totote NeHa-
lang ene, iange e pallaklaka
ngak nem henonou hot peng-
peng ia ke NeHalang i non
nge pengpeng. Pe pomerei
nenge NeHalang hetue iau ke
iau non poreke ngana kura
mai?"
8 Pomam iok, a hele ke a
teke, "Ta poia poinga poreke
ngana, pomalam lape ure
urana ngana lape lohot."
Mele hel te hele poreke
tote iau ke te teke iau koi
nenge e poia helenga nei.
Pe NeHalang i sipona lape
nau teu lange iri nga poinga
nenge te poia nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

9 ✡Ke lape ta hele ke merei
ol? Ita Iuta mur mai ta urana
toto nge hana lomonmona
ngana mur kai? Ero toto! E
hemallaha hote ke ulolo ke e
teke Iuta mur pe hana lomon-
mona ngana mur te popoi
poinga poreke ngana.
10 ✡NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo
heleia pule ke teke,

"Mele pele i non nge peng-
peng ero toto.
11 Mele pele i non nge
letena matana ero
toto.
Mele pele naula mana
nge NeHalang ke ha-
laua i ero toto.
12 Iri lochloch ngana te hul
rumeria ia NeHalang.
Pe iri lochloch ke te poia
poinga poreke ngana.
Pe mele e nge poia
poinga e pengpeng ero
toto.
13 ✡Harria pomalaka nga
mele nenge mete
ana polo nge hanna
pangpanga.
Aria hengetau hele hot
menmene helenga pal-
laklaka ngana mur.
14 ✡Harria milang pe te hele
hot menmene ure
poreke ngana.
15 ✡Pe leteria inin ke ueiuei
mana ke te hune hehei
pe hana.
16 Nga kileng lochloch ngana
nenge te laia
te heporeke ure mur pe
te sisparai ule iri.
17 Pe te eteia poinga nenge
tetu ke nek luchluch
nge hehei pe hana ero.
18 ✡Pe te mataua NeHalang
ero pule."

✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3 ✡ **3:13:** Psa 5:9; 140:3
✡ **3:14:** Psa 10:7 ✡ **3:15:** Isa 59:7-8 ✡ **3:18:** Psa 36:1

19 Ita ta eteia ke ure
lochloch ngana nenge ho-
tonga heleia, heleia lange
iri lochloch ngana nenge
hotonga nem meena hite
iri. Ke hotonga nem lape
herengia hulua lochloch
ke NeHalang amnei urume
reria poinga poreke ngana
mur.
20 ✡Pomalam mele e ero
toto nge lape lohot ke peng-
peng nga NeHalang matana
nga poinga nenge nanas taua
hotonga. Hotonga henonou
hot mene rera poinga poreke
ngana mur.

*Mele Nenge Letena Man-
manna Lohot Ke I Non Nge
Pengpeng Nga NeHalang
Matana*

21 Pe nei ol, NeHalang
henonoua ita nga kue e nge
lape ta lohot ke ta pengpeng
nga matana. Kue nem Moses
nena hotonga heleia pe
hetatalonga mur te heleia
pule. Pe i lohot nga poinga
nenge ta nanasia hotonga
ero. Lohot nge NeHalang i
sipona.
22 ✡Ana kue nenge at nge
I sipona, ngana laka letera
manmanna ngana nge Iesus
Kristus. Kue elle mana nem
lange hulua lochloch (nge
Iuta mur pe hana lomon-
mona ngana mur pule).
23 Iange ita lochloch ta
poia poinga poreke ngana
ke elle pe ta urana ero nge
ta mene NeHalang nena
hemalmalinga.
24 ✡Pe nga NeHalang letena
urana ngana, longala teua ita
ke poia ita ke ta pengpeng
nga matana. Ke nem i Ne-
Halang nena tunginga nenge
at nge ita ke ta mene mene
pe uruna ero. Ngana laka
nenge ta mene nge Iesus Kris-
tus, nenge mene hot mule ita
nga poinga poreke ngana.
25 NeHalang poia Iesus ke
pomanga nena kue nenge
saua hehei pe hana reria
poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto. Iesus mete ke
eina lele pe iri nenge leteria
manmanna ke Iesus eina
lele iri, NeHalang saua reria
poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto. Poinga nei
henonou hote ke nge nike
NeHalang poia poinga nge
urana pe pengpeng pe tunge
tuangachol lange hehei pe
hana nga reria poinga poreke
ngana ero.
26 Pe heueu nei Iesus mete
ngana nem henonou hote ke
NeHalang poia poinga nge
pengpeng nenge amnei teu
langa hehei pe hana reria
poinga poreke ngana mur
pe mene iri nenge leteria
manmanna nge Iesus, ke la
hetue iri ke te pengpeng nga
matana.
27 Ke pomalam ute pele nge
ta palut laka ia pe ta heto
heke ita ia ero. Ia pomerei?
Poinga nenge ta nanasia
hotonga kai nenge poi hele
mai? Ero toto! Poinga nenga
letera manmanna ngana laka
nenge poi hele palutinga
nem.
28 Ke NeHalang hetue ita
ke nena hana mur nge peng-

✡ **3:20:** Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16 ✡ **3:22:** Kal 2:16 ✡ **3:24:** Rom 5:1

peng nga poinga nenge letera
manmanna nge Iesus pe nga
poinga nenge ta nanasia ho-
tonga, nem ero.
29 ✡Eh?! Iuta mur iri
toro kai nenge aria Soke
NeHalang mai? Pe hana
lomonmona ngana mur ero?
NeHalang, hana lomonmona
ngana mur aria Soke ia pule.
30 ✡Iange NeHalang elle
mana. Pe Iuta mur pe hana
lomonmona ngana mur
leteria manmanna ngaria
elle mana. Pe NeHalang
lape poia iri lochloch ke
tepengpeng nga matana nga
leteria manmanna ngana
elle mana nem.
31 ✡Pe poinga nenge ta
nanasia letera manmanna
ngana heporeke hotonga
ero. Poinga nenge letera
manmanna poia ita ke ta
rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

1 Iok, rette Apraham i non
ke mange ita pe lape ta hele
teu langa ure nemur nenge te
lohotot nge i ke pomerei?
2 Nenge teke manmanna
ke Apraham ume ke poia i
sipona ke i non nge peng-
peng nga NeHalang matana,
lape palut laka pe heto heke
i ol. Pe ero. Nakuna ero toto
nge tal heke i nga NeHalang
matana.
3 ✡Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Apraham
letena manmanna nge NeHa-
lang pe NeHalang iech nga
Apraham letena manmanna
ngana. Ke Apraham letena
manmanna ngana nem,
poia i ke lohot ke i non nge
pengpeng.”
4 Hana nenge te umume te
olia iri nga umtutuna pe um-
tutuna nem te mene ke po-
manga tunginga mana ero.
Te mene ke pomanga ururia
nge te poia ume.
5 Pe tatu ngara nge NeHa-
lang altoto koi. NeHalang i
non nenge poia iri nenge te
poreke ke te pengpeng mule
nga matana. Mele nenge poia
ume pele ero pe letena man-
manna mana nge NeHalang,
lape NeHalang poia i ke peng-
peng nga matana.
6 Ne Teuit heleia petanga
nei pule ke teke, NeHalang
nau nga hehei pe hana re-
ria poinga urana ngana ero,
nenge mene iri pe poia iri ke
te pengpeng nga matana.
7 ✡Ke ne Teuit hele ke teke,
“Iri nenge te nanasia hotonga
ero
pe NeHalang saua reria
poinga poreke ngana
mur
ke te lasus toto, lape
te iech.
8 Pe mele nenge Non Soke
letena metene
nena poinga poreke
ngana ero, lape iech
pule.”
9 Ke petanga nei mai lape
la mana nge iri nenge te
ririr us ma lape lange iri
nenge te ririr us ero pule?

✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Deu 6:4; Kal 3:20 ✡ **3:31:** Mat 5:17 ✡ **4:3:** Gen 15:6; Kal 3:6 ✡ **4:7:** Psa 32:1-2

Oe! Iri nenge te ririr us ero
lape te mene petanga nem
pule. Iange ta hele hote
nga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo,
ke ta teke, “Apraham letena
manmanna nge NeHalang pe
NeHalang iech nga Apraham
letena manmanna ngana. Ke
Apraham letena manmanna
ngana nem, poia i ke lohot ke
i non nge pengpeng.”
10 Ke Apraham mai te riria
singina lo kai nenge ure nei
lohot nge i mai? Ma nga
hoena ol? Ero, ure nem lohot
tala nge Apraham pe te riria
singina nga hoena ol.
11 ✡Te riria Apraham
singina ero kura pe letena
manmanna nge NeHalang.
Pe letena manmanna ngana
nem poia i ke lohot ke
pengpeng nga NeHalang
matana, pe te riria singinga
nga hoena ol. Ke pomalam
Apraham lohot ke iri nenge
te riria singiria ero pe leteria
manmanna nge NeHalang
temeria ia. Ngana laka iri
lochloch ngana nenge te
pengpeng pe NeHalang mene
iri ke la tetu luluch nge i.
12 Pe lohot ke iri hel nenge
te ririr us temeria ia pule.
Ngana laka iri nenge te ririr
us pe leteria manmanna ke
pomange temere Apraham,
nga etue nenge te riria
singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

13 ✡Nge nike NeHalang
iri nai Apraham te poia
tomunga hel ana helenga ke
Apraham pe nena tete mur
lape te mene ich nei lochloch.
Pe tomunga hel ana helenga
nenge Apraham mene nem,
lohot nga poinga nenge
nanasia hotonga ero. Mene
tomunga hel ana helenga
nem iange NeHalang hetue
i ke i non nge pengpeng nga
letena manmanna ngana.
14 ✡Iange toinge hehei pe
hana te mene NeHalang nena
tomunga hel ana helenga
nganangana nga poinga
nenge te nanasia hotonga,
lete manmanna ngana ana
poinga lape luna ero. Pe
NeHalang nena tomunga hel
ana helenga nem nganan-
gana ero.
15 ✡Iange hotonga poi hote
NeHalang letena inin ngana
ke lohot. Pe nenge teke ho-
tonga ero lape longonga ole
pele ero.
16 ✡Ke hehei pe hana
te mene NeHalang nena
tomunga hel ana helenga
nganangana iange leteria
manmana. Pe ure nem
lohot ke pomam ke te mene
tomunga hel ana helenga
nganangana nem ke po-
manga tunginga nenge te
mene mene. Ke Apraham
nena tete mur lochloch lape
te mene tomunga hel ana
helenga nganangana nem.
Pe iri nenge te nanasia
hotonga, iri toro mana reria
ia ero. Iri nenge leteria

✡ **4:11:** Gen 17:10-11 ✡ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18
✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✡ **4:16:** Kal 3:7

manmanna ke pomange
Apraham, reria ia pule iange
ita lochloch ngana rette ia.
17 ✡Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, “E
talue iong ke o lohot ke hehei
pe hana nga kileng lochloch
reiette iong.” Ke tomunga hel
ana helenga nenge NeHalang
poia lange Apraham nem,
lohot ke manmanna nga
matana. NeHalang nenge
Apraham letena manmanna
nge i pe NeHalang nenge
hemaul hekeke iri nenge
te mete pe alahotote urelu
nemur nenge iri ero ke te
lohot.
18 ✡Apraham letena ke teke
lape hoho ero ol. Pe letena
manmanna nge NeHalang pe
angala mana. Ke pomalam
lohot ke hehei pe hana nga
kileng lochloch reiette ia,
ke pomanga NeHalang hele
ngana ia lange i nike ke teke,
“Lem tete mur lape te lohot
ke iri halang toto ke pomanga
itoch mur.”
19 ✡Apraham letena
metene ke i tuauna toto pe
ana hesinga heroi lala nga
ana non kina lime ngana lo
(100) pe nehei he Sara hoho
ero ol. Pe i letena manmanna
ngana nge NeHalang kerk-
ereng kura.
20 Apraham eteia ke NeHa-
lang rahite nena tomunga
hel ana helenga nem, ke
pomalam letena manmanna
ngana nge NeHalang het
sio ero. Letena manmanna
ngana puo ke kerkereng pe
heto heke NeHalang.
21 Apraham amnei urume
ke ure nenge NeHalang
heleia ke teke poia lange i
lape lohot ke manmanna.
22 ✡Ke pomalam Apraham
letena manmanna ngana
poia NeHalang ke iech pe
NeHalang hetue i ke i non nge
pengpeng.
23 Helenga nemur nenge,
“NeHalang iech nga Apra-
ham letena manmanna
ngana pe hetue i ke i non
nge pengpeng,” latau mene
Apraham i toro ero.
24 Helenga nei at nge ita
pule. NeHalang lape longala
teua ita pule iange letera
manmanna nge i nenge
hemaul heke ara Non Soke
Iesus nga metenga.
25 ✡NeHalang letena tuanin
hote nike ke teke Iesus mete
ke saua rera poinga poreke
ngana mur. Pe hemaul heke i
nga metenga pe longala teua
ita ke la tatu luluch nge I.

5

Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHalang

1 Iok, NeHalang longala
teua ita ke la tatu luluch nge i
iange nga letera manmanna
ngana. Pe ara Non Soke Iesus
Kristus poia ita ke letera ma
ke elle luluch nge NeHalang.
2 Ke tames ngara heueu nei
nanas urume Kristus nena
ume nenge poia ke ulolo,
nenge helue NeHalang letena
urana ngana ana kue ke at

✡ **4:17:** Gen 17:5 ✡ **4:18:** Gen 15:5 ✡ **4:19:** Gen 17:17 ✡ **4:22:** Gen 15:6
✡ **4:25:** Isa 53:4-5

nge ita. Pe ta iech iange lape
tateu langa NeHalang nena
hemalmalinga pule.
3 ✡Pe ta iech mana nga nem
ero. Ta iech pule nga melme-
lenga nemur nenge te lohotot
nge ita. Iange melmelenga
nemur te poia ita ke tames ke
kerkereng.
4 Pe tames ke kerkereng
ngara nem poia NeHalang ke
letena here ita. Pe NeHalang
letena here ngana ia ita nem,
poia ita ke ta kulkulele ara
maulinga nga tapa nge i.
5 Pe ta kulala ngara nem
poia ita ke letera nachnai ero
iange NeHalang mutena tau
tote ita pe hesio teua nena
Opepengpeng ke tu teu lu-
luch nge ita ke ulolo.
6 Ke anau, Kristus mete
ke halaua ita nenge tahul
rumera ia NeHalang. Pe
halaunga nem lohot nge ita
nga ana etue pengpeng iange
nakura ero toto ol nge ta ha-
lau mule ita.
7 Non tei toto nge lape mete
ke halaua non e? Nakuna
nge lape hana elechle mana
tepoia poinga nem. Pe nenge
teke non e lemene toto, i lape
mete ke halaua non e nge na
poinga urana pe pengpeng
mana.
8 ✡Pe NeHalang henonou
hote mutena tau ngana ia ita
ke pomai: Ita hehei pe hana
porekreke ngana mur kura
pe Kristus mete ke halaua ita.
9 ✡Ke nenge teke Kristus
eina poia NeHalang ke lon-
gala teua ita ke la tatu luluch
nge i, lape poi ke mere nga
letena inin ngana ol? Man-
manna toto nge Kristus poia
NeHalang ke ulo heke letena
inin ngana nge ita ero pule!
10 Iange nga tele ngana ita
NeHalang nena ngarang mur
koi ita. Pe Tuna mete ke hep-
eng mule ita ke ulolo. Ke po-
malam manmanna toto nge
NeHalang letena urana mule
nge ita ke neingara i ol, pe
lape mene mule ita nga Tuna
maul haka mule ngana!
11 Pe nga nem mana ero, ta
iech nge NeHalang nga ume
nenge poia lange ara Non
Soke Iesus Kristus, nenge
heueu nei hetakile ita ke itaul
NeHalang letera elle mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Poinga poreke ngana
lohot nge non e nga ich
pe poinga poreke ngana
nem poi hote metenga. Ke
pomalam metenga lohot
nge hulua lochloch iange
hulua lochloch te poia poinga
poreke ngana.
13 ✡Ke poinga poreke ngana
lohot tala nga ich pe Ne-
Halang tunge hotonga nga
hoena ol. Pe nenge teke
hotonga ero lape NeHalang
tal hite poinga poreke ngana
pele ero.
14 Antam poia poinga
poreke ngana iange longo
ole taua NeHalang nena
hotonga. Ke iri lochloch
ngana nenge tetu nga etue
nenge Antam ke la nga etue

✡ **5:3:** Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7 ✡ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5 ✡ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15

nenge Moses, te mete hotot ia
poinga poreke ngana, pe iri
nenge te poia poinga poreke
ngana nenge pomanga nenge
Antam poia neu ero, lape te
mete pule.

Antam lohot ke heilangia
non e nenge lape atat.

15 Pe NeHalang nena
tunginga pe Antam nena
poinga poreke ngana, te
purpur ala hel ero. Non
elle nenge ene Antam nena
poinga poreke ngana poia
hehei pe hana halang ke
te mete. Nei manmanna.
Pe NeHalang letena urana
ngana palaungana toto pe
nena tunginga nenge ta
mene palaungana toto pule.
Ana tunginga laka nenge
hehei pe hana halang te
mene nga non elle nenge ene
Iesus Kristus letena urana
ngana.

16 Nga etue nenge Antam
poia poinga poreke ngana,
NeHalang heleia ke teke
poinga nem poreke toto ke
tuangachol poreke ngana
lape nanasia. Pe NeHalang
nena tunginga i ure nenge
altoto lochloch nga Antam
nena poinga poreke ngana
nem. Ke NeHalang tunge
nena tunginga at nge ita nga
ume nenge Iesus poia ke
mene mule hehei pe hana
lochloch nga reria poinga
poreke ngana mur ke la tetu
luluch nge I.

17 Non elle mana nenge ene
Antam poia poinga poreke
ngana pe nga nena poinga
poreke ngana nem, metenga
lohot nge hulua lochloch. Nei
manmanna. Pe ure nenge
palaungana toto laka NeHa-
lang letena urana ngana pe
nena tunginga nenge poia
hehei pe hana ke te pengpeng
mule nga NeHalang matana.
Tunginga nem lohot nga ume
nenge non elle nenge ene
Iesus Kristus poia. Pe lape te
mene maulinga pe temes ke
kerkereng nga tetu ngaria.

18 ✡Non elle nenge ene
Antam poia poinga poreke
ngana. Pe nem lape poia
hulua lochloch ke te mene
tuangachol poreke ngana
nenga metenga. Pe non e
pule nenge ene Iesus poia
ume urana ngana e. Pe nga
ume nem NeHalang hepeng
mule ita ke ta pengpeng nga
matana pe longala teua ita
pe tunge tunginga nenga
maulinga ke koko at nge ita.

19 ✡Non elle nenge ene An-
tam longo ole taua NeHalang
pe nena longonga ole nem
poia hulua halang ke te poia
poinga poreke ngana. Pe non
elle nenge ene Iesus longo
taua NeHalang. Ke poma-
lam poia hulua halang ke
te pengpeng mule nga Ne-
Halang matana pe NeHalang
longala teua iri ke la tetu lu-
luch nge I.

20 Hotonga lohot pe
henonou hote ke poinga
poreke ngana puo irir
toto. Pe nga etue nenge
poinga poreke ngana lohot
ke poreke toto, NeHalang
letena urana ngana puo ke
palaungana toto ol.

✡ **5:18:** 1Ko 15:22 ✡ **5:19:** Isa 53:11

21 ✡Poinga poreke ngana
poia metenga ke song ke haia
ita lochloch. Pe heueu nei Ne-
Halang letena urana ngana
song ke salala hite ita. Pe
longala teua ita ke la tatu lu-
luch nge i nga ume nenge ara
Non Soke Iesus Kristus poia,
pe nem lape tunge maulinga
ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

1 Iok, lape ta poi ke pomerei
ol? Lape tapoi manmana
poinga poreke ngana ke Ne-
Halang letena urana ngana
pupuo ke palaungana tototo
ol?
2 Ero toto! Tatu ngara nga
poinga poreke ngana nemur
mete sio ke ulolo. Ke lape tatu
hit menmene ero ol!
3 ✡Imo a eteia ke ita ta mene
henuninga pe ta lohot ke ita
elle mana luluch nge Kristus,
pe ta mene henuninga nenge
ta mete luluch nge i pule.
4 ✡Nga etue nenge ta mene
henuninga, ta mete luluch
nge i pe tealo hite ita la lu-
luch nge i pule. Pe Temere
NeHalang hemaul heke mule
Kristus nga nena kerkerenga
nenga nena hemalmalinga.
Pe ita pule ke pomalam, pe ta
talun ke tai ia rera inga heueu
ngana.
5 Iange ita ta lohot ke ita
elle mana luluch nge Kris-
tus pe ta mete luluch nge i
nga etue nenge mete. Pe nga
maul haka mule ngana ita
lape ta maul haka luluch nge
i pule.
6 ✡Ita ta eteia ke rera poinga
niknike ngana mur ta mete
haka luluch ia nge Kristus
nga manga toto ke ulolo. Ke
pomalam singira metmete
ngana nei nena kerkerenga
ero ol nge poia ita ke ta nanas
ia poinga poreke ngana. Ke
ita ta nanas tau mene poinga
poreke ngana mur ero ol.
7 Iange ta eteia ke kerk-
erenga nenga poinga poreke
ngana rahit tote mele nenge
mete ero ol.
8 Ita letera manmanna ke
ta mete luluch nge Kristus pe
lape tatu ke ta maul luluch
nge i pule.
9 Iange ta eteia ke Kristus
maul haka mule nga metenga
pe lape mete mule ero ol;
metenga nena kerkerenga
nenge hekou sio mule i ero.
10 Kristus mete ke hekou
sue kerkerenga nenga
metenga pe mete ke elle
mana pe mete mule ero ol.
Pe heueu nei tu ke maulul
pe tuia nena tunga nga
NeHalang ene.
11 ✡Ke pomalam mana nge
imo. Imo letemo metene
imo sipomo pe a hele ke po-
mai koi: Ita ta mete luluch
nge Kristus pe poinga poreke
ngana nemur te rahit toto
mule ita ero ol. Ta mete pe
NeHalang hemaul haka mule
ita luluch nge Kristus ke tatu
ia rera tunga nge NeHalang
mana ol.

Metenga At Nge Antam Pe

✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12 ✡ **6:6:** Kal 5:24 ✡ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19

Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Ke pomalam a longala
teua poinga poreke ngana
langa singimo metmete
ngana nemur ero pe a longele
singimo ke nanas tau mene
lemene ngana mur ero.
13 ✡Pe a longele singimo
unne ke poi ke pomanga ure
nenge popoi poinga poreke
ngana ero pule. Urana nge
a tunge imo sipomo lange
NeHalang iange imo apoi
ke pomalaka nge hehei pe
hana nenge te mete pe heueu
nei a maul haka mule nga
metenga. Pe a tung lochloche
singimo lange NeHalang ke
ume hote ure urana ngana
mur.
14 ✡A longele poinga poreke
ngana ke nauele imo ero
iange atu teu nga hotonga
nauala ngana ero, atu teu
laka nga NeHalang letena
urana ngana ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Pengpeng

15 Iok, ita tatu teu mana
nga NeHalang letena urana
ngana. Pe nenge hotonga
nauala ngana, tatu teu ia ero
ol. Pe lape tapoi ke pomerei
ol? Lape tai nga lemere ngara
ke ta popoi poinga poreke
ngana kura kai? Ero toto!
16 ✡Imo a eteia ke nga etue
nenge a tunge imo sipomo
lange mele ke pomanga ume
ana hana mur pe a longo taua
i, manmanna ke mele nenge
a longo taua i nem nena ume
ana hana mur imo sapelpele.
Pe nenge teke a tunge imo
langa poinga poreke ngana
lape a mene urumo metenga.
Pe nenge teke a tunge imo
lange NeHalang ke a nana-
sia I lape a mene urumo laka
poinga pengpeng ngana mur.
17 Pe e hele urana toto
lange NeHalang iange nge
nike poinga poreke ngana
nena ume ana hana mur
imo toto, pe heueu nei a
tung tote letemo ke longo tau
tote helenga manmanna toto
ngana nenge te hetoro sue
lange imo.
18 Imo te mene hote imo
nga poinga poreke ngana ke
ulolo pe heueu nei poinga
nge pengpeng nena ume ana
hana mur imo ol.
19 Imo letemo matana
ngana mallaha sakilil ero ke
lape e heleia helenga nenge
ta helele ia ke kokoes. Nge
nike a tunge singimo unne
hel ke poinga poreke ngana
pe salaulaunga reria ume
ana hana mur ia iri. Ke
pomalam heueu nei a tunge
iri ke la iri ume ana hana
mur nga poinga nge urana
pe pengpeng.
20 Nga etue nenge poinga
poreke ngana takue imo, a
nanasia poinga nge peng-
peng ero.
21 Pe a poia poinga poreke
ngana nemur ke heueu nei
a meia imo. Pe poinga
poreke ngana nemur uruna
metenga. Aina! Amene ute
pele nge urana ero toto nga
etue nem!
22 Pe heueu nei NeHalang
mene hote imo nga poinga
poreke ngana pe a lohot ke

✡ **6:12:** Gen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1 ✡ **6:14:** 1Io 3:6 ✡ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19

nena ume ana hana mur imo.
Pe lemo ume mur lape poia
imo ke a lohot ke pomange i.
Ke pomalam, nga hoena lape
a mene maulinga ke koko.
23 ✡Iange poinga poreke
ngana uruna laka metenga,
pe NeHalang nena tunginga
nenge tung mene at nge
ita, ngana laka maulinga ke
koko nge ara Non Soke Iesus
Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

1 Titik mur pe liliuk mur,
Imo a eteia hotonga nenge
Moses. Pe a eteia ke hotonga
nauele mele nga etue nenge
maulul mana, pe nenge teke
mele nem mete, hotonga
nena kerkerenga ero ol.
2 Lape e heninia ke pomai
koi; heie lei pe lape tu lu-
luch manmana nge ene lola.
Pe nenge teke ene mete, hei
nem nanasia hotonga nenga
leinga ero ol.
3 Pe nenge teke hei neu
lei heke mule none nga etue
nenge ene maulul kura, lape
hotonga hele ke teke hei nem
poia poinga poreke ngana
nenge heporeke aria leinga.
Pe nenge teke ene mete lo,
hotonga nenga leinga rahite i
ero ol. Ke nenge teke lei haka
mule nge none, poia poinga
poreke ngana e ero nenge
heporeke leinga.
4 ✡Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, hotonga rahite
imo ero ol, iange imo elle lu-
luch nge Kristus ke a mete
luluch nge I. Ke heueu nei a
lohot ke Kristus nena hana
mur imo. Pe Kristus maul
haka mule nga metenga ke
pomalam lape ta ume man-
mana nge NeHalang ol.
5 Nga etue nenge ta nanas
mene singira lemene ngana
mur, hotonga kik heke letera
poreke ngana ke tapoi men-
mene poinga poreke ngana
mur. Pe ure nemur nenge
ta popoia iri nem te tunge
metenga at nge ita.
6 ✡Pe heueu nei hotonga
rahit hele ita ero ol, iange ita
pomanga ta mete ke ulolo. Pe
lape ta nanasia poinga heueu
ngana nenge at nga Opepeng-
peng ke ta ume nge NeHa-
lang, pe ta nanasia poinga
nike ngana nga hotonga ero
ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

7 ✡Iok, lape ta hele ke
ta teke hotonga i poinga
poreke ngana, ae? Hotonga
i poinga poreke ngana ero!
Hotonga hemallaha hote
poinga poreke ngana at nge
ita. Nenge teke e memeleia
mele nena ute, iau sipok e
eteia ke poinga nem poreke
ero. Pe hotonga hemallaha
hote at nge iau ke teke poinga
nem poreke. Iange hotonga
hele ke teke, “O memeleia
mele nena ure ero.”
8 Ke poinga poreke ngana
nem lohot nga kue e nga
NeHalang nena hotonga ke
poi heke letek ke e memeleia

✡ **6:23:** Rom 5:12, 15 ✡ **7:4:** Rom 6:2, 11 ✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✡ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21

ure tunten ngana halang.
Ke nenge teke hotonga ero,
poinga poreke ngana kikina
ngana ero.
9 Nga etue nenge e eteia ho-
tonga ero kura etu ke emaul.
Pe nga etue nenge e eteia
NeHalang nena hotonga ol,
poinga poreke ngana kik
haka nga letek pe e mete
sapele.
10 Hotonga nem, NeHalang
tunge ke hemaulia ita. Pe
ero. E naue ke pomanga atia
metenga nge iau.
11 ✡Iange poinga poreke
ngana nem hottaua kue e nga
NeHalang nena hotonga ke
pallaka ia iau pe hune iau.
12 ✡Ke hotonga i ure nenge
pengpeng pe NeHalang nena
helenga kerkereng ngana
i ure nenge pengpeng pe
urana.
13 Pe nei, eh? Ngana ma
ke merei? Hotonga i ure nge
urana pe hotonga kai tunge
metenga at nge iau mai?
Luna ma ke pomam ero!
Poinga poreke ngana umeia
nena kue nga ure urana
ngana mur ke tunge metenga
at nge iau. Ke pomalam
NeHalang nena hotonga
henonou hote poinga poreke
ngana ke i ure nenge poreke
toto.

*Hotonga Nai Nenge Te Pal-
helel Nga Letera*

14 Ita ta eteia ke hotonga
i ure nenge at nge NeHa-
lang pe iau epoi ke pomau
ero. Epoi ke pomalaka nga
iau ume ana non pe poinga
poreke ngana ole tele iau ke
nena non iau ol.
15 ✡Pe poinga nemur nenge
epoi pulut mene iri pe e eteia
luria ero. Ure nenge e teke
e poia ngana kou e poia ero
pe epoi mene laka ure nenge
lemek ero nge e poia.
16 Pe nenge teke e poia ure
nenge lemek ero nge e poia,
nem luna pomanga e teke ho-
tonga i ure urana ngana ia.
17 Iange iau sipok e poia ure
nemur ero, poinga poreke
ngana nenge tu teu luluch
nge iau laka nenge popoia
ure nemur.
18 Iau e eteia ke ute pele nge
urana tu teu nge iau ero. E
helele ia nei, nga lek poinga
nike ngana nenge tu teu nge
iau. Iange iau e teke e poia
ure nenge urana pe ngana
koi nakuk ero nge e poia.
19 Ke ure urana ngana
nenge e teke e poia, e poia
ero pe epoi mene ure poreke
ngana mur nenge lemek ero
nge e poia.
20 Ke nenge teke e popoia
ure nenge lemek ero nge e
poia, iau sipok e poia ure ne-
mur ero ol. Poinga poreke
ngana nenge tu teu luluch
nge iau laka nenge memeu-
nun nge iau ke popoia ure
nemur ol.
21 Ke e hottaua hotonga e
koi umume nge iau. Nga etue
nenge e teke e poia ure nge
urana, ute lohot ke poi ele pe
e poia ure nenge poreke.
22 Iau nga letek, mutek tau
tote NeHalang nena hotonga.

✡ **7:11:** Gen 3:13 ✡ **7:12:** 1Ti 1:8 ✡ **7:15:** Kal 5:17 ✡ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11

23 ✡Pe e naue ke pomanga
hotonga e nem umume nga
letek unne pule. Pe hotonga
nei, iri nai NeHalang nena
hotonga nenge tutu nga letek
tepal helel. Hotonga nei
poia iau ke iau ume ana non
nga hotonga nenga poinga
poreke ngana nenge umume
nga letek nei.
24 Iau panei etu ngak
poreke toto pai! Itei nenge
lape mene hote iau nga singik
nenge lape tunge metenga
nge iau mai, e?
25 ✡E hele urana toto lange
NeHalang nge mene mule iau
nga ume nenge ara Non Soke
Iesus Kristus!
Ke etu ngak pomai koi; Nga
letek, iau ume ana non nga
hotonga nenge NeHalang. Pe
nga lek poinga nike ngana,
iau ume ana non nga hotonga
nenga poinga poreke ngana.

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

1 Lek helenga lochloch
ngana nenge het sisio nei,
luna ma hot ke mai koi: Imo
nenge letemo manmanna
nge Iesus Kristus, NeHalang
lape tuacholia lemo poinga
poreke ngana mur ero ol.
2 Iange nga ume nenge
Iesus Kristus poia, Opepeng-
peng nenge tunge maulinga,
mene hote imo nga hotonga
nenga poinga poreke ngana
pe metenga.
3 Hotonga nenge Moses
kikina ngana ero nge mene
mule ita iange singira makuk
mana nge nanasia. Ke
pomalam ta nanas mene
poinga poreke ngana mur.
Pe NeHalang lemene ero ia
poinga poreke ngana nenge
tu teu luluch nge ita, ke
pomalam kulosia i sipona
Tuna ke lohot ke i non ke
pomange ita hana porekreke
ngana mur, ke la lohot ke I
tunginga nenge mene mule
ita nga rera poinga poreke
ngana mur.
4 ✡NeHalang poia ke pomai
iange teke ta nanasia poinga
nge pengpeng nenge hotonga
heleia ke teke ta nanasia pe ta
longo taua Opepengpeng pe
ta nanas mene ita non lemere
ngara nga poinga poreke
ngana ero.
5 Iri nenge te nanas men-
mene iri siporia lemeria
ngaria nga poinga poreke
ngana mur, leteria tu mana
nga poinga poreke ngana
mur. Pe iri nenge te nanas
menmene Opepengpeng
lemene ngana mur, leteria tu
mana nga ure nemur nenge
Opepengpeng lemene taua
iri.
6 Iange iri nenge leteria tu
manmana nga reria poinga
poreke ngana mur, lape te
mete. Pe nenge teke leteria tu
mana nga Opepengpeng pe te
nanas mene lemene ngana,
lape NeHalang poia iri ke tetu
ke nek pe tunge maulinga
lange iri.
7 Ke iri nenge te nanas
menmene lemeria ngaria
nga poinga poreke ngana
mur, te lohot ke NeHalang

✡ **7:25:** 1Ko 15:57 ✡ **8:4:** Kal 5:16, 25

nena ngarang mur ia iri
iange te longo taua NeHalang
nena hotonga ero pe nakuria
ero toto nge te nanasia.
8 Ke iri nenge te nanas
menmene lemeria ngaria
nga reria poinga poreke
ngana mur nakuria ero toto
nge te poia NeHalang ke iech.
9 ✡Pe imo a pomange iri
nemur ero. Nenge teke
NeHalang Opene tu teu
luluch toto nge imo lape a
nanas mene lememo ngamo
nga poinga poreke ngana
mur ero ol. Lape a nanas
mene Opepengpeng lemene
ngana mur mana. Pe mele
nenge Kristus Opene tu teu
luluch nge i ero, Kristus nena
non ia ero.
10 ✡Pe nenge teke Kristus tu
teu luluch nge iong, singim
lape mete iange nga lem
poinga poreke ngana. Pe
opem lape tu ke maulul iange
o lohot ke iong non nge
pengpeng ke ulolo nga ume
nenge Kristus poia.
11 Pe nenge teke i nenge
hemaul heke Iesus nga
metenga Opene tu teu luluch
nge iong, iok, lape tunge
maulinga langa singim
metmete ngana nem pule.
Pe lape poia ke pomai nga
Opene ana ume, Opene
nenge tu teu nge iong.
12 Ke pomalam titik mur pe
liliuk mur, ita ara ume nenge
ta nanas mene NeHalang
Opene hele ngana. Pe tatu ke
ta nanas mene lemere ngara
nga poinga poreke ngana ero.
13 ✡Iange nenge teke otu ke
o nanas mene lemem ngam
nga poinga poreke ngana,
lape o mete. Pe nenge teke o
hemete singim lemene ngana
mur nga poinga poreke
ngana, lape otu ke o maulul.
14 Iange iri nenge te nanas
mene NeHalang Opene, Ne-
Halang tutuna mur ia iri.
15 ✡ ✡Iange Ope nenge Ne-
Halang tunge lange imo nem,
i Ope nenge poia imo ke a
ume manmana ero ol pe i
Ope nenge poia imo ke a
matau ero. I Ope nenge
poia imo ke NeHalang tutuna
mur imo. Pe nga Ope nem
nena kerkerenga, ita ellechle
nakura nge ta hetue NeHa-
lang ke ta teke, “Temek!”
16 ✡Ke NeHalang Opene
hele atat nga opere mur ke
teke NeHalang tutuna mur
koi ita.
17 Pe nenge teke NeHalang
tutuna mur ita, lape ita ul
Kristus ke ta mene petanga
mur nge Temere NeHalang
nenge talue ke teke nena
hana mur reria ia. Pe utar
nenge NeHalang talue ke
teke Kristus nena ia, ita lape
ta mene pule. Ke nenge teke
ta takisia melmelenga luluch
nge Kristus, lape tateu langa
nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

18 Iau e naue ke hemalma-
linga nenge NeHalang lape
tunge at nge ita nge he, i

✡ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20 ✡ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5 ✡ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ✡ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✡ **8:16:** 2Ko 1:22

ure nenge palaungana toto
nga melmelenga nenge ta
takiskis ia heueu nei.
19 Ure lochloch ngana
nenge NeHalang ala hote te
heor haka mana pe te kulala
iange te teke tenau ala tote
NeHalang nge hemallaha
hote tutuna mur.
20 ✡Iange ure lochloch
ngana nenge NeHalang ala
hote, tetu ke pengpeng ke
pomanga alahot ngana ia iri
ero ol. Pe tepoi ke pomau nga
lemeria ngaria ero – tepoi
ke pomau nga NeHalang
lemene ngana. Ke pomalam
te kulele mene
21 NeHalang ke mene hot
kel ia ure lochloch ngana
nenge ala hote iri nga poinga
nenge tetu ke te lapusa sio
mana, ke tetu ke tepoi tetele
mana ol. Pe te poi tetele
ngaria nem, pomalaka nga
hemalmalinga nenge NeHa-
lang tunge lange tutuna mur.
22 Ita ta eteia ke ure
lochloch ngana nenge NeHa-
lang ala hote iri, te amneia
melmelenga pe te kulalala ke
at heueu nei. Pe melmelenga
nenge te amneia nem poma-
laka nga melmelenga nenga
hohonga.
23 ✡Pe melmelenga nem
lohot mana nge iri ero. Ita
nenge ta mene tele NeHa-
lang nena tunginga nenga
Opepengpeng, ta amneia
melmelenga nem nge tu teu
nge ita pule. Pe ta kulele
tote NeHalang ke poia ita ke
ta lohot ke tutuna mur ita,
nga nenge mene mule singira
lochloch nga poinga poreke
ngana.
24 Ita ta kulkulele mene ara
maulinga nga tapa nge Ne-
Halang. Pe nenge teke ta
naue NeHalang nge tunge at
nge ita lo, lape ta kulele ute
pele ero ol. Iange nenge
teke mele rahite ure nenge
kulelele nga penna lo, lape
kulkulelele utar kura?
25 Pe ita ta kulkulele ara
maulinga nga tapa nge Ne-
Halang pe ta mene ero kura,
ke pomalam pe tatu ke nek
mana pe ta kulala.
26 Pe Opepengpeng ha-
laulaua ita nenge sara kikina
nge NeHalang ero ke poma-
lam mana, iange ta eteia
poinga nenge ta hetalaulau
ero pe ta eteia utar nenge ta
hetalaulau ia ero pule. Pe
letera meena ngana pe rera
tanginga mur tetu teu nga
letera nge teu toto pe nakura
ero toto nge ta hele urume.
Pe Opepengpeng i sipona
halaua ita ke hetalaulau ara
lange NeHalang.
27 ✡NeHalang nau teu atat
nga letera pe eteia letera
tuanin ngana mur. Pe eteia
Opepengpeng letena tuanin
ngana iange Opepengpeng
halaua NeHalang nena hana
mur ke hetalaulau aria ke
kerkereng toto lange NeHa-
lang, pe poia nga poinga
nenge NeHalang mutena
taua.
28 ✡Pe ita ta eteia ke
NeHalang poia ure lochloch
ngana ke te ume ke urana
nge iri nenge muteria taua

✡ **8:20:** Gen 3:17-19 ✡ **8:23:** 2Ko 5:2-4 ✡ **8:27:** Psa 139:1 ✡ **8:28:** Epe 1:11

I. Ngana laka ita lochloch
nenge NeHalang iua ita ke
teke ta umeia nena ume
nenge teke popoia.
29 ✡Iri nenge leteria man-
manna, NeHalang etei tele
nike pe hesilei hote iri pe tal
hote iri ke altoto, ke tepoi ke
mange Tuna. Pomalam Iesus
lohot ke pomanga tiria nenge
palau.
30 Pe iri nenge NeHalang
tal hote ke altoto, iri laka
nenge iua ke nena hana mur
ia. Pe iri nenge NeHalang
iua, iri laka nenge hetue ke
te pengpeng nga matana. Pe
iri nenge NeHalang hetue ke
te pengpeng nga matana, iri
laka nenge hemalmalia iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

31 ✡Ke lape ta hele ke
pomerei nga ure nemur
nenge NeHalang poia nei
mai? Nenge teke NeHalang
mes luluch nge ita, itei toto
nenge lape lohot ke hekou
sue ita?
32 NeHalang rahit ele Tuna
ero, tung hote Tuna ke mete
ke halaua ita lochloch. Ke
nga ume nenge Tuna poia
nem, lape NeHalang letena
ia ita pe tunge ure lochloch
ngana hel at nge ita pule ke
halaua ita.
33 ✡Mele pele nakuna ero
toto nge poia helenga e ke tua
taua NeHalang nena hana
mur nenge hesilei hote iri.
Iange NeHalang i sipona
hetue iri ke nena hana mur
nge pengpeng.
34 Pe itei toto nge lape
hele ke teke NeHalang nena
hana mur iri hana porekreke
ngana mur? Mele pele ero
toto iange Iesus Kristus mete
pe maul haka mule nga
metenga pe heueu nei are
nga NeHalang ilina ele nenga
pen tamalmal pe hele lala
nge NeHalang ke halaulaua
ita.
35 Pe itei toto nenge lape
rir hote ita nga mutenga
nenge Kristus? Nenge teke
ure meena ngana lohot nge
ita pe ta takisia melmelenga
pe mele poi poreke ita, pe
uringa lohot nge ita pe rera
urelu ero pe metenga lohot
nge ita. Ute pele ero toto nga
ure lochloch ngana nemur
nge lape rir hote ita nga
mutenga nenge Kristus!
36 ✡Iange manmanna nge
ure nemur lape lohot nge ita
ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke,

"Kokoes hana te teke te hu-
nune imem nge iong
mana;
Pe te popoia imem ke po-
manga sipsip nenge te
hunune."

37 Ure meena ngana nemur
lochloch te heporeke ita nga
letera manmanna ngana ero
iange i nenge mutena tau tote
ita, talue ita ke ta hekou sue
ure lochloch ngana nemur.
38 Iange iau e etei tote ke
ute pele ero toto nge lape rir

✡ **8:29:** Kol 1:18; Hip 1:6 ✡ **8:31:** Psa 118:6 ✡ **8:33:** Isa 50:8-9 ✡ **8:36:** Psa 44:22

hote ita nga nena mutenga
nge ita. Metenga pe ure
meena ngana mur nenge te
lohotot nge ita nga ta maulul
ngara. Pe angkelo mur pe ope
poreke ngana mur pe ure ne-
mur nenge tetu heueu nei pe
ure nemur nenge te lohotot
nge he pe kerkerenga mur,
39 pe ure nemur nenge tetu
nga ora pe nemur nenge
tetu nga ere pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga ich, ure
nemur nakuria ero toto nge
te rir hote ita nga NeHalang
nena mutenga nge ita, nenge
henonou hote nga ume
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus poia.

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Israel

1 Iau Kristus nena non toto
koi iau. Pe e hele ke man-
manna pe e pallaklaka ero
koi. Pe e etei ngak nga utar
nenge urana pe utar nenge
poreke, Opepengpeng heleia
at nge iau ke teke e hele ke
manmanna pe e pallaklaka
ero.
2 Iau letek meena toto pe
letek kolkol ke kokoes mana.
3 ✡Iange lemek ke e teke Ne-
Halang ulo heke letena inin
ngana nge iau toro mana pe
rir hote iau ke Kristus nena
non iau ero ol. Pe e teke mene
mule Israel mur, alok mur
pengpeng.
4 ✡Iri Israel mur pe NeHa-
lang nena hana mur nenge
poia iri ke te lohot ke tu-
tuna mur ia iri pe NeHalang
hemallaha hote nena hemal-
malinga lange iri. Pe te tak-
isia NeHalang ke i luluch nge
iri pe te mene nena hotonga
mur pe te etei tote poinga
nenge te heto heke NeHalang
pe NeHalang poia tomunga
hel ana helenga luluch nge
iri.
5 Pe rette Apraham pe Isak
pe Iakop reria tete mur ia
iri pe Kristus lohot nge iri
hana ana mata nem. Kristus
i NeHalang nenge nauele ure
lochloch pe ta heto hekeke i
ke koko! Manmanna toto.
6 Hehei pe hana halang nge
Israel te lohot ke NeHalang
nena hana mur ia iri ero
iange leteria manmanna nge
Kristus ero. Pe tomunga
hel ana helenga nenge NeHa-
lang poia lange Apraham nge
nike, NeHalang poia ke lohot
ke manmanna.
7 ✡Pe iri nenge Apraham
nena tete mur ia iri, iri
lochloch te lohot ke NeHa-
lang tutuna mur ia iri ero.
Iange NeHalang hele lange
Apraham ke teke, “Ne Isak
nena tete mur lape te poi hote
lem tete mur nenge e heleia
lange iong nem.”
8 ✡Nenge nei luna mai koi:
Hehei pe hana nenge te lo-
hot mana nga poinga nenga
leinga nenge hehei te hohoe
iri, iri nemur Apraham nena
tete mur toto ia iri ero. Apra-
ham nena tete mur toto laka
iri nenge te lohot ke pomanga
NeHalang nena tomunga hel
ana helenga heleia. Ke iri
nemur lape te lohot ke NeHa-

✡ **9:3:** Exo 32:32 ✡ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1–10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✡ **9:7:** Gen 21:12 ✡ **9:8:** Kal 4:23

lang tutuna mur ia iri toto.
9 ✡Iange NeHalang nena
tomunga hel ana helenga
nem hele ke mai koi: “Nga
hesinga nenge atat nem, teio
iri rahtele henel het pe eat
mule. Pe he Sara lape hoe
tum tamane ngana e.”
10 Pe nem mana ero. He
Repeka hoe tutuna mur nai
nge iri tatamanna nge non
elle mana nem. Nge rette
palaungana ne Isak.
11-12 ✡Aina nai neu taria
hoe iri ero kura pe NeHalang
hesilei hote elle nge iri ke
ulolo ke poi nena ume ana
non ia. Pe NeHalang hele
lange he Repeka ke teke,
“Tum nenge i palaungana
lape ume mule nge tum
nenge kino.” Ke NeHalang
iua kol nem iange hesilei
hote i pe hesilei hote i nga
nena ume e nenge poia ero.
Iange iri nai te poia ume e nge
urana ma poreke ero kura.
13 ✡Ke NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Iau letek
tutu nge Iakop pe e hesilei
hote i pe Iso ero.”
14 Ke lape ta hele ke
pomerei mai? Lape ta hele ke
ta teke NeHalang poia poinga
nge pengpeng ero kai? Ero
toto!
15 ✡Iange NeHalang hele
lange Moses ke teke,
“Lape letek ia mele nenge
letek urana ia
pe epoi ke nek lange
mele nenge e teke e
halaua i.”
16 ✡Ke NeHalang hesilei hote
ita iange letena ia ita. Pe
hesilei hote ita nga rera ume
urana ngana mur ero pe nga
ita sipora lemera ngara ero.
17 ✡Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele lange ne Parao ke
teke, “E hemes heke iong ke
iong naungaala ana non nge
Ekipto, iange e teke e poia
iong ke o hemallaha hote lek
kerkerenga. Nga poinga nem
lape hulua lochloch ngana
nga ich te hesongia ek.”
18 Ke pomalam NeHalang
letena ia mele nenge teke
letena urana ia pe poia mele
ke longo ole nga lemene
ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau
ol, “Nenge teke pomam,
iok, pomerei toto nenge
NeHalang hele ke teke ta
popoi poinga poreke ngana
kura? Pe ara tei toto lape
hul mule NeHalang lemene
ngana?”
20 ✡Ia kole iong itei toto
nenge o teke o hepallele
mulmule onteinga lala nge
NeHalang malam? Tuninga
nenge mele pip hote nga ich
pilpile ngana, ontei mule
mele nenge pip hote i ke
pomai ero, “Pomerei nenge
o umeia iau ke pomai?”
21 ✡Nenge teke mele nem
lemene ume hot ke ure nai
nga ich pilpile ngana nenge

✡ **9:9:** Gen 18:14 ✡ **9:11-12:** Gen 25:23 ✡ **9:13:** Mal 1:2-3 ✡ **9:15:** Exo 33:19
✡ **9:16:** Epe 2:8 ✡ **9:17:** Exo 9:16 ✡ **9:20:** Isa 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Jer 18:6

pip hot tuninga nem ia. Elle
nenge ma ke tatalo elele etue
papalauna mur pe elle nenge
te poipoi reria ume ana ia nga
etue lochloch.
22 Pe NeHalang poi ke
pomalam pule ke teke hemal-
laha hote kikina ngana pe
letena inin ngana. Pe ero.
Maluch ole mene iri nenge
lape ulo heke letena inin
ngana nge iri. Ngana laka iri
nenge NeHalang tatalo ala ke
teke heporeke iri.
23 NeHalang maluch ole iri
iange teke hemallaha hote
nena hemalmalinga palaun-
gana lange iri nenge letena ia
iri. Ngana laka iri nenge Ne-
Halang tataloele tele iri nike
ke teke te mene nena hemal-
malinga.
24 Pe ita laka nenge Ne-
Halang iua ita nem. Pe
NeHalang mene hote nena
hana mur nge Iuta mana ero,
mene hote nena hana mur
nge hana lomonmona ngana
mur pule.
25 ✡Ke NeHalang nena
alalaha nenge hetatalonga
Hosea has sue ke ulolo, hele
ke teke,
"Hana nenge lek hana mur ia
iri ero,
Lape e hetue iri ke 'lek
hana mur ia iri.'
Pe tuele kina nemur nenge
mutek taua iri ero,
lape e hele ia iri ke,
'Mutek tau tote iri.' "
26 ✡Pe pule,
"Nga kileng lochloch ngana
nenge E hele lange iri
ke e teke,
'Imo lek hana mur imo
ero.'
Hulua lape te hetue iri ke
'NeHalang nenge tu ke
maulul tutuna mur ia
iri.' "
27 ✡Pe hetatalonga Isaias
hele urume hana nenge Is-
rael ke pomai:
"Hehei pe hana nenge Israel
iri halang toto
ke pomanga peipei
nenga ruach ilina,
pe NeHalang lape mene mule
ellechle mana nge iri
ke te mene maulinga ke
koko.
28 Iange Non Soke lape tom
choro mene
ana etue ke choro mana
pe poia melmelenga ke lo-
hot nge hehei pe hana
lochloch nga ich
pe lape poia ke ueiuei
toto."
29 ✡Ke pomanga hetata-
longa Isaias hele ngana ia ke
ulolo, nenge hele ke teke,
"Nenge teke Non Soke nenge
kikina toto
longele matara alona hel
ke tetu ero
lape ita lochloch ngana tahet
ke pomange iri nenge So-
tom pe Komora."

*Israel Mur Leteria Man-
manna Nge Kristus Ero*

30-31 Ke lape ta hele ke
pomerei ol? Israel mur tepur
kikiria toto ke te tango rere
kue ke te lohot ke te peng-
peng nga NeHalang matana.
Pe te hottaua ero iange te
teke te poia nga kue nenge
te nanas tau tote hotonga
mur. Pe hana lomonmona

✡ **9:25:** Hos 2:23 ✡ **9:26:** Hos 1:10 ✡ **9:27:** Isa 10:22-23 ✡ **9:29:** Isa 1:9

ngana mur tepur kikiria
ero mana pe te lohot ke
te pengpeng nga NeHalang
matana iange nga leteria
manmanna ngana mana.
32 ✡Ia pomerei nge Israel
mur te mene ero? Te mene
ero iange iri leteria man-
manna nge Kristus ero. Pe te
teke reria ume urana ngana
mur mana lape poia iri ke
te pengpeng nga NeHalang
matana. Ke pomalam te
singsingo nga "um nenge
poia hehei pe hana ke te
sisingo ia".
33 ✡Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"Anau, e talue um e nga
kileng nenge Sion.
Um nenge lape poia
hehei pe hana ke te
singsingo pe te losio ia.
Pe mele nenge letena man-
manna nge I lape e hile
hote i ero."

10

1 Titik mur pe liliuk mur,
ure nenge letektek ia pe e het-
alaulau ia, ngana koi nenge
e teke NeHalang mene mule
lek hana Israel mur.
2 Iau e hele ke pomai iange
e etei tote: Iri leteria toto ke
te teke te ume nge NeHalang.
Pe leteria matana ngana
nga kue nenge te nanasia
ke te ume nge NeHalang,
pengpeng ero.
3 Iange NeHalang poia kue
e nenge lape poia iri ke te
lohot ke te pengpeng nga
matana. Pe iri lemeria ero
ia ke te nanasia ero. Te teke
te poia iri ke te pengpeng nga
iri siporia reria poinga nenge
te nanasia hotonga.
4 Hotonga nenge NeHalang
tunge lange Moses nem, het-
ala ngana nge Kristus. Pe iri
lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Kristus, lape
te lohot ke te pengpeng nga
NeHalang matana.
5 ✡Moses hele urume ho-
tonga nem nge lape poia mele
ke pengpeng nga NeHalang
matana: Nenge hele ke teke,
"Mele nenge nanas taua ho-
tonga tang ngana lape tu ke
maulul."
6 ✡Pe NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele urume letera
manmanna ngara nge poia
ita ke ta pengpeng nga
NeHalang matana: Nenge
hele ke teke, "O ontei mule
iong nga letem ke pomai ero,
'Itei nenge lape haka langa
lut nga tapa?' (ke mene sue
Kristus at)
7 Pe o ontei mule iong ke
pomai ero pule, 'Itei nenge
lape sio langa metenga ana
kileng?' " (ke hemaul heke
mule Kristus nga metenga)
8 NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo hele
ke mai koi,
"Helenga tu rochroi nge iong
nem lo;
tuteu luluch nge iong nga
letem pe nga halim
pule."
Pe helenga nem i helenga
nenge lete manmanna ngana

✡ **9:32:** Isa 8:14 ✡ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6 ✡ **10:5:** Lev 18:5 ✡ **10:6:** Deu 30:12-14

ana nenge mo haliu hotote.
9 Ke nenge teke o hele hot ke
o teke, “Iesus i Non Soke,” pe
letem manmanna nga letem
toto ke NeHalang hemaul
heke mule i nga metenga,
lape NeHalang mene mule
iong.
10 Iange letem manmanna
nge teu toto pe nem poia iong
ke o lohot ke o pengpeng
nga NeHalang matana. Pe
nga halim o hele hote letem
manmanna ngana pe nem
poia iong ke NeHalang mene
mule iong.
11 ✡Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Mele
nenge letena manmanna nge
Kristus, lape NeHalang hile
hote i ero.”
12 ✡Poinga nem lape lohot ke
elle mana nge Iuta mur pe
hana lomonmona ngana mur
pule. Ute pele nge altoto nge
iri ero. Ke Non Soke elle nem,
i hulua lochloch nenge lete-
ria mamanna nge i aria Non
Soke ia, pe lape tunge ure
urana ngana mur lange iri.
13 ✡Ke, “iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna nge
i lape NeHalang mene mule
iri.”
14 Pe nenge teke leteria
manmanna nge NeHalang
ero, pomerei nge te onteia
I ke halaua iri? Pe nenge
teke te longe NeHalang nena
helenga ero, lape leteria
manmanna nge I ke merei
toto? Pe nenge teke mele
haliu hote nena helenga ero,
lape te longe ke mere?
15 ✡Pe nenge teke te kulos
hote iri ero lape te haliu hote
nena helenga ke pomerei?
Ke NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo,
hele ke teke, “Urana toto!
Hana nenge tei hot ia helenga
urana toto ngana, ngaria koi
te atat!”
16 ✡Pe hana halang nge Is-
rael te longala teua helenga
urana toto ngana nem ero.
Iange hetatalonga Isaias hele
ke teke, “Non Soke, mele pele
letena manmanna nga lem
helenga nenge mo haliu hote
lange iri ero.”
17 Ita, letera manmanna
ngara lohot iange ta longe
helenga urana toto ngana. Pe
ta longe helenga urana toto
ngana iange mele haliu hote
Kristus nena helenga.
18 ✡Pe e teke e onteia imo
ke pomai: Hehei pe hana
nenge Israel mai, te longe he-
lenga urana toto ngana pule
ma ero? Iri te longe ke
ulolo. Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo hele ke teke,

“Te longe hana nemur re-
ria haliunga nga ich
lochloch,
pe reria haliunga song ke
langa kileng lochloch
ngana nga ich.”

19 ✡Iok, lape e ontei mule
imo ke pomai: Heei pe hana
nenge Israel mai, te eteia he-
lenga urana toto ngana pule
ma ero? Iri te eteia ke ulolo.
Iange Moses hele tala ke teke,

✡ **10:11:** Isa 28:16 ✡ **10:12:** Ume 15:9 ✡ **10:13:** Jol 2:32 ✡ **10:15:** Isa 52:7
✡ **10:16:** Isa 53:1 ✡ **10:18:** Psa 19:4 ✡ **10:19:** Deu 32:21

"Lape e mene teua iri nenge
lek hana mur ia iri ero
ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke
samo keke iri.
Pe lape letek urana ia iri
nenge te eteia ute e ero
toto
pe nga nem lape e helete
ininia imo."
20 ✡Hetatalonga Isaias heleia
NeHalang nena helenga ke
mallaha toto ke teke,
"Heei pe hana nenge te tango
rerere iau ero,
te hottaua iau.
Pe e hemallaha hote iau
lange
iri nenge te ontei rerere iau
ero."
21 ✡Pe nenge Israel, NeHalang
hele ke teke,
"Nga etue lochloch etul hote
perik ke e teke elau
teua iri.
Pe ero, te longo ole taua
iau pe te hele poreke
iau."

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✡Iok, lape e ontei ke pomai: NeHalang mai hile hote nena hana mur ol kai? Ero toto! Iange iau lek nge Israel pule pe lekte laka ne Apraham pe e lohot nga kaleu ramana nge Pensamin.

2 Israel mur teha ero kura pe NeHalang hesilei hote iri ke ulolo ke nena hana mur ia iri. Ke NeHalang nena hana nemur nenge hesilei hote iri ke ulolo, lape hile hote iri ero. Imo a eteia nananga nenge hetatalonga Elaisa nenge tu nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo. Elaisa letena inin taua Israel mur pe hele ke kerkereng toto lange NeHalang ke teke,

3 ✡ "Non Soke, hana nemur te hune lem hetatalonga mur pe te toto sue lem tunginga ana hatanga mur. Pe iau toro mana koi etu ol pe ngaria koi te teke te hununе iau pullo."

4 ✡Pe NeHalang tuacholia Eliasa nena helenga ke pomerei? NeHalang tuacholia ke teke, "Iau e rahit ke lek hana mur iri 7,000 pe hana nemur te heto hekeke aetapuna nenge ene Paal ero."

5 Ke heueu nei pule NeHalang hile hote nena hana mur Israel ero. I hesilei hote hehei pe hana hel ke nena hana mur ia iri nga letena urana ngana.

6 ✡Ke NeHalang hesilei hote iri nga letena urana ngana mana, pe nga reria ume urana ngana mur ero. Pe nenge teke NeHalang hesilei hote iri nga reria ume urana ngana mur, lape NeHalang nena tunginga nenga letena urana ngana nem luna ero.

7 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur te purpur ke te tango rere ure pe te hottaua ero pe iri hel mana nenge NeHalang hesilei hote iri te hottaua. Pe iri lochloch ngana NeHalang hepiriu ala tote leteria ke te longe nena iunga ero.

✡ **10:20:** Isa 65:1 ✡ **10:21:** Isa 65:2 ✡ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5 ✡ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✡ **11:4:** 1Ki 19:18 ✡ **11:6:** Kal 3:18 ✡ **11:8:** Deu 29:4; Isa 29:10

8 ✡Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"NeHalang tunge aria lete
mete ke leteria haka
ero,
ke te eteia ure nemur
nenge te esesia ero pe
te eteia ure nemur nenge
te longlonge ero.
Ke ure nei lohotot ke heueu
nei lohotot kura."
9 ✡Pe ne Teuit hele ke teke,
"Iau lemek toto ke e teke aria
ngaunga matana mur
te hesingo ia iri ke te lo-
sio
pe ekoukou ele iri ke te
tekema te urana nga
NeHalang matana.
Pe lemek toto ke e teke NeHa-
lang tunge tuangachol
lange iri.
10 Pe lemek toto ke e teke Ne-
Halang poia iri
ke mataria hit ke te
kolkol
pe poia iri ke teura ero toto
nga ure meena ngana
mur nenge lohotot nge
iri."

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

11 ✡Iok, lape e ontei mule
pule: Iuta mur te losio ngaria
neu mau, lape te poreke
sapele pe te urana mule ero
ol? Pomam ero! Reria poinga
poreke ngana nem halaua
hana lomonmona ngana mur
ke te mene maulinga ke koko,
pe nem poia Israel mur ke
saria keke iri.
12 Iuta mur tehul rume-
ria ia Kristus pe nga reria
poinga nem, NeHalang poi ke
urana lange hehei pe hana
nga ich. Iuta mur leteria
manmanna nge Kristus ero,
ke pomalam NeHalang poi
ke urana lange hana lomon-
mona ngana mur. Pe nenge
teke Iuta mur lochloch leteria
manmanna mule nge Kris-
tus, lape NeHalang poi ke
urana toto lange hehei pe
hana lochloch ngana nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

13 Iok, imo hana lomon-
mona ngana mur, lape e hele
lange imo. Iau hekulkulonga
nenge e ume luluch nge hana
lomonmona ngana mur pe e
tung teu tote iau nga ume
nem.
14 Iange iau e teke e heneue
lek hana mur ke te poi ke
pomange hana lomonmona
ngana mur nge NeHalang
mene mule iri.
15 NeHalang hile hote iri
mukam ke pomalam mene
mule hehei pe hana nga
ich ke tetu ke elle luluch
nge i. Pe nga etue nenge
NeHalang mene mule Israel
mur, lape tepoi ke pomalaka
nga te maul haka mule nga
metenga.
16 Ke i manmanna toto
nge NeHalang hesilei hote
Israel mur nga poinga nei.
Nenge teke ngaunga ele unne
nenge tepoi tunginga ia lohot
ke urana, ngaunga aluana
lochloch lape te urana pule.
Pe nenge teke ae ulana mur

✡ **11:9:** Psa 69:22-23 ✡ **11:11:** Ume 13:46

te urana, ae perperna mur
lape te urana pule.

17 ✡Pe NeHalang hile hote
Iuta mur hel pe mene hana
lomonmona ngana mur ke te
mene muria. Ke iri tepoi ke
pomanga ae oliua toto ngana
perperna mur nenge te chato
hote iri. Pe hana lomon-
mona ngana mur tepoi ke po-
malaka nga ae oliua uraurau
ana perperna mur nenge te
mene muria ke te tuatom teu
mule nga ae oliua toto ngana
tana. Pe Iuta mur reria tete
mur iri ae ulana urana ngana
nem. Ke imo hana lomon-
mona ngana mur, heueu nei
a mene maulinga pule nga
ae ulana urana ngana nenge
Iuta mur.

18 Ke pomalam a palut laka
rara pe anau sio mene ae per-
perna nemur ero. Iange imo
ae ulana inheke imo pe imo a
inheke ae ulana ero.

19 Iok, lape a hele ke a teke,
“Te chatoa ae perperna ne-
mur lo pomalam e puotom
tele iau ke e mene muria.”

20 Nem manmanna. Pe
ae perperna nemur te
chato hote iri iange leteria
manmanna ero pe iong o
mene muria iange letem
manmanna nge Kristus. Pe
o palut laka rara ero. Urana
nge o matau.

21 Iange nenge teke letem
manmanna ero lape NeHa-
lang hile hote iong pule ke
pomanga ae perperna nemur
nenge chato hote iri neu.

22 ✡Ke o naue lo? NeHalang
nena poinga urana pe i nge
maluch ero la. Ke iri nenge
leteria manmanna ero NeHa-
lang maluch ole iri ero. Pe
i poi ke nek lange iong nga
nenge teke o nanasia mene
lemene ngana. Pe nenge teke
o nanasia lemene ngana ero,
i lape chato hote iong pule.

23 Pe nenge teke Iuta mur
leteria manmanna mule, Ne-
Halang nakuna nge tuatom
teu mule iri nga muria nenge
chato hote iri ia ke tetu mule
nga muria.

24 Letemo metene ke nek!
Iuta mur iri ae oliua toto
ngana perperna mur ia
iri. Pe imo, ae oliua nenge
uraurau ana perperna mur.
Pe NeHalang chato hote Iuta
mur pe tuatom teua imo
langa ae oliua toto ngana
tana ke a mene muria. Pe
nenge teke Iuta mur leteria
manmanna mule, semel
mana nge NeHalang tuatom
teu mule iri langa muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

25 Ke titik mur pe liliuk
mur, lemek ke e teke a eteia
helenga manmanna ngana
nenge NeHalang hemallaha
hote nei ol. Pomalam lape
a eteia pe a hele ke a teke,
“Manmanna iam, imem mo
etei lochloche NeHalang
letena tuanin ngana ero i!”
Ke ana helenga mai koi:
Israel mur halang lemeria
ero nge leteria manmanna
nge Kristus. Pe lape tepoi
ke pomalam kela het nga
etue nenge hana lomonmona

✡ **11:17:** Epe 2:11-19 ✡ **11:22:** Ioa 15:2, 4

ngana nemur nenge NeHa-
lang amele iri, teteu kela tetu
luluch nge NeHalang.
26 ✡Ke nga kue nem Ne-
Halang lape mene mule
Israel mur lochloch. Ke
pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke,

"Non nenge lape mene mule
hehei pe hana lape lo-
hot nge Sion nga kileng
nenge Ierusalem.
Pe lape holoa sue ne
Iakop nena tete mur
reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus
lochloch.
27 ✡Ke nenge nei poi ke
pomanga lek tomunga
hel ana helenga
nenge e saua reria
poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto."

28 Israel nemur lemeria ero
nge te longala teua helenga
urana toto ngana ke tuteu
nge iri, ke pomalam te lohot
ke NeHalang nena ngarang
mur ia iri, ke nem halaua
imo hana lomonmona ngana
mur. Pe NeHalang mutena
taua Israel mur iange nga
nena tomunga hel ana he-
lenga nenge poia lange reria
tete mur.
29 Iange NeHalang hul
mule letena ero ol nga ure
urana ngana mur nenge
tunge lange iri nenge hesilei
hote iri ke ulolo.
30 Ke pomange imo hana
lomonmona ngana mur. Nge
nike a longo ole taua NeHa-
lang pe NeHalang letena ia
imo pe mene mule imo iange
Israel mur te longo olole.
31 Ke heueu nei Israel mur
lemeria ero nge te longo tau
pe nenge teke lemeria, te
longo tau pe NeHalang letena
ia iri pule ke pomange imo.
32 NeHalang poia hehei pe
hana lochloch ngana nga ich
ke tepoi manmana poinga
poreke ngana iange nga reria
longonga ole. Pe poia iri ke
pomai iange teke letena ia iri
lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

33 ✡NeHalang letena tuanin
ngana pe letena matana
ngana elela toto pe i non
urana ngana ia toto! Mele
pele nakuna ero toto nge
letena matana hote NeHa-
lang letena tuanin hot ngana
ia nena ume mur!
34 ✡ "Itei toto eteia Non Soke
letena tuanin ngana
mur?
Pe itei toto tunge lete
matana ngana lange
i?"
35 ✡ "Pe itei toto tunge ute
lange NeHalang ke
lape NeHalang tuachol
mule lange i?"
36 ✡Ero toto! Iange NeHa-
lang ala hote ure lochloch pe
ala hote ure lochloch ke nena
ia, pe ure lochloch temeria i.
Ta heto heke NeHalang ene
ke koko! Manmanna toto.

✡ **11:26:** Isa 59:20-21 ✡ **11:27:** Jer 31:33-34 ✡ **11:33:** Isa 55:8-9 ✡ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16 ✡ **11:35:** Job 41:11 ✡ **11:36:** 1Ko 8:6

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✡Titik mur pe liliuk mur,
lek helenga lochloch ngana
koi tetu pe lape ta potar ol? E
hele ke kerkereng toto lange
imo. NeHalang letena ia ita
ke palaungana toto lo. Ke po-
malam e teke a tung teu tote
singimo lange i ke pomanga
tunginga nenge maulul pe
lemlem ke a poia nena ume.
Nenge nei i kue nenge a heto
heke NeHalang nga letemo
pe lape poia i ke iech.
2 Pe a nanasia poinga
nenge hehei pe hana nga
ich ero, a longele NeHalang
ke hetaua letemo tuanin
ngana nike ngana mur nga
heueu ngana. Ke NeHalang
lape hulia lemo poinga mur
ke nanasia letemo tuanin
ngana heueu ngana nemur.
Ke pomalam lape a etei
tote poinga nemur nenge
NeHalang mutena taua iri, pe
a eteia poinga nemur nenge
te urana pe te pengpeng pe
poia i ke iech.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

3 ✡Iau e lohot ke iau non
nenge pomai nga tunginga
nenge NeHalang tunge at nge
iau. Ke pomalam e hele lange
imo elle pe elle ke mai: Otal
heke tote iong ke o teke iong
non toto ero. Otal sio mene
iong pe o amnei urume iong
nga letem manmanna ngana
nenge NeHalang tunge lange
iong.
4 ✡Ita elle pe elle singira
sachanchana halang. Pe
singira sachanchana nemur
aria ume altototo.
5 Ke pomalam mana nge
ita. Ita halang pe singira elle
mana luluch nge Kristus pe
singira sachanchana nemur
te tuatom tele hel luluch nge
pekngaria mur.
6 ✡NeHalang letena urana
ia ita ke tunge tunginga
kuenkuena ngana mur at
nge ita. Mele nenge mene
tunginga nenge hetatatalo,
poia ke purpure letena
manmanna ngana.
7 Pe mele nenge mene
tunginga nenge halaulaua
hehei pe hana, poia ana ume
ke manmanna ke halaua
hehei pe hana. Pe mele
nenge mene tunginga nenge
hetottoro, poia ana ume ke
manmanna ke hetoro.
8 Pe mele nenge mene
tunginga nenge he kerk-
erkereng ia hehei pe hana
leteria, poia ana ume nem
ke lohot ke manmanna. Pe
mele nenge mene tunginga
nenge tungtung ure lala nge
mele hel, poia nga letena toto
ke hile hote ure. Pe mele
nenge mene tunginga nenge i
mukmuka nge hehei pe hana,
nakuna taktakia ana ume
nem. Pe mele nenge mene
tunginga nenge letena ia
hehei pe hana, iech mana pe
poia ana ume nem ke lohot.

Mutera Tau Tote Hehei Pe

✡ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5 ✡ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3 ✡ **12:4:** 1Ko 12:12, 27 ✡ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

Hana

9 Nga etue nenge mutemo
taua hehei pe hana, mutemo
taua iri ke manmanna pe a
channanga mana ero. Pe
a hile hote poinga poreke
ngana pe a rahit mene poinga
nenge urana.

10 ✡A tung tote letemo lange
pekngamo mur pe mutemo
tau tote iri. Pe a heto heke
menmene pekngamo mur.

11 A ume ke kerkereng toto
pe lemo melei tana rara ero.
A tung tote letemo lange Non
Soke ke a ume nge i.

12 ✡A iech pe a kulele mene
utar nenge letemo tu hit men-
mene nenge lape at. Pe nenge
teke ure meena ngana lohot
nge imo a takis mene pe a
hetalaulau ke kokoes.

13 ✡A tunge lemo urelu hel
lange NeHalang nena hana
mur hel pule pe a lohe lemo
pele matana mur lange hana
nemur nenge teat nga kileng
tau ngana.

14 ✡A onteia NeHalang ke
poi ke urana lange hana ne-
mur nenge tepoi porekreke
imo pe a onteia i ke he poreke
iri ero.

15 A iech luluch nge iri ne-
mur nenge te iechiech pe a
tang luluch nge iri nemur
nenge te tangtang.

16 ✡Atu ke letemo elle lu-
luch nge hulua lochloch pe
atal heke imo ero, a au sio
mene imo ke aume luluch
nge iri nenge pingaria iuiu
ero. Atal heke imo ke a teke
imo toto ero.

17 ✡Nenge teke mele poia
poinga poreke ngana e lange
imo, a tuacholia poinga
poreke ngana e lange iri
ero. Ames ke kerkereng ke a
poia poinga nenge urana nga
hulua mataria.

18 A ume ke kerkereng toto
ke atu ke letemo elle luluch
nge hulua lochloch.

19 ✡Titik mur pe liliuk
mur, a tuacholia poinga
poreke ngana nenge mele
hel te poia lange imo ero.
A hei tele lange NeHalang
ke tuacholia nga letena inin
ngana. Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, heleia Non Soke hele
ngana nge hele ke teke, “Iau
sipok lape e tuacholia poinga
poreke ngana nenge te poia.”

20 ✡Pe imo, urana nenge
apoi ke pomai koi,

“Nenge teke lemo ngarang
mur te mete aria, a
hengaua iri.
Pe nenge teke te mete-
une ech, a tunge ech
lange iri ke tein.
Nenge teke a poia poinga nei
lange iri, lape temei
tote iri.”

21 A longala teua poinga
poreke ngana ke hekou sue
imo ero. A poia poinga urana
ngana ke a hekou sue poinga
poreke ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

✡ **12:10:** 1Pi 1:22 ✡ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✡ **12:13:** Hip 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✡ **12:16:** Pro 3:7 ✡ **12:17:** 1Te 5:15 ✡ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39 ✡ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✡ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1

1 ✡Urana nge imo hehei pe
hana lochloch atu ke a longo
tau mene hana nenge tenau
ele imo, iange NeHalang i
sipona tal hote poinga nem
pe tunge hana nemur aria
ume nenge tenau elele hehei
pe hana. Pe iri te lohot pe
tepoi ke pomam nga iri sipo-
ria lemeria ngaria ero.
2 Ke mele hel nenge te
longo ole taua hana nemur,
te longo ole tau ume nenge
NeHalang tal hote ke ulolo.
Pe mele hel nenge tepoi
ke pomam, te longia aria
melmelenga nenge lape lohot
nge iri ke ulolo.
3 ✡Iange iri nemur nenge
te nanasia poinga nge peng-
peng, te mataua hana nenge
tenau elele iri ero. Iri nemur
nenge te popoi poinga poreke
ngana mana, te mataua hana
nemur nenge tenau elele iri.
Ke nenge teke lememo ero
nge a mataua hana nenge
tenau elele imo, iok, a nanas
mene poinga nge pengpeng.
4 Iange hana nemur, Ne-
Halang nena ume ana hana
mur ia iri, nenge teume ke
te halaulaua imo ke atu ke
nek. Pe nenge teke a popoi
poinga poreke ngana, nem
lape poia imo ke a matau.
Hana nemur, NeHalang talue
iri ke nena ume ana hana
mur ia iri pe te mene hek-
erkerenga nenge te tung hote
NeHalang letena inin ngana
lala nge mele hel nenge te
popoi poinga poreke ngana.
5 Ke pomalam urana nge a
longo taua iri. Pe a longo
taua iri nga lemo mataunga
nenge, a teke lape te poia Ne-
Halang letena inin ngana ke
lohot nge imo ero. Pe pule, a
longo taua iri nga ure urana
ngana nenge a eteia ke NeHa-
lang poi hote ke teke ta nana-
sia.
6 ✡Ke ngana laka nenge a
sausau umtutuna pule. Iange
hana nemur te umume nge
NeHalang pe te poia aria ume
ke lohot ke nek ke kokoes.
7 Ke pomalam ume nemur
nenge a poia lange iri ero
kura, a poia lange iri ol.
Nenge teke asau umtutuna
ero kura, asau umtutuna ol.
Pe nenge teke a poi ke nek
lange hel nge iri ero kura,
apoi ke nek lange iri ol. Pe
nenge teke atal heke hel nge
iri ero kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

8 ✡A hanok ia umtutuna
ma ute e nge mele ero toto.
Mutemo taua pekngamo mur
pe lemo mutenga nem, a poia
ke pomanga lemo hanganok
nenge a tunge lange mele elle
pe elle. Mele nenge poi ke po-
mai, nanas tau tote hotonga
hele ngana.
9 ✡Iange hotonga hele ke
teke, “O heporeke leinga
ero,” “O hune mele ero,”
“O keme ero,” “O memeleia
mele nena ute e ero.” Ke
hotonga nemur pe hel pule,
iri lochloch te lohot nga
hotonga tana elle nenge hele
ke teke, “Mutem taua mele

✡ **13:3:** 1Pi 2:13-14 ✡ **13:6:** Mat 22:21 ✡ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✡ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21

hel pule ke pomanga mutem
taua iong sipom."
10 ✡Iange mele nenge
mutena taua pekngana mur,
poia poinga poreke ngana e
lange iri ero. Ke nenge teke
mutemo taua hehei pe hana,
a nanasia hotonga lochloch
ke ulolo.
11 ✡Pe a poia ol iange ta tutu
nga etue e lokoi. Etue nei
i etue nenge ta mamamani
ero ol koi, matara charchara
mana pe ta nauala mana ol.
Iange etue heroi lo nenge
lape NeHalang mene mule ita
nga rera melmelenga mur pe
tala nga lut nga tapa.
12 ✡Tatu nga kileng au
ngana ke mala toto lo pe mam
pe kileng chach sio ke etue
heueu ngana e at. Pe tatu hit
mene poinga nemur nenge
ta popoia iri nga kileng au
ngana ero ol. Ta ra heke
rera palinga hel ana ure mur
nenga kileng mesehe ngana
ana.
13 ✡Ta almasia rera inga
mur pe tai ke ta pengpeng
ke pomange hehei pe hana
nenge teii nga kileng mesehe
ngana. Pe tain ke ara hauaua
ulu ero ol. Pe poinga poreke
ngana mur pe salaunga ana
poinga pe poinga nenge tama
lululuch nge hehei, ta hile
tote iri ol. Pe tapal hel ero pe
sara keke hel ero ol.
14 ✡Pe lape apoi ke pomai
koi: A mene ara Non Soke
Iesus Kristus ke pomanga
lemo hengeron nenge a
heron heke nge imo. Pe
singimo lemene ngana mur
nga poinga poreke ngana, a
hile iri ke te lasus toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

1 ✡Hana pe hehei hel leteria manmanna nge Kristus
pe leteria manmanna ngaria
kerkereng ero iange leteria
nachnai nga ure hel. A long
teua iri lange imo pe a hele
inin taua iri nga reria poinga
nenge te poia nem ero.
2 ✡Mele hel nenge leteria
manmanna ngana kerkereng
te teke urana nge te ngaua
ngaunga kuenkuena ngana
mur. Pe iri nenge leteria
manmanna ngana kerkereng
ero, te teke urana nge te ngau
mene ngaunga hel mana pe
huros ero.
3 ✡Pe urana ero nge mele
nenge ngaungau huros ero
nge ngailele mele nenge
ngaungaua ngaunga kuena
ngana mur. Iange mele
nenge ngaungaua ngaunga
kuena ngana mur, NeHalang
mene mule i ke ulolo.
4 ✡Ke o amnei teu langa
mele nena poinga mur ero.
Mele nem, Non Soke nena
non ia i. Pe pomere nge o
teke o nauele i. Pe nenge
teke non nem losio ma mes ke
kerkereng Non Soke i sipona
lape amnei teu laia. Pe Non
Soke nena non nenge umume

✡ **13:10:** 1Ko 13:4-7 ✡ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Io 2:8 ✡ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18 ✡ **13:14:** Epe 5:11 ✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Gen 9:3-4 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12

nge i, lape ume ke kerkereng
iange Non Soke i sipona ha-
laulaua i.
5 ✡Mele hel te teke etue hel
papalauna nga etue hel, pe
mele hel te teke etue lochloch
iri etue papalauna mur ia iri.
Nga ure nenge pomam, imo
elle pe elle amnei teu ke nek
pe a nanas ia utar nenge imo
elle pe elle a teke urana.
6 Mele hel nenge te teke
etue e palaungana nga etue
hel, te talue etue nem ke i
etue nenge te heto hekeke
Non Soke ia. Pe iri nenge te
ngaua ngaunga kuenkuena
ngana mur, te teke urana
nga Non Soke matana pe
te hele urana lange i nga
ngaunga nemur. Pe mele
hel nenge lemeria ero nge te
ngau huros, te teke urana nga
Non Soke matana pe te hele
urana lange Non Soke nga
ngaunga hel mana nenge te
ngaua.
7 Iange mele pele tu ke
heiech ia i sipona nga lemene
ngana ero pe mete nga i
sipona lemene ngana ero.
8 ✡Nenge teke tatu ke ta
maulul, ta maulul nga Non
Soke lemene ngana pe nenge
teke ta mete, ta mete nga
Non Soke lemene ngana pule.
Ke nenge teke ta maulul ma
ta mete, ta nanas mene Non
Soke lemene ngana.
9 Kristus mete pe maul
haka mule nga metenga ke
ulolo. Ke nga poinga nem,
Kristus lohot ke i Non Soke
nge iri lochloch. Iri nenge te
mete pe iri nenge te maulul
pule.
10 ✡Ke pomerei nenge
a henonou perimo lange
pekngamo mur ke a teke te
poia poinga poreke ngana.
Pe pomerei nge a ngailelele
iri? Ita lochloch lape tames
nga NeHalang matana ke
amnei teu at nge ita nga rera
poinga mur.
11 ✡Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke mai,
“NeHalang hele ke teke,
‘Iau etu ke e maulul ke man-
manna,
pe manmanna toto ke
hulua lochloch
lape te tualou sio nga matak
ke te heto heke iau;
pe hulua lochloch lape te hele
hot
ke te teke iau NeHalang
toto ngana.’ ”
12 Ke pomalam, ita elle pe elle
lape ta mes nga NeHalang
matana pe ta hele hote rera
poinga mur pe ta kulele ana
tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

13 Ke pomalam ta henonou
perra lange pekngara mur
ero. Ure nenge urana nge ta
poia ngana koi nei: Letera
haka ke ta poia tira e ma liura
e ke losio nga poinga poreke
ngana ero.
14 ✡Iau e nanas tau tote
ara Non Soke Iesus pe man-
manna ke e eteia ke ute pele
nge poreke nge tuteu nga

✡ **14:5:** Kal 4:10-11 ✡ **14:8:** Kal 2:20 ✡ **14:10:** 2Ko 5:10 ✡ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11 ✡ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15

ngaunga pele ero. Pe mele
hel nenge te teke ngaunga e
poreke, ngaunga nem poreke
mana nge iri nenge te teke
poreke.
15 ✡Ke nenge teke o hep-
oreke tim ma lium e letena
iange o ngaua ngaunga e
nenge i teke poreke, poinga
nem henonou hote ke iong
mutem taua i ero toto.
Nakuna urana ero nge o
heporeke tim e nga letena
manmanna ngana, iange i
pule, Kristus mete ke mene
mule i ke ulolo.
16 Ke pomalam poinga
nenge a teke urana nge a poia
pe mele hel te heleia ke te
teke poreke, a poia ero ol.
17 Iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga tu nga
ure nenge ta ngaungaua pe
ta ininia ero. Ana ure toto
ngana laka: Poinga nenge
tatu ke ta pengpeng pe ta
nanasia NeHalang lemene
ngana mur pe poinga nenge
tatu ke letera elle luluch nge
NeHalang pe poinga nenge
Opepengpeng poia letera ke
iech manmana.
18 Iange mele hel nenge te
nanasia poinga nemur ke te
ume nge Kristus, lape te poia
NeHalang ke iech pe pule
hehei pe hana lape te heleia
ke te teke poinga nem urana.
19 ✡Ke pomalam ta ume
ke kerkereng ke tapoi hote
poinga nemur nenge hetakile
hehei pe hana ke nek pe hek-
erkereng ia mele elle pe elle.
20 ✡A heporeke NeHalang
nena ume nga poinga nenge
aheo nga naunga ero. Iange
NeHalang heo ele ngaunga
e ero. Pe poinga nenge
mele ngaua ngaunga e ke
he poreke mele nga letena
manmanna ngana, poinga
nem poreke.
21 Iong o teke o ngaungaua
huros ma o inin ia ech kerk-
ereng ngana? Utar nenge o
teke opoia letem matana hote
ke nek mukam. Nenge teke
lem poinga nem heporeke
mele letena manmanna
ngana, urana nge o poia ero
nike.
22 A rahite letemo man-
manna ngana mur ke tu
mana nge imo pe NeHalang,
nga ngaunga nemur nenge
imo elle pe elle a ngaungaua.
Mele nenge poia ute nenge i
sipona teke urana pe amneia
ke poia poinga poreke ngana
e ero, urana nge o iech.
23 Pe mele nenge letena
nachnai ia ngaunga nenge
lape ngaua, poia poinga
poreke ngana nga nenge
teke ngau mule ngaunga
nem. Iange poia nena poinga
nem pe amneia nga letena
ke poinga nem poreke. Pe
ure nenge ta poia nga letera
manmanna ngana ero, i
poinga poreke ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

1 Ita nenge letera man-
manna ngana kerkereng, ta
halaua iri nenge leteria man-
manna ngana kerkereng ero
ke ta takisia aria melmelenga

✡ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✡ **14:20:** 1Ko 8:13

pule, pe letera tu mana nga
rera iechinga mur ero.
2 ✡Urana nge ta poia iri ne-
mur ke te iech pe ta halaua iri
ke ta he kerkerengia leteria
manmanna ngana mur.
3 ✡Iange Kristus poia ume
nenge tung mule iechinga
lange i sipona ero. Ke
pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke, “Helenga poreke
ngana nenge hehei pe hana
te poia lange iong, ana
melmelenga koi lohot nge
iau.”
4 ✡Ure lochloch ngana
nenge tehas sue nge nike ke
ulolo, tehas sue ke hetore
koi ita. Ke NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hetakile ita ke tatu ke
nek pe hekerkereng ia ita ke
ta rahite letera manmanna
ngana pe tatu ke ta kulkulele
mene ara maulinga nga tapa
nge i.
5 NeHalang i non nenge he
kerkereng ia ita pe poia ita ke
tatu ke nek. Pe e hetalaulau
amo ke NeHalang poia imo ke
atu luluch ke elle pe letemo
ma ke elle ke a nanasia Iesus
Kristus nena poinga mur.
6 Ke pomalam ames ke elle
pe a heto heke NeHalang
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

7 ✡Iok, Kristus longala teua
ita ke ulolo ke pomalam apoi
ke urana lala nge imo elle
pe elle ke a longala teu helia
imo. Pe poinga nem lape poia
hehei pe hana ke te heto heke
NeHalang.
8 ✡Iange Kristus lohot ke
i ume ana non nenge ha-
laulaua imem Iuta mur. Nem
henonou hote ke NeHalang
nena tomunga hel ana he-
lenga nenge poia lange Iuta
mur reria tete mur, lohot ke
manmanna.
9 ✡Pe pule poia hana
lomonmona ngana mur ke
te heto heke NeHalang iange
i non nge letentena ia iri.
Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke:
“Ke pomalam lape e heto
heke em,
nga etue nenge etu lu-
luch nge hana lomon-
mona ngana mur.
Pe lape e peua peunga mur ke
e heto heke em.”
10 ✡Pe NeHalang nena alalaha
e pule hele ke teke,
“Imo hana lomonmona
ngana mur,
a iech luluch nge NeHa-
lang nena hana mur.”
11 ✡Pe nena alalaha e pule
hele ke teke,
“Imo hana lomonmona
ngana mur
a heto heke Non Soke.
Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a
heto heke i.”

✡ **15:2:** 1Ko 10:24, 33 ✡ **15:3:** Psa 69:9 ✡ **15:4:** 2Ti 3:16 ✡ **15:7:** Rom 14:1 ✡ **15:8:** Mat 15:24 ✡ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✡ **15:10:** Deu 32:43 ✡ **15:11:** Psa 117:1 ✡ **15:12:** Isa 11:10; Hem 5:5

12 ✡Pe hetatalonga Isaias
heleia pule ke teke,
“Ne Iese palau nette e lape is
toto haka,
pe lape lohot ke i naun-
gaala ana non
nenge lape nauele hana
lomonmona ngana
mur.
Pe aria kulkulalanga
nenga maulinga tu nge
i.”
13 NeHalang i non nenge
tunge kulkulalanga nga
maulinga nga tapa nge ita.
Pe e hetalaulau amo lange
i ke poia imo ke letemo
ma ke nek pe a iech nga
letemo manmanna ngana.
Pe Opepengpeng lape he
kerkereng ia imo nga amo
kulkulalanga nga maulinga
nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

14 Iok titik mur pe liliuk
mur, Iau letek manmanna ke
ure urana ngana mur halang
tetu teu nge imo. E eteia ke
letemo matana ngana urana
ke a purpur nge a hetoro
helel ia imo.
15 Pe lek helenga hel nga
alalaha nei e hele chach hot
tote pe era hala halik ia ero,
iange e teke e helete metene
mule imo nga ure nemur. E
poia ke pomam iange NeHa-
lang letena urana toto nge
iau
16 ✡ke e poia Iesus Kristus
ana ume lange hana lomon-
mona ngana mur. Pe e ume
nge NeHalang ke e haliu ho-
tote nena helenga urana toto
ngana. Ke pomalam hana
lomonmona ngana mur lape
tepoi ke pomanga tunginga
nenge Opepengpeng helem-
lem ia pe NeHalang longele
ke mene.
17 Iau e nanas tau tote Iesus
Kristus ke pomalam e iech
toto nge e poia NeHalang
nena ume.
18 Pe lemek ero toto nge e
hele hote ume pele nge mele
pule poia. E teke e hele
ke kerkereng toto nga ume
nenge Kristus poia nge iau
ke e poia hana lomonmona
ngana mur ke te longo taua
NeHalang. Pe te longo taua
NeHalang nga helenga nenge
e heleia pe nga ume nenge e
poia.
19 Ngana laka nga
Opepengpeng nena kerk-
erenga nenge he kerkereng
ia iau ke epoi hotote ure
papalauna nemur nenge e
hele pe te lohot manmana.
Ke e talun ke e haliu hote
helenga urana toto ngana
nenge Kristus, ke rongo heke
lochloche kileng nemur nge
Ierusalem pe ramak laia nga
kileng mur nge Ilirikam pule.
20 ✡Iau lemek toto ke e teke
e haliu hote helenga urana
toto ngana nenge Kristus
nga kileng nemur nenge te
eteia Kristus ero kura. Iange
lemek ero nge e ume haka
mana nga ume nenge mele
nge altoto talune ke ulolo.
21 ✡Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,

✡ **15:16:** Rom 1:5; 11:13 ✡ **15:20:** 2Ko 10:15-16 ✡ **15:21:** Isa 52:15

"Iri nemur nenge te longe
pingana ero toto lape
te naue i,
pe iri nemur nenge te
longe nena helenga
ero toto lape te eteia
ke nek."
22 ✡Ke ume nei poi ele iau
ke kokoes ke ngana laka
nenge eat ke e lohot nge imo
erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

23 E teke ela ke enau toto
imo pe ero manmana ke
hesinga halang la ke ulolo.
Pe heueu nei e teke ela toto
nge imo ol iange e heulo hote
lek ume lochloch ngana nga
kileng nemur nga lamai ke
het lo.
24 Ke pomalam lape ela nga
kileng nenge Sipein pe ela ke
e lohot nge imo ke etu pol pe e
iech luluch nge imo mukam.
Pe iau e teke urana nge a ha-
laua iau nga lek kue ke ela
nga kileng nem.
25 ✡Pe heueu nei e lala nge
Ierusalem kura ke e laia ha-
launga nenge lala nge Ne-
Halang nena hana mur nga
lamau.
26 ✡Iange NeHalang nena
hana mur nenge Mesatonia
pe Akaia tetal helenga lo pe te
iech ke te teke te tunge reria
halaunga nga umtutuna ke
lange NeHalang nena hana
mur nge Ierusalem nenge re-
ria ure ero.
27 ✡Iri siporia tetal helenga
pe te iech mana nge tepoi ke
pomau. Pe urana nge tepoi
ke pomau, iange Iuta mur
laka nenge te halaua hana
lomonmona ngana mur nga
ure urana ngana mur nge Ne-
Halang ke halaua iri nga ope-
ria mur. Ke pomalam hana
lomonmona ngana te tuacho-
lia ke te halaua Iuta mur nga
ure nenge halau mene sin-
giria.
28 Ke iau lape e tunge umtu-
tuna nemur lange NeHalang
nena hana mur ke te rahite
mukam. Ke het pe ramak
lange Sipein pe nga ela ngak,
lape enau toto imo mukam.
29 ✡Iau e eteia ke ulolo ke
Kristus nena petanga mur te
muta toto nge iau lo. Pe nga
etue nenge ela nge imo, lape
e tunge petanga nemur lange
imo.
30 ✡Ke titik mur pe liliuk
mur, nga letera manmanna
ngana nge ara Non Soke
Iesus Kristus pe nga mutenga
nenge Opepengpeng tunge at
nge ita, e onteia imo ke e teke
a pur kikimo ke a hetalaulau
ak lange NeHalang ke halaua
iau.
31 A hetalaulau ak iange
Iuta mur hel nga lamau
leteria manmanna ero ke
te teke te heporeke iau.
Pe pule a hetalaulau ke
NeHalang nena hana mur
nge Ierusalem te iech nge
te mene halaunga nenge e
lalaia nei.
32 Ke pomalam nga NeHa-
lang lemene ngana ela ke e
lohot ke e iech luluch nge imo

✡ **15:22:** Rom 1:13 ✡ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✡ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12 ✡ **15:27:** 1Ko 9:11 ✡ **15:29:** Rom 1:11 ✡ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

pe etu pol nge imo.
33 E hetalaulau ke NeHa-
lang nenge popoia letera ke
ma ke nek, tu luluch nge imo
lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

1 E teke e hele tote liura
he Popi lange imo. Hei nem
umume nga mata nenge
NeHalang nga kileng nenge
Kenkrea pe i hei urana ngana
ia.
2 E teke e onteia imo ke
a longala teua i ke pomanga
Kristus nena hana mur pekn-
garia ia. Pe a halaua i nga ure
nemur nenge mutena taua iri
iange i halaulaua hehei pe
hana halang pe halaua iau
pule.
3 ✡Pe a heleia lek apalanga
lange Prisila pe Akuila.
Iri nai, pekngak mur ia
iri iange te umume ia
Iesus Kristus nena ume
ke pomange iau.
4 E teke e hele urana toto
lange iri iange te matau re-
ria ero toto nga nenge te ha-
laua iau nga lek ume. Pe Ne-
Halang nena mata mur hel
nge hana lomonmona ngana
mur, te hele urana toto lange
iri pule.
5 Pe a heleia lek apalanga
lange iri mata nenge te
hekiraurau nga iri nai
nem reria pele.
Pe a heleia lek apalanga
lange neingak Epinetus
pule. Epinetus non
nenge i tala toto nge
hulia nena poinga mur
ke nanasia Kristus nga
tuele kina nenge Eisia.
6 Pe a heleia lek apalanga
lange he Maria pule. Hei
nem ume ke kerkereng
toto ke halaulaua imo.
7 Pe pule a heleia lek
apalanga lange Antron-
ikus pe Iunias. Iri nai iri
Iuta ke mange iau pe tetu
luluch nge iau nga tuele
au ngana. Pe pingaria
iuiu nga ume nenge iri
hekulkulonga mur pule,
pe iri muka tala nge iau
ke te nanasia Kristus.
8 Pe a heleia lek apalanga
lange Ampilitus pule.
Ampilitus i neingak toto
ia nenge nanas tau tote
Non Soke.
9 Pe a heleia lek apalanga
lange Urpanus pule.
Urpanus i pekngara ia
iange i umume ia Kristus
nena ume ke pomange
ita.
Pe a heleia lek apalanga
lange Istakis pule, Istakis
i neingak toto ia.
10 Pe a heleia lek apalanga
lange Apelis pule. Apelis,
te totoia i pe henonou
hote ke i nanas tau tote
Kristus nga nena ume
mur.
Pe a heleia lek apalanga
lange Aristopulus pe
alona mur lochloch.
11 Pe pule a heleia lek
apalanga lange Heroton.
Heroton i alok ia.
Pe pule a heleia lek
apalanga lange Nakisus
pe alona mur nenge te
nanas tau tote Non Soke.

✡ **16:3:** Ume 18:2

12 Pe a heleia lek apalanga
lange hehei nemur pule,
he Taraipina pe he
Taraiposa. Iri nai te ume
ke kerkereng toto nge
Non Soke.
Pe pule a heleia lek
apalanga lange neingak
hei e pule nge ene he
Persis. Ana hei ume ke
kerkereng toto nge Non
Soke pule.
13 ✡Pe a heleia lek apalanga
lange Rupas pe tana
pule. Rupas i non nenge
pingana iuiu nga Non
Soke nena ume, pe
tana neknek ia iau ke
pomanga tuna iau pule.
14 Pe pule a heleia lek
apalanga lange Asinkir-
itus pe Pilikon pe Hemis
pe Patropas pe Hemas pe
nge NeHalang nena hana
mur nenge te eukiraurau
nga reria pele.
15 Pe pule a heleia lek
apalanga lange Pilolokus
pe Iulia pe Nerias iri
nai liuna pe Olimpas
pe NeHalang nena hana
mur lochloch nenge te
eukiraurau nga reria
pele.
16 ✡A tunge lemo apalanga
lange imo elle pe elle pe
a sisa perimo pe a poia
ke pomanga NeHalang
nena hana mur imo. Pe
Kristus nena mata mur
lochloch ngana te hekule
reria apalanga lange imo
pule.

*Hana Hel Te Teke Te Hep-
orekreke Mata Nenge NeHa-
lang*

17 ✡Iok titik mur pe lil-
iuk mur, e teke e hele ke
kerkereng toto lange imo ke
a nauala toto amo nge iri
nemur nenge te teke telas
lele helel ia imo. Iri te
teke te helosio ia imo nga
letemo manmanna ngana
mur. Iange iri te hetoro
ngaria, te teke tepoi elele
hengetoro nemur nenge a
mene. Ke pomalam ahul
rumemo toto ia iri!
18 ✡Iange hana nemur
nenge pomam te popoia ara
Non Soke Kristus nena ume
ero. Leteria tu mana nga iri
siporia lemeria ngaria pe ure
mur nenge singiria kikikia.
Ke pomalam te tamal hote
reria helenga mur nenge
tang ke urana toto, ke te
channanga ia hehei pe hana
nenge leteria matana ngana
mallaha ero.
19 ✡Hulua lochloch ngana
nenge leteria manmanna te
longe imo nge a longo tau ke
a nanas tau tote NeHalang
nena helenga, pe iau e iech
toto nge imo nga nem pule.
Pe e teke a etei tote ure ne-
mur nenge te urana ke nek
toto. Pe ure nemur nenge te
poreke, e teke letemo unne la
taua ero toto.
20 ✡Musuna pol mana pe
NeHalang nenge popoia
letera ke ma ke nek, lape
hekou sue Satan ke unalou
sue nga apem huna pe tunge
kerkerenga lange iong.

✡ **16:13:** Mak 15:21 ✡ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10
✡ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✡ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20 ✡ **16:20:** Gen 3:15

E hetalaulau amo ke ara
Non Soke Iesus Kristus letena
urana ngana tu luluch nge
imo.
21 ✡Timoti i non nenge ume
lululuch nge iau, pe i hekule
nena apalanga lange imo. Pe
iri nei, iri Iuta ke pomange
iau; Lusias pe Iason pe Sosi-
pater. Iri te hekule reria
apalanga lange imo pule.
22 Tetias koi nenge has
susue lek helenga mur nga
alalaha nei. Pe i hekule nena
apalanga lange imo pule nga
Non Soke ene.
23 ✡Ne Kaius i non nenge
longala teua iau nga nena
pele. Pe mata mur nga lamai
te eukiraurau nga nena pele
pule. Ana non hekule nena
apalanga lange imo pule.

Pe ne Irastus i non nenge
nauelele umtutuna nga tuele
tana nei, pe iri nai tira Kua-
tus te hekule reria apalanga
lange imo pule. [
24 E hetalaulau amo ke
ara Soke Iesus Kristus letena
urana toto ngana tu toto nge
imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ✡Ta heto heke NeHalang!
NeHalang i non nenge pur-
pur toto nge he kerkerengia
imo ke letemo manmanna,
nga helenga urana toto
ngana nenge e hetore lala
nge hehei pe hana, pe nga
helenga urana toto ngana
nenge Iesus Kristus. Helenga
urana toto ngana nenge Kris-
tus i nananga manmanna
ngana nenge tu ke talkome
mana, nga hesinga tana rorol
ngana nemur nenge tela ke
ulolo, nga ita non ta lohot
ngara nga ich nei nike.
26 Pe heueu nei NeHalang
nenge tu ke maulul ke koko
hemallaha hote ol nga nena
helenga mur nenge hetata-
longa mur tehas sue iri, ke
hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana leteria man-
manna nge i pe te longo taua
i.
27 NeHalang i toro mana
letena matana ngana urana
toto. Ke pomalam ta heto
heke ene nge Iesus Kristus ke
koko! Manmanna Toto.

✡ **16:21:** Ume 16:1-2; 19:22; 20:4 ✡ **16:23:** Ume 19:22; 1Ko 1:14 ✡ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

1 Korin
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hassia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus, pe nga NeHa-
lang lemene ngana iua iau ke
e lohot ke iau Iesus Kristus
nena hekulkulonga. Pe imem
nai tira Sostenes
2 mo hekule alalaha nei ke
langa NeHalang ana mata
nga kileng nenge Korin. Nge
imo NeHalang nena hana
mur nenge Iesus Kristus
hesilei hote ke I nena hana
mur nge pengpeng. Luluch
nge hehei pe hana lochloch
nenge te heto hekeke Non
Soke Iesus Kristus ene nga
kileng lochloch. Iesus Kristus
nenge iri pe ita ara Soke ia.
3 Pe mo hetalaulau amo
ke Temere NeHalang pe Non
Soke Iesus Kristus, lape lete-
ria poreke ia imo pe te hesue
lete matana urana ngana pe
eteinga nge imo pe te poia
letemo ke ma kenek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

4 Kokoes e hele urana lange
NeHalang iange imo a mene
lete porekenga nenge NeHa-
lang nge Iesus Kristus.
5 Iange nga poinga nenge
atu teu luluch nge Iesus Kris-
tus, NeHalang hemuta tote
imo nga ure urana ngana
mur ke a urana toto nga lemo
helenga mur pe nga letemo
matana ngana mur.
6 Pe ure nem lohot lo nenge
NeHalang hekerkereng tote
haliunga hot nenge Kristus
nga letemo.
7 Ke pomalam nga etue
nenge letemo kulala totote
ara Non Soke Iesus Kristus at
mule ngana, lape a menmene
tunginga mur lochloch nenge
NeHalang opene tunge lala
nge imo.
8 ✡Iesus Kristus lape hek-
erkereng ia imo kela het
nga etue hetala ngana toto.
Ke nga etue nenge at mule
ia, mele pele lape henonou
penna lange imo nga poinga
poreke ngana e ero toto.
9 ✡NeHalang i non nenge
hele ke manmanna pe nanas
pengpeng ia nena helenga.
Pe urana nge sara kikina nge
i iange iua ita ke tatu teu lu-
luch nge Tuna Iesus Kristus
ara Non Soke.

Atu Ke Letemo Elle Mana Pe A Longo Ala Hel

10 ✡Titik mur pe liliuk
mur, e hele ke kerkereng
lange imo. Pe e hele nga
kerkerenga nenge ara Non
Soke Iesus Kristus ene, ke
imo lochloch letemo elle
mana. Pomalam a laslele hel
ero toto. Letemo elle mana
nga letemo tuanin ngana
mur pe nga utar nenge a
helele ia.
11 Titik mur pe liliuk mur,
e hele ke pomai iange iri
hel nga tuluk nenge he Koloe
tepal hot lek nga a hele inin
helel ngamo.

✡ **1:8:** 1Te 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** 1Te 5:24; 1Io 1:3 ✡ **1:10:** Pil 2:2 ✡ **1:12:** Ume 18:24-28; 1Ko 3:4

12 ✡Ure nenge lohotot
ngana koi nei: Imo nga tuluk
elle pe elle a hele, “Imem
moma lange Paulus,” pe
tuluk e hele, “Imem moma
lange Apolos,” pe tuluk e
hele, “Imem moma lange
Sipas,” pe tuluk e hele, “Imem
moma lange Kristus.”
13 Nakuna pomanga a teke
a rongo heke Kristus, ae?! Pe
Paulus kai nenge mete nga
manga toto ke hemas mule
imo mai?! Pe Paulus kai
nenge henune imo mai, ae?!
14 ✡E hele urana nge e
henun mene Krispus iri nai
Kaius.
15 Ke mele pele nakuna ero
toto nge hele ke teke, “Imem
te henune imem ke Paulus
nena hana mur imem.”
16 ✡(Eh, oe! Letek metene
nge e henune Stepanus pe iri
lochloch nenge tetu nga nena
pele. Pe e eteia ero nge e
henune mele e pule.)
17 Iange Kristus kulosia iau
ke e henun ero. I kulosia iau
ke e haliu hote helenga Urana
Toto Ngana, pe e haliu hote
nga ita non letera matana
ngara ero. Ke pomalam Kris-
tus metengana nenga man-
gatoto kikina ngana het sio
ero.

*Kristus I NeHalang Kik-
ina Ngana Pe Letena Matana
Ngana*

18 ✡Iange iri nenge te lala
nga oan nge hengelemlem te
teke Kristus ana manga toto
ana helenga luna unne ero
toto. Pe ita nenge NeHalang
mene mule ita, ta teke he-
lenga nem I NeHalang kikina
ngana ia.
19 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo hele ke teke,

“Lape e heporeke hana nenge te etei toto
pe lape te poreke nga re-
ria eteinga.

Pe iri nenge leteria matana toto,
lape e hepiriu ele leteria matana ngana mur.”

20 ✡Iok, non nenge letena
tuanin ngana urana toto
ngai? Pe non nenge etei
tote hotonga mur ngai? Pe
non nenge letena matana
toto nga echachalanga ngai?
NeHalang hepiriu ala tote
lete matana ngana nga ich
nei ke piriu ala toto.
21 ✡NeHalang letena
matana ngana urana toto nge
hepiriu ele hehei pe hana
nga ich leteria matana ngana
ke nakuria ero toto nge te
eteia I. Pe mene mule iri
nenge leteria manmanna nge
I nga helenga nenge luna ero
nenge mo haliu hotote.
22 Iuta mur te onteitei ke te
teke te nachnau hengeilang.
Pe Krik mur te tango rarara
lete matana ngana.
23 ✡Pe imem mo haliu
hote Kristus nenge mete nga
manga toto. Pe Iuta mur te
longe ke pomanga helenga
nenge hesingo ia iri ke te
losio, pe Krik mur te teke
helenga nem luna unne ero.

✡ **1:14:** Ume 18:8; Rom 16:23 ✡ **1:16:** 1Ko 16:15 ✡ **1:18:** Rom 1:16 ✡ **1:19:** Isa 29:14 ✡ **1:20:** Job 12:17; Isa 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 ✡ **1:24:** Kol 2:3

24 ✡Pe Iuta mur pe Krik
mur nenge NeHalang iua iri,
te longe ke manga Kristus I
kerkerenga pe I lete matana
ngana nenge at nge NeHa-
lang.
25 ✡Iange NeHalang letena
matana ngana urana toto nga
ita non letera matana ngana.
Pe NeHalang kikina toto nga
ita non kikira ngara.
26 ✡Iok titik mur pe liliuk
mur, letemo metene mule
NeHalang iu ngana ia imo ke
nena hana mur imo. Amo hel
mana nge imo leteria matana
ngana urana toto nga hana
tenau ngaria. Pe amo hel
mana nge imo te ele haka
ke iri hana papalauna mur.
Pe pule amo hel mana nge
imo teha nge hana nenge pin-
garia iuiu.
27 Pe NeHalang hesilei hote
iri nemur nenge hana nga ich
te teke leteria matana ero,
ke hemeia iri nenge leteria
matana ngana urana toto. Pe
pule hesilei hote iri nemur
nenge kikiria ero ke hemeia
hana nenge kikiria toto.
28 Pe hesilei hote iri nenge
pingaria iuiu ero nenge hana
nga ich tenau sio toto men-
mene iri. Nga poinga nei,
teke heporeke hana nenge
pingaria iuiu nga ich ke tehet
sio toto.
29 ✡Ke pomalam lape mele
pele tal heke mene i sipona
nga NeHalang matana ero
toto.
30 ✡Iange NeHalang mana
poia imo ke atu luluch nge
Iesus Kristus, pe talue ke
letera matana ngana huna
nge Kristus. Kritus hesilei
hote ita ke nena hana mur
toto pe mene mule ita nga
rera poinga poreke ngana
ke tatu ke pengpeng nga
NeHalang matana.
31 ✡Pomalam mana NeHa-
lang na helenga hele ke teke,
“Mele nenge teke palut nga
NeHalang matana, palut leke
ume nenge NeHalang poia
lange i.”

2

Letemo Manmanna Ngana Huna Lohot Mana Nga NeHalang Nena Kerkerenga

1 Oe titik mur pe liliuk mur,
nga etue nenge eat nge imo,
e haliu hote NeHalang nena
helenga mur. Pe e haliu hote
nga chau papalauna ero.
2 Letek haka lo ke etu lu-
luch nge imo pe letek lilil
ele ure lochloch pe haliu hot
mene Iesus Kristus pe mete
ngana nga manga toto.
3 ✡Nga etue nem kikik ero
pe e matau pe e loiloi ke ha-
lang.
4 ✡Pe lek helenga mur
nenge e haliu hote, e poia
ke e hemaluch letemo ia
ero. E poia ke e hemallaha
hote NeHalang Opene kikina
ngana.
5 Ke pomalam letemo man-
manna ngana huna lohot nga
ita non letera matana ngara
ero. Letemo manmanna
ngana huna lohot mana nga
NeHalang nena kerkerenga.

✡ **1:25:** 2Ko 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Iei 2:5 ✡ **1:29:** Epe 2:9 ✡ **1:30:** Jer 23:5-6
✡ **1:31:** Jer 9:24 ✡ **2:3:** Ume 18:9; 2Ko 10:1 ✡ **2:4:** 1Te 1:5

NeHalang Letena Matana Ngana

6 Iau e haliu hote ita non
letera matana ngana ero. E
haliu hote lete matana urana
ngana lange iri nenge leteria
manmanna ngana mera lo.
Pe lete matana urana ngana
neu lohot nge none nga ich
nga etue nei ero. Pe pule lo-
hot nga naungaala ana hana
mur nga ich reria kerkerenga
ero. Iange reria kerkerenga
lala nga het nganngana lo.
7 Pe imem, mo helele nga
NeHalang letena matana
ngana nenge talkome.
Letena matana ngana nenge
hesilei hote ita nga etue
nenge hala hote ich ero kura
pe hemalmalia ita nga lut nga
tapa.
8 Pe naungaala ana none
nga ich nga etue nei letena
matana hote ero. Pe toinge
leteria matana hote lape te
heon heke hamalmalinga
ana Non Soke nga manga toto
ero.
9 ✡Ke pomanga NeHalang
na helenga hele ke teke,
“NeHalang tatalo ele ure hel
ke hana nenge muteria
taua I reria ia.
Ure nemur mele esia ero toto
pe longe ero toto pe
letena tuanin hote ero
pule.”
10 Ure nemur NeHalang
hemallaha hote at nge imem
lo pe hemallaha hote nga
ume nenga Opepengpeng.
I Opene tango rara hote ure
lochloch ngana pe teu la toto
nga letena tuanin ngana mur
nenge talkomkome pule.
11 Mele pele eteia none
letena tuanin ngana mur ero.
Non nem opene nenge tu nge
i mana eteia. Pomalam mana
nge NeHalang, mele pele
eteia letena tuanin ngana
mur ero. Opene i toro mana
eteia letena tuanin ngana
mur.
12 Imem mo mene hana nga
ich nei reria lelenga ero. Mo
mene Ope nenge at pengpeng
nge NeHalang ke mo etei ilia
ure nemur nenge tunge atat
nge imem.
13 Ke pomalam nga etue
nenge mo hele, mo helele
ia helenga nemur nenge
none hetoro imem ia ero.
Helenga nemur nenge mo
helele ia nem Opepeng-
peng hetoro imem ia, ke
mo hemallaha hotote ure
manmanna ngana mur nga
Opepengpeng lala nge iri
nemur nenge Opepengpeng
ume ke kerkereng toto nge
iri.
14 Ke mele nenge Opepeng-
peng tuteu nge i ero lape
mene tunginga mur nge Ne-
Halang ero iange ana hauaua
toto nga ure nemur. Ana
non nakuna ero nge etei teu
la nga tunginga nemur iange
Opepengpeng i sipona hesue
iri.
15 Mele nenge Opepeng-
peng tu teu nge i, ana non
purpur toto nge etei ilia
ure lochloch. Pe mele pele
nakuna ero toto nge amnei
teu langa nena poinga mur.
16 ✡Pomalam mana NeHa-
lang na helenga hele ke teke,
“Amo tei eteia Non Soke

✡ **2:9:** Isa 64:4 ✡ **2:16:** Isa 40:13

letena tuanin ngana
ke lape hetore I?”
Pe ita, Kristus letena matana
ngana tu nge ita.

3

NeHalang Itoro Poia Letera Manmanna Ngana Ke Lohot Ke Mera

1 Pe titik mur pe liliuk mur,
nga etue nenge etu luluch
nge imo e hele lange imo ke
pomanga imo hana nenge
Opepengpeng tu nge iri ero.
E hele lange imo ke pomanga
imo hana nemur nga ich
mana. Iange letemo man-
manna ngana nge Kristus poi
ke manga mamau kura.
2 ✡E hein mene imo nga
siu eina pe e tunge ngaunga
kerkererng ngana lange imo
ero iange a makuk leilei
mana. A makuk leilei mana
ke atat, ke heueu nei amera
ero kura.
3 ✡Atu ngamo pomanga
hana nenga ich nei kura.
Imo samo kekeke pekngamo
mur pe a hele inin helel, ke
pomalam imo hana nenga
ich kura.
4 ✡Iange amo tuluk e hele,
“Imem moma lange Paulus.”
Pe amo tuluk e hele, “Imem
moma lange Apolos.” Nenge
teke apoi ke pomam a po-
manga hana nga ich kura.
5 ✡Iok, Apolos mai i non
tei pe Paulus mai i non tei?
Imem nai imem hekulku-
longa mur mana, pe letemo
manmanna ngana lohot nga
ume nenge NeHalang tunge
at nge imem elle pe elle ke
mo umeia.
6 Iau pomanga non nenge
tutue ngaunga tutuna nga
ume pe Apolos nanasia
iau ke tungtunge ech nga
ngaunga tutuna nemur. Pe
nem pomanga e haliu hote
helenga urana toto ngana
lange imo pe Apolos nanasia
iau ke hekerkerengia letemo
manmanna ngana. Pe NeHa-
lang itoro poia ke pupuo ke
hakaka.
7 Ke pomalam non nenge
tue ngaunga tutuna pe non
nenge tungtunge ech nga
ngaunga tutuna nemur iri
nai pingaria song ero. Ne-
Halang i toro mana pingana
song iange I poia ngaunga
tutuna nem ke haka pe
nganangana.
8 ✡Iange non nenge tue
ngaunga tutuna pe non
nenge tungtunge ech nga
ngaunga tutuna nemur, ute
pele nge altoto nge iri nai
ero. Pe nga hoena iri nai lape
te mene ururia ke purpure
ume nenge iri elle pe elle te
popoia.
9 Iange imem nai moume
luluch mana nga NeHalang
ana ume. Pe imo a pomanga
NeHalang ana ume pe a po-
manga NeHalang nena pele
pule.

Non Nenge Letena Matana Toto Nga Pele Hemes Ngana

10 Oe, imo a pomanga Ne-
Halang nena pele. Ke NeHa-
lang letena ia iau ke e poia

✡ **3:2:** Hip 5:12-13; 1Pi 2:2 ✡ **3:3:** 1Ko 1:10-11 ✡ **3:4:** 1Ko 1:12 ✡ **3:5:** Ume 18:4, 11, 27-28 ✡ **3:8:** Mat 16:27; Epe 2:20-22

ana ume. Pe ume nem pomalaka nga e lung heke pele huna pe e hemes heke ana isong. Pe mele e pule lape mene une lek ume nga pele nem ke hemes heke pola sana tuana mur pe pal heke ana elele mur. Ke hana nenge te lele hekeke pele nem leteria matana ke nek nga reria ume nenge te popoia nga pele nenge e talune nem.

11 ✡Iange NeHalang talue Iesus Kristus ke pele nem ana isong ia. Pe mele pele purpur ero toto nge hetaua.

12 Ke nga etue nenge mele hel te hemes heke pele nem, lape te umeia nga ure chalemlem ngana nenge koikoi ke pomanga lauta. Pe hel lape te umeia nga ure nenge chalemlem pe sinaha, pe hel lape te umeia nga ure nemur nenge ururia haka toto. Pe iri hel lape te ume heke pele nem nga ae makuk leilei ngana. Pe hel te umeia nga memeta kina pe hel lape te umeia nga pou.

13 ✡Pe mele elle pe elle nena ume lape lohot nga mallaha nga NeHalang nena haliunga ana etue, nge ume nem urana ma poreke. Iange etue nem lape lohot ke pomanga oan ke totoia mele elle pe elle ume ngana.

14 Pe mele nenge hemes heke nena pele nga pele huna nem pe na pele ngaulala ero, i lape mene uruna.

15 Pe mele nenge hemes heke nena pele pe ngaulala sio, i lape eleis maul ngana pe lape poi ke pomanga non nenge tetak lala hote nga oan.

Imo NeHalang Nena Pele

16 ✡Imo lape a eteia ero nge NeHalang hele ke teke, “Iau lek pele laka imo pe lek Opepengpeng tu teu nge imo.”

17 Nenge teke mele heporeke NeHalang nena pele, NeHalang lape heporeke mele nem; iange i sipona tal hote ke nena ia. Ke NeHalang na pele nem, ngana laka imo.

18 A channanga mule imo ero. Nenge teke amo e nge imo teke i toto nga hana nga ich mataria ke teke letena matana toto, urana nge tal sue i ke pomanga hauaua e nga mataria. Pomalam, lape lohot ke letena matana toto ol.

19 ✡Iange lete matana urana ngana nenga ich nei, pomalaka nga hauaua ana poinga nga NeHalang matana. Iange NeHalang na helenga hele ke teke, “Hana hel te teke te hesingo ia mele hel nga leteria matana ngana mur. Ke pomalam NeHalang helekleke ele iri pe hesingo mule iri nga leteria matana ngana nemur.”

20 ✡NeHalang nena helenga e pule hele ke teke, “Non Soke eteia ke hana nga ich leteria matana urana ngana nganangana ero.”

21 Ke pomalam a palut leke none ero ol. Ure lochloch

✡ **3:11:** Isa 28:16; 1Pi 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Ko 4:5 ✡ **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 ✡ **3:19:** Job 5:13 ✡ **3:20:** Psa 94:11

ngana lemo ia ke te halaua
imo.
22 Ne Paulus pe ne Apolos
pe ne Petrus pe ich pe
maulinga, pe metenga pe
ure nemur nenge tetu heueu
nei, pe ure nemur nenge
lape te lohot nga hoena;
ure lochloch ngana nemur
lemoia ke te halaua imo.
23 Imo, Kristus nena imo pe
NeHalang nena Kristus.

4

Kristus Nena Hekulkulonga Mur Nenge Te Umume Nge I

1 Ke imo a naue imem ke
pomanga Kristus nena hana
mur nenge mo umume nge
I. Pe NeHalang tunge emem
ume nenge mo haliu hotote
nena helenga manmanna
ngana nenge talkomkome.
2 ✡Pe ute e nge ta naue
nge hekuleileinga ana non
popoia, ngana laka nenge
poia ana ume ke lohot ke
manmanna.
3 Nenge teke imo ma mele
hel nga ich te amnei teu at
nga lek poinga mur, iau e teke
ute pele ero. Iau sipok e am-
nei teu at nga lek poinga mur
nenge e popoia ero.
4 Iau e amnei at nge iau
sipok pe e eteia ke e poia
poinga poreke ngana e ero.
Pe nem poia iau ke iau non
nge pengpeng ero, iange Ne-
Halang i sipona lape amnei
teu at nga lek poinga mur.
5 ✡Ke pomalam a amnei
teu langa mele hel reria
poinga ero iange ana etue
atat kura. Ume nem tu ke
kulele etue nenge Non Soke
atia. Nga etue nem Non
Soke lape hemallaha hote
ure talkomkome ngana mur
ke te lohot nga mallaha. Pe
lape hemallaha hote hehei
pe hana leteria tuanin ngana
luria. Ke het pe heto heke iri
elle pe elle.

Korin Mur Te Heto Heke Mule Iri

6 ✡Titik mur pe liliuk nga
lek helenga nemur e poia he-
lenga opene ia imem nai Apo-
los ke e halaua imo. Poma-
lam lape a mene NeHalang
nena helenga nei luna nenge
hele ke teke, “A nanas mene
hasinga tang ngana pe ala
hali ero.” Pomalam, lape a
poia none ke ele aka nge none
ero.
7 ✡Itei toto nenge tal heke
imo ke imo papalauna nge
iri hel? NeHalang laka tunge
lemo urelu lochloch. Ke ure
nemur a mene nge NeHa-
lang ke pomanga tunginga pe
pomerei otal haka iong ia?
Iong ma opoi hote ure nemur
mam?
8 Eh, imo a teke ure ne-
mur nenge mutemo tautaua
mataria purpur pe NeHalang
tung lochloche tunginga mur
nga Opepengpeng ke te muta
toto nge imo lo, ae? Imem
mo lohot ke imem naungaala
ana hana mur ero kura pe
imo a teke a lohot ke imo
naungaala ana hana mur lo.
Teke pomam iok, imem mo
teke mo lohot ke imem naun-
gaala ana hana mur pule ke
ita ul ta nauele hehei pe hana.

✡ **4:2:** Luk 12:42 ✡ **4:5:** 1Ko 3:8 ✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6

9 Nga enau ngak, NeHa-
lang hesalang toto ia imem
hekulkulonga mur pe talue
imem langa hoena toto. Pe
mopoi ke malaka nge hana
nenge te haliu hote iri lo ke
te teke te hununę iri. Pe
nakuna pomanga imem hana
nenge lape te hune imem nga
hehei pe hana pe angkelo
mur lochloch mataria.
10 Imem letemem man-
manna nge Kristus pe te teke
emem hauaua pe kikimem
ero pe te heto heke imem ero.
Pe imo Kristus nena hana
mur imo pe letemo matana
ngana urana toto pe kikimo
toto pe te heto hekeke imo.
11 ✡Nge niknike ke at heueu
nei emem ngaunga alpapa
tautaua imem ke mo mete
emem manmana, pe mo
mete ununę ech. Pe pule mo
heron menmene hengeron
chachulu ngana mur pe tepoi
sochia imem ke pomanga
kaone pe mola pe moat pulut
mana pe motu hita nga kileng
elle ero.
12 ✡Pe mo ume ke kikimem
toto nga perimem ke mo
ngau. Hehei pe hana te
hele porekreke imem pe
mo onteia NeHalang ke poi
ke nek lala nge iri. Tepoi
porekreke imem pe mo takis
mene ana melmelenga.
13 Pe nga etue nenge hehei
pe hana te hele poreke tote
imem, mo tuacholia nga
helenga nge urana lange
iri. Nge nike ke at heueu
nei hehei pe hana te naue
imem ke pomanga alolap
pe sausaunga nenga ich
lochloch.
14 Pe ure nemur nenge ehas
sue iri nei, ehas sue ke e
hemeia imo ia ero. Iange imo
apoi ke pomanga tutuk mur
toto, ke pomalam e teke e het-
ore imo.
15 ✡Imo amo hetoronga ha-
lang nge te hetottore imo nge
Kristus, pe tememo halang
ero. Tememo iau toro mana
iange a lohot ke tutuk mur
imo nga Iesus Kristus nena
Helenga Urana Toto Ngana
nenge e haliu hote lala nge
imo.
16 ✡Pomalam e teke a nanas
tau tote lek poinga mur.
17 ✡Pe e kulosia Timoti ke
lange imo iange huna nga
nem mana. Timoti poi ke
manga tukia toto pe mutek
tau tote i iange rahite Non
Soke nena ume ke kerkereng.
Pe i lape helete metene mule
imo nga kue mur nenge e
nanasia Iesus Kristus, nga
nenge e hetottore lala nge
iri mata mur nga kileng
lochloch.
18 Pe mele hel nge imo te
iech pe te palut lekleke iri
iange te teke ma lape eat
mule nge imo ero ol.
19 Pe iau, nga Non Soke
lemene ngana, lape eat ke
enau toto mule imo ke ueiuei
mana. Pe lape enau nga hana
nemur reria kerkerenga
nenge te palut lekleke iri ia.
20 ✡Iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga i he-
lenga mana ero, i ure nenge
hehei pe hana te henonou

✡ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✡ **4:12:** Mat 5:44; 2Te 3:8 ✡ **4:15:** Kal 4:19 ✡ **4:16:** Pil 3:17 ✡ **4:17:** Ume 19:22 ✡ **4:20:** 1Ko 2:4

hote NeHalang kikina ngana
nga reria ume mur.
21 Imo mutemo taua poinga
tei? A teke e mene amo put
at ke e hepengia imo? Eh, a
teke e atia letek urana ngana
ke letek porekeia imo?

5

Alope Hote Mele Nenge Salau Hali

1 ✡Iok, mele hel te hele at
nge iau ke te teke amo hel
nge imo te salaulau. Te teke
none ma luluch mule nge
temene nehei mokona. Pe
hana nenge te eteia NeHa-
lang ero te teke poinga nenge
pomam poreke toto.
2 Ol pe imo mam a palut
hakaka ia utar? A hile sue
poinga nenge a heto hekeke
imo pe letemo ia lemo poinga
poreke ngana ol. Pe mele
nenge poia poinga poreke
ngana nem, urana nge a lope
hote ke koko teu luluch mule
nge imo ero ol.
3 ✡Iau etu luluch nge imo
ero pe opek tu luluch nge imo
lo. Pe e amneia ke pomalaka
nga etu luluch toto nge imo
heueu nei pe e amnei urume
non nem nena poinga poreke
ngana nem ke ulolo.
4 Pe e teke a heukirau nga
Non Soke Iesus ene ke a
heleia poinga nenge lohot nei
pe iau opek lape tu luluch nge
imo pule. Pe nga Non Soke
Iesus nena kerkerenga nenge
tu luluch nge ita,
5 ✡ta tunge non nem lange
Satan ke heporeke singina.
Ke pomalam lape Non Soke
mene mule opene nga nena
haliunga ana etue.

A Hile Hote Mele Nenge Popoi Poinga Poreke Ngana

6 ✡Poinga nenge a heto
hekeke imo sipomo emo,
poreke. A eteia helenga nei
ke ulolo nenge hele ke teke,
“Is unne sune mana poia
beret itach ngana ke huna
haka.”
7 ✡Pe a saua is nem ol iange
nike ngana lo, pomalam
lape a pomanga beret heueu
ngana nenge ana is ero. Iau e
eteia ke imo apoi ke pomam
iange Kristus, tepoi tunginga
ia I ke ulolo ke pomanga
sipsip nenge tapoi tunginga
ia nga ara ngaunga matana
nenga Ingatoto ana etue.
8 ✡Ke pomalam ta saua
beret nenge ana is nike
ngana pe ta mene beret
heueu ngana nenge ana is
ero ke ta ngaua nga ngaunga
matana nem. Iange beret
nenge ana is nike ngana
heilangia poinga poreke
ngana. Pe beret heueu ngana
nem nenge ana is ero heilan-
gia poinga urana ngana pe
helenga manmanna toto
ngana.
9 Iau e hassia alalaha e
lange imo ke ulolo pe e hele
lange imo ke e teke a koko
luluch nge hana nenge te
salaulau ero.
10 Iri te salaulau pe saria
chumchumchum pe te
kemkeme pe te heto hekeke
aetapuna mur. Iau e teke a

✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Deu 22:30 ✡ **5:3:** Kol 2:5 ✡ **5:5:** 1Ti 1:20 ✡ **5:6:** Kal 5:9
✡ **5:7:** Isa 53:7; 1Pi 1:19 ✡ **5:8:** Deu 16:3

ua toto aria ero iange nenge
teke a ua toto aria iok, a ua
hot toto nga ich nei sapele.
11 ✡Lek helenga nemur
luria mai koi: Hana nenge
te teke leteria manmanna
nge Iesus pe te popoia poinga
poreke ngana mur kura, e
teke a koko luluch nge iri
ero. Nenge te salaulau, pe
saria chumchumchum, pe te
heto hekeke aetapuna, pe te
hele porekreke mele hel, pe
te inin ke aria hauaua, pe
te kemkeme. E teke a koko
luluch nge hana nenge pomai
ero pe a ngau luluch nge iri
ero pule.
12-13 ✡Pe iri nenge leteria
manmanna nge Kristus ero,
iau lek ume nge e amnei
teu langa reria poinga mur
ero. Iange NeHalang i sipona
lape amnei teu langa reria
poinga mur. Pe iri nenge
leteria manmanna nge Kris-
tus, imo amo ume nge a am-
nei teu langa reria poinga
mur. Iange NeHalang nena
helenga hele ke teke, “None
nenge tu luluch nge imo pe
popoi poinga poreke ngana, a
hile hote i ke lasus toto.”

6

A Hepengia Ure Meena Ngana Nenge Lohotot Nge Imo Kenek

1 Iok, nenge teke amoe nge
imo letena inin taua nein-
gana e, urana nge mene i
lange NeHalang nena hana
mur ke te amnei teu langa
ure meena ngana nem. Pe
pomerei nenge laia nge hana
kelkel ngana mur nenge te
eteia NeHalang ero ke te am-
nei teu la ia?
2 ✡A eteia ero kai? Imo Ne-
Halang nena hana mur nge
lape a amnei teu langa hehei
pe hana nga kileng lochloch
ngana nga ich reria poinga
mur. Pe nenge teke nakumo
nge a poia ume palaungana
nem nenge lape lohot kura,
pomere nge nakumo ero
nge a hepengia ure kinkino
ngana nemur nenge lohotot
nga tunangamo heueu nei?
3 Pe a eteia lokai? Ita lape ta
amnei teu langa angkelo mur
reria poinga mur pule. Ke po-
malam nakura nge ta amnei
teu langa poinga nemur nga
ich pule.
4 Pe nenge teke poinga e
lohot, lape a laia nge mele
nenge rahite ume unne nga
mata nenge NeHalang ero ke
hepengia?
5 Ia pomerei, amoe nge imo
letena matana nge hepengia
poinga nenge lohot nge hana
nai nem ero? E poia helenga
nei ke e teke e hemeia imo,
6 iange amo e nge imo
mene neingana kela hana
nenge leteria manmanna nge
NeHalang ero te hepengia
reria hunhelinga.
7 Pe e hele pengpeng lange
imo; Imo a hunel mulmule
nge imo iange poinga nenge
a nanasia Kristus a altaua ke
ulolo. Iau e teke apoi ke po-
mai koi: Nenge teke te poi
poreke imo ma te kemeia lem
ure, a chumele mene.

✡ **5:11:** 2Te 3:6; Tit 3:10 ✡ **5:12-13:** Deu 13:5; 17:7 ✡ **6:2:** Hem 20:4

8 Pe ero. Imo titimo hel. Pe
apoi poreke helel pe a keme
helel nge imo kura.

9 ✡Pe lape e hele pengpeng
lange imo ke pomai; Mele hel
nenge te popoi poinga poreke
ngana lape teteu langa
NeHalang nena naualanga
pe nekinga ero toto. Anau
ala amo ke nek iange lape
mele hel te channanga ia
imo. Salaunga kina mur
pe iri nenge te heto hekeke
aetapuna mur pe nenge
te heporekreke leinga pe
hana nenge te salaulau ke
mange hehei pe hana nenge
te heporeke mulmule hana
mur,

10 pe iri nenge te kemkeme
pe nenge te teke iri toro
manaia ure mur, pe nenge
tein halali pe iri nenge te
ngailelele mele hel pe nenge
te ua tototo ia mele hel reria
ure mur; iri lochloch ngana
nenge te popoi ke pomai lape
teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero
toto.

11 ✡Pe amo hel nge imo, nge
nike a popoi ke pomam pe
heueu nei ero ol. NeHalang
Opene helemlem tote imo lo
pe hesilei hote imo ke nena
hana mur toto ia imo. Pe a
lohot ke a pengpeng toto nga
matana lo. Poi ke pomam
lange imo iange Non Soke
Iesus Kristus mete ke hemas
mule imo.

A Heto Heke NeHalang Nga Singimo Pule

12 ✡Amo hel nge imo te teke,
"Ure lochloch ngana, ta poia
nga lemere ngara. Teheo ele
ero." Pe e hele lange imo,
ure hel te halaua ita ero. Ke
lemek ero nge sak iuch ia ute
pele nenge tak tele iau ke e
nanas menmene.

13 ✡Amo hel te hele pule
ke te teke, "Ngaunga i sara
ana ia ke sara menmene
ngaunga." Pe e hele lange
imo, NeHalang lape poia
ure nai nem ke tehet. Ke
pomalam a nauele singimo
ke nek pe a hesalangia ero
iange singimo i salaunga ana
ure ia ero. Singimo i Non
Soke nena ure ia ke a heto
heke Non Soke nga singimo.

14 ✡NeHalang hemaul heke
mule Tuna nga metenga nga
nena kerkerenga pe lape
hemaul heke mule ita pule.

15 ✡Imo a eteia nei ero kai?
Singimo mur elle mana lu-
luch nga Kristus singina. Pe
nenge teke e mene Kristus
singina unne pe e heluluch
tele nga hei salaunga kina e
singina, nem nakuna poreke
toto.

16 ✡Mele nenge ma luluch
nge hei salaunga kina e
singina elle mana luluch
nga hei nem singina. Iange
helenga nenge ma sio nga
NeHalang nena alalaha hele
ke teke, "Non nem pe hei nem
singiria lape lohot ke elle
mana."

17 ✡Pe mele nenge tal teu
luluche i langa Non Soke
Opene, lape lohot ke elle

✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Epe 5:5; Hem 22:15 ✡ **6:11:** Tit 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Ko 10:23
✡ **6:13:** 1Te 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 ✡ **6:15:** Epe 5:30
✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Ioa 17:21-23; Rom 8:9-11

mana luluch nga Non Soke
Opene.
18 Ke pomalam ahul
rumemo ia salaunga ana
poinga pe a hile tote. Iange
poinga poreke ngana hel
nenge hehei pe hana te
popoia tu mana nga singiria
nge hot. Pe iri nenge te
salaulau te heporeke tote
singiria.
19 Imo a eteia ke singimo
nemur imo sipomo lemo ia
ero. Opepengpeng nenge Ne-
Halang tunge lange imo pe
tuteu nge imo ke ululo, nena
pele laka singimo nemur. Ke
singimo i NeHalang nena ure
ia.
20 ✡NeHalang mene mule
imo nga uru nge palaungana
toto ke pomalam a heto heke
I nga ure lochloch ngana
nenge a poia nga singimo.

7

Leinga Ana Poinga

1 Iok, e teke e hele teu langa
ure mur nenge a hasia ana
alalaha ke at nge iau: Urana
nge none ma luluch nge hei e
ero.
2 Pe salaunga ana poinga
mur te lohot ke elela toto lo,
ke pomalam urana nge hana
lochloch elle pe elle mene
i sipona nehei e pe hehei
lochloch elle pe elle mene i
sipona ene e.
3 Pe a lohot ke imo elle
mana nga poinga nenga
leinga. Iong non nem o tung
tote iong lala nge lem hei pe
iong hei nem o tung tote iong
lala nge em.
4 Iong hei nem o huele
singim nge em ero iange
singim i em nena ure ia, pe
iong non nem o huele singim
nge lem hei ero iange singim
i lem hei nena ure ia.
5 A lei hel pe aheo ele imo
nga poinga nenge ama luluch
ero. Pe nenge teke a ngata hel
ke ama luluch ero, iok a tunge
amo etue unne nem ke a het-
alaulau pe nga hoena ama
luluch mule. Iange nenge
teke a nauele singimo lemene
ngana ke nek ero non poreke
ngana lape helosio ia imo nga
poinga poreke ngana.
6 E heleia helenga nei pe i
Non Soke na hotonga ia ero
koi. E hele hot mene ramak
mana.
7 Iau lemek ke e teke hehei
pe hana lochloch tepoi ke
mange iau. Pe ero iange Ne-
Halang tunge tunginga mur
nge altototo lange hehei pe
hana lochloch. Mele nena po-
mai pe mele nena pomau.
8 Iok, e teke e hele ke
pomai lange hehei pe hana
nenge telei ero pe pakar
mur: Urana nge telei ero ke
pomange iau.
9 ✡Pe nenge teke te nauele
singiria lemene ngana ero,
urana nge telei. Iange lape
salaunga ana poinga kik heke
iri pe tepoi rara pulut mana
lange hehei hel pe hana hel
nenge te leia iri ero.
10 ✡Iok, e teke e tunge
hotonga nei lange hehei pe
hana nenge telei ke ululo.
(Pe hotonga nei iau lek
hotonga ia ero, Non Soke

✡ **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 ✡ **7:9:** 1Ti 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32

nena hotonga ia.) Heie ua
ene ana ero toto.
11 Pe nenge teke ua ene ana,
tu mana ke pomam lola pe lei
mule ero ol. Teke merei pe la
ke tu luluch mule nge ene. Pe
ene iong otak hoa amo leinga
ero.
12 Pe e teke e hele ke po-
mai lange iri lochloch ngana
hel pule nenge telei: (Nei
Non Soke nena helenga ia
ero koi, iau sipok lek he-
lenga.) Nenge teke NeHa-
lang nena none nehei, letena
manmanna nge Kristus ero
pe hei neu lemene ke teke tu
luluch nge i kura, iong NeHa-
lang nena non nem o hile i
ero.
13 Pe nenge teke heie ene,
letena manmanna nge Kris-
tus ero pe non neu lemene ke
teke tu luluch nge i kura, iong
hei nem o hile i ero.
14 Iange hei nenge letena
manmanna lape o poia ene
nenge letena manmanna ero
ke lohot ke i non pengpeng.
Pe non nenge letena man-
manna lape o poia nehei
nenge letena manmanna
ero ke lohot ke i hei nge
pengpeng. Pe nenge teke
ero, lape tuturia mur te eteia
poinga nenge te heto hekeke
NeHalang ero. Pe heueu nei
tuturia mur tetu ke te lemlem
nga NeHalang matana kura.
15 ✡Nenge teke none ma
heie nenge letena man-
manna ero ua nehei ma
ene ana, poia nga lemene
ngana. Iong e nenge letem
manmanna pe poinga nei
lohot nge iong, letem meena
ia ero. Otu ke opoi tetele,
iange NeHalang iua ita ke ta
nanasia poinga nenge tatu ke
tanek.
16 ✡E hele ke mai iange iong
hei nem o eteia ero, lape
o poia em ke letena man-
manna ma ero. Pe iong non
nem o eteia ero, lape o poia
lem hei ke letena manmanna
ma ero.

Tatu Mana Nga Tatu Ngara Nenge NeHalang Tunge Nge Ita

17 Hotonga nei e helele ia
lange iri mata mur lochloch
pe lape e heleia lange imo
pule. Imo elle pe elle NeHa-
lang iua imo nga atu ngamo
nenge i sipona tunge lange
imo, pe a nanas mene atu ng-
amo nem ke pomalalom.
18 Nenge teke NeHalang
iua none nge te riria singina
lo, non nem mai hit mule
singinga ke rorol mule ero
ol. Pe nenge teke NeHalang
iua none nge te riria singina
ero kura, non nem la ke terir
mule singina ero ol.
19 ✡Iange poinga nenge ta
ririr us pe nenge ta ririr us
ero, i ute pele nge palaun-
gana ero. Ure nenge palaun-
gana toto ngana laka; poinga
nenge ta nanasia NeHalang
nena hotonga mur.
20 Ke imo elle pe elle atu
ngamo nenge a nananas ia pe
NeHalang iua imo, a nanas
tau mene ke pomalalom.
21 Imo nenge aume man-
mana nge hana hel pe NeHa-
lang iua imo, letemo meena

✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pi 3:1 ✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

ia ero. Pe nenge teke a hot-
taua kue nge mene hote imo
nga ume nem pe atu mana ol,
iok ananas mene kue nem.
22 ✡Iange mele nenge ume
manmana nge hana hel pe
NeHalang iua i ke at luluch
nge Kristus, lohot ke Kritus
nena non nenge mene mule.
Pomalam mana nge mele
nenge ume nge hana hel ero.
Nga etue nenge NeHalang
iua i ke at luluch nge Kristus,
mele nem lohot sapele ke
Kristus nena non nenge
umume nge I.
23 NeHalang mene mule
imo nga uru nge palaungana
toto. Ke pomalam a longo
taua hana hel ke aume mule
nge iri ero ol.
24 Titik mur pe liliuk mur,
atu luluch mana nge NeHa-
lang pe a nanas mene atu ng-
amo nenge iua imo ia ke po-
malam mana.

Helenga Nenga Hehei Pe Hana Nenge Telei Ero

25 Iok, imo ahas at nge iau
pe ara heke hehei pe hana
nenge telei ero aria helenga.
Non Soke nena helenga unne
langa nem ero pe lape e hele
hote letek tuanin ngana mur
lange imo. Pe lape letemo
manmanna nga lek helenga
iange NeHalang letena ia iau
ke ulolo.
26 Heueu nei ure meena
ngana mur halang te lohotot.
Ke pomalam urana nge imo
hehei pe hana nenge alei ero
atu ke pomalam mana ol.
27 Imo nenge alei lo alei hel
lola, pe imo nenge alei ero
kura alei ero ol.
28 Pe nenge teke o tango
lem hei ke olei, o poia poinga
poreke ngana e nga nem ero
la. Pe nenge teke hei mal-
olong e lei, i poia poinga
poreke ngana e ero pule. Iau
e teke epoi ele imo nga ure
meena ngana mur nenge lo-
hot ke kokoes manmana nge
hehei pe hana nenge te lech-
lei.
29 Titik mur ure nenge
e teke e heleia ngana koi
nei; Etue hetala ngana heroi
toto lo. Ke pomalam nga
etue unne nenge tu nei ol,
imo nenge alei letemo langa
poinga nenga leinga ero.
Letemo tu mana ke pomanga
iri nenge telei ero.
30 Ke pomalam mana nge
iri nenge te tangtang pe iri
nenge te iechech pe iri nenge
te olol ure. Iri nenge te tang-
tang leteria poi ke mange
iri nenge te tang ero pe iri
nenge te iechech leteria poi
ke mange iri nenge te iech
ero pe iri nenge te olol ure,
leteria poi ke mange iri nenge
reria ure ero.
31 ✡Pe iri nenge te popoia
aria ume nga ure nemur nga
ich nei leteria poi ke mange
hana nenge muteria taua ure
mur nga ich ero. Iange ta
eteia ke ich nei lala nga het
nganngana lo.
32 Iau e teke letemo una
rara nga ute hel ero. None
nenge lei ero letena tu mana
nga Non Soke ana ume. Pe

✡ **7:22:** Plm 16; 1Pi 2:16 ✡ **7:31:** 1Io 2:17

letena una ngana nga nenge
teke poia Non Soke letena ke
iech.
33 Pe non nenge lei letena
unaia ure nemur nga ich nei,
iange teke poia nehei letena
ke iech.
34 Ke pomalam ure nai te
taktele helia i. Pe hei nenge
lei ero pe hei malolong nenge
lei ero toto, leteria una nga
poinga nenge te tung tote
singiria pe operia lange Non
Soke iange te teke te poia Non
Soke letena ke iech. Pe hei
nenge lei, letena una ia ure
nemur nga ich nei iange teke
poia ene ke letena iech.

35 E heleia helenga nei
iange e teke e halaua imo.
Lemek ero nge etal heke
ure meena ngana lange
imo. E teke e halaua imo
ke a nanasia poinga nge
pengpeng pe mutemo taua
Non Soke nga ure lochloch.

36 Pe nenge teke none
lemene ke leia hei malolong
mera ngana e pe amnei nga
letena nge popoia poinga
nenge urana ero lange hei
neu, iok, la ke iri nai telei hel
mana ol. Ute pele nge poreke
nga nem ero.

37 Pe nenge teke none
nauele singina lemene ngana
mur ke nek pe i sipona letena
haka ke teke lei ero, poinga
nem urana.
38 Ke pomalam none nenge
leia nehei malolong ngana e
poia poinga nge urana. Pe
none nenge tu mana pe leia
heie ero, poia poinga nenge
urana toto.

39 ✡Hei nenge lei urana nge
tu luluch mana nge ene ke
nek. Pe nenge teke ene mete,
ute pele poi ele i nge lei haka
mule ero. Pe nenge teke lei
haka mule, leia none nenge
letena manmanna nge Non
Soke.
40 Nga letek e teke hei nem
lape mene iechinga palaun-
gana nga nenge teke tu mana
pe lei haka mule ero ol. Pe
e eteia ke NeHalang Opene
tunge lete matana ngana nei
at nge iau.

8

*Ngaunga Nenge Te Kalon-
gia Lala Nge Aetapuna Mur*

1 ✡Iok, nga lemo alalaha
a onteia iau nga ngaunga
nenge te kalongia lala nge ae-
tapuna mur. Ita lochloch ta
eteia ure nei lo. Pe letera
matana ngana mur poia ita
ke tatal heke totote ita nge
mele hel.
2 ✡Iri nenge te teke te etei
toto lape te eteia ute pele ero.
3 Pe mele nenge mutena
tau tote NeHalang lape mene
lete matana ngana nge NeHa-
lang.
4 ✡Iok, nga poinga nenge
te ngaua ngaunga nenge te
kalongia lala nge aetapuna
mur: Ita lochloch ta eteia ke
NeHalang elle mana pe itoro
mana tu ke maulul pe aeta-
puna pele tu ke maulul nga
ich nei ero toto.
5 Hana halang te hetue ure
hel nga tapa pe nga ich ke
te teke non soke pe nehalang

✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Ume 15:29 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:4:** Deu 4:39; 6:4; Kal 4:8

ia iri. Pe ure nemur iri Non
Soke pe iri NeHalang ero toto.
6 ✡Ita ara Soke NeHa-
lang elle mana, ngana laka
Temere NeHalang itoro. Non
elle mana nenge ala hote
ure lochloch pe nena hana
mur toto ita. Pe ara Non
Soke laka Iesus Kristus i toro
mana. NeHalang ala hote ure
lochloch iange huna nge I
mana pe ta mene maulinga
ke koko nge I.
7 Pe hulua halang te eteia
nei ero. Iange te nanas tau
tote aetapuna mur pe leteria
mallaha kenek ero nga etue
nenge te ngaua huros nenge
te kalongia lala nge aetapuna
mur. Pe te amneia ke te poia
poinga poreke ngana.
8 Pe ngaunga nenge ta
ngaua poia ita ke tala rochroi
nge NeHalang ero. Pe pule
ta ngaua pe poia ita ke ta
urana nga NeHalang matana
ero pe nenge teke ta ngaua
ero poia ita ke ta poreke nga
NeHalang matana ero.
9 ✡Pe a nauala ke nek iange
lape lemo poinga nenge an-
gau pulut mene ngaunga ne-
mur, helosio ia iri nenge lete-
ria manmanna ngana kino
mana ke te losio teu mule nga
poinga poreke ngana.
10 Nenge teke mele nenge
letena manmanna ngana
kino mana, naue iong nge
o ngaungau nga hatanga
nenge aetapuna mur, lape
mele nem letena haka ke
ngaua huros nenge te kalon-
gia lange aetapuna mur pule.
11-12 ✡Ke letem matana
ngana nem heporeke Iesus
nena none nenge letena
manmanna ngana kino
mana. Iange iong opoia i ke
amnei teu ke nek nga utar
nenge poreke pe utar nenge
urana ero ol. Pe mele nem
Kristus mete ke mene mule
i ke ulolo. Ke poinga nenge
o poia poinga poreke ngana
lange tim e ke pomam, o poia
poinga poreke ngana lange
Kristus ke ulolo.
13 ✡Ke nenge teke e ngaua
ngaunga e pe e heporeke
Non Soke nena none ke losio
teu mule nga poinga poreke
ngana, lape e ngau mule
huros ero ol. Pomalam lape e
poia tik e ke losio mule ero.

9

Hekulkulonga Paulus Iech Nge Mene Uruna Ero Nga Nena Ume

1 ✡Iau Non Soke nena
hekulkulonga, pe ute pele
nge poiele iau nge e umeia
nena ume ero. E naue ara
Non Soke Iesus nga matak ke
ulolo? Pe lek ume nei laka
nenge poia imo ke a lohot ke
nena hana mur imo nem.
2 ✡Mele hel te teke iau
hekulkulonga e ero pe imo
a eteia ke iau hekulkulonga
e, iange lek ume nganangana
lohot pe tal apena pe penna
nge imo ke ulolo.
3 Nenge teke hana tetue iau
nga helenga lape e hele ala ak
ke mai koi,
4 ✡Pomerei nge imem nai
Parnapas nenge moume ke

✡ **8:6:** Epe 4:5, 6 ✡ **8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13 ✡ **8:11-12:** Rom 14:15, 20
✡ **8:13:** Rom 14:21 ✡ **9:1:** Ume 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 ✡ **9:2:** 2Ko 3:2-3
✡ **9:4:** Luk 10:8

mo halaua imo? NeHalang
hekerkereng ia imem ke mo
poia ume nei, pe pomerei
nenge a nau at nge imem nga
ngaunga pe ech unne ero?
5 Non Soke titina mur
pe hekulkulonga mur pe
Petrus te mene hehei nenge
leteria manmanna ke te leia
iri. Pe pomerei nge imem
mai? Imem, toinge mo mene
lemem hehei mur ke tei
luluch nge imem nga ume nei
iange NeHalang hekerkereng
ia imem ke mange iri pule.
6 Eh, imo letemo ma ke
merei? A teke iau pe Par-
napas lape mo tango rara
ume ke moume ke mo halaua
imem nga motu ngamem?
7 Palinga hel ana hana
mur te olol iri siporia aria
ngaunga ero. Amo tei nenge
tue ume e pe ngaua ngaunga
e nga ume nem ero? Mele
nenge nauele kolok mur lape
pip hote kolok heheina siuria
eina pe inia pule.
8 Helenga nei lohot nga
ita non letera matana ngana
mana ero. Hotonga heleia ke
elle mana ke pomai.
9 ✡Ke Hotonga nenge
Moses hele ke teke; "Nga
etue nenge kolok i hakaka
nga uit nganangana ke poi
hotote paena mur, atom ele
hanna ero." Pomerei nenge
NeHalang poia helenga nei,
letena ia kau kolok neu mau?
10 ✡NeHalang letena ia ita
ke ngana laka nenge poia he-
lenga nem. Ke mele nenge tu-
tua pe nenge lululu, nga lete-
ria nge teu te eteia ke lape te
mene ngaunga nga reria ume
nenge te poia.
11 ✡Ure nenge palaungana
toto ngana koi nei; Imem
motue ngaunga tutuna
nenga Opepengpeng nga
letemo ke haka. Pe singira
ana ure nenge a kalongia at
nge imem i ure nenge kino
mana.
12 ✡Mele hel te loloch urelu
nge imo ke ulolo pe pomerei
nge imem? Lemem kerk-
erenga palaungana toto nge
iri pe heo ngana nge mo
loloch urelu nge imo pule
ma?
Pe urelu nenge toinge mo
lolochia nge imo ngana koi
mo mene ero. Iange mo teke
hehei pe hana tera hit tote
Kristus nena helenga. Ke
pomalam mo chumele mene
ure meena ngana pe mopoia
poinga nem ero.
13 ✡Imo a eteia ke iri nenge
te umume nga NeHalang
nena tunginga ana pele te
menmene aria ngaunga nga
NeHalang nena tunginga ana
pele. Pe iri nenge te popoi
tunginga nga tunginga ana
hatanga te mene huros unne
nga tunginga nem.
14 ✡Ke pomalam mana Non
Soke talue ke teke iri nenge
te haliu hotote helenga urana
toto ngana, te mene halaunga
nga reria ume nem pule.
15 Non Soke talue helenga
ke pomam pe iau e mene ha-
launga unne e ero toto. Pe
heueu nenge ehas ia alalaha

✡ **9:9:** Deu 25:4; 1Ti 5:18 ✡ **9:10:** 2Ti 2:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Ume 20:34; 2Ko 11:9 ✡ **9:13:** Deu 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Kal 6:6

nei, e tang haka halaunga
nge imo ero. E teke e mete
tala mukam iange lemek ero
nge mele ua toto ia iechinga
nenge tunge iau. E iech toto
iange e mene uruk unne nge
mele pele ero.
16 ✡Iau e haliu hotote he-
lenga urana toto ngana pe e
heto haka iau ia ero. Iange
NeHalang henonou hote iau
ke e poia ume nem, pe nenge
teke e poia ume nem ero lape
NeHalang nau urume iau nga
hoena.
17 Nenge teke e haliu hote
helenga urana toto ngana
nga iau sipok lemek ngak
lape e mene uruk ia. Pe nei
NeHalang i sipona henonou
hote iau nga ume nei.
18 Pe lape e mene uruk utar
nga ume nei? Uruk toto laka
lom nenge; E iech mana nge e
haliu hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana pe
e long heke uruk ero. Lemek
ero nge e mene ute nge hehei
pe hana nga ume nenge e
haliu hotote helenga urana
toto ngana.

Paulus Ume Ke Halaua Hehei Pe Hana Lochloch

19 Iau non pele nena non
iau ero pe eume nge mele
pele ero pule. Iau sipok e
talue iau ke eume nge hulua
lochloch. Iange e teke e he-
ole hana halang ke te nanasia
Kristus.
20 ✡Nga etue nenge etu lu-
luch nge Iuta mur e nanas
taua reria poinga mur iange
e teke e heole hana halang
nge iri. Iri te nanasia hotonga
nenge Moses pe iau ero. Pe e
nanas mene iri iange e teke e
heolole iri.
21 Pe nga etue nenge etu
luluch nge iri nenge te nana-
sia hotonga nenge Moses ero,
e nanasia reria poinga mur
pule iange e teke e heole hana
lomonmona ngana mur pule.
Iau e nanasia Kristus nena
hotonga pe e hile hote NeHa-
lang nena hotonga ero.
22 ✡Pe nge iri nenge leteria
manmanna ngana kerkereng
ero, etu luluch nge iri pe epoi
ke pomange iri pule. Pe eume
ke kerkereng toto ke e nana-
sia reria poinga mur lochloch
iange e teke e heole hana ha-
lang nge iri.
23 E poia ure nemur nenge
e helele ia nei iange e teke
Iesus nena helenga urana
toto ngana song ke langa
kileng lochlolch. Pomalam
iau lape e mene petanga
unne pule nga petanga nenge
lohot nga helenga urana toto
ngana nei.

Ta Song Ke Kerkereng Ke Ta Mene Tunginga

24 Imo a eteia ke songinga
ana hana mur nenge te
songsong iri halang pe elle
mana nge iri lape mene
tunginga. Pomalam a song
ke kerkereng pule ke a mene
tunginga pule.
25 ✡Iri nenge te teke te koko
teu nga hesalanginga nemur
tela ke te mene hengetoro
kerkereng ngana. Tepoi ke
pomau iange te teke te mene

✡ **9:16:** Jer 20:9 ✡ **9:20:** Ume 21:20-26 ✡ **9:22:** 2Ko 11:29 ✡ **9:25:** Pil 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8

tunginga. Pe tunginga nenge
te mene nem lape tu ke etue
choro mana pe ita ta teke
ta poia ke ta mene tunginga
nenge tu ke koko.
26 Ke pomalam e song
ke kerkereng pe e song ke
pengpeng mana kela het nga
songinga hetala ngana. Pe
pule epal ke pomanga non
nenge penna chapar rara
ero.
27 ✡E palia mautuk pe e
hekerkereng ia singik ke e
haliu hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana pe
e eulo hot tote. Ke pomalam
nga hoena lape e mene lek
tunginga.

10

A Heto Heke Aetapuna Mur Ero

1 ✡Titik mur pe liliuk mur,
e teke letemo la mule nga
ure nenge lohot nge rera tete
mur nge nike nenge te nana-
sia Moses. Iri tei luluch nga
ulu pe ulu nem nauele iri ke
nek pe te tamo tele nga ruach
remenmen ngana ke tela nga
ele.
2 Iri tepoi ke pomalaka nga
te mene henuninga nga ulu
pe ruach pe te lohot ke Moses
nena hana mur ia iri.
3 ✡Pe iri lochloch te ngaua
ngaunga nenge NeHalang
nena angkelo tunge lange iri.
4 ✡Pe iri lochloch te inia
ech nenge NeHalang nena
angkelo tunge lange iri nenge
lele hot nga um. Pe um nem
heilang ia Kristus nge tu lu-
luch nge iri.
5 ✡Pe ero. Halang nge
iri, NeHalang iech nga reria
poinga mur ero. Ke poma-
lam hemete iri ke koluria ma-
sio parai mana nga ich sana
lomona.
6 ✡Pe ure nenge lohot nge
iri nem teke heneue ita
nenge ta teke ta popoi poinga
poreke ngana.
7 ✡A heto heke aetapuna
mur ero. Pe apoi ke po-
mange hana hel nge iri ne-
mur ero. Iange NeHalang
nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
“Hehei pe hana teare sio ke te
ngau pe tein pe te lohaka ke
tehes rara.”
8 ✡Ke hehei pe hana nemur
hel te poia poinga nenge
te salau rara pe NeHalang
hemete iri. Pe nga etue
elle mana iri 23,000 te mete
lochloch. Ke pomalam a
nanasia poinga nenge iri te
poia neu ero.
9 ✡Pe a ollaka hote Non
Soke nga lemo poinga poreke
ngana ana tuangachol ero.
Iange hel nge iri te poia
poinga nem pe ilimo mur
tehun lapue iri.
10 ✡Pe letemo inin pe a
ngungunu ia NeHalang ero
iange hehei pe hana nemur,
hel nge iri tepoi ke pomam pe
angkelo nenge hunun, hun
lapue iri.
11 Ure nemur te lohot nge
iri ke heneue ita. Pe masio

✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Exo 13:21-22; 14:22-29 ✡ **10:3:** Exo 16:35 ✡ **10:4:** Exo 17:6; Num 20:11 ✡ **10:5:** Num 14:29-30 ✡ **10:6:** Num 11:4, 34; 1Ko 10:11 ✡ **10:7:** Exo 32:6 ✡ **10:8:** Num 25:1-9 ✡ **10:9:** Num 21:5-6 ✡ **10:10:** Num 16:41-49

nga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo ke
hetore ita lochloch ngana,
iange ta tutu nga etue hetala
ngana mur lo.
12 Ke imo nenge letemo
tuanin ke a teke ames ke
kerkereng nga letemo man-
manna ngana lo, a nauala
amo ke nek ol, ma lape a losio
pule.
13 Nenge teke ure meena
ngana lohot nge imo a eteia
ke ure nem lohot tala nge
hehei pe hana lo. Pe NeHa-
lang i non nenge hele ke man-
manna pe nanas pengpeng ia
nena helenga. Pomalam lape
poia ure meena ngana ne-
mur ke te heporeke tote imo
ero. I lape henonoua iong
nga kue nenge halaua iong ke
omes ke kerkereng ke o tak-
isia ure meena ngana nem.

Ahul Rumemo Ia Aetapuna Mur Pe A Nanasia NeHalang

14 Ke pomalam titik pe lil-
iuk mur, ahul rumemo ia ae-
tapuna mur.
15 E hele lange imo iange
letemo matana lo ke imo
sipomo a amnei teu ke nek
toto nga lek helenga.
16 ✡Nga etue nenge ta hele
urana pe tain nga eulinga nga
ngaunga nenge Non Soke, ta
lohot ke ita elle mana nga
Kristus eina. Pe nga etue
nenge ta ngaua ngaunga
nenge ta reke, ta lohot ke
ita elle mana nga Kristus
mirana.
17 ✡Ita halang toto pe
ngaunga elle mana. Pe ta
lohot ke ita elle mana iange
ta ngaua ngaunga elle nem
mana.
18 ✡Letemo metene Israel
mur. Iri te hetalaulau pe te
ngaungaua ngaunga nenge
te popoi tunginga ia lala nge
NeHalang pule.
19 ✡Iau mai e helele ia utar
toto mai? Ngana kai ngaunga
nenge te kalongia lala nge ae-
tapuna mur mai? Eh, e helele
ia kai aetapuna mur mai?
20 ✡Ure nenge e helele ia
ngana koi nei; Utar nenge
hana nenge te eteia NeHa-
lang ero te popoi tunginga
ia nga reria hatanga, te poia
lange NeHalang ero. Te poia
la laka nge uneinei mur pe
iau lemek ero nge atal teu lu-
luche imo lange uneinei mur.
21 ✡Nenge teke ain nga Non
Soke ana eulinga lo, ain nga
aetapuna mur aria eulinga
ero ol. Pe nenge teke a ngau
nga hatanga nenge Non Soke
lo, a ngau nga hatanga nenge
aetapuna mur ero ol.
22 ✡Ita ta teke ta helete inin
ia Non Soke laka nga poinga
nenge pomam. Ia kikira toto
ke mange i kai?

Ta Heto Heke NeHalang Ene Ke Kokoes

23 ✡ "Ita nakura nge ta
poia ure lochloch." Nei
manmanna pe e hele lange
imo, ure lochloch ngana te
urana ero. "Ita nakura nge
ta poia ure lochloch." Pe ure

✡ **10:16:** Mat 26:26-28 ✡ **10:17:** Rom 12:5 ✡ **10:18:** Lev 7:6 ✡ **10:19:** 1Ko 8:4 ✡ **10:20:** Deu 32:17; Hem 9:20 ✡ **10:21:** 2Ko 6:15-16 ✡ **10:22:** Deu 32:21 ✡ **10:23:** 1Ko 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:1-2

lochloch ngana te halaua ita
ero.
24 ✡Ke pomalam letemia
mele hel ke o halaua iri pule.
Letem tu mana nge iong toro
ero.
25 Huros nenge te ololia nga
ingala matana o mene pe o
ngau pulut mene. Pe letem
una ia onteinga nemur nenge
pomai ero; “Huros nei at lan-
gai pe tepoi utar ana ia?”
26 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Ich pe ure
lochloch ngana nenge tetu
nga ich NeHalang nena ure
mur ia iri.”
27 Nenge teke mele hel
nenge leteria manmanna
ero, te iua iong kela o ngau
luluch nge iri, o ngau pulut
mene utar nenge te tunge
lange iong. Pe ngaunga nem
at ngana pe ana ume nge
merei o ontei rara ia ero.
28 ✡Pe nenge teke mele
hele lange imo ke teke,
“Ngaunga nem te kalongia
lange aetapuna mur lo.” Nga
etue nenge o longe ke pomau
o ngaua ngaunga nem ero
ol. Iange e teke letemia mele
nenge hele lala nge iong
nem, ke i pule eteia ke ngaua
ngaunga nem ero.
29 Iau e heleia a amnei teu
ngamo nga ure nenge urana
pe poreke ero. E helele ia kou
mele neu amnei teu ngana.
Iau nakuk nge e ngau pulut
mana pe mele pele poi ele iau
nga lemek ngak ero.
30 ✡Nenge teke e hele urana
lange NeHalang nga ngaunga
nenge e ngaua, pomerei
nenge mele pele hele poreke
iau nga ngaunga nenge e heto
haka NeHalang ia?
31 ✡Ke imo pule a heto
heke NeHalang nga ure
lochloch ngana nenge a
popoia. Ngaunga nenge a
ngaua pe utar nenge a inia,
a heto heke NeHalang ia.
32 ✡Pe atu ke nek mana,
ma lape a heporeke Iuta mur
pe hana lomonmona mur
pe hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang nga leteria
manmanna ngana.
33 ✡Apoi ke mange iau ke a
halaua hehei pe hana. Iange
iau letek ia iau sipok ero.
Letek ke e teke e halaua hehei
pe hana ke NeHalang mene
mule iri.

11

1 ✡A nanasia lek poinga
iange iau e nanasia Kristus
nena poinga.

*Poinga Nenge Ta Heta-
laulau Pe Ta Popoia*

2 Iau e iech toto nge imo
iange letemo metene iau pe a
nanasia ure lochloch nenge e
hetoro sue lange imo.
3 ✡Pe e teke a eteia ke hana
lochloch aria soke laka Kris-
tus pe hehei mur aria soke
laka eria mur pe Kristus ana
soke laka NeHalang.
4 Ke nenge teke none ru-
chite palpalna pe hetalaulau
nem pe haliu hotote NeHa-
lang nena helenga nenge
tunge lala nge i, hemeia
Kristus nga poinga nem.

✡ **10:26:** Psa 24:1 ✡ **10:28:** 1Ko 8:7 ✡ **10:30:** 1Ti 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17
✡ **10:32:** Rom 14:13 ✡ **10:33:** 1Ko 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Ko 4:16 ✡ **11:3:** Gen 3:16; Epe 5:23

5 Pe hehei nenge te ruchite
palpalna pe hetalaulau, nem
pe haliu hotote NeHalang
nena helenga nenge tunge
lala nge iri, te hemeia eria
mur nga poinga nem. Poinga
nem elle mana ke pomange
hehei nemur nenge telak sio
lochloche palpalria ina pe te
meia iri.
6 Nenge teke heie ruchite
palpalna ero, urana nge te
here palpalna pe te laksue ke
lasus. Pe nenge teke meia
i nge te here palpalna pe te
laksue iok, urana nge ruchite
palpalna.
7 ✡Pe non pele ruchite pal-
palna ero. Iange NeHalang
umeia non nem ke nakuna
pomange I pe ngana sipona
tu teu nge non nem. Pe hana
nakuria pe ngaria toto tu nge
hehei.
8 ✡Iange NeHalang ume
hote none nga hehei singina
ero. NeHalang ume hote heie
nga none singina.
9 Pe ume hote none ke ha-
laua heie ero. I ume hote heie
ke halaua none.
10 Ke pomalam urana nge
heie ruchite palpalna pe
haliu hote NeHalang nena
helenga, poinga nem urana
nga NeHalang nena angkelo
mur mataria.
11 Oe, nem nge hehei mur.
Pe nenge ita lochloch tatu
ngara luluch nge Non Soke,
none tu ke i toro ero pe heie
tu ke i toro ero.
12 Iange nge nike, hei nenge
tengene ana lohot nga none
singina, pe nga hoena hehei
te hohoe hana mur ol. Pe ure
nemur te lohot ke pomalam
nga NeHalang lemene ngana.
13 Imo sipomo a amnei teu
langa helenga nei: Nenge
teke heie ruchite palpalna
ero pe hetalaulau lange Ne-
Halang, poinga nem urana
ma ero?
14 Nga tanau ngara, none
tuahe mule i nga palpalna ina
nenge hou ke halang.
15 Pe nenge heie palpalna
ina hou ke halang, urana
iange nena olenga haka ia.
16 Amo pele tuinaunau rara
ero iange imem pe NeHalang
nena mata mur lochloch mo
nanas mene kue nei ke poma-
lam mana.

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-29; Mak 14:22-
25; Luk 22:14-20)

17 Nga lek helenga mur
nenge e tung hotote nei, lape
e heto haka imo ia ute pele
ero toto. Iange e naue ke nga
lemo poinga nenge a eukirau
ke a hetalaulau, ute pele nge
urana lape lohot ia ero.
18 ✡E teke e hele ke pomai
mukam. E longe nge te teke
nga etue nenge a hekirau ke
a hetalaulau, alas hulu helel
pe a are ke mullimo elle ero,
pe iau letek manmanna unne
nga helenga nem.
19 Pe poinga nem lohot ke
henonou hot pengpeng ia itei
hel toto nenge te nanasia he-
lenga manmanna toto ngana.
20 Nga etue nenge a euki-
rau ke a ngau, a teke ma
a ngaungaua ngaunga nenge
Non Soke, pe i ero la.

✡ **11:7:** Gen 1:26-27 ✡ **11:8:** Gen 2:18-23 ✡ **11:18:** 1Ko 1:10-12

21 Iange nga etue nenge
a ngaungau a kulala hel
ero. Amo hel te hemukmuka
ngaunga pe tein ke aria
hauaua lo pe hel te metmete
aria kura.
22 Pomerei? Lemo pele ero
toto loma nge a ngau pe ain?
Imo a teke a at ke a hesalang
ulu mene mata nenge NeHa-
lang pe a hemeia iri nenge
reria ure ero, ae? Lape e
heleia imo ke pomerei? A
teke e heto heke imo nga
lemo poinga nem? Ero toto.
23 Hengetoro nenge e mene
nge Non Soke, e hetore lange
imo ke ulolo: Nga miliko
nenge te tung heke Non Soke
Iesus langa hana poreke
ngana mur peria, mene
ngaunga
24 pe hele urana lange Ne-
Halang. Ke het pe reke pe
hele, “Mirak koi nei. A mene
pe a ngaua. A poia poinga nei
pe letemo metentene iau.”
25 ✡Iok, te ngau ke het pe
mene eulinga pe poia ke po-
malam pule, pe hele, “Eik koi
nei a mene pe ain ia. Eik
nenge NeHalang poi nena to-
munga hel heueu ngana ia.
A poia poinga nei pe letemo
metentene iau.”
26 Nenge nei luna mai koi,
nga etue lochloch nenge a
ngaua ngaunga nei pe ain
nga eulinga nei, a hele hote
Non Soke mete ngana kela
het nga etue nenge at mule.
27 ✡Pe mele nenge poi
esalanginga mana ke ngaua
ngaunga pe in nga eulinga
nenge Non Soke, mele nem
poi poreke Non Soke mirana
pe eina ke ulolo.
28 Ke pomalam imo elle pe
elle anau teu la mule nga
letemo ke nek mukam. Ke het
ol laka a ngaua ngaunga pe
ain nga eulinga nem.
29 Iange mele nenge ngau
pulut mene Non Soke mirana
pe in pulut mana nga eulinga
nem pe eteia luna ero, poi
haka ana nge NeHalang ke
ulolo.
30 Ke ngana laka nenge imo
halang singimo haleles pe a
makuk leilei pe amo hel te
metmete.
31 Pe nenge teke ita sipora
ta amnei teu at mule nge ita
ke nek tala mukam, nem lape
NeHalang amnei teu nga rera
poinga mur ero ol.
32 ✡Pe nenge teke Non Soke
amnei teu at nga rera poinga
mur, urana iange i teke het-
ore ita ke ta erue luluch nge
hehei pe hana nga ich nei ero.
33 Ke pomalam titik mur pe
liliuk mur, nenge teke a eu-
kirau ke a ngau nga ngaunga
nenge Non Soke, a kulkulala
hel mukam.
34 Pe nenge teke mele mete
ana toto, ngau tala nga nena
pele mukam. Iange lape a
poia poinga poreke ngana pe
Non Soke amnei teu langa
lemo poinga nem.

Ure hel tetu kura pe nga
etue nenge eat ke e lohot nge
imo, lape e hepeng hote lange
imo ol.

12

Opepengpeng Nena

✡ **11:25:** Exo 24:6-8; Hip 8:8-13 ✡ **11:27:** Hip 10:29 ✡ **11:32:** Hip 12:5-6

Tunginga Mur

1 Iok, titik mur pe lil-
iuk mur imo a ontei iau
ia tunginga mur nenga
Opepengpeng pe lape e hele
teu langa nem pule. Iau e
teke a eteia ure nem kenek
toto.
2 ✡Nge nike letemo man-
manna nge Non Soke ero
kura pe te mene imo kela a
heto hekeke aetapuna mur
nenge ngaria tuteu nge iri
ero.
3 ✡Ke pomalam e teke e
hemallaha hote lange imo ke
pomai; Mele nenge NeHa-
lang Opene tuteu nge i hele
poreke Iesus ero. Pe pule
mele nenge Opepengpeng tu-
teu nge i, lape hele ke teke
Iesus i Non Soke.
4 ✡Opepengpeng nena
tunginga mur iri altototo, pe
Ope elle mana nem tung hote
tunginga nemur.
5 Pe kue halang nge ta poia
ume lange Non Soke pe Non
Soke elle mana.
6 Pe ume kuena ngana mur
halang nenge ta popoia. Pe
NeHalang elle mana pe i toro
mana halaulaua ita nga rera
ume lochloch ngana nemur.
7 Pe Opepengpeng
henonoua kue urana ngana
nge ita elle pe elle ke ta
halaua Non Soke nena hana
mur lochloch.
8 Ke Opepengpeng nem
halaua mele hel ke te etei
tote NeHalang letena tuanin
ngana mur. Pe halaua hel
ke te urana toto nga leteria
matana ngana nenge te
hetottore hehei pe hana.
9 Pe hel, Ope elle nem
tunge leteria manmanna
ngana mur. Pe iri nenge
te hemasmasia haleles kina
mur, Ope elle nem mana
tunge tunginga nem lange iri
pule.
10 Pe Ope nem tunge kerk-
erenga lange mele hel ke te
popoi merakulo. Pe mele hel
te mene kerkerenga nenge
te lohot ke iri hetatalonga
nga Ope elle nem mana. Pe
mele hel leteria matana nga
nenge te longo urumrume
NeHalang Opene pe ope
altoto ngana mur, Ope elle
nem tunge tunginga nem
lange iri pule. Pe Ope elle
nem tunge tunginga nenge
mele hel leteria matana nga
nenge te heleia mele hel reria
helenga. Pe Ope elle nem
tunge lete matana ngana
lange mele hel ke te hele
urumrume helenga nemur
luria.
11 ✡Ke Opepengpeng elle
nem nena ume mur koi nei.
Pe tunge ume nemur lange
mele elle pe elle nga lemene
ngana.

*Kristus Pomalaka Nga Ae-
tana Pe Perperna Mur Ita*

12 ✡Kristus singina elle
mana ke pomanga ae tana
nge elle mana pe perperna
mur halang. Ke ita hehei pe
hana ita ae perperna mur pe
tara elle mana iange tatua
hot nga Kristus singina.

✡ **12:2:** Hab 2:18-19 ✡ **12:3:** 1Io 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6 ✡ **12:11:** 1Ko 7:7
✡ **12:12:** 1Ko 10:17 ✡ **12:13:** Kal 3:28

13 ✡Hel nge ita iri Iuta pe
hel iri hana lomonmona
ngana mur pe hel te umume
nge hana hel pe hel te ume
nge hana hel ero. Pe ita
lochloch ta mene henuninga
nga Opepengpeng elle mana
nenge NeHalang tunge ke tu
teu nge ita.

14 Ke ita non singira ana
lala elle mana ero, singira
ana lala pe lala.

15 Nenge teke mele apena
hele ke teke, “Iau perim iau
ero, pomalam etu luluch nga
singim ero.” Pomerei mele
neu apena tu luluch nga
singina kura ma ero?

16 Pe nenge teke talngana
hele ke teke, “Iau matam iau
ero, pomalam etu luluch nga
singim ero.” Pomerei? Mele
neu talngana tu luluch nga
singina kura ma ero?

17 Nenge teke matara rongo
heke singira lochloch, lape ta
longo ke merei? Pe nenge
teke talngara rongo heke sin-
gira lochloch, lape tasaka ure
inangana ke merei?

18 Nga NeHalang lemene
ngana tal teua utarra nemur
elle pe elle at nga singira ke
rorol.

19 Nenge teke singira
lochloch te lohot ke apera
itoro mana, lape singira ero
pe aperia i toro mana tu.

20 Ke singira unne nemur
iri lochloch tetal hote singira
ke elle pe rorol.

21 Poinga nei lohot nge
mele ero kura nenge matana
hele langa penna ke teke,
“Lemek ero iong.” Pe pal-
palna hele langa apena ke
teke, “Lemek ero iong.”

22 Pe nenge teke singira
unne hel nemur nenge
makuk mana iri ero, lape
singira tu ke nek ero.

23 Singira unne nemur
nenge ta meimei ita ia ta
heron hite ke nek toto. Pe
singira unne nemur nenge
nakuria urana ero pe tetu
kome taheo ele pe ta nauele
ke nek toto.

24 Pe singira unne nemur
nenge tetu mallaha ta nauele
ke nek ke pomau ero. Pe
NeHalang ume hote singira
pe tal luluche ana lala mur
ke elle. Pe heto hote sin-
gira unne nemur nenge te
talkomkome aria ume.

25 Ke pomalam singira
unne es keke hot ke i toro ero,
iri lochloch tetu ke elle ke te
halau hel pe te ume ke elle.

26 Ke nenge teke singira
unne amneia melmelenga,
ta amneia melmelenga
nem nga singira lochloch.
Pe nenge teke te heto
heke singira unne, ta am-
neia iechinga nga singira
lochloch.

27 ✡Ke imo NeHalang nena
hana mur, Kristus singina
laka imo. Pe imo elle pe elle
Kristus singina unne ia.

28 ✡NeHalang tal hot tele
hana hel nga mata nenge i
ke iri hekulkulonga ke het
pe hetatalonga mur ke het
pe hetoronga mur. Pe tal
hote hel pule nenge te hele
pe urelu lohot manmana,

✡ **12:27:** Rom 12:5 ✡ **12:28:** Epe 4:11-12

pe nenge te hemasmas pe
nenge te halaulaua hehei pe
hana pe nenge te nauele ume
kuena ngana mur pe nenge
te eteia helenga kuena ngana
mur.
29 NeHalang tal hote ita
lochloch ke ita hekulkulonga
ero pe ita lochloch ke ita het-
atalonga ero pe ita lochloch
ke ita hetoronga ero pe ita
lochloch ke ita hana nenge ta
popoi merakulo ero.
30 Pe tal hote ita lochloch
ke ita hana nenge te hemas-
mas ero pe ita lochloch ke ita
hana nenge te eteia helenga
kuena ngana mur ero pe ita
lochloch ke ita hana nenge
te hele urumrume helenga
luria mur ero.
31 ✡Imo mutemo tau tototе
tunginga papalauna mur.

Pe ana kue toto nenge lape
e henonou imo ia ngana koi
nei: Mutemo taua pekngamo
mur.

13

Mutenga I Ure Nenge Palaungana Toto

1 Nenge teke e heleia
helenga kuena ngana e pe
angkelo mur reria helenga
pe mutek taua hehei pe hana
ero, lape halik palalas ulu
mana ke pomalaka nga hario
alngana.
2 ✡Pe nenge teke e mene
tunginga nenge lete matana
ngana ana pe nenge e
hetatatalo pe e eteia ure
talkomkome ngana mur nge
NeHalang, pe nenge teke e
mene tunginga nenge lete
manmanna ngana ana nenge
heloloune hengene mur pe
mutek taua hehei pe hana
ero, lape epoi ke pomanga
alolap nenge te saua nga
sausaunga.
3 Nenge teke e tung
lochloche lek ure mur lange
iri nenge reria ure ero pe
pule e tung teu mene singik
ke te makia nga oan pe mutek
taua hehei pe hana ero, lape e
mene ute pele nge urana ero.

4 Mele nenge mutena tau-
taua hehei pe hana, tu ke nek
manmana pe poi ke urana
mana pe memeleia mele hel
reria ure ero pe palut laka
rara ero pe heto heke i sipona
ero.
5 Ngana tano manmana pe
na polo tana ero pe letena
inin ke ueiuei ero pe letena
heke poinga poreke ngana
nenge te poia lange i ero.
6 ✡Pe pule mele nenge
mutena taua hehei pe hana,
iech ele tote helenga man-
manna ngana pe poinga
poreke ngana iech ele ero
toto.
7 ✡Pe takisia ure meena
ngana mur lochloch pe rahite
letena manmanna ngana pe
mes ke kerkereng ke takisia
melmelenga mur pe kulele
NeHalang ke halaua i.

8 Ke mutenga hetala ngana
ero toto. Pe helenga hetata-
longa nenge at nge NeHalang
lape het pe helenga kuena
ngana mur nenge hehei pe
hana te helele ia lape tehet
pule pe lete matana ngana

✡ **12:31:** 1Ko 14:1 ✡ **13:2:** Mat 17:20 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** 1Pi 4:8

nenge hehei pe hana te men-
mene lape tehet pule.
9 Iange ita letera matana
ngana unne sune mana pe
pule ta mene lochloche he-
lenga hetatalonga ero.
10 Pe nga etue nenge ure
manmanna toto ngana at,
unne sune nenge ta men-
mene iri nem lape tehet
lochloch.
11 Ana helenga laka nenge;
Nga iau kino ngak e hele
ngak pe e amnei teu ngak
nga ure mur pe letek tuanin
ngak pomange aina kinkino
ngana. Pe nga etue nenge
iau palaungana ol e hile hote
poinga nenge aina kinkino
ngana ke lasus sapele.
12 Heueu nei tanau piriuriu
mene NeHalang ke pomanga
ute hel nge hussu asa mana
nga silonga pe nga hoena
lape ta naue i ke mallaha toto
ol. Heueu nei ta etei par man-
mana pe nga hoena lape ta
etei lochloche ol. Lape ta etei
lochloche ke pomange I nge
etei lochloche ita.
13 ✡Pe ure mol nenge tetu
ke kokoes ngaria koi nei; lete
manmanna ngana pe kukul
alanga pe mutenga. Pe ure
nenge palaungana toto nge
iri mol, ngana laka mutenga.

14

Tunginga Mur Nenga Opepengpeng Nenge Palaungana Toto

1 ✡Iok, aume ke kerkereng
toto ke a mene poinga nenge
mutemo taua hehei pe hana.
Urana nge a mene tunginga
mur nenge at nga Opepeng-
peng. Pe tunginga nenge
palaungana toto ngana laka
nenge hetatalonga.
2 Pe mele nenge mene
tunginga nenge helele ia
helenga kuena ngana mur,
hele lala nge hehei pe hana
ero, hele lala nge NeHa-
lang. Iange helenga nenge
helele ia iri nem i helenga
talkomkome ngana mur
nenge at nga Opepengpeng
pe hulua te eteia luna ero.
3 Pe iri nenge te hetatalo
hotote NeHalang nena he-
lenga, te halaua hehei pe
hana pe te hekerkereng ia
leteria manmanna ngana pe
te poia leteria ke ma ke nek.
4 Iri nenge te helele ia
helenga kuena ngana mur
te hekerkereng mulmule iri
siporia. Pe iri nenge te het-
atalo hotote NeHalang nena
helenga te hekerkereng ia
hehei pe hana lochloch, nga
mata nenge NeHalang nga
leteria manmanna ngana
mur.
5 Iau mutek ke e teke toinge
amene tunginga nenge a
helele ia helenga kuena
ngana mur. Pe mutek toto ke
e teke amene tunginga nenge
a hetatalo hotote NeHalang
nena helenga. Nem i ure
palaungana iange lape halau
tote hehei pe hana. Pe nenge
teke a helele ia helenga
kuena ngana mur, urana
nge a hele hote helenga
nemur luria. Ke pomalam
lape halaua hehei pe hana
lochloch nga mata nenge

✡ **13:13:** 1Te 1:3 ✡ **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

NeHalang.

6 Titik mur pe liliuk mur,
nenge teke eat nge imo pe e
hele ia helenga kuena ngana
hel pe e hele hote luna lange
imo ero, lape e halaua imo
ke merei? Nenge teke e
hele lange imo nga helenga
nenge NeHalang tunge at nge
iau pe e tunge lete matana
ngana lange imo, pe e poia
helenga hetatalonga pe e het-
ore imo nga helenga nemur
luria, lape e halaua imo ke
nek.
7 Ure nemur nenge ngaria
te tuteu nge iri ero ke po-
manga iu pe hario, tepoi ke
pomalam pule. Nenge teke
elle alngana altoto pe e al-
ngana altoto lape ta nana-
sia tei ke tatul heke peunga
kanna?
8 Pe nenge teke ngalum
paena alngana ke nek ero,
lape hana te lohaka ke tela
nga hunelinga ma ero?
9 Imo pule apoi ke poma-
lam. Nenge teke a heleia he-
lenga e nge altoto lange mele,
mele nem lape eteia helenga
nem luna ke merei? Lem
helenga nem lape hesil sio
mana paiam.
10 I manmanna ke helenga
altoto ngana mur halang
tetu nga ich nei. Pe helenga
lochloch ngana nem luria
pule la.
11 Pe nenge teke mele
heleia helenga e pe e eteia
luna ero, nakuna pomanga
i nena nga kileng e pe iau lek
nga kileng e.
12 Ke imo apoi ke pomalam
mana iange a teke amene
tote tunginga nemur nga
Opepengpeng. Pe urana nge
a mene tunginga nenge halau
tote mata nenge NeHalang.

Utar Nenge Ta Poia Pe Ta Heleia Helenga Altoto Ngana

13 Ke pomalam mele nenge
teke hele nga helenga altoto
ngana, urana nge hetalaulau
pe onteia NeHalang nga
tunginga, tunginga nenge
halaua i ke hemallaha hote
helenga nem luna.
14 Iange nenge teke e heta-
laulau nga helenga nenge al-
toto, opek hetalaulau pe letek
tuanin ngana tu nga heta-
laulaunga nem ero.
15 Ke lape epoi ke pomerei?
Iau e teke e hetalaulau nga
opek pe e hetalaulau nga
letek tuanin ngana pule. Pe
e teke e peupeu nga opek pe
e peupeu nga letek tuaninin
ngana pule.
16 Ke nenge teke mele hel
tetu luluch nge iong pe te esia
iong nge o heto hekeke Ne-
Halang nga opem mana, iri
lape te hele ke merei? Lape
te hele ke, “Oe Manmanna.”?
Pa nem ero iange te eteia utar
nenge o helele ia ero.
17 I manmanna ke lem
hetalaulaunga nenge opoia
lange NeHalang urana, pe
hetalaulaunga nem hekerk-
ereng ia mele hel nenge tetu
luluch nge iong leteria ero.
18 Poinga nenge ta helele ia
helenga altoto ngana i urana.
Iau e popoia ke halang lo pe
e hele urana toto lange NeHa-
lang nga nem.

19 Pe nga etue nenge hehei
pe hana nga mata nenge Ne-
Halang te heukirau, e teke
e hele nga helenga nenge te
eteia ke e hetore iri. E hele
ngak ia nem urana toto nga
nenge ehele nga helenga al-
toto ngana nemur.
20 ✡Titik mur pe liliuk mur,
letemo tuanin ngana poi ke
mange aina kinkino ngana
ero. Letemo tuanin ngana
poi ke mange hehei pe hana
nenge te mera lo. Pe urana
nge apoi ke manga mamau
mur nenge te popoia poinga
poreke ngana mur ero.
21 ✡NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo hele
ke teke,

"Lape e poia hana lomon-
mona ngana mur
nenge reria helenga al-
toto ke te hele lange
hana nemur,
pe hana nemur lape te longo
taua iau ero toto."

22 Ke helenga altoto ngana
nemur tepoi ke manga lala
nenge heilangia NeHalang
nena kerkerenga palaun-
gana lange iri nenge leteria
manmanna ero. Pe helenga
hetatalonga halaua iri nenge
leteria manmanna.
23 ✡Ke nenge teke hehei
pe hana nga mata nenge
NeHalang te heukirau pe
te helele nga helenga altoto
ngana mur, pe iri nenge te
eteia ero pe iri nenge leteria
mamanna ero tei teu pe lape
te hele ke teke, "Imo nge lape
amo hauhaua iam!"
24 ✡Pe nenge teke a het-
atalo hotote NeHalang nena
helenga nemur, nenge tunge
lala nge imo pe iri nenge lete-
ria manmanna ero tei teu,
lape lemo helenga nemur tua
tote leteria nga reria poinga
poreke ngana mur.
25 Pe leteria tuanin ngana
mur nenge tetal komkome
lape te hele hote nga mal-
laha. Pe lape te tualou sio pe
te heto heke NeHalang pe te
hele ke te teke, "Manmanna
toto ke NeHalang tu luchluch
nge imo!"

*Ume Nemur Nenge Ta Het-
alaulau Pe Tapopoia*

26 ✡Titik mur pe liliuk mur,
ure nenge e teke e helele
ia ngana koi nei: Nga etue
nenge a eukirau ke a het-
alaulau, mele mene peunga
pe mele hetottoro pe mele
hele hotote NeHalang nena
helenga nenge tunge lala nge
i, pe mele helele ia helenga
altoto ngana pe mele hele ho-
tote luna mur. A poia ure
lochloch ngana nei ke a hek-
erkereng ia mata nenge Ne-
Halang.
27 Nga nenge a hele nga he-
lenga nenge altoto amo mol
mana te hele. Elle hele ke
het pe nai ngana ke het pe
mol ngana pe het sapele. Pe
mele e pule nge hele urume
helenga nemur luria.
28 Pe nenge teke mele e nge
hele urumrume helenga mur
luria ero, iok, mele nenge
teke helele nem reng mana

✡ **14:20:** Epe 4:14 ✡ **14:21:** Isa 28:11-12 ✡ **14:23:** Ume 2:13 ✡ **14:24:** Ioa 16:8 ✡ **14:26:** 1Ko 12:8-10

pe hele mana lala nge NeHa-
lang nga letena ol.
29 ✡Pe hetatalonga iri nai
ma mol mana te hele pe imo
lochloch a longo teu langa
reria helenga tang ngana ke
nek.
30 Pe nenge teke NeHalang
nena helenga lohot nge mele
nenge kilkila nga lamam,
i nenge helele nem reng
mukam.
31 A nanasia poinga nei ke
imo elle pe elle a hele hote
NeHalang nena helenga. Po-
malam lape hehei pe hana te
eteia pe hekerkereng ia iri.
32 Hetatalonga mur te haliu
hotote NeHalang nena he-
lenga pe te hele ke het nga iri
siporia lemeria ngana mana.
33 Iange NeHalang i non
nenge hepiriu elele ure mur
ero. Pomalam lemene ke teke
tatu ke nek pe letera pulu ala
nga ute e ero.
Nga etue nenge hehei pe
hana nga mata nenge NeHa-
lang te eukirau ke teole haria,
34 ✡hehei iri muka ia
helenga e ero. Iri teare ke
tereng mana ke pomanga
Iuta mur reria hotonga hele
ngana.
35 Pe nenge te teke te etei
teu langa ute, tela mule nga
reria pele ol laka te ontei ho-
tote eria mur ol. Ke heo
ngana toto nge heie hele nga
etue nenge iri mata nenge
NeHalang te hekirau iange
lape hemei mule i.
36 Lape NeHalang nena he-
lenga huna nge imo pe imo
nge a tung hote iam ae? Pe
lape helenga nem la nge mele
hel ero pe lohot mana nge
imo, manmanna kai?
37 ✡Mele nenge teke i hetat-
alonga pe mene lete matana
ngana nga Opepengpeng,
urana nge heleia pule ke teke
ure nemur nenge ehas ia lala
nge imo nei, Non Soke nena
hotonga mur ia iri.
38 Pe nenge teke lemene ero
ia, iok a longo taua i ero.
39 Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, a hetatalo
hote NeHalang nena helenga
nenge tunge lala nge imo ke
kerkereng. Pe aheo ele imo
nge a hele nga helenga altoto
ngana mur ero.
40 A poia ure lochloch
ngana ke urana pe a nanasia
ke pengpeng.

15

Kristus Maul Haka Mule Ngana

1 Iok titik mur pe liliuk
mur, e teke letemo metene
helenga urana toto ngana
nenge e haliu hote lange
imo ke a mene pe letemo
manmanna ngana mes ke
kerkereng ia ke ulolo.
2 Ke nenge teke a rahite
helenga urana toto ngana
nenge e haliu hote lange imo
ke kerkereng, lape NeHalang
mene mule imo. Pe nenge
teke letemo manmanna ia
ero lape helenga urana toto
ngana nem halaua imo ero
toto.
3-4 ✡Helenga nenge e mene
i helenga nenge palaungana

✡ **14:29:** 1Te 5:21 ✡ **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 ✡ **14:37:** 1Io 4:6 ✡ **15:3-4:** Isa 53:5-12; Mat 12:40; Ume 2:24-32

toto pe e heleia lange imo lo.
Ana helenga koi nei:
"Kristus mete ke saua rera
poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto.
Tealo hite I pe ma ke
etuene mol nga polo
pe nga etue mol ngana maul
haka mule.
Pe nem pete tote Ne-
Halang nena helenga
nenge te hassue ke
ulolo."
5 ✡Pe hetei hote i lange
Petrus, ke het pe hetei hote i
lange hekulkulonga analoch
pe nai nem.
6 Ke het hetei hote i lange
nena hana mur lochloch
nenge leteria manmanna nge
i ke te esia i ke hele nga etue
elle mana. Hana nemur aria
sisalanga ele haka toto nga
nenge iri ana non kina lime
iri lime (500). Hana nemur
hel te mete lo pe halang tetu
ke te maulul kura.
7 ✡Pe hetei hote i lange
Ieims pule ke het pe nge
hekulkulonga ana hana mur
lochloch.
8 ✡Pe nga hoena toto ol
hetei hote i at nge iau, pe iau
epoi ke pomalaka nga mele
nenge te hoho lele.
9 ✡E hele ke pomai iange iau
e ele sio mana nge hekulku-
longa mur. Pe urana nge a
hetue iau ke hekulkulonga
ero iange e heporeke tote
hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang.
10 ✡Pe NeHalang letena
ia iau ke pomalam e lohot
ke iau non nenge pomai.
Pe eume ke kerkereng toto
nge hekulkulonga mur, ke
pomalam letena poreke
ngana nem hesil sio mana
nge iau ero. Pe iau toro
e poia ume nei ero iange
NeHalang letena poreke
ngana halaulaua iau nga
ume nei.
11 Pe nenge teke e haliu
hote helenga pe letemo man-
manna pe hekulkulonga ne-
mur pule te haliu hote he-
lenga pe letemo manmanna,
ute pele nga nem ero.

Tamaul Haka Ngara Nga Metenga

12 Imem mo haliu ke mo
teke NeHalang hemaul heke
mule Kristus nga metenga pe
pomerei amo hel te teke iri
nenge te mete lape te maul
haka mule ero?
13 Iok, nenge teke pomam,
pomerei nge Kristus? Lape
maul haka nga metenga ero
pule?
14 Ke nenge teke Kristus
maul haka mule ero, lemem
hengetoro mur lape hesil sio
mana pe letemo manmanna
ngana nem lape luna ero.
15 Pe pule nakuna nenge
imem mo pallaklaka mana ia
helenga nenge mo teke Ne-
Halang hemaul heke Kristus.
Iange nenge teke manmanna
ke iri nenge te mete te maul
haka mule nga metenga ero,
iok NeHalang hemaul heke
mule Kristus ero.
16 Ke nenge teke iri nenge
te mete te maul haka mule

✡ **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 ✡ **15:7:** Ume 1:3-4 ✡ **15:8:** Ume 9:3-6 ✡ **15:9:** Epe 3:8; 1Ti 1:15 ✡ **15:10:** 2Ko 11:23

nga metenga ero Kristus lape
maul haka ero pule.
17 Pe nenge teke NeHalang
hemaul heke mule Kristus
ero, letemo manmanna
ngana mur luria ero pe lemo
poinga poreke ngana mur
tetu kura.
18 Pe pule iri nenge leteria
manmanna nge Kristus pe te
mete, te erue mana ke te la-
sus.
19 Pe nenge teke letera
manmanna nge Kristus nga
tatu ngara nei mana, pe e ero
ol lape ta mene poreke tote
nge hehei pe hana lochloch
nga ich.
20 Pe i manmanna toto ke
NeHalang hemaul heke Kris-
tus nga metenga ke helue kue
nge iri nenge te mete nge lape
te maul haka pule.

Iesus I Mukaia Maulinga

21 ✡Ke none helue kue
nenga metenga ke lohot nge
hehei pe hana ke pomalam
none pule helue kue nenga
ta maul haka mule ngara ke
lohot nge hehei pe hana.
22 Metenga at nge ita
lochloch nge Antam. Ke
pomalam ta maul haka mule
ngara at nge Kristus.
23 ✡Pe mele elle pe elle
kulele ana etue nenge lape
maul haka muleia. Kristus
helue kue lo pe nga at mule
ngana, iri nenge te nanasia i
lape te maul haka pule.
24 Ol pe etue nei hetala
ngana lape lohot ol: Nenge
Kristus lape hekou sue ho-
tonga papalau ngana mur pe
hana nenge reria kerkerenga
halang pe ope nga tapa
sana reria kerkerenga mur.
Hekou sue iri ke het pe tung
heke naungaala ana ume
langa NeHalang penna.
25 ✡Iange Kristus i naun-
gaala ana non nenge nauele
kileng. Pe nauele kileng ke la
het nga etue nenge hekou sue
nena ngarang mur lochloch
pe tal sue iri nga apena ene.
26 ✡Pe Kristus nena
ngarang nenge lape hekou
sue nga hoena, ngana laka
metenga.
27 ✡NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo
hele ke pomai, “Tal sue
ure lochloch ngana nga
apena ene.” Nei mallaha ke
NeHalang tuteu luluch nga
ure nemur nenge tal sue iri
nga Kristus apena ene nem
ero.
28 Iange Kristus lape nauele
ure lochloch ngana nenge
NeHalang tal sue nga apena
ene. Ke het pe Tuna Kristus
lape tal sio mule i nge
NeHalang nenge tal susue
ure nemur nga apena ene
nem. Ke NeHalang lape
nauele ure lochloch ol.
29 Iok, a longo at nga nei: Iri
nenge te mete lo hana hel te
mene muria ke te henune iri.
Pomalam iri nenge te mete
nem lape te mene maulinga.
Pe nenge teke manmanna ke
iri nenge te mete te maul
haka mule nga metenga ero,
pomerei nenge hana nemur
te poia poinga nei?

✡ **15:21:** Rom 5:12 ✡ **15:23:** 1Te 4:16; Hem 20:5 ✡ **15:25:** Mat 22:44 ✡ **15:26:** Hem 20:14 ✡ **15:27:** Psa 8:6 ✡ **15:30:** Rom 8:36

30 ✡Anau at nge imem pule.
Imem mo matau metenga
ero pe mo rahite ume nei ke
kerkereng. Pe nenge teke
helenga nem manmanna
pomerei nenge mopoi ke
mai?
31 Titik mur pe liliuk mur, e
hele ke manmanna toto lange
imo. Nga etue lochloch e ku-
lala mana metenga. Pe e iech
toto iange imo a nanansia ara
Non Soke Iesus Kristus poma-
lam e poia helenga nei.
32 ✡Iau pe hana nenge tepoi
ke manga ur hinolo mur nge
Epesus, mo hunel ia helenga
nem pe lape halaua iau nga
letek manmanna ngana ke
merei, nenge teke iri nenge te
mete lape te maul haka mule
ero? Lape tapoi mana ke po-
manga helenga nenge hele ke
teke,
"Ta ngau pe tain nike
iange nge rou ta mete."
33 A nauala amo kenek iange
lape mele hel te channanga
ia imo. Pe atu luluch nge
hana porekreke ngana mur
ero iange hana nenge po-
mam te he porekreke rera
poinga urana ngana mur.
34 Letemo matana ke nek
mule pe a hile lemo poinga
poreke ngana mur. Pe amo
hel nge imo te eteia NeHalang
ero toto, ameia imo nga nei
ero kai?

Singi Nenge Lohaka Mule Nga Metenga

35 Iok, nenge teke amo
hel nge imo te ontei ke te
teke, "Iri nenge te mete lape
te maul haka ke pomerei?
Pe lape singiria lohot ke
pomerei?"
36 ✡Opoi ke manga hauaua
ero! Nenge teke otua
sue ngaunga tutuna nenge
maulul nga ich i lape mete.
Pe nenge teke otua sue nenge
mete i lape matana hot pe
haka.
37 Pe ure nenge otue nem
i ngaunga tutuna mana
nenge pomanga kon pe raes
nganangana pe otue tana
rorol ngana ero. Pe nga
hoena te haka pe te lohot ke
pomanga kon pe raes ol.
38 Pe NeHalang tunge
ngaunga tutuna nemur sin-
giria ke pomanga tal ngana
ia. Pe ngaunga tutuna nemur
nenge altoto NeHalang talue
ke iri elle pe elle singiria
altoto.
39 Ke ure nemur nenge sin-
giria, iri lochloch ke nakuria
elle ero. Ita non singira altoto
pe huros mur singiria altoto
pe ngie mur singiria altoto pe
ruo mur singiria altoto.
40 Ure hel tetu nga tapa pe
hel tetu nga ich. Nemur nga
tapa singiria ana hemalma-
linga elle mana pe altoto nge
iri nemur nga ich. Pe nemur
nga ich singiria ana hemal-
malinga elle mana pe altoto
nge iri nemur nga tapa.
41 Chaia matana ana
hemalmalinga altoto nga
teio ana hemalmalinga. Pe
itoch mur aria hemalmalinga
altoto pe itoch elle pe elle
aria hemalmalinga altoto
nge pekngaria mur.

✡ **15:32:** Isa 22:13 ✡ **15:36:** Ioa 12:24

42 Ke iri nenge te mete pe
te maul haka mule lape tepoi
ke pomalam pule. Mele mete
pe tealo hite iange singina tu
ke koko ero pe singina nenge
maul haka mule ia lape tu ke
koko.
43 ✡Pe tealo hite singina
iange punich ulu pe nakuna
poreke pe singina nenge
maul haka mule ia nakuna
urana pe kerkereng.
44 Ke singina nenge tealo
hite nem i ich ana mana
pe singina nenge maul haka
mule ia i tapa ana ure ia iange
i ope mana.
45 ✡Ke pomalam NeHalang
nena helenga nenge te has-
sue ke ulolo hele ke teke, "An-
tam nenge lohot tala tungana
pomange ita nga ich nei." Pe
Antam nenge lohot rume, at
nga Opepengpeng pe i Ope
nenge tunge maulinga.
46 (Ke anaue lo?) Singi
nenge Ope ana lohot tala ero.
Singi nenge ich nei ana lohot
tala ke het pe singi nenge Ope
ana.
47 Antam nenge lohot tala,
tepip hote i nga melete nenga
ich nei pe Antam nenge lohot
rume at nga tapa.
48 Ke pomalam iri nenge re-
ria nga ich tepoi ke mange i
nenge at nga ich, pe iri nenge
reria nga tapa tepoi ke mange
i nenge at nga tapa.
49 Pe ita tatu ke pomange
non nenge at nga ich nei
ke pomalam mana lape nga
hoena tatu ke pomange non
nenge at nga tapa.
50 Titik mur pe liliuk mur, e
teke e hele ke mai koi; Singira
pe eira lape te teu langa
NeHalang nena naualanga
pe nekinga ero, iange singi
nenge ich nei ana tu ke koko
ero.
51-52 ✡A longo kenek nga
helenga talkomkome ngana
nei: Ita lochloch ngana
lape ta mete ero iange nga
etue nenge ngalum paena
alngana, lape tahul ke ueiuei
toto ke pomanga matara
palun ngana. Pe iri nenge
te mete lape te maul haka
pe te mete mule ero ol pe ita
lochloch ke tahul ke elle.
53 ✡Iange singira nenge tu
ke koko ero nei lape lohot ke i
singi nenge tu ke koko. Pe sin-
gira nenge metmete nei lape
lohot ke i singi nenge mete
mule ero ol.
54 ✡Ke nga etue nenge ure
nem lohot ke pomam ke sin-
gira nenge tu ke koko ero
nei, lohot ke i singi nenge
tu ke koko, lape NeHalang
nena helenga nenge te has-
sue ke ulolo hot ke man-
manna sapele nenge hele ke
teke, "NeHalang hekou sue
metenga ke het toto."
55 ✡ "Metenga! Kikim ngam tu
langai?
Pe lem kerkerenga
nenge melmelenga
ana ngai?"
56 ✡Metenga mene nena kerk-
erenga nenge melmelenga
nga poinga poreke ngana
pe poinga poreke ngana
nena kerkerenga lohot nga

✡ **15:43:** Pil 3:20-21 ✡ **15:45:** Gen 2:7 ✡ **15:51-52:** Mat 24:31; 1Te 4:15-17
✡ **15:53:** 2Ko 5:4 ✡ **15:54:** Isa 25:8 ✡ **15:55:** Hos 13:14 ✡ **15:56:** Rom 7:13

hotonga.
57 Pe ta hele urana toto
lange NeHalang nga ara Non
Soke Iesus Kristus kikina
ngana. Nge Kristus mana
NeHalang hekerkereng ia ita
ke ta hekousue poinga nenga
metenga.
58 Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, ames ke kerk-
ereng ke ute pele heloiloi ia
imo ero. Kokoes a tung teu
tote imo langa Non Soke ana
ume, iange a etia ke lemo
ume nenge Non Soke nem
lape hesil sio mana ero.

16

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Iok, e teke e hele teu
langa um tutuna nenge lape
a takiraua pe apoi tunginga
ia ke a halaua NeHalang nena
hana mur. Urana nge a nana-
sia ke pomanga e hele ngakia
lange iri mata nenge Kalasia.
2 Nenge e hele ke e teke;
Nga Sante kokoes imo elle pe
elle a mene lemo umtutuna
unne hel nenge a hottau usu-
sia pe atal lele hote unne ke
ma ke tatalo alala nike. Po-
malam nga etue nenge eat
lape a song ke a tango rara
mule lemo umtutuna nenge
halaunga ana ero ol.
3 Pe a henonou hote hana
hel ke te mene lemo ha-
launga ana umtutuna nem
lange Ierusalem. Pomalam
nga etue nenge eat lape ehas
ia alalaha nenge hele urume
iri pe e kulosia iri ke tela.
4 Pe nenge teke urana nge
iau ela pule, iok iri lape tei
luluch nge iau.

Paulus Nena Heninginga Mur

5 ✡Pe e teke ei tele tuele kina
nenge Mesatonia mukam ke
het ol laka, ela e lohot ke enau
toto imo ol.
6 ✡Pe lape etu ke mala pol
luluch nge imo mukam. Lape
nga lukunna ana etue. Ke het
pe imo lape a halaua iau ke
ela nga kileng e pule nenge e
teke ela ia.
7 Lemek ero nge ela ke
ueiuei pe etu luluch nge imo
ke etue choro mana. E teke
etu luluch nge imo ke mala
pol, pe nem lohot mana nga
Non Soke lemene ngana.
8 Pe e teke etu nge Epesus
ke etue nenga Pentikos het
mukam.
9 ✡Iange kue chach lo nenge
lape e poia ume palaungana
pe esei heke hana nenge te
teke tepoi elele iau nga ume
nei ero.
10 ✡Pe nenge teke Timoti
sauhot nge imo along teua i
ke tululuch nge imo pe a poia
i ke nek, iange i umume ia
Non Soke ana ume ke mange
iau.
11 ✡Pe amoe nau sio mene i
ke pomanga non pulut ngana
pele ero. A nekia i ke letena
masio ke nek pe a halaua i
nga nena inga ke at mule nge
iau; iange iau pe NeHalang
nena hana mur mo kulelele i.
12 ✡Pe tira Apolos, kokoes
e hele ke kerkereng toto lala

✡ **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 ✡ **16:5:** Ume 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24 ✡ **16:9:** Ume 19:8-10; 2Ko 2:12 ✡ **16:10:** 1Ko 4:17 ✡ **16:11:** 1Ti 4:12 ✡ **16:12:** 1Ko 3:6

nge i ke la luluch nge titira
mur hel pule ke la tenau toto
imo. Pe i lemene ero nge lo-
haka heueu nei, pe nga hoena
nenge teke kileng urana lape
lohaka pe lange imo ol.

Helenga Hel Pule

13 Atu pe a nauala man-
mana pe ames ke kerkereng
nga letemo manmanna
ngana pe ames ia amo seilil
pe a mes ke kerkereng.
14 Pe poinga nenge mutemo
taua NeHalang pe hehei pe
hana, a henonou hote nga
lemo ume mur lochloch
nenge a popoia.
15 ✡Titik mur pe liliuk mur,
a eteia ke iri lochloch ngana
nenga mata nenge Stepanus,
iri tala nga tuele kina nenge
Akaia nge te hulia leteria pe
te ume ke te halaulaua NeHa-
lang nena hana mur. Pe e
teke e hele ke kerkereng toto
lange imo ke
16 a nanasia hana nenge
pomai reria poinga pe iri
lochloch ngana nenge te ha-
laua iri ke te poia ume nei.
17 Iau e iech nge Stepanus
pe Potunatus pe Akaikus nge
te mene mullimo pe teat ke te
halaua iau nga lek ume.
18 Iau letek urana toto
nge iri ke pomange imo nge
letemo urana nge iri pule. Ke
urana nge a heto heke hana
nenge pomai.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iri mata nenga tuele
kina nge Eisia te teke reria
iechinga palaungana lange
imo. Pe Akuila pe Prisila pe
iri mata nenge te eukiraurau
nga reria pele, te teke reria
iechinga palaungana lange
imo nga Non Soke ene.
20 Pe NeHalang nena hana
mur lochloch nga lamai, te
teke reria iechinga lange imo
pule. Pe a sisa perimo nge
imo elle pe elle nga poinga
nenge ita NeHalang nena
hana mur ta popoia.
21 Iau sipok e hassia he-
lenga nei nga perik: Lek
iechinga palaungana lange
imo. Iau Paulus.
22 ✡Mele nenge mutena
taua Non Soke ero lape mene
maulinga ero toto. *Maranata*
– Ara Non Soke at.
23 E hetalaulau ke Non Soke
Iesus letena poreke ia imo.
24 Pe mutek taua imo
lochloch iange Iesus Kristus
kale tele ita ke ita elle mana.
(Ngana laka lom!)

✡ **16:15:** 1Ko 1:16 ✡ **16:19:** Ume 18:2, 18, 26 ✡ **16:22:** Kal 1:8-9; Hem 22:20

2 Korin
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus. Pe nga
NeHalang lemene ngana iua
iau ke e lohot ke iau Iesus
Kristus nena hekulkulonga.
Pe imem nai tira Timoti
nenge letena manmanna
ngana elle mana ke mange
ita, mo hekule alalaha nei ke
lange NeHalang nena mata
nge Korin pe nena hana
mur nenge tetu nga kileng
lochloch ngana nga tuele
kina nenge Akaia.
2 Mo hetalaulau ke Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus leteria porekeia imo
pe te poia letemo ke ma ke
nek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

3 ✡Ta heto heke NeHalang
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus Temene. Pe i Temere
ia nenge letena poreke ia ita
pe i NeHalang nenge hemas-
mas ia hehei pe hana nga
melmelenga mur.
4 I hemasia imem nga
emem melmelenga mur ke
pomalam mo hemasia mele
hel pule nga aria melme-
lenga mur nga hemasinga
nenge imem sipomem mo
mene nge i.
5 ✡Imem momes luluch nge
Kristus ke mo takisia ure
meena ngana pe melmelenga
mur. Ke pomalam NeHa-
lang halaua Kristus pe lape
hemaluche letemem pule.
6 Pe imem mo takisia
melmelenga nei ke halaua
imo ke a mene maulinga
ke koko. Pe nenge teke
NeHalang hemaluche lete-
mem nga nei, imo pule lape
NeHalang hemaluche letemo
pe ames ke kerkereng ke
a takisia melmelenga ke
mange imem.
7 Ke imem samem kikina
nge imo iange mo eteia nge
lape ames ke kerkereng ke a
takisia melmelenga pe lape
NeHalang hemaluche letemo
pule ke mange imem.
8 ✡Ke titik mur pe liliuk
mur, imem mo teke mo
helete metene imo ke a eteia
ure meena ngana nenge
lohotot nge imem nga kileng
nenge Eisia. Imem moura
ero totoia melmelenga nenge
lohot nge imem nei. Melme-
lenga nem meena kou sio tote
imem ke kikimem ero nge mo
takisia, pe mo naue emem
metenga ke rochroi toto.
9 Pe mo amnei ker tote nga
letemem ke mo teke emem
etue nenge mo mete ia koloi.
Pe ero, ure nenge lohot nei,
teke henonoua imem nge Ne-
Halang nge i non nge hemaul
heke mule hehei pe hana nga
metenga pe samem kikina
ngana tu mana nge i nge lape
halaua imem. Iange imem
sipomem nakumem ero toto
nge mo halau mule imem ke
motu ke mo maulul.
10-11 ✡Kokoes mo teke mo

✡ **1:3:** Rom 15:5 ✡ **1:5:** Psa 34:19 ✡ **1:8:** Ume 19:23; 1Ko 15:32 ✡ **1:10-11:** 2Ti 4:18

metmete nga ure meena
ngana nemur pe NeHalang
halaulaua imem. Pe letemem
manmanna ke pomai; Nenge
teke a hetalaulau emem ke
kokoes, lape NeHalang longe
lemo hetalaulaunga pe halau
mulmule imem. Pe hulua
lape te hele urana pe te heto
heke tote i nga ure urana
ngana nemur nenge tunge
atat nge imem.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Korin Mur Lohot Ero Mule

12 Imem mo palut laka
totoia ure lochloch ngana
nenge mo popoia nga ich
nei. Nem mene teu luluche
lemem ume nenge mo poia
lala nge imo. Nga letemem
mo eteia ke mo poia nga
poinga nge urana pe nga
poinga nge pengpeng nenge
NeHalang tunge at nge imem.
Pe mo nanasia mele nga
ich letena matana ngana
ero, NeHalang letena poreke
ngana mana halaua imem
ke mo poia poinga nenge
pomam.

13-14 ✡Nga alalaha nenge
ehas ia lala nge imo ehas ia
helenga nemur nenge a sisia
pe a eteia luna ke nek. Imo
a etei polia imem lo pe nga
hoena lape a etei ke nek toto
ol. Ke pomalam nga etue
nenge ara Non Soke Iesus
at, lape mo palut ke motal
hekeke imo pe imo a palut ke
atal hekeke imem. ✡

15 Iau letek here tote imo
nga nei, ke pomalam nga tele
ngana, e henin tele lek inga
ke e teke ela ke e lohot tala
nge imo. Nga poinga nei lape
a iech nge e lohot ke henai
nge imo.

16 ✡Iange e teke e lohot tala
nge imo ke het pe ela nge
Mesatonia, ke het pe ela ke
e lohot mule nge imo ke a
halaua iau nga lek inga nenge
lange Iutea.

17 Iau letek tuanin ngana
song hot ke pomam pe ero,
eat ke enau toto mule imo
ero. Ke nga nem a teke
iau non nenge ehul hali he-
lenga ae? Poinga nenge e
hele ke "Oe" pe e hele mule
ke "Ero," nem lape e nanas
mene lemek ngak pe iau non
nenge pomam ero.

18 NeHalang nena helenga
tu ke manmanna ke poma-
lam iau pule e hele ke man-
manna. Iau non nenge e hele
ke teke, "Oe" pe "Ero" mule
ero.

19 ✡Iange NeHalang Tuna
Iesus Kristus nenge Iau pe
Sailas pe Timoti mo haliu
hote lala nge imo, I non
nenge hele ke "Oe" pe "Ero"
mule ero. I hele ke "Oe" mana
pe nanas mene NeHalang
lemene ngana mur lochloch.

20 ✡Pe ngata ke "Oe" ke poia
NeHalang nena tomunga hel
ana helenga mur ke te lo-
hot ke manmanna. Ke ngana
laka nenge ta hele ke "Oe
Manmanna" nge Kristus pe
ta heto heke NeHalang iange
Kristus hele ke "Oe" pe nana-
sia nena helenga.

21 Pe NeHalang i sipona

✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:16:** 1Ko 16:5-6
✡ **1:19:** Ume 18:5 ✡ **1:20:** Hem 3:14

laka nenge poia imo pe imem
ke tames ke kerkereng ke
hele luluch nge Kristus. Pe
i sipona poia ita ke ta mene
tuangaola nge heongana nge
i.
22 ✡Pe pule hesio teua nena
Opepengpeng at nga letera
ke heilangia nena hana mur
imem pe helue kue nenga ure
manmanna toto ngana nenge
teke tunge at nge ita kura.
23 NeHalang eteia letek ke
iau e pallaklaka ero. I poi
ele iau ke ela nge imo nge
Korin ero, iange lape e hele
inin taua imo pe e heporeke
tote atu ngamo.
24 ✡Pe mo poia imo ke
pomanga non nenge nauele
nena hana mur nga ume
ero. Ke pomalam mo echia
imo nga letemo manmanna
ngana mur ero. Imo ames
ke kerkereng nga letemo
manmanna mur lo pe mo
teke mo ume luluch mana
nge imo ke mo poia imo ke
a iech.

2

1 ✡Ke pomalam letek tu-
anin hote lo ke e teke lemek
ero nge ela ke enau toto imo
pe e poia ure meena ngana e
ke lohot nge imo.
2 Iange nenge teke e poia
ure meena ngana ke lohot
nge imo, itei lape poia iau
ke e iech ol? Pe ngana ma
imo nenge e poia ure meena
ngana ke lohotot nge imo
nem mam lom.
3 Lek alalaha nenge ehas
tele lange imo huna koi nei.
Imo mana a poia iau ke e iech
pe lemek ero nge ela nge imo
pe a poia iau ke letek meena
mule. Iau letek manmanna
ke nga etue nenge e iech, e
eteia ke iechinga nem lohotot
nge imo pule.
4 ✡Nga etue nenge e hasasia
alalaha nem letek meena pe
letek una pe matak eina sio
ke halang, pe letemo meena
ia nem ero. E teke a eteia ke
iau mutek tau tote imo.

Letemo Porekeia Mele Nenge Poia Poinga Poreke Ngana

5 Nenge teke mele poia
mele ke letena meena, mele
nem poia poinga nem at nge
iau ero. I poia lange imo
lochloch. Pe lemek ero nge
a tuachol sakililia i.
6 Imo lochloch a ngata hel
lo ke a teke a heleia i nga nena
poinga nem, ke nem purpur
lo.
7 Pe heueu nei ol, e teke a
poia i ke pomai koi: Letemo
poreke ia i pe a poia i ke nek
iange lape letena meena sak-
ilil.
8 Pe e hele ke kerkereng
lange imo ke e teke a poia
mele nem ke eteia ke imo
mutemo taua i.
9 Pe alalaha nenge ehas
ia lange imo nem, huna
laka nenge e teke enau
urume ames ngamo, ames ke
kerkereng nga ure lochloch
ngana nenge e hetoro sue
lange imo ma ero.
10 Nenge teke o saua mele
nena poinga poreke ngana ke
lasus toto pe letem metene

✡ **1:22:** 2Ko 5:5; Epe 1:13-14 ✡ **1:24:** 1Pi 5:3 ✡ **2:1:** 1Ko 4:21 ✡ **2:4:** Ume 20:31

ero ol, iau lape e poia lange i
ke pomalam pule. Nenge teke
poinga poreke ngana e lohot,
iau lape epoi ke pomam pe
e poia nga Kristus ene ke e
halaua imo.
11 ✡Ke pomalam non
poreke ngana memeun nge
ita ero ol, iange ta etei tote
nena poinga mur lo.

Paulus Longe Titus Pingana Nge Troas

12 ✡Nga etue nenge ela ke
e lohot nga tuele tana nenge
Troas ke e haliu hote helenga
urana toto ngana nenge Kris-
tus, e naue ke pomanga Non
Soke helue kue nga ume nei
nga lamau ke ulolo.
13 ✡Pe iau letek meena
kura iange e hottaua tira
Titus ero mana. Ke pomalam
e ee lange hehei pe hana
nga lamau pe ramak lange
Mesatonia.
14 Pe e hele urana toto
lange NeHalang nge i muka
ia imem ke moi hotia Kristus
nena ume. Pe poia ume nem
inangana ehech ngana song
ke kikina toto nga kileng
lochloch ngana ke hehei pe
hana te eteia i.
15 Iange imem mo po-
manga sapiu eina inangana
ehech ngana nenge Kristus
poi tunginga ia lange Ne-
Halang. Pe inangana song
ke rongo heke iri nenge
NeHalang mene mulmule iri
pe iri nenge lape te mete pe
iri erue.
16 ✡Ke ume nenge mo poia
nei, inangana lange iri nenge
lape te mete pe iri erue nem,
ke pomanga ure nenge tunge
metenga. Pe inangana lange
iri nenge NeHalang mene
mulmule iri, ke pomanga ure
nenge tunge maulinga. Pe
itei nakuna toto nge poia ume
nenge pomai?
17 Hana halang te teke
te mene umtutuna nga
ume nenge te haliu hotote
NeHalang nena helenga, pe
imem ero. NeHalang i sipona
kulosia imem pe mo hele ke
manmanna nga matana ke
pomanga Kristus nena hana
mur toto.

3

Hekulkulonga Mur Iri Ume Ana Hana Mur Nga Tomunga Hel Heueu Ngana

1 ✡Pe imo letemo ma ke
merei? A teke mo tal heke
mulmule imem pullo kai?
Mele hel tehas ia alalaha ke
te heto hekeke hana hel. Pe
a teke mopoi ke mange iri ke
mo tunge alalaha nenge mele
hel tehas ia, ke te heto heke
imem lange imo? Eh! A teke
imo sipomo a hasia alalaha e
ke hele urume imem?
2 ✡Ero toto. Imo sipomo a
pomanga alalaha nenge mo-
has ia nga kakahomem pe
hehei pe hana te sisia pe te
eteia.
3 ✡Pe pule lemem ume
nenge mo haliu hotote he-
lenga urana toto ngana poia
imo ke a pomanga alalaha
nenge Kristus hasia. Pe hasia
nga hasinga eina ero, hasia

✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Ume 14:27; 1Ko 16:9 ✡ **2:13:** Ume 20:1 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 ✡ **3:1:** Ume 18:27; 2Ko 5:12 ✡ **3:2:** 1Ko 9:2 ✡ **3:3:** Exo 24:12; Jer 31:33; Ezk 36:26-27

laka nga NeHalang nenge
tu ke maulul Opene. Pe has
heke nga um nenge tekole
ero, has heke nga ita non
kakahora.
4 Imem letemem man-
manna ke NeHalang mene
mule imo nga ume nenge
Kristus ke ngana koi nenge
mo hele ke pomai.
5 Imem sipomem nakumem
ero toto nge mo poia ume nei,
pe emem halaunga nga ume
nenge mo popoia at mana
nge NeHalang i toro.
6 ✡Ke i sipona poia imem
ke nakumem nge imem
ume ana hana mur nga
tomunga hel heueu ngana.
Tomunga hel heueu ngana
nem poi ke manga hotonga
nenge tehas ia ero, i ure
nenge at nga Opepengpeng.
Hotonga nenge tehas ia atia
metenga pe Opepengpeng
tunge maulinga.
7 ✡Hotonga nenge atia
metenga tehas heke nga um
pe at luluch nga NeHalang
nena hemalmalinga nenge
poia Moses ramana ke
sinaala toto. Pe sinaele tote
Israel mur mataria ke te naue
ke nek ero. Pe nga hoena
hemalmalinga nem het sio
mule.
8 Pe ume nenge NeHalang
nenge tunge Opepengpeng at
nge ita, ana hemalmalinga
palaungana toto nga nenge
hotonga ana.
9 ✡Ke nenge teke ume
nenge atia metenga nge ita
ana hemalmalinga, ume
nenge poia ita ke ta pengpeng
nga NeHalang matana, ana
hemalmalinga pule. Pe i
palaungana toto.
10 I manmanna ke pomam
iange tomunga hel heueu
ngana nei ana hemalmalinga
tualeme ke palaungana toto
pe hemalmalinga nenga
tomunga hel nike ngana het
sio toto lo.
11 Ke nenge teke hotonga
nike ngana nenge het sio
nem at luluch nga hemal-
malinga, tomunga hel heueu
ngana nei ana hemalmalinga
palaungana toto, iange i lape
tu ke koko.
12 Imem letemem man-
manna toto nga ure nei ke
pomalam moi hot mallaha ke
mo haliu hote helenga urana
toto ngana.
13 ✡Imem mo poi ke mange
Moses ero. Moses ramana
sinaala pe poi hele ana
malenga iange lemene ero
nge Israel mur te naue ure
nem nge het sisio nge i.
14 Pe leteria hit mana. Ke
nga etue nei te sisia tomunga
hel nike ngana nenge Moses
pe te eteia luna ero, iange
nakuna pomanga malenga
nem poi ele leteria matana
ngana kura. Pe nenge
teke leteria manmanna nge
Kristus, lape Kristus poi sue
malenga nem pe te eteia
hotonga luna ke nek.
15 Ke nga etue nei tesis ia to-
munga hel nenge Moses pe te
eteia luna ero iange malenga
poi ele mene leteria matana
ngana.

✡ **3:6:** Jer 31:31; Ioa 6:63; 1Ko 11:25 ✡ **3:7:** Exo 34:29 ✡ **3:9:** Deu 27:26; Rom 1:17 ✡ **3:13:** Exo 34:33 ✡ **3:16:** Exo 34:34

16 ✡Pe nenge teke mele
hulia nena poinga mur pe
nanasia Non Soke, lape Non
Soke poi sue malenga nenge
poi ele letena matana ngana
nem.
17 ✡Helenga nenge "Non
Soke" nei, i heleleia Ope.
Nenge teke Non Soke Opene
tuteu nge mele, mele nem
lape tu ke poi tetele mana ol.
18 Pe ita, malenga poi ele
ramara ero. Ke pomalam ta
henonou hote Non Soke nena
hemalmalinga. Isipona hulia
ita ke ta pomange i nga nena
hemalmalinga nenge pupuo
ke papalaungana. Pe hemal-
malinga palaungana nem, at
nge Non Soke nenge i Ope.

4

1 NeHalang letena ia imem
pe tunge ume nei at nge
imem. Ke pomalam lemem
melei tana ia ume nei ero.
2 ✡Pe mohul rumemem
ia meinga ana poinga mur
nenge talkomkome pe mo
pallaka ia hehei pe hana
ero pe mo hetaua NeHalang
nena helenga unne e ero.
Mo haliu hot pengpeng ia
NeHalang nena helenga.
Pomalam hehei pe hana te
amnei teu nga leteria nga
lemem poinga pe te eteia ke
imem hana nenge pomai nga
NeHalang matana.
3 Imem mo haliu hote he-
lenga urana toto ngana lange
hehei pe hana lochloch, pe
iri nenge lape te erue, iri
mana te mene hote helenga
nei luna ero.
4 ✡Iange non poreke ngana
nenge nauele ich nei, hepirit
ele tote iri nenge leteria
manmanna ero, leteria
matana ngana mur lo. Ke
pomalam te naue lemenge
nenga hemalmalinga nge
Kristus nenge lohot nga
helenga urana toto ngana
nei ero. Kristus i non nenge
henonou hot pengpeng ia
NeHalang nakuna.
5 Imem mo haliu hote
imem sipomem lemem he-
lenga ero. Mo haliu ke mo
teke Iesus Kristus i Non Soke
pe nena hana mur imem, pe
moat ke mo halau mene imo.
6 ✡Iange NeHalang hele
nge nike ke teke, "Lemenge
lape lohot nga kileng au
ngana!" Ke NeHalang nem, i
koi nenge poia nena lemenge
ke tua nga letemem pe tunge
lete matana ngana nge imem
nga nena hemalmalinga,
nenge tualeme hot nga
Kristus ramana.
7 ✡Imem mo mene teua ure
urana ngana nge NeHalang
ke tuteu nge imem. Pe
mo poike pomalaka nga
tuninga nenge tepip hote nga
melete. Ke nei henonou hot
pengpeng ia ke kerkerenga
palaungana nem at nge
imem ero, at mana nge
Nehalang.
8 ✡Kokoes ure meena
ngana halang te lohotot nge
imem pe te hekou sio tote
imem ero. Etue hel letemem
lilil pe letemem matana

✡ **3:17:** Ioa 8:36; Rom 8:2 ✡ **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 ✡ **4:4:** Epe 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **4:6:** Gen 1:3; Isa 9:2; 2Ko 3:18 ✡ **4:7:** 2Ko 5:1 ✡ **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5

ke nek mulmule nga motu
ngamem.
9 Lemem ngarang mur
tepoi porekreke imem pe
NeHalang nausio mene
imem ero. Tepal poreke
totote imem pe momes haka
mulmule.
10 ✡Kokoes mo takis rerere
Iesus mete ngana nga
singimem, pomalam lape
hehei pe hana te naue Iesus
maulngana pule nge tu nga
singimem.
11 ✡Imem motu ke mo
maulul kura pe hana te teke
te hunune imem iange mo
rahite Iesus nena ume. Pe
singimem i ure nenge lape
mete pe het sapele pe tu ke
koko ero. Pe hehei pe hana
lape te naue ke Iesus tu ke
maulul kura nga singimem
nei.
12 Ke imem mo angala
manmana metenga nga ume
nenge lape tunge maulinga
ke koko lange imo.
13 ✡NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, “E hele, iange letek
manmanna.” Pe imem pule
mopoi ke pomalam. Mo hele
iange letemem manmanna.
14 ✡Pe mo eteia ke NeHa-
lang hemaul heke Non Soke
Iesus nga metenga pe lape
hemaul heke imem luluch
nge Iesus. Pe lape mene
imem luluch nge imo ke la
tatu luluch nge i.
15 Ure lochloch ngana
nei lohot nge imem ke
halaua imo. Pe hehei pe
hana lochloch ngana nenge
NeHalang letena ia iri ke
mene mulmule iri, lape te
heto heke NeHalang nena
hemalmalinga ke elela toto.
16 ✡Ke pomalam mo rahite
ume nei ke kerkereng. Nga
singimem nge hot mo tuauna
pe mo kerkereng ero ol pe
opemem nenge tuteu nge
imem lohot ke heueu ngana
mulmule nga etue lochloch.
17 ✡Pe ure meena ngana
mur nenge te lohotot nge
imem nem, i ure kinkino
mana pe lape tetu ke mala
ero. Pe iri lape te halaua
imem ke mo mene hemalma-
linga nenge lape tu ke koko.
Pe hemalmalinga nem i ure
nenge palaungana toto nga
ure meena ngana nemur.
18 ✡Ke imem letemem tu
mana kou nga ure nenge mo
kolkol ia kura pe letemem
tunga ure nenge mo esesia
nei ero. Iange ure nenge mo
esesia nei tu ke etue choro
mana pe ure nenge mo kolkol
ia neu lape tu ke koko.

5

Ta Nanasia NeHalang Lemene Ngana Nga Singira

1 ✡Imem mo eteia ke
singimem nei pomalaka
nga pelpele nenge mo tuteu
mana ia nga ich nei, iange
i lape lapusa sio. Ke nga
etue nenge mo mete lape
NeHalang tunge lemem pele
e nga nena kileng. Pele
nem, ita non ta umeia ero.
NeHalang i sipona umeia pe
ana pele lape tu ke koko.

✡ **4:10:** 1Ko 15:31 ✡ **4:11:** Rom 8:36 ✡ **4:13:** Psa 116:10 ✡ **4:14:** 1Ko 6:14
✡ **4:16:** Epe 3:16 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18 ✡ **4:18:** Kol 1:16 ✡ **5:1:** 2Ko 4:7

2 ✡Heueu nei mo heperir
hulu mana ia singimem
nenge manga pelpele nenge
motu teu ia nei, pe mo teke
moteu heke lemem pele toto
ngana nenga tapa ol.
3 Iange nenge teke mo
mete, opemem teu heke
sapele singimem heueu
ngana nem pe motu char-
chara nga mana ero.
4 Nga etue nenge motu
teu nga singimem nei kura,
ure meena ngana lohot pe
mo heperirir ia pe mo hile
ero. Mo teke moteu heke
tele lemem pele nenga tapa,
pomalam lape singimem
pesa ngana nei kerkereng pe
tu ke maulul mule.
5 NeHalang i sipona poia
ure nei ke lohot nge imem
ke pomai pe tunge Opepeng-
peng at nge imem ke helue
kue nenga ure manmanna
toto ngana nenge teke tunge
atat nge imem.
6 ✡Ke pomalam mo mataua
ute pele ero. Mo eteia ke
nga etue nenge motu teu nga
singimem nei kura, motu
kangkanga nge Non Soke.
7 Pe motu ke mo nanas
mene letemem manmanna
ngana nga ure nenge mo
kolkolia pe mo nanasia ure
nenge mo esesia nei ero.
8 ✡Ke pomalam e hele ke
e teke mo mataua ute pele
ero. Mo teke mo lohot nga
singimem nei pe mola nga
lemem kileng nge Non Soke.
9 ✡Kokoes mo teke mo
heiech ia NeHalang nga
poinga nemur nenge mutena
tautaua iri. Nga etue nenge
motu nga lamai pe pule nga
etue nenge motu luluch nge I
nga lemem kileng huna.
10 ✡Iange nga hoena lape ita
lochloch tames nga Kristus
nena arenga tapuna ngana
matana, ke amnei urume
rera poinga mur nenge tatu
teu nga singira nei kura pe ta
popoia. Pe ita elle pe elle lape
ta mene uru ke pupure rera
poinga mur, rera poinga mur
nenge urana ma poreke.

Tatu Ke Elle Mule Luluch Nge NeHalang

11 Imem mo matau ala toto
emem nge Non Soke nga
nem, ke pomalam mo teke
mopoi heke hehei pe hana
leteria ke leteria manmanna
nga helenga urana toto
ngana. NeHalang etei tote
imem ke nek toto pe e eteia
ke imo pule nga letemo toto a
eteia imem ke nek toto.
12 Imo a teke lape motal
hekeke imem pullo koi, pe i
ero. Mo teke mo poia imo
ke letemo urana nge imem.
Pomalam lape a tuacholia iri
nenge pomai reria helenga
mur: Iri nenge te naue hana
singiria nge hot nge nakuria
urana pe te palut laka mana
ia, pe hana nemur leteria nge
teu pe reria poinga mur te
palut laka ia ero.
13 Nenge teke mo hele rara
pulut mana ke pomanga
hauaua mur, nem NeHalang
nena ia ke nau teu lala ia.
Pe nenge teke mo helele nga
letemem matana ngamem,

✡ **5:2:** Rom 8:23 ✡ **5:6:** Hip 11:13-16 ✡ **5:8:** Pil 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1
✡ **5:10:** Ecc 12:14

nem lemo ia ke halaulaua
imo ol.
14 Imem Kristus mutena
ngana nauala tote imem
iange mo eteia ke non elle
mana mene ita lochloch
murra ke mete. Ke pomalam
ita lochloch ta mete pule.
15 ✡I mene ita lochloch
murra ke mete, pomalam
ita nenge ta maulul kura
tatu pulut mana nga lemera
ngara ero. Ta heiech ia I
nga tatu ngara iange I mene
murra ke mete ke mene mule
ita pe maul haka mule lo.
16 Ke pomalam talun heueu
nei ke la ol, mo nanasia
poinga nenga ich nei ke mo
amnei urume mele nena
poinga ero. Iange nge nike
mo nanasia poinga nemur
nga ich ke mo heilang ia
Kristus, pe heueu nei mopoi
mule ero ol.
17 ✡Iange mele nenge
letena manmanna nge Kris-
tus lohot ke i non pe hei
heueu ngana ia mule. Poinga
nike ngana het sio lo pe ure
lochloch ngana te lohot ke
heueu ngaria mule!
18 ✡NeHalang poia ure
lochloch ngana nei ke lohot
ke pomai. Pomalam poia
ita ke itaul talele polong nga
ume nenge Kristus poia. Pe
tunge ume nenge teke ta hele
lange hehei pe hana ke itaul
NeHalang talele polong.
19 ✡Imem mo haliu ke mo
teke, NeHalang lele polong
luluch nge hehei pe hana
lochloch nga ich ke tetu ke
elle lo nga ume nenge Kristus
poia. Pe letena metene mule
reria poinga poreke ngana
mur ero ol, pe tunge emem
ume nenge mo haliu hote po-
long ana lelenga nem.
20 Ke pomalam imem mo
mene Kristus hanna ke mo
haliu hote nena helenga. Pe
i nakuna pomanga NeHalang
i sipona haliu hotot nga hal-
imem ke iuiua hehei pe hana.
Mo haliu hote Kristus nena
helenga pe mo hele lange imo
ke mo teke, “Imo ul NeHalang
ke a lele tele polong.”
21 ✡Kristus i non nenge
poia poinga poreke ngana
e ero toto. Pe NeHalang
ulo heke rera poinga poreke
ngana mur lochloch lange
i ke takisia. Pe nga nena
kerkerenga lape poia ita ke
ta lohot ke ita NeHalang nena
hana mur nge pengpeng.

6

*Hekulkulonga Mur Te Am-
neia Ure Meena Ngana*

1 Imem mo ume luluch
nge NeHalang pe mo hele
ke kerkereng toto lange imo
ke mo teke, a hesil sio mene
NeHalang letena poreke
ngana nenge a mene nem
ero.
2 ✡Iange NeHalang hele ke
teke,
“Nga etue nenge e talue,
e longe lemo heta-
laulaunga.
Nga etue nenge e mene mule
imo nem,
e halau tote imo.”
A longo ke nek! Etue nei i
etue nenge NeHalang talue

✡ **5:15:** Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1; Kal 6:15 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:23-25 ✡ **5:21:** Hip 4:15 ✡ **6:2:** Isa 49:8

ke teke halaua hehei pe hana
pe mene mule iri ana etue koi
heueu nei lo.
3 Imem mo nanasia poinga
nenge helosio ia mele letena
manmanna ngana ero, iange
lememem ero nge mele hel te
hele poreke emem ume.
4 Pe mopoi ke mai koi;
Mo henonou hote ke imem
NeHalang nena hana mur
nenge mo umume nge i nga
ure lochloch ngana nenge
mo popoia. Pe mo mes ke
kerkereng ke mo takisia ure
meena ngana mur nenge
tepoi porekreke imem pe
nenge te tunge melmelenga
atat nge imem.
5 ✡Tepal ule imem pe tetal
teua imem nga tuele au
ngana, te molmol taua imem
ke te palia imem pe te poia
imem ke mo ume sakilil pe
mo mamani ke nek ero pe mo
ngau ero.
6 ✡Mo hetei hote ke imem
NeHalang nena hana mur
nenge mo umume nge i
nga nenge mo nanas mene
poinga nge pengpeng, pe
mo etei tote NeHalang nena
helenga pe letemem inin
ke ueiuei ero pe mo urana
lange hehei pe hana. Pe
Opepengpeng halaulaua
imem ke popoia ume nem
pe pule mutemem tau totote
hehei pe hana.
7 Pe mo hele hote helenga
nge manmanna nga NeHa-
lang nena kerkerenga. Pe
mo nanasia poinga nge peng-
peng, pe mo rahite ke po-
manga lemem kaleu pe io.
8 Mele hel te heto hekeke
imem pe hel tetal sio totote
imem. Hel te heleia ure
urana ngana mur nge imem
pe hel te hele porekreke
imem. Hel te teke mo pal-
laklaka pe imem mo heleia
helenga nge manmanna.
9 ✡Hel te teke te eteia imem
ero pe hulua halang te eteia
imem. Hel te hele ke te teke,
“Te metmete lo laka!” Pe ero,
heueu nei mo ii kura. Te ele
koua ure meena ngana at nge
imem pe mo mete hot ia ero.
10 Te poia imem ke lete-
mem meena ke halang pe mo
iech manmana. Lemem ure
halang ero pe mo tunge ure
nenge ele haka toto nga ure
nemur nga ich lange hehei pe
hana ke te rahit tote. Lemem
ute pele ero pe NeHalang
lape tunge lemem kura.
11 Imo Korin nemur, imem
titimem mur pe liliumem
mur laka imo. Pe mo hele hot
ke mallaha toto lange imo pe
mo talkome ute e nge imo ero
toto. Mo tung tote letemem
lange imo ke mutemem taua
imo.
12 Ke imo amo lete tu nge
imem kura pe imem emem
lete tu nge imo ero ol.
13 ✡E hele lange imo ke po-
manga tutuk mur imo ke e
teke ta poia rera poinga mur
ke te palala helel. A tung
tote letemo pe mutemo taua
imem ke pomange imem nge
mutemem taua imo.

A Kangkanga Toto Hana Nenge Leteria Manmanna Ero Aria

✡ **6:5:** 2Ko 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Ti 4:12 ✡ **6:9:** 2Ko 4:10 ✡ **6:13:** 1Ko 4:14

14 ✡Imo letemo manmanna
pe hana hel leteria man-
manna ero, ke pomalam a
kangkanga toto aria. Ita ta
eteia ke ure nenge urana,
tatal luluche nga ure nenge
poreke ero. Pe pule lemenge
pe kileng au ngana tetu ke
elle ero.
15 Ke Kristus pe non poreke
ngana te poi ke pomalam
pule. Iri nai tetu ke elle ero.
Iange non nenge letena man-
manna pe non nenge letena
manmanna ero, iri nai leteria
tuanin ngana mur pe reria
poinga mur song hot ke elle
ero.
16 ✡Eh! A teke ta helu-
luch tele NeHalang nena pele
langa aetapuna nena pele?
Ero toto, iange ita NeHalang
nenge tuke maulul nena pele
mur koi ita. Pe NeHalang
heleia ke ulolo ke teke, "Lape
etu luluch nge iri pe ei luluch
nge iri. Iange iau lek hana
mur ia iri pe iri aria Soke iau."
17 ✡Pe Non Soke hele pule
ke teke,
"A ua hot ke a kangkanga toto
hana nemur aria.
Pe a rataua ure nenge
muna ulu ero toto.
Pomalam lape emene imo."
18 ✡Ke Non Soke nenge kik-
ina toto hele ke teke,
"Imo Tememo iau pe iau tu-
tuk mur imo.
Imo tatamanna pe
heheina lochloch."

7

1 Ke titik mur pe liliuk mur,
NeHalang tunge helenga
manmanna ngana nemur
at nge ita lo. Pomalam ta
helemlem heke tote ita pe ta
hile tote ure nemur nenge
poia singira pe opere ke
muna ulu. Ta hile tote pe tatal
sue ita pe tatu ke ta pengpeng
toto ke pomange NeHalang.

Paulus Letena Iech Toto

2 A tung tote letemo at nge
imem. Imem mo poia poinga
poreke ngana e lange mele
ero, pe mo heporeke mele
letena manmanna ngana ero
pe moua toto ia mele nena
ure ero.
3 Pe e poia helenga nei ke e
teke e heporeke letemo ia ero
koi. Iange e hele lange imo
lo ke e teke: Imem mutemem
tau tote imo pe mo teke motu
ke elle luluch nge imo pe mo
mete luluch nge imo.
4 E amneia ke e teke e hele
pengpeng lange imo. Iau e
iech toto pe e heto heke tote
imo. Imem mo takisia ure
meena ngana halang pe letek
lange imo pe iechinga song ke
elela toto nga singik.
5 ✡Nge nike mo lohot nga
tuele kina nenge Mesatonia
pe mo are ke nek ero iange
ure meena ngana halang te
lohot nge imem. Mo hunel
luluch nge hehei pe hana hel
nga lamau pe mataunga tu
nga letemem.
6 Pe NeHalang hemaluche
hehei pe hana leteria pe
hemaluche letemem ke ma
ke nek pule nga nenge
kulosia Titus ke at nge imem.
7 Pe letemem ma ke nek
nga nem mana ero, letemem

✡ **6:14:** Epe 5:11 ✡ **6:16:** Lev 26:12; 1Ko 3:16 ✡ **6:17:** Isa 52:11; Hem 18:4
✡ **6:18:** 2Sa 7:14; Jer 31:9 ✡ **7:5:** 2Ko 2:13

ma ke nek pule nga poinga
nenge a poia lange i. Ana non
nana at nge imem ke teke:
Imo letemo ia lemo poinga
nenge a poia pe a teke letemo
elle luluch mule nge iau pe
nga nenge singimo ele iau. E
longe nem pe e iech toto.

8 ✡Nenge teke alalaha
nenge ehas ia nei heporeke
letemo, iau letek porekeia
imo ero. Nga tele ngana letek
porekeia imo iange alalaha
nem heporeke letemo pe
letemo meena nga etue choro
ngana mana.

9 Pe heueu nei iau e iech
pe e iech ele imo nge e poia
letemo ke meena ero. Nem
ero. E iech iange letemo
meena ngana nem poia imo
ke a hulia lemo poinga mur.
Ure meena ngana nem lohot
nge imo pe NeHalang tunge
lete matana ngana nem lange
imo. Ke pomalam mo hep-
oreke imo nga ute e ero.

10 ✡Lete poreke ngana
nenge lohot nga NeHalang
lemene ngana poia hehei pe
hana ke te hulia reria poinga
mur ke te mene maulinga.
Nenge teke mele hulia letena
nga nena poinga poreke
ngana, letena meena ia ero.
Pe lete poreke ngana nenge
lohot mana nga ich, at ia
metenga.

11 Imo letemo meena pe
letemo meena ngana nem
lohot nga NeHalang lemene
ngana. Anau nga ure ne-
mur nenge NeHalang poi
hote. NeHalang poia letemo
meena ngana nem ke; Kik
heke letemo ke a hepengia
helenga nem, pe poia imo
ke a hemallaha hote ames
ngamo nga ure nem, pe poia
imo ke a naue poinga nem
ke i ure palaungana ia pe
poia imo ke apal nakumo
ia pe poia imo ke letemo
inin pe a matau pe poia imo
ke a teke ela toto nge imo
pe poia imo ke a lohot nga
kue urana ngana nenge a
tunge tuangachol lange mele
nenge poia poinga nem. Nga
ure lochloch ngana nemur
a hemallaha hote imo ke
letemo urana mana nike.

12 Pe mele nenge poia
poinga nem pe non nenge
mele nem poi poreke i, tepoi
heke letek ke ehas ia alalaha
nei ero. E hasia alalaha
nei, iange e teke a naue
ke mallaha nga NeHalang
matana ke imo a tung tote
imo ke a nanasia lemem
helenga mur.

13 Nenge nei mana poia
letemem ke ma ke nek. Pe
apoi ke pomam at nge imem
mana ero. Mo iech toto
pule nga lemo poinga nenge a
poia lange Titus. Titus letena
iech toto iange imo lochloch a
poia i ke pomam.

14 Imo a poia iau ke letek
meena ero pe e palut laka pe
e heto heke imo lange Titus
ke elela. Imem mo hele hote
helenga manmanna ngana
lange imo pe a henonou hote
ke lemem palutinga nenge
mo poia lange Titus lohot ke
manmanna.

15 Titus letena metene mule
imo nge samo loiloi pe a tal-

✡ **7:8:** 2Ko 2:4 ✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hip 12:16-17

sio mene imo pe a longia i
pe a longo taua nena helenga
mur. Nenge nem poia i ke
mutena tau tote imo ol.
16 Pe iau e iech toto pe letek
manmanna nge imo nge lape
a nanasia poinga nge peng-
peng nga ure lochloch.

8

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Ke titik mur pe liliuk
mur, mo teke a eteia NeHa-
lang letena poreke ngana
nenge hesue lange nena
mata mur nge Mesatonia.
2 Iri reria ure halang ero
pe ure meena ngana halang
te lohotot ke te totoia iri.
Pe iechinga palaungana
lalalaua iri pe te tung peria
ke halang.
3 E hele lange imo peng-
peng, iri te tung ke halang
lo pe ero iri siporia te tung
ke ele haka toto nga lemeria
ngaria.
4 Pe te onteiteia imem ke te
teke mo longele iri ke teume
luluch nge hana hel pule ke te
tango rara umtutuna nenge
halaua NeHalang nena hana
mur.
5 Iri te tung tele iri lange
Non Soke ke het pe te tunge
iri at nge imem pule, pe mo
teke lape tepoi ke pomau ero.
Ke reria ume lape te poia
ke te nanas mene NeHalang
lemene ngana.
6 Ke pomalam mo hele ke
kerkereng toto lange Titus ke
halaua imo ke a heule ha-
launga ana ume nem iange i
sipona talune.
7 ✡Imo a urana nga ure
lochloch, nga letemo man-
manna ngana pe nga hali-
unga pe nga letemo matana
ngana pe nga nenge letemo
hakaka ke a halaulau, pe nga
mutenga ana poinga nenge
mo hetoro sue lange imo. Ke
pomalam aume ke kerkereng
pule nga halaunga ana ume
nei.
8 Iau e echia imo nga he-
lenga nei ero. E esia Mesato-
nia nemur reria poinga nge
te tung peria pe te halaua
NeHalang nena hana mur pe
iau e teke enau urume lemo
ume. Mutemo tau tote NeHa-
lang nena hana mur pule ke
mange iri ma ero?
9 ✡Imo a eteia mutenga
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus lo. I nena ure halang
pe hile lochloche ure nemur
pe lohot ke pomanga none
nge nena ure ero, iange teke
halaua ita. Ke nga poinga
nenge lohot ke nena ure ero,
imo lape a mene ure nge
halang toto nge NeHalang.
10 Iau letek tuanin ngana
nga ure nei song ke mai koi:
Imo a talun tele ume nei nga
hesinga nenge la neu lo pe
imo tala nge a tung perimo ke
a halau. Pe imo lememo toto
ke a poia poinga nem.
11 Pe umtutuna hia nenge a
teke a tunge, e teke a tunge
ke a heule ume nem ol. Ke
pomalam lemo ume nenge a

✡ **8:1:** Rom 15:26; 2Ko 9:1-2 ✡ **8:7:** 1Ko 16:1-2 ✡ **8:9:** Mat 8:20; Pil 2:6-7
✡ **8:12:** Mak 12:43-44

teke a poia nganangana lohot
ke manmanna.
12 ✡Nenge teke letemo haka
ke a tung perimo ke a halau,
NeHalang lape letena urana
nge imo nga poinga nem.
I nau mana nga lemo ure
nenge a tunge. Pe ure nenge
tu nge imo ero, I letena ia ero.
13 Imem lememem ero nge
mo tunge ure meena ngana
ke la mana nge imo pe hana
hel tetu ke tepoi tetele mana.
Mo teke mo poia ure ke palala
helel.
14 Nga etue nei imo lemo
ure halang ke urana nge a ha-
laua iri nenge reria ure ero.
Pe nga etue nenge iri reria
ure halang, lape te halaua
imo nenge lemo ure ero. Ke
ure palala helel.
15 ✡Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “I nenge
loloch ke halang nena ha-
lang sakilil ero. Pe i nenge
loloch ke halang ero nena
unne sune toto ero.”

Titus Pe Hana Nai Te Lange Korin

16 E hele urana toto lange
NeHalang nge poi heke Titus
letena ke letena tau tote imo
ke pomange imem.
17 Ana non ngata nga ure
nenge mo onteia i ke mo teke
poia. Pe nga i sipona letena
tuanin ngana teke la toto ke
halaua imo.
18 Pe lape mo kulosia tira
e ke la luluch nge i. Tira
nem pingana iuiu nga ume
nenge haliu hotote helenga
urana toto ngana nga mata
mur lochloch.
19 Pe pule tira nei, iri mata
mur te henonou hote i ke
koko nge imem, ke halaua
imem nga ume nenge mo
hottautau umtutuna nenge
tunginga ana. Pe mo poia
ume nei ke hehei pe hana te
heto heke Non Soke. Pe pule
mo teke mo henonou hot tote
letemem nenge mo teke mo
halau.
20 Pe mo nauele tunginga
palaungana nei ke nek toto
iange lememem ero nge mele
hele poreke imem nga poinga
poreke ngana e.
21 Imem mo totoi toto ke
mo poia poinga nenge urana
nga Non Soke matana pe nga
hehei pe hana nga ich nei
mataria pule.
22 Pe pule lape mo kulosia
tira e pule ke la luluch nge iri
nai. Tira nei mo totoi emule
esia i lo, pe kokoes tatalo alala
ke teke halaulaua hehei pe
hana. Pe i teke koko nge iri
nai nei ke halaua imo iange
letena here imo nge a poia
ume nem.
23 Titus, iau neingak ia
nenge imem nai mo umume
ke mo halaulaua imo. Pe
titira mur nai nei, te mene
iri mata nemur nga lamai
muria. Pe lape hehei pe hana
te heto heke Kristus ene nga
ume nenge te poia.
24 ✡Ke pomalam a heneue
iri nga poinga nenge mutemo
tau tote iri ke iri mata mur
lochloch te naue. Pe te eteia
ke imem motal heke tote imo
iange imo hana nenge po-
mam.

✡ **8:15:** Exo 16:18 ✡ **8:24:** 2Ko 7:13-14

9

Ta Nanasia NeHalang Nena Poinga Nenge Tungtung

1 ✡Pe lemek ero nge e hele teu la sakilil nga tunginga nenge lange NeHalang nena hana mur ol,

2 iange e eteia ke imo mutemo toto nge a teke a halaua iri. Ke pomalam e palut laka toto lala nge hehei pe hana nge Mesatonia nga poinga nei pe e hele lala nge iri ke e teke, "Korin mur nga tuele kina nenge Akaia, te talune ume nenge te tango rara reria halaunga ana umtutuna nga hesinga nenge la neu lo." Pe helenga nem poi heke iri halang leteria ke iri pule te tung peria.

3 Pe e kulosia titira nemur lange imo iange lemek ke e teke lemem palutinga nge imo nem nganangana lohot ke manmanna pe mo palut sio mana ero. Pe e teke a tatalo ele tunginga nemur ke pomanga e hele ngakia.

4 Iange nenge teke a tatalo ele ero pe mele hel nge Mesatonia te koko nge iau pe te naue ke pomam, lape emei tote iau pe imo lape a meia imo pule.

5 Ke pomalam e teke urana nge e toto hita lange titira nemur ke iri muka lange imo ke te tatalo ele umtutuna nemur nenge a heleleia. Ke nga etue nenge eat, umtutuna nem ma ke tatalo ala ke ulolo. Imo anau taole ia umtutuna tung ngana nenge pomam nge mele hel ero, a tunge nga letemo toto nenge a teke a halau.

6 ✡Letemo metene nei: Mele hel nenge tetua ke ngaunga alona unne sue mana lape te lulu hot ke ngaunga unne sune mana. Pe mele hel nenge te tua ke halang lape te lulu hot ke ngaunga halang toto.

7 Imo elle pe elle letemo matana ke nek nga umtutuna hia nenge lape a tunge. Pomalam lape letemo mule ia ero pe a amneia ke manga mele pele echia imo ke a tunge umtutuna nem ero. Iange NeHalang mutena taua laka mele nenge tunge ure pe iech mana.

8 Pe NeHalang lape tunge petanga nge lele hot ke manga ech lange imo pe lape lemo ute pele nge alpapa taua imo ero. Lemo ure lochloch ngana lape mataria purpur pe hel pule nenge lape te halau ke tepoi hote ume urana ngana mur.

9 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"I tung penna ke halaua iri
lochloch ngana nenge
reria ure ero,
pe nena poinga nenge
tungtung nem lape tu
ke koko."

10 ✡NeHalang i non nenge tunge ngaunga tutuna lange non nenge umume nga ume pe tunge loi ke ngaunga ia. Pe i lape tung ke ngaunga tutuna halang lange imo ke atue ke haka ke nganangana halang toto. Nem pomanga poia imo

✡ **9:1:** 2Ko 8:1-7 ✡ **9:6:** Pro 11:24-25 ✡ **9:9:** Psa 112:9 ✡ **9:10:** Isa 55:10

ke lemo ure halang pe lape a
tung perimo ke a halaua iri
nenge reria urelu ero.
11 ✡Ke NeHalang lape poia
imo ke lemo urelu halang
nga kue lochloch pe lape a
heronge lala nge iri hel pule.
Pe nenge teke mo mene lemo
tunginga nem ke mo laia, hu-
lua halang lape te hele urana
toto lange NeHalang.
12 Ume nenge pomai hul
hot ngana nenge halau mene
NeHalang nena hana mur
ero. Hul hot ngana nenge
te heto hakaka NeHalang ia
pule.
13 Imo a tung perimo ke
a halaua iri nemur pe iri
hel pule. Pe nem henonou
hot pengpeng ia letemo man-
manna ngana iange a nana-
sia helenga urana toto ngana
nenge Kristus pe a haliu ho-
tote. Pe hulua halang lape
te heto heke NeHalang nga
nem.
14 Pe lape te hetalaulau
amo ke NeHalang pete tote
imo nga ure mur iange
muteria tau tote imo nga Ne-
Halang letena urana ngana
nenge tunge lange imo.
15 Ta hele urana toto
lange NeHalang nga nena
tunginga palaungana nem,
nge nakuna urana toto nga ta
hele ngaria ia.

10

Paulus Hele Ala Ana Nga Nena Ume Nge Kristus

1 ✡Iau Paulus, pe e teke e
poia nga urana ngana ke etal
sue iau ke pomange Kristus
pe e hele ke kerkereng toto
lange imo. Iange amo hel nge
imo te teke nga etue nenge
etu luluch nge imo, e matau-
tau ke e talkome manmana
pe nga etue nenge etu nga tau
e hele ke halik tamaha lange
imo.
2 ✡Pe pule te hele ke te
teke motu ngamem pomange
hana nenga ich nei kura. Pe
nga etue nenge ela nge imo,
lemek ero nge a echia iau pe
a poia iau ke e hele ke ha-
lik tamaha lange imo. Iau
e eteia ke lape e hele ke ha-
lik tamaha lange iri nenge te
tutue iau nga helenga.
3 I manmanna ke imem
motu nga ich nei kura pe
palinga hel nenge mo poia ke
mo teke mo hekou sue non
poreke ngana, elle mana ke
pomanga iri nenga ich nei re-
ria ero.
4 ✡Pe lemem palinga hel
ana ure mur, altoto nga ich
nei nena palinga hel ana
ure mur. Imem lemem
palinga hel ana ure mur laka,
NeHalang nena kerkerenga
nenge poia imem ke mohel
parai sue non poreke ngana
nena pakpak mur nenge tu
ke sik teu toto ia. Ngana
laka nga nenge pallaklaka
ia ita pe rahit tote ita ke ta
nananas mene lemene ngana
nga poinga poreke ngana
mur.
5 Pe NeHalang nena kerk-
erenga nem, poia imem ke
mo hemakuke hehei pe hana
leteria nga reria hunelinga.

✡ **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15 ✡ **10:1:** 1Ko 2:3 ✡ **10:2:** 1Ko 4:21 ✡ **10:4:** Epe 6:13-17

Pe poia imem ke mo hekou
sue ure nemur nenge pan-
rur helele hehei pe hana lete-
ria matana ngana ke te eteia
NeHalang ero. Pe hehei pe
hana nenge reria matana lu-
luch nge NeHalang, mo hulia
leteria ke te nanasia Kristus.
6 Pe nga etue nenge a
longo tau mule Kristus ke
het lape mo talun sapele ke
mo tung hote tuangachol
poreke ngana lange iri nenge
te longo olole kura.

7 Anau teu la toto nga ure
manmanna ngana pe anau
mana nga ure singina nge hot
ero. Nenge teke mele hele hot
tote letena ke teke i Kristus
nena non toto, letena tuanin
la mule nge i ke nek pe lape
eteia ke Kristus nena hana
mur imem pule ke pomange
i.
8 ✡Iau e palut laka sakilil ia
kerkerenga nenge Non Soke
tunge at nge imem pe e meia
iau nga poinga nei ero. Iange
tunge kerkerenga nem at nge
imem ke mo heporeke imo ia
ero, tunge at nge imem ke mo
hekerkereng ia imo.

9 Pe lemek ero nge letemo
tuanin ke a teke e he matau-
taua imo nga lek alalaha mur
nenge ehas ia lala nge imo.

10 Mele hel te heleia iau ke
te teke, “Paulus nena helenga
nga nena alalaha mur, tang
ke meena pe hele ke kerk-
ereng toto. Pe nga etue nenge
tu luluch nge ita, kikina ero
pe nena helenga polpolenga
mana.”
11 Mele nenge poi ke mam,
urana nge eteia nei ke nek.
Imem motu ke kangkanga
nge imo ke pomalam mohas
ia alalaha ke lange imo. Pe
nga etue nenge motu luluch
nge imo, lape mo nanasia ure
nenge mohas ia nga lemem
alalaha nem pule.

12 Imem lememem ero nge
momes hot ke mo hepurpure
imem la luluch nge iri nenge
tetal haka totote iri. Iri sipo-
ria te olou heke mene poinga
nenge te amnei urume lala
nga iri siporia reria poinga
mur. Nenge nei henonou hot
pengpengia ke iri te eteia ute
pele ero.
13 ✡Pe imem, ure hel lau
lai ngana nenge tetu teu nga
emem ume ero, mo palut laka
rara ia ero. Mo palut laka
mana nga ume nenge NeHa-
lang tunge at nge imem ke mo
poia, ke emem ume nenge mo
poia lange imo, mo palut laka
ia pule.
14 Pe nem mo palut laka
sakilil ero iange NeHalang
nena ume nenge tunge at nge
imem hetala ngana nge imo.
Ke pomalam mo laia Kris-
tus nena helenga urana toto
ngana nge imo pe mo lohot la
hali ero ol.
15 Ke mo palut laka nga
ume nenge NeHalang tunge
at nge imem kela het nga
hetala ngana nenge talue, pe
mopoi ke mange hana hel
ero. Imo letemo manmanna
ngana pupuo lo pe nga lete-
mem, mo teke letemo ma-
manna ngana nem lape poia
emem ume nenge mo poia
lange imo ke puo ke palaun-

✡ **10:8:** 2Ko 13:10 ✡ **10:13:** Rom 12:3

gana toto.
16 Ke pomalam lape mo
haliu hote helenga urana toto
ngana nga tuele kina hel pule
nge hot. Pe lemek ero nge
e tamu tote ume nei het-
ala ngana nenge NeHalang
talue iange lape mo palut
laka mana ia imem nga nena
ume nenge poia ke lohot nga
kileng e ke ulolo.
17 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Mele
nenge teke palut laka, palut
laka ia ume nenge Non Soke
poia.”
18 ✡Mele hel nenge iri sipo-
ria te heto hekeke iri, NeHa-
lang lape hile hote iri. Pe iri
nenge NeHalang heto hekeke
iri, iri mana lape tela nge Ne-
Halang.

11

*Paulus Pe Iri Nenge Te Pal-
laka Ke Iri Hekulkulonga*

1 Iau mutek ke e teke a lon-
gele iau ke e poia helenga
talero ngana e ke pomanga a
popoia nem lo.
2 ✡Iau letek ia imo ke ha-
lang ke pomange NeHalang
nge letena tau tote imo. Imo
apoi ke mange hei malolong
ngana e nenge lei ero kura
pe e teke e heleia imo lange
Kristus i toro ke emo ia.
3 ✡Iau e matau iange lape
mele hel te heporeke letemo
ke a hile lemo inga nenge a
nanasia Kristus pe a saleke
nga kue e nge altoto ke
pomange he Eua nge ilimo
nenge etei toto nga poinga
nenge pallaklaka, paut leke
mene i nge nike.
4 ✡Iange imo a iech mana
nge a longele hana nenge te
pallaklaka halali ke te haliu
hote helenga hel nge altoto
nge Iesus, lala nge imo pe
a longo taua iri ke ueiuei
mana. Pe imem mo haliu
hote helenga nenge pomam
lange imo ero. Pe ope pe
helenga urana toto ngana
nenge a mene nge iri nem
altoto lochloch nga Ope pe
helenga urana toto ngana
nenge a mene nge imem.
5 ✡Pe iau e teke imem mo
ele haka toto nge hana nenge
hana karia pe “amo hekulku-
longa manmanna ngana ne-
mur.”
6 ✡Iri te haliu ngaria urana
toto nge iau. Pe iau letek
matana ngana nga helenga
urana toto ngana, ele haka
toto nge iri. Imem mo
henonou hote ke kokoes
lange imo ke ulolo nga urelu
lochloch ngana nenge mo
popoia.
7 ✡Iau etal sio mene iau
pe etal heke imo. Pe e haliu
hote NeHalang nena helenga
urana toto ngana lange imo
pe e long haka uruna ero.
Letemo ma ke merei nga
poinga nenge e poia nei,
poreke kai?
8 ✡Nga etue nenge eume
luluch nge imo e menmene
umtutuna nga NeHalang

✡ **10:17:** Jer 9:24; 1Ko 1:31 ✡ **10:18:** 1Ko 4:4 ✡ **11:2:** Epe 5:26-27 ✡ **11:3:** Gen 3:4, 13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ✡ **11:6:** 1Ko 2:1, 13 ✡ **11:7:** 1Ko 9:18 ✡ **11:8:** 2Ko 12:13; Pil 4:15-16

nena mata mur hel nge al-
toto. Nem nakuna pomanga
e kemkeme nge iri ke e
halaulaua imo.
9 Pe pule nga etue nenge
etu luluch nge imo, lek ute al-
papa taua iau ero pe e helete
meena ia amoe ke halaua
iau ero toto. NeHalang nena
hana mur nga tuele kina
nenge Mesatonia, teat pe te
tunge ure lochloch ngana
nenge mutek taua. Nga etue
nemur nenge lalo e poia ure
meena ngana e ke lohot nge
imo ero toto, pe lape epoi ke
pomalam mana nga hoena
pule.
10 Iau, Kristus nena he-
lenga manmanna toto ngana
tuteu nge iau pe e palut
laka toto ia nena ume. Pe
mele pele nga kileng lochloch
ngana nga tuele kina nenge
Akaia lape hele ele iau ero
toto.
11 Imo a teke lape mutek
taua imo ero ke pomalam
e tang haka halaunga lange
imo ero, ae? NeHalang eteia
ke iau mutek tau tote imo.

12 Pe iau lape epoi men-
mene ure nenge e popoia
heueu nei ke pomai koloi
iange lemek ero "hekulku-
longa hel nemur" nge te palut
laka rara ke te heto hekeke
iri. Iri te teke te lohot ke aria
lala elle mana ke pomange
imem, nga ure nemur nenge
te palut rarara ia.
13 Hana nemur te chan-
nanga mana ke te teke
iri hekulkulonga. Pe iri
hekulkulonga ero toto. Pe te
hulia iri siporia ke nakuria
mange Kristus nena hekulku-
longa mur toto.
14 Ure nem mallaha mana
iange Satan pule hulia i
sipona ke nakuna manga
angkelo nenge at nge NeHa-
lang.
15 Ke nenge teke Satan
nena hana mur nenge te
umume nge i te hulia iri
siporia ke nakuria mange
hana nenge te umume nge
NeHalang, nem ute pele nge
ta ruraia ero. Pe nga hoena
NeHalang lape tunge aria
melmelenga nenge purpure
reria ume nenge te popoia.

*Paulus Heleia Ana Melme-
lenga Mur*

16 Lape etua tau mule lek
helenga. Letemo metene nei
ke nek, iau ak hauaua ero
koi. Pe nenge teke a teke ak
hauaua, iok a longele iau ke
e heto haka polia iau pule ke
mange hauaua kina nemur.
17 Pe nga etue nenge e
heto hekeke iau e helele ke
pomanga Non Soke lemene
ngana ero, e helele ke po-
manga non hauaua kina e
toto.
18 Hana halang te nanasia
poinga nenga ich nei ke te
heto hekeke iri siporia, pe iau
e teke epoi ke pomalam pule.
19 Imo nge lape letemo
matana ngana elela toto lo
iam, nenge ama la mana nge
hauaua kina nemur mam!
20 Pe pule ngamo tano hit
mene hana panenge te chan-
nanga ole mene imo pe te
echia imo ke te teke apoi
ke mai, pe te loloch ia lemo
urelu mur pe tenau sio mene

imo pe te tepele selle imo nga ramamo.
21 ✡E hele pengpeng lange
imo, iau e meia iau iange nga
etue nenge motu luluch nge
imo, mo poia poinga e nge
pomam lange imo ero toto.

Ke nenge teke mele ana
seilil nge palut laka ke heto
hekeke i, iau lape ak seilil ke
e heto heke iau pule. (E hele
ngak nei pomanga none nge
ana hauaua.)
22 Te teke iri utar pamam,
iri Hipru? Iau pule iau Hipru.
Pe nenge teke reria nge Is-
rael, iau pule lek nge Israel.
Pe nenge teke te lohot nga
mata nenge Apraham, iau
pule e lohot nga mata nenge
Apraham.
23 ✡Pe nenge teke iri Kris-
tus nena hana mur nenge
te umume nge i, iau Kristus
nena non nenge e umume
nge i pule, pe e urana toto
nge iri iange eume ke kerk-
ereng toto. (Lape e hele ke
pomanga non hauaua kina e
toto ke pomai.) Kokoes tetal
teua iau nga tuele au ngana
pe te palpalia iau ke e mete
parpar.
24 ✡Pe lek hana mur peng-
peng nge Iuta te nosia iau ke
ak nosinga iri ana non kina
elle pe analoch pe rahtele
henel (39) pe tepoi he lime ia
at nge iau.
25 ✡Pe hana nenge Rom te
luke ak put palaungana pe te
poia nge iau ke hemol. Pe
mele hel te tamal hun paria
iau nga um nga etue e. E
hakaka nga imot pe ruach
palchachia imot ke hemol pe
emana nga ruach sana. Pe
etue elle nga nenge ruach
palchach hemol ia imot nem,
e manmana nga ruach sana
ke ak miliko e pe sinanga
koana e.
26 ✡Nga etue nemur nenge
ei rara ke e popoia lek ume,
ure nemur te poia ure meena
ngana ke lohot nge iau;
Nga ech nge hotot pe nge
kemenge kina mur pe nge lek
kileng ngana Iuta mur pe nge
hana lomonmona ngana mur
pe nga tuele tana papalauna
mur pe nga kileng nenge ana
hehei pe hana halang ero pe
nga ruach sana pe nge hehei
pe hana nenge te channanga
ke te teke iri NeHalang nena
hana mur.
27 Pe pule kokoes kikik ero
iange eume ke kerkereng
sakilil pe e mamani ke nek
ero manmana pe e ururi
pe e mete unune ech pe e
ngau ero manmana pe singik
houou manmana iange lek
hengeron halang ero.
28 Pe ure nemur mana
ero. Nga etue lochloch letek
meena sakilil iange nga lek
ume nenge enau ele iri mata
mur.
29 E amneia ke letek meena
nga etue nenge mele lo-
sio nga letena manmanna
ngana. Pe nga etue nenge
mele poi taole mele ke poia
poinga poreke ngana, letek
inin toto.
30 Ke nenge teke e palut
laklaka ke e heto hekeke iau

✡ **11:21:** Pil 3:5 ✡ **11:23:** Ume 16:23 ✡ **11:24:** Deu 25:3 ✡ **11:25:** Ume 14:19; 16:22 ✡ **11:26:** Ume 9:23; 14:5

sipok, e palut laklaka nga
ure nemur nenge te henonou
hote iau ke iau non nenge
kikik ero.
31 Ta heto heke NeHa-
lang nenge Non Soke Iesus
Temene ke koko pe I eteia ke
iau e pallaklaka ero.
32 ✡Nga etue nenge etu nge
Tamaskus non soke nenge
umume nge naungaala ana
non nenge ene Aretas teke
laua iau. Ke pomalam talue
palpal hussu mur ke tenau
ala nga tuele tana palaun-
gana neu ke te laua iau.
33 Pe ero, NeHalang nena
hana mur hel tetal teua iau
nga chasang pe te hesio hot
kome iau nga tuele tana neu
ana mapuo koana ngana pe e
ua sapele.

12

Paulus Nau Opene Ngana Pe Ana Melmelenga

1 Iau e palut laklaka pe
e heto hekeke iau kura pe
poinga nei lape poi hote ute
pele nge urana ero. Pe heueu
lape e hele teu langa ure ne-
mur nenge enau opekia, pe
ure talkomkome ngana ne-
mur nenge Non Soke hemal-
laha hote at nge iau.
2 Iau e eteia Kristus nena
none nge NeHalang mene
heke ke langa tapa mol ngana
nga lut toto. Pe ure nei lohot
ke ana hesinga iri analoch
pe henel kou la ke ulolo. Pe
e eteia ke nek ero, ana non
la luluch nga singina pule
ma opene mana? Nenge nei
NeHalang i toro eteia.
3 Etua tau mule lek he-
lenga: E eteia ke nek ero,
ana non la luluch nga singina
pule ma opene mana? Nenge
nei NeHalang i toro eteia.
4 Oe! NeHalang mene heke
i lange Paratiso pe longe he-
lenga hel nge heo ngana toto
nge mele hanna tamia.
5 Pomalam e palut laka pe
e heto heke tote none nenge
pomam. Pe poinga nenge e
heto heke iau sipok ke pomai
poreke. Urana nge e palut
laka pe e heto heke iau nge
iau non nenge kikik ero.
6 Pe nenge teke lemek ke e
palut laka, e palut laka ia ure
nenge manmanna pe halik
mera rara mana ero. E palut
laka pe e heto heke menmene
iau ero, iange lemek ke e teke
hehei pe hana tenau urume
iau nga urelu nenge te naue
nge e poia pe nga ure nenge
te longe nge e heleia.
7 ✡Ke NeHalang henonoua
iau nga ure nenge palaun-
gana toto. Pe i eteia ke lape e
palut laka pe e heto heke iau
nga ure nem. Pomalam poia
haleles e ke lohot nge iau. Pe
singik melmele toto ia haleles
nem ke pomanga Satan nena
none nge kulosia at ke palulu
hite iau.
8 Pe e hetalaulau lange Non
Soke ke hemol ke e teke poia
haleles nei ke het nge iau.
9 ✡Pe i hele at nge iau ke
teke, “Lek nekinga tu luluch
nge iong ke ulolo. Pe lek kerk-
erenga ume ke mallaha toto
nge iri nenge kikiria ero.” Ke

✡ **11:32:** Ume 9:23-25 ✡ **12:7:** Job 2:6 ✡ **12:9:** Pil 4:11-13

pomalam e iech pe e palut
laka pe e heto heke iau nge
kikik ero, ke Kristus tunge
kikina ngana at nge iau.
10 Iau e popoia Kristus ana
ume pe e iech mana nga
etue nenge kikik ero, pe hana
te poi porekreke iau pe ure
meena ngana halang te loho-
tot nge iau. Iange nga etue
nemur nenge kikik ero, Ne-
Halang nena kerkerenga lo-
hot ke mallaha toto nge iau.
11 ✡Imo a poia iau ke e
helele ke pomanga none nge
ana hauaua. Iau none mana
ke pomange imo pe e ele haka
toto nge hana nenge hana
karia pe "amo hekulkulonga
manmanna ngana nemur"
pe pomerei a hele urume iau
ke iau non nenge pomam
ero?!
12 ✡Nga etue nenge etu
luluch nge imo etal sio mene
iau pe e poia ume halang pe
lek ume nemur te henonou
hote ke iau hekulkulonga
manmanna ngana toto. Epoi
hote merakulo mur pe lala
mur pe urelu nemur nenge
te henonou hote NeHalang
nena kerkerenga.
13 ✡Iau lek poinga nenge e
poia lange iri mata hel e poia
ke elle mana lange imo pule.
Pe ute elle mana nge e poia
ke meena lange imo ngana
laka nenge, a halaua iau nga
umtutuna unne e ero. Pe e
teke letemo ia iau nga nem.
14 Iok, heueu nei e teke
ela ke e lohot hemol ngana
nge imo. Pe ela nge imo ke
a halaua iau nga umtutuna
ero iange ela ke e loloch ure
nge imo ero. Ela nge imo
ke e teke a tunge imo at nge
iau. Aina kinkino ngana aria
ume nenge te tango rara pe
te tatalo ele ure mur ke te
tunge lange tetemeria mur
pe tataria mur ero. Tetame-
ria mur pe tataria mur aria
ume nenge te poia lange tu-
turia mur laka nem.
15 Ke iau e iech mana nge
e hesilia lek urelu mur lange
imo pe e tung tote iau lange
imo pule. Iau mutek tau tote
imo pe imo mutemo tau tote
iau pule ma ero?
16 Nenge nei mallaha
mana. Iau ela nge imo ke a
halaua iau nga ute e ero pe
amo hel nge imo te teke e
channanga olole imo ke etak
tettele imo.
17 Pe e channanga ole imo
ke merei? Lape hana nenge e
kulosia iri lala nge imo nem,
nge te channanga olole imo
kau? Ero le!
18 ✡Iau e toto hita lange Ti-
tus ke e teke lange imo pe
e kulosia tira e ke koko nge
i. Pe Titus la ke channanga
ole imo, ae? Imo a eteia ke
Titus pe iau emem ume elle
mana pe Opepengpeng itoro
i mukmuka nge imem nga
ume nem.
19 Eh, imo a teke lape mo-
has ia alalaha nei ke mo hele
alala emem kai? Titik mur
pe liliuk mur, imem mo haliu
hote Kristus nena helenga
nga i sipona lemene ngana pe
mo poia ure lochloch nga Ne-
Halang matana. Pe mo poia

✡ **12:11:** 2Ko 11:5 ✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Ko 11:9 ✡ **12:18:** 2Ko 8:6, 16-18

ke pomam ke hekerkereng ia
letemo manmanna ngana.
20 Iau letek ia imo ke ha-
lang iange nga etue nenge
ela ke e lohot nge imo, lape
enau leke nge hehei pe hana
nenge lemek ero toto nge e
naue iri pe imo pule lape
anau leke nge iau non nenge
lememo ero toto nge a naue.
Iau e matau iange lape e
naue poinga nemur nge te
lohotot: Poinga nenge ahun
helel pe samo kekeke mele
hel pe letemo inin helel pe
apal helel pe a penpen helel
pe a ngunngunu helel pe a
heto hekeke imo pe alas lele
helel.
21 ✡Pe letek ke e teke nga
etue nenge ela mule nge
imo, lape ak Soke NeHalang
hemeia iau nga matamo. Pe
lape e tang ia hulua nenge te
poipoi poinga poreke ngana
ke ulolo pe te hulia reria
poinga mur ero toto. Pe
heueu nei poinga poreke
ngana mur pe salaunga ana
poinga pe poinga nenge tema
lululuch nge hehei lohotot
kura.

13

Helenga Toto Nga Ure Poreke Ngana Hetala Ngana

1 ✡Iau lape e lohot nge
imo ke hemol ngana koi nei.
Pe NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo,
hele ke pomai, “Nenge teke
mele i toro hele hote mele
nga poinga e, nena helenga
lape polpolenga mana. Pe
nenge teke hana nai ma mol
te heleia lape reria helenga
meena ia.”
2 Iau e hele ke kerkereng
toto lange imo ke ulolo nga
etue nenge e lohot henai
ngana nge imo ke e teke,
lape e poia ure meena ngana
ke lohot nge hehei pe hana
nenge te popoi poinga poreke
ngana nge nike ke at heueu
nei pe hel pule. Pe heueu nei
etu ke kangkanga nge imo pe
era heke mule pe nga etue
nenge ela lape e renge mele
ero.
3 E teke e heneue imo ke
Kristus i sipona hele hotot
nga halik. Pe nga etue nenge
Kristus teke hetore imo ke
hepengia imo, i lape poia nga
kikina ngana pe maluch ole
imo ero.
4 ✡I kikina ero nga etue
nenge te heon heke i nga
manga toto. Nem man-
manna. Pe heueu nei tu
ke maulul nga NeHalang
nena kerkerenga. Imem
pule mopoi ke pomalam
ke kikimem ero pe nga
NeHalang nena kerkerenga
motu ke mo maulul luluch
nge Kristus. Pe lape mo
heneue imo nga NeHalang
nena kerkerenga ke mange
Kristus.
5 ✡A amnei urume imo
sipomo ke nek mukam;
letemo manmanna ma ero?
Pomerei? A amneia ke Iesus
Kristus kau tuteu nge imo
mau?
6 Iau letek manmanna ke
nga hoena lape a eteia ke iau
hekulkulonga manmanna

✡ **12:21:** 2Ko 13:2 ✡ **13:1:** Deu 19:15; Mat 18:16; 1Ti 5:19 ✡ **13:4:** Pil 2:7-8
✡ **13:5:** 1Ko 11:28

toto ngana.

7 Mo hetalaulau amo ke
NeHalang halaua imo ke a
poia poinga poreke ngana
e ero. Pe mo hetalaulau
ke NeHalang poia imem
ke nakumem urana nga
matamo ero. Nenge teke
hehei pe hana te teke imem
hekulkulonga manmanna
toto ngana ero, ute pele ia
ero. Ure nenge palaungana
toto ngana laka nenge mo
hetalaulau amo ke a nanasia
poinga nge pengpeng.

8 Imem mo poia ume nenge
halaua helenga manmanna
toto ngana ke song, pe mo
poia ume nenge poi ele ero.

9 Pe nakuna nenge imem
kikimem ero koi pe imo
kikimo ngamo halang la.
Nenge teke pomam iok, mo
iech mana pe mo hetalaulau
amo ke a pengpeng toto ol.

10 ✡Iau etu ke kangkanga
pe ehas ia alalaha nei lange
imo iange huna pomai koi:
Nga etue nenge ela nge imo,
lemek ero nge emak hite
imo pe e heporeke imo nga
kerkerenga nenge Non Soke
tunge nge iau. Pe kerkerenga
nem ana ume pomam ero,
ana ume laka nenge poia imo
ke ames ke kerkereng nga
letemo manmanna ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

11 Iok titik mur pe liliuk
mur, e ee ia imo malalom
iange lek helenga hetet lo. Pe
e teke aume ke kerkereng pe
a lohot ke imo hehei pe hana
nge pengpeng. A nanasia lek
helenga mur pe (a longo ala
hel) pe letemo elle pe atu ke
elle. Pe mutenga pe tunga
nge nek nge NeHalang lape tu
luluch nge imo.

12 A sisa perimo nge imo
elle pe elle pe a poia nga Ne-
Halang ene.

13 Pe NeHalang nena hana
mur lochloch nga lamai te
hekule reria iechinga lange
imo.

14 E hetalaulau ke Non Soke
Iesus Kristus letena ia imo pe
NeHalang mutena taua imo
pe Opepengpeng tu ke sik teu
toto nge imo lochloch. Ngana
laka lom.

✡ **13:10:** 2Ko 10:8

Kalasia
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kalasia Mur

1 Iau Paulus koi. Pe iau, Iesus nena hekulkulonga. Pe none mana henonou hote iau ke e rahite ume nei ero. Pe pule none mana kulosia iau ero. Iesus Kristus i sipona poia iau ke e rahite ume nei. Ana Non, Temere NeHalang hemaul heke mule I nga metenga.

2 Pe titik mur nenge leteria manmanna nge Iesus koi tetu luluch nge iau. Imem lochloch mo hekule alalaha nei lange imo NeHalang nena hana mur nge Kalasia.

3 Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te hemaluche letemo ke ma ke elle.

4 ✡Temere NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Tuna Iesus tunge i sipona ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. Poia poinga nem ke hekerkerenga nenga etue poreke ngana nei rahit tote ita ero ol.

5 Pomalam ta heto hekeke NeHalang nga etue lochloch sapele. Manmanna.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Manmanna

6 Iau e rura toto pe letek tuanin ke halang nga poinga nenge a poia nei, nenge ueiuei mana pe ahul rumemo ia NeHalang. Kristus letena ia imo ke mene mule imo ke ulolo. Pomalam NeHalang hetue imo ke tutuna mur ia imo. Pe pomere nenge ahul mule pe letemo manmanna nga "helenga urana ngana" e nge altoto?

7 ✡Pe "helenga urana ngana" panem manmanna ero? Hana hel tepoi heke mene helenga nemur iange te teke te hepiriu ele letemo nga Helenga Urana Toto Ngana nenge Kristus.

8 ✡Imem mo haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange imo. Pe nenge teke imem ma NeHalang nena angkelo e nga tapa, mo channanga manaia helenga e nge pomam, lape NeHalang tuachol ia at nge imem ke poreke toto!

9 Helenga mo heleia lange imo ke ulolo pe lape e hele mule pule. Nenge teke mele haliu hote helenga e nge altoto nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a rahite lo, mele nem lape NeHalang chacharuch heke i nga oan.

10 ✡Heueu nei e teke e poia hehei pe hana ke leteria urana nge iau ero. E teke e poia NeHalang ke letena urana pe iech. Eh, imo letemo ma ke mere? A teke iau nge e popoia hehei pe hana ke te iech mana ia? Nenge teke e poia ke pomam lape Kristus nena non iau ero toto.

NeHalang Iua Paulus Ke

✡ **1:4:** Kal 2:20 ✡ **1:7:** Ume 15:1, 24 ✡ **1:8:** 1Ko 16:22 ✡ **1:10:** 1Te 2:4

Raite Nena Ume

11 ✡Titik mur pe liliuk mur,
e teke e hele lange imo peng-
peng. Helenga Urana Toto
Ngana nenge e haliu hotote
nei none nga ich nei olou
heke mene ero.
12 Pe pule none mana tunge
at nge iau ero pe hetoro iau
ia ero pule. Iesus Kristus i
sipona henonoua at nge iau.

13 ✡Iau Iuta pe etu ngak
nge nike imo a eteia ke ulolo.
E heparachrai ia NeHalang
nena hana mur pe e hunune
iri.
14 ✡Oe, nga etue nem iau e
lohotot ke iau non nge urana
nge Iuta mur lochloch nenge
imem ul ke emem opo elle.
Pe e nanas tau tote hotonga
mur nenge lemem tete mur te
hesio tele at nge imem.
15 ✡Nga NeHalang nena
halaunga, henonou hote iau
nga etue nenge etu nga hetak
letena nike.
16 Pe I iech toto nge hemal-
laha hote Tuna at nge iau ke
e haliu hote nena Helenga
Urana Toto Ngana lange
hehei pe hana lomomona
ngana mur. Mele pele heleia
ure nei at nge iau. NeHalang
isipona hemallaha hote.
17 Pe iri nenge te rahit tele
ume nei nge iau pe tetu nge
Ierusalem, ela ke e esia iri
ero pule. E lohaka mana
pe ela sapele nga tuele kina
nenge Arapia. Ke het pe ela
mule nga tuele tana nenge
Tamaskus.
18 ✡Etu ke hesinga mol la
ke het pe e lohaka ke ela
nge Ierusalem ke enau tote
Petrus. Enau tote i pe etu lu-
luch nge i ke etue iri analoch
pe lime (15).
19 Pe nga lamau enau mene
Ieims i toro. Ieims nenge
Non Soke tina. Pe Iesus nena
hekulkulonga mur hel pule, e
kolkol iri.
20 Pe e hele ke manmanna
toto lange imo nga NeHalang
matana, ke ure nemur nenge
e hasas ia iri nei, e pallaklaka
imo ia ero.
21 ✡Ke het pe e lohaka ke ela
nga kileng nemur nenge Siria
pe Silisia.
22 Pe NeHalang nena mata
mur nge Iutea nenge leteria
manmanna nge Kristus, te
naue ramak ero kura.
23 Pe te longo mene pingak
nge song ke teke, “Non pa
nenge hunune ita nenge
letera manmanna nem,
ngana pa i haliu hot mulmule
Helenga Urana Toto Ngana
lo. Nga tele ngana heporeke
mukam, pe nei ero ol.”
24 Ke poinga nenge NeHa-
lang poia at nge iau neu, poia
hehei pe hana ke te heto haka
totote NeHalang ene.

2

Iesus Nena Hekulkulonga Mur Te Iech Nge Paulus.

1 ✡Iok, etu nge Silisia ke ak
hesinga iri analoch pe henel
het pe imem nai Parnapas
mola mule nge Ierusalem. Pe

✡ **1:11:** Mat 16:17 ✡ **1:13:** Ume 8:3 ✡ **1:14:** Ume 22:3 ✡ **1:15:** Isa 49:1; Kal 2:7 ✡ **1:18:** Ume 9:26-27 ✡ **1:21:** Ume 9:30 ✡ **2:1:** Ume 15:2

e mene Titus pule ke koko luluch nge imem.

2 Ela nga lamau iange NeHalang hele at nge iau ke teke ela. Pe nga lamau, eare luluch nge hana papalauna mur iri toro pe e hele urume Helenga Urana Toto Ngana nem nenge e haliu hotote ke ulolo lala nge hana lomonmona mur. Iange lemek ero nge ak ume nemur nenge eume tettele pe nenge e umume ia nei hesil sio mana ke lasus.

3 Pe Titus i non lomona ngana ia iange i nena nge Krik pe iri te ririr us ero. Pe hana papalauna nemur te esia i nge koko nge iau pe te teke te riria singina ol. Pe ero. Te ech taua i ke te riria singina ero.

4 ✡E hele ia iri nemur iange hana hel te chananga ke te teke titiria mur ita, pe teteu at kome mana ke tetu luluch nge ita, pe teute olounga nga poinga nenge Iesus Kristus tunge at nge ita ke ulolo. Nga nenge Iesus i sipona mene hote ita ke tatu ke tapoi tetele. Pe hana nemur te teke te heloko teu mule ita langa hotonga nike ngana nemur nenge chiu hit tote ita.

5 Pe imem mo longo taua iri unne ero toto, iange mo teke Helenga Urana Toto Ngana tu ke manmanna mana nge imo pe ute heporeke letemo manmanna ngana ero.

6 Pe hana papalauna nemur, iri siporia te longe lek helenga pe leteria elle mana pe te hele ia helenga unne e ero ol. (Nenge teke pingaria iuiu ma pingaria iuiu ero, iau e teke ute pele nga nem ero, iange NeHalang naue ita ke ita elle mana.)

7 ✡Iri te hele ele iau ero. Tenau urume ke NeHalang kulos ia iau ke la e hele hote Helenga Urana Toto Ngana nei nge hana lomonmona ngana mur. Pomalam mana ke mange Petrus, nge la ke haliu hote lala nge Iuta mur.

8 NeHalang tunge kerkerenga lange Petrus ke i Iesus nena hekulkulonga nenge lala nge Iuta mur. Pe iau pule ke pomalam. NeHalang tunge kerkerenga at nge iau ke iau Iesus nena hekulkulonga nenge e lala nge hana lomonmona ngana mur.

9 Ieims pe Petrus pe Ioanes, iri hana papalauna nga NeHalang ana ume. Pe iri te eteia ke NeHalang tunge ume nei at nge iau. Pomalam te sisa peria nge imem nai Parnapas. Pe te hele ke te teke imem nai mola ke mo ume luluch nge hana lomonmona ngana mur pe iri tela ke teume luluch nge Iuta mur.

10 ✡Pe te hele at nge imem ke te teke letemem metene iri nemur nenge reria ure halang ero. Pe nem, i ure palaungana nenge letek metene tettele nike ke e teke e popoia.

Paulus Heleia Petrus Nge Antiok

✡ **2:4:** Kal 1:7; 5:1, 13 ✡ **2:7:** Ume 22:21 ✡ **2:10:** Ume 11:29-30

11 Nga etue nenge Petrus
at nge Antiok e heleia i nga
matana pengpeng iange i
poia poinga hel nge peng-
peng ero.
12 ✡Nga etue nenge Ieims
pekngana mur te lohot nge
Antiok ero kura, Petrus la
ke ngau lululuch nge hana
lomonmona ngana mur.
Iok, teat ke te puris ol pe
Petrus matau sapele pe tu ke
kangkanga mule nge hana
lomonmona ngana nemur.
Petrus mataua iri iange iri
Iuta. Pe pule iri tokoninga
mur toto nga us rir ngana.
13 Pe Iuta mur hel te koko
taole nge Petrus ke iri ul te
poia poinga nem nenge aria
hengetau nachnai. Pomalam
Parnapas nau taole nge iri
pule.
14 Pe enau pe te nanasia
Helenga Urana Toto Ngana
hele ngana ero. Pomalam e
heleia Petrus nga iri lochloch
ngana mataria ke e teke,
“Petrus, iong lem nge Iuta. Pe
heueu nei otu ke pomanga
lem nge Iuta ero toto. Otu ke
pomange hana lomonmona
ngana nemur. Pe pomerei
nenge o teke o echia hana
lomonmona ngana nemur ke
te nanasia poinga nenge Iuta
mur?
15 “Ita, tatara mur te hoe ita
pe ita Iuta mur nike. Pe ita
hana lomonmona ngana mur
ero. Hana nemur, iri ‘hana
porekreke ngana mur’ ia iri.
16 ✡Pe ita ta eteia ke kue
elle mana nge poia ita ke
ta pengpeng nga NeHalang
matana. Ngana koi nenge
letera manmanna nge Iesus
Kristus. Pe nenge ta nanas
tau tote hotonga mur, kue
nem poia ita ke ta pengpeng
nga NeHalang matana ero
toto. Ke pomalam, ita ul hana
lomonmona ngana mur, ita
lochloch ta pengpeng nga Ne-
Halang matana nga kue elle
nem mana.
17 “Pe nga poinga nenge
letera manmanna pe ta
nanas ia Kristus lape tames
hot mallaha mana ke ita
hana porekreke ngana mur,
ke mange hana lomonmona
ngana nemur. Ia Kristus mai
I muka muleia poinga poreke
ngana mur kai? Ero le!
18 Iange nenge teke e
palchach sue ute pe e hemes
heke mule, hulua te eteia nge
e tamu tote hotonga pe iau
non poreke ngana ke ulolo.
19 Iange hotonga nem rahit
tote iau ero ol. Ke nga letek
manmanna ngana e mete lu-
luch nge Kristus ke ulolo. Pe
NeHalang nauele etu ngak ol.
20 ✡Ke iau sipok e maulul
ero ol. Kristus nenge tu teu
nge iau koi hemaul ia iau. Pe
etu ke e maulul nga singik nei
iange letek manmanna nge
NeHalang Tuna. I lemene tau
tote iau pe tung heke i sipona
ke mene mule iau.
21 Pe ehul rumek ia NeHa-
lang ero iange letena poreke
ngana palaungana toto. Pe
nenge teke hotonga nemur te
hemas mule ita ke ta peng-
peng nga NeHalang matana,
Kristus mete ngana nem lape

✡ **2:12:** Ume 11:3 ✡ **2:16:** Ume 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11 ✡ **2:20:** Kal 1:4

luna ero toto!”

3

Kue Elle Mana Nenga Letera Manmanna Ngana

1 Imo Kalasia mur, amo hauaua toto. Iesus Kristus mete ngana nga manga toto nem, mo hemallaha hote luna lange imo ke ulolo. Pe pomere hana te channanga ia imo pe a nanas mene iri?

2 E teke e onteia imo nga ute elle mana: Imo mam a mene Opepengpeng ke merei? A mene kai nga hotonga nemur nenge a nanasia iri mai? Ero le! Imo a mene Opepengpeng iange a longe Helenga Urana Toto Ngana pe letemo manmanna ia.

3 Amo hauaua ngamo nem merei toto? Opepengpeng talune ana ume nge imo ke ulolo, ol pe a teke a heulo hote ume nem nga imo sipomo lemo kerkerenga?

4 Pe ure meena ngana nemur nenge te lohot nge imo nem luna palaungana toto la! Pe ngana kau lape hesil sio mana ke lasus mau?

5 Imo nem, NeHalang tunge Opepengpeng pe poia merakulo mur ke te lohotot nga tunangamo. Pe pomerei nenge poia mai? Poia kai nga hotonga nemur nenge a nanasia iri mai? Ero nike! Poia nge imo iange letemo manmanna nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a longe.

6 ✡Anau lange Apraham. “Apraham letena manmanna toto nge NeHalang, pomalam NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.”

7 Iok, a eteia nei ke nek ol: Apraham tutuna mur laka iri lochloch ngana nenge leteria manmanna.

8 ✡Pe NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, helelia ure nemur nge lape te lohot. Nenge teke, NeHalang lape hemas mule hana lomonmona ngana mur pule ke te pengpeng nga matana iange leteria manmanna. Pe NeHalang hele hot tele Helenga Urana Toto Ngana nem lange Apraham ke teke, “Nge iong mana lape E pete hulua lochloch ngana nga ich.”

9 Ke hulua lochloch ngana nenge leteria manmanna, NeHalang pete luluche iri nge Apraham. Iange Apraham i lete manmanna ngana ana non ia.

10 ✡Pe iri lochloch ngana nenge te teke te hemas mule iri siporia nga hotonga mur, NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri. Iange NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo, hele ke teke, “Hotonga mur tema sio ke ulolo, pe mele hel nenge te longo tau lochloche ero NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri.”

11 ✡Pe i mallaha mana ke mele nenge teke nanas tau mene hotonga mur, lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana ero

✡ **3:6:** Gen 15:6 ✡ **3:8:** Gen 12:3; Rom 4:3, 16 ✡ **3:10:** Deu 27:26 ✡ **3:11:** Hab 2:4; Kal 2:16

toto. Iange “Hana nenge
leteria manmanna mana
lape tetu ke te pengpeng nga
NeHalang matana.”
12 ✡Ke Hotonga huna nga
lete manmanna ngana ero.
Iange Hotonga hele ke teke,
“Mele nenge nanas taua Ho-
tonga mur lape tu ke maulul.”
13 ✡Ke hotonga ngingina
mur koi ita, ke NeHalang lape
tuacholia ke poreke at nge
ita. Pe ero. Iange Kristus ol
hot mule ita pe mene murra
ke ulolo. Iange NeHalang
nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
“NeHalang letena inin ngana
lape sio ke poreke toto nge
iri nenge te heon heke iri nga
manga toto.”
14 Ke nga poinga nenge
Iesus poia nem, lape NeHa-
lang pete hana lomonmona
ngana mur ke pomanga nena
helenga kerkereng ngana
nenge tunge lange Apraham.
Pe ita lochloch ngana nenge
letera manmanna lape ta
mene Opepengpeng nenge
Iesus Kristus helele ia.

Hotonga Mur Pe Helenga Kerkereng Ngana

15 Titik mur pe liliuk mur,
lape e heleia ure nemur
nenge lohotot nge ita ke
kokoes, ke e hemallaha hote
utar nenge e teke e heleleia:
Nenge teke hana nai te talue
reria helenga tomunga hel
ana helenga e, mele pele heta
mule ero pe tal heke mule
unne la ero ol.
16 ✡Pe nga nei NeHalang
poia helenga kerkereng
ngana nemur lange Apra-
ham pe Apraham nette e.
Ke Alalaha nem heleleia
Apraham na tete mur ero.
Apraham na tete mur tang
ngana pomanga iri hulua. Pe
nei ero. Hele mene Apraham
nette pe tang ngana pomanga
mele elle mana. Ke Alalaha
nem helele ia laka Iesus.
17 ✡Pe ure nenge e teke
e helele ia, ngana koi nei:
Nge nike NeHalang hele talue
nena helenga tomunga hel
ana helenga nem. Pe nga
hoena, hesinga iri ana non
kina analoch iri nai pe ana
non kina pe analoch (430) het
pe hotonga nemur te lohot ol.
Pe hotonga nemur te chatoa
NeHalang na helenga kerk-
ereng ngana nem pe te saua
ke lasus ero toto.
18 ✡Iange nenge teke ho-
tonga nemur nakuria nge
te halaua ita ke ta mene
maulinga nge koko, lape
helenga kerkereng ngana
nem lasus. Pe nei ero. Iange
nga NeHalang nena poinga
urana ngana mana, tung sue
helenga kerkereng ngana
nem lange Apraham.
19 ✡Hotonga nemur talhot
rume mene iri ol, pe aria ume
utar? Aria ume laka nenge:
Lape te hemallaha hote hehei
pe hana reria poinga poreke
ngana mur. Pe lape iri
siporia te naue pe te amnei
urume ke la het nga etue
nenge helenga kerkereng
ngana nem, nganangana

✡ **3:12:** Lev 18:5 ✡ **3:13:** Deu 21:23; Rom 8:3 ✡ **3:16:** Gen 12:7 ✡ **3:17:** Exo 12:40 ✡ **3:18:** Rom 4:14 ✡ **3:19:** Ume 7:38; Rom 5:20

lohot ia. Nenge Iesus i sipona
lape at. Nga etue nenge
NeHalang tung sue hotonga
nemur, hekule angkelo mur
ke te heleia lange Moses
nenge tu nga NeHalang pe
hana mur tunangaria.
20 Nga etue nenge NeHa-
lang poia helenga kerkereng
ngana nem lange Apraham,
mele e nge tu nga iri nai
tunangaria ero. Iange mele
nenge tu nga tunangana
umume nge hana nai. Pe
nei ero, NeHalang poia nge
Isipona.
21 ✡Ke pomerei ol? Hotonga
hele ke teke NeHalang na
helenga kerkereng ngana
nem lasus kai? Ero le! Iange
nenge teke hotonga e nakuna
nge tunge maulinga lape
ta pengpeng nga NeHalang
matana nga hotonga nem
nenge ta nanasia.
22 Pe nei ero. Iange Ne-
Halang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke
teke, poinga poreke ngana
hesum hite hulua lochloch
ngana nga ich nei ke tehet.
Pe nga lete manmanna ngana
mana, NeHalang tung sue he-
lenga kerkereng ngana nem.
Ke pomalam iri nenge leteria
manmanna nge Iesus Kristus
lape te mene ure nenge Ne-
Halang hele sue lange Apra-
ham.
23 ✡Nga etue nenge lete
manmanna ngana nei lohot
ero kura, hotonga nem chiu
it tote ita. Pe tak ele mene ita
ke la het nga etue nenge lete
manmanna ngana nem lohot
nga mallaha.
24 ✡Pe hotonga nem poi
ke pomanga ara hetoronga
nenge nauele ita. Pe nga etue
nenge Kristus at, hotonga
nem hei tele ita ke tala sapele
nge Kristus pe letera man-
manna nge I. Ke pomalam
lape NeHalang mene mule ita
nga letera manmanna ngara
nem.
25 Pe heueu nei, letera man-
manna ngara nem, lohot nga
mallaha ke ulolo. Pe hotonga
nem rahite ita ero ol.

NeHalang Tutuna Mur

26 ✡Pe NeHalang tutuna
mur imo lochloch iange
letemo manmanna nge Iesus
Kristus.
27 ✡Pe imo lochloch nenge a
mene henuninga nge Kristus,
atu ke a pomange Kristus toto
lo.
28 ✡Pe a al mata rara ero ol,
iange Iuta mur pe Krik mur
pe iri nenge te umume nge
mele hel pe iri nenge tetu ke
tepoi tetele pe hehei pe hana,
imo lochloch ngana nem, atu
luluch nge Iesus Kristus ke
imo elle mana.
29 ✡Pe Apraham na tete
mur imo iange Kristus nena
hana mur imo. Pe lape a
mene ure lochloch ngana
nenge NeHalang heleia, nga
nena helenga kerkereng
ngana nenge tung sue lange
Apraham.

4

1 Ure nenge e helele ia

✡ **3:21:** Rom 8:2-4 ✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Ioa 1:12
✡ **3:27:** Rom 6:3 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13

ngana koi nei: Mele sune
lape mene lochloche temene
nena ure mur. Pe lape i non
palaungana pe nauele ure
lochloch. Pe nga etue nenge i
kino kura, ele haka nge mele
nenge umume nge none ero.
2 Iange hana nenge tenau
elele i pe hana papalauna
mur lape tenau ele mene i ke
la het nga etue nenge temene
talue.
3 ✡Nga tele ngana ita pule
tapoi ke pomalam. Ita kink-
ino pe ta mene hengetoro nga
hotonga nemur nga ich nei,
nenge chiu hit tote ita.
4 ✡Pe heueu nei ero ol.
Iange nga ana etue pengpeng
nenge NeHalang talue nike,
kulosia tuna ke at. Hei e
nga ich nei hoe I. Pe hotonga
nemur tenau ele I ke I nanas
tau tote. Pe ita pule tapoi ke
pomalam. Ita kinkino pe ta
mene hengetoro nga hotonga
nemur nga ich nei, nenge
chiu hit tote ita.
5 Pe at ngana nem, at ke ol
hot mule iri nenge hotonga
chiu hite iri. Ke pomalam
lape ta lohot ke NeHalang tu-
tuna mur ita.
6 ✡Pe imo, NeHalang tutuna
mur imo. Ke ngana laka
nenge kulosia Tuna Opene ke
at tu teu nga letera pe ta heto
ke ta teke, “Temek.”
7 Ke iong pomanga mele
nenge umume nge none ero
ol. Iong, NeHalang tuna
iong ke ulolo, pomalam
lape o mene ure lochloch
ngana nenge heleia nga nena
helenga kerkereng ngana
nem.

Paulus Letena Toto Ia Kalasia Mur

8 Nga tele ngana a eteia
NeHalang ero pe a ume pu-
lut mana nge aetapuna hel,
nenge Nehalang toto ngana
ia iri ero.
9 Pe heueu nei a etei tote
NeHalang lo, nem pe e teke
NeHalang hetue imo ke
tutuna mur imo ke ulolo.
Pe pomerei toto nenge ahul
mule ke la a heila teu mule
imo nga ure makuk leilei
ngana mur pe hotonga
porekreke ngana mur nga ich
nei? A teke la ure nemur te
chiu hit mule imo pullo?
10 ✡Imo a iech elele etue pa-
palauna mur pe teio mur pe
hesinga mur pe etue e talun
ngana ke langa het ngana!
11 Pe iau, e matau iange
kikik ngak nenge e ume lulu-
luchia nge imo lape hesil sio
mana.
12 Titik mur pe liliuk mur, e
teke apoi ke mange iau. Iange
ure nenge lohotot nge imo
nem, iau e amneia ke ulolo.
A poia ute pele nge heporeke
iau ero.
13 Imo a eteia ke ulolo. Nga
tele ngana toto singik haleles
pe ela ke e haliu hote Helenga
Urana Toto Ngana nge imo.
14 Pe ak haleles nem poi ke
manga ollakanga nenge teke
olleke imo. Pe imo a hira ele
iau ero. Mutemo tau mene
iau pe a mene iau ke poma-
laka nga iau NeHalang nena
angkelo e. Nem pe pomalaka
nga iau Iesus Kristus i sipona,

✡ **4:3:** Kol 2:20 ✡ **4:4:** Ioa 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:6:** Rom 8:15-17 ✡ **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16

15 pe a iech ele tote iau. Nga
etue nem a unele ute nge iau
ero toto. Pe rera iechinga
nemur mai ngaria ol? Nenge
teke nakumo, lape asul hote
matamo mur pe a tunge iri at
nge iau.
16 Heueu nei lape lek
matana luluch nge imo ol,
iange e heleia helenga nge
manmanna. Ae?
17 Hana ana mata nemur
teume ke kikiria toto ke tepoi
ole imo ke a nanasia iri. Pe
te poia nga leteria poreke
ngana. Pe te teke te heporeke
ra kilanga urana ngana nei.
Tepoi ke pomam iange te teke
a heto hekeke iri.
18 Nenge teke hana te poia
imo ke pomam, urana nge
te poia ke kokoes nga leteria
urana ngana. Nga etue nenge
etu luluch nge imo pe nga
etue nenge iau ero hatalia
imo.
19 Auo! Tutuk mur, a poia
iau ke e amneia melmelenga
pullo! Melmelenga nei po-
malaka nga heie nge tuna
sechia i ke teke hohoho. Pe
melmelenga nem lape tu nge
iau ke la het nga etue nenge
a nanas tau tote Kristus nena
poinga mur.
20 Toinge ute pele ul mene
iau ke la etu luluch nge imo
heueu nei, ke poia ia ure ne-
mur nenge e heleia iri nei.
Iange etu pe letek tuanin rara
sakilil ia imo.

Helenga Opene Nge Heka Pe Sara

21 Iok, e teke e onteia imo
nenge a teke a nanas taua ho-
tonga mur: Imo mam a longe
hotonga hele ngana ero kai?
22 ✡Hotonga hele ke teke,
Apraham tutuna mur iri
nai. Tuna elle nge hei nenge
umume nge iri pe tuna e pule
nge nehei nenge tu ke poi
tetele mana.
23 ✡Pe tuna nenge hei nenge
umume nge iri neu, tehoe
i iange te nanasia poinga
nenga leinga. Pe tuna nenge
nehei nenge tu ke poi tetele
mana nem, tehoe i ke nanasia
helenga kerkereng ngana.
24 Nananga nei luna la ke
mai koi: Hehei nai nem te
pomanga Helenga Tomunga
Hel iri nai. Elle at nga
hengene nenge Sinai pe hoe
tutuna mur nenge hotonga
chiu hit mene iri ke te nanas
tau mene. Ke hei nenge Heka
i pomanga hengene nem.
25 Pe hengene nenge Sinai
tu nga tuele kina nenge
Arapia, pe mes ke henonoua
kilenge nenge Ierusalem
heueu ana nei. Iange hehei
pe hana nga kileng nem,
hotonga chiu hit mene iri ke
te mana teu toto nga ene.
26 ✡Pe Ierusalem nenge tu
nga lut nga tapa, tu ke poi
tetele mana. Pe i tara toto
ngana ia.
27 ✡Iange hasinga nenge
manga NeHalang nena
alalaha hele ke teke:

“Iong hei nenge omes tamane
pe ohoe tum e ero, o iech
toto ol.

✡ **4:22:** Gen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9 ✡ **4:26:** Hip 12:22; Hem 21:2, 10
✡ **4:27:** Isa 54:1

Iong hei nenge o amneia melmelenga e nga hohonga ero,
o tang hote lem iechinga.
Iange hei nenge tu mana
lape tutuna mur iri halang toto
nge hei nenge tu luluch nge ene."

28 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imo NeHalang tutuna mur imo ke mange Isak. Nem nanas urume NeHalang nena helenga kerkereng ngana.

29 ✡Pe kol nenge tehoe i nga poinga nenga leinga, poi matana lala nge kol nenge tehoe i nga kerkerenga nenga Opepengpeng. Ke poinga nem ngana koi lohotot nge ita heueu nei.

30 Pe NeHalang na alalaha hele ke mere pule? Hele ke teke, "O kulosia hei nenge umume nge imo nem, iri nai tuna ke tela nga kileng unne. Iange tuna nem lape mene temene nena ure mur hele ero. Pe hei nenge tu ke poi tetele nem, tuna itoro lape mene lochloche temene nena urelu mur."

31 Ke titik mur pe liliuk mur, hei nenge tu ke poi tetele mana nem, tutuna mur koi ita. Pe hei nenge umume mana nem, tutuna mur ita ero.

5

Nge Iesus Mana Lape Tatu Ke Tapoi Tetele

1 Iok, ute pele nge chiu ele ita ero ol iange Kristus i sipona mene hote ita ke ulolo. Pomalam tatu ke ta poi tetele mana ol. Ol pe ames ke kerkereng pe a longo tau pulute hana hel ero. Iange lape a heloko teu mule ita ke la aume mule nge iri pule.

2 A longo ke nek! Iau Paulus koi e helele nei: Nenge teke atal teu luluche imo ke te riria singimo, ume nenge Kristus poia nem lape halaua imo ero toto.

3 Pe lek helenga kerkereng ngana koi, iong non tei nenge ola ke te riria singim, urana nge o nanas tau tote hotonga lochloch ngana ol.

4 Amo hel te teke a nanas mene hotonga mur, iange te teke poia imo ke a pengpeng nga NeHalang matana. Nenge teke a poia poinga nem arir hote imo nge Kristus ke ulolo pe a hile NeHalang letena poreke ngana.

5 Pe ita, nga Opepengpeng nena kerkerenga, letera manmanna nge NeHalang pe tatu ke ta kulele mene I nge lape hetue ita ke ita hana nenge pengpeng nga matana.

6 ✡Pe ita, nenge teke ta nanasia Kristus, poinga pa nenge ta ririr us pe nenge tarir us erochro ute pele ia ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka letera manmanna ngana lo. Iange poi heke ita ke letera porekeia pekngara mur.

7 Nga tele ngana a nanasia Kristus ke nek mana pe heueu nei ero ol! Itei nenge tamo ele mule imo pe poia imo ke a saleke rara? Mele

✡ **4:28:** Gen 15:4-5; Rom 9:7 ✡ **4:29:** Gen 21:9-10; Ioa 8:35 ✡ **5:6:** 1Ko 7:19; Kal 6:15

nem poia imo ke a longo taua
helenga manmanna ngana
ero ol!
8 Mele nenge poia imo ke
a saua letemo manmanna
ngana nem, at nge Non nenge
hesilei hote imo ero.
9 ✡Anau ala amo ke nek.
Ure nenge lohotot nem,
pomalaka nga is unne sune
mana nge tetal teua langa
beret itach ngana, pe is nem
poia beret lochloch ke puo
haka sapele.
10 ✡Pe iau letek manmanna
toto nge Non Soke ke a tung
teua imo langa ure nemur
ero. Pe mele nge hetakinkine
imo nem, e eteia i ero. Pe lape
NeHalang tuachol ia lange i
ke poreke toto.
11 Titik mur pe liliuk mur,
hana hel te teke e hetottoro
ke pomai, “Nenge teke tarir
us ero ta pengpeng nga
NeHalang matana ero.” Pe
nem ero. Nenge teke e
hetottoro ke pomam, pomere
toto nge ure meena ngana
mur te lohotot nge iau kura?
Pe nenge teke reria helenga
nem manmanna, lape lek
hengetoro nenga Kristus ana
manga toto, poi ngarang mur
ia iri ero ol.
12 Iau lemek toto ke hana
nenge te hetakinkine imo
nem, terir hote huria ke te
lasus lochloch!

Maulinga Ke Koko Nga Opepengpeng

13 ✡Pe titik mur, NeHalang
iua imo ke ulolo, ke apoi
tetele mana ol. Ol pe lape
apoi ke mere ol? A teke a
poia singimo ke iech mana
nga poinga poreke ngana
mur? Apoi ke mam ero! A
poia poinga nenge pomai koi:
Mutemo taua pekngamo mur
pe a halaua iri.
14 ✡NeHalang tunge ho-
tonga e nge palaungana
toto. Pe nenge teke ta longo
taua hotonga elle nem, ta
longo taua hotonga lochloch
ngana ke ulolo. Ana hotonga,
ngana koi nei: “Mutem taua
pekngam mur ke pomanga
mutem taua iong sipom.”
15 Pe a nauala amo ke nek.
Iange nenge teke a poi susun
helel, lape ahun parai mule
imo ke ahet.
16 Ke pomalam e hele ke e
teke, a longia Opepengpeng
ke halaua imo nga ai ngamo
ke lape a nanasia ure poreke
ngana nenge singimo lemene
tautaua ero ol.
17 ✡Iange Opepengpeng
lemene ero toto ia poinga
poreke ngana mur nenge
singira lemene tautaua. Pe
ita singira lemene tautaua
poinga poreke ngana mur
nenge Opepengpeng lemene
ero toto ia. Ke hunelinga
nei tu nga letera ke ulolo,
pomalam tai nga lemere
ngana ero ol.
18 Ke nenge teke o nanas
tau mene Opepengpeng
lemene ngana, lape hotonga
nem nauele iong ero ol.
19 ✡Pe poinga poreke
ngana nenge singira lemene
tautaua, ngaria koi nemur.
Poinga nenge: hehei pe hana

✡ **5:9:** 1Ko 5:6 ✡ **5:10:** 2Ko 11:15; Kal 1:7 ✡ **5:13:** 1Pi 2:16 ✡ **5:14:** Lev 19:18; Rom 13:9 ✡ **5:17:** Rom 7:15-23 ✡ **5:19:** 1Ko 6:9-10

tema lululuch nge hehei pe
hana nenge eria pe reehei
mur ia ero, pe kol e pe e
mele mataria ach tau helel,
pe salaunga ana poinga mur,
20 pe ta heto hekeke ae-
tapuna mur, pe achunga,
pe hunelinga, pe lete inin
ngana, pe sara keke ngana
mur pe letera inin haka man-
mana, pe letera ia melehel
ero, pe talas helel,
21 pe ta musmus, pe ta inin
ke ara hauaua, pe tapeu lil
helel, pe ure hel pule nenge
pomau. E hele ke kerkereng
lange imo ke ulolo, pe lape e
hele ke kerkereng toto lange
imo pule: Mele nenge nanas
tau menmene poinga nemur,
lape teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga
ero toto.
22 Pe Opepengpeng, ana
ume nganangana mur koi
nemur. Nenge: Mutera
tautaua pekngara mur, pe ta
iechech, pe tatu ke letera ma
ke elle, pe ra melei tana ero
nga etue nenge ure meena
ngana lohotot, pe tanek hel
ita, pe tapoi ke urana pe ta
halau hel, pe ta poia poinga
mur nge poia hehei pe hana
ke saria kikina nge ita.
23 Pe tatal sue ita ke tatu
ke nek manmana, pe ta hep-
engia tai ngara mur ke nek.
Poinga mur nenge pomam
hotonga pele heo ele ero.
24 ✡Iri nenge te nanasia
Kristus, tehul rumeria ia
poinga poreke ngana mur
nenge singiria lemene tau-
taua.
25 Opepengpeng tu teu nge
ita pe hemaulia ita, pomalam
tai ke ta nanas mene lemene
ngana ol.
26 ✡Tatal heke ita ero pe ta
helete inin hel ero pe ta mus-
mus pe sara keke hel ero.

6

A Halaua Pekngamo Mur Nga Ure Meena Ngana Mur

1 ✡Iok titik mur pe liliuk
mur, nenge teke a naue
mele nge poia poinga poreke
ngana, imo nenge Opepeng-
peng ume lululuch nge imo a
hemas mule i ke nek. Pe imo
a nauala amo ke nek pule;
iange lape poinga poreke
ngana nem lohot nge imo
pule.
2 ✡Nenge teke a halaua
pekngamo mur nga ure
meena ngana mur, a nanas
tau tote hotonga nenge
Kristus.
3 Nenge teke mele letena ke
teke i palaungana, pe man-
manna ke i palaungana ero,
mele nem channanga mule i
ke ulolo.
4 Imo elle pe elle anau teu
la mule nga lemo poinga mur
ke nek toto, pe a totoia langa
mele hel reria poinga ero. Po-
malam lape mele nem iech
toto nga i sipona nena poinga
mur.
5 ✡Ke imo elle pe elle a
takiskisia ana melmelenga
mur.
6 ✡Mele nenge te hetore
i nga NeHalang nena he-
lenga, urana nge tuacholia

✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5 ✡ **5:26:** Pil 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15 ✡ **6:2:** Rom 15:1
✡ **6:5:** Rom 14:12 ✡ **6:6:** 1Ko 9:11, 14

nga nena ure urana ngana
mur lochloch lange ana
hetoronga.

7 ✡A chananga mule imo
ero. Iange mele pele nakuna
nge channanga ia NeHalang
ero toto. Ngaunga utar alona
nenge otue, lape o lulu mule
ngaunga nem mule.

8 Pe mele nenge tutua ke
heiech mene singina lape
lulu hote metenga. Pe mele
nenge tutua ke heiech ia
Opepengpeng, lape lulu hote
maulinga ke koko.

9 Ke ra melei tana taua
poinga urana ngana mur
nenge ta popoia ero. Nenge
teke ra melei tana ero, lape ta
lulu hote maulinga ke koko
nga ana etue pengpeng.

10 Ke nenge teke o esia
neingam e nem nge poi ke
merechre, o halaulaua i. Pe
apoi ke urana toto lange
pekngamo mur, nenge imo
ul ames ke elle nga letemo
manmanna ngana mur.

Helenga Hetala Ngana Pe Apalanga

11 A naue lo? Iau sipok
e hasas ia alalaha nei nga
perik. Pe ehas ngak nei e poia
ke papalauna koi!

12 Iri nemur nenge te heto
hekeke iri pe te palut rarara,
iri laka te echechia imo ke
te teke te ririria singimo.
Te poia poinga nei iange te
mataua Iuta mur nge lape
te hune iri iange leteria
manmanna nga Kristus ana
manga toto.

13 Pe hana nenge te riria
iri te nanasia hotonga mur
ero toto. Pe muteria toto ke
te teke te riria imo pule. Pe
nenge teke a longo taua iri
ke a nanasia iri, hana nemur
lape te palut laka rara pe te
heto heke tote iri.

14 Pe iau, e palut laka rara
nga ute pele nge pomam
ero toto. E palut laka pe e
heto heke tote ara Non Soke,
Iesus Kristus nge mete nga
ana manga toto. Nga Iesus
ana manga toto letek metene
poinga nemur nga ich nei
ero ol. Ke epoi ke pomanga
none nenge mete ke hile ure
lochloch ngana nga ich nei.

15 ✡Nenge teke te riria
singim pe nenge teke te riria
singim ero, nem ute pele ero.
Ure nenge palaungana toto
ngana laka nenge NeHalang
poia ita ke ita heueu ngana
mule.

16 Iri lochloch ngana nenge
te nanasia hotonga nei, lete-
ria sio iange lape NeHalang
letena porekeia iri pe mene
luluche iri nge Israel mur. Is-
rael nemur nenge NeHalang
nena hana mur toto ia iri.

17 ✡Iok, nga lek helenga het-
ala ngana e teke, lemek ero
nge none poi mule ure meena
ngana e ke lohot nge iau ol.
Iange chanchan munna ne-
mur nga singik henonou hot
pengpengia ke iau Iesus nena
non toto.

18 Titik mur pe liliuk mur,
ara Non Soke Iesus Kristus
letena poreke ngana lape tu
luluch nge imo nga opemo
mur. Manmanna.

✡ **6:7:** Rom 8:13 ✡ **6:15:** Kal 5:6; 2Ko 5:17 ✡ **6:17:** 2Ko 4:10

Epeses
Alalaha Nenge Paulus Hassia Lange Epeses Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene ngana e lohot ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo NeHalang nena hana mur nge Epeses nenge te nanas tau tote Iesus Kristus.

2 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria urana ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

NeHalang Lape Tunge Ure Urana Ngana Mur Nga Tapa At Nge Ita

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Nge Kristus mana NeHalang tung lochloche ure urana ngana mur nga Opepengpeng nenga tapa at nge ita.

4 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hote ita ke nena hana mur nge pengpeng pe naue rera poinga poreke ngana e ero toto. I mutena taua ita

5 ✡pomalam hesilei hote ita nge nike ke tutuna mur ita nga ume nenge Iesus Kristus poia. Pe ure nem lohot ke pomam ke nanas mene NeHalang lemene ngana nenge iech toto nge poia.

6 Ta heto heke NeHalang nge poi hote kue urana ngana nenge poia ita ke tatu ke nek nga nenge tung mene Tuna nenge mutena taua, at nge ita.

7 ✡Iange Kristus lome ita nga eina nga metengana pe saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nekinga nenge NeHalang poia nem i ure nenge palaungana toto

8 nenge hile hot lochloche letena at nge ita nga letena tuanin ngana pe letena matana ngana urana toto ngana.

9 ✡NeHalang iech toto nge poia ke pomai nga nenge hemallaha hote letena tuanin ngana nenge talkomkome at nge ita, nenge lape heulo hote nga ume nenge Kristus poia.

10 ✡NeHalang teke poia letena tuanin ngana nem ke lohot nga etue nenge i sipona talue nenge lape poia ure lochloch ngana nga ich pe nga tapa ke te eukirau pe tenau haka aria soke nge Kristus.

11 ✡Ure lochloch ngana te lohot ke pomanga NeHalang letena tuanin hot ngana ia. Ke nge Kristus mana NeHalang hesilei hote ita ke nena hana mur ita nga nena ume. Pe poia ke nanasia utar nenge letena matana hote ke teke poia nga talun ngana

✡ **1:1:** Ume 18:19-21; 19:1 ✡ **1:3:** Epe 2:6 ✡ **1:4:** Ioa 15:16 ✡ **1:5:** Ioa 1:12 ✡ **1:7:** Epe 2:7; Kol 1:14 ✡ **1:9:** Rom 16:25 ✡ **1:10:** Kol 1:16, 20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29

nike.
12 Poia ke pomam ke imem
nenge mo kulelele Kristus
tala nike, mo heto heke Ne-
Halang nena hemalmalinga
nge palaungana toto.
13 Pe imo Epeses mur
pule a longe helenga man-
manna ngana nga helenga
urana toto ngana nenge
NeHalang lape mene mule
imo pe letemo manmanna
nge Kristus. Nga etue
nenge letemo manmanna,
NeHalang heilangaia imo
ke cholo ele imo ke nena
hana mur imo. Ngana laka
Opepengpeng nenge hele
talaia ke teke tunge lange
imo.
14 ✡Pe Opepengpeng nem
i lala nenge heilangia ure
nenge lape ta mene, nenge
NeHalang heleia ke teke
tunge lange nena hana mur.
Ke nem hekerkereng ia letera
nenge i lape mene nena hana
mur ita ke ta heto heke i
NeHalang nenge urana toto.

*Paulus Nena Heta-
laulaunga*

15 Ke pomalam nga etue
nenge e longe imo nge
letemo manmanna nge Non
Soke Iesus pe mutemo taua
NeHalang nena hana mur,
16 e hele urana lange NeHa-
lang ke kokoes mana ia imo,
pe letek metene imo ke e het-
alaulau amo lala nge NeHa-
lang.
17 ✡E hetalaulau amo ke
NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus ana Palau pe
Temere nenge urana toto
tunge lete matana ngana
nenga Opepengpeng lange
imo ke a etei tote NeHalang.
18 Pe e hetalaulau amo
pule ke NeHalang poia
letemo matana ngana mur
ke tualeme ke pomanga
lemenge ke a eteia ure nenge
iu imo ia pe a kulkulele.
Ngana laka ure urana ngana
mur nenge heleia ke teke
tunge lange nena hana mur.
19 ✡Pe e hetalaulau amo
ke a eteia NeHalang nena
kerkerenga kikina ngana
palaungana, nenge umume
nge ita nenge letera man-
manna. Kerkerengnga nem
pomalaka nga kikina ngana
nenge palaungana toto,
20 ✡nenge poia ke hemaul
heke mule Kristus nga
metenga pe here i nga ilina
ele nenga pen tamalmal nga
lut nga tapa.
21 ✡Ke Kristus nena kerk-
erenga palaungana nem soke
toto nga kerkerenga mur
lochloch nga etue nei pe nga
hoena pule. I soke toto nge
ope mur pe naungaala mur
pe hotonga mur pe hana
papalauna mur. Pe Kristus
ene nenge NeHalang tunge
lange i, pingana iuiu toto nga
hulua lochloch eria.
22 ✡Pe NeHalang tunge
kerkerenga lange Kristus pe
talue iri lochloch ngana ke
Kristus nauele iri pe hemes
hote i ke nauele iri lochloch
nga mata nenge NeHalang
23 ✡nenge Kristus singina

✡ **1:14:** 2Ko 1:22 ✡ **1:17:** Kol 1:9 ✡ **1:19:** Kol 1:11 ✡ **1:20:** Psa 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Psa 8:6 ✡ **1:23:** Rom 12:5; Epe 4:10, 15; Kol 1:18

ia. Pe mata nem muta toto
ia Kristus na kerkerenga
pe Kristus tu purpure ure
lochloch nga kileng lochloch
ngana.

2

Ta Mene Maulinga Nge Kristus

1 ✡Nge nike atu ke pomanga
a mete lo iange a longo ole
taua NeHalang pe a popoi
poinga poreke ngana.
2 ✡Nga etue nem atu ke a
nanas menmene poinga ne-
mur nga ich nei pe a nanas
mene ope poreke ngana mur
nga tapa sana aria palau. Ke
heueu nei ope nem tu ke
umume nge iri nemur nenge
te longo olole nge NeHalang.
3 ✡Nge nike ita lochloch
tatu ke pomange iri, ke ta
heiech mana ia singira nga
poinga poreke ngana mur.
Ke urana nge ita pe hulua
lochloch nenge te longo olole
ta amneia melmelenga nga
NeHalang letena inin ngana
iange tapoi ke pomange iri.
4-5 ✡Ita tatu ke pomanga ta
mete ke ulolo iange nga rera
poinga poreke ngana mur,
pe NeHalang mutena tau tote
ita kura iange letena urana
ngana palaungana toto. Ke
pomalam poia poinga urana
ngana toto ke mene mule ita
pe tunge maulinga at nge ita
nge Kristus.
6 ✡Pe ita Kristus nena hana
mur ita ke pomalam he maul
heke mule ita luluch nge
Iesus Kristus, pe hetakile ita
ke ta are luluch nge i nga lut
nga tapa.
7 Poia poinga nei ke teke
hemallaha hote lange iri
nenge he pule nga nena
poinga urana toto ngana
pe nena mutenga nenge
hemallaha hote at nge ita nge
Iesus Kristus.
8 Iange nga NeHalang nena
poinga urana toto ngana,
mene mule imo nenge letemo
manmanna. Imo sipomo a
mene mule imo ero. Poinga
nem i tunginga nenge at nge
NeHalang.
9 ✡Lemo ume urana ngana
mur poi hote ure nem ero.
Ke pomalam a palut leke imo
ero.
10 ✡Ita, NeHalang i sipona
ume hote ita pe tatu ke elle lu-
luch nge Iesus Kristus. Pe ala
hote ita ke ta poia ume urana
ngana mur nenge tatalo ele
tele nge nike ke teke ta poia.

Kristus Heluluch Tele Ita Ke Ita Elle

11 Ke pomalam letemo
metene ke nek, imo tehoe
imo ke imo hana lomonmona
ngana mur pe Iuta mur te
hetue imo ke “hana nenge te
ririr us ero” pe iri te hetue
iri siporia ke “hana nenge
te ririr us” (nenge nem i ure
nenge hana peria poia nga iri
siporia singiria mana).
12 ✡Letemo metene, nge
nike atu ke kangkanga nge
Kristus pe lemo nge Israel
ero. Lemo nga kileng
tau ngana pe atu teu nga

✡ **2:1:** Kol 1:21; 2:13 ✡ **2:2:** Kol 3:7; Tit 3:3 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:4-5:** Rom 6:11-13 ✡ **2:6:** Kol 2:12 ✡ **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 ✡ **2:10:** Tit 2:14 ✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21

tomunga hel ana helenga
nenge NeHalang poia lange
nena hana mur ero pe
atu pulut mana pe a eteia
NeHalang ero.
13 ✡Pe heueu nei atu ke elle
luluch nge Iesus Kristus. Imo
nenge atu ke kangkanga nge
NeHalang nge nike, Kristus
eina nenga metengana mene
imo ke a at rochroi toto nge i
ol.
14 ✡Kristus i sipona poia
imem Iuta mur pe imo hana
lomonmona ngana mur ke
letera ma ke elle. Poia Iuta
mur pe hana lomonmona
ngana mur ke te lohot ke iri
elle. Nge nike aria matana i
helel pe tetu ke elle ero, pe
Kristus heparai sue mapuo
nenge tu nga tuna ngara
ke ma tote iri nga i sipona
singina nenge tung heke ke
mete.
15 ✡Pe saua Iuta mur reria
hotonga luluch nga ana he-
lenga mur ke te lasus, iange
teke lele polong ke hana aria
tuluk nai nem te lohot ke iri
hana heueu ngana mur pe te
lohot ke iri elle mana luluch
nge i.
16 ✡Pe Kristus metengana
nga manga toto nem teke
hemete hunelinga nenge lo-
hotot nga tuluk nai nem pe
poia iri ke te lohot ke iri elle
pe laia iri nge NeHalang.
17 ✡Kristus at ke haliu
hote helenga urana toto
ngana nga polong lele ngana
nge imo hana lomonmona
nenge atu ke kangkanga nge
NeHalang pe nge imem Iuta
mur nenge motu ke rochroi
nge i.
18 Ke nenge teke letera
manmanna nge Kristus,
Opepengpeng elle nem poia
ita ul hana lomonmona
ngana mur pe Iuta mur ke ta
lala nge Temere.
19 ✡Ke pomalam imo hana
lomonmona ngana mur
lape te hetue imo ke hana
lomonmona ngana mur ero
ol. Heueu nei atu ke elle
luluch nge NeHalang nena
hana mur lochloch pe atu teu
nga mata nenge i.
20 ✡Pe apoi ke pomanga
pele nenge te hemes heke nga
ich kerkereng ngana, nenge
hekulkulonga mur pe hetata-
longa mur. Pe Iesus Kristus
i um kerkereng ngana nenge
pele nem ana isong ia.
21 ✡Ke i sipona laka nenge
ratua ele pele nem pe poia
ke lohot ke Non Soke nena
tunginga ana pele nge heo
ngana.
22 ✡Pe imo hana lomon-
mona ngana mur pe Iuta
mur, Opepengpeng umume
nge imo ke imo elle luluch
nge Kristus. Ke pomalam a
lohot ke imo NeHalang nena
pele nenge Opene tu teu ia.

3

*Paulus Haliu Hote He-
lenga Urana Toto Ngana
Lange Hana Lomonmona
Ngana Mur*

1 ✡Iau Paulus koi etutu
nga tuele au ngana iange

✡ **2:13:** Kol 1:20 ✡ **2:14:** 1Ko 12:13 ✡ **2:15:** Kol 2:14 ✡ **2:16:** Kol 1:20, 22 ✡ **2:17:** Isa 57:19 ✡ **2:19:** Epe 3:6 ✡ **2:20:** 1Ko 3:11 ✡ **2:21:** 1Ko 3:16 ✡ **2:22:** 1Pi 2:5 ✡ **3:1:** Pil 1:7, 13

e umume nge Iesus Kristus
ke e halaulaua imo hana
lomonmona ngana mur.
2 ✡Imo lape a longe ke ulolo
ke NeHalang letena urana ia
iau ke tunge ume nei at nge
iau ke e halaua imo.
3 ✡Pe hemallaha hote nena
helenga talkomkome ngana
ke henonoua at nge iau pe
ehas sue unne sune lo.
4 Pe nenge teke a sisia ure
nenge ehas sue, lape a eteia
ke iau e etei tote helenga
talkomkome ngana nemur
nenge Kristus.
5 NeHalang hemallaha
hote helenga nei lange
hana nemur nenge tetu nge
nike ero. Pe heueu nei
hemallaha hote lange nena
hekulkulonga pe hetatalonga
pengpeng ngana mur nga
ume nenga Opepengpeng.
6 ✡Helenga talkomkome
ngana nei ngana laka nenge:
Helenga urana toto ngana
poia imo hana lomonmona
ngana mur ke imo pe imem
Iuta mur, ita ul ta mene
ure urana ngana mur nge
NeHalang pe ta lohot ke ita
elle. Pe tatu teu pule nga ure
nenge NeHalang heleia ke
teke poia nge Iesus Kristus.
7 ✡Pe e lohot ke iau ume ana
non nga helenga urana toto
ngana nga NeHalang nena
tunginga nga nena poinga
urana toto ngana. Pe i sipona
hekerkereng ia iau nga ume
nem.
8 ✡NeHalang nena hana
mur lochloch te urana toto
nge iau ke toinge e nge iri
mene ume palaungana nei,
nem lape urana pol. Pe ero.
NeHalang tunge tunginga
nem at nge iau ke e haliu
hot lange hana lomonmona
ngana mur nga helenga
urana toto ngana nenge lape
te mene ure urana ngana
nenge Kristus. Ure urana
ngana nemur, ta etei teu ke
langa het ngana ero.
9 Nge nike NeHalang ala
hote ure lochloch pe talkome
letena tuanin ngana nga ure
nenge teke popoia nga etue
talun ngana nike. Pe heueu
nei tunge ak ume nenge e
haliu hote ure talkomkome
ngana nem lange hehei pe
hana lochloch.
10 NeHalang teke poia ke
mai, ke ope nemur nenge
tenau ele tapa sana nga re-
ria kerkerenga, te esia nena
mata pe tenau urume letena
matana ngana mur nge ana
lala pe lala.
11 Ure nei lohot ke pete
tote NeHalang letena tuanin
hot ngana ia nga talun ngana
nike, ke poia ke lohot nge ara
Non Soke Iesus Kristus.
12 ✡Ita tatu ke elle luluch
nge Kristus pe letera man-
manna nge i. Ke pomalam
tala ke tames nga NeHalang
matana pe ta matau ero.
13 Ke pomalam e teke e hele
lange imo ke letemo meena
nga melmelenga nenge loho-
tot nge iau ero. Ak melme-
lenga nei lape halau tote imo
ke a mene hemalmalinga.

Paulus Hetalaulau Epeses

✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Epe 1:9-10; Kol 1:26 ✡ **3:6:** Epe 2:13, 16-19 ✡ **3:7:** Kol 1:25 ✡ **3:8:** 1Ko 15:9-10 ✡ **3:12:** Ioa 14:6; Rom 5:2

Mur Aria

14 Ke nenge nem mana
poia iau ke e tualou sio nga
Temere matana.
15 I mana poia iri lochloch
nga tapa pe ich ke tetu.
16 Pe e hetalaulau lange
i nenge nena hemalmalinga
palaungana ke hekerkereng
ia letemo nga Opene kikina
ngana,
17 ✡ke letemo manmanna
pe Kristus tuteu nga letemo.
Pe e hatalaulau ke mutenga
tu ke sik teu toto nge imo pe
huna toto nge imo.
18 Pe e hetalaulau ke NeHa-
lang hekerkereng ia imo pe
nena hana mur lochloch ke a
eteia Kristus nena mutenga
ke nek. Nga pongponga
ngana pe sase ngana pe ana
lome nenge langa lut pe sio
toto ngana.
19 Kristus nena mutenga
palaungana toto nga mele
etei ngana. Pe e hatalaulau
amo ke a eteia mutenga nem,
pomalam lape NeHalang
hemuta heke tote imo nga
ure nemur nenge teke tunge
lange imo.

20 Pe nga NeHalang nena
kerkerenga nenge umume
nge ita, i nakuna nge poia
ure mur nge halang toto ke
te lohot nge ita. Poi ngana
nem lape ris tote ure nemur
nenge lape ta ontei i ia pe
nenge letera tuaninin ia iri.
21 Ita lochloch nenge tatu
ke elle luluch nge Iesus Kris-
tus pe tatu teu nga NeHalang
nena mata ta hemallaha hote
nena hemalmalinga palaun-
gana nga etue lochloch ke
koko. Manmanna.

4

Tatu Ke Elle Luluch Nga Kristus Singina

1 ✡Iau etu nga tuele au
ngana iange e ume nge Non
Soke, pe NeHalang iua imo
ke nena hana mur imo. Ke
pomalam e hele ke kerkereng
toto lange imo ke a nanasia
atu ngamo nenge NeHalang
iu imo ia.
2 ✡Kokoes atal sue imo pe
apoi ke nek lange iri hel
pe atu ke nek mana pe a
henonou hote lemo mutenga
lange iri hel pule ke a long
teua iri.
3 ✡Imo, Opepengpeng kale
tele imo ke letemo ma ke elle
pe aume ke kerkereng ke a
nanas mene poinga nem.
4 Ita ta poi ke pomanga sin-
gira elle mana pe Opepeng-
peng elle mana pe NeHalang
iua ita ke ta kulele ute elle
mana.
5 Pe Non Soke elle mana pe
letera manmanna ngana elle
mana pe ta mene henuninga
elle mana nenge henonoua
ke ita NeHalang nena hana
mur.
6 ✡Pe NeHalang i toro
mana nenge hehei pe hana
lochloch Temeria ia, pe i
nauele ure lochloch pe tu
purpure kileng lochloch pe tu
teu luluch nge hehei pe hana
lochloch.
7 ✡Pe Kristus tunge
tunginga nenga nena poinga

✡ **3:17:** Ioa 14:23; Kol 1:23; 2:7 ✡ **4:1:** Kol 1:10 ✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15 ✡ **4:6:** 1Ko 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3, 6

urana toto ngana nge ita elle
pe elle. Pe tunge ke nanas
mene i sipona lemene ngana.
8 ✡Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"Nga etue nenge lohaka
langa lut nga tapa,
mene hehei pe hana
nenge hekou sue iri ke
te nanas olole i.
Pe tunge tunginga mur
lange hana mur."
9 ✡Helenga nenge hele ke
teke, "Lohaka langa lut
nga tapa" helenga nei luna
pomerei? Luna ma ke mai
koi: I sio la tala nga kileng
nenge sio toto nga ich.
10 Ke i nenge sio la nem, i
sipona laka nenge lohaka la
mule nga lut nem. Pe ristote
tapa mur ke pomalam tu ke
purpure kileng lochloch.
11 ✡Pe tunge tunginga lange
hana hel ke te lohot ke iri
hekulkulonga pe hel iri hetat-
alonga pe hel iri hana nenge
te haliu hote helenga urana
toto ngana pe hel iri hana
nenge tenau ele NeHalang
nena hana mur pe hel iri het-
oronga.
12 Ke Kristus poi ke pomai
iange teke tatalo ele NeHa-
lang nena hana mur ke te
poia nena ume urana ngana
mur. Pomalam lape hulua
halang toto te lohot ke iri elle
mana nga Kristus singina.
13 ✡Pe ume nem songong ke
la het nga etue nenge ta puo-
tom tele hel ke ita elle mana
pe ta etei ngara nge NeHa-
lang Tuna lohot ke elle mana,
pe letera manmanna ngara
kerkereng pe tapoi ke po-
mange Kristus toto.
14 Iange I teke tapoi ke po-
mange aina kikino ngana ero
ol pe tapoi ke pomanga aka
nenge ruach ana mee ulo
rerere ero ol. Pe hana nenge
te pallaklaka, reria henge-
toro mur te mene ita ke po-
manga tuttula ke tala ke mai
pe mau ero ol. Hana nemur
te totoia kue halang ke te teke
te helosio ia ita nga letera
manmanna ngana mur.
15 ✡Ta nanas ia iri ero. Ta
nanas mene helenga man-
manna ngana pe mutera taua
hehei pe hana. Nenge teke
tapoi ke pomai lape ta pile
teu toto luluch nge Kristus pe
ta poi ke pomange I nga kue
lochloch.
16 Kristus pomanga ita pal-
palra ia pe singina mur koi
ita pe tunge ume mur at nge
ita lochloch elle pe elle. Pe
nenge teke ta poia rera ume
mur ke nek lape ta pupuo ke
kerkereng toto pe mutera tau
helhel.

Tatu Ke Ta Nanasia Poinga Heueu Ngana

17 ✡E teke e hele lange imo
ke pomai nga Non Soke ene:
Hehei pe hana nenge tetu
pulut mana pe leteria man-
manna ero, imo apoi ke po-
mange iri ero. Iri leteria
tuanin ngana mur tu man-
mana nga ure nemur nenge
nganangana ero.

✡ **4:8:** Psa 68:18 ✡ **4:9:** Ioa 3:13 ✡ **4:11:** 1Ko 12:28 ✡ **4:13:** Kol 1:28 ✡ **4:15:** Kol 1:18; 2:19 ✡ **4:17:** Rom 1:21; 1Pi 1:14

18 Iri ramaria kerkereng
pe lemeria ero nge te longo
tau ke te eteia NeHalang ero
toto. Ke pomalam leteria
matana ngana auala mana
pe te kangkanga toto nga
maulinga nenge NeHalang
tunge.
19 Iri te amneia meinga
unne nge tu teu nge iri ero
ol, ke tepoi manmana poinga
poreke ngana. Pe salaunga
ana poinga kik heke tote iri
ke te poia ke ele la toto.

20 Pe imo, te hetore imo nga
Kristus pe te hetore imo ke
apoi ke pomam ero.
21 Manmanna ke imo a
longe nena helenga ke ulolo
pe te hetore imo nga helenga
manmanna ngana nenge at
nge Iesus.
22 ✡Te hetore imo ke te teke
a hile hote lemo poinga nike
ngana mur nenge a popoia iri
nge nike. Iange poinga ne-
mur lape channanga ia imo
pe poi heke letemo ke a poia
poinga poreke ngana pe lape
heporeke tote imo.
23 ✡Pe imo te hetore imo ke
a poia letemo ke heueu ngana
24 ✡pe a lohot ke imo hehei
pe hana heueu ngana mur.
Pe mele heueu ngana nenge
pomam te ume hote ke peng-
peng toto pe lemlem ke po-
mange NeHalang.

25 ✡Ke pomalam a pallaka
rara ero ol. A heleia helenga
nge manmanna lange hehei
pe hana iange ita lochloch ta
lohot ke ita elle nga Kristus
singina.
26 ✡Pe nenge teke letemo
inin nga ute, a nauala ke nek
iange lape letemo inin ngana
nem poia imo ke a losio nga
poinga poreke ngana. Ke po-
malam a rahite letemo inin
ngana nem ke sase ero. Chaia
matana sio ero kura pe a poia
ke het nike.
27 A longala teua non
poreke ngana ke poia nena
ume unne nge imo ero toto.
28 Mele hel nenge te
kemkeme, te keme ero ol pe
te talun ke te ume ke te mene
reria urelu urana ngana
hel nenge te ume hote nga
iri siporia peria. Pomalam
lape te tung peria pule ke
te halaua iri hel pule nga
umtutuna, iri nenge reria
urelu ero.
29 ✡Pe a hele hote helenga
poreke ngana nemur nenge
lape heporeke mele hel ero.
A hele mene helenga nemur
nenge hekerkereng ia iri pe
halaua iri nga utar nenge
muteria taua. Pe mele hel
nenge te longlonge iong nge o
helele, lem helenga nem lape
halaua iri pule.
30 ✡Pe a helete ininia Ne-
Halang nena Opepengpeng
ero. Opepengpeng i NeHa-
lang nena hengeilang nenge
nena hana mur imo pe a
kulele mene etue nenge lape
at ke mene mule imo.
31 ✡A hile hote lemo poinga
nenge letemo poreke tautaua
mele hel pe letemo ininin

✡ **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Gen 1:26; Kol 3:10 ✡ **4:25:** Zec 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Psa 4:4; Iei 1:19-20 ✡ **4:29:** Kol 4:6 ✡ **4:30:** Isa 63:10; Epe 1:13-14; 1Te 5:19 ✡ **4:31:** Kol 3:8

pe a hele inin tau helel pe
a keres tau helel pe a hele
porekreke mele hel. A poia
poinga poreke ngana e lange
mele ero.
32 ✡Apoi ke urana lange
pekngamo mur pe mutemo
taua iri pe a saua reria poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto ke pomange NeHalang
nge saua lemo poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto
nga ume nenge Kristus poia.

5

Tai Ke Pomanga Ta Tutu Nga Lemenge

1 ✡Imo NeHalang tutuna
mur imo nenge mutena tau
tote. Ke pomalam aume
ke kerkereng pe apoi ke
pomange i.
2 ✡Pe mutemo tautaua
hehei pe hana ke pomange
Kristus nge mutena taua
ita pe tung heke i sipona
ke halaua ita, ke pomanga
tunginga pe tunginga inan-
gana ehech ngana nenge
lange NeHalang.
3 Ke pomalam a hile hot
tote salaunga ana poinga pe
nenge a poia poinga tunten
ngana mur nenge muna
hulu pe nenge a teke lemo
urelu halang nge mele hel.
Iange NeHalang nena hana
mur nenge pengpeng, poinga
nemur urana nge iri ero.
4 Pe pule a tamal hote he-
lenga poreke ngana ero pe a
penpen ero pe songingalele
nenge poreke a heleia iri ero.
Ure nemur te urana ero nge
a poia. Pe a hele urana pe
a heto heke NeHalang iange
i mene hote imo nga poinga
nemur.
5 ✡E hele lange imo peng-
peng: Mele nenge tal teu tote
i langa poinga nenge salau
hali pe popoi poinga poreke
ngana pe mememelei urelu,
i heto hekeke aetapuna mur
pe lape teu langa NeHalang
pe Kristus reria naungaala pe
nekinga ero toto.
6 ✡Mele hel lape te pallak-
laka ia imo nga ure nemur
nenge manmanna ero. Imo
a longo tau ero iange ure
nemur lape longia NeHalang
letena inin ngana ke lohot
nge iri nenge te longo ole
taua i.
7 Ke pomalam ama lange iri
ero.
8 ✡Nge nike atu teu nga
kileng au ngana pe nga etue
nenge a lohot ke Non Soke
nena hana mur imo pe atu
teu nga lemenge. Ke poma-
lam atu ke pomanga hehei
pe hana nenge te tutu nga
lemenge.
9 Iange NeHalang na
lemenge poi hote ure urana
ngana mur halang pe poi
hote tunga nge pengpeng
pe poi hote ure manmanna
ngana.
10 Aume ke kerkereng ke
a eteia poinga nemur nenge
poia Non Soke ke iech.
11 Pe a nanasia hehei pe
hana nenge tetu nga kileng
au ngana reria poinga poreke

✡ **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Exo 29:18; Hip 10:10 ✡ **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4, 8 ✡ **5:8:** Ioa 12:36; Epe 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9

ngana mur ero. Poinga nemur tepoi hote ute pele nge urana ero. Pe urana nge a hemallaha hote lange hehei pe hana ke poinga nemur te poreke.

12 Meinga ana poinga laka nenge tepoi komkome nem pe lape e meia iau pule nga nenge teke e heleia poinga nemur lange imo.

13 ✡Pe ure lochloch ngana lape lohot ke mallaha nga lemenge tualeme ngana

14 ✡iange lemenge tualeme hatalia ure lochloch ke ta naue. Ke ana helenga laka nenge te heleia ke te teke:

"Iong nenge o mamamani o memete!
O lohaka mule nga metenga ol
pe Kristus tua leme hatalia iong."

15 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek toto nga atu ngamo. Ai pulut rara mana ke pomanga amo hauaua ero. Letemo matana ke nek pe ai.

16 A umeia lemo ume urana ngana mur ol, iange etue nei i etue nenge hehei pe hana te popoi poinga poreke ngana mur.

17 Ke pomalam apoi ke pomanga hauaua mur ero ol, letemo matana hote utar nenge Non Soke lemene taua ke teke a poia.

18 ✡A inia ech kerkereng ngana ke amo hauaua ia ero iange lape heporeke imo. A longala teua Opepengpeng lange imo ke hemuta heke imo.

19 ✡Nga etue nenge a helele, letemo metene peunga nemur nga NeHalang nena alalaha nenge Sam pe peunga mur nenge Opepengpeng poi heke nga letemo. A peupeu pe a poi heke peunga mur nga letemo ke a heto hekeke Non Soke.

20 ✡A hele urana lange Temere NeHalang ke kokoes nga ure lochloch ngana iange atu ke elle luluch nge ara Non Soke Iesus Kristus.

21 ✡A longo tau helhel. Ke nga poinga nem lape a henonou hote Kristus ke amo soke ia.

Hehei Mur Pe Eria Mur

22 ✡Imo hehei a nanasia emo mur reria helenga ke pomanga a nanasia Non Soke nena helenga.

23 ✡Iange imo, emo mur tenau ele imo ke pomange Kristus nge nauele iri mata nenge NeHalang. Pe iri mata nenge NeHalang tepoi ke pomanga Kristus singina pe Kristus mene mule iri.

24 Ke iri mata nenge NeHalang te nanasia Kristus, pomalam imo hehei a nanasia emo mur nga ure lochloch.

25 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur ke pomange Kristus nge mutena taua iri mata nenge NeHalang pe tung heke i sipona ke halaua iri

26 ✡pe poia iri ke NeHalang nena hana mur ia iri. Ke

✡ **5:13:** Ioa 3:20-21 ✡ **5:14:** Isa 26:19; Rom 13:11 ✡ **5:15:** Kol 4:5 ✡ **5:18:** Luk 21:34 ✡ **5:19:** Kol 3:16 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pi 5:5 ✡ **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 ✡ **5:23:** 1Ko 11:3; Epe 1:22 ✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7 ✡ **5:26:** Tit 3:5

Kristus nena helenga poia
iri mata nenge NeHalang ke
te lemlem nga henuninga
nenga ech.
27 ✡Pe poia iri ke nakuria
urana pe te sinaha toto iange
i sipona teke mene iri, pe
teke poinga poreke ngana e
tu nge iri ero pe ure muna ulu
ngana e tu nge iri ero pe utar
e pule nge poreke tu nge iri
ero.
28 Ke pomalam mana,
imo hana mur mutemo
taua lemo hehei mur ke
pomanga mutemo tau ng-
amo ia singimo mur. Non
e nenge mutena taua nehei
poia ke pomanga mutena
taua i sipona.
29 Mele pele lemene ero ia i
sipona singina ero, nei man-
manna. Ita ta nauele singira
mur pe ta hengaua iri ke po-
manga Kristus poi ngana ia
lange iri mata mur
30 iange ita Kristus apena
pe penna mur koi ita.
31 ✡Ke pomanga NeHalang
nena helenga nenge tahas
sue ke ulolo, hele ngana
nenge hele ke teke, “Halang-
ina heueu ngana mur te hile
tataria mur pe tetemeria mur
pe te lohot ke iri elle mana
nga singiria.”
32 ✡Helenga talkomkome
ngana nei luna palaungana
toto. Iau e heleleia Kristus pe
iri mata mur.
33 Pe helenga nem lange
imo pule. Imo elle pe elle
mutemo taua lemo hehei
mur, ke pomanga mutemo
tau ngamo ia imo sipomo, pe
imo hehei a poi ke nek lange
emo mur.

6

Imo Kinkino Ngana Pe Tetememo Mur Pe Tatamo Mur

1 ✡Iok, imo kinkino ngana
urana nge a longo taua tete-
memo mur pe tatamo mur
iange Non Soke nena non
mur laka imo pule, pe poinga
nem urana nge imo nge a
poia.
2 ✡NeHalang nena hotonga
nenge i tala toto pe lohot lu-
luch nga helenga manmanna
ngana, hele ke teke, “O renge
temem pe tam.” Pe helenga
manmanna ngana nenge lo-
hot luluch ia hele ke teke,
3 “Nenge teke apoi ke
pomam, ure lochloch ngana
nenge urana lape te lohot nge
iong pe otu ke sase toto nga
ich.”
4 ✡Pe imo tetemeria mur,
a poia tutumo mur ke lete-
ria inin ero. A hepengia iri
nga poinga poreke ngana pe
a hetore iri nga ure nemur
nenge Non Soke lemene taua.

Ume Ana Hana Mur Pe Aria Aehuna Mur

5 ✡Pe imo ume ana hana
mur a matau pe apoi ke nek
lange amo aehuna mur pe a
longo tau tote iri. Pe apoi
tote nga letemo ke pomanga
a longo taua Kristus.
6 A heiech mene iri ero.
Urana nge a longo taua iri
nga letemo ke pomanga a

✡ **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:31:** Gen 2:24; Mat 19:5 ✡ **5:32:** Hem 19:7
✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Deu 5:16 ✡ **6:4:** Psa 78:4; Pro 22:6; Kol 3:21 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18

umume nge Kristus ke a
popoia utar nenge NeHalang
mutena taua.
7 A poia lemo ume pe
singimo tua kikia ke po-
manga a umume nge Non
Soke pe letemo nenge a teke
aume manmana nge none
ero
8 ✡iange a eteia ke Non Soke
lape tunge urumo nga ume
urana ngana nenge imo elle
pe elle a popoia. Pe poia
lange imo hana nenge aume
manmana nge mele hel pe iri
nenge te poi tetele mana ke
elle.
9 ✡Pe imo aehuna mur, apoi
ke urana lange lemo ume
ana hana mur ke pomalam
pule pe a hemataua iri ero.
Letemo metene ke iri pe iong,
amo Aehuna kou tu nga lut
nga tapa. Pe i lape nanas
mene poinga elle ke amnei
teu langa hulua lochloch re-
ria poinga mur.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Palhel

10 Lek helenga hetala
ngana, ames ke kerkereng
luluch nge Non Soke nga
nena kerkerenga nenge lohot
nga kikina ngana.
11 ✡A heron heke lemo
palinga hel ana hengeron
mur lochloch ke a palhel
luluch nga non poreke ngana
nena pallaklakanga mur.
12 ✡Iange ita, ta palhel
luluch nge hana mur mana
ero mai. Ta palhel luluch
nge ope poreke ngana mur
nga tapa sana pe aria naun-
gaala ana hana mur pe aria
papalauana mur pe ope
kerkereng ngana mur nenge
tenau elele kileng au ngana
nei ana poinga mur.
13 Ke a heron heke lemo
palinga hel ana hengeron
mur lochloch. Pomalam nga
etue nenge non poreke ngana
nem at lape a hekou sue lemo
ngarang mur. Pe nga etue
nenge palinga hel nem het,
imo ames ke kerkereng kura.
14 ✡A kale heke amo tal
nenge helenga manmanna
ngana ana nga luamo pe
ames ke kerkereng. Pe a
heron heke poinga nge peng-
peng ke pomanga palinga hel
ana hengeron nenge poi hele
mautumo.
15 ✡Pe nga apemo a kale
hite helenga urana toto
ngana nenge hetakile ita
luluch nge NeHalang ke nek.
16 Pe a rahite letemo man-
manna ngana ke pomanga
lemo kaleu nenge he met-
mete oan nga non poreke
ngana nena io mur.
17 ✡A longele NeHalang
ke mene mule imo pe a
ure ke pomanga palinga hel
ana horel nenge poi hele
palpalumo. Pe a rahite
NeHalang nena helenga ke
pomanga palinga hel ana
mese nenge Opepengpeng
tunge lange imo.
18 ✡A hetalaulau pe a ontei
halaunga nge NeHalang nga
ure nemur nenge a popoia pe

✡ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1 ✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4 ✡ **6:12:** 1Pi 5:8-9 ✡ **6:14:** Isa 11:5; 59:17; 1Te 5:8 ✡ **6:15:** Rom 10:15 ✡ **6:17:** Hip 4:12 ✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17

a iua Opepengpeng ke hekerkereng ia imo. A tatalo ala
ke kokoes nga hetalaulaunga
pe a hetalaulau NeHalang
nena hana mur lochloch aria
ke kokoes.
19 ✡Pe a hetalaulau ak pule
ke NeHalang talue helenga
mur nga halik pe sak loiloi
ero pe e haliu hote helenga
talkomkome ngana nga helenga urana toto ngana.
20 ✡Ume nem iau ak ume
ia pe heueu nei etu nga tuele
au ngana iange e haliu hote
helenga urana toto ngana. Ke
pomalam a hetalaulau ak ke
e saua mataunga ke lasus
pe emes ke kerkereng ke e
haliu hote helenga urana toto
ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

21 ✡Tira Tikikus i ume ana
non nenge ume ke kerkereng
toto nga Non Soke ana ume
pe iau mutek tau tote i. Pe
i lape heleia ure lochloch
ngana lange imo ke pomalam
lape a eteia utar nenge lohotot nge iau.
22 E tunge alalaha nei lange
i pe e kulosia i ke lange imo
ke a eteia motu ngamem, pomalam lape hekerkereng ia
letemo.
23 Imo NeHalang nena
hana mur imo pe e hetalaulau ke Temere NeHalang
pe ara Non Soke Iesus Kristus
te poia letemo ke ma ke
nek, pe te hesue mutenga
pe te hekerkereng ia letemo
manmanna ngana mur.
24 E hetalaulau ke NeHalang poi ke urana toto lange
imo nenge mutemo taua ara
Non Soke Iesus Kristus nga
mutenga nenge hetala ngana
ero. Ngana laka lom.

✡ **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ✡ **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 ✡ **6:21:** Ume 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai
Alalaha Nenge Lange Pilipai Mur

1 ✡Iau Paulus, pe imem nai Timoti mo umume nge Iesus Kristus. Pe mohas ia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur lochloch nge Pilipai nenge leteria manmanna nge Iesus Kristus, luluch nge hana papalauna mur nenge tenau elele iri pe reria halaunga mur.

2 Temere, NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Nena Hetalaulaunga

3 E hele urana toto nge NeHalang ak soke nga etue lochloch nenge letek metentene imo.

4 Pe nga etue nemur nenge e hetalaulau imo lochloch amo, letek iech manmana.

5 E iech toto nge imo iange a halaua iau nga helenga urana toto ngana ana ume, talun nga ume talun ngana ke at heueu nei.

6 ✡Ke pomalam, e eteia ke NeHalang i sipona talune ume urana ngana nei nge imo. Pe letek manmanna ke I sipona lape heloloune ume nem ke la het nga etue nenge Iesus Kristus at mule ia.

7 Amo lete tu kokoes nge iau, ke pomalam, pengpeng nge iau nge e amneia ke pomai. Nga nei, a tuteu luluch nge iau nga ure urana ngana nenge NeHalang tunge at nge iau, heueu nenge etu nga tuele au ngana pe pule nga etue nenge etu ke epoi tetele pe e hekerkereng ia Iesus na helenga urana toto ngana.

8 NeHalang eteia ke iau e hele ke manmanna toto pe lemek taua imo ke pomange Iesus Kristus nge lemene taua imo.

9 E teke e hetalaulau amo ke lemo poinga nenge mutemo taua neingamo mur lape puopuo pe puo luluch nga letemo matana ngana mur.

10 ✡Pomalam, lape a eteia poinga urana ngana pe poreke ngana pe lape ute e nge poreke tu hite imo ero pe mele hottaua poinga poreke ngana e nge imo ero ke la het nga etue nenge Kristus at mule ia.

11 Pe lape a muta toto nga poinga urana ngana mur nenge at pengpeng nge Iesus Kristus. Pe poinga urana ngana nemur tetal heke tote NeHalang ene.

Ute Pele Poi Ele Paulus Hanna Ero

12 Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke nek. Ure meena ngana nenge lohot nge iau nei, halau mene Iesus na helenga urana toto ngana ke songia kikina ngana pe puo ke palaungana toto ol.

13 ✡Pe palinga hel ana hana mur nenge tenau ele pele nei

✡ **1:1:** Ume 16:12-40 ✡ **1:6:** 1Ko 1:8 ✡ **1:10:** 1Te 5:23 ✡ **1:13:** Ume 28:30

pe hulua lochloch, te eteia
ke iau, te tamal teua iau
nga tuele au ngana iange e
umume nge Kristus.
14 Etu ngak nga tuele au
ngana nei hekerkereng ia
titik mur leteria ke te matau
ero nge te hele hote Non Soke
nena helenga.
15 Hana hel nge iri, saria
keke iau ke te teke te mene
mulik ke te haliu hot pe hel te
poia nga leteria urana ngana.
16 Iri nenge leteria urana,
muteria taua iau pe te eteia
nge NeHalang talue iau nga
lamai ke e hekerkereng ia
Iesus nena helenga urana
toto ngana.
17 Pe iri nenge te poia nga
sakeke nem, leteria metene
mene iri siporia pe te teke
tepoi poreke iau nga etue
nenge etu nga tuele au ngana
nei.
18 Nenge teke tepoi ke po-
malam, iau e teke ute pele
ero. E iech mana nga nem.
Ure nenge palaungana toto,
ngana koi nei: Hana pe hehei
te haliu hote Kristus na he-
lenga urana ngana. Nenge
teke te hele ia nga leteria
poreke ngana pe nga leteria
urana ngana, iau e iech mana
nga nem.

Oe, pe lape e iech toto nga
hoena pule

19 ✡iange e eteia ke a halaua
iau nga lemo hetalaulaunga.
Pe nga halaunga nenga Iesus
Kristus opene, lape etu ke
epoi tetele mana ol.
20 Pomalam e meia iau ero.
E iech pe e kulele utar nge
lape lohot. Pe lape eume ke
kerkereng nga etue lochloch,
ke pomanga heueu nei.
Nenge teke etu ke e maulul
ma e mete, ume lochloch
ngana nenge e popoia, e heto
heke Kristus ene ia.
21 ✡Nga enau ngak, nenge
teke etu ke e maulul etu
luluch nge Kristus pe nenge
teke e mete, e mene ure
urana ngana mur halang.
22 Pe nenge e teke etu ke e
maulul kura, lape e umume
ia ume urana ngana mur hel
pule. Pe nei e eteia ero kura.
Kue tei nenge lape e nanas ia?
23 ✡Ure nai tetak tele ele
iau. Nge iau, e teke urana
toto nge ela ke etu luluch nge
Kristus.
24 Pe nge imo, e teke urana
nge etu ke e maulul ke etu
luluch nge imo ke e halaua
imo.
25 Iau e eteia ke lape etu
luluch nge imo ke e halaua
imo nga letemo manmanna
ngana pe atu ke a iech man-
mana.
26 Pe lape a iech toto nge
Iesus Kristus nga etue nenge
ela ke etu luluch nge imo.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

27 ✡Ure nenge palaungana
toto nenge e teke e heleia,
ngana koi nei. Ai ke nek
pe a poia ume nemur pe a
henanas ia Iesus Kristus na
helenga urana toto ngana.
Pe e teke e esia imo nga etue
nenge ela mule nge imo. Pe
nenge teke ela ero, urana
nge e longe nge ames ke elle

✡ **1:19:** 2Ko 1:11 ✡ **1:21:** Kal 2:20 ✡ **1:23:** 2Ko 5:8 ✡ **1:27:** Epe 4:1; 1Te 2:12

mana pe a purpur kikimo
nga lete manmanna ngana,
nga Iesus nena helenga
urana toto ngana.
28 Pe a mataua lemo
ngarang mur ero, amo seilil
ke kokoes. Pe nga poinga
nei, iri te eteia ke NeHalang
lape heporeke iri. Pe imo,
NeHalang lape halaua imo.
29 ✡Pe poia imo ke letemo
manmanna nge Iesus Kristus
nga i sipona lemene ngana
pe a takisia ana melmelenga
pule.
30 Nge nike etu luluch nge
imo pe a eses ia melmelenga
nenge lohot nge iau. Pe
heueu nei, ita ul ta amneia ke
elle mana ol.

2

Apoi Ke Mange Kristus Pengpeng

1 Kristus hekerkereng ia
letemo lo. Pe lemene taua
imo ke letemo ma ke nek lo.
Pe Opepengpeng tu luluch
nge imo ke a nek hel lo pe
letemo mulmule ia imo.
2 Iok, a poia iau ke e iech ol.
Nga nenge e teke a nanasia
poinga nemur: Atu ke letemo
elle pe anek hel nge imo, pe a
rahita hel ke imo elle mana.
3 ✡Pe poinga nenge a
ngailele mele pe atal heke
imo, poinga panem poreke
toto. Pe a nanasia koi poinga
nei: Aau sue imo ke aele sio
toto nge pekngamo mur.
4 ✡Letemo ia imo toro ero,
anau lange mele hel pule.

Iesus Au Sue I Pe NeHalang Tal Heke I

5 A rahite letemo tuanin
ngana mur ke pomange Iesus
Kristus:
6 ✡I NeHalang toto
pe tal heke i ke pomange
NeHalang ero.
7 ✡Iesus Kristus tal sio mene i
pe lohot ke i non pe ume
ke halaulaua ita.
8 ✡Pe tal sue i pe longo tau
mana ke la het nga ana
metenga
nenge te heon heke i nga
manga toto!
9 ✡Nga nem mana, NeHalang
tal heke tote i
pe tunge ene nenge pin-
gana iuiu nga hulua
lochloch eria.
10 ✡Pomalam, hulua nemur
nga tapa pe nga ich
pe nga ich letena lape te
longe Iesus ene
pe te tualou sio sapele
lange i.
11 ✡Pe lape hulua lochloch te
haliu hote leteria man-
manna ngana
ke te teke Iesus Kristus I
Non Soke.
Pe hemalmalinga
palaungana lange
Temene NeHalang.

Atu Ke Nek Ke Pomanga NeHalang Lemene Ngana

12 Oe atong mur, nga etue
nenge etu luluch nge imo, a
longo taua iau. Pe heueu
nei ol etu ke kangkanga ol,
pe lemek ke a longo tau ng-
amo nem, tu ke kerkereng.
A ume ke kerkereng luluch

✡ **1:29:** Ume 16:19-40 ✡ **2:3:** Kal 5:26 ✡ **2:4:** 1Ko 10:24 ✡ **2:6:** Ioa 1:1-2; 17:5 ✡ **2:7:** Ioa 1:14; 2Ko 8:9 ✡ **2:8:** Hip 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Ume 2:33; Epe 1:20-21; Hip 1:3-4 ✡ **2:10:** Rom 14:11 ✡ **2:11:** Rom 10:9

nga mataunga pe loiloinga ke
a heulo hote lemo maulinga
nge koko.
13 Iange NeHalang kokoes
ume nga letemo ke lememo
taua I lemene ngana pe pule
hekerkereng ia imo ke a
longo taua.
14 A poia amo ume lochloch
ke nek mana pe a ngunngunu
hel pe a hunel ero.
15 ✡Pomalam lape NeHa-
lang esia poinga poreke
ngana e nge imo ero pe atu
ke pomanga tutuna mur
pengpeng. Pe heueu nei atu
luluch nge hana porekreke
ngana mur nga ich nei kura.
Pe lemek ke atu ke nek ke
pomanga NeHalang lemene
ngana. Pe apoi ke pomanga
lemenge nenge tua leme nga
kileng au ngana.
16 Nenge a haliu hote he-
lenga nenga maulinga nge
koko. Nenge teke a poi ke po-
mai, nga etue nenge Kristus
at mule, lape e iech toto iange
NeHalang ana ume nenge e
umume ia nganangana lo.
17 Letemo manmanna
ngana nge Non Soke po-
malaka nga lemo tunginga
nenge lange I. Pe toinge eik
pasiling ke la luluch nga lemo
tunginga nemur, lape e iech
luluch nge imo.
18 ✡Pe imo pule a iech lu-
luch nge iau.

Paulus Teke Kulosia Timoti

19 Pe nga Non Soke Iesus
lemene ngana lape e hekule
Timoti ke la mule nge imo ke
ueiuei mana. Pomalam lape
hekerkereng mule letek nga
etue nenge at mule pe nene
imo at nge iau.
20 Pe mele e poi ke mange
Timoti ero. I letena tau tote
imo ke teke lape hetakile imo
ke nek toto.
21 ✡Hulua leteria tu mana
nga aria ume mur, pe nga
Iesus Kristus ana ume, leteria
ia ero.
22 Pe imo a eteia lo ke Tim-
oti i non nge urana. Ana
non poi ke manga tuk ia toto
nenge halaulaua iau ke mo
hele hotote Helenga Urana
Toto Ngana.
23 Lape e kulos ia i ke lange
imo kura, pe enau ala mana
mukam nga ure nenge lape
lohot nge iau.
24 Pe letek manmanna nge
Non Soke ke iau pule ela mule
nge imo ke ueiuei mana.

Paulus Teke Kulosia Ipapotitus Pule

25 ✡Pe letek unne, e teke
urana nge e kulos ia Ipapoti-
tus pule ke lange imo. Iange
i poi ke mange iau mana:
Letena manmanna nge Iesus
pe nanas ia iau ke imem nai
mo ume ke elle pe mes ke
kerkereng toto nga Non Soke
ana ume. Pe imo sipomo a
kulos ia i at nge iau ke ha-
laulaua iau.
26 Pe heueu nei letena haka
toto ke teke la ke es mule imo.
Pe letena tangtang ia imo
iange a longe i nge singina
haleles.
27 Pe i manmanna toto ke
haleles nem mene i ke mete

✡ **2:15:** Dan 12:3; Pil 1:10; 1Te 2:19 ✡ **2:18:** Pil 3:1; 4:4 ✡ **2:21:** 2Ti 4:10
✡ **2:25:** Pil 4:18

par. Pe NeHalang letentena
ia i pe iau pule. Pomalam nau
mene lete kolkol palaungana
ke meena hit mene iau ero.
28 Ke heueu nei letek haka
toto ol ke e kulos mule Ipa-
potitus lange imo. Pe lape a
esia i pe a iech toto pe lape
amo lete nenge tu nge iau
lape het toto sapele.
29 A naue i pe a heroele i pe
a longia i nga lete manmanna
ngana nge Non Soke. A heto
heke hana nemur nenge te
poi ke pomam,
30 iange i, mete par lo nga
Kristus ana ume nenge tung
teu tote singina ke halau
tote iau nga ume nenge imo
nakumo ero nge a poia. Pe
imo a halaua iau ke pomam
ero.

3

Imo Elle Pe Elle A Etei Tote Kristus Ke Nek

1 Iok titik mur pe liliuk
mur, lek helenga hetet lo pe
e teke a iech toto nge Non
Soke nga lemo tunga luluch
nge I. Lek helenga hel ehas
sue ke ulolo pe lape ehas sio
mule iri. Pe nem, ute pele ero.
Iange e teke helenga nemur
te halau tote imo ke nek.
2 Anau ala amo ke nek toto
nge hana nemur nenge te
hesalang mana ke te teke
te riria singimo. Iange nga
riringa nem, te poi ke poma-
laka nga kaone hinolo mur.
3 ✡Pe ita, ta poi ke mange iri
ero. Ita laka nenge ta mene
riringa toto ngana. Iange Ne-
Halang opene halaua ita ke ta
heto heke tote I pe ta iech toto
iange tatu luluch nge Iesus
Kristus. Pe poinga nenge ta
rir us nem, letera manmanna
sakilil nga poinga nem nge
halaua ita ero.
4 ✡Pe nenge teke mele ra-
mana kerkereng nge poinga
nem halaua tote i, iau laka
nakuk toto nge e nanasia kue
nemur.
5 ✡Iau etak hoe iau ke ak
etue iri rahtele mol pe te
riria iau. Iange iau, lek nge
Israel pe etu teu nga kaleu
ramana nenge Pensamin.
Pe iau Hipru iange hetak pe
temek iri Hipru pe e lohot ke
iau paresio iange e nanas tau
tote hotonga nenge Moses.
6 ✡Pe e menmene kaleu pe
e hun lapue NeHalang nena
hana mur pe e teke e poia Ne-
Halang ke iech, pomalam e
nanas tau tote hotonga mur.
7 ✡Ure nemur nenge esis
ala hote nem, nga tele ngana
e teke ma lape te halaua iau.
Pe nei ero ol. E saua iri ke
te lasus toto pe e nanas mene
Kristus.
8 Pe e saua ure nemur
mana ero. E saua ure
lochloch ke te lasus iange e
teke e etei mene Non Soke
Iesus Kristus. Pe e eteingak
nem urana toto nga ure
lochloch ngana nemur.
9 ✡Pe etu teu nge I ol. Pe
iau sipok e poia iau ke iau
non nge pengpeng nga Ne-
Halang matana ero nenge e
nanas tau tote hotonga nenge

✡ **3:3:** Rom 2:29 ✡ **3:4:** Ume 22:3; 2Ko 11:18 ✡ **3:5:** Luk 1:59; Ume 23:6; 2Ko 11:22 ✡ **3:6:** Ume 8:3 ✡ **3:7:** Mat 13:44-46 ✡ **3:9:** Rom 3:21-22

Moses. Pa nem ero ol. Iau
non nge pengpeng nga NeHa-
lang matana iange letek man-
manna nge Kristus. Ke nga
letek manmanna ngana nem
mana, NeHalang poia iau ke
iau non nge pengpeng nga
matana.
10 ✡Iau lemek toto ke e teke
e etei tote Kristus pe e amnei
urume nena kerkerenga
nenga maul haka mule
ngana. Pe e teke e amneia
melmelenga ke mange i ke e
mete
11 pe e maul haka mule ke
pomange I.

Tanau Langa Utar Toto Nenge Lape Ta Mene

12 ✡Pe ure nemur te lohot
nge iau ero kura. E hele men-
mene kura. Pe lemek toto ke
e teke e mene ure nemur ke
pomange Iesus nge mene iau
lo.
13 Pe titik mur, heueu nei
e rahite nga perik ero kura.
Pe e teke epoi ke pomai koi:
Lape esau sue ure meena
ngana mur nenge te poi
helele iau pe e song tau mene
ure nenge tu nga muka.
14 ✡Pe lape e songia kikikn-
gak toto ke la e mene iechinga
nenge NeHalang iua iau ke
ela nga lut nga tapa iange
letek manmanna toto nge
Iesus Kristus.
15 ✡Ita lochloch ngana
nenge Opepengpeng hemellehe
letera matana ngana mur
lo, ta naue urelu song hot
ngana ke mai koi. Pe nenge
teke letem tuanin ngana mur
te song hot ke altoto nga
ute hel, nem lape NeHalang
hemallaha hote lange iong.
16 Pe kue manmanna
ngana nenge ta nananas ia ke
at heueu nei, ta hile sio mule
ero ol.
17 ✡Ke titik mur pe liliuk
mur, a nanas ia lek poinga
mur. Pe pule anau urume
iri nenge te nanasia lemem
poinga nenge mo poia nga
matamo lo.
18 Iau letek kolkol pe e tang
iange e hele lange imo ke
kokoes lo, pe heueu nei lape
etua tau mule lek helenga
nemur pule: Hulua halang
tetu ngaria heueu nei, poia
iri siporia ke iri ngarang nge
Kristus nga mete ngana nga
manga toto.
19 ✡Nga hoena lape tela
nga oan nge imperno. Iange
leteria tu mana nga ure
nemur nga ich nei. Pe te
nanas tau mene lemeria
ngana mur pe te heto hekeke
eria mur nga poinga poreke
ngana mur nenge te popoia.
20 ✡Pe ita ra kileng toto kou
nga lut nga tapa. Nga kileng
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus lape at ia. Pe ta ku-
lala tote I iange I non nge ara
hemasinga.
21 ✡I, nena kerkerenga
palaungana toto ke hulua
lochloch ngana pe ure
lochloch ngana lape te longo
tau mene I. Pe I lape at pe
hulia singira metmete ngana
mur pe poia iri ke te lohot
ke pomanga I sipona singina
nenge ana hemalmalinga

✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 ✡ **3:12:** 1Ti 6:12, 19 ✡ **3:14:** 1Ko 9:24 ✡ **3:15:** 1Ko 2:6 ✡ **3:17:** 1Ko 4:16 ✡ **3:19:** Rom 16:18 ✡ **3:20:** Epe 2:6, 19 ✡ **3:21:** 1Ko 15:28, 42-53

urana toto.

4

A Ngata Hel Pe A Iech

1 ✡Titik mur pe liliuk mur,
amo lete tu toto nge iau. Po-
malam, e teke ela ke ees
mule imo. Pe letemo man-
manna ngana nge Non Soke
nem, a rahite ke kerkereng
toto, iange iau e iech toto nga
poinga nem!
2 Pe e teke e hele ke kerk-
ereng toto lange iong Iuotia
pe Sintike, ke imo nai anau
urume Non Soke na poinga
mur pe a kila ke nek. A hunel
ero ol.
3 ✡Pe e teke e onteia iong
ke o halaua iri pule. Iange
iong, neingak toto laka iong.
Hehei nai nei pe ne Kelemen
pe lek ume pekngana mur hel
pule, te halaulaua iau ke mo
haliu hotote helenga urana
toto ngana nenge Iesus. Pe
iri eria mur tehas sue iri nga
alalaha ke ulolo. Alalaha
nenga maulinga ke koko.
4 Pomalam e hele ke e teke
a iech ke kokoes nga lemo
tunga luluch nge Non Soke.
Pe etua tau mule pule: A iech
toto!
5 ✡Pe a poi ke nek lange
pekngamo mur iange Non
Soke atat lo.
6 ✡Letemo meena rara
ero. A onteia NeHalang pe
a hetalaualau lange I nga
ure lochloch ngana pe a hele
urana toto lange i.
7 ✡Pomalam, NeHalang
lape poia letemo ke ma ke
nek toto. Pe pule, lape poia
letemo tuanin ngana mur ke
la mana nge Iesus Kristus. Pe
poinga nenge NeHalang poia
nem, mele pele purpur ero
toto nge letena tuanin hote.
8 Iok titik mur pe liliuk
mur, lape e hetoro hit
mule imo ke pomai, e teke
letemo tu mana laka nga
ure urana ngana mur nenge
ta heto hakaka Non Soke
ia: Nga poinga lochloch
ngana nenge manmanna
pe nenge mallaha pe nenge
pengpeng pe heo ngana pe
nenge lemere taua pekngara
mur pe poinga urana ngana
nenge ta memeleia iri.
9 ✡Ure lochloch ngana
nenge e hetoro sue lange imo
pe nenge a eteia nge e hele ia
pe nenge a naue nge e poia,
a nanas mene ke pomalam
mana. Pomalam NeHalang
nenge poia letera ke ma ke
elle mana, lape tu luluch nge
imo.

*Paulus Iech Toto Nga Pili-
pai Mur Reria Tunginga*

10 Pe iau, e iech toto
nge Non Soke iange letemo
metene mule iau ke a halaua
iau. Atong mur, letemo
metene iau mala lo pe lemo
kue ero nge a poia halaunga
nem.
11 Pe nem ute pele ero.
Iange nga etue nemur nenge
lek ure mur ero, e iech
manmana pe letek tu ke nek
mana.
12 Etu nga etue nenge lek
ure halang pe etu nga etue
nenge lek ure halang ero. Pe

✡ **4:1:** 1Te 2:19-20 ✡ **4:3:** Luk 10:20 ✡ **4:5:** Hip 10:25; Iei 5:8-9 ✡ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Isa 26:3; Ioa 14:27; Kol 3:15 ✡ **4:9:** Rom 16:20

letek matana ke nek lo nga
kue nenge poia iau ke e iech
manmana nga etue lochloch.
13 ✡Iange Kristus i sipona
hekerkereng ia iau nga ure
lochloch ngana nenge te lo-
hotot nem.
14 Pe imo apoi ke nek toto
at nge iau nga nenge a halaua
iau nga ure meena ngana ne-
mur.
15 ✡Iange nga etue nenge e
lohaka nge Mesatonia, imo
sipomo a heneue iau nga
poinga nenge ta tung helel
pe ta long helel rera ure mur.
Pe NeHalang nena hana mur
hel te poia iau ke pomam ero.
Nei imo lochloch a eteia.
16 Iok, ela ke etu nge
Tesalonika pe emule mana a
hekule ure hel pule ke halaua
iau.
17 Pe iau letek tu sakilil nga
ure nemur nenge a hekule
atat nge iau nem ero. Iange e
teke e esia lemo poinga urana
toto ngana hel pule, nge a
poia ke mahoho haka langa
poinga nemur nenge a poia
nem lo.
18 Ke lemo tunginga nemur
nenge a hekule at nge iau
nem, Ipapotitus tunge iri at
nge iau lo. Ke heueu nei
e rere ute pele ero ol. Ure
lochloch ngana nenge lemek
taua pe ure hel pule te lohot
ke mataria purpur lo. Pe e
mene iri pe e iech toto ke po-
mange NeHalang nge mene
tunginga mur nenge inan-
gana ehech pe iech ele tote.
19 Pe ak Non Soke NeHa-
lang lape tunge ure lochloch
ngana nenge mutemo taua
lange imo. Pe I lape tung
lochloche ure urana ngana
mur nge Iesus Kristus lange
imo pule.
20 Hemalmalinga palaun-
gana lange Temere NeHalang
nga etue lochloch sapele.
Manmanna.

Helenga Het Ala Ngana Mur

21 A hele ia lek apalanga
lange Iesus Kristus nena
hana mur lochloch. Pe lek
ume pekngana mur nenge
tetu luluch nge iau, te hekule
reria apalanga lange imo
pule.
22 Pe NeHalang nena hana
mur nenge te umume nga ne
Kaesa na pele, te hekule reria
apalanga lange imo pule.
23 Pe Non Soke Iesus Kris-
tus lape poi ke nek toto lala
nge imo ke kokoes. Man-
manna.

✡ **4:13:** 2Ko 12:10 ✡ **4:15:** 2Ko 11:9

Kolosi
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kolosi Mur

1 Iau Paulus. Nga NeHa-
lang lemene ngana iua iau ke
e lohot ke iau Iesus Kristus
nena hekulkulonga. Pe imem
nai tira Timoti mo hekule
alalaha nei ke
2 lange imo NeHalang
nena hana mur nga tuele
tana nenge Kolosi. Imem
pekngamem mur imo iange
letemo manmanna nge
Kristus.
E hetalaulau ke Temere Ne-
Halang letena ia imo pe poia
letemo ke ma ke nek.

*Kolosi Mur Leteria Man-
manna Nge Iesus*

3 ✡Kokoes mo hetalaulau pe
mo hele urana lala nge Ne-
Halang nenge ara Non Soke
Iesus Kristus Temene.
4 Iange mo longe imo nge
letemo manmanna nge Iesus
Kristus pe mutemo taua
NeHalang nena hana mur
lochloch.
5 ✡Apoi ke pomam iange a
teke a kulkulele ure nenge
NeHalang teke tunge lange
imo. Ngana kou, talue ke
nek nga tapa kura. Ure
nem, ana helenga a longe ke
ulolo, nga etue nenge a longe
helenga manmanna ngana.
Ngana laka helenga urana
toto ngana nem
6 nenge lohot nge imo ke
ulolo. Pe helenga urana
toto ngana nem nganangana
lohot pe pupuo nga kileng
lochloch ngana nga ich. Ke
pomanga nenge lohot nge
imo nga etue nenge a longe
helenga urana toto ngana pe
a eteia ure manmanna ngana
nga NeHalang nena poinga
urana toto ngana.
7 ✡Ne Ipapras hetore imo
nga NeHalang nena poinga
urana toto ngana nem. Non
nem i Kristus nena ume ana
non nge urana nge ume lu-
luluch nge imem pe mene
mulimem ke la poia Kristus
nena ume nge imo.
8 Pe heleia mutenga nenge
Opepengpeng tunge lange
imo at nge imem pule.

9 ✡Nei mana poia imem
ke mo hetalaulau amo ke
kokoes. Mo talun nga etue
nenge mo longe imo nge apoi
ke pomam, pe mo hetalaulau
amo lange NeHalang ke a
etei tote ure nemur nenge
mutena taua iri pe hemute
imo nga lete matana ngana
ke letemo mallaha nga ure
nemur nenge Opepengpeng
poi hotote iri.
10 Ke pomalam lape atu
ke a nanas mene Non Soke
lemene ngana pe apoi men-
mene ure nemur nenge poia
i ke iech. Pe atu ngamo
lape poi hote ure urana
ngana mur halang pe letemo
matana ngana nge NeHalang
pupuo pule.
11 ✡NeHalang lape hekerk-
ereng ia imo nga nena kerk-
erenga palaungana. Poma-

✡ **1:3:** Epe 1:15-16 ✡ **1:5:** Epe 1:13; 1Pi 1:4 ✡ **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 ✡ **1:9:** Epe 1:16-17 ✡ **1:11:** Epe 1:19; 3:16

lam lape atu ke nek pe a
iech mana nge a takis ia ure
meena ngana mur.
12 ✡Pe a hele urana lange
Temere nge poia imo ke a
mene ure nemur nenge tat-
alo ele ke nena hana mur re-
ria ia nga nena naualanga pe
nekinga tualeme ngana.
13 ✡Iange NeHalang mene
hote ita nga kerkerenga
nenga kileng au ngana ke
ulolo pe mene teua ita ke
la tatu kolo nga naungala
pe nekinga nge Tuna nenge
mutena tau tote.
14 ✡Tuna nenge ol hot mule
ita nga rera poinga poreke
ngana mur pe saua rera
poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto.

Iesus Nena Ume Pe Kikina Ngana

15 ✡Mele pele naue NeHa-
lang nakuna ero. Pe Kristus
nakuna elle toto ke mange
NeHalang pe i non nenge lo-
hot tala toto nga ure lochloch
ngana nenge teala hote.
16 Ke nge i mana NeHalang
ala hote ure lochloch ngana
nga tapa pe nga ich. Ure
nemur nenge ta naue iri pe
nenge ta naue iri ero. Pe
ope mur nga tapa sana re-
ria kerkerenga mur pe reria
naungaala mur pe reria ho-
tonga mur pe aria papalauna
mur. Ke NeHalang ala hote
ure lochloch ngana nga Kris-
tus penna ke Kristus nena ia.
17 ✡Ke ure lochloch ngana
te lohot ero kura pe Kristus
tu tala lo pe i mana poia ure
nemur ke tetu nga muria.
18 ✡Kristus i muka ia Ne-
Halang nena mata nenge i
singina ia. Ke i talun ngana
toto pe i NeHalang Tuna ten-
gene ana nenge hemaul heke
mule nga metenga. Ke poma-
lam lohot ke i tala toto nga
ure lochloch.
19 ✡Iange NeHalang iech
toto nga nenge Tuna mene
tote nakuna pe tu luluch toto
nge i.
20 ✡Ke nge Kristus mana
NeHalang mene mule ure
lochloch ngana lange i. Ure
lochloch ngana nenga ich pe
nga tapa pule. NeHalang poi
hote lete makuk nga Kristus
eina nga ana metenga nga
manga toto.
21 ✡Nga tele ngana a
kangkanga toto NeHalang
ana pe nena ngarang mur
toto laka imo, iange nga
letemo tuanin ngana poreke
ngana mur pe lemo poinga
poreke ngana mur nenge a
popoia.
22 ✡Pe heueu nei ol NeHa-
lang poia imo ke neingana
mur imo mule. Pe poia ke
pomai nga Kristus singina
nenge mete pe mene imo
langa NeHalang matana. Pe
imo lape apoi ke pomanga
hehei pe hana nenge te lem-
lem pe te poia poinga poreke
ngana e ero pe NeHalang hot-
taua ute e nge poreke nge iri
ero.
23 Ure nei lape lohot ke

✡ **1:12:** Epe 1:11, 18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Epe 2:2 ✡ **1:14:** Epe 1:7 ✡ **1:15:** Ioa 1:18; 2Ko 4:4 ✡ **1:17:** Ioa 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Ume 26:23; Epe 1:22-23; Hem 1:5 ✡ **1:19:** Kol 2:9 ✡ **1:20:** Epe 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Epe 2:12 ✡ **1:22:** Rom 5:10; Epe 5:27

pomam, nenge teke a rahite
letemo manmanna ngana pe
ames ke kerkereng. Pe ute
pele takue imo ke a hile sue
kulkulalanga nenge letemo
manmanna ngana kerkereng
toto ia ero, nenge a longe nga
helenga urana toto ngana.
Helenga urana toto ngana
nei te haliu hote lange hulua
lochloch ngana nga ich, pe
iau Paulus e halau ke e haliu
hote pule.

Paulus Ume Ke Halaua Mata Nenge NeHalang

24 Nga etue nei e iech mana
nge e takisia melmelenga
nga lek ume nenge e halaua
imo iange melmelenga nenge
Kristus takisia, het ero kura.
Ke pomalam e tung teu tote
singik ke e hemuta heke
Kristus ana melmelenga ke
e halaua singina. Pe Kristus
singina laka mata nenge
NeHalang.
25 ✡Pe NeHalang tal hote
iau ke iau ume ana non nenge
e halaulaua mata nenge i. Ke
ume nem ngana laka nenge e
haliu hot lochloche nena he-
lenga lange imo hana lomon-
mona ngana mur.
26 ✡Helenga nei NeHalang
talkome mene nga etue nei
talun ngana nike pe heueu
nei hemallaha hote lange
nena hana mur.
27 NeHalang teke hemal-
laha hote lange nena hana
mur ke te eteia helenga
talkomkome ngana nenge
urana toto nenge lape halaua
hulua lochloch. Ke helenga
talkomkome ngana nem
laka Kristus nenge tu teu
nge imo hana lomonmona
ngana mur pule. Luna
pomanga imo pule lape ateu
langa hemalmalinga nenge
NeHalang.
28 Ke pomalam mo haliu
hotote Kristus lange hulua
lochloch pe mo hetore iri
nga lete matana ngana kuena
ngana mur nenge tu nge
imem. Pe mo hetore iri ke
tenau ala aria ke nek nga
nenge te nanasia NeHalang
nena helenga mur lochloch.
Iange mo teke iri lochloch
te lohot ke te pengpeng nga
NeHalang matana ke mange
Kristus.
29 ✡Pe eume ke kerkereng
nga Kristus kikina ngana
nenge ume ke kerkereng toto
nge iau ke e poia ure nei ke
lohot ke pomam.

2

Tames Ke Kerkereng Nga Letera Manmanna Ngana

1 Iau lemek ke e teke a eteia
ke iau eume ke kerkereng
toto ke e halaua imo pe iri
nenge Laotisia pe iri lochloch
ngana nenge te naue iau ero
toto.
2 Pe eume ke kerkereng
toto iange e teke saria kik-
ina pe muteria tau hel pe
te eukirau pe helenga man-
manna ngana lohot ke mal-
laha nge iri. Pomalam lape te
etei tote NeHalang nena he-
lenga talkome ngana nenge

✡ **1:25:** Epe 3:2, 7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Epe 3:5, 9 ✡ **1:29:** Epe 3:7, 20; Pil 4:13 ✡ **2:3:** 1Ko 1:24, 30

isipona i Kristus pe leteria
manmanna ia.
3 ✡Iange i rahite lohenga
nga NeHalang nena kole
hoena mur pe letena tuanin
ngana mur pe letena matana
urana ngana mur pe lape
hemallaha hote iri.
4 ✡E heleia lange imo nike
iange lape mele pallaka ia
imo nga helenga e nge man-
manna ero.
5 ✡Iau etu luluch nge imo
ero pe letek la tu luluch nge
imo pe e iech iange e longe
imo nge atu ke elle pe letemo
manmanna ngana kerkereng
toto nge Kristus.

Tatu Ke Elle Luluch Nge Kristus

6 Imo atal heke Iesus Kris-
tus ke amo Soke ke ulolo ke
pomalam atu ke elle luluch
nge i.
7 ✡Pe ames ke kerkereng
nga letemo manmanna
ngana nga helenga urana
toto ngana nenge Kristus
nenge te hetoro imo ia ke
ulolo, ke pomalam atu ke
kerkereng luluch nge i ke
pomanga ae nenge ulana
sik teu toto nga ich pe pule
pomanga pele nenge huna
mes ke kerkereng toto. Pe a
hele urana lange NeHalang
ke kokoes nga ure urana
ngana mur nenge tunge lala
nge imo.
8 Pe anau ala amo ke nek
iange mele hel lape tepoi
taole imo nga hengetoro e
nge nganangana ero nenge
lohot mana nga ita non letera
matana ngana. Ke hengetoro
nem at nga ope nemur nenge
tenau elele tapa sana nga
reria kerkerenga, at nge
Kristus ero.
9 ✡Iange NeHalang hemal-
laha hot tote i nge Kristus ke
singina pomange ita non
10 ✡pe imo a mene
maulinga manmanna ngana
nge Kristus ke muta toto nge
imo. Pe Kristus i palaungana
toto nge ope nemur nenge
iri mukmuka nge pekngaria
mur pe ope hel pule nenge
reria kerkerenga halang.
11 ✡Imo te riria singimo
iange atu ke elle luluch nge
Kristus pe riringa nem none
poia nga penna ero. Kristus
isipona poia nga nenge mete
ke mene mule imo nga lemo
poinga poreke ngana mur.
12 ✡Nga etue nenge a mene
henuninga, nem pomanga a
mete luluch nge Kristus pe
tealo hit luluche imo nge i.
Pe nga letemo manmanna
ngana NeHalang hemaul
heke imo pule nga nena
kerkerenga nenge hemaul
heke Kristus ia.
13 ✡Imo a mete ke ulolo,
iange lemo poinga poreke
ngana mur te poia imo ke a
kangkanga toto nge NeHa-
lang. Pe heueu nei NeHalang
poia imo ke atu ke a maulul
luluch nge Kristus iange saua
rera poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto ke ulolo.
14 ✡Pe alalaha nenge hele
hot ara, ngana laka nenge
henonou hote rera poinga

✡ **2:4:** Rom 16:18 ✡ **2:5:** 1Ko 5:3 ✡ **2:7:** Epe 3:17 ✡ **2:9:** Ioa 1:14, 16 ✡ **2:10:** Epe 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4 ✡ **2:13:** Epe 2:1, 4-5 ✡ **2:14:** Epe 2:14-16; 1Pi 2:24

poreke ngana mur nga nenge
ta nanasia hotonga ero. Pe
NeHalang pasis hote ure
lochloch ngana nga alalaha
nem pe mene ke la hero hite
nga manga toto.
15 Ke nga manga toto nem
Kristus hekou sue ope ne-
mur nenge iri mukmuka nge
pekngaria mur pe ope hel
pule nenge reria kerkerenga
halang. Pe takrung lele iri
pe hetei hote iri lange hu-
lua lochloch. Ke la hulua
lochloch ngana nemur te es
ke mallaha nge ope nemur
reria kerkerenga ero toto ol.
16 ✡Ke pomalam a longo
taua mele hel nenge te
tutue imo ia helenga nga
ure nemur ero: Nga utar
nenge a ngaua pe utar nenge
a inia, pe nga teio heueu
ngana lohot ngana, pe nga
hetalaulaunga ana etue, pe
nga etue papalaungana hel
pule nenge te lohotot.
17 ✡Ure nemur iri ure opene
mana nenge te heilangia ure
manmanna ngana nenge
atat. Ke ure manmanna
ngana nem ngana laka
Kristus.
18 A longele mele hel ke te
pallaka rere imo ero, nenge
te poi ole imo ke te teke
atal sue imo pe a heto heke
angkelo mur. Iri te teke
te heporeke imo nga lemo
tunginga nenge lape a mene.
Te palut laka rara ia tenau
operia ngaria mur pe nem
manmanna ero iange lete-
ria muta toto ia reria poinga
poreke ngana mur.
19 ✡Ita lochloch ita Kristus
singina pe iri terir hote iri
nge i ke ulolo, nge i nenge
ita lochloch palpalra ia. Kris-
tus nauele singina pe rahit
tele tuatom ngana mur nga
aepona mur. Pe singina puo
ke nanasia puo ngana nenge
NeHalang mutena taua.
20 ✡Imo a mete luluch nge
Kristus ke ulolo. Pe ope ne-
mur nenge iri mukmuka nge
pekngaria mur nga tapa sana
tenau ele imo nga reria kerk-
erenga ero ol. Pe pomerei
nenge atu ke pomanga lemo
nga ich nei kura, pe a nanasia
reria hotonga nemur mai?
21 “O ngaua ngaunga nei
ero! Ora taua ngaunga neu
ero! Pe ora taua ngaunga neu
ero pule!”
22 ✡Hotonga pe hengetoro
nemur hana tepoi heke mene
pe te helele ia ure nemur
nenge ich ana mana, nenge
te ngaua pe te inia ke het pe
ute nge ma ero ol. Pe pomerei
nenge a teke a nanasia?
23 Hotonga nenge pomai,
nakuna pomanga lohot nga
letematana ngana nenge
urana. Tepoi hote ke muteria
taua NeHalang pe tetal susue
iri pe tenau ele singiria mur.
Pe hotonga nemur nakuria
ero toto nge tepoi ele singiria
lemene ngana nga reria
poinga poreke ngana mur.

3

Maulinga Heueu Ngana Nge Kristus

✡ **2:16:** Rom 14:1-13 ✡ **2:17:** Hip 8:5 ✡ **2:19:** Epe 2:21; 4:16 ✡ **2:20:** Kal 4:3, 9; 1Ti 4:3 ✡ **2:22:** Mat 15:9

1 ✡Imo NeHalang hemaul
heke luluche imo nge Kristus
ke pomalam letemo la mana
nga urelu nemur nenge tetu
nga tapa, nga kileng nenge
Kristus are ia nga NeHalang
ilina ele nenga pen tamalmal.
2 ✡A talue letemo ke la tau
menmene urelu nemur nga
tapa pe letemo taua urelu ne-
mur nga ich ero.
3 Iange imo a mete hot
ia lemo poinga poreke
ngana mur ke ulolo pe amo
maulinga heueu ngana,
ngana kou tu ke talkome lu-
luch nge Kristus ol iange imo
atu teu toto lange NeHalang.
4 Imo amo maulinga toto
ngana laka Kristus pe nga
etue nenge lohot nga mal-
laha, imo lape a lohot nga
mallaha pule pe a mene
hemalmalinga nenge i.

5 ✡Ke pomalam a hile tote
ich ana poinga nemur nenge
mutemo tautaua. Poinga
nemur nenge pomanga:
Salaunga ana poinga, pe
poinga poreke ngana nenge
meinga ana nenge te nanasia
poinga nenga leinga ero,
pe poinga nenge letera is
hakaka ia salaunga ana
poinga, pe poinga nenge
mutera taua ure poreke
ngana mur, pe poinga nenge
ta teke rera ure halang. Pe
poinga nenge ta teke rera ure
halang poi hote poinga nenge
ta heto hekeke aetapuna
mur.
6 Poinga nemur nenge po-
mai helete inin ia NeHalang
pe letena inin ngana lape at
ke lohot nge iri nemur nenge
te longo olole.
7 Imo, a popoia poinga ne-
mur nge nike lo, nga etue
nenge a nanas pulut mene
poinga nemur nenga ich.
8 ✡Pe heueu nei a hile hot
tote poinga nemur ol nenge:
letemo ininin, pe a hele
ininin, pe samo kekeke, pe a
penpenpen.
9 ✡A pallaka ia mele hel ero
ol iange a saua lemo poinga
nenge nike ana ke te lasus tah
lo.
10 ✡Pe a lohot ke imo heueu
ngana ke ulolo. Pe NeHalang
nenge ala hote imo, helem-
lem ia imo ke a lohot ke po-
mange i pe lape tunge lete
matana ngana lange imo ke a
etei tote i.
11 ✡Ke nga poinga nenge ta
lohot ke ita heueu ngana, ute
pele nge poia ita ke talas lele
hel ero. Nenge teke lemo nge
Krik ma lemo nge Iuta, nem
ute pele ero. Pe nenge teke
imo hel a ririr us pe iri hel te
ririr us ero, nem ute pele ero.
Pe iri nenge reria helenga al-
toto pe kaleu ramana mur pe
iri nenge te umume nge hana
hel pe iri nenge te umume
nge hana hel ero; ute pele nga
nem ero pule. Kristus poia
ure lochloch ke lohot ke elle
mana pe tu ke purpure ure
lochloch.
12 ✡NeHalang mutena
taua imo pe hesilei hote
imo ke nena hana mur nge

✡ **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Epe 1:20 ✡ **3:2:** Mat 6:33 ✡ **3:5:** Rom 6:6, 11; Epe 4:19; 5:3-6 ✡ **3:8:** Epe 4:25-29; 5:4 ✡ **3:9:** Epe 4:22, 25 ✡ **3:10:** Epe 4:24 ✡ **3:11:** Kal 3:28 ✡ **3:12:** 1Pi 2:9

pengpeng. Ke pomalam a
nanasia koi poinga nemur:
Letemo ia mele hel pe apoi ke
urana lange iri pe apoi ke nek
lange iri pe atal sio mene imo
pe a takis mene melmelenga
nenge te poia lala nge imo.
13 ✡Nenge teke mele poia
poinga poreke ngana e lange
imo a takis mene pe a tuachol
ia ero ke pomange Non Soke
nge saua lemo poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto lo.
14 ✡Apoi ke pomam pe
ure nenge palaungana toto
ngana laka nenge mutemo
taua pekngamo mur. Iange
mutenga i ure nenge rahit
tele imo ke atu ke elle toto.
15 ✡Kristus poia letemo
ke ma ke nek luluch nge
pekngamo mur pe a naue ke
pomanga kue nenge halaua
imo ke atal helenga nga utar
nenge a teke a popoia. Iange
nga ure nem mana NeHalang
iua imo ke a lohot ke singimo
elle. Pe a hele urana lange
NeHalang nga nem.
16 ✡A longala teua Kristus
nena hengetoro mur ke
muta toto nge imo. Pe a
hetore hehei pe hana pe a
hetoro urume ure lange iri
nga letemo matana urana
ngana mur. Pe a peua
peunga nemur nga NeHalang
nena alalaha nenge Sam
pe peunga nenge lala nge
NeHalang pe peunga nemur
nenge Opepengpeng tunge
lange imo. A peupeu pe a
heto hekeke NeHalang nga
letemo.
17 ✡Pe ure lochloch ngana
nenge a helele ia pe a popoia,
a heleia pe a poia nga Non
Soke Iesus ene. Pe a hele
urana lange Temere NeHa-
lang nga utar nenge Iesus
poia lange imo.

*Hotonga Nenge Lange Ne-
Halang Nena Hana Mur*

18 ✡Imo hehei a longo taua
emo mur iange poinga nei
urana nge Non Soke nena
hana mur te nanasia.
19 ✡Pe imo hana mutemo
taua lemo hehei mur pe a
nauele iri ke nek.
20 ✡Pe imo tuturia mur, a
longo taua tetememo mur pe
tatamo mur nga ure lochloch
iange poinga nei poia Non
Soke ke iech.
21 ✡Pe imo tetemeria mur,
letemo inin taua tutumo mur
ero iange lape leteria man-
manna ngana losio.
22 ✡Pe imo nenge a umume
nge hana hel, a longo taua
amo aehuna mur nga ure
lochloch. Pe poinga nenge
apoi ke pomai nga mataria
mana ke te iech nge imo, nem
poreke. Urana nge apoi ke
pomai nga letemo ke a umeia
ume urana ngana nga etue
lochloch iange a renge Non
Soke.
23 Nga lemo ume mur
nenge a popoia, a tung tote
letemo langa ume nemur
ke pomanga a umume nge
Non Soke pe letemo ke a teke

✡ **3:13:** Epe 4:2, 32 ✡ **3:14:** Rom 13:8-10 ✡ **3:15:** 1Ko 12:27; Epe 4:4; Pil 4:7 ✡ **3:16:** Epe 5:19 ✡ **3:17:** 1Ko 10:31; Epe 5:20 ✡ **3:18:** Epe 5:22 ✡ **3:19:** Epe 5:25 ✡ **3:20:** Epe 6:1 ✡ **3:21:** Epe 6:4 ✡ **3:22:** Epe 6:5-8

aume manmana nge none
ero.
24 Pe letemo metentene nei:
Non Soke lape tunge urumo
nga utar nenge talue ke teke
nena hana mur reria ia iange
Non Soke Kristus laka nenge
a umume nge i nem.
25 ✡Pe mele hel nenge te
popoi poinga poreke ngana
lape te mene tuangachol
poreke ngana nga reria
poinga nemur, iange Ne-
Halang nanasia poinga elle
mana ke amnei urume rera
poinga poreke ngana mur.

4

1 ✡Pe imo aehuna mur, apoi
ke urana lange hana nenge
te umume nge imo pe a tung
pengpeng ia ururia ke pur-
pure te ume ngaria. Letemo
metene ke imo pule amo Ae-
huna kou tu nga lut nga tapa.

Ta Rahite Poinga Nenge Ta Hetalaulau Ke Kerkereng

2 ✡A rahite poinga nenge a
hetalaulau ke kerkereng pe
nga etue nenge a hetalaulau
letemo matana ke nek pe a
hele urana lange NeHalang.
3 ✡Pe a hetalaulau emem
pule ke NeHalang poi hote
kue unne ke mo haliu hote
nena helenga, nga helenga
talkomkome ngana nenge
NeHalang hemallaha hote
nge Kristus. Pe iau etu nga
tuele au ngana iange e popoia
ume nem.
4 A hetalaulau ke e haliu
hote ke nek pe e hemallaha
hote ke nek toto.
5 ✡Letemo matana ke nek
pe apoi ke nek lange hehei
pe hana nenge leteria man-
manna ero. Pe atal teu tote
imo ke a hemallaha hote Kris-
tus nena poinga mur lange
iri.
6 ✡A hele luluch nge iri
pe a poia lemo helenga ke
muta toto nga NeHalang
letena urana ngana ke tang
ke urana nga talngaria. Po-
malam lape a eteia kue nenge
a tuacholia reria onteinga
mur.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Helenga Hel Pule

7 ✡Tira Tikikus i ume ana
non nenge ume ke kerkereng
toto nga Non Soke nena ume
pe mutemem tau tote i. Pe
i lape heleia ure lochloch
ngana nenge lohotot nge iau
lange imo.
8 ✡Ke pomalam e kulosia i
ke lange imo ke hele urume
motu ngamem lange imo pe
hekerkereng ia letemo.
9 ✡Pe imem, mutemem
tau tote Onesimus pe lape
e kulosia i ke la luluch nge
Tikikus. Onesimus i non
nenge letena manmanna
nge Kristus pe lemo kileng
nganngana ia. Iri nai lape
te heleia ure lochloch ngana
nenge te lohot nga lamai
lange imo.
10 ✡Ne Aristakus koi tu
luluch nge iau nga tuele
au ngana pe i hekule nena
apalanga lange imo. Pe
Makus nenge Parnapas nena

✡ **3:25:** Rom 2:11 ✡ **4:1:** Epe 6:9 ✡ **4:2:** Epe 6:18; Pil 4:6 ✡ **4:3:** Rom 15:30; Epe 6:19 ✡ **4:5:** Epe 5:15-16 ✡ **4:6:** Epe 4:29; 1Pi 3:15 ✡ **4:7:** Epe 6:21 ✡ **4:8:** Epe 6:22 ✡ **4:9:** Plm 10-12 ✡ **4:10:** Ume 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11

paen, hekule nena apalanga
lange imo pule. (E hele
urume Makus lange imo ke
ulolo: Nenge teke at nge imo,
a long teua i.)
11 Pe Iosua nenge ene e pule
Iastus, hekule nena apalanga
lange imo pule. Hana Iuta
mol nem mana leteria man-
manna, pe teume luluch nge
iau ke mo hekerkereng ia Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga, pe te halaua iau ke
urana mana.
12 ✡Pe Ipapras hekule nena
apalanga lange imo pule.
Ipapras i Iesus Kristus nena
ume ana non ia pe i lemo
kileng nganangana ia pule.
Kokoes ana non pur kikina
toto ke hetalaulau amo ke
teke NeHalang poia imo
ke ames ke kerkereng ke
pomange NeHalang nena
hana mur nenge te nanas
tau tote nena poinga pe te
etei tote ure nemur nenge
mutena taua iri.
13 E teke e heleia nei lange
imo. Ipapras ume ke kerk-
ereng toto ke halaulaua imo
pe halaulaua iri nenge Lao-
tisia pe Hirapolis pule.
14 Pe Lukas i non nenge
nauele imem nga haleles pe
mutemem tau tote i. Ana non
iri nai Temas te hekule reria
apalanga lange imo pule.
15 E teke a heleia lek
apalanga lange titira mur
pe liliura mur nga kileng
nenge Laotisia pe a heleia
lek apalanga lange Nimpa pe
mata nenge NeHalang nenge
te hekiraurau nga nena pele.
16 Nga etue nenge a sisia
alalaha nei ke het, a tunge
lange iri mata nenge Laotisia
ke te sisia pule. Pe imo a sisia
alalaha nenge Laotisia mur
te tunge lange imo pule.
17 ✡A hele lange Akipus ke a
teke, “O ume ke kerkereng ke
o heulo hote ume nenge Non
Soke tunge lange iong.”
18 ✡Iau Paulus pe ehas ia
nei nga iau sipok perik. Lek
iechinga palaungana lange
imo. Letemo metene iau
nge etu nga tuele au ngana.
E hetalaulau ke NeHalang
letena urana ngana tu toto
nge imo. Ngana laka lom.

✡ **4:12:** Kol 1:7; Plm 23-24 ✡ **4:17:** Plm 2 ✡ **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonika

Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia
alalaha nei. Iau pe Sailas pe
Timoti mo hekule ke lange
imo hehei pe hana nenge atu
teu nga mata nenge NeHa-
lang nge Tesalonika. Imo
mata nem Temere NeHalang
pe Non Soke Iesus Kristus re-
ria hana mur laka imo. Pe
e hetalaulau amo ke iri nai
leteria poreke ia imo pe te
poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Iechia Tesalonika Mur Nge Leteria Manmanna

2 Kokoes mo hele urana lala
nge NeHalang pe letemem
metentene imo nga lemem
hetalaulaunga mur.

3 ✡Mo hetalaulau lala
nge Temere NeHalang pe
letemem metene letemo
manmanna ngana nge kerk-
ereng pe a poia ana ume
ke lohot, nenge aume ke
kerkereng nga poinga nenge
mutemo taua hehei pe hana,
pe letemo tu ke kerkereng
mana nge ara Non Soke Iesus
Kristus.

4 Titik mur pe liliuk mur,
imem mo eteia ke NeHalang
mutena tau tote imo pe hes-
ilei hote imo ke nena hana
mur pengpeng,

5 ✡iange helenga urana toto
ngana nenge mola ia nge imo
lohot ke i helenga mana ero.
Helenga nem lohot ia kikina
ngana pule pe Opepengpeng
hekerkereng ia ke teke he-
lenga nem manmanna. Pe
pule nga etue nenge motu lu-
luch nge imo, a eteia poinga
nenge mo nanasia ke mo ha-
laua imo.

6 ✡Imo a nanas tau tote
Non Soke nena poinga nenge
imem pule mo nanasia. Pe
urelu meena ngana halang
te lohot nge imo, iange
Opepengpeng poia imo ke
a iech mana nge a nanasia
helenga manmanna toto
ngana.

7 Pe iri lochloch ngana
nenga tuele kina nge Mesato-
nia pe Akaia, te naue imo nge
apoi ke pomam pe iri pule
lape te nanasia lemo poinga
nem.

8 Imo a hesongia Non Soke
nena helenga ke langa tuele
kina nenge Mesatonia pe
Akaia mana ero, iange hehei
pe hana nga kileng lochloch
te eteia letemo manmanna
ngana nge NeHalang pule. Ke
pomalam ute pele nge lape
mo heleia ero

9 iange iri siporia te nenene
lemo poinga nenge along
teua imem nga etue nenge
mo lange imo. Pe te nene
imo nge ahul rumemo ia
aetapuna mur pe aume mana
nge NeHalang toto ngana
nenge tu ke maulul.

10 Pe a kulkulele mene
Tuna nenge hemaul heke
mule nga metenga nge lape
sio at nga tapa. Ana non
laka Iesus. Iesus i non nenge

✡ **1:1:** Ume 17:1-9 ✡ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✡ **1:5:** 1Ko 2:4-5 ✡ **1:6:** Ume 17:5-9

lape mene hot kelia ita nga
NeHalang letena inin ngana
nenge lape atat.

2

Paulus Heleia Ana Ume Nenge Poia Nge Tesalonika

1 Titik mur pe liliuk mur,
nga etue nenge mola ke mo
ume luluch nge imo, emem
ume nem hesil sio mana ero.
2 ✡Pe a eteia ke nga tele
ngana, hana nge Pilipai te
hele poreke imem pe te
tunge melmelenga at nge
imem. Pe ara Soke NeHalang
halaua imem ke momes ke
kerkereng nga ure meena
ngana nemur, ke mo haliu
hote nena helenga urana toto
ngana lange imo.
3 Ke pomalam lemem he-
lenga nenge mo tunge lange
imo, mo hele haka ia nga
poinga poreke ngana e nge
tunga letemem ero; Nenge
mo teke mopoi ole imo ke mo
pallaka imo ia. Nem ero.
4 ✡NeHalang eteia letemem
ke ulolo pe poia imem ke mo
haliu hote helenga urana toto
ngana nga lemene ngana. Pe
mo haliu hote ke mopoi hehei
pe hana reria iechinga ana
ia ero, mo teke mo e iechia
NeHalang.
5 Imo a eteia ke imem mo
topala hite imem nga poinga
tunten ngana e ero, pe mo
poia helenga nenge mo teke
mo pallaka ia imo ke mo ua
totoia lemo urelu mur ero.
NeHalang eteia ke nei man-
manna.
6 Imem toinge mo poia imo
pe iri hel pule ke a heto heke
imem, iange Kristus nena
hekulkulonga mur imem.
7 Pe nei ero. Nga etue
nenge motu luluch nge imo
mopoi ke nek toto lange imo
ke pomange hei nenge poi ke
nek toto lala nge tutuna mur.
8 Imem mutemem taua imo
ke pomalam mo iech mana
nge mo haliu hote NeHalang
nena helenga urana toto
ngana lange imo. Pe nem
mana ero. Mo teke mo tung
teu tote imem ke mo halaua
imo iange mutemem tau tote
imo.
9 ✡Titik mur pe liliuk
mur, e eteia ke imo letemo
metene imem nge mo ume ke
kerkereng toto ke mo haliu
hote NeHalang nena helenga
urana toto ngana pe ure
meena ngana mur te lohotot
nge imem. Imem mo umume
ke sinanga pe miliko ke
pomalam mo helete meena
ia mele ke tung ngaunga at
nge imem ero.
10 Nga etue nenge motu
luluch nge imo nenge letemo
manmanna mo nanas mene
poinga nemur nge pengpeng
pe mele heleia imem nga
poinga poreke ngana e ero.
Imo a eteia pe NeHalang pule
eteia ke nei manmanna.
11 ✡Pe a eteia ke imem mo
halaua imo ke pomange none
nge halaulaua tutuna mur.
12 Mo poia imo ke nek pe
mo hekerkereng ia letemo
pe mo hele ke kerkereng
lange imo ke a nanasia

✡ **2:2:** Ume 16:19-24; 17:1-9 ✡ **2:4:** Kal 1:10 ✡ **2:9:** Ume 20:34 ✡ **2:11:** Ume 20:31

poinga nenge NeHalang
mutena taua. Iange i long
teuteua imo kela atu nga
nena hemalmalinga nga
nena naualanga.

13 ✡Kokoes mo hele urana
lala nge NeHalang pule iange
nga etue nenge mo laia nena
helenga nge imo, a mene
ke pomanga helenga nenge
at nge none mana ero. A
mene ke pomanga NeHalang
nena helenga toto. Ke he-
lenga nem ume ke kerkereng
toto ke halaulaua imo nenge
letemo manmanna.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur,
imo apoi ke mange iri mata
nenge NeHalang nga kileng
nenge Iutea. Iri leteria man-
manna nge Kristus pule. Pe
Iuta mur te poia ure meena
ngana halang ke lohotot nge
iri, ke pomange imo nge lemo
hana mur pengpeng te poia
ure meena ngana mur ke lo-
hotot nge imo.
15 ✡Pe Iuta nemur laka
nenge te hune Non Soke Iesus
pe hetatalonga mur pe te lope
hote imem pule. Iri te helete
ininia NeHalang, pe hulua
lochloch reria ngarang mur
laka iri.
16 Imem, mo hetottore
hana lomonmona ngana mur
nenge iri Iuta ero, nga kue
nenge lape te mene maulinga
pe hana nemur tepoi elele
imem. Pe iri te tamal taua
reria poinga poreke ngana
mur ke ele hakaka nga reria
poinga nem. Ke pomalam
NeHalang letena inin ngana
nenge atat nem, lape lohot
nge iri ke renren.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Mule Tesalonika Mur

17 Pe titik mur pe liliuk
mur, lape motu kangkanga
nge imo nga etue choro
ngana mana iange hana te
lope hote imem. (Pe mopoi
ke pomanga aina kikino
ngana nenge tataria mur pe
tetemeria mur te hile sue iri.)
Ke heueu nei mo kolkol ia
imo pe letemem tu toto nge
imo kura. Ke pomalam mo
tango rara toto kue e nenge
lape moat ke monau mule
imo.
18 Imem mo teke mola toto
ke monau mule imo. Iau
Paulus, e totoi emule mana
ke e teke ela pe ero iange
Non poreke ngana poi ele
tote imem.
19 ✡Imem mutemem tau
tote imo pe mo teke mola ke
monau toto mule imo iange
nga etue nenge ara Non Soke
Iesus at muleia, lape mo iech
pe mo palut laka iange imo
apoi ke pomanga iengiengka
nenge te kale heke nge imem.
Ke letemem tu toto laka nge
imo lo.
20 Pe manmanna toto ke
imo mana lape a poia imem
ke mo iech pe mo palut laka.

3

Paulus Kulosia Timoti Ke Lange Tesalonika

1-2 ✡Iok, imem mo teke
mola ke monau toto mule
imo pe kue e nge urana ero ke
pomalam mo kulosia Timoti

✡ **2:13:** 2Te 2:13 ✡ **2:14:** Ume 17:5 ✡ **2:15:** Ume 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19
✡ **2:19:** Pil 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ✡ **3:1-2:** Ume 16:1-3; 17:15

ke lange imo lo pe imem
motu mana nge Atens nei lo.
Timoti i tira ia nenge imem
ul mo umume nge NeHalang,
ke mo haliu hotote Kristus
nena helenga urana toto
ngana. Mo kulosia i ke la ke
halaua imo ke hekerkereng
ia letemo manmanna ngana,
3 ✡iange lememem ero amo
hel nge imo nge leteria man-
manna ngana losio mule nga
ure meena ngana nenge lo-
hotot nei. Imo a eteia lo ke
ure meena ngana nge pomai
lape te lohotot nge ita pe Ne-
Halang eteia.
4 Imem mo heleia lange
imo nga etue nenge motu lu-
luch nge imo ke a eteia ke
ulolo – nenge mo teke ita lape
ta amneia ure meena ngana
mur. Ke ana ure mur koi
nenge te lohotot nei.
5 Ure nei lohot pe iau lemek
ero nge e kulkulala sakilil
ol, ke pomalam e kulosia
Timoti ke lange imo ke e teke
e longo lange i nga letemo
manmanna ngana. Iau
letek mataunga iange nenge
teke Non poreke ngana poia
letemo manmanna ngana ke
losio mule, emem ume nem
lape hesil sio mana.

Paulus Iech Nga Timoti Na Helenga

6 ✡Pe ero, heueu nei Timoti
sau hot mule nge imem lo,
pe atia helenga urana ngana
nga letemo manmanna
ngana pe nga lemo poinga
nenge mutemo taua hehei pe
hana. Pe hele at nge imem
ke teke letemo metene imem
pe a iech pe a teke anau
haka mulmule nge imem ke
pomange imem nge mo teke
monau haka mulmule nge
imo.
7 ✡Ke titik mur pe liliuk
mur, hana tepoi porekreke
imem pe ure meena ngana
halang te lohot nge imem.
Pe Timoti hekerkereng tote
imem pe poia imem ke
singimem urana mule nga
nenge at ke heleia letemo
manmanna ngana at nge
imem.
8 Heueu nei mopoi ke po-
malaka nge mele nenge maul
haka mule nga manga mo-
long iange mo longe imo nge
ames ke kerkereng toto nge
Non Soke.
9 Ke imo mana a poia imem
ke mo hele urana lange ara
Soke NeHalang. Pe mo hele
urana lange I iange iechinga
nenge lohot nge imem nga
NeHalang matana, at laka
nge imo pule.
10 Pe mo hetalaulau lala
nge i nga sinanga pe nga mi-
liko ke mo teke monau haka
mule nge imo pe mo halaua
imo ke letemo manmanna
ngana kerkereng toto ol.
11 ✡Ke mo teke ara Soke
Temere NeHalang pe ara
Non Soke Iesus te hepengia
lemem kue nenge mola nge
imo.
12 Pe mo teke Non Soke poia
poinga nenge mutemo tau
helel pe mutemo taua hehei
pe hana ke puo ke palaun-
gana toto ke pomange imem
nge mutemem tau tote imo.

✡ **3:3:** 2Ti 3:12 ✡ **3:6:** Ume 18:5 ✡ **3:7:** 2Te 1:4 ✡ **3:11:** 2Te 2:16-17

13 Pe mo teke hekerkereng
ia letemo ke atu ke a peng-
peng toto pe mele heleia
imo nga lemo poinga poreke
ngana e ero, nga ara Soke
Temere NeHalang matana,
nga etue nenge ara Non Soke
Iesus at luluch nge nena
pengpeng ngana mur.

4

*Tunga Nenge Poia NeHa-
lang Ke Iech*

1 Iok titik mur pe liliuk
mur, imem mo hetore imo ke
ulolo nga atu ngamo nenge
poia NeHalang ke iech, ngana
laka nenge a nananasia nem.
Pe mo teke mo onteia imo pe
mo hekerkereng tote imo nga
Non Soke Iesus ene, ke a poi
ke urana toto lange hehei pe
hana ol.
2 Mo hele ke kerkereng toto
lange imo iange a eteia urelu
lochloch ngana nenge mo
hetoro imo ia, nga Non Soke
Iesus ene ke ulolo.
3 ✡NeHalang mutena ke
teke atu ke a pengpeng pe a
kangkanga toto nga salaunga
ana poinga.
4 ✡Pe mutena ke teke
imo elle pe elle a nauele
singimo lemene ngana mur
nga poinga nenga leinga ke
nek. Ke a poia singimo ke
nanasia poinga nge urana pe
pengpeng.
5 Hana nenge te eteia
NeHalang ero, te heporeke
singiria nga salaunga ana
poinga pe imo apoi ke po-
mam ero.
6 Pe a pallaka ia NeHalang
nena none nga ure nei ero pe
pule a poia poinga nei ero.
Imem mo hele lange imo ke
ulolo pe mo hele ke kerk-
ereng toto ke mo teke, Ne-
Halang lape poia ure meena
ngana ke lohot nge iri nenge
te popoia poinga nei.
7 ✡Iange NeHalang iu
ngana ia ita nem, teke tatu ke
pengpeng mana pe ta salau
rara ero.
8 ✡Ke pomalam mele nenge
lemene ero nge nanasia
hengetoro nei, lemene ero
ia NeHalang. Iange none
nena hengetoro nei ero,
NeHalang nenge tunge nena
Opepengpeng lange imo
nena hengetoro ia.

*Ta Poia Mutenga Ana
Poinga Ke Kerkereng*

9 ✡Iau lape e hele teu langa
mutenga ana poinga nenge a
poia lala nge pekngamo mur
ero. Iange NeHalang hetore
imo ke ulolo ke teke mutemo
tau helel.
10 Ke titik mur pe lil-
iuk mur, i manmanna ke
mutemo taua pekngamo
nemur nenge leteria man-
manna nga kileng mur nge
Mesatonia, pe mo hele ke
kerkereng toto lange imo ke a
poia poinga nem ke lohot ke
nakuna urana toto.
11 ✡Letemo metene poinga
nem ke pomanga ure nenge
hetakile imo ke nek, ke a
umumeia lemo ume mur pe
a nanasia imo sipomo lemo
poinga mur nga lemo ume, ke

✡ **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ✡ **4:4:** 1Ko 6:13 ✡ **4:7:** Hip 12:14; 1Pi 1:15-16 ✡ **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 ✡ **4:9:** Ioa 13:34 ✡ **4:11:** Epe 4:28

halaua imo nga atu ngamo ke
pomanga mo hele ngamem ia
lange imo ke ulolo.
12 Nenge teke apoi ke
pomam, lape a hottaua ure
nenge mutemo taua pe a
kulele mele ke tunge lange
imo ero. Pe iri nenge te eteia
NeHalang ero, te renge imo
pe tetal heke imo.

Non Soke At Mule Ngana

13 Titik mur pe liliuk mur,
mo teke a etei ke nek nga
ure nenge lape lohot nge
iri nemur nenge te mete ke
ulolo, pomalam lape letemo
meena pe a tangia iri ero. Iri
nenge te eteia NeHalang ero
te popoia poinga nem.
14 ✡Pe ita ta eteia ke Iesus
mete pe maul haka mule pe
letera manmanna ke NeHa-
lang lape hemaul heke mule
Iesus, luluch nge iri nenge te
mete ke ulolo.
15 ✡Helenga nei Non Soke
nena helenga pe lape mo
heleia lange imo. Ana
helenga tang ke mai koi: Nga
etue nenge Non Soke at ia, ita
nenge ta maulul kura lape
ita muka tala nge iri nenge
te mete ero.
16 Iange haliunga palaun-
gana lape lohot pe angkelo
mur aria soke haliu pe Ne-
Halang nena ngalum paena
alnganngana pe Non Soke i
sipona sio nga tapa ke at. Pe
iri nenge leteria manmanna
nge Kristus pe te mete lape
temaul haka mukam.
17 Ke het pe ita nenge ta
maulul kura nga etue nem, ta
eukirau luluch nge iri ke ta
saolia Non Soke nga ulu. Pe
lape tatu luluch nge Non Soke
ke koko.
18 Ke pomalam a hekerk-
ereng helia imo elle pe elle
nga helenga nemur.

5

Tatu Ke Tatatalo Ala Nga Non Soke At Ngana

1 Pe titik mur pe liliuk mur,
etue tei pe etue utar nenge
Non Soke at ia, lape e hele teu
langa nem ero.
2 ✡Iange imo a etei tote
etue nenge Non Soke at
mule ia. Etue nem lape
at pe herura hot mana ke
pomanga non kemenge kina
nenge kemkeme nga miliko.
3 ✡Hehei pe hana lape te
hele ke te teke, “Imem motu
ke nek mana pai! Letemem ia
ute pele ero!” Pe ure poreke
ngana lape heporeke iri
nenge pomam ke ueiuei toto,
ke pomanga melmelenga
nenga hohonga nenge lohot
nge heie. Pe lape te eleis maul
ngaria nga ure nem ero toto.
4 Pe titik mur pe liliuk mur,
imo a tutu nga kileng au
ngana ero, ke pomalam etue
nem lape herura hote imo
ke pomanga kemenge kina e
ero.
5 ✡Iange lemo inga mur
pe lemo ume mur nenge a
popoia, nakuna pomalaka
nga chaia matana mes man-
mana ke tua hatal menmene
imo pe atu ke mallaha
manmana nga lemenge. Ke

✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 ✡ **4:15:** 1Ko 15:51-52 ✡ **5:2:** Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; Hem 3:3 ✡ **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 ✡ **5:5:** Rom 13:12

ita, miliko pe kileng au ngana
ana hehei pe hana mur ia ita
ero.
6 Ke pomalam ta kulala pe
ta nauala manmana, pe ta
mamani ke mange iri nenge
te mamamani ero.
7 Iange iri nenge te mama-
mani, te mamamani nga mi-
liko pe iri nenge te inin, te
inin nga miliko.
8 ✡Pe ita, chaia matana tua
hatal menmene ita. Ke po-
malam ta nauele rera inga
mur ke nek. Pe ta heron
heke lete manmanna ngana
pe mutenga ke poi ele ita.
Pe letera manmanna ngana
nenge lape ta mene maulinga
ke koko, ta heronia ke po-
manga ara horel nenge poi
ele palpalra. Nem pomanga
palinga hel ana hana mur
nenge te heron heke ure ne-
mur ke poi ele iri nga etue
nenge tepal helel.
9 NeHalang hesilei hote ita
ke teke ta amneia melme-
lenga nga letena inin ngana
ero. Hesilei hote ita ke teke ta
mene maulinga nge ara Non
Soke Iesus Kristus.
10 ✡Iesus mete ke hemas
mule ita ke ulolo. Pe nenge
teke ta mete lo, nem pe ta
maulul kura, lape tala ke tatu
luluch nge i nga etue nenge at
mule ia.
11 Ke pomalam a halau hel
pe a hekerkereng helia imo
elle pe elle letemo ke po-
manga a popoia nem lo.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Apalanga Mur

12 Iok titik mur pe liliuk
mur, mo teke mo onteia imo
ke apoi ke urana toto lange
hana nenge teume luluch nge
imo, ke te hetottore imo pe te
henonoua imo nga kue nenge
a nanasia Non Soke.
13 Iri te poia ume palaun-
gana, ke pomalam mutemo
tau tote iri pe atal heke tote
iri. Pe imo elle pe elle atu ke
a tano luluch nge pekngamo
mur.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur,
mo hele ke kerkereng lange
imo ke a heleia iri nenge re-
ria melei tana hali. Pe a
hekerkereng ia iri nenge te
matautau leteria pe a halaua
iri nenge leteria manmanna
ngana kerkereng ero pe apoi
ke nek lange hulua lochloch.
15 ✡Anau ala ke nek iange
lape mele hel te poia poinga
nenge te tuachol helelia
poinga poreke ngana. Aume
ke kerkereng ke apoi ke nek
lange imo elle pe elle pe nge
hehei pe hana lochloch.
16 ✡Atu ke a iech ke kokoes.
17 A hetalaulau ke kokoes,
18 ✡pe a hele urana lange
NeHalang nga ure lochloch
ngana nenge te lohotot, iange
NeHalang mutena ke teke
imo nenge a nanasia Iesus
Kristus a poia poinga nenge
pomam.
19 ✡Opepengpeng popoia
ana ume nge imo ke po-
manga oan nge ngau lalala
pe apal mete oan nem ero.
20 Pe ahul rumemo ia Ne-
Halang nena helenga nenge

✡ **5:8:** Isa 59:17; Epe 6:14, 17 ✡ **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 ✡ **5:14:** 2Te 3:6, 11
✡ **5:15:** Rom 12:17; 1Pi 3:9 ✡ **5:16:** Pil 4:4 ✡ **5:18:** Epe 5:20 ✡ **5:19:** Epe 4:30
✡ **5:21:** 1Io 4:1

hetatalonga mur te hele ho-
tote ero.
21 ✡A amnei urume helenga
mur lochloch pe a rahite ure
urana ngana mur
22 pe a hile hote ure poreke
ngana mur.
23 ✡Poinga nenga tunga nge
nek huna toto nge NeHalang,
pe mo hetalaulau lange i
ke nauele singimo mur pe
opemo mur pe ngamo mur,
pe helemlem ia imo. Ke
pomalam, nga etue nenge
Non Soke Iesus Kristus at
mule ia, lape te hele poreke
imo nga poinga poreke
ngana e ero.
24 NeHalang hesilei hote
imo ke ulolo ke nena hana
mur imo. Pe i lape helemlem
ia imo ke manmanna.
25 ✡Pe titik mur pe liliuk
mur, a hetalaulau emem ke
NeHalang halaua imem pule.
26 Pe a sisa perimo nge
NeHalang nena hana mur
lochloch pe a poia nga
NeHalang ene.
27 Pe e hele ke kerkereng
lange imo nga Non Soke
ene ke e teke a sisia alalaha
nei lange iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna.
28 E hetalaulau amo ke ara
Non Soke Iesus Kristus nena
poinga urana toto ngana tu
toto nge imo. Ngana laka
lom.

✡ **5:23:** 2Te 3:3 ✡ **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1

2 Tesalonika

Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 Iau Paulus koi ehas ia
alalaha nei. Iau pe Sailas pe
Timoti mo hekule ke lange
imo hehei pe hana nenge atu
teu nga mata nenge NeHa-
lang nge Tesalonika. Imo
mata nem Temere NeHalang
pe Non Soke Iesus Kristus re-
ria hana mur laka imo.
2 ✡Pe e hetalaulau amo ke
Temere NeHalang pe Non
Soke Iesus Kristus leteria ia
imo, pe te poia letemo ke ma
ke nek.

Ume Nenge NeHalang Poia Nga Kristus At Mule Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur,
imo a poia imem ke mo hele
urana lange NeHalang ke
kokoes mana. Pe urana nge
mopoi ke pomau iange imo
letemo manmanna ngana
pupuo, pe poinga nenge
mutemo taua hehei pe hana,
pupuo pule nge imo elle pe
elle.
4 ✡Ke pomalam mo palute
imo lange iri mata mur nenge
NeHalang pe mo hele lange
iri nga nenge ames ke kerk-
ereng ke kokoes nga letemo
manmanna ngana, nga etue
nenge hana tepoi porekreke
imo pe urelu meena ngana
mur te lohotot nge imo.
5 Nenge nei henonou hote
ke NeHalang amnei teu
ngana nga rera poinga mur
pengpeng toto. Ke nga ure
meena ngana nemur nenge
te lohotot nge imo nem, teke
poia imo ke ateu langa nena
naualanga pe nekinga.
6 ✡NeHalang lape poia
poinga nge pengpeng, ke
pomalam lape poia ure
meena ngana ke lohot nge
iri nenge te poia ure meena
ngana ke lohotot nge imo.
7 ✡I teke poia imo ke ata
eingamo nga ure meena
ngana nenge te lohotot
nge imo pe imem pule ke
pomalam. Pe lape poia nga
etue nenge Non Soke Iesus
at mule ia, nenge I pe nena
angkelo mur nenge kikiria
toto te lohot nga tapa, pe
at luluch nga oan sapellala
ngana.
8 ✡Pe lape poia melmelenga
ke lohot nge iri nenge te eteia
NeHalang ero, pe iri nenge
tehul rumeria ia helenga
urana toto ngana nenge ara
Non Soke Iesus.
9 ✡Pe melmelenga nenge
lohot nge iri nem, lape tu
ke koko pe lape tetu ke te
kangkanga hot Non Soke ana
pe tetu hot pule nga Non Soke
nena hemalmalinga nenge
lohot nga kikina ngana.
10 ✡Ke ure nei lape lohot
nga etue nenge Non Soke
Iesus at mule ia pe nena
hana mur nenge te pengpeng
te heto heke I. Pe nena
hana mur nenge leteria

✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ✡ **1:6:** Rom 12:19 ✡ **1:7:** 1Te 3:13
✡ **1:8:** Isa 66:15 ✡ **1:9:** Isa 2:10 ✡ **1:10:** Kol 3:4

manmanna nge i lape te iech
ele tote. Pe imo pule lape
a koko teu luluch nge iri,
iange letemo manmanna ia
helenga nenge mo heleia
lange imo.
11 ✡Imem letemem metene
nei, ke ngana laka nenge
mo hetalaulau amo lala nge
NeHalang ke kokoes. Pe mo
onteia ara Soke NeHalang
ke sisala teu luluche imo ke
atu teu nga tunga nenge iua
imo ke teke ala ke atu ia.
Pe lemo ume urana ngana
mur nenge a teke a popoia
nga letemo manmanna
ngana, lape mo hetalaulau
ke NeHalang halaua imo nga
nena kerkerenga ke a poia.
12 Ke pomalam lape a heto
heke ara Non Soke Iesus ene
pe I pule lape heto haka tote
imo. Ke ure nei lape lohot
iange Temere NeHalang pe
Non Soke Iesus Kristus lape
leteria ia imo.

2

Non Poreke Ngana Lape Lohot

1 Titik mur pe liliuk mur,
nga etue nenge ara Non Soke
Iesus at mule ia I lape euki-
raua ita lochloch.
2 Pe nenge teke a longe
helenga e nge te heleia ke te
teke, “Etue nenge Non Soke
at mule ia lohot lo.” A longe
helenga nem pe samo loiloi
rara ia ero. Iange ope e nge
altoto, lape tunge helenga
nem lange mele ke haliu
hote. Nem pe helenga nem
lape lohot mana nge mele i
sipona. Nem pe mele hel te
teke mohas ia helenga nem
pe mo hekule lange iri.
3 ✡A longo tau pulute mele
hel nenge te paut laka man-
mana ero, iange poinga e
lape lohot mukam, ke het
pe etue nem at sapele. Ke
poinga nenge lape lohot nem
ngana laka: Hehei pe hana
tehul rumeria ia NeHalang,
pe non poreke ngana nenge
longo ole tautaua NeHalang
nena helenga lochloch, lape
lohot nga mallaha. Ana non,
NeHalang talue ana etue nike
nge lape hemete tote i nga
oan.
4 ✡Non poreke ngana nem
lape la ke are teu nga NeHa-
lang nena tunginga ana pele
pe tal heke tote i ke teke i
NeHalang. Pe ngailele ure
lochloch ngana nenge hehei
pe hana te heto NeHalang ia
pe ure nemur nenge te heto
hekeke iri.
5 E heleia urelu nemur
lange imo nga etue nenge
etu luluch nge imo. Letemo
metene iri kura kau?
6 Pe heueu nei non poreke
ngana nem lohot ero iange
ute rahit ele i ke kulele ana
etue pengpeng nenge lape lo-
hot ia. Pe imo a eteia ure
nenge rahit ele i nem.
7 Pe non poreke ngana
nem nena kerkerenga ume
komkome lo pe mele la poi
elele kura. Pe mele nem lape
poi elele kerkerenga nem ke
la het nga etue nenge te mene
hot kelia i.
8 ✡Te mene hot kelia i ke

✡ **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3 ✡ **2:3:** 1Ti 4:1; 1Io 2:18; 4:3 ✡ **2:4:** Ezk 28:2; Dan 11:36 ✡ **2:8:** Isa 11:4; Hem 19:15

la, pe non poreke ngana nem
lohot sapele nga mallaha. Pe
Non Soke Iesus lape at luluch
nga nena hemalmalinga pe
lape hun sue non poreke
ngana nem nga eingana
nenge lohot nga hanna. Pe
nena hemalmalinga ana
lemenge lape hemete tote
non poreke ngana nem ke
het.

9 ✡Nga etue nenge non
poreke ngana nem lohot, i
lape at luluch nga Satan nena
kerkerenga pe pallaka ke poi
hote ure nemur nenge ta
naue pe ta rura pe poi hote
merakulo mur pe poi hote
lala mur.

10 Pe hekoukou ule hehei
pe hana nenge lape te mete
pe te lasus mana nga nena
poinga nemur nenge pallak-
laka. Hehei pe hana nemur
lape te mete pe te lasus iange
lemeria ero toto ia helenga
manmanna ngana. Nenge
teke muteria taua helenga
manmanna ngana lape Ne-
Halang mene mule iri. (Pe
nei ero.)

11 Ke pomalam NeHalang
lape kulosia nena kerk-
erenga e lange iri ke hepiriu
ele tote leteria nga helenga
manmanna ngana pe poia iri
ke leteria manmanna nga ure
pallaklaka ngana mur.

12 Ke iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna ia
helenga manmanna ngana
ero, pe te iech mana nge te
popoi poinga poreke ngana,
NeHalang lape tunge aria
melmelenga.

Ames Ke Kerkereng

13 ✡Titik mur pe liliuk
mur, Non Soke mutena taua
imo pe NeHalang hesilei
hote imo nga talun ngana
toto, ke teke mene mule
imo nga Opepengpeng nena
ume nenge helemlem ia
imo pe poia imo ke letemo
manmanna nga helenga
manmanna ngana. Pe mo
hele urana lange NeHalang
ke emule es mana iange
letemo manmanna ngana
kerkereng.

14 Imem mo haliu hote he-
lenga urana toto ngana lala
nge imo. Pe nga emem ume
nem, NeHalang iua imo ke
mene mule imo. Ke poma-
lam hemalmalinga nenge ara
Non Soke Iesus Kristus lape
sio nge imo pule.

15 Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, ames ke
kerkereng nga helenga man-
manna ngana nemur nenge
mo hetore lala nge imo nga
lemem haliunga, pe nenge
mohas ia lala nge imo, a
rahite ke kerkereng pule.

16 Temere NeHalang letena
ia ita pe mutena taua ita.
Pe tunge kulkulalanga urana
ngana at nge ita ke poia letera
ke ma ke nek ke koko. Pe mo
hetalaulau lange i pe nge ara
Non Soke Iesus Kristus ke

17 hekerkereng ia imo pe
halaulaua imo ke kokoes nga
ure urana ngana mur nenge
a popoia pe a helele ia.

3

A Hetalaulau Emem Pule

✡ **2:9:** Hem 13:11-13 ✡ **2:13:** Epe 1:4; 2Te 1:3

1 Iok titik mur pe liliuk
mur, a hetalaulau emem pule
ke Non Soke nena helenga
song hotot ke lala pe hehei pe
hana te longo taua ke mange
imo.
2 Pe a hetalaulau emem
pule ke NeHalang nauele
imem ke nek nge hana
porekreke ngana mur iange
hana halang leteria man-
manna ero.
3 Non Soke i non nge popoia
poinga nenge pengpeng pe
I lape hekerkerengia imo pe
nauele imo ke nek nge non
poreke ngana.
4 ✡Non Soke hekerkereng ia
letemem pe mo eteia ke imo a
popoia ure nemur nenge mo
heleia lange imo. Pe lape a
poia nga hoena pule.
5 Pe mo hetalaulau amo
nge Non Soke ke hemellehe
letemo ke a eteia ke NeHa-
lang mutena tau tote imo pe
poia imo ke ames ke kerk-
ereng ke mange Kristus.

Imo Lochloch Apoia Ume

6 ✡Titik mur pe liliuk mur,
mo hele ke kerkereng lange
imo nga ara Non Soke Iesus
Kristus ene ke mo teke, a
kangkanga toto titira nemur
aria. Ngana laka titira nemur
nenge te nanasia hengetoro
nenge mo tunge lange imo
ero pe reria melei tana hali.
7 ✡Imem nga etue nenge
motu luluch nge imo mo kila
mana ero. Imo sipomo a eteia
pe apoi ke pomange imem.
8 ✡Ngaunga nenge mo
mene nge mele, mo ngau
mene ero, mo olia pule. Pe
mo ume ke kerkereng toto
nga sinanga pe nga miliko
pule. Mo poi ke pomam iange
lememem ero nge amoe olia
ute ke tunge at nge imem.
9 ✡Imem toinge mo onteia
imo ke a halaua imem, pe ero
lememem ero nge mo poia
poinga nem. Mo ume mana
ke mo teke mo heneue imo ke
a nanasia poinga nei.
10 Nga etue nenge motu lu-
luch nge imo, mo tunge ho-
tonga nei lange imo, “Mele
nenge nena melei tana hali
ngau ero.”
11 ✡Mo hele ke mai iange
mo longe nge te teke amo hel
nge imo, tei rara mana pe te
poia ume e ero toto. Aria
uia laka nenge tetal teu pulut
mene iri langa mele hel reria
ure nenge iri reria unne la
ero toto ia.
12 ✡Mele hel nenge pomam,
mo hele ke kerkereng toto
lange iri nga Non Soke Iesus
Kristus ene ke mo teke: Te are
ke nek pe teume ke te hottau
iri siporia aria ngaunga.
13 ✡Pe titik mur pe liliuk
mur, imo a rahit heke poinga
urana ngana ke kerkereng,
lemo melei tana ia ero.
14 Nenge teke mele hel
te nanasia helenga nenge
mohas sue nga alalaha nei
ero, a nauele iri ke nek pe
a kangkanga toto aria ke te
meia iri.

✡ **3:4:** 2Ko 7:16; Kal 5:10 ✡ **3:6:** Rom 16:17 ✡ **3:7:** Pil 3:17 ✡ **3:8:** 1Te 2:9
✡ **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ✡ **3:11:** 1Ti 5:13 ✡ **3:12:** 1Te 4:11 ✡ **3:13:** Kal 6:9
✡ **3:15:** 1Te 5:14

15 ✡Pe letemo metene ke
nek: Apoia iri ke pomanga
lemo ngarang mur ia iri ero,
a poia iri ke pomanga NeHa-
lang nena hana mur ia iri pe
a hele ke kerkereng lange iri
ke te hulia reria poinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur

16 Poinga nenge tatu ke
letera elle, huna toto nge Non
Soke. Pe e hetalaulau amo
lange I ke poia imo ke atu ke
nek ke kokoes. Non Soke tu
luluch nge imo lochloch.

17 Iau sipok ehas ia helenga
nei nga perik: Lek iechinga
palaungana lange imo. Iau
Paulus. Lek alalaha nemur
nenge ehas ia, ehas elele iri
ke mai koloi.

18 E hetalaulau amo ke ara
Non Soke Iesus Kristus letena
urana ngana poia letemo ke
ma ke nek. Ngana laka lom.

1 Timoti
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei, pe iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Ara hemasinga NeHalang pe Iesus Kristus nenge ta kulelele, iri nai te henonou hote iau ke e rahite ume nei.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange ita nai letera manmanna nge Kristus. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.

Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus te tunge halaunga palaungana lange iong pe leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Hekou Sue Helenga Pallaklaka Ngana Mur

3 Nga etue nenge e lohaka ke e lala nge Mesatonia e hele ke kerkereng toto lange iong ke otu nge Epesus ke o hele ele hana nenge te hetottore hehei pe hana nga hengetoro pallaklaka ngana.
4 ✡O hele lange iri ke o teke te nana pe te sisala hotote reria tete mur ero ol, te esil mene aria etue paiam. Nananga sasase toto ngana nenge pomam, hepiriu ele hehei pe hana leteria nga kue nenge NeHalang teke mene mule iri ia. Mele nenge letena manmanna nge Kristus lape eteia NeHalang letena tuanin ngana mur.
5 E hele ke kerkereng toto lange iong ke opoi ke pomam iange e teke te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur, ke muteria taua pekngaria mur nga leteria toto. Pe muteria tau hel ngaria nenge pomam henonou hote ke iri te rahit tote leteria manmanna ngana nem kura.
6 Iange hana nemur hel tehul rumeria nga poinga nei pe te hele rara mana nga helenga nemur nenge luria ero.
7 Te teke te hetore hehei pe hana nga hotonga nenge Moses tung sue pe te eteia ure nenge te heleleia ero pe utar nenge te haliu hotote ero.
8 ✡Ita ta eteia ke helenga nemur nga NeHalang nena hotonga te urana, nenge teke ta nanas tau tote ke pomanga tetal ngaria ia.
9 Ta eteia pule ke hotonga nemur tehas hote ke hana nenge te urana reria ia ero. Tehas hote ke lange hana nenge te longo olole pe nenge te nanasia hotonga mur ero pe nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te popoi poinga poreke ngana pe nenge te hune tataria mur pe tetemeria mur pe iri hel pule nenge te hunun hana.
10 Pe pule tehas hote ke lange hana nenge telau sisio hehei pe nenge te poia poinga poreke toto ngana nenge

✡ **1:2:** Ume 16:1-3; Tit 1:4 ✡ **1:4:** 1Ti 4:7; Tit 1:14 ✡ **1:8:** Rom 7:12, 16

mange Sotom mur pe nenge
tetak tototo ita non pe nenge
te pallaklaka. Iri nemur reria
poinga mur te tualele elele
NeHalang nena hengetoro
urana ngana mur.
11 Hengetoro nemur elle
mana ke pomanga Helenga
Urana Toto Ngana nenge Ne-
Halang tunge at nge iau ke e
haliu hote. Hehei pe hana te
heto heke I pe te hele ke te
teke I non nge urana toto nga
nena ure urana ngana mur.

Paulus Hele Urana Lange Kristus

12 ✡Pe e hele urana toto
lange ara Non Soke, Iesus
Kristus nge hekerkereng ia
iau iange sana kikina nge iau
pe hesilei hote iau ke e poia
ume nei.
13 ✡Nge nike letek man-
manna nge Kristus ero pe e
hele poreke tote I. Pe epoi
poreke pe epal ule nena hana
mur. Pe I letena porekeia iau
iange letek manmanna nge
I ero pe e eteia ure nenge e
popoia ero.
14 Ara Non Soke tung
lochloche letena poreke
ngana at nge iau pe letena
poreke ngana nem muta toto
nga letemanmanna ngana pe
mutenga nenge tu nge Iesus
Kristus.
15 ✡Helenga nei man-
manna toto ke urana nge
o rahit tote ke tunge iong:
Iesus Kristus sio at nga ich
nei ke hemas mule hana
porekreke ngana mur pe iau
none nenge e poreke toto.
16 Pe Iesus Kristus letena
ia iau ke teke heneue iri
nenge te popoi poinga poreke
ngana. Nenge teke leteria
manmanna nge I lape te
mene maulinga ke koko,
iange letena poreke ngana
hetala ngana ero toto.
17 NeHalang i naungaala
ana non nenge mete erochro
pe nauele hehei pe hana nga
etue lochloch pe ta naue i
erochro. Pe I hemalmalinga
ana non nenge hehei pe hana
te heto hekeke ke koko. Oe,
Manmanna

Paulus Hekerkerengia Timoti Nga Letena Manmanna Ngana

18 Kolek Timoti, e teke e
hele ke kerkereng lange iong
ke pomai. Nga etue nenge
mo hetalau am, mo hele ia
helenga hetatalonga mur nge
lape te lohot nge iong. Pe e
teke o rahite helenga nemur
ke kerkereng ke pomanga
lem kaleu. Pomalam lape
o hekou sue hetoronga
pallaklaka ngana nemur.
19 O rahite letem man-
manna ngana ke kerkereng
pe o amnei teu ke nek toto
nga letem ke o nanas mene
poinga urana ngana mur.
Iange iri hel te hile sue
leteria manmanna ngana lo
ke pomanga alolap nenge te
saua nga sausaunga.
20 ✡Hana nai, e tung tele
iri langa non poreke ngana
penna. Ngana laka Imenus
iri nai Aleksenta. Iange iri
te hetottoro nga ure nemur

✡ **1:12:** Ume 9:15; 1Ko 15:9-10; Kal 1:15-16 ✡ **1:13:** Ume 8:3; 9:1-5 ✡ **1:15:** Luk 19:10 ✡ **1:20:** 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15

nenge te hele poreke NeHalang. Pe nei lape hetore iri ke te poia poinga nem ero ol.

2

A Hetalaulau Lange NeHalang Ke Halaua Hulua Lochloch

1 Ke pomalam, e hele ke kerkereng lange imo ke apoi ke mai tala. E teke a hetalaulau hulua aria pe a onteia NeHalang ke tunge ure mur nenge muteria taua lange iri. Pe e teke a hetalaulau iri hel pule aria pe a hetalaulau hehei pe hana lochloch aria pe a hele urana lange NeHalang nga nena ume nenge poia lange hulua lochloch.

2 Pe pule e teke a hetalaulau lange NeHalang ke halaua naungaala ana hana mur pe hana papalauna mur ke ita lochloch tatu ke tanek pe ta nanasia poinga urana ngana nenge NeHalang mutena taua.

3 Urana nge a hetalaulau hehei pe hana aria iange ara Hemasinga NeHalang iech toto nga poinga nenge pomalam.

4 I lemene ke teke hehei pe hana lochloch te rahite hengetoro manmanna ngana nenge Kristus pe te mene maulinga ke koko.

5 Iange ita ta eteia ke:

"NeHalang elle mana.

Pe pule non elle mana nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana.

Ngana laka Iesus Kristus.

Iange I muka ia polong lele ngana nenge lange NeHalang.

6 ✡Nga NeHalang lemene ngana

Iesus tunge i sipona ke mete.

Ke nga Iesus ana metenga nem,

NeHalang mene mule hehei pe hana lochloch."

Helenga palaungana nei, NeHalang hemallaha hote nga etue nenge i sipona hele talue lo.

7 ✡Ke ngana koi nenge NeHalang henonou hote iau ke iau hekulkulonga pe e haliu hotote Helenga Urana Toto Ngana. (Pe e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero.) Isipona henonou hote iau ke e hetore hana lomonmona ngana mur ke leteria manmanna nga helenga manmanna toto ngana.

8 Ke e teke, nga etue nenge hana nga kileng lochloch te eukirau ke te heto heke NeHalang, te hetalaulau pe tetul heke peria nga leteria urana ngana pe te hile hote leteria inin ngana mur pe reria hunelinga mur.

Hehei Reria Ume Urana Ngana Hemalmalia Iri

9 ✡Pe pule e teke imo hehei a heronia hengeron nemur nenge ururia sio pe nakuna urana nga hulua tenau ngaria. Pe a lule palpalumo ina ero pe a hemalmalia imo nga um nenge chalemlem pe

✡ **2:6:** Rom 3:29-30; Kal 1:4 ✡ **2:7:** Ume 9:15; Kal 2:7-8; 2Ti 1:11 ✡ **2:9:** 1Pi 3:3-5

koikoi ke manga lauta pe nga
relem utona ero.
10 ✡Iange hehei nenge te
teke te nanasia NeHalang te
hemalmalia iri ke nakuria
urana nga reria poinga
urana ngana mur, nenge te
halaulaua hehei pe hana.
11-12 ✡Pe e longele heie ke
hetore hana mur pe nauele
iri ero. Iau e teke hehei
tereng kun pe te longo man-
mana nga etue nenge hana te
haliu hotote NeHalang nena
helenga.
13 ✡Iange NeHalang pip hot
tele Antam ke het pe Eua.
14 ✡Pe pule Satan channan-
gaia Antam ero. Satan chan-
nangaia Eua ke poia poinga
poreke ngana.
15 Pe NeHalang lape hemas
mule hehei mur nga te hoho
ngaria. Lape hemas mule iri
nenge te rahite leteria man-
manna ngana nge Kristus ke
kerkereng pe muteria taua iri
hel pule pe te nanasia poinga
nge pengpeng.

3

Imo Mata Ana Naungaala Mur Apoi Kenek

1 ✡Helenga nei manmanna
toto koi. Nenge teke none
mutena toto ke teke i mata
ana naungaala, mutena tau
tote ume urana toto ngana la.
2 ✡Non nem urana nge heo
ele tote i ke nek nga poinga
poreke ngana pe poi matana
rara ero. Pe urana nge nehei
elle mana pe letena matana
ke nek pe tuamasia nena inga
mur pe hehei pe hana tepoi
ke nek lange i pe long teu-
teua lang mur, pe etei toto
nga nenge hetottoro nga Ne-
Halang nena helenga.
3 Non nenge pomam urana
nge i non nenge inin ero pe
palpal ero pe mutena taua
hulua lochloch pe mutena
hali ia umtutuna ero.
4 Pe urana nge nauele ne-
hei pe tutuna mur ke nek
pe hetore tutuna mur ke te
longo taua i pe tepoi ke nek
lange hehei pe hana.
5 Pe nenge teke eteia
poinga nenge nauele nehei
pe tutuna mur ke nek ero,
lape nauele mata nenge
NeHalang ke merei?
6 Nenge teke none hulia
letena pe letena manmanna
nge Kristus ke mala ero kura,
urana nge mene ume nenga
mata ana naungaala ero
mukam. Iange lape teke i toto
pe lape NeHalang heul sue i
ke pomange Satan. Pe mele
nenge letena manmanna toto
nge Kristus ke mala lo, urana
nge rahite ume nem.
7 ✡Non nenge pomam,
urana nge hehei pe hana
nenge te tuteu nga mata
nenge NeHalang ero, te
heleia i ke te teke i non nge
urana. Pomalam lape te hele
poreke i ero pe lape losio teu
nga Satan na poinga poreke
ngana mur ero.

Imo Halaunga Ana Hana Mur Apoi Kenek

✡ **2:10:** 1Ti 5:10 ✡ **2:11-12:** 1Ko 14:34 ✡ **2:13:** Gen 2:7, 21-22; 1Ko 11:8-9 ✡ **2:14:** 2Ko 11:3; Kal 3:1-6 ✡ **3:1:** Ume 20:28 ✡ **3:2:** Tit 1:6-9 ✡ **3:7:** 2Ko 8:21

8 Pomalam mana nge
halaunga ana hana nga mata
nenge NeHalang. Urana nge
leteria matana ke nek nga
aria ume pe reria poinga
mur, pe aria hengetau nach-
nai ero. Pe tein sakililia uain
ero pe leteria tumana nga
umtutuna ero.
9 Urana nge te rahite
helenga manmanna ngana
nenge letera manmanna ia
ke kerkereng pe te amnei teu
ke nek toto nga leteria ke te
nanas mene poinga urana
ngana mur.
10 Ke pomalam urana nge
te totoi tele iri nga nem
mukam. Nenge teke te poia
ume nem ke nek, lape tetu ke
iri halaunga ana hana mur
ol.
11 ✡Pomalam mana nge ha-
launga ana hehei mur pule.
Urana nge leteria matana ke
nek nga aria ume mur pe
nga reria poinga mur, pe te
hele poreke mele hel ero pe
te hepengia tei ngaria mur ke
nek.
12 Pe non halaunga ana non
nem urana nge nehei elle
mana pe nauele tutuna mur
pe alona mur ke nek.
13 Halaunga ana hana mur
nenge te umeia aria ume ke
nek lape eria lohot ke urana
pe te haliu hote Iesus Kris-
tus nena helenga ke kerk-
ereng luluch nga leteria man-
manna ngana.

Hengetoro Manmanna Ngana Nenge NeHalang

14 Iau, musuna pol mana pe
ela nge iong pe e teke urana
nge ehas ia alalaha nei lange
iong nike.
15 Iange nenge teke epoi
hulul, o sisia alalaha nei pe
o eteia ita hana nenge tatu
teu nga mata nenge NeHa-
lang, tatu ngara. Hana nenge
tetu teu nga mata nei leteria
manmanna nge Kristus. Pe
NeHalang nenge tuke maulul
ke koko nena hana mur ia iri.
Pe hana nemur te rahite pe
te hekerkereng tote henge-
toro manmanna ngana mur
ke pomanga pele ana isong
nenge mes ke kerkereng ke
rahtua ele pele.
16 ✡Ita ta eteia ke henge-
toro nemur nenge NeHalang
hemallaha hote, i ure palaun-
gana pe manmanna toto:
Kristus lohot ke i non.
Opepengpeng henonou
hote ke I non nge
pengpeng toto.
Angkelo mur te esia I.
Te haliu hote nena he-
lenga
ke hehei pe hana lochloch
nga ich leteria man-
manna nge I.
Pe NeHalang mene heke
I langa lut ke hemal-
malia I.

4

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur

1 Pe Opepengpeng hele
mallaha ke teke, nge he lape
hel te hile leteria manmanna
ngana pe te longo taua
uneinei opene pe te nanasia
hana porekreke ngana nenge
uneinei opene tuteu nge iri,

✡ **3:11:** Tit 2:3 ✡ **3:16:** Mak 16:19; Ioa 1:14; Kol 1:23

reria hengetoro pallaklaka
ngana mur.
2 Hengetoro nemur teat
nge hana nenge te pallaka
hali pe song ke kikina toto.
Pe leteria urana ngana nenge
te eteia utar nenge urana pe
utar nenge poreke te mete ke
ulolo ke pomanga moiuk nge
ngaua leteria.
3 ✡Hana nemur te hetoro
ke te teke hehei pe hana
telei ero pe te ngaua ngaunga
hel ero. Pe ngaunga ne-
mur NeHalang ala hote ke iri
nenge leteria manmanna pe
te eteia helenga manmanna
ngana aria nge te ngaua nga
reria hetalaulaunga hoena.
Reria hetalaulaunga nenge te
hele urana lala nge NeHalang
pe te heto hekeke I.
4 Ke Ure lochloch ngana
nenge NeHalang ala hote te
urana. Pe nenge teke ta heta-
laulau pe ta hele urana lange
I, ute pele nge poreke ke ta
saua ero.
5 Iange NeHalang nena he-
lenga pe rera hetalaulaunga
helemlemia ngaunga nem lo.

Paulus Hetore Timoti

6 Nenge teke o helete
metentene hehei pe hana
nenge leteria manmanna
nga lek helenga nemur,
lape Iesus Kristus nena
hekuleileinga ana non iong
toto. Iange o hengaungaua
iong ia helenga manmanna
ngana mur nga lete man-
manna pe nga hengetoro
urana ngana nenge o nanasia
nem.
7 ✡Pe oheo ele tote iong
nga aetapuna mur pe nga
nananga mur nenge nganan-
garia ero. Kokoes o totoia
iong ke oi ke kerkereng ke o
nanas mene NeHalang.
8 Poinga nenge o poia
ure hel ke hekerkereng ia
singim lape halaua singim
nga kue hel. Pe poinga nenge
o nanasia NeHalang lape
halaua iong nga kue lochloch
iange tunge petanga lange
iong heueu nei pe tunge
maulinga ke koko lange iong
nga hoena pule.
9 Helenga nenge e heleia
nei manmanna toto koi.
Urana nge letem manmanna
ia pe o rahit teua lange iong
ke kerkereng.
10 ✡Ita ta ume ke kerkereng
pe ta puria nga kikira ngara
toto iange letera here NeHa-
lang nenge tuke maulul ke
koko nge mene mule hulua
lochloch. Matana toto nge
hehei pe hana nenge leteria
manmanna nge I.
11 O hetore hehei pe hana
nga ure nemur pe o hele
lange iri ke te nanasia.
12 ✡Iong lomele mana kura
pe lemek ero mele hel nge
te songlele ia iong. E teke
o heneue iri nenge leteria
manmanna nga lem helenga
urana ngana mur pe nga
lem poinga urana ngana mur
pe nga lem poinga nenge
mutem tautaua mele hel pe
nga letem manmanna ngana
pe nga lem poinga nenge
oheo hele iong nga hehei aria

✡ **4:3:** Gen 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 ✡ **4:7:** 1Ti 1:4 ✡ **4:10:** 1Ti 2:3-4
✡ **4:12:** Tit 2:15

poinga pe otu ke o lemlem
mana.
13 Pe e teke osis hotote Ne-
Halang nena alalaha tapuna
ngana lala nge hehei pe hana
pe o hetottore iri pe o hek-
erkereng ia iri ke langa etue
nenge eat ke esau hot.
14 ✡Iong o mene lem
tunginga e nga etue nenge
hana papalauna mur nga
mata nenge NeHalang tetal
heke peria nge iong pe te
hele talue. Opoia tunginga
nem ana ume ke lohot pe o
mamani hit mene ero.
15 Pe o tung teu tote iong
nga ume nemur nenge e
heleleia nei ke lohot ke nek.
Pomalam lape hulua tenau
urume ke lem ume lohot ke
urana nga letem manmanna
ngana.
16 Onau ala am ke nek nga
otu ngam pe nga lem henge-
toro mur pe o nanas mene
ure nemur nenge e hetoro
iong ia ke ulolo. Pomalam,
NeHalang lape mene mule
iong pe iri nenge te nana-
sia lem hengetoro mur iange
iong sipom o helue lemo kue.

5

Hengetoro Nenge Ta Nekia Hulua Lochloch

1 Non nenge tuauna lo, o
hele inin taua i ero, onekia i
ke pomanga Temem ia. Opoi
ke nek lange lolomele mur ke
pomanga titim mur ia iri.
2 Hehei nenge te tuauna lo
o nekia iri ke pomanga tatam
mur ia iri pe hehei malolong
mur o nekia iri ke pomanga
lilium mur ia iri nga poinga
nge urana.

Itei Lape Nauele Pakar Mur?

3 Hehei nenge eria mur te
mete lo pe mele nauele iri
ero, apoi ke nek lange iri pe a
nauele iri.
4 Pe nenge teke hei nem tu-
tuna mur pe natete mur lo,
iok urana nge te poia NeHa-
lang ana ume ke tenau ele
taria pe reette mukam ke po-
manga taria pe reette tenau
ala ngaria ia iri nge nike.
Nenge teke tepoi ke pomai
NeHalang lape iech toto.
5 Hei pakar nenge mele
nauele i ero, talue letena
manmanna ngana nge Ne-
Halang mana. Pe hetalaulau
lala nge NeHalang ke kokoes
nga sinanga pe nga miliko ke
NeHalang halaulaua i.
6 Pe hei pakar hel pomam
ero. Iri te nanas mene poinga
poreke ngana nenga ich ke
nga NeHalang matana te
mete lola.
7 O heleia helenga nei lange
iri lochloch ke te nanasia
poinga nge pengpeng, poma-
lam lape hulua te hele poreke
iri ero.
8 Iri nenge te nekia reria
misili mur pe aloria mur ero,
leteria manmanna ngana lo-
sio ke ulolo. Pe te poreke toto
nge mele hel nenge leteria
manmanna nge NeHalang
ero.
9 Nga etue nenge ohas sue
hei pakar e ene ke mene ha-
launga, ohas pulut mene ero.
Onau teu ke nek nga ure ne-
mur mukam. Nenge ana

✡ **4:14:** 2Ti 1:6

hesinga iri ana non kina mol
lo (60). Pe lei nge non elle
mana.
10 Pe hulua te eteia nge hei
nem poia ume urana ngana
mur halang. Pe nauelele tu-
tuna mur ke nek. Pe hen-
gaua hana nenge teat nga tau
ngana. Pe ume ke pomanga
hekuleileinga ana hei nge Ne-
Halang nena hana mur. Pe
halaua iri nenge ure meena
ngana lohot nge iri. Pe tung
teu tote i ke poia ume urana
ngana mur hel pule.
11 Pe hehei pakar nenge iri
malolong kura, ohas sue eria
ero iange nga etue nenge tela
luluch nge hana lape telei
haka mule pe tehul rumeria
lange Kristus.
12 Pe hei nem lape am-
neia ke poreke toto iange tak
hoa ngatanga hel nenga tele
ngana.
13 ✡Pe pule lape reria melei
tana pe tetal teua iri nga
poinga nenge tei rara mana
pe teteu hel hotia ngunngu-
nunga nga pele mur. Pule
tetal teu pulut mene iri ke te
hele nga ure nenge reria ia
ero.
14 ✡Ke iau e teke hehei
pakar nenge iri malolong
telei mule ke te hoho pe tenau
ele tuturia mur pe reria pele
mur. Pomalam lape rera
ngarang mur te hele poreke
ita ero.
15 Iange hehei pakar malo-
long ngana hel, te saleke ke te
nanasia non poreke ngana lo.
16 Nenge teke hei e nge
letena manmanna alona mur
hel iri pakar, urana nge hei
nem nauele pakar nemur.
Pomalam lape tunge ume
halang langa mata nenge
NeHalang ero. Iange mata
nenge NeHalang tenau mana
lange pakar nemur nenge
mele nauele iri ero toto.

Tapoi Kenek Lange Mata Ana Hana Soksoke Ngana Mur

17 Mata ana hana soksoke
ngana mur nenge te poia aria
ume ke nek, urana nge hehei
pe hana tepoi ke nek lange
iri pe te olia iri nga aria ume
palaungana nenge te haliu
hotote NeHalang nena he-
lenga pe te hetottoro.
18 ✡Iange NeHalang nena
helenga hele ke teke, “Urana
nge none mene uruna ke pete
tote ume ngana.” Pe he-
lenga e pule hele ke teke, “A
tom ele kolok hanna ero nga
etue nenge i hakaka nga uit
putana ke poi hotote nganan-
gana mur nga kina. Iange ure
nem ii pe ngaungau.”
19 ✡ ✡Nenge teke mele
hele hote non soke e nga
NeHalang nena mata nge
poia poinga poreke ngana e,
o longo taua mele nem ero.
Pe nenge teke hana nai ma
mol te heleia i pule pe reria
helenga elle mana ke mange
mele nem, iok, urana nge o
longo lange iri.
20 ✡Ke nenge teke non soke
e poia poinga poreke ngana,
o hemes hote i nga muka nga
NeHalang nena hana mur

✡ **5:13:** 2Te 3:11 ✡ **5:14:** 1Ko 7:9 ✡ **5:18:** Deu 25:4; Mat 10:10; 1Ko 9:9 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:20:** Epe 5:11

mataria pe o hele lange i ke
o teke poinga nem poreke.
Pomalam lape iri lochlolch
nenge leteria manmanna te
matau ke te poia poinga nem
ero toto.

Paulus Heleia Timoti Ke Poi Kenek

21 Nga NeHalang pe Iesus
Kristus pe reria angkelo mur
nenge te henonou hote iri
mataria, e teke o poia poinga
nem lange hana lochloch pe o
mala nge mele hel ero.

22 Letem matana ke nek pe
o eusach ero nga nenge teke
otal heke perim nge hana hel
pe o tunge kerkerenga lange
iri ke tera hite Non Soke ana
ume. Otal teu luluche iong
langa hana hel reria poinga
poreke ngana ero, otu ke o
lemlem mana.

23 Pe oin manmana ech ero.
O inia uain unne sune pule
ke hekerkereng ia sam pe
halaua iong nga am hale-
les nenge lohotot ke kokoes
mana.

24 Hana hel te amnei teu
lange iri ero kura pe reria
poinga poreke ngana lohot ke
mallaha lo. Hel reria poinga
poreke ngana mallaha ero pe
lape lohot ke mallaha nga
hoena kura.

25 Ke pomalam mana nga
poinga urana ngana mur,
nge hel mallaha pe hel te
talkome pe lape te lohot ke
mallaha nga hoena kura.

6

Hekuleileinga Ana Non Mur Tepoi Kenek

1 ✡Iok, iri nenge teume
manmana nge hana hel,
urana nge tepoi ke nek
lange hana nenge tenau ele
iri. Pomalam lape te hele
poreke NeHalang ero pe
poinga nenge ta lohot ke ita
NeHalang nena hana mur,
lape te hele poreke ero pule.

2 ✡Pe nenge teke hana
nenge tenau ele reria hana
mur tetu teu nga mata nenge
NeHalang, iok, urana nge
reria hana mur te poia iri
ke nek toto pe te halau
tote iri nga teume ngaria.
Ke poinga nem henonou
hote ke muteria taua iri
iange iri titiria mur hel nga
leteria manmanna ngana.
Pe poreke nge te longo ole
taua iri pe te hele lange iri
ke te teke, “Ita titira mur hel
ke pomalam mo longo taua
imo ero.” O hetore iri nenge
leteria manmanna nga ure
nemur nenge e heleleia lala
nge iong nei pe o teke te
nanasia.

Umtutuna Ana Mute

3 ✡Mele lape hetoro ngana
kuena nga ure nemur nenge
e hetore lala nge iong nei.
Pe ure nemur nenge e hetore
lala nge iong nei i ure ngana
sipona toto, nga hengetoro
nenge Non Soke Iesus Kristus
pe poinga nenge ta nanasia
NeHalang, huna toto.

4 Mele nenge hetoro ngana
kuena teke i toto pe i eteia
ute pele ero. I poi haka
hunelinga huuna nga nenge
teke etei toto nga Kristus
nena helenga luna mur.

✡ **6:1:** Epe 6:5 ✡ **6:2:** Plm 16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9

Poinga nem lape poi hote
palhelinga pe penpeninga pe
helenga poreke ngana mur
pe ngununga pe riringa hel.
5 ✡Pe iri, leteria tumana
nga ure poreke ngana pe he-
lenga manmanna ngana tu-
teu nge iri ero, lape tehun
hel luluch nge hehei pe hana
ke kokoes mana. Pe leteria
ke teke lape reria ure halang
nga poinga nenge te nanasia
NeHalang.
6 ✡Poinga nenge ta nana-
sia NeHalang poia ita ke rera
ure halang nga nenge teke ta
iech nga ure nemur nenge i
sipona tunge at nge ita lo.
7 ✡Iange nga etue nenge
tatara mur tehoe ita ke ta lo-
hot nga ich nei, ta rahite ute
e ero. Pomalam nga etue
nenge ta mete lape ta rahite
ute e ke tala muleia ero pule.
8 Ke urana nge ta iech
nga ara ngaunga pe rera
hengeron mur nenge NeHa-
lang tunge iri lo.
9 Pe iri nenge lemeria ke
reria umtutuna halang te
puoloko teua iri nga totoinga
mur nenge heporeke tote iri
ke tetu ngaria poreke toto ol.
10 ✡Iange poinga nenge
mutera tau tote umtutuna,
i poinga poreke ngana mur
huria toto. Mele hel te hile
leteria manmanna ngana
pe te amneia melmelenga
halang nga poinga poreke
ngana mur iange muteria tau
tote umtutuna.

Omes Ke Kerkereng Nga Letem Manmanna Ngana

11 ✡Timoti, NeHalang nena
non iong toto pe urana nge
oheo ele tote iong nga poinga
poreke ngana nemur. Letem
manmanna, pe otu ke nek,
pe o nanas mene poinga nge
pengpeng, pe oume mana
nge NeHalang, pe opoi ke
urana, pe mutem taua hehei
pe hana.
12 ✡Opur kikim nga letem
manmanna ngana pe o rahit
tote maulinga ke koko nenge
NeHalang hesilei hote iong
ia. Maulinga ke koko nem
NeHalang tunge lange iong,
nga etue nenge o hele hote
letem manmanna ngana nga
mallaha.
13 ✡Timoti, e hele ke kerk-
ereng toto lange iong nga
Iesus Kristus pe NeHalang
mataria. NeHalang tunge
maulinga langa ure lochloch.
Pe Iesus Kristus hele hote
letena manmanna ngana ke
mallaha nga Pontus Pilatus
matana.
14 Ke nga iri nai mataria e
hele ke kerkereng toto ke o
nanas pengpeng ia NeHalang
na helenga nemur. Pomalam
mele ero toto nge hottaua
poinga poreke ngana e nge
iong, ke la het nga etue nenge
ara Non Soke Iesus Kristus at
muleia.
15 ✡At mule ngana nem
lape lohot pengpeng nga
ana etue nenge NeHalang i
sipona talue. NeHalang nge
i Non Soke nenge soke toto
nge hana soksoke ngana mur
lochloch pe i Naungaala ana

✡ **6:5:** 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 ✡ **6:6:** Pil 4:11-12; 1Ti 4:8; Hip 13:5 ✡ **6:7:** Job 1:21 ✡ **6:10:** Epe 5:5 ✡ **6:11:** 2Ti 2:22 ✡ **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ✡ **6:13:** Ioa 18:36-37 ✡ **6:15:** Hem 17:14

non nenge palaungana toto
nge naungaala ana hana mur
lochloch.
16 NeHalang i toro mana
i non nenge tuke maulul ke
koko pe tuteu nga lemenga
nenge talkome ele tote i ke
te esia ero toto. Pe mele
pele nakuna ero toto nge la
rochroi nga lemenga nem ke
esia i. Hehei pe hana lape
te heto heke tote NeHalang
nga kikina ngana nenge tuke
koko. Oe, Manmanna.

Paulus Heleia Iri Nenge Leteria Manmanna Pe Reria Ure Halang

17 ✡Pe hehei pe hana nga
ich nenge reria umtutuna
pe urelu mur halang, o
hele lange iri ke o teke te
palut laka rara pe leteria
manmanna nga reria ure
nemur ero. O teke leteria
manmanna mana nge NeHa-
lang nenge poia ita ke ta iech
nga ure urana ngana mur
nenge tunge atat nge ita.
18 Pe o hele lange iri nenge
reria ure halang nem ke o
teke te poia poinga urana
ngana halang pule ke te ha-
laua hehei pe hana.
19 ✡Nenge teke tepoi ke po-
malam lape te hottaua reria
kole hoena manmanna toto
ngana nenge halaua iri ke te
maul nge he. Pe maulinga
nem i maulinga manmanna
toto ngana ia.

Paulus Nena Hengetoro Nenge Lange Timoti Hetala Ngana

20 Timoti, o nauele ume
nenge NeHalang tunge lange
iong ke nek pe oheo ele tote
iong nga helenga tunten
ngana mur nenge hana
nenge te eteia NeHalang ero
te heleleia. Helenga nemur
te heteto "letematana ngana
ana helenga" pe i manmanna
ero.
21 ✡Iange mele hel te nana-
sia helenga nemur, pe heueu
nei leteria manamanna
ngana losio ke ulolo. E
hetalaulau amo ke NeHalang
letena porekeia imo pe
tululuch nge imo lochloch.
Ngana laka lom.

✡ **6:17:** Luk 12:20-21 ✡ **6:19:** Mat 6:20 ✡ **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Alalaha Neingana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia
alalaha nei. Nga NeHalang
lemene, ngana iau Iesus Kri-
tus nena hekulkulonga. Po-
malam e haliu hotote Ne-
Halang nena helenga man-
manna ngana nga maulinga
ke koko nenge tunge Iesus
Kristus.
2 ✡Timoti, e heto tukia
iong iange letem manmanna
ngana elle mana ke mange
iau. Ke pomalam ehas ia
alalaha nei ke lange iong.
Pe e hetalaulau ke Temere
NeHalang pe ara Soke Iesus
Kristus leteria poreke ia iong
pe te heurana ia letem ke ma
ke nek.

Ta Meia Ita Lange NeHalang Ero

3 ✡Kokoes mana e heta-
laulau am pe e hele urana
toto lange NeHalang. E hele
urana toto lange NeHalang
nge e heto hekeke nga letek
urana ngana ke pomange lek
tete mur.
4 Pe letek metene mule etue
nenge e ua am pe matam eina
sio. Ke pomalam e teke enau
mule iong ke letek iech mule.
5 ✡Pe letek metene mule
letem manmanna ngana
nenge kerkereng toto. Lete
manmanna ngana nenge
pomam tu tala nge lemte he
Lois pe tam e Iunis nge nike.
Pe e eteia ke lete manmanna
nem tu toto nge iong.

Paulus Helete Metene Timoti

6 ✡Ke pomalam e teke
e helete metene iong nga
tunginga nenge NeHalang
tunge lange iong nga etue
nenge etal heke perik nga
houngam. E teke o poia
tunginga nem ana ume ke
lohot ke palaungana toto ke
puo ke pomanga oan nge
sapellala.
7 ✡Iange Opepengpeng
nenge NeHalang tunge at nge
ita poia ita ke ta matau ero.
NeHalang tunge Opepeng-
peng nem ke hekerkereng ia
ita ke ta poia ana ume nenge
mutera taua hehei pe hana
pe ta nauele ita ke nek.
8 Ke o haliu hote ara Soke
nena helenga urana toto
ngana pe omeia iong ero. Iau
e popoia ume nem pe heueu
nei etu nga tuele au ngana.
Pe onau meinga at nge iau
ero. O mene kerkerenga
nge NeHalang pe o tatalo ele
iong ke o takisia melmelenga
ke mange iau nga helenga
urana toto ngana ana ume.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge At Nge NeHalang

9 ✡NeHalang mene mule ita
pe iua ita ke nena hana mur
ita. Pe rera poinga urana
ngana e poia NeHalang ke
mene mule ita ero. NeHa-
lang ala hote ich ero kura pe
letena tuanin hot tele nike

✡ **1:2:** Ume 16:1; 1Ti 1:2 ✡ **1:3:** Ume 23:1 ✡ **1:5:** Ume 16:1 ✡ **1:6:** 1Ti 4:14
✡ **1:7:** Rom 8:15 ✡ **1:9:** Epe 2:8-9; Tit 3:5

nga ume nenge Iesus Kristus
lape poia. Nga kue nem mana
letena porekeia ita pe mene
ita ke nena hana mur ita.
10 ✡Ke heueu nei ara
Hemasinga Iesus Kristus
lohot nga mallaha lo. Ana
non hemallaha hote ke
kerkerenga nenga metenga
lape hekou sue ita ero ol. Ke
nenge teke letera manmanna
nga nena helenga urana
toto ngana, lape ta mene
maulinga ke koko pe ta mete
ero ol.
11 ✡NeHalang talue iau ke
iau hekulkulonga pe iau het-
oronga, iange i lemene ke
teke e haliu hotote helenga
urana toto ngana.
12 Ke ngana koi nenge e tak-
isia melmelenga nei. Pe e
meia iau nge etu nga tuele au
ngana ero iange e eteia non
nenge letek manmanna nge
i. I Iesus Kristus pe e eteia
ke i lape nauele ume nenge
tunge at nge iau, ke ume nem
lape tu ke nek kela het nga
ana non at mule ngana.

13 O nanas mene helenga
manmanna ngana nenge o
longe nga halik. Iange he-
lenga nem pomanga helenga
toto nenge henonoua iong
nga poinga urana ngana
nenge o hetore hehei pe
hana. O hetore iri pe letem
manmanna toto nge Iesus
Kristus pe imo lochloch a
tung tote letemo lange I.
14 ✡Ke o nauele tote ume
nenge NeHalang tunge lange
iong. Pe Opepengpeng nenge
NeHalang tunge ke tuteu
nge ita, lape halaua iong ke
nauele ume nem ke nek.

Hana Hel Te Urana Nge Paulus Pe Hel Te Poreke

15 Iong, o eteia ke iri
lochloch ngana nenga tuele
tana nge Eisia tehul rumeria
ia iau lo. Pe Pikelus pe
Hemokenes iri pule tehul
rumeria ia iau.
16 Pe e hetalaulau lange
Non Soke ke halaua Onesi-
porus pe nehei pe tutuna
mur pe iri lochloch ngana
nenge tetu nga nena pele.
Iange i poia letek ke iech toto
nga nenge etu nga tuele au
ngana pe nau meinga at nge
iau ero.
17 Ana non, nga etue nenge
at nge Rom pur kikina toto ke
tango rere iau kela hottaua
iau.
18 Iong oetei tote ke Onesi-
porus halaua iau ke kokoes
nga etue nenge etu nge Epe-
ses. Pe lemek ke e teke Non
Soke letena porekeia i nga
etue palaungana nenge hes-
ilei hotote hehei pe hana.

2

1 Pomalam tuk, o mes ke
kerkereng iange nga letem
manmanna ngana o nanas
tau tote Iesus Kristus nenge
nekia iong pe o longele i ke
hekerkereng ia iong.
2 Helenga nemur nenge e
haliu hotote lala nge hehei
pe hana, o hetore mele hel
nenge letem here iri ke te
mene une ke te haliu hote
lange hulua hel pule.
3 ✡Pe omes ke kerkereng
luluch nge iau ke o takisia

✡ **1:10:** Hip 2:14 ✡ **1:11:** 1Ti 2:7 ✡ **1:14:** 1Ti 6:20 ✡ **2:3:** 2Ti 1:8

melmelenga nga Iesus Kristus ana ume, ke pomanga palinga hel ana hana mur nge temes ke kerkereng.

4 Palinga ana non nenge poia ana ume ke nek toto, teke heneue ana soke ke i non nenge mutena tau tote ana ume pe poia ume e ero ol.

5 ✡Iok, mele nenge etei tote songinga ana hotonga mur, lape song ke ristote pekngana mur ke i muka toto pe mene nena tunginga.

6 ✡Iong nenge emo kina iong toto lape o mene tele ngaunga nga am ume.

7 Pe letem metene lek helenga mur ke nek toto. Nenge teke o nanasia lek helenga lape Non Soke hemellehe letem ke o eteia ure lochloch.

Tanau Urume Iesus Kristus Na Poinga Mur Kenek

8 ✡Onau urume Iesus Kristus na poinga mur ke nek! Iesus Kristus lohot nga mata nenge ne Teuit pe NeHalang hemaul heke mule nga metenga. Helenga nem i helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lala nge hehei pe hana.

9 ✡Iok, letem langa melmelenga nenge e takisia nga ume nei. Te kele iau ke manga kemenge kina e pe te tamal teua iau nga tuele au ngana. Pe NeHalang nena helenga, mele pele nakuna ero toto nge kele pe tamal teua nga tuele au ngana.

10 Ke pomalam e iech mana nge e takisia melmelenga mur pe e halaulaua non soke nena hana mur, nenge henonou hote iri ke iri pule te mene maulinga nge Iesus Kristus. Pe lape mene iri kela tetu luluch nge I, nga nena hemalmalinga palaungana nga tapa ke koko.

11 ✡Helenga nei manmanna toto koi:
Nenge teke ta mete luluch nge Kristus,
lape tatu ke ta maulul luluch nge I.
12 ✡Nenge teke tames ke kerkereng pe ta takisia melmelenga,
lape ita ul ke ta nauele hehei pe hana.
Pe nenge teke tahul rumera ia i,
i lape hul rumena ia ita.
13 ✡Nenge teke letera manmanna ngana losio,
I lape rahit tote ita kura iange I nena hana mur toto ita
pe I nakuna ero toto nge sau sue i sipona.

Non Toto Nenge Rahite NeHalang Ana Ume

14 ✡Kokoes o helete metentene lem hana mur nga helenga nenge e heleia lange iong lo. Pe o hele ke kerkereng lange iri nga NeHalang matana ke o teke te tuahel rara ia helenga mur luria ero. Iange poinga nem lape poi hote ute pele nge urana ero, i lape heporeke hehei pe hana nenge te longlongo nga leteria manmanna ngana.

✡ **2:5:** 2Ti 4:8 ✡ **2:6:** 1Ko 9:7 ✡ **2:8:** Rom 1:3; 1Ko 15:4 ✡ **2:9:** Epe 3:1, 13; Pil 1:12-14 ✡ **2:11:** 2Ko 4:11 ✡ **2:12:** Mat 10:33 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2 ✡ **2:14:** 1Ti 6:4; Tit 3:9

15 ✡O rahite lem ume nem
ke kerkerkereng pe o lohot ke
iong NeHalang nena ume ana
non nge urana. Pomalam
lape o meia iong nga matana
ero iange esia ke iong o
haliu hot pengpengia nena
helenga manmanna toto
ngana.
16 ✡O kangkanga toto nga
helenga poreke ngana mur,
iange helenga nemur poia
hehei pe hana ke tekel toto
NeHalang ana.
17 ✡Reria hengetoro mur
pomalaka nga chanchan
poreke toto ngana nenge
ngaulala nga mele singina.
Pe Himenus iri nai Piletus te
koko teu pule nga helenga
poreke ngana nemur ana
poinga.
18 Iri nai te hile helenga
manmanna ngana pe te hele
ke te teke NeHalang hemaul
heke nena hana mur ke te
lohaka mule lo. Ke helenga
nei heporeke tote hehei pe
hana hel leteria manmanna
ngana.
19 ✡Pe NeHalang nena he-
lenga lape lohot ke pomanga
hele tal ngana ia. Hana nenge
te nanasia NeHalang tepoi
ke pomanga pele ana isong
kerkereng ngana nenge Ne-
Halang hemesia ke ratua ele
pele. Pe NeHalang has heke
helenga e nga isong neu ke
pomai, “Non Soke eteia itei
hel toto nenge nena hana
muria iri,” pe “Iri lochloch
ngana nenge te heto hekeke
Non Soke tehul rumeria ia
poinga poreke ngana.”
20 Nga pele palaungana e
letena, kaliu ana lala pe lala
tema. Hel te umeia nga ure
nemur nenge ururia haka
toto pe hel teles hote nga ae
pe hel te umeia nga ich pilpile
ngana. Nemur nenge te
umeia nga ure nemur nenge
ururia haka, te mene hote
ke tepoi umeia nga ngaunga
matana ana etue mana. Pe
nemur nenge teles hote nga
ae pe nenge te umeia nga
ich pilpile ngana tepoi umeia
nga etue lochloch.
21 Ke pomalam mele nenge
hul rumena ia poinga poreke
ngana pe tuke lemlem, poi ke
pomanga kaliu nenge teume
hote nga ure chalemlem
ngana mur nenge ururia
haka pe tepoi umeia nga
ngaunga matana ana etue.
Ke NeHalang lape mene
hana nemur nenge pomai
ke te umeia nena ume urana
ngana mur.
22 ✡Iok, Timoti nenge teke
lemem nge o lohot ke iong
kaliu urana ngana nenge
NeHalang poi nena umeia,
ohul rumem totoia poinga
tunten ngana nenge lolomele
mur muteria tautaua. Letem
manmanna nge NeHalang
pe omes ke kerkereng nga
poinga nge pengpeng pe
mutem taua hehei pe hana.
Pe otu ke nek luluch nge
hehei pe hana hel pule
nenge leteria lemlem pe te
hetalaulau lala nge Non Soke
ke hekerkereng ia iri ke te

✡ **2:15:** 1Ti 4:6 ✡ **2:16:** 1Ti 4:7 ✡ **2:17:** 1Ti 1:20 ✡ **2:19:** Num 16:5; Isa 52:11; Ioa 10:14; 1Ko 8:3 ✡ **2:22:** 1Ti 6:11 ✡ **2:23:** 1Ti 4:7

nanasia I.
23 ✡Pe otal teu luluche iong
lange hana nenge te nanasia
helenga tunten ngana mur
ero, iange hunelinga lohotot
laka nga helenga porekreke
ngana nemur.
24 Iong none nenge o
umumeia Non Soke ana
ume ke otal teua iong langa
hunelinga ero toto. O ton
mene letem inin ngana pe
opoi ke nek lange hana
lochloch pe o lohot ke iong
hetoronga nge urana.
25 Pe opoi ke urana lange iri
nenge tepoi poreke iong, pe
o hepengia iri pe lape NeHa-
lang halaua iri ke te eteia he-
lenga manmanna ngana pe
te hulia leteria ke te nanasia
I.
26 Iange hana nemur non
poreke ngana liliu ele iri ke
teha nga ana upa lo. Pe
pallaklaka ia iri ke te nanas
mene i pe te popoia ana ume.
Pe nenge teke te eteia he-
lenga manmanna toto ngana,
lape leteria mallaha pe te
ua hot mule nga non poreke
ngana ana upa.

3

Ure Meena Ngana Halang Lape Te Lohot Nga Etue Hetala Ngana

1 ✡Iok, ure nenge e teke
oetei tote ngana koi nei:
Nga etue hetala ngana, hana
porekreke ngana mur lape
te poia ure meena ngana
halang ke lohotot nge hehei
pe hana urana ngana mur.
2 Iange hana porekreke
ngana nemur lape leteria
tu mana nge iri siporia, pe
muteria tau tote umtutuna,
pe lape te heto hekeke iri
siporia, pe te penpenia
hana hel, pe te hele poreke
NeHalang. Pe pule lape te
longo taua tetemeria mur pe
tataria mur ero ol. Pe poinga
urana ngana nenge mele hel
te poia lange iri, te hele urana
ia ero. Pe leteria metene
NeHalang ero pe tetu mana
nga poinga porekreke ngana
mur.
3 Pe lape muteria taua mele
ero, pe tepoi ke nek lange
mele pele ero pule. Pe tenau
ele singiria lemene ngana
mur ero, pe leteria inin ke
kokoes. Pe temil toto ke te
heporeke hehei pe hana tetu
ngaria, pe lape tepoi poreke
hana halang, pe lemeria ero
totoia poinga urana ngana
mur.
4 Leteria tuanin ke nek
ero, pe te nanas pulut mene
leteria tuanin ngana nenge
poreke, pe lape te tung heke
mule pekngaria mur langa
reria ngarang mur peria.
Pe pule te teke iri hehei pe
hana papalauna lo ke te
heiech ia singiria nga poinga
poreke ngana pe muteria
taua NeHalang ero.
5 ✡Iri te koko luluch nge Ne-
Halang nena hana mur ke te
hetalaulau pe te teke leteria
manmanna. Pe nga leteria,
tehul rumeria ia NeHalang
nena kerkerenga nenge hul-
ulia hehei pe hana. Ke poma-
lam o kangkanga toto hana

✡ **3:1:** 1Ti 4:1 ✡ **3:5:** Mat 7:15, 21; Tit 1:16

nenge pomai aria.

O kangkanga toto aria iange

6 hel nge iri teteu nga NeHalang nena hana mur hel reria pele pe te pallakaia hehei nenge leteria matana ke nek ero ke leteria manmanna nge iri. Ngana laka hehei nenge te nanas mene singiria lemene ngana mur pe te muta toto nga poinga poreke ngana. Pe reria poinga poreke ngana nem kik heke tote iri ke teare ke nek ero.

7 Hehei nemur te teke te eteiteia ure heueu ngana hel pe te etei tote helenga manmanna toto ngana ero.

8 ✡Pe hana nemur tepoi ke pomange Ianes pe Iampres nge singiria sesia Moses pe singiria sesia helenga manmanna toto ngana pule. Leteria tumana nga poinga porekreke ngana mur pe NeHalang hul rumena totoia iri iange leteria manmanna nga helenga manmanna ngana ero.

9 Pe reria poinga nenge te teueu nga hehei pe hana leteria lape tuke sase ero, iange reria poinga mallaha nga hulua mataria pe lemeria ero ia iri ke pomange Ianes pe Iampres.

Timoti Nanasia Paulus Nena Poinga Mur

10 Pe Timoti iong, o etei tote etu ngak pe lek hengetoro mur pe letek tuanin ngana mur. Pe o eteia ke iau letek manmanna toto nge Kristus pe emes ke kerkereng nga ure poreke ngana mur nenge te lohotot nge iau. Pe letek inin taua hehei pe hana ke ueiuei ero iange mutek tau tote iri.

11 ✡Iong o eteia ke hana te poia ure meena ngana halang ke lohot nge iau ke e takisia melmelenga nga kileng nenge Antiok pe nge Ikonium pe nge Listra. Pe Non Soke halau tote iau nga melmelenga nemur.

12 ✡Melmelenga nenge lohot nge iau nei nau taua helenga manmanna ngana nei: Iri lochloch nenge te hemeile teua iri nge Iesus Kristus pe te nanasia NeHalang nena poinga mur, hana porekreke ngana mur lape te poia ure poreke ngana halang ke lohot nge iri.

13 Pe hana porekreke ngana mur lape te pallaka ia mele hel ke emule mana, pe mele hel lape te channanga mulmule mele hel pule. Pomalam reria poinga poreke ngana mur la ke poreke tototo ol.

14 Timoti iong o eteia, helenga nenge poia iong ke letem manmanna, i helenga manmanna ngana ia iange sam kikina nge iri nenge te hetoro iong ia. Pomalam o rahite ke kerkereng pe o mene une kela.

15 Pe letem metene nei pule: Nga iong kino ngam nike tam hetore iong ke o eteia Non Soke na Helenga

✡ **3:8:** Exo 7:11 ✡ **3:11:** Ume 13:14-52; 14:5, 8-20 ✡ **3:12:** Mat 16:24; Ioa 15:20; Ume 14:22

nenge tema sio nga alalaha
mur. Pe Helenga nem tunge
letematana ngana lange iong
ke o mene maulinga ke koko
nga letem manmanna ngana
nge Iesus Kristus.
16 ✡Nge nike NeHalang
Opene halau tote hana
nemur nenge tehas sue
nena Helenga. Ke pomalam
Helenga nem urana pe tunge
letematana ngana nga he-
lenga manmanna toto ngana
at nge ita. Pe henonoua
ita nga rera poinga poreke
ngana mur, pe hepengia tai
ngara mur, pe hetore ita nga
poinga nge pengpeng.
17 NeHalang tatalo ele nena
helenga nem ke hekerkereng
ia nena hana mur ke te poia
ume urana ngana halang. Pe
helenga nem halaua iri ke
temes ke kerkereng nga ume
nemur nenge I lemene taua
ke te poia.

4

Paulus Hekerkerengia Timoti Ke Poia Ana Ume

1 Nga hoena Iesus Kristus
lape at mule pe i non palau
nenge lape nauele hehei pe
hana lochloch. Pe i lape am-
nei teu lange iri nenge te
maulul pe nenge te mete. Ke
nga NeHalang pe Iesus Kris-
tus mataria e hele ke kerk-
ererng toto lange iong ke po-
mai:
2 Kokoes o haliu hote
NeHalang nena helenga lala
nge hehei pe hana ke te
hulia leteria nga reria poinga
poreke ngana mur pe te
nanasia poinga nge peng-
peng. O tunge hengetoro
urana ngana lange iri ke te
nanasia pe letem inin taua iri
ero.
3 ✡Iange etue nem lape at
pe hehei pe hana lape te
longo langa helenga man-
manna ngana ero ol. Pe lape
te nanas mene lemeria ngana
ke te tango rara hetoronga
hel pule. Pe hetoronga
nemur lape te heiechia
iri nga helenga pallaklaka
ngana mur nenge muteria
tautaua.
4 Ke iri lape talngaria hit
nge te longe helenga man-
manna toto ngana pe te longo
la mana nga nananga poreke
ngana mur ol.
5 Pe iong, o nanasia poinga
nem ero! Kokoes letem tu-
anin ke nek pe omes ke kerk-
ereng ke o takisia melme-
lenga mur nenge te lohotot
nge iong. Pe o haliu hote
Helenga Urana Toto Ngana
lange hehei pe hana pe o
heulo hote ume nem ke po-
manga NeHalang nena ume
ana non.
6 ✡Iange iau, ak etue
nenge e meteia heroi lo.
Pe epoi ke pomanga uain
nenge tunginga ana nenge te
pasiling hot lochloche lange
NeHalang.
7 ✡Iau e umeia ure lochloch
ngana nenge NeHalang tal
hote iau ke e poia. E haliu
hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana
ke kerkereng toto. Nem
pomanga iau non nenge

✡ **3:16:** Rom 15:4 ✡ **4:3:** 1Ti 4:1 ✡ **4:6:** Pil 2:17 ✡ **4:7:** 1Ti 6:12

songia songinga nge urana.
Pe e rahite NeHalang nena
helenga pe letek manmanna
ngana ke kerkereng. Pe e
heulo hote songinga nem ke
langa hetala ngana lo.
8 ✡Ke heueu Non Soke
tatalo ele lek tunginga e lo.
Iange iau e nanasia poinga
nge pengpeng pe e eteia ke
I lape hetue iau ke iau non
nge pengpeng. Non Soke
i hesileinga ana non nge
pengpeng. Pomalam lape
tunge tunginga nem at nge
iau nga etue nenge at muleia
ke hesilei hotote hehei pe
hana. Pe lape tunge at nge
iau toro ero. Non Soke lape
tunge tunginga nem lange
iri lochloch ngana nenge
muteria toto nge te kulala ke
te naue i nga at mule ngana.

Paulus Teke Timoti Lange I Ke Ueiuei

9 Oiat nge iau ke ueiuei
mana,
10 ✡iange Temas mutena
taua poinga nemur nga ich
pe ua ak ke lange Tesalonika
lo. Pe Keresen pau kou la ke
ume nge Kalasia pe Titus la
ke ume nga tuele kina nenge
Talmatia.
11 Pe Lukas i toro mana koi
tululuch nge iau ol. Ke poma-
lam o hele nge Makus ke at
luluch nge iong. Iange i lape
halau tote iau nga lek ume
nei.
12 Eh oe, Tikikus pule
ngana pau kou ekulosia ke
lange Epesus.
13 ✡Nga etue nenge oiat,
o mene lek hengeron sase
ngana pe lek alalaha ana
lulinga mur nge e hilesue
nge Troas nga ne Kapus
nena pele. Letem metene
lek alalaha mur nenge teume
hote nga huros singina pe o
mene pule.
14 ✡Iok, ute e nge e teke
e heleia lange iong ngana
koi nei; ne Aleksanta nenge
umume nga ure meena
ngana mur poia poinga
poreke ngana halang at nge
iau. Pe poinga nenge poia at
nge iau nem lape Non Soke
tuachol mule lange i.
15 Ana non mes ke kerk-
ereng toto ke teke sisparai ia
helenga urana ngana nenge
e haliu hotote. Ke iong pule
onau ala am nge i ke nek.
16 Nga tele ngana toto he-
lenga palaungana mene iau
pe emes ke e hele ala ak
pe hana lochloch te ua ak.
Mele pele halaua iau nga he-
lenga ero pe reria poinga
nem, e hetalaulau ke e teke
NeHalang tunge tuangachol
poreke ngana lange iri ero.
17 Nga etue nem Non Soke
at ke mes luluch nge iau pe
hekerkereng ia iau ke e haliu
hote nena helenga lange
hana lomonmona ngana
mur nga lamau ke te longe.
Pe i sipona halaua iau nga
helenga palaungana nem ke
ure poreke ngana lohot nge
iau ero. Nem pomanga huros
inolo palaungana e nge teke
sapia iau ke e mete. Pe ero,

✡ **4:8:** 1Ko 9:24-25 ✡ **4:10:** Ume 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14 ✡ **4:13:** Ume 20:6
✡ **4:14:** Isa 59:18; Rom 2:6

Non Soke at pe ua totoia iau.
18 Ke e eteia ke Non Soke
lape poi ele iau nga ure
poreke ngana mur pe mene
iau la ke nek nga nena
naualanga pe nekinga nga
tapa. Ta heto heke Non
Soke nga nena hemalmalinga
palaungana ke koko. Oe,
Manamanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iok, o tunge lek
apalanga lange Prisila, pe
Akuila, pe Onesiporus, pe
nehei, pe tutuna mur, pe iri
lochloch ngana nenge tetu
nga nena pele.
20 ✡Erastus pau kou tunge
Korin kura pe e hilesue
Tropimus nge Miletus iange
singina haleles.
21 Lemek ke e teke oat ke
ueiuei iange lape pitte pe tut-
tula ana etue lohot ke poi ele
iong. Epulus pe Patens pe
Linus pe Klaotia pe NeHalang
nena hana mur nga lamai, te
hekule reria apalanga lange
iong.
22 E hetalaulau ke Non Soke
tululuch nge iong nga opem
ke hekerkereng ia iong pe Ne-
Halang nena halaunga tulu-
luch nge imo pe heurana ia
letemo ke ma ke nek. Ngana
laka lom.

✡ **4:19:** Ume 18:2; 2Ti 1:16-17 ✡ **4:20:** Ume 19:22; 20:4; Rom 16:23

Titus
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Titus

Paulus Hetoro Hite Titus

1 Titus, iau Paulus koi ehas
ia alalaha nei pe ehas ia ke
lange iong. Iau e umume
nge NeHalang pe Iesus
Kristus tal hote iau ke nena
hekulkulonga ana non. Pe
kulosia iau ke e hekerkereng
ia NeHalang nena hana mur
leteria manmanna ngana.
Ngana laka NeHalang nena
hana mur nenge hesilei
hote iri lo. Pe e hetore
iri nga helenga manmanna
ngana nenge halaua iri ke
te nanasia NeHalang nena
poinga mur.
2 ✡Nge nike toto NeHalang
ala hote ure lochloch ero
kura pe hele ke teke lape
tunge maulinga ke koko at
nge ita. Pe NeHalang pallak-
laka erochro. Ke pomalam
e hekerkereng ia hehei pe
hana leteria nga helenga
manmanna ngana nem, ke te
kulala tote maulinga ke koko
nenge NeHalang lape tunge
at nge ita.
3 NeHalang i non nenge
mene mule ita pe poia iau
ke e haliu hote nena helenga
nga mallaha, nga ana etue
pengpeng nenge i sipona
talue.
4 ✡Titus ita nai letera man-
manna nge Iesus Kristus ke
pomalam e hetue iong ke
tuk iong. Pe e hetalaulau
am ke Temere NeHalang pe
ara hemasinga Iesus Kristus
leteria porekeia iong pe te
heurana ia letem ke ma ke
nek.

Titus Ana Ume Nenge Poia Nge Krit

5 Iok, e hile sio mene iong
nge Krit iange e teke otu ke
opoi heule lem ume mukam.
Lem ume nenge otal hote al-
masinga ana hana hel ke iri
muka nge iri mata mur pe o
poia ke pomanga e hele ngak
nenge e teke:
6 ✡O hemes hote almasinga
ana hana mur nenge hehei
pe hana te naue ke iri hana
urana ngana mur pe telei ke
hehei ellechle mana. Pe tu-
turia mur leteria manmanna
nge Kristus pe te longo tau-
tau pe te hele poreke iri nga
poinga poreke ngana e ero.
7 Ke non nenge pomalam
urana nge lohot ke i mata
ana naungaala. Iange non
nenge nauele mata nenge Ne-
Halang rahite NeHalang ana
ume laka. Pomalam te hema-
sia reria inga mur ke nek ke
hehei pe hana te esia poinga
poreke ngana e ero toto nge
iri. Pe reria polotana ero, pe
leteria inin ke ueiuei ero, pe
tein rara ero, pe tepal hel rara
ero. Pe heo ngana toto nge te
channanga ia mele hel pe te
lololoch ure ke reria ia.
8 Hana nenge pomam
urana nge leteria tuanin ke
nek, pe muteria taua poinga
urana ngana mur, pe tenau

✡ **1:2:** Kol 1:27 ✡ **1:4:** Rom 1:7; 2Ko 8:23; Kal 2:3 ✡ **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26

ele lang mur nenge teat nga
kileng tau ngana. Pe tetu
ke pengpeng, pe te nanasia
NeHalang nena poinga mur,
pe tenau ele singiria lemene
ngana mur ke nek.
9 Urana nge tera hite
helenga manmanna ngana
nei ke kerkereng ke pomanga
mo hetoro ngamem ia. Ke
pomalam lape te hekerk-
ereng ia hehei pe hana leteria
nga hengetoro manmanna
ngana. Pe pule lape te hekou
sue hengetoro nemur nenge
manmanna ero.

Poinga Nenge Lohot Nge Iri Mata Mur Nge Krit

10 ✡Urana nge o henonou
hote almasinga ana hana
mur nenge pomam. Iange
hana halang nga letera te
nanasia NeHalang nena
helenga ero ol. Te hele ngaria
ngana ngana erochro pe
te pallaklaka hali. Pe Iuta
mur hel kou te muka toto ia
poinga nem. Te channanga
ke te hele ke te teke, “Mele
hel nenge terir us ero lape
NeHalang nena hana mur ia
iri ero!”
11 ✡Hana nenge pomam
te tangtango kue nenge te
lololoch ure. Ke pomalam
a hele salia iri ke tehet nga
reria poinga nem. Iange te
heporeke hana hel pe reria
hehei mur pe tuturia mur pe
aloria mur ke teare poreke.
12 Nge nike, reria hetata-
longa ana none nge Krit hele
ke teke, “Krit mur iri hana
nenge te pallaka hali pe re-
ria melei tana hali pe tengau
hali pe iri huros inolo poreke
ngana mur.”
13 ✡Hetatalonga nena he-
lenga nei manmanna. Ke
pomalam o hele ke kerkereng
toto lange iri ke te rahit mule
leteria manmanna ngana
mur ke kerkereng,
14 ✡pe tepal talngaria langa
Iuta mur reria nananga
nenge tepoi heke menmene
ero. Pe pule tepal talngaria
langa hana nenge tehul
rumeria ia helenga man-
manna ngana reria hotonga
mur ero.
15 Hehei pe hana nenge
leteria lemlem te teke ure
lochloch ngana nenge NeHa-
lang umeia te urana. Pe iri
nenge leteria mutaia poinga
poreke ngana pe leteria
manmanna ero te teke ute
pele nge urana nga mataria
ero. Leteria matana ngana
poreke lochloch pe te amnei
urume utar nenge urana pe
utar nenge poreke ero toto.
16 ✡Iri te teke te eteia Ne-
Halang pe reria poinga mur
henonou hot pengpengia ke
tehul rumeria toto ia NeHa-
lang, iange hana nenge te
longo olole lape te poia ute
pele ke lohot ke urana ero.

2

Tuluk Mur Nga Mata Mur Nge Krit

1 Pe Titus iong, o hele ke
kerkereng lange hehei pe
hana ke te nanasia poinga
urana ngana nenge lohot

✡ **1:10:** 1Ti 4:7 ✡ **1:11:** 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 ✡ **1:13:** 2Ti 4:2 ✡ **1:14:** 1Ti 4:7
✡ **1:16:** 1Io 1:6; 2:4

nga hengetoro manmanna
ngana.
2 O hetore hana nenge te
tuauna lo ke o teke; leteria
matana ke nek pe tera hite
leteria manmanna ngana
ke kerkereng, pe tein rara
ero, pe tenau ele singiria
lemene ngana mur ke nek, pe
muteria taua hehei pe hana,
pe temes ke kerkekreng ke
kokoes nga poinga urana
ngana mur.
3 ✡Pe o hetore hehei nenge
te tuauna pule ke o teke te
nanasia poinga nge peng-
peng, pe te hele poreke rara
ero, pe tepur sakililia uain
in ngana ero. Urana nge te
hetoro pule nga poinga mur
nge pengpeng.
4 Pomalam lape te hetore
hehei malolong ke muteria
taua eria mur pe tuturia mur.
5 ✡Pe leteria matana ke nek
pe te tuamasia reria inga mur
ke te lemlem mana. Pe te het-
ore iri pule ke tenau ele reria
pele mur pe aloria mur ke
nek pe te longo tau mene eria
mur. Pomalam lape mele
pele hele poreke NeHalang
nena hengetoro mur ero.
6 Iok, o hetore hana
lolomele ke pomalam pule ke
leteria matana ke nek pe te
hemasia reria inga mur.
7 ✡Pe o henonou hote lem
poinga urana ngana mur nga
ure lochloch ngana nenge o
popoia. Pomalam lape hana
te naue pe te nanasia poinga
urana ngana nenge pomam.
Nga lem ume nenge o hetot-
toro, letem matana ke nek pe
o hele hot pengpengia poinga
manmanna ngana.
8 ✡O heleia helenga nge
manmanna pe pengpeng
mana. Pomalam lape lem
ngarang mur te meia iri pe
tetue ita nga helenga poreke
ngana e ero.
9 ✡Pe o hetore hekuleileinga
ana hana mur ke te longo
tau mene aria ae huna mur
pe te poia iri ke te iech nga
ure lochloch ngana nenge te
popoia. Pe te echachau mule
helenga e lange iri ero toto.
10 Pe pule te keme nge aria
aehuna mur ero. Pomalam
aria ae huna mur te eteia ke
iri hana urana ngana. Pe
reria poinga urana ngana
nem rahit heke tote ara
Hemasinga NeHalang nena
hengetoro mur ke hulua
leteria manmanna ia.

NeHalang Hemas Mule Hulua Lochloch

11 Urana nge ita lochloch ta
nanasia poinga nemur nenge
e heleleia iri nei. Iange NeHa-
lang nena poinga urana toto
ngana nenge letena porekeia
hehei pe hana lochloch pe
hemas mule iri, lohot nga
mallaha lo.
12 ✡Pe NeHalang na poinga
urana ngana nem teke hetore
ita heueu nei ke tahul rumera
ia i ero ol, pe ta kangkanga
toto nga poinga mur nenge
poia ita ke ta kel toto ana.
Pe hetore ita ke letera tuanin
ke nek pe ta hemasia rera
inga mur ke nek pe ta nanas
mene nena poinga mur. O
kangkanga toto nga helenga

✡ **2:3:** 1Ti 3:11 ✡ **2:5:** Epe 5:22 ✡ **2:7:** 1Ti 4:12 ✡ **2:8:** 1Pi 2:15 ✡ **2:9:** 1Ti 6:1 ✡ **2:12:** 1Io 2:16

poreke ngana mur, iange helenga nemur poia hehei pe hana ke tekel toto NeHalang ana.
13 Ara Palau Iesus Kristus i NeHalang pe tatu ke pomalam mana ke ta kulele etue nenge at muleia ke mene mule ita. I lape lohot nga mallaha nga etue nem luluch nga lemenge pe hemalmalinga nenge NeHalang.
14 ✡Iesus Kristus tunge i sipona ke mete ke hemas mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. Pe helemlem heke ita ke nena hana mur toto ita pe ta nanas mene poinga urana ngana mur.
15 ✡Titus, ure nemur o hetoro sue lange hehei pe hana pe o hele ke kerkereng pe o hekerkereng ia iri ke te nanasia. Pomalam lape lem helenga mahoa iri lochloch.

3

Poinga Urana Ngana Nenge Ta Nanasia

1 ✡Pe o helete metene hehei pe hana ke te longo taua hana nemur nenge te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe te angala mana ke te poia poinga urana ngana mur.
2 Pe o hele lange iri ke tetu ke nek pe teare luluch nge hehei pe hana ke nek pe tepoi ke nek lange hulua lochloch pe te hele poreke mele hel ero.
3 ✡E hele ke mai iange nge nike ita letera matana ke nek ero pe ta longo taua NeHalang nena helenga ero toto. Iange non poreke ngana channanga ia ita ke ta nanas mene poinga poreke ngana nemur nenge singira lemene tautaua. Pe poinga poreke ngana nemur tetu ke te kerkereng toto nge ita pe ta ngunngunu ia mele hel nga reria ure mur. Pe hehei pe hana te hesis tote ita pe ita pule ta hesisis ia iri.
4 Pe ara hemasinga NeHalang mene mule ita nga etue nenge i sipona talue nike. Nenge hemallaha hote ke i non nge urana pe i nekinga ana non.
5 ✡Pe NeHalang mene mule ita nga rera poinga pengpeng ngana mur nenge ta popoia ero. Mene mule ita iange letena ia ita. Ke NeHalang mene mule ita nga henuninga pe ta lohot ke ita heueu ngana mule nga Opepengpeng.
6 ✡Pe NeHalang tung lochloche kerkerenga nenga Opepengpeng at nge ita iange nga ume nenge ara hemasinga Iesus Kristus poia.
7 Ke ita ta lohot ke ta pengpeng nga NeHalang matana nga nena poinga urana toto ngana mana. Ol pe ta kulala tote maulinga ke koko nenge NeHalang heleia ke teke tunge at nge ita pe tala ke tatu luluch nge I.

Poinga Urana Ngana

✡ **2:14:** Exo 19:5; Deu 7:6; Ezk 37:23; Kal 1:4; 1Pi 2:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ✡ **3:3:** 1Ko 6:9-11; Epe 2:1-2; 5:8 ✡ **3:5:** 2Ti 1:9; Hip 10:22 ✡ **3:6:** Ume 2:17-18

Nenge NeHalang Nena Hana Mur

8 Helenga nenge e heleleia
iri nei manmanna toto koi.
Pe e teke o hetore ke kerk-
ereng lange hehei pe hana ke
te eteia ke nek. Pomalam iri
nenge leteria manmanna nge
NeHalang tetal teu tote iri
ke te poia ume urana ngana
mur. Pe ume urana ngana
nenge pomam lape halaua
hulua lochloch.
9 ✡Pe otal teu luluche iong
langa ure nemur ero; he-
lenga nemur nenge luria ero
pe nananga nga sisala nga
nenge tete mur pe hunelinga
pe echachalanga nga Moses
nena hotonga mur. Iange
ure nemur lape tepoi hote
ute pele nge urana ke halaua
mele pele ero.
10 ✡Pe o hele ele mele nenge
te teke helas lele NeHalang
nena hana mur. O hele ele
i ke elle, nem pe henai pe
nenge teke longo lange iong
ero ohul rumem ia i.
11 Iong o eteia ke mele
nenge pomam hile kue nge
pengpeng lo pe lape nena
poinga poreke ngana mur te
heporeke tote i.

Paulus Na Helenga Lisala Ngana

12 ✡Nga letek e teke e ku-
losia Atemas ma Tikikus ke
lange iong ke mene mullim.
Pe nenge teke la ke lohot nge
iong lo, iok oiat ke o saolia
iau nge Nikopolis. Iange e
teke ela ke etu nga lamau nga
lukunna ana etue.
13 ✡Iok, non nenge etei tote
hotonga, nenge ene Senas iri
nai Apolos lape te mana nga
imot nga malang sase ngana.
Pe e teke o halaua iri ke nek
toto nga ure nemur nenge
muteria taua ke te mene.
14 ✡Ita rera hana mur nge
Krit te mene hengetoro lo
pe e teke te poia ana ume
ke lohot ke te halaua hehei
pe hana lochloch nga reria
poinga urana ngana mur.
Iange lape tetu mana pe
te nanasia NeHalang nena
poinga mur ero.
15 Iok Titus, iri lochloch
ngana nenge te tululuch nge
iau nga lamai te hekule reria
apalanga lange iong. Pe o
tunge lemem apalanga lange
iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna ngana
elle mana ke pomange imem.

E hatalaulau ke NeHalang
na halaunga palaungana
tululuch nge imo lochloch.
Ngana laka lom.

✡ **3:9:** 2Ti 2:14, 16 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17 ✡ **3:12:** Epe 6:21-22; Kol 4:7-8
✡ **3:13:** Ume 18:24; 1Ko 3:5-6 ✡ **3:14:** Epe 4:28

Pilemon
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Pilemon

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Pe te tamal teua iau nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus. Imem nai tira Timoti mo hekule alalaha nei ke lange Pilemon iong.

Pilemon, imem pekngamem iong iange o umume nge Iesus pule.

2 ✡Pe pule alalaha nei lange iri mata nenge te eukiraurau nga lem pele pe lange liura Apia pe Akipus. Akipus i non nenge ume luluch nge ita pe puria kikina ngana toto ke manga palinga hel ana none.

3 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Iech Nga Pilemon Na Poinga Urana Ngana

4 Pilemon, iau letek metentene iong nga etue nenge e hetalaulau. Pe e heto heke ak Soke NeHalang ke kokoes,

5 iange e longe pingam nge letem manmanna nge Non Soke Iesus pe mutem tau totote NeHalang nena hana mur.

6 Letem manmanna ngana poia iong ke o tung ke kokoes. Pe e hetalaulau am ke lem poinga nenge o tungtung nem puo ke palaungana. Ke pomalam lape oetei tote ure urana ngana mur lochloch nenge ta menmene nge Kristus.

7 ✡Neingak, iong o helemlem heke tote NeHalang nena hana mur leteria nga lem poinga nenge mutem tautaua iri. Pe lem poinga nem pule, poia iau ke e iech toto pe letek ma ke nek.

Paulus Onteia Pilemon Ke Mene Mule Onesimus

8 Heueu nei e teke e hele lange iong ke o poia poinga urana ngana e. Kristus i sipona hekerkereng ia iau ke e onteia iong ke o poia poinga urana ngana nem.

9 E poi ke pomai pe singik poreke mule lange iong iange ita nai ta etei hel ita ke nek toto, pomalam e teke e hele ke nek mana lange iong. Iau Paulus pe e tuauna ol, pe pule heueu nei etu nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus.

10 ✡E teke e hele lange iong ke o mene mule Onesimus. Onesimus poi ke manga tukia toto, iange i at nge iau nga etue nenge etu nga tuele au ngana pe e halaua i ke letena manmanna toto nge Kristus. Ke pomalam e hetue i ke tukia.

11 Nge nike Onesimus halaua iong nga ume urana ngana pele ero, pe heueu nei ol lape halaua ita nai ke nek toto.

12 Iau e tung tote letek lange i pe heueu lape e kulosia i la mule nge iong.

✡ **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 ✡ **1:7:** 2Ko 7:4 ✡ **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9

13 Pe nenge teke e rahite i
ke tu luluch nge iau, e iech
toto nga nem pule. Iange iau
etu nga tuele au ngana pe i
lape mene mullim ke halaua
iau ke e haliu hote Helenga
Urana Toto Ngana.
14 Pe lemek ero nge e poia
poinga nei, e teke e ontei tele
iong mukam. Lemek ero nge
e echia iong ke o poia poinga
urana ngana e at nge iau.
Urana nge o poia nga iong
sipom lemem ngam. Ke po-
malam eun ele i ero.
15 Pe Onesimus kangkanga
am ke mala pol lo pe lape Ne-
Halang teke poia ke pomam
ke o mene mule i ke tu toto
luluch nge iong ke kokoes ol.
16 ✡O mene mule i pe o
nausio mene i ke pomanga
lem tula nenge ume man-
mana nge iong ero. O naue
i ke pomanga lem non ia pe
o naue i ke pomanga tim ia.
Iau mutek tau tote i ke po-
malam e tung tote letek lange
i. Pe iong lape mutem taua
i iange lem non ia pe lape
mutem tau tote i iange letena
manmanna nge Non Soke ke
ulolo.
17 Iau neingak iong toto
nenge ita nai ta umume nge
Non Soke pe opoi ke urana
atat nge iau. Ke pomalam o
mene mule Onesimus pe opoi
ke urana lange i pule.
18 Pe nenge teke poia
hanganok nge iong lo, ohas
sue ek ke iau sipok e tua-
cholia. Pe nenge teke poia
poinga poreke ngana e nge
iong, nem pule ma haka nge
iau ol.
19 Iau Paulus koi pe ehas
ia helenga nemur nga perik.
Iau sipok lape e tuacholia
hanganok nem. Pe iong,
lem hanganok tu nge iau nga
nenge e hemasia otu ngam,
pe lemek ero nge e hele teu
langa nem.
20 Atong tik, ita nai ta
umume nge ara Soke Kristus.
Pe nenge opoi ke urana lange
Onesimus, lape e iech toto.
21 Iau ehas ia alalaha nei
lange iong iange e eteia ke
lape o poia ume nenge e
heleia lange iong, pe lape o
poia ke puo ke palaungana.
22 ✡Pule e teke o tatalo ele
lem pele ana tokola e ke ela
pe etuia. Iange eteia ke Ne-
Halang lape longe lemo het-
alaulaunga mur pe lape poia
iau ke ela mule nge imo.

Hengekulo Mur

23 ✡None nge ene Ipapras
hekule nena sinanga palaun-
gana lange iong. Imem nai
motu nga tuele au ngana
nei iange i pule haliu hotote
Iesus Kristus nena helenga
mur.
24 ✡Pe pule iri nenge te ume
lululuch nge iau te hele ke te
teke otu ke nek. Eria mur koi
nei: Makus pe Aristakus pe
Temas pe Lukas.
25 Ara Non Soke Iesus Kris-
tus, lape pete tote imo nga
opemo mur. Ngana laka lom.

✡ **1:16:** 1Ti 6:2 ✡ **1:22:** Pil 1:25; 2:24 ✡ **1:23:** Kol 1:7 ✡ **1:24:** Kol 4:10-14

Hipru
Alalaha Nenge Te Hasia Lange Hipru Mur

NeHalang Tuna I Palaungana Toto Nge Hekulkulonga Mur

1 Nge nike, NeHalang hele lala nge rera tete mur nga hetatalonga mur haria. Iri te helele nga etue halang, pe te hele ngaria altototo nga etue nemur.

2 ✡Pe heueu, nga etue hetala ngana nemur, NeHalang hele at at nge ita nge Tuna i sipona. Pe Tuna nem, NeHalang i sipona henonou hote ke nauele nena ure mur lochloch. Ke nge I mana, NeHalang ala hote tapa pe ich pe ure lochloch.

3 ✡Pe Tuna nem nge tualeme hote Temene nena poinga mur pengpeng. Pe na helenga kikina ngana, rahite ure lochloch ngana nga tapa pe ich pe poia iri ke te umume. Pe mete ke eina lele ke lome ita nga rera poinga poreke ngana mur. Ke het pe la ke are sapele nga kilanga palaungana, nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal nga lut nga tapa.

4 ✡Pe temene tal heke i ke i palaungana toto nge angkelo mur iange ene nenge Temene tunge lange i, palaungana toto nga angkelo mur eria.

5 ✡NeHalang heleia helenga nei lange tuna ke pomai,

"Tuk toto laka Iong.
Heueu nei O hetue iau ke Temem Iau."

Pe pule, NeHalang heleia tuna ke teke,

"I temene iau.
Pe iau tuk, laka i."

Pe helenga nemur, NeHalang tamal hote lange angkelo e ero toto.

6 ✡Pe pule nga etue nenge NeHalang kulosia Tuna tengene ana ke sio at nga ich, hele ke mai,

"Lape NeHalang nena angkelo mur lochloch ngana
te heto heke i."

7 ✡NeHalang hele ia nena angkelo mur ke pomai,

"Te poi ke pomanga kileng heingana
nge lohot pe het mulmule.
Pe pule tepoi ke pomanga oan
nge sapellala haka pe mete sio mule."

8 ✡Pe I Tuna pomange angkelo mur ero. Iange NeHalang hele lange Tuna Iesus ke pomai,

"Iong NeHalang, ke o rahite ume palaungana
nenge o nauele hehei pe hana.
Pe ume nem hetala ngana ero.
O nauele hehei pe hana ke nek toto.

9 Iange iong lemem taua poinga nge pengpeng

✡ **1:2:** Ioa 1:3 ✡ **1:3:** Ioa 14:9; Kol 1:20; Hip 8:1 ✡ **1:4:** Pil 2:9 ✡ **1:5:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 2:7; Ume 13:33 ✡ **1:6:** Deu 32:43; Rom 8:29 ✡ **1:7:** Psa 104:4 ✡ **1:8:** Psa 45:6-7

pe lemem ero ia poinga
nge poreke.
Ke nga poinga nem mana, Am Soke NeHalang
henonou hote iong
pe tunge iechinga
palaungana lange
iong.
Pe poia iong ke iong
palaungana toto nge
pekngam mur."
10 ✡Pe pule, hele ke pomai,
"Non Soke, nga talun ngana
toto,
O hetakila heke ich nei
nga munna
nenge iong sipom o ume hot
tele nike
pe pule perim ume hote
tapa.
11-12 Pe ure nemur lape te poi
ke pomanga
hengeron nike ngana
mur nenge te menini
toto lo.
Lape olou heke iri ke tema
pe o hetaua iri nga heueu
ngana mur.
Pe iong toro mana opoi ke po-
manga ure nemur ero,
iange otu ke kokoes
mana."
13 ✡Pe pule NeHalang hele
lange angkelo e ke mai ero:
"O at ke oare lakoi nga hilik
hele nenga pen tamal-
mal,
ke la het nga etue nenge
e hekou sue lem
ngarang mur
ke apem ana manga
haka muria iri."
14 ✡Iok laol, angkelo mur iri
utar? Iri ope mur nenge te
ummume nge NeHalang. Pe
NeHalang kulosia iri ke te
halaulaua iri nenge te mene
maulinga ke koko.

2

Maulinga Nenge Palaungana Toto

1 Pomalam, letera tuanin
ke nek toto nga helenga ne-
mur nenge ta longe ke ulolo.
Pe ta rahite ke kerkereng
iange lape ta saleke nga kue
e nge altoto pe ta nanasia kue
nenge pengpeng ero ol.
2 ✡Helenga nenge NeHa-
lang nena angkelo mur te
heleia, lohot ke manmanna.
Pe iri nenge te nanas tau
pengpengia helenga nemur
ero, te amneia aria melme-
lenga.
3 ✡Pe ita lape tapoi ke
pomere? Nenge teke ta hira
ele Non Soke nena maulinga
palaungana nem, lape ta
ua hot nga ana melmelenga
palaungana ke mere? Non
Soke i sipona haliu hot tele.
Ke het pe iri nenge te longe,
te hekerkereng ia at nge
ita ke te teke helenga nei
manmanna.
4 ✡NeHalang pule hekerk-
ereng ia nena helenga nga
nenge poi hote merakulo
mur pe ure papalauna hel
pule ke hehei pe hana te
neue pe te eteia ke helenga
nem manmanna toto. Pe
nga I sipona lemene ngana,
heronge tunginga mur nenga
Opepengpeng lala nge hehei
pe hana.

✡ **1:10:** Psa 102:25-27 ✡ **1:13:** Psa 110:1 ✡ **1:14:** Psa 34:7; 91:11 ✡ **2:2:** Kal 3:19 ✡ **2:3:** Hip 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11

Iesus I Kue Nenga Maulinga Ke Koko

5 Nga tatu ngara nge he,
NeHalang talue angkelo mur
ke te nauele ita ero. Ta tun-
gara nem, ngana koi nenge ta
heleleia nei.
6 ✡Pe NeHalang nena he-
lenga e hele ke teke,
"NeHalang, hana mur mai, iri
utar toto
nenge letem tu mana nge
iri?
Pe pomere nenge letem
metene iri
ke o nauele iri?
7 Hana nemur, iong sipom o
poia iri
ke te ele sio mana nge
angkelo mur.
O hemalmalia iri pe otal heke
iri
8 ke tenau ele ure
lochloch."
NeHalang poia hana mur ke
tenau ele ure lochloch. Pe
heueu nei ta kolkol iri nge
tenau ele ure lochloch.
9 ✡Pe ita, ta naue Iesus nge Ne-
Halang talue i ke ele sio mana
nge angkelo mur. Pe ta esia
i nge te hemalmalia pe hulua
te heto heke i. Iange nga Ne-
Halang letena poreke ngana,
Iesus takisia melmelenga ke
mete. Pe i mene ita lochloch
ngana murra nga metenga.
10 Urana toto nge NeHa-
lang kulos sue tuna ke takisia
melmelenga. Iange nga kue
nem, Iesus poia seilil nenge
I muka toto nga kue nenga
maulinga ke koko. NeHalang
iech mana nge mene mule
tutuna mur ita nga kue nem
iange poi hote ure lochloch
ngana pe ure lochloch ngana
huna mana nge i. Pomalam,
NeHalang tutuna mur ita ke
lape tala nga hemalmalinga
palaungana nem pule.
11 ✡Iesus helemlemia hana
mur nga reria poinga poreke
ngana mur. Pe Iesus pe iri
lochloch ngana nenge Iesus
helemlemia iri nem, teme-
ria elle mana. Ke pomalam
Iesus iech toto nge hetue iri
ke titina mur ia iri.
12 ✡Pe hele ke teke,
"NeHalang, Lape e haliu hote
iong lange titik mur.
Pe nga etue nenge imem
lochloch mo eukirau,
lape e heto heke tote em."
13 ✡Pe pule Iesus hele,
"Lape e talue letek man-
manna ngana nge
NeHalang."
Pe pule hele ke teke,
"NeHalang tunge tutuna mur
at nge iau.
Pe imem lochloch koloi."
14 ✡Ita, NeHalang tutuna
mur ita. Pe ita non ke singira
pe eira. Pe Iesus pule lohot
ke i non ke mange ita. Po-
malam, takisia ana melme-
lenga ke mete, pe hekou sue
non nenge rahite kerkerenga
nenga metenga.
15 Pomalam, Iesus mene
mule iri nenge tetu teu nga
mataunga nenga metenga.
16 Ke i manmanna toto nge
halaunga nem, lange angkelo
mur ero. Halaunga nem la
pengpeng nge Apraham na
tete mur.
17 Iesus lohot ke i non ke
mange ita pe nga poinga

✡ **2:6:** Psa 8:4-6 ✡ **2:9:** Pil 2:8-9 ✡ **2:11:** Mat 25:40 ✡ **2:12:** Psa 22:22 ✡ **2:13:** Isa 8:17-18 ✡ **2:14:** 1Io 3:8; Hem 12:10

nem, i nakuna nge letena
poreke toto ia hehei pe
hana. Pomalam, lohot ke
I Tunginga Ana Non Soke
nenge olia reria poinga
poreke ngana mur nga ana
metenga.
18 Ke i nakuna toto nge
halaua ita nga etue nenge
poinga poreke ngana mur
te takue ita. Iange i sipona
amnei tote melmelenga
palaungana lo nga etue
nenge poinga poreke ngana
lohot nge i.

3

Iesus I Palaungana Toto Nge Moses.

1 ✡Ke pomalam titik mur,
imo nenge a longe NeHalang
nena iunga pe a nanasia i,
letemo tu ke kerkereng toto
nge Iesus. Iange Iesus, Ne-
Halang kulosia at ke i ara
tunginga Ana Non Soke. Pe
i, halaulaua ita ke ta lala nge
NeHalang. Pe Iesus nem, ta
hele hote i nga letera man-
manna ngana lo.
2 Pe i poia ana ume ke lohot
ke pengpeng toto lange Non
nenge henonou hote i. Pe
Moses pule poia ana ume ke
pengpeng toto nge nauele Ne-
Halang na hana mur Israel.
3 Pe Iesus ene haka toto nge
Moses iange non nenge lele
pele e, i palaungana nga pele
nem.
4 Pele pele mes haka mana
ero. Mele e hemes heke.
Pe NeHalang ume hote ure
lochloch ngana.
5 ✡Moses ume ke pengpeng
toto nga NeHalang na pele
letena ke pomanga I NeHa-
lang nena hekuleileinga. Pe
na ume nem nau tautaua he-
lenga hel nge lape lohot nge
he kura.
6 Pe Iesus i NeHalang tuna
nge nauele temene na pele ke
pengpeng toto. Pe ita, NeHa-
lang nena pele koi ita. Po-
malam ta rahite letera man-
manna ngana pe sara kikina
ngana nge Non Soke.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tenau Ala Aria Kenek

7 ✡Iange Opepengpeng hele
ke teke,
“Nenge teke a longe nena he-
lenga heueu nei,
8 ✡letemo kerkereng hite
poinga poreke ngana
ero,
ke pomanga etue nenge a
longo ole taua NeHa-
lang
nga totoinga nenge lohot
nga ich sana lomona.
9 Nga lamau, lemo tete mur te
ollaka hote iau ke ha-
lang.
Pe iau e tu luluch pe e ha-
laulaua iri ke hesinga
iri ana non kina nai
(40).
Pe leteria manmanna
nge iau ero toto.
10 Pomalam letek inin taua iri
nenga etue nem pe e
hele,
‘Hana nei, leteria tu nge
iau ero pe te eteia lek
poinga mur ero toto.’

✡ **3:1:** Num 12:7; Hip 4:14; 7:26 ✡ **3:5:** Num 12:7; Deu 18:15-19 ✡ **3:7:** Psa 95:7-11 ✡ **3:8:** Exo 17:7; Num 20:2-5 ✡ **3:11:** Num 14:21-23

11 ✡Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge e teke,
‘Iri nemur lape teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero.’ ”

12 Ke titik mur a esia lo? Amo e nge imo poi ke mange hana nemur ero toto. Ma lape letemo muta nga poinga poreke ngana mur pe a ua nge NeHalang nenge maulul, pe letemo manmanna nge I ero ol.

13 Pe imo, heueu nei a hekerkereng helia letemo nike, iange lape poinga poreke ngana mur, te channanga ia imo pe te sik teu ke kerkereng toto nga letemo.

14 Nga tele ngana, letera manmanna ke kerkereng. Pe nenge teke ta rahite letera manmanna ngana nem ke la het nga ta mete ngara, lape Kristus i pekngara ia ke kokoes ol.

15 ✡Pomalam, NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero ol.
Iange nge nike a longo ole taua
NeHalang pe a ua ana.”

16 ✡Iri nenge te longe NeHalang na helenga pe tehul rumeria pe te ua ke tela, iri laka nenge Moses mene hote iri nge Ekipto nem.

17 ✡Pe NeHalang letena inin tautaua itei hel toto ke hesinga iri ana non kina nai (40)? Iri laka nenge te poia poinga poreke ngana, pe te mete lolo ke koluria tema sio mana nga ich sana lomona.

18 Pe NeHalang heleia iri nenge te longo olole pe hele ke kerkereng ke teke, “Iri nemur lape teat ke tetu ia reria tunga nge nek nge iau ero.”

19 Ta esia lo ke iri nemur teteu langa tunga nge nek nem ero ol, iange leteria manmanna nge NeHalang ero toto.

4

Tateu Nga Tutunga Nge Nek Nge NeHalang Ol

1 Iok, ta eteia lo, NeHalang na helenga kerkerenga ngana teke tateu langa nena tunga nge nek. Ke heueu nei, ta matau pe tapoi ke nek toto. Iange lape amo e nge imo teu langa tutunga palaungana nem ero.

2 Iri nenge nike, teteu la ero iange leteria manmanna nga helenga urana toto ngana nenge te longe ero. Pe helenga urana toto ngana nem, ngana koi nenge ta longlonge heueu nei.

3 ✡Ke ita nenge letera manmanna, tala nge NeHalang ke tatu luluch nge i nga kileng nem. NeHalang i sipona heleia lo ke teke, “Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge e teke,

✡ **3:15:** Hip 3:7-8 ✡ **3:16:** Num 14:1-35 ✡ **3:17:** 1Ko 10:10 ✡ **4:3:** Psa 95:11; Hip 3:11

" 'Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau ero.' "
Pe NeHalang hele hote tutunga nei nga etue nenge alahote tapa pe ich pule.
4 ✡Ke nga nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ia etue rahtele nai ngana nem ke mai,
"NeHalang umume pe nga etue rahtele nai ngana, tutu mana ol."
5 ✡Pe nga na helenga nenge ta heleia nem lo, hele ke teke, "Iri nemur lape teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero."
6-7 ✡Iri nenge te longo tele helenga urana toto ngana, teteu langa tunga nge nek nem ero iange leteria manmanna nge NeHalang ero. NeHalang heleia nga hesinga nemur nenge la ke ulolo. Pe nga hoena toto ol, NeTeuit has sue helenga nei ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero ol."
Pe nem ta eteia ke NeHalang talue ana etue nenge "Heueu Nei". Ke mele hel lape teteu la ke la tetu teu nga tunga nge nek nem.
8-9 ✡Iange nenge teke Iosua mene teua hehei pe hana langa tutunga nem nike, NeHalang lape heleia tutunga pele nge pomai ero ol. Pe ero. Iosua mene teua iri nga tutunga nem ero. Ke pomalam, tutunga e tu kura. Ke NeHalang nena hana mur teteu la ia. Pe tutunga nem pomanga tutunga nenge NeHalang poia nga etue rahtele nai ngana.
10 ✡Ke mele nenge teu langa tunga nge nek nge NeHalang, tutu sio mana nga ana ume nenge popoia. Iange NeHalang pule poi ke pomalam, ume ke het pe tutu sio mana pule.
11 Ke pomalam ita lochloch tapur ke kikina toto ke tateu langa tunga nge nek nem. Pe ara e nge ita nanasia longonga ole nenge te poia nge nike ero ol.
12 ✡NeHalang nena helenga tu ke maulul pe kikina toto. Pe i matana toto nga kakop e nge matana kaliuala. Pe lik teu ke la toto nga ngara pe opere tetu ngaria. Pe pule lik ke teu langa kira puotom ngana mur pe nga kira letena nge teu toto. Ke helenga nem langa letera nge teu toto. Pomanga letera tuanin ngana mur pe utar nemur nenge lemere tautaua iri. Langa letera nem pe henonou hote utar nenge urana pe utar nenge poreke.
13 Pe nga ure lochloch ngana nenge NeHalang ume hote, ute pele nge talkome nga matana ero. Ure lochloch ngana tetu ke mallaha mana nga matana. Pomalam, ita lochloch lape ta hele hote ure lochloch ngana lange I, nge

✡ **4:4:** Gen 2:2 ✡ **4:5:** Psa 95:11 ✡ **4:6-7:** Psa 95:7-8 ✡ **4:8-9:** Deu 31:7; Jos 22:4 ✡ **4:10:** Hip 4:4 ✡ **4:12:** Epe 6:17; Hem 1:16; 19:13-15

pomere toto nenge ta poia
ure nemur.

Tunginga Ana Non Soke
Nenge Halau Tote Ita

14 ✡Pe ita ara tunginga ana
non soke toto laka Iesus.
Pe i NeHalang tuna toto
nenge langa lut nga tapa
lo ke halaua ita. Pomalam
ta rahite letera manmanna
ngana nenge tutu nge ita nei
ke kerkereng.
15 Pe ita ara tunginga ana
non soke, amneia ure meena
ngana mur lochloch nenge
lohot nge ita ke ulolo, pe losio
nga poinga poreke ngana e
ero toto. Pe i nakuna nge etei
urume ta makuk ngara.
16 ✡Pomalam ta mataua
NeHalang ero pe tala ke
tames nga matana, nga nena
arenga nenge nauele ita
lochloch. Iange i non nge
lete porekenga. Pe i lape
halaua ita ke nek toto nga
etue nenge ure meena ngana
mur te lohot nge ita.

5

1 Iok, NeHalang henonou
hote tunginga ana hana mur
aria soksoke ngana mur nga
iri siporia reria hana mur
leteria. Pe iri aria ume laka
nenge tetu nga tuna ngana
mana, ke te halaulaua re-
ria hana mur lala nge Ne-
Halang. Pe pule te poia
tunginga mur lala nge Ne-
Halang ke te helemlem mule
reria hana mur nga poinga
poreke ngana mur.
2 Iri siporia te amneia
poinga poreke ngana mur pe
ure meena ngana halang lo,
pomalam lape te halau tote
iri nenge te losio nga poinga
poreke ngana mur.
3 ✡Pe iri non mana, po-
malam te poia tunginga mur
lange NeHalang ke helemlem
ia iri pe reria hana mur pule.
4 ✡Mele pele tal heke i
sipona ke i tunginga ana non
ia ero. NeHalang i sipona
poia ume nem ke pomanga
poia lange ne Aron nge nike.
5 ✡Pe Iesus Kristus poma-
lam pule. I sipona tal heke
ume nem lange i ero, nenge
lohot ke i tunginga ana non
soke. Iange NeHalang hele ke
teke,

"Iau tuk laka iong pe heueu
o hetue iau ke Temem
iau ol."

6 ✡Pe NeHalang hele nga
alalaha e pule ke teke,

"Iong lape o lohot ke iong
tunginga ana none
ke koko, ke pomange
Melkisetek."

7 ✡Iok, nga etue nemur
nenge Iesus tu nga ich kura,
hetalaulau lange NeHalang
pe tang ke palaungana pe
matana eina sio. Iange eteia
ke NeHalang i toro mana
lape hemaul heke mule i nga
metenga. Pe NeHalang longe
nena hetalaulaunga mur
iange Iesus tal sio mene i, pe
tung tote i lange NeHalang.
8 Iesus I NeHalang tuna
toto, pe takisia ana melme-

✡ **4:14:** Hip 3:1; 10:23 ✡ **4:16:** Hip 10:19 ✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Exo 28:1
✡ **5:5:** Psa 2:7 ✡ **5:6:** Psa 110:4; Hip 6:20; 7:1 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Pil 2:6-8

lenga mur. Pe melmelenga
nem, hetore i ke longo tau
mene NeHalang.
9 Ol pe i lohot ke i non nge
pengpeng toto, pe maulinga
ke koko huna toto nge i. Pe
iri nemur nenge te longo taua
i, lape te mene maulinga ke
koko.
10 Pe NeHalang tal hote i ke
i tunginga ana non soke ke
koko ke pomange Melkisetek.

Tapoi Ke Mange Aina Kinkino Ngana Ero Ol

11 Nga nei, ure halang toto
nge lape ta heleia. Pe anali
toto nge e hetore imo iange a
etei ngamo nga ure mur hu-
lul mana.
12 ✡Imo, toinge ngana kou a
lohot ke imo hetoronga lo. Pe
ero. Ke nakuna nenge mele
lape at ke hetoro mule imo
nga NeHalang nena henge-
toro mur nenge a mene nga
talun ngana toto. Toinge a
eteia NeHalang nena helenga
ke pomanga ngaunga kerk-
ereng ngana nenge a ngaua.
Pe ero! A siu manmana kura!
13 Iange mele nenge siu
manmana, i mamau kura. Pe
eteia ute pele nge urana pe
poreke ero.
14 Iok, iri nenge iri pa-
palauna lo te ngaua ngaunga
kerkereng ngana. Pe iri
te teke te amnei urume
ngaunga lemene ngana mur.
Pe nga poinga nem, te hetoro
mule iri ke te eteia kue nenge
urana pe kue nenge poreke.

6

Non Nenge Hasia Alalaha Nei, Hele Hote Letena

1 Pomalam, hengetoro
nemur nenge a mene nga tele
ngana nenge Kristus, tetu
mukam. Pe tala pengpeng
nga hengetoro mur nenge
ta mene ke pomanga ita pa-
palauna ngara. Iange toinge
a etei ngamo ia iri kou ululo.
Pe nei ol, tala manmana
nga ure papalauna ol. Ke
hengetoro nemur tatu hit
menmene iri ero; Nenge hul-
mulenga nga poinga poreke
ngana, pe letera manmanna
ngana nge NeHalang
2 pe hengetoro mur nga he-
nuninga, pe nga nenge tetal
heke peria, pe ta maul haka
mule ngara nga metenga, pe
pule, hengetoro nenge Ne-
Halang amnei teu atat nge
ita elle pe elle nenge hetala
ngana ero.
3 Nga NeHalang lemene
ngana mana lape ta mene
hengetoro nemur ke po-
manga ita papalauna ngara.
4 Iok, iri nenge te hile sue
leteria manmanna ngana
mur lo, lape teat mule ke
mere ke tehul mule leteria
nga reria poinga poreke
ngana mur? Iri tetu teu tala
nga NeHalang nena lemenge
pe te mene NeHalang nena
tunginga. Pe te amnei
urume ume ngana, pe iri ul
pekngaria mur ke te mene
Opepengpeng.
5 Iri te amnei urume NeHa-
lang nena helenga pe te teke

✡ **5:12:** 1Ko 3:1-3

urana toto. Pe pule te am-
nei urume kerkerenga nenga
etue nenge NeHalang talun
ke nauele ure lochoch.
6 ✡Iri nenge te urana
mukam pe te losio mule, lape
anali toto nge tehul mule
leteria ol. Nenge teke te poi
ke pomam, te teke te henanas
mule poinga nenge te hero
taua NeHalang Tuna langa
manga toto pe te hemeia i nga
hulua mataria.
7 NeHalang na petanga
tunga ume nenge pitte mol
taua pe ana ngaunga haka
ke urana. Iange ume nem
halaua mele hel nenge te
umeia.
8 ✡Pe ume nenge uraurau
au hit mene, ume nem
poreke pe poia ute pele nge
urana ero. Pomalam, lape
NeHalang lemene ero ia pe
tonoi teua ana oan ke lasus.
9 Titik mur, imem mo hele
mana ke mai. Pe nge imo,
letememo kerkereng toto nga
ure urana ngana mur nge
lape te lohot nge imo – ure
urana ngana nemur la tau
pengpeng ia maulinga ke
koko.
10 ✡NeHalang i non nge
pengpeng toto. Pe eteia nge
lememo tautaua nena hana
mur pe a halaulaua iri ke
kokoes. Pe amo ume nemur,
NeHalang letena lilil ele ero
toto.
11 Pe imem lememem toto
ke a rahite amo ume nem ke
kerkereng ke la het nga etue
nei hetala ngana. Pomalam,
ure nemur nenge lememo
tau tototе lape te lohot ke
manmanna.
12 Pe mo teke lemo melei
tana ero. A nanas tau
mene poinga nenge iri nenge
leteria manmanna te popoia.
Iri leteria manmanna pe tetu
ke nek. Pomalam te mene
ure nenge NeHalang hele
ke kerkereng ke teke tunge
lange iri.

NeHalang Na Helenga Utona Toto Ngana

13 ✡Nge nike NeHalang poia
helenga kerkereng ngana e
lange Apraham. Pe NeHa-
lang hekerkereng ia helenga
nem nga i sipona ene iange
mele e nge palaungana nge
i ero ol. Poia helenga kerk-
ereng ngana nem, pe
14 hele ke teke, “Iau lape e
pete iong pe e poia lem tete
mur ke te lohot ke iri halang
toto.”
15 Iok laol, Apraham tu ke
nek mana pe kulala mana ke
la ure nenge NeHalang heleia
neu, lohot ke manmanna.
16 Nenge teke hana nai te
hunel, pe elle nge iri nai nem
teke hekerkereng ia nena
helenga, hekerkereng ia nga
none nge pingana iuiu ene.
Pomalam lape hunelinga
nem het sio mule.
17 Ke pomalam, NeHalang
poia helenga manmanna
ngana nem pe teke hemal-
laha hot tote ke helenga nem
i manmanna toto pe lape hul
mule letena ero toto. I teke
hemallaha hot tote lange iri
nemur nenge lape te mene
helenga manmanna ngana

✡ **6:6:** Mat 10:22; Hip 10:26-27; 1Io 5:16 ✡ **6:8:** Gen 3:17-18; Mat 13:7, 22
✡ **6:10:** Hip 10:32-34 ✡ **6:13:** Gen 22:16-17

nem. Ol pe hekerkereng tote
nga i sipona ene.
18 ✡Pe ita, sara kikina
ol! Iange NeHalang i non
nge pallaklaka ero! Poia
helenga manmanna ngana
nem pe hekerkereng tote nga
i sipona ene. Ke ita nenge ta
teke ta song ke tala nge i ke ta
mene maulinga ke koko, sara
kikina pe ta nauala mana ol.
19 ✡Pe sara kikina ngana
nem, poi ke pomanga um
meena ngana nenge te kele
nga aka pe te hesue ke la are
nga leme letena. Pe kileng
eingana pe ruach teke ulo
ule aka nem, pe ero. Iange
um meena ngana nem rahit
ele aka nem ke kerkereng.
Pomalam mana, sara kikina
ngana nem teu langa huunga
nenge ma tote kileng nenge
heo ngana toto nenge NeHa-
lang tu ia. Pe i lape rahit ele
letera manmanna ngana ke
kerkereng toto.
20 Iange Iesus i muka teu
langa kileng nem lo ke halaua
ita. Pe lohot ke i Tunginga
ana Non Soke ia ke ulolo ke
pomange Melkisetek pe nga
etue lochoch sapele.

7

Melkisetek

1 ✡Melkisetek i naungaala
ana non nga kileng nenge
Salem. Pe i, NeHalang Nenge
I Soke Nga Lut Toto nena
tunginga ana non ia. Pe Apra-
ham iri ul hana papalauna
hel te palhel. Iok, hekou
sue iri ke het pe i ke la pe
Melkisetek saolia i nga kue.
Pe Melkisetek pete Apraham.
2 Ol pe Apraham lohaka pe
takiraua urelu mur nenge
lolochia nga hunelinga ke
huna iri analoch. Pe huna
elle, tunge lange Melkisetek.
Melkisetek ene luna pomai,
“naungaala ana non nga
poinga nge pengpeng”. Pe
pule, te hetue ene ke “naun-
gaala ana non nga kileng
nenge Salem.” Pe luna,
“nekinga ana naungaala ana
non.”
3 Melkisetek tana pe
temene pe na tete mur, eria
ma hot nga alalaha unne
e ero. Pe pule tana hoho
ngana ia pe mete ngana pule
ta eteia ero. I pomalaka
nga NeHalang tuna nge i
tunginga ana non nga etue
lochloch.
4 Ke a esia lo, non nei i
non palaungana ia, pe rette
palaungana Apraham tung
ke ure huna elle nge iri
analoch lange i, nga ure
nemur nenge mene nga te
palhel ngaria.
5 ✡Moses na hotonga hele
ke teke, Liuai na tete mur
nenge iri tunginga ana hana
mur, te loloch ke ure huna
elle nge iri analoch nge reria
hana Israel mur. Tunginga
ana hana nemur iri Apraham
na tete mur pule, pe ta teke
ma lape iri te mene ure ne-
mur ero. Pe ero. Iri tela mul-
mule kura ke te loloch mul-
mule ure nemur nge mataria
alona mur.
6 Pe Melkisetek, lohot nga

✡ **6:18:** Num 23:19 ✡ **6:19:** Lev 16:2-3 ✡ **7:1:** Gen 14:17-20 ✡ **7:5:** Num 18:21

mata nenge Liuai ero. Pe i
mene ure huna elle nge iri
analoch nge Apraham. Pe
ana non pete Apraham, non
nenge rahite NeHalang nena
helenga manmanna ngana
mur.
7 Pe manmanna toto nge
mele nenge i palaungana toto
pete mele nenge ele sio mana
nge i.
8 Ke tunginga ana hana
mur nenge te lohot nga mata
nenge Liuai, te lolochia ure
huna elle nge iri analoch.
Pe iri hana mana, pomalam
te metmete. Pe Melkisetek
lolochia ure nemur pule, pe
te hele ke te teke i kou tu ke
maulul kura.
9 Iok, mele lape hele ke
teke, Liuai lohot nga mata
nenge Apraham. Ke Liuai
laka nenge tunge ure huna
elle nge iri analoch nem
lange Melkisetek.
10 Pe i manmanna ke te
hoe Liuai ero kura, nga
etue nenge Melkisetek saolia
Apraham nga kue. Pe Liuai
tu ke maulul nga nette Apra-
ham letena lo, nga etue nenge
Apraham tungtunge ure
nemur lala nge Melkisetek.

Iesus I Tunginga Ana Non Ke Pomange Melkisetek

11 Iok, NeHalang tunge ho-
tonga lochloch lange Israel
mur, nge tunginga ana hana
mur nenge te lohot nga mata
nenge Liuai. Iange hotonga
nem kikina ngana tu nge iri.
Pe toinge te ume ke nek ke
te halaua hehei pe hana, Ne-
Halang lape kulos mule mele
ke at ero ol. Pe nei ero. Po-
malam NeHalang kulos sue
tunginga ana none nge altoto
lochloch nge Aron. Iange
i pomange Melkisetek peng-
peng.
12 Ke pomalam lape te het-
aua hotonga mur lochloch
iange tunginga ana non
heueu ngana e at lo.
13 Ana Non, tu teu nga
mata nge altoto pe mata nem
rahite ume nenge tunginga
ana hana mur ero kura.
14 ✡Iange ita ta eteia lo ke,
ara Non Soke lohot nga mata
nenge Iuta mur. Pe Moses
hele hote helenga unne e
ero nga mata nem nge rahite
ume nenge tunginga ana
hana mur.
15 Iok, ta esia ke mallaha
toto ol. Tunginga ana
none pule lohot ke mange
Melkisetek toto.
16 Liuai mur te lohot ke
iri tunginga ana hana mur
iange hotonga hele ke teke
iri mata nem mana lape
te rahite ume nem. Pe
Iesus ero, iange kerkerenga
palaungana nenga maulinga
ke koko, poia I ke mene ume
nem.
17 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
"Iong tunginga ana non ke
pomange Melkisetek,
pe lape o rahite ume
nem nga etue lochloch
sapele."
18 Oe, NeHalang hetaua ho-
tonga nike ngana mur lo,
iange hotonga nemur te ha-
laua ita ero ol.

✡ **7:14:** Isa 11:1; Mat 2:6; Hem 5:5 ✡ **7:17:** Hip 5:6

19 ✡Hotonga nemur te poia
ute pele ke lohot ke pengpeng
ero. Pe kue e nge urana toto
nga hotonga nemur, lohot.
Pe sara kikina nga kue nem
ol. Iange NeHalang tunge at
nge ita ke tala rochroi nge i.
20 Pe pule, NeHalang poia
kue nem pe hekerkereng
tote nga nena helenga nenge
kerkereng toto. Nga etue
nenge Liuai mur te lohot
ke iri tunginga ana hana
mur, NeHalang poia helenga
kerkereng ngana e nge iri
ero.
21 ✡Pe nga etue nenge Iesus
lohot ke I tunginga ana non,
NeHalang hekerkereng tote
na helenga pe hele ke teke,

"Non Soke hele ke kerkereng
toto
pe lape hul mule nena
helenga ero toto.

Iong tunginga ana non pe
lape o rahite ume nem
nga etue lochloch
sapele."

22 ✡Ke nga helenga kerkereng
ngana nei, ta eteia ke helenga
tomunga hel heueu ngana
nem, kikina ngana tu nge
Iesus. Iange i sipona poia ana
ume ke lohot ke manmanna.
Pe i urana toto nga nenge
nike ana.
23 Pe pule, nge nike hana
halang te rahite ume nei
iange hel te metmete pe hel te
mene loloununе reria ume.
24 Pe Iesus pomam ero.
Iesus rahite ume neu pe tu
sapele nga etue lochloch pe
mele pele nge hetaua i ero ol.
25 ✡Ke pomalam, Iesus
nakuna nge mene mule
hehei pe hana ke tela mule
nge NeHalang nga etue
lochloch. Iange I pule tu
ke kokoes mana nga iri ul
NeHalang tunangaria ke
onteiteia NeHalang ke letena
ia reria poinga poreke ngana
mur ero ol.
26 Pe Tunginga ana Non
Soke nei lape halaua ita ke
nek toto. Iange i sipona
nanas tau tote poinga ne-
mur nenge NeHalang lemene
taua. Pe i losio nga poinga
poreke ngana e ero pe tu ke
pengpeng toto nga NeHalang
matana. Pe pule tu ke al-
toto nge iri nenge te popoia
poinga poreke ngana mur.
Ke NeHalang hemalmalia i pe
mene heke i ke langa lut nga
tapa.
27 ✡Tunginga ana hana mur
nenge nike te ume ke po-
mai: Iri te poia tunginga mur
nga etue lochloch. Pe tepoi
tele tunginga nenge helem-
lem ia iri siporia mukam, ke
het pe te poia nenge te helem-
lem ia hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana
mur. Pe Iesus poi ke po-
mam ero. Iesus poia nena
tunginga ke elle mana, nenge
tung heke i sipona lange Ne-
Halang ke mete ke halaua ita.
Pe tunginga elle nem purpur
tote ita lochloch rera poinga
poreke ngana mur.
28 Moses nena hotonga hes-
ilei hotote tunginga ana hana
mur nenge te pengpeng ero

✡ **7:19:** Hip 10:22; Iei 4:8 ✡ **7:21:** Hip 5:6 ✡ **7:22:** Hip 8:6; 12:24 ✡ **7:25:** Rom 8:34 ✡ **7:27:** Hip 5:3

toto. Pe NeHalang nena helenga kerkereng ngana nem, lohot rume mana nga hotonga nem. Pe na helenga kerkereng ngana nem hesilei hote Tuna nenge lohot ke pengpeng toto nga etue lochloch sapele.

8

Ara Tunginga Ana Non Soke Nga Hotonga Heueu Ngana

1 Iok, lek helenga mur nenge e heleleia iri nem luna mai koi: Ita ara Tunginga ana Non Soke tu, pe ngana kou are nga pen tamalmal nga NeHalang nena arenga seina ngana nga lut nga tapa.

2 Pe Iesus poia ana ume nenge I Tunginga ana Non Soke nga NeHalang nena pele nga lut nga tapa. Pe pele nem none mana hemesia ero. Non Soke i sipona hemes heke pele nem.

3 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur lochloch, aria ume nenge te menmene tunginga mur pe te tung heke iri lala nge NeHalang. Pe Iesus i tunginga ana non soke pule, pomalam poia nena tunginga pule.

4 Nenge teke Iesus tunga ich kura, lape rahite ume nem ero. Iange hana nenge te rahite ume nem tetu lo. Pe te tungtunge tunginga mur lala nge NeHalang, ke pomanga hotonga hele ngana.

5 ✡Pe te popoia aria ume nemur nga pele nenge te heto hekeke NeHalang ia. Pe pele nem, NeHalang na pele toto ngana ia ero. NeHalang na pele toto kou tu nga lut nga tapa. Pe nenge nem i opene mana. Iange nga etue nenge Moses teke hemes heke NeHalang nena pele, NeHalang hele lange i ke teke,

"O hemesia pele nem,
pe o poia ke nek toto.
Pe o nanas tau pengpeng ia opene
nenge e henonoua lange iong nga hengene."

6 ✡Pe ero ol, iange Iesus rahite ume nem lo. Pe ume nenge Iesus rahite nei, i ele haka toto nga nenge hana hel te rahite. Iange Iesus tu nga tunangana mana nge ita pe NeHalang, ke hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu ngana nem. Pe ure nemur nenge helenga tomunga hel heueu ngana nem teke poia nge ita, palaungana toto nga nenge nike ana.

7 Pe toinge nike ana nem ume hot ke urana nike, lape heueu ngana e lohot ero ol.

8 ✡Pe NeHalang esia poinga poreke ngana mur halang pomalam hele ke teke,

"Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape etal hote lek tomunga hel heueu ngana ana helenga
lange Israel mur pe lange Iuta mur.
9 Pe nei ol, lape altoto nga nenge e poia

✡ **8:5:** Exo 25:40; Kol 2:17; Hip 9:23 ✡ **8:6:** Hip 7:22 ✡ **8:8:** Jer 31:31-34

lange reria tete mur nge nike.
Nga helenga tomunga hel nike ngana nem,
e rahite iri nga perik
pe e mene hote iri nga ich nenge Ekipto.
Pe iri leteria manmanna, nga helenga palaungana
nenge mo tom helia nge nike ero.
Te poia poinga nem pe enau lange iri ero ol.
10 Pe helenga tomunga hel heueu ngana
nenge e teke e poia lange Israel mur nga etue nei pomai;
Lape e talue lek hotonga mur nga leteria
pe ehas sue nga kakaoria pule.
Iange Iau lek hana mur iri,
pe iri aria Non Soke Iau.
11 Pomalam lape te hetore titiria mur
pe reria helenga pekngana mur ero ol,
nenge te teke te hetore iri
ke te eteia NeHalang pule.
Hengetoro nem lape lohot ero ol,
iange talun nge hana nenge pingaria iuiu ero
ke lange hana papalauna nenge pingaria iuiu,
iri lochloch te eteia Iau lo.
12 Ke lape e saua reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.
Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol."
13 Iok, NeHalang hetue helenga tomunga hel nem ke "Heueu Ngana" Pe i poia nenga tele ngana nem ke nike ngana lo. Pe ure nike ngana nenge ana ume ero, lape erue sio mana.

9

1 ✡Pe helenga tomunga hel nenge nike nem, te talue ana hotonga mur nga poinga nenge te heto hakaka NeHalang ia. Pe pele nenge te heto hekeke NeHalang ia, te ume ia nga ich nei.
2 Pe nga pele nem letena tetal tote ke ana tokola iri nai. Pe nga tokola nenge hot ana, te talue lemenge kina e pe hatanga e pe ngaunga nenge te poi tunginga ia lange NeHalang. Tokola nenge hot ana nem, te hetue ke Kileng unne nenge Heo Ngana.
3 ✡Pe huunga palaungana e te heon ele ke heon sio, ke poi ele kileng unne nenge te hetue ke Kileng Nenge Heo Ngana Toto.
4 ✡Pe nga lamam te talue hatanga e nge chalemlem toto. Pe nga hatanga nem ona te makmakia ure nenge inangana ehech. Pe hohou palaungana e mateu nga lamam pule. Hohou nem, singina chalemlem toto. Pe nga letena, te talue ngaunga menini ngana nenge heo ngana. Pe ngaunga nem mateu nga ngaunga ana

✡ **9:1:** Exo 25:23–26:30 ✡ **9:3:** Exo 26:31-33 ✡ **9:4:** Exo 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Num 17:8-11; Deu 10:3-5

mateunga e nge singina
chalemlem. Pe tetal teu
luluche nga ne Aron na kula
pe um sachana nai nenge
NeHalang has heke nena
hotonga mur ia. Pe Aron
na kula neu, nga tele ngana,
matana hot pe tuatutu lo.

5 ✡Pe te ume hote NeHa-
lang nena angkelo nai, ke te
mes haka nga hohou neu ona
ke saharia poi ele hohou neu
matana. Pe angkelo opene
nai nem, te henonoua Ne-
Halang nena hekerkerenga
palaungana nge tu teu nga
Kole nem letena. Pe nga ho-
hou nem matana, NeHalang
letena ia hehei pe hana, nga
reria poinga poreke ngana
mur. Pe heueu nei lape ta
hele teu la sakilil nga ure ne-
mur ero.

6 ✡Ke ure nemur te poia iri
ke pomalam. Pe nga etue
lochloch tunginga ana hana
mur teteu lala nga pele ana
tokola nenge hot ke te popoia
aria ume.

7 ✡Pe nga etue elle mana
nga hesinga lochloch,
tunginga ana hana mur aria
soke, i toro mana teu lala
nga pele nem letena nenge
heo ngana toto. Teu lala pe
menmene huros mur eiria
ke poi tunginga ia lala nge
NeHalang. Ke nga poinga
nem, helemlem mule i sipona
na poinga poreke ngana mur
pe hehei pe hana pule. Reria
poinga poreke ngana nemur,
te poia pe te eteia ero.

8 Pe nga poinga nem,
Opepengpeng teke henonoua
ita ke pomai koi: Nenge teke
pele nem mes kura, ita rera
kue nenge tateu lala nga
kileng nenge heo ngana toto
nem, hit ala kura.

9 ✡Iange pele nenge te
hemes heke nem, opene laka
ure nemur nenge te lohotot
heueu nei. Pe tunginga
mur pe huros mur eiria te
purpur ero nge helemlemia
iri nemur nenge te heto
hekeke NeHalang.

10 Ke hotonga nemur, sin-
gira nge hot ana mana pe
te heleia ure mur nenge ta
ngaungaua pe ta inin ia pe
ta lomlome singira. Ke lape
tetu ke la het nga etue nenge
NeHalang hetaua iri, nga kue
heueu ngana e nge altoto
lochloch.

Iesus Poia Tunginga Nga Isipona Eina

11 Iesus Kristus at pe I
tunginga ana Non Soke,
nga ure urana ngana mur
nenge tetu heueu nei. Pe I
sipona poia ana ume nga pele
nenge urana toto. Pe pele
nem pomanga pele nenge te
umeia nge nike ero. Iange
pele nem, te umeia nga ure
nemur nga ich ero pe none
nga ich nei hemesia ero.

12 Pe Iesus Kristus teu langa
pele nem nga NeHalang
munna nge heo ngana toto.
Teu la pe poia tunginga nem
nga huros mur eiria ero. Poia
nga i sipona eina pengpeng.
Pe poia tunginga nem ke
elle mana nga nenge mete
pe maul haka mule. Pe

✡ **9:5:** Exo 25:18-22 ✡ **9:6:** Num 18:2-6 ✡ **9:7:** Lev 16:2-34 ✡ **9:9:** Hip 10:1-2

ita lochloch ngana nei, ta
mene maulinga ke koko nga
tunginga nem mana.
13 ✡Nge nike, hehei pe hana
te poia poinga poreke ngana,
pe tunginga ana hana mur
te mene meme eina, pe pu-
lumakau tamane ngana eina,
pe pulumakau hei ngana ana
apou, ke te poi tunginga ia
lange NeHalang. Ke het pe
tesau lolele nge iri nemur
nenge te poia poinga poreke
ngana. Ke nga poinga nem, te
teke te poia iri ke te lemlem
mule nga NeHalang matana.
14 ✡Pe Iesus eina, i ure
nenge palaungana toto nga
huros nemur eiria. Iange
poinga poreke ngana e tu
nge Iesus ero toto. Pe Ope
nenge hekerkereng ia i ke
koko, poia i ke tung mule i
lange NeHalang ke pomanga
tunginga. Pe eina helemlem
tote letera nga rera poinga
pulut ngana mur ke ta heto
hekeke NeHalang nge tu ke
koko.
15 Pomalam, helenga to-
munga hel heueu ngana e
lohot nge ita ol. Pe Kristus I
sipona tu nga ita ul NeHalang
tunangara ke hekerkereng
ia tomunga hel ana helenga
nem. Pe iri nenge NeHalang
iua iri lo, lape te mene reria
ure urana ngana mur nenge
NeHalang hele ke teke tunge
lange iri. Pe ure urana ngana
nemur lape tetu ke koko. Nga
tele ngana tatu mana nga
tomunga hel ana helenga
nike ngana nem pe rera
poinga poreke ngana te rahit
tote ita. Pe nei ero ol iange
Iesus mete lo ke mene mule
ita nga rera poinga poreke
ngana nemur ol.
16 Non e, heronge nena ure
mur lange na achung mur
nga maulul ngana nike. Pe
non nem na helenga ume
hot ero mukam, iange maulul
kura. Pe nenge teke non nem
mete ol, te esia ke mallaha ol.
Nenge non nem na achung
mur te rongo heke ure ne-
mur.
17 Nenge teke non nem
maulul kura, na helenga nem
ume hot ero pe nga etue
nenge mete ol, kue chach
sapele nge te mene nena
urelu mur.
18 Ke tomunga ana helenga
nike ngana nem, ana ume po-
mau mana. Nenge teke ure
nemur eiria lele ero, kue hit
kura.
19 ✡Ke ngana laka nenge
Moses haliu hote NeHalang
na hotonga mur lange hehei
pe hana ke het pe mene pu-
lumakau tutuna mur eiria,
pe meme eiria, pe poi luluche
nga ech. Ke het pe mene ae
siki penna nenge te kale hite
ana sipsip pulpunna nenge
remenmen pe poi teua langa
ure nemur tohoria. Ke het
sau lolele nga alalaha nenge
tehas sio hotonga ia pe nge
hehei pe hana pule.
20 Pe hele, “Huros eina
nenge lele hite tomunga hel
ana helenga nenge ta ngata
helia, ngana koi nei. Nenge
NeHalang heleia lange imo

✡ **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19; Hip 10:4 ✡ **9:14:** 1Pi 1:18-19 ✡ **9:19:** Exo 24:6-8

ke teke a nanasia."
21 ✡Pe pule, Moses mene
huros eina neu pe sau lolele
nga pele nenge hemesia ke
te heto hekeke NeHalang. Pe
pule nga ure nemur nenge te
popoi aria ume ia nga pele
neu letena.
22 ✡Iok, NeHalang nena ho-
tonga hele ke teke: Ure tana
huna hel, a helemlem ia nga
huros mur eiria. Pe nenge
teke ute eina lele ero, lape
NeHalang saua rera poinga
poreke ngana mur ero pule.

Iesus I Tunginga Nenge Mene Mule Ita

23 ✡Pe poinga nei, te poia
nga ure nenga ich ana mana.
Pe i opene mana nga ure toto
ngana mur nenga tapa. Pe
nga ure toto ngana nemur,
tunginga e nge urana toto
nga huros nemur lape helem-
lem ia iri.
24 Ita ta eteia lo, Kristus
teu langa lut nga tapa pe lo-
hot pengpeng nge NeHalang
ke halau tote ita. Teu langa
NeHalang na pele nenge ich
ana ero. Iange pele nem, i
opene mana nga NeHalang
nena pele toto ngana.
25 Tunginga aria soksoke
ngana mur te mene huros
mur eiria pe teteu langa
Kileng nenge Heo Ngana Toto
nga hesinga lochloch ke te
poia reria tunginga mur. Pe
Kristus poi ke pomam ero. I
langa lut nga tapa pe tunge
i sipona lange NeHalang ke
elle mana pe emule mana
ero.
26 ✡Nenge teke Iesus poia
poinga nem ke emule mana,
toinge takisia ana melme-
lenga ke emule mana nga
ich nei talun ngana nike.
Pe nei ero, iange kileng nei
hetala toto ngana heroi lo. Ke
pomalam sio at nga ich nei ke
elle mana pe poi tunginga ia
i sipona lange NeHalang ke
eina lele ita nga rera poinga
poreke ngana mur lochloch.
27 Pe ita hana pule ta mete
ke elle mana pe la tames nga
NeHalang matana ke amnei
teu atat nge ita elle pe elle nga
rera poinga mur.
28 Ke Kristus poi tunginga
ia I lange NeHalang ke elle
mana, ke eina lome hulua ha-
lang nga reria poinga poreke
ngana mur. Pe I lape at henai
ngana mule nga hoena kura.
Pe at mule ngana nem, at ke
poi tunginga ia I nga poinga
poreke ngana mur ero ol. I
at ke mene pengpeng ia iri
nemur nenge te kulala tote I
ke tela nga maulinga ke koko.

10

Iesus Poi Tunginga Ia I Ke Elle Mana

1 Hotonga nenge Israel
mur, i opene mana nga ure
urana ngana mur nenge te
atat nga hoena kura. I ure
toto ngana ero. Pomalam,
tunginga nemur nenge te
poi mulmule nga hesinga
lochloch, nakuria ero nge
helemlem ia iri nenge te teke
tela rochroi nge NeHalang.

✡ **9:21:** Lev 8:15, 19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:23:** Hip 8:5; 10:1 ✡ **9:26:** Hip 10:10

2 Toinge tunginga nemur
te helemlem ia leteria ke
te urana nga NeHalang
matana nike, lape te poi mule
tunginga pele ero ol.
3 Pe nei ero. Iange tunginga
nemur, te poia ke helete
metentene hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana
mur nga hesinga lochloch.
4 ✡Iange pulumakau pe
meme mur eiria nem, urana
ero toto nge lomo hote hehei
pe hana reria poinga poreke
ngana mur.
5 ✡Ke pomalam, nga etue
nenge Kristus at nga ich nei,
hele lange NeHalang ke teke,
"Iong lemem taua tunginga e
ero toto.
Pe o poia Iau ke E lohot ke
Iau non ke singik lo.
6 Tunginga nemur nenge
temak lochloche
pe nenge te poia ke
helemlem mulmule
hehei pe hana
nga reria poinga poreke
ngana mur,
O iech ele ero toto.
7 Ke pomalam E hele ke E
teke, 'NeHalang, Iau
koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene
lemem ngam
ke pomanga tehas sio ngaria
ia nga alalaha ke
ulolo.' "
8 Nga tele ngana Kristus
hele ke teke, "Iong lemem
taua tunginga e ero toto.
Pe tunginga nemur nenge
temak lochloche pe nenge
helemlem ia iri nga reria
poinga poreke ngana mur,
o iech ele ero toto." (Pe
hotonga hele ke teke te poia
tunginga nemur.)
9 Ke het pe hele mule ke teke,
"NeHalang, Iau koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene
lemem ngam." Pomalam Ne-
Halang hile hote tunginga ne-
mur nenga tele ngana ana
pe hetaua iri nga tunginga
nenge Iesus.
10 ✡Ke Iesus Kristus nanas
tau mene NeHalang lemene
ngana, pe hile hot mene
singina lange NeHalang ke
elle mana. Pe nga poinga
nem mana, eina lele ita
lochloch nga rera poinga
poreke ngana mur.
11 ✡Pe Iuta mur, aria
tunginga ana hana mur te
popoia aria ume nga etue
lochloch. Pe kokoes mana
te popoia reria tunginga
nemur. Pe tunginga nemur
nakuria ero toto nge te lomo
hote poinga poreke ngana
mur.
12 Pe Iesus poia nena
tunginga ke elle mana, pe
lomo hote ita nga rera poinga
poreke ngana mur lochloch
pe hetala ngana ero. Ke het
pe la ke are nga NeHalang
ilina ele nenga pen tamalmal.
13 ✡Pe nga lamau, are ke
kulele mene etue nenge
NeHalang hekou sue nena
ngarang mur ke apena hekou
hitite iri.
14 Ke Iesus nena tunginga
elle mana nenge poia nem,
hepengpeng tote iri lochloch
ngana nenge eina lele iri nga
reria poinga poreke ngana
mur pe tetu ke nek ke koko.

✡ **10:4:** Hip 9:13 ✡ **10:5:** Psa 40:6-8 ✡ **10:10:** Hip 9:12 ✡ **10:11:** Exo 29:38
✡ **10:13:** Psa 110:1

15 Pe Opepengpeng pule
heleia ure nemur at nge ita
ke teke,
16 ✡ “Helenga tomunga hel
nenge imem ul
ke mo ngata hel ia, tang
ke mai koi.
Nga etue nemur nenge te atat
nem,
lape E tal teua lek ho-
tonga mur nga kakao-
ria
pe Ehas sue iri nga lete-
ria pule”
17 ✡Pe pule hele ke teke,
“Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke
ngana mur ero ol.”
18 Ke poinga poreke ngana
mur, NeHalang letena
metene mule iri ero ol. Pe
nenge teke pomam tunginga
nemur nenge te makmak ia
iri nem aria ume ero ol.

Tala Rochroi Toto Nge Ne-Halang Ol

19 ✡Iok titik mur, Iesus
mete ke eina lele rera poinga
poreke ngana mur ke het lo.
Ke pomalam ta matau ero
ol. Ta lohaka pe tateu lange
NeHalang nga na pele letena
nenge heo ngana toto.
20 ✡Iange Iesus elue rera
kue matana heueu ngana
e lo, nenge ta i teu ia nga
huunga palaungana nem ke
tala nge NeHalang. Pe kue
heueu ngana nem, ngana
laka nenge tung heke I sipona
ke mete pe maul haka mule
ke mene mule ita lochloch.
21 Ke heueu nei, ita ara
Tunginga ana Non Soke e
umume nga NeHalang na
pele ol.
22 ✡Pe poia tunginga nga
I sipona eina. Pe eina nem
lele hite ita pe lomo hote
rera poinga poreke ngana
mur lochloch ke het lo. Pe
singira nei lemlem toto ke
pomanga te lome ita nga
ech e nge lemlem toto. Ke
pomalam letera nachnai ero
pe tai ia letera manmanna
ngana, ke tala rochroi toto
nge NeHalang.
23 Pe ta rahite sara kikina
ngana nenge taii ia nei ke
kerkereng pe ta ruka mule
ero. Iange ure lochloch
ngana nenge NeHalang hele
ke teke poia, manmanna toto
ke lape poia.
24 Pe ita elle pe elle mutera
tautaua pekngara mur, pe ta
ech ia iri ke te nanasia poinga
nge urana.
25 ✡Poinga nenge ta euki-
raurau, ta rahite ke kerk-
ereng iange hana hel te hile
hote poinga nem lo. Pe ita,
ta poi ke mange iri ero iange
Non Soke ana etue koi heroi
lo.

Tatal Sue NeHalang Tuna Ero

26 ✡A longo ke nek, helenga
manmanna toto ngana ta
mene ke het lo. Pe nenge
teke tala mulmule ke ta popoi
poinga poreke ngana mur
kura, lape tunginga e ero ol
nge lomo hote rera poinga
poreke ngana mur.

✡ **10:16:** Jer 31:33; Hip 8:10 ✡ **10:17:** Jer 31:34 ✡ **10:19:** Hip 4:16 ✡ **10:20:** Mat 27:51 ✡ **10:22:** Lev 8:30; Ezk 36:25; Epe 5:26 ✡ **10:25:** Hip 3:13 ✡ **10:26:** Hip 6:4-8

27 ✡Nenge teke tunginga nei
ero, lape mataunga palaun-
gana mene ita. Iange NeHa-
lang lape nau teu at nge ita
elle pe elle. Ke het pe iri
nenge te heto ngarang ia Ne-
Halang, lape oan ngau lala
hite iri.
28 ✡Nenge teke hana nai
ma mol te hottaua none
nge longo taua hotonga
nenge Moses ero, lape leteria
poreke ia i ero pe te hune i ke
mete sapele.
29 ✡Pe pomere toto nge
mele nenge heit kou hule
Iesus nga apena? NeHalang
tuna eina lome i lo. Pe i poi
sus mule ia NeHalang Tuna
eina ke manga ute pele mana.
Ol pe pomere nge i ol? Pe
Opepengpeng letena ia i ke
halang lo. Iok, hele poreke
mule Opepengpeng. Ol pe
utar lape lohot nge i ol?
30 ✡Ita ta eteia lo, nge Ne-
Halang hele ke pomai, “Nem,
Iau lek ke e tuachol ia.” Pe
NeHalang hele ke mai pule,
“Non Soke lape nau teu la ke
nek toto nge nena hana mur
elle pe elle.”
31 NeHalang tu ke kokoes
pe ta matau toto nga nenge
teke hotaua ita nga rera
poinga poreke ngana mur.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

32 Iok, letemo metene ure
nenge lohot nge imo nge nike,
nga nenge a longe helenga
urana toto ngana pe letemo
manmanna ia. Nga etue ne-
mur, a amneia melmelenga
halang pe a rahite letemo
manmanna ngana ke kerk-
ereng toto.
33 Nga etue hel, te song lele
hule imo pe te poi poreke
imo. Pe nga etue hel, a teke
a koko teu luluch nge iri ne-
mur, nenge hana hel te poia
iri ke pomam pule.
34 ✡Pe imo a koko teu lu-
luch nge iri nemur nenge tetu
nga tuele au ngana, pe a iech
mana nga etue nenge te ua
toto ia lemo ure mur, iange a
eteia ke lape a mene ute e nge
urana toto kura, nge lape tu
ke mala.
35 Ke pomalam letemo
meena ero pe a mes ke
kerkereng mana iange lape
a mene urumo palaungana
nga hoena kura.
36 Atu ke nek mana pe ames
ke kerkereng pe a nanas
mene NeHalang lemene
ngana. Pomalam lape a mene
ure urana ngana mur nenge
NeHalang heleia lo ke teke
tunge lange imo.
37 ✡Iange NeHalang na he-
lenga mur nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“Etue sase ero ol pe i nenge
atat nem
lape at sapele pe poi hu-
lul ero.
38 Pe lek hana mur nenge te
pengpeng mana,
lape leteria manmanna
pe tetu ke te maulul.
Pe nenge teke elle nge iri
ruka ke la mule,
lape e iech nge i ero ol.”

✡ **10:27:** Isa 26:11 ✡ **10:28:** Deu 17:6; 19:15 ✡ **10:29:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29 ✡ **10:30:** Deu 32:35-36; Psa 135:14 ✡ **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20 ✡ **10:37:** Hab 2:3-4

39 Iok, iri nenge te ruka mule
nem, NeHalang heporeke
hule iri ke te het toto. Pe ita
tatu teu luluch nge iri ero.
Iange ita letera manmanna
pe lape ta mene sapele
maulinga ke koko.

11

Letera Manmanna Ngana

1 ✡Letera manmanna
ngana ume ngana pomai:
Ta teke taes tote ure urana
ngana mur nenge lape lohot
nge he kura. Ke letera
manmanna pe ta kulala
mana ol.
2 Pe ratete mur nge nike,
NeHalang iech toto nge iri,
iange leteria manmanna
ngana pomai mana.

3 ✡Nga letera manmanna
ngana, ta eteia ke NeHalang
ala hote tapa pe ich. Pe i ume
hote ure nemur nga ute e nge
ta naue ero, hele mana pe ure
nemur te lohot. Ure nenge ta
esia nga matara heueu nei, ta
teke ma NeHalang ume hote
nga ute e nge ta esia nga
matara, pe i ero.

4 ✡Pe nga Apel letena
manmanna ngana, poia nena
tunginga nge urana toto
lange NeHalang. Pe Kaen
ero. Pe NeHalang mene Apel
nena tunginga mur iange
Apel letena manmanna nge I.
Ke pomalam NeHalang hetue
Apel ke non nge pengpeng
toto. Pe Apel mete ke ululo
pe nga letena manmanna
ngana, hele atat nge ita kura.

5 ✡Pe nga Enok letena
manmanna ngana, metenga
mene i ero. Pe mele hottaua
i ero ol iange NeHalang
mene toto mene i ke lalo.
NeHalang na helenga nemur
nenge tehas sue ke ululo,
hele ke teke: Enok letena
manmanna toto pe poia
NeHalang ke iech toto nga
nena poinga mur. Pomalam
NeHalang ua toto ia i ke la.

6 Nenge teke letem man-
manna nge NeHalang ero,
lape o poia NeHalang ke iech
ke mere? Iange mele nenge
teke at nge NeHalang, letena
manmanna tala ke NeHalang
I non nge tu ke kokoes. Pe
pule letena manmanna ke
NeHalang I non nge poi ke
nek toto lala nge iri nenge
muteria toto ke te lala nge I.

7 ✡Iok, nga Noah letena
manmanna ngana, longo
taua NeHalang na helenga
nga ure nemur nenge kolko-
lia iri pe lape lohot nga hoena
kura. Pomalam longo taua
NeHalang ke ume ia imot
palaungana e pe i pe nehei pe
tutuna mur tetu ke te maulul.
Ke nga poinga nenge longo
tau mene NeHalang, teke
heneue hehei pe hana nenge
te poreke nga NeHalang
matana. Ke nga Noah letena
manmanna toto ngana nem,
NeHalang hetue i ke non nge
pengpeng.

8 ✡Iok, nga Apraham letena
manmanna ngana, longe Ne-
Halang na iunga pe hilesue
na kileng pe nanas pulut

✡ **11:1:** 2Ko 5:7 ✡ **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6; Ioa 1:3 ✡ **11:4:** Gen 4:3-10 ✡ **11:5:** Gen 5:21-24 ✡ **11:7:** Gen 6:13–7:1 ✡ **11:8:** Gen 12:1-5

mene ke langa kileng e nenge
NeHalang teke tunge lange i.
9 ✡Ana non lohot nga
kileng nem nenge NeHalang
hele ke kerkereng ke teke
tunge lange i. Rahite letena
manmanna ngana pe lele na
pelpele mur nga kileng neu
pe tu ke pomanga none nge
at nga kileng tau ngana. Pe
Isak pe Iakop pule. Iange
NeHalang heleia helenga elle
mana lange iri.
10 Apraham poi ke pomam
iange kulala mana nge teke
esia kileng nenge mes haka
nga huna nenge NeHalang i
sipona letena tuanin hote pe
lung heke.

11 ✡Pe pule nga Apraham
letena manmanna ngana, lo-
hot ke i Isak temene. Iange
i tuauna toto lo pe nehei
Sara pule mes tamane mana.
Apraham letena manmanna
nge NeHalang nge rahite na
helenga nem pe pallaklaka ia
ero.
12 ✡Ke non elle mana nei,
tuauna ke teke metmete lo.
Ol pe na tete mur te lohot
ke iri hulua toto mule ke po-
manga itoch mur nga tapa
sana pe iri halang toto ke
pomanga peipei nga ruach
ilina.

13 ✡Ke hana nemur, leteria
manmanna nga NeHalang na
helenga pe te mete pe te
mene ure nemur ero. Pe ure
nemur, iri te naue ke sase
toto lalo pe te esia ure ne-
mur nge lape te lohot pe te
iech ele tote. Te hele peng-
peng lange hehei pe hana ke
te teke, “Imem lemem kileng
unne nga ich nei ero toto.”
14 Pe nenge teke ta longe
mele hel nge te hele ke mau,
ta etei mellehe mene ke iri
te kulele kileng e nge lape
te hetue ke iri siporia reria
kileng.
15 Pe nenge teke leteria tu
hit menmene reria kileng
nenge te hile sue, lape tela
mule lo.
16 Pe nei ero. Iri te teke tela
toto nga kileng e nge urana,
nge tu nga lut nga tapa. Po-
malam alngaria hot lange Ne-
Halang ke te teke aria Non
Soke I. Pe NeHalang iech toto
nge te hetue I ke pomau iange
I sipona ume hote kileng e
ke tu lo. Pe iri nemur nenge
leteria manmanna nge I lape
tela ke tetu ia.
17-18 ✡Pe NeHalang hele
lange Apraham lo ke teke,
“Nge tum Isak mana lape
e poia lem tete mur, ke te
lohot ke iri halang toto.” Iok,
nga etue nenge NeHalang
ollaka hote Apraham letena
manmanna ngana, Apraham
teke hun mule tuna Isak ke
poi tunginga mule ia lange
NeHalang. Ke poinga nem,
Apraham poia nga letena
manmanna ngana,
19 ✡iange Apraham eteia lo
ke teke: Nenge teke hune
tuna Isak ke mete, lape Ne-
Halang I sipona hemaul heke
mule. Ke nga poinga nem,
Apraham mene mule tuna

✡ **11:9:** Gen 35:12 ✡ **11:11:** Gen 18:11-14; 21:2; Rom 4:19 ✡ **11:12:** Gen 15:5; 22:17 ✡ **11:13:** Gen 23:4; 1Ch 29:15; Psa 39:12; 1Pi 2:11 ✡ **11:17-18:** Gen 21:12; 22:1-14 ✡ **11:19:** Rom 4:17

nga metenga lo.
20 ✡Iok, nga Isak letena
manmanna ngana, pete
Iakop iri nai Iso pe ure nemur
nenge lape NeHalang poia
lange iri nge he kura.
21 ✡Iok, nga Iakop letena
manmanna ngana, pete
Iosep tutuna mur nga etue
nenge teke metmete lo. Pe
rahit ala tuana nga nena kula
pe heto heke NeHalang.
22 ✡Pe nga Iosep letena
manmanna ngana, hele hote
Israel mur te lohaka ngaria
nge Ekipto, nga etue nenge
teke metmete lo. Pe pule hele
urume koluna nge lape te
poia ke mere.
23 ✡Iok, nga Moses tana pe
temene leteria manmanna
ngana, te talkome i ke teio
iri mol nga etue nenge te hoe
i. Iange iri te esia Moses nge
nakuna urana toto. Pomalam
te longo taua non soke nenge
Ekipto na helenga ero pe
te talkome Moses. Te poia
poinga neu pe te matau ero
pule.
24 Pe nga Moses letena
manmanna ngana, i soke
toto lo pe lemene ero nge te
hetue i ke tana ne Parao tuna
heingana.
25 Pe lemene ero nge
singina iech mana ia poinga
poreke ngana mur. Iange
iechinga nenga poinga
poreke ngana nem tu ke mala
ero. Pe i teke urana nge la
ke tu luluch nge NeHalang
nena hana mur, ke amneia
melmelenga pule.
26 Pe Moses eteia ke kue
nenge ta nanasia Kristus,
ana melmelenga halang, pe
uruna lohot nge he kura.
Pe i teke melmelenga nem,
i ure palaungana toto nga
umtutuna pe ure urana
ngana mur nge Ekipto.
27 Iok, Moses letena man-
manna toto nge NeHalang.
Pomalam lohaka pe ua nga
kileng nenge Ekipto. Pe
naungaala ana non nenge
Ekipto letena inin taua Moses
pe Moses mataua i ero. Ita
ta kolkolia NeHalang nga
matara. Pe Moses letena
kerkereng toto pe poia
poinga neu ke manga esia
NeHalang nga matana lo.
28 ✡Pe nga Moses letena
manmanna ngana, hune
sipsip ke Israel mur te ngaua,
nga etue palaungana nenga
Ingatoto. Pe hele lange iri
ke te hepore sipsip eina nga
reria pele matana nga piunga
mur. Pomalam NeHalang
nena angkelo nenge hunun,
sio at pe hune aina kinkino
ngana tatamanna tengene
ana mur nge Israel ero.
29 ✡Iok, Israel mur leteria
manmanna toto nge NeHa-
lang, pomalam te i tele nga
Ruach Remenmen ngana ke
pomanga teii nga kileng hal
ngana. Pe Ekipto mur te teke
te nanas pe Ruach nem salala
hite iri ke te mete.
30 ✡Pe pule Israel mur
leteria manmanna toto nge
NeHalang, pe te rahite leteria
manmanna ngana nem ke

✡ **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40 ✡ **11:21:** Gen 47:31–48:20 ✡ **11:22:** Gen 50:24-25; Exo 13:19 ✡ **11:23:** Exo 1:22; 2:2 ✡ **11:28:** Exo 12:21-30 ✡ **11:29:** Exo 14:21-31 ✡ **11:30:** Jos 6:12-21

pomanga reria kaleu. Pe
tei ke te heliliu hitite kileng
nenge Ieriko ke etue iri
rahtele nai. Ol pe kileng neu
ana mapuo nenge te lung
heke nga um, toto marang sio
ke het.

31 ✡Pe hei e nge ene Ra-
hap, I salaunga kina ia. Hei
nem letena manmanna toto
nge NeHalang. Pomalam ha-
laua hana Israel nai nenge
te ute kileng nenge Ieriko
ana olounga. Ke letena man-
manna ngana nem, halaua i
ke mete nga etue nem ero. Iri
mana nenge lemeria ero nge
te nanasia NeHalang, te mete
lochloch.

32 ✡Ke lape ta nana lala
kura kai? Nananga halang tu
kura, pe lape e nana sakilil
langa hana nemur ero ol. Nge
Kition pe Parak pe Samson pe
Septa pe Teuit pe Samuel pe
Hetatalonga mur.

33 ✡Iri, nga leteria man-
manna ngana mur, te hunel
luluch nge kileng nemur nga
tau, pe te hekou susue iri. Pe
tenau ele reria kileng mur,
nga poinga nge pengpeng
mana, pe te mene ure nemur
nenge NeHalang heleia, ke
teke tunge lange iri. Tera
elele huros papalauna nenge
te hunun haria.

34 ✡Pe te hemetmete oan
papalauna, pe te elelele io
ana. Nga tele ngana, kikiria
ero mukam. Pe nei ol, kikiria
ngana halang, pe te lohot ke
iri hunelinga hel ana non
mur, nge reria kerkerenga
palaungana toto. Kileng nga
tau ana palinga hel ana hana
mur teat pe hana nemur, te
hekou sue iri pe te lope parai
ia iri.

35 ✡Pe hehei hel, nga lete-
ria manmanna ngana, alo-
ria mur te maul haka mule
nga metenga. Pe iri nenge te
amneia melmelenga palaun-
gana, te chumele mene ol.
Iange hana hel te laua iri ke te
teke te helosio ia leteria man-
manna ngana mur. Pe iri
lemeria ero nge te saua lete-
ria manmanna ngana. Po-
malam te takis mene melme-
lenga nem ke te mete, pe te
maul haka mule ngaria lape
tetu ngaria urana toto ol nga
nenga tele ngana.

36 ✡Pe hana nemur hel te
hele poreke iri pe tenos hule
iri. Pe hel te laua iri pe te
kale hite peria pe tesau teua
iri langa tuele au ngana.

37 ✡Pe hel te tamal hune
iri, pe hel te chatoa iri nga
luaria, pe hel te hune iri
nga kakop. Hel te heron
menmene meme mur uliria,
nem pe sipsip uliria pe te poi
poreke tote iri. Pomalam tetu
pulut mana pe reria ute e ero
ol.

38 Tei rara mana nga ich
sana lomona pe nga sasana
mur. Pe tetu manmana nga
rika mur pe nga polo mur. Iri
te urana toto nga NeHalang
matana pe hehei pe hana nga
ich nei te purpure iri ero toto.

✡ **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Iei 2:25 ✡ **11:32:** Jdg 6:11–8:32; 4:6–5:31; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sa 1:1–1Ki 2:11 ✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-27 ✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 ✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Ch 24:21

39 Pe hana nemur leteria
manmanna nge NeHalang.
Pe NeHalang heto heke tote
iri pe tatalo ele ita lochloch
rera ure e nge urana toto.
Pe ure urana ngana nenge
NeHalang heleia ke teke
tunge nem, elle nge iri mene
ero kura.
40 Iange nga NeHalang
letena, teke iri nemur iri
muka nge ita ero. NeHalang
lemene ke teke poia iri pe ita
ke ta pengpeng toto nga etue
elle mana.

12

NeHalang Hetore Tutuna Mur Ita

1 ✡Iok laol, hehei pe hana
nemur nenge nike nem, leteria manmanna toto nge NeHalang. Pe ngaria koloi teat
ke te eukirau ke te teke tenau
ita nge ta song. Pomalam ta
lohaka ol pe ta song. Pe ta
sausue ure nemur nenge te
meena pe ra poinga poreke
ngana mur nenge tak elele
ita. Pe ta rahite letera manmanna ngana pe ta song ke
ta ristoto hel, ke la het nga
songinga nei hetala ngana.
2 Pe matara tu mana nge
Iesus iange letera manmanna ngana huna mana
nge i. Pe nga hoena, lape
ta esia letera manmanna
ngana nem nganngana nge
lohot. Iange Iesus amneia
melmelenga palaungana
pe sau sio mule ero. Pe
pule meia I ero nge te heon
heke I nga manga toto ke
mete. Iange naula pe esia
iechinga palaungana nge
kulele I lo. Ke heueu nei are
nga NeHalang nena arenga
palaungana ilina ele nenga
pen tamalmal.
3 Iok, anau lange Iesus nga
kue nenge i ia neu. I amneia ure meena ngana mur
halang nge hana porekreke
ngana mur te poia lange I. Pomalam imo lemo melei tana
pe aole sio ero.
4 Iange imo a palhel luluch
nga poinga poreke ngana nga
kikimo ngamo ero kura. E
teke apal hel ke a makuk toto.
5 ✡Imo letemo lilil ele
NeHalang na helenga nenge
hele ke teke tutuna mur imo:
“Tutuk mur, nenge teke Non
Soke poia ute
ke lohot nge imo ke teke
hepeng ia imo,
poinga nem urana,
pe letemo meena ia ero.
6 Iange Non Soke teke hetore
iri nemur
nenge lemene taua iri.
Ke I teke lape nosia tutuna
mur
ke hetore iri.”
7 ✡NeHalang teke hetore
tutuna mur ita, pe nenge teke
nos ia ita, tatal chusinga ia
ero. Ta tatakis mene ure
meena ngana mur nenge
lohotot nge ita. Pe hana
lochloch ngana te hetottore
tuturia mur ke pomau pule.
8 Pe nenge teke te nosia
imo ero, nakuna nenge tetememo mur ero. Iange hulua
lochloch te mene hengetoro
pe tetemeria mur te nosnos ia
iri.

✡ **12:1:** 1Ko 9:24-25 ✡ **12:5:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Hem 3:19 ✡ **12:7:** Deu 8:5

9 Pe ita lochloch tetemera
mur iri non. Pe iri te
hetottore ita pe ita tatal sue
ita pe ta longo tautaua iri.
Pomalam mana tatal sue
ita pe ta longo taua temere
NeHalang. Iange I nauele
opere mur lochloch ke ta
mene maulinga ke koko.
10 Pe tetemere mur nga ich
nei, te teke te hepeng ia ita
nga rera poinga mur nga etue
choro ngana mana. Pe Ne-
Halang hepeng ia ita ke ta
lohot ke ta pengpeng toto ke
pomange I.
11 ✡Nga etue nenge Temere
NeHalang nosia ita, ta am-
neia melmelenga pe ta iech
ero. Pe iri nemur nenge
te mene hengetoro nge tete-
meria mur, hengetoro nem
nganangana, lape lohot ke
urana toto nge iri nga hoena.
Nenge poia iri ke tetu ke nek
pe te pengpeng toto.

Anau Ala Amo Ke Nek Nga Poinga Poreke Ngana Mur

12 ✡Iok, a hekerkereng
mule perimo metmete ngana
nemur pe apemo makuk
leilei ngana nemur.
13 ✡Pe ai ke a nanas mene
kue nge pengpeng mana ke
ala. Pomalam lape pekng-
amo nemur te esia imo pe te
lohaka ke te urana pule.
14 Pe nenge teke ai ke nek
ero, lape a esia NeHalang
nakuna ero toto. Pomalam a
totoi toto ke atu ke nek luluch
nge hehei pe hana, pe ai ke a
pengpeng toto.
15 NeHalang letena ia ita
ke mene mule ita lo. Pe ta
nauala hel nge ita ke nek,
iange lape poinga poreke
ngana e, matana hot nge
mele pe haka ke au hite ita
lochloch.
16 ✡Pe a nauala ke nek pule
iange lape mele hel te iskeke
hot ke te tangtango hehei pe
hehei te tangtango hana. Pe
poinga nem, iri te tango rere
iechinga nenga etue choro
ngana ana mana. Pe lete-
ria metene tetu ngaria nga
hoena ero ke mange Iso. Iso
ha tala ke i lape mene temene
nena ure mur. Pe ero iange
letena tu mana nga ngaunga
nenge ngaua, pe iech ele nga
etue choro ngana mana. Pe
hile hot mene nena petanga
nge temene pe temene na ure
mur nenge i lape mene iri.
17 ✡Ol pe nga hoena, teke
la ke mene petanga nem pe
temene na ure mur. Pe ero
ol. Ana non tang toto ke teke
mene pe ero toto, iange kue
e ero ol nge hul mule poinga
nenge poia neu.
18 ✡Iok, imo aat nge NeHa-
lang ke pomange lemo tete
mur ero. Iri tela nga hengene
nge Sinai pe te esia oan sapel-
lala ngana pe kileng chantom
ngana nenge au toto, pe te
amneia tuttula palaungana
pe
19 ✡te longe ngalum paena
nge alnganngana pe te longe
NeHalang nge helele. Te
longe ke mau pe te hele lange
Moses ke te teke, lemeria ero

✡ **12:11:** Iei 3:17-18 ✡ **12:12:** Isa 35:3 ✡ **12:13:** Pro 4:26 ✡ **12:16:** Gen 25:29-34 ✡ **12:17:** Gen 27:30-40 ✡ **12:18:** Exo 19:16-20; Deu 4:11-12 ✡ **12:19:** Exo 20:18-21; Deu 5:22-27

toto nge te longo mule he-
lenga e.
20 ✡Pe te matau toto iange
te longe NeHalang nge hele
ke teke, “Nenge teke none ma
huros e i haka nga hengene
nei, a tamal hune ke mete.”
21 ✡Pe Moses esia ure ne-
mur pe matau toto pe hele,
“Iau pule e matau toto pe e
loiloi.”
22 Pe imo a poi ke mange
lemo tete mur ero. Imo aat
nga hengene nenge Saion,
nga NeHalang nenge maulul
nena kileng pengpeng.
Kileng Ierusalem nenge tu
nga lut nga tapa. Pe angkelo
mur nga kileng nem, iri
halang nge halang toto. Iri
te eukirau pe te iech ke elela.
23 Imo aat ke a lohot pe Ne-
Halang tutuna mur nenge iri
tala, te eukirau ke te iechech.
Pe iri tehas sue eria mur nga
lut nga tapa ke ulolo. Pe imo
aat ke a lohot nge NeHalang
lo. Pe NeHalang I non nenge
amnei teueu nga ita elle pe
elle rera poinga mur. Imo aat
nge hana nge NeHalang poia
iri ke te pengpeng toto operia
mur.
24 ✡Imo aat ke a lohot nge
Iesus lo. Pe NeHalang poia
helenga tomunga hel heueu
ngana e, nge nena hana mur.
Pe Iesus tu nga tunangana
nge NeHalang pe hana mur
nga ich. Pe I sipona poia
helenga tomunga hel heueu
ngana nem ana ume ke lohot
ke manmanna. Pe imo aat
pengpeng nga Iesus eina
nenge lome ita ke ta lemlem
toto. Pe Iesus eina nem
helengana urana toto nga
nenge Apel eina.
25 ✡Iok, heueu nei a longo
ke nek toto nga NeHalang na
helenga pe a longo ole ero.
Iange iri nemur lemeria ero
nge te longo taua na helenga
nenge tung hote nga ich, pe
te ua nga ure meena ngana
ero. Pe nenge ita, NeHalang
tu nga tapa pe hele atat nge
ita heueu nei. Pe nenge teke
lemere ero nge ta longo lange
I, ta talkome nga matana ero
toto.
26 ✡Nge nike NeHalang hele
nga hengene nge Sinai pe ich
rur. Pe heueu nei hele ke
kerkereng toto ke teke,
“Lape E poi mule kileng ke
rur elle mule. Pe nei ol lape E
herure ich pe tapa pule.”
27 Helenga nenge NeHa-
lang teke poia kileng ke
rur “elle mule,” nem ta
etei mellehe mene ke ure
lochloch ngana nenge I
sipona ume hote iri, lape te
het lochoch. Pe I ume hote
ure urana ngana mur hel ke
tetu. Pe ure nemur te rur ero.
28 Ke pomalam ta iech
pe ta hele urana toto lange
NeHalang iange mene teua
ita nga nena naualanga pe
nekinga. Pe nena naualanga
pe nekinga nem, ute nge
herure ero toto. Pe ta heto
heke I ke pomai: Ta matau
ala rera pe ta helete ininia I
ero toto ol.
29 ✡Iange ara Soke Ne-
Halang, pomalaka nga oan

✡ **12:20:** Exo 19:12-13 ✡ **12:21:** Deu 9:19 ✡ **12:24:** Gen 4:10; Hip 8:6 ✡ **12:25:** Hip 2:1-3; 10:26-29 ✡ **12:26:** Hag 2:6 ✡ **12:29:** Deu 4:24; 9:3

sapellala ngana nenge milang toto pe ngau ulu hite ure ke het. Pe mele nenge teke longo taua NeHalang ero, alaka ana ke nek toto nge i.

13

Poinga Nenge Ta Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok, nga lek helenga hetala ngana, e teke e hele lange imo nga poinga hel nenge poia NeHalang ke iech. Atu pe lememo taua pekgamo mur ke pomanga titimo mur pengpeng.

2 ✡Pe mele hel nenge teat nga kileng tau ngana, a mene teua iri langa lemo pele. Mele hel te poia poinga nei lo pe te mene teua angkelo mur. Pe iri siporia te eteia ero.

3 Pe letemo metene iri nenge tetu nga tuele au ngana pule. Pe a halaua iri ke pomanga atu teu luluch nge iri nga tuele au ngana. Pe nenge teke mele hel te poi poreke pekngamo mur, ala ke a halaua iri pe a takisia aria melmelenga pule.

4 ✡Iri nenge telei hel, tenau ele aria leinga ke nek pe tetu ke tenek hel mana ke pomanga reria helenga nenge tetom tele helia nga telei hel ngaria. Pe a poia amo leinga ke lemlem nga NeHalang matana. Iange NeHalang lape nau teu lange imo ke nek toto, nga nenge teke none la ke ma luluch nge heie nenge nehei ia ero pe heie la ke ma luluch nge none nge ene ia ero.

5 ✡A memelei ia poinga nenge a teke lemo umtutuna halang ero. Lemo ure nemur nenge tu nge imo nem lo, het lo la. Iange NeHalang I sipona hele ke teke,

"Lape E ua amo ero toto.
Pe lape E nau sio mene imo ero pule."

6 ✡Ke pomalam ta hele nga letera manmanna ngana ke ta teke,

"Non Soke i toro mana halaulaua iau.
Pomalam e matau ero ol.
Pe mele pele nakuna ero toto nge poia ute pele at nge iau."

7 ✡Pe pule letemo metene amo soksoke ngana mur. Iange iri te hele hot tele NeHalang nena helenga lange imo. Pe letemo metene leteria manmanna ngana nenge te nanasia Iesus nga tetu ngaria, ke la het nga etue nenge te mete ia. I urana toto nge a nanasia poinga nenge hana nemur te poia nem.

8 Iange Iesus Kristus tu ke pomai mana nge nike toto, ke at heueu nei pe nga etue lochloch ngana nemur nga hoena pule.

9 ✡Ke pomalam a longo tau pulute hana hel reria helenga ero. Iange lape te channanga ole mene imo, pe la te hile sio mene imo pe a poi koukou rara mana ol. Ita letera metene NeHalang letena poreke ngana nge ita

✡ **13:2:** Gen 18:1-8; 19:1-3; Rom 12:13 ✡ **13:4:** Epe 5:5 ✡ **13:5:** Deu 31:6, 8; Jos 1:5 ✡ **13:6:** Psa 118:6 ✡ **13:7:** 1Ko 4:16 ✡ **13:9:** Rom 14:17

ke nek. Pomalam lape hekerkereng ia ita ke tames ke kerkereng. Pe a nanasia hotonga kinkino ngana nemur nga ngaunga ero. Iri nenge te nanasia hotonga nemur, hotonga nem halaua iri ero toto.

10 Ita ara hatanga e tu. Pe tunginga ana hana mur nenge Israel nem, te ngaua ngaunga e nga ara hatanga nem ero toto.

11 ✡Tunginga ana hana mur aria soke e menmene sipsip pe pulumakau eiria ke te lalaia nga NeHalang na pele letena nenge heo ngana toto. Pe nga lamau te poi tunginga ia lange NeHalang ke te teke te helemlem ia poinga poreke ngana mur. Pe huros nemur singiria temak heke iri nga oan, nga pele neu ana aeteme nge hot.

12 ✡Pe poinga nem te poia lange Iesus pule. Ke te mene hote Iesus nga kileng nenge Ierusalem ke lange hot pe te hune i ke mete. Pe eina lele ke lome ita lochloch nga rera poinga poreke ngana mur. Ke tatu ke ta lemlem toto nga NeHalang matana.

13 ✡Ke pomalam, ita pule ta nanas hote Iesus lange hot. Nga kileng unne nenge tenau sio mene I pe takisia ana melmelenga ke la mete sio mana. Ke ita, tahot la ke ta amneia ure meena ngana nemur pule.

14 ✡Iange ra kileng e nga ich nei ero nge lape tatu ia ke kokoes mana ol. Pe ra kileng nem, ta tango rerere pe ngana kou atat kura.

15 ✡Ke pomalam ta heto heke tote NeHalang nga Iesus ene. Pe poinga nem ta rahite ke pomanga rera tungina nenge lala nge NeHalang. Pe kokoes mana harra heto hekeke NeHalang ene.

16 ✡Pe letemo metene ke apoi ke urana lange nei ngamo mur. Nenge teke mele na ute ero, a halaua i ke a tung nena. Pe a rahite poinga nei ke kerkereng. Iange poinga nei, pomanga lemo tunginga nenge lange NeHalang. Pe NeHalang iech toto ia.

17 ✡Pe ute pule, a longo taua mele hel nenge iri mukmuka nge imo. Utar nenge te hele ke te teke a poia, atal sio mene imo pe a longo tau mana ke a poia. Iri, te kila pe teta eingaria ke nek ero, pe kokoes te ume ke kerkereng toto ke tenau ele opemo mur. Iange iri lape te henin hote aria ume nem lange NeHalang kura. Pe nenge teke a longo taua iri ke nek, lape te iech mana nge te poia aria ume nem. Pe imo lape a iech pule.

18 ✡Pe e teke e hele lange imo ke a hetalau emem lange NeHalang pule. Imem mo teke moi ke mo nanas mene poinga nge pengpeng ke kokoes. Pomalam, nga letemem nge teu, mo amneia ute pele nge poreke ero.

✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:12:** Ioa 19:17 ✡ **13:13:** Hip 12:2 ✡ **13:14:** Hip 11:10, 16; 12:22 ✡ **13:15:** Psa 50:14, 23 ✡ **13:16:** Pil 4:18 ✡ **13:17:** 1Te 5:12 ✡ **13:18:** Ume 24:16; 2Ko 1:12

19 Pe e teke a hetalaulau ak
ke kerkereng toto lange Ne-
Halang ke ela mule nge imo
ke ueiuei mana.
20-21 ✡Iok, e hetalaulau amo
mukam: NeHalang nenge
poia letemo ke ma ke nek,
tung lochloche ure urana
ngana mur lange imo ke a
poia i sipona lemene ngana.
I sipona hemaul mule Non
Soke Iesus nga metenga. Pe
henonou hote I ke I Non Soke
pe nauele mule NeHalang
nena hana mur lochloch.
Ke pomanga non nenge
nauelele nena sipsip mur.
NeHalang hemaul mule Iesus
iange eina hekerkereng ia
helenga tomunga hel heueu
ngana nem. Pe helenga
tomunga hel nem, lape tu
ke koko mana ol. Pe pule,
e hetalaulau ara ke e teke
NeHalang ume teu nge ita
ke poia lemene ngana nga
letera. Ure nem lohot mana
nga kerkerenga nenge Iesus
Kristus! Pomalam ta heto
heke tote ene nga etue
lochloch sapele. Manmanna!

Helenga Hetala Ngana Mur

22 Iok titik mur, lek he-
lenga hetet lo pe e teke asis
pe a longo ke nek toto, nga
helenga nenge hekerkereng
mule imo ke a nanas mene
kue nenge pengpeng. Pe
alalaha nenge ehas ia nei
choro mana.
23 Pe pule e teke e hele tote
tira Timoti lange imo. Timoti
kou te lohe hote i nga tuele
au ngana lo. Pe nenge teke at
ke ueiuei, lape imem nai ape
mola mule ke monau mule
imo.
24 Pe a heleia lemem
iechinga palaungana lange
amo papalauna mur, pe nge
NeHalang nena hana mur
lochloch. Pe titira nemur nge
Itali te hekule reria iechinga
palaungana lange imo pule.
25 Lape NeHalang nauele
imo ke nek, pe poi ke nek toto
lange imo ke kokoes.

✡ **13:20-21:** Jer 32:40; Ezk 37:26; 1Pi 2:25

Ieims
Alalaha Nenge Ieims Hasia

Ieims Hekule Na Iechinga Palaungana

1 ✡Iau Ieims koi nenge ehas ia alalaha nei. NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reia non iau. Pe ehas ia alalaha nei ke lange mata analoch pe nai nenge Israel nenge te ua parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe lek iechinga palaungana lange imo lochloch.

Lete Manmanna Ngana Pe Lete Matana Ngana

2 ✡Iok titik mur, nenge teke ure meena ngana halang te lohot nge imo, letemo meena ia ero. A iech mana.

3 ✡Iange ure nemur nenge te lohotot nge imo nem te teke te helosio ia letemo manmanna ngana. Pe lape here imo ke nek ke a nanasia poinga nge urana.

4 Pe poinga urana ngana nem, lape puo ke kerkereng toto nga letemo pe a henonoua lange hehei pe hana nga amo ume mur nenge a popoia nga etue lochloch. Pomalam lape a pengpeng toto nga NeHalang matana pe lape ute pele nge imo ero ol. Pe ure lochloch ngana nenge letemo tautaua iri lape mataria purpur ke elle.

5 ✡Pe nenge teke amo hel te etei teu ke nek nga ure nemur ero, a onteia NeHalang. Pe i lape halaua imo nga a etei ngamo nem. Iange i nge lemene toto ke halau tote ita ke ta etei teu nga ure mur nenge ta etei ia ero.

6 Pe nenge teke a onteia NeHalang, letemo manmanna pe letemo nachnai ero. Iange mele nenge letena nachnai, letena manmanna ngana sio hel haka ke pomanga ruach ana mee.

7 Pe mele nenge poi ke pomam eteia ke lape Non Soke tunge ute pele lange i ero toto.

8 Iange i non nenge letena nachnai nga ure lochloch.

Iri Nenge Reria Ure Halang Ero Pe Iri Nenge Reria Ure Halang

9 Pe tira e nenge nena ute e ero, iech toto iange NeHalang tal haka tote i ke het lo.

10 ✡Pe iri nenge reria ure halang toto te iech pule iange NeHalang tal sio tote iri ke het lo. Lape te mete sio mana ke pomanga heilil rorana nenge ulala hot

11 pe chaia milang ngana makia ke mous pe kalum ke mete. Pe nakuna urana ngana nem ero ol, iange losio hot pe lasus sapele. Ke iri nemur nenge reria ure halang lape te poi ke pomalam mana nga etue nemur nenge tetu ke tenau elele iri siporia aria ume mur.

✡ **1:1:** Mat 13:55; Ume 15:13; Kal 1:19; 1Pi 1:1 ✡ **1:2:** Rom 5:3-5 ✡ **1:3:** 1Pi 1:7
✡ **1:5:** Pro 2:3-6 ✡ **1:10:** Isa 40:6-7

Ollakanga Poreke Ngana Mur Teat Nge NeHalang Ero

12 Iok, mele nenge ure
poreke ngana teke takue
i pe mes ke kerkereng pe
losio ero, iech toto iange lape
mene maulinga ke koko ke
pomanga uruna. Maulinga
ke koko nem, NeHalang i
sipona hele ke teke tunge
lange iri nemur nenge mu-
teria tau tote i.
13 Iok, nenge teke ure
poreke ngana takue mele ke
poia poinga poreke ngana e,
heo ngana toto nge mele nem
hele ke teke, "NeHalang koi
nenge poia ure poreke ngana
nei ke lohot nge iau." Nem
ero. Iange ure poreke ngana
e takue NeHalang ero toto.
Pe NeHalang helosio ia mele
e nga poinga poreke ngana
ero.
14 Ollakanga poreke ngana
nemur te lohot iange ita
sipora letera tu hit mene
ure nemur nga ich nei pe
lemere tau tote ure nemur.
Pe lemere tau toto ngara nem
takue ita
15 ke ta losio nga poinga
poreke ngana mur. Iok,
poinga poreke ngana nemur
te puo ke kerkereng toto nga
letera pe te tunge metenga at
nge ita.
16 Atong mur! Iau titik mur
imo pe anau ala amo ke nek
toto koi nga ure nemur.
17 Iange poinga urana
ngana mur pe tunginga
urana ngana mur mana sio
at nge NeHalang i sipona. I
nge poi hote lemenge mur
lochloch nga tapa sana. Pe
iri, tua leme ngaria hul
rarara, pe NeHalang ero.
18 ✡Nga i sipona lemene
ngana, hemaulia ita nga
nena helenga nenge man-
manna. Pomalam ita ta lohot
ke i sipona tutuna mur nenge
tengene ana. Pe letena ia ita
ke palaungana toto nga ure
lochloch nenge ala hote iri.

Ta Longotau Pe Ta Poia Ume

19 Titik mur letemo lilil ele
nei ero toto. E teke urana toto
nge a longo ke nek toto pe a
hele ke nek mana pe letemo
inin ke ueiuei ero.
20 ✡Iange lape letemo inin
ngana poia lemo arenga ke
poreke. Pe NeHalang lemene
ke teke a are ke nek pe a peng-
peng nga NeHalang matana.
21 ✡Ke pomalam a hile hote
lemo poinga poreke ngana
mur nenge a popoia ke te la-
sus toto. Pe atal sue imo pe a
mene NeHalang nena henge-
toro nenge tue nga letemo lo.
Pe hengetoro nem lape haka
pe hemaulia imo.
22 ✡Nenge teke a longe Ne-
Halang nena helenga mur pe
a nanasia ero, nenge nem a
channanga mule imo ke het
lo.
23 Mele hel nenge te longe
NeHalang nena helenga mur
pe te nanasia iri ero, tepoi ke
pomalaka nge non nenge nau
mulmule i sipona opene nga
silonga.
24 Esia opene ke het pe laol.
Pe ueiuei mana letena lilil ele

✡ **1:18:** Ioa 1:13 ✡ **1:20:** Ecc 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13

mule nakuna nenge esia nga silonga lo.

25 ✡Pe imo anau teu la ke nek toto nga NeHalang nena hotonga mur nenge pengpeng toto pe nenge hemas mule ita ke ta nanasia lemene ngana. Anau teu ke nek pe letemo lilil ele ero toto. Pe a poia ana ume ke pomanga hele ngana. Nenge teke mele nem poi ke mai, lape NeHalang pete tote i nga ume nemur nenge popoia.

26 ✡Pe nenge teke mele pele lohaka pe hele ke teke i NeHalang nena non toto pe nauele ana hengetau ke nek ero, mele nem channanga mule i ke het lo. Pe na helenga pa nenge teke i NeHalang nena non toto nem, channanga mana.

27 Temere NeHalang iech toto nge nena hana mur nenge te poia poinga mur nenge urana pe pengpeng mana. Pe poinga nenge pomam nakuna pomai koi: Te halaulaua aina nemur nenge tataria mur pe tetemeria mur te mete lo. Te halaulaua hehei pakarkar una mur pe tenau ele iri ke nek toto nga aria melmelenga mur. Pe pule tetu nga ich nei pe tepuo loko teu pulut teu mene iri langa poinga poreke ngana e ero.

2

Mutemo Taua Hulua Lochloch.

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo mamanna nge Non Soke Iesus Kristus lo. I toro mana nge palaungana toto pe ta heto heke i. Pomalam atal heke mele hel ke iri papalauna nge mele hel ero. A poia iri lochloch ke elle mana.

2 Hana nai lape teat nge imo ke aole halimo. Nenge na ure halang heronia heroninga urana ngana pe nena si heon nga talngana. Pe nenge na ure halang ero heronia ure muchmuch ngana mur.

3 Imo lape apoi ke urana lange non nenge heron ke nek toto nem pe a hele lange i ke a teke, “Kole, oi at ke o kila lakoi nga arenga nenge urana.” Pe lape a hele lange non nenge na hengeron muchmuch nem ke a teke, “Pe iong o mes la ke mau kou, nem pe oat ke o kila sio nga maruchrue nga apek huna.”

4 Nga poinga nei, atal heke tote mele hel pe atal sio tote mele hel. Ke nga letemo poreke hulu ngana a teke mele hel mana te urana toto.

5 ✡Titik mur pe liliuk mur a longo ke nek! NeHalang hesilei hote atong nemur nenge reria ure halang ero nga ich nei ke het lo. Hesilei hote iri ke leteria manmanna toto nge NeHalang pe tetu teu nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Iange iri muteria tau tote i.

6 Pe imo apoi ke nek lange atong mur ero. Imo apoi poreke iri. Pe itei toto nenge heporeke imo? Iri nenge

✡ **1:25:** Rom 8:2; Iei 2:12 ✡ **1:26:** Psa 141:3 ✡ **2:1:** Ume 10:34; Iei 2:9 ✡ **2:5:** 1Ko 1:26-28

ria ure halang laka nenge
te hemes teua imo nga hali-
unga.
7 Pe imo, Iesus nena hana
mur toto imo pe iri nenge re-
ria ure halang nem te hele
poreke tote Iesus ene nge
pengpeng pe urana toto.

8 ✡Nga NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hotonga palaungana
e hele ke teke, “Mutemo
taua pekngamo mur ke
pomanga lememo tau mule
imo sipomo.” Urana toto nge
a nanasia hotonga nei hele
ngana.
9 ✡Pe nenge teke a urana
mana nge mele hel pe apoi
poreke hel, nem a poia
poinga poreke ngana pe a
longo hole taua NeHalang
nena hotonga ke het lo.
10 ✡Mele nenge longo hole
taua hotonga chonna unne,
longo hole taua hotonga mur
lochloch ke het lo.
11 ✡Iange NeHalang hele ke
teke, “O salau lange none ne-
hei ero.” Pe pule, “O hune
mele ero.” Iok, nenge teke
o salau lange none nehei ero
pe o hune mele, nem o longo
hole taua NeHalang nena ho-
tonga lochloch ke het lo.
12 ✡Letemo metene ke nek!
Nga ure lochloch ngana
nenge a heleleia pe a popoia,
a nanasia poinga nenge
NeHalang poia lange imo lo.
Nenge letena ia imo pe mene
mule imo nga lemo poinga
poreke ngana mur.
13 ✡Iange mele nenge
letena ia hehei pe hana ero,
NeHalang lape letena ia i ero
pule nga etue nenge ta mes
nga NeHalang matana ke nau
teu at nge ita elle pe elle. Pe
mele nenge letena ia mele hel
ke kokoes lape sana loiloi nga
etue nem ero.

A Henonou Hote Letemo Manmanna Ngana Nga Ume Mur Nenge A Popoia.

14 Titik mur, nenge teke
none hele ke teke letena
manmanna toto pe poia ume
urana ngana e nge halaua
mele ero, non nem letena
manmanna ngana nem luna
ero toto. Pe pule, letena
manmanna ngana nem lape
halaua i ero toto.
15 ✡Iok, tira e ma liura e
nena hengeron ero pe ana
ngaunga ero.
16 Pe amo e nge imo lohaka
pe hele lange i ke teke, “Non
Palaungana pete iong pe otu
ke nek pe o uri ero.” O hele
lange i ke mau ia? O tungtung
ana ngaunga pe na hengeron
mur pule? Lem helenga nem
luna ero toto.
17 Ke a naue lo? Imo letemo
manmanna nge NeHalang.
Pe letemo manmanna ngana
nem luna ero toto pe lape
mete sio mana ke lasus.
Iange a henonou hote letemo
manmanna ngana nem nga
ume urana ngana e ero nenge
a halaua mele.
18 ✡Iok, mele lape lohaka pe
hele ke teke, “Ia potar? None
letena manmanna mana pe

✡ **2:8:** Mat 19:19; Kal 5:14 ✡ **2:9:** Deu 1:17 ✡ **2:10:** Lev 19:37; Num 20:7-12, 24; Mat 5:19 ✡ **2:11:** Exo 20:13-14; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Kal 6:2; Iei 1:25; 1Pi 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:15:** 1Io 3:17 ✡ **2:18:** Kal 5:6

none pule poi menmene
ume urana ngana mur. Pa
nem, ute pele ero." Iok, iau
lape e tuachol ia mele nem
na helenga ke pomai koi,
"Nenge teke none nem letena
manmanna mana pe poia
ume urana ngana e ero, lape
henonoua letena manmanna
ngana at nge iau ke mere?
Iau lape e henonou hote letek
manmanna ngana lange iong
nga lek ume mur nenge lape
e poia ke e halaua mele hel."
19 Iong letem manmanna
ke o teke NeHalang elle
mana. Nem urana! Pe
uneinei mur pule leteria
manmanna ngana elle mana
ke pomange iong. Pomalam
te matau pe te loiloi toto.

20 Iong nge lape am hauaua
iam! Nenge teke o poia letem
manmanna ngana nem ana
ume unne ero, letem man-
manna ngana nem lape mete
sio ke lasus mana.
21 ✡O naula nge rette Apra-
ham. Non neu, NeHalang tal
heke tote i ke i non nge peng-
peng nga matana iange teke
hune tuna Isak ke poi nena
tunginga ia lange NeHalang.
22 ✡A naue lo? Apra-
ham letena manmanna pe
henonou hote letena man-
manna ngana nga poinga
nenge poia nem.
23 ✡Ke poinga nenge Apra-
ham poia nem, lohot ke pete
tote NeHalang nena helenga
mur nenge tehas sue ke
ulolo, nenge hele ke teke,
"Apraham letena manmanna
toto nge NeHalang, pe letena
manmanna ngana nem poia
i ke pengpeng toto nga NeHa-
lang matana." Pomalam te
hetue Apraham ke NeHalang
neingana toto.
24 Ke imo anau, nenge
teke letemo manmanna pe a
henonou hote nga lemo ume
mur, lape a pengpeng nga
NeHalang matana. Pe nenge
teke letemo manmanna pe
a poia ume pele ero, lape
letemo manmanna ngana
nem halaua imo ero toto.
25 ✡Iok he Rahap poi ke
pomalam pule. Hei nem,
salaunga kina mukam. Pe
ana hei, talkome teua hana
nenge te utut kileng ana
olounga pe halaua iri ke te
nanasia kue e nge altoto ke
te ua. Pe nga poinga urana
ngana nem, NeHalang tal
haka tote i ke i pengpeng toto
nga matana.
26 Ke pomalam mele nenge
letena manmanna pe poi
hote ume urana ngana e ero,
letena manmanna ngana
nem mete lo. Nenge teke
opera tu teu nga singira ero,
ta mete lo. Ke nenge teke
letera manmanna mana pe
ta poia ana ume e ero toto,
letera manmanna ngana
nem mete lo.

3

Tanau Ele Ara Hengetau Ke Nek.

1 Titik mur, imo lochloch
ngana a lohot ke imo het-
oronga ero. Iange a eteia,

✡ **2:21:** Gen 22:9-12 ✡ **2:22:** Hip 11:17-18 ✡ **2:23:** Gen 15:6; 2Ch 20:7; Isa 41:8
✡ **2:25:** Jos 2:1-21; Hip 11:31

imem hetoronga nemur, lape
NeHalang nau teu at nge
imem ke nek toto.
2 Ita ta losio ke kokoes nga
poinga poreke ngana mur.
Pe nenge teke mele heleia
helenga poreke ngana e ero
toto, mele nem i non nge
pengpeng toto. Pe i lape
nauele singina lochloch ke
nek toto.
3 Anau langa kie nenge ta
paue. Ta takue pe nanasia
lemere ngana.
4 Iok, anau langa imot
mur pule. Imot nemur te
papalauna toto pe tuttula
palaungana takiskisia iri. Pe
ute e nge kino mana tu nga
imot palaungana nem hoena
nga ruach letena. Pe non
nenge songongia imot neu
aua ure sune neu pe imot
palleu song ke langa non neu
lemene ngana.
5 Ke ure sune nem ume ke
elle mana ke pomanga ara
hengetau. Ara hengetau i ute
e nge kino mana pe tu teu
nge ita. Pe pomere toto nge
teke i toto pe heleia ure pa-
palauna?

Iok, letemo langa oan nge
ngau ulu hite lomo letena.
Oan nem talun ke kino mana
mukam, pe intele nga ae ina
mur pe ngau lala ke palaun-
gana toto sapele.
6 ✡Pe ita ara hengetau po-
malaka nga oan. Tu teu nga
singira ke pomanga poinga
poreke ngana mur nenge tetu
nga ich nei. Pe i nge hep-
oreke tote tatu ngara pe sin-
gira lochloch. Iange Non
Poreke Ngana i sipona poi
heke ae nem.
7 Hana halang tenau ele
ure nemur nenge talngaria
hihiong pe ngie mur pe mare-
hit pe ruo mur. Te hengau
ngaua iri pe te hetottore iri ke
tetu ke nek.
8 ✡Pe mele e nge nauele ana
hengetau ke nek ero toto. Ara
hengetau nei malaka nga non
achunga tana e nge kila ita
erochro. I rara mana iange
achach.
9 Pe ita ta heto hekeke ara
Non Soke pe Temere NeHa-
lang nga ara hengetau mur.
Iok, tahul mule pe ta hele
poreke mele nenge NeHalang
i sipona ala hote i ke nakuna
mange i toto.
10 Pe nga ara hengetau elle
nem, ta heto heke NeHalang
pe penpeninga hot mulmule
ia. Titik mur, a poi ke pomai
ero toto.
11 Imai ech lololo ngana pe
ruach mesmes ngana, te pa-
chot ngaria elle mana kai?
12 Pe pero pe changal mai
taria elle mana pule kai? Pe
ae keng nganangana lape
rora hot kai nga haiia tana
mai? Ero iam! Ech lololo
ngana pe mesmes ngana
pachot ngaria elle mana ero.
Nenge lololo, pachot ngana
altoto nga nenge mesmes.

Eteinga Toto Ngana.

13 Amo tei letena mallaha
pe etei ngana poi ke nek
toto? Teke poi pe mele nem
henonou hote i ke talsio
tote i pe tu ke nek mana pe
poia ume urana ngana mur.

✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11, 18-19 ✡ **3:8:** Rom 3:13

Pomalam lape ta etei tote
ke mele nem etei toto nga
eteinga toto ngana nem.
14 Pe nenge teke iong mele
nenge sam chumchumchum
pe o ngunngunu halali, o pa-
lut rara ero.
15 Iange o etei ngam nem
at nge NeHalang ero. O etei
ngam nem at mana nga ich
nei. Pe pule Opepengpeng
tunge lange iong ero. Non
poreke ngana tunge lange
iong.
16 Ke nga nenge teke sam
chumchum pe o ngunngunu
hali, lape ramam mallaha ke
nek ero pe poinga poreke
ngana halang lape te lohot.
17 Pe iri nenge te mene
eteinga toto ngana nge at
nge NeHalang, reria poinga
pomai: Te nanasia poinga
nge pengpeng, pe te urana
lange pekngaria mur, pe
tetu ke tenek ia iri, pe
leteria poreke ia iri. Pe
ramaria urana nge te longo
langa pekngaria mur leteria
tuanin ngana mur, pe reria
poinga urana ngana mur
nganangaria lohot, pe reria
ume mur pe helenga mur te
lohot ke manmanna, pe te
poia lange hulua lochloch ke
elle mana.
18 ✡Iri nenge tenau ele
hehei pe hana ke teare ke
nek, aria ume ngana ngana
mur laka lohot ke poinga
urana ngana mur.

4

A Tunge Imo Sipomo Lange NeHalang

1 ✡Imo, lememo tau men-
mene poinga poreke ngana
mur, pe lememo ngamo
nemur te palhel rara nga
letemo. Pomalam, palinga
hel pe hunelinga mur te
lohotot nge imo.
2 Lememo taua ure halang
pe a mene iri ero. Ke poma-
lam a ngunngunu ia mele hel
pe a hune iri. Pe ure nenge
lememo taua iri nem, a mene
ero kura. Pomalam, a hele
inin pe a palhel pe a mene ero
iange a onteia NeHalang ero.
3 Pe nenge teke a onteia Ne-
Halang nga ure nemur, lape a
mene iri ero pule. Iange nga
letemo nge teu a teke a mene
ure nemur ke imo toro mana
lemo nenge halau mene imo
pe mele ero ol.
4 ✡Imo nge a poreke toto
iam! NeHalang na ngarang
mur laka mele hel nenge te
poi ke machmam. Mele hel
nenge muteria tau tote ure
nemur nga ich nei, muteria
taua NeHalang ero toto. Ke
mele hel nenge te teke tema
la mana nga ure nemur nga
ich nei, NeHalang na ngarang
toto laka iri.
5 NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo,
luna palaungana toto, pe
hele ke teke, “Ope nenge
NeHalang hesio tele ke tu teu
nge ita, teke i toro mana nena
ita.”
6 ✡Pe NeHalang letena
porekeia ita ke halang. Pe
nena helenga nenge tehas

✡ **3:18:** Mat 5:9; Hip 12:11 ✡ **4:1:** Rom 7:23 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Io 2:15 ✡ **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5

sue ke ulolo, hele ke teke,
“NeHalang lemene ero toto ia
iri nenge tetal hekeke iri.
Pe I letena poreke toto ia
iri nenge tetal sio tototе iri
pe hekerkereng ia
iri.”
7 ✡Iok, a tung tote imo
lange NeHalang ol pe ames
ke kerkereng toto pe anau ala
amo nge non poreke ngana.
Pomalam lape non poreke
ngana nem ua hatal sapele
imo.
8 ✡Ala rochroi toto nge
NeHalang. Pomalam, lape
NeHalang tu rochroi toto
nge imo. Imo nenge a popoi
poinga poreke ngana, a lomo
hote poinga poreke ngana
nemur nga letemo pe a
helemlem mule letemo ke ma
ke nek. Pe imo nenge letemo
nachnai a poia letemo ke elle
mana nge NeHalang ol.
9 Letemo poreke ia lemo
poinga poreke ngana mur pe
a tang hot tote iri! A hu-
lia lemo melmelinga mur ke
langa lemo tanginga mur. Pe
a iech ngamo nem mur ero ol
pe nakumo hunun mana.
10 ✡Atal sio tote imo nga
Non Soke matana, pe I lape
inheke mule imo pe tal heke
tote imo langa lut.

O Henonou Perim Lange Mele Ero

11 Titik mur, a hele poreke
pe a henonou perimo lange
neingamo mur ero. Mele
nenge henonou penna lange
neingana pe hele poreke i,
hele poreke hotonga ke het lo
pe pule, hesilechlei hotonga.
Pe mele nenge hesilechlei ho-
tonga, nanasia hotonga mur
ero toto.
12 ✡Non elle mana nge
tung hote hotonga mur. Pe
I toro mana i non nenge
hesilechlei. Pe i toro mana
i non nenge nauelele ure
mur pe sisparachraia ure
mur. Pe iong itei nenge o
teke o henonou perim lange
neingam ke pomam?

Imo Nenge A Teke Imo Toto, Anau Ala Amo Ke Nek

13 ✡Iok a longo, imo nenge
a lohaka pe a hele ke a teke,
“Heueu ma nge rou, lape ta
lohaka ke tala nga kileng tau
ngana hel pe tatu ke hesinga
elle. Pe ta umumeia ara ume
nemur nenge ta menmene
umtutuna.”
14 ✡Iong o hele pulut mana.
O eteia utar nenge lape lohot
nge rou pule? Iong opoi ke
pomanga mo. Iange mo sio
pe tu ke etue choro mana pe
het mule lo.
15 Iong, toinge o hele ke o
teke, “Ita lape ta poi ke mai
pe mai nga Non Soke lemene
ngana.”
16 Heueu panei o heto
heke tote iong ke het lo. Pe
palutinga pa nenge pomam
poreke toto.
17 ✡Pe mele nenge eteia ure
urana ngana mur pe popoia
ero, mele nem poia poinga
poreke ngana nga NeHalang
matana ke het lo.

✡ **4:7:** Epe 6:12 ✡ **4:8:** Isa 1:16; Zec 1:3; Mal 3:7 ✡ **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6
✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Luk 12:18-20 ✡ **4:14:** Psa 39:5, 11; Pro 27:1
✡ **4:17:** Luk 12:47

5

Imo Nenge Lemo Ure Halang Anau Ala Amo Ke Nek

1 Imo nenge lemo ure halang, a longo ke nek toto! Letemo hoa imo pe a tangtang iange ure meena ngana halang lape te lohot nge imo.

2 ✡Lemo kole hoena nemur nenge a teke lape halaua imo, te lapusa hulu lo. Pe pule kankan te ngau ule lemo hengeron mur ke het lo.

3 Pe lemo ure chalemlem ngana mur nenge koikoi pe hussu, singiria karkare ulu ke het lo. Pe ure karkare ngana nemur henonou hot pengpengia ke imo a poreke toto pule. Pe i lape ngau lala hite singimo ke pomanga oan. A takiraurau lemo kole hoena nga halang nike ke at heueu nei.

4 ✡Pe a olia hana nenge te lamlamo amo ero. Pe hana nemur te tatara amo nge NeHalang ke het lo. Pe Non Soke Nenge Palaungana Toto longe hana nemur reria tanginga ke het lo.

5 ✡Imo atu nga ich nei, lemo ure halang pe atu ke a iech mana. Pe a helum hote imo ke pomanga kie nenge lum toto pe tesie heke pe te hune ke mete.

6 Pe apoi poreke pe a hune atong mele hel nenge reria huna ero lange imo.

Tatu Kenek Mana Pe Tanau Ala Mana

7 ✡Titik mur, tatu ke nek mana pe ta nau ala mana nga Non Soke at mule ngana. Anau lange non nenge tue ana ume pe kulkulele mene ana ngaunga nge haka nga ich. Pe pule tu ke nek mana pe kulele mene pitte hesio ngana nga ana etue.

8 ✡Pe imo pule a poi ke pomalam. A kulkulala mana pe ames ke kerkereng, iange Non Soke ana etue nenge lape at muleia, at rochroi lo.

9 Titik mur, a ngunngunu hel nge imo ero, pomalam lape NeHalang henonou hote lemo poinga poreke ngana mur ero pule. Ana non koi at ke mes nga pele matana lo!

10 Titik mur, a nanasia poinga nenge hetatalonga mur. Teat pe te helele nga Non Soke ene, pe ure meena ngana halang lohot nge iri. Pe atong mur te chum ele pe te takis mene ure meena ngana nemur.

11 ✡Pe ita ta eteia ke iri nenge te poi ke pomam, te iech toto. Imo a longe nananga nenge ne Iop lo? I takisia ana melmelenga pe tu ke nek mana. Pe nga hoena, Non Soke hemas mule i. Ke ure nem, Non Soke teke hetoro ita ia. Non Soke letena poreke toto ia ita pe poia ita ke nek toto.

12 ✡Titik mur, ure palaungana e pule pomai. A heto pulut mene NeHalang ene ke hekerkereng ia lemo helenga mur ero. Pe a hetue ute pele nga ich nei ero pule. Nenge teke a hele ke oe, a hele ke

✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:4:** Deu 24:14-15 ✡ **5:5:** Luk 16:25 ✡ **5:7:** Deu 11:14; Jer 5:24 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; 1Pi 4:7 ✡ **5:11:** Exo 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Psa 103:8 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37

manmanna toto mana. Pe
nenge teke a hele ke ero, a
hele ke ero ke manmanna.
Pe nenge teke a heto pulut
mene NeHalang ene, lape Ne-
Halang tuachol ia ke poreke
lange imo.

Ta Hetalaulau Nga Letera Manmanna Ngana

13 Nenge teke ure meena
ngana lohot nge amo e nge
imo, mele nem hetalaulau
lange NeHalang. Pe nenge
teke iechinga lohot nge amo e
nge imo, mele nem pule peu-
peu pe heto hekekeke NeHa-
lang.
14 ✡Pe nenge teke amo e nge
imo singina aleles, hekulo
hetalaulaunga ana hana mur
aria ke teat nge i. Iange iri
lape te hetalaulau hite i pe
te pasiling heke ure inangana
ehech ngana lange i nga Non
Soke ene.
15 ✡Pe nenge teke o het-
alaulau lange NeHalang pe
letem manmanna toto, lape
poia haleles ke het nge mele
nem. Iange Non Soke i sipona
hemas mule i. Pe nenge
teke mele nem poia poinga
poreke ngana hel, NeHalang
lape letena ia nena poinga
poreke ngana mur ero ol.
16 Ke pomalam a hele hote
lemo poinga poreke ngana
mur lange pekngamo mur
pe a hetalaulau ke NeHalang
hemas mule imo. Iange
iri nenge te pengpeng toto
nga NeHalang matana, te
hetalaulau ngaria lape lohot
ke kerkereng pe palaungana
toto.
17 ✡Elaisa i non mana ke
mange ita. Pe i hetalaulau ke
pitte mol ero. Pe pitte mol
sio ero ke hesinga iri mol pe
hakekena.
18 ✡Iok, ana non hetalaulau
mule ke pitte mol ol. Pe la
pitte sio at nga lut nga tapa
ke lome ich pe urelu te haka
mule.

Ta Halaua Mele Ke At Mule Nge NeHalang

19 ✡Titik mur nenge teke
amo e nge imo ua hot nga
NeHalang na helenga man-
manna ngana pe mele mene
teu mule i,
20 ✡letemo metene nei:
Mele nenge mene mule nein-
gana e nga poinga poreke
ngana mur, halaua neingana
nem opene nga metenga lo.
Pe pule, lape NeHalang mene
poinga poreke ngana mur
halang pe saua iri ke te lasus
toto.

✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mat 17:18-20 ✡ **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 ✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Kal 6:1 ✡ **5:20:** Pro 10:12; 1Pi 4:8

1 Petrus
Alalaha Elle Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

E hasia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri pe tetu lilis rara mana nga kileng hel nga ich. Ana kileng koi nemur: Nge Pontus pe nge Kalasia pe nge Kapatosia pe nge Eisia pe nge Pitinia.

2 ✡Temere NeHalang letena tuanin hot tele nike ke hesilei hote nena hana mur imo pe poia imo ke a pengpeng nga ume nenga Opepengpeng. NeHalang teke a longo taua i pe a lohot ke a lemlem nga Iesus Kristus eina nenga mete ngana.

E teke NeHalang henonou hot tote letena urana ngana lange imo pe poia imo ke atu ke nek toto.

Kulkulalanga Manmanna Ngana

3-4 ✡Ta hele urana pe ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto pe tunge maulinga heueu ngana nge ita nga nenge hemaul heke mule Iesus Kristus nga metenga. Ke heueu ta kulkulele petanga nga ure urana ngana mur nenge NeHalang talue nga tapa ke teke nena hana mur reria ia. Ke petanga nemur, imo lape lemo ia, pe ute pele nge lape heporeke ero pe te erue ero pe lape te poreke ero pule.

5 ✡Imo letemo manmanna nge NeHalang pe nena kerkerenga lape nauele imo ke la het nga etue hetala ngana. Pe lape mene mule imo ke pomanga letena tuanin hot ngana ia lo.

6 ✡Imo a amneia ure meena ngana halang nge te lohotot nge imo, pe nga etue nem lape a iech toto.

7 ✡Ure meena ngana nemur te henonou hote ke letemo manmanna ngana kerkereng toto nge Kristus ke kokoes pe ele haka toto nga um chalemlem ngana nenge uruna ele haka toto. Um nem te holoa sue nga oan milang ngana ke chalemlem pe i lape poreke mule pe tu ke koko ero. Pe letemo manmanna ngana nem lape poia imo ke a mene hemalmalinga pe te heto heke imo nga etue nenge Iesus Kristus lohot nga mallaha.

8 ✡Imo a esia i ero pe mutemo taua i pe heueu nei pule a esia i ero pe letemo manmanna nge i pe iechinga lalalaua imo ke elela. Iechinga nem palaungana toto nga iechinga mur lochloch pe nakura ero toto nge ta hele urume nga harra.

9 Imo a iech toto iange a menmene ure nenge letemo

✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13 ✡ **1:3-4:** Kol 1:12 ✡ **1:5:** Ioa 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Iei 1:2; 1Pi 5:10 ✡ **1:7:** Pro 17:3; Zec 13:9; Mal 3:3; Iei 1:3 ✡ **1:8:** Ioa 20:29; 2Ko 5:7

manmanna ia – ngana laka
nenge NeHalang mene mule
imo pe tunge maulinga langa
opemo mur.
10 ✡Nge nike hetatalonga
mur te haliu hote NeHalang
letena urana toto ngana nga
maulinga nenge lohotot nge
imo heueu nei. Pe te ume
ke kerkereng pe tenau teu
la ke nek toto nga maulinga
nei ana kue nenge NeHalang
lape tunge lange imo.
11 ✡Pe Kristus Opene tu
teu luluch nge hetatalonga
nemur pe hele lala nge iri
nga kue nenge Kristus lape
takisia ana melmelenga pe
nga hemalmalinga palaun-
gana nenge lape mene. Ke iri
tenau teu laia pe te tango rara
ke nek toto ke te eteia itei toto
nenge i Kristus pe ure nem
lape lohot nga etue tei toto.
12 Pe NeHalang hemallaha
hote lange iri ke teke re-
ria ume nem lape halaua iri
siporia ero, reria ume nem
lape halaua laka imo. Ke
heueu nei Opepengpeng sio
at nga tapa ke hemute hana
hel pule ke te haliu hote he-
lenga urana toto ngana lange
imo. Pe angkelo mur te teke
te etei teu la ke nek toto nga
helenga nem pule.

NeHalang Iua Ita Ke Teke Tatu Ke Ta Lemlem

13 Ke pomalam, a nauele
singimo mur ke nek pe a tat-
alo ele letemo matana ngana
mur ke a poia ume. Pe a
talue letemo ke la mana nga
petanga nenge lape te tunge
lange imo nga etue nenge
Kristus lohot nga mallaha pe
a kulkulele mene.
14 ✡Atu ke pomanga NeHa-
lang tutuna mur nenge te
longo tautau pe a nanasia
lemo poinga nenge nike ana
ero. Nge nike letemo matana
ero pe a poia poinga poreke
ngana nga lememo ngamo.
15 Pe heueu nei atu ke a
lemlem nga ure lochloch
ngana nenge a popoia, ke
pomange NeHalang nenge
iua imo nge tu ke pengpeng.
16 ✡NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, “A lemlem iange Iau e
lemlem.”
17 ✡Imo a heto tememo ia
NeHalang nga etue nenge
a hetalaulau. Pe NeHalang
mutena tau mene mele hel
ero. I nanasia poinga elle
mana ke amnei teu langa
hehei pe hana reria poinga
mur lochloch. Ke pomalam,
a tutu ke pomanga kileng nei
lemo kileng toto ia ero koi, pe
letemo metentene NeHalang
pe a heto hekeke i.
18 Imo a eteia ke nge nike
a nanas mene poinga nemur
nenge lemo tete mur te hesue
lange imo pe atu ngamo
poreke toto. Pe NeHalang
mene mule imo nga poinga
porekreke ngana nemur. Pe
mene mule imo nga ich ana
ure ero (nenge pomanga um
chalemlem ngana nemur
nenge ururia haka toto)

✡ **1:10:** Mat 13:16-17 ✡ **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24:26-27 ✡ **1:14:** Rom 12:2; Epe 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44-45; Mat 5:48 ✡ **1:17:** Rom 2:11; Hem 2:23 ✡ **1:19:** Ume 20:28; Hip 9:12-14

iange ure nemur lape te
poreke.
19 ✡NeHalang mene mule
imo laka nga ure nenge
uruna haka toto. Ngana
laka nga Kristus eina nenge
lemlem toto ke pomanga
sipsip nenge ana haleles
unne ero pe hana tehun sio
mene.
20 ✡NeHalang ala hote tapa
pe ich ero kura pe hesilei hot
tele Kristus. Pe nga etue het-
ala ngana nemur Kristus lo-
hot nga mallaha ke halaua
imo.
21 ✡Ke letemo manmanna
ngamo nge NeHalang nem,
huna koi nge Kristus nge Ne-
Halang hemaul heke mule i
nga metenga pe hemalmalia
i. Ke pomalam letemo man-
manna ngana pe a kulkulala
ngamo tu mana nge NeHa-
lang.

22 ✡Imo a longo taua he-
lenga manmanna ngana ke
ulolo pe nga poinga nem a
helemlem ia opemo mur ke
mutemo tautaua titimo mur.
Ol pe letemo tau tote iri nga
letemo toto.
23 Iange NeHalang nena
helenga nem, poia imo ke
pomanga te hoho mule imo
ke a lohot ke imo heueu
ngana mule. Pe maulinga
heueu ngana nei at nga ure
nenge metmete ero, at nga
ure nenge tu ke maulul mana
nenge tu ke koko.
24 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tahas sue ke
ulolo, hele ke teke,
"Hehei pe hana lochloch
tepoi
ke pomalaka nga heilil.
Pe reria hemalmalinga mur
tepoi
ke pomalaka nga heilil
uraurau ana rorana
mur.
Heilil mur lape te mete
pe roraria mur lape te tu-
alolo sio,
25 pe Non Soke nena helenga
lape tu ke koko."
Helenga nei i helenga urana
toto ngana nenge te haliu
hote lange imo.

2

1 ✡Ke pomalam a hile
poinga poreke ngana mur
lochloch nenge amo henge-
tau nachnai pe a memeleia
mele hel reia urelu pe a
hele porekreke mele hel pe
a penpen ia iri.
2 Apoi ke pomange mamau
mur. Iri muteria tau tote siu
eina nenge tunge maulinga
lange iri. Ke pomalam
mana, imo mutemo tau tote
NeHalang nena helenga.
Iange helenga nem lape
he kerkereng ia opemo pe
letemo manmanna ngana
puo ke palaungana pe lape
a mene maulinga.
3 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, "Imo a
totoia pe a amnei urume ke
Non Soke i non nge urana
toto."

Iesus I Um Nenge Maulul

✡ **1:20:** Epe 1:4; 2Ti 1:9-10 ✡ **1:21:** Ioa 14:6; Rom 5:1-2 ✡ **1:22:** Ioa 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:24:** Isa 40:6-8 ✡ **2:1:** Epe 4:22; Iei 1:21 ✡ **2:3:** Psa 34:8

4 Ai at nge Non Soke ol.
Non Soke i um maulul ngana
nenge urana toto nenge Ne-
Halang hesilei hote pe hehei
pe hana te teke poreke ke
lemeria ero ia.
5 ✡Imo pule apoi ke po-
manga um mur nenge te
maulul nenge NeHalang
hemes nena tunginga ana
pele ia, pe a lohot ke imo
tunginga ana hana pengpeng
ngana mur nenge a popoi
tunginga lala nge I. Pe
NeHalang Opene tu luluch
nge imo pe longala ke mene
lemo tunginga mur nga ume
nenge Iesus Kristus poia.
6 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
"A naue lo? E hemes sue um
e
nga kileng nenge Sion.
Um nem urana toto
pe i um kerkereng ngana
ia
nenge ratua ele pele,
Pe mele nenge letena man-
manna nge i
lape meia i ero."
7 ✡Ke um nei lohot ke um
urana toto ngana nge imo
nenge letemo manmanna. Pe
iri nenge leteria manmanna
ero,
"Um nenge pele ana lelenga
mur te hesis ia,
lohot ke i um kerkereng
ngana
nenge ratua ele
pele."
8 ✡Pe NeHalang nena helenga
e pule hele ke teke,
"I um nenge lape poia hehei
pe hana ke te singsingo
pe i um nenge lape poia
iri ke te losio."
Te singsingo iange te longo
ole taua helenga urana toto
ngana. Pe NeHalang letena
tuanin hote iri nike ke lape te
poi ke pomam.
9 ✡Pe imo hana ana mata
nem, NeHalang hesilei hote
imo ke nena hana mur ia
imo. Pe a lohot ke imo
tunginga ana hana mur
nenge a umume nge i nge
i naungaala ana non, pe
a lohot ke imo hana nge
pengpeng pe isipona nena
hana mur imo. NeHalang
poia imo ke pomai iange teke
a haliu hote ure urana ngana
mur lochloch, nga nenge
mene hote imo nga kileng
au ngana ke ateu langa nena
lemenge nenge urana toto.
10 ✡Nge nike, NeHalang
nena hana mur imo ero pe
heueu nei nena hana mur
imo ol. Nge nike NeHalang
letena ia imo ero toto pe
heueu nei letena toto ia imo.
11 ✡Titik mur pe liliuk mur,
imo hana lomonmona ngana
mur mana nga ich nei. Pe e
hele ke kerkereng toto lange
imo ke a kangkanga toto nga
poinga poreke ngana nemur
nenge singimo lemene tau-
taua, iange lape ure nemur
tepoi ele lemo kue nenge a
lohot ke a urana nga opemo.
12 ✡Hehei pe hana nenge
leteria manmanna ero,
ngaria la tetu luluch nge imo

✡ **2:5:** Epe 2:21-22; Hem 1:6 ✡ **2:6:** Isa 28:16; Epe 2:20 ✡ **2:7:** Psa 118:22 ✡ **2:8:** Isa 8:14 ✡ **2:9:** Deu 7:6; 14:2; Isa 9:2; Ume 26:18; Epe 5:8 ✡ **2:10:** Hos 2:23 ✡ **2:11:** Kal 5:17, 24 ✡ **2:12:** Mat 5:16

pe e hele ke kerkereng toto
lange imo ke atu ke nek toto
luluch nge iri. Ke nenge teke
te hele poreke imo kura lape
te naue ure urana ngana mur
nge a popoia pe te heto heke
NeHalang nga etue nenge
Kristus at mule ia.

A Longo Taua Hehei Pe Hana Nenge Tenau Elele Imo

13 ✡Apoi ke pomai nga Non
Soke ene: A longo taua iri
nemur nenge tenau elele imo
nga ich nei. A longo taua
naungaala ana non iange i
nena kerkerenga ele haka
toto.
14 Pe pule a longo taua hana
nemur nenge naungaala
nem kulosia iri ke te tunge
melmelenga ke te hepengia
hehei pe hana nenge te popoi
poinga poreke ngana. Pe te
poia helenga urana ngana ke
te hekerkereng ia iri nenge te
popoi poinga nge urana.
15 ✡Iange nga NeHalang
lemene ngana, teke a poia
ure urana ngana mur ke
hereng ia hehei pe hana
nenge leteria manmanna
ero, nga reria helenga pallak-
laka ngana mur nenge tetue
lala nge imo.
16 Atu ke apoi tetele mana
ol. Pe apoi singimo ia apoi
tetele ngamo nem nga poinga
poreke ngana e ero. Atu ke
pengpeng ke pomanga Ne-
Halang nena ume ana hana
mur.
17 ✡Apoi ke nek lange hehei
pe hana lochloch. Mutemo
taua titimo mur pe liliumo
mur. Atal haka tote NeHa-
lang. Pe a longo taua naun-
gaala ana non.

Ta Nanasia Kristus Ke Ta Takisia Melmelenga

18 ✡Imo nenge aume man-
mana nge hana hel, a tung
tote imo lange amo aehuna
mur pe apoi ke nek toto
lange iri. Pe apoi ke pomam
lange aehuna nemur nenge
te neknek pe te urana lala
nge imo pe pule nge nemur
nenge tepoi porekreke imo.
19 Iange mele nenge tepoi
poreke pe letena metene
NeHalang ke takisia melme-
lenga, NeHalang lape poi ke
urana lange i.
20 ✡Nenge teke a poia
poinga poreke ngana e pe
te palia imo, lape a mene
ute pele nge urana nga
nem ero. Pe nenge teke a
poia poinga nge urana pe
te tunge melmelenga lange
imo, NeHalang lape poi ke
urana lange imo.
21 ✡Pe melmelenga mur
te lohotot nge imo iange
NeHalang hesilei hote imo
ke a nanasia Kristus apena
munna nga ana melmelenga
nenge takisia.
22 ✡"Kristus poia poinga
poreke ngana e ero,
pe channanga ia helenga
e ero."
23 ✡Hehei pe hana te hele
poreke i pe hele ala ana
ero, pe takisia melmelenga
pe tamal hote helenga pele

✡ **2:13:** Tit 3:1 ✡ **2:15:** 1Pi 3:16 ✡ **2:17:** Rom 12:10 ✡ **2:18:** Epe 6:5 ✡ **2:20:** 1Pi 3:14, 17 ✡ **2:21:** Mat 16:24; Ioa 13:15 ✡ **2:22:** Isa 53:9 ✡ **2:23:** Isa 53:7; 1Pi 3:9

nge teke tuacholia ero. Tung mene ure nem lange
NeHalang iange NeHalang
amnei teu ngana nga ure mur
pengpeng toto.
24 ✡Kristus takisia rera
poinga poreke ngana mur
nga singina ke laia nga
manga toto. Ke pomalam
ta hile rera poinga poreke
ngana mur pe ta talun ke
ta nanas mene poinga nge
pengpeng, iange ta mene
maulinga nga nena chan-
chan munna mur.
25 ✡Imo apoi ke pomanga sip-
sip nenge saleke ke nanasia
kue e nge altoto pe heueu nei,
NeHalang mene mule imo ke
a nanasia naualanga ana non
nenge nauelele opemo mur.

3

Hehei Pe Eria Mur

1 ✡Ke pomalam mana, imo
hehei nenge alei a longo taua
emo mur. Pe amo hel, eria
mur leteria manmanna nga
NeHalang nena helenga ero.
Pe lemo helenga pele lape hu-
lia iri ero, lemo poinga mur
mana lape hulia iri ke leteria
manmanna.
2 Nga nenge teke te naue
imo nge atal heke totote iri
pe a nanas tau tote NeHalang
nena poinga.
3 ✡Ke pomalam a lule
palpalumo ina pe a nene
nananga chalemlem ngana
pe a heronia hengeron urana
ngana mur ke a hemalmal
heke imo ero.
4 Nakumo urana ngana
nenge lape tu ke koko, lohot
at laka nga ngamo nenge tu
teu nge imo – nge maluch
pe tu ke nek manmana
pe nakuna urana toto nga
NeHalang matana.
5 Iange nge nike hehei
nenge leteria manmanna nge
NeHalang te nanasia poinga
nei, ke te hemalmalia ngaria
mur nga reria poinga nenge
tetu ke nek mana pe te longo
tautaua eria mur.
6 ✡Ke he Sara poi ke po-
mam. I longo taua Apraham
pe hetue i ke ana naualanga.
Pe nenge teke imo hehei mur
a poia poinga nge pengpeng
pe a mataua ute pele ero lape
he Sara tutuna mur laka imo.
7 ✡Ke pomalam mana, imo
hana nenge a lei, atu luluch
nge lemo hehei mur pe
letemo ia iri iange iri kikiria
ero. Pe a tal heke tote iri pe a
poia iri ke nek iange lape imo
ul ke a mene NeHalang nena
tunginga nenga maulinga.
Pomalam ute pele lape poi
ele lemo hetalaulaunga ero.

Ta Takisia Melmelenga Nga Rera Poinga Urana Ngana

8 Iok laol, e teke imo
lochloch ngana atal sue imo
pe letemo elle pe letemo ia
pekngamo mur ke a amneia
melmelenga luluch nge iri
pe mutemo tau helel pe anek
helel nge imo.
9 Nenge teke mele hel tepoi
poreke imo, a tuacholia nga

✡ **2:24:** Isa 53:5-6; Rom 6:11 ✡ **2:25:** Ezk 34:5-6; Mat 9:36; Ioa 10:14; Hip 13:20-21
✡ **3:1:** Epe 5:22 ✡ **3:3:** 1Ti 2:9 ✡ **3:6:** Gen 18:12 ✡ **3:7:** Epe 5:25

poinga poreke ngana e ero. A
tuacholia nga nenge a onteia
NeHalang ke poi ke urana
lange iri. Iange NeHalang iua
imo ke nena hana mur imo pe
lape poi ke urana lange imo.
10 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
"Mele nenge mutena ke teke
tu ke iech manmana
pe teke nena kilanga lohot ke
urana toto,
ana hengetau pal haka
sio ia
helenga poreke
ngana e ero.
Pe hile tote poinga nenge
pallaklaka
nga nena helenga
mur.
11 Pe hul rumena ia poinga
poreke ngana
pe poia poinga nge
urana;
pe tango rara tote tunga nge
nek
pe nanas tau tote.
12 Iange Non Soke nauelele
laka
iri nenge te popoia
poinga nge pengpeng
pe longo lala nga reria heta-
laulaunga mur.
Pe Non Soke letena inin
tautaua
iri nenge te popoi
poinga poreke
ngana."
13 Nenge teke mutemo toto
ke a teke a poia poinga nge
urana, itei lape poi poreke
imo?
14 ✡Pe nenge teke a am-
neia melmelenga nga poinga
urana ngana nenge a poia,
NeHalang lape poi ke urana
lange imo. "A mataua mele
ero pe letemo meena ero."
15 Pe a heto heke Kristus pe
a talue i ke i Non Soke nga
letemo. Pe kokoes a tatalo ala
ke a tuachol ia iri nenge te
onteitei ia imo nga ure nenge
a kulkul elele, pe a tuacho-
lia reria onteinga nga poinga
nge urana.
16 ✡A kangkanga toto nga
poinga poreke ngana, poma-
lam lape a hemeia iri nenge
te hele porekreke imo nga
lemo poinga urana ngana
mur nenge at nge Kristus.
17 Nenge teke NeHalang
lemene, ta takisia melme-
lenga nga rera poinga urana
ngana mur, pe nem urana
nga nenge ta takisia melme-
lenga nga rera poinga poreke
ngana mur.
18 Iange Kristus poia
poinga poreke ngana e ero
pe I mete ke elle mana pe ero
ol. Mete ke saua ita lochloch
rera poinga poreke ngana
mur pe mene ita ke tala nge
NeHalang. Kristus i non toto
pe te hune i ke singina mete
ke manmanna. Pe NeHalang
Opene hemaul heke mule i ke
tu ke maulul.
19 Ke NeHalang Opene nem
poia i ke la haliu hot lange
ope nemur nenge tetu nga
tuele au ngana
20 ✡iange ope nemur te
longo ole taua NeHalang
nge nike nga etue nenge
Noa. Pe NeHalang kulele
menmene iri nga etue nenge
Noa umumeia nena imot. Pe

✡ **3:10:** Psa 34:12-16 ✡ **3:14:** Isa 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ✡ **3:16:** 1Pi 2:12 ✡ **3:20:** Gen 6–7

hehei pe hana iri rahtele mol
mana teteu nga imot nem ke
te eleis maul ngaria nga ech.
21 Pe ech nem heilangia
henuninga nenge hemaulia
imo, pe i henuninga nenge
lomo sue much nga singimo
ero. I helenga kerkereng
ngana nenge hehei pe hana
te poia lange NeHalang nga
hulua mataria ke te teke te
nanasia Iesus Kristus iange
NeHalang hemaul heke mule
i nga metenga ke ulolo.
22 Pe Iesus Kristus lohaka
langa tapa ke are nga Ne-
Halang ilina ele nenga pen
tamalmal lo. Ke heueu nei
nauele lochloche angkelo
mur pe angkelo nemur
nenge pingaria iuiu nga reria
kerkerenga mur.

4

Ta Hulia Rera Poinga Mur Pe Tatu Mana Nge NeHalang

1 ✡Kristus amneia melme-
lenga nga singina ke halaua
ita, ke pomalam a tatalo ala
pe ames ke kerkereng ke a
takisia melmelenga pule ke
pomange i. Iange i nenge tak-
isia melmelenga nga singina
nem, lemene ero toto poinga
poreke ngana ol.
2 Imo a tutu ia singimo nga
ich kura pe nga etue unne
nenge tu nei ol, ames ke kerk-
ereng ke a nanas mene Ne-
Halang lemene ngana. Pe
poinga poreke ngana nemur
nenge hehei pe hana muteria
tautaua, a nanasia ero.
3 ✡Iange nge nike a nanas
mene poinga nenge hana
nenge te eteia NeHalang ero
te popoia ke mala toto. Ngana
laka poinga nemur nenge:
A salaulau, a nanas mene
singimo lemene ngana mur,
a inin ke amo hauaua, a inin
ech kerkereng ngana pe a
popoi poinga poreke ngana
pe a heto hekeke ae tapuna
mur.
4 Pe iri nenge te eteia NeHa-
lang ero nem, te hele poreke
imo iange te ruraia imo nge a
koko teu luluch nge iri ero pe
a poia poinga poreke ngana
nemur ero ol.
5 ✡Pe iri siporia lape te hele
ala toroi aria lange i nenge
tatalo ala ke amnei teu langa
iri nenge te maulul pe iri
nenge te mete reria poinga
mur.
6 Iri nenge te mete te longe
helenga urana toto ngana ke
ulolo pe lape te amnei teu
lange iri nga reria poinga
mur nenge tetu ke te maulul
pe te popoia. Ke het pe operia
mur tela ke tetu luluch sapele
nge NeHalang.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita Kenek

7 ✡Ure lochloch te hetala
ngaria heroi lo. Ke poma-
lam a rahit ele letemo tuanin
ngana ke song ke mallaha ol
pe ute pele poi ele a heta-
laulau ngamo ero.
8 ✡Ure nenge palaungana
toto, ngana laka nenge
mutemo tau tote pekng-
amo mur iange nenge teke

✡ **4:1:** Rom 6:2, 7 ✡ **4:3:** Epe 2:2-3 ✡ **4:5:** Ume 10:42 ✡ **4:7:** Rom 13:11-12
✡ **4:8:** 1Pi 1:22

mutemo taua pekngamo
mur, letemo metene reria
poinga poreke ngana mur
ero ol.
9 ✡A long teua hehei pe
hana nga lemo pele pe a poi
helenga loulou ia ero.
10 ✡NeHalang tunge
tunginga kuenkuena ngana
mur lange imo elle pe elle ke
a halaulaua hehei pe hana, ke
pomalam a nauele tunginga
nemur ke nek.
11 Ke nenge teke mele mene
tunginga nenge haliunga
ana, iok, o haliu hotote NeHa-
lang nena helenga mur. Pe
mele nenge mene tunginga
nenge ume ke halaulaua
hehei pe hana, o popoia ume
nem nga NeHalang kikina
ngana nenge tunge lala nge
iong. Nenge teke a poi ke
pomai lape hehei pe hana
te heto heke NeHalang nga
ure lochloch ngana nenge
Iesus Kristus poia, pe te heto
heke ene nga kikina ngana ke
koko. Manmanna.

Ita Kristus Nena Hana Mur Ta Takisia Melmelenga Ke Pomange I

12 Titik mur pe liliuk mur,
a ruraia melmelenga poreke
ngana nenge lohotot ke ol-
laka hotote imo nem ero.
13 ✡A iech mana iange a
takisia melmelenga nem ke
pomange Kristus nge takisia
melmelenga. Pe lape a iech
toto ol nga etue nenge at
muleia kikina ngana pe ene
nenge palaungana toto song
hot nga mallaha.
14 ✡Imo a nanasia Kristus
pe a rahite ene. Pe nenge teke
hehei pe hana te hele poreke
imo a iech mana, iange Ne-
Halang Opene nenge kikina
toto pe ene nenge palaun-
gana toto, tu luluch nge imo.
15 Hana hel te takisia
melmelenga iange te poia
poinga nemur: Te hunun
hana pe te kemkeme pe te
heporeke hehei pe hana
tetu ngaria. Nenge teke
o takisia melmelenga nga
poinga nenge pomachmau,
o meia iong mule iange iong
sipom o poia.
16 Pe nenge teke letem
manmanna nge Kristus pe
te poia melmelenga ke lohot
nge iong o meia iong nga nem
ero. O heto heke NeHalang
nga nem iange te hetue imo
ke ‘Kristus nena hehei pe
hana mur’.
17 Iange etue nenge NeHa-
lang amnei teu lala nga hehei
pe hana reria poinga mur lo-
hot lo pe lape talune ume
nem nge nena hana mur ita.
Ol pe pomere nge hehei pe
hana nenge lemeria ero nge
te longo taua NeHalang nena
helenga urana toto ngana?
18 ✡Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,

“NeHalang mene mule nena
hana mur
pe poia iri ke te peng-
peng nga matana.

Pe nenge teke iri te takisia
ure meena ngana mur
nga kue nem

✡ **4:9:** Hip 13:2 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:13:** Ume 5:41; Iei 1:2; 1Pi 1:6-7
✡ **4:14:** 1Pi 2:20 ✡ **4:18:** Pro 11:31

lape pomere nge iri
nenge tehul rumeria
ia NeHalang
pe iri nenge te popoi
poinga poreke ngana?
Iri lape te poi ke pomere
toto?”

19 Ke pomalam iri nenge te
amneia melmelenga nga Ne-
Halang lemene ngana, urana
nge te tung tote iri lange Ne-
Halang iange i ala hote iri.
Pe i lape nanasia nena he-
lenga ke halaua iri ke po-
manga hele ngana ia.

5

Almasinga Ana Hana Mur Aria Ume

1-2 ✡Imo lape a mene
hemalmalinga palaungana
nenge Kristus nenge NeHa-
lang lape hemallaha hote,
pe iau lape e mene pule pe
iau almasinga ana non pe
e naue Kristus nge takisia
ana melmelenga mur. Ke po-
malam e teke e hekerkereng
ia almasinga ana hana mur
nenge tetu luluch nge imo. E
hele ke kerkereng toto lange
iri ke pomai koi:

A nauele NeHalang nena
hana mur ke nek ke pomange
hana nenge tenau elele sipsip
mur. A poia ume nem nga
lememo ngamo ke pomanga
NeHalang lemene ngana pe
a poia ke pomanga mele
ech imo ia ero. Pe a poia
nga mutemo ngamo nga
umtutuna ero, a poia nga
lememo ngamo toto nenge a
teke aume mana.

3 ✡NeHalang talue nena
hana mur ke teke a nauele
iri, pe a mene lemo put pe a
keres ke a teke te nanas tau
mene lemo ngamo ero. Imo
muka ia poinga urana ngana
ke a henonou hote lange iri
ke te nanasia.

4 Pe nga etue nenge
Naualanga Ana Non Nenge
Soke Toto puris, lape tunge
maulinga ke koko ana
iengiengka lange imo. Pe
iengiengka nem nakuna
urana toto ngana lape het sio
mule ero ol.

5 ✡Pe imo lolomele mur a
longo taua amo almasinga
ana hana mur, pe imo
lochloch ke atal sue imo lala
nge imo elle pe elle. Iange
NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke,

“Hana nenge tetal hekeke iri,
NeHalang nena ngarang
mur ia iri.
Pe hana nenge tetal susue iri,
NeHalang poi ke urana
toto lange iri.”

6 ✡Atal sue imo nga NeHalang
matana iange i kikina ngana
halang nge lape halaua imo,
pe lape heto heke imo nga
etue nenge isipona talue ke
teke poia.

7 ✡A tunge letemo meena
ngana mur lochloch lange i
iange i poi ke nek lala nge
imo.

8 ✡A tatalo ala pe anau
ala amo ke nek iange

✡ **5:1-2:** Ioa 21:15-17; Ume 20:28 ✡ **5:3:** 2Ko 1:24; Pil 3:17; Tit 2:7 ✡ **5:5:** Pro 3:34; Epe 5:21; Iei 4:6 ✡ **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Iei 4:10 ✡ **5:7:** Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Te 5:6

lemo ngarang Satan, poi
ke pomanga huros inolo e
nenge ene laion ke alngana
onrungrung pe i rarara ke
tangtango mele hel ke teke
hunune iri.
9 ✡Pe imo asei heke i
ero, ames ke kerkereng nga
letemo manmanna ngana
iange a eteia ke titimo mur
nenge leteria manmanna
nga kileng lochloch ngana
nga ich, te amneia melme-
lenga nenge pomam pule.
10 Pe NeHalang nenge poi
ke urana toto atat nge ita, iua
imo nga ume nenge Kristus
poia ke atu luluch nge i nga
nena lemenge palaungana
nenge tu ke koko. Pe imo
lape a takisia melmelenga
nga etue choro ngana mana,
ke het pe NeHalang isipona
lape almas heke mule imo
pe hekerkereng ia letemo
manmanna ngana pe poia
imo ke ames ke kerkereng pe
poia imo ke atu ke kerkereng
nge Kristus.
11 I toro mana kikina ngana
tu ke koko. Manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

12 ✡Iau e naue ke tira Sailas
nanas tau tote Non Soke. Pe
i halaua iau ke hasia lek he-
lenga chonna nei, nenge e
hele pe e hekerkereng ia imo
nge NeHalang nge i non nge
poi ke urana toto at nge ita.
Ke pomalam ames ke kerk-
ereng nga nei.
13 ✡NeHalang hesilei hote
nena hana mur nge Papilon
(Rom) pule ke tetu teu nga
NeHalang nena mata ke
mange imo. Pe iri te hekule
reria apalanga lange imo
pule. Pe Makus nenge poi
ke manga tuk ia toto hekule
nena apalanga lange imo
pule.
14 A sisa perimo luluch nge
pekngamo mur pe a poia nga
NeHalang ene. E hetalaulau
amo ke imo lochloch ngana
nenge a nanasia Kristus atu
ke nek. Ngana laka lom.

✡ **5:9:** Epe 6:11-13; Iei 4:7 ✡ **5:12:** Ume 12:2, 25; 13:13; 15:22, 37-40 ✡ **5:13:** Ume 12:2; 2Ti 4:11

2 Petrus
Alalaha Nai Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Simon Petrus koi ehas
ia alalaha nei. Iau Iesus
Kristus nena hekulkulonga
nenge e umume nge i. Pe
ehas ia alalaha nei ke lange
imo nenge NeHalang pe ara
Hemasinga Iesus Kristus te
heurana ia imo pe te hepeng-
peng tote imo ke letemo man-
manna ngana urana toto ke
pomange imem.
2 E hatalaulau amo ke a etei
tote NeHalang pe ara Non
Soke Iesus pe nga kue nei Ne-
Halang letena urana ngana
pe nena nekinga lape puo ke
elela toto nge imo.

Iunga Nenge Tatu Ke Pomanga NeHalang Iu Ngana Ia Ita

3 Nga Iesus nena kerk-
erenga palaungana, NeHa-
lang tunge ure lochloch
ngana nenge mutera taua
ke halaua ita ke tatu ke
pomanga NeHalang nena
hana mur ita. Pe ta mene
ure nemur iange ta eteia
NeHalang pe NeHalang iua
ita ke la tatu luluch nge i nga
nena iechinga palaungana
nga nena lemenge.
4 Pe nga nena iechinga pe
lemenge nem, NeHalang hele
ke teke tunge tunginga urana
ngana mur nge papalauna
toto at nge ita. Pe tunginga
nemur poia ita ke nakura nge
ta ua hot nga poinga poreke
ngana mur nga ich pe tatu ke
ta pengpeng toto ke pomange
NeHalang.
5 Ke pomalam aume ke
kerkereng ke letemo man-
manna ngana lohot ke urana
toto ol. Pe a poia nga kue nei:
A talue poinga urana ngana
ke la luluch langa letemo
manmanna ngana, pe letemo
matana ngana la luluch nga
lemo poinga urana ngana.
6 ✡Pe poinga nenge a
nauele singimo lemene
ngana mur, a talue ke la
luluch nga letemo matana
ngana, pe poinga nenge
ames ke kerkereng ke a
takisia melmelenga, la luluch
nga poinga nenge a nauele
singimo lemene ngana mur.
Pe poinga nenge a nanas
mene NeHalang lemene
ngana, a talue ke la luluch
nga poinga nenge ames
ke kerkereng ke a takisia
melmelenga.
7 Pe poinga nenge apoi
ke nek lala nge NeHalang
nena hana mur, a talue ke
la luluch nga poinga nenge
a nanas mene NeHalang
lemene ngana, pe poinga
nenge mutemo taua hehei pe
hana, la luluch nga poinga
nenge apoi ke nek lala nge
NeHalang nena hana mur.
8 Nenge teke poinga nemur
tetu teu nge imo pe tepuo ke
kerkereng, lape a etei ngamo
nga ara Non Soke Iesus Kris-
tus het sio ero.
9 Pe nenge teke poinga
nemur tetu teu nge imo ero,
apoi ke pomalaka nge mele

✡ **1:6:** Kal 5:22-23

nenge matana hit pe es mene
ure nenge rochroi mana
pe letena metene NeHalang
nge helemlem ia i nga nena
poinga poreke ngana mur
nenge nike ana ero ol.
10 Ke pomalam titik mur
pe liliuk mur, aume ke kerk-
ereng toto ol ke NeHalang
nena iunga pe hesilei hot
ngana ia imo nem lohot ke
manmanna. Iange nenge
teke apoi ke pomai lape
letemo manmanna ngana
losio ero toto.
11 Pe lape te hero ele imo
pe te mene imo ke ateu langa
naualanga pe nekinga ana
kileng nenge tu ke koko,
nenge ara Hemasinga pe
ara Non Soke Iesus Kristus
nauele.

Helenga Hetatalonga

12 Ure nemur te hetore
lange imo ke a eteia iri pe a
rahite helenga manmanna
ngana ke kerkereng nga
letemo ke ulolo pe iau e
helete metene mulmule imo.
13 Iau e teke urana nge
e helete metentene imo nga
etue nenge etu ke e maulul
kura,
14 ✡iange e eteia ke lape e
i hot nga singik nenge ich
nei ana ke pomanga ara Non
Soke Iesus Kristus hemallaha
hot ngana ia at nge iau.
15 Ke pomalam eume ke
kerkereng toto ke e teke
letemo metene ure nemur ke
kokoes nga etue nenge e mete
ke ela lo.
16 ✡Imem mo nenene ara
Non Soke Iesus Kristus at
ngana pe nena kerkerenga
lala nge imo pe nananga nem
mele olou heke mene ero.
Iange imem monau tote nga
matamem nge lohot ke i non
palaungana nga NeHalang
nena lemenge.
17 ✡Temere NeHalang
hemalmalia i nga nena
lemenge pe tal heke tote ke
i non palaungana. Pe nga
etue nem, NeHalang nenge
tualeme toto, nena helenga
lohot ke teke, “Tuk toto koi
nei, nenge mutek tau tote pe
e iech toto nge I!”
18 Ke imem sipomem mo
longe helenga nei nge sio
at nga tapa, nga etue nenge
motu luluch nge i nga hen-
gene nenge NeHalang.
19 Nenge nei poia imem ke
mo eteia ke helenga nenge
hetatalonga mur te haliu ho-
tote manmanna. Ke imo,
urana nge a longe pe a nana-
sia ke nek ke pomanga a
nanas tau ngamo ia lemenge
nenge tualeme nga kileng au
ngana. Pe a nanas mene ke
la Kileng rir hatalia imo pe
Itoch uachuach ana lohaka
ke mes nga letemo.
20 Pe e teke a eteia nei
ke nek: Helenga hetatalonga
mur nenga NeHalang nena
alalaha, mele pele nakuna
ero toto nge hele urume luria
nga i sipona letena matana
ngana.
21 ✡Iange helenga hetata-
longa lohot nga hetatalonga
mur leteria matana ngana
mana ero. Iri te haliu hotote
NeHalang nena helenga

✡ **1:14:** Ioa 21:18-19; 2Ko 5:1 ✡ **1:16:** Mat 17:1-5 ✡ **1:17:** Mat 17:5 ✡ **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12

nenge Opepengpeng tunge
lala nge iri.

2

Hetatalonga Pallaklaka Ngana Mur

1 ✡Nge nike hetatalonga
pallaklaka ngana mur te
lohot ke tetu luluch nge hehei
pe hana nge Israel, pe heueu
nei hetoronga pallaklaka
ngana mur lape te lohot ke
tetu luluch nge imo. Pe lape
te hetoro koukoua hehei pe
hana ke leteria manmanna
nge Kristus ero ol. Hetoronga
pallaklaka ngana nemur,
Kristus mete ke ol mule iri
nga poinga poreke ngana
kikina ngana, pe iri lemeria
ero ia I. Ke iri siporia lape te
heporeke mule iri ke ueiuei
toto nga reria poinga nem.

2 Hana halang lape te nana-
sia hetoronga pallaklaka
ngana nemur reria poinga
poreke ngana mur. Ke nem
mana lape poia iri nenge
leteria manmanna ero ke te
hele poreke kue manmanna
ngana.

3 Iange hetoronga pallak-
laka ngana nemur, muteria
ke te teke reria umtutuna
halang pe lape te tuachong
hot laka nge imo, nga reria
nananga pa nenge te olou
heke mene pe te heleia ke
haria urana mana ia. Pe Ne-
Halang amnei teu lange iri
nge nike ke ulolo pe tatalo ala
mana ke teke heporeke iri ol.

4 ✡Iange nge nike nga etue
nenge angkelo mur te poia
poinga poreke ngana, NeHa-
lang renge iri ero. Te kale
iri pe tesau sue iri ke tela
nga oan nga kileng au ngana
pe tema ke te kulele etue
nenge NeHalang lape amnei
teu lange iri nga reria poinga
mur.

5 ✡Pe pule nga etue nenge
Noa, hehei pe hana nga ich
te longo ole taua NeHalang
pe NeHalang renge iri ero
pe poia ech ke hot ke taua
kileng. Pe I halaua Noa pe iri
hel pule nge iri rahtele nai ke
te maulul. Noa i non nenge
haliu hotote poinga nenge
tatu ke pengpeng nga NeHa-
lang matana.

6 ✡Pe pule NeHalang hep-
oreke tuele tana nenge Sotom
pe Komora nga nenge hen-
gau lulue nga oan ke het sio
toto. NeHalang poia ke po-
mau ke teke heneue hehei pe
hana nenge te longo ole tau-
taua i.

7 ✡Pe I halaua Lot ke tu
ke maulul iange Lot nana-
sia poinga nge pengpeng. Pe
Lot letena meena toto nga
salaunga ana poinga poreke
ngana nenge hana nenge te
longo ole taua NeHalang te
popoia.

8 (Lot i non nge urana
pe letena meena toto iange
kokoes tu luluch nge hehei
pe hana nenge te longo
ole tautaua NeHalang pe
longlonge reria helenga
poreke ngana pe esesia iri
nge te popoia poinga poreke
ngana.)

✡ **2:1:** Mat 24:11; Iut 4 ✡ **2:4:** Iut 6 ✡ **2:5:** Gen 6–8; 2Pi 3:6 ✡ **2:6:** Gen 19:24; Iut 7 ✡ **2:7:** Gen 19:1-16

9 Ke nenge nem man-
manna, Non Soke eteia
kue nenge mene hote nena
hana nemur nenge te longo
tautaua i pe eteia kue nenge
tunge tuangachol lange
hehei pe hana porekreke
ngana mur ke la het nga etue
nenge NeHalang amnei teu
lange hehei pe hana nga reria
poinga mur.
10 ✡Ke tuangachol nem lape
lohot laka nge iri nenge te
popoia poinga poreke ngana
nenge singiria lemene tau-
taua pe te ngailelele NeHa-
lang nena helenga.

Hetoronga pallaklaka
ngana nemur palpalria
kerkereng, pe te longo ole
toto, pe te matau ala aria ero
nga nenge te hele porekreke
ope papalauna mur nenge
tetu nga tapa.
11 ✡Pe angkelo mur te
kerkereng toto pe reria
kerkerenga palaungana toto
nge iri, pe angkelo nemur te
matau ala aria nge te hele
poreke iri nga NeHalang
matana.
12 ✡Hana nemur te hele
poreke ure nenge te eteia
ero iange tepoi ke pomalaka
nga huros inolo ngana mur
nenge hana te hunune iri. Ke
nga reria poinga nem, lape te
hune iri ke pomanga huros
inolo ngana nemur.
13 Hana nemur te poia
hehei pe hana halang ke
te amneia melmelenga pe
iri lape te mene tuangachol
ke te amneia melmelenga
nem pule. Iri te teke te
heiech menmene singiria
lemene ngana mur, ke te teke
urana nge te poi menmene
ngaunga matana, pe te inin
ech kerkereng ngana nga
sinanga. Pe iri te muna ulu
toto pe te channanga ala
manmana pe lape te poia imo
ke a meia imo nga etue nenge
te ngau luluch nge imo.
14 Mataria tu manmana
nge hehei iange leteria tu
mana nga nenge te teke te
naue poinga poreke ngana ke
kokoes mana. Pe tepoi taole
hehei pe hana nenge leteria
manmanna ngana mera ero
ke teteu tah nga poinga
poreke ngana, pe te etei tote
poinga nenge te memeleia
mele hel reria urelu. Ke
pomalam NeHalang lape
tung tote aria melmelenga!
15 ✡Ke hetoronga pallak-
laka ngana nemur te lekleke
ulu iange te hile kue nge
pengpeng ke ulolo. Iri te
nanas taua laka ne Peor tuna
Palam nena poinga, nenge
menmene umtutuna nga
nena poinga poreke ngana.
16 ✡Pe tongki nenge hele
erochro, heleia hetatalonga
nem ke pomanga ita non ke
hepengia i nga nena poinga
poreke ngana.

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur Aria Melmelenga

17 ✡Ke hana nemur tepoi
ke pomalaka nga ech matana
nenge pach hot ero ol, pe
tepoi ke pomalaka nga ulu
nenge kileng eingana takis

✡ **2:10:** Iut 7-8, 16 ✡ **2:11:** Iut 9 ✡ **2:12:** Iut 10 ✡ **2:15:** Num 22:7; Iut 11; Hem 2:14 ✡ **2:16:** Num 22:28-35 ✡ **2:17:** Iut 12-13

rere menmene. Pe NeHalang
tatalo ele kileng au ngana
nenge au toto ke reria ia
nenge lape tela ke tetu ia.
18 Iri te palut laka rara ia
reria helenga nemur nenge
luria ero toto pe tepoi taole
hehei pe hana hel ke teteu
nga salaunga ana poinga.
(Ngana laka iri nenge lete-
ria manmanna ngana nge
Kristus heueu ngana kura pe
te talun heueu mana ke te
hile hote helenga pallaklaka
ngana mur.)
19 Pe hetoronga pallaklaka
ngana nemur te hele lange
hehei pe hana ke te teke,
"Ute pele nge hechau ele imo
ero ol, ai nga lememo ng-
amo." Te hele ke pomau
pe iri siporia tepoi menmene
poinga poreke ngana ke mau
kolou. Iange mele nenge
poipoi poinga poreke ngana,
poinga nem hechau ele mene
ke poi menmene lo la.
20 ✡Nga tele ngana hehei
pe hana lochloch te poia
poinga poreke ngana pe
poinga poreke ngana nem
heporeke iri. Pe te hile hote
poinga poreke ngana mur
nga ich nei iange te eteia ara
Hemasinga pe ara Non Soke
Iesus Kristus. Pe nenge teke
tepoi mule poinga poreke
ngana pe poinga nem hechau
ele mule iri, lape poinga
poreke ngana nem heporeke
tote iri ol.
21 ✡Iri toinge te eteia kue
nenga poinga nge pengpeng
ero nike. Nem urana nga
nenge te eteia ke ulo pe tehul
rumeria mule ia NeHalang
nena helenga tapuna ngana
nenge te hesue lange iri.
22 ✡Pe ure nenge lohot nge
iri nem, henonou hote he-
lenga manmanna ngana nai
nga alalaha nenga Arenga
Nge Urana (Provep) nenge
hele ke teke, "Kaone la
mule ke ram heke mutmuta
ngana" pe "Kie nenge te lomo
sue singina lo, la mule ke
mateu nga saka."

3

Non Soke Lape At Mule

1 Titik mur pe liliuk mur,
nenge nei lek alalaha nai
ngana ol koi nenge ehas ia
lange imo. Ehas ke iri nai
ke e teke epoi heke letemo
ke tuanin ke nek pe letemo
metene mule ure nemur.
2 ✡Letemo metene NeHa-
lang nena hetatalonga mur
reria helenga nenge te hele
ia nge nike. Pe pule letemo
metene ara Non Soke pe ara
Hemasinga nena helenga
nenge hekulkulonga mur te
hele ia lange imo.
3 ✡Ure nenge palaungana
toto ngana koi nei: Nga etue
nemur nenge lala nga etue
hetala ngana, hana nenge te
nanas tau menmene singiria
lemene ngana poreke ngana
mur lape te lohot. Pe lape te
melmel lilia imo
4 ✡pe te hele ke te teke,
"Amo Soke hele ke teke at
mule nga ich nei. Ke i kalou?
Imem lemem tete mur kou

✡ **2:20:** Mat 12:45 ✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **2:22:** Pro 26:11 ✡ **3:2:** Iut 17
✡ **3:3:** 1Ti 4:1; Iut 18 ✡ **3:4:** Mat 24:48

te mete tatah lo, pe ute i
lohot ero mana kura mai.
Ure lochloch ngana tetu ke
nakuria elle mana nga NeHa-
lang alahot ngana ia tapa pe
ich nike!”
5 ✡Pe ero. Iri te hele ke
pomam iange lemeria ero
ia ure nemur nenge lohot
ke manmanna nge nike:
Ngana laka nenge NeHalang
ala hote tapa pe ich. Ke
NeHalang hele mana pe ich
lohot nga ech ke are nga ech
tunangana.
6 ✡Pe nga NeHalang nena
helenga, ech nem kon haka
ke taua kileng pe heporeke
tote ich nenga tele ngana ana.
7 Pe tapa pe ich nenge tetu
heueu nei, NeHalang nena
helenga nem rahit ele iri ke
te kulele etue nenge amnei
teu langa hehei pe hana reria
poinga mur pe heporeke iri
nga nenge hengau lulue iri
nga oan. Nga etue nem hehei
pe hana nenge te longo olole
lape tehet.
8 ✡Pe titik mur pe liliuk
mur, letemo lilil ele ure elle
nei ero: Nga Non Soke letena
tuanin ngana, etue elle po-
malaka nga hesinga iri ana
non kina lime iri analoch
(1,000). Pe hesinga iri ana
non kina lime iri analoch,
(1,000) pomalaka nga etue
elle.
9 ✡Ure nenge Non Soke teke
poia ke lohot ke nanasia nena
tomunga hel ana helenga, i
lape poi hulul ia ero. Pe
mele hel lape leteria tuanin
ke te teke Non Soke poi hulul
mana pai. Pe i kulelele imo
kura la, iange letena toto ia
imo pe lemene ero nge mele
mete pe erue ke lasus mana.
I lemene toto ke teke hehei pe
hana lochloch te hulia iri nga
reria poinga poreke ngana
mur pe tela mule nge i.
10 ✡Pe etue nenge Non
Soke at mule ia, lape at ke
pomalaka nga non nenge
kemkeme pe mele pele eteia
ero. Nga etue nem tapa sana
lape hau hot ke palaungana
toto pe erue sio mana ke
la. Pe ure lochloch ngana
nenge tetu nga lut, oan lape
ngaulele iri pe ich pe ure
lochloch ngana nenge tetu
nga ich, oan lape ngaulele iri
pule.
11 Ke ure lochloch ngana
lape te poreke pe tehet ke po-
mai pe imo hehei pe hana ne-
mam, a teke imo utar? Urana
nge a hepeng ia lemo inga
mur pe a nanas mene NeHa-
lang.
12 Apoi ke pomam pe a
kulkul elele NeHalang ana
etue, pe a heueiuei mene
etue nem ke at ke ueiuei.
Etue nem lape at pe oan
ngaulele tapa sana pe milang
ngana poia ure lochloch
ngana nenge tetu nga lut ke
te lele ke pomanga ech pe te
chacharuch ke tehet.
13 ✡Pe ita ta rahite NeHa-
lang nena tomunga hel ana
helenga. Ke pomalam ta
kulkulele mene tapa pe ich
heueu ngana, nenge NeHa-

✡ **3:5:** Gen 1:6-9 ✡ **3:6:** Gen 7:11; 2Pi 2:5 ✡ **3:8:** Psa 90:4 ✡ **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 ✡ **3:10:** Mat 24:29, 35; Luk 12:39; 1Te 5:2 ✡ **3:13:** Isa 65:17; 66:22; Hem 21:1, 27

lang nena hana nemur nenge
te pengpeng reria kileng ia.
14 Ke titik mur pe liliuk
mur, nga etue nenge a kulkul
elele ure nei, aume ke kerk-
ereng ke Non Soke hottaua
lemo poinga poreke ngana e
ero, pe heleia imo nga poinga
poreke ngana e ero pule. Atu
ke nek pe letemo elle luluch
nge I.
15 ✡Letemo metene ke nek,
Non Soke kulala kura iange
lemene ke teke hehei pe hana
te hulia reria poinga mur
pe mene mule iri lochloch.
Nga alalaha nenge NeHalang
tunge lete matana urana
ngana lange tira Paulus ke
hasia lange imo, hele ke
pomalam pule.
16 Ke Paulus hasia nena
alalaha mur pe heleleia koi
ure nemur. Pe ute hel nga
Paulus nena alalaha nemur,
anali nge ta eteia luria mur.
Ke pomalam hana nenge te
mene hengetoro nga NeHa-
lang nena helenga ero, pe
leteria manmanna ngana la
pengpeng ero, te hele chach
hote helenga nemur luria ke
mallaha hot ero. Pe te poia
ke pomalam nga NeHalang
nena alalaha hel pule. Pe iri
siporia te heporeke tote iri
nga reria poinga nem.
17 ✡Pe imo titik mur pe lil-
iuk mur, a eteia ure nemur
ke ulolo. Pomalam anau ala
amo ke nek, ma lape a lo-
sio nga letemo manmanna
ngana nenge ames ia heueu
nei. Pe a nanasia hana nenge
te longo ole tautaua NeHa-
lang reria hengetoro pallak-
laka ngana mur ero.
18 Ita ara Hemasinga laka
ara Non Soke Iesus Kristus pe
apuo ke kerkereng ke kokoes,
nga nena poinga urana toto
ngana pe nga letemo matana
ngana nge I. Lape hehei
pe hana te heto hekeke
ene nenge palaungana toto
heueu pe koko! Manmanna.

✡ **3:15:** Rom 2:4 ✡ **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Ioanes
Alalaha Elle Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Nenga Maulinga

1 ✡Helenga nenge tunge maulinga, tuke maulul tala nike nga talun ngana toto. Ke imem mo helele ia laka I nenge I helenga nem. Imem mo longe pe mo esia I nga matamem. Pe mo esia I ke manmanna pe mora haka nga singina pule.

2 ✡Pe Helenga nenga maulinga nei, lohot nga mallaha ke mo esia ke ngana koi nenge mo heleia lala nge imo nei. Pe maulinga ke koko nei tu luluch nge Temene pe lohot ke mallaha nge ita.

3 Imem mo hele lange imo nge I nenge mo esia pe mo longe ke imo pule pekngamo imem, iange imem pekngamem Temere pe Tuna Iesus Kristus.

4 ✡Imem mohas sue ure nemur pe lape ta iech toto ia.

NeHalang I Lemenge Ke Ita Pule Tai Nga Lemenge

5 ✡Imem mo longe helenga manmanna ngana e nge Kristus heleia pe heueu mo haliu hote lange imo. Ana helenga koi nei: NeHalang I lemenge nenge tualeme manmana pe kileng au hite I ero toto.

6 ✡Pe nenge ta teke pekngara NeHalang pe nga tatu ngara taii nga chantom kura, nem ta channanga mana pe ta nanas ia Helenga Manmanna Toto Ngana ero.

7 NeHalang tunga lemenge ke pomalam ita pule tai nga lemenge. Ke nga poinga nei lape ita lochloch ita elle mana. Pe Tuna eina lape helemlem ia ita nga poinga poreke ngana mur lochloch.

8 ✡Pe nenge ta hele ke ta teke poinga poreke ngana e tu teu nge ita ero, nem ta channanga mule ita pe poinga manmanna ngana tu teu nge ita ero.

9 Pe nenge teke ta hele hote rera poinga poreke ngana mur, NeHalang lape saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto iange I non nge pengpeng toto. Saua rera poinga poreke ngana mur pe helemlemia ita nga ure poreke ngana mur.

10 Pe nenge ta hele ke ta teke ta poia poinga poreke ngana e ero, nem ta teke NeHalang i non nenge pallaka hali. Pe lape nena helenga mur tetu teu nge ita ero.

2

Ara Halaunga Laka Kristus

1 ✡Tutuk mur, ehas ia alalaha nei lange imo ke a poia poinga poreke ngana e ero. Pe nenge teke ta poia poinga poreke ngana mur, ara halaunga ana none lape hele ala ara nge Temene. Ngana laka Non

---

✡ **1:1:** Ioa 1:1 ✡ **1:2:** Ioa 1:14 ✡ **1:4:** Ioa 16:24 ✡ **1:5:** 1Ti 6:16; Iei 1:17
✡ **1:6:** 1Io 2:4 ✡ **1:8:** Psa 32:5; Pro 28:13 ✡ **2:1:** Hip 7:25-26

nge Pengpeng toto nenge ene
Iesus Kristus.
2 ✡Iange mete ke I sipona
I tunginga nenge helemlem
mule ita pe hulua lochloch
ngana nga ich nga rera
poinga poreke ngana mur.

Iri Nenge Te Etei Tote NeHalang Te Nanasia Nena Poinga

3 Nenge teke ta longo taua
NeHalang nena hotonga
mur, nem henonou hote ke
mallaha nge ta eteia I ke
ulolo.
4 Pe nenge teke mele hele
ke teke eteia NeHalang pe
nanasia nena hotonga mur
ero, mele nem channanga
ke het lo iange poinga man-
manna ngana tu teu nge i ero.
5 ✡Pe mele nenge longo
taua NeHalang nena helenga
mur, mutena tau tote NeHa-
lang. Nga kue nei ta eteia ke
NeHalang nena non mur toto
ita:
6 Nenge teke mele hele
ke teke NeHalang nena non
i toto iok, nanas tau tote
poinga nenge Kristus.

Hotonga Heueu Ngana

7 ✡Pekngak mur, ehas ia ho-
tonga heueu ngana e lange
imo ero koi. Helenga nei, i
helenga nike ngana ia nenge
a longlonge nge nike ke ulolo.
8 ✡Pe heueu nei hotonga nei
nakuna heueu ngana kura.
Iange helenga nei nganan-
gana, ta naue nge lohot ke
manmanna nge Iesus pe nge
imo pule. Iange kileng au
ngana het sisio pe lemenge
toto ngana at lo.
9 ✡Mele nenge hele ke teke
tuteu nga lemenge lo pe
mutena taua tina ero, mele
nem tu teu nga kileng au
ngana kura.
10 ✡Mele nenge mutena
taua tina, tu teu nga lemenge
pe lape losio mule nga poinga
poreke ngana hel ero ol.
11 ✡Pe mele nenge mutena
taua tina ero tu teu nga kileng
au ngana pe i rara manmana
nga kileng au ngana kura. Pe
eteia langa ngana ero iange
kolkol nga au.
12 Tutuk mur, imo nenge
kinkino ehas lala nge
imo
iange nga Kristus ene,
NeHalang saua lemo
poinga poreke
ngana mur
ke te lasus toto ke ulolo.
13 Pe ehas lange imo tetome-
ria mur pule
iange imo a eteia I nenge
tu tala nge nike
nga ure lochloch te
talun ngaria.
Pe ehas lange imo lolomele
mur pule
iange a hekou sue non
poreke ngana ke ulolo.
Ehas lange imo kinkino
ngana
iange a eteia Temere ke
ulolo.
14 Ehas lange tetemeria mur
imo
iange a eteia I nenge tu
tala nike

✡ **2:2:** Ioa 1:29; Kol 1:20; 1Io 4:10 ✡ **2:5:** Ioa 14:21, 23 ✡ **2:7:** Ioa 13:34; 2Io 5-6 ✡ **2:8:** Ioa 1:9; Rom 13:12 ✡ **2:9:** 1Io 4:20 ✡ **2:10:** Rom 14:13 ✡ **2:11:** Ioa 12:35

nga ure lochloch te
talun ngaria.
Ehas lange imo lolomele mur
iange a kerkereng pe Ne-
Halang
nena helenga tu teu
toto nge imo
pe a hekou sue non
poreke ngana ke ulolo.
15 ✡Ich nei pe ure mur
nenga ich nei, mutemo taua
ero. Mele nenge letena tu hit
mene ich nei mutena taua
Temere ero.
16 ✡Poinga lochloch ngana
nenga ich nei ngana laka:
singira lemene ngana nga
poinga poreke ngana mur
nga ich, pe nenge lemene
taua ure lochloch nenge
taesia nga matara. Pe nenge
ta heto heke tototе ita nga
rera ure mur nga ich nei.
Poinga nemur te lohot mana
nga ich nei pe elle nge iri at
nge Temere ero toto.
17 ✡Ich nei pe ana poinga
poreke ngana mur lape tehet.
Pe mele nenge nanasia NeHa-
lang lemene ngana lape tuke
kokoes mana.

A Nauala Amo Nge Kristus Nena Ngarang Mur

18 ✡Tutuk mur, ta tutu nga
etue hetala ngana mur lokoi.
Pe lape a longe Kristus nena
ngarang nge lape at. Pe
heueu nei, iri halang teat ke
ulolo. Ke pomalam a eteia ke
etue hetala ngana mur koloi.
19 ✡Pe Kristus nena
ngarang nemur ita pekngara
mur ia iri mukam iange tetu
luluch nge ita. Pe iri tetu teu
toto nge ita ero iange te ua hot
tala ara nike. Toinge tetu teu
toto nge ita ke manmanna
lape tetu luluch nge ita kura.
Pe iri te ua hot ara lo ke nga
poinga nem ta eteia nge iri
lochloch tetu teu toto nge ita
ero.
20 ✡Pe imo a mene Tuan-
gaola nga Opepengpeng pe
a eteia helenga manmanna
ngana ke ulolo.
21 Pomere? A teke ehas
lange imo iange a eteia he-
lenga manmanna ngana ero?
Pa nem ero! Imo a eteia
ke ulolo ke ngana koi nenge
ehas lange imo. Iange he-
lenga manmanna ngana nem
pallaklaka ia ute e ero toto.
22 ✡Pe itei toto nenge
pallaka hali? Mele nenge
pallaka hali laka nenge hele
ke teke Iesus I Kristus ero.
Ke mele nem i Kristus nena
ngarang ia iange hul rumena
ia NeHalang iri nai Tuna.
23 ✡Iange mele nenge hul
rumena ia NeHalang Tuna,
hul rumena ia NeHalang
pule. Pe mele nenge hele ke
teke letena manmanna nge
NeHalang Tuna nge I Kristus,
mele nem tu teu toto nge
NeHalang pule.
24 Hengetoro nemur nenge
a longo tele pe letemo man-
manna nge Iesus, a rahite ke
kerkereng. Nenge teke apoi
ke pomam ke kokoes lape
atu teu toto nge NeHalang pe
Tuna ke kokoes pule.
25 Pe lape tunge maulinga

✡ **2:15:** Rom 8:7 ✡ **2:16:** Rom 13:14 ✡ **2:17:** Mat 7:21 ✡ **2:18:** Mat 24:5, 24; 2Io 7 ✡ **2:19:** Ume 20:30 ✡ **2:20:** 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Io 2 ✡ **2:22:** 1Io 4:3; 2Io 7 ✡ **2:23:** Ioa 5:23; 1Io 4:15; 5:1

ke koko at nge ita ke pomanga helenga kerkereng
ngana nenge Tuna heleia ke
ulolo.
26 Pe ehas ia alalaha nei
lange imo iange e teke e
helete metene imo nge iri
nemur nenge te teke te hek-
oukou ele imo ke a nanasia
poinga poreke ngana.
27 ✡Pe Tuangaola nenga
Opepengpeng nenge Iesus
tunge lange imo, i amo
hetoronga ia pe ngana la tu
teu nge imo ke ulolo. Pe a
mene hengetoro nge mele
ero ol, iange I hetore imo
nga ure lochloch. Pe ure
nemur nenge hetoro imo ia,
manmanna pe pallaklaka
ia ero. Pe a rahite nena
hengetoro mur ke kerkereng,
pomalam lape atu luluch nge
Kristus ke koko.
28 Oe tutuk mur, a talue
letemo ke ma ke elle luluch
nge Kristus ke kokoes. Poma-
lam lape tames nga matana
nga etue nenge at muleia pe
sara loiloi ero pe ta meia ita
ero.
29 ✡Imo a eteia ke Kristus I
non nge pengpeng. Pe mele
hel nenge te popoia poinga
nge pengpeng NeHalang tu-
tuna mur ia iri.

3

NeHalang Tutuna Mur Ita

1 ✡A naue lo! Temere
mutena tau tote ita, pomalam
heto tutuna mur ia ita. Pe
manmanna toto ke NeHalang
tutuna mur ita! Pe hehei
pe hana nga ich nei te eteia
NeHalang ero, pomalam te
eteia ita ero pule.
2 ✡Pekngak mur, heueu nei
NeHalang tutuna mur ita ke
ulolo. Pe tatu ngara nge he,
mallaha hot ke nek nge ita
ero kura. Pe ita ta eteia
ke nga etue nenge Iesus at
mule, lape tapoi ke pomange
I. Iange nga etue nem lape
tanau tote I nga matara.
3 Pe imo nenge letemo
manmanna nge Kristus pe
a kulala tote I, a helemlem
tote imo ke pomange I nge
lemlem toto.
4 Iri lochloch nenge te
popoi poinga poreke ngana
te nanasia NeHalang nena
hotonga ero. Iange poinga
poreke ngana hira ele tote
NeHalang pe nena hotonga
mur.
5 ✡Imo a eteia ke Kristus at
ngana nem, at ke saua rera
poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto. Iange poinga
poreke ngana e tu teu nge I
ero toto.
6 Pe mele nenge tu teu
toto nge I ke kokoes lape tu
teu mule nga poinga poreke
ngana e ero ol. Pe mele nenge
popoi poinga poreke ngana
ke kokoes, naue Kristus ero
kura pe eteia I ero pule.
7 Tutuk mur, a longo taua
mele nenge teke poi taole imo
langa poinga poreke ngana
ero. Mele nenge poia poinga
nge pengpeng, mele nem i
non nge pengpeng. Pomalam
mana nge Kristus nge I non
nge pengpeng.

✡ **2:27:** Ioa 16:13 ✡ **2:29:** 1Io 3:10 ✡ **3:1:** Ioa 1:12-13; 16:3 ✡ **3:2:** 2Ko 3:18
✡ **3:5:** Ioa 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Io 2:2 ✡ **3:8:** Ioa 8:44

8 ✡Pe mele nenge popoi
poinga poreke ngana, non
poreke ngana nena non ia.
Iange non poreke ngana
popoi poinga poreke ngana
nga kileng nei talun ngana
nike. Pe NeHalang Tuna at
ngana nem, at ke heparai sue
non poreke ngana nena ume
mur.
9 ✡Pe iri nenge NeHalang
tutuna mur ia iri, te poia
poinga poreke ngana ero
iange te nanas tau tote tetu
ngaria heueu ngana nenge
NeHalang tunge lange iri. Pe
te poia poinga poreke ngana
e ero ol iange NeHalang
tutuna mur iri ke ulolo.
10 Nga kue nei ta etei
mellehe itei hel toto nenge
NeHalang tutuna mur ia iri,
pe pule ta etei mellehe itei hel
toto nenge non poreke ngana
tutuna mur ia iri. Iange iri
nenge te poia poinga e nge
pengpeng ero pe muteria
taua titiria mur ero, iri nem
NeHalang tutuna mur ia iri
ero.

Mutera Taua Pekngara Mur

11 ✡Helenga nei a longlonge
nge nike ke ulolo nenge hele
ke teke, “Mutera taua pekn-
gara mur.”
12 ✡Pe tapoi ke mange Kaen
ero. Iange Kaen, non poreke
ngana nena non ia, pomalam
hun mule tina. Pe pomere
nenge hune tina? Hune tina
iange tina i non nge peng-
peng pe i na poinga poreke.
13 ✡Titik mur, nenge teke
hana nga ich nei muteria
taua imo ero, ngamo lohot
ero.
14 ✡Nenge teke mutera taua
titira mur, ta eteia ke tai
hot nga metenga ana kue pe
ta mene maulinga ke ulolo.
Pe mele nenge mutena taua
pekngana mur ero, mele nem
tutu nga metenga ana kue
kura.
15 ✡Mele nenge mutena
taua tina e ero, mele nem
hunun hana. Pe iri nenge
te hunun hana, ta eteia ke
maulinga ke koko tuteu nge
iri ero.
16 ✡Ita ta eteia ke mutenga
luna toto mai koi: Iesus Kris-
tus hile hote I sipona ke mete
ke halaua ita. Ke pomalam
ita pule ta hile hote ita sipora
ke ta halaua pekngara mur.
17 ✡Nenge teke rera ure ha-
lang pe ta naue pekngara e
nge nena ure ero ta halaua i.
Pe nenge teke ta halaua i ero
mutera taua NeHalang ero.
18 ✡Tutuk mur, mutera taua
pekngara mur pe ta poia ana
ume ke lohot ke manmanna
ke ta halaua iri. Ta hele mene
nga harra ero.

Sara Loiloi Nga NeHalang Matana Ero

19 Pomalam lape ta eteia
ke ta rahit tote helenga man-
manna ngana. Pe pule, nga
etue nenge tames nga NeHa-
lang matana sara loiloi ero.
20 Pe nenge teke letera nge
teu helete metene ita nga
poinga poreke ngana mur,

✡ **3:9:** 1Io 5:18 ✡ **3:11:** Ioa 13:34 ✡ **3:12:** Gen 4:8 ✡ **3:13:** Ioa 5:18-19 ✡ **3:14:** Ioa 5:24 ✡ **3:15:** Hem 21:8 ✡ **3:16:** Ioa 13:1; Kal 1:4 ✡ **3:17:** Deu 15:7 ✡ **3:18:** Iei 2:15-16

lape sara loiloi ia ero nga
NeHalang matana. Iange I
palaungana toto nga sara
loiloi ngara nem pe I eteia ure
lochloch.
21 ✡Pekngak mur, nenge
teke letera nge teu poia ita
ke sara loiloi ero, tames
nga NeHalang matana pe ta
matau ero.
22 Pe ure lochloch ngana
nenge ta hetalaulau pe ta on-
teia nge I, lape tunge atat nge
ita iange ta longo taua nena
hotonga mur pe ta poia I ke
iech nga rera poinga urana
ngana mur.
23 ✡Iange NeHalang nena
hotonga hele ke teke: “Letera
manmanna nge Tuna Iesus
Kristus pe mutera taua pekn-
gara mur.”
24 ✡Iri nenge te rahite Ne-
Halang nena hotonga mur
tetu teu toto nge NeHalang pe
NeHalang tu teu toto nge iri.
Pe ita ta eteia ke mere toto
nge NeHalang tu teu toto nge
ita? Ta eteia nga Opepeng-
peng nenge tunge at nge ita.

4

Ope Nenge Urana Pe Ope Nenge Poreke

1 ✡Titik mur pe liliuk mur,
hana nenge te pallaklaka ke
iri hetatalonga, tei hot ke te
ronge ich lochloch ngana ke
ulolo. Pe letemo manmanna
nga reria helenga ero nga
nenge te teke, Opepengpeng
tungtunge helenga mur lala
nge iri. Pe urana nge a olleke
tele ope nemur. Lape teat nge
NeHalang ma ero?
2 ✡Iri nemur nenge te hele
ke te teke Iesus Kristus lohot
ke I non, ta eteia ke NeHalang
Opene tu nge iri pe teat nge
NeHalang.
3 ✡Pe iri nenge ope e nge
altoto tu teu nge iri, te hele
urume Iesus ke pomau ero.
Pe ope nem Kristus nena
ngarang ia. I laka nenge a
longe pingana nenge te teke
atat. Pe heueu nei ngana koi
at ke tunga ich ke ulolo.
4 ✡Tutuk mur, imo Ne-
Halang tutuna mur ia imo
pe a hekou sue hana nenge
te channangnanga ke te
teke iri hetatalonga mur ke
ulolo. Iange NeHalang Opene
nenge tu teu nge imo nem na
kerkerenga palaungana toto
nge non poreke ngana nenge
tu teu nge iri nenga ich nei.
5 ✡Ke iri nenge te pallak-
laka ke iri hetatalonga nem,
te hele menmene ure nemur
nga ich iange reria nga ich,
pe hehei pe hana nga ich te
longo lala nge iri.
6 Pe imem, NeHalang
tutuna mur imem. Ke mele
nenge eteia NeHalang longo
atat nge imem. Pe mele
nenge NeHalang tuna ia ero
longo at nge imem ero. Ke
pomalam ta etei mellehe
Ope urana ngana nenge
manmanna pe ope poreke
ngana nenge pallaklaka.

NeHalang Mutena Tau Tote Ita

✡ **3:21:** Hip 4:16 ✡ **3:23:** Ioa 6:29; 13:34 ✡ **3:24:** 1Io 4:13 ✡ **4:1:** Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Io 2:18; 2Io 7 ✡ **4:2:** 1Ko 12:3 ✡ **4:3:** 1Io 2:18 ✡ **4:4:** Mat 12:29; 1Io 5:4-5 ✡ **4:5:** Ioa 8:47; 15:19

7 Pekngak mur, mutera
taua pekngara mur iange
mutenga huna nge NeHa-
lang. Mele hel nenge muteria
tautaua pekngaria mur te
eteia NeHalang pe NeHalang
tutuna mur ia iri.
8 Mutenga huna nge NeHa-
lang ke mele nenge mutena
taua pekngana mur ero eteia
NeHalang ero.
9 ✡Pe NeHalang hemallaha
hote poinga nenge mutena
taua ita. Ngana laka nenge
kulosia Tuna elle nem ke
sio at nga ich ke ta mene
maulinga nge I.
10 ✡Ita mutera tau tele Ne-
Halang ero. Mutenga toto po-
mai koi: NeHalang mutena
tau tele ita pe kulosia Tuna
at ke mete pe helemlem mule
ita nga rera poinga poreke
ngana mur.
11 Pekngak mur, NeHalang
mutena tau tote ita ke po-
mai ke ulolo. Ke pomalam
urana nge ita pule mutera
taua pekngara mur.
12 ✡Mele pele esia NeHa-
lang nakuna ero toto. Pe
nenge teke mutera tau helel,
NeHalang tu luluch toto nge
ita ke mutera taua I ke po-
mange I nge mutena tautaua
ita.
13 ✡Pe ta eteia ke tatu luluch
nge NeHalang pe I tu luluch
nge ita, iange tunge Opene at
nge ita.
14 Temere kulosia Tuna ke
mene mule hehei pe hana
nga reria poinga poreke
ngana mur. Pe imem mo
heleia iange mo naue ke
ulolo.
15 Pe mele nenge haliu hot
ke teke Iesus I NeHalang
Tuna, lape NeHalang tu
luluch nge i pe i tu luluch nge
NeHalang.
16 Pe ita letera manmanna
iange ta eteia ke NeHalang
mutena tau tote ita.

NeHalang I Mutenga ana
Non. Mele nenge mutena
taua pekngana mur tu luluch
nge NeHalang pe NeHalang
tu luluch nge i.
17 Ke nga poinga nei
mutera taua I ke pomange I
nge mutena tautaua ita. Ke
pomalam lape sara loiloi ero
nga etue nenge NeHalang
amnei teueu nga rera poinga
mur. Iange tatu nga ich nei
pe ta poi ke mange I.
18 Nenge teke poinga nenge
mutera taua pekngara mur
tu ke kerkereng toto nge
mele, poinga nem helope
hote mataunga pe mataunga
nem tu teu nge mele nem
ero ol. Mataunga luna toto
ma ke mai koi: Nenge teke
mele eteia nge lape mene
melmelenga palaungana,
nenge nem lape poia mele
nem ke matau. Pe mele
nenge matau, ta eteia ke
poinga nenge mutena taua
pekngana mur tu ke kerk-
ereng nge i ero kura.

19 NeHalang mutena tau
tele ita. Pomalam ita mutera
taua pekngara mur.
20 Nenge teke mele hele,
“Iau mutek taua NeHalang”
pe mutena taua tina ero,

✡ **4:9:** Ioa 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8-10; 1Io 2:2 ✡ **4:12:** Ioa 1:18 ✡ **4:13:** 2Ko 1:22; 1Io 3:24

mele nem channanga ke
ulolo. Iange i esia tina nga
matana pe mutena taua ero.
Pe kolkolia NeHalang pe lape
mutena taua NeHalang ke
merei?
21 ✡Hotonga nenge NeHa-
lang tunge at nge ita ma
ke mai koi; “Mutemo taua
NeHalang pe mutemo taua
pekngamo mur pule!”

5

*Letera Manmanna Nge Ne-
Halang Tuna*

1 ✡Iri nenge leteria man-
manna nge Iesus nge I Kris-
tus, NeHalang tutuna mur ia
iri. Pe iri nemur nenge mute-
ria taua temere, lape muteria
taua tutuna mur pule.
2 Ke nenge teke mutera
taua NeHalang pe ta longo
taua nena hotonga mur, ta
eteia ke mutera taua tutuna
mur pule.
3 ✡Pe nenge teke mutera
taua NeHalang, urana nge
ta longo taua nena hotonga
mur. Pe nena hotonga mur te
meena nge ita ero.
4 Pe iri nemur nenge Ne-
Halang tutuna mur ia iri te
hekou susue poinga poreke
ngana mur nga ich nei ke
ulolo. Pe letera manmanna
ngana, i ure nenge hekou
susue poinga poreke ngana
nemur.
5 Ke itei toto nenge hekou
sue poinga poreke ngana nga
ich nei? Ngana laka i nenge
letena manmanna nge Iesus
nge I NeHalang Tuna.

*Helenga Mallaha Ngana
Nenge Heleleia Iesus Kristus*

6 ✡Iesus Kristus at nga kue
nenge ech pe toho. Pe I at
nga ech mana ero. At nga ure
nai nem. Pe Opepengpeng
hele urume Iesus Kristus ke
pomai, iange Opepengpeng I
sipona I helenga manmanna
ngana.
7 Ke ure mol nei te hele
urume tote I.
8 ✡Opepengpeng pe ech pe
toho. Ure mol nei te hele ke te
teke Iesus I NeHalang Tuna.
9 ✡Kokoes ta longe hana
mur reria helenga pe letera
manmanna ia. Pe NeHalang
na helenga i ure nenge
palaungana toto iange i
sipona heleia. Pe I hele
urume Iesus lo nge I Tuna ia
toto.
10 ✡Ke mele nenge letena
manmanna nge NeHalang
Tuna, letena manmanna nga
NeHalang nena helenga ke
ulolo nenge hele urumrume
Tuna. Pe mele nenge letena
manmanna nga NeHalang na
helenga nem ero, teke NeHa-
lang I non nge pallaklaka.
Iange NeHalang i sipona
heleia.
11 Pe ana helenga lohot ke
pomai koi: NeHalang tunge
maulinga ke koko at nge
ita. Pe maulinga nem at nge
Tuna.
12 ✡Ke mele nenge letena
manmanna nge NeHalang
Tuna mene maulinga nei ke
ulolo. Pe mele nenge letena
manmanna nge NeHalang

✡ **4:21:** Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Io 4:15 ✡ **5:3:** Ioa 14:15, 23-24 ✡ **5:6:** Ioa 1:29-34 ✡ **5:8:** Ioa 15:26 ✡ **5:9:** Ioa 5:32-37 ✡ **5:10:** Ioa 5:36-40 ✡ **5:12:** Ioa 3:36

Tuna ero mene maulinga nei
ero toto.

Maulinga Ke Koko Tunge Iesus

13 ✡E hasia ure nemur
lange imo nenge letemo
manmanna nge NeHalang
Tuna. Ke pomalam lape a
eteia ke nek toto nge a mene
maulinga ke koko ke ulolo.
14 ✡Pe nenge teke ta heta-
laulau lange NeHalang letera
nachnai ero. Iange ta eteia ke
lape NeHalang longo at nge
ita, nenge teke ta onteia I nga
ure nemur nenge nanasia I
lemene ngana.
15 Pe nenge teke ta eteia ke
kokoes NeHalang longlonge
rera onteinga mur, ta eteia
ke lape ta mene ure nemur
nenge ta ontei I ia.
16 ✡Nenge teke mele naue
tina nge poia poinga poreke
ngana nenge uruna metenga
ero, hetalaulau ana lange Ne-
Halang. Pomalam lape tunge
maulinga lange tina nem.
Pe iri nenge te poia poinga
poreke ngana nenge uruna
metenga, hetalaulaunga nei
halaua iri ero toto. Ke iri
nenge te poia poinga poreke
ngana nenge uruna metenga,
e hele teu laia ero.
17 Poinga poreke ngana
mur lochloch te poreke nga
NeHalang matana. Pe poinga
poreke ngana hel, hehei pe
hana te mete hotia ero.
18 ✡Ita ta eteia ke iri nenge
NeHalang tutuna mur te
popoi poinga poreke ngana
ero. Iange NeHalang Tuna
nauele iri ke nek pe non
poreke ngana heporeke iri
ero.
19 Iange non poreke ngana
nauele ich nei lochloch. Pe
ita ta eteia ke NeHalang tu-
tuna mur ita ke ulolo.
20 Pe pule ta eteia ke NeHa-
lang Tuna at ke tunge letera
matana ngana ke ta eteia Ne-
Halang nge I manmanna. Pe
ita tatu teu luluch nge NeHa-
lang nge I manmanna iange
letera manmanna nge Tuna
Iesus Kristus. Iesus I Ne-
Halang ke manmanna pe I
maulinga ke koko.
21 Ke tutuk mur, aheo ele
tote imo nga aetapuna mur.

✡ **5:13:** Ioa 20:31 ✡ **5:14:** Ioa 14:13-14; 1Io 3:21-22 ✡ **5:16:** Mat 12:31 ✡ **5:18:** 1Io 3:9

2 Ioanes
Alalaha Nai Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Rahite NeHalang Nena Helenga Ke Kerkereng

1 Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Oe hei nem, ehas lange iong pe tututum mur nenge NeHalang henonou hote ke nena ia. Iau mutek tau tote imo ke manmanna. Pe iau toro mana ero. Iri nenge te eteia Helenga Manmanna Toto Ngana muteria taua imo pule.

2 Pe imem mutemem taua imo iange Helenga Manmanna Toto Ngana tu teu nge ita, pe lape tu luluch nge ita nga etue lochloch.

3 Nenge teke ta rahite helenga manmanna toto ngana nem ke kerkereng pe mutera taua pekngara mur, Temere NeHalang pe Tuna Iesus Kristus lape te tunge halaunga palaungana at nge ita pe leteria ia ita pe te hemaluche letera ke ma ke nek.

Mutera Taua Pekngara Mur

4 ✡Iau e iech toto iange e longe tutum mur hel, te nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana ke ulolo ke pomanga Temere hele ngana.

5 ✡Pe hei nem, heueu e teke e hele lange iong ke mutera taua pekngara mur. Helenga nenge ehas ia nei i hotonga heueu ngana ia ero. I hotonga nike ngana nenge ta longo tettele ke ulolo.

6 Pe mutera taua NeHalang ke pomai koi: Ta nanasia nena hotonga mur. Na helenga nenge ta longe nge nike hele ke teke, ta nanasia poinga nenge mutera tautaua pekngara mur.

Ta Rahite Kristus Nena Helenga Ke Kerkereng

7 ✡Hana nenge te pallaka hali iri halang tetu nga ich nei ke ulolo. Iesus Kristus lohot ke I non. Pe hana nemur te hetoro ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non ero. Ke hana nemur nenge pomai, te pallaka hali pe Kristus nena ngarang mur ia iri.

8 Pe imo lape a mene urumo lochloch iange aume ke kerkereng toto ke ulolo. Pe ames ke kerkereng pe anau ala amo ke nek iange lape a mene urumo nem ero.

9 Iri nenge te rahite Kristus na helenga ke kerkereng ero pe te tamu tele langa helenga e, NeHalang tu luluch nge iri ero. Pe iri nenge te rahite Kristus nena helenga ke kerkereng, Temere NeHalang pe Tuna tetu luluch nge iri.

10 Nenge teke mele lange imo pe hetoro ngana altoto nga Kristus nena hengetoro mur, a apala hote i ero. Nem pe a mene teua i langa lemo pele ero.

✡ **1:4:** 3Io 3 ✡ **1:5:** 1Io 2:7 ✡ **1:7:** 1Io 4:1-3

11 Pe mele nenge apala hote
i halau teu nga nena ume
poreke ngana ke ulolo.

Helenga Hetala Ngana
Mur.
12 Iok, lek helenga halang
tetu kura nge e teke e heleia
lange imo. Pe lemek ero
nge ehas ia nga hasinga eina
nga alalaha. E teke ela ke
e lohot nge imo pe e heleia
lange imo. Pomalam lape ita
lochloch ta iech toto ke elle.
13 Iok, tim e pule nga
iri mata nenge NeHalang
henonou hote nga lamai, i pe
tutuna mur te hekule reria
apalanga lange iong pule.

3 Ioanes
Alalaha Mol Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Halaua Hana Nenge Te Rahite NeHalang Ana Ume

1 ✡Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.
Neingak Kaius, ehas ia alalaha nei ke lange iong iange mutek tau tote iong.
2 Neingak, e hetalaulau am ke lem kilanga urana pe ure lochloch ngana nenge o popoia lape te urana pe otu ke nek ke pomanga opem nge tu ke urana mana.
3 ✡Iau e iech toto iange titira mur hel teat pe te heleia iong at nge iau. Te hele ke te teke letem manmanna nga Helenga Manmanna Toto Ngana pe o nanasia ke kokoes.
4 E longe tutuk mur imo nge a nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana pe e iech toto ia. Ute pele nge poia iau ke e iech ke pomam ero ol.

Kaius Poia Ume Urana Ngana

5 Neingak, iong o nanas tau tote poinga nenga Helenga Manmanna Toto Ngana ke o halau tototе titira mur pe mele hel pule nenge o eteia iri ero.
6 ✡Hel nge iri te heleia lem poinga nenge o neknek ia iri lange NeHalang nena hana mur. Urana nge o halaua iri nga ngaunga pe ute hel pule ke tei pe te poia NeHalang ana ume. Poinga nenge pomai NeHalang iech toto ia.
7 ✡Iri tei ke te poia Kristus ana ume pe hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero, te halaua iri nga umtutuna unne ero.
8 Ke pomalam urana nge ta halaua hana nenge pomam. Nga poinga nem ta halau teu pule nga ume nenge te popoia, nenge teii ke te haliu hotote Helenga Manmanna Toto Ngana.

Ne Tiotrepes Poia Poinga Poreke Ngana

9 Pe ehas ia alalaha e ke lange NeHalang nena hana mur nga lem kileng ke ulolo. Pe ne Tiotrepes nge teke i mukmuka nge imo, longo taua iau ero nga ure mur nenge e helele ia.
10 Ke pomalam, lape ela nge imo pe e hele hote ure nemur nenge ana non popoia, nga nenge hele porekreke ita pe ngunngunngunu ia ita. Pe nga nem mana ero. Ana non lemene ero ia titira nemur nenge te haliu hotote Helenga Manmanna Toto ngana pule. Pe hele ele hehei pe hana ke te long teua titira nemur ero. Pe nenge teke te long teua iri, lape ne Tiotrepes lope hote iri pe tetu teu nga mata nenge NeHalang ero ol.

Ne Timetrius Poia Poinga Urana Ngana

✡ **1:1:** Ume 19:29; Rom 16:23 ✡ **1:3:** 2Io 4 ✡ **1:6:** Tit 3:13 ✡ **1:7:** 1Ko 9:11-12
✡ **1:11:** 1Io 3:6-10

11 ✡Neingak, o nanasia
poinga poreke ngana nenge
pomai ero. O nanas mene
poinga nge urana. Iri nenge
te popoia poinga nge urana
NeHalang tutuna mur ia
iri. Pe iri nenge te popoi
poinga poreke ngana te eteia
NeHalang ero toto.
12 Hehei pe hana lochloch
te teke Timetrius i non nge
urana. Pe na hengetoro man-
manna ngana mur te hemal-
laha hote i pule. Oe, pe ita
pule ta teke i non nge urana.
Iong o eteia ke rera helenga
nei manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

13 ✡Iok, lek helenga halang
tetu kura nge e teke e heleia
lange imo. Pe lemek ero
nge ehas ia nga hasinga pe
hasinga eina.
14 Iange etue rochroi lo nge
lape enau mule iong pe ita
nai ta hele.
15 Letem ma ke nek!
Pekngam mur nga lamai te
hekule reria apalanga lange
iong. Pe iong, o tunge lek
apalanga lange pekngara
mur nga lamam pule.

✡ **1:13:** 2Io 12

Iut
Alalaha Nenge Iut Hasia

Iut Apala Lange Hehei Pe Hana

1 ✡Iau Iut pe e umume nge Iesus Kristus pe tik laka Ieims.

Pe ehas ia alalaha nei lange imo hehei pe hana nenge NeHalang iua imo. Atong mur, imo, Temere NeHalang mutena tau tote imo pe Iesus Kristus nek hit tote imo.

2 E hetalaulau amo ke poinga nenge letera porekrekeia pekngara mur pe poinga nenge tatu ke nek pe poinga nenge mutera tautaua pekngara mur tetu teu ke tehon toto nge imo.

Hana Nenge Te Hepiriu Elele Helenga Urana Toto Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, nga tele ngana letek haka ke e teke e has lala nge imo nga ume nenge NeHalang poia lange Tuna Iesus Kristus ke mene mule ita lochloch. Pe ero. Heueu nei e amneia ke e teke ehas lange imo ke ueiuei mana ke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana mur. Poinga nem NeHalang hesue lange nena hana mur ke munna elle mana nike pe lape ana hetanga ero ol.

4 ✡Iange hana nenge te longo taua NeHalang ero, teteu kome mana ke teat luluch nge ita lo. Hana nemur tehetaua NeHalang nena mutenga ana helenga nge ita pe te hulia ke langa salaunga ana poinga lo. Pe iri lemeria ero ia Iesus Kristus nenge I Aehuna pe ara Non Soke ia. NeHalang nena helenga nge nike heleleia hana nemur nge pomam ke teke NeHalang lape heparai sue iri.

NeHalang Heneue Hana Nenge Te Longo Taua I Ero

5 ✡Letemo la mule nga nei. Nge nike Non Soke mene hote Israel mur nge Ekipto pe nga hoena poia iri nenge leteria manmanna nge I ero ke te mete. Imo a eteia lo pe e teke e helete metene mule imo.

6 ✡Iok, letemo la mule nga nei pule. NeHalang tunge angkelo mur aria ume. Pe angkelo nemur te losio mule nga aria ume mur nenge NeHalang tunge lange iri; pomalam tetu nga tapa ero ol. Iange Non Soke kale iri nga ngautou tana palaungana nenge tu ke koko pe tetu nga kileng nenge au toto nge sio. Pe lape tetu ke te kulele etue palaungana nenge lape NeHalang amnei teu nga reria poinga mur.

7 ✡Iok, letemo la mule nga tuele tana palaungana nenge Sotom pe Komora pe kileng nemur nenge tetu rochroi nga tuele tana nai neu. Iri te amneia melmelenga palaungana nga oan nenge tuke

✡ **1:1:** Mat 13:55 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pi 2:1 ✡ **1:5:** Exo 12:51; Num 14:29-30
✡ **1:6:** 2Pi 2:4 ✡ **1:7:** Gen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10

koko, iange te nanasia poinga
nenge angkelo nemur pe te
popoia poinga poreke ngana
hel pule pe te salau ngaria
elela toto. Pe melmelenga
nenge lohot nge iri nem
teke helete metene ita ke
ta nanasia poinga nenge
pomam ero.

NeHalang Letena Inin Taua Iri Nenge Te Popoi Poinga Poreke Ngana

8 Pe hana nemur tenau
operia ia poinga poreke
ngana nemur pe te teke tepoi
taole imo ke a nananasia.
Iange iri te puoloko teu pulut
mene singiria mur langa
poinga poreke ngana nemur.
Pomalam lemeria ero nge
NeHalang I Non Soke pe te
hele poreke nena angkelo
mur nga tapa.

9 ✡Pe NeHalang nena
angkelo solaki ngana nenge
ene Mikael iri nai Satan te
hele helia Moses koluna nge
itei toto lape mene. Pe nga
etue nem, angkelo Mikael
hele poreke Non Poreke
ngana ero. Hele mana ke
teke, “Non Soke hele ke teke
o reng!”

10 ✡Pe hana nemur tesau
chapupu hot pulut mene
reria helenga poreke ngana
mur nga ure nemur nenge
te eteia luria ero. Te poia
poinga nei ke pomanga
kaone inolo mur nenge
leteria matana ero pe te
nanas mene lemeria ngaria.
Ke NeHalang lape heporeke
tote iri nga reria poinga nei.

11 ✡Pe iri tenau ala aria ke
nek nge NeHalang nga nei,
iange te nanas tote poinga
nenge Kaen! Pe leteria
tumana nga umtutuna ke
mange Palam. Pe te longo
taua NeHalang ero ke mange
Kora. Pe lape NeHalang
heparai sue iri ke mange non
nem.

12 ✡Pe imo, NeHalang nena
hana mur pe mutemo tau-
taua pekngamo mur. Pe nga
etue nenge a eukirau ke a
ngaungau nga amo ngaunga
matana, hana nemur teat ke
te ngau luluch nge imo. Pe
te meia iri ero pe te hep-
oreke amo ngaunga matana
nem nga reria poinga poreke
ngana mur. Iange iri leteria
lange mele hel ero ol, leteria
tumana nge iri. Pe iri tepoi ke
malaka nga muchmua nenge
ma hot pe pitte sio ero pe tut-
tula takisia kela. Pe tepoi ke
manga ae nenge rora pe hei
erochro pe te mete ke henai
ke manga ae nenge mete pe
teris heke ulanlana mur ke
mete toto sapele.

13 Pe pule tepoi ke malaka
nga ruach ana mee pa-
palauna nenge ulo hekeke
namnamo mur nga peipei.
Pe namnamo nemur te
heilangia reria poinga
poreke ngana mur. Pe pule
tepoi ke pomanga itoch
mur nenge te nanasia reria
kue nga tapa sana ero pe
tei rara pulut mana. Ke
pomalam NeHalang tatalo
ele reria kileng au ngana

✡ **1:9:** Dan 10:13, 21; 12:1; Zec 3:2; 2Pi 2:11; Hem 12:7 ✡ **1:10:** 2Pi 2:12 ✡ **1:11:** Gen 4:7-8; Num 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Io 3:12 ✡ **1:12:** 2Pi 2:13, 17

nenge munaala toto. Pe iri
lape tela ke tetu nga kileng
neu ke koko.
14 ✡Iok, Antam tutuna mur
pe nena tete mur aria lala
rahtele nai ngana nge Enok.
Pe Enok hele hetatalonga ia
hana porekreke ngana ne-
mur nge nike ke teke, “Iok
a naula, Non Soke pau kou
atat. Pe at luluch nge nena
angkelo mur nge iri hulua
toto pe nakura nge tasis ele iri
ero.
15 Non Soke nem lape at ke
hele hot pengpengia hulua
lochloch reria poinga mur.
Pe hana porekreke ngana
nemur nenge te longo taua
NeHalang ero pe te hele
porekreke I pe nenge te
popoi poinga poreke ngana,
lape NeHalang tung tote aria
melmelenga lange iri.”
16 Hana porekreke ngana
nemur te tuainaunau rara ia
NeHalang pe te ngunngunu
rara ia mele hel. Pe iri te
nanas mene lemeria ngaria
mur pe te puoloko teu tote
iri nga poinga poreke ngana
mur. Pe te heto hekeke iri
siporia pe tepoi taolole mele
hel ke te nanasia iri nga reria
poinga poreke ngana nemur.

Iut Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange NeHalang Nena Hana Mur

17 Titik mur pe liliuk
mur, letemo metene helenga
nenge ara Non Soke Iesus
Kristus nena hekulkulonga
mur te heleia lange imo lo.
18 ✡Iri te hele lange imo ke
te teke, “Nga etue nei het-
ala ngana, hana nenge te
ngailelele NeHalang lape te
lohot. Pe lape tehul rumeria
lange NeHalang pe te nanas
mene lemeria ngaria mur.”
19 Hana nemur lape te hep-
araia NeHalang nena hana
mur ke tetu ke muria elle
ero ol. Iange iri, NeHalang
Opene tuteu nge iri ero. Iri te
nanas mene lemeria ngaria
mur mana.
20 ✡Pe atong mur imo, a ha-
lau hel pe a hekerkereng he-
lia letemo manmanna ngana
nenge NeHalang tunge lange
imo. Pe a hetalaulau ke
Opepengpeng halaua imo
nga nena kerkerenga.
21 Pe kokoes atu pe a eteia
ke NeHalang mutena taua
imo pe a kulala tote ara
Non Soke Iesus Kristus nge
letena toto ia imo pe tunge
maulinga ke koko lange imo.
22 Pe letemo ia iri nenge
leteria manmanna ngana lo-
sio lo.
23 ✡Hana hel te losisio nga
oan lo pomalam a achroua
iri ke a mene mule iri ke
ueiuei. Pe apoi ke nek lange
hel pe a nauala amo nge iri
ke nek. Iange iri te puoloko
teu tote iri langa poinga
porekreke ngana mur ke
operia muna ulu ke pomanga
reria hengeron mur nge
te muna ulu. Pe aheo ele
tote imo nga poinga poreke
ngana pe ure muna hulu
ngana nemur.

Iut Hetalaulau

✡ **1:14:** Gen 5:18, 21-24 ✡ **1:18:** 2Pi 3:3 ✡ **1:20:** Kol 2:7 ✡ **1:23:** Zec 3:2; Hem 3:4

24 E hetalaulau ke ara
Hemasinga NeHalang lape
nauele imo ke a losio nga
poinga poreke ngana e ero.
Pe I lape mene imo kela atu
nga nena kileng nenge urana
toto. Pe lape a iech toto iange
poinga poreke ngana e tuteu
nge imo ero.
25 ✡Pe e hetalaulau ke
ara Soke Iesus Kristus poia
hehei pe hana ke te heto
heke NeHalang nga nena
helenga kerkereng ngana
pe nga kikina ngana nge
palaungana toto. Pe te heto
heke tote i pe tetal heke tote
ke i Non Soke toto nenge
nauele ure lochloch, nga
talun ngana toto pe heueu
nei pe nga etue lochloch! Oe,
Manmanna!

✡ **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

Hemallaha Ngana
Ioanes Nau Opene Ngana

1 ✡Alalaha nei heleia ure
nemur nenge Iesus Kristus
hemallaha hote iri. Ne-
Halang tunge lange I ke
hemallaha hote ure nemur
nenge musuna pol mana pe
te lohot. Pe hemallaha hote
lange nena hekuleileinga ana
hana mur lochloch nenge te
umume nge I. Ke pomalam
Iesus kulosia nena angkelo
pe nena angkelo henonoua
lange Ioanes.
2 Pe Ioanes hele hote
ure lochloch ngana nenge
nau opene ia. Ngana laka:
NeHalang nena helenga pe
helenga manmanna toto
ngana mur nenge Iesus
Kristus hemallaha hote iri.
3 ✡Helenga nemur nga
alalaha nei i helenga hetat-
alonga ia. Pe mele nenge
sisisia lape iech toto, pe mele
hel nenge te longe pe te rahit
tote nga leteria, lape te iech
toto pule. Iange ure nemur
aria etue nenge te lohot ia
heroi toto lo.

Ioanes Has Lange NeHalang Na Hana Mur Nge Eisia

4-5 ✡Iau Ioanes, pe ehas
lange imo NeHalang nena
hana mur nenge amo tuluk
mur iri rahtele nai nga tuele
kina nenge Eisia.
NeHalang tu nge nike
toto pe tu heueu nei pe nga
hoena lape at mule. Pe Ope
kikina ngana mur nge iri
rahtele nai te mesmes nga
nena kilanga seina ngana
matana. Pe Iesus Kristus I
non nenge hemallaha hot
tote helenga manmanna
ngana mur nge NeHalang.
Pe I non nenge maul haka
mule tala nga metenga pe
nauele naungaala ana hana
mur lochloch nga ich. E
hetalaulau amo ke NeHalang
iri ul nena Ope nemur pe
Iesus Kristus te pete imo pe
te hemaluche letemo ke atu
ke nek.
I mutena tau tote ita. Po-
malam eina lele rera poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto.
6 ✡Nga poinga nei poia
ita ke ta lohot ke ita mata
nenge tunginga ana hana
mur, pe ita ul ke ta popoi
tunginga lala nge Temene
pe ana Non Soke. Pe lape
te heto heke tote I iange
kikina ngana palaungana
nge nauele ure lochloch ke
koko. Oe, Manmanna Toto!
7 ✡Iok anau, I lape sio at lu-
luch nga ulu,
pe lape hulua lochloch
ngana te naue I.
Pe iri nenge tetue I nga io lape
te naue I pule.
Pe hehei pe hana
lochloch nga ich lape
te tangia I.
Ke ure nem lape lohot ke po-
mam toto.

✡ **1:1:** Hem 22:6 ✡ **1:3:** Hem 22:7, 10 ✡ **1:4-5:** Exo 3:14-15; Hem 3:1; 4:5; Psa 89:27; Kol 1:18 ✡ **1:6:** 1Pi 2:9; Hem 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Zec 12:10; Mat 24:30; Ioa 19:34-37; 1Te 4:17

Oe Manmanna Toto!
8 ✡Non Soke NeHalang
nenge Kikina Toto hele ke
pomai, “Iau Talun ngana Toto
pe Iau Hetala ngana Toto. Etu
nge nike toto pe etu heueu nei
pe nga hoena lape eat mule.”

Ioanes Esia Kristus

9 Iau Ioanes, pe imo timo pe
neingamo iau pe ita lochloch
tatu teu nga naualanga pe
nekinga nenge NeHalang.
Pe tames ke kerkereng pe
ta takisia ara melmelenga
luluch nge Iesus. Iau etu
nga tuele au ngana nga
mimio nenge Patmos iange
e haliu hotote NeHalang
nena helenga pe helenga
manmanna toto ngana nenge
Iesus hemallaha hote.
10 Nga Non Soke ana etue
palaungana nenge ta heto
hekeke I ia, Opepengpeng
hemute iau pe e longe hali-
unga nga rumek. Haliunga
neu palaungana toto ke
pomanga ngalum paena nge
te iua.
11 Mele neu haliu ke teke,
“Ure nemur nenge o esia nei
ohas sue iri nga alalaha pe
o hekule lange NeHalang na
hana nemur nenge aria tuluk
mur iri rahtele nai. Iri tetu
nga kileng nemur: Nge Epe-
sus pe Simirna pe Perkamum
pe Tiatira pe Sartis pe Pilatal-
sia pe nge Laotisia.”
12 Iok, e teke e ralele
ke enau mele nenge hele
atat nge iau pe e naue
lemenge ana hemesinga
haka chalemlem ngana mur
nge iri rahtele nai.
13 ✡Pe mele nge nakuna
mange Non Tuna tuteu nga
lemenge ana hemesinga
haka nemur tunangaria.
Ana non heronia hengeron
nenge sase sio ke langa apena
pe panreke panrekinga
chalemlem ngana ke matele
nga mautuna.
14 ✡Pe palpalna ina tuahau
toto pe matana mur te poma-
laka nga oan sapel ngana.
15 Pe apena mur te in-
sachsach ke pomanga chaia
matana ana sialle. Pe hele
ngana palkolong pulut ke
pomanga nale hau ngana.
16 ✡Pe am hit ke itoch iri
rahtele nai nga penna tamal-
mal. Pe hunelinga ana mese
sase ngana e nge matana kali-
uala, sere hot nga hanna. Pe
ramana sinaha ke pomanga
chaia matana nenge sinaala
toto.
17 ✡E naue I ke pomau pe e
losio nga apena huna ke po-
manga e mete lo. Ol pe tal
heke penna tamalmal nge iau
pe hele, “O matau ero! Iau
Talun ngana toto pe Iau Het-
ala ngana toto.
18 Iau non nenge tu ke
maulul ke koko pe e mete ke
ulolo. Pe onau at, heueu nei
etu ke e maulul pe lape etu ke
koko ol. Pe e rahite lohenga
nga metenga pe nga metenga
ana kileng. Pe lek kerkerenga
nenge e hemaul heke mule
iri nenge te mete ke te mene
maulinga.

✡ **1:8:** Hem 21:6; 22:13 ✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5 ✡ **1:14:** Ezk 43:2; Dan 7:9; 10:6; Hem 2:18; 19:12 ✡ **1:16:** Hip 4:12; Hem 2:12; 19:15 ✡ **1:17:** Isa 44:6; 48:12; Hem 2:8; 22:13

19 “Iok ol, ohas sue ure nemur nenge o esia iri ke ulolo. Hel koloi nenge te lohotot nei. Pe hel lape te lohot nga hoena kura.
20 Pe itoch rahtele nai nenge o esia nge e rahite nga perik tamalmal pe lemenge kina chalemlem ngana rahtele nai nem luria koi. Itoch rahtele nai nem luria laka; angkelo mur nenge tenau ele NeHalang na hana nemur nenge aria tuluk iri rahtele nai. Pe lemenge kina rahtele nai nem luria laka; NeHalang na hana mur nenge aria tuluk iri rahtele nai.”

2

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Epesus

1 ✡ “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Epesus ke mai koi:

I nenge rahit ke itoch rahtele nai nga penna tamalmal pe ii nga lemenge kina chalemlem ngana rahtele nai nem tunangaria, nena helenga mur koi nei:

2 ✡Iau e eteia ure lochloch ngana nenge a popoia. Pe aume ke kerkereng pe ames ke kerkereng nga etue nenge a takisia amo melmelenga. Pe e eteia ke lememo ero hana poreke ngana mur. Hana nemur te hele ke te teke iri hekulkulonga ana hana mur. Pe a amnei teu lange iri pe a eteia ke te pallaklaka.
3 Pe melmelenga nenge a takisia nem a takisia nga iau ek. Pe ames ke kerkereng mana nga etue nenge a takisia pe asau sio mule ero.

4 Pe poinga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Nga etue nenge a talun ke letemo manmanna nge Iau, mutemo tau tote iau pe mutemo tau tote peknngamo mur, pe heueu nei ero ol.

5 ✡Letemo tuanin la mule nga utar nenge helosio ia imo pe ala mule nga lemo poinga urana ngana mur nenge nike ana. Pe nenge teke ahul mule letemo ero, lape ela nge imo pe e mene tote lemo lemenge kina nem nga munna.
6 Pe ure urana ngana elle nge a poia ngana koi nenge: Lememo ero ia hengetoro nenge Nikolaus nena hana mur pe iau lemek ero ia pule.
7 ✡ “Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi, ‘Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana, lape e poia i ke ngau nga ae nenge maulinga kina ia. Ana ae tunge Paratiso nga NeHalang ana ume.’ ”

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Simirna

8 “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na

✡ **2:1:** Hem 1:16 ✡ **2:2:** 1Io 4:1 ✡ **2:5:** Hem 3:3 ✡ **2:7:** Gen 2:9; Hem 22:2, 19

hana mur nga kileng nenge Simirna ke mai koi:

I nenge i Tala toto pe i nga Rume toto pe mete pe maul haka mule, nena helenga mur koi nei:

9 ✡Iau, e eteia melmelenga mur nenge te lohotot nge imo. Imo atu ke pomanga lemo ute e ero pe nga enau ngak lemo ure halang toto. Pe e eteia ke hana hel te saua helenga poreke ngana hel lange imo. Hana nemur te teke iri NeHalang nena hana mur toto, pe ero. Iri, non poreke ngana nena tula mur ia iri.

10 ✡Ke a naue lo? Melmelenga nemur lape te lohot nge imo. Non poreke ngana lape tualaka hote imo nga kue nenge; lape poia nena hana mur ke te laua amo hel pe tetal teua iri nga tuele au ngana. Pe lape te takis ia melmelenga nem ke etue iri analoch, pe imo a matau ero. Ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana kela het nga etue nenge o mete ia. Pomalam lape e tunge maulinga ana iengiengka lange iong.

11 ✡"Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi: Mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape metenga nei ngana heporeke i ero."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Perkamum

12 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Perkamum ke mai koi: I nenge nena palinga hel ana mese sase pe matana kaliuala, nena helenga mur koi nei:

13 Iau e eteia kileng nenge atu ia nem. Kileng nem i kileng nenge non poreke ngana nauele tote. Pe imo letemo manmanna ngamo nge iau losio ero pe a rahite ek ke kerkereng. Nge nike ne Antipas haliu hote lek helenga nga kileng nem pe tu luluch nge imo. Ne Antipas i lek non toto ia pe te hune i iange non poreke ngana tu toto nga kileng nem.

14 ✡Pe poinga hel nge e teke e heleia lange imo ngana koi nei: Mele hel nge imo nga kileng nem te rahit tote ne Palam nena hengetoro mur. Ne Palam i non nenge hetoro koukoua ne Palak ke pallaklaka ia hehei pe hana nenge Israel. Pe poia iri ke te losio nga poinga tunten ngana mur. Pe pule poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lala nga aetapuna mur.

15 Pe lemo hana mur hel te nanasia ne Nikolaus nena hengetoro mur.

16 Ke heueu nei ahul mule lemo poinga mur ol. Pe nenge teke ero, lape ela nge

---

✡ **2:9:** 2Ko 11:14-15; Hem 3:9 ✡ **2:10:** 2Ti 4:8; Iei 1:12 ✡ **2:11:** Hem 20:14; 21:8
✡ **2:14:** Num 22:1–25:3; 31:16; 2Pi 2:15

imo ke ueiuei mana luluch
nga palinga hel ana mese
sase ngana nenge sere hot
nga halik, pe imem ul ke mo
hunel.
17 ✡ "Apal talngamo pe a
longo ke nek nga helenga
nenge Opepengpeng heleia
lange NeHalang na hana
mur! Ke Opepengpeng
nena helenga koi nei: Mele
nenge hekou susue poinga
poreke ngana lape e tunge
ngaunga e nge talkome lange
i. Pe ngaunga nem ene laka,
'mana'. Pe lape ehas heke
mele ene nge heueu ngana
nga um hussu ngana e pe e
tunge lange i pule. Pe mele
pele eteia i tei toto nenge ene
ma haka nga um nem ero.
Mele nenge mene um nem,
i toro mana eteia."

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Tiatira

18 ✡ "Pe ohas lange angkelo
nenge nauele NeHalang na
hana mur nga kileng nenge
Tiatira ke mai koi: NeHalang
tuna nenge matana mur te
sapel ke pomanga oan remen
ngana, pe apena nai ape te
chalemlem toto ke pomanga
chaia matana ana sialle,
nena helenga mur koi nei.
19 Iau e etei tote lemo
ume urana ngana mur
nenge a popoia. E eteia ke
letemo manmanna nge iau
pe mutemo tau tote hehei
pe hana pe a halaulaua iri
hel pule. Pe e eteia ke imo
ames ke kerkereng toto
ke kokoes nga etue nenge
melmelenga mur te lohotot
nge imo. Pe e eteia ke lemo
ume nenge a popoia nge
nike, heueu nei lohot ke
kikina toto ol.
20 ✡Pe helenga e pule nge
e teke e heleia ngana koi nei:
Poi ngana merei nenge a lope
hote he Isapel ero? Hei nem
teke i hetatalonga. Poma-
lam hetoro koukoua lek hana
mur nenge te umume nge iau
ke te nanasia poinga nenge
te salaulau. Pe pule poia iri
ke te ngaua ngaunga nenge
tepoi tunginga ia lala nge ae-
tapuna mur.
21 Pe iau nga lemek
ngak toto, e teke hei nem
hul mule letena nga nena
poinga nenge salau halali.
Pomalam, e poia i ke tupol
mukam. Pe ero. Hei nem
lemene ero nge hulia letena
nga nena poinga nemur.
22 Iok anau, Iau lape e
poia haleles palaungana ke
lohot nge i ke tuana mana
hete ol. Pe iri nenge te
salau lululuch nge hei nem
pe te hulia reria poinga mur
ero, lape e tunge melmelenga
palaungana lange iri pule.
23 ✡Pe lape e hune hei
nem tutuna mur ke te mete.
Pomalam NeHalang nena
mata nemur lape leteria
manmanna pe te eteia ke iau
e eteia hehei pe hana leteria
tuanin ngana mur. Pe lape e
tunge tuangachol lange mele
elle pe elle ke purpure nena
poinga nenge popoia.
24 Pe amo hel nge Tiatira

✡ **2:17:** Exo 16:4, 14-15, 33-34; Isa 62:2; Ioa 6:48-50 ✡ **2:18:** Hem 1:14-15
✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 ✡ **2:23:** Psa 7:9; Jer 17:10; Hem 20:12-13

te nanasia he Isapel nena
hengetoro mur ero. Pe pule
ure nenge mele hel te naue
ke non poreke ngana nena
poinga tapuna ngana mur ia,
imo a eteia ero. Imo nemur, e
tung mule ure meena ngana
e lange imo ero ol.
25 ✡Imo letemo man-
manna nge Iau ke ulolo. Pe
a rahite letemo manmanna
ngana nem ke kerkereng kela
het nga eat mule ngak.
26 ✡Mele nenge mes ke
kerkereng nga letena man-
manna ngana pe nanasia
lemek ngak kela het nga
etue nei hetala ngana, lape
e hekerkereng ia i ke nauele
hehei pe hana lochloch.
27 " 'Kerkerenga nenge e
tunge lange i nem,
elle mana ke pomanga
nenge Temek tunge at
nge iau.
I lape mene nena kula nge
lekina toto
ke nauele iri pe maluch
hole iri ero.
Pe lape palia iri ke te chach
ulu ke sachanchana
hulu
ke pomanga tuninga
nenge te pipia nga
melete.
28 ✡Pe lape e hemalmalia i ke
nakuna tua
ke pomanga itoch
uachuach ana.' "
29 "Apal talngamo pe a
longo ke nek nga helenga
nenge Opepengpeng heleia
lange NeHalang na hana
mur."

3

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Sartis

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo
nenge nauele NeHalang nena
hana nga kileng nenge Sartis
ke mai koi:

I nenge NeHalang opene
mur iri rahtele nai tetu teu
nge I, pe rahit ke itoch iri
rahtele nai nem, nena he-
lenga mur koi nei: Iau
e eteia lemo poinga mur
lochloch nenge a popoia.
Hana pe hehei te hele ia
imo ke te teke a maul. Pe
ero. Imo a mete ke ulolo.
2 A lohaka ol! Pe a
hekerkereng mule poinga
urana ngana iange e naue
lemo poinga e nge urana nga
Ak Soke NeHalang matana
ero toto.
3 ✡Pomalam, letemo la
mule nga hengetoro mur
nenge te tunge lange imo nge
nike nenge a longe pe letemo
manmanna ia. Ahul mule
letemo pe a nanas mule lemo
poinga urana ngana nemur.
Pe nenge teke ero, lape eat
kome nge imo ke pomanga
none nge kemkeme. Pe imo a
eteia eat ngak ero.
4 ✡Pe iong o nauele Ne-
Halang nena hana mur nga
kileng nenge Sartis. Pe
hel nge iri tetu ke te lem-
lem iange teheo ele tote iri
nga poinga poreke ngana.
Iri nemur iau lek tula mur
ia iri. Ke pomalam lape
te heronia reria hengeron
hussu ngana pe tei luluch

✡ **2:25:** Hem 3:11 ✡ **2:26:** Psa 2:8-9 ✡ **2:28:** Hem 22:16 ✡ **3:1:** Hem 1:4, 16
✡ **3:3:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2; Hem 2:5; 16:15 ✡ **3:4:** Iut 23

nge Iau, iange te nanas
tau tote NeHalang lemene
ngana mur.

5 ✡Ke mele nenge hekou
susue poinga poreke ngana
lape e iech toto nge i pe e
heron heke hengeron hussu
ngana nge pomau nge i pule.
Pe lape e pasis hote ene
nga maulinga ke koko ana
alalaha ero. Pe lape e hele
tote i nga Temek pe nena
angkelo mur mataria.

6 "Apal talngamo pe a longo
ke nek nga helenga nenge
Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur."

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Pilatalsia

7 ✡ "Pe ohas lange angkelo
nenge nauele NeHalang na
hana mur nga kileng nenge
Pilatalsia ke mai koi:

Helenga nemur at nge
I nenge heo ngana pe
manmanna toto. Ana
non rahite lohenga pule
ke mange ne Teuit. Utar
nenge lohe, mele piu ele
ero ol pe utar nenge piu ele,
mele lohe ero ol.

8 ✡Ana non hele ke teke:
Iau e eteia lemo poinga mur
lochloch nenge a popoia. Ke
e naue lo? E lohe piunga e
nga matamo pe mele pele
ratoto nge piu ele ero. Pe
e eteia ke kikimo ngamo
palaungana ero pe a nanas
tau tote lek helenga mur pe
letemo manmanna nge iau.

9 ✡A longo ke nek. Hana
nemur nenge tetu teu nga tu-
luk nenge non poreke ngana,
te teke iri NeHalang nena
hana mur toto pe ero. Iri te
channanga mana. Iau lape e
poia iri ke te tualou sio nga
apemo huna. Pomalam lape
te eteia ke iau mutek tau tote
imo.

10 ✡Imo a nanas tau tote
lek hotonga ke kokoes pe
ames ke kerkereng toto ke
a takisia amo melmelenga
mur. Ke pomalam, melme-
lenga nenge lape lohot ke
tualaka hote hehei pe hana
lochloch nga ich nei, lape
lohot nge imo ero. Iange iau
lape enau ele imo ke nek.

11 Musuna pol mana pe
lape eat mule pe ames ke
kerkereng toto nga letemo
manmanna ngana nem,
ma lape mele mene mullim
ke mene am iengiengka
nenge maulinga ana.

12 ✡Pe mele nenge mes ke
kerkereng toto lape e hemes
heke i ke Ak Soke NeHalang
nena tunginga ana pele ana
isong ia. Pe mele nem lape
lohot mule nga pele nem ero
ol. Pe lape etal heke Ak
Soke NeHalang ene nge i pe
etal heke Ak Soke NeHalang
nena kileng ene nge i pe lape
etal heke iau ek heueu ngana
lange i pule. Pe Ak Soke
NeHalang nena kileng nem,
ngana laka kileng Ierusalem
heueu ngana nenge sio atat
nga lut nga tapa nge Ak Soke
NeHalang.

✡ **3:5:** Exo 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Isa 22:22 ✡ **3:8:** 1Ko 16:9
✡ **3:9:** Isa 45:14; 49:23; 60:14; Hem 2:9 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 ✡ **3:12:** Isa 62:2; 65:15; Hem 14:1; 21:2

13 “Apal talngamo pe a
longo ke nek nga helenga
nenge Opepengpeng heleia
lange NeHalang na hana
mur.”

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Laotisia

14 “Pe ohas lange angkelo
nenge nauele NeHalang na
hana mur nga kileng nenge
Laotisia ke mai koi:

I nenge i Manmanna
Toto pe NeHalang ala
hote ure lochloch iange
ure huna nge i mana, pe
hemallaha hote helenga
manmanna ngana mur
nge NeHalang, nena he-
lenga mur koi nei:

15 ✡Ana non hele ke
teke: Iau e eteia poinga
mur lochloch ngana nenge a
popoia. A tung tote letemo at
nge iau ero pe a hile hot tote
iau ero pule.

16 Letemo nenge a tunge
at nge Iau unne sune mana.
Ke pomalam lape e muta hote
imo ke a lasus.

17 ✡Pe imo a hele ke a
teke, ‘Oe imem lemem ure
halang toto lo pe ute e nge
alpapa taua imem ero.’ Iong
o hele ke pomam pe onau
teu langa otu ngam ke nek
ero. Iange nga enau ngak lem
ute pele ero pe matam hit pe
singim nganangana ero toto.

18 ✡O hele ke pomam lo,
iok oi at ke o olia um sinaha
ngana e nge iau. Pe um
nem te holoa sue ke chalem-
lem nga oan ngingina nenge
milanglang toto. Pe pule o
olia hengeron hussu ngana e
ke o heron hite nga singim
iange o meia iong nge singim
lachlach manmana. Pe pule
onau rara matam ana siu
eina pe opip teua nga matam
ke onau ke mallaha mule.
Ke pomalam lape letem man-
manna ngana kerkereng toto
nge iau.

19 ✡Iau mutek tau totote
hehei pe hana pe e hele
salia iri pe e hepengia iri ke
kokoes. Ke pomalam a lo-
haka pe ahul mule letemo
nga lemo poinga poreke
ngana mur.

20 ✡A longe Iau ma ero?
Iau koi emes nga pele matana
ke e helonglongo talngamo.
Pe mele nenge longe iau, lohe
piunga pe eteu kela engau lu-
luch nge i.

21 Mele nenge hekou
susue non poreke ngana
nena kerkerenga mur lape
e mene i ke are luluch
nge iau nga ilik nga lek
kilanga seina ngana. Ke
mange iau nge e hekou sue
non poreke ngana nena
kerkerenga mur pe ela ke
eare luluch nge Temek nga
nena kilanga seina ngana
rikena.

22 “Apal talngamo pe a
longo ke nek nga helenga
nenge Opepengpeng heleia
lange NeHalang na hana
mur.”

4

*Ioanes Nau Openeia NeHa-
lang Nge Are Nga Nena Ki-*

✡ **3:15:** Rom 12:11 ✡ **3:17:** Luk 12:21; 1Ko 4:8 ✡ **3:18:** Isa 55:1 ✡ **3:19:** 1Ko 11:32; Hip 12:6; Hem 2:5 ✡ **3:20:** Ioa 14:23

langa Seina Ngana Nga Lut Nga Tapa

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het, enau la mule pe e esia piunga nenga lut nga tapa nge te lohe ke ulolo. Pe haliunga nenge e longo tele nge hutu ke manga ngalum paena alngana, hele mule at nge iau ke teke, "O lohaka at nge iau lakoi. Pe e henonoua iong nga ure nemur nenge lape musuna pol mana pe te lohot."

2 ✡Ueiuei mana pe Opepengpeng roro heke iau pe e naue kilanga seina ngana nga lut nga tapa pe mele are haka ia.

3 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu ramana makelkele pe sinaha hote um nenge ene um iaspa pe nenge ene um kanelian singiria. Pe oro palcholo ke heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe oro neu sinaha hote um nenge ene um emerel singina.

4 ✡Pe kilanga seina ngana halatau ngana mur nge iri ana non kina elle pe henel te heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe almasinga ana hana mur nge iri ana non kina elle pe henel (24) teare haka ia iri. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te kale heke iengiengka chalemlem ngana mur nga palpalria.

5 ✡Pe kileng chalem ngana pe kileng kurung ngana pe onrung ngana te lohot nga kilanga seina ngana nenge are nga tunangana. Pe lemenge iri rahtele nai te sapelpel nga kilanga seina ngana neu matana. Pe lemenge nemur, ngana laka ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai nenge te umume nge NeHalang.

6 ✡Pe ute e pule nge tunga kilanga seina ngana neu matana nakuna pomalaka nga ruach melona nge achouchou pe sinaha ke pomanga silonga.

Pe ure maulul ngana henel temes liliu ele kilanga seina ngana neu ke tom. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga ramaria pe nga rumeria pule).

7 Ure maulul ngana nemur, elle nakuna pomanga laion pe neingana nakuna pomanga kolok. Pe mol ngaria ramana pomanga ita non ramara pe henel ngaria nakuna manga ngie pisou nge lelehe.

8 ✡Pe ure maulul ngana henel neu, elle pe elle sahana iri rahtele elle. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga saharia ene mur pule). Pe tepeu ke kokoes mana nga sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ero nga nenge te peupeu ke pomai,

"Non Soke NeHalang nenge
Kikina Toto
I non nge Heo Ngana nge
Heo Ngana nge Heo Ngana

✡ **4:1:** Hem 1:1, 10 ✡ **4:2:** Isa 6:1 ✡ **4:3:** Ezk 1:28 ✡ **4:4:** Hem 3:18 ✡ **4:5:** Ezk 1:13; Zec 4:2; Hem 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ✡ **4:6:** Ezk 1:5-10, 22; 10:14 ✡ **4:8:** Isa 6:2-3; Ezk 1:18; 10:12

toto.
Pe I tu nge nike toto pe tu
heueu nei pe nga hoena lape
at mule.”
9 Ke I nenge are nga kilanga
seina ngana nem tuke koko.
Pe ure maulul ngana henel
neu, tetua tau mulmule aria
peunga neu pe te hele urana
pe tetal hekeke pe te heto
hekeke I.
10 ✡Pe almasinga ana hana
mur nenge iri ana non kina
elle pe henel neu te tualou sio
nga I nenge are nga kilanga
seina ngana matana pe te
heto heke I iange I tuke koko.
Pe te haka hote iengiengka
mur nga palpalria pe tetal
sue nga kilanga seina ngana
neu matana pe te hele,
11 “NeHalang, Iong emem
Non Soke.
Pe Iong O purpur toto
nge hehei pe hana tetal heke
tote Iong
pe te heto heke tote Iong
nga kikim ngam.
Iange nga lemem ngam oala
hote ure lochloch
pe o tunge maulinga nge
iri ke te lohot.”

5

Sipsip Tuna Mene Alallaha Nenge Telul Hite

1 ✡Ute e pule nge enau opek
ia, e esia I nenge are nga ki-
langa seina ngana neu nge
rahite alalaha e nge telul hite.
Pe ana non rahite alalaha
neu nga penna tamalmal. Pe
alalaha neu ana hasinga tu
kaliu ala, nga sana pe nga
patangana pule. Pe te sima
ele ke ana simanga iri rahtele
nai.
2 Pe e naue angkelo solaki
ngana e. Pe angkelo neu
haliu hot ke soke toto ke teke,
“Itei nge purpur toto nenge
lape tualupa hote simanga
nemur pe ulele alalaha neu?”
3 Pe mele e nga lut nga tapa
pe nga ich nei pe nga ich
letena nakuna ero toto nge
ulele alalaha neu pe sisia.
4 Pe iau letek milang toto pe
e tang iange mele nge purpur
ero toto nge ulele alalaha neu
pe sisia.
5 ✡Ol pe almasinga ana
hana nemur, elle nge iri hele
at nge iau ke teke, “O tang
ero! Onau langa Non hamam
ngana nenge atat neu; ana
non lohot nga kaleu ramana
nenge Iuta (nga mata nenge
non soke Teuit na tete mur).
Pe I non seilil ngana nenge
mele pele hekou sue ero toto.
Ke pomalam I lape tualupa
hote simanga rahtele nai neu
pe ulele alalaha nenge telul
hite nem.”
6 ✡Ol pe e naue Sipsip
Tuna lomele ngana e nge
mes nga kilanga seina ngana
neu matana pengpeng.
Sipsip Tuna neu nakuna
pomanga te hune I ke ulolo.
I mes nga tunangana pe ure
maulul ngana henel neu pe
almasinga ana hana nemur
temes liliu ala hite I. Pe
Sipsip Tuna neu ana sangkar
iri rahtele nai pe matana
pule iri rahtele nai. Pe
ure nemur te heilangia Ope

✡ **4:10:** Hem 19:4 ✡ **5:1:** Isa 29:11; Ezk 2:9-10 ✡ **5:5:** Gen 49:9; Isa 11:1, 10; Hem 22:16 ✡ **5:6:** Zec 4:10; Ioa 1:36; Hem 13:8

kikina ngana mur rahtele nai
nenge NeHalang kulosia iri
ke tela nga kileng lochloch
ngana nga ich.
7 Sisip tuna nem la ke mene
alalaha nga non nenge are
nga kilanga seina ngana neu
penna tamalmal.
8 ✡Iok laol, nga etue
nenge mene alalaha neu
ure maulul ngana henel neu
pe almasinga ana hana iri
ana non kina elle pe henel
(24) neu, te tualou sio nga
Sipsip Tuna matana pe te
heto heke I. Pe almasinga
ana hana nemur te mene
aria milollo mur pe kaliu
chalemlem ngana mur nge
te muta ia sapiu eina. Pe
ure nemur te heilang ia
NeHalang nena hana mur
reria hetalaulaunga mur.
9 ✡Pe ure maulul ngana
henel neu pe almasinga ana
hana nemur te peua aria pe-
unga heueu ngana ke pomai,
"Iong non toto nge o tualupa
hote
alalaha nem ana
simanga mur
iange te hune iong ke ulolo.
Pe nga o mete ngam nem,
o ol hot mule hehei pe hana
nga eim
ke te mene maulinga ke
koko nge NeHalang.
Hehei pe hana nga tuele kina
papalauna mur
pe nga kaleu ramana
mur
pe nga helenga kuena ngana
mur
pe hehei pe hana
lochloch ngana nga
ich.
10 ✡Pe o poia iri ke te lohot
ke iri mata nenge
tunginga ana hana
mur,
ke tepoi tunginga lala
nge ara Soke NeHa-
lang.
Pe lape tenau ele hehei
pe hana nga kileng
lochloch ngana nga
ich."
11 ✡Iok, enau mule pe e
longe angkelo mur nge te
helele. Pe angkelo nemur ta
sisele iri pe iri hulua sakilil.
Pe temes ke te heliliu hite ki-
langa seina ngana neu pe ure
maulul ngana nemur pe al-
masinga ana hana nemur ke
tom.
12 Pe tepeu ke palaungana
toto ke pomai:
"Sipsip Tuna nei I Non toto
pe te hune I ke mete ke
ulolo.
Ke pomalam ta heto heke i
nga kikina ngana
pe nga letena matana
ngana
pe nga nena kole are
ngana.
Tatal haka tote I pe ta hele
urana toto lange I pe ta
iech nge I."
13 Ol pe e longe hehei pe
hana pe ure lochloch ngana
nenge NeHalang ala hote iri
nenge tetu nga lut nga tapa
pe nga ich pe nga ich letena
pe nga ruach letena pe nga
kileng lochloch, e longe iri
nge te peupeu ke pomai koi,

✡ **5:8:** Psa 141:2; Hem 8:3-4 ✡ **5:9:** Psa 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ✡ **5:10:** Exo 19:6; Isa 61:6; Hem 1:6; 20:6 ✡ **5:11:** Dan 7:10; Hip 12:22

"Non nenge are nga kilanga
seina ngana pe Sipsip
Tuna
iri nai te purpur alahel
toto nga kikiria ngaria.
Ke pomalam hehei pe hana
tetal haka tote iri
pe te hele urana pe te
heto heke tote iri nai ke
koko."

14 Pe ure maulul ngana
henel neu te tuacholia,
"Oe Manmanna Toto!" Pe
almasinga ana hana nemur
te tualou sio pe te heto heke
NeHalang iri nai Sipsip Tuna.

6

Sipsip Tuna Tualupa Hote Alallaha Ana Simanga Mur Nge Iri Rahtele Nai

1 ✡Nga etue nenge e naue
Sipsip Tuna nge tualupa
hote simanga elle ngana,
e longe ure maulul ngana
henel neu elle nge hele. Pe
hele ngana pomanga kileng
kurung ngana. Pe hele ke
teke, "O iat!"

2 ✡Iok, e teke enau pe e
esia oriong hussu ngana e.
Pe mele nenge are haka nga
oriong neu rahite nena ral-
ing pe te kale heke iengien-
gka nga palpalna. Pe heto
heke I pe song hotia ana seilil
kela hekou sue nena ngarang
mur.

3 Iok, Sipsip Tuna tualupa
hote simanga naingana pe e
longe ure maulul ngana ne-
mur neingaria nge hele ke
teke, "O iat!"

4 Pe enau pe e esia ori-
ong remenmen ngana e nge
song hot. Pe mele nenge
songia oriong neu NeHalang
tunge kerkerenga e lange i pe
tunge palinga hel ana mese
palaungana e lange i pule. Pe
kerkerenga neu i kerkerenga
nenge tua het hote kilanga
urana ngana nga ich pe poia
hehei pe hana ke te hunel
mulmule nge iri.

5 Iok, Sipsip Tuna tualupa
hote simanga mol ngana pe e
longe ure maulul ngana ne-
mur mol ngaria nge hele ke
teke, "O iat!" Pe enau la
pe e esia oriong muna ngana
e. Pe mele nenge kila haka
nga oriong neu rahite monri
nga penna. Monri nenge te
amnei urumrume ure meena
ngana mur ia.

6 Ol pe e longe helenga e
nge lohot nga ure maulul
ngana henel neu tunangaria.
Pomalaka nga mele nge
helele ke teke, "Ngaunga
hetet lo, pomalam ngaunga
uruna lape ele haka toto.
Ke ngaunga pululu ngana
nenge ene uit meena ngana
unne sune (lita elle), uruna
lape lohot ke pomanga mele
uruna nenge mene nga etue
elle. Pe ngaunga pululu
ngana nenge ene pali nenge
meena pol (lita iri mol),
uruna lape lohot ke pomanga
mele uruna nenge mene nga
etue elle. Pe ae nenge ene ae
oliua, ae nem eina pe uain
ururia lape ele haka ero."

7 Iok, Sipsip Tuna tualupa
hote simanga henel ngana pe
e longe ure maulul ngana ne-
mur henel ngaria nge hele ke
teke, "O iat!"

✡ **6:1:** Hem 4:6; 5:1 ✡ **6:2:** Zec 1:8; 6:1-6

8 ✡Pe e teke enau la pe e
esia oriong popopo ngana
e. Pe mele nenge songia
oriong neu ene laka Metenga.
Pe Metenga Ana Kileng i
hoena pe nanasia i ke renren
toto. Pe NeHalang tunge
kerkerenga lange iri nai ke
te poia hunelinga ke lohotot
pe te poia uringa ana etue ke
lohotot. Pe te poia haleles ke
lohotot pe te poia ur-inolo
mur ke te lohotot. Ke ure
nemur lape te hune hehei
pe hana halang nga ich. Pe
tehun lochloche iri ero. Lape
tehun lapo mene iri nenga
ich ana talinga toto henel
ngana ke te het.

9 Iok, Sipsip Tuna tualupa
hote simanga lime ngana pe
esia hehei pe hana nenge
te mete, operia mur nge te
eukirau nga NeHalang nena
hatanga apena huna. Hehei
pe hana nemur te hune iri
iange te nanas tau tote NeHa-
lang nena helenga pe te haliu
hote helenga manmanna toto
ngana.

10 Pe hehei pe hana ope-
ria nemur alangaria hot ke
palaungana toto ke te teke,
“Non Soke NeHalang, Iong
non Kikina ngana toto pe
iong non nge heo ngana pe
non manmanna ngana toto.
O kulala ero ol. O amnei teu
lange hehei pe hana nga ich
pe o tuachol ia eimem nge iri
iange te hunsio mene imem.”

11 ✡Ol pe NeHalang
heronge hengeron husu
ngana nge iri elle pe elle
pe hele lange iri ke teke
leteria meena ia ure neu ero
pe te kulala pol mana. Te
kulala pol kela het nga etue
nenge reria ngarang mur
tehun taua pekngaria mur
pe titiria mur hel pule. Iange
NeHalang hesilei hote iri lo
ke te mete pule ke pomange
iri nge tehun tele iri ke ulolo.

12 ✡Iok, nga etue nenge
Sipsip Tuna tualupa hote
simanga rahtele elle ngana,
enau pe e esia mangila
palaungana nge lohot ke rur
leke kileng. Pe chaia matana
tua ero pe kileng auala mana
ke pomanga miliko lo. Pe teio
matana hul ke remenmen ke
pomanga toho.

13 ✡Pe itoch mur te
machereng hot nga tapa
sana pe te losio langa ich ke
pomanga tuttula palaungana
nge rur sue popi nganangana
itachtach ngana mur ke te
tualolo sio.

14 ✡Pe tapa sana pule erue
sio mana ke pomanga tako
nenge telou heke pe te mene
ke tela ia. Pe hengene mur pe
mimio mur te hile muria mur
pe te loloun rara.

15 ✡Pe naungaala ana
hana mur nga ich, pe hana
papalauna nenge te nanasia
iri, pe palinga hel ana hana
mur aria ae huna mur, pe
kole hoena ana hana mur,
pe hana solaki ngana mur,
pe iri nenge te umume nge
hana hel, pe iri nenge tetu
pulut mana, hana nemur

✡ **6:8:** Jer 15:1-3; Ezk 5:12, 17; 14:21 ✡ **6:11:** Hem 7:9, 13; 19:14 ✡ **6:12:** Mat 24:29; Ume 2:20; Hem 8:12; 11:13; 16:18 ✡ **6:13:** Isa 34:4 ✡ **6:14:** Hem 16:20 ✡ **6:15:** Isa 2:10, 19, 21

iri lochloch lape te talkome
nga rika mur pe nga um pa-
palauna koaria nga hengene
mur.
16-17 ✡Pe alngaria langa um
papalaungana mur pe hen-
gene mur ke te teke, “A losio
haka nge imem ke mo mete
ol. Iange non nenge are nga
kilanga seina ngana pe Sip-
sip Tuna, leteria inin ngana
ana etue palaungana, ngana
koiloi lohot nge imem lo. Pe
itei toto nenge lape mes ele
ure nem?”

7

NeHalang Nena Sach Nenge Nauele Nena Hana Mur

1 ✡Iok, ure lochloch ngana
nei te lohot ke het pe e naue
angkelo henel nge temes nga
ich ana haro mur nge iri
henel ke tehuu ele tuttula
matana mur. Tehuu ele ke
tuttula tue ruach pe tua nga
ich huna pe tua teu nga ae
mur ero ol.
2 Ol pe e naue angkelo e nge
nanas haka at nga tapa. Ana
non lohaka atat nga kileng
hilina ele nenga chaia haka
ngana pe at luluch nga Ne-
Halang nenge tuke koko nena
sach. Pe alngana hot ke
kerkereng toto lange angkelo
henel nenge te mene kerk-
erenga nenge lape te hep-
oreke ich pe ruach ke teke,
3 ✡“A heporeke tangaia ich
pe ruach pe ae mur ero. A
kulkulala pol pe motal heke
ara Soke NeHalang nena sach
nga nena hana mur nenge
te umume nge I ramaria
mukam.”
4 ✡Pe iri nenge tetal haka
sach nge iri neu te lohot nga
mata analoch pe nai (12)
nenge Israel. Pe angkelo e
hele at nge iau ke teke,

“Hana nemur, iri ana non
kina lime iri analoch
iri ana non kina lime
pe ana non kina lime
iri analoch iri ana non
kina nai pe ana non
kina lime iri analoch
iri henel (144,000).

5 Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Iuta tetal haka sach
nge iri.

Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Rupen.

Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Ket.

6 Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Asa.

Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non

✡ **6:16-17:** Jol 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 9:4, 6; Hem 9:4 ✡ **7:4:** Hem 14:1, 3 ✡ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 ✡ **7:3:** Ezk

kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Naptali.
Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Manase.
7 Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Simion.
Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Liuai.
Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Isaka.
8 Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Sepulun.
Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Iosep.
Pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri
analoch pe ana non
kina lime iri analoch
iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge
Pensamin.”

Hulua Nge Palpal Lelemo Temes Nga Lut Nga Tapa

9 Ol pe enau pe e esia hulua nge mele pele nakuna nge sisele iri ero. Hulua nemur te lohot nga tuele kina papalauna mur pe nga kaleu ramana mur pe nga helenga kuena ngana mur pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te rahite akau perperna mur pe temes nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna mataria.

10 ✡Pe te makul ke palaungana toto ke te teke,
“Ara Soke NeHalang
nenge are nga nena kilanga seina ngana
iri nai Sipsip Tuna
te mene mule ita ke ulolo.”
11 Pe angkelo mur lochloch nenge temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur, iri lochloch ke te tualou sio nga kilanga seina ngana matana pe te heto hekeke NeHalang
12 ✡ke te teke,
“Manmanna!
Ta hele urana lange ara Soke NeHalang
pe tatal haka tote I nga letena matana urana ngana mur
pe nga kikina ngana.
Pe ta iech ele tote I pe ta heto heke I ke koko.

✡ **7:10:** Hem 5:6-7 ✡ **7:12:** Hem 5:12

Oe, Manmanna Toto!”
13 Ol pe almasinga ana
hana nemur elle nge iri
onteia iau ke teke, “Kole,
onau ke itei hel nenge te
heronia hengeron hussu
ngana nemur mau? Pe iri
mam teat langai mau?”
14 ✡Pe e tuacholia ke e teke,
“Kole, iong lape o eteia pe iau
e eteia ero i.”
Ol pe hele at nge iau ke
teke, “Iri nemur, ngana
laka iri nenge te ratoto ke
te takisia aria melmelenga
nenge poreke toto, nenge
reria ngarang mur te poia
lala nge iri. Pe te lome reria
hengeron mur ke hussu toto
nga Sipsip Tuna eina.
15 Ke pomalam,
“Lape temes ke kokoes mana
nga NeHalang nena
kilanga seina ngana
matana,
pe tepoi tunginga lala nge Ne-
Halang,
nga nena tunginga ana
pele nga sinanga
pe nga miliko ke
kokoes mana pule.
Pe i nenge are nga kilanga
seina ngana nem,
lape lau teua iri pe nek
hite iri.
16 ✡Pe lape te metearia ero
pe te meteune ech mule
ero ol.
Pe chaia milang ngana lape
hemilangia iri ero
pule.
17 ✡Iange Sipsip Tuna nenge
mes nga tunangana
nga kilanga seina ngana
nem matana
lape nek hit tote iri
ol.
Pe lape mene iri ke tela nga
ech
nenge tunge maulinga
pach haka ngana.
Pe NeHalang lape taun lele
mataria eina
nga mataria ke het toto
sapele.”

8

Sipsip Tuna Tualupa Hote Simanga Rahtele Nai Ngana

1 Iok, nga etue nenge Sipsip
Tuna tualupa hote simanga
rahtele nai ngana, kileng nga
lut nga tapa lelelo ke mala pol
unne mana.
2 Ol pe e naue angkelo
rahtele nai nge temes nga
NeHalang matana nge te
rahite reria ngalum paena
mur.
3 ✡Pe angkelo e pule mene
sapiu eina kina chalemlem
ngana pe at ke mes nga
tunginga ana hatanga. Pe te
tunge sapiu eina nge halang
toto lange i ke poi tunginga
ia nga tunginga ana hatanga
chalemlem ngana nenge mes
nga NeHalang nena kilanga
seina ngana matana. Pe
makia ure neu ke pulu ngana
haka lange NeHalang, luluch
nga nena hana mur lochloch
reria hetalaulaunga mur.
4 Ke angkelo neu mes nga
NeHalang matana. Pe sapiu
eina pulu haka kela luluch
nga NeHalang nena hana
mur reria hetalaulaunga nga
NeHalang matana.

✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21 ✡ **7:16:** Isa 49:10 ✡ **7:17:** Psa 23:2; Isa 25:8; Hem 21:4 ✡ **8:3:** Exo 30:1-3; Hem 5:8

5 ✡Ke het pe angkelo neu
mene oan unne nga tunginga
ana hatanga, pe tal teua
langa sapiu eina kina pe ulo
sue ke langa ich. Ol pe kileng
chalem pe kileng kurung pe
ute hel alngaria onrungrung
pe mangila rur.

Angkelo Henel Teiua Reria Ngalum Paena Mur

6 Ol pe angkelo rahtele nai
neu te tatalo ala sapele ke
teiua reria ngalum paena
mur
7 ✡pe elle iu sapele nena.
Iua pe pitte matana mur nge
pomanga um chatottonna pe
toho nge teusil nga oan te
tualolo sio langa ich. Pe te
hengau lulu heke ae mur pe
heilil mur lochloch nga ich
ana talinga toto elle mana.
Pe ich ana talinga toto iri nai
pule te heporeke ero.
8 Iok, angkelo nei ngana
iua nena ngalum paena pe
tesau hote ute nge nakuna
pomanga hengene palaun-
gana nge oan ngaulala hite.
Pe tesau puluch teua langa
ruach pe ruach ana talinga
toto elle hul ke pomanga
toho. Pe ruach ana talinga
toto nai, tetu ol.
9 Pe nga ruach ana talinga
toto nenge poreke neu, urelu
lochloch ngana nenge te
maulul, te mete lochloch.
Pe imot mur pe sulang mur
pe aka kinkino ngana mur
lochloch te ngaulala pule.
10 Iok, angkelo mol ngana
iua nena ngalum paena
pe itoch palaungana e nge
matana tuaere ke manga
miriole nenge hole hot,
machereng hot nga tapa sana
ke tuaulu sio nga ich. Tuaulu
sio kela pe tamu teu nga ech
tana mur pe nga ech pach
haka ngana mur ana talinga
toto elle mana nga ich. Pe ech
tatana mur pe ech pach haka
ngana mur ana talinga toto
nai pule, tetu ol.
11 ✡Pe itoch nem ene laka
itoch Matasike. Pe i itoch
ehech ngana ia, iange hep-
oreke lochloche ech urana
ngana mur nenge tamu teu
ia. Pe hehei pe hana halang te
mete iange te inia ech nenge
ehech toto ke pomanga miri
heina.
12 ✡Iok, angkelo henel
ngana iua nena ngalum
paena pe ute heporeke chaia
pe teio pe itoch mur mataria
ke tetua ke nek ero ol. Ke
pomalam, chaia tua ero nga
sinanga koana unne pe teio
pe itoch mur pule tetua ero
nga miliko koana unne.
13 ✡Iok, enau la pe e esia
ngie pisou nge lelehe nga
tapa sana. Pe ngie neu
alngana hot ke soke toto ke
teke, “Musuna pol mana pe
lape angkelo mol nenge tetu
nei kura teiua reria ngalum
paena mur. Opooi! Lape
melmelenga palaungana
lohot nge hehei pe hana
lochloch nga ich!”

9

Angkelo Lime Ngana Iua

✡ **8:5:** Exo 19:16-19; Lev 16:12; Hem 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Exo 9:23-26; Ezk 38:22; Jol 2:30 ✡ **8:11:** Jer 9:15 ✡ **8:12:** Ezk 32:7; Hem 6:12-13 ✡ **8:13:** Hem 9:12; 11:14

Nena Ngalum Paena

1 ✡Iok laol, angkelo lime
ngana iua nena ngalum
paena pe e naue itoch nenge
machereng hot nga tapa sana
ke langa ich. Pe lohenga
nenga polo palaungana
nenge hetala ngana ero te
tunge lange i ke ulolo.
2 ✡Pe nga etue nenge lohe
polo palaungana neu hanna,
oan pais haka. Pe oan pulu
ngana neu i toto hot ke po-
manga manai tana e nge te
tonoia. Pe pulu ngana lau ele
chaia matana pe tapa sana ke
kileng au.
3 Pe sis mur te lohot nga
oan pais ngana neu pe te lehe
sio ke tela nga ich. Pe te mene
kerkerenga nenge tehun ke
pomanga ei mur.
4 ✡Pe mele hele lange iri
ke teke, "A heporeke heilil pe
ae ina mur nga ich ero. A
heporeke laka hehei pe hana
nenge NeHalang nena sach
ma haka nga ramaria ero.
5 A tunge melmelenga
palaungana lange hehei pe
hana nemur ke teio iri lime
pe a hune iri ke te mete
ero." Pe melmelenga nenge
te amneia nem lape leisis toto
ke pomanga ei hun ngana
nenge leisis toto.
6 ✡Pe nga etue nem hehei pe
hana nemur te tuarir sakilil
pe te teke te mete mana ol pe
ero. Metenga e lohot nge iri
ero toto.
7 ✡Pe sis nemur nakuria
pomanga oriong mur nenge
te tatalo ele iri ke tela nga
hunelinga. Pe te kale heke
ute hel nge pomanga iengien-
gka chalemlem ngana nga
palpalria pe ramaria po-
manga ita non ramara.
8 ✡Pe palpalria ina sasase
ke pomanga hehei palpalria
ina pe ngingiria pomanga
kaone inolo mur ngingiria.
9 ✡Pe te helau heke ute hel
nge pomanga pampa hatat
ngana ke poi hele singiria.
Ure nemur hatat toto ke po-
manga pampa nenge poi hele
hana mauturia. Pe saharia
alngaria kores ke pomanga
raling pe kaleu nge hulua te
palia nga aperia pe te song
ke ueiuei toto ke tela nga
hunelinga.
10 Pe hoeria te leis ke po-
manga ei mur hoeria. Re-
ria kerkerenga tunga hoeria
nenge te leisia hehei pe hana
pe leisis ngana tuke teio iri
lime.
11 Sis nemur aria naun-
gaala laka angkelo nenge
nauelele polo nenge hetala
ngana ero. Pe te hetue ene
nga helenga Hipru ke Apaton
pe nga helenga Krik te hetue
ene ke Apolion. (Ene nemur
luria mai koi – Non Soanna
ngana nenge heporekreke
ure mur.)
12 Ke melmelenga nenge
poreke toto, elle la het nem lo,
pe nai koi te atat kura.

Angkelo Rahtele Elle Ngana Iua Nena Ngalum Paena

13 Iok, angkelo rahtele
elle ngana iua nena ngalum

✡ **9:1:** Hem 20:1 ✡ **9:2:** Gen 19:28; Exo 10:12-15; Jol 2:2, 10 ✡ **9:4:** Hem 7:3
✡ **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 ✡ **9:7:** Jol 2:4 ✡ **9:8:** Jol 1:6 ✡ **9:9:** Jol 2:5

paena. Ol pe e longe helenga
nge lohot nga sangkar henel
nenge temes nga hatanga
chalemlem ngana ana haro
mur. Pe hatanga neu mes nga
NeHalang matana.
14 Helenga neu hele lange
angkelo rahtele elle ngana
nenge iua ngalum paena neu
ke pomai, “Angkelo henel
kou te kale hite iri ke tetu nga
ech tana palaungana nenge
Iupratis. Ola ke oun hote rur
nge iri ol.”
15 Ke pomalam angkelo
neu la ke un hote rur nge
angkelo henel neu. Angkelo
henel neu, NeHalang tatalo
ele iri ke teke lape tehun
sue hehei pe hana halang
nga etue nei pengpeng. Nga
sinanga koana nei, pe nga
etue unne nei, pe nga teio nei,
pe nga hesinga nei. Tehun
sue hehei pe hana lochloch
nga ich ero. Tehun sue aria
tuluk elle mana pe aria tuluk
nai tetu.
16 Pe palinga hel ana hana
mur nenge teare haka nga
oriong mur, e longe nge te
sisele iri pe iri hulua toto (200
milion).

17 Pe enau opekia iri nenge
teare haka nga oriong mur ke
pomai: Iri te heronia ure hel
nge pomanga pampa hatat
ngana ke poi ele mauturia.
Ure nemur singiria remen-
men ke pomanga era pe
popopo ke pomanga tapaera
pe koikoi ke pomanga hou.
Pe oriong nemur palpalria
pomalaka nga kaone inolo
mur palpalria. Pe um nenge
remenmen ke pomanga oan
pe milang toto pe inangana
siusiu toto lohot nga haria. Pe
lohot luluch nga pulu ngana
pe oan remen ngana.
18 Ke ure mol nenge te lohot
nga oriong nemur haria,
ngaria laka; oan remen
ngana, pe pais ngana, pe
um nenge remenmen ke
pomanga oan pe milang
toto pe inangana siusiu toto.
Pe ure mol nem te poreke
toto, ke pomalam te hemete
lochloche hehei pe hana nga
ich ana talinga toto elle ke te
mete lochloch. Pe ana talinga
toto nai tetu ol.
19 Oriong nemur kikiria
ngaria tunga haria pe nga
hoeria pule. Pomalam te
hunune hehei pe hana nga
hoeria. Iange hoeria mur
te hunun ke pomanga ilimo
mur nenge te hunun.
20 ✡Pe hehei pe hana nenge
ure poreke ngana nemur te
hemete iri ero, kokoes te leles
aetapuna pe te hulia leteria
nga reria poinga nemur
ero toto. Te heto hekeke
uneinei mur pe aetapuna
mur nenge teume hote iri nga
um chalemlem ngana mur.
Pe aetapuna nemur te longo
erochro, pe tenau erochro, pe
te irara erochro.
21 Pe pule te hulia lete-
ria nga reria poinga poreke
ngana nemur ero. Nenge te
hunun hana, pe te achach, pe
te salaulau, pe te kemkeme.

10

✡ **9:20:** Psa 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; Hem 16:9, 11

Angkelo Pe Alalaha Sune

1 Iok, enau pe e esia angkelo solaki ngana e nge sio atat nga lut nga tapa. Angkelo neu heronia ulu ke pomanga nena hengeron pe oro hetaliliu hite palpalna. Pe ramana sinaha ke pomanga chaia matana pe apena nai ape te sapellala ke pomanga oan.

2 Pe rahite alalaha sune nge ulala nga penna. Ana non hemes sue apena tamalmal nga ruach sana pe apena hoihoi nga ich.

3 Pe alngana palkolong pulut ke manga kaone inolo palaungana e chau ngana. Angkelo neu alngana pe kileng kurung ngana nge iri rahtele nai te lohot pe te hele ke te papa ele i.

4 ✡Pe e teke ehas sue kileng kurung ngana nemur luria pe ero, iange e longe mele nga lut nga tapa nge hele ke teke, "Ohas sue kileng kurung ngana iri rahtele nai nem, reria helenga luna ero. O reng hite pe o heleia lange mele ero."

5 ✡Ol pe angkelo nenge e naue nge hemes sue apena hele nga ruach pe hele nga ich neu, tul heke penna tamalmal langa lut nga tapa.

6 Pe poia helenga nenge kerkereng pe manmanna toto nga NeHalang ene. NeHalang i non nenge tuke maulul ke koko pe I non nenge ala hote tapa pe ure lochloch ngana nenge tetu nga tapa. Pe ala hote ich pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich. Pe ala hote ruach pe ure lochloch ngana nenge tetu teu nga ruach. Pe angkelo neu hele ke manmanna ke teke, "Utar nenge NeHalang letena tuanin hote ke teke poia, lape poia ke lohot pe milole ia ero.

7 ✡Ke nga etue nenge angkelo rahtele nai ngana iua nena ngalum paena, NeHalang lape hemallaha hot sapele letena tuanin ngana mur. Pe letena tuanin ngana nemur lape te lohot ke manmanna ke pomanga hele nganaia lange nena hetatalonga mur."

8 Pe mele nga lut nga tapa nenge hele atat nge iau neu, hele mule at nge iau ke teke, "Ola ke o mene alalaha nenge ma ke ulala nga angkelo nenge hemes sue apena hele nga ruach pe apena hele nga ich nem penna."

9 ✡Ke pomalam, ela nge angkelo neu pe e long hote alalaha sune neu nge i. Pe tunge at nge iau pe hele ke teke, "O mene pe o ngaua. O ngaua pe lemene urana pe monmona nga halim ke pomanga misou eina. Pe i lape pelpule sam."

10 Ol pe e mene alalaha sune neu nga angkelo neu penna pe e ngau sapele. E ngaua pe lemene urana pe monmona nga halik ke pomanga misou eina. E ngaua

✡ **10:4:** Dan 12:4, 9 ✡ **10:5:** Deu 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:7:** Amo 3:7 ✡ **10:9:** Ezk 2:8–3:3

ke het pe pelpule sak ke inin
hulu toto.
11 Pe te hele at nge iau
ke te teke, “O hetatalo sio
mule lange hehei pe hana
nga kileng pe kileng, pe nga
mata pe mata, pe nga he-
lenga kuena ngana mur, pe
nge naungaala ana hana mur
nga ich nga NeHalang letena
tuanin ngana mur.”

11

NeHalang Kulosia Nena Hetatalonga Nai

1 ✡Ol pe NeHalang tunge
kula nenge te amelele ure
mur aria lome ia at nge
iau, pe hele at nge iau ke
te teke, “O lohaka pe ola ke
o amele lek tunginga ana
pele ana lome, pe tunginga
ana hatanga ana lome, pe o
sisele hehei pe hana lochloch
nenge te heto hekeke Iau nga
lamau.
2 ✡Pe aeteme unne nenge
mapuo mes ele nge hot, o
amele ana lome ero. Iange
kileng unne nem e tunge
lange hana lomonmona
ngana mur. Pe iri lape te
heporeke lek Tuele Tana
Nenge Heo Ngana nem ke
teio iri ana non kina nai pe
nai (42).
3 Pe lape e tunge kerk-
erenga lange lek hetatalonga
nai ke te haliu hote lek
helenga. Iri nai lape te pore
haso pe te haliu hote lek
helenga ke etue iri ana non
kina lime iri analoch pe ana
non kina analoch pe ana non
kina mol (1, 260).”
4 ✡Hana nai nem, iri ae tana
nai nem nenge te hetue ke
ae oliua pe pule, iri lemenge
ana hemesinga haka nai nem
nenge temes nga Non Soke
nenge nauele ich nei matana.
5 ✡Pe nenge teke mele mil
iri nai aria ke teke hune iri,
oan lape sapel hot nga haria
ke ngaulele mele nem. Pe
reria ngarang mur nenge te
teke te hununе iri nai, lape
oan ngaulele iri ke pomalam
pule.
6 ✡Pe iri nai reria kerk-
erenga nenge te rahele tapa
sana ke pitte mol sio ero, nga
etue nenge te haliu hotote
NeHalang nena helenga mur.
Pe iri nai reria kerkerenga
nenge te poia ech ke lohot ke
pomanga toho pe te heporeke
ich nga urelu poreke ngana
mur. Pe te poia ure nemur ke
te lohot ke emule mana nga
lemeria ngaria.
7 ✡Pe nga etue nenge iri nai
te heulo hote reria helenga
mur, hun-non palaungana
nenge lohot nga polo palaun-
gana nenge hetala ngana ero,
ngira taua iri pe hekou sue iri
pe hune iri ke te mete.
8 ✡Pe koluria masio mana
nga kue tana nga tuele tana
palaungana nenge te heon
heke aria Soke ia. Tuele tana
nem te hakeke ke ene nai; So-
tom pe Ekipto.
9 Pe hulua nga tuele kina
papalauna mur, pe nga kaleu

✡ **11:1:** Ezk 40:3; Zec 2:1-2 ✡ **11:2:** Luk 21:24; Hem 13:5 ✡ **11:4:** Zec 4:3, 11-14 ✡ **11:5:** 2Sa 22:9; Psa 97:3 ✡ **11:6:** Exo 7:17-20; 1Sa 4:8; 1Ki 17:1 ✡ **11:7:** Dan 7:21; Hem 12:17; 13:7; 17:8 ✡ **11:8:** Luk 13:34

ramana mur, pe nga helenga
kuena ngana mur, pe hehei
pe hana lochloch ngana nga
ich, te esesia hana nai neu
koluria ke etue iri mol pe
sinanga koana unne e nga
etue e pule pe lemeria ero
nge tealo hite iri.
10 Iange hana nai neu te
tunge melmelenga palaun-
gana lange hehei pe hana
lochloch nga ich. Ke poma-
lam hehei pe hana lochloch
nga ich lape te iech toto
ia iri nai nge te mete. Pe
reria iechinga lohot ngana
nga nenge te peupeu pe te
hesongong choiong.
11 ✡Iok, etue iri mol pe
sinanga koana unne neu het
pe NeHalang iu teu mule ein-
gana lange iri nai ke te maul
haka mule. Pe hehei pe hana
nenge te naue iri nai, operia
ua toto.
12 ✡Ol pe iri nai te longe
mele nge hele ke soke toto
nga lut nga tapa. Pe hele
lange iri nai ke teke, "Imo nai
a lohaka at lakoi!" Ol pe iri
nai reria ngarang mur tenau
pe te esia iri nai nge te lohaka
luluch nga muchmua ke tela
nga lut nga tapa.
13 ✡Nga etue neu pengpeng
mangila palaungana rur pe
tuele tana neu ana talinga
toto analoch ngana, ana pele
mur tehutu sio. Pe hulua
nge iri ana non kina lime
iri analoch iri rahtele nai te
mete lochloch (7,000). Pe
iri lochloch ngana nenge te
maulul te loiloi ele tote iri pe
te heto heke NeHalang nenge
are nga lut nga tapa nga kik-
ina ngana.
14 ✡Melmelenga nenge
poreke toto naingana la het
nem lo, pe mol ngaria koi atat
kura.

Angkelo Rahtele Nai Ngana Iua Nena Ngalum Paena

15 ✡Iok laol, angkelo rahtele
nai ngana iua nena ngalum
paena pe e longe hulua nga
tapa nge te makul ke soke
toto ke te teke,
"Ara Soke NeHalang pe Kris-
tus te lohot
ke iri naungaala ana
hana mur
ke tenau ele ich lochloch.
Pe lape tenau ele ke koko
ol."
16 Pe almasinga ana hana iri
ana non kina elle pe henel
(24) nenge teare nga reria ki-
langa seina ngana mur nga
NeHalang matana, te tualou
sio pe te tatuch sio langa ich,
pe te heto heke NeHalang
17 ke te teke,
"Mo hele urana nge iong Non
Soke NeHalang,
nge Iong non nge Kikim
Toto
pe iong o tu nge nike toto
pe otu heueu nei pule.
Pe o talun ke o nauele kileng
lochloch ke ulolo
nga lem kerkerenga.
18 ✡Pe hana lomonmona
ngana mur leteria inin
pe Iong pule letem inin
ngana lohot lo.

✡ **11:11:** Ezk 37:5, 10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Hem 6:12; 16:18 ✡ **11:14:** Hem 9:12 ✡ **11:15:** Exo 15:18; Psa 10:16; Dan 2:44; 7:14 ✡ **11:18:** Psa 110:5; 115:13; Rom 2:5; Hem 20:11-13

Pe lem haliunga ana etue lohot lo
nenge lape o amnei teu lange iri nenge te mete ke ulolo.
Pe lape o tunge ure urana ngana mur
lange lem hetatalonga mur nenge te rahite lem ume,
pe lem hana mur, pe iri nenge te heto hekeke em pule.
Pe pule nge iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge pingaria iuiu ero.
Pe etue nei, Iong am etue nenge lape o heporeke
iri nenge te hunune hehei pe hana mur nga ich."

19 ✡Ol pe te lohe NeHalang nena tunginga ana pele nenga lut nga tapa. Pe NeHalang nena tomungahel ana hohou, ma ke mallaha mana nga pele neu letena. Pe kileng chalem ngana, pe kileng kurung ngana, pe onrung ngana, pe mangila te lohot. Pe pitte eina nge rol ke pomanga sesser telot sio.

12

Heie Pe Ilimo Palaungana Nenge I Uneinei Ia

1 Iok, hengeilang e nge nakuna altoto lochloch herura hot nga lut nga tapa. Ana hengeilang lohot ke pomai koi: Hei e heronia chaia matana ke pomanga nena hengeron pe mes haka nga teio. Pe iengiengka nenge are haka nga palpalna ana itoch iri analoch pe nai.

2 ✡Ana hei sana pe melmelenga nenga hohonga poia i ke alngana haka iange lala nga hoho ngana mam lom.

3 ✡Iok, ute e pule lohot nga lut nga tapa. Ngana laka ilimo palaungana e nge singina remenmen. Ilimo neu palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri rahtele nai te ronge palpalna nemur.

4 ✡Pe hoena pelsis hote itoch ana tuluk mol ngana nga tapa sana ke sio langa ich. Pe mes nga hei neu matana ke teke tone hei neu tuna nga etue nenge hoho hote.

5 ✡Iok, hei neu hoe tuna tamane ngana e nenge lape rahite nena kula lekina ngana pe nauele hulua lochloch nga ich. Ke hei neu hoe tuna neu pe angkelo e chalem heke ke laia nge NeHalang nga nena kilanga seina ngana.

6 Pe hei neu ua ke langa ich sana lomona nenge NeHalang tatalo ele i ia. Pe lape tenau ele i nga kileng nem ke etue iri ana non kina lime iri analoch pe ana non kina analoch pe ana non kina mol (1,260).

7 ✡Ol pe hunelinga lohot nga lut nga tapa. NeHalang nena angkelo palaungana nenge ene Mikael pe pekngana mur, iriul ilimo

✡ **11:19:** Hip 9:4; Hem 8:5; 15:5; 16:21 ✡ **12:2:** Mic 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7
✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Psa 2:9; Isa 7:14; 66:7; Hem 19:15 ✡ **12:7:** Iut 9

palaungana neu pe nena tula
mur ke te hunel.
8 Pe angkelo Mikael pe
pekngana mur te hekou sue
ilimo neu pe nena tula mur
pe te lope hote iri nga lut nga
tapa.
9 ✡Pe tesau sue ilimo
palaungana neu luluch nge
nena tula mur ke tela nga
ich. Pe ilimo palaungana neu
i uneinei pe i ur halangana
toto nenge te hetue ke non
soanna ngana. Pe ene e pule
laka Satan. I pallaka ia hulua
nga ich ke te nanasia poinga
poreke ngana.
10 ✡Ol pe e longe mele nge
haliu ke soke toto nga lut nga
tapa ke teke,
"Heueu ta mene maulinga ke
koko nge ara Soke Ne-
Halang.
Kikina ngana pe nena
naualanga pe nekinga
lohot nga mallaha ke
ulolo.
Pe Kristus nenge i sipona tal
hote,
Talune ana ume ke
nauele hehei pe hana
nga kikina ngana.
Pe non soanna ngana nem
laka tesul hote i nga lut
nga tapa lo,
iange i hele porekreke
titira mur.
Hele porekreke iri nga NeHa-
lang matana ke kokoes
nga sinanga pe nga mi-
liko.
11 Pe titira mur te hekou sue i
nga Sipsip Tuna eina,
pe nga nena helenga
manmanna ngana
nenge te haliu hottote.
Iri te hile hot tote singiria
pe te matau metenga ero.
12 ✡Ke pomalam imo nenge
atu nga lut nga tapa a
iech toto.
Pe imo lochloch nenge atu
nga ich pe nga ruach
letena
lape a amneia melme-
lenga palaungana
iange non soanna ngana nem
laka tesul hote
ke sio lange imo lo!
Pe non soanna ngana nem
letena inin toto
iange eteia ke ana etue
choro mana ol."
13 Pe ilimo neu eteia nge
tesul sue i langa ich lo, poma-
lam tango rere hei nenge hoe
tuna tamane ngana nem.
14 ✡Pe NeHalang tunge ngie
pisou palaungana sahana nai
lange hei neu ke leheia. Pe
lehe kela tu ke kangkanga il-
imo neu ana nga ich sana
lomona nenge te tatalo ele i
ia. Pe lape tenau ele i nga
kileng nem ke hesinga mol pe
teio iri rahtele elle.
15 Pomalam ilimo palaun-
gana neu muta hote ech nge
pomanga ech tana ke nanasia
hei neu ke teke hole hote i.
16 Pe ero, iange ich halaua
hei neu. Ich hanna pang-
panga ke pomanga polo e pe
halaua hei neu ke tone ech
tana nenge ilimo palaungana
neu muta hote.
17 ✡Ol pe ilimo neu letena
inin taua hei neu. Pomalam

✡ **12:9:** Gen 3:1, 14; Luk 10:18; 22:31; Hem 20:2 ✡ **12:10:** Job 1:9-11; Zec 3:1
✡ **12:12:** Isa 44:23; 49:13 ✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Hem 11:7

lange hei neu tutuna mur hel
pule ke iriul te hunel. Ngana
laka iri nenge te nanasia Ne-
Halang nena hotonga mur
pe te nanas tau tote helenga
manmanna toto ngana nenge
Iesus hemallaha hote.
18 Pe ilimo palaungana
neu mes nga ruach ilina nga
peipei.

13

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ruach Letena

1 ✡Ke het pe e naue ur-
inolo e nge lohaka nga ruach
letena. Pe ur-inolo neu
palpalna iri rahtele nai pe
ana sangkar iri analoch.
Pe iengiengka iri analoch
te rongo heke ana sangkar
nemur. Pe hesisinga ana he-
lenga mur nenge latautaua
NeHalang, tetu nga palpalna
rahtele nai neu.
2 ✡Pe ur-inolo nenge e naue
neu, nakuna pomalaka nga
naumiliko inolo palaungana
e nenge singina lihoho ngana
teu sisil. Pe apena huhuna
mur te purpure ure nenge
ene pea apena huhuna
mur. Pe hanna hote laion
hanna. Pe ilimo palaungana
neu tunge kikina ngana
pe kilanga seina ngana pe
kerkerenga nenge nauele
kileng, lange ur-inolo neu.
3 ✡Pe ur-inolo neu palpalna
e nakuna pomanga tetua
hune ana io ke mete, pe ana
io munna meu mule pe maul
haka mule. Pe hehei pe hana
lochloch ngana nga ich te
memeleia ur-inolo neu nena
kerkerenga pe te nanasia i.
4 Pe te heto heke ilimo
palaungana neu iange tunge
kerkerenga lange ur-inolo
neu. Pe pule te heto heke ur-
inolo neu pe te hele, “Itei toto
nenge lape lohot ke pomanga
ur-inolo nei? Pe itei toto nge
ana seilil ke iri nai te hunel?”
5 ✡NeHalang i sipona
heheleia ur-inolo neu ke hele
ke heto hekeke ene pe hele
porekreke NeHalang. Pe lape
poia ana ume ke teio iri ana
non kina nai pe nai (42) iange
mene kerkerenga ke ulolo.
6 Pe talun ke hele poreke
NeHalang pe he porekreke
NeHalang ene. Pe he sisisia
kileng nenge NeHalang tuia
pe iri lochloch ngana nenge
tetu nga lut nga tapa.
7 ✡Pe pule NeHalang tunge
kerkerenga lange ur-inolo
neu ke iriul NeHalang nena
hana mur tehun elel pe
hekou susue iri. Pe NeHalang
tunge kerkerenga lange i ke
nauele tuele kina papalauna
mur, pe kaleu ramana mur,
pe nga helenga kuena ngana
mur, pe hehei pe hana
lochloch ngana nga ich.
8 ✡Pe hehei pe hana
lochloch nenge te tunga ich,
lape te heto heke ur-inolo neu
ene. Pe iri nenge eria masio
nga maulinga ke koko ana
alalaha lo, lape te heto heke
ur-inolo neu ene ero. Iange
NeHalang ala hote tapa pe
ich ero kura pe has sue eria

✡ **13:1:** Hem 12:3; 17:3, 7-12 ✡ **13:2:** Dan 7:4-6 ✡ **13:3:** Hem 17:8 ✡ **13:5:** Dan 7:8, 25; 11:36; Hem 11:2 ✡ **13:7:** Hem 11:7 ✡ **13:8:** Psa 69:28; Hem 17:8; 20:12, 15; 21:27

mur ke ulolo nga Sipsip Tuna
nenge te hune, nena alalaha.
Pe alalaha nem maulinga ke
koko ana alalaha ia.
9 Apal talngamo pe a longo
ke nek.
10 ✡Nenge teke NeHalang
lemene ke te laua nena hana
mur hel ke tema teu nga tuele
au ngana, lape te laua iri pe
te laia iri ke manmanna. Pe
nenge teke NeHalang lemene
ke te hune nena hana mur hel
nga io, lape te hune iri nga
io ke manmanna. Ke poma-
lam iok, NeHalang nena hana
mur temes ke kerkereng nga
leteria manmanna ngana.

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ich Letena

11 Ol pe e naue ur-inolo
e pule nge lohaka nga ich
letena. Ur-inolo neu ana
sangkar iri nai ke pomanga
sipsip mur pe hele ngana
pomanga ilimo palaungana
nenge i uneinei ia.
12 Pe ur-inolo nenge lohot
rume nei, tu luluch nga
nenge lohot tala pe mene
kerkerenga ke pomanga
nenge lohot tala. Pe echia
hehei pe hana lochloch
ngana nga ich ke te heto heke
ur-inolo nenge lohot tala.
Nenge palpalna e nakuna
manga tetua hune ana io pe
ana io munna meu mule lo.
13 ✡Ur-inolo nenge lohaka
nga ich letena neu poia ure
halang ke te lohot manmana.
Pe ure e nge poi hote, ngana
laka nenge long sue oan nga
tapa ke sio at nga ich ke hehei
pe hana lochloch te naue.
14 Pe iu sue oan nenge
neu nga kerkerenga nenge
NeHalang tunge lange i,
ke halaua ur-inolo nenge
lohot tala. Pe nga poinga
nem, pallaka ia hehei pe
hana lochloch ngana nenge
tetu nga ich pe hele lange
iri ke teles hote ur-inolo
nenge lohot tala ramana nga
aetapuna ke te heto heke i.
Ngana laka ur-inolo nenge
tetua hune palpalna elle ana
io pe ana io munna meu mule
lo.
15 Pe ur-inolo nenge lohaka
nga ich letena neu, NeHalang
tunge kerkerenga lange i ke
iu teua eingana langa nenge
lohot tala nena lelenga nenge
teles hote nga aetapuna ke
hele. Hele pe hemete hehei
pe hana nenge te heto heke i
ero ke te mete.
16 ✡Pe ur-inolo neingana
nenge lohaka nga ich letena
neu, echia hehei pe hana
lochloch ke tetal haka sach
nge iri. Iri nenge reria ure
halang, pe nenge reria ure
halang ero, pe iri nenge te
umume nge hana hel, pe
nenge teume nge hana hel
ero, pe iri nenge pingaria
iuiu, pe nenge pingaria
iuiu ero. Hehei pe hana
nemur, ur-inolo neu echia
iri ke tetal haka sach nga
peria tamalmal, nem pe nga
ramaria.
17 Pe tehas ia ur-inolo nem
ene nga sach nenge tetal heke
nge iri nem. Ke pomalam iri

✡ **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Hem 14:12 ✡ **13:13:** 1Ki 18:24-39; Mat 24:24; Hem 19:20
✡ **13:16:** Hem 14:9-11; 16:2; 20:4

nenge ur-inolo nem ene mahaka nge iri, iri mana lape te olia pe teia reria lulu. Pe iri nenge ur-inolo ene mahaka nge iri ero te olia pe teia reria lulu e ero.

18 Ure nei sangsang letematana ngana. Mele nenge letena matana lape sisala luluche ur-inolo nem ene huhuna mur ke nek pe letena matana ia. Iange ene huuna nemur i none ene ia. Ke ur-inolo nem ene huuna mur koi nenge 666. (Ana non kina lime iri rahtele elle pe ana non kina mol pe rahtele elle.)

14

Sipsip Tuna Pe Nena Hana Mur Nge Iri 144,000

1 Ol pe e teke enau pe e esia Sipsip Tuna nge mes nga Hengene Nge Sion. Pe hana nenge tehas heke Temene ene nga ramaria temes luluch nge I. Hana nemur iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non kina lime iri analoch iri ana non kina nai pe ana non kina lime iri analoch iri henel (144,000).

2 ✡Pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa. Pe hele ngana palkolong pulut ke pomanga nale hau ngana pe kileng kurung ngana. Pe pule e longe mele hel nge te taktakue aria milollo.

3 ✡Pe te peua aria peunga heueu ngana nga kilanga seina ngana matana, pe nga ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur mataria. Mele eteia peunga neu ero pe iri nenge NeHalang ol hot mule iri ke ulolo te eteia. Ngana laka NeHalang nena tula mur nenge iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non kina lime iri analoch iri ana non kina nai, pe ana non kina lime iri analoch iri henel nem (144,000).

4 Hana nemur tetu ke te pengpeng toto pe te salau rara lange hehei ero. Pe te nanasia Sipsip Tuna ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lala ia. Iri NeHalang mene mule iri ke ulolo nga hehei pe hana nga ich leteria. Pe tepoi ke pomanga ngaunga nenge tetak lohe hote nga ume ke tunginga ana. Ke NeHalang pe Sipsip Tuna te mene tele iri ke reria hana mur ia iri.

5 Pe kokoes te hele ke manmanna pe te pallaklaka erochro. Pe pule te poia poinga susuun ngana e ero toto.

Angkelo Mol Reria Haliunga

6 Ol pe e esia angkelo e pule nge lelehe nga tapa sana. Pe angkelo neu mene helenga urana toto ngana nenge tuke koko. Pe teke haliu hote lange hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Nga tuele kina papalauna mur, pe nga kaleu ramana mur, pe nga helenga kuena ngana mur.

7 Pe haliu ke soke toto ke teke, “Imo apoi ke nek lange NeHalang pe a heto heke I,

✡ **14:2:** Hem 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Isa 42:10; Hem 5:9; 7:4

iange ana etue nenge amnei
teu nga hulua lochloch nga
ich reria poinga mur ngana
koi lohot lo. A heto heke
tote I. Iange I ala hote tapa
pe ich pe ruach pe ech mur
lochloch.”

8 ✡Iok, angkelo neingana
nanas pe haliu ke teke,
“Tuangachol nenge NeHa-
lang tunge heporeke pe
sisparai ia tuele tana palau-
gana nenge Papilon ke ulolo!
Iange i heinia tuele kina
mur lochloch ke aria hauaua
hulu nga nena poinga nenge
salaulau ana olenga tele ana
ech kerkereng ngana nenge
palleke.”

9 ✡Iok, angkelo mol ngana
lohot pe haliu ke soke toto
ke teke, “Mele hel nenge te
heto heke ur-inolo pe nena
lelenga nenge teles hote pe
tehas heke ana has nga peria
pe nga ramaria,

10 ✡iri lape te inia uain
nenge NeHalang letena
inin ngana ana. Uain nem
kerkereng toto pe ngana
kou te tatalo ele, pe teling
teua nga NeHalang letena
inin ngana ana eulinga ke
ulolo. Ke iri lape te amneia
melmelenga nga oan pe nga
um nenge remenmen ke
pomanga oan pe milang toto
pe inangana siusiu toto. Pe
te amneia melmelenga nem
nga NeHalang nena angkelo
mur nenge te pengpeng toto
mataria pe nga Sipsip Tuna
matana.

11 ✡Pe oan nem pulu ngana
tuke kokoes mana. Ke iri
nenge te heto hekeke ur-
inolo pe na lelenga nenge
teles hote pe iri nenge tehas
heke ana has nge iri, lape
te amneia melmelenga ke
kokoes mana nga sinanga pe
nga miliko pe tetah eingaria
ia ero.”

12 ✡Ke pomalam, urana
nge NeHalang nena hana
mur temes ke kerkereng toto.
Iri nenge te rahit tote nena
hotonga mur pe iri nenge
leteria manmanna nge Iesus.

13 Ol pe e longe mele nge
hele nga lut nga tapa ke teke,
“Ohas sue helenga nei ‘Talun
heueu nei ke laol mele hel
nenge leteria manmanna nge
Non Soke pe te mete lape te
iech toto.’ ”

Pe Opepengpeng hele ke
teke, “Oe, manmanna! Lape
teat luluch nga reria poinga
urana ngana mur nga tapa pe
te amneia melmelenga e ero
ol.”

Lulunga Nenga Ich

14 ✡Iok, enau pe e esia
ulu hussu ngana pe e naue
mele nge nakuna mange
Non Tuna nge are haka
nga ulu neu. Ana non
ure iengiengka chalemlem
ngana nga palpalna pe rahite
nena eke nge matana toto.

15 Pe angkelo e i hot nga
tunginga ana pele pe hele ke
soke toto lange I nenge are
haka nga ulu neu ke teke,
“Lulunga ana etue at lo! O

✡ **14:8:** Isa 21:9; Jer 51:7-8; Hem 17:2; 18:2-3 ✡ **14:9:** Hem 13:12-17 ✡ **14:10:** Gen 19:24; Psa 75:8; Isa 51:17, 22; Jer 25:15-16; Ezk 38:22; Hem 16:19; 20:10 ✡ **14:11:** Isa 34:10 ✡ **14:12:** Hem 13:10 ✡ **14:14:** Dan 7:13

mene am eke pe o talun ke o
lulu ol, iange ngaunga nemur
nga ich te mera tah ke ulolo."
16 Pomalam I nenge are
haka nga ulu neu, tele ana
eke ke lululu hote ngaunga
nga ich.
17 Iok, angkelo e pule i hot
nga tunginga ana pele nga lut
nga tapa. I pule mene ana eke
e nge matana toto.
18 ✡Pe angkelo e pule nenge
nauele oan, i nga tunginga
ana hatanga ke at pe alngana
ke soke toto lange i nenge
mene ana eke nenge matana
toto, ke teke, "Out hoa uain
tahena mur nga ich pe o
takiraua iri iange nganan-
gana mur temera lochloch ke
ulolo."
19 Pomalam angkelo neu
hetele ana eke ke ut hoa
uain tahena mur pe takiraua
nganangana mur. Pe sau
teua iri nga topro palaun-
gana nenge te kolue nga ae
lekina ngana. Topro neu te
umeia ke uain nganangana
mur aria ia, nenge tetua ule
iri ke eiria lohot. Pe topro neu
heilangia NeHalang letena
inin ngana.
20 ✡Ke uain nganangana
nemur te tuaule iri nga topro
neu letena. Pe topro neu
manga tuele tana palaun-
gana rumena nenge hot. Pe
toho lele hot nga topro neu
letena nenge te tuaule uain
nganangana mur ia. Pe lele
hot ke sase toto ke ana lome
iri ana non kina lime iri mol
(300 kilomita) pe kon haka ke
ana lome elle pe tulio. (lome
elle pe hakekena)

15

Angkelo Rahtele Nai Pe Melmelenga Rahtele Nai

1 Iok, e naue hengeilang e
nge nakuna altoto lochloch
lohot nga lut nga tapa.
Hengeilang nenge e naue
neu ngana laka: Angkelo iri
rahtele nai nge teat luluch
nga melmelenga mur nge
iri rahtele nai. Melmelenga
nemur melmelenga leleis
ngana mur iange lape te
lohot ke het pe NeHalang
letena inin ngana het sapele.
2 Pe e naue ute e nge
nakuna pomanga ruach
melona nge achouchou pe
sinaha ke pomanga silonga
nge teusil nga oan. Pe e
naue NeHalang nena tula
mur nenge te hekou susue
ur-inolo pe na lelenga nenge
teles hote nga aetapuna pe
ene huuna mur. Hana nemur
e naue iri nge te rahite aria
milollo mur nenge NeHalang
tunge lange iri pe temes nga
ruach melona neu ilina.
3 ✡Pe tepeu hote Moses iri
nai Sipsip Tuna aria peunga.
Moses i NeHalang nena tula
nenge umume nge I. Pe hana
nemur te peupeu ke pomai
koi,
"Non Soke NeHalang, Iong
non nge Kikim Toto,
pe lem ume mur te lohot
ke altoto lochloch.
Iong naungaala ana non
pe O nauele kileng
lochloch.

✡ **14:18:** Jol 3:13 ✡ **14:20:** Isa 63:3; Hem 19:15 ✡ **15:3:** Exo 15:1; Psa 139:14; 145:17

Pe lem poinga mur urana pe pengpeng toto.
4 ✡Non Soke, hulua lochloch te mataua Iong
pe te heto heke tote em
iange Iong non nge Heo Ngana Toto.
Pe hulua nga tuele kina mur lochloch, lape teat
ke te heto hekeke Iong.
Iange lem poinga mur te pengpeng toto
pe hulua te esia ke mallaha ke ulolo."
5 ✡Iok, hana nemur tepeu ke het pe e naue NeHalang nena pelpele nenge tepoi tunginga ana pele ia. E naue nge mes nga lut nga tapa pe ulala ke ulolo.
6 Pe angkelo rahtele nai nenge teat luluch nga melmelenga rahtele nai nem tei hot nga tunginga ana pele neu. Pe te heronia hengeron urana ngana mur nge lemlem pe chalemlem. Pe te panreke kalolo chalemlem ngana mur.
7 Ol pe ure maulul ngana henel neu elle nge iri mene kaliu chalemlem ngana mur nge iri rahtele nai pe tunge lange angkelo rahtele nai neu. Pe kaliu rahtele nai nemur te muta ia NeHalang nenge tuke koko, letena inin ngana mur.
8 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga palaungana pe kikina ngana toto, te muta nga tunginga pele neu letena. Pe ara pele teu la pulut nga pele neu letena ero toto kela het nga etue nenge angkelo rahtele nai neu te heulo hote reria ume ke tehet, nga ure poreke ngana rahtele nai neu.

16

NeHalang Letena Inin Ngana Ana Kaliu Iri Rahtele Nai

1 Ol pe e longe mele nge haliu ke soke toto nga tunginga ana pele neu. Pe hele lange angkelo rahtele nai neu ke teke, "A mene NeHalang letena inin ngana ana kaliu rahtele nai nem pe a eusiling hote ke sio langa ich."
2 ✡Iok, angkelo elle ngana eusiling hote NeHalang letena inin ngana nga nena kaliu ke pasiling sue ke langa ich. Pomalam sikilla lohot nge hehei pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge iri pe te heto hekeke nena lelenga.
3 ✡Pe angkelo nai ngana pasiling sue nena kaliu nga ruach pe ruach hul ke pomanga toho. Pe ure lochloch ngana nenge te maulul pe tetu nga ruach letena te melu lochloch.
4 Iok, angkelo mol ngana eusiling hote nena kaliu nga ech matana pachpach hot ngana mur pe nga ech tatana mur pe ech nemur tehul ke pomanga toho.
5 Ol pe e longe angkelo nenge nauele ech mur nge hele ke teke,

---

✡ **15:4:** Psa 86:9; Jer 10:6-7 ✡ **15:5:** Exo 38:21 ✡ **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Ch 5:13-14; Isa 6:4 ✡ **16:2:** Exo 9:10; Hem 13:12-17 ✡ **16:3:** Exo 7:17-21

"NeHalang, Iong otu nge nike toto pe otu heueu nei
pe Iong non nge Heo Ngana toto.
Pe urana toto nge o tunge tuangachol
lange hana porekreke ngana nemur.
6 O tunge tuangachol lange iri ke te inia toho
iange iri te hune lem hana mur pe lem hetatalonga mur
ke eiria lele iri nga ich!"

7 ✡Pe e longe helenga e nge lohot nga tunginga ana hatanga ke teke,
"Oe Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim Toto!
Pe o amnei teu ngam nga ure mur,
manmanna pe peng-peng toto!"

8 Iok, angkelo henel ngana eusiling heke nena kaliu nga chaia matana. Pomalam chaia matana mene nena kerkerenga nenge mak tote hehei pe hana ke pomanga oan.

9 ✡Pe chaia milang ngana mak tote iri pe te hele poreke NeHalang ene. NeHalang I non nge kikina toto pe nauele melmelenga nemur. Pe hehei pe hana te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur ero pe te heto heke I ero toto.

10 ✡Iok, angkelo lime ngana eusiling heke nena kaliu langa ur-hinolo nena kilanga seina ngana, pe miliko sio sapele nga kileng nemur nenge ur-inolo nauele iri. Pe hehei pe hana tetua sereia melmelenga nenge lohot nge iri ke elela.

11 Reria chanchan mur te tahala pe te leisis toto pe te hele poreke NeHalang nenge tunga lut nga tapa. Pe te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur ero toto.

12 ✡Iok, angkelo rahtele elle ngana eusiling hote nena kaliu langa ech tana palaungana nenge Iupratis, pe ech neu soso pe tal naungaala ana hana nemur, nga chaia haka ngana reria kue ia.

13 Ol pe e naue ur-lomona opene poreke ngana iri mol nge nakuria pomanga chauchar. Elle lohot nga ilimo palaungana nenge uneinei ia hanna, pe e lohot nga ur-inolo neu hanna, pe e lohot nga hetatalonga pallaklaka ngana hanna.

14 ✡Iri mol uneinei nena lelenga mur ia iri pe tepoi hote ure halang ke te lohot manmana. Pe te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng lochloch nga ich pe tepa heke iri ke te palhel luluch nge Non Soke pe nena hana mur nga NeHalang nenge Kikina toto ana etue palaungana.

15 ✡(Non Soke hele, "A longo ke nek! Iau lape eat ke pomanga none nenge achach! Pe mele nenge tatalo ele i ke kokoes lape iech toto pe meia i ero!")

✡ **16:7:** Psa 19:9; Hem 15:3 ✡ **16:9:** Hem 9:20-21 ✡ **16:10:** Exo 10:22; Isa 8:21-22 ✡ **16:12:** Isa 11:15 ✡ **16:14:** Hem 19:19 ✡ **16:15:** Mat 24:43-44; Hem 3:3

16 ✡Ol pe ur-inolo opene
mol neu te eukiraua naun-
gaala ana hana mur nga
kileng nenge te hetue nga
helenga Hipru ke Amaketon.
(Hunelinga ana hasa)

17 Iok, angkelo rahtele nai
ngana eusiling hote nena
kaliu nga tapa sana. Pe
haliunga e nge soke toto lohot
nga kilanga seina ngana nga
tunginga ana pele ke teke,
“Ure lochloch ngana het pam
lo!”

18 ✡Ol pe kileng chalem
ngana inlemlem, pe kileng
kurungrung, pe ute hel
alngaria onrungrung, pe
mangila palaungana rurur.
Nga talun ngana toto hehei
pe hana te lohot ke tetu nga
ich pe mangila e nge pomai
lohot ero. Pe nenge nei
palaungana toto.

19 ✡Pomalam, tuele tana
palaungana nenge Papilon
ana ich chach ke sachana
mol. Pe tuele tatana mur nga
kileng lochloch ngana nga
ich te kurung sio lochloch.
Pe NeHalang letena metene
tuele tana palaungana nenge
Papilon nena poinga poreke
ngana mur. Ke pomalam
tunge uain nenge muta
nga letena inin ngana ana
eulinga lange i ke inia.

20 ✡Pe mimio mur pe hen-
gene mur te erue, pe mele
nau mule iri ero ol.

21 ✡Pe um chatottonna pa-
palauna te machereng hot
nga tapa sana pe telot sio ke
pomanga pitte ke tema hu-
nune hehei pe hana. Pe um
chatottonna nemur te meena
ngaria iri ana non kina nai
pe analoch (50 kg). Pe hehei
pe hana te hele poreke NeHa-
lang nga melmelenga nenge
te amneia nga pitte nenge
matana rol ke pomanga um
chatottonna. Iange te amneia
melmelenga nem ke poreke
toto.

17

Salaunga Ana Heie Pe Ur-Inolo

1 ✡Iok, angkelo iri ratele nai
te eusiling ke kaliu iri rahtele
nai. Pe elle nge iri at nge
iau pe hele at nge iau ke teke,
“Oi at ke e henonoua iong nga
melmelenga nenge lape lohot
nge hei salaunga kina nenge
are rochroi nga ech tatana
mur.

2 ✡Hei neu, naungaala ana
hana mur nga ich te tomto-
mia i. Pe heinia hehei pe
hana nga ich ke aria hauaua
hulu nga nena poinga poreke
ngana nenge salaulau ana
ech kerkereng ngana nenge
palleke.”

3 ✡Ol pe Opepengpeng
roro heke iau pe angkelo
neu mene iau ke mola nga
ich sana lomona. Pe nga
lamau e naue heie nge are
haka nga ur-inolo remenmen
ngana e ona. Pe ur-inolo neu
palpalna mur iri rahtele nai
pe ana sangkar iri analoch.
Pe NeHalang ana hesisinga

✡ **16:16:** Zec 12:11 ✡ **16:18:** Hem 4:5; 8:5 ✡ **16:19:** Hem 14:10 ✡ **16:20:** Hem 6:14 ✡ **16:21:** Exo 9:23-24; Hem 11:19 ✡ **17:1:** Jer 51:12-13 ✡ **17:2:** Isa 23:17; Jer 51:7; Hem 14:8 ✡ **17:3:** Hem 13:1

ana helenga mur te rongo
heke singina lochloch.
4 ✡Pe hei neu heronia
hengeron nenge kunkun
pe nenge remenmen. Pe
alheke tote i nga um nenge
singina insachsach, pe koikoi
ke pomanga lauta, pe nga
silo sachanchana nenge te
insachsach, pe nga relem
utona nenge kunkun pe
insachsach. Pe rahite eu-
linga e nge insachsach pe
koikoi ke pomanga lauta
nga penna. Pe eulinga neu
muta ia olenga tele pe poinga
porekreke ngana mur nga
nena poinga nenge salaulau.
5 Pe hasinga tapuna ngana
e ma haka nga ana hei ra-
mana pe luna pomai koi:

"TUELE TANA
PALAUNGANA NENGE
PAPILON, HEHEI
SALAULAUNGA KINA MUR,
PE POINGA POREKE NGANA
MUR NGA ICH KIRIA."

6 ✡Pe hehei pe hana nga
kileng neu tehun lapue
NeHalang nena hana mur
nenge te nanas tau tote Iesus
nena poinga mur. Pe e naue
hei neu nge in ke ana hauaua
iange inia NeHalang nena
hana mur nenge te hune iri
tohoria.

E naue ke pomau pe ngak
lohot.
7 ✡Ol pe angkelo neu
onteia iau, "Ngam lohot ia
utar? Ngam lohot ia kau
ur-inolo nenge palpalna iri
rahtele nai pe ana sangkar
iri analoch pe hei nenge are
haka nga ona mau? Iok, lape
e hemallaha hote luna lange
iong ol.
8 ✡Ur-inolo nenge o naue
nem, maulul nge nike pe
heueu nei tu ero ol pe nga
hoena lape lohaka mule
nga polo palaungana nenge
hetala ngana ero pe at mule.
Pe at mule ngana nem lisala
ngana lalom, iange Kristus
lape hekou sue i ke het
heulo sapele. Nge nike toto
NeHalang ala hote tapa pe ich
ero kura pe has sue hehei pe
hana hel eria nga maulinga
ke koko ana alalaha. Pe iri
nenge eria masio nga alalaha
nem ero lape te naue ur-inolo
nei pe lape te rura toto. Iange
i maulul nge nike pe heueu
nei tu ero ol pe nga hoena
lape lohot mule.
9 "Ure nei sangsang lete
matana ngana. Ur-inolo
palpalna iri rahtele nai
nem luria laka: Sasana iri
rahtele nai nenge hei neu
mes hakaka ia. Pe luria e pule
lataua naungaala ana hana
mur nge iri rahtele nai.
10 Naungaala ana hana ne-
mur lime te mete ke ulolo,
pe elle i naungaala ana non
heueu nei, pe elle nge iri
lape atat kura. Pe nga etue
nenge at lape nauele kileng
ke musuna pol mana.
11 Pe naungaala ana hana
rahtele nai neu pekngaria
laka ur-inolo nenge maulul
nge nike pe heueu nei tu ero
ol pe lala nga het heulo ngana
lo.
12 ✡ "Pe sangkar iri analoch

✡ **17:4:** Jer 51:7; Hem 18:16 ✡ **17:6:** Hem 18:24; 19:2 ✡ **17:7:** Hem 13:1
✡ **17:8:** Dan 12:1; Hem 11:7; 13:7 ✡ **17:12:** Dan 7:7, 24

nenge o naue nem te heilangia naungaala ana hana mur nge iri analoch nge te mene kerkerenga ero kura. Pe iri lape te mene kerkerenga ke te lohot ke iri naungaala ana hana mur. Pe lape teume luluch nge ur-inolo neu ke tenau ele kileng mur nga sinanga koana unne sune elle mana.

13 Pe iri leteria matana ngana elle mana. Ke pomalam lape te tunge kikiria ngaria pe reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo neu.

14 Pe lape te hunel luluch nge Sipsip Tuna. Pe Sipsip Tuna pe nena tula mur nenge hesilei hote iri pe iua iri pe leteria manmanna nge I, lape te hekou sue hana nemur. Iange Sipsip Tuna i Non Soke nenge soke toto nge hana soksoke ngana mur pe I Naungaala ana non nenge palaungana toto nge naungaala ana hana mur."

15 Ol pe angkelo neu hele at nge iau ke teke, "Pe ech nemur nenge o esia nge hei salaunga kina nem are rochroi nge iri, te heilangia laka tuele kina papalauna mur, pe hehei pe hana lochloch nga mata pe mata, pe helenga kuena ngana mur.

16 ✡Pe ur-inolo pe sangkar analoch nenge o esia iri nem lape lemeria ero ia hei nem. Pe lape te poia hei neu ke tungana poreke nga nenge te mene nena urelu mur pe singina lachlach mana pe tesau heke i langa pel sapel ngana.

17 NeHalang i sipona tung teua lete matana ngana nga hana nemur leteria, ke pomalam te tunge reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo neu. Pe lape ur-inolo neu nauele iri kela het nga etue nenge NeHalang letena tuanin ngana mur pe nena helenga mur te lohot ke manmanna.

18 Pe hei nenge o esia nem heilangia tuele tana palaungana nenge nauele naungaala ana hana mur lochloch nga ich."

18

NeHalang Heporeke Tuele Tana Nenge Papilon

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio atat nga lut nga tapa. Angkelo neu kikina ngana palaungana toto pe nena hemalmalinga tualeme hatalia ich lochloch.

2 ✡Pe haliu hot ke soke toto ke pomai,

"Tuangachol nenge NeHalang tunge heporeke pe sisparai ia
tuele tana palaungana nenge Papilon ke ulolo!
Pe kileng nem tal uneinei mur reria kileng ia ol.
Pe ur-lomona mur nenge te poreke
pe ngie nemur nenge muna ulu

✡ **17:16:** Hem 18:8 ✡ **18:2:** Isa 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Hem 14:8

pe nenge te poreke toto
tetu ia pule.
3 Pe NeHalang heporeke
iange nga
nena poinga nenge salau
halali.
Pe nena poinga nem ana
olenga tele,
palleke ana ech kerk-
ereng ngana.
Pe ech kerkereng ngana nem
tunge
ke tuele kina mur
lochloch te inia ke
ulolo.
Pe naungaala ana hana mur
lochloch
nga ich te tomtom ia i.
Pe i meia i ero toto nga nena
poinga poreke ngana
mur,
nenge ollaka hotote
hana nenge teii ia reria
lulu leteria.
Pe heole iri nga reria lulu
uruna
ke pomalam poia iri ke
reria ure halang toto.”
4 ✡Ol pe e longe mele nge
hele nga lut nga tapa ke teke,
“Lek hana mur a ua hot nga
kileng nem!
Atal teu luluche imo
langa poinga poreke
ngana
nga tuele tana nem
ero.
Pomalam, melmelenga
nenge lohot nge iri
lape lohot nge imo ero.
5 ✡Iange reria poinga poreke
ngana mur
te muta haka toto kela
nga lut nga tapa ke
ulolo.
Pe NeHalang letena lilil ele
poinga poreke ngana ne-
mur ero.
6 ✡Utar nenge i sipona tung
hote lo, a tung mule
lange i ke purpur tote
nenge tunge lange
imo.
Pe poinga mur nenge
poia lo, a tuachol ia
lange i ke henai.
A palleke ana ech kerk-
ereng ngana nga i
sipona ana eulinga pe
a poia ke ehech toto ke
inia
ke pomanga nenge
palleke ke a inia pe
amo hauaua ia.
7 ✡Isipona tal heke tote i ke
teke i hei palaungana
lo
pe heto chonchonchone
i.
Ke pomalam a tunge melme-
lenga ke milang toto
lange i ke tangia nga
nena poinga poreke
ngana nem.
Ana hei helele nga letena ke
teke,
‘Iau hei palau pe eare
nga lek kilanga seina
ngana pe etu pakar
ero.
Ke pomalam ute pele nge
hetang ia iau ero!’
8 ✡Ke nga nem, melmelenga
nemur lape te lohot
nge i nga etue elle
mana:
uringa pe tanginga pe
metenga.
Pe lape oan ngaulala hite i.

✡ **18:4:** Isa 48:20; Jer 50:8; 51:6, 45; 2Ko 6:17 ✡ **18:5:** Gen 18:20-21; Jer 51:9
✡ **18:6:** Psa 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 ✡ **18:7:** Isa 47:7-9 ✡ **18:8:** Hem 17:16

Iange Non Soke NeHa-
lang kikina ngana
palaungana toto
pe Isipona lape tunge tuanga-
chol nemur lange hei
neu.
9 ✡ "Pe naungaala ana
hana mur lochloch nga ich te
naue oan pulu ngana nenge
ngaulala hite hei nem. Pe
lape leteria kolkol toto pe te
tangia i iange te tomtomia i
pe te mene ure mur halang
nge i, nga nena poinga
poreke ngana mur.
10 Pe temes mana nga tau
iange te matau tote tuanga-
chol nenge lohot nge i pe te
hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaun-
gana nei lakis tau kai!
Ochou! Tuele tana
palaungana nenge
Papilon suneu!
Lem poinga poreke ngana
ana tuangachol lohot
nge iong lo.
Pe nga sinanga koana
unne sune elle mana,
ohet sio pe iong ero
sapele!' "
11 ✡ "Pe lulu ana hana mur
nenge hei neu olol ure nge iri,
lape leteria kolkol toto pe te
tangia i, iange lape mele olia
reria lulu mur ero ol.
12 ✡Lulu ana hana nemur,
reria lulu mur nenge te iiia
laka: Um insachsach ngana
nenge koikoi ke manga
lauta, pe um chalemlem
ngana nenge hussu ke manga
hake, pe silo sachanchana
nenge te insachsach, pe
relem utona nenge kunkun
pe insachsach. Pe melo
nenge tuahau toto, pe nenge
kunkun, pe nenge pululu toto
ke pomanga ao makanna,
pe nenge remenmen ke
pomanga haia rorana. Pe
ae kuena ngana mur nenge
inangaria ehech pe ure
kuena ngana mur nenge
teume hote nga palngen na
senger. Pe ure nemur nenge
teume hote nga ae mur nenge
ururia haka toto, pe nemur
nenge teume hote iri nga ure
nenge nakuna insachsach
ke manga koiongkoiong, pe
nemur nenge teume hote
nga raling, pe um nenge
chalemlem ke pomanga
matau.
13 Pe ure inangana ehech
ngana mur nenge pomanga
intu, pe sapiu eina, pe loi-
tana. Pe surumong, pe sapiu
eina chochotana pulu ngana
nenge inangana ehech, pe
ech kerkereng ngana nenge
te palleke, pe sampal eina.
Pe more nganangana, pe
nganangana pululu ngana,
pe roli ana kolok mur,
pe sipsip mur, pe oriong
mur. Pe arenga mur nenge
oriong mur te takrungrunge,
pe hana nenge teume sio
manmana nge hana hel pe
ururia ero, pe hehei pe hana
nenge tetak tototo iri nga
hunelinga.
14 "Pe lulu ana hana ne-
mur te hele, 'Urelu urana
ngana nemur nenge mutem
tautaua, iri ero tah lo. Pe pule
lem kole hoena mur pe lem
ure mur nenge o heto hakaka

✡ **18:9:** Ezk 26:17; 27:30-35 ✡ **18:11:** Ezk 27:36 ✡ **18:12:** Ezk 27:12-13, 22

iong ia, te erue tah ke ulolo pe
lape oes mule nakuria ero ol.'
15 ✡Hana nemur te men-
mene umtutuna nge halang
toto nga tuele tana neu nga
reria ure mur. Pe iri lape
temes mana nga tau iange
te mataua tuangachol nenge
lohot nge i. Pe lape leteria
kolkol toto ia tuele tana neu
pe te tang
16 ✡pe te hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaun-
gana nei lakis tau kai!
I heronia hengeron
urana ngana mur
nenge kunkun pe
nenge remenmen.
Pe alheke tote i nga nananga
chalemlem ngana mur
pe nga um nemur nenge
ururia haka toto
pe nga relem utona
nenge kunkun pe
insachsach!
17 ✡Pe nga sinanga koana
unne sune elle mana
nena kole hoena ana pas-
pasinga mur te erue
sio!'
"Pe imot ana aunga mur,
pe iri nenge te umume nga
imot mur, pe iri nenge tela
teatat nga imot, pe imot
tokoninga mur, temes nga
tau toto.
18 ✡Pe nga etue nenge Papi-
lon ngaulala ke pulu haka, te
naue pe alngaria haka pe te
hele, 'Tuele tana tei toto nge
pomanga tuele tana palaun-
gana nei!?'
19 Pe leteria kolkol toto ia
tuele tana neu pe te tang ia.
Pe te ngaua aso nga ramaria
pe te hele,
" 'Opoi! Tuele tana palaun-
gana nei lakis tau kai!
Imot tokoninga mur
nenge reria imot mur
te songong
tekila haka mana ia umtu-
tuna nga hei neu nena
kole hoena mur!
Pe nga sinanga koana unne
sune elle mana
nena ure nemur te erue
lochloch!
20 ✡Imo nenge a tuteu nga lut
nga tapa a iech toto
nga tuangachol palaun-
gana nenge lohot nga
tuele tana palaungana
nei!
Pe imo NeHalang nena tula
mur pe hekulkulonga
mur
pe hetatalonga mur a
iech pule!
Iange NeHalang heporeke
tote kileng nei
nga nena poinga soanna
ngana mur nenge poia
lala nge imo!' "
21 ✡Ol pe angkelo so-
laki ngana e, mene heke
chatunga ana um e nge
palaungana toto pe sau
puluch teua nga ruach pe
hele,
"Tuele tana palaungana
nenge Papilon lape
tesau sio leteinin ana
ia ke pomanga um nei,
pe lape tenau mule i ero
ol.
22 ✡Hario alngana pe iu
alngana pe ngalum
paena alngana,

✡ **18:15:** Ezk 27:31, 36 ✡ **18:16:** Hem 17:4 ✡ **18:17:** Isa 23:14; Ezk 27:27-29 ✡ **18:18:** Ezk 27:32 ✡ **18:20:** Deu 32:43; Isa 44:23; Jer 51:48 ✡ **18:21:** Jer 51:63-64; Ezk 26:21 ✡ **18:22:** Isa 24:8; Ezk 26:13

mele pele lape longe
langa lem hingil ero ol.
Pe hana nenge te rahite ume
kuena ngana mur
lape tetu mule nga lem
hingil ero ol.
Pe chatunga ana um palaun-
gana nenge more
nganangana ana ia,
mele pele lape longe ko-
res ngana langa lem
hingil ero ol.
23 ✡Pe lemenge tualeme
ngana, lape te naue
nge sinaha nga lem
hingil ero ol.
Pe mele hel nenge te teke te
lechlei,
mele pele lape longe iri
nge te helele nga lem
hingil ero ol.
Lulu ana hana mur nga ich,
o ololia reria lulu nge
nike ke te lohot ke iri
kole ana hana mur lo.
Pe o pallaka ia tuele kina
mur lochloch nga lem
achunga paluna mur
ke te nanasia poinga
poreke ngana.
24 ✡Pe NeHalang nena hana
mur pe nena hetata-
longa mur
pe iri lochloch ngana
nenge te hune iri nga
ich,
eiria kou lele hite kileng
nenge Papilon."

19

Mangakul Nga Tapa

1 Iok, ure nemur te lohot
ke het pe e longe makulinga
palaungana nge hira nga
tapa. Hulua nga lut nga tapa
te makul ke te teke,
"Pupulu Masin NeHalang!
Ta heto heke tote ara Soke
NeHalang ene pe ta
heto heke I nga kikina
ngana pule, iange I
tunge maulinga ke
koko at nge ita.
2 ✡Pe amnei teu ngana
nga ure mur, man-
manna pe pengpeng
toto.
Pe amnei teu lange hei
salaulaunga kina nem,
pe tunge tuangachol
poreke ngana lange i
ke ulolo.
Iange hei nem poia
hulua nga ich ke te
nanasia nena poinga
poreke ngana mur.
Pe pule hei nem hemetmete
NeHalang nena hana
mur.
Pomalam NeHalang
amnei teu lange i
pe tunge tuangachol
poreke ngana lange i."
3 Pe makulinga hira mule,
"Pupulu Masin NeHalang!
Urana Toto!
Oan nenge ngaulala hite
hei neu, pulu haka ke
koko."
4 NeHalang are nga nena
kilanga seina ngana. Pe
almasinga ana hana mur
nenge iri ana non kina elle
pe henel (24) pe ure maulul
ngana henel neu, te tualou
sio pe te heto heke I pe te hele
ke pomai,
"Manmanna Toto! Ta heto
heke NeHalang ene!"

✡ **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10 ✡ **18:24:** Jer 51:49; Hem 17:6 ✡ **19:2:** Deu 32:43; Hem 6:10

5 Ol pe helenga e lohot nga
kilanga seina ngana neu ke
teke,
“Imo nenge a umume nge Ne-
Halang
pe imo lochloch ngana
nenge atal hekeke I
pe imo lochloch ngana
nenge pingamo iuiu
pe nenge pingamo iuiu
ero
a heto heke ara Soke Ne-
Halang!”

6 ✡Ol pe e longe makulinga
nge hira ke pomanga nale
hau ngana pe kileng kurung
ngana. Hulua te makul ke:
“Ta heto heke NeHalang ene!
Ara Soke NeHalang Kik-
ina Toto pe I Naun-
gaala ana non ia.
7 ✡Pomalam ta iech
pe ta heto heke tote I!
Iange Sipsip Tuna ana etue at
lo nenge lape lei.
Pe nehei tatalo ele i ke
ulolo.
8 NeHalang tunge hengeron
pululu ngana nge
hussu pe lemlem pe
chalemlem toto lange
hei neu ke heronia.”
(Hengeron pululu ngana neu
heilangia NeHalang nena
tula mur reria poinga urana
ngana mur.)

9 ✡Ol pe angkelo hele at nge
iau ke teke, “Ohas sue he-
lenga nemur: Iri nenge Ne-
Halang iua iri ke teat nga
ngaunga matana nenga Sip-
sip Tuna ana leinga, lape te
iech toto.” Pe hele pule ke
teke, “Helenga nemur, Ne-
Halang nena helenga man-
manna toto ngana mur ia iri.”

10 ✡Nga etue neu pengpeng
e tualou sio nga angkelo neu
apena huna, ke e teke e heto
heke i pe ero. Iange i hele ele
iau ke teke, “Opoi ke pomam
ero! Iau NeHalang nena tula
iau nenge e umume nge I.
Ke e pomange iong pe titim
mur nenge a rahit tote he-
lenga manmanna toto ngana
nenge Iesus hemallaha hote.
Pe helenga manmanna toto
ngana nemur kik haka tote
hetatalonga mur leteria. Ke
pomalam o heto heke mene
NeHalang itoro!”

NeHalang Tuna Hekou Sue Ur-Inolo Mur

11 ✡Ol pe e naue tapa nge
ulala ke pangpanga pe e
esia oriong hussu ngana
e. Pe mele nenge are haka
nga oriong neu ene laka
Lete Manmanna pe Poinga
Nge Pengpeng Huria. Ana
non nena poinga pengpeng
nge poi heke hunelinga pe
tuachol ia poinga poreke
ngana mur.

12 ✡Pe matana sapellala ke
pomanga oan remen ngana
pe te kale heke iengiengka
mur nga palpalna. Pe tehas
heke mele ene nga ramana.
Pe mele ene neu hulua te
eteia ero, I toro mana eteia.

13 ✡Pe heronia hengeron
sase ngana nenge te panun
teua nga toho pe te hetue

✡ **19:6:** Hem 14:2 ✡ **19:7:** Isa 61:10; Hem 21:2 ✡ **19:9:** Mat 22:2 ✡ **19:10:** Ume 10:25-26; Hem 22:8-9 ✡ **19:11:** Psa 96:13; Isa 11:4; Hem 1:5; 6:2 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Hem 1:14; 2:17 ✡ **19:13:** Isa 63:1-3; Ioa 1:1, 14

ke ene "NeHalang nena He-
lenga."
14 Pe palinga hel ana hana
mur nga tapa teare haka nga
oriong hussu ngana mur pe
te nanasia I. Pe hana nemur
te heronia hengeron pululu
ngana mur nge lemlem pe
hussu.
15 ✡Pe palinga hel ana mese
sase ngana e nge matana
toto sere hot nga hanna.
Mese nenge lape hekou sue
tuele kina nemur, nenge
nena ngarang mur ia iri. Pe
lape mene nena kula lekina
ngana ke nauele tuele kina
nemur. Pe lape heporeke
hehei pe hana ke pomanga
uain nganangana mur nenge
tetua ule nga topro nenge
tekolue nga ae lekinga ngana.
Pe uain ana topro nem
heilangia NeHalang nenge
Kikina toto letena inin ngana.
16 ✡Pe tehas ia helenga
nei nga nena hengeron sase
ngana nga haena tamalmal:

"NAUNGAALA ANA NON
NENGE PALAUNGANA TOTO
NGE NAUNGAALA ANA
HANA MUR. PE NON SOKE
NENGE SOKE TOTO NGE
HANA SOKSOKE NGANA
MUR."

17 ✡Ol pe e naue angkelo
e nge mes haka nga chaia
matana. Pe angkelo neu al-
ngana ke soke toto lange ngie
mur nenge te lelehe nga tapa
sana ke pomai, "Imo lochloch
a at ke a eukirau nga ngaunga
matana nenge NeHalang.
18 A at ke a ngaua hana
nemur koluria. Ngana laka:
Naungaala ana hana mur,
pe palinga hel ana hana
mur aria papalauna mur,
pe hana kerkereng ngana
mur, pe oriong mur, pe hana
nenge te songongia iri, pe
hana lochloch. Iri nenge te
umume nge hana hel kura,
pe iri nenge teume ero ol, pe
iri nenge pingaria iuiu, pe
nenge pingaria iuiu ero!"
19 Ol pe e naue ur-inolo
pe naungaala ana hana mur
lochloch nga ich pe reria pal-
inghel ana hana mur, nge te
eukirau ke te teke te hunel
luluch nge Non Soke nenge
are haka nga oriong pe nena
palinga hel ana hana mur.
20 ✡Pe Non Soke pe nena
hana mur te hekou sue ur-
inolo neu iri nai neingana
nenge lohaka nga ich letena
pe mene munna ke popoia
urelu ke te lohot manmana
pe pallaka halali. Pe nga
etue nenge poia urelu nemur
ke te lohotot, channanga ia
hehei pe hana nenge tehas
heke ur-inolo ana has nge iri
ke te heto heke ur-inolo na le-
lenga nenge teles hote. Pe iri
nai, Non Soke pe nena hana
mur tesau sio maulul ia iri
langa oan nga polo palaun-
gana, nga um remen ngana
nenge milang toto pe inan-
gana siusiu toto ke pomanga
luchluch.
21 Pe Non nenge are haka
nga oriong hussu ngana neu,
hun lochloche palinga hel
ana hana nemur nenge tetu
kura ke te mete lochloch. Ana
non hune iri nga palinga hel

✡ **19:15:** Psa 2:9; Hem 1:16; 14:20 ✡ **19:16:** Hem 17:14 ✡ **19:17:** Ezk 39:17-20
✡ **19:20:** Hem 13:12-17; 20:10

ana mese nenge sere hot nga hanna. Pe ngie mur lochloch te ngaua aria pum ke saria una toto.

20

Hesinga Iri Ana Non Kina Lime Iri Analoch (1000)

1 ✡Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio at nga lut nga tapa. Pe angkelo neu rahite lohenga nenga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe ngautou tana palaungana.

2 ✡At pe hekou sue ilimo palaungana neu pe kale hite pe lape tuke pomalam mana ke ana hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000). Ilimo palaungana neu i un-einei pe i ur-halangana toto ia nenge te hetue ke non soanna ngana pe ene e pule Satan.

3 Angkelo neu kale hite ke het pe sau teua langa polo palaungana nenge hetala ngana ero pe piu hite ana pi-unga pe hahite ke kerkereng toto. Pe ilimo palaungana neu lape channanga mule hehei pe hana ero ol kela het nga hesinga iri ana non kina lime iri analoch het ngana (1000). Ke het pe te lohe hot mule i pe lape tuke ana etue choro mana.

4 ✡Ol pe e naue kilanga seina ngana mur. Pe iri nenge teare haka nga kilanga seina ngana nemur te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe e naue hana nenge te chatoa karia operia mur pule. Ngana laka iri nenge te haliu hotote Ne-Halang nena helenga mur pe helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemal-laha hote. Pe iri te heto heke ur-inolo ero pe te heto heke na lelenga nenge teles hote ero pe te palheke ana has nga peria pe nga ramaria ero pule. Iri te maul haka mule pe iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

5 Iri nemur te maul haka mule ngaria lohot tala nga iri hel te maul haka mule ngaria. (Ke hehei pe hana hel nenge te mete ke ulolo lape te maul haka mule nga etue nei ero. Iri lape te kulala ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch het mukam.)

6 ✡Pe iri nemur nenge te maul haka mule tala lape te iech toto iange iri, NeHalang nena hana mur ia iri. Pe kerkerenga nenga metenga nei ngana hekou sue iri ero. Pe lape te lohot ke NeHalang pe Kristus reria tunginga ana hana mur. Pe lape iriul Kris-tus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

Te Hekou Sue Satan.

7 Iok, hesinga iri ana non kina lime iri analoch neu het pe lape te lohe hot mule Satan nga tuele au ngana nenge tu-teu ia.

✡ **20:1:** Hem 9:1 ✡ **20:2:** Gen 3:1; Hem 12:9 ✡ **20:4:** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Hem 13:17 ✡ **20:6:** Hem 1:6 ✡ **20:8:** Ezk 38:2, 9, 15-16

8 ✡Pe lape langa kileng ana
haro henel nenga ich ke pal-
laka ia hehei pe hana. Ngana
laka tuele kina nemur nenge
Kom pe Makom. Pe lape
eukiraua iri ke tepoi haka
hunelinga luluch nge NeHa-
lang. Hana nemur iri hu-
lua toto ke pomanga peipei
nenga ruach ilina.
9 ✡Pe tei ke tela nga kileng
lochloch ngana nga ich pe te
heliliu hite NeHalang nena
hana mur tetu ngaria luluch
nga tuele tana palaungana
nenge NeHalang mutena tau
tote. Pe ero, oan sio at nga
tapa ke ngaulala hite iri.
10 ✡Pe non poreke ngana
nenge channanga ia iri nem
lape tesau sue i ke langa oan
nga polo palaungana. Nga
um remen ngana nenge mi-
lang toto pe inangana siusiu
toto ke pomanga luchluch. Pe
ur-inolo pe neingana, tesau
sio tele iri langa polo neu
lo. Pe lape te amneia melme-
lenga nga sinanga pe nga mi-
liko ke koko.

NeHalang Nena Haliunga Palaungana Lohot

11 Ol pe e naue none nge are
haka nga kilanga seina ngana
nenge tuahau toto. Pe tapa
pe ich te erue sio mana nga
matana pe muria ero ol.
12 ✡Pe e naue iri lochloch
nenge te mete lo. Iri nenge
pingaria iuiu pe nenge
pingaria iuiu ero, temes
nga kilanga seina ngana
neu matana. Pe te ulele
alalaha mur nenge tehas sue
reria poinga mur ia. Pe te
ulele alalaha e pule nenge
maulinga ana. Pe NeHalang
amnei teu lange iri lochloch
nga reria poinga mur nenge
tehas sue nga alalaha nemur.
13 ✡Hehei pe hana nenge
te mete nga ruach te lohot
nga ruach pe tela ke temes
nga NeHalang matana. Pe iri
nenge te mete pe operia mur
tetu nga metenga ana kileng,
tela pule ke NeHalang amnei
teu lange iri elle pe elle nga
reria poinga mur.
14 Pe NeHalang lemene ero
toto ia Metenga pe Metenga
Ana Kileng ol. Ke pomalam
tesau sue iri ke tela nga oan
nga polo palaungana. Polo
palaungana neu i metenga
nei ngana ia.
15 Pe hehei pe hana nenge
eria masio nga maulinga ke
koko ana alalaha ero, lape
tesau sue iri pule ke tela
nga oan nga polo palaungana
neu.

21

Tapa Heueu Ngana Pe Ich Heueu Ngana

1 ✡Iok, e naue ure nemur
nge te lohot ke het pe e esia
tapa heueu ngana pe ich
heueu ngana. Iange tapa pe
ich nenga tele ngana, ngana
kou te erue sio ke ulolo. Pe
ruach pule tu ero ol.
2 ✡Pe e naue NeHalang
nena kileng Ierusalem heueu

✡ **20:9:** 2Ki 1:10 ✡ **20:10:** Psa 11:6; Hem 19:20; 21:8 ✡ **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ume 17:31; 2Ko 5:10; Hem 13:8 ✡ **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Hem 2:23; 22:12 ✡ **21:1:** Isa 65:17; 2Pi 3:13 ✡ **21:2:** Isa 52:1; 61:10; Hip 11:16; 12:22; Hem 3:12

ngana nge Heo Ngana Toto
nge sio atat nga tapa nge
NeHalang. Pe kileng neu poi
ke malaka nge hei malolong
e nge lei heueu ngana pe
hemalmalia i ke nek toto pe
lataua ene.
3 ✡Pe e longe mele nge hele
ke soke toto nga kilanga seina
ngana neu ke teke, “Anau!
NeHalang na kileng sio at ke
tu luluch nge hehei pe hana.
Pe NeHalang i sipona lape tu
luluch nge iri ke aria Soke ia.
Pe iri te lohot ke NeHalang
nena hana mur ia iri.
4 ✡Pe NeHalang lape
taun lele mataria eina nga
mataria. Pe metenga pe
lete kolkol pe tanginga pe
melmelenga lape te lohot
nge iri ero ol. Iange ure
nemur nenge nike ana tehet
lochloch ke ulolo.”
5 ✡Pe I nenge are nga ki-
langa seina ngana neu hele,
“A esia lo! E poia ure lochloch
ngana ke iri heueu ngana
mule.” Pe hele at nge iau
pule ke teke, “O has sue he-
lenga nemur iange i helenga
manmanna ngana ia, pe lape
hehei pe hana leteria man-
manna ia.”
6 ✡Pe hele at nge iau ke
teke, “E poia ke het lo! Iau
Talun ngana Toto pe Iau Het-
ala ngana Toto. Iau sipok e
poia ure lochloch ngana ke
te talun, pe nga lemek ngak
mana e poia ke te het mule.
Pe mele nenge meteana ech
lape e poia i kela in nga ech
nenge tunge maulinga pach
haka ngana. Pe ech nem
uruna ero.
7 ✡Ke mele nenge hekou
susue poinga poreke ngana
lape e tunge ure urana ngana
nemur lange i. Iau NeHalang
pe i ana Soke Iau pe tuk laka
i.
8 ✡Pe hana nenge aria seilil
ero nga leteria manmanna
ngana, pe nenge te hile sue
leteria manmanna ngana,
pe nenge te popoi poinga
poreke ngana, pe nenge te
hunun hehei pe hana, pe
nenge te achach, pe nenge
te salaulau, pe hana nenge
te heto hekeke aetapuna
mur, pe nenge te pallaka
hali, hana nemur lape tesau
sue iri langa oan nga polo
palaungana. Nga um remen
ngana nenge milang toto
pe inangana siusiu toto ke
pomanga luchluch. Nenge
nei i metenga neingana ia.”

Kileng Ierusalem Heueu Ngana

9 Iok, angkelo mur iri
rahtele nai. Pe elle nge iri
rahit ke kaliu rahtele nai
nenge te mutaia melmelenga
hetala ngana mur. Ana non
at pe hele at nge iau ke teke,
“Oiat ke e henonou iong ia
hei malolong e nenge Sipsip
Tuna lape leia.”
10 ✡Ol pe Opepengpeng
roro heke iau pe angkelo
mene heke iau langa hen-
gene nenge ona langa lut toto

✡ **21:3:** Lev 26:11-12; Ezk 37:27; Zec 2:10; 2Ko 6:16 ✡ **21:4:** Isa 35:10; 65:19; Hem 7:17 ✡ **21:5:** 2Ko 5:17 ✡ **21:6:** Isa 55:1; Jer 2:13; Ioa 7:37; Hem 1:8, 17; 22:17 ✡ **21:7:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 89:26-27 ✡ **21:8:** Mat 25:41; Hem 20:15; 22:15 ✡ **21:10:** Ezk 40:2

pe henonoua iau nga Tuele
tana nenge Heo Ngana toto.
Tuele tana nga kileng nenge
Ierusalem. Pe ana kileng sio
atat nga tapa nge NeHalang.
11 ✡Pe NeHalang nena
hemalmalinga poia ke
tualeme pe chalemlem pe
makelkele ke pomanga oro
pe insachsach ke pomanga
silonga.
12 ✡Pe ana mapuo haka
langa lut toto pe mes ke liuliu
tom pe matana iri analoch pe
nai. Pe angkelo iri analoch
pe nai tenau ele matana elle
pe elle. Pe kaleu ramana
analoch pe nai nenge Israel,
eria ma haka nga mapuo
matana analoch pe nai neu.
13 Mapuo matana mol, tetu
nga ele nenge nau langa
chaia haka ngana pe mol,
tetu nga ele nenge nau haka
langa lut. Pe mol tetu nga ele
nenge nau lange sio, pe mol
tetu nga ele nenge nau langa
chaia sio ngana.
14 Pe kileng neu ana ma-
puo te lung heke nga um
papalauna mur nge ana lala
iri analoch pe nai. Pe Sipsip
Tuna nena hekulkulonga
analoch pe nai nem, eria
rongo heke um nemur.
15 ✡Pe angkelo nenge hele
atat nge iau neu rahite kula
nenge te amelele ure mur
aria lome ia nge singina
chalemlem. I lape amele
tuele tana neu sase ngana
pe pongponga ngana pe lape
poia ke pomau pule nga
mapuo pe nga piunga mur.
16 Pe tuele tana neu alalina
mur iri henel pe aria lala
elle mana. Pe sase ngana
pe pongponga ngana aria
lome te purpur hel toto. Ke
angkelo amele tuele tana neu
sase ngana nga nena kula pe
ana lome iri ana non kina
lime iri analoch iri nai pe
ana non kina analoch (2,200).
Pe pongponga ngana pe ona
haka ngana aria lome te
purpur alahel pule.
17 Pe amele mapuo ke po-
manga hehei pe hana team
alala urelu. Pe mapuo ona
haka ngana ana lome lohot
ke iri ana non kina mol pe
lime (65).
18 ✡NeHalang umeia ma-
puo neu nga um nenge
singina chalemlem pe
makelkele ke pomanga oro.
Pe umeia tuele tana neu nga
um nenge chalemlem pe
koikoi ke pomanga lauta pe
sinaha ke pomanga silonga.
19 Pe talue um makelkele
ngana mur nenge ururia
haka nga tuele tana neu ana
mapuo apena huhuna mur.
Ke um nenge tal tele, ngana
laka um nenge ene um iaspa.
Pe nei ngana laka um popopo
ngana nenge ene um sapaia.
Pe mol ngana laka um nge
ene um aket pe henel ngana
laka um rangrang ngana
nenge ene um emerel.
20 Pe lime ngana laka um
nenge remenmen pe hussu
nenge ene um satonikis. Pe
rahtele elle ngana laka um
remenmen ngana nenge ene
um kanelian. Pe rahtele nai

✡ **21:11:** Isa 60:1-2, 19 ✡ **21:12:** Ezk 48:30-35 ✡ **21:15:** Ezk 40:3; Hem 11:1
✡ **21:18:** Isa 54:11-12

ngana laka um koikoi ngana
nenge ene um kisolae. Pe
rahtele mol ngana laka um
nenge rangrang pe pomanga
popopo nenge ene um peril.
Pe rahtele henel ngana laka
um nenge achngana koikoi
nenge ene um topas. Pe
analoch ngana laka um
nenge ene um kisopes. Pe
analoch pe elle ngana laka
um nenge ene um iasin.
Pe analoch pe nai ngana
laka um nenge kunkun pe
achngana popopo nenge ene
um emetis.

21 Pe mapuo matana
analoch pe nai neu ana
piunga mur NeHalang umeia
nga ure nenge nakuna po-
manga relem utona nenge
kunkun pe chalemlem. Ke
ure neu elle pe elle iri piunga
nga mapuo matana analoch
pe nai neu. Pe kue mur
nga tuele tana neu te umeia
nga um nenge chalemlem pe
koikoi ke pomanga lauta pe
sinaha ke pomanga silonga.

22 Pe e naue tunginga ana
pele e nga tuele tana neu
ero toto. Iange tunginga ana
pele nenga tuele tana neu,
ngana laka Non Soke NeHa-
lang nenge Kikina Toto iri nai
Sipsip Tuna.

23 ✡Pe chaia pe teio te
tualeme nga tuele tana neu
ero, iange NeHalang i sipona
tunge lemenge palaungana
langa kileng neu. Pe Sipsip
Tuna i lemenge nenge tuteu
nga tuele tana neu.

24 ✡Hehei pe hana lochloch
lape tei manmana nga
lemenge nga tuele tana neu.
Pe naungaala ana hana mur
nga ich lape te takis teua
reria kole hoena mur nga
tuele tana neu ke te tunge
lange Non Soke.

25-26 ✡Pe hulua nga kileng
pe kileng lape te takis teua
reria kole hoena putantana
mur nga tuele tana neu pule.
Pe kokoes tuele tana neu ana
mapuo matana mur tetu ke te
pangpanga manmana, iange
tuele tana neu tualeme ke po-
manga sinanga ke koko pe
miliko e ero ol.

27 ✡Pe ure nemur nenge
te poreke nga NeHalang
matana pe hana nenge te
popoi poinga poreke ngana
pe te pallaklaka lape teteu
langa tuele tana neu ero toto.
Pe hehei pe hana nenge eria
masio nga maulinga ke koko
ana alalaha nenge Sipsip
Tuna nena ia, iri mana lape
teteu langa tuele tana neu.

22

Ech Pe Ae Nenge Te Tunge Maulinga

1 ✡Iok, angkelo neu
henonoua iau nga tuele
tana heueu ngana neu ke
het pe henonoua iau nga
ech nenge tunge maulinga
nge chalemlem ke pomanga
silonga. Ana ech pach haka
nga NeHalang iri nai Sipsip
Tuna reria kilanga seina
ngana ene.

✡ **21:23:** Isa 60:19-20; Hem 22:5 ✡ **21:24:** Isa 60:3, 5 ✡ **21:25-26:** Isa 60:11
✡ **21:27:** Isa 52:1; Ezk 44:9; 1Ko 6:9-10 ✡ **22:1:** Ezk 47:1 ✡ **22:2:** Gen 2:9; Ezk 47:12; Jol 3:18; Zec 14:8

2 ✡Pe lele nga tuele tana
neu ana kue tana tunangana
pengpeng. Pe ae nenga
maulinga mes kaliu ala nga
ech neu ilina ele pe ele.
Ae nem hei tele mana nga
teio lochloch. Ke tehei ke
etueria iri analoch pe nai nga
hesinga elle. Ana ae mur iria
he maululia hehei pe hana
nga ich nga haleles mur.
3 Pe poinga tunten ngana
mur nenge NeHalang hesis
totote iri lape te lohot nga
kileng neu ero ol. NeHalang
pe Sipsip Tuna reria kilanga
seina ngana mur lape teare
nga kileng neu pe nena hana
mur nenge te umume nge i te
heto hekeke I.
4 ✡Pe iri lape tenau haka
nga ramana pe lape leteria tu
hit mene NeHalang itoro ol.
5 ✡Pe kileng lape tal etuene
ero ol. Ke pomalam hulua
lape te naue kileng tualeme
ngana pele ero ol iange Non
Soke NeHalang i sipona lape
tunge lemenge lange iri. Pe
iri lape tenau ele kileng mur
ke koko ke pomange naun-
gaala ana hana mur.
6 ✡Pe angkelo neu hele at
nge iau ke teke, “Helenga ne-
mur i manmanna pe hehei pe
hana lape leteria manmanna
ia. Pe Non Soke NeHalang
opene roro heke nena het-
atalonga mur. Pe kulosia
nena angkelo ke lange nena
non nenge umume nge I ke
henonoua i nga ure nemur
nenge musuna pol mana pe
te lohot.”

Iesus At Mule Ngana Heroi Toto Lo

7 ✡Iesus hele, “A longo ke
nek! Musuna pol mana pe
lape eat mule! Pe alalaha
nei helele ia urelu nemur
nenge lape te lohot heueu
pe nga hoena pule. Pe iri
nenge te nanasia helenga
manmanna ngana nenge
NeHalang hemallaha hote
nga alalaha nei lape te iech
toto.”
8 ✡Iau Ioanes, pe e longe pe
e naue ure nemur lochloch. E
longe iri pe e naue iri ke het
pe e tualou sio nga angkelo
nenge henonoua iau nga ure
nemur apena huna ke e teke
e heto heke i.
9 Pe ero iange i hele ele
iau ke teke, “Opoi ke pomam
ero! Iau NeHalang nena tula
iau nenge e umume nge I. Ke
iau e pomange iong pe titim
mur nenge iri hetatalonga pe
iri lochloch ngana nenge te
nanas tau tote helenga man-
manna ngana nenga alalaha
nei. Ke pomalam o heto heke
mene NeHalang itoro!”
10 Pe hele at nge iau pule ke
teke, “Pe o reng hite helenga
manmanna toto ngana nenge
manga alalaha nei ero. Iange
aria etue nenge te lohot ia
heroi toto lo.
11 ✡Pe mele nenge popoi
poinga poreke ngana, hetaun
taua nena poinga poreke
ngana mur ke lala. Pe
mele nenge letena muna ulu
nga poinga poreke ngana,

✡ **22:4:** Mat 5:8; Hem 3:12 ✡ **22:5:** Dan 7:18, 27; Hem 5:10; 20:6; 21:23, 25
✡ **22:6:** Hem 1:1 ✡ **22:7:** Hem 1:3 ✡ **22:8:** Hem 19:10 ✡ **22:11:** Dan 12:10

hetaun taua letena muna
ngana nemur ke lala. Pe
mele nenge popoi poinga nge
pengpeng, nanasia poinga
nge pengpeng. Pe mele
nenge tuke pengpeng, tuke
pengpeng ke kokoes."
12 ✡Pe Iesus hele, "A longo
ke nek! Musuna pol mana
pe lape eat mule! Eat pe e
mene luluche hehei pe hana
ururia. Pe lape e tunge lange
mele elle pe elle ke purpure
reria poinga mur nenge te
popoia.
13 ✡Iau Talun ngana Toto
pe Iau Hetala ngana Toto.
Iau sipok e poia ure lochloch
ngana ke te talun, pe nga
lemek ngak mana e poia ke
tehet mule. Iau Tala toto pe
Iau nga Rume toto.
14 ✡ "Pe hehei pe hana
nenge te nanas tau tote
NeHalang nena helenga mur
lape te iech toto. Iange lape
NeHalang penge iri ke tei teu
nga piunga nenga tuele tana
neu ke te ngaua ae nenge
tunge maulinga nganangana.
15 Pe kaone mur, pe hana
nenge te popoi ure paluna
mur, pe nenge te salaulau,
pe nenge te hunun hana, pe
nenge te heto hekeke aeta-
puna mur, pe iri nenge te pal-
laklaka, pe te nanasia nga re-
ria poinga mur, iri lochloch
lape tetu mana nge hot.
16 ✡ "Iau Iesus pe e hekule
lek angkelo ke haliu hote ure
nemur lange imo NeHalang
nena hana mur. Pe e lo-
hot nga mata nenge ne Teuit
pe nakuk sinaha ke pomanga
itoch uachuach ana nenge
tualeme toto."
17 ✡Pe Opepengpeng pe Sip-
sip Tuna nehei te hele lange
Iesus ke te teke, "O i at ol!"
Pe imo nenge a longe he-
lenga nei mur, imo pule a
hele lange Iesus ke a teke, "O
i at ol!" Pe imo nenge letemo
meteana ech toto, ai at ol.
Pe iri nenge lemeria taua
ech nenge tunge maulinga pe
uruna ero, teat luluch pule.

Ioanes Tunge Helenga Kerkereng Ngana

18 ✡Iau Ioanes, pe e teke
e hele toto lange imo hana
lochloch nenge a longe
helenga manmanna ngana
nenge tunga alalaha nei.
Nenge teke mele tal hoo heke
helenga hel nge altoto ke
langa helenga nemur lape
NeHalang tal hoo heke ana
melmelenga poreke ngana
nemur nenge alalaha nei
heleia ke ulolo.
19 Pe nenge teke mele
hile hote helenga hel nga
helenga manmanna ngana
nenge tunga alalaha nei, lape
NeHalang penge i ke teu
langa tuele tana nenge heo
ngana ero. Pe pule i lape
mene ngaunga nga maulinga
ana ae ero nenge alalaha nei
heleia ke ulolo.
20 ✡Pe I nenge hemallaha
hote ure lochloch ngana

✡ **22:12:** Isa 40:10; Jer 17:10; Hem 2:23 ✡ **22:13:** Isa 44:6; Hem 1:8, 17; 21:6 ✡ **22:14:** Gen 2:9; 3:22 ✡ **22:16:** Num 24:17; Isa 11:1, 10; Rom 1:3; Hem 2:28; 5:5 ✡ **22:17:** Isa 55:1; Hem 21:6 ✡ **22:18:** Deu 4:2; 12:32 ✡ **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22

nemur hele ke pomai koi, “Oe! Musuna pol mana pe eat mule!
Oe, Non Soke Iesus O i at!”
21 Mutenga nenge Non Soke Iesus lape tu luluch nge imo NeHalang nena hana mur lochloch. Manmanna Toto.